

הקדמה קימו וקבלו המספרים עליהם לחוק ולא יעבור, לבנות יציע ההקדמה סביב למחברתם.

ומאמר העולם: פאולם לפני הדביר, פן הקדמה בראש פל ספר, וספר בלי הקדמה, פגוף בלא נשמה, ומטרותם: יען פי יש בין הפנינים אבנים, ובתוך שושנים קמשונים, ובין הציצים קוצים, ובתוך הסולת פסולת, הלובשים בגדי חמודות וערומים ממדות נכבדות, והמה תמיד ישחקו על ספרים.

וילעגו לעושי חיבורים, ועונים ואומרים: פי הפכו השיטה המחברים, לעשות מנייר בלוי הסחכות אשר לאשפות מפוזרים, ועל הינפי יכסו דנפי, ומתוך ונועם, ילעגו בזעם, ומחפשים למצא איזה פגימה, כמלא נימא, והם מתכבדים בקלון ת"ח בפני עדתם, ודבריהם נחמדים לפני קהלתם, פי הבהמה וכלים, פרגלי הבעלים, ודבריהם ערבים, באזני הסכלים, פצרו המור, וניטבו הדברים בעיני חמור: וגם יתאספו קנאים, המבקשים שגיאות וחסאים, פזובים יעמדו על פגעים, יביטו עליה בזעם, הן המה המבקשים סתם, שאלות בלי ריח וכלי טעם, מה זאת זכשאלת התם, מי אתה פי באת עד הלום, לעשות לה שם, בין המחברים להיות נמנה היום, הלא טוב לה האנק דום, פה יאמרו עליה הצרים, גם טרם יטבלו רגלם בהמעין.

ישפטו פהרף עין, לא הם זפים המים, וידחו בשתי ידיים, זה דרכם מקדם ומאז, להתעולל גם על יקר מפז, לחלל קדש ראשית הגז, פרגל גאונה ובמצח עז, ועל פל ספר, שלא עלה עליו אבק ועפר, החוב דבריו להפר, לא יועיל פל כופר, וישפכו עליו לעג פמים, חרפה ובוז מלא חפנים, בשוט לשון ולזות שפתים, ומהתלים על ספרים חרשים, וחוכרי חבר יהיה לבוז לוצצים ומשחק פסילים, וקנאין פוגעין בו להתעולל בעלילות, בטענות ויללות, והדברים הנכוחים, יסתרו תחת לשונם, ולא שמו נגדם מחו"ל בפגימה ד"ו ע"ב, יגעתי ומצאתי תאמן, ובעירובין דנ"ד ע"א אר"י מ"ד נוצר תאנה יאכל פריה מה תאנה אם משמש בה ימצא בה תאנים, אף ד"ת אם הוגה בה מוצא בה טעם, ועי' ירושלמי פ"ד דסופה אמר ר' מנא מ"ד (דברים ל"ב מ"ז) פי לא דבר ריק הוא מכם, אם ריק הוא, רק מכם, למה שאין אתם יגעים בה, ופי' בקרבן העדה דר"ל דהול"ל פי לא דבר ריק הוא לכם, אלא ה"ק פי לא דבר ריק הוא, ואם ריק הוא, אינו אלא מכם, מחמת עצלות שפכם שלא יגעתם בה, וע"ש בפני משה, ובמד"ר אחרי פכ"ב דאפילו מה שתלמיד נתיק עתיד לחדש נאמר למשה מסיני, ועי' בפרמ"ג בהקדמה לאו"ח דיותר הועילו המחברים מהמלעגים, ולפעמים ימצא בספר קטן מה שלא נמצא בראשונים ע"ש.

ועי' שם הגדולים אזולאי ח"ב מערכת ד' אות י"ג, ומערכת ה' אות נ"ה. ובהקדמה לס' זקוקין דנורא ובעירין דאשא מעשיות שהרבה גדולים נענשו על שזלזלו ספרים חרשים ע"ש: והמחברים דרכם לבוא באמרי שפר בראש, בדברים חוצבים פאש, ויתנצלו בארובה, מה ראו על פכה, לבוא בסודם של המחברים, להודיע טבעם בשערים, ודרכם לגבב אמרים, חמרים חמרים, בפתחי השערים, וירבו הגיגם ושיחם, טרם שילוחם, לשוט בארץ ילדי רוחם, אולי ישוב המבקר ונחם, ולא ישליך את חצו המר, וישוב אחר מינו הנצבת פצר, להביא בכליותיו בני אשפתו, בקנאו את קנאתו, והשאלה: מדוע לא

פֶּאִישׁ גְּבוּרָתוֹ לְבָנוֹת וְלִנְטוּעַ, וְכֹחוֹ רַק לְהָרוֹס וּלְגָדוּעַ: וְאַמְרָתִי לְסִפְרֵי: אֵל תִּפְחָד מִהֶמוֹנָם, יִרְעָשׁוּ הֵם בְּשֵׁאוֹנָם, יִמְלְלוּ בְּפִיהֶם עַד יַחַר גְּרוֹנָם.

כִּי אִם אַרְבֵּה הַתְּנַצְלוֹת, בְּזֹאת לֹא יִתְדַלֵּן הַקּוֹלוֹת, וְלֹא בְּאַרְיִכוֹת הַקְּדָמָה, יְקוּם הַסֵּעַר לְדַמְמָה, וְלִהְיִשְׁרִים בְּלִבּוֹתָם, יֵאִירוּ הַדְּבָרִים כְּכֹכְבִים בְּמַסְלִלוֹתָם, וְאַנְשֵׁי אֲמַת אֲנֹשֵׁי יוֹשֵׁר, לֹא יִקְשְׁרוּ עָלֶיךָ קֶשֶׁר, לֹא יִתְנַפְּלוּ עָלֶיךָ כְּפָרָאִים, וְלֹא יִבְקָשׁוּ שְׂגִיאוֹת וְחֻטְאִים, יִלְקָטוּ הַטּוֹב בְּעֶמְקַי רְפָאִים, יִמְעֻטוּ וְיִרְיַחוּ רֵיחַ דּוֹדָאִים: וְהִנֵּה לְבִי מְלֵא חֶלְחָלָה וְיִרְתָּה, וְשַׁעֲרוֹ כְּתוּמֵי מִכְתָּת, מִפִּיר אֲנִי חֶסְרוֹנִי.

לֹא הִרְבִּיתִי קִנְיָנִי, לְעֵלוֹת כְּמַעְלוֹת, וְלִבְקָשׁ גְּדוּלוֹת, אֲנֹכִי עֹפֵר וְאַפֵּר, לְבוֹא בְּקִרְיַת סֶפֶר, יִדְעָתִי מִדָּל עֲרַפְכִּי נִסְתָּרָה דְרָכֵי, מִי יֵאִיר מִחֻשְׁכֵי, כִּי עָרוֹם אֲנֹכִי, וְרֵאוּי הָיָה לִי, לְהִסְתַּחֵר בְּסִתְרֵי אֱהֲלִי, וְלֹא לְשַׁלֵּחַ דְּבָרִים, בְּכָל פְּנוֹת וְעַבְרִים.

אִם אֲמַרְתִּי לְמַעַן זָכַר כָּל הַיָּמִים, כַּמִּשְׁשׁ וְאַגּוּרָה בְּאֱהֲלֶךָ עוֹלָמִים, דְּמָה יִתְרוֹן לְחֹנָמַי כָּל יָמֵי חַיּוֹתַי, וְסוֹפוֹ יִשׁוּב לְאֲדַמְתּוֹ, וְנִדְמָה מִחֻמְדֵי הָעוֹלָם, לְאִישׁ חוֹלֵם חִלּוֹם שְׂמֵצָא הוּן יָקָר, עַד אִין חֶקֶר, וּבְהַקִּיצוֹ מִתְרַדִּימוֹ, אִין בִּידּוֹ מְאוּמָה, כֵּן מִחֻמְדֵי הַהֶבֶל, לְאִין וְהַפֵּל הֶבֶל, כִּי הָאָדָם בְּמוֹתוֹ, לֹא יִקַּח תְּאַנְתִּי, גַּם בְּעוֹדוֹ בְּחַיִּים, מִמְּנָה יִבְקָשׁ מְאֻמָּה, וְלֹא יִשְׁיֵג בְּקִשְׁתּוֹ, עַד תִּפְרֹד נְשֻׁמָּתִי, אֲבָל אִם בְּתוֹרַת ה' תִּפְצוּ, טוֹב בְּהִגִּיעַ קִצּוֹ.

לְכֵן קָמְתִי וְנִשְׁעַנְתִּי בְּהַצּוֹר, לְאֲלֵפִים חֶסֶד נוֹצֵר, וְזִכּוֹת אַבּוֹתֵי: סִיִּיעֵנִי מְכַל מְכַשׁוֹל לְהַצִּילֵנִי, וּבִפְרָט כִּי לֹא עָשִׂיתִי מַעֲשֵׂה גְדוֹל, כִּי בִבְקִיאוֹת אֲנִי דַל, אִם כְּמִרְאֵה מְקוֹם, בְּתוֹשׁבוֹת וּפּוֹסְקִים, וְגוֹדֵל הַחִיפּוּשׁ וְהִגִּיעָה, הָיָה לִי לִישׁוּעָה: וְנִתְחַיֵּיבְתִי הוֹדָאָה, וְלִזְהָ קִצְרָה הִירִיעָה, וְעִי' בַּס' מוֹר וְקִצִּיעָה לְדו"ז הַגָּאוֹן יַעֲבִ"ץ וְ"ל סִי' רַכ"ג, דְּמִי שְׁחֹבֵר סֶפֶר, וְכֵן כְּשִׁנּוּתוֹ לְדַפּוּס לְתַת הוֹדָאָה לְשִׁמוֹ ית' וְיִבְרָךְ גַּם בְּרַפְתִּי שְׁהִחִינּוּ וּבִשְׁם וּמְלִכוֹת ע"ש, וְהַגָּאוֹן חִיד"א וְ"ל בְּפִי עָרַל סֶפֶר חִסִּידִים סִי' אֶלְף כ'.

כָּתַב ג' כ" דִּיבְרָךְ רַק בְּלֹא שֵׁם וּמְלִכוֹת ע"ש, וְעִי' בִּינָה לְעֵתִים דְּרוּשׁ ל"ג שְׁדָרְשׁ בְּרַבִּים בְּעֵת שְׁזָכָה לִיתֵן לְדַפּוּס סֶפֶרוֹ גְּדוּלֵי תְרוּמָה, וְעִי' מַה שְׁכַתְּבִתִּי בְּפ' בְּרֵאשִׁית (א' כ"ב), וְלְכֵן חוֹבְתִי, כָּל יָמֵי חַיּוֹתִי, בְּפִי וּלְבָבִי לְהוֹדוֹת, לְשֵׁלֵם אֶלְף תּוֹדוֹת, וְגַם אֲבַקֵּשׁ, שְׁלֵא אֲהִיָּה לְמוֹקֵשׁ, וְאַשֶׁר כְּתַבְתִּי לְנִכּוֹן, בְּלֵב הַקּוֹרֵא יְכוּן, וְאִם טְעִיתִי בְּמִרוּצָה, פִּגּוּל הוּא לֹא יִרְצָה, הַקּוֹרֵא מְאוּס יִמְאַסְנוּ, לֹא לְרִצּוֹן יִקְבְּלוּ, וְרוּמְמוֹת אֵל בְּגְרוּנִי, לְהַקְדִּים בְּרַפְתִּי קוֹנֵי, הוּא אֲשֶׁר בְּרֵאנִי, וּבְתוֹרַתוֹ הָאִיר עֵינָי: וְאַל יִחֻשְׁדוּנִי שׁוּם אָדָם, שְׁמַחֲמַת רְמוֹת רוּחָא עָשִׂיתִי הַחִיפּוּר הַזֶּה, כִּי אִין בְּזָה מְשׁוּם יְוָהֲרָא, וְכַמִּשְׁשׁ הַבְּרַכִּי יוֹסֵף הוּבָא בְּשַׁעֲרֵי חֻשׁוּבָה או"ח סִי' ל"ד סק"ו בְּתַפְּלִין דְּר"ת ע"ש, כֵּן בְּזַמְנָנוּ כְּפֶר הוֹסֵר גִּזְרַת עֲטָרָה מְרֵאשׁ מְחַבֵּר, וּבִפְרָט כִּי הִנְנִי רַק כְּמַלְקֵט מְאַחְרֵי הַקּוֹצְרִים, וּמְאַסֵּף בֵּין הָעוֹמְרִים, וְאִין אֲתִי, כִּי אִם עֵטִי, עִם סוֹפֵר מְלַקֵּט אַחַת הַנָּה וְאַחַת הַנָּה, וְכַמְחֻזֵּר מְנוּרָה שֶׁל חוֹלִיּוֹת הַמְּפֹנְזֵרִים, בְּמִקּוֹמוֹת מְפֹנְזֵרִים: וּבַס' פְּלֵא יוֹעֵץ עָרַךְ אֶסְפָּה כְּתַב.

כְּמָה טוֹבוֹת גְּדוּלוֹת עָשׂוּ לָנוּ בְּעֵלֵי אֶסְיִפּוֹת אֲשֶׁר בְּכָל דוֹר וְדוֹר שְׁזִיכּוּ אֶת הַרְבִּים, כִּי אֲלֵמָלָה הֵם נִשְׁתַּכְּחָה תוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל בְּדוֹרוֹת הַלָּלוּ אֲשֶׁר טְרַדְתָּ הַזְּמַן רַבּוֹ וְאִין הַפְּנָאִי לְלַמּוֹד מְסַפְרִים הַרְבֵּה.

וגם מי הוא אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּיָדוֹ הַרְבֵּה סְפָרִים ע"ש, ועי' שְׁרֵי חֲמַד בְּהַקְדַּמְתוֹ לְמַעְרַכַת לְמ"ד שְׁאֲשֶׁרֵי מִי שְׁחַנְנוּ ה' בְּסְפָרִים מְהֵרָאוי לֹו לְלַקֵּט פְּנִינִים מְדַבְרֵיהֶם לְהִיּוֹת אֵילָן הַנְּטוּעַ לְרַבִּים לְהַנּוֹת מֵהֶם בְּנֵי אָדָם ע"ש בְּאַרְנֶפֶה: וְאֵיתָא בְּשֵׁם הַר"י מוֹסְקָאָטִי ו"ל שְׂאֵם הָיָה אֲפֹשֶׁר לְאָדָם לְעֵלוֹת לְשָׁמַיִם לְרֵאוֹת בְּצַבָּאוֹת מַעְלָה, סִדְרָם וַיִּשְׁרָם, לֹא הָיָה מִתְעַנֵּג, עַד שְׂיָבֵא בַחֲזָרָה לְסִפְרָ לְחַבְרֵיו מֵהַ שְׁרָאָה, וּמֵאֵד גְּדֻלָּה הַתְּשׁוּקָה בְּקָרֵב לֵב אִישׁ, לְהוֹדִיעַ לְזוּלְתוֹ, כָּל מַגּוּמָתוֹ, וְתוֹכֵן מְטָרְתוֹ, וּמַחְדוּשֵׁי תוֹרָתוֹ.

ובס' המורה ח"ב פל"ז, כ' לא יחבר אדם לעצמו רק שישפיע לעולם ע"ע, וביבמות דצ"ו ב' אגורה כו' פל"ח שאומרים שמועה מפיו וכו', וכ"כ בירושלמי פ"ב ה"א מברכות, וע"ש ביפה מראה, ובאהבת ציון מהנוב"י דרוש ט'.

ובס' חסידים סי' חק"ל מי שגילה לו ה' דבר ואינו פותבה, הרי גוזל מי שגילה לו, דכתיב סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם, וע"ע בס' רכ"ד, ובס' קב הישר פנ"ג כ' קנה לה חקר, קנה' הוא הקולמוס, יתנה לה חקר שתכתוב מה שתחידש ותוציא לאור, ועי' ירושלמי פרק חלק ה"א, אם שמעת דבר מפי קטן כו' יתנה בעיניך פשוט מפי הגבורה ע"ע, ועי' גדרים דפ"א ע"א, ובזה"ק יתרו ס"ח כ', אחרי ע"ט א', ושלח קנ"ז ב', דלזמנין באפרקסתי דעניא תשפח מרגניתא, ועי' מד"ר בשלח פכ"ג, ותנחומא ניקהל, וע"ע בס' אורחות חיים והוא צנוא ר' אליעזר בן הורקנס פרק כ', על הא דאבות (פ"ד מ"ז) ואל תהיה בז לכל אדם ע"ש, ואא"ז ו"ל בהקדמת חנות דעת כ' דמשו"ה נקרא ת"ח ולא חכם דאדם צריך תמיד להשלמת זולתו ולא לבד לגדול ממנו אלא אף לקטן ממנו ע"ש: ועי' בס' דבש לפי להאזולאי ו"ל ערף חידש, שהאחרונים יכולים לחידש אף שלא חידשו הראשונים, פי עדיין לא הגיע זמן החידוש ההוא, ובפ' אמור כ' להזהיר גדולים על הקטנים, שלא יתגאו בגדולים לשמוע מפי הקטנים, ואין אדם יכול לחידש דבר שחבירו מזמן לחידשו ע"ש, ובראשית חכמה בשער הקדושה פרק ד' פתב, כמו שצריך לפרות ולרבות במין הגשמי פן צריך לפו"ר ברוחניי ולא יתנה שכלו עקר שאינו מוצא פירות, וכמ"ש מוסיף יסוף והוא כעץ יבש שאין בו תועלת רק לאור כו' וע"ע בס' דרף פקודיך מ"ע א' אות ב"ו ע"ש, וע"ע בשבט מוסר פכ"ו שכ"ג כפן דחייב בפו"ר בתורה וז"ש ישרצו המים ואין מים אלא תורה, ויתנה עטרה לראשו, ואם אינו פותב יהי לו בושה, ועי' שם בפכ"ב דעתיד ליתן דין וחסבון על זה מה שאינו פותב חידושי, וכמו שפיתב בפנקס כל הסחורות, וזה"פ כל השוכח דבר א' ממשנתו מתחייב בנפשו (באבות פ"ג מ"ח), ודייק ממשנתו מה שחידש, וכיצד לא ישכח שיכתב בספר, וכמו אבנים קטנים בפנין גורמים בקיום הגדולים פן אין לבזות אף חידוש קטן עכ"ל בקיצור, ועי' זה"ק ויחי ר"מ ע"ב שגדולי ישראל הי' מרפיבין לינוקי על כתפיהם לשמוע ד"ת ממנו, וע"ע בקב הישר פ"ב: ובאבות פ"ד מ"א אינהו חכם הלומד מפל אדם, וגם בפ"ב מ"ט הרואה את דגולד, והוא רעיון אחר דמחידש ד"ת הוא המוליד והחידוש הוא הנולד, ונקרא חכם מי שביט רק בהנולד אם הדבר טוב ולא איכפת לי מי הוא המוליד וזה"פ אינהו חכם הלומד מפל אדם, וע"ש באלשיך, ואי' בס' אהבת עולם להגר"ש אלגאזי ו"ל על פסוק משלי (ב', ד'), אם תבקשנה ככסף דרשו חז"ל שפשמ שצריך אדם ליזהר בסלעו שלא תאבד ממנו כף צריך ליזהר בתורתו, והקשה מי דחק להמדרש לשנות לשון הפתוב כסף ולומר סלע, ותי' דקשה מה תבקשנה ככסף, פכ"י פז מבעי' לי' שהוא חשוב ביותר ולזה

מתרין המד' כסף הוא סלע דוקא כשם שצריך אדם ליזהר בסלעו שלא תאבד ממנו שזה שימצאנו אין מחזיר לו בסימן שאין סימן במטבע, משא"כ כלי פז אין צריך ליזהר כל כך שמי שימצאנו יחזיר לו בסימן כך צריך אדם ליזהר בתורתו שלא יאבד ממנו, שלא יבואו אחרים ויגזלו ממנו ויאמרו שהוא שלקהם, וכמו סלע שאין בו סימן ע"ש, ואמרתי לכו לחמו בלחמו של תורה, כפרות של נחתומין שיש בו דפוס והוי סימן מובהק להבהיק אור תורה: נחז"ל הטילו חיוב לפרסם ד"ת ולהדפיסו, ובסנהדרין צ"ט א', אמר ר"מ הלומד תורה ואינה מלמדה הרי הוא בכלל דבר ה' בזה, וכ"ה במד"ר אחרי פכ"ב, ואתחנן פ"ב, הלומד ואיני מלמד אין לה הכל גדול מזה, וכן הוא במד"ר קהלת עה"פ (י"א ג') אם ימלאו העבים גשם על הארץ יריקו, אם ימלאו ת"ח תורה על ישראל יריקי, ועי' ספר חסידים סי' תקנ"ט: רבותי ונחבירי! חיבורי אשר אני נותן לפניכם היום הוא חלק ראשון מחיבורי על כל התורה וחמש מגלות, אשר ברב עמל אספתי ולקטתי, נאומים נעימים, גיבים נאים, ילקוט גדול ואנציקלופדיא שלמה, המאסף לכל המחנות שאלות ותשובות הראשונים וגדולי אחרונים, כל הדברים הנוגעים לדברי רש"י ורמב"ן ו"ל עה"ת ושאר גדולי המפורשים, כי הרבה פעמים בתוך דבריהם אשר אינכם מיוסדים על התורה, עמדו על דברי רש"י ורמב"ן ו"ל כפירושהם על התורה, אשר תמוה לכאורה, ואין בנמצא שיהיה בידי כל אחד כל הספרים הללו, ולו יחיה גבר שנין אלפין לא יוכל להעלות בזכרונו בעת שילמוד חומש מה ששכר ראה באותו ענין באיזה תשובה או פוסק, ולפעמים עמדו מפורשי התורה על דבר אחד, ויפנו אל כל הקצוות להשים את העקוב למישור ובאמת כבר נשאל על זה גאון קדמון ומינישבו בדברים נכוחים: לזה אמרתי לילה בדרך נמושות, סבי דאזלי אתיגרא, ללקוט מן השושנים, יותר מאלף ספרים יקירי הערך ומציאות, וצרכתי דבריהם כתפוחי זהב במשפיות כסף, אשר הם מאירים עיני הקורא במראה הלפידים, היקרים מפז ואדרכמונים, וסדרתי אחד אל אחד, וצרכתי אותם בצרור המור, ועשיתי משטר ודבר, בכל פרשה וסדר, ורב התועלת יצא מזה, כי כל הלומד בסדר היום, ישתוקק לידע עתקי יומין הן המה דברים עתיקים אשר נמצא בספרים אשר אינם מיוסדים עה"ת, וממילא משכא לי' שמעתתא והוא מעיין בהם, וימצא דברים חדשים, ובמקום שראיתי שיבא לאריכות, או שהספר מצוי ושכיח לרוב האנשים, אמרתי לבוא אחרי הקוצרים, וקצירת האומר רשות, וציינתי רק מקום הספר או סימן התשובה, והרוצה יעיין דבר לאשורו' במקומו, ולא לבד לאנשים כערכי ערגתי ריעות המהפכת הזאת, רק גם לחכמים וגדולי חקרי לב, ואף כי לא אבוא בכלי חרס ובמעט מים, לפני אנשים אשר כבר שתו מנין החכמה לרונה, ואם יוכל איש לשאוב מבאר מים חיים, מדוע יחצוב בור נשבר אף אקנה כי גם המה תוארנה עיניהם בטעמם מהם, כי רוב דברים הם מראשונים וגדולי אחרונים אשר מפיהם אנו חיים, ונדפסתי מועט דפסתי כעת רק חלק ראשון מחמת הוצאות הדפוס כי רבה, והשי"ת יעזרני להוציא לאור כל החלקים: ואם ימצא הקורא דבר ששכר נכתב בספר, אל יחשדוני שרציתי להתלבש בלבוש שאינו שלי, חלילה לזרעא דאבא לעשות כן, רק בחפשי בספרים ומקומות שי ות, ופעמים רבות לא היה בידי להעתיק הדברים וברעיוני משוטטים דברים הרבה, ובהגיעי לענין זה פתבתי מה שהיה בזכרוני ולא יכולתי לזפור מקומן איה, אף זה יוכל להיות רק במקומות מועטים, אבל רוב הדברים שפתבתי סתם בלי מראה מקום הם

ת"ל מה שחנני ה' לחדש, כי תלי"ת יש לי רב חידושים בפלפול ואגדה השי"ת יעזרני להוציאם לאורה: ובאבות פ"ה מ"ז בשבעה דברים בחכם, ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי ונחליפיהן בגולם, והקשו מפו' אם אינו שקרן שאינו אומר שמעתי על שלא שמע חכם יתקרא וגם אם אינו רוצה להחניף ואומר האמת על מה ששמע שמעתי יקרא בשם גולם והתירוץ פזה אם חבירו יגיד לו איזה דבר חידוש הגם שתוכנו פכר ידוע לו אבל יש בו רק קצת חידוש יקשיב וישמע ויהיה בעיניו פחדשות.

וז"ש "על מה" שלא שמע, אם יש רק "מה" קצת שלא שמע אומר לא שמעתי וזה חכם יתקרא, ולהיפך בגולם אם רק "מה" שמע אומר על הכל ששמע: ותבענה שפתי תהלה, לאל נורא עלילה, אין בלשוני מלה, הן ה' ידעת כולה, על כל הטוב אשר גמלני, ולא עזב חסדו ממני, וזפני להוציא תעלומה לאורה, ואלף תורות, השתחוויות וקידות, לאל התעודות, היוצר יחד לבות, וזוכר חסדי אבות, שנתן חלקי בתורתו הקדושה, קהלת יעקב מןרשה, אשר מנעורי עליה גודלתי, ומר' אמות של הלכה לא משתי, ונפל חלקי בנעימים, לחלק שכל את עצומים, ובעוד אשר נהגתי בית מסחר גדול, היה לי היום למסחר והלילה ללמוד ולעיין בספרים, ומה גם בשנים האחרונים אשר בעוה"ר מסחרי נתמעט מאד תמיד בעת יושבי בחנותי למדתי והגיתי בספרים וחפשתי באוצרותיהם וציינתי ראשי הדברים, וכלילה כאשר שקטו הרעיונות סדרתי את עשתונותי וכתבתי על הגליון למשמרת, ועי' בס' דרכי יוסף, לכן הגאון אפוקי יהודא ז"ל, עה"פ קהלת א' אין כל חרש תחת השמש, עפמ"ש בעירובין ס"ה א', לא איברי לילה רק לגירסא, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שרוב חכמתו לא למר רק בלילה שאו הלב פנוי מעסקים ואין מי שיטרוד אותי, ואז יכול לחדש מדעתו, וז"ש אין כל חדש תחת השמש, ר"ל ביום אין אדם יכול לחרש לפי שטרוד משא"כ בלילה ע"ש, ועי' מה שכתבתי בפ' בראשית א' ט"ז) ובפ' נח (ח' י"א) בפ' ליום יביע אומר עש"ה: ומאן סהדי שיכבי, כל באי בצל קורתך וחנוחי ראו זאת פי תמיד לא שקטתי ולא נחתי ורק הגיתי במצולות ים התלמוד, וכל הימים לרבות הלילות, כי גם בלילה לא שכב לבי.

ויהי בפוקר והנה היא לאה. ליאות ויגיעות רבות.

ובס' דברי שאול מ"ת בהשמטות לפ' תולדות הביא שמי שיושב אנהל אין ראיה שהוא איש אמונים ורק סי שעוסק במו"מ ראוי להללו ע"ש, ומה שכתבתי שם על הפ' כי ציד בפיו (כ"ה כ"ז), וע"ה בעה"מ מקץ (מ"א ה') במסורה ומ"ש שם על הירושלמי ליבא בכיסא תליא, אם בקנה א' מלאות וטובות ויש לו ההצטרכות יכול לעשות ציצים ופרחים, ועי' בראש הספר במקתב הגה"ק מאורן של ישראל האדמו"ר מגור שליט"א: ואיתא במס' מו"ק ט"ו ב', כל העוסק בתורה מבפנים מכרזת עליו מבחוץ.

ובמד' תנחומא פ' נארא אמר הקב"ה ישב האדם בזוית ביתו ויעסוק בתורה ונאני מראהו לבריות וכו', ובספר חסידים סי' ת"ו כל העושה בסתר לבסוף מתגלים עניניו וכו' ע"ש, ועי' בהקדמת החיי אדם מ"ש משל על הסוחרים העוסקים בתורה, וע"ע בהספמת הפרמ"ג לספר צמח אברהם על הילקוט בזה, ואף אם הוא למד שלא לשמה, פכר אמרו חז"ל בנזיר כ"ג ב', לעולם יעסוק שלא לשמה שמתוך של"ש בא לשמה, ואומרים בשם החידושי הרי"ם ז"ל דהפשט אף שהוא למד שלא לשמה מ"ם אולי אחר שיראה דבריו,

ללמד בָּהֶם לְשִׁמָּה: וְהִנֵּה הִבֵּאתִי הַרְבֵּה דְבָרִים מְסֻפְּרִים אֲשֶׁר יְסוּדְתָם עֵה"ת וְרַק אֵינָם בְּנִמְצָא כֹּל כֹּה וְרַק לִיחִידֵי סִגְוִלָּה, וְהֵם עֲרָבִים לְשׁוֹמְעֵיהֶם וְהַמְעִינִין בְּטַח יִתְעַנֵּג בָּהֶם.

וּבְכַתְבֵי פְתֻבְתֵי הַרְבֵּה דְבָרֵי צְחוֹת בְּדַבְרֵי תוֹרָה אֲשֶׁר נִחְמְרִים ב"ה לַמְרָאָה, וְהַשְׁמֵטִי אוֹתָם בְּעַת נְתִיתִי חִיבוּרֵי לְדָפוּס פְּפִי עֲצַת הַרְבֵּה מְגֹדוּלֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלִיט"א וְרַק מֵעַם מְזַעִיר הַשְׂאֲרָתִי, וְעַל פְּשָׁעִים הָאֵלֶּה תִּכְסֶּה מַחְזו"ל וְהוּבָא בְּהַקְדָּמַת ס' הַמְּאֹר לְהַרְזו"ה ו"ל כֹּל פְּטֻטָּא בִישִׁין וּפְטֻטָּא דְאוּרֵייתָא טְבִין ע"ש.

וּבְאַמְתָּהּ הוּא יְרוּשְׁלָמִי סוּף בְּרָכוֹת, וְעִי' בִיפָּה מְרָאָה שָׁם. וְע' בִּס' יִשְׁמַח מְשֵׁה פ' חִי שְׁרָה (כ"ג א'): וְחַזו"ל דְרָשׁוּ בַע"ז י"ט א', עַה"פ (תְּהֵלִים א') כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חֲפָצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה בְּתַחֲלָה נִקְרָא עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקַּב"ה, וְלִבְסוּף עַל שְׁמוֹ וְהִינֵנו מְשַׁעְמֵל בָּהּ כַּמ"ש בְּרַש"י תְּהֵלִים וּבְהַקְדָּמָה לְשׁו"ת חֲמֻדַת שְׁלֵמָה כ' דְכַשְׁלוּמָד וְאֵינוֹ מְחַדֵּשׁ אֵין לוֹ הַתְּמִדָּה כֹּל כֹּה, וְזֶה הַפְּשֻׁטִי אִם בְּתוֹרַת ה', אֲזַי רַק חֲפָצוֹ בְּעַת שְׁחַפְזִי, אֲבָל בְּתוֹרָתוֹ הִינֵנו כְּשֶׁמְחַדֵּשׁ וְהוּא תוֹרָתוֹ וּמוֹצֵא טַעַם בָּהּ אֲזַי יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה בְּהַתְּמִדָּה גְּדוּלָּה, וְכִשְׁרוּצָה לְחַדֵּשׁ יְהִי רַק ע"י יִגְיֵעָה וְעַמֵּל ע"ש: וְיִנְיָמְתֵק בְּזֶה מ"ש בִּיה"ר אַחַר סִיּוּם מְסַכֵּת אֲנִי עַמֵּל וְהֵם עַמֵּלִים, הֵם עַמֵּלִים וְאֵינָם מְקַבְּלִים שְׁכָר וְכו' וּמֵאֵד קָשָׁה הֵכִי מִי עַמֵּל בְּלֹא קַבְּלַת שְׁכָר? וְרֵאִיתִי בְּהַקְדָּמָה לִס' חֲקַר הַלְכָה שֶׁכ' דְּחוּטְבַּ עֲצִים וְשׁוֹאֵב מִים אֲשֶׁר בְּזִיעַת אִפְסָם יַעֲבֹדוּ לֹא יִקְבְּלוּ שְׁכָר כְּמוֹ חֲזִיט טוֹב אֲשֶׁר לֹא יִכְבֵּד עֲלָיו עֲבוּדָתוֹ כְּמוֹהֶם, יַעַן שְׂאִין מְשַׁלְמִים עֲבוּר קִישׁוּי הַמְּלֵאכָה רַק לְפִי עֲרָף יִקְרָתָהּ וְחִשְׁבֻתָּהּ.

לֹא כֵן בְּלִימוּד הַתּוֹרָה שְׁמֵשְׁלָמִים עֲבוּר שְׁתִּיָּהֶם לְפִי יִקְרָתָהּ אֲשֶׁר נִלְאָה עֵין בּו"ד לְהַבִּין עֲרָפָה, גַּם לְפִי טוֹרַח וִיגִיעָה, וְזֶה"פ הֵם עַמֵּלִים וְאֵינָם מְקַבְּלִים שְׁכָר עַל הִיגִיעָה, רַק עַל יִקְרַת הַמְּלֵאכָה לֹא כֵן אֲנַחְנוּ מְקַבְּלִים שְׁכָר עַל שְׁנִיָּהֶם ע"ש: וְאֲנִי אֲמַרְתִּי בְּזֶה, דֵּהֵם אֵינָם מְקַבְּלִים שְׁכָר עַל הִיגִיעָה, דָּאִין נַפְק"מ לְהַנּוֹתָן סְחוּרָה לְחִיִּים לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָבוּשׁ אִם עֲשֵׂה בְיוֹם אֶחָד אוֹ בְּיָמִים רַבִּים, וְרַק הָעֵינָקָר שְׁתִּיָּהֶם עֲשׂוּי לְפִי רְצוֹנִי, וְכֵן בְּחוּטְבַּ עֲצִים, כְּפִינְתוֹ רַק שְׁעֲצִים יְהִי חֲטוּבִים וְמָה לוֹ אִם חֲטוּבָם בְּשַׁעָה א' אוֹ בְּאַיְזָה שְׁעוֹת, אֲבָל בְּתוֹרָה אִם יִגַּע הַרְבֵּה לְתַרְוִין רַמְב"ם תְּמוּהָ אֶף שְׁלֹא עֲלֵתָהּ בְּיָדוֹ ג"כ יֵשׁ לוֹ שְׁכָר עַל הִיגִיעָה וְעַמֵּל.

וְזֶה כְּפִינְתָהּ הַמְּנָא סוּפ"ב דְּאַבוֹת אִם לְמִדָּה תוֹרָה הַרְבֵּה נוֹתְנִין לָהּ שְׁכָר הַרְבֵּה, וְנִנְאָמֵן בַּעַל מְלֵאכְתָּהּ שְׁיִשְׁלַם לָהּ שְׁכָר פְּעוּלְתָּהּ, וְהִק' הַמְּפִן' הַפְּפֵל לַמ"ל. וְלִהְיֵנָּל הַפְּשֻׁט שְׁאֵל תַּחֲשׁוּב שְׁמֵשְׁלָמִים רַק לְפִי רִיבּוּי הַלִּימוּד וְלֹא לְפִי יִקְרָתָהּ לְזֶה אֲמַר וְנִנְאָמֵן הוּא שְׁיִשְׁלַם לָהּ שְׁכָר פְּעוּלְתָּהּ בִּי אֵין אִישׁ יוֹדֵעַ לְהַבִּין עֲרָפָה רַק הַקַּב"ה בְּעֲצָמוֹ: וּמוּבָן בְּזֶה מ"ש בִּירוּשְׁלָמִי פ"ג דְּעַפּו"ם וּבְתַנְחוּמָא ר"פ בְּרֵאשִׁית ר' אַבְנָה כַּד דְּמִיָּה אַחֲוֵי לִי י"ג נְהָרֵי דְאַפְרָסְמוּנִי אֲמַר אֵלֶיךָ לְמִי א"ל לָהּ, וְתַמָּה וְאֲמַר וְאֲנִי אֲמַרְתִּי לְרִיק יִגְעָתִי, וְעִי' בַּב"ר פ' חִי שְׁרָה פס"ב וּבִינְדֵי מְשֵׁה שָׁם, וְע"ע בְּתַעֲנִית כ"ה א'.

וְע"ש בִּיפָּה מְרָאָה עַל הִירו' שְׁתַּמָּה הֵכִי ח"ו לֹא הִנֵּה מֵאָמִין בְּשְׁכָר עוּה"ב שְׁאֲמַר לְרִיק יִגְעָתִי, וְלַפּמ"ש א"ש שְׁיִדַּע הֵיטֵב שְׁמֵשְׁלָמִים שְׁכָר אֲבָל לֹא יִדַּע אִם מְשַׁלְמִים לְפִי טוֹרַח הַעַמֵּל וִינִיעָה ג"כ וְז"ש אֲנִי אֲמַרְתִּי לְרִיק יִגְעָתִי, עַד שְׁרָאָה י"ג נְהָרוֹת אֲזַי הַבִּין שְׁיִשׁ שְׁכָר גַּם עַל הַעַמְלָה, וְעִי' מָה שְׁכַתְבֵּתִי בַּפ' לָהּ (י"ג ג'): וְדוּדֵי זְקִינֵי הַגְּאוּן בְּהַקְדָּמָה לְשׁו"ת בְּרִית אַבְרָהָם כ' בְּפִשְׁט נְעִים זְמִירוֹת לְיִשְׂרָאֵל בְּתַהֲלִים כ"ג אָף טוֹב נְחֻסָּד יְרַדְפוּנִי וְכו' וְקָשָׁה דָּאִין שׁוּם אָדָם בּוֹרַח מְטוּב וְחֻסָּר שְׁיִצְטָרֵף לְרוּדְפֵי, וְרַק קָאֵי עַל הַסּוּחְרִים מְנֻפְלְגִים

שאינם קובעים עתם לתורה, ומיד אחר התפלה הולכים לחנות שלא יפסידו פדיון בשעה זו, ובאמת ראוי לבטוח בה' שלא יפסיד והקונים יבואו אח"כ, וז"ש אף טוב וחסר ירדפוני.

הגם ושכתי בבית ה' ללמוד וידונה שאני בורח מהטוב ועי"כ אפסיד, ואמר המה ירדפוני ולא אפסיד מאומה ע"ש ודפח"ח, וכ"כ בדרשות הראנ"ח בפ' תבא (כ"ח ב') עה"פ ובאו עליה כל הברכות האלה והשיגוה ע"ש: ועתה חביבי! מנחת עני אל תבזה, ואף אם דל הוא בעיניך, ירצה לפניך בקרבן הדלים, צא ולמד מיוצריה ומחוקקיה שרוצה בקרבן העני יותר מן העשיר, ובמקום אילים ופרים, מקבל בני יונה ותורים, או עשירית האיפה קמח שעונים, ואמרו חז"ל בניב לשון ושפתים, ובלבד שיכנון לבי לשמים ולמען ונשלמה פרים שפתינו ונדוע דתורה הוא במקום קרבן, ולכן עיקר הלימוד לשמה משום דשינוי קדש פוסל במחשבה, והא דלעולם ילמד גם שלא לשמה כו', משום דכל הזבחים שנובחו של לשמן פשרים (ברי"ש מס' זבחים), וחיבור הוא ג"כ פעין קרבן שיקריב האדם לה' לזכות את נפשו, וכמ"ש בס' לב אריה עה"ת, (והביאו בפ' אזוראי על ספר חסידים סי' תק"ל, ובהקדמה לס' חדושי הרד"ד על פסחים לזקני הגאון מלאסק ז"ל.

ועי' במדרש תלפיות ענף חי' תורה). ובעיני ג"כ לשם בעלים כמ"ש בזבחים ד"ר ע"א, וכמ"ש דו"ז בהקדמת ברית אברהם והביאותי בהקדמה לקונטרסי פרי יוסף הנספח לס' חשבת מים על מס' גיטין.

ועי' בהקדמה לשו"ת פנים מאירות, ובשה"ג מערכת ספרים ז אות כ"ו מ"ש בזה, אי צריך להזכיר שמו על ספרו, ועי' בס' אור דוד על מגלת אסתר בהשמטות מ"ש בזה דודי הגאון ר' פנחס אלי' מיינזלש ז"ל האבד"ק וויערושוב ולימימארסקו: ולכן קראתי חיבורי בשם "פרדס יוסף" כי שמי בקרבן, דאחז"ל בסנהדרין (צ"ג ב') מאי שם עולם אמן לו, דרש ב"ק זו ס' דניאל שנקרא על שמו, וע' הקדמת עבוה"ק, וס' זיקוקין הנורא ובהקדמה ס' רוקח שכ' וקראתי שם רוקח בשמי כמו תנא דבי אלי' מתחיל ויגרש גימ' תנאדבי אלי', ועי' כפי' ישועות יעקב שם, מכל זה אנו רואים דצריך להזכיר שמו בספרו, ועי' בהקדמת התוספות יו"ט על זרעים: ופרדס הוא ר"ת פ"שט ר"מו ד'רוש ס"וד.

ועי' במצודת ציון קהלת (ב' ה') דפרדס נקרא מקום נטוע אילנות שונות בעלי פרי, ובספרי ג"כ יש פירות שונות מן הלכה פלפול ודרוש, ועי' בי"ב דרשות למהר"י מינץ דרוש ד', על הפ' פרי צדיק עין חיים דהמחזש בתורה, החידוש הוא הפרי, ותולדה שלו וכשילמד לחבירו הוא מוליד לו נפש ונשמה ע"ש ומה שהבאתי בזה בפ' נח (ו' ט') ופרדס יוסף בגימטריא ת"ק, ושם ובדור העולם ג"כ ת"ק כמ"ש בחגיגה י"ג א', ולא נברא העולם רק בשביל התורה שנקרא ראשית כמשחז"ל וברש"י ריש פ' בראשית.

ועי' מ"ש בפ' וישלח (ל"ה י"א) ובהסקמת הגאון רי"ח זאנענפעלד שליט"א מירושלים: ובצאתי אפרוש כפי לאל נורא עלילה, החוקר פל צפון ונגלה, ובארשת שפתי אוחילה, שיעלנו בתורה וגדולה, להגות בה יומם ולילה, וישמרנו מכל יגון ונאנחה וימן לי ברכה והצלחה, שאנפה לראות בבנין עירנו הפלולה ונבנתה עיר על תלה, ותחזור התורה על אכסניא שלה, ולא תמוש תורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי ע"ע מכי"ר: פה פאביאניץ יום ה' לסדר ולמדה את בני ישראל שנת "ונודה שמו ונהללה בפנינו" לפ"ק, א בראשית

רש"י, א"ר יצחק כו' עי' בנחל קדומים מהגאון חיד"א ו"ל שהביא דיש מי שכ' דלכבוד אביו שהיה שמו ר' יצחק פתח פירושו עה"ת, דלא היה בר אוריין, ורצה רש"י ו"ל להזכירו, וכ' שזה טעות דאבי רש"י היה ת"ח, ורש"י מזכיר פירושו במס' ע"ז דע"ה ע"א ע"ש.

ובאמת במד"ר שה"ש פ"א עה"פ הביאני כ' זה בשם ר' ינאי, ובב"ר פ"א איתא בשם ר' יהושע דסקנין בשם ר' לוי, וע"ש ביפ"ת וע"ע בזה"ק בא דל"ט ע"ב וז"ל א"ר יצחק לא היה צריך למכתב אורייתא אלא מהחדש כו' וכן הוא בתנחומא מבואר, ונהביאו רש"י בתהלים קי"א, וכ"ה בילקוט בא רמז קמ"ז, וע"ע בשה"ג אזולאי מע"ג אות ש' סי' ל"ה, ובקובץ תורה מציון ח"ד סכ"ד בזה: (שם) ל"ה צריך להתחיל מבראשית כו' משמע דהקושניא לא היה רק על ההתחלה, וקשה מה תירץ שאם יאמרו לסטים כו' הלא אף אם היה כ' באמצע או בסוף היה ג"כ נוכל להשיב להם תשובה זו, ועי' במפני'.

ואמתי ליישב עפ"י קו' האחרונים למה פסול לילב הגזול משום מצהב"ע לימא עשה דלולב דוחה ל"ת דגזל, והתני' דל"ת בין אדם לחבירו אין בכת עשה לדחות, ומצאתי מפניך פן בשטמ"ק ב"ק ד"פ ע"א על הא דחסיד אחד שלא מצאו לו עון רק מה שינק מעז שאסור לגדל בא"י, אף דבמקום פקוח נפש הותרו כל איסורין להתרפאות, אבל דבר שגאסר מחשש פסידת אחרים ראוי להחמיר ע"ש (ולכאוף לא נמצא איסור שלא יהיה נדחה מפני פקו"נ).

ועי' שטמ"ק פתובות די"ט דר"מ ס"ל דמדינא נהרגו ואל יחתמו שקר דאף פקו"נ אינו נדחה מפני גזל, מ"מ זה דוקא לר"מ נאנו לא פסקינו פן, ועי' ב"ק ד"ס ע"ב אי מותר להציל עצמו במזון חבירו, וע"ע בפר"ד דרוש י"ט, ובאמת בירושלמי פ"ט ה"י מסוטה הביא האי מעשה דחסיד אחד, וכ' שם בפה מראה דלא היה שם ספנה, דאל"ה הוי שרי, וע"ש בקרבן העדה, ומחותני הרב הגאון ר' שלמה יהודה הפהן שליט"א האבד"ק זגערש פתב לי להעיר דאפי' אי אמרינו דמזון אחרים לא נדחה אף מפני סכ"נ ז"ד בגזל גמור אבל היכי שלוקח ט"מ להחזיר אע"פ שגם ע"מ למיקט עובר בבל תגזול אבל להציל עצמו באופן זה מותר, ויש להאריך בכ"ז אף אכ"מ וע"ע בשו"ת חת"ס או"ח סוס"י ר"ח על מה שנסתפק הגרצ"ח אי מותר להיות חמסן להציל נפשו עי' ביומא פ"ג ב' קפחתי את הרוצה ע"ש והא דאל יחתמו שקר כתו' י"ט מילתא דעכ"פ הי' להם לשלם להך מפיסם אחר שחתמו וע"ש בס' אמרי העבי).

ונה"ל הטעם דאין עדל"ת שבין אדם לחבירו דמזון של אדם חביב אצל השי"ת, וא"ש. וכ"כ בשו"ת בית יצחק יו"ד סי' קכ"ו אות ד.

ובשם אריה יו"ד סי' ס"ד, ובמהר"ם נשיק סי' ט'. ונפש חיה סוגיא דעדל"ת, וע"ע בתפארת ישראל ר"פ לולב הגזול.

ובשו"ת שואל ומשיב תליתאה ח"ב סי' קט"ז. מזה ראינו שגזול חמיר משאר לאוין וזה הורה לנו השי"ת בהקדימו בראשית וכו' דזה מורה על הקפדנותו על איסור גזל שלא נאמרו לסטים כו' דידוע דכל שקדם בזמן קודם במעלה, וכמו שהביא בס' דברי יוסף עה"ת פאן וא"ש דפתח בבראשית: ה ובזה י"ל דברי רש"י סופה ד"ל באונגברי דגזלי

ארעא מישראל והק' המפן דהרי ר"ה בעצמו ס"ל גזל עכו"ם אסור, ולמה כ' דגזלי רק מישראל, וי"ל לפמ"ש אא"ז בשו"ת חכם צבי סי' כ"ו דהא דגזל עכו"ם אסור משום דלא נרגיל עצמינו במדות רעות לגזול אחד מחבירו אבל באמת ממון עכו"ם שרי מה"ת ורק האסור לתקונו עצמינו ע"ש ובשאג"א הל' חמץ, ובאמת כבר קדמו בזה הרמב"ם כפי המשניות פי"ב מ"ז מפלים.

ועי' בחלקת יואב קמא או"ח סי' כ"ז. נמצא לפי הנ"ל דאף דגזל עכו"ם אסור לא הוי רק ל"ת פשאר ל"ת ולא בין אדם לחבירו, ורק שלא נרגיל עצמינו במדות רעות, ושוב אמרינו עדל"ת, ושפיר נקט רש"י דגזלי מישראל דהוי בין אדם לחבירו ולא אמרי' דעשה דמצוה דוחה ל"ת דגזל: (שם) אלא מהחדש זה לכם וכו' עי' בס' אמרי שפר להראנ"ח ו"ל פ' בא.

דצ"ב למה יקרא למצות החדש מצוה ראשונה, שמצות מילה נצטוה אברהם בעדו ובעד כל ישראל, וכן ג"ה. והרא"ם תי' שאין נחשבת מצוה אלא המצוה שנאמרה למשה מסיני כדכ' אלה המצות אשר צוה ה' את משה בהר סיני.

והק' מסנהד' דנ"ט ע"א כל מצוה שנאמרה לב"נ ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה, לב"נ ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לב"נ, שנראה שאפ"י המצוה שלא נאמרה בסיני נחשבת מצוה ונוהגת בישראל, ותי' דהא נשנית בפתוב מיירי שהמצוה שנכתבה לב"נ ונזרה ונכתבה בסיני לזה ולזה נאמרה.

נכתבה לב"נ ולא נכתבה אלא שנאמרה בסיני לישראל נאמרה ולא לב"נ, ונמצא שלעולם נאמרה בסיני שפזולת זה אינו נחשבות מצוה. ולכאו"ק מגמ' שם שמק' אדרבה מדנאמרה לב"נ ולא נשנית בסיני לב"נ נאמרה ולא לישראל, כי אחר שלעולם אנו אומרים שאפילו המצוה שלא נכתבה לישראל מ"מ נאמרה לישראל בסיני, א"כ איך אפ"ל שלא תהיה נוהגת בישראל דא"כ למה נאמרה להם בסיני, אף דברי הרב אינו אלא כשת"ל שלישראל נאמרה וכיון שנוהגת בישראל יש לנו לומר בהכרח שנא' בסיני, אבל את"ל דלב"נ רק נאמרה אין עוד שום הכרח לומר שנ' בסיני, ושפיר פריף בגמ'.

ועדיין נשאר לחקור מ"ש הרמב"ן דצריף לפתוח בבראשית כי שם נגלו פחה פנות יקרות מהתורה ובפרט חדוש העולם שהוא עיקר גדול בתורתנו, והוא תי' שזה לא יספיק לבניאורו על השלימות ולרמז בעלמא הנה די שיכתב אנכי ה' אלקיף אשר בראתי שמים וארץ והאמת כי ודאי מוכרח לומר של"ה פוננת ר"י שיתחיל מהחדש ולא יזכיר כלל בריאת שמים וארץ, ורק דהנה די אם הנה מזכירו פנ"ל, והשיב דכח מעשיו הגיד לעמו של"י לסטים כו' וע"י שהתחיל בזה הראה לדעת שאין זה לידיעת אמונה בלבד רק גם לתשובה נוצחת לאוה"ע של"י לסטים כו', וע"ע בפ' ויגרא.

ובכנסת הגדולה חאו"ח דקמ"ה, בנמוקי רש"י ציין דבריו. ויפה תנאר פ"א סי' ג' וכו' ולענד"נ שתירוץ הרב מיןשב לצד שמק' בגמ' אדרבה מדלא נשנית בסיני לב"נ נאמרה ולא לישראל, אבל לצד אחר שמק' לזה ולזה נא', אדרבה מדנשנית בסיני לישראל נא' ולא לב"נ והאי נשנית לרא"ם הוא בכתיבה, ומה צורף לחזור ולכותבם פיון דבאמירה

סג' פּמָצוֹת ג"ה דְבַאֲמִירָה לְחוּד לְיִשְׂרָאֵל נֹא' וְלֹא לִב"נ מְדַחֲזָרָה וְנִשְׁנִית בְּכַתִּיבָה הַפְּסָל הוֹרָה לֹן דְלָזָה וְלָזָה נֹא'.

וּי"ל דָּאֵי לֹא וְשִׁנְכְתָבָה אֵין שׁוּם הוֹרָאָה הַנֹּא' לְיִשְׂרָאֵל ע"פ וְהֵינּוּ אוֹמְרִים דִּל"נ לְיִשְׂרָאֵל בְּסִינֵי אִפִּי' ע"פ וּלִב"נ רַק נֶאֱמָרָה עַכ"ל: וּבִס' הֶלִיכּוֹת אֵלֵי סִי' תִקַּל"ה מִהֶגְאֹן ר"ש אֶלְגָּאזִי כ' וְז"ל נֹא' לִב"נ וְלֹא נִשְׁנִית לְיִשְׂרָאֵל נֹא' כ' רֹא"ם וֹא"ת הָרִי פ"ו אֵינָה בְּכָלֵל ז' מְצוֹת.

י"ל דְמִשְׁנִיתָנָה תוֹרָה בְּסִינֵי בְטֻלָה מִב"נ וְנִשְׁאַרָה אֶצֶל יִשְׂרָאֵל אֲבָל קוֹדֵם מ"ת הִיָּה נוֹהֵג גַּם בִּב"נ, אֲמַנְם בְּסוֹף לְשׁוֹנוֹ צ"ע שְׁכ' וֹא"ת א"כ לָמָּה לֹא נִמְנִית פ"ו בְּכָלֵל הוֹ' מְצוֹת, י"ל כְּמוֹ שְׁתִּי' תו"ס קו"ע לֹא חָשִׁיב, וְאֶתְמַהָּה דְאִיפְכָּא כ' תו"ס ד"ה וְהָא פ"ו דְשׁוֹא"ת נְמִי הוּא ע"ש וֹאפ"ל בְּדוֹחַק בְּכַוֵּנָת דְבָרֵיו דִּלפ"מ דְפָרִיף בְּתֵר הָכִי הַכ"נ מִיָּלָה וּפ"ו אֵינְתִי וּמִשְׁנֵי הֵנִי אֵינְתִי לְשׁוּם מִיָּלְתָּא וּפִרְש"י דְמִיָּלָה וּפ"ו מְקָרִי מְצוּהָ שֵׁנ' לִב"נ וְלֹא נִשְׁנִית בְּסִינֵי דְהַנְפָּרִים אֵינְם מְצוּנִים בְּהֵם מְסִינֵי וְאֵיִלָּף וְכָפִי זֹאת הַמְסַקְנָא דִּפ"ו נְכָרִים מְצוּנִים בְּהֵם עַד סִינֵי, א"כ ק' לְחֻשְׁבִּיָּה בְּהַדִּי ז' מְצוֹת, וּבִשְׁלָמָא לְפִי הַמְסַקְנָא י"ל דִּל"נ לִב"נ פְּלָל, וְעַכְצ"ל דְהִטְעַם מִשׁוּם דְסוֹבֵר דְהוּא בְּקו"ע וְתו"ס שְׁכ' דְנְמִי בְשׁוֹא"ת הוּא לְפִי הָאֲמַת, אֲמַנְם נִרְאָה דִּל"ק דְלְעוֹלָם דְהִתְרַצֵּן נְמִי סוֹבֵר דִּפ"ו הֵנִי נְמִי שׁוֹא"ת פְּתוּס', וְל"ק לְחֻשְׁבִּיָּה גַבִּי ז' מְצוֹת, י"ל דְלֹא חָשִׁיב רַק הֵנָּה מְצוֹת דְנוֹהֲגוֹת בִּב"נ אֶף אַחַר סִינֵי אֲבָל פ"ו דְאַחַר סִינֵי נִפְסַק לֹא חָשִׁיב עַכ"ל: וְע' מִשְׁנָה לְמִלָּף פ"י ה"ז מְמַלְכִים ד"ה כ' הֹרֹא"ם אֲרִיכוֹת גְּדוֹל בְּזָה.

וְע"ע בְּמִשְׁנַת חֲכָמִים בְּקוֹנֵי מַעְלוֹת הַמִּדּוֹת דִּקכ"ח בְּיֹארוֹ לְרִשְׁ"י הַגָּ'ל. וּבִאֲפוּקֵי יְהוּדָה דְרוּשׁ כ"ו.

וּבְהַקְדָּמָה לְשׁו"ת מֵהֹרֶש"ם ח"א לְהֶגְאֹן מְבָרַעֲזָאן וּבִס' בֵּית הָאוֹצָר לְהֶגְאֹן מְהָר"י עֲנִיָּעֵל ז"ל מְעַרְכַּת א' פְּלָל א' אוֹת כ' וּמִהֶאֱרִיכוֹת לֹא הֶעֱתִקְתִּי דְבָרֵיהֶם: וּבִס' חוֹת יָאִיר פ' יִתְרוֹ מֵהַג' אוֹר חֻדְשׁ ז"ל כ' דִּילד"ק לָמָּה הַכְּפִיל הַקו' ל"ה צָרִיף לְהִתְחִיל אֶלָּא מִהַחֻדְשׁ וְחִזּוֹר וְשָׂאֵל מ"מ פְּתַח בְּבִרְאשִׁית שְׂאֵלָה שְׁנִיָּה לְמוֹתֵר דְדִי בְּאֶמְרוֹ דְהִיָּה צָרִיף לְהִתְחִיל מִהַחֻדְשׁ הַזֶּה לְכֶם, וְעוֹד מֵהַ מְתַרְץ שִׁל"י לְסֻטִים א"כ דִּי בְּזָה שְׁכ' שְׁמִים וְאָרְץ וְסִיפֵק בְּיָדוֹ לְעִשׂוֹת בָּהּ מֵהַ שְׁיִרְצָה א"כ פֶּל הֵנִי קָרָאֵי עַד פ' הַחֻדְשׁ לִמ"ל, וּי"ל דִּלְכֹּאוּ"ק הָרִי הַנְּצָרָף לְהַשְׁמִיעֵנוּ ז' מְצוֹת דְקִבְלוּ ב"נ וְצ"ל דְמָה נִפְק"מ מֵהַ דְהִנָּה הָנּוּה, אֶף ק' לִפְמ"ש בַּע"ז ד"ג לְעַת"ל יִטּוֹל ה' ס"ת בְּחִיקוֹ וְיֹאמֵר פֶּל מִי שְׁעֵסֵק בְּזוֹ יִטּוֹל שְׁכָרוֹ נִתְקַבְּצוּ אוֹה"ע כו' וְאֶמְרוּ פְלוֹם פְּפִיֹת עָלֵיו הָהָר וּמִשִׁיב לָהֶם ז' מְצוֹת הֵיכֵן קִינְיָתָם וְכו' הָרִי צָרִיף לְכַתּוֹב מְצוֹת שְׁעִי"ז יִשִּׁיב לָהֶם תְּשׁוּבָה, אֶף י"ל דְהַק' הַמְפָּן' אֵיף הִתְנָה בְּמִתְּנֵי תוֹרָה אֵי לֹא יִקְבְּלוּ יִחְזוֹר לְתַהוּ וְכֵהוּ הָא בְּעֵינֵי תְנָאֵי קוֹדֵם לְמַעֲשֵׂה וְכָבֵר נִבְרָא שְׁמִים וְאָרְץ, וְכ' בִּס' אֶהֱבֵת עוֹלָם שְׁמִיד בְּשַׁעַת בְּרִיאָה הִתְנָה שְׁבוּרָא בְּשִׁבִיל הַתּוֹרָה וְהֵנִי תְנָאֵי קוֹדֵם לְמַעֲשֵׂה, וּמְדוּנִיק מ"ש וְאֵם לֹא שֵׁם תְּהִיָּה קִבְּרוֹחְכֶם מֵלֵת שֵׁם מוֹרָה עַל אוֹתוֹ הַתְּנָאֵי שְׁקִדֵם לְבְרִיאָה דְמִהֵנִי וְיִחְזוֹר הָעוֹלָם לְתַהוּ וְכֵהוּ וּמִמִּילָא שֵׁם תְּהִי קְבוּרַתְכֶם ע"ש, וּבְמִד' אֵי בְרִאשִׁית בְּשִׁבִיל הַתּוֹרָה שְׁנִקְרֹאת רֵאשִׁית, וְאֵי בְּצִיּוּנִים וְלְכָל הֵיךְ הַחֻזְקָה זוֹ כְּפִיֹת הַר כְּגִיגִית ע"ש וְהַק' ע"ז הָא אֶף אֵי לֹא יִקְבְּלוּ הַתּוֹרָה א"י לְכַלּוֹתָן דִּל"ה תְּנָאֵי קוֹדֵם לְמַעֲשֵׂה, לָזָה אֲמַר בְּרִאשִׁית בְּשִׁבִיל הַתּוֹרָה שְׁנִקְרֹאת בְּרִאשִׁית נִבְרָא הָעוֹלָם וְהֵנִי תְנָאֵי קוֹדֵם לְמַעֲשֵׂה, וֹא"ש

קונשטיטוננו דשאַל ר"י ל"ה צרייך להתחיל רק מהחודש) מה אמרת של"י לאוה"ע טענת פלום פפית עלינו הר פגיגית, ז"א דאם ל"ה ידעו מפתחת מעשה בראשית אז גם ל"ה ידעו שהתנה הקב"ה בעת בריאת העולם שבורא רק בשביל התורה, וממילא אנדא טענת פפית הר שהרי ל"ה לישראל שום יראה מזה שאין ה' מכלה אותם של"ה תנאי קודם למעשה, וגם ליפא למידרש ויחיצבו תחתית ה' על פפית ה' דל"מ תנאי אחר מעשה, וזה ששאַל ר"י ל"ה צרייך להתחיל רק מהחודש, וכ"ל של"י לאוה"ע טענת פלום פפית כו' ז"א דמ"ט פתח בבראשית בזכות התורה א"כ אי ל"ה מתחלת מבראשית ל"ה ידעי גם מתנאי זה ואנדא טענת פלום פפית, ומתריץ של"י לסטים וכינון דהוצרף לכתוב מעשה בראשית שוב ידעו בזכות התורה נברא והני תנאי קודם למעשה ומהני פפית ה' משהו"ה הוצרף פל' ס' בראשית להודיע ז' מצות שקבלו ויהיה להם לתשובה ז' מצות שקבלתם היכן קיימתם עכ"ל בקיצור: והנה עוד הק' המפן' הא כל תנאי צרייך שיהיה אפשר לקיים ע"י שליח, ומעשה בראשית א"א ע"י שליח, ורק י"ל כמשה"ק הראשונים אמאי מועיל תנאי בנדר ונזיר הא א"א ע"י שליח והתירוץ דכל מה דבעי דיני תנאים רק דמצד הסברא ל"ה מהני תנאי דלא אתי דיבור ומבטל מעשה, ורק דילפינו מב"ג וב"ר ובעי דמי לה, וע' רמב"ן ב"ב פ"נ ורא"ש יבמות דק"ו ובפני יהושע פתובות נ"ו תד"ה הרי.

וגיטין ע"ה. וקידושין ס"א, והפלאה כתו' דע"ד ד"ה מפדי.

וחידושי הרי"ח ר"פ השולח. ושו"ת מהר"י מינץ סי' כ"ד, ובספרי פרי יוסף על גיטין דע"ה.

וא"כ במעשה בראשית הבריאה היה ע"י דיבור ל"צ דיני תנאים כמו בנזיר, וא"ש בזה בפ' מקץ (מ"ג ט') בהא דנידוהו ע"ת צרייך הפרה, והק' הרא"ם הא לא כפל התנאי א"כ מעשה קיים מ"ש באור החיים, ולהנ"ל א"ש דנידוי רק דיבור ול"ל ת"כ, וא"ש בפ' ראה את הברכה אשר תשמעו פרש"י על מנת והק' הא הני מעשה קודם לתנאי ולהנ"ל א"ש דברכה רק דיבור ול"צ דיני תנאים: והנה מ"ש בחו"י להקשות הלשון ואם לאו שם תהי קבורתכם מה הלשון "שם" פה יהיה קבורתכם הול"ל, י"ל פ"ד צחות דהנה רואים אנו כזמנינו רבים מאבדים עצמם לדעת ר"ל זה השליף את עצמו מחומה, וזה נח תחת מסלת הברזל, ואחד קיים ראשית הגז (הגאז), וזה שנה סם המנות, ואם נביט על תולדות כל עם, נראה שישראל סבלו יותר מכל האומות.

והספה אשר מלפנים סבלו שהיה להם אמונה, וזה נמן להם פח לספול פגעי הזמן וזה פירש "שם" תהיה קבורתכם, שם בהגימינאזיע אם לא ישיג תעודה טובה יאבד את עצמו, אצל הבערזע כי יפסיד או לא ישיג מבוקשו ועוד.

ואא"ז הגה"ק מהר"א הפהן ז"ל האבד"ק סאכאטשוב בזכרון נפלאות על הגדה ד"ה ויגרשם, כ' על קו' ר"י. אע"ג דאין סיפור א' בתורה שלא לצורך אפ"ל אחות לוטן תמנע, מ"מ הק' ר"י אמאי פתח בבראשית מפני ששם תורה אינו אלא על מצות התורה, כמ"ש הרד"ק ששם תורה היא יראה ואין לכתוב בה רק המצות, ותי' שאם יאמרו לסטים, דהרבה מצות תלוין בארץ ואם אין הארץ לישראל רק מצד שכבשנו אותה לא יתכן מצות אלו כלל ומדוע נתקדשה א"י יותר משאר ארצות, ולזה נכתבה מבראשית להודיע

שהוא בראיה ונתנה לאשר ישר בעיניו, א"ת תינח פ' בראשית, שאר הספורים למ"ל, ורק נכתבה לברר לנו האמת אשר ה' פרת ברית עם אברהם ונתן לו התורה לנחלה ולא לכל זרעו ולא נתקיים רק בזרעו של יעקב, ולזה נתחייב הארץ במתנות, וכ"כ רש"י וילך אל ארצו מפני יעקב אחיו מפני השט"ח פי גר יתנה זרעה בארץ לא להם.

אלה לי מפאן אין לי חלק בהמתנה ולא בפרעון החוב, כי מתנות הארץ עם גזרת פי גר יהי זרעה, הם ב' דברים דשייכי אהדדי דפרע החוב זכה בארץ, ומי שרצה לזפות במתנה הי צריף לפרוע החוב, ולזה המביא בפורים שהיא מהמצות התלויות בארץ אמר ויגר שם שלא תאמר שיעקב ובניו הלכו מן הארץ להשתקע במצרים ול"ה חפץ בפרעון החוב ומתנות הארץ ומדוע נשתנה א"י מכל הארצות בענין מצות התלויות בארץ ואמר שהלך רק לגור ולא להשתקע ע"ש.

ועי' בכתנות אור מהפמ"א בזה דבר נכון: ועי' בשו"ת זכרון צבי מנחם בחי' אגדה אות כ"ח שכ' על קו' המפן' דמה הק' דהיה צריף להתחיל מהחודש, והלא מילה וג"ה קודם, וכ' עפמ"ש המחקרים דהמזלות מכריחין האדם לעשות כמ"ש בשבת דקנ"ו א' האי מאן דבמזל מאדים כו' ואיף יקנים לא תרצח, הא ע"כ מוכרח לעשות ורק דאין מזל לישראל, וראיה לזה דהא פל העולמות לא נבראו רק בשביל ישראל ויציא בארעא וכו' שהמזלות יכריחו לעשות שהם רק נבראו בשביל ישראל וזה מוכח מקידוש החודש דתלוי בב"ד דאתם אפי' מזידין וכמ"ש בירושלמי אם עיברו ב"ד השנה בתוליה חזרין דהיא פחותה מבת ג' שנים, וזה שאלת ר"י דהי צריף התורה להתחיל מהחודש הזה לכם בשביל טעם זה אלא כח מעשיו הגיד לעמו ע"ש: שם של"י לסטים, עי' סנהדרין דצ"א א' בתשובות גביה.

ובח"א א"א ז' המהרש"א מ"ש בזה, ועי' בס' ים התלמוד על ב"ק בפתיחה אות ב' שהק' המפן' עמ"ש רש"י ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם. אטו אם יתן א' מתנה יוכל לחזור וליטול ממנו, וי"ל עפמ"ש רש"י א' שבת פ"ח דאיף נגלו מא"י הא היה להם טענת מודעא קודם שקבלוהו באחשורוש, ותי' שא"י על תנאי שיקיימו התורה.

ונה נמי יכולים לומר לאוה"ע דעל תנאי זה נתן להם א"י שיקיימו ז' מצות וכיון שלא קיימוגירש אותם ונתנו לישראל ע"ש מזה. וע"ע בס' עולת חודש אב דרוש כ"ג.

ובקובץ דרושים היו"ל ע"י אגודת הרבנים בפולין ח"א כרף ב' סי' מ"ז ומ"ט מ"ש בזה דברים נכונים: שם של"י לסטים. עי' שפ"ח בשם נח"י (והוא בן המשאת בנימין) שהקשה הא מה שקנה עבד קנה רבו, וחידוש דרק במציאה והפקר ולא בירושא ע"ש, ועי' ביד שאול יו"ד סי' רס"ז דהק' דא"כ מה דפריף בש"ס מה שקנה עבד קנה רבו דילמא נפל לי' ממון בירושא ע"ש ועשו"ת בית יצחק יו"ד סי' קכ"ו דהק' עוד להשעה"מ פ"ו מעבדים בשם מרדכי פ"ק דקידושין דמה שנתן האדון לעבדו ע"י אחר זוכה העבד פמו באשה שנתן לה בעלה, א"כ משפחת שנתן לו האדון מעות וזיכה לו ע"י אחר, ועו"ק לשי' השעה"מ דמה שהיה לעבד נכסים מקודם שמכר עצמו לישראל ל"ק האדון א"כ משפחת שהי' לעבד מעות מקודם ורק י"ל דארף שיש לו נכסים אין לו יד לזכות ולקנות דבר אחר עבור זה, ודומה לקטן דירוש ומ"מ אינו קינה ומקנה א"כ א"ש הפל נהי דיש לו ממון אבל אין יכול לזכות ולקנות תמורת מעות שלו.

ועי' תשו' לַחַם רַב סִי' ק"ל, וּבְקָצוֹת הַחֹשֶׁן סִי' רמ"ט סק"ב וּבְשׂוֹאֵל וּמְשִׁיב תְּנִינָא ח"א סִי' נ"ז הָאָרְיָה מְאֹד בְּנֹה, וּכְבֹר דְּפִס זֹאת מְמַנֵּי בִּירְחוֹן קוֹל תּוֹרָה הִיוּ"ל בְּפָה פֶּאֶבְיָאֲנִין שְׁנָה ב' חוֹבְרַת א' סִי' ז': וּבְקֶן הַנַּח"י דְּמָה שְׁקִנָּה עֶבֶד כּו' פֶּתַב לִי בְּנֵי הַרָה"ח מו"ה דְּוֹד נ"י לִיִּישָׁב דְּבַפְנֵים יָפוֹת פ' נח (ס' כ"ה) כ' לְחַדֵּשׁ שְׁלֹא גִזֵּר נַח עַל כְּנַעַן שְׁיָהֵי עֶבֶד עֶבְדִּים לְאַחִיו אֲלֵא עַד מִתַּן תּוֹרָה.

דְּהָא בּמ"ת נֶאֱסַר לִישְׂרָאֵל לִיקַח עֶבֶד מִבְּנֵי כְּנַעַן כְּדָאִי בְּקִידוּשֵׁין דס"ט וְלֹא מִן הַכְּנַעֲנִים שְׂבָאֲרָצָכֶם. א"כ ו אֶסְרָה הַתּוֹרָה לִיקַח עֶבֶר ע"ש וּלְפִי"ז א"ש דְּהָא בְּזִמְן שְׁיִשְׂרָאֵל כְּבָשׁוּ הַשְּׂבָעָה אֲרָצוֹת הִי זִמְן רַב אַחַר מ"ת נֶאֱזַז לֹא הָיָה לָהֶם הַגְּזִירָה שְׁיָהֵי עֶבְדִּים לְאַחִיו וּל"ש מָה שְׁקִנָּה עֶבֶד כּו' דָּאֵז ל"ה עֶבְדִּים (א): וְעִי' מְהַרְשָׁ"א בַח"א גִּיטִין דנ"ז א' דְּבַר חֲדָשׁ דְּגַם בְּיִשְׂרָאֵל הִקְנוּי לְעַפּוּ"ם אֶמְרִי' מָה שְׁקִנָּה עֶבֶד קָנָה רַבִּי, וְהוּא פְּלִיאָה עֲצוּמָה דְּהָרִי אִין קְנוּי לֹו רַק לְמַעֲשֵׂה יָדָיו אֲבָל לֹא לְגוּפָא כַּמ"ש בִּיבְמוֹת דַּמ"ה וּגִיטִין ל"ח, וְעִי' בְּנֹה בְּבֵית הָאוֹצָר מְעַרְכַת א' כָּלֵל צ"ז וצ"ע.

ועמ"ש ב'פ' וַיִּגַּשׁ (מ"ז כ"ג): שֵׁם אֱלֹקִים רַש"י וְלֹא ה' שְׁמִתְחַלָּה עָלָה בְּמַחְשָׁבָה כּו' עִי' ס' תּוֹרַת חַיִּים ב"ק ד"נ ב' שֶׁהָק' מָה קַמ"ל קָרָא בְּמָה שְׁעָלְתָה לְפָנָיו בְּמַחְשָׁבָה. וצ"ל מַחְשָׁבָתוֹ קִיָּמַת וְצַדִּיקִים דִּן בַּמַּדָּה"ד לְחוּד וּתְחַלָּה עָלָה לְפָנָיו לְדוֹן כָּל הָעוֹלָם עַפ"י דִּין וְהַצַּדִּיקִים נִשְׁאָרוּ בְּמַחְשָׁבָה וּכ"מ בַּע"ז ב"פ"ק דִּי"ב שְׁעוֹת בְּיוֹם כּו' בַּג' שְׁנִיּוֹת הַקַּב"ה דִּן כְּשֶׁרוֹאֵה שְׁעוֹלָם מְתַחַיֵּיב בְּדִין עוֹמֵד מְכַסֵּא דִּין וְיוֹשֵׁב עַל כְּפֵא רַחֲמִים, הָרִי אָף דְּנִבְרָא עוֹלָם בְּרַחֲמִים מ"מ יוֹשֵׁב בְּכָל יוֹם עַל כְּפֵא דִּין וְע"כ לְצַדִּיקִים וְכֵן ב"פ' הַקְּנוּמָן בְּשָׁעָה שְׁעָלָה מִשָּׁה לְמָרוֹם מְצָא לְהַקַּב"ה יוֹשֵׁב וְקוֹשֵׁר קִשְׁרִים לְאוֹתִיּוֹת א"ל עֶקִיבָא בִּן יוֹסֵף עֲתִיד לְדַרְוֵשׁ עַל כָּל קוּץ כּו' א"ל הִרְאֵנִי שְׁכָרוֹ רָאָה שְׁשׂוֹקְלִין בְּשָׁרוֹ בְּמַקּוּלִין א"ל זֹו תּוֹרָה וְזֹו שְׁכָרָה א"ל שְׁתוֹק בְּנֵי כָּף עָלָה בְּמַחְשָׁבָה לְפָנָי, וְתַמּוּס וְלַהֲנָ"ל א"ש דָּאִין צַדִּיק בְּאַרְץ כּו' וְנִיזֵן בַּמַּדָּה"ד וְהִינֵנו כָּף עָלָה בְּמַחְשָׁבָה לְפָנָי: וְע"ע בַּתו"ח עִירוּבִין דִּי"ח שֶׁהָק' אֵהָא דְּמַתְחַלָּה עָלָה בְּמַחְשָׁבָה לְבָרָא ב' וּלְכַסּוּף לֹא נִבְרָא רַק א' דְּלָמָּה צָרִיף קָרָא לְמִיכְתָּב מַחְשָׁבָתוֹ רַק דְּלַכֵּן לֹא נִבְרָא רַק א' וְאִשָּׁה נִבְרָאת מֵאִישׁ שְׁתַּהֲי' טְפִלָּה לֹו וּמִי שְׁלֹא זָכָה נִשְׁאָר בְּמַחְשָׁבָה דָּאִינָה כְּפוּפָה לֹו וְהִיא שְׁנָה לֹו בְּמַדְרָגָה ע"ש: וְהִנֵּה כָּל הַדְּבָרִים אֵימָא בְּשָׁל"ה הָק' בְּתוֹרָה שְׂבַכְתָּב פ' בְּרֵאשִׁית ע"ש אָף עֲדִינן קִשָּׁה א"כ לֹא הָיָה נִיחּוּם בְּמַחְשָׁבָה רַק כְּמוֹ הַמַּחְשָׁבָה כֵּן הָאֵמַת רַק מַחְשָׁבָה לְצַדִּיקִים וּמַעֲשֵׂה לְרַשְׁעִים, וִי"ל דְּרַש"י כָּאֵן הִבִּיא דַח"ז"ל בְּשִׁבְלִי יִשְׂרָאֵל שְׁנַקְרָאוּ רֵאשִׁית תְּבוּאָתוֹ נִבְרָא הָעוֹלָם, וצ"ב דְּנִקְט כְּנוּי רֵאשִׁית וְלֹא יִשְׂרָאֵל בְּפִירוּשׁ, רַק דְּלֹא בְּשִׁבְלִי כָּל יִשְׂרָאֵל נִבְרָא הָעוֹלָם רַק בְּשִׁבְלִי צַדִּיקִים כַּמ"ש בְּבִרְכוֹת ד"ו ב', כָּל הָעוֹלָם לֹא נִבְרָא רַק בְּשִׁבְלִי אָדָם שְׁיֵשׁ בּוֹ יר"ש שֵׁנ' סוּף דְּבַר הַכָּל נִשְׁמָע אֵת אֱלֹקִים יָרָא כּו' וְדוּמָה לְזוֹרַע תְּבוּאָה דִּישׁ בָּהּ קֵשׁ וְעִיקָר כְּנוּנָתוֹ רַק לְגַרְעִין וְרַק לֹא יוּכַל לְהִיּוֹת בְּלֹא קֵשׁ, אֲבָל הַגְּרַעֲיָנִין עִיקָר כֵּן עִיקָר הַבְּרִיאָה הִי בְּשִׁבְלִי הַגְּרַעֲיָן הֵם הַצַּדִּיקִים וְהִנֵּה צָרִיף לְבָרוּא כָּל הָעוֹלָם כֵּן יֵהִי בְּהֵם צַדִּיקִים, וְזֵה"פ בַּתְּחִלָּה עַל מַחְשָׁבָתוֹ רַק צַדִּיקִים וּבַמַּדָּה"ד אוֹתָם דְּנִים, אָף הָעוֹלָם בְּכָלֹו לֹא יוּכַל לְהַתְקַיֵּים בְּדִין הַקָּדִים מַדָּה"ר וְשִׁתְּפָה לַמַּדָּה"ד.

ועי' ג"כ בְּנוּי הָעַמּוּדִים פ"א מְבֹן הַשְּׁל"ה, וּבְעַרְבֵי נַחַל כָּאֵן וּבַס' לְחַמֵי תוֹדָה לְבֹן הַהַפְּלָאָה ו"ל בְּפִתְיָהּ וּבְחָזִי לְגִזֵּר דס"ו: וְרֵאשִׁית עוֹד עַה"פ תַּהֲלִים ס"ב אַחַת דְּבַר אֱלֹקִים שְׁתִּים

זו שְׁמַעְתִּי, אַחַת דְּבַר אֱלֹקִים שֶׁהוּא בְּמַדַּת הַדִּין שְׁתִּים זו שְׁמַעְתִּי ב' פְּעָמִים זו' שֶׁהוּא כ"ו
זֶה הוּי' שְׁמַעְתִּי שְׁצִירָף מַדַּה"ר כִּי עֲנֹז לְאֱלֹקִים הוּא, כִּי אֱלֹקִים תִּתְקַף הַדִּין, וְלֵךְ ה' הַחֶסֶד
דַּמְשׁו"ה צִירָף גַּם הַחֶסֶד כִּי אַתָּה תִּשְׁלַם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׂהוּ, וְאִין קִיּוּם לְעוֹלָם בְּלֹא מַדַּה"ר.

וּי"ל פִּי עַל רֹאשׁ דְּכַרְךָ אֵמֶת כִּי בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים ס"ת אֵמֶת, וְלֹא לְפָנִים מְשׁוּרַת
הַדִּין, וְלְעוֹלָם כֹּל מִשְׁפֵּט צְדָקָה, לְעוֹלָם דִּינִיקָא כֹּל מִשְׁפָּטִי צְדָקָה, הִינְנוּ לִפְמַשֶּׁה"ד,
דְּדַרְשׁוּ חַו"ל בְּסִנְהֶד' ד"ו ע"ב וַיְהִי דוֹד עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט וְצְדָקָה זֶה לִפְמַשֶּׁה"ד, וְזֶה פִּי כֹּל
אֲוֹרְחוֹת ה' חֶסֶד הִינְנוּ לִפְחַשֶּׁה"ד, וְאֵמָנָם וְאֵמֶת לְנוֹצְרֵי בְּרִיתוֹ וְעֲדוֹתָיו, לְצַדִּיקִים מִתְּנַהֵג
בְּאֵמֶת: וְרֵאִיתִי פִּי עַל הָא דר"ה דכ"א ע"ב בְּקֶשׁ קִהְלַת לְהִיּוֹת כְּמַשֶּׁה יְצָאָה ב"ק וְכַתֵּב
יְיִשָּׁר דְּבַרֵי אֵמֶת, דְּבַמַּד' בְּרֵאשִׁית הַה"ד רֹאשׁ דְּכַרְךָ אֵמֶת.

פִּי דק"ל לְמָה לֹא כ' בְּרֵאשׁוֹנָה, וְתִי דְרָצָה לְרַמֵּז תַּחֲלַת בְּרֵיאַה אֵמֶת, וְסוּף תִּיבּוֹת
בְּרֵאשִׁית' בְּרֵא' אֱלֹקִים' אַמ"ת, וְרַמֵּז לְנוּ אֵמֶת בְּיִשְׁרָה וְהִיפָּה, בְּרֵאשִׁית בְּרֵא' אֱלֹקִים הוּא
בְּהִיפּוּף, וְגַם בְּיִשְׁרָה בְּרֵא' אֱלֹקִים' אַת' ס"ת אֵמֶת, וְנִפְק"מ דְּאֵחָז"ל בְּרֵאשִׁית בְּשִׁבִיל מְשֶׁה
שְׁנַקְרָא רֵאשִׁית נְבִרָא עוֹלָם, וְכו' זֶה אִם רַמֵּז שֶׁל אֵמֶת בְּיִשְׁרָה, בְּרֵא' אֱלֹקִים אַת, וְאִז
הַקְּוִיָּא לְמָה לֹא כ' בְּרֵאשׁוֹנָה, וְע"כ לְרַמֵּז בְּשִׁבִיל מְשֶׁה.

אֲבָל אִי רַמֵּז אֵמֶת מִן בְּרֵאשִׁית בְּרֵא' אֱלֹקִים וְלֹא בְּיִשְׁרָה, אִז אִין רֵאִיָּה מִבְּרֵאשִׁית שְׁנַבְרָא
בְּשִׁבִיל מְשֶׁה, שֶׁאִפ"ל שְׁמַשׁו"ה לֹא כ' בְּרֵאשׁוֹנָה רַק בְּרֵאשִׁית, כְּדִי לְרַמֵּז אֵמֶת וּז"ש
בְּיִקְשׁ קִהְלַת לְהִיּוֹת כְּמַשֶּׁה יְצָאָה ב"ק וְכַתֵּב יְיִשָּׁר דְּבַרֵי אֵמֶת, אֵמֶת מְרֻמָּז בְּיִשְׁרָה "בְּרֵא'
אֱלֹקִים אַת", וּמ"ש בְּרֵאשִׁית וְלֹא בְּרֵאשׁוֹנָה, לְרַמֵּז בְּשִׁבִיל מְשֶׁה שְׁנַקְרָא רֵאשִׁית וְלֹא קָם
כְּמַשֶּׁה: וְעִי' בְּכַתֵּב סוּפֵר עַל הַגָּדָה ש"פ בְּלִקוּטִים דְּרַצ"ד שֶׁהִבִּיא ג"כ בְּשֵׁם עֲשָׂרָה
מֵאֲמָרוֹת, דְּצַדִּיק נִשְׂאָר בְּמַחְשָׁבָה וּמִתְּנַהֵג בַּמַּדַּה"ד, וְלִכֵּן כ' וּמְשֶׁה אִישׁ אֱלֹקִים, כִּי עֲמוּ
הַלֵּךְ ה' בַּמַּדַּה"ד, וּבְתַחֲלַת בָּא הָאָדָם לְעוֹלָם, הַקַּב"ה מִתְּנַהֵג עֲמוּ בְּרַחֲמִים וְנִבְרָא
בְּרַחֲמִים, וְאֵח"פ כְּשֶׁנַּעֲשֶׂה צַדִּיק מִתְּנַהֵג עֲמוּ בְּדִין, וְהִינְנוּ שְׁתּוֹלִים בְּבֵית ה', בְּעַת שְׁתּוֹלִים
וְנִבְרָאִים הוּא בְּרַחֲמִים, בְּחֻצְרוֹת בֵּית אֱלֹקִינוּ יְפָרִיחוּ, אַח"כ יְפָרִיחוּ וְיַעֲלוּ מַעְלָה עַד שְׁיִהְיִ'
בְּבֵית אֱלֹקִים, שְׁיִוְכַל הַקַּב"ה לִילָף עִמָּהֶם בְּדִין ע"ש.

וְע"ע בְּתוֹרַת חַיִּים חֻלִּין דְּפ"ה, וְהוּבָא ג"כ בְּעֲנַף יוֹסֵף עַל ע"י ס' ל"ד שֶׁכ' בְּזֶה דְּבַר
נְכוּן, וְע"ע בְּחֻדוּשֵׁי מַהֲרַ"ךְ או"ח ס' תצ"ד לֵאמֹר "זֶה הַג"ר אֶלְעָזָר ז"ל מְסַאָּקְטָשׁוּב,
וּבְפִתְחָה לְהַגָּדָה שְׁלוֹ זְכוּרֵן נְפִלְאוֹת, וּבְקוּבֵץ דְּרוּשִׁים ח"א פָּרָף ב' ס' מ"ט, וּמְגוֹדֵל
אֲרִיכוֹת לֹא הֶעֱמַקְתִּי דְּבַרֵיהֶם: שֶׁם בְּרֵאשִׁית פִּי בְּמַגִּילָה ד"ט א' בְּתַלְמֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁכ' לו',
אֱלֹקִים בְּרֵא' בְּרֵאשִׁית, וְע"ש בְּתוֹס' וּמְהַרְשֵׁ"א בְּשֵׁם פְּעֻנָח רְזָא וּבְהַגָּהוֹת מַהֲר"צ חִיּוֹת כ'
דְּכִמוּ שֶׁהוּא לְפָנֵינוּ בְּרֵאשִׁית בְּרֵא' אֱלֹקִים עֲדִינן פִּתְחוֹן לְבַע"ד דוֹהֲאָרֵץ הִי' תִּהְיוּ וְנִהְיוּ
הִינְנוּ שְׁהִיְתָה קוֹדֵם וְהַחֲנוּמֵר הֲרֵאשׁוֹן בְּלִתֵי נְבִרָא כַּמ"ש בַּמַּד' דְּאָמַר הָאִי חִינָא אֱלֵהִיכֶם
צִירָר גְּדוֹל אֵלָא שְׁמַצָּא לוֹ סִימְנִים תִּהְיוּ וְנִהְיוּ, וְעִי' רַמְבַּ"ם פ"ג ה"י מִתְּשׁוּבָה וּבְרֵאב"ד
וְרַמְבַּ"ן אֲבָל עֵתָה שְׁנ' אֱלֹקִים בְּרֵא' בְּרֵאשִׁית הִנֵּה מוֹרָה לְמַדִּי שֶׁהִזְמִן מְפָלֵל הַנְּבִרָאִים
וְהַשִּׁי"ת בְּרֵא' הַהִתְחַלָּה, וְעִי' יְפֵה מְרָאָה שְׁפִי כְּעִין זֶה וְעִי' בְּעִיּוֹן יַעֲקֹב בַּע"י דְּפוּס וְוִילְנָא
בְּזֶה: וּבַס' הַמְּדוּת לְהַמְּגִיד מְדוּבְנָא בְּשַׁעַר הַדַּעַת פִּי"ב כ' דַּע כִּי מוֹסְפֶם מְחַז"ל אֲשֶׁר הִזְמִן
עֲצָמוּ הוּא נְבִרָא וּמְחַזְדֵּשׁ כִּי הַשִּׁי"ת לְמַעְלָה מִן הִזְמִן וּמִן הַמְּקוֹם וּבְרֵצוֹנוֹ לְבָרָא הָעוֹלָם
בְּרֵא' מְקוֹדֵם הִזְמִן כִּי כָּל חֲלָקֵי הַהַיְוִ' תְּלוּי' בְּזִמְן וְהִזְמִן הוּא הַנוֹשֵׂא שְׁלֵהֶם, וְא"כ תִּשְׁאֵל

איכה מְרַנְּנוּ בְּרִיאַת הַזְּמַן וְתַמְצָא אוֹתוֹ בְּמַאֲמַר בְּרִאשִׁית כּו' כּלו' אַחַר אֲשֶׁר בָּרָא הַזְּמַן וְנִתְּהֵיגָה בְּרִאשִׁית כִּי בְּלֹא זְמַן אֵין רִאשִׁית וְאַחֲרִית, וּבְאוֹתוֹ הִרְאשִׁית בָּרָא אֶת הַשָּׁמַיִם כּו' וְא"כ כִּבְר הוֹדִיעַ אוֹתָנוּ כִּי הִרְאשִׁית הוּא נִבְרָא מִחֻדָּשׁ מִהִמְחֻדָּשׁ בְּטוֹבוֹ מֵע"ב עכ"ל וְעִי' יַעֲרוֹת דְּבִשׁ ח"א דְרָשָׁה ב' דְּבַר עֲמוֹן עש"ה וע"ע בַּמַּס' סוּפְרִים פ"א ה"ז וּבְנִחְלַת יַעֲקֹב כֹּס: וּבְחֻלִּין צ"א ב' תְּבִיבִין יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִמְּלֹאכִים דְּמִזְכִּירִים הַשֵּׁם אַחַר ב' תְּיָבוֹת שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' וּמְלֹאכִים אַחַר ג' קְדוּשׁ קְדוּשׁ קְדוּשׁ ה'.

וְאִי' בַּשֵּׁם הַגֵּר"א מוֹוִילְנָא ו"ל בַּד' מְקוֹמוֹת יִשְׂרָאֵל מִזְכִּירִין הַשֵּׁם אַחַר ב' תְּיָבוֹת, בַּתּוֹרָה בְּרִאשִׁית בָּרָא ה', בְּבִרְכוֹת הוֹדָאָה, בְּרוּךְ אַתָּה ה', בְּיַחֲוֹד, שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה', וּבְאַהֲבָה וְאַהֲבַת אֶת ה', וּז"ש וְקִרְבָּתָנוּ לְשִׁמְךָ הַגְּדוֹל סֵלָה שְׁקִירָב אוֹתָנוּ בְּאַמַּת הַתּוֹרָה שְׁנִקְרָאת אַמַּת בְּרִאשִׁית ב"א.

לְהוֹדוֹת לָךְ בְּבִרְכַּת הוֹדָאָה בַּא"י, וְלִיְחַדְּךָ שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה', בְּאַהֲבָה וְאַהֲבַת אֶת ה' וּפַח"ח. וְהַמְּלֹאכִים רָצוּ לְקַבֵּל הַתּוֹרָה שְׁאַמְרוּ תְּנֶה הוֹדָךְ עַל הַשָּׁמַיִם וְעִי' שְׁבַת פ"ח ב') וְאִם קָבְלוּ לֹא הִי' יָכוֹל הַתּוֹרָה לְהִתְחִיל בְּרִאשִׁית ב"א, הַשֵּׁם אַחַר ב' תְּיָבוֹת.

וְזֶה הַסְּמִיכוֹת לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל בְּשִׁבִיל שְׁקִיבְלוּ הַתּוֹרָה אָנוּ מִתְחִילִים בְּרִאשִׁית ב"א. עוֹי"ל דְּלַתְלָמִי כ' אֱלֹקִים בָּרָא בְּרִאשִׁית, וּז"ש לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל בְּרִאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֲבָל לְעַת הַצְּנוּרָךְ כְּמוֹ בְּתַלְמֵי אֱלֹקִים בָּרָא בְּרִאשִׁית: וְזִקְנֵי הַגָּאוֹן מְלֹאֶסְק ו"ל בַּס' אוֹר דּוֹד עַל אֶסְתֵּר (ח' ט"ז) הִבִּיא עַפְמ"ש בְּשִׁבַּת קִי"ג ב' פְּסִיעָה גְּסָה נוֹטְלַת א' מִת"ק שֶׁל מְאוֹר עֵינָיו וְתִקְנָתוֹ לְאַהֲדוּרֵי בְּקִדּוּשָׁא וְאַבְדְּלָתָא, וְאִי' דְּפַעַם א' הִי' כָּאֵב עֵינָיִם לְהִרְח"ו וְא"ל הָאֲר"י ו"ל דִּיכּוּוֹן בְּעַת קִידּוּשׁ וְהַבְּדֵלָה וְהִי' לוֹ רְפוּאָה וּז"ש לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל הִרְפוּאָה בְּרִאשִׁית יָרָא שְׁבַת, וּכְמ"ש בְּתַקּוּנֵי זֶהָר בַּע' אֲנָפִין.

וְאַחֵי הִרָה"ג ר' שְׁלֹמֹה וְאָב שְׁלִיט"א מְלֹאֲדוֹז כָּתַב לִי בְּקוֹ הַמְּכַן אֲמַאי לֹא פִתְחָה הַתּוֹרָה אֱלֹקִים ב"ב כְּמוֹ בְּתַלְמֵי ע"פ גַּמ' הַנְּ"ל דְּאֵינָם רְשָׁאִים לוֹמֵר הַשֵּׁם עַד אַחַר ב' תְּיָבוֹת. וְל"ק דְּאֵיךְ בְּקִשּׁוֹ הַמְּלֹאכִים לְקַבֵּל הַתּוֹרָה דְּאֵינָם יְכוּלִים לְהִזְכִּיר הַשֵּׁם רַק אַחַר ג' תְּיָבוֹת י"ל לְפַמ"ש בְּסוּפָה מ"ט א' אַל תִּקְרָא בְּרִאשִׁית רַק בָּרָא שִׁית, ע"ש וּבַתְּק"ז וְתִיבַת בְּרִאשִׁית נִחְלַק לְב' תְּיָבוֹת א"כ יֵשׁ ג' תְּיָבוֹת קוֹנְדֵם הַשֵּׁם, וְזֶה סִיּוּם וְלִכְּל הֵיךְ הַחֲזָקָה וְגו' וּפִי' חַז"ל שְׁנַצַּח מִשָּׁה לְמִלֹּאכִים וְהוֹרִיד הַתּוֹרָה לְמִטָּה.

וּז"ש לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל בְּרִאשִׁית, אֲבָל הַמְּלֹאכִים מְחַלְקִים בְּרִאשִׁית לְב' תְּיָבוֹת וְהִי' צָרִיךְ מִשָּׁה לְיָדוֹ הַחֲזָקָה לְנִצְחָם. וּבִילְקוּט אִי' בְּפִסּוּק בְּרִאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, יֵשׁ ז' תְּיָבוֹת, וּבְשִׁשָּׁה כ' אֲלָפִין, וְחַד בְּלֹא אֲלָף, זֶה רִמּוֹ דְּשִׁית אֲלָפֵי שְׁנַיִן הָיוּ עֲלָמָא וְחַד חָרִיב, וּבְסִנְהֶדְרִין צ"ז א' סוּבְרָ אַבְיֵי דְתַרֵי חָרוֹב.

וְצָרִיכִין לְחַלֵּק בְּרִאשִׁית לְב' תְּיָבוֹת וְיִהְיֶה ב' תְּיָבוֹת חֲסֵרִין אֲלָפִין לְרִמּוֹ דְתַרֵי חָרוֹב: שֵׁם רַמְבַּ"ן וְהַחֹמֶר הֵזֶה הִנְקֵרָא הַיּוּלִי עִי' מְהֵר"ם שִׁי"ף חֻלִּין ד"ס שְׁכ' צִירָה הוּא יֵשׁ מִיֵּשׁ וְהֵינּוּ הַכְּנֶסֶת נְשָׁמָה לְגוּף כְּמ"ש רַש"י בְּאַבוֹת וּבְרִיאָה נוֹפֵל עַל יֵשׁ מְאִין כְּמ"ש רַמְבַּ"ן וְע"ע מְהֵרָש"א ר"ה דל"ב א', וּבְאַפּוּקֵי הַוּוּדָה דְרוּשׁ כ"ו) וּבְהַקְדָּמָה לְשׁו"ת מֵהֵרָש"ם ח"א וּבְאַבוֹת דַּר' אֲלֵעָזָר פ"ה מ"א דְאַבוֹת, וּבַס' מִשָּׂא מְדַבֵּר יָם עַל מַד"ר בְּלִקּוּטִים ד"ג וְעִי' בְּהַגְהוֹת מֵהֵר"צ חִיּוֹת נִדָה דכ"ג.

דבתחלת הבריאה היתה הארץ פדורית ולא היתה לא הר ולא בקעה. ועי' ירושלמי פ"ג דנדרים אין מרובע מששת ימי בראשית, ועי' הקדמת בעל העקרים, ובכרבות הימים ע"י הרוחות וע"י המבול נתחברו מזה הרים וגבעות וכמ"ש בירו' דהר לא היתה בתחלת הבריאה עש"ה וע"ע בתוספתא סוף מעשרות ירושלמי שם הק' מפ"ו מ"א דנגעים גופה של בהרת פגרים הקלקי מרובע ומשני דגריס בעצמה אינו מרובע ורק שירבענה הפהו וישער שיהי' לאחר הרבוע פגריס, ורשב"ג א' דרק בפריית אין מרובע אבל באוכלין יש מרובע, ועי' בתיו"ט ומלאכת שלמה במס' נגעים.

ובס' נחמד ונעים ותולדות אדם מהגר"ז מוילנא פ"ה: שם רמב"ן האש נקרא חשף מפני שאש היסודית חשכה ואלו היתה אדומה היתה מאדימות לנו הלילה. עמ"ש בזה בתורת חיים סנהדרין דצ"ב, אהא דכל בית שאין ד"ת נשמעין בו בלילה אש אכלתו ע"ש ועי' מדרש תלפיות ענף אור דכ"ט מ"ש מעננין זה שם רמב"ן אש של גיהנם אש היסוד, עמ"ש בזה בשו"ת אגודת אזור מדברי בחידושי שפת ד"ד ובינה לעתים דרוש ל': שם רמב"ן אור הראשון שימש ג' ימים ובכרביעי נאצל ממנו שני המאורות עמ"ש בזה אא"ז בהגדה זכרון נפלאות דף מ"ז בד"ה לעושה אורות גדולות וע"ע בשו"ת פנף רננה יו"ד סי' מ"ב מ"ש בזה: שם עי' ר' בחיי מעננין מוליד, עמ"ש בזה בתפארת ישראל בקונטרס שבילי דרקיע אות ל"ד.

קחהו משם: (ב) וחשף עי' במפן, ובמד"ר פ"ב, וחשף זה גלות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהי' אומרים כתבו לכם על קרן השור שאין להם חלק באלקי ישראל ע"ש, וי"ל עכמ"ש בישע"י א', ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו, הפוננה שור יש לו הבנה לידע קונהו ואם בעליו קורא אותו הוא בא, אף חמור אין לו הבנה להפיר בעליו, רק מאכלו שהוא האבוס בלבד מפיר, ולבו אטום לדעת, כי יש מי שניתן לתוף האבוס.

ונה הפרש וחילוק בין חכמת ישראל, שילמדו לדעת שיש בורא הן ומפרנס לכל, וחכמת עמים הגם שיש בהם משפילים, אבל הם רק חכמים להטיב מצבם החומרי, אבל ידיעת הבורא אין להם, וז"ש שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור יבמות ס"ב, והמתחכמים ישאלו הלא גם באוה"ע יש חכמים גדולים ואמאי קוראם חמורים, אף שם זה נאה להם דכל חכמתם רק חכמת חמור ורק ישראל ירום קרנו "קרן השור" והיונים רצו להשפיתם תורת ה' ואמונתם ולילף בחוקיהם ואמרו כתבו לכם על קרן השור, המליצה שיעזבו את קונם מדת השור לידע קונם: (ג) יהי אור וגו'.

במד"ר פ"ג זה מעשיהן של צדיקים. חשף.

זה מעשיהם של רשעים וא"י באינה הקב"ה חפץ יותר פשאמר וירא א' את האור כי טוב הרי חפץ במעשיהן של צדיקים, ראיתי בזה דאף שאחדות טוב. אף אם יפתוף חטאים להיות חכר לאיש משחית אל תאבה, וי"ו דשלום קטיעה, דפעמים לא טוב, וכ' בחגי ב'.

פה אמר ה' שאל נא לפהנים הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו ונגע היקדש ויענו הפהנים לא. וישאל אם יגע טמא היטמא ויענו יטמא ויען חגי כן העם הזה.

וצ"ב הפוננה, וי"ל ע"פ מַשְׁל דַּפ"א נִפְל חֲתִיכַת חֲזִיר לְיֹרֵה בְּשֵׁר וְהוֹרָה הַדְּיָן אִם לֹא יִהְיֶה ס' הַפֵּל אֲסוּר, לְמַחְרָתוֹ הֵלֵךְ א' לִפְנֵי הַמְּבַשְּׁלִים יוֹרוֹת בְּשֵׁר חֲזִיר, וְנִפְל מִיָּדוֹ חֲתִיכַת בְּשֵׁר כְּשֵׁר לְהִיּוֹרָה.

וְיִצְעַק הָעֹנֵי כִּי בְּשָׂרוֹ עָלָיו יִכְאֹב שְׁנָאָסֵר, וְכִשְׁשָׁמַע הָאִישׁ שֶׁהִיָּה לוֹ אֶתְמוּל הַשְּׂאֵלָה א"ל אִם לֹא יִהְיֶה ס' נֶגֶד חֲתִיכַת הַכְּשִׁירָה אִזּוּ הַפֵּל כְּשֵׁר, כְּמוֹ שֶׁפָּסַק לוֹ אֶתְמוּל שְׁל"ה ס' נֶגֶד הָאִסּוּר. וּמוֹבֵן הַשְּׁטוּת דְּאִסּוּר יוֹכַל לְאַסּוֹר הַיֵּתֵר וְלֹא הַיֵּתֵר יוֹכַל לְהַתִּיר אִסּוּר, כֵּן אָמַר חֲגִי כֵּן הָעַם הַזֶּה.

רְשָׁע יְכוּל לְהַרוֹס כָּל הָעֵדָה אֲבָל צְדִיק אֶחָד אֵין יְכוּל לְזַכּוֹת רְשָׁעִים רַבִּים, וְזֶה דְרָכָם דְרָכֵי רְשָׁעִים בְּהַתְּאַחֵדֵם עִם יִרְאִים, אֲמָנָם צְדִיקִים אֵינָם חֲפָצִים לְהִיּוֹת עִמָּם בְּחִבּוּרָה א'. וּז"ש א"י בְּאֵיזָה מְהֵם חֲפָץ ה' אוֹלֵי תֹאמַר כִּי טוֹב לְהִתְחַבֵּר עִמָּהֶם וְטוֹב הַשְּׁלוֹם ע"ז אָמַר וַיִּרְא אֱלֹקִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב, וְאִי בְּמַד' בְּיוֹם ב' ל"נ כִּי טוֹב שֶׁנִּעְשָׂה בּוֹ הַבְּדִלָּה בֵּין מֵיִם לְמֵיִם, וּבְיוֹם א' שֵׁנ' ג"כ הַבְּדִלָּה בֵּין אוֹר וְחֹשֶׁךְ נֶאֱמַר כִּי טוֹב, נִשְׁמַע דְּטוֹב לְהִיּוֹת פְּרִוּד בֵּין רְשָׁעִים וּבֵין צְדִיקִים וְלֹא לְהִתְחַבֵּר עִמָּהֶם, וְעַי' בַּפ' לָךְ (י"ג ח') אִם הַשְּׂמֵאל וְאֵימְנָה וְכו' וּבְמָה שֶׁפְּתַבְּתִי שָׁם: עוֹי"ל דְּבַפ"ב מ"א דְּאֲבוֹת אֵיזָהוּ דְרָךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּבְנוֹר לוֹ הָאֲדָם כ"ש תַּפְּאֶרֶת לְעוֹשֵׂי דְפְּלִיגוּ בְּמַס' ע"ז דִּי"ז א' אִי טוֹב יוֹתֵר לְלַקֵּת לְמַקּוֹם עֲבִירָה וּלְנַצֵּחַ, אוֹ שְׂלֵא לְלַקֵּת לְמַקּוֹם סְכָּנַת נַפְשׁוֹ.

וְהַנְּכוּן שְׂלֵא לְהִבִּיא עֲצָמוֹ לִיְדֵי נְסִיוֹן. וְאֵין מְהִרְאוּי לְסַמּוֹךְ עַל נֶם שֶׁיִּכְבֹּשׁ תְּאֻנָּתוֹ, וּז"ש אֵיזָהוּ דְרָךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּבְנוֹר לוֹ הָאֲדָם.

וְהַתִּירוּץ כ"ש תַּפְּאֶרֶת לְעוֹשֵׂיָהּ וְלַעֲמֻד בְּמַקּוֹם עֲבִירָה אֵינוֹ תַּפְּאֶרֶת לְאֲדָם כִּי מָה יֹאמְרוּ הַבְּרִיּוֹת. וּז"ש א"י בְּאֵיזָה דְרָךְ חֲפָץ ה' אִם לַעֲמֻד בְּמַקּוֹם הָרְשָׁע אוֹ שְׂלֵא לְקַרֵּב, וְאַחַר שֵׁנ' אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב מוֹכַח שֶׁיּוֹתֵר חֲפָץ ה' אִם לֹא יַעֲמֻד בְּמַקּוֹם הָרְשָׁעִים: (ו) בְּתוֹךְ הַמַּיִם.

רַש"י בְּאֲמָצַע הַמַּיִם. וְעַרְמִב"ן וְרַא"ם, וְעַי' מְהִרְשָׁ"א חֲגִיגָה דַּט"ו א' הִבִּיא רַלְב"ג וּמו"נ ע"ש הַיֵּטֵב, וְעַמְש"ל בַּפ' וְעַץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֵּן (ב', ט'): (ז) וַיַּעַשׂ אֱלֹקִים אֶת הָרְקִיעַ עַרש"י, וְבַס' טַעַם מִן מִבְּעַהֲחַח"ס זָרַע בְּרוּךְ כ' הָא דְפְּלִיגוּ ב"ש וּב"ה בְּחֲגִיגָה י"ב, אִי שָׁמַיִם נִבְרָא תַּחֲלָה אוֹ אַרְץ, דַּכ' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ.

וְהַדָּר כ' בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹקִים אַרְץ וְשָׁמַיִם. וַי"ל דַּא' בְּמַד' לְמָה נִקְרָא שָׁמַיִם אַרְץ שֶׁרְצָתָהּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנֵה שְׁמִיָּהּ בְּשִׁלְיַחֲוֹתָהּ, וַי"ל אַף שֶׁבְּתַחֲלַת הַבְּרִיאָה הִי שָׁמַיִם, אִפ"ה אַרְץ מִיָּהָה בְּשִׁלְיַחֲוֹתָהּ כ"כ עַד שֶׁנִּגְמְרָה קוֹנֵדֵם לְשָׁמַיִם, וְאִי בְּרַש"י דְּבָר שֶׁנִּגְמְרָה מְלֶאכֶתָהּ שֶׁיִּיָּךְ בִּי לְשׁוֹן עֲשִׂי.

וְא"ש בְּרַאשִׁית בְּרָא ר"ל תַּחֲלַת הַבְּרִיאָה הִיָּה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, שָׁמַיִם תַּחֲלִילָה, וְכֵן נִמְי תּוֹלְדוֹת שָׁמַיִם וְאָרֶץ בְּהַבְּרָאָם. וְאַח"כּ בְּיוֹם עֲשׂוֹת ר"ל מִשְׁנַגְמְרָה הַבְּרִיאָה דְשִׁינְיָךְ בְּיָה לְשׁוֹן עֲשִׂיָה אַרְץ וְשָׁמַיִם מִקְדִּים אַרְץ לְשָׁמַיִם: שָׁם וַיַּעַשׂ עַרש"י וְרַמְב"ן, וְכו' בְּשׁוֹת בְּשָׁמַיִם רֹאשׁ סִי ר"ל שְׂאֵלֶת בַּב"ר וַיַּעַשׂ אֱלֹקִים אֶת הָרְקִיעַ זֶה א' מִן הַמְּקַרְאוֹת שֶׁהִרְעִישׁ כֵּן זוֹמָא אֶת הָעוֹלָם, וַיַּעַשׂ וְהָא כ' בְּדָבָר ה' שָׁמַיִם נִעְשׂוּ וְאֵינָךְ יוֹדַע מָה קָשָׁה בְּזֶה שֶׁהִרְי לֹא נֶאֱמָרָה עֲשִׂיָי עַל פְּעוּלָהּ, וּמִדּוּעַ לֹא יִפְּוֹל לְשׁוֹן עֲשִׂיָי גַם עַל דְּבוּר, שֶׁהִרְי בְּמַקּוֹמוֹ

הוא אומר בשמים נעשו ואם הי' פעולים הנה ה' פועלם תהיה דרך הפעולה בדבור או באופן אחר.

תשובה, הכ' אומר יהי רקיע בתוך המים ויעש הא תו למ"ל והי' לומר ויהי כן ותו לא, והנה דברי אלה כתבן הרמב"ן בפירושו אלא שהסב' דבריו נותן מקום לתפוס עליו מיום רבועי שלא נאמר ויהי כן ואין חילוק בין ויברא לונעש, וגם הרב ז"ל, הכניסו בשאלה, אלא הדבר כמו שאמרתי שהפלא בצירוף דכאן נאמר בדבר ה' שמים נעשו ובסדר הבריאה הביא הדיבור נאח"כ אומר ויעש ולא עוד אלא שבסוף הפרשה אומר ויהי כן שענינו שהבדיל הרקיע מן אז והלאה עכ"ל: שם תרגום יונתן ועביד ה' ית רקיעא סומכי תלת אצבעותי וגו' וצ"ב, וכן בפ"ק דחגיגה ט"ו א' אין בין מים למים אלא ג' אצבעות, וצ"ב למה דוקא ג' אצבעות, וראיתי בשם הג"ר דוד אפענהיים דאי' בסודי רזא דהמתפלל י"ח ברכות ניצל מדינה של גיהנם שהוא ק"פ אלפים פרסאות שהם ח"י אמות של הקב"ה, נשמע מזה דאמה של הקב"ה עשרת אלפים פרסאות ונודע דששה ספחים באמה, ובמנחות דמ"א דחמשה אצבעות בטפח ופרש"י באצבע, ובפסחים דצ"ד א"ר סומכי דרקיעי אלפי פרסי כו' ממילא אמה של הקב"ה שהוא יו"ד אלפים פרסאות ובה ששה טפחים שפכל טפח חמשה אצבעות שהם ל' אצבעות מגיע לשלש אצבעות אלה פרסה, ותרגום יונתן ממש כרבא בפסחים, סומכי דרקיעא אלה פרסה שהם ג' אצבעות, ואלו הן דברי בן זומא כי מה הפסיק בין מים למים רקיע וסומכי שהן ג' אצבעות, ועי' ג"כ בנח"ק שהביא ג"כ כ"ד: ובהגדה מעשה נסים לאא"ז הגאון מליסא הביא בשם אביו ז"ל דאי' בעירובין כ"א דרוחב העולם חצי אמה של הקב"ה מקרא דשמים בגזרת תפן ואמה הוא ו' טפחים נמצא דרוחב העולם ג"ט וטפח ד' אצבעות עי' זבחים ס"ג ופסחים ק"ו נמצא רוחב העולם י"ב אצבעות של הקב"ה, ובב"ב כ"ה אמרי' דעולם לקובה הוא דומה חמה יוצאת כו' וכיון שהעולם לקובה דומה שהוא עגול נמצא היקף עולם ג' חצאי אמה דכל שיש ברחבו טפח יש בהקיפו ג"ט והוא ט' טפחים שהם ל"ו אצבעות של הקב"ה וא"כ חצי עיגול הוא י"ח אצבעות, ובפסחים צ"ד אומר רבא שיתא אלפי פרסי הני עלמא וסומכי דרקיעי אלפא פרסא חדא גמרא וחדא סברא דמהלך אדם בינוני עשרה פרסאות ה' מילין מעלות השחר עד הגז וכו' נמצא הליכות חמה בעובי הרקיע היא ששית ההילוך של הילוף היום דמעלות השחר עד הגז החמה הוא בעובי וכיון דהילוף החמה ביום הוא ו' אלפים ומהלכה מע"ה עד הגז אלה היא חלק ששית וכיון דההילוף של החמה ביום היא חצי עיגול דהוא י"ח אצבעות א"כ העובי שהוא חלק ששית מי"ח הוא ג' אצבעות של הקב"ה והוא ברור ונכון וע' בס' לוי"ח מה שתי' ע"ז: וראיתי עוד בכתבי הגה"ק מו"ה מאיר יחיאל ז"ל מאסטראווצי ג"כ תי' ע"פ גמ' ה"ל שתא אלפא פרסא הני עלמא וסומכי דרקיעא אלפא פרסא וכו' רש"י י"מ שתא אלפי פרסא לאורך או לרוחב ולא נהירא לן פלל שהרי אין החמה מהלכת לאורכו של העולם אלא מקיפתו, ורש"י מפרש ששמש מקיפו לעולם ביום שתא אלפא פרסא, והנה כמו בלילה מקיף השמש תחת הארץ ג"כ שתא אלפא פרסא.

נמצא דהיקף כל העולם הוי י"ב אלה פרסא. ואי' במתני' פי"ב מ"ו מאהלות כל שיש בהקיפו שלשה יש ברבועי טפח, וא"כ מבואר לפי דאורך ורוחב העולם הוי שליש מי"ב אלה פרסא דהיינו ד' אלפים פרסא, וז"ב אם סומכי דרקיעי הוי אלפא פרסא א"כ

הגוי סומכי דרקיעי רביעי מאנרף ורוחב העולם, ובעירובין דכ"א א' בגמ' וכתוב מי מדד בשעלו מים ושמים בנרת תפן וגו' נמצא כל העולם וכו' ופרש"י ושמים בנרת תפן מדד העולם חצי אמה על חצי אמה וכו' ונודע דאמה הוא כ"ד אצבעות.

והנה אם העולם שהוא ד' אלה פרסא פנ"ל הגוי מדת זרת שהוא חצי אמה דהיינו י"ב אצבעות א"כ סומכי דרקייע שהוא רביעי מזה אלה פרסה ע"כ מדתו ג' אצבעות, וז"ב כשמש בצהרים עכ"ל: שם רש"י לא נאמר פי טוב, עי' בפסחים דנ"ד א' ובמהרש"א: (ח) שמים ערש"י שא מים אש ומים, פ"י באורי מהרא"י מהתה"ד שצ"יין לגמ' דנדריים דל"ז ב' דבשביל קריאת הקמץ מקרא סופרים לכתוב בלא אלה, ובס' דברי דוד מהטו"ז כ' ונ"ל וא"ל הא לא נזכר אש אלא השין לחוד, י"ל דהקמץ שמתח השין מביא אלה והגוי כאלו נזכר בפירושו, אף ק' דהו"ל להקדים הא' לש', והרא"ם כ' דאין מוקדם ומאחר גם באותיות וכו' ועי' בס' בית האוצר מערכת א' פ"ל ק"י שהקשה הא אפילו בחד ענינא יש מוקדם ומאחר עי' בפסחים ד"ו וכ"ש באותיות של תיבה אחת, ועתוס' מנחות דל"ד ב' ד"ה לטוטפת אי אמרי' גורעין ומוסיפין ודורשין באותיות של תיבה אחת וצע"ג.

ועמ"ש לקמן (ו' ג') דרק לדינא יש מוקדם ומאחר בחד ענינא ע"ש: (י) ולמקנה המים, רש"י, אינו דומה טעם דג מעכו לאספמיה עי' בס' גם פשוט אה"ע סי' קכ"ח סקמ"ו דים שבעכו הוא לשון של ים אוקינוס, והציף שליש העולם בימי דור אנוש א"כ ק' למה כ' רש"י א"ד טעם דג שבעכו הלא אז לא היה כלל בשעת הבריאה, ועי' בערכי נחל שהק' עוד דהו"ל א"ד טעם דג העולה באוקינוס מצד דרום לצד צפון, וי"ל פי ים של עכו ואספמיה הם ידועים ואע"פ של"ה בשעת הבריאה הביא ראיה מהם לא כן אוקינוס שהוא בקצה העולם: (יא) תדשא הארץ ערש"י ורמב"ן, ועי' בס' ברכת שלמה על ברכות ר"פ פיצד מברכין שהארץ בזה, וע"ע בס' משא מדבר ים על מד"ר בלקוטים דנ"א, ובא"י הים מס' ר"ה סי' ב': שם רש"י עץ פרי, שהי' טעם עץ כפרי והוא פשנתקלל אדם נפקדה גם היא, והק' המפן' מ"ט לא נפקדה תיכף ורק אחר אדה"ר, ואי' בשם הגאון ר' אברהם ברודא דכלל הוא דכל מה שאסר רחמנא שרי כנגדו כמ"ש בנחל דק"ט, ועץ שאכל אדה"ר אחז"ל שהי' טעם העץ כפרי ועץ ופרי שוין בטעמן והשי"ת לא אסר רק העץ והתיר הפרי כנגדו, אבל בכל העצים אין טעמם כפרי מזה הוכיח הנחש דמותר לאכול, וא"כ עיקר החטא היה גורם מה דבשאר אילנות ל"ה עצו ופריו שנה דאל"ה דכל אילנות הי' שנה ל"ה מקום להוכחת הנחש, וכיון דהארץ גרמה ע"כ כשחטא אדם נתקלה גם היא דעל ידה בא לו ודפח"ח, ובס' בית שמואל עה"ת כ' זה בשם עצמו, ועי' ס' דברי יוסף עה"ת ועי' בקונן דרושים היו"ל ע"י אגודת הרבנים בווארשא ח"א פ"א ב' סי' מ"ט, וע"ע בח"ב פ"א א' סי' ל"ה ג"כ פ"עין תירוץ הנ"ל באופן אחר: ובג"י הרה"ח ובקי מו"ה דוד שיח"י אמר עפמ"ש בס' ענבי הגפן דהקב"ה שם טבע כל הנבראים לפי טבע האדם כמ"ש בב"ב דע"ג פמה נפיש חילא דהאי אילנא ובדורתינו לא נמצאים אילנות פאלה, יען פי אז הי' טבע של אדם חזק מאד והי' טבע כל הנבראים ג"כ חזק, וכעת נחלש פח האדם פ"כ נחלש ג"כ פח הנבראים פי האדם נברא רק לעבודת ה', וכל הנבראים רק בשביל האדם ע"שולפי"ז כיון דנתקלל אדם נפקוה גם היא פי כל הנבראים רק בשביל האדם פנ"ל.

ווא"ז הג' מליסא ז"ל בנחלת יעקב כ' ג"כ בזה האופן לתרץ, וע' בדורש לציון דרוש
י"א תרוץ נכון, ונהביאותיו לקמן בפ' נח (ח' י"א) עש"ה. ובקובץ דרושים חוברת ששית
ח"א סי' כ"ח הביא בשם הרב הגאון ר' יעקב מאיר בידערמאן שליט"א מגור עפמ"ש
הפנ"י שבת דנ"ה לפרש הא דאי' במנחות דמ"א א' גבי ציצית דלא ענשינו אלא בעידן
רותחא דה"ה בקל עשין שבתורה דלא פתוס' ע"ש, משו"ה פאן שלא הי' חטא הארץ
אלא במניעת קיום העשה לא הי'תה הארץ ראוי' לעונש אלא בעידן רותחא בשעה שנפקד
האדם על עונו בל"ת נפקדה גם היא ע"ש באריכות.

ומצאתי במהר"ם שיף חולין ד"ס שכ' מה שמקשים למה לא נתקלה הארץ בשנותה
בעץ פרי מיד, י"ל שעדיין לא הי' ניכר השינוי שהרי על פתח הקרקע עמדו ולא יצאו
עד ע"ש לאחר שנברא האדם פדבסמוך וכל שיח השדה וכו' ע"ש: וע"ע בבעה"ט פסוק
כ"ט מסורה פרי עץ ופרי עץ הדר רמז שאילן שאכל אדה"ר אחרוג הי' ע"ש.

והנה אחרוג טעם עץ ופריו שונים כמ"ש בסופה דל"ה וזה י"ל הטעם שצוה ליקח רק
אחרוג למצוה משום שאחרוג לא שינה את טעמו ולא חטא, ועי' שו"ת מים חיים להג"ר
חיים הפהן ראפפורט בקונטרס אוצרות חיים.

ועי' מהרש"א תענית דכ"ט ע"ב הביא דאילן שאכל אדה"ר אחרוג הי' פדאי' פ' בן סורר
ע"ש, ובאמת לא נמצא שם, ובבב"ר ד"מ, ורק בב"ר פט"ו ע"ש, וע"ע בנצח ישראל
להמהר"ל פ"נ ובס' נפלאות מתורת השי"ת ח"ב דס"א מזה.

ועי' בפ' נצבים (ל' י"ט) העדותי וגו' פירש"י שמא שינתה מדתה וכו' ומה אלו לא שינו
את מדתם כו' מבואר שארץ לא שינתה מדתה וצ"ע מרש"י פאן ששינתה מדתה: (יב)
רש"י נשאו ק"ו עי' מהר"ם שיף חולין ד"ם אף שעדיין לא נברא ובמעלא שבתא יצאו
מהקרקע מ"מ ביום ראשון נברא הפל את הארץ לרבות תולדות עכ"ל וע"ש בגמ' ד"ס
ע"א בעי רבינא הרפיב ב' דשאים מה פינון דלא פתיב בהו למינהו לא מחייב או דילמא
פינון דאספמי' מן שמאי כמו דכ' למינהו דמי, וכ' שם הר"ן דבהרפכה הוא דקא מבעי'
לי, אבל לענין פלאי זרעים פשיטא דלית בהו שאין איסור משום פלאי זרעים רק מיני
תבואה וקטנית וזרעוני גינה אבל דשאים לא וכו' עש"ה וע"ש בהגהות מעשה אילפס
מהגאונים מלכוב בשם שו"ת דבר שמואל סי' רנ"ב דהא דפשיט לי' משום דאמרי' דיו
פינון דהדשאים נשאו ק"ו מאילנות לא יהי' יותר חמור מאילנות דלא נאסר זריעת
זרעיניהם פלאים כמ"ש הר"ן בשם תוספתא וה"ה בדשאים: (יד) מאורות רש"י מיום א'
נבראו ובד' צוה לתלותם ברקיע, ובס' לניח חן כ' טעם דהמתין עד ד' דבילקוט סוף ישע'י
פשהחמה מגיע למערב רוחץ באוקינוס ונרותי' מתפבין וכשיבא למזרח ורוחץ בנהר
דינור השמש מדליק גרתי'.

ובפ' אין דורשין י"ג ב' אי' מהיכן מושקף נהר דינור מראשן של חיות, מזיעתן שנושאים
פסא הפבוד, א"כ לדעת ר"י במ"ר, דלא נבראו מלאכים עד יום ד' לא הי' אפשר לתלות
שמש עד יום ד' דאז פשפובב ובא למטערב נתכפה וביום ה' הדליק דינור שכבר משך
מזיעתן של חיות שנבראו ביום ה' אבל אם נתלה קודם יום ד' והי' נתכפה לערב
באוקינוס הי' חשך שעדיין לא משך דינור.

ואי במ"ר דע"ש בראשית לא שקעה השמש ולכן ל"ק ויהי ערב ויהי בוקר יום השביעי ולמה באמת נשתנה שבת בראשית משבתות דעלמא, ולהנ"ל י"ל דקיי"ל אין מפליגין בספינה תוך ג' ימים לשבת דארף אם תלה בשבת בעצמה מ"מ הוי כמכונן שתלה בשבת עי' סי' רמ"ח ולכן לא שקעה שמש בע"ש בראשית לפי שאחר שנתלו מאורות ביום ד' אם הי' השמש סובב בליל שבת והי' נתפפה והדליק ביום שבת הוי פאלו כוונן מלאכתו בשבת לכבות ולהדליק אחרי שנתלו המאורות ביום ד' שהוא תוך ג"י לשבת לכן לא שקעה ע"ש עוד בזה, ומכל ענין הבריאה עי' בתגיגה די"ב ומהרש"א באריכות: שם ברקיע עי' ספר הברית ח"א מאמר ד' פ"ב בענין רקיע ומהאריכות לא העתקתי: שם רמב"ן כמו שיש בארץ פח הצמיחה וכו' ע' ברבינו בחיי ובמדרש תלפיות ענף אור בזה: שם לאותות ולמועדים ערש"י ועי' שו"ת שבות יעקב ח"ג סי' ל"א דיש שרצו להביא ראי' מזה דבשבת ויו"ט אין מקדשין החודש כמו דאין מניחין תפילין דהם גופיין' אות כף אין מקדשין דכ' בהם אות ושבת ויו"ט גופיין' אות, וגיסו הג"ר דוד אפענהיים, דחה דלפי"ז איך מברכין בשבת ויו"ט על הקשת הלא כ' את קשתי נתתי בענן והי' לאות וכו', או דאין ענין זל"ז דבאותות הלבנה פרש"י אם המאורות לוקין כו' ואות הקשת שנסבע הקב"ה שלא יבא מבול ע"ש תשובה ארנפה מזה: טז) את המאיר הגדול רש"י שונים נבראו ונתמטטה הלבנה כו' עי' ס' ברית שלום כ' לתרץ הא דחולין ד"ס רמי כ' את שני מאורות הגדולים כו' ע"פ גמ' ב"מ די"ב.

לא קטן קטן ממש אלא כל שסמוך על שלחן אביו אע"פ שהוא גדול נקרא קטן, וידוע דללבנה אין לה אור כלל רק שמקבלת אורה מהשמש, א"כ לפי שהלבנה סמוכה על שלחן הסמה לכך קראה הכ' המאור הקטן ע"ש: ובעת פרידת שלום מאדמו"ר מגור שליט"א באסרו חג שבועות תר"ל.

דיבר אתי הרבה מזה הענין. ואמרתי לו אז שעפי"ז י"ל טעם על שה"ג.

דיו"ט נקרא ג"כ שבת כמ"ש ממקרת השבת ולא כצדוקים, וכ' אלה מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדם אל תקרא אותם אלא אתם, אפי' שוגגים מזידים ומנוטעים, בר"ה כ"ה א'. וא"כ יו"ט סמוך על שלחן אחרים היינו ב"ד ונקרא קטן נגד שבת דקביעי וקיימא, וזה"ש שה"ג זה השבת הוא שבת הגדול אבל שבת שאח"כ היינו יו"ט אחר שבת זה הוי שבת קטן.

וזקיני הגאון מלאסק ז"ל בהגדת ריח דודאים בפתיחה אות י"ג העיר קצת בזה. ומצאתי ג"כ בבני יששכר ניסן מאמר ג' אות ב' שהעיר בזה ונהנאתי: וכשבאתי לביתי פתבתי לכ"ק שליט"א דבאמת בראב"ע כ' דהדרש אינו מוכרח פי שני מאורות הגדולים אינו מכריח שהיו שונים ורק נקראו גדולים נגד הפוכבים.

והג"ר א' מוויילנא ז"ל אמר דהדרש מוכרח עפח"ש בתיב"ע נשא (ז' י"ג) דקערת כסף הוי סמוך פי' עב, ומזרק הי' קלוש, ולכאורה הם דברי נביאות, ורק דלמד מלשון שניהם מלאים סלת משמע ששנים שונים כמ"ש ביומא ס"ב ב' בשני שעירי יו"כ, וקשה דקערה הי' ק"ל משקלה ומזרק ע' שקל איך אמר שניהם דמשמע שונים וע"כ דקערה הי' עב ומזרק דק והי' מחזקות סלת בשנה, וכן פאן כ' ויעש מורה דהי' שונים, ואיך אמר את המאור הגדול וגו' וע"כ דנבראו בשנה: ונהנה הרמב"ם בפ"ב ה"ו מיסוה"ת כ' פיון

דמלאכים אינם גשמי איה שינה לומר עליהם שהמה רבים וכמה יפרדו אלא שא גדול מחבירו במעלתו כמ"ש גבוה מעל גבוה היינו עילה שהוא למענה מן העליל ע"ש, וי"ל דלכן אין ב' נביאים מתנבאים בסגנון אחד בסנהדרין פ"ט א', פיון שנבואתם מקבילים מן המלאכים כמ"ש הר"מ שם בפ"ט ה"ו, ואין מלאך א' עושה ב' שליחות א"כ צריך לכל נביא מלאך אחר, ואם כל מלאך גבוה במעלה מחבירו א"כ לא אפשר לשני נביאים שיהי' במשקל אחד השנה פמוכן.

והנה גם לשמש וירח יש להם שרים למעלה המנהיגים אותם כמ"ש במדרש והובא בתוס' תולין ד"מ א' ד"ה הא, ובש"ף יו"ד סי' ד' סק"ט, וז"ש הלכנה א"א לב' מלכים שישתמשו בכתר א', פיון דא"א לשני שרים למעלה שיהי' שוונים דבמה יפרדו, וע"כ שא גדול במעלה ולכן אמר הקב"ה לה ומיעטה את עצמה, ויהי' באמת עלול תחת עילה, והר"מ ז"ל שם כ' שנבואת משה הי' מהשי"ת בעצמו, ויכול להתגלות גם לב' נביאים בשנה מש, וז"ש הלכנה הואיל ואמרת דבר הגון מלפניך.

מלפניך דייקא שאם נהי' שנינו שונים אזי צריך שיבא ההשפעה מלפניך ולא ע"י שרים ואז לא אצטרף למעט את עצמי, וע"ז אמר הקב"ה לפיכך שימנו בך ישראל המאמינים באחדות ויתגדל שמו ברבים וידעו שבאמת אין ב' שרים שוונים רק יש עליל תחת עילה עד סבה הראשונה, וא"ש הפל: ואחי הרה"ג חו"ב ר' שלמה וואלף שיהי' מלאך פתב לי שיתיישב בזה מה שהק' המפן' בפ' בהעלותך (י"א כ"ח), וסנהדרין י"ז א'.

מ"ש יהושע אדוני משה פלאם מה חטאו אלדד ומידד אדרבה נביא הפוכש נבואתו חייב מיתה, ולפמ"ש א"ש פיון דהתנבאו בסגנון א' וזה אי אפשר לב' נביאים המקבילים השפעתם ממלאכים ולכן חשדם שנביאי שקר הם וסייבים מיתה, ע"ז השיב משה בטו"ט המקנא אתה לי "לי דייקא אפשר שגם הם נביאים פמוני וקבלו השפעתם מהשי"ת בעצמו.

ופי' ג"כ בב"ר שחשב ה' דברים שנבואתם הי' גדול מע' זקנים ואחד הוא שנבאו מהשפעת השי"ת שנ' ומנח עליהם הרוח וע"ש ביד"מ, ולזה אמר מ"ר מי יתן כל עם ה' נביאים פי יתן ה' רוחו עליהם שהשי"ת יערה רוחו עליהם בלי אמצעות מלאכים.

ואמרת לאחי שיהי' שכבר הערה בזה בס' ברפת אברהם על עירובין דס"ג מהגה"ק ר' אבישל ז"ל מפפד"מ ע"ש, ובחבורי בפ' בהעלותך כתבתי הרבה בזה, וע"ע ביע"ד ח"ג דרוש ד': והנה בהא דאדוני משה, קשה מהא דאי' ביו"ד סי' רמ"ב סט"ו, דאסור לקרות רבו בשמו, ובפניו לכ"ע אסור אף שאמר רבי מורי פלוני ע"ש בש"ף א"כ איה קרא אדוני משה, וע"ש בפת"ת סק"י בשם הפר"ח.

ואי' בתנחומא פ' תצנה כ' במשה בן ק"כ שנה. ויהושע נגנז בן ק"י ולמה פחתו לו י' שנים, בשביל שאמר בפני משה י' דברים, שנ' אדוני משה פלאם, וע"ש בפ"א.

ואי' בילקוט א"ל "רבינו פלם מן העולם לבני אדם שבשרנו בשורה רעה זו. והם עשרה תיבות, וז"ל שהכתוב קצר וכתב רק פנונתו ולא לשונותמש, אם פן מוכח דאסור לקרות בשמו: ועי' ברכות ד"ד במפיבןשת רבי לא מפיבןשת שמו אלא איש בןשת וכו' דהי' ק' איה קראו בשמו, ועי' סנהדרין ד"ק ע"א מפ"מ נענש גיחזי, שקרא רבו בשמו אשר העניה

אלישע, וכו' ברש"י בשמו, שאומר פלוני ואינו אומר מורי ר' פלוני, ועי' בכ"מ פ"ה ה"ה מתלמוד תורה שכו' דקרא מסייע דאמר יהושע אדוני משה.

וראיתי בפר"ד דרוש ט"ו שחידוש דדוקא בשמזכיר התואר מקודם כמו ואדוני משה, אבל לומר משה אדוני, שם העצם קודם אסור ומשו"ה גבי דוד שאמר מפיבןשת רבי הנה אסור. ומשו"ה קאמר לא מפיבןשת שמו, ועי' בשבת קט"ו א' אר"י מעשה באבא חלפתא, ועי' בזה בדרוש וחדוש להגרע"א שם ובהגהותיו ליו"ד סי' ר"מ ובצל"ח ברכות ד"ד.

וע"ע בבכורות כ"ו א'. ב"ק ע' א'.

וגיטין י"ד ב' דר' דוסתאי מזכיר את ינאי אביו בשמו, ועי' בית דוד על גיטין, ובס' יוסף אומץ סי' פ"ז כ' ואם אומר אבי או מורי בין קודם שמו בין מאחרי שרי וכדאמר ר' יוסי אבא חלפתא, יוחאי אבא, וכן ר' דוסתאי ינאי אבא, והובא ג"כ בעקרי דינים יו"ד סי' כ"ו ע"ש ועל זה השיב לי אדמו"ר שליט"א מכתבו כמו שנדפס בהסכמה שלו בפתיחת ספר זה: ועי' מהר"ם שיף חולין ד"ס דמתחלה הי' משתמשין יחד ביום ובלילה, ואם עכ"פ הי' הפרש בין יום ולילה נאמר שהשתמשו יחד ביום, ובלילה שקעו שניהם ולא הי' להקב"ה לקבוע אחד ביום ואחד בלילה בלא מיעוט, שא"כ ל"ה הפרש בין ביום ולילה, והי' חשכה פאורה וע"י המיעוט נעשה החשך, ופי"ס שיתק' מושלת ביום ובלילה, וערש"י ולא הביא הפיוס דאת הכוכבים פרש"י בחומש, אולי ניחה לה הממשלה לבדו ואולי תלמודא דריש מאת הכוכבים צדיקים יקראו כו' כמ"ש ומצדיקי הרבים כפוכבים לעולם ועד עד כאן לשונו: ובהגהות מהר"צ חיות שם כ' על בעה"ת הנעלבין כו' ראה והקטין צורת הלבנה ולפי הגי' והתקין צורת הלבנה.

אין הפונה על אחר הקטרוג רק על שעת הבריאה, דהתקין הלבנה שתהי' מאירה פאור החמה למען לא יטעו האנמות שהשמש הוא אלקי אחרי שאין פמוה בעולם הגלגלים ועפי"ז מבואר מ"ש אמר הקב"ה הביאו עלי פפרה על שמיעטתי את הירח, בחולין ד"ס ע"ב ועי' אלפס שבועות סופ"א בזה.

ולהנ"ל א"ש דקודם שנתמעט הירח והי' אורו מבהיק כמו אור החמה ל"ה מקום לטעות לעבוד לחמה אחרי אשר רואין פי יש דוגמתה בעולם הגלגלים, אבל אחר שהקב"ה מיעט את אור הירח ונשארה השמש יחידה בתוקפה ובעוצם זהרה כפיכול נתן השי"ת מקום להאנמות לטעות שייחשבו השמש לאלקי, וז"ש הביאו עלי פפרה שמיעטתי הירח שעבודה לחמה נספב ממיעוט אור לירח: ובס' לב אריה חולין כ' טעם דלמה נתחייבו ישראל להביא פפרה דבתשובות הלבנה וכי בשביל שאמרתי דבר הגון אמעט א"ע, הק' המפן דמה שאלה היא, פינן דצריך למעט אחד א"כ מה חזית דדמא דידך סמיק טפי, ותי' דשאלתה הי' שייגדיל אור החמה והיא תעמנד על מעמדה עי' בתו"ח, והטעם שלא הי' פן דבאמת בתחלת הבריאה הי' מאור השמש גדול מאד רק שנגנז מפני קלקול הדורות כמחז"ל ויבדל ראה שאין העולם כדאי גנזו לצדיקים לעת"ל ולכך ל"ה באפשרי להגדיל אור החמה פי פבר נקצב שיעור והוצרך למעט הלבנה, ולעתיד פשינזככו הדורות כ' והי' אור הלבנה פאור החמה והחמה יהי' שבעתיים פאור שבעת הימים שהלבנה תשאר על עמדה כמו שהיתה קודם מיעוטה והחמה יגדל, ולזה פשראה הי' דלא

מִיִּתְּבָה דַּעְתָּהּ אָמַר לְיִשְׂרָאֵל הִבִּיאוּ עָלַי כַּפְרָה עַל שְׁמִיעֻטְתִּי הִיָּרַח שְׂאֵתֶם אֲשֵׁמִים בְּזֶה שְׂאֵם הַיִּיתֶם טוֹבִים ל"ה צָרִיף לְמַעַט הִיָּרַח רַק שֶׁהַחֲמָה תִּגְדֹּל כְּמוֹ שִׁיְהִי לַעַת"ל פְּשִׁיתוֹן חֲטָא אָדָם הָרָאשׁוֹן: וְעַי' בְּתַרְגוּם אֵיכָה (ב' י"ט) עַל הַפ' קוּמִי רוּנִי בְּלִילָה עֲסוּקִי בְּמִשְׁנֵה בְּלִילָה וְעַי' בְּרַפִּי יוֹסֵף או"ח סי' רל"ח בְּשֵׁם הָאָר"י ז"ל שֶׁלֹּא יִלְמַד מִקְרָא בְּלִילָה וְכ"כ בְּיַלְקוּט סו"פ תִּשְׁא מְנִין הִי' יוֹדֵעַ מִשֶּׁה אֵימַת יוֹם וְאֵימַת לַיְלָה בְּשִׁעָה שֶׁה' מְלַמְדוֹ מִקְרָא יוֹדֵעַ שְׁיֹם וּבְשִׁעָה שְׁמִלְמְדוֹ מִשְׁנֵה יוֹדֵעַ שְׁלִילָה, אֲמַנָּם י"ל דְּכִי הִיכִי דְקָרִינוּ מִשְׁנֵה וְתִלְמוּד בְּלִילָה כִּן מִקְרָא בְּלִילָה וְאִין מוֹפֵת חוּתָּהּ ע"ש וע"ע בַּבֵּא"ט או"ח סי' רל"ח, וְעִשׂוֹת אַבְנֵי צֶדֶק יו"ד וּבִס' לֵב דָּוִד פֿל"ב.

וּבְשׂוֹת כְּנָף רִנְנָה יו"ד, בְּהַשְׁמָטוֹת הַנִּקְרָא מִין כְּנָף סי' מ"ד כ' דְּמִשׁוֹ"ה מִשְׁנֵה בְּיוֹם כְּשֶׁר וְלֹא מִקְרָא בְּלִילָה, מְחַוְלִין ד"ס שְׁאָמַר ה' לְלִבְנָה לְכִי וּמִשׁוּל בְּיוֹם וְלִילָה, א"ל שְׁרָגָא בְּטִיְהָרָא מֵאֵי מְהַנִּי, וְא"כ מִדַּת לַיְלָה שֶׁהוּא מִשְׁנֵה נִיתָן לָהּ מְמִשְׁלָה גַם בְּיוֹם אֲבָל מִקְרָא מִדַּת יוֹם אִין לֹא לְכַנֵּס בְּמִדַּת לַיְלָה שֶׁלֹּא תִּתְעוֹרֵר קִטְרוּג הִיָּרַח וּמִשֶּׁה כְּשֶׁלְּמַדוֹ ה' מִשְׁנֵה הִי' יוֹדֵעַ שֶׁהִיא לַיְלָה דָּאז אִין מֵאִיר אֹר מִקְרָא דְכִשְׁמֵאִיר אֹר מִקְרָא מִדַּת יוֹם אֲז מִשְׁנֵה הַמֵּאִיר הַקָּטָן לְמִמְשָׁלַת הַלַּיְלָה שְׁרָגָא בְּטִיְהָרָא מֵהַנִּי ע"ש בְּאַרְיִכוֹת, וְעַמָּה שְׁפַתְבְּתִי בְּהַקְדָּמָה בְּשֵׁם ס' דְּרַכִּי דָּוִד (*): (כ) יִשְׁרָצוּ.

עִרְשִׁי וְרַמְבַּ"ן, וּבִס' מִינֵי תַרְגוּמָא מֵהַגְר"י פִּיק כ' עַי' רַש"י פְּסָחִים כ"ד. וְמָה שֶׁהִשְׁיִגוּ עָלָיו תוֹס' ד"ה צָרְעָה מְנַחֵשׁ דְּאִמְרֵי בְּסִנְהֶדְרִין דְּנ"ט הָרוּמְשֵׁת זֶה נֶחֱשׁ, אֲכֹן לְכַמ"ש רַש"י מִפּוֹת דְּט"ז ד"ה צָרְעָה, דַּע"ג דְּכ' בִּיה אֲשֶׁר תִּרְמַשׁ הָאֲדָמָה לְשׁוֹן בְּרִיּוֹת גְּדוּלוֹת הוּא, וְ לְשׁוֹן קִטְנָה נְמוּכָה שְׁנִיפְרַת בְּהִלּוּכָה בְּקוּשִׁי וְנִרְאֵת כְּרוּחְשֵׁת עַכ"ל ל"ק קו' תוֹס' דְּנַחֵשׁ אַע"ג דְּרוּחְשׁ גְּדוֹל הוּא וְשִׁיְיָ בִי לְשׁוֹן רַמְשׁ וְלֹא לְשׁוֹן שְׁרָץ וְגַם לְפִי לְשׁוֹן רַש"י סִנְהֶדְרִין נ"ט ב' דְּהַפְּסוּק וּבְכָל חִי הָרוּמְשֵׁת קוּדָם קִלְלָה נְאָמַר דָּאז גַּם רַגְלִים הִי' לֹא ע"ש לְק"מ: (כ) יִשְׁרָצוּ הַמַּיִם עַמ"ש בְּרַמְבַּ"ן וּבִס' יִשׁוּעוֹת מְלָכוֹ לְהַגְאֹן מִקְנוֹטָא ז"ל עַל הַרְמַבַּ"ם הַל' פְּלִים פ"א ה"ג נְסַתְפַּק הָא דְאִיתָא בְּמִשְׁנֵה י"ג פִּי"ז דְּכָלִּים דְּכָל שְׁבִיָּם טְהוֹר חוּץ מִפְּלִב הַמַּיִם מְפַנֵּי שְׁבוּרַח לִיבְשָׁה, אִי דְנוֹקָא שְׁעָשָׂה פְּלִים מִבַּע"ח שְׁבִיָּם מְעוֹרָן וְעֲצוּמוֹתֵיהֶן גִּזְה"כ דְּאִין מְקַבְּלִין טוּמְאָה, אֲבָל צוּמַח שְׁבִיָּם מְקַבֵּל טוּמְאָה אוֹ לֹא, וּפְשִׁיט לִי מִפִּי"ג מ"ו טַבְעַת שֶׁל אֱלִמוּג וְחוּתָם מִתְּכוֹת טְהוֹרָה, וְנִרְאֵה דְרַק מִשׁוּם דְּהִנֵּי פְּשׁוּטֵי פְּלֵי עֵץ וְכ"כ רַש"י שְׁבַת דְּנ"ט ב' ד"ה הִיא, וְק' ת"ל הָא אֱלִמוּג הוּא מְעַצִּים שְׁבִיָּם א"ו דְּצוּמַח שְׁבִיָּם טְמֵא ע"ש.

וְעִשׂוֹת בֵּית יִצְחָק יו"ד סי' כ"ז או"ח ק' ו' שֶׁהָעֵרָה ג"כ בְּזֶה, וְכ"ג כְּלָל שְׁבִיָּם טְהוֹר, רַק בְּבַע"ח וְלֹא בְּצוּמַח. וּבְכַל"ח הִבִּיא מְמַדְרֵשׁ תַּלְפִּיּוֹת עֲנָף אֲדָה"ר דְּחִיּוֹת הַמִּימוֹת אִינָן מְקַבְּלִין טוּמְאָה פִּי אֲדָה"ר לֹא קָרָא לָהֶם שֵׁם, הָרִי דְּטַעְמוֹ דְּכָל שְׁבִיָּם טְהוֹר דְּלֹא נִשְׁלַם וְנִגְמַר בְּקִרְיַת שֵׁם וְא"כ זֶה שִׁיְיָ בְּבַע"ח שְׁבִיָּם פִּינּוֹן דְּבַע"ח שְׁבִיָּבְשָׁה קָרָא אֲדָה"ר שֵׁם וְלְבַע"ח שְׁבִיָּם לֹא קָרָא שֵׁם אֲמֵרִי דְּלֹא נִגְמַר הַיְצִירָה וְאִינוּ מְקַבֵּל טוּמְאָה, אֲבָל צוּמַח דְּגַם בִּיבְשָׁה ל"ה בּוֹ צוּרְף לְקִרְיַת שֵׁם וְאֵעִפ"כ מְקַבֵּל טוּמְאָה א"כ ה"ה צוּמַח.

אָף י"ל דְּרַק בַּע"ח דִּישׁ לָהֶם נֶפֶשׁ הַחַיּוּנֵי שִׁיְיָ קִרְיַת הַשֵּׁם אֲבָל צוּמַח דְּאִין בּוֹ נֶפֶשׁ ל"ש שֵׁם. וְעִרְמַב"ן.

וע"ש בקונטרס אחרון. ומצאתי בתפארת ישראל פי"ג דכלים אות נ"ג שכ' בפשיטות דכל שביים טהור רק בבע"ח ולא בצומח דהרי אין גידולו מהמים רק מהארץ וכי מפני שמתכסה במים תבטל ממנו קיבול טנמאה תדע דהרי גם כלי שנעשה מטיט או מתכת שגדל שם מים דפשוט דמקבל טנמאה, וע"ש בשם אבי דכ' בפשיטות להיפך, וע"ע בסדרי טהרות על כלים מהגאון מראדזין ז"ל בפ"ג מ"ו מ"ש בזה דבר פלפול ועיין שם עוד בפ"ק י"ז משנה י"ז בזה: שם רקיע ע"י אור החיים שכ' דכאן כ' רקיע בקמץ תחת הרי"ש, ושם כ' רקיע בשבא ועי"ז עשה חילוק בפירושים ע"ש ופליאה עצומה דגם כאן כ' שבא תחת הרי"ש וצ"ע: ג: ובכתבי הגה"ק מאסטראוואי זצ"ל ראיתי עה"פ ועוף יעופף על הארץ אי' בילקוט ובב"ר פ"ז זה הטנוס, המילוי מן "עוף" בגימטריא טנוס (פ"ה).

י"ן י"ו ה'): (כ) פרו ורבו, ע"י בחינות מצוה א' כדי שיהי' העולם מיושב ובסבתה מתקיימת כל המצוות וכו' וע"י בס' אזור אלי' מבעל השבט מוסר בדרך נ"ח שכ' כמו שדרשו חז"ל סוטה די"ד אחרים ה' תלכו אחר מדותיו מה הוא חנון כו' פן שורש מצוה זו שידמה לבוראו מה הוא מהנה היות גם האדם וכמו שה' ברא בן ובת ר"ל אדם ואשתו פן מצות פו"ר בן ובת, ואי' במד"ר בראשית דאדה"ר כן עשרים שנה נברא ובו ביום נברא לו זוגו, פן אחז"ל בקידושין דכ"ט ב' עד כ' שנה יושב הקב"ה ומצפה מתי ישא אשה ואח"כ תיפח עצמותיו ע"ש, וערמב"ם פט"ו מאישות ואה"ע סי' א', ואם באנו לכתוב בזה לא יספיק הגליון ורק אינה הערות: בפו"ר נשים פטורות דפסקינן פתכמים יבמות ס"ה, וע"י בס' המצוות מ' רמ"ח, ומצוה לקדש אשה בכתובה וקידושין והוא בכלל מצוות שאי נשים חייבות, ובחינות מ' תקנ"ב כ' סתם דנוהגת בכ"מ ולא כ' אין נוהגת רק בזכרים, וי"ל דאינה מצוה חייבת באשה דלא נצטוות על פ"ו אבל אם תפצה להנשא ג"כ נצטוות שתהיה ע"י פתובה וקידושין וכמו מצנת שחיטה אינה חייבת רק כשירצה לאכול בשור מצוה לשחוט וכן בקידושין וגירושין ונהגם דאין הפעולה ממנה דהא גט הוא בע"כ, וכן בקידושין למ"ש ה"ר"ן בנדרים ד"ל ע"א דאשה לא מצי לקדש עצמה לאיש אלא שמשוות עצמה הפקר והבעל קונה אותה מהפקר ע"ש מ"מ י"ל המצוה כשירצה להתניח לבעל המצוה רק ע"י פתובה וקידושין, וכן אם תרצה להיות גרושה מבעלה להנשא לאחר המצוה רק ע"י גט פרישות כמשפט התורה: ואי פ"ו צריף פנונה, ע"י בשד"י חמד מערכת משהביא דעת הר"מ בס' המצוות דצ"כ וע"י מהר"ם שיק על תר"ג מצוות מצוה א'.

ובס' דרך פקודיה כ' דלא בעי פנונה לפמ"ש הר"מ בפ"ו מחמץ דיצא באכל מצה בלא פנונה, או משום דעשק מעשה להה"מ. או דמתעסק בחלבים ועריות לפמ"שהכ"מ בפ"ב ה"ב משופר.

והר"מ בס' המצוות כ' שיכונן לקיום המין, וי"ל דילפינן זה מקרא פרו ורבו ומלאו את הארץ, ר"ל דהפנונה יהיה למלאות הארץ ולא למלא תאנות: וע"י בב"י ס', א' בשם ירו' פ"ב דיבמות דבין ממזר יצא פ"ו, וע"י ברמ"א וב"ש סקי"א בשם ס' חסידים סי' ת"ק וע"י בחיים שאל סי' ע"ד.

ובמהרי"ט אלגזי בפ"ח דבכורות אות ס"ב הק' דהוי מצהב"ע ומביא ירו' פי"ג משבת בקורע בשבת על מתו יצא דלא גופו עבירה וכן במוציא מרה"י לרה"ר מצה ע"ש ובשעה"מ ה' לולב. ובמנ"ח מצוה א' כ' דמהב"ע רק אם בשעת המצוה עושה ג"כ עבירה

כְּמוֹ בְּלוּלָב הַגְּזוּל בְּשַׁעַת הַנְּטִילָה עוֹבֵר עַל וְהַשִּׁיב אֶת הַגְּזוּלָה אֲבָל בְּהוֹצִיא מִצֵּה מֵרָה"י לְרָה"ר דְּבִשְׁעַת קִיּוֹם הַמִּצְוָה לִיכָא עֲבִירָה לָא הֵנּוּ מֵהַב"ע, וְא"ש בַּפ"ו הַמ"ע רַק הַבְּנִים וְהַבְּעִילָה רַק הַכֹּשֶׁר מִצְוָה, וְרֵאזִיה דָּאם לָא הוֹלִיד אוֹ בְּמֵתוֹ הַבְּנִים לָא קִיָּים הַמִּצְוָה, וּבְעַת לִידַת הַבְּנִים לִיכָא עֲבִירָה ע"ש.

וְע"ע בְּשׁו"ת שְׁבו"י ח"א סי' ב' מְזָה, וְאִם אָדָם טָרְפָה חֵיב בַּפ"ו תְּלִי אִי טָרְפָה מוֹלִיד חֵיב בַּפ"ו, עִי בַּפ"ח בַּס' מִיָּם חֵיִים וְהִבִּיאוּ בְּשַׁע"מ פִּי"א מִמ"א, וְכֵר"ו פ' סי' נ"ז: וְעִי בְּשֵׁאֵלְתוֹת דֵּר"א גָּאוֹן סִי' קס"ה דְּאֶפִּילוּ נְכָרִים מִיִּפְקָדֵי אַפ"ו ע"ש.

וּבִסְנֵה־דֶרִין נ"ו א'. לָא חֵשִׁיב פ"ו בֵּין ז' מִצְוֹת וְע"ש בַּדְּנ"ט, ב'.

וּבִתּוֹס' חֲגִיגָה ב'. ב'.

ד"ה לָא פְּתַב ג"כ דַּפ"ו אֲכוּלְהוּ ב"נ כ' אֶף לְכַנְעוֹן, וּכְבָר תְּמָה שָׁם ע"ז בְּמַהֲרָש"א, וְעִי בְּשֵׁאֵלְת שְׁלוֹם אוֹת קָמ"ג, וּבְתִשׁוּ' ש"י ח"ב סי' קי"ד ע"ש. וּבְפִשׁוּט י"ל דַּלְק"מ דְּנִכְרֵי מְחֻנֵּב בַּפ"ו אֲבָל לָא לִישָׂא אִשָּׁה, וְיִשְׂרָאֵל חֵיב לִיקַח אִשָּׁה לַפ"ו: וּבְשׁו"ת אַבְנֵי נְזֹר אַה"ע ח"א סי' א' רֵאִיתִי דְּבָר נִפְלֵא דְהַקְשָׁה הָא דָּאם לָא קִיָּים פ"ו וְשָׁהָה עֶשְׂרֵי שָׁנִים דְּמְחֻנֵּב לְגֵרְשָׁה, הָא אִין מְחֻנֵּב לִיתֵן הֵינן רַב עֲבוּר מ"ע אֶפִּילוּ מִצְוָה עוֹבְרָת כַּמ"ש בַּאו"ח סִי' תִּרְנ"ו וְהָא לְגֵרֵשׁ אִשְׁתּוֹ הוּא יוֹתֵר מֵהוּן רַב כַּמ"ש בְּסִנֵּה־דֶרִין דַּכ"ב א' לְדוּד הַתִּירוֹ יְחוּד וְלֹא לְגֵרֵשׁ, וְק' לְמָה יְגֵרֵשׁ בְּלֹא קִיָּים פ"ו אֶף אִם יַעֲבֹר אִמ"ע דַּפּו"ר ל"צ לִיתֵן הוּן רַב, וְאִשָּׁה הִיא הוּן רַב, וְתִיָּרֵץ דְּכָל א' מִיִּשְׂרָאֵל מְחֻנֵּב לְקִיָּים תִּרְנ"ג מִצְוֹת וּבָא בְּגִלְגוּל עַד שְׁיִקְיָיִם כָּל תִּרְנ"ג מִצְוֹת, וְלָכֵן אֶף בְּמִצְוָה עוֹבְרָת כְּגוֹן לוּלָב אִם לָא יִקְיָיִם בְּשָׁנָה זוֹ יִקְיָיִם בְּשָׁנָה הַבָּאָה וְכֵן בְּכָל הַמִּצְוֹת יוּכַל לְהִיּוֹת זְמַן שְׁיִקְיָיִם אוֹתוֹ הַמ"ע.

אֲבָל אִם אֵינָה בַּת בְּנִים יָמוֹת בְּלֹא בְנִים וְלֹא יִקְיָיִם מ"ע דַּפ"ו וְיִנְצְרָה לְבוֹא בְּגִלְגוּל עִי"ז בְּמִצְוָה כְּזוֹ צָרִיף לִיתֵן כָּל הוֹנוֹ, וְאֶף לְגֵרֵשׁ אִשְׁתּוֹ צָרִיף עַש"ה. וְעַמ"ש בַּפ' וְיָחִי (מ"ט א'): כַּב) וְיִבְרָה עִי בַּע"ת הַקּוּנָה דְּבָר חֲדָשׁ מְבָרַף שְׁהַחֲיִינוּ, עִי בַּס' חֲסִידִים סִי' אֶלְף כ' כְּשֶׁאָדָם גּוֹמֵר דְּבָר צָרִיף בְּרִכָּה שְׁהָרִי לְאַחַר שְׁבָרָא הָעוֹלָם בְּרִכּוֹ שֶׁר הָעוֹלָם שֶׁנ' יִשְׁמַח ה' בְּמַעֲשָׂיו, וּבְפִי' אֲזוּלָאֵי כ' דְּמִי שְׁגָמַר סִפְרוֹ אוֹ נוֹתֵן לְדַפּוּס מְבָרַף וְעִי מַה שְׁפַתְבְּתִי בְּזָה בַּהַקְדָּמָה: כַּד) תּוֹצֵא הָאֶרֶץ עֵרֵמְב"ן, וְעִי בְּבִנְיָן יְהוֹשֻׁעַ עַל אֲבוֹת דֵּר"נ פ"א בְּזָה.

וּבִסְפָר תּוֹלְדוֹת נַח דְּרוּשׁ י"ז דְּבָר יָקָר: כו) נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ, עִי בְּמַהֲרָש"א סִנֵּה־דֶרִין דַּל"ח. וְעִי סִי' ס"א וְעַנְיָ יוֹסֵף שָׁם בְּשֵׁם תו"ח, וְע"ע בְּכַתְּנֻבוֹת ד"ח א', וּבַתְּד"ה חֲדָא יְצִירָה וּבְמַהֲרָש"א.

וּבִיבְמוֹת דַּס"ה ב', וְלֹא הֶעֱתִקְתִּי כִּי מִצְוֵי לִפְלֵ, וְע"ע בְּבִינָה לְעֵתִים דְּרוּשׁ כ"ג, וּבְאַרְצוֹת הַשְּׁלוֹם דְּרוּשׁ ד' בְּזָה: וּבַב"ר פ"ה בְּשַׁעַת בְּרִיאָה חֲסֵד אָמַר יִבְרָא שְׁפָלוּ חֲסֵד, אָמַת אָמַר אֵל יִבְרָא שְׁפָלוּ שְׁקָר, צָדֵק א' יִבְרָא שְׁעוֹשֶׂה צְדָקָה, שְׁלוֹם א' אֵל יִבְרָא דְכּוֹלָה קִטְטוֹת, נָטַל ה' אָמַת וְהַשְּׁלִיכוֹ אֶרְצָה, וְקָשָׁה לְמָה לָא הַשְּׁלִיף הַשְּׁלוֹם וְרַק מִיָּד פִּאֲשֶׁר הוֹשְׁלָף הָאָמַת חֲדָלוּ הַקִּטְטוֹת וְהִי שְׁלוֹם, אֲבָל כְּמָה גְרוּעַ זֶה הַשְּׁלוֹם אֲשֶׁר לְקַח מְקוֹמוֹ בְּמַחִיר הָאָמַת, וְכִאֲשֶׁר הוֹשְׁלָף הָאָמַת בָּאוּ בְּנֵי אָדָם וְהִגְבִּיהוּ וְעוֹשִׂים סְחוּרָה עִם אָמַת, הֵם בְּעַצְמָם רְחוּקִים מֵאָמַת, וְרַק יִסְחָרוּ בּוֹ, וְרוֹצִים לְזַכּוֹת אֲחֵרִים עִם אָמַת, וְעִי"ז יְהִי' מַחְלֻקָת וְע"ז אָמַר הֶחֱכַם אָמַת קָנָה וְאֵל תִּמְכּוֹר' קָנָה בְּעַדָּה, וְלֹא תִמְכּוֹר, וְע"ש בְּסִנֵּה־דֶרִין דַּל"ח.

אדה"ר גופו מִבְּכָל רֵאשׁוֹ מֵאִ"י וְאַבְרָהָם מִשְׁאֵר אַרְצוֹת, עֲגָבוֹתַי מֵאַקְרָא דְאַגְמָא. הִנֵּה לְדַעַת חַו"ל אֲוִירָא דֵאִ"י מִחֻכִּים, וְכַמָּה מֵהַנּוֹסְעִים לֵאִ"י בְּעַלֵי הַהֲרָגָשׁ יִסְפְּרוּ כִּי יִרְגִישׁוּ רִגְשֵי קֹדֶשׁ רַעֲיוֹנוֹת נִשְׁגָּבִים, וּבְהִיסְתוּרִיהָ כִּי שֶׁהִנְסִיף רוּחְאֵלְף יוֹרֵשׁ הַעֲצָר הָאוֹסְטְרִי סִיפֵר כִּי בְּדַרְכּוֹ עַל אֲדַמַת הַקֹּדֶשׁ הִרְגִישׁ חֲרָדַת קֹדֶשׁ וּבְהִגִיעוֹ שְׁעָרֵי יְרוּשָׁלַיִם כְּמוֹ רוּחַ מְמָרוֹם לְבָשָׂה אוֹתוֹ וְנִפְשׁוֹ רְחֹפָה עַל הַתַּעֲנוּגִים רוֹחֲנִים אֲשֶׁר לֹא לְבָנֵי אָדָם הֵמָּה.

וְיָדוּעַ כִּי טָבַע וּמָזַג הָאֶרֶץ יִפְעֲלוּ עַל רוּחַ הָאָדָם, יֵשׁ אֶרֶץ שְׂמֵגְדֵלֶת טְפָשִׁים, וְיֵשׁ חֻכָּמִים, יֵשׁ מְגַדְלֵת מְשׁוֹרְרִים תּוֹפְשֵׁי כְּנוֹר וְעוֹגָב, וְיֵשׁ מְגַדְלֵת גְּבוּרִים אֲמִיצֵי לֵב, וְיֵשׁ מְגַדְלֵת רַכִּי לֵב יִפְחָדוּ מִקוֹל עֲלֵה גִדְף.

יֹשְׁבֵי הָאֶרֶץ אֲשֶׁר הִטְבַּע תּוֹפִיעַ שֶׁם בְּהִדְרָתָהּ בְּעֲצִים רַעֲנָנִים וּפִירוֹת נִהְדָּרִים יִתְעוֹרְרוּ בּוֹ רִגְשֵי שִׁיר וְזִמְרָה, לֹא כֵן יֹשְׁבֵי אֶרֶץ שֶׁם יִקְנְנוּ פְרִיצֵי חַיּוֹת וּבְנֵי שַׁחַץ הָאֲנָשִׁים הָאֵלוֹ הֵמָּה בְּטַבְעָם קָשִׁי לֵב אֲכֻזָּרִים.

לְכּוֹנְנֵי אַרְצוֹת הַקֹּדֶם בְּעַלֵי שְׁכָל חַד, יַעֲמִיקוּ חֶקֶר בְּחֻקֵי דַקּוֹת וְנִשְׁגָּבוֹת נְעֻלְמוֹת. רוּחַם זָרָה לְמַדְעִים, אֲשֶׁר בְּחֻנְמָר יִסוּדָם, שׁוֹכְנֵי אֶרֶץ הַקְּרוֹת בְּמִקְוֹמוֹת רַפֵּשׁ וּבִצְהָה חֵמָה גְּסִי הַשְׁכָּל לֹא יִבְיִנוּ מִחַיֵי רוּחֲנִיִּים נִצְחִיִּים, לְעוֹמַת זֶה יֹשְׁבֵי אַרְצוֹת הַמְּמֻזָּגֹת שׁוֹכְנוֹת עַל קוֹ הַשְּׁנוּהַ שְׂמָה חוֹבְרוּ לוֹ יַחֲדָיו כָּל הַשְּׁלֵמוֹת.

אַרְצֵנוּ הַקְּדוּשָׁה נִפְלְאָה הוּא כִּי הַגּוֹפִים לְפִי עֲרָף רַף הָאֲוִיר בְּמִקְוֹמוֹת אֲשֶׁר הָאֲוִיר יִבֵּשׁ וְחָם, הִרְכַּבְתָּ גּוֹפִים רַכִּים וְחֻלְשִׁים. וְגוֹף הַיּוֹתֵר בָּרִיא הוּא בְּאֶרֶץ קְרָה.

אִם נִהְרֹת וְיָמִים יִסְבוּהוּ, יֹשְׁבֵי אִירָלַאֲנַד וְשְׂאֵטְלַאֲנַד יֵאָרִיכוּ יָמִים יוֹתֵר מִכָּל אָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. אֱלֹקִים בָּרָא הָאָדָם שֶׁיִּהְיֶה שְׁלֵם בְּשִׁכְלוֹ וּבְגוּפוֹ וּבְאִפְסוֹ שֶׁיִּיכַל בְּבִחְרוּתוֹ לְחַיּוֹת חַי נֹעֵם וְאֶמְרוּ: רֵאשׁוֹ ר"ל שְׁכָלוֹ וְנִפְשׁוֹ מֵאִ"י, גּוּפוֹ, ר"ל הִרְכַּבְתוֹ מִבְּכָל מְקוֹם בִּצְהָה וְרַפֵּשׁ אֶרֶץ יוֹשְׁבֵת עַל מֵים רַבִּים, וְאַבְרָהָם מִשְׁאֵר אַרְצוֹת, כִּי יֵשׁ אַרְצוֹת שְׂמָה חוּשׁ הִרְאוֹת חֻזָּק.

כִּי יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׂאֵחָד יוֹכֵל לְרֵאוֹת חֲבִירוֹ מִמְּקוֹם רְחוֹק הַרְבֵּה פְּרָסְאוֹת, וְכֵן כָּל הַחוּשִׁים יִשְׁתַּנּוּ לְפִי הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִחַנוּ. עֲגָבוֹתַי.

יִדְעֵנוּ כִּי הֵמָּה בְּשֵׁר רַף סְפוּגִי, וְלֵהֶם יוֹעִיל אֲוִיר לַח וְרִטוּב, כְּאַקְרָא דְאַגְמָא מְקוֹם רִטוּב וְעִמּוּק: שֶׁם נַעֲשֶׂה אָדָם. עֲרַשׁ"י שֶׁיִּהְיֶה הַגְּדוֹל נִמְלֵךְ בְּקִטְוֵן וְכו' אִי בְּשֵׁם הַר"ר הַעֲשִׁיל ז"ל, דְּזוֹהַ"פ כָּל הַמְּתַגָּאָה כְּאֵלוֹ עוֹבֵד ע"ז, דְּהַמְּתַגָּאָה מֶה עוֹשֶׂה עִם פִּי הַפְּסוּק נַעֲשֶׂה אָדָם.

דְּלִדְדִּינִי יֵשׁ ח"ו לְטַעוֹת לֵב רְשׁוּיֹת, וְהֵנִי כַע"ז. וְעֵי בְּאוּרֵי מֵהֵרָא"י מֵהֵתָה"ד רִשׁ"י פִּי שְׁפִיר וּבְכוֹר שׁוֹר תִּי בַע"א דְּמַצִּינוּ בַכ"מ בַּל"ר וְהוּא לְשׁוֹן שְׁרָרָה לְפִי שֶׁיִּצְרָה זֹאת שֶׁל אָדָם הִיָּה חֲבִיבָה הַזְּפִירָה בַל"ר שְׁרָרָה וְיִתְנַרֵךְ גַּם אֲמֵאֵי כ' וְיִרְדוּ בַל"ר אֲאָדָם יַחֲדֵי אֵלָא מִשׁוּם דַּל' וְיִרְדוּ לְשׁוֹן מַלְכוּת כ' בַּל"ר וְא"כ תְּשׁוּבוֹת הַמֵּינִים בְּצִדָּם גַּם אֶפְסוּק זֶה.

אח"ז רֵאִיתִי בַבַּכ"ש דְּשִׁינְף שְׁפִיר ל"ר לְכַתְּנֵב אֲחִילְתָּא דְּאָדָם לְפִי שֶׁהוּא כּוֹלֵל זו"ג, כְּדַכְתִּיב זו"ג בְּרָאָם, וְיִבְרָא אוֹתָם וְיִקְרָא אֶת שְׁמֵם אָדָם עַכ"ל: וּבַכְתָּ"א כ' דְּבִשְׁבַת דְּקַנְיָא אר"פ נִקְטִינֵן ארִי אבִי תְּרִי לֹא נָפַל, וְהָא חֻזְיָנֵן דְּנָפַל הָאֵי כְּדַרְבַּח דְּאִין חִיָּה שׁוֹלְטַת בְּאָדָם עַד שֶׁנִּדְמָה כְּבִהְמָה וְכו' וּפְרַשׁ"י דַּכ' וּמוֹרְאָכֶם תְּרִי, וְכ' עַל כָּל חַיַּת הָאֶרֶץ אֲפִי

אָרְיָה הָרִי דְמוֹרְאָכֶם נְאֻמֵר עַל תְּרֵי אָבֵל שְׁנֹדְמָה כְּבֹהֵמָה שׁוֹלְטֹת אֶפְי' בְּתֵרִי, וּז"פ נַעֲשֶׂה אָדָם כְּדָמוֹתֵינוּ וּכְצִלְמָנוּ, כ"ז שְׂיִהְיֶה לָהֶם דְּמוֹת וְצֶלֶם אֱלֹקִים אַז וַיִּרְדּוּ ר"ל שְׁהֵם שְׁנִים יִרְדּוּ בְּדַגַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל הַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאָרֶץ.

מִשָּׂא"כ בְּשֵׁאִינָם שְׁנִים אוֹ שְׁאִין לָהֶם צֶלֶם אֱלֹקִים אַז נַעֲשֶׂה יְרוּד לְפָנֵיהֶם: כּוֹז זְכָר וּנְקֵבָה. רַש"י שְׁנֵבְרָאוּ ב' פְּרָצוּפִין עִי' רַא"ם וּמָה שֶׁהָק' עֲלֵי' אַא"ז הַמְהַרְשָׁא בְּכַתְּנֹפוֹת ד"ח וְעִשׂוֹת שְׁבוֹת יַעֲקֹב ח"א סִי' ד' שְׁרָאָה מַעֲשֶׂה כְּזֶה ב' נְעָרִים דְּבוּקִים זב"ז קְדָקֹד רַאשֵׁיהֶם, וְכַאו"א הִי' לוֹ פֶל אֶבְרִי' וְחוּשִׁי', וּב' פְּרָצוּפִין זֶה בְּצַד זֶה, וְקְדָקֹדֶם דְּבוּק יַחַד, וְהֵם הִי' בְּנֵי שְׁנָה, וְכַאו"א יוֹנֵק אוֹכֵל וְשׁוֹתָה וּמְדַבֵּר וְחוּשִׁי' בַפ"ע, וּבְרַף עֲלֵיהֶם כְּדִינוּ, וְנִסְתַּפֵּק לְעַנְּנוּ תְּפִילִין וִירֻשָׁה, וְהִבִּיא גַמ' מְנַחוֹת דל"ז בְּמִי שְׂיֵשׁ לוֹ ב' רַאשִׁים, וְע"ש בַּתְּד"ה אוֹ דְהִבִּיא מְדַרְשׁ, דְּאֲשַׁמְדַּאי הוֹצִיא מְאָרֶץ אָדָם שֶׁהִי' לוֹ ב' רַאשִׁים וְהוֹלִיד כְּיוֹצֵא בּוֹ וּכְשָׁבָאוּ לִירֵשׁ שְׂאֵל ב' חֲלָקִים, וּבָאוּ לְדִין לְפָנֵי שְׁלֹמֹה ע"ש, וְכ"ז בְּגוֹף אֶחָד אָבֵל בְּב' גּוּפִים הֵמָּה שְׁנִים לְכָל דְּבָר, וְרַא' מִמַּעֲשֶׂה בְּרַאשִׁית דֵּהִי' ב' פְּרָצוּפִים וְנִקְרָאִים ב' בְּרִיאוֹת דְכ"ז זו"נ בְּרַאָם וַיִּקְרָא שְׁמֵם אָדָם.

וְהַעֲלָה דְצָרִיף פֶל אֶחָד לְהַנִּיחַ תְּפִילִין בַּפ"ע וַיִּוְרְשִׁים ב' חֲלָקִים וְאִסּוּרִים לִישָׂא שְׂיֵשׁ חֲשֵׁשׁ אִסּוּר א"א כִּינּוֹן שְׁצָרִיכִים לִישְׁכַּב בְּיַחַד, וְעוֹד אִסּוּר לִשְׁמֵשׁ בְּפָנֵי בַע"ח וְאִם הִי' נִקְבוֹת בְּמָקוֹם שְׁנוֹשָׂאִין ב' נְשִׁים אִסּוּרִין לְהַנְשֵׂא ע"ש, וְעִי' בַס' מַעֲשֶׂה טוֹבִיָּה פ"ו מִמַּאֲמָר עוֹלָם הַקְּטָן, שֶׁהִבִּיא מַעֲשִׂיּוֹת הַרְבֵּה כְּזֶה ע"ש: וּבְעִיר לְאַסְק בְּבִיהַמ"ד נִמְצָא שְׁבו"י יִשָּׁן וְנִרְשָׁם בְּהַגְלִיּוֹן מִהַגְּאוֹן רַע"ק אִיגֵר ז"ל בְּהִיּוֹתוֹ בְּלֹאסְק דְתַמָּה דָאָם הִי' נִקְבוֹת לְמָה אָמַר דְאַסּוּרִין לְהַנְשֵׂא דְאַסּוּר לִשְׁמֵשׁ בְּפָנֵי בַע"ח לְמָה לֹא אָמַר הָאִסּוּר מִשּׁוּם ב' אַחִיוֹת, וּבְשְׁבו"י הִתְדַשׁ בְּהַסְפַּמַת הַגְּאוֹן ר' יוֹסֵף שְׂאוּל מְלָבוֹב ז"ל הִבִּיא שְׁנֵשָׂאֵל כְּזֶה וְהַשִּׁיב לַפ"מ דְמִבְּנֹאֵר בְּמְנַחוֹת דְכָל מִי שְׂיֵשׁ לוֹ ב' רַאשִׁים הֵנִי טְרִיפָה, וְא"כ ה"ה בְּשֵׁהֶם ב' גּוּפִים וְרַאשֵׁיהֶם דְּבוּקִים זב"ז, וְאִי בְּנִדָּה דְכ"ג דְּבַאֲחֹת אֲשֶׁה דְלָא מִיתְּסַר אֶלָּא בְּחִי' פֶל שְׁטַרְפָּה א"ח אִין אִסּוּר לְאַחֹת אֲשֶׁה, וְכַמ"ש בְּשׁוֹת מַגִּיד מְרַאשִׁית יו"ד סִי' ב' וְא"כ לִיכָא אִסּוּר אַחֹת אֲשֶׁה, וּבַפְתָּחֵי תְּשׁוּבָה אַה"ע סִי' ט"ו סְקִי"א הִבִּיא תְּשׁוּ מַגִּיד מְרַאשִׁית וְכ' דָאִין סְפַק פְּלָל דְנִדְאֵי מִיקְרֵי בְּחִי' עִי' נִדָּה כ"ג וּבְרַש"י ד"ה לְמִימְרָא וְתוֹס' וּב"ש סִי' ל"ז סְק"ב וְכ' לְהִיפֹף מִהַגְרִי"ש שְׁהוֹצִיא מַגַּמ' דְמִקְרֵי בְּחִי', וְכֵן מְצַאֲתִי בְּבֵית יִצְחָק יו"ד סִי' ס"ב אוֹת ח"י שֶׁהָק' עַל הַג' מְלָבוֹב מִתוֹס' נִדָּה דְפְּשִׁיטָא דְבִהֵמָה בְּמַעֲצֵי אֲשֶׁה לֹא תַחֲנִיָּה שְׁנָה וּבּוֹדְאֵי טְרַפָּה הֵנִי וְרַק מִבְּעַל' לִי אִי יְכוֹל לְחִיוֹת אַף רַגַע לְאַתְסוּרֵי אַחֹתָה, הָרִי דְטְרַפָּה אִסּוּר בְּאַחֹתָה אִם תּוֹכֵל לְחִיוֹת בְּמִקְצַת וּקְרָא כ' אֲשֶׁה אֶל אַחֹתָה ל"ת לְצָרוֹר לְגַלּוֹת עֲרוֹתָה עֲלֵי' בְּחִי', וְזוֹ נִשְׁמַת חַיִּים בְּאַפָּה, וּבְגוֹף קוֹ' הַשְׁוֹאֵל דַּת"ל דְאַסּוּר לִישָׂא ב' אַחִיוֹת לַק"מ דְאַיְרֵי בְּגִיּוֹרַת, וּבּוֹדְאֵי הַשְׁוֹאֵל הִי' בְּנִכְרִיּוֹת וְנִסְתַּפֵּק אִי יִתְגַּיְרוּ אִיָּהּ יֵהִי הַדִּין וְאִין כָּאֵן אִסּוּר ב' אַחִיוֹת וְהַגַּה"צ אַב"ד דְפָה פֶאֶבִיאַנִיץ שְׁלִיט"א הָעִיר דַּא"י מְנַלֵּן זֶה, וְלִכְאוֹ' לַפִּי"ז הִי' מְקוֹם סְפַק גַּם ע"ד הַטְּבִילָה לְשֵׁם גִּירוֹת עַכ"ד, וַיִּדְיֵי הַרַה"ג ר' יְקוֹתִיאֵל נִתֵּן נִטְעַ הַפְּהֵן רַאבִּינְאוּוֹיטְשׁ שְׂיִחְזִי' הַגַּאבְד"ק בְּרִיִּסְק דְקוֹנְיָא כְּתַב לִי, דִּיל"ע אִי שְׂיִיף בְּהוּ דִין גִּיּוֹרַת כִּינּוֹן דְנִימָא דְשְׁנֵי גּוּפִים מְחֻנְלָקִים הֵן וְלֹא גּוֹף אֶחָד פְּשׁוּט דְזוֹ חוֹצְצוֹת בְּפָנֵי זוֹ וְזוֹ בַפ"ז וְל"ש בְּהוּ טְבִילַת הַגִּירוֹת, וְאָבִיו הַרַה"ג ר' יִשְׂרָאֵל פְּנַחֶס שְׂיִחְזִי' הַגַּאבְד"ק רַאדְאָמְסְק כְּתַב לִי לְשִׁיטַת הַפּוֹ דְטְבִילָה וְאַח"כ מִילָה נְמִי מְהַנִּי בְּגַר, וְלֹא הֵנִי

תְּצִיָּצָה הַכֹּל ל"ה תְּצִיָּצָה, ועי' ביור"ד סי' רס"ח סְעִיף א' ויל"ע בְּכָל זֶה: וע"ע בב"י צ
סי' ל"ט סק"ו, וּבְשׂוֹאֵל וּמְשִׁיב קַמָּא ח"ג סי' ד'.

וּבְבִרְכַי יוֹסֵף אַה"ע סי' ט"ו סִימָן לְאִיסוּר, וע"ע בְּשִׁדְי חֲמֵד מְעַרְכַת אִישׁוֹת סי' ג', וּבְשׂוֹ"ת
כְּנֵף רְנָנָה יו"ד ח"א סי' י"א: וּמַעֲנִין ב' רְאִשִׁים ע"ט בַּחַת"ס יו"ד סי' רצ"ד, וּבְכַתְנוֹת
אוֹר בְּמִדְבָר וּבְרִית יַעֲקֹב סי' ס"ט, וּבְצִמְח דָּוָד ח"ב סי' תתק"ה, וּבְשׂוֹ"ת אַבְנֵי נֶזֶר יו"ד
ח"ב סי' שצ"ט ובס' גְּנֻזֵי הַמֶּלֶךְ בְּתִשְׁבֵּה הַשְּׂשִׁית עש"ה, וּבְמָה שְׁפַתְבָּתִי לְהֵלֵן בַּפ' וַיִּשָּׁב
(ל"ז ב'): וְרִאִיתִי בַּמַּנ"ח בְּמוֹסָף הַשְּׁבֵת אוֹת כ"ט דָּאָם הָרַג טְרֵפָה בְּשְׁבֵת פְּטוּר דַּל"ש
נְטִילַת נְשָׂמָה דְסוּפּוֹ לְמוֹת ע"ש וּכ"ח בְּתוֹס' רִי"ד שְׁבֵת דַּקְל"ו בְּשֵׁם רִיב"ם, אֲכַן מְשֻׁנָּה
מְפֻרָשֶׁת בְּפִסְחִים דַּע"א בְּשִׁחְטוֹ וְנִמְצָא טְרֵפָה בְּפִתּוֹר פְּטוּר דְּאָנוּס, אֲבָל בְּיַדַע חֲזִיב,
וְהִבְיָאוּ הַרְשָׁפָ"א שְׁבֵת, וּכ"מ בְּבִיָּצָה דַּל"ד בְּטְרֵפָה בְּפִתּוֹל וּכ"כ תוֹס' חֲנֻלִין דִּי"א ד"ה
אֲבָל וְצ"ע, וע"ע בַּפִּמ"ג יו"ד סי' ט"ו בַּשַּׁפ"ד סק"ג, וּבְשׂוֹ"ת הַרְד"ד לְזִקְנֵי הַגָּאוֹן
מְלֶאֱסָק ז"ל או"ח מֵהַדו"ב סי' י"ג.

וּלְפִי הַנֶּזֶל אִם שָׁחַט בְּן פְּקוּעָה חֲזִיב דְּנוּטֵל נְשָׂמָה שׂו"ר בְּאוֹר חֲדָשׁ הַנְּסַפֵּחַ לְכַתְנוֹת אוֹר
פ' וַיִּרְא דְּמִקְלָקֵל הוּא וּפְטוּר, אִף אֵי ב"פ אִסוּר לַב"נ חֲזִיב דְּמַתְקֵן, ועי' חַת"ס יו"ד סי'
י"ד. וַיֵּשׁ לְהַאֲרִיף וּבְאִתִּי רַק לְהַעִיר: וּבְקַוְבֵץ קוֹל תּוֹרָה שְׁנָה ג' חוֹבְרַת א' סי' ג' הַשִּׁיב
הַגַּאבְד"ק לוקאַטש שְׁלִיט"א עַל דְּבָרֵי עַל מ"ש דְּאִיגְרֵי בְּגִיּוֹרַת הַשִּׁיב דְּבַאֲחִיוֹת מִן הָאָם
אִסוּרוֹת וְכַמוֹ שְׁפִסְקִינֵן בִּיּו"ד סי' רס"ט ס"ה.

אִף עֵי בַס' כּוֹרֵת הַבְּרִית ה' מִיֵּלָה סי' רס"ב סק"י שֶׁכ' בְּמִקְלָתָא דְלָא שְׁכִיחַ פִּי הָא לָא
גְּזָרוּ רַבְנָן בְּגִיּוֹרַת פ"ש. אִיבְרָא יֵשׁ לוֹמַר דְּאִין פְּנוּנַת הַשְּׁבו"י הִי שְׁיִשְׂאָ שְׁתִּיגֵן רַק
פְּנוּנָתוֹ אִפִּי אִם יִשְׂאָ רַק אַחַת יֵהִי הָאִיסוּר רַק מְשׁוּם דְּאִסוּר לְשִׁמּוּשׁ בְּפִנֵּי בַע"ח מְשׁוּם
פְּרִיצוֹת, (א) וע"ע בְּשׂוֹ"ת הַלֵּק"ט ח"א סי' רמ"ה וְז"ל רְאִיתִי בְּאִיטְלִיָּא גוֹי אֶחָד כְּכֹן כ"ה
שְׁנָה שְׁנוּלֵד דְּבוּק עִם תְּאוּמוֹ עַד הַטְּבוּר חֲזָנָה נֶגֶד חֲזָנָה שֵׁם נְדָבְקוֹ וְהוּא הִיָּה הוֹלֵךְ כְּשֶׂאָר
בַּנ"א ע"ש וע"ש עוֹד בַּס' רמ"ט שְׁבַאֲרָנָה הִי מְרַאֵין ב' אֶפְרוּחִים דְּבוּקִים מִן הַצַּד
כְּנֶרְאָה שֶׁהִי ב' חֲלָמוֹנִים וְהו"ל ב' רְאִשִׁים וּב' צְנֹאֲרִים וּד' רְגָלִים וּשְׁנֵי הָרְאִשִׁים אוֹכְלִים
וְכו' וְהַשִּׁיב שֶׁהוּא בְּרִיָּה מְשֻׁשֶׁת יְמֵי בְּרִאשִׁית, וְאָדָם נִבְרָא בְּנֵן, וְאֶפְשָׁר גַּם כָּל הַבְּרִיּוֹת
נִבְרָאוּ בְּנֵן, וְאִם יַחֲדָי יב"ח יִשְׁחַוֵּט שְׁנֵי הָרְאִשִׁין שְׁלָא יֵהִי שֶׁהִי עַכ"ל, ועי' ג"כ בַּס' דְּרָכֵי
תְּשׁוּבָה סי' נ' סקט"ז הִבְיָאוּ מְשׁוֹ"ת דְּבָרֵי מְרָדְכֵי שְׁאִירַע בְּיָמֵי ג"כ ב' אֶפְרוּחִים כו' כַּנ"ל
וְכו' שְׂאָם הֵם ב' בְּרִיּוֹת שְׁנֵי דְּבָקוֹ זל"ז אִין סְבָרָא לוֹמַר כָּל יָתֵר פְּנִטוּל דְּמִי וְאִם יִשְׁחַטּוּ הוּא
וְהַשְּׁנֵי חֵי יִתְבַּרַר שְׁהֵם ב' בְּרִיּוֹת ע"ש וע"ע בַּפִּר"ח יו"ד סי' פ"ו.

ועי' מַה שְׁפַתְבָּתִי בַּפ' נח (ט' ה') בְּעַנְיָן אִי עֲשֶׂה חֲבִירוֹ טְרֵפָה אִי חֲזִיב מִיָּתָה בִּידֵי אָדָם
ע"ש: (כט) נְתַתִּי לָכֶם עֶרְמַב"ן ועי' צל"ח ר"פ פִּיצַד מְבָרְכִין. דְּלִפִּי דְּבָרֵי דַּמְשׁו"ה הַקְּדִים
בְּמַתְנֵי דִּינֵי פְּרִי הָעֵץ לַפֶּה"ג וְז"ל וְנָר' דְּעַל פְּרִי הָעֵץ חִיּוּבָה עֲלֵינוּ הַהוֹדָאָה עַל תְּחִלַּת
הַרְשׁוֹת שְׁנַתָּן לַאֲדָה"ר לְאֶכּוֹל, וּבְזָה נִתְעַלָּה יוֹתֵר מִבְּהֵמָה וְחִי שְׁלִדְעַת הַרְמָב"ן.

מִשָּׂא"כ בְּיָרֵק עֹשֵׁב וְכָל הַגָּדֵל מֵעֲצָמוֹ בְּאַרְצֵי הַשְּׁוֹי הַבְּהֵמוֹת לְאָדָם, וְאִף שְׁגָם בְּפָרֵי הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר הוּא זוֹרַע זָרַע נִתְעַלָּה הָאָדָם יוֹתֵר מִבְּהֵמָה וְחִי כְּמִבְּנֵי אֶרֶץ מִמ' בְּכָלֵל פְּרִי
הָאֲדָמָה יֵשׁ גַּם הַגָּדֵלִים מְאֻלֵּיָּהֶם וּבְהֵם הַשְּׁוֹי הַבְּהֵמוֹת לַאֲדָה"ר, מִשָּׂא"כ פְּרִי הָעֵץ כְּנֹלָם
נִתְנָנוּ אֲזַי רַק לְאָדָם עַכ"ל: שֵׁם לָכֶם יֵהִי לְאֶכְלָה.

רש"י לא הרשה לאדם ולאשתו להמית ברעה ולאכול בשר רק ירק וכשפאו ב"נ התיר להם ע"ש ועי' בסנהדרין דנ"ט ב' דאי' פן ופריה דאדם מיסב בג"ע ומלאכים צולין לו בשר הציץ בו נחש ונתקנא כו' ועי' בס' לב אריה פ' שמות.

וק' לפמ"ש תוס' דנ"ו ב' דרק להמית ברעה הי' אסור לאדם אבל מטה מאליה שריא, וכ"מ מרש"י עה"ת א"כ מה מקשה בגמ' ממלאכים שצלאו לו בשר שמה הי' מבשר שמתה מאלי', וי"ל דעו"ק דלמה הביא בגמ' דהציץ נחש ונתקנא בו דבלא"ה הני הקו' מהא דצלאו לו בשר, אף ל"ק דבשר המתה מאלי' ל"ה רק אחר החטא של אדה"ר וכל החיות ועופות שאכלו ג"כ מעה"ד, אבל קודם החטא ל"ה מיתה פלל בעולם.

אף בבהמות וחסות כמ"ש בילקוט איוב דחיה האכילה לכולם חוץ מעוף ששמו חול דכ' וכחול ארבה ימים ע"ש משמע דאם לא הי' אכלו בהמות וחסות הי' חיים לעולם. וא"ש דקאמר הציץ כו' מהא דצלאו לו בשר ל"ק די"ל דנהי הי' אחר החטא וצלאו מבשר שמתה מאלי' לכן הביא הציץ ונתקנא הרי מפני דהי' קודם החטא דהסית לחנה ול"ה מיתה בבהמות וע"כ הי' בשר שחוטא ושפיר פריה: והנה בתוס' הג"ל דנ"ו ד"ה אכל מפת הקו' דאם בשר אסורה לו למ"ל אסור אבר מן החי ת"ל דבשר אסור לו וע"כ ש"מ דמתה מאלי' שרי, ומפת קו' זו כ' באמת הרמב"ם בפ"ט ה"א ממלאכים דבשר ל"ה אסור לאדם רק מנח ואילף.

ובחז' הרמ"ה על סנהדרין כ' לתרץ הקו' דנהי דלא הותר לו בשר מ"מ לא נאסר לו ג"כ רק הפוננה דכל הנבראים הם של גבוה וצריף היתר להתירם לאדם ובשר לא הותר לו, וממילא אסור מצד גבוה, ולא חייב מיתה ע"ז, ובאבמה"ח נוסף לו אזהרה שיתחייב מיתה ע"ש.

וערש"י סנהדרין דנ"ט ב' ד"ה פירק משמע ג"כ פן, ועי' ברש"י ויקרא אדם לא הקריב מן הגזל שהפל הי' שולו, ועי' בכל"ח שכ' בכוננת הרמ"ה עפמ"ש בפרכות דל"ה פל הנהגה בלא ברכה מעל רק ע"י הברכה נעשה של אדם, וא"כ במה שלא ניתן לו רשות הוי קדשי שמים ולכן הי' אסור לאדה"ר בשר דלא ניתן לו רשות ממילא הוי קודש ע"ש: ובהגדה זכרון נפלאות לאא"ז הגה"ק מו"ה אלעזר ז"ל הגאבד"ק סאכאטשוב בפתיחה הביא קו' היפ"ת על קרבנו של הקבל שהי' מבעלי חיים, דהי' קודם המבול הא נאסר בע"ח לאכילה כמ"ש הרמב"ן וא"כ ל"ה הקרבן מן המותר בפיה ע"ש, ובאמת לתוס' ורש"י דרק להמית הי' אסור א"ש דלצורף קרבן הי' מותר להמית ושוב הוי מותר לפיה, אבל להרמ"ה בעצם הי' אסור ל"ה ממותר בפיה.

והה"צ ר"ר בונם ז"ל תי' דרמב"ן כ' דלבהמות לא הותר רק ירק ולא פירות וק' איף שריף ציווי לבהמה, ועו"ק למה לא בא ציווי לאדה"ר מפני ש על בע"ח כמו שפא על עה"ד, וגם צ"ב הפסוק הנה נתתי לכם כו' לכם יהי' לאכלה ויהי' כו, בבריאה שריף ויהי' כן אבל כשניתן להם רשות שיאכלו אינו מובן מילת ויהי' כן.

וגם לכם יהי' לאכלה יתר, ורק מקודם ל"ה זה מאכל פלל בטבע וכמו שנמצא בריות שאוכלים עפר ואבן וברזל ואינם ראוים להתניחם בתור מזון לשאר נבראים ומעת שפאמר ה' יהי' לאכלה נעשה אנוכל בטבע, וז"פ ויהי' כן כלו' שנעשו מזון, וי"ל דלא נאסרו בע"ח

כָּלֵל לְאָדָם רַק ל"ה אֵז מִיַּן מֵאֲכָל בְּטֻבֵעַ וּכְמוֹ שֶׁקִּיַּן הֵבִיא לְקֶרְבָּן זָרַע פִּשְׁתָּן שְׂאִינֹו מֵאֲכָל
כֵּן הֵבִיא הֶבֶל בַּע"ח שְׂאִינֹו מֵאֲכָל אָדָם כָּלֵל, וּל"ש דַּל"ה מִן־תֶּרֶם בְּפִיָּהּ וּדְפַח"ח ע"ש עוֹד
מִזֶּה, וְעַי' בְּקוֹל שְׁמִחָה שְׂמֵחָה ג"כ זֶה בְּקִיצוֹר (א) וְלִהְיוֹת לְק"מ דְּכָל מַה דְּהִי אֲסוּר
לְאָדָם רַק מִפְּחֵ הַקֹּדֶשׁ, אֲבָל בְּעֵצָם אֵינֹו אֲסוּר כָּלֵל וּל"ש דַּל"ה מִן־תֶּרֶם בְּפִיָּהּ, וְע"ע
מ"ש בְּזֶה בַּס' תְּמִדַּת יִשְׂרָאֵל בְּקִנּוּן גַּר מִצְוֵה בְּדִינֵי ב"נ אֹת ב' וכו'.

וְע"פ הַחַת"ס או"ח סי' ק"פ דְּבִקְרָבָן דְּלֹא כ' וּלְקַחְתֶּם לָכֶם ל"צ שְׂיֵהָיָה שְׁלוֹ רַק שְׁלֹא יִקְרַב
קֶרְבָּנוּ שְׁלֵ אַחֵר אֲבָל כָּל שְׂאִינֹו שְׁלֵ אַחֵר אַע"ג דְּאֵינֹו שְׁלוֹ אֵינֹו פָּסִיל לְהַקְרִיבָה ע"ש א"ש
הַקְּשִׁיָּא הַגָּ'ל וְע"ע בַּח' הַר"ן עַל סְנֵה־דְרִין.

וּבב"ר פָּרָק י"ז וּל"ד דְּלֹא הִנְזַהֵר אַדְה"ר עַל אַבְמֵה"ח, וּכ"מ בַּקַּה"ר פּי"ג, וּבב"ר פּי"ד,
וְעַי' בְּעֵשְׂרֵה מֵאֲמָרוֹת לַרמ"ע מִפְּאֵנוּ מֵאֲמַר חֲקוֹר דִּין ח"ג כַּכ"א מ"ש בְּזֶה. וּבַס' סְנֵה־דְרִין
קִטְנָה עַל מַס' סְנֵה־דְרִין.

וּבַס' תוֹרָה שְׁלֵמָה הִיו"ל בִּירוּשָׁלַיִם אֹת תַּת"ח אֲרִיכוֹת בְּעֵנָן זֶה. לֹא) וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד
בְּאוֹה"ח הֵבִיא מַד"ר זֶה הַפְּנוֹת ע"ש.

וְע"ד צַחֻת י"ל דְּאֵף כִּי רְשׁוֹת לְחִיּוֹת חַיִּים טוֹבִים וְלִהְנוֹת מִתְעַנּוּג עוֹה"ז, אֲבָל לֹא לְעַבְרָן
הַגְּבוּל אַחֲרֵי מִן־תֶּרֶם וּז"ש טוֹב מֵאֲד' אִם יִרְדּוּף רַק אַחֲרֵי מִן־תֶּרֶם אֵז יִבֵּא עָלָיו הַפְּנוֹת.
וְאִי בְּסַפְרִים הָא דְּלֹא כ' בְּפִרְשָׁה ב' וּבְכָל מֵאֲדָכֶם כְּמוֹ בְּרֵאשׁוֹנָה וּבְכָל מֵאֲדָה.

דְּאֵחֻז"ל יֵשׁ אָדָם שְׂמֵמוֹנוֹ חֲבִיב עָלָיו מְגוּפֹו לְכֵן כ' וּבְכָל מֵאֲדָה. וְזֶה שְׂיֵהָיָה רַק בְּיַחֲדִיד יֵשׁ
סוּג אֲנָשִׁים כְּאֵלֶּה ג"כ שְׂאִינֹו נוֹרְמָאֵלִי תוֹה"ק כְּתוּבָה לְכָל וְלְכֵן אִם יֵשׁ רַק בְּמִצִּיאוֹת
הַזְּכִירוֹ הַתּוֹרָה, אֲבָל בַּל' רַבִּים וּבְכָל מֵאֲדָכֶם זֶה אִי אֲפָשָׁר לְהִיּוֹת שְׂרַבִּים יִלְכוּ בְּדַרְדָּר
שְׂגֵעוֹן כְּזֶה, אֲבָל בַּעוֹה"ר כְּעַת יֵשׁ רַבִּים שְׂאִינֹו לְהֵם מִטְרָה אַחֲרַת בְּחִיָּהֶם רַק מְמוֹן וְאִם
מֵאֵת הַמְּשַׁלָּה לֹא יִפְרִיעוּ אוֹתָם לְעַבְרָן בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן אֵז כְּבָר שְׂכַחוּ בְּאִיזָה יוֹם עוֹמְדִים:
וּבְשִׁפְתֵי אֲמַת פ' וְאֵתְחַנֵּן תִּרְנ"ד כ' דְּלִכְאוּרָה תְּמוּהָ הָא דִּישׁ אָדָם שְׂמֵמוֹנוֹ חֲבִיב מְגוּפֹו,
וּי"ל דְּתַכְלִית הָאָדָם שְׂיִתְקַן מִעֲשָׂיו וְיִחְזוֹר הַפְּקוּדוֹן לְבַעֲלֵי כַּמ"ש עַל זֹאת יִתְפַּלֵּל כּו' לַעֲת
מִצְנָא, וּכַמ"ש בַּחוּ"ה דְּצַדִּיקִים מִתְּאוּיִן לְצַאֲת מוֹמָאֵסֵר הַגּוֹף כּו' וְלְכֵן מִי שְׂמוֹסֵר עֲצָמוֹ
בְּאַהֲבַת הַבּוּי"ת ע"י שְׂיִוְדָע וּמְבִין כִּי זֶה תַּכְלִית הָאֲמַת מוֹסֵר נַפְשׁוֹ בְּלֵב שְׁלֵם, אֲבָל לְהִיּוֹת
מוֹסֵר מְמוֹנוֹ וּנְשָׂאֵר עוֹד בְּעוֹלָם הַנְּסִיוֹן וְהַעֲנִיּוֹת מְעַבִּיר ע"ד קוֹנוֹ יוֹכֵל לְהִיּוֹת קָשָׁה הַנְּסִיוֹן
יֹוֹתֵר מִמְּסִירַת נַפְשׁ עַכ"ל הַקְּדוּשׁ: לֹא) הַשְּׂשִׁי.

רַש"י הוֹסִיף ה' הַתְּנָה ע"מ שְׂיִקְבְּלוּ חֲמִשָּׁה חוֹנְמֵשֵׁי תוֹרָה, ד"א הַשְּׂשִׁי שְׁתֵּלוּיִם וְעוֹמְדִים
עַד יוֹם הַשְּׂשִׁי בְּסִינּוֹן. עַי' צַל"ח שְׁבַת דַּפ"ח עַל תַּד"ה כְּפָה אֵף שְׂכָבֵר הַקְּדִימוֹ נַעֲשֶׂה
לְנִשְׁמָע שְׂמָא יִחְזְרוּ כְּשִׂירָאוֹ אֵשׁ הַגְּדוּלָה, וְהוּא תִי' מִסְפִּיק עַל שְׂהַנְצָרָה לְכַפִּיַת הָהָר אֲבָל
עַכ"פ לְעֵנָן קִיּוֹם הָעוֹלָם כְּבָר נִתְבַּסֵּם הָעוֹלָם וְלֹא יוֹעִיל חֲזָרָה שְׁעַל הַקְּבֵלָה הַתְּנָה, וְכִיּוֹן
שְׂכָבֵר קִיבְלוּ נִתְקַיְּמִים הַתְּנָאֵי וְלֹא יִחְזְרוּ לְתַהוֹ כַּמ"ש תוֹס' ע"ז ד"ג ד"ה נוֹגְעִין, כְּמוֹ כֵּן אִם
יִחְזְרוּ מִקְּבֵלַת הַתּוֹרָה ל"מ שְׂכָבֵר נִתְקַיְּמִים הָעוֹלָם, אֵף לְפִי הָא דְרַש"י דְּה"א יִתִּירָא רוּמֹז
עַל תּוֹרָה וְשְׂשִׁי הִינְנוּ ו' יְמֵי הַמְּעֵשָׂה, וְכָל מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית מִיּוֹם א' עַד סוּף ו' תְּלוּיִם
בְּתַנְאֵי תוֹרָה נִמְצָא דְלֹא נִתְיַחֲדַד זְמַן יְדוּעַ עַל קְבֵלָה, וּבְכָל זְמַן שְׂיֵהָיָה הַקְּבֵלָה יִתְקַיְּמִים
הַתְּנָאֵי וְיִתְבַּסֵּם הָעוֹלָם, אֲבָל לְפִי הַב' הִיָּה הַתְּנָאֵי דוֹקָא עַל ו' בְּסִינּוֹן וּמָה שְׂקִיבְלוּ קוֹדֵם

ל"מ ויכולים לחזור עוד בו' בסיון, ונהנה מ"ש נעשה ונשמע זה הנה בה' בסיון כמ"ש רש"י משפטים (כ"ד ד'), ותוס' ע"ז ד"ה השלישי הק' ל"מ"ד בז' בחדש ניתנה מה יום השלישי ע"ש שנדחקו ואני אומר שב' הפירושים ברש"י הם להגי תרי תנאי, דלר"י דבז' הוא כפי' הא' דה"א היתירה הוא התורה, ושלישי מעשה בראשית ולא נזכר זמן קבוע לקבלת תורה, ופי' הב' היינו לרבנן ששלישי ניתנה עש"ה: ועי' מהרש"א ע"ז ד"ג, דר"ת של יום השלישי ניכלו השמים הוא שם, לרמז בסוף מעשה בראשית דאזותיות הוי' הם פלים של הקב"ה לצורך בהם עולמות כמ"ש ביה' צור עולמים, ולכך אמרו די לעולם שישתמש בשתי אותיות, ונחצי שם השני נרמז מתחלת וניכלו השמים שהוא התחלת פרשת שבת, לרמז שלא יתמלא השם עד לעולם שפולו שבת, וע"ש מה שמתרץ דלמה קבע שבועות ביום נ' לספירה הא' ביום נ"א, פי' ביום נ' נטהרו מטומאת מצרים ועי"ז הוקבע החג ע"ש.

וקושיותו הוא ג"כ קו' המג"א בסי' תצ"ד ע"ש ובחק יעקב מ"ש בזה, ומ"ש דיום השלישי וניכלו השמים הוא שם הוי' פן כ' ברמ"א או"ח סי' רע"א סעיף יו"ד: ועי' בהקדמה סמיכת חכמים על ברכות דכ"א. כ' ג"כ בדרך הצל"ח דנפק"מ בין ב' הפירושים שברש"י אם ה"א קאי על ה' חומשים אין התנאי על הקבלה כ"א על הקיום פי' מאי איכפת בקבלה אם לא יקיימו, ואף שלשון רש"י ע"מ שיקבלו לא חש לפרש, גם דאי אפשר לקיים בלי קבלה דאינם יודעים מה לקיים וגם גדול המצווה ועושה א"כ רק ע"מ לקיים, וגם נפק"מ שאינו תנאי כפול שאם לא יקיימו יתחברו ואנו רואין בחוש אף שלא קיימו שמים וארץ קיימין פקי' התוס' ריש ע"ז אבל לטעם השני על שלישי בסיון קאי אקבלה.

דאז הוי' רק הקבלה והקיום נשאר לעולם, והוי' ת"כ בכריאה על הקבלה דאם לא יקבלו יחזור לתהו ובהו וכמ"ש בשבת וע"ז, וזה פונת רש"י בפי' הב' הוי' תלוינ ועומדין עד שלישי בסיון, ופי' לפי שהי' תלוינ ברפיון שיתחברו אם לא יקבלו ועומדין על הקבלה כמ"ש תוס' ע"ז, ובפי' ראשון לא כ' שהי' תלוינ ועומדין רק סתם על מנת ופירושו כמו בשביל או פדי שיקבלו עש"ה: ועי' בס' גחלת עזריאל על מס' ע"ז על קו' תוס' ל"מ"ד בז' בסיון ה"א והשלישי ל"ל.

לכאז' לק"מ לרש"י בהומש דכ' ב' פירושים א"כ ל"מ"ד בז' י"ל דקאי על חמשה חומשי תורה, ולא על יום החודש ובדוחק י"ל דס"ל לתוס' מדלא נכתב ה"א מקודם על מלת הערב או הפקר להורות דהם תלויים בחומשי התורה.

אלא דקאי ג"כ על יום החודש בו' בסיון תלוי הפל והק' שפיר ע"ש. וע"ע בהקדמה לס' מחשבות ישאל להגאבד"ק זאקראטשין ז"ל.

וע"ע בהגהות פן אריה בש"ס דוויילנא מס' ע"ז שהוצרכו לב' הפירושים דל"מ"ד בשבת דקט"ז א' דשבעת ספרי תורה הם ע"כ דריש השלישי לשלישי בסיון ול"מ"ד בשביעי ניתנה תורה דריש ה' חומשי תורה, ועי' מד"ר סופ"ט דדריש ג"כ מן ה' דהשלישי ע"ש: ועי' בס' עמק יהושע ח"א דרוש י"ב מהגר"א מסלאנים ז"ל דר"ל לשיטתו' סובר דבשלישי ניתנה תורה דברי' יומא יליף ר"ל ז' ימים דפרישה מסיני, דכ' ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי זה בנין אב שכל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה, תניא פנותי' דר"ל משה עלה בענן כו' זה הוי מעשה אחר י' דברות דר"י הגלילי, רמ"א וישפון כבוד

ה' מר"ח כו' וקמפילגי אי בוי' נִתְּנָה תּוֹרָה או בוז' ריה"ג בוי' הילִפֶּה זֶה היל' אַחַר י' דְּבָרוֹת, ור"פ כר"י דבז' וא"כ ר"ל דְּגַמַר מְסִינֵי אֶלְמָא דס"ל כריה"ג דהיל' לְאַחַר י' דְּבָרוֹת.

וּמְסַתְּמָא ר"ל כתי"ק דבוי' בַּחֲדָשׁ נִיפְנָה הילִפֶּה ס"ל דהיל' אַחַר י' דְּבָרוֹת. דאאפ"ל דהיל' קוּדָם דְּהָא בוי' נִתְּנָה תּוֹרָה א"כ איה' כ' ויקרא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַזֶּה.

א"ו דהיל' אַחַר י' דְּבָרוֹת מְשׁוּם דְּמֹשֶׁה עָלָה בְּעֵנָּה וּנְתַפְסָה בְּעֵנָּה וּנְתַקְדָּשׁ בְּעֵנָּה פְּדֵי לְקַבֵּל תּוֹרָה בְּקִדְוָשָׁה וּע"כ גְּמַר מִינַי' פְּרִישָׁה. וְשִׁפִּיר ר"ל דְּרַשׁ הַשְּׂשִׁי דְּהַתְּנָה עַל תּוֹרָה שְׁנִיתָנָה בְּשִׂשִׁי ע"ש אַרְיִכוֹת: וּבס' בְּנִין דְּוֹד עַל אֵיכָה מְזַקְנֵי הַגְּאוֹן מְלֶאסֶק ו"ל בְּפִתְיָה אֹת ה' כ' לְהַקְדָּמַת הַרְמָב"ן עה"ת דְּכָל הַחֲכָמוֹת אָדָם יוּכַל לִיקַח מֵהַתּוֹרָה וּשְׁלֵמָה ג"כ היל' חֲכָמָתוֹ מֵתוֹרָה ע"ש, וּבְאִירוֹ כִּי בְּרִיאַת הָעוֹלָם נִבְרָא בְּתוֹרָה כַּמ"ש בְּמִדְרָשׁ דְּרֵאָה בְּתוֹרָתוֹ וּמִמְנוּ בְּרָא הָעוֹלָם כַּמ"ש בְּנִדְרִים דל"א אֶלְמָלָא תּוֹרָה לֹא נִבְרָא הָעוֹלָם, א"כ הַתּוֹרָה הוּא כְּמוֹ פְּלִי בְּנִין, וְכֹאשֶׁר נִבְרָאוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ כֵּן נִבְרָאוּ הַחֲכָמוֹת אֲשֶׁר יוֹכָשֶׁר אָדָם לְהַשִּׁיג וְכָל סִבָּה שְׂיֵאָרַע לְעוֹלָם אֶלְמָלָא הַתּוֹרָה ל"ה בְּאַפְשָׁרֵי לְהִיּוֹת כַּמ"ש רש"י בְּחֻמְשׁ יוֹם הַשְּׂשִׁי שְׁהַתְּנָה כו' יִחְזְרוּ לְתַהוּ וְבַהוּ, וּא"כ בְּתוֹרָה נִרְמַז קִיּוּם הָעוֹלָם הֵן בְּגוֹפְנֵיּוֹת הֵן.

בְּשִׁכְלֵיּוֹת כִּי גַם שְׁכָל נִבְרָא כַּמ"ש בְּתַרְגוּם (ב' ז') לְנֶפֶשׁ חַיָּה לְרוּחַ מְמַלְלָא הֵינּוּ כְּוֹנֵת הַשְּׁכָל שֶׁג"כ נִבְרָא בַּיּוֹם הַשְּׂשִׁי ע"ש בְּאַרְיִכוֹת: וּבס' חֲסֵד לְמַשִּׁיחוֹ עַל רוּחַ בְּפִתְיָה הַבֵּיא טַעַם עַל קְרִיאַת רוּחַ בְּשָׁבוּעוֹת עַפ"י רש"י הַנ"ל דַּע"י קְבֵלַת הַתּוֹרָה נִתְקַיְּמוּ כָּל מַעֲשֵׂי בְּרֵאשִׁית, וּבפ"א מ"ב דְּאָבוֹת עַל ג' דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד עַל הַתּוֹרָה עֲבוּדָה גְּמ"ח, וְעַב"י חו"מ ס' א'.

וּא"כ מֵהַנִּכּוֹן שְׁפָכָל שְׁנָה בַּיּוֹם קְבֵלַת הַתּוֹרָה יִזְכָּר כָּל אִישׁ שְׁבָיּוֹם זֶה קְבֵלְנוּ עָלֵינוּ לְשִׁמּוֹר כָּל ג' חֲלָקֵי הַתּוֹרָה, וְכָל הַמְקַיְּיִם א' מֵהֶם לֹא עָשָׂה וְלֹא כָּלוּם, וּבְקִרְאֵינוּ בַּיּוֹם הַזֶּה בְּסִדְרֵי הַיּוֹם יֵשׁ זְכוּרוֹן לְחֲלָק הַתִּירָה וּבפ' מוֹסָפִים יֵשׁ זְכוּרוֹן לְחֲלָק עֲבוּדָה, וְחֲסֵר לָנוּ עֲדֵינּוּ זְכוּר לְחֲלָק גְּמ"ח לְכֹן תִּקְנוּ חו"ל לְקִרְאָה הַמְּגִלָּה שְׂיֵהֵן חוּט הַמְּשֻׁנָּל כַּמ"ש בְּרוּת רַבָּה פ"ב פְּסוּק וּתְאֵמַר נְעָמִי אר"ז הַמְּגִלָּה הַזֹּאת אֵין בָּהּ לֹא טוֹמְאָה וְלֹא טְהֵרָה לֹא אִיסוּר וְלֹא הִיתָר וְלָמָּה נִכְתְּבָה לְהוֹדִיעָה אֶת הַשְּׁכָרָן שֶׁל גּוֹמְלֵי חֲסֵדִים.

וְעַי' בְּמִפְּנֵי שְׁרֹב דְּבָרֵי הַמְּגִלָּה מְדַבְּרִים מֵעֲנִינֵי גְּמ"ח, וּפ"י קְרִיאַתָּה נִשְׁלַם זְכוּרוֹן כָּל ג' עֲמוּדִים ע"ש. וְע"ע בְּשׁו"ת בֵּית יִצְחָק אה"ע בְּצִלְעוֹת הַבַּיִת דְּרוּשׁ ז': ב א) וְיִכְוֹלוּ וְגו' וְיִבְרָךְ עַי' בְּאוֹה"ח שְׁהַקְּשָׁה עַל מַחְז"ל כָּל הָאוֹמֵר וְיִכְוֹלוּ כְּאֵלוּ נַעֲשֶׂה שְׁוֹתָף לְהַקְב"ה כַּמ"ב וְתַמּוּהַ שְׂעֵשֶׂה שְׁוֹתָף לְאַחַר מַעֲשֵׂה הַבְּרִיאָה, וְכ' דַּה' לֹא בְּרָא רַק ו' יָמִים וְשׁוֹב בְּרָא שֶׁבֶת וְע"י שׁוֹמְרֵי שֶׁבֶת נִבְרָא שׁוֹב שְׁשֶׁת יָמִים וְכו' וְעַי' בַּס' בְּנֵי יִשְׂשָׁכָר מְאֵמְרֵי הַשְּׁבֵתוֹת מְאֵמֵר ד' אֹת ד' שְׁפִי לְפִי"ז וְשִׁמְרוּ בְּנֵי אֶת הַשְּׁבֵת הֵינּוּ שְׂשִׁמְרוּ שֶׁבֶת כְּדֵי לְעֲשׂוֹת הַשְּׁבֵת לְדוֹרוֹתֵם שְׂיִתְּנוּ פֶת הַעֲשִׂי' בַּיּוֹם הַשְּׁבֵת לְדוֹרוֹת שְׂיִצְאוּ מִפֶּת אֶל הַפּוֹעַל שׁוֹב שְׁשֶׁת יָמִים וְזֶה הוּא לְדוֹרוֹת עוֹלָם ע"ש דְּבָרִים נִחְמָדִים.

וּבְרִמְתִּים צוֹפִים ח"א פ"א אֹת כ"ב פ' בְּזֶה דְּבָרֵי הַתְּדַב"א יָמִים יוֹצְרוֹ וְלֹא אֶחָד בָּהֶם זֶה יוֹם הַשְּׁבֵת וְכו' דְּמִתְחַלָּה הִל' ו' יָמִים בִּיצִירָה וְלֹא אֶחָד בָּהֶם כִּי יוֹם הַשְּׁבֵת הַמְּאֻחָד וּמְקֻשָּׁר כָּל הו' יָמִים ל"ה בִּיצִירָה כָּלָל עַש"ה: ב) וְיִכָּל רש"י בְּאֵת שֶׁבֶת בְּאֵת מְנִיחָה עַי' בַּס' אֶמְרֵי יוֹסֵף פ' וְיִקְהֵל.

שְׁהִיבֵי אִירוּשָׁלַיִם עַה"פ שֵׁם (ל"ה ב') שֶׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ, דְּתִיבַת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי קָאֵי אֶלְמַעְלָה, וּמִשְׁמַע מִדְּבָרֵי כִּי גַם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תַעֲשֶׂה מְלָאכָה. וְהִיא פְּלִיאָה עֲצוּמָה, וַי"ל ע"פ הַמְּשֻׁנָּה שֶׁבַת דַּע"ה אַבּוֹת מְלָאכּוֹת מ' חֶסֶר א' וְהָ תִיּוֹט לְמָה לֹא תִגִּי ל"ט, וַי"ל עַפ"ד הַחֹדֶד עַה"פ וַיְכַל אֱלֹקִים וַרְש"י בָּא שֶׁבַת בָּא מְנוּחָה.

וּלְפִי"ז גַּם מְנוּחָה נִקְרָא מְלָאכָה, אֲבָל ע"ז הַמְּלָאכָה אֵינּוּ חַיִּיב עָלָיו אֲדַרְבָּה מְצַוָּה וְעוֹמֵד בּוֹ ע"כ שֶׁפִּיר קָאָמַר הַתַּנָּא אַבּוֹת מְלָאכּוֹת מ' חֶסֶר א' הֵינּוּ עִם מְנוּחָה הֵם מ' מְלָאכּוֹת אֲבָל לְעִנְיַן חַיִּיב חֲטָאֵת אוֹ מִיתָה הֵם חֶסֶר אַחַת, וּלְפִי"ז שֶׁפִּיר סוֹבֵר הֵינּוּ דְגַם וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי קָאֵי אֶלְמַעְלָה תַעֲשֶׂה מְלָאכָה אֲבָל אֵיזָה מְלָאכָה יִהְיֶה לָכֶם שֶׁבַתוֹן הֵינּוּ הַמְּנוּחָה, דְּזָה ג"כ נִקְרָא מְלָאכָה.

וְע"ע בַּס' מִשְׁא מְדַבֵּר יָם בְּלִקוּטִים ד"נ: שֵׁם רְש"י ב"ו צָרִיף לְהוֹסִיף וְכַט' וְעַשְׁפ"ח דְּרַק נִרְאָה כֵּן לְבַנ"א, וּבְרַאב"ע כ' כִּי יֵשׁ ב' שֶׁטְעָמוֹ קוֹדֵם כְּמוֹ אֶף בַּיּוֹם הִרְאִישׁוֹן תַּשְׁבִּיתוֹ, וּבְסִפּוּרָנוֹ כ' שֶׁהוּא הִרְגַע בְּלִתִּי מִתְחַלֵּק.

וְאַחֵי הִרָה"ג ר' שְׁלֵמָה זָאב נ"י כ' דִּי"ל דְּהַפֵּל נִבְרָא בְּרַגַע הַסְּמוּכָה לְשֶׁבַת וְנִגְמַרְתָּ מִדְּ בְּהַכְּנַסַת הַשֶּׁבַת וּמִתָּר לְכַתְּחִילָה דְּהִלְכָה כַּב"ה דְּמִתִּירִין עִם הַשְּׁמַשׁ ע"ש וְאַף שֶׁבַתְשׁוֹ רַפ"א ס' קנ"ט, וְשׁו"ת מְהַר"י מְבַרְוֵנָא ס' קכ"א אוֹסְרִין בְּקִנְיַן ע"ש וְשִׁיחוּל בְּשֶׁבַת שֶׁא"ה דְּכָל עוֹד שְׁלֹא נִגְמַר הַקִּנְיַן יָכוֹל לְחַזֵּר וְנִגְמַר הַקִּנְיַן בְּשֶׁבַת מִשְׁא"כ כָּאֵן ל"ש זָה.

וְהֶאֱחָרוּנִים הָעָרוּ מִירוּשָׁלַיִם פ"ז ה"ב מְדַמְאֵי וּפ' מְפַנִּין ה"א עוֹמֵד אָדָם בַּע"ש וְאוֹמַר ה"ז תְּרוּמָה לְמַחֵר, וְזִקְנֵי ז"ל בְּשׁו"ת הַרְד"ד או"ח תַּנְיֵנָא ס' כ"ה הָאָרִיף מְאֹד בְּזָה. וְע"ע בְּשׁו"ת תּוֹרַת חֶסֶד ס' י"ג י"ד.

וְשׁו"ת שְׁעָרֵי דְעָה ח"א ס' א' וַאֲב"נ או"ח ס' נ"א וּבְנִין צִיּוֹן הַחֲדָשׁוֹת ס' קל"ג, וְעַמֵּק הַיּוֹשֵׁעַ ס' ס'וֹכַת"ס ס' מ"ו וְשׁו"ת מֵהַרש"ם ח"ב ס' קנ"ז וְיִרְחוּן קוֹל תּוֹרָה שְׁנָה א' ס' ה' וְל' וּבְהַגְהוֹת אֶמְרֵי כְּהֵן עַל שׁו"ת הַרְד"ד שֵׁם מְשֻׁאָרֵי הַגַּאב"ד מְאָקָטוֹב שְׁלִיט"א וְהַרְוֵצָה יְעִיִן בְּהַצִּיּוֹנִים וַיִּמְצָא הַרְבֵּה חֲדָשׁוֹת: וְעִי' בַּס' חֲדוּשֵׁי מֵהַר"ך ח"א עַל או"ח ס' רע"א.

וּבְהַגְדָה זְכוּרֹן נִפְלְאוֹת בְּקִידוּשׁ. לֹא"ז הַגַּה"ק מִסַּאכְאֻטְשִׁיב ז"ל, דְּקִשְׁנִי לִי דְהוּל"ל וַיְכַל בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי כְּמוֹ שֶׁשִּׁינּוּ לְתַלְמֵי הַמֶּלֶךְ וְכו' וְהַקַּב"ה נִכְנָס בּוֹ כְּחוֹט הַשְּׁעָרָה, כְּאֲשֶׁר נִגַע בְּנִקְוֹדַת יוֹם הַזֶּה.

וְעִי' בַּפ"ה מ"ה דְּאַבּוֹת בְּדְבָרִים שֶׁנִּבְרָאוּ בִּיה"ש וְכ' בְּמִדְרַשׁ שְׁמוּאֵל דְּכָל הַדְּבָרִים נִבְרָאוּ בְּאֶנְפֹן שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלוּ בְּעוֹלָם אֱלוֹ מְאֹלו. אֲבָל הַדְּבָרִים שֶׁחֹשֵׁב בְּמִשְׁנָה לֹא נִשְׁתַּלְשַׁל מֵהֶם כָּלֵל וּמִשְׁוֹנִים מְכַל הַנִּבְרָאִים בְּשֶׁשֶׁת יָמִים וְדַמְיוֹן אֲנִי מְשֻׁשָׁה ב' מְלָאכּוֹת מְשׁוֹנוֹת שֶׁמְשַׁלְּמִים הֵא' וּמִתְחִיל בְּב' וְכֵן עֲשֶׂה הַבּוּי"ת בְּשֶׁשֶׁת יָמִים עֲשֶׂה כָּל הַדְּבָרִים הַמְּשַׁלְשְׁלִים זָה מְזָה, וּבְבִיה"ש הַתְּחִיל בְּמְלָאכָה אַחֲרַת שְׁאִין מְשַׁלְשְׁלִים רַק בְּעֲצָמָם עוֹמְדִים וְלֹא אַחֲרֵים מֵהֶם וְלֹא הֵם מְאֲחָרִים ע"ש וּמִתְחִילִין יוֹם הַשְּׁשִׁי שֶׁהוּא מְלָאכָה רִאשׁוֹנָה שִׁיְהִי הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת, וַיְכַל ה' בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי הָיוּ הַמְּלָאכָה אַחֲרַת מְבִיה"ש כְּאֲשֶׁר נִגַע בְּנִקְוֹדַת יוֹם הַשְּׁבִיעִי: וְעוֹד פִּרְש"י בָּאת שֶׁבַת בָּאת מְנוּחָה, וּלְפִי"ז וַיְכַל בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלָאכְתּוֹ עִם

יום השביעי שהי' חסר מנוחה דכל הנבראים נבראו להוציא פחם אל הפועל ולא יניחו ולא ישקטו בתנועותיהם.

וכן יצורי חומר ואם הי' נשאר פן ל"ה באפשרות אשר יניחו בע"ח מתנועתם וכאשר הרפכה שלקם גורם שמונחה להיות להם מנוח בשבת ברא הש"י מנוחה ונותן טבע ענין מנוחה שלא יהי' רצון והשתוקקות להוציא פחם אל הפועל בלי אשר ינוח וישקוט לזמנים וזה"פ מה הי' חסר מנוחה אשר ל"ה בטבע הבריאה באת שבת באת מנוחה, ולא ששבת הי' העדר מלאכה רק בשבת נברא המנוחה ונצמח הענין מנוחה לכל הנבראים וכו'.

ועשו"ת פתב סיפר או"ח סי' מ"ה. ובדרוש אור החיים מהתפארת ישראל על משניות סוף נזיקין אות ג' ומהאריכות לא העתקתי: והובא במפן' מדרש למה לא נאמר ויהי ערב ויהי בקר בשבת מפני ששנים חייבות בקידוש היום דבר תורה, והוא פלאי.

נראיתי בס' אהד דיום שבת אינו יום פרטי לבדו רק הוא פללות וסיות כל השבוע וכמ"ש בזוה"ק כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין, ומש"ה לא כ' ויהי כו' להורות זה. ובברכות ד"כ: נשים חייבות בקידוש ד"ת דכ' זכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, והק' בתוס' שביעות ד"כ: ניקוש להיפך כל שאינו בזכירה אינו בשמירה, ותי' דלחומרא מקשינו, וצ"ע לפמ"ש הפמ"ג בפתיחה פוללת ח"א אות י' דהא דלחומרא מקשינו רק מכת ספק ומשום דספיקא דאו' לחומרא ע"ש וא"כ להרמב"ם דספד"א מה"ת מותר א"כ נשים חייבות בקידוש רק מדרבנן, ובגמ' קאמר דמה"ת חייבות.

ורק להנ"ל דבשמירת שבת תלוי סיות כל השבוע, ושייך סברות הגמ' קידושין ל"ד במזוזה דל"ש לפטור נשים, משום דכתיב למען ירבו ימיכם ונשים ג"כ בעי חיי פ"ש ומינושב קו' התוס' דל"ש לומר ניקוש להיפך שישטרו נשים משמירת שבת דבזה תלי' חיות כל השבוע ונצרך ג"כ לנשים.

וז"פ המד' דמשו"ה לא כ' ויהי ערב כו' בשבת, דבשבת אין פאן ערב ובקר פרטי רק פולל חיות כל השבוע מפאן ששנים חייבות בקידוש מה"ת ואיתנייהן בשמירה דגם נשי בעי חיי: ובעיקר הדבר דלחומרא מקשינו רק מספק מפרש בתוס' ב"ק ד"ג ע"א ד"ה דומיא דהוי מדה בתורה ומתני אף להוציא ממון ע"ש ובפסקי תוס' ושטמ"ק וגנת ונרדים פלל י"ג ובזכרון שהגר"י ענגעל ז"ל בס' לקח טוב האריף בזה ואינו תח"י, ובילדותי שמעתי קו' מאחי הרה"ג ר' שלמה זאב שליט"א מלאדז בסנהדרין ד"נ פ"ב ובת פהן פי תחל יכול אפי' חיללה שבת ת"ל לזנות, ואי נשים פטורות משמירת שבת לזנות למ"ל דלא מצווין פלל בשבת.

ומה הק' תוס' שבועות ניקוש להיפך, ומצאתי הקו' בשו"ת בית יצחק בחיו"ד בסוף הספר פ"ש, ונ"ל דקו' התוס' הי' למסקנא בסנהד' דשאני ב"כ דרבו בהן מצות תירות. וכמ"ש רש"י תמורה ד"ד ע"ב ד"ה ה"ג דכהנים חייבים על לאו הנל"ע משום דרבו בהם מצות תירות (ועי' בגו"ו פלל כ"ג, ואור חדש פסחים סוגי' דחזקי' בזה) ולכן הומ"ל דגם במ"ע שהזמ"ג נשי פהנות חייבות וא"ש קו' הבי"צ וכמוכן.

וא"ש קו' הגר"צ האלבערי שטאט דאריף ב"כ בשרפה דילמא לאו אבי' לפמ"ש תוס' חולין י"א ב' ד"ה ליחוש דמיתה למיתה לא אולי' בת"ר וכאן אף אי לאו ב"כ ג"כ

חייבות מיתה (ועמ"ש בזה בפ' וישב ל"ח כ"ד) ורק התי' דמשפחת בקידשה ע"מ שיהי' פהנת וא"כ אי לאו אבי' ואינה פהנת לא חלין הקידושין והוי ממיתה לפטור ושפיר אולינן בת"ר אף הקו' במקומה עומדת בגמ' סנהדרין הנ"ל יכול אפי' חילקה שבת כו' ועל חילול שבת הדק"ל דילמא לאו אבי' ואינה פהנית ומחויבת רק סקילה ולא אולי' בת"ר דהוי ממיתה למיתה, אבל לפמ"ש דנשים פטורות משבת רק ב"כ חייבות א"כ אי לאו אבי' ל"ה ממיתה למיתה, ודו"ק פי פתבתי בקיצור: ויש להעיר ממ"ש האבודרהם ובעקדה פ' בראשית טעם דנשים פטורות ממ"ע שהזמן גרמא לפי שהן משועבדין לבעליהן ואולי בזמן חיוב המ"ע תצטרף לעשות מלאכה לבעלה.

והקשו האחרונים מפמה מקומות דאשה פטורה ממ"ע שהז"ג אפי' בשבת ויו"ט דליפא שיעבוד מלאכה לבעלה, ונ"ל דאטו בתולה ואלמנה דליפא שיעבוד בעל תתחייבה במ"ע שהז"ג, ודאי זה אינו ורק הפנונה כיון דמשועבדין פטרה תוה"ק ולא פלוג עשאו ופטורין כל סוג נשים ממ"ע שהז"ג, ולכן אף בשבת ויו"ט פטורין דלא פלוג וז"ב, ונמצא דמ"ע שאינה נוהגת כלל בחול אלא בשבת ולא משפחת כלל חייבה בזמן שמשועבדת לבעלה.

דא"י לעשות מלאכה בשבת, יש לדחות לאין הזמ"ג וכמוכ"כ על שמירת ש"ק שפיר י"ל דאין לפטרן משום הזמ"ג ודו"ק בזה, ויש לי בזה תשובה ארוכה מדודי הגאון ר' פנחס אלי' מיינליש ז"ל האבד"ק וויערושוב ע"ד החידוד אף אין מטרת החיבור על זה: ועי' שו"ת חת"ס או"ח סי' ק"נ שנסתפק אי נשים חייבות בלאו הבא מכלל עשה שהז"ג ע"ש ולפי האבודרהם מחויבות.

דטעמו שייך רק במצות שהחייב לעשות אבל במצות שהחייב שלא לעשות א"כ אף שפעשה מלאכת בעלה תוכל לקיים המצוה שלא לעשות, וכן ראיתי באמת בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' י"ד להג' מברענאן ז"ל, אף פלא שלא הביאו מתוס' קידושין ל"ד א' ד"ה מעקה שכ' בעשה של יו"ט אין חייבות דהזמ"ג, אף דהוא בשוא"ת, ומצאתי עוד בפני יהושע ביצה ד"ל בגמ' ד"ה דהא.

שכ"ג כ"ב ממ"ע שהזמ"ג בשוא"ת חייבות ע"ש ובצל"ח, וע"ע בשו"ת פתב סופר או"ח סי' נ"ג וע"ה שכ' במ"ע דרבנן שהזמ"ג יש חילוק בין משועבדין לאין משועבדין ע"ש, וע"ע בס' חמדת ישראל בקונטרס נר מצוה אות נ"ג מ"ש בענין זה ובאתי בכל זה רק להעיר: ג) ברא ערש"י ורמב"ן עי' שו"ת הר"ד אה"ע מזקני הגאון המובהק מלאסק ז"ל בהקדמה הביא המדרש בשעה שאמר נעשה אדם נעשו מלאכים פתות פתות חסד אמר יברא כו' בשעה שהם מדיינים אמר ה' כפר נברא העולם, ותמוה דאחז"ל דהי' המלכה להורות דגדול מלאך בקטן ומה יועיל אם לא ישמע לו, וי"ל דכ' ויכל וישבנות וכו' ונכפל פחה פעמים וי"ל למ"ש רמב"ן דתיבת ברא הוא יש מאין וכשאומן יגמור מלאכתו ושב בטל אין ראי' כי היום מקודש בעיניו דאולי גמר שאין לו עוד החמרים הנצרכים למלאכתו.

משא"כ הבוי"ת יש מאין החומר אין לא יכלה לעולם ואם שבת ע"כ דהיום קדוש בעיניו וזה"פ ויכל כו' אשר ברא פי' יש מאין וע"כ מורה על קדושת היום וז"פ לעשות דאף ביום השביעי נמצא זה החומר, וחזינו דמה שנברא יש מאין יותר חזק ממה שברא יש מיש דהרפכה נפרת בו יותר וזה"פ פשנמלא עם מלאכים הראה להם מדותיו הטובות

וגמ"ח והבינו פי פח רוחני הוא פְּשָׁכִים הנבדלים ע"כ חסד אמר יבֵּרא פי' יש מאין
שהוא יותר שלם, ובִּבְרֵאתָם פְּחָשִׁים וכזבים שהוא מפאת מזגו אמת אמר אל יבֵּרא שאין
ראוי לבריאית יש מאין, והבוי"ת הבין פי צָדְקוֹ יחֲדָיו וְעֵשָׂה הָאָדָם מגוף ונפש ועצת
שניהם טובים עכ"ל בקיצור.

ודודי הגאון הגאבד"ק לאסק שליט"א כ' שם. דאי' בס' דהמלאכים שאמרו אל יבֵּרא הם
היצה"ר שרודפים ומסיתים להראות שצדקו באמרו אל יבֵּרא ומוכן פי המלאכים
שאמרו יבֵּרא הם חסינים לאדם בעבודת ה' היינו היצ"ט ומלאכי רחמים, ורצון השי"ת
שיהי' שני יצרים שיהי' בחירה, וזה בשעה שמדיינים עשה האדם להראות שנגזר
לשניהם שיהי' בחירה ופח"ח.

ובס' גן יוסף עזן דוד בליקוטים הביא בשם החידושי הרי"מ ז"ל דהחלוק בין אדם
למלאך הוא הבחירה דיש לאדם משא"כ במלאך, ובחירה הוא שיש ברירה על שני
דרכים ואם גבי מלאכים ישנו ב' דעות אם לברא האדם או לא, א"כ הוי' ב' דרכים ובחירה
אם לעשות פן או לא א"כ מחילא כבר נברא אדם שהוא בעל בחירה.

ועי' בספר פנסת ישראל לאבי התפארת ישראל בקונ' הפלאה, דלקיים העולם בלומדי'
תליא כמ"ש בישע'י ושמתי דברי בפיה ובצל ידי פסיתיה לנטוע שמים וליסד הארץ,
ובשפת ד"י דדיין שנתף להקב"ה במעשה בראשית ובפ"א דאבות דעולם עומד על דין
"שלום" אמת, ולז"כ תדשא הארץ דש"א ר"ת פן: שם אשר ברא אלקים.

ערמב"ן מענין ביאת משיח, ועשו"ת חתם סופר ח"ו סי' ס"א דהרמב"ן האריף לגלות
קץ הפמוס ומרוב חשקו ותאנתו לביאת משיח קירב חשבונו להיות קרוב לזמנו, וטעה
טעות גדול במח"כ הרמה במ"ש דיהי' קי"ח שנים אחר ה' אלפים וכו' ותקמה רבה פי
שכח היום הולך אחר הלילה ויהי ערב ויהי בקר נמצא פי ת"ק שנים הראשונים של
אלף הששי הם בבחי' לילה שהוא הערב של יום הששי של בריאה ואח"כ הי' בריאת
החיות ואם נמתין עודעד אחר הגן החמה לקיים פסא' פשמש נגדי והגן הוא עשירית
היום א"כ יהי' עכ"פ אחר תק"נ שנים לאלף הששי, אמנם נראה שאין שיהי' פשמש נגדי
על התחלת התנוצצה אלא אח"כ ויהי' ג"ז סעד לרמז המקובל לנו אחרי נמכר גאולה
תהיה לו עכ"ל.

ופי' בפירוש המלבי"ם סוף דניאל מ"ש מענין ביאת משיח, ועמ"ש בפ' וישלח (ל"ג ב')
וע"ע באוה"ח פ' צו (ו' ב') ח"ש בזה: ד) ה' אלקים, פי' בס' סמיכות חכמים על ברכות
דס"א מדוע בכל הפרשה כ' שתי שמות ה' אלקים מתחלת הפרשה אלה תולדות שו"א,
פד והאדם ידע את חנה ע"ש אריכות גדול: ה) טרם.

רש"י עמדו על פתח קרקע, עי' מהרש"א חולין ד"ס א' מ"ש בדבריו: ז) וייצר ערש"י
ב' יצירות כו' אבל בבמה לא נכתב ביצירתה ב' יודין, עי' מהרש"א ברכות דס"א דב'
יודין כאלו נכתב וי כמ"ש במגילה ד"י ב' גבי ויהי, ובדרה צחות כאלו נכתב וי צדיק וי
רשע, וי מצדיק שהוא יוצרו, וי מרשע שהוא היצה"ר שוא' צופה רשע לצדיק ע"ש.

ובספר שמנה לחמו כ' עפמ"ש בזוה"ק דבבריאת כל ששת ימי המעשה כ' אלקים,
ובשמים וארץ כ' ה' אלקים, משום דאין הקב"ה מיוחד שמו שם הוי' על דבר הנפסד

וכלה וכל הברואים פלים ומשו"ה לא כ' ה' משא"כ שמים וארץ דקיימים ועומדים, ולפי"ז ק' דהא גם האדם פלה ונפסד ולמה כ' וניצור ה' לכה כ' רש"י ב' יצירות א' לעוה"ז וא' לעוה"ב נמצא דל"ה דבר נפסד לכה ייחד ה' שם הוי' בבריאותו.

ובס' חות יאיר כ' בזה דבר נחמד לתרץ הגמ' סנהדרין ד"צ מנין שהקב"ה מחיה מתים ויודע עתידות א"ל הנה שוכב עם אבותיה וקם העם הזה,, ודילמא וקם העם הזה וננו, א"ל נקוט מיהא פלגא בידינו, וק' דשאל ב' ולא השיב רק א' אידה מה תהי' עלה, ועוד מעיקרא גליף תרנוני' ואח"כ חזר דרב א' נשמע, ולהנ"ל י"ל דזה הי' השאלה, ב' שאלות בב"א דמנין לתה"מ הי' יכול לפשוט מדחזינו בכול הברואים לא כ' שם הוי' ובאדם כ' ע"כ דיש יצירה גם לתה"מ, לכן שאלו מנ"ל ג"כ עתידות, וי"ל שאין הקב"ה יודע עתידות אם יחטא האדם, א"כ לעולם י"ל דאין מחיה מתים ומ"מ שפיר כ' הוי' באדם ויצירת אדם הי' שלא ימות, רק אחר החטא נגזר מיתה, והשיב פינן דעכ"פ מוכח מקרא דקם העם הזה וננו דיודע עתידות ממילא ידע שעתידי אדם לחטוא ויגזור עליו מיתה, ממילא מוכח תחה"מ מקרא וניצור ה' שצאמר שם הוי' וא"ש דקאמר תרנוני' דבאמת תרתי ש"מ, וזה דבר חריף פ"ש בפ' בראשית ובהפטרות מטות, וע"ע בהקדמה לים התלמוד על ב"ק שתי' ג"כ גמ' הנ"ל עפ"י אופן זה פ"ש שדבריו מתוקים כדבש ומרוב האריכות לא העסקתי: והנה מרש"י הנ"ל יש תימה על המהרש"א שם שכ' דאע"ג דבהמה לית לה יצ"ט ולא ה"מ למיכתב וניצור בב' יודין מ"מ וניצור ביו"ד אחת הול"ל שיש לה יצה"ר ע"ש משמע דבהמה לא נכתב כלל יצירה, וק' הא כ' וניצור את חית השדה בפסוק י"ט.

ומצאתי פאוצר בלום על הפ"י דפוס ונילנא מהגאון ר"י פיק הקשה על מהרש"א מנדה דכ"ב ב' דנאמר יצירה בבהמה וצע"ג, ולפי"ז ע"כ הא דאי' שם בגמ' למה ל"נ יצירה בבהמה, היינו בב' יודין, וחוזר הרגשת המהרש"א דבהמה ל"ל יצ"ט ולא הוי מצי למיכתב בב' יודין: וי"ל לפמ"ש בס' איי הים ברכות סי' קל"ב דיצ"ט האמור פאן אינו על קיום המצות פשם שיצה"ר ל"ש בבהמה על העברת הציווי רק על מדות המגוננות דמנשכא ובוועטת וג"כ שייך במדות הגונות יצ"ט כמ"ש בעירובין ד"ק צניעות מחתול וריזות מנמלה כו' וכ"כ הרא"ם דגם בהמה יש לה ב' יצרים ע"ש, ואולם ח"ש רש"י ב' יצירות באדם א' עוה"ז וא' עוה"ב בגמ' לא משמע פן וצ"ע, וע"ע באבות דר' אלעזר אבות פ"ג מט"ו: ועוד שמעתי לפרש בשם אא"ז הגה"ק ר' אלעזר הפהן ז"ל מסאכאטשוב, הא דויצור ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה, דיש עצם אחד ושמו ניספא ואותו עצם אינו נרקב לעולם וממנו עתיד להצמח גוף בתחנית המתים, וערש"י מקץ (מ"א מ"ח) הנותן בתבואה מעפרו מעמיד התבואה שלא תרקב, משו"ה צבר מכל עפר לשמור אותו עצם שלא ירקב.

ומשו"ה כ' פאן ה' אלקים כמ"ש ביום עשות ה"א ארץ ושמים יען דעומדת לעולם אבל בשאר נבראים כ' ויאמר אלקים אבל שם הוי' לא כ', דשם הוי' כ' רק על דבר שלא יהי' כלי' וכן פאן לעולם תקיים משום דעצם ניספא אינו נרקב לעולם: שם לנפש חיה ערש"י ותרגום לרוח ממללא, עי' מהרש"א גיטין נ"ו ב', שעונש טיטוס שיתוש נכנס בחוטמו

בא לו לפי שחטא וחיגרף וגידרף בדבורו שפא מפח הנשמה שפא דרף החוטם למוח כמ"ש התרגום פאן פ"ש.

ועי' בס' המדות להמגיד מדובנא שער הדעת פ"ט בשיוני המדות שם, שיהביא זוה"ק בראשית ד"ה דקב"ה עבד עובדין ולא גמר ואמר בורא שמים, פי בשעת הבריאה המציאם יש מאין, ועוד אפה שא ומקיים אותו הבריאה וע"ד גרגיר זרע הנחתן בארץ וצומח והולך פן הנשמה סבה להמשיך החיים ממקור חיים, וזה ניהי האדם לנפ"ח דעלול לקבל חיים מאת המחק' חיים, ועי' אהל יעקב משפטים על מאמר וכי ימפור בתו לאמה, ובדברי הרמב"ן פאן עי' בס' עבודת הבורא שער ב' נתיב א', ובדברשות מהר"י מינץ דרוש ב', ובס' נחל נובע מאמר חשיבות האדם: שם ויפח רש"י עשאו מתחתונים ועליונים שלא יהי קנאה, ועי' בספר בכור שור להתבוא"ש סנהדרין דל"ח אהא דאדה"ר בלשון ארמי סיפר, וצ"ב הטעם וי"ל ע"פ המדרש הנ"ל דעשה מעליונים ותחתונים של"י קנאה, היינו דאחז"ל בחגיגה דט"ז.

ו' דברים נא' בבנ"א ג' כמלאכים וג' כבהמה, אוכלים ושותים ופול"ר, ומתים, ויש בהם דעת והולכים בקומה זקופה ומספרים בלה"ק, וק' דקודם החטא דהי' חי לעולם במה יסולק הקנאה ולכן סיפר בלשון ארמי ולא בלה"ק שיהי' רק בשנים כמה"ש, ול' ארמי הוא החשוב מפל הלשונות חוץ מלה"ק, ואחר החטא שנגזר מיתה התחיל בלה"ק ע"ש.

וע"ע בשי"ת זכרון יצחק בח"ת בראשית אות י"ג, ובס' מים קדושים על זבחים דקט"ז ד"ה פתחו. וע"ע ברמב"ן בשער הגמול ובא"י הי' שם סי' כ"ח: ח) מקדם רש"י במזרחו, ואונקלוס ת' מלקדמין וכ"כ רמב"ן בשם ב"ר ובס' מיני תרגומא כ' בנדרים דל"ט ב' אי' ז' דברים נבראו קודם שנברא העולם ג"ע דכ' נישע ה"א גן בעדן מקדם, וכ' המהרש"א ובתרגומו מלקדמין והוא קודם בריאת העולם ולא ניחא לי' בעדן מקדם במזרחו של עדן נטע הגן כפרש"י דא"כ הול"ל בקדם בבי"ת בלא מ"ם, ועי' תוס' בכורות דנ"ה ד"ה מטרא וב"ב דפ"ד.

ד"ה בצפרא: ט) ועין החיים בתוף הגן, רש"י באמצע וכ"ת אונקלוס, וערמב"ן דעה"ד והחיים היו באמצע כו' פי אמצע הדק א"י בו אמתית הנקודה בלתי ה' לבד ועי' מיני תרגומא דהק' דהול"ל ועץ החיים ועה"ד בתוף הדק, ולמה הפסיק בתוף הגן אחר עה"ח (א) ויתכן דבפ"ט כ' ויצאת ה' היינו אמתית הנקודה ולפיכך בלתי אפשר לכלול גם עה"ד ורק סמוך לו נטעו אמנם כאשר נאסר לאכול בתוף הגן נשמע האיסור ממילא על שני האילנות דא"א לאדם לידע אמצע הדק וכל א' מהאילנות נקרא תוף עש"ה.

והרבינו בתי"ב כ' דעה"ח ועה"ד שניהן הי' אילן א' בשרשו רק שהענפים מצד זה הי' עצה"ח וענפים מצד השני הי' עצה"ד ועשו"ת מהרי"ט אה"ע סי' ח' הביא הנ"ל אבל הרא"ם כ' דמיותרא דלשון כ' פן אכל תוף כל שלא הי' בקצה לצד מחוצה נקרא תוף, וכ"כ הריב"ש סי' תי"א על פרש"י ומטה אהרן בתוף מטותם ונהביאותי לקמן בפ' קרח (י"ז כ"א) וע"ע בר"ש פ"ג מ"ה דתרומות בשם ירושלמי הל"ג נשמעה מן הדא מע"ש שבתפץ זה וכו' ובר"ש הק' מה מדמה מע"ש לאומר בתוכו דחשמע באמצע וסיים המקום: ועי' בציון ירושלים על ירושלמי שכ' עפמ"ש הרמב"ן תוף אמצע רחב וכו' ולא זכיתי להבין דשם באמת הקב"ה נטע ושוב הני אמצעי הדק ממש, ולפי"ז בל' חז"ל

במעשה ידי אדם ל"ה, בתוכו ממש אמצע הדק רק אמצע רחב, וא"כ גם בתוכו אינו מסוים המקום, ובזה מובן מה דרבנן פליגי ואמרו דלא קרא שם משום דס"ל אמצע רחב לא מקרי כ"כ מקום מסוים ואמצע הדק אין אדם יודע כ"א השי"ת, ועי' בכורות דכ"א ברש"י דתוף לאו דוקא ועי' מס' פרה פ"ג מ"י נבקעה ועמדה חוץ מגתה, וער"ם בשם ספרי והשליה אל תוף שרופת הפרה ותיו"ט שם, ומשם ראי' דתוף אמצע הני אכל לא אמצע ממש דאין ההבקעה מכנון באמצע ממש, ועיין ב"י או"ח סי' תע"ה בשם הר"טב"א דכל שמניח הקטן בתוף הגדול אמצע קרי ליה ומשמע דתוף לאו אמצע הוא, וערמב"ם פ"ג ה"ב מפרה ומהרי"ט שחביא כ"מ פ"ד ה"ב מעבודת יו"כ בשם ר"י קורקוס, וזוהו הוכיח דתוף לאו דוקא, ואני תמה דביומא דנ"ט רצו לומר דטהרו של מזבח היינו אמצע דוקא כדאמרי אינשי טהר ונהו פלגא דיומא ואח"כ מסיק הש"ס דהוא גלויא דמזבח הרי דאמצע ל"ד, ובאמת פשוט כל להיות באמצע מזבח ובגילוי של מזבח ודאי עדיף ספי דמקיים שני הפירושים.

והרמב"ם פסק טהרו של מזבח דהיינו באמצע וגילוי פ"ש ועי' יומא דט"ו וזבחים דל"ח פלפול ג"כ הש"ס חזו וצ"ע שלא פריה בש"ס שם מהאי דחזוהי אילף ואילף, ועי' ריש ברכות דאמר כדאמרי אינשי טהר יומא דהיינו שיערב שמשו ויכפו משום דכ' ובא השמש וע"כ היינו בערבית ועמ"ש לעיל בפסוק ו'.

וע"ע בשו"ת מים חיים בקונן' אוצרות חיים. ובריב"ש דפוס ווילנא מ"ש המגיה שם.

ועי' רביד הזקב שחביא מהרי"ט ח"ג סי' ג' בשם הראנ"ח דהי' נזק ב"ט על תנאי מלומר אם לא אבוא תוף יב"ח יהי' גט דמשמע באמצע, ודחה דתוף הני מהתחלה פד סופו חוץ יום ראשון ואחרון: ובכתבי אגדה שלי הבאתי לפרש הא דברכות דל"ד במקום שבעלי תשובה עומדים אין צ"ג יכולים לעמוד, דידוע מ"ש הרמב"ם שדירה ממוצעת יותר נכון "ועץ החיים הוא בתוף הגן וזה רק לטהולכים בדירה הישר אבל החטים עקלקלותם.

בתשובה צריכים לילה רק בקצה האחרון כמי מקל שנעקם עליה לנטותו עד קצה השני עד שתניישר אותו, וז"פ בב"ק ד"ס לעולם ילף אדם באמצע הדירה, ובשעת הספנה בצדדי דרכים, בספנה עלי' לילה בצד, ומשו"ה הצדיק הולך באמצע ובעל תשובה צריך לנטות אל קצה השני ומחילא הצדיק אין יכול לעמוד במקום שבע"ת עומדים: (יא) שם האחד פישון.

רש"י הוא גילוס. וכ' בס' אוצרות חיים שפא לתרץ דהול"ל שם הראשון פחו שדקדק רש"י בפ' ויהי ערב ויהי בקר יום אחד לכן כ' רש"י שזה הנזק הי' לו עוד שם אחד והוא גילוס, וא"ש הק'שון שם הא' פישון כמו ושם הא' גרשום (יתרו י"ח ג') ושם א' אליעזר: (יב) אבן הבדלח, בס' תורת משה פ' משפטים כ' דר"ת "האי בעי די להוי חסידא לקניימ מילי אבות ברכות נזיקין, ומרומז בפ' גזול אביו ואמו ואומר אין פשע חביר הוא לאיש משחית (משלי כ"ח) גזול אביו ואמו מילי דאבות ומנהגים, וחו"ל דרשוהו על הנזקנה בלא ברכה (ברכות דל"ה ב') הרי חילי דברכות.

חבר לאיש משחית ר"ת מבועה שור חפירה תבערה. שור בור מבועה והפער, הנזיקין: (טו) אכל תאכל, עי' פ"ז ד"מ בעפ"ם שהי' לו ג' מאות גרבי יין של פ' שנה, ושטה ר' יוסי

ונתרפא אִמֵר בְּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁמָסַר עוֹלָמוֹ לְשׁוֹמְרִים, וְכִי בְמַהֲרָשׁ"א לְפִי שְׁיִינֵן זֶה שְׁמוֹר
ע' שָׁנִים נִתֵּן לְמָקוֹם בְּרָכָה.

ועו"ל שֶׁבִּתְחִלָּה כְּשֶׁבָרָא ה' הָאָדָם וְהֵנִיחוֹ בַג"ע לֹא הִשְׁלִיט אוֹתוֹ בְּפִירוֹת ג"ע רַק שְׁיִהְיֶה
שׁוֹמֵר ג"ע וְכִשְׁנֻטְרָד מַג"ע הִשְׁלִיט הָאָדָם בְּכָל וּמָסַר הַפֶּל בְּיָדוֹ וְע"ז נִתֵּן בְּרָכָה שֶׁחָסַר
עוֹלָמוֹ שֶׁמִּבְּחוּץ לַג"ע לְאוֹתָן שֶׁהִי רַק שׁוֹמְרִים לְהִיּוֹת לָהֶם עוֹה"ז לְכָל צָרְכָם.

והגרי"פ בְּאוֹצָר בָּלוֹם הֵק' עָלָיו דְּהָא כ' מִפְּל עַץ הֶגֶן אָכַל תֹּאכֵל, וְתִי' הֵינְנוּ בְשֹׁכֵר
הַשְּׁמִירָה כְּדִין פִּיעֵל בְּשַׁעַת מְלָאכָה וְלֹא אַח"כ ע"ש. ועמ"ש ב'פ' נח (ו' י"ב): (יז) מוֹת
תְּמוֹת.

ערמב"ן וּבְשׁוֹ"ת חֲתָם סוֹפֵר ח"ו ס' ק"ר דְּבָרֵי רַמְבַּ"ן מְבֹנְאָרִים כִּי קִטְנֵי אַמוּנָה אוֹמְרִים
אֵע"פ שֶׁהַבּוֹרָא סָבָה הָעוֹלָם, אָבֵל אֵין הָעוֹלָם מִחֻדָּשׁ וְלֹא נִבְרָא בְּחֻפְזוֹ אֲלֵא קִדְמַת עוֹלָם
כְּקִדְמוֹתוֹ וְנִצְחִיּוֹת עוֹלָם בְּנִצְחִיּוֹת שָׁלוֹ וְכִשְׁם שֶׁהֵנָּר סָבָה לְהַצִּיל וְאֵין א' קִדְמָה לְחֻבְיָרוֹ וְלֹא
נַעֲשֶׂה הַצִּיל בְּחֻפְזֵי הֵנָּר וְרִצּוֹנוֹ אֲלֵא כ"מ שֶׁהֵנָּר דּוֹלֵק הַצִּיל עִמּוֹ בְּזִמְנֵי וּמָקוֹם שְׁוֵה, ה"נ
הַסָּבָה עִם הַמְּסוֹבֵב, וְכִף הוּא בְּטֻבֵּעַ הָעֵנָן, וְמָה שֶׁאֲנִי רוֹאִים הַפְּסֵד הַהֵנוּת שְׁבַעוֹה"ז הֵם
אוֹמְרִים אֵין זֶה הַפְּסֵד רַק פְּרוּד הַהֲרַכְּבָה שֶׁהִיִּסוּדוֹת בְּעֻצְמָם לֹא נִתְחַדְּשׁוּ וְלֹא יִפְסְדוּ, אִף
הַרַכְּבָתָם מִתְחַדָּשׁ מֵאֲלֵי בְּטֻבֵּעַ וּמִתְפָּרֵד בְּהִגִּיעַ זְמַנּוֹ בְּאַפְסֵי פָחוֹ וְשׁוֹב יִתְחַבֵּר וְיַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ
צוּרָה אַחֲרָת וְשׁוֹב יִתְפָּרֵד וְיִנְפֹּסֵד וְיִלְבַּשׁ צוּרָה אַחֲרָת וְכֵן לְעוֹלָם, וְעֵלָה שֶׁל זֵית הַיּוֹם
אֲפֹשֶׁר כִּי אַחַר מֵאוֹת מֵהַשָּׁנִים יַעֲשֶׂה אָדָם הַגְּדוֹל בְּעֻנְקִים וְהָאָדָם יִתְהַפֵּף לְתַפּוּחַ וְלַעֲשׂוֹב
הַשָּׂדֶה, וְאֲפֹשֶׁר אוֹכֵל אָדָם פֶּת לָחֶם וְאוֹתוֹ לָחֶם הִי אָבִי אבִי לִפְנֵי כַּמָּה דוֹרוֹת וְכֵן הִי
לְעוֹלָם וְכֵן יִהְיֶה עַד עוֹלָם וְלִדְבָרֵיהֶם יִהְיֶה אָדָם בֵּן מוֹת מֵעוֹלָם וְאֲכִילָתוֹ צָרִיף לְהַשְׁלִים
הַנִּיחָתָה מִמֶּנּוּ וְקִשָּׁה מֵאֵד לְצִיִּיר עֵנָן מִיָּתָה שֶׁל אָדָם וְכָל עֵנָן אֵדָה"ר אֵין לוֹ מוֹכֵן כִּי לֹא
תִמְצָא רֵאשִׁין וְלֹא אַחֲרוֹן, אִף הַמְּאֻמֵּינִים בְּחִידוֹשׁ הָעוֹלָם בְּרִצּוֹן וְחֻפְזֵי הַמְּהִינָה כָּל הַהֵנוּת
כְּוֹלָם אֵין הַהֲרַכְּבָה גוֹרֵם פְּרוּד וְהַפְּסֵד וְיִמִּי שֶׁהִמְצִיא מֵאֵין הִיִּסוּד הַפְּשׁוּט וּמְקִיִּימוֹ בְּחֻפְזוֹ
כְּאֲשֶׁר גָּזַר עָלָיו כָּל יְמוֹת הָעוֹלָם הוּא אֲשֶׁר הֲרַכְּבָם בְּחֻפְזוֹ וְגָזַר עַל הַהֲרַכְּבָה שֶׁתַּעֲמֹד
לְעַד לְעוֹלָם בְּלִי שׁוּם פְּרוּד וְהַפְּסֵד וְלֹא הִי צָרִיף לְאָכֹל לְהַשְׁלִים מֵהַשְּׁנִיחָתָה מִמֶּנּוּ כִּי
לֹא יִתֵּן מִמֶּנּוּ נִתְּן אִף הָאֲכִילָה הִי לְתַעֲנוּג וְל"ה לָחֶם חֵן הָאֲרֶץ כ"א רִוּחַנִּיּוֹת כְּמוֹ הַפֶּן
בְּמִדְבָר וְהִי נִבְלַע בְּאֲבָרֵיהֶם אִף אֲכִילַת פְּרִי עֵה"ד גְּרָמָה לוֹ חֻלְשַׁת הַרַכְּבָה וּמִמִּילָא צָרִיף
לְהַשְׁלִים חֻקוֹ וְחֻסְרוֹנוֹ ע"י זִיעַת אִפְּהָ תֵּאָכֵל לָחֶם מִן הָאֲרֶץ וְכִיּוֹן שֶׁהַשְּׁלֵמַת לְתוֹכוֹ ע"י
אַרְצִיּוֹת א"כ מִמִּילָא עָפָר אִתָּה וְאֵל עָפָר תֵּשׁוּב עַד דְּבִלָּה בְּעַפְרָא וְיִחְזוֹר וְיִחְזָה כְּמוֹ שֶׁהִי
קוֹדֵם הַחֻטָּא וְאֵז יֵאָכֵל וְחִי לְעוֹלָם שֶׁכְּוֹלוֹ טוֹב עכ"ל: ועי' ס' יְסוּד הָאֲמוּנָה וְהוֹבָא ב'ס' מְגֵן
אַבוֹת עַל אַבוֹת סוֹפ"ד דִּק' הֵל' הִילּוּדִים לְמוֹת וְהַמְתִּים לְהַחֲיוֹת, אֲמַאי לֹא יֵאמֵר הַחֲסִיִּים
לְמוֹת, רַק דִּק' דִּכ' מוֹת תְּמוֹת הָא הִי חִי אַח"כ תִּתְקַ"ל שָׁנִים, וּבִגְמ' אִי שֶׁהָאֲרִיף לוֹ יוֹמוֹ
שֶׁל הַקִּב"ה אֲלֵף שָׁנָה, וִי"ל עַפְמ"ש בְּתוֹי"ט וְלֵאן אִתָּה הוֹלֵף וְלֹא אֲמַר לֵאן אִתָּה תֵּלֵף,
כִּי הָאָדָם בְּכָל רְגַע וְרְגַע הוֹלֵף אֵל בֵּית עוֹלָמוֹ וּמִתְקַרְבֵּת מִיתָתוֹ מִיּוֹם הַנִּלְדוֹ, וְז"ש בְּקִהְלַת
וְיּוֹם הַמָּוֶת מִיּוֹם הַנִּלְדוֹ תִּיְכַף מִיּוֹם הַנִּלְדוֹ מִתְחִיל יוֹם הַמָּוֶת, א"כ קוֹדֵם הַחֻטָּא הִיוּ הַשְּׁעוֹת
נִקְרָאִים חֲסִיִּים דל"ה מְעוֹתָד לְמִיתָה, רַק אַח"כ הַתְּחִיל לְמוֹת, וְזֶה"פ מוֹת תְּמוֹת תִּיְכַף בְּיוֹם
אֲכֵלָה, וְל"ש לומר הַחֲסִיִּים לְמוֹת דְּלֹא שְׁיִיף תִּנְאָר חֲסִיִּים מֵאַחַר שֶׁבְּכָל רְגַע מְתִים אֲלֵא

הילודים למות תיכף פשוטלדו מענותדים למיתה: יח) עזר פנגדו, רש"י זכה עזר ל"ז פנגדו להלחם.

ע"י בפרקי דר"א פי"ב א"ת פנגדו אלא לנגדו אם זכה תהי' לו עזר. ואם לאו לנגדו להלחם וע"ש בהפירוש דדרשו פנגדו מלשון נגידה ומלקות, וא"כ איך יפרש תחלת הפסוק שהם תרתי דסתר.

לכן דרשו שבתחלת מדבר אם זכה ולבסוף אם לא זכה, ולדעתי שט"ס פרש"י שם מלת פנגדו וצ"ל לנגדו והוא ממש כצורתו לקוח מפרקי דר"א אות באות ובזה סרה קו' המזרחי עכ"ל: ובס' חות גאיר כ' דיל"ד איך יתהפך בנושא א' מהיפך אל היפך, וי"ל דאדם נברא מד' יסודות ואש מתנגד עם מים, וטבע אש מביא אדם לזריזות ומים גורם עצלות המשפיל יודע להשתמש לצורך גבוה כמו בשחר לקום בזריזות, ואל ישיאף היצה"ר להנטות מדרך הישר להשתמש ביסוד מים להיות עצל בדבר, והרשעים מהפכין הסדר, וז"ש אעשה שני הפכים בנושא א' אש ומים עזר או פנגדו אם זכה להשתמש על סדר נכון עזר הוא לו.

לא זכה ומשתמש בהם להיפך הם פנגדו שטובה הי' לו אלו לא נתתי לו רק יסוד א', וז"ש טובים השנים, ב' יסודות מן האחד אם הי' רק יסוד א', רק באופן אם יש שחר טוב בעמלו משתמש בהם לצורך גבוה עיין שם בדברים נעימים: ובכתבי אגדה שלי כתבתי דהפשט פשוט דכל דבר צריך התנגדות כמ"ש העולם התחרות עושה מסחר, ומלאכים שאין להם יצה"ר לא נברא העולם בשבילם רק בשביל ישראל, וזה"פ אעשה לו עזר פנגדו ע"י הפנגדו יהי' עזר אם יזכה לנצח הפנגדו, וכמ"ש בח"ס בתורת חשה פ' חיי שרה (כ"ד נ') לא נוכל דבר אליה רע או טוב, דאם האיש נדכן ופזרן אם גם האשה תפזר אזי יפסידו רכושם לכן צריכה היא לקמץ, ונהפוך הוא אם הבעל מקמץ צריכה האשה לפזר קצת, וז"פ אעשה לו עזר פנגדו במה שהיא פנגדו בתהליכתה זה היא לו לעזר ולהועיל, לכן ירא לכן לדבר על רבקה טוב כי אולי לפי מדותיו של יצחק לרע יחשב לו, וזה לא נוכל דבר אליה מטוב או רע ע"ש.

וע"י מהר"ם ש"יף גיטין ד"צ באריכות, ובספר שמע שלמה כ' פרש"י אעשה עזר שתהי' נגוד לו אם תזוח דעתו כו' ותמוהין דבריו מלקמן (ג' כ"ב) הן האדם הי' פאחד ממנו כ' הרי הוא יחיד בתחתונים וקרוב להטעות הבריות לומר אני אלוקי, האיה יטעה והאמרת לעיל שאם תזוח דעתו עליו יאמרו לו אם היית אלוקי היית א' ולא ב' וצ"ע וע"י מהרש"א בקמות דס"ג א' בדברי רש"י ורא"ם פאן: ובשו"ת הרשב"א ח"א סי' ס' כ' הוקשה לי הכ' לא טוב כו' נר' פאלו הי' המלכה בבריא, ונתעוררתי עתה מפני שראיתי בזה הפ' א"ר אפנהו כו' עד מתחלה במחשבה לבראות ב' ולבסוף נברא א', וראה ה' שאין יצירת האדם על הטוב שבשלימות, ולקח א' מצלעותיו ויכן לאשה, וזה כמשפט אחד מן נבראים ית' מחסרונם עלוי רב, ויודע אני שיש לרבותינו דברים אחרים פיוצא בזה, ודבש וחלב תחת לשונך ואתה צריך למתקם אלינו.

תשובה, תחלת אני אומר כי פרשיות מעשי בראשית נכתבו דרך פלל ופרט תחלה פלל הכ' את הפלל וסדר פל המעשים פחו שעמדו לבסוף ואח"כ נכתבו דרך פרט שתחלה כ' בבריא יום הג' ויאמר אלקים תדשא הארץ ושא.

ותוצא הארץ דשא כו' ובפרט שלאחר מנין הימים פרט הכ' כיצד יצאו וצמחו דכ' וכל שיח השדה טרם יהי בארץ וכ' עשב השדה טרם יצמח פי לא המטיר, וכו' בבריאות אדם וחסה כ' ביום ו' ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים כו' ובפרשיות שלאחר מנין הימים פרט יצירתו כיצד ומה הי' הספה בבריאות הנקבה, ומעתה נשוב ונראה פי ח"ש לא טוב היות האדם לבדו לא נא' אחר בריאת האדם אלא בתחלה עלה במחשבה שאין טוב האדם לבדו כלו' היותו יחידי בעולם השפל מפיר ועובר קנים כשפלים הנפרדים או אם תרצה פגלגלים אלא פה חייבה החכמה להיות האדם מין ואישי מתרבים הונים ונפסדים ככל הנבראים השפלים, ומחשבת השי"ת עמקו מי ידעם.

ומ"ש אעשה לו עזר כנגדו ר"ל שהוא מוליד כמונו שאין הנולד ממי שאינו מינו כנגדו וכיוצא בו והוא שכ' ולאדם לא מצא עזר כנגדו שאדם אדם על מהותו כל הנבראים השפלים וטבעם ולא מצא טבע נאות לטבעו ולהוליד ממנו בטל שכל כמותו, ומ"ש ולאדם לא מצא עזר כנגדו פי' ולאדם לא מצא לעצמו עזר מן הוליד כמותו וכאלו אמר ולעצמו לא מצא עזר כנגדו, או אם תרצה פי' ולהעמיד מין האדם לא מצא עזר כנגדו, ואם"כ שוב לבאר בריאת האשה וכי לקח אחת מצלעותיו.

ובנאה לאשה. ואין פאן המלכה ורצון מחודש.

ומה שראית בדרשת חז"ל במחשבת שנים ובריאת א'. לא כמו שאמה סובר שתחלה עלה במחשבה להיותם ב', ואם"כ לא ברא רק א' ואם"כ חזר וראה פי טובה המחשבה, חלילה להשי"ת מאלה, וסתירת זה מבוארת התחלת העיון, כ"ש שפני' ר' אבנהו כ' זו"נ בראם וכ' בראותו אלא תחלה כו' אלא אגיד לה בו ב' ענינים ושניהם אמיתים לענ"ד.

דע פי דברי הפתובים ודברי האגדות דרך רמוזים וציורים גשמיים לצייר הענין בנפשיות וכדי להעיר פי ברא הפל בהשגחתו על תכלית השלימות כנה הדברים לזכר מכון במחשבה ובהתבוננות החכמה איהו יעמדו על השלימות וכן תמצא לרוז"ל באגדות ח"ב, ואחר פי בהיות האדם פאלה הי' אחר מחשבה והתבוננות, ושנה' המחשבה לבראות ב' כלו' זה לעצמו וזה לעצמו ולהיותם עומדים לעצמם בלי שיקבל זה מזה ושלא יולידו זה חזה, פי צורת הזו"נ לענין פשמש ורחם ואם"כ חייבה החכמה שאינו טוב להיות האדם שהוא העיקר ביצירה לבדו.

אלא להיות הוא פועל והנקבה ככלי ועזר בו בפעולותי' והוא בענין המחשבה והחשבה פחמה ולבנה ושאריו רוז"ל שאחרה לבנה רבש"ע א"א לב' מלכים להשתמש בכתר א' ואמר ה' לכי והמעטי עצמה שהיא אינה אלי' ככלי להיות השמש פועל בה והיא מקבלת ממנו, והוא שפרמזו ליוסף בחלומו יעקב ורחל לשמש ורחם שהם כמותם בלי ספק, ודי לאיש שפמוה במעט רמז, וז"ש ר' אבנהו פי הכ' שאמר זו"נ בראם הוא במחשבה לבראות ב' זה לעצמו וזה לעצמו, ואם"כ לא נבראו במעשה אלא א' שהוא הזכר ואין הנקבה נחשבת בבריאה שאינה אלא בדבר הטפל לעיקר וליקח ממנו ולצורך חשמישו והוא שקראוהו רוז"ל זנב, כענין לראש ולא לזנב, עם היותה זנב באמת ונבנית ממנו.

עי"ל בתחלה עלה במחשבה לברוא ב' כעין יצירת שאר בע"ח שנוברא הזכר בפ"ע והנקבה בפ"ע ואם"כ לא נברא רק א' לומר שתהי' אשה לקוחה מגופו ומצלעותיו

להיותה כא' מאבְּרִיו וילהשתוקק בתועלת בעלה ובעל משתוקק לתועלתה, והוא שכ' עֶצֶם מעצמי ובֶּשֶׁר מבשרי ע"כ יעזוב כו' ר"ל ע"כ נבראת עֶצֶם מעצמי להיות הדבקות בהם אמת וחק יותר מדבקות הבן לאביו ואמו שהיא מגופם, כי זה יותר דָּבָר שְׁלֵקַח חֵלֶק מִמֶּשׁ מֵאַבְרָהָי' וְכִבָּר קִדְּם לְפִי זֶה הָרַב ר' אַבְרָהָם בִּס' בְּעֲלֵי הַנֶּפֶשׁ והוא נכון ומ"מ לא נחשב אדם וסוה בבריאה רק אחד עכ"ל: ובשו"ת בשמים ראש סי' רכ"ט שאלתני באגדה תחלה עלה במחשבה לבראות ב' כו' וכי ח"ו המלכה לפני ה' במחשבה ב' וברא א' וחסור ועשה ב'.

תשובה. לא ידעתי תימה פי אין פֶּאֵן הַמְּלָכָה פִּי כְּבָר בְּמַחְשָׁבָה הִיָּה שְׂיֵהָי' ב', פֶּאֶשֶׁר נַעֲשֶׂה לְבַסּוּף, וְאִין אִמִּירַת לֹא טוֹב הִיּוֹת אָדָם לְבַדּוֹ עֲצָה חֲדָשָׁה אֲלֵא לְפִי שֶׁנִּבְרָא יְחִידִי, וְאַח"כּ לִוְקַחָהּ זֹאת מִצְּלֻעוֹעִיּוֹ, אֹמֵר הַקְּרָא בְּלִשׁוֹן פְּאֵלוֹ עֲכָשְׁיוֹ נִתְיַעַץ כֵּן עַכ"ל: (יט) נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׂמוֹ.

ערש"י.

ועי' בינה לעתים דרוש י"א ול"ה דברים געמיים בְּנֵה. ועמש"ל (ב' ז') בְּנֵה: (כב) ויבן ה' את הצלע, עי' בהקדמה לטור אה"ע הטעם שְׁפָל הַבְּרוּאִים נִבְרָאוּ שְׁנַיִם, וְאָדָם יְחִידִי, וַיִּקַּח אֶחָת מִצְּלֻעוֹתָיו לְאִשָּׁה, הוּא כַּמ"ש הַרְאָב"ד בִּס' הַנֶּפֶשׁ שְׁנֵיהוּ לְטוֹבַת הָאָדָם.

שְׂבָהּמוֹת יַעַן שֶׁנִּבְרָאוּ שְׁנַיִם לְכֹן אִין הַנִּקְבוֹת מִיְּחִידוֹת לְזַכָּרִים, וְאִין עוֹמְדוֹת לְשִׁמְשׁוֹ אֲבָל הָאָדָם מִפְּנֵי שֶׁהָאִשָּׁה נַעֲשִׂית מֵאֶחָת מִזְּרוּעֵיתָיו הִיא מִיְּחִידוֹת לֹו וְהִיא לֹו לְעֶזֶר, וְזֶש"ה לֹא טוֹב הִיּוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ.

פי' שלא טוב שיהיה האדם והאשה כל אחד לבדו כשאר בהמות רק אעשה לו שיהיה לו עזר כנגדו שתעמוד יומם וליילה. וע"כ יעזוב איש וגו' יען פי היא א' מאבְּרִי עכ"ל בקיצור: ועי' בס' תולדות אדם מהגאון ר' זלמן מוֹוִילְנָא פִי"ב, שֶׁהֵבִיא מִחוּץ לְבְּנֵה דַמ"ה ב' ויבן וגו' בינה יתירה נתן לאשה יותר מבאיש ע"ש, ופלא ליחס זאת לאשה יותר מאנשים, ועוד אחר שמינו כמה חסרונות בנשים מביא שיש בהם בינה יתירה הלא דבר הוא, ורק ידוע פי ההתחלה והשנרש אף שהוא קטן בכמותו רב הוא באיכותו וטעות שנפל בהתחלה הוא גדול מאד אח"כ, עד"מ, הלמודים העמוקים מחשבון והנדסה אשר ע"י גדע מהלך השמש וירח וכוכבים כולם דבוקים זב"ז כשלשלת כמו ב' פעמים ב' הוא ד' ואם יקרה טעות לאמר שהוא ה', יותר שיהיה חרוץ להרפיב הרפבות בשכלו העחוק ירבה ויפרוץ הטעות עד למעלה ראש, ועתה יתכן שבתחלה מונה החסרונות שיש לנשים ואח"כ מביא החסרון היותר גדול פי נשים דעתן קלות ר"ל המושפלות הראשונות שלהם אינן על מכונם שהן קלים להתפתות ולטעות בהן, ובינה יתירה נתן להם שיש להם פח להעמיק בחדודי הרפבות וזה חסרון גדול, והוא מליצה יפה להראות פי החדוד רק טוב באמצעות שכל הפשוט והישר ע"ש: וגם י"ל לפמ"ש הרמב"ם בפ"י המשניות שם ושני הנקבה לעונת נדרים פחות משני הנזכר להיות חזיקן קצרים מחיי האיש ברוב, ועי' ג"כ בראב"ע אמור (כ"א ב') על לאמו ולאביו יטמא הא דהזכיר אמו קודם לאב פי הזכיר חי יותר מהנקבה ברוב.

ועי' בשבת דל"ב בהא דעל ג' דברים נשים מתות בשעת לידתן ע"ש, והראשונים כ' מה שבתחלה חיו הרבה שנים ואח"כ ימי שנותינו ע' שנה. לפי ששכל אנושי קצר מהשיג כל דבר ורק במשך הזמן יגיע להבין, והראשונים הי' להם קשה להבין הדברים החדישים ונפלאים שיש בעולם לכה האריכו ימים להשלים בזמן מה שקצרו בשכל, אבל אחרונים שיש להם דרך מסולל די בשנים מועטים.

ואשה ושנותי' קצרים מאיש פנ"ל ע"כ צריכים בינה יתירה להשלים תמורת הזמן וא"ש. ועי' גם בן בדברי שאול מ"ת: כו) עצם מעצמי.

הענין י"ל דרוב קטנות ומחלוקת בין איש לאשתו מקיר גאנה והתנשאות כל א' חושב שמיוחס יותר ממשפחת פנגדי, וע"כ נברא אדם יחידי וממנו נברא האשה שלא תקוטטו, ולכן עצה שישפח כל א' יחוסו ואז יהי בשלום, וז"ש זאת הפטם אין לאשתי יחוס יותר ממני כי היא עצם מעצמי ובשר מבשרי ולזאת יקרא אשה פי מאיש לקחה, אבל כ"ז לא יהי רק הפעם אבל לעולמים יקח אשה ממשפחה אחרת, ופן תרבה מחלוקת העצה שיעזב איש את אביו ואת אמו.

ישפח היחוס וכן היא, ואז יהי ונדבק באשתו בשלום ואהבה ויהיו לבשר אחד, וז"פ שמתחמח רעים אהובים כשמתה צירף בג"ע מקדם כמו באדה"ר שלא הי' מקום למחלוקת. וזה"פ מצא אשה מצא טוב, אשה פחותה מאיש מספר ה', אם מצא אשה שפחותה ממנו זה טוב.

ומוצא אני מר ממנות את האשה (קהלת ז) האשה בה"א ודומה לבעלה זה מר ממנות ואשה בכל אלה לא מצאתי אם היא יתר מספר שי"ב ועולית יותר מאיש זה רעה חולי מאד, וזה לא מצאתי: והנה יפלא על החכם מכל אדם, שאמר דמצא האשה מר ממנות וכי טעם טעם מיתה: רק י"ל דאיתא ביומא דפ"ו א'.

ג' חלקי כפרה ותשובה הוא עם כל א'. עבר על עשה אינו זו משם עד שמוחלין לו.

ל"ת השיבה תולה ויוה"כ מכפר, פרישות ומיתות ב"ד יסורין ממרקין, וחילול השם רק מיתה ממרקת, וא"כ מי שלא שוב אף יוה"כ יסורין ומיתה אין מצילין אותו, אבל אשה רעה אחז"ל בעירובין דמ"א, ג' אין רואים פני גיהנם דקדוקי עניות חולי מעים והרשות, וי"א אף אשה רעה, הרי מה שלא יוכל להשיג אף ע"י מיתה ישיג ע"י אשה רעה: וזה י"ל הפשט באיכה (א' י"ד) נתנני ה' בידי לא אוכל קים.

ואחז"ל יבמות דס"ג ב' אר"ח זה אשה רעה וכתובתה מרובה, ואי במדרש אעשה לו עזר במה עזרתו מביא חיטין לכוסם פשתן ליבש נמצאת מאירה עיני' "ומעמידתו על רגליו". ובסנהדרין דק"י, ואת היקום זה ממונו של אדם שמעמידין אותו על רגליו, הרי ב' דברים מעמידין על רגליו אשה טובה וחמון, ואשה רעה תמיד חסר לו הב' דברים.

וז"פ נתנני ה' בידי לא אוכל קום זה אשה רעה וכתובתה מרובה שחסר ב' דברים: ותורה נקראת אשה פשלת, וקודם נקראת ארוסה, וזה תורה צוה לנו משה פי' בעת הציווי רק מאורסת לכן כל הלומד בפני ע"ה כאלו בעל ארוסתו בפניו שקודם שלמדה ארוסה, וכמו באשה זכה עזר ל"ז פנגדו, בן תורה זכה נעשה כסם חיים.

ל"ו פסם מנות וכחו מי שאין לו אשה לא נקרא אדם ביבמות ס"ג פן בתורה, וז"פ ודאשתמש בתנא חלף פי האיש מחניב ליתן חזונות לאשתו ולא היא, ואם משתמש בתנא תחליף מנהג העולם: ובסנהדרין דכ"ב א' אי קשה זווגו של אדם פקריעת ים סוף, ותמוה מה שינה קשה לפני השי"ת.

אך י"ל כמ"ש במדרש בקריעת י"ס טען ענא הלוי עובדי ע"ז והלוי עע"ז כו' וכן בזווג יש אנשים המדברים לשה"ר על פל צד, על החתן או על הכלה או על המתותנים, וזה קשה מאד לפני ה' כמו שהי' קשה לו טענת ענא.

וז"פ מדרש פליאה הים ראה יינם מה ראה ברייתא דר' ישמעאל, דתנא דב"ר ישמעאל אמר בכתובות ד"ה ב'. מפני מה כל האונן קשה ואליה רפה, שאם ישמע דבר שאינו הגון יכונה האלני לאזנו שלא ישמע וכן הים ראה ברייתא דר"י שצריף לאטום אזניו שלא ישמע דבר שאינו הגון, והגם שראה הקטרוג הנ"ל וינס ולא שמע להקטרוג ונתבקע הים: כג) רש"י לא נתקרה דעתו עד שפא על חנה.

עי' בס' דברי דוד מהטו"ז, דהק' המפן' איך פא על בהמה שהרי נצטנה על עריות ובהמה בכלל, וזה טעות דאיתא בסנהדרין דל"ח ב' שעה שביעית נזדווגה לו חנה כו' תשיעית נצטנה, הרי דהציווי על חצות שלו הי' אחר זיווג חנה, ודבר זה שפא על בהמה וחי' הנה לפני זיווג חנה ע"ש מבואר מדבריו דאדה"ר לא קיים מצות ב"נ טרם נצטנה עליהם.

ועי' בס' בית האוצר מערכת א' אות ט"ז שהאריף בענין אדה"ר אי קיים התורה עד שלא ניתנה, וכן משמע עירובין די"ח ב' דאדם פירש מאשתו לפי שהי' בנידוי פ"ש ועי' בפדר"א פ"כ דשמר שבת ע"ש ופי' בב"ר פט"ז עה"כ ויניחהו נתן לו חצות שבת, אולם מהגמ' סנהדרין הנ"ל אין ראי' דלא קיים מצנת התורה עד שלא ניתנה די"ל דרק כ"ז שלא קיבל גם מצנת ב"נ ולא הי' עדיין ענין קבלת מצותיו ית' כלל הוא שלא קיים את המצות, משא"כ אחר שקיבל ז' מצנת ב"נ ונכנס בגדר קיום ציווי השי"ת אז קיים גם הציוויים אשר עתידים ישראל לקיים: שם פי מאיש לקחה רש"י מפאן שנברא העולם בלה"ק, עי' רמב"ן תשא (ל' י"ג) עה"פ בשקל הקדש שהביא חו"נ דנקרא לה"ק שלא ימצאו בו שמות לאברי המשגל רק בכנוי.

והוא דחה דהו"ל לקרות לשון נקייה, אלא מפני שדברי תורה ונביאות וכל דברי קדושה בלשון ההוא נאמרו וכן מלאכי' וצבאי' לכלם בלשון ההוא ע"ש. ועי' בס' מיני תרגימא הביא ס' מסרת המסרת בלוחות שניות בהמין הז' האריף בענין לה"ק ע"ש ולא ראה המו"נ ורמב"ן הנ"ל.

ועי' בעטרת זקנים או"ח סי' תל"ד אות ג' דתרגום אינו בכלל לה"ק ומקרי לשון טהור פ"ש, וע"ע באגרת הטיול לאחי המהר"ל מפראג אות ל' מ"ש בזה: כד) ודבק באשתו. הרמב"ן ריש כתובות הביא דארוסה לא חקרי אשתו, וז"ש ואסר לנו את הארוסות.

ועי' ברביד הזהב תמה מפ' ניצא (כ"ט כ"א) הבה את אשתי, ומפ' תצא בנערה המאורסה כ' אשר עינה את אשת רעהו. ועי' ברשב"ץ ח"ב סי' רכ"א הביא ראיה מזה בגט ארוסה שכ' אנת אנתתי, וע' בתרומת הדשן סי' רכ"ט ובאה"ע ר"ם נ"ה ומ"ש בפ' ניצא ע"ש: כה) ולא יתבוששו, ערש"י, ובדברי האלשיך פאן.

ע"י בס' אַמְרֵי הַצְּבִי עַל ב"ק דצ"א ב' אית ל"ח בְּזָה: ג (ג) לא תאכלו מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בו. רש"י הוֹסִיפָה עַל הַצְּבִי לְפִיכָּה בְּאֵה לִידֵי גִרְעוֹן הוּא שֵׁנִי (מְשַׁלֵּי ל') אֵל תוֹסִיף עַל דְּבָרָיו, וּבִסְנֵה־דָרִין דכ"ט אין טוֹעֲנִין לְמַסִּית מִנְחָשׁ דְּהִרְבָּה טְעָנוֹת הִי לֹו לְטְעוֹן וְלֹא טְעוֹן, וּמִפְּנֵי מַה לֹא טְעוֹן הַקַּב"ה לְפִי שְׁלֹא טְעוֹן הוּא, וּמַה הוּל"ל דְּבָרֵי הָרַב וְדְבָרֵי תַלְמִיד דְּבָרֵי מִי שׁוֹמְעִין, מִזֵּן שְׁכָל הַמוֹסִיף גּוֹרַע שֵׁנִי לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בו, וְעַי' פְּלִי יִקָּר שֶׁהָק' דָּאָם חֲנוּה הוֹסִיפָה נְגִיעָה וּא"כ אִיךָ נִתְפַתֶּתָה כְּשֶׁם שְׁאִין מִיתָה בְּנְגִיעָה פְּךָ בְּאֶכִילָה הָאֵת הִיא יִדְעָה הָאֵמֶת, וְכ' דְּהִיא לֹא שְׁמַעָה מַה' רַק אָדָם אָמַר לָהּ וְהוֹסִיף לָהּ נְגִיעָה פֶד שְׁלֹא תִבֵּא לִידֵי אֶכִילָה, וְהִי סְבָרָה שְׁהַפֵּל מִפִּי הַגְּבִירָה ע"ש, וְכ"כ בְּתוֹרַת חֲזִים סְנֵה־דָרִין.

ובמח"כ נִטְלָם מִהֶם דְּמִפְּנֵי הוּא בְּאֵבוֹת דר"נ פ"א דאדה"ר הוֹסִיף נְגִיעָה וְע"ש בְּבִנְיָן יְהוֹשֻׁעַ, וּבִס' זָרַע יִצְחָק עַל מְשֻׁנּוֹת פ"א מ"ז מְאֵבוֹת, וּבִנְח"ק, וּבִיִּשׁ סֵדֶר לְמִשְׁנָה עַל מְשֻׁנּוֹת שָׁם: וְעַי' מְהִרְשָׁ"א סוּטָה ד"ט ב' שְׁהִבִּיא רש"י שְׁהִנְחָשׁ נִתְכַּוֵּן שְׁמִיּוֹת אָדָם שְׁיֵאכֹל הוּא תַחֲלָה וַיִּשָּׂא אֶת חֲנוּה, וְקִשָּׂה דְּהָא מְשַׁמַּע שְׁהִסִּית חֲנוּה לְאֶכֹּל מִמֶּנּוּ וּא"כ גַּם הִיא תְּמוֹת וִי"ל דְּצִיּוּי לְאָדָם שְׁלֹא יֵאכֹל הִי קוֹדֵם שְׁנִבְרָאת הָאִשָּׁה, וּמִיָּהוּ גַם חֲנוּה נִצְטַנּוֹת שְׁהִרִי נְעֻנְשָׁה, וְאָדָם הוֹסִיף נְגִיעָה כִּמ"ש בְּאֵדֶר"נ וְהִנְחָשׁ יַעֲזֵן עֲצָמוֹ דְּאֵת אָדָם לֹא יוֹכֵל לְהַכְשִׁיל שְׁהוּא יוֹדֵעַ הָאֵמֶת דְּמִוֹתָר בְּנְגִיעָה וְהִי סְבָר פִּינּוֹן דְּלֹא נִבְרָאת חֲנוּה בְּשַׁעַת הַצְּבִיּוּי אִף אִם תֹּאכֹל לֹא תְּמוֹת, אֲלֵא לְפִי סְבָרַת אָדָם וְחֲנוּה שְׁגַם הִיא בְּכָלֵל הַצְּבִיּוּי אַחַר הִנְחָשׁ לְהַטְעוֹת וְנִדְחָף לְחֲנוּה וְלֹא תְּמוֹת בְּנְגִיעָה וְתֹאכֹל ג"כ וְאַחַר שְׁתֹּאכֹל וְלֹא תְּמוֹת גַּם אָדָם יִטְעָה שְׁאִין מִמֶּשׁ בְּצִיּוּי ה' דְּלְפִי סְבָרָתוֹ גַּם הָאִשָּׁה בְּכָלֵל וְהִרִי לֹא מִתָּה וַיֵּאכֹל הוּא וַיְנִימוֹת וְאֵז יִשָּׂא לְחֲנוּה וּפַח"ח.

וּבִהַקְדָּמָה לִס' יָם הַתַּלְמִיד עַל ב"ק אוֹת י"א כ' דְּבָר חִידוּד עַל קו' הַנְּ"ל דָּאָם חֲנוּה יִדְעָה דְּמִוֹתָר בְּנְגִיעָה הָאִיךָ הַשְּׁיֵאָה הִנְחָשׁ, וְגַם הַנְּגִיעָה הִי בְּאִוְנָס, וְאִוְנָס רַחֲמָנָא פְּטָרָה, רַק דְּאִי בְּבִרְכוֹת דל"ה כָּל הַנְּהִיגָה בְּלֹא בְּרַכָּה מַעֲל.

וְזֹאת הִי טְעוֹת חֲנוּה דְּאִף דְּלֹא הִזְהִיר עַל הַנְּגִיעָה מ"מ כָּל הַמְּאֶכְלִים הֵם קִדְשֵׁי שָׁמַיִם רַק דְּהִתִּירָה הַתוֹרָה לְאַחַר בְּרַכָּה אֲבָל בַּעַה"ד דְּלֹא תֹאכֹל מִמֶּנּוּ שׁוֹב הָנוּי קִדְשֵׁים וְאִסוּר אִפִּי בְּנְגִיעָה, וּבְקִדְוִשִׁין דמ"ג אַמְרֵי אִפִּי יִשְׁלַד"ע מ"מ זֶה נְהִיגָה וְזֶה מִתְחַיֵּיב לֹא אַמְרֵי, וְהָק' שָׁם בְּתוֹד"ה שְׁלֹא, מִמְּעִילָה דְּשִׁלִּיחַ נְהִיגָה וּמִשְׁלַחוֹ חֲזִיב וּבְמַעֲלָה לִכ"ע יִשְׁלַד"ע.

וְתִי דְּבְמַעֲלָה חֲזִיב עַל הַהַגְּבָהָה וְלֹא עַל אֶכִילָה, וְא"ש דְּאָמַר מִזֵּן כָּל הַמוֹסִיף גּוֹרַע וְכו' וְאִין הִפִּי פְּרִשׁ"י כְּשֶׁם שְׁאִין מִיתָה בְּנְגִיעָה כו' דְּעִיקָר חֲסֵר מִן הַסְּפָר אֲלֵא ה"פ פִּינּוֹן דְּסְבָרָה דְּנְגִיעָה אִסוּר דְּקִדְשֵׁים הֵם וְשׁוֹב יִשְׁלַד"ע וְהַמְּשַׁלַּח הִנְחָשׁ חֲזִיב, דְּאִי לֹא הִי אִסוּר רַק אֶכִילָה לִכ"ע אִין שְׁלַד"ע וְלֹא הָנָה חֲנוּה אוֹכְלָת, אֲבָל כְּשֶׁסְּבָרָה שְׁנְגִיעָה אִסוּר וְחֲזִיב עַל הַגְּבָהָה וִישְׁלַד"ע וּא"כ בְּזָה שְׁהוֹסִיפָה גִרְעָה וְא"ש דְּאָמַר אָדָם הִיא נִתְנָה לִי מִן הָעֵץ וְאִוְכֹל וְק' הָאָם בְּשִׁבִיל זֶה הִנָּה מִוֹתָר לְעִבּוֹר אֲצִיּוּי הַשִּׁי"ת רַק לְהַנְּ"ל א"ש דְּאִין מוֹעֵל אַחַר מוֹעֵל בְּקִדְשֵׁים וְאִין בוֹ אִסוּר.

וְא"ש נְמִי דכ' וְתַקַּח מִפְּרִיו וְתֹאכֹל דְּלֹא רִצְתָה לְאֶכֹּל בְּמִחְנָבָר דְּאֵז לֹא יְהִי הַגְּבָהָה וְתִתְחַיֵּיבַת דְּנְהִיגָתָה אֲבָל כְּשֶׁתִּלְשָׁה כְּבָר הִי מְעִילָה וּפְטוּרָה עַל אֶכִילָה דִישְׁלַד"ע בְּמַעֲלָה: וּבְשִׁי"ף חו"מ ס' ל"ב סק"ג הָק' הָאֵת אִף דִישְׁלַד"ע מ"מ בְּדִינֵי שָׁמַיִם חֲזִיב הַמְּשַׁלַּח וּא"כ הַנְּחָשׁ שְׁנִידוֹן בְּדִינֵי שָׁמַיִם מַה הִי מוֹעֵל לֹו הַטְעָנָה דְּבָרֵי הָרַב כו' וּבְמִשְׁלַח"מ פ"ב ה"ג

מרוצת כ' דאף דישלד"ע מ"מ זַה נְהַגָּה וְזַה מְתַסֵּיב לָא אָמְרִי, וּא"כ ה"נ דְּחוּהָ אַכְלָה
הַנְּחָשׁ פְּטוּר מִד"ש: וּבַמִּדְרָא אִי בְּשַׁעָה שְׁאָמַר ה' עַל גְּחוּנָהּ תִּלְהֵ, יָרְדוּ מִלֵּה"ש וְקִצְצוּ
יָדוֹ וְרַגְלָיו וְכו' וְקִשָּׁה הַלְשׁוֹן בְּשַׁעָה דְּמִשְׁמַע שְׁמִיד נְחָרִץ מִשְׁפָּטוֹ וּמֵהַנֶּפֶק"מ, וְעוֹד אֵיתָא
שְׁם שְׁנִידָן בְּסִנְהֶדְרִין וּג"כ תְּמוּהָ דְּלָמָּה לֹא דָן לְנְחָשׁ ה' בְּעֶצְמוֹ.

וְכ' בְּעֶרְבֵי נַחַל בְּדְרוּשׁ ב' לִשָּׁה"ג, ע"פ קו' הַש"ף הַנ"ל דְּבָדִין שְׁמִים הַמְּשַׁלַּח חֲזִיב, וּל"ה
טַעֲנָתוֹ טַעֲנָה דְּבָרֵי הָרַב כו', וּי"ל דְּזַה בְּרוּר הָא דְּאִשְׁפָּחַן בְּכַמְּהָ דְּוִכְתִּי דְּחִמּוּר ד"ש מְדִינֵי
אָדָם, ז"ד בְּמִשְׁפָּט הַנְּעֻשָׂה בְּפָנֵי ב"ד שְׁלַמְעֵלָה.

אָבֵל ה' בְּעֶצְמוֹ שֶׁהוּא רַחוּם וְחַנוּן אֵינּוּ דָן כְּחֻמְרָא ד"ש. וְאֵע"ג דְּד"ש נְמִי הוּא מְאָמַר פִּי
שְׁנוֹתָן לְב"ד שְׁלַמְעֵלָה פֶּחַ לְשִׁפּוּט אָבֵל מ"מ מִשְׁפָּט הַיִּצְאָא מֵאֲתוֹ ית' דָּן כְּקוּלֵי בְּנֵי אָדָם,
וְאִדְרָבָה אִיפּוּף נְמִי הֵיכִי דִּישׁ חֻמְרָא בְּד"א מִד"ש דָּן כְּקוּלֵי ד"ש, וּז"פ מִשְׁפָּטֵי ה' אָמַת
צְדָקוֹ וְחִדְּוֵי שְׁנֵי הַצְּדָקוֹת בְּיַחַד צְדָקוֹת ד"א וְצְדָקוֹת ד"ש.

וּא"ש דַּגְמ' סִנְהֶדְרִין ס"ל כִּינּוּן דְּכ' וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹקִים אֶל הַנְּחָשׁ. מִשְׁמַע שֶׁה' בְּעֶצְמוֹ הֵיזָה
דָּן וְשִׁפִּיר הֵיזָה יְכוֹל הַנְּחָשׁ לְטַעוֹן דְּבָרֵי הָרַב כו' אֵע"ג דְּלִד"ש ל"מ זַה.

מ"מ בְּמִשְׁפָּט שֶׁל הַקַּב"ה בְּעֶצְמוֹ לֹא יַחְמוֹר כְּמוֹ בְּד"א. אָבֵל הַמְּדַרְשׁ בָּא לְיִישָׁב קו' הַגַּמ'
אִמְאִי לֹא נִיצַל הַנְּחָשׁ בְּטַעֲנָה דְּבָרֵי הָרַב כו'.

וְאָמַר הַמִּד' שְׁנִידָן בְּסִנְהֶדְרִין. מִמִּילָא דְּנֻוּ אוֹתוֹ בְּד"ש וּל"מ דְּבָרֵי הָרַב: אָכֵן הַפְּנִי יְהוֹשֻׁעַ
בְּקִידוּשֵׁין כ' דְּהָא דְּבִשְׁלִיחוֹת לִד"ע הַשְּׁלִיחַ חֲזִיב בְּד"א וְהַמְּשַׁלַּח בְּד"ש אֵין הַפְּשָׁט
שְׁשִׁינֵיהֶם חֲזִיבִים זַה בְּד"א וְזַה בְּד"ש, רַק הַפְּנוּנָה אוֹ זַה אוֹ זַה, וְאִם קִיבַל הַשְּׁלִיחַ עֲוֹנוֹשׁוֹ
בְּד"א פְּטוּר הַמְּשַׁלַּח בִּיד"ש, וּא"כ קִשָּׁה נְהִי דְּדָנּוּ הַנְּחָשׁ בְּסִנְהֶדְר' וְדָנוּהוּ בְּד"ש.

מ"מ הָרִי אַח"כ קִיָּלָה ה' לְאָדָם וְסָנָה וְאַחַר שֶׁהֵם קִיָּבְלוּ עֲנָשָׁם יְפִטוּר הַנְּחָשׁ, לְזַה אָמַר
הַמְּדַרְשׁ דְּמִיד כְּשִׁקְלִיל לְנְחָשׁ מִיד נְעֻשׁ הַנְּחָשׁ. וּל"ק אִיפְכָא לָמָּה נְעֻשׁוּ אָדָם וְסָנָה אַחַר
שְׁקִיבַל הַנְּחָשׁ עֲוֹנוֹשׁוֹ לְפַמ"ש הַפְּנ"י הַנ"ל.

אָף ז"א דְּהַפְּל מוֹדִים בְּאוּמָר לְשִׁלּוּחוֹ צָא אֲכֹל חֵלֶב שְׁשִׁלִּים חֲזִיב דְּנֶהְגָּה. וּא"ש הַפֵּל.

וְעַמ"ש בְּפ' חֲזִי שְׁרָה (כ"ג א'): וְעִי שׁו"ת אוּר הַמְּאִיר ס' מ"ט שֶׁהַקִּשָּׁה לוֹ אָחַד דְּנִיחָא
שֶׁהַקַּב"ה לֹא טַעַן דָּאִין טוֹעֲנִין לְמַסִּית אָבֵל מ"ט לֹא טַעַן הַנְּחָשׁ בְּעֶצְמוֹ דֵּהִי עָרוּם. רַק
דְּבַמִּדְרָא פ"כ אִי דֵּהַקַּב"ה לֹא נִשְׂא וְנָתַן עִם הַנְּחָשׁ רַק קַפִּץ עָלָיו וְפָסַק לוֹ הַדִּין, מְבֹנָאָר
דְּבִאָמַת הִי טוֹעֵן אֱלָא שֶׁהַקַּב"ה פָּסַק עָלָיו הַדִּין קוֹדָם שְׁיָרַד לְטַעוֹן, וּבְגַמ' דִּידֵן מִשְׁמַע
דְּלֹא טַעַן לוֹ הַקַּב"ה אָבֵל הַנְּחָשׁ בְּעֶצְמוֹ לֹא הִי לְטַעוֹן רַק דְּחוּהָ הוֹסִיפָה נְגִיעָה וּלְפ"ד
הַנְּחָשׁ דְּגַם נְגִיעָה אֶסוּר ל"ה לְנְחָשׁ טַעֲנָה דְּהָא בְּד"ש חֲזִיב דְּאָמְרִינָן יִשְׁלַד"ע וּלְכַד ל"ק
אִמְאִי לֹא, טַעַן הַנְּחָשׁ רַק הַקו' אִמְאִי לֹא טַעַן הַקַּב"ה דְּהִיאָמַת נְגִיעָה מוֹתֵר וְרַק אֲכִילָה
אֶסוּר וּבִהֲנָאָה אִשְׁלַד"ע אָף בְּד"ש וְע"כ שֶׁא"ט לְמַסִּית: עִי"ל לְפַמ"ש הַמְּשַׁלַּח שְׁם
דְּדוּקָא בְּעֶבֶד הַמְּשַׁלַּח מַעֲשָׂה כְּגוֹן בְּשׁוֹכֵר עַדִּי שְׁקָר חֲזִיב בְּד"ש אָבֵל בְּדִקְבוּרָא לְבַד פְּטוּר
הַמְּשַׁלַּח אָף בְּד"ש, וְאִי בְּרִש"י וּבְב"ר פִּי"ט דְּהַנְּחָשׁ דְּחָף לְסָנָה לְעֵץ וְאַחַר כְּשֶׁם שְׁאִין
מִיתָה בְּנְגִיעָה כו' א"כ נְגִיעָה שֶׁל חוּהָ הִי ע"י מַעֲשָׂה שֶׁל נְחָשׁ, וּלְפִי דְּעֵתוֹ דְּנְגִיעָה אֶסוּר
וּל"ה לוֹ טַעֲנָה, דְּהָא בְּד"ש יִשְׁלַד"ע בְּמַעֲשָׂה, אָבֵל לְפִי הָאֵחָת דְּרַק אֲכִילָה אֶסוּר ל"ה רַק

דיבור דהא אכילה הי רק ע"י דיבור של הנחש, ופטור אף בד"ש ומפני מה לא טען הקב"ה אע"כ דא"ט למסית.

וקדמו בזה בס' אמרי בינה עה"ת בשם הגאבד"ק לבוב ז"ל. וע"ע בשו"ת גור ארי' יהודה חו"מ סי' ל"ג דבר נכון, ובס' בגין אריאל, ובס' נועם מגדים עש"ה: ובעיקר קו' הש"ף הנ"ל על הטענה דבר הרב הא ביד"ש ישלד"ע, י"ל לפ"מ שהק' המפן' למה קלל ה' לאדם קוץ ונדרדר תצמיח לך הא קלבדר"מ דהא חייב מיתה ואמאי יענש עוד בדיני ממונות.

וי"ל לפמ"ש הש"ף בס"י כ"ח סק"ב דבקלבדר"מ חייב לצאת י"ש בתשלומין וא"ש דאדם חייב בד"ש. וא"ש הא דקלל ה' לנחש על גחונתו תלך וכו' הא רש"י פ"א בפסוק ו'.

שנתנה לכל החיות לאכול א"כ הנחש ג"כ אכל וקלבד"מ דחייב מיתה, ולהנ"ל א"ש דבד"ש חייב. ואפ"ל הא דבידי שמים אמרי' ישלד"ע דוקא היכי אי הוי חייב בדיני אדם הוי אמינא דברי הרב כו' ופטור מד"א וחייב בד"ש.

אבל היכי דלא חייב אלא בד"ש אז הם מודים דמתמת דברי הרב כו' פטור אף בד"ש ולפי"ז א"ש דבהל' עדות חייב בד"א לכך מתמת דברי הרב כו' אינו פטור מד"ש. אבל הנחש אינו חייב רק מד"ש לכן מתמת דברי הרב הי' יכול לפטור אף מד"ש.

ולפי"ז מדויק הלשון בגמ' הרבה טענות הי' לנחש לטעון והק' המפן' דהי' רק טענה א' דברי הרב כו' ולפמ"ש גיחא דבאמת הטענה דברי הרב לבד אינה טענה דמ"מ חייב בד"ש, וגם הא קלבדר"מ, ורק דטענה זו לבד נמי לאו טענה הוא דמ"מ חייב בד"ש אלא בשני טענות אלו הי' לפטור עצמו דיוכל לטעון דקלבדר"מ וא"ת דחייב בד"ש הי' יכול לטעון דברי כו' דעל ד"ש זאת היא טענה טובה וא"ש היטב: ובס' עיון יעקב על ע"י סנהדרין סי' ח"ד כ' על הקו' מה הרבה טענות, דיש להקב"ה הרבה תוארים אב אדון רב מלך בורא ואלקי וכדומה וע"י בנלם הי' לו להשיב דברי אב ובנו כו' דברי אדון ועבדו כו' דברי חי שומעין ע"ש ובס' אהבת איתן, בע"י דפוס ווילנא ובלקוטי שושנים עה"ת.

ובכת"א כ' הא דהוסיפה חנה נגיעה וגם אמרה מפרי עצ הגן נאכל, דאי' באו"ח סי' תרי"ב דאין להחמיר בנגיעת אנוכל ביוה"כ ולא דחי לחמץ דמותר בכל מאכלים אבל ביוה"כ ואסור בכל מאכלים לא ישפח, וזה רמזה חנה פינו דהותר לאכול מכל עצ הגן ורק מזה אסור א"כ יש חשש בנגיעה כמו בחמץ.

ועי' בשו"ת מים חיים בקונ' אוצרות חיים בותר ביאור: והנה הר"מ בפ"ב ה"ט מממרים כ' דהאומר בשר עוף בחלב מה"ת עובר בכל תוסף, והראב"ד ס"ל דרק במ"ע פגון ה' פרשיות בתפילין שייך ב"ת אבל דבר שהוא אסור משום סיג ותק"ח ל"ש ב"ת, וע"ש בכ"מ, ועי' במנחת חינוך מ' תנ"ד בזה ויש ראי' מפאן להר"ם מדהוסיף אדם נגיעה להאדר"נ או חנה לפי מדרשתינו ועשו שלא פהוגן.

ולהראב"ד מותר להוסיף, אף אין למדין הלכה מדברי אגדה. וגיחא הא דרש"י הביא דהוסיפה על הציווי שכ' אל תוסף על דבריו שנ' במשלי ולא הביא הלאו דבל תוסיף הנאמר בתורה, ולהנ"ל י"ל דבתורה י"ל כפי הראב"ד דרק במ"ע שייך ב"ת אבל אם

מוסיף בתורת סיג אֶפְשָׁר דְּאִינוּ בְּכָלֵל ב"ת אֶבֶל מִמְשָׁלֵי דְכ' אֵל תּוֹסֵף עַל דְּבָרָיו דְּהַמְשָׁמְעוֹת מִשְׁמַע דְּאָסוּר לְהוֹסִיף עַל הַצְּוִיּוּי, א"כ גַּם סִיג וְגָדֵר בְּכָלֵל.

וע"ע בְּשׁו"ת הַרְדָּב"ז ח"א סי' רנ"ו וּבְשָׁל"ה ה'ק' עה"ת: וְרֵאִיתִי בִּס' יְשׁוּעוֹת מְלָכוֹ הַנְּדָפְסָה כַּעַת מֵהַגְּאוֹן מְקוֹטְנָא ז"ל בְּלִקוּטֵי תוֹרָה שְׂכ' עַל הָא דא"ט לְמִסִּית, דְּהַק' הַמְּכַן הָרִי עַל הַסֵּתָה חִיּוּבָה תוֹרָה וּמָה זֶה טַעְנָה דְּבָרֵי הָרַב כּו' דְּכָל מִסִּית יִצְיֵל עֲצָמוּ בְּטַעְנָה זֶה, וְתִי דְמַצִּינוּ בְּאָדָם וְחִוָּה שֶׁהִיא"ת בָּא עִמָּם בְּדְבָרִים וְהַשִּׁיבוּ, וְאָף שֶׁהִי בְּלִתִּי מִסְפָּקָת לְפָטְרָם מְעוֹנָשׁ, בְּכָל זֶה הוֹרָה הַשִּׁי"ת בְּזֶה דְרָף לְשׁוֹפְטִים שְׂיָבוֹאוּ בְּדְבָרֵיהֶם עִם הַנִּידוּנִים פֶּן יִמָּצְאוּ לָהֶם זְכוּת פָּחוּ שְׁפָרְשׁ"י בְּדוֹר הַפְּלִגָּה (נח י"א ה') וְיָרַד ה' ע"ש אֶבֶל בְּנִחָשׁ לֹא מַצִּינוּ שׁוּם מו"מ וּכְמ"ש בְּב"ר פ"כ שֶׁהִבְאִיתִי לְעֵיל קַפִּיץ עָלָיו וּפְסַק הַדִּין וְהָא גַּם לֹא הִי תְּשׁוּבָה דְּבָרֵי הָרַב כּו' וְאָף שְׂאִינָה מִסְפָּקָת מ"מ גַּם תְּשׁוּבַת אָדָם וְחִוָּה ל"ה מִסְפָּקָת מ"מ בָּא בְּדְרָף מו"מ עִמָּהֶם וּמָזָה רֵאִי שֶׁא"ט לְמִסִּית וּפְח"ח.

וע"ע בִּס' מִיָּרָא דְכִיָּא פ' מִשְׁפָּטִים דְּבָר נְכוּן: ה) רִשׁ"י כָּל אֲנָמֵן שׁוֹנָא בְּנֵי אוֹמְנָתוֹ, עֵי' ס' דוֹרֵשׁ לְצִיּוֹן דְּרוּשׁ י"א שְׁחָטָא אָדָם הִי בְּכַפִּירָה בְּרַב־ש"ע, כִּי נִיִּסְתָּ וְהוֹדַח מְנַחֵשׁ לְאִמְרוֹר וְהִיִּיתָם פְּאֻלְקִים, וּמִשָּׁם הִנְדָּחוּ כָּל הַבְּרוּאִים לְכַפֵּר בִּיחִידוֹ שָׁל עוֹלָם, וְהַטַּעַם לָמָּה בָּא סְמָא"ל לְתוֹף הַנְּחָשׁ וְלָמָּה לֹא עָשָׂה כְּמַעֲשֵׂהוּ בְּכָל יוֹם לְפַתּוֹת הָאָדָם בְּלִי אֲמָצְעֵי רַק שְׁכַפְּוֹנָתוֹ הִיָּה לְעֵשׂוֹת מַג"ע עִיר הַנִּידָחַת ע"י כְּפִירָתוֹ שָׁל אָדָם וְקִי"ל שְׂאִין נַעֲשִׂית עַה"נ עַד שְׂיִהְיִי מִדִּיחִיָּה מִתּוֹכָהּ, וּס"ס לֹא הִי דִּירָתוֹ בַּעוּה"ז כִּי קוֹדֵם חָטָא אֲדָה"ר הִי ס"ם מֵהַנְּשָׁרְפִים לְכַף בָּא בְּתִיף הַנְּחָשׁ שְׂיִדִּיחָתוֹ הַנְּחָשׁ שְׂדִירָתוֹ פֶּאן וְהִי מִדִּיחִיָּה מִתּוֹכָהּ: וְעַשׂוֹת הַרַב־ב"ז ח"א סי' רנ"ו שְׂאֵלֶת מְמַנִּי עַל חָטָא אֲדָה"ר לְפִי הַפֶּשֶׁט כִּי אֵין לְנוּ עֶסֶק בְּנִסְתָּרוֹת, דִּק' לָף יִצִּיר כְּפִיו שָׁל ה' וְאִחֵר כָּל הַכְּבוֹד אֲשֶׁר הִיָּה לֹא כְּמ"ש חַז"ל אֵיף תִּפְתָּה אַחֵר עֲצַת אִשְׁתּוֹ וַיַּעֲבֹר עַל מִצְוֵה קִלְיָהּ.

תְּשׁוּבָה אֶמֶת כִּי בִּזְהַר וְתַקוּנִים הַזְּפִירוּ בְּזֶה דְבָרִים עֲמֻקִּים וְנוֹרָאִים אֲשֶׁר אֵין לְנוּ רְשׁוּת לְדַבֵּר בָּהֶם. לָכֵן רֵאִיתִי לְסַדֵּר לָף דַּעֲתִי כְּדִי שְׂיִתְיָשֵׁב עַל הַלֵּב וְעַל פֶּשְׁטֵי הַכְּתוּבִים, דַּע כִּי דְבָר מְוַשְׁלָל הוּא כִּי כָּל הָיָה נִפְסָד וְלִבְסוּף יִחְזִיר כָּל דְּבָר אֵל יְסוּדוֹ הֶרְאֵשׁוֹן אֲשֶׁר מְמַנּוּ לְזַקֵּן כ"ש אָדָם הַמְּוַרְכָּב מִד' יְסוּדוֹת וּד"ז נִתְבָּרַר לְאֲדָה"ר בְּאֵין סְפֵק, וּמ"ש לֹא ה' בְּיוֹם אֶכְלָף מְמַנּוּ מוֹת תְּמוֹת מִיָּתָה מְקַרִּית הוּא כִּי מִיָּתָה טְבַעִית אֵין מְנוּס מַחְנָה, וְכַבֵּר דְּבָרוֹ הֶרְאֵשׁוּנִים מָזָה וְאֶפְי' לְדַעַת הָאוּמְרִים כִּי הִי אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת נִצְחִי, מ"מ אֲדָה"ר לֹא יִדַּע מָזָה אֵלָא שְׁקַל בְּדַעַתוֹ כִּי הָעֲלִיּוֹנִים נִצְחִיִּים, וּמָה שְׁמֻרְכָּב מַחְוֵר בֶּן מוֹת הוּא וְלוֹ חֵי אֵלָף שָׁנִים א"כ בְּרוּר אֶצְלוֹ שְׁלֹא יִהְיִי קִיָּים בְּאִישׁ, גַּם רָאָה בַּע"ח מְזַדְּוֹגִים בְּמִינָם וְנִתְבָּרַר אֶצְלוֹ אַע"פ שְׂאִינָם קִיָּיִם בְּאִישׁ יִהְיִי קִיָּיִם בְּמִין, וְהוּא לֹא הִיָּה יוֹדַע אֵת אִשְׁתּוֹ וְלֹא יִהְיִי קִיָּיִם לְעוֹלָם וּלְמַחֵר יָמוּת וַיִּלְהֶף לֹא בְּלֹא חֶמְדָּה גַּם יִדַּע בְּבִירוֹר אֲשֶׁר נִטַּע אֵלְקִים בְּגֵן עֵץ הַחַיִּים אֶבֶל לֹא יִדַּע מְקוֹמוֹ וְהָכִי מִשְׁמַע קָרָא וְעַה"ח בְּתוֹף הַגֵּן שְׁלֹא הִיָּה לֹא מְקוֹם מְסוּנִים וּבְטַעְנָה זֶה הַסִּית הַנְּחָשׁ אֵת חִוָּה דְכ' וְהִיִּיתָם פְּאֻלְקִים כְּלו' נִצְחִיִּים וַיִּזְדַּעֲמִים טוֹב וְרַע וְאֶכְלָה מִן הָעֵץ וְנִתּוֹסַף בָּהּ דַּעַת וְרוּחַ חֲדָשָׁה וְהִגִּידָה לְאָדָם וְהִפִּיר בָּהּ אָדָם שְׁנִתּוֹסַף בָּהּ דַּעַת וְאָמַר בְּלִבּוֹ ע"י שְׂאוּכַל מִן הָעֵץ יִהְיִי בִי דַּעַת לְהִפִּיר מְקוֹם עֲצָה"ח וְאוּכַל מְמַנּוּ וְאֵהִיָּה קִיָּיִם בְּאִישׁ מְשַׁרְת לְפָנָי ה' פֶּאֶחָד מִמְלַה"ש שְׁעוֹמְדִים לְפָנָיו תְּמִיד וְאֶפְשָׁר יוֹתֵר וְלָכֵן אָמַר מוֹטָב אֶעֱבֹר עַל מִצְוֵה זֶה וְאֲשׁוּב כִּי אֵין דְּבָר שְׁעוֹמֵד בְּפָנָי תְּשׁוּבָה

כְּדִי לְהַשִּׁיג הַשְּׂגָה אֲשֶׁר אֵין עָרֶךְ עֲלֶיהָ, וְז"ש כִּי שְׂמֵעֶתָ לְקוֹל אֲשֶׁתְּךָ שְׂאֵמְרָהּ לְךָ ע"י שְׂאֵכְלָה נְתוּסָה בְּהַ דְּעָה וְע"י שְׂתֹאכֵל תְּהִי פְּאֵלְקִים, וְז"ש קָרָא וְעֵתָה פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקַּח מֵעֵצָה"ח וְחִי לְעוֹלָם שְׂמֵעִינוּ מִיָּגוֹל תְּרַתִּי חֲדָא שְׂע"י שְׂאֵכֵל מֵעַה"ד יָדַע וַיִּפְרֵר עַה"ח וַיֹּאכֵל מִמֶּנּוּ, וְנִשְׁמַע נְמִי שְׂגָה הָיָה דְּעֵתוֹ מִתְחַלָּה וּמִנְעוֹ מִמֶּנּוּ לְגַרְשׁוֹ מִג"ע כְּדִי שְׂלֵא יִהְיֶה חוֹטֵאנְשֶׁכֶר, וּמ"מ אֲדַה"ר לְטוֹבָה נְתַכְּוֹן שְׂנִתְּאֲנֹה לְהִיּוֹת כֹּא' מִמְּלֵאכִים וּכ"ש שְׂלֵא יָדַע אָדָם אֵת עֵתוֹ וְחָשַׁב שְׂיִהְיֶי יְמֵי קִצָּרִים.

וְיַדְעֵתִי שְׂיִמְצָא טְעָמִים אַחֲרֵים וְגַם מִזֶּה אֵל תַּנַּח יָדְךָ כִּי הוּא מְסַכִּים עַל הַדְּעַת וְעַל הַפְּתוּבִים עַכ"ל: וּבְמִדְרָשׁ מִפ"מ חֲטָא אֲדַה"ר מִפְּנֵי שְׂרָאָה שְׂתִים, וְתַמּוּהָ וְהוּבָא בְּשֵׁם הַגָּאוֹן מוּוִילְנָא ז"ל דְּמִשְׁנָה מְפֻנְרֶשֶׁת בִּפ"ג דְּאָבוֹת הַסְּתַפֵּל בְּג' דְּבָרִים וְאֵין אֶתָּה בָּא לִידֵי עֲבִירָה דַּע מֵאֵין בָּאת וּלְאֵן אֶתָּה הוֹלָךְ וּלְפָנֵי מִי אֶתָּה עֲתִיד לְתַן דִּין וְחֻשְׁבוֹן, וְאֲדַה"ר הִי יִצִּיר כְּפִיו לְכֹן ל"ה יָכוֹל לְהַסְּתַפֵּל רַק בְּשְׂתִים עַכ"ל וְדְכָרְיוֹ צַע"ג דְּקוֹדֵם הַחֲטָא ל"ה יָכוֹל לְהַסְּתַפֵּל גַּם לְאֵן אֶתָּה הוֹלָךְ, שְׂל"ה עֲדִינִן גְּזִירַת מִיתָה וְא"כ לֹא רָאָה רַק אֶחָד.

וּי"ל בְּאִפְּסוֹן אַחַר דְּקָאֵי עַל ג' דְּבָרִים שְׂעוֹלָם עוֹמֵד עֲלֵיהֶם תוֹרָה עֲבוּדָה וּגְמ"ח בִּפ"א דְּאָבוֹת, וּב' תוֹרָה וְעֲבוּדָה הִי יָכוֹל לְעֻסְקָה, אָבֵל לֹא גְמ"ח שְׂלֵא הִי עוֹד בְּרִיּוֹת וְעַם מִי יִהְיֶי גוֹמֵל חֶסֶד. וְעַל ג' דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד הָאָדָם שְׂנִקְרָא סוֹלָם קִטָּן עוֹמֵד בְּלֹא חֲטָא וְלָכֵן מִיָּד עֲשֵׂה ה' לָהֶם חֲגוּרוֹת וְכַתְּנוֹת עוֹר לְהוֹרוֹת שְׂצָרִיךְ לְעֻסְקָה בְּגְמ"ח שְׂגָה הַחֲסָרוֹן גְּרַם לְאָדָם שְׂיִחְטָא: ו) וְנִחְמַד הָעֵץ עֲרַש"י, וְעִי' בִּינָה לְעֵתִים דְּרוּשׁ ו' וּכ"ב, וּבַס' תוֹלְדוֹת נַח דְּרוּשׁ ט' דְּבָרִים נְעִימִים וּמִהֲאָרִיכוֹת לֹא הָעֵתְמִקְתִּי: ז) וַיִּתְּפְרוּ עֲלֶיהָ תְּאֵנָה רַש"י מִפ"מ לֹא נִתְּפַרְסֵם כו' עִי' בַס' יֵשׁ סֶדֶר לְמִשְׁנָה פ"ו מ"ב דְּבָרִכוֹת, עַל הָא דְּפִלְגִי תַנְּאֵי בְּעֵץ שְׂאֵכֵל אֲדַה"ר אֵי גְּפֹן אוֹ תְּאֵנָה הִי מֵה נִפְקָ"מ מֵה דִּהְנֶה הָנּוּה, וּי"ל דַּנ"מ לְנוֹדֵר לְאָכֵל פְּרִיּוֹת שְׂאֵכֵל אֲדַה"ר וְדוּגְמָתָה מִמֶּשׁ בְּחִגִּיגָה ד"ו בְּאוֹמֵר הָרִי עֲלֵי עוֹלָה כְּעוֹלָה שְׂהִקְרִיבוּ שְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר.

וּבְעֵנְיָן מֵה דִּהְנֶה הָנּוּה עֲתוּס' חִגִּיגָה ד"ו, סְנֵהֲדֵרִין ט"ו. יוֹמָא ה'.

וּבְזָה א"ש רַש"י מִפ"מ לֹא נִתְּפַרְסֵם כו' וּלְכֹאו"ק עַל הַתְּנָאִים הַלְלוּ הַתוֹרָה מְכֻסָּה וְהֵם מְגַלִּים. וּכְעֵנְיָן זֶה אֵיתָא בְּשִׁבְתָּ דַּצ"ו עֲקִיבָא אִם כְּדְבָרִיךָ הַתוֹרָה כִּיֶּסֶה כו' אָבֵל לְהַנְּל"ל א"ש בְּשִׁלְמָא בְּמִקוּוֹשׁ אֵין נִפְקָ"מ מִיָּדִי אִם הוּא צְלִפְחָד אוֹ אַחַר.

אָבֵל הָכֵא יֵשׁ נִפְקוּתָא לְדִינָא. וּבְעֵנְיָן צְלִפְחָד ל"ק מֵה דִּהְנֶה הָנּוּה מְשוּם מֵלַת בְּמִדְבָּר יִתִּירָא הוּא.

וּבְסִפְרוֹ מִיָּגוֹל תְּרַגִּימָא יֵשׁ אָרִיכוֹת בְּזָה: וְעֲרַש"י וְאֶתְחַנֵּן (ד' כ"ה) וְנוֹשְׁנָתֶם הַקָּדִים ב' שְׁנִים כו' וְהוּא מִגְמ' סְנֵהֲדֵרִין דַּל"ח א' וּמְסִיִּים בְּגַמ' ש"מ מְהֵרָה דְּמָרִי עֲלִמָּא תַתְּנָב שְׂגָה. וּכ' בַס' סְנֵהֲדֵרִי קִטְנָה שְׂם.

לְכֹאו' מֵה נִפְקָ"מ. וְאוּלַי י"ל דַּנ"מ לְדִינָא לְנוֹדֵר לְעֲשׂוֹת דְּבָר זֶה מְהֵרָה יֵשׁ לוֹ זְמַן קָרוֹב לְשִׁשָּׁה חֲלָקִים מִיּוֹם וְלִשְׁבּוּק חֲלָק שְׂבִיעִית דִּהְרִי יוֹמוֹ שֶׁל הַקַּב"ה אֶלְף שְׂנָה כַּדְכ' כִּי אֶלְף שְׂנָה בְּעֵינֵיךָ כִּיּוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר וְתַתְּנָב שְׁנִים הֵנִי בְּקָרוֹב שְׂשָׁה חֲלָקִי שְׂבִיעִית מְאֶלְף, ש"מ מְהֵרָה דְּקַב"ה הֵנִי שְׂשָׁה חֲלָקִי יוֹמוֹ, ה"ה מְהֵרָה דְּבוֹ"ד נְמִי שְׂשָׁה חֲלָקִי הַיּוֹם וְאִם עוֹשֶׂה אוֹתָהּ בְּתוֹךְ ה' חֲלָקִים ה"ז מְקִיִּים דְּכָרְיוֹ ע"ש וְזֶה דְּבָר חֲדָשׁ: וְהִנֵּה בְּמִדְבָּר יֵשׁ

פְּלוּגָתָא אֵילָן שְׂאֵכַל אֵי אֶתְרוּג הִי אוֹ תְּאֵנָה, וּלח"ד תְּאֵנָה הִי נִיחָא דכ' וַיִּתְּפְרוּ עֲלֶיהָ תְּאֵנָה בְּדָבָר שְׂקָלְקָלוּ תִקְנֵנוּ וּכמ"ש רש"י, וְקִשְׁיָה לְמ"ד אֶתְרוּג הִי אֲמַאי לֹא לְקַח עֲלֶיהָ שֶׁל אֶתְרוּג, וִי"ל דֹּאֵי בְּשִׁבְתָּ דפ"ח א'.

לְמָה נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל לְתַפּוּחַ מַה תַּפּוּחַ פְּרִי קוֹדֶם לְעֵלְיוֹ אִף יִשְׂרָאֵל אֶחָדוּ נַעֲשֶׂה קוֹדֶם נִשְׁמַע, וְהֵק' בַּתְּד"ה פְּרִי הָא תַּפּוּחַ פְּרִי אֵין קוֹדֶם לְעֵלְיוֹ, וְתִי דְאֶתְרוּג נִקְרָא תַּפּוּחַ וְאֶתְרוּג פְּרִי קוֹדֶם לְעֵלְיוֹ, א"כ לְמ"ד אֶתְרוּג הִי וְהַפְּרִי נִבְרָא קוֹדֶם לְעֵלְיוֹ, וְא"כ י"ל דְּעֵלָה לֹא נִבְרָא פְּדִיין א"כ לֹא הָיָה יָכוֹל לִיקַח הָעֵלָה: (ח) וַיִּשְׁמְעוּ עֲרַשׁ"י וּפִי בְּבִינָה לְעֵתִים דְּרוּשׁ כ"ה ע"ש"ה: יא) הֵמֶן הָעֵץ.

עִי חֻלְיִן דְּקל"ט הֵמֶן מַה"ת מִנִּין שְׁנֵא' הֵמֶן הָעֵץ. עֲנִין עֵץ הַסִּיִּים וְהַדְּעַת, עֲצֵה"ח זֶה הַתּוֹרָה.

וְעַה"ד זֶה חֻכְמַת חִיצוּנִיּוֹת וְלִימוּדֵי חוֹל, אֲדָם מְנֻשְׁבַּע וְעוֹמֵד שְׁבַרְאִשׁוּנָה יֵהִי מְאָכְלוֹ מְפָרִי עַה"ח וְאֶסוּר לוֹ וְלִבְנָיו לְאָכְלוֹ וְלִהֲאָכִיל מֵעֵץ הַדְּעַת קוֹדֶם זְמַנּוֹ טָרַם שְׂאֵכַל לְשִׁבְעָה מַעַה"ח כִּדְכ' רֵאשִׁית חֻכְמָה יִרְאֵת ה'.

וּבַמְדַרְשׁ שְׁמוּאֵל פ"ב דְּאֲבוֹת הַגֵּוֹי שְׁקוּד לְלִמּוּד תּוֹרָה מִקּוֹדֶם וְאַח"כּ תְּלִמּוּד לִימוּדֵי חוֹל כְּדִי שְׁתּוּכַל לְהַשִּׁיב לְאֶפִיקוֹרְס ע"ש. וְזֶה"פ סוֹף סוּטָה (מ"ט ב') אֲרוּר שְׁלִמּוּד בְּנוֹ חֻכְמַת יְנִיּוֹת וְלֹא אֶחָד אֲרוּר הַלּוֹמֵד חֻכְמַת יְנִיּוֹת.

וּבַבְּרָכוֹת דכ"ח מְנַעוּ בְּנֵיכֶם מִן הַגֵּוֹן. וְלֹא אָמְרוּ מְנַעוּ עֲצָמְכֶם מִן הַגֵּוֹן.

לְפִי שְׁהַבְנִים לֹא רוּוֹ צְמָאוֹן בַּתּוֹרָה וְתְלִמּוּד וְאֵם יִלְמְדוּ תַחֲלָה הַגֵּוֹן וְשְׂאָר חֻכְמוֹת יִשְׁתַּבְּשׁוּ בְּשִׁבְעָה וְיִצְאוּ חוּץ לְשִׁטָּה ר"ל אֲכָל אֵם כְּפָר מְלֵאוֹ כְּרִסָּם תַּחֲלָה בְּלִימוּדֵי קִדְשׁ יוֹכַל לְלַמּוֹד לִימוּדֵי חוֹל הַנְּצַרְכִּים לוֹ וְלִכְלֵל כָּלֵל יִשְׂרָאֵל.

וְלִכֵּן ר"ג הָעֵצִיד שׁוֹמֵר עַל פֶּתַחֵי בֵּיהֶמ"ד וְאָמַר כָּל תְּלִמּוּד שְׂאֵין תּוֹכוֹ כְּבָרוֹ אֵל כְּבוֹם לְבַהֶמ"ד דְּלֵאִישׁ הִזָּה תּוֹרָה נַעֲשֶׂה לוֹ כְּסֵם הַמְּנוֹת, וְזֶה"פ הֵמֶן מַה"ת כו' הִיכֵן מְרַנְּמֵז בַּתּוֹרָה תִּקְפוּ שֶׁל הֵמֶן בְּשִׁטָּתוֹ וְהַחֲנִים שְׂבָכַל דוֹר בְּמָה כָּחַם גְּדוֹל ז' וְאֶפּוֹא הוּא הַמְּקוֹר בַּתּוֹרָה וְהַסְּבָרָא אֲשֶׁר בְּשִׁבְלֵיהָ רֵאוּיָם יִשְׂרָאֵל לְאוֹתוֹ הֵמֶן? שְׁנֵא' הֵמֶן הָעֵץ ע"י שְׁבַנ"י אוֹכְלִים הַרְבֵּה מְפָרִי עַה"ד.

וּבַפֶּר עַה"ח גְּעֵלָה נִפְשָׁם, וְהוּא בָּא בְּכַח חֲרָבוֹ שֶׁל עֲשׂוֹ שֶׁהוּא חֲרָב הַמַּתְהַפְּכַת לְשִׁמּוֹעַ דְּרָף עַה"ח בְּכָל דָּא וְדוֹר. וְעִי בְּזֶה דְרוּשׁ אֲרוּרָה וְנַעֲמִים בְּקוֹנְבֵץ דְּרוּשְׁאֵהִיו"ל ע"י אַגְוֹדַת הַרְבָּנִים בְּפוֹלִין ח"ב כְּרָף רֵאשׁוֹן סִי' ז'.

וְשֵׁם הָעִיר ע"ז חֲתַן דּוּדֵי הָרַב הַגָּאוֹן ר' מֵאִיר וּוְאֶרְשָׁאוּיָאק שְׁלִיט"א הַאֲבֹד"ק מְאֻנְקָטוּב מִירוּשְׁלַיִם פ"א ה"א מְחַגִּיגָה עַל עֲזָבָם אֶת תּוֹרַתִי שְׂאֵם אוֹתִי עֲזָבוּ וְתוֹרַתִי שְׁמָרוּ. הַמְּאֹר שְׂבָה הִי מְחֻזְרֵן לְמוּטָב, ע"ש וּמ"ר רֵישׁ אֵיכָה, וּבַבְּרָכוֹת פְּלִיגִי עַל ר"ג וְהַיּוֹם שְׁנַתְמַנָּה רַאב"ע אֶתְנוּסִיף ד' מֵאוֹת סְפָסְלִי, וְשִׁתִּי הַשְּׂקָפוֹת יֵשׁ בְּזֶה ע"ש: וְהִנֵּה בַּבְּרָכוֹת שְׁם פֶּרֶשׁ"י הַגֵּוֹן לֹא תִּגְלִיּוֹם בְּמִקְרָא יוֹתֵר מְדַאי מְשׁוּם דְּמִשְׁכָּא, וּמ"מ מְשִׁמַּע דְּרַק מְנַעוּ בְּנֵיכֶם וְלֹא עֲצָמְכֶם כִּי כָּל הַחֻכְמוֹת הֵמָּה רַקְחוּת לְתוֹרָה וְחִי שְׂאֵין לוֹ יְדִיעָה בְּנִתּוּחַ לֹא יָדַע הַל' טְרַפּוֹת עַל בְּוִרְיָ וְחֻכְמַת הַשְּׁיָעוּר לְעִירוּבֵין וְסוּפָה וְכַדוּמָה.

ומ"ט ימנעו בניהם מזה. ואנחנו רואים כי אבי הפילוסופיא הרמב"ם כ' ספ"ד מיסוה"ת שאין ראוי לטייל בפרדס אלא מי שנתמלא פרסו בפשר ולחם הוא לידע האסור והמוטר ושאר מצות שהם מנישבין דעתו של אדם תחלה וכו' עכ"ל.

כן כתב לפי דעתו שהפילוסופיא הוא הפרדס והוא מעשה בראשית ומרכבה וע"ש בכ"מ. מ"מ הרי קמן שגם הוא כ' שראוי להקדים מילוי הפרם בש"ס ופוסקים, וא"כ קשה איפך אגא שבתחלה ילמוד חכמת אדם ואח"כ תורת אלקים דמעלין בקדש.

והרשב"א החרימ שלא לעסוק בשאר חכמות עד שיהי' בן כ"ה שנים, וכן האריף הריב"ש ורמז עליו ברמ"א יו"ד סי' רמ"ו סעיף ד' ע"ש ועל פולן יקשה, אבל כ' החת"ם בתורת משה פ' בשלח בדברים מתוקים מדבש ע"ז הענין, דיש ללמוד מהשי"ת דהוציאם ממצרים ערות הארץ וישאל הי' להם עבדים נבאשים עושים בחומר ולבנים.

ובטח לא ידעו שום חכמה ומדע ולא שום דרך ארץ. וביומא דע"ה ב', ישראל היו אז כתרנגולים שמנקרים באשפה עד שבא משה וקבע להם זמן סעודה ע"ש הרי שאפ' זמן סעודה ל"ה להם פעבדי הברבראים, וא"כ איך קרבם מיד לפני ה"ס וכולם זכו לנבואה ונפתח לבם כפתחו של אולם הלא טוב הי' לנהלם לאט לאט ללמדם ד"א ולהביאם אח"כ למדרגות שיוכלו לקבל התורה פיאות לאיש מדע, ומוכח כי א"א להבדיל ישראל מיתר העמים כי אם בהפרידם מהם ומדרבם לגמרי ולא ללמוד חכמתם, ואפילו לא מקרא בפשוט כי בזה הם שונים עמנו, ואלו נהגו בדרך הזה ל"ה מגיעים לעולם לאמיתת התורה כי טרם הגיעו לשם כבר היו נזרו אחר.

וכן בנינו אם ילמדו תחלה פשט המקראות וחכמת חיצוניות אזי טרם יגדלו ויגיעו לחלק התורה שבע"פ שהוא העיקר כבר בחרו בהפקירא וכפרו ב"ה ותורתו פאשר אנו רואים בכמה מדינות שהפכו הסדר ונכשלו ואין א' מאלו הבנים שנסאר יהודי תרד, ע"כ עלינו לשבח להשי"ת שהפך הסדר וקרבנו לה"ם טרם למדנו דרכי עה"ז ואח"כ למדנו ג"כ חכמות אחרות וזה נזה נתקיים, וזה"פ ברוך אלקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים, ובמה הבדילנו שנתן לנו תחלה תורת אמת ואח"כ נטע בתוכנו חיי עוה"ז כדי שלא ניגע לריק כי המלמד תחלה שאר חכמות הוא השוטה היגע לריק ולא יתפון ה' בתורתו ע"ש שדב"ריו הם כפפחית בדבש: ובני יקירי הרה"ח ובקי מו"ה דוד נ"י במקתבו אלי על פורים העלה ארוכה במליצה ובעט סופר מהיר לבאר דברי חז"ל אשר הורו לנו הדרך ושביל הזהב לבלי ללכת בגדולות ולהראות לעיני העמים כי יש לנו רב, וז"ש הקמן מה"ת מנין ז הקמן.

הוא סמל דמות שנאת העמים לישראל ונקראים בשם הארור הקמן וחקרו מקור השנאה מנין לנו מן התורה ז שנ' הקמן העץ אדה"ר ביקש ג"כ מותרות והלך בדרך לא סלולה לאכול מעה"ד אשר נצטווה שלא לאכול, ראינו מה גרם בזה, אסתר מה"ת מנין? אסתר.

הוא סמל דמות אי השנאת עמים לישראל היא לא בקשה מותרות כמ"ש ובהגיע תור אסתר כו' לא בקשה דבר, לא בקשה תכשיטים ומותרות, הנהגה כזו מנין לנו ז שנא' ואנכי הסתר אסתיר, גם היהודי צריך להיות בהסתר פנים שלא להראות עשרו לבל יתחרו בו קנאת העמים, ויעקב אמר למה תתראו.

ועי' בכל"י (דברים ב' ג') על הפסוק פנו לכם צפונה, ועמ"ש לקמן בפ' מקץ (מ"ב א'):
יב) האשה אשר נתתי עמדי רש"י פאן כפר בטובה, עי' בפל"ה מס' פסחים דרוש ששי
מ"ש בזה. ועי' בס' תולדות יצחק עה"ת שכ' מפאן דאשה נאמנת על המאכלים, ובשו"ת
חזון המשולש סי' מ"ד, הקשה דאדרבה הרי לא נתקבל אמתלא של אדה"ר.

ובס' רביד הזקב כ' דלקף לא נתקבל פיון דאיתחזק פאן איסור קבוע וכמ"ש תוס' ר"פ
האשה רבה דנדה לא איתחזק דחזרת להתיירא ע"ש ודבריו צ"ע דהרי פאן לא איתחזק
רק איקבע איסורא ובכה"ג ע"א נאמן, ורק באתחזק א"נ.

ובזה העיר ידי"נ הרב הגאון ר' אלטר גאלדבערג נ"י דומ"ץ דפה בעהמח"ס מנחת עומר.
והנה בס' מדבר קדמות מערכת א' אות ה' הביא כתבי האר"י ו"ל דאדה"ר מתחלה לא
ידע שהוא מעה"ד ואכל בשוגג ואח"כ נכנס בו יצה"ר ואכל במזיד ע"ש.

ובכלי חמדה העיר ג"כ איהאמין לחנה. נאנ"ל דאנלי בת"ר אילנות דלאו מעה"ד הא
הוי קבוע אף ע"א נאמן וכ' תוס' ריש גיטין דילפי' מנדה, וא"ש בזה המדרש פליאה לא
קטא אדה"ר עד שהראה לו דם נדה, ומהנ"ל מוכח דע"א נ"ב וא"ש.

אף דעת הפוסקים דאשה א"נ ואין ראי' מנדה ערמב"ן ריש גיטין ניו"ד סי' קכ"ז ברמ"א.
אף י"ל מצד פל דפריש, נאנ"ל דהוי קבוע דהא לא לקח ממקום הקביעות והוי פנמציא
ביד עכו"ם.

אף לפמ"ש הקצה"ח סי' רצ"ב סק"ב דהא דנמצא ביד עכו"ם היינו דוקא בנבלה שהוא
אינו מוזהר, אבל באבמה"ח דגם הוא מוזהר והספק גם עלי' הוי פפירש לפנינו ואמרי'
קבוע ע"ש וה"נ דחוה מוזהרת על עה"ד שוב אין להתיר מצד דפריש.

וא"ש הפ' ולאדם אמר כי שמעת לקול וגו' אשר צויתיה לאמר לא תאכל האי לאמר צ"ב
ועי' במיני תרגומא מ"ש בזה ולהנ"ל י"ל דהשי"ת הוכיח לו שאין לו התנצלות שמתחלה
הי' שוגג ואח"כ נכנס בו יצה"ר דגם התחלה הנה בפשיעה פיון דצונותיה "לאמר"
שתאמר לחנה וגם היא מוזהרת והוי קבוע ול"ה לו לשמוע ולאכול: שם ואכל.

במדרש אכלתי ואוכל עוד ותמיה ובס' דרוש שמואל הביא בשם הר"ר העשיל ז"ב
דאיתא במפן' אחרי אשר לא הורשה לו לאכול מעה"ד הוי פאילן של הקדש, (ועי'
הקדמה לים התלמוד והבאתי לעיל ג' ג') (ואיתא בגמ' הזיד במעילה במיתה דברי רבי
לכן נקנסה עליו מיתה ואיתא במעילה דף כ' נתנה לחבירו הוא מעל וחבירו לא מעל,
ונה שהשיב האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי והיא מעלה מעל ולא אני לכן ואוכל
עוד באופן זה דהא אצלי אין פאן איסור ע"ש: ובפשוט י"ל עפמ"ש בבעה"ט מן העץ
שחנה הכתה לאדם עם עץ, ואונס רחמנא פטריה ואמר דאם יאנסו אותו מפאן ולהבא
ג"כ יאכל אם יהי' אנוס.

וראיתי בקונן דרושים ח"א פרוש שני סי' מ"ח עפמ"ש בידי משה דאדה"ר אכל רק ח"ש
וסבר שמונת מה"ת, וצ"ע דהא קי"ל ח"ש אסור מה"ת, ונ' עפ"ד החכ"צ סי' פ"ו דח"ש
אסור רק בעשה בעשה להחשיב את האיסור, ועי' בישועות יעקב או"ח סי' ש"א סק"ג.

ובחוו"ד סי' ק"ד כ' דהיכי דאכל גם היתר אחר הח"ש איסור שאין פאן איסור תורה פיון דחזונו דלא אחשב"י ע"ש. ולפי"ז י"ל דהיכי דבדעתו לאכול עוד היתר מותר מה"ת דהרי אין פאן הוכחה דלהחשיב הח"ש איסור (ורק אם בדעתו לאכול עוד ח"ש איסור כ' בירושלמי פ"ו דתרומות דגם ר"ל מודה דח"ש מה"ת) וא"ש המדרש דאדה"ר התנצל אכלתי רק ת"ש "ואוכל" בדעה לאכול עוד היתר ולא חשבתי את הח"ש איסור ולא עברתי על דבריך ע"ש: וגם י"ל דבטלו עה"ד ברוב היתר באכלו, והא דאין מבטלין איסור לכתחילה רק מדרבנן ע' ביו"ד סי' צ"ט, אף הא הי' דבר חשיב ולא בטיל, ואי"ל דדבר חשוב ל"ב רק מדרבנן ז"א לפמ"ש החידושי הרי"מ ב"ש"ב קו' תוס' ב"מ ד"ו ב' ד"ה קפ"ז, דכל שהתורה הקפידה למנוח פמעשר בהמה ל"ב מה"ת, וכן י"ל דהחשיבות של עה"ד מפניך בתורה כי טוב העץ למאכל וגו', וי"ל דל"ב מה"ת.

ואפ"ל דכל החשיבות הי' דע"י אכילתו ממנו נפקחו עיניהם, ולאחר שפבר אכלו ונפקחו עיניהם שוב ל"ה ד"ח ובטל שפיר ברוב, וז"ש אכלתי ואוכל עוד דבאמת אכלתי ע"י ביטול ולא ידעתי שיש איסור בזה, ורק עכשיו נודעתי שדבר חשוב ל"ב, אבל עכשיו שנספקחו עיני שוב אוכל לאכול עוד ע"י ביטול דלא הוי ד"ח: יג) השיאני ע"י בהגהות מהר"צ חיות סוטה ד"ט.

על רש"י שם נחש נתן עיניו בחנה ובא עליה דכ' הנחש השיאני וכן אי' בשבת דקמ"ו ב'. יבמות ק"ג ב' ע"ז כ"ב בפעם שפא נחש על חנה הטיל בה זיהמא, אולם הלימוד של רש"י מן נחש השיאני לא נמצא שם.

ורש"י בשבת פי' ג"כ דמשמע לחז"ל מהא דנחש השיאני כמו שפי' פאן, ועי' מהרש"א שכו' רש"י הוצא דרשה זו מפדר"א ועי' ב"ר ספי"ח הנחש ראה אדם ונחמהו בה ע"ש: יד) נעפר תאכל כל ימי חייך, לכא"ו ק' אם זה טבעו הוא כפשר וירקות א"כ הקללה לברכה יחשב כי יש לו תמיד מן המוכן וא"צ לחפש כמו שאר בפ"ח, אף זה טעות אם רגש התמדה ילקח ממנו חיי' עלי' למעמסה ונחמתי הטבע המציאו שזאת הסבה שארסו ממית שכל ימי חיי' בכעס ועי"ז זורק מרה וממית כי רגש תשוקה ונחמה רגש הכרחי טוב לקיומו של עולם וז"פ בורא נפשות רבות וחסרונן, כי יש ברכה בזה שאדם מרגיש שחסר לו.

ואוי לאדם שאינו מרגיש בחסרון, וגם יוכל אדם לחמוד אם רק יוכל להגיע לזה וז"פ בשמים ממעל שבעניני שמים עליה להביט ממעל ממי שגדול ממך ותתקנא בו, ועל הארץ מתחת תביט מתחת באנשים עניים ממך.

וראיתי בשם החידושי הרי"מ ז"ל דהקללה הי' דל יהי' להנחש שום חיבור עם הקדושה כמ"ש כפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם והקב"ה אמר להנחש, הא לה מאכלך והלוך מאתי. ואין לה עמי שום התחנות וקישור: טו) ואיבה.

ערש"י אתה לא נתפוננת. עי' מהרש"א סוטה ד"ט ב' ד"ה אהרוג אדם.

עירובין ד"ק ע"ב מ"ש בזה: שם הוא שופך ראש וגו' הנה חז"ל דרשו אנשי איש ירא את ה', העושה תשובה כשהוא איש באבו בילדותו ולא ימתין עד זקנה דאח"כ יהי' קשה לו כמ"ש חנוך לצער ע"פ דרפו גם כי יזקין לא יסיר ממנו, והמליצו חז"ל ותיקין הי'

גומרין אותו עם הנגז החמה, רמז אנשי המעלה לא הי' ממתינים עם קבלת מלכות שמים על אח"כ רק בשחרית ימי חיייהם וז"ש משה בהשפמה עלה וכל עליותיו היו בהשפמה בראשית ימי חיו וע"כ עלה למעלה ראש וז"ש להנחש הקדמוני "הוא ישופך ראש האדם בכחו לנצחו אם יגבור עליו בראשיתו ואתה תשופנו עקב הנצחו אם ימתין עד סוף ימיו אז יהי ידך על העליונה ותנצח אותו.

ועי' בס' לב העברי דיצה"ר אין לו פח לפתות צדיק אלא מעט מעט היום אומר לו עשה כף וכו'. אבל רשע ברגע א' יוכל להיות צדיק גמור וז"פ הוא ישופך ראש אם ירצה רשע לעשות תשובה ברגע א' יוכל להפוך ראש, אבל ואתה תשופנו עקב, אתה צריך לפתות את הצדיק דרך עקב מעט עד שיגיע לראש פ"ש, וזה"פ בתהלים ק"ג פרחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשעו, דאם א' עומד במערב ברגע א' יוכל להפוך עצמו למזרח.

כן ברגע א' יוכל להתהפך מרשע לצדיק: שם האדם ביבמות דס"א אתם קרוים אדם ולא עפוי"ם וכ' שם בתוס' דהאדם עם ה"א קאי גם על עפוי"ם, עי' בתפארת ישראל פ"ג מי"ד דאבות שהאריך מאד בענין זה.

והקיצור דאזה"ע ישיגו רק בכח שכלם וישראל שומרים תורה אף מה שלמעלה משכל אנושי, כמו אדה"ר בקומתו וצביונו נברא, והי' יציר כפיו, ואדם כללי יכולין לקרא לכל אדם שהוא על שם אדחה ואף עפוי"ם, ושם כללי יכולין לומר בזה פחו האישי.

אבל שם פרטי רק בלא ה"א ול"ש לומר הראובן השמעון, וא"ש אתם קרוים אדם בלא ה"א שם פרטי. ע"ש אדה"ר ולא אוה"ע נקראים בהא שם פרטי, וז"פ והאישי משה עניו מאד מפל האדם חשב א"ע לקטן מפחות שבפחותים, ועי' בראב"ע (שמות ג' ט"ו) ע"ש באריכותה ובעיקר הדברים כגון למ"ש בס' הגלגולים פ"א שנסמת אדה"ר הי' חלק אלקי ממעל וכמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים, ובזוה"ק מתופי' נפח ורק אחר החטא הלבישתה ס"א הנקרא אדם בליעל ובני' שיצאו מאדה"ר להם נשמת אדה"ר עצמית ועפוי"ם יצאו מלבוש ס"א וזה אתם קרוים אדם עכ"ד ועמ"ש בזה בס' בית האוצר ח"א קלל ח' אריכות.

וע"ע בתוס' יו"ט פ"ב מ"ז מבפורים. אולם בב"ר פל"ד סוף אות י"ג, ומד"ר קהלת פ"ג על פסוק י"ח, ובילקוט איכה סי' תתר"ב איתא בפירושו דאף האדם רק ישראל וצ"ע, וגוף הטעם לחלק בין אדם להאדם, עי' בשטמ"ק ב"ק דל"ת דאדם הוי מיעוט למעט עפוי"ם וה' דהאדם ג"כ הוי מיעוט והוי מיעוט אחרי מיעוט והוא לרבות ע"ש עוד מזה, וע"ע במשניות דפוס ונילנא בהגהות יתרון האור מ"ש בזה, וע"ע בתורת חיים ב"ק דל"ח והביאותיו בפ' שמות (א' ה'), ובשו"ת ברית אברהם חו"מ סי' כ"ג בהג"ה אריכות בענין אדם והאדם: טז) עצבונה רש"י צער גידול בנים.

והרונה עיבור. והוא מעירובין ד"ק ע"ב וע"ש במהרש"א, וק' הא צער הריון קודם לגידול בנים.

וכ' בשם הג"ר חיים מוולאזין ז"ל דנכלל בזה עוד קללה, דבעוד שאתה עוסקת בצער גידול בנים הקטנים יהי' לה הריון, ולא אמיתין עד שתגדל בניה הראשונים: שם בעצב תלדי בנים ואל אישה תשוקתה ערש"י ורא"ם, ובמיני תרגומא ובמב"ן פאן כ' אף

שֶׁהַבַּעַל אֲדוֹנָהּ וְאִין מִדְרָךְ הָעֶבֶד לְחֶשֶׁק לְקִנּוּת לוֹ אֲדוֹן אַעפ"כ יְהִי בְּאִשָּׁה תְּשׁוּקָה לְאֲדוֹנָהּ, וְעַ' בַּס' יִשׁוּעוֹת מִלְּכּוֹ בְּלִיקוּטִים דַּע"ה דְּפִי בְּזָה בַּש"ב (א' כ"ו) נִפְלְאוֹת לִי אֶהְבֶּתָּ מֵאֶהְבֶּת נָשִׁים שֶׁיְהוֹנָתָן הִגִּיד לוֹ אֶתָּה תְּהִי לְמִלְךָ וְאֲנִכִי אֵהִי לְמִשְׁנָה וְרָצָה בְּמִשְׁלַת דָּוִד עָלָיו לְהִיּוֹת נִכְנַע לוֹ וּבכ"ז אֶהְבּוּ וְזָה כְּמוֹ אֶהְבֶּת אִשָּׁה לְבַעְלָהּ.

וְעַ' תוּס' יו"ט פ"ד דְּכֶתְנֻבוֹת הִבִּיא רֵאִי דְּבְנֵי פוֹלֵל בְּנוֹת, וְעַ' רַבֵּה"ז שֶׁהִק' מִפְּרֻשָּׁה ה' פ"ד וַיּוֹלֵד בְּנִים וּבָנוֹת, וְעַ' בַּתֵּה"ד סִי פִיָּה, וְעַ' ב"ב דְּקַמ"ז בְּאֶמֶר נְכֹסִי לְבְנֵי אִין הִבֵּת בְּכָלֵל. גַּם בְּרִישׁ פ' וַיִּקְרָא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל, וּבַפ' אֲמֹר בְּנֵי אֶהְרֹן וְלֹא בְּנוֹת אֶהְרֹן ע"ש: וְעַ' פְּסָחִים דְּקִי"ג קִשָּׁה פְּרַנְסָתוֹ שֶׁל אָדָם כְּפָלִים מִחֻבְלֵי לֵידָה דְּכ' בְּעֶצֶב תִּלְדֵי בְּנִים וְכ' בְּעֶצְבוֹן תֵּאֶכְלֶנּוּ כָּל יְמֵי חַיָּיהָ, הִנֵּה בְּחֻבְלֵי לֵידָה תִּתְנַחֵם שְׁגַם בַּת מִלְכָּה סוֹבֶלֶת כְּמוֹהָ אֲבָל בְּפְרַנְסָה יֵשׁ לוֹ עַג"נ כְּפָלִים מֵהָ שֶׁהוּא טוֹרַח בְּזִיעַת אַפּוֹ, וְגַם שֶׁעֲשִׂיר יֵשׁ לוֹ בְּלִי יְגִיעָה: שָׁם בְּעֶצְבוֹן תֵּאֶכְלֶנּוּ עֶצְבוֹן ל' עֶמֶל וְיִגִיעָה כַּמ"ש בְּקִהְלַת י' ע"פ מְסִיעֵאֲבָנִים יַעֲצֹב בָּהֶם, וְרִמְזוּ לְמַחְזוֹ"ל אֲבוֹת פ"א אֶהְיֹב הַמְּלָאכָה, וְעַ' בְּלַחֵם שָׁמַיִם שָׁם שָׂאֵף ת"ח צָרִיף לְעֶסֶק קֶצֶת בְּמִלְאכָה מִשׁוּם בְּרִיאוּת וְטוֹב לְעֵיפוֹל ע"ש, וּבְאֲמַת כ"כ כָּאֵן הַפְּלִי יִקָּרַע עַל בְּזִיעַת אִפְיָה תֵּאֶכְלֵל לַחֵם דְּיֵשׁ סִמָּה לְדַבְרֵי הַרוֹפְאִים שֶׁקוֹדֵד אֲכִילָה צָרִיף לְעֶסֶק בְּמִלְאכָה וְזֶה עוֹזֵר אֶל הָעֵיפוֹל וְכַמ"ש יְגִיעַ כְּפִיָּה כִּי תֵּאֶכְלֵל אִשְׁרִיף וְטוֹב לָךְ, וְעַ' בְּגִיטִין ס"ז ב' גְּדוּלָה מְלָאכָה שֶׁמְחַמֶּמֶת אֶת בְּעָלֶיהָ, וּבִנְדָרִים מ"ט מְלָאכָה מְכַבֶּדֶת בְּעָלֶיהָ, וְכ' בְּאִיּוֹב ה', אָדָם לְעֶמֶל יוֹלֵד, וְאֵף שֶׁדַּחְזוֹ"ל בְּסִנְהֶדְרִין צ"ט עַל תּוֹרָה מ"מ אִין מְקָרָא יוֹצֵא מִיַּדִּי כְּשׁוֹטוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא תּוֹרָה תּוֹשֵׁבִי שֶׁמְתַשֶּׁת כַּחוֹ שֶׁל אָדָם, וּבִנְדָרִים מ"ט.

מֵאֵן קִצְרֵי וּמְרִיעֵי רַבָּנָן (וּמִזָּה הִטְעַם נִהְגוּ לְהִתְנוּעֵעַ בַּשְּׁעַת לִימוּד. וְעַ' בְּכוֹזְרֵי מֵאֶמֶר ב' סִי ע"ט נִעְנוּעַ לְהַעִיר חוֹם הַטְּבָעִי וַיִּתְעוֹרְרוּ הַפְּחוֹת ע"ש וְעַ' זֶה"ק פְּנִיחָס דְּרִי"ח ב' דְּכָל עֶמְמִין לֹא עֶבְדִּין נִעְנַע אֲלֵא יִשְׂרָאֵל כִּד לְעֵאֵן בְּאִרְיֵיתָא נִשְׁמוֹתֵיהֶן דִּישְׂרָאֵל אִתְגְּזְרוּ מְגוּ בּוֹצִינָא קְדִישָׁא דְדִלִיק וְנִהוּרָא בְּשֶׁרְגָא כִּינּוּ דְאַתְאֲחֻדָא גוּ פְּתִילָא לֹא שְׁכִיף אֲלֵא מִתְנַעֲנַע נִהוּרָא לְכָאֵן וּלְכָאֵן.

וְכ' גַר ה' נִשְׁמַת אָדָם, וְאַתָּם קְרוּיִם אָדָם וְלֹא אוֹה"ע עַש"ה, וְעַ' בַּס' נִשְׁמַת חַיִּים לֹר' מְנַשֶּׁה בֶּן יִשְׂרָאֵל מֵאֶמֶר ג' פֶּרֶק א' מ"ש בְּזָה, וְע"ע בְּמִדְרַשׁ תַּלְפִּיּוֹת). וְע"ע ב"ר פֶּרֶק ע"ד וּמִנְחוּמָא וַיִּצָא חֲבִיבָה מְלָאכָה מְזֻכּוֹת אֲבוֹת, וְגְדוּל נִהְנָה מִיְגִיעַ כְּפוֹ יוֹתֵר מִיר"ש בְּרֻכּוֹת ח'.

וּבְחֶרֶת בְּחַיִּים זוֹ אֲנֻמְנוֹת, יְרוּשְׁלָמִי פ"א דְּפָאָה. כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ אֲנֻמְנוֹת דּוֹמָה לְכָרֶם גְּדוּר וְכו' תּוֹסְפָתָא פ"א דְּקִיּוּשִׁין שֶׁב שְׁנֵי הָיוּ כְּפָנָא וְאַכְבָּא דְּבִי אֲנֻמְנָא לֹא חֲלִיף סִנְהֶדְרִין ז.

וּבַפ"ב מ"ב דְּאֲבוֹת ר' גְּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל ר' יְהוּדָה הַנְּשִׂיא אֹמֵר יָפָה ת"ת עַם ד"א שֶׁיְגִיעַת שְׁנֵיהֶם מְשַׁפְּחַת עוֹן, דְּקִדְקוּ לְהוֹדִיעַ שָׁם אָבִיו אֲשֶׁר לֹא כֵן עָשׂוּ בִימֵי הַתְּלֻמוּד בְּכָל מְקוֹם כִּי הוֹדִיעוּ בְּקִצְרָה ר"ג בְּרַבִּי, ר"ש בְּרַבִּי בְּסוּף מִפּוֹת.

וְרָצוּ לְהוֹדִיעַ מִי הוּא הָאוֹמֵר בֶּן נְשִׂיא וְעֲשִׂיר מוֹפְלָג בְּכָל זֹאת יִנְהִיר עַל הַמְּלָאכָה. וּמִצַּד זֶה חֲפִץ יַעֲקֹב בְּגִשְׁמִיּוֹת בְּבְרֻכּוֹת אָבִיו, שֶׁלְּכָאוֹ"מָה הַחֲרָדָה שֶׁל אִמּוֹ הַצְּדִיקָה לְשִׁלִּיחַ מְדַנֵּים בֵּין אֲחִים עֲבוּר גִּשְׁמִיּוֹת שֶׁל עוֹה"ז, אֵף רַק כִּי עֲנִיּוֹת מְעַבְרֹת ע"ד קוֹנוֹ וְחֲפִץ

יעקב בפשליחות הנפש שיוכל לעבוד ה באמונה להנות גם מעוה"ז שיוכל לישוב בשלנה
לעבוד ה: יט) בועת אפיה תאכל לחם.

ע"י בס' תולדות אדם ח"ב פ"ב להגר"ז מוילנא דכאן כ' אפיה מלא ב"ד ובפ' בשלח
(ט"ו ח') וברוח אפיה נערמו מים ג"כ מלא, סימן לדבר קשה מזונותיו של אדם פקריעת
ים סוף זה מלא בועת אפים וזה ברוח אפים ע"ש: שם פי עפר אתה, בחות יאיר בקונ'
ההספדים כ' דבתהלים קט"ו יקר בעיני ה' המותה לחסידיו, יל"ד למה דוקא לחסידיו
ולא לצדיקים, וי"ל דאי' במדרש עפר אתה ואל עפר תשוב אחר הקב"ה לאדה"ר קומץ
עפר גזולה בידה לה תשוב לבועלים, ובב"ק ד"ל האי מאן דבעי למקוני חסידא לקנים
מילי דברכות, ובברכות דל"ה כ' לה' הארץ ומלואה, וכ' השמים שמים לה' והארץ נתן
לבני אדם ומשני פאן קודם ברכה וכאן לאחר ברכה, וא"כ צדיק מוכרח למות מפח גזירת
ואל עפר תשוב להתזיר הגזילה, אבל בחסיד דקנים מילי דברכות ושוב אין גזילה בידו
ולמה ימות.

ובעבור זה קשה בעיני ה' המותה לחסידיו: (כ) חנה ערש"י דשייף לעיל גבי ויקרא אדם
שמות וכו' ראיתי לפרש דהנה לא נודע דבר כ"א מהפיו דלא נודע האור כ"א מהחושף
והמר ממתוק, והנה שם גבי ויקרא אדם שמות לכל וכו' עוד לא נודע ענין המיתה לכן
לא שייף לקרא לה חנה שהיא אם כל חי, אבל פיון שהפסיק הענין ומספר מענין עה"ד
שנגזר חיתה בעולם כמו שפסיים פי עפר אתה ואל עפר תשוב, אח"כ אמר שקרא שמה
חנה כי היא היתה אם כל חי: (נא) פתנות עור ערש"י וראיתי בספר ישן צפנת פענח ערף
אדם וחוה דלמה הלביש הקב"ה רק בשל עור דפסקינן דערום אסור לברך.

וג"כ חייב אדם לברך על מלבוש חדש שהחיינו, וגם קי"ל דכל הברכות צריף להיות
עובר לעשייתו, וגם פסקינן דאין מברכין על בגד של עור משום צער בע"ח, ולפי כל זה
לא הי' יכול הקב"ה להלביש את אדם מלבוש הראשין שהלבישו פי אם דוקא של עור
ולא זולתו דמלבוש אחר לא הי' יכול אדם לברך עובר לעשייתו דהי' ערום, לכן התחכם
הקב"ה והלבישו בבגד של עור דל"צ שהחיינו ע"ש באריכות, ובס' חנכת התורה
בהשמטות אות רכ"ד הביא מ"ד מפאן שייחידים הי' בעולם וכ' לפרש דמשום לא ילבש
גבר פלי אשה אסור להיות לשניהם בגדים שוונים, וק' דכ' וילבישם דמשמע דלשניהם
הי' בגדים שוונים וצ"ל דהטעם דאם שוונים יתערבו אלו עם אלו ומלאה הארץ זימה,
וא"כ פאן דיחידים היו בעולם וליכא חשש בכה"ג ליכא אסור, ובס' ישועות מלכו
בלקוטים דע"ו הא דהמנהג בא"י בל"ג בעומר לשרוף בגדים על קברו של רשב"י, כמו
שאדם וסנה קודם החטא הי' ערומים ולאחר החטאהלבישם ה', ועי"ז המנהג שהפלה
נותנת להחטן טלית של מצנה להורות שהיא גרמה שיצטרף ללבןש ובזה מתקנת בטלית
של מצנה, כמו כן ברשב"י שישב במערה בלי לבוש והי' מדרגתו כמו באדה"ר קודם
החטא וזה מרמזים בשריפת הבגדים שצדיק הנה לא הי' צריף למלבוש ע"ש, ועשו"ת
חתם סופר יו"ד סי' רל"ג ושו"ת שם אריה או"ח סי' י"ד אריכות בזה ועמ"ש בפ' ויצא
(ל' כ"ג): (כא) ויעש ה"א לאדם ולאשתו כת"ע וילבישם ויאמר וגו'.

ע"י בנח"ק שכ' לפמ"ש ב"ד סי' רנ"א סעי' ח' דלקסות מקדימין אשה לאיש משום
צניעות, וז"ש לאדם ולאשתו וכ"ת הול"ל לחנה ולאדם, לז"א הן האדם וגו' יחיד

בתחנתונים והשטא ליכא צניעות עי"ש עוי"ל דבהשי"ת ל"ש זה פי פרגע א' נעשה לשניהם ולבשום וז"ש ויעש ה"א הכל פרגע א', וגם י"ל דבהוריות י"ג ב' איש קודם לאשה להחיות, ואשה קודמת לכסות, וכ"ה ביו"ד סי' רנ"א, ובמדרש אי' דהמזיקים הי' רוצים להזיק לאדה"ר נתן לו ה' אור משחו, וזה שנתן פתנות אור באל"ף והוי משום הגנה פדי להחיותו, ובכה"ג איש קודם: שם בתרגום יונתן לבושין דיקר מחשף חניא וכו' וכ"ה במדרש שוחר טוב מזמור צ"ב דהי' מעור של הנחש ובשם הרוקח אי' מעור של לניתן שמלח לצדיקים לעת"ל ועי' במדרש וע"ע בנח"ק אות כ"ג.

ועי' שו"ת מהרש"ם ח"א סי' קס"ח שנסאל במעות שגדר להלביש ערומים אם יוכל לקנות מזה תפילין לעניי אי הוי מלבוש, והביא תיקוני זהר תיקון כ"א היא שמלתו לעורו דא משפא דתפילין דאתמר בהון ויעש כו' פתנות עור וילבישם הרי דנקרא מלבוש, ועי' בסוטה די"ג ב' מה הקב"ה מלבוש ערומים דכ' ויעש כו' וע"ש ב"ד ב' ובב"ר וילקוט, ובהקדמת ת"ז תיקוני ז.

ובתשו' הרשב"א ח"ב סי' קפ"ו. ובתשו' הרשב"א שבבדה"ב יו"ד סי' רכ"ח.

וערש"י זבחים י"ט רע"ב בד"ה לשם ורשב"ם ב"ב קנ"א א' ד"ה ס"ת מי מקרי נכסי פתילין דמי א"ד תפילין הוי מלבוש אבל ספר מצנה וכו' וכ"ה בנמוק"י ומרדכי שם. וע"ע במהרש"ם ח"ג בסופו בהשמות לח"א מ"ש בזה.

ועי' בקובץ המאסף היו"ל בירושלים מאת הג"ר בן ציון אברהם קואינקה שנת י"ז פרו' א' סי' ט"ז מ"ש בענין זה, וע"ע בשבות יעקב סי' כ"ד. ובסי' נ"א ובכרך ב' סי' ב', וערש"י עירובין דכ"ד א' ד"ה סלקי דהוי בכלל בגדים ועי' בב"י אה"ע סי' ק"ט, ובזבחים די"ח א', ועי' בחו"מ סי' רמ"ח או תפילין בכלל נכסי ובהגהות רע"א שם, פ"י בכל המקוהות שציניתי, הקיצור מזה שהגאון רש"ם ועוד רבנים בהמאסף העלו דאין לזוז מפסק הרשב"א דאין לתפילין דין בגד ואין בכלל מלבוש: (כב) הן האדם יי' פן ישלח ידו ערש"י עי' בינה לעתים דרוש ט"ו כי יראה שח"ו פילית למעלה א ל קנאה ולמה ימנעהו מלקיחת עה"ח יקח ויחז' לעולם ורק פיון דקודם אכילתו מעה"ד הי' חסר ידיעת טוב ורע ואיך יתכן לצייר שיהי' נעדר מזה ואיך יוכל להשתלם אם לא ידע להבחין בין טוב ורע, ורק אם א' מקבל מחבירו על צד החסד אין לו נחת רוח מזה, אבל אם ישיג מצד עצמו אז יתענג מזה, וזה אם יאכל מעה"ד תהי' הידיעה לו טבעיית וכוונת השי"ת שאדם ישתלם מצד עצמו ע"ש באריכות פי דבריו מתוקים: (כד) להט החרב, עי' בקובץ דרושים ח"ב פרו' ראשון סי' ז' דרוש יקר, ועי' לעיל (ג' י"א) מזה: ד א) והאדם ידע ערש"י ועי' שו"ת תשב"ץ ח"ב סי' רכ"ב עוד שאלת ח"ש ר' שלמה והאדם ידע ידע פכר פיון שלא אמר וידע אדם, כי וידע אדם ג"כ הוא לשון עבר כמו והאדם ידע שהרי ו' של וידע פיון שהיא פתוחה הוא ו' ההפוך שמהפכו מעתיד לעבר, ומ"ש שהיא רפה פפה בל' ישמעאל ואמרת שא"כ הוא עבר זה טעות כי פשתסלק הגא"ו ישאר ידע שהוא עתיד כמו וישאר הוא ידע, אבל פנונת רש"י שא"כ וידע הי' מתפרש פחבירי' שהוא גמשה לספור שלפני' כמו וילך משה וישב אל יתר חותנו אבל פיון שאמר והאדם ידע הוא מתפרש פחבירי' שהוא הספור של מעלה פחו ומשה הי' רועה שהי' קודם הספור שלמעלה בזמן גדול, וזה מדרש סדור הדברים לא מצד הדקדוק, ומ"ש היאך אפשר שביום א' הי' יצירת

האדם וחוה ולידת קין פבר אחז"ל כל מעשה בראשית בקומתו נבראו ואמרו אדם וחוה
כבני עשרים שנה נוצרו, וד"ז הוא הגון ליציר כפיו של הקב"ה ושיהי' נוצר שלם ושיהי'
ההריון והלידה ביום א' פן יהי לעת"ל כמ"ש עתידה אשה שתלד בכל יום שנא' הרה
וילדת יחדיו וראי' מתרגומות.

ומ"ש שלא הי' בו יצה"ר קודם שחטא אמת הוא, ותשמיש לקיום העולם מפועלת היצ"ט,
ונה מ"ש הרמב"ם בס' המורה פ"ד ואין בהכרחי טוב ורע, וענין מה אהבת הנחש
שאמרתי יש לה סיד ואין זה מקימו, ואל תכניס עצמה כי אם בפשוטי דברים ובמה
שהרשות התבונן עכ"ל: לשם ומהר ותלד את קין, ערש"י ורמב"ן והנכון שאמרה הבן הזה
יהי קנין ל"ה וכו' ועי' בס' מיני תרגומא מילת ונראה את הפה לא מצאתי וצ"ל ונראה
את הפהו (תנ"י י"ג מ"ט) ויגש כו' (שמואל א' ל' כ"א) אולם מ"ש פאשר נמות כו'
בסנהדרין ל"ח ואדר"נ פ"א י"ב שעות, ז' נדונגה חנה, ח' ילדו, ט' נצטוו, י' סרח, י"א
נידן הרי בשעה ח' שנולד קין לא חטאו ולא נגזר עדיין מיתה, אף ע' ברמב"ן (ב' י"ז)
והשתא לדעת רבותינו שזולת החטא ל"ה מיתה כלל א"כ א"ל כפי' פאשר נמות וכו'
אכן יתכן לכונן דעת רמב"ן דאדם וחוה השיגו דע"פ הטבע מפני היותם מורכבים
מעומדים למיתה ולכן קראה קין פאשר נמות כו' אבל בשעה ט' שנצטוו שלא לאכול
מעץ הדעת נתבשרו שחפץ ה' ליתן חיים נצחיים, אף ביום אכילה ימות וא"ש ומבואר
הא דשבת דנ"ה ב' אמרו חלה"ש מ"מ קנסת כו' וק' וכי לא ידעו מקרא ביום אכלה כו'
עוד דלא שאלו מ"ט או למה רק מפני מה, רק דעיקר שאלתם הי' מפ"מ כלו' גם בל"ז
הי' מעומד למיתה, וא"כ מ"מ קנסת מיתה דבלא"ה נידן במיתה מפני שהיא מורכב,
והשיב ה' מצוה קלה צוניתו והי' בו להצילו ומפני שעבר נשאר על טבעו, וארשום כנגד
אנשי טבע ממחז"ל דבלא חטא ל"ה מיתה בשבת ל"א על ג' עבירות נדה מ"ט.

ערש"י היא איבדה חלתו של עולם כו' משמע דאל"כ ל"ה חיתה, וכן בשבת נ"ה ע"ש,
וכן מב"ב דע"ה אמר הקב"ה לחירם מלך צור בך נסתפלתי וכו' וקנסתי מיתה ופי'
רשב"ם בך נסתפלתי כשבראתי עולמי שאמה עתיד למרוד בי, הרי דלולי הקנס הי'
חירם חי לעולם וכן כל אדם, וכ"ה בע"ז ד"ה א' דאי לא חטאו לא מייתי עכ"ל בקיצור:
ובשו"ת מהרשד"ם או"ח סי' ב' ועל מה ששאלת שמבראשית עד ואלה תולדות אין ה'
הנכבד, ומאלה תולדות עד והאדם ידע כ' ה' אלקים ב"פ ומשם והלאה כ' ה' לבד, רק
בפ' וארא (ט' ל') מפני ה' אלקים, ויעצתני שלא אשים לב למ"ש בעל העקרים מאמר
ראשון פי"א, והאמת שלא הי' ראוי להשיבה, שאם דברי בעה"ק לא ערבו לחיפה אשר
כל דבריו מתוקים כדבש איך יערבו דברי שאין לי דמיון עמו ולפניו אפי' פקוף בפני
אדם מ"מ אשוב לה כי כפי האמת הוא מסתרי תורה, מ"מ מה שנא' ע"ד הפשוט חבלי
עומק פלל, כי פרש"י בתחלה עלה במחשבה לברא במדה"ד וראה שאין העולם מתקיים
שתפו למדה"ר, הד"א ביום עשות ה' אלקים, א"כ מבראשית עד אלה תולדות מדבר
מענין הבריאה עד שבא אדם ונצטוו כ"ז הי' במחשבה וכיון שראה חכמתו ית' שאדם
מוכן לחטוא וא"כ א"א לעולם להתקיים במדה"ד פיון שהכל נברא בשבילו, אם יחטא
הדין מחייב לחזור עולם תהו שתף מדה"ר ואמר ביום עשות ה' אלקים, ויהי' פי' עשות
כמו ויעש אלקים את הרקיע תקנו על עמדו וח"ש ב"פ לא אוכל לפרש, אבל מ"ש בפ'
וארא טרם תראו מפני ה' אלקים הוא מרגליות טובה בעיני כי במכה ההוא אע"פ שהוא

במדה"ד אליהם נהג עמיהם במדה"ר גדולים והוא פי שהפשתה והשעורה שאינם כ"כ צריכים לחיי העולם נפתה, אבל חטים וכוסמין שהוא מין חטים וחי אדם תלוין בהם לא נפו הוי שנהג עמיהם במדה"ר לכן נכתב שם ה' אלקים עכ"ל: שם קניתי וגו' את הבל.

ולא אמרה טעם למה קראה הבל ע' במפן' וראיתי ע"פ גמ' סנהדרין ל"ח בראשונה צבר עפרו בח' עלו למטה ב' ויגדו ד', וכ' תוס' קין ותיומת ע"ש, בס' נצטנה בי' סרח, נמצא דהבל נולד אחר החטא וקראה קין דקונדם החטא קניתי איש את ה' שיהי' נצחי כפיכחול אבל אחיו נוצר אחר החטא ובא מיתה לעולם וקראה הבל כלו' אדם להבל דמה: (ב) ויהי הבל בס' דונאי מהרא"י הביא הא דהקדים הבל לקין הלא קין הבכור, דעיקר הפסק של מרעה הצאן הי' לטובת הצאן להציל בחורף מקור וקנין מחורב ולמת להם לאכול ולשתות וגם מה שחולבין מהם לטובתם דאל"כ יחלו מרוב חלבם, וגינת הצאן ג"כ לתועלתם פי כבד עליהם מנשא, רק שע"י טובות אלו נחשף ג"כ תועלת הרבה להיטיב להו.

וא"כ עיקר הפעולה טובות אחרים, משא"כ עבודת אדמה אינו לארץ שום תועלת רק העובד תועלתו מבקש וחספני שהבל הי' בו מדה טובה כזו להשתדל בטובת אחרים ואפ' בע"ח בהמיי ומכ"ש שהי' בו החדה לעשות טוב לרעהו לכן הקדיחו התורה למת לו יתר שאת על אחיו שלא הי' לו מדה זו רק לתועלת עצמו, ועי' מהרש"א סוטה ד"ט ב' בשם פדר"א, וע"ע ביבמות ס"ב, ובכתבי הגה"ק מאסטראווצי ז"ל לראיתי וקין הי' עובד אדמה מילוי קין כזה וף ודן עולה "היה עובד אדמה" מאה וארבעים וששה: (ג) ויהי מקץ עי' בינה לעתים דרוש ד' ונ"ו דקין הביא מקץ הימים אחר זמן רב שפבר נתברו הפירות על פני חוצות עד שקץ בהם ומפרי האדמה מחה ששנזמן לו, אבל הבל הביא מבכורות הפרי הראשון והטובים וזה טעם חלה ראשית עריסותיכם וכן פטר חמור ופדיון הבן ע"ש דרושים יקרים וע"ע בשו"ת שאילת יעבץ ח"ב סי' פ"ד ע"ש במד"ר התחו' מאד: (ד) וישע עמד"ר בפ' אמור פכ"ז סי' ה' אלקים יבקש את הנרדף דשעה אל הבל ולא לקין, ועמ"ש ביפ"ת ועי' בס' ישועות מלכו בליקוטים דף ע"ו הא דכ' יבקש והי' צ"ל יעזור את הנרדף ורק פי לפעמים האדם חושב ששנרדף הנהו משונאיו ובכ"ז לא יבקשו ה' להצילו, אבל באמת אינו נרדף כלל רק הוא הרודף רק שונאי אינם מניחים א"ע ממנו ומתקוממים כנגדו.

ונה אלקים יבקש הנרדף מי הוא באמת הנרדף ומי הרודף: (ו) אם תטיב שאת ערש"י ותרגום, ועי' המקנה קידושין דס"א ב' בגמ' ד"ה בשלמא: (ח) ויאמר קין וגו' ולא פירש מה אמר וע' רש"י ומד', ובספר ארץ צבי.

עיר חברון בית ב', כ' ע"פ ה' לי בעזרתי נאני אראה בשונאי, ר"ל שדוד התפלל רק נגד אנשים שונאים לו כאוהבים ובקרוב טמון שונאה והמה אויבים, אבל נגד אלו שהם שונאים בפרהסיא א"צ שמירה פי גם דוד לא הי' יתום קטן פי הפה את הארי ואת הדוב וגלית הפלשתי, וז"ש ה' לי בעזרתי נגד הנראים לי בעזרתי ובשונאי אני אראה בעצמי, ונהה הבל הי' בנדאי גבור כמו קין אף קין הסתיר שונאתו וז"ש ויאמר קין אל הבל אחיו ר"ל שהי' אומר לו שהוא אחיו באחנה ופי"ז לא הי' נשמר ממנו לכן ונהרגהו פ"ש.

הנה בפירושו הזה אל הכל אחיו באחיו הגאון מוויילנא, והובא בס' קול אלי', והביא מד"ר פכ"ב דהכל הי' יותר גבור מקיני ע"ש. ובפשט ה' לי בעונרי ראיתי בתהלים הנדפס פעת עם פי' עץ הדעת טוב מהקדוש ר' חיים ויטאל ו"ל קפיטל קי"ח שכ' פן ועמ"ש בפ' ויחי ז' ט"ו ושם בפ' שפת אמת כ' עפמ"ש חז"ל פי מי שאינו ניצל בשביל עצמו רק בשביל אחרים אינו ראוי לראות במפלת שונאיו ורא' מאשת לוט דהביטה מאחרי' ונעשית נציב מלח, וזה"פ ה' לי בעונרי אם ה' יהי בעונרי בזכות עצמי ולא בזכות אחרים אז נאני אראה בשונאי אהי' ראוי לראות מפלתם ודפח"ח.

ובהגדה ריח דודאים מזקיני הגאון המפורסם האבד"ק לאסק"ל, בהלל, כ' פי הקנאה על ישראל הוא תמוה פי איך יתקנאו אוה"ע על ישראל הלא להם כל חמדת עוה"ז וישראל הם בשפל המצב ואיך יתקנאו עשיר בעני ואביון, וזה מורה פי באמת ישראל עליונים במעלה וסופם לעלות מעלה מעלה ואע"ג דאינהו לא חזי מזלי' חזי, והשר שלקם יודע מעלת ישראל ולכן מקנא בהם.

ומשו"ה גם בלב האומות יפול קנאה, וז"ש דהמע"ה ה' לי בעונרי נאני אראה זאת בשונאי במה שיש לי שונאים אף שאני שפל ונבזה ועכ"ז ישנאוני, מזה מוכח פי ד' לי בעונרי, וזה נכון מאד: י) קול דחי אחיך ערש"י ועי' מהרש"א סנהדרין דל"ז ב' ח"ש בזה: יא) ארור אתה מן האדמה פרש"י ועי' ספר תולדות נח דרוש ה' בזה, ועי' בלבוש האורה שתמה על רש"י שכ' דאדמה הוסיפה לחטא דמה חטא שיין לארץ שהרי ה' שם זה בטבעה מתחלת הבריאה שתבלע כל הליחות ואיך לא תבלע דמו של הכל, ואם לא תבלע הי' נגד הטבע והניח בצ"ע, ועי' ס' באר שבע בסוף התשובות כ' דאשתמית' לי מ"ש תוס' סנהדרין ל"ז ב' גבי מיום שפתחה אדמה את פיה וקיבלה לדמו של הכל שוב לא פתחה.

ונו"ל כל דם אם נבלע רישומן ניכר ושל הכל לא ניכר כלל, נר' שגם הם הרגישו בקו' הנ"ל ולכך תי' פנ"ל ול"נ שלק"מ לפי שלא עלה ע"ד רש"י שחטאה ארץ במה שבלעה כקו' הנ"ל ועו"ק יותר דא"כ הו"ל להפסוק לקצר ארור אתה מן האדמה אשר לקחה דמי אחיך מידך אע"כ פינון שהאריך אשר פצתה את פיה משמע שחטאה במה שפצתה את פיה פי זה היה נגד טבעה שהרי בקרח כ' ואם בריאה יברא ה' ופצתה, וא"א לחלק שאינו דומה פציעה פאן לשם מדפריך גמ' אהא מיום שפתחה וקבלה לדמה של הכל שוב לא פתחה והא כ' בקרח ותפתח ומשני לרעה פצתה לטובה לא פצתה, ואם איתא ל"ה צריך לשנוי' דחיקא כלל אלא הו"ל שא"ד האי פציעה לשם, וכן דיוק ל' הגמ' שלא נענשה הארץ אלא על שפתחה הי' נגד טבעה מדקאמר מיום שפתחה פיה כו' ול"א בקיצור מיום שקבלה ארץ לדמו של הכל ויכול להיות שגם תוס' נתפוננו לכך רק שקצרו כמנהגם, ומה שפי' כל דמים נבלעו בארץ לאו משום שהרגישו כקו' לבוש אלא פאן ליתן טעם לשבח למה פצתה פיה נגד טבעה ולמה לא בלעה פחו כל בליעות לחיות, וחי' פדי שלא ישאיר רושם ניכר כלל פדי לכסות מעשים רעים של קיני ואם לא נתפוננו תוס' לכך מקום הניחו לי להתגדר.

ועוד הק' בלבוש וכי בר דעת הארץ שתיענש, ואין להשיב מקללה ראשונה דשא"ה פינון דהיתה בא ציזוי של עץ פרי ויהי' המצווה מי שיהי' של עץ פרי היתה ג"כ בר

עונשמשא"כ פאן וצ"ע ול"נ שלק"מ שגם רש"י הרגיש מדקאמר הפ' האדמה בה"א הידוע אלמא שרמז הפ' על האדמה הנז' למעלה בהקללה הראשונה ולכן יפה דקדק ויפה פון רש"י שפי' מן האדמה יותר ממה שנתקלה היא כבר בעוננה ומ"ש רמב"ן ואינו נכון פי בכאן לא אירר האדמה בעבורו פאשר באביו אבל אחר שיהי' הוא ארור ממנה כו' יש להעיר תשובה נוצחת מגמ' הנ"ל מדקאמר מיום שפתחה הארץ פיה שוב ל"פ לטובה משמע בהדיא שהאדמה בעצמה נתקלת ונענשה שלא תפתח עוד פיה לטובה וזה סיוע גדול לרש"י ו"ל עכ"ל: יג) גדול עוני מנשוא פרש"י בתמי' עי' ספר שארית יוסף על פללי תלמוד נתיב המשנה פלל י"ג הביא המקומות שרש"י כ' בתורה בתמי' עי' רא"ם פאן דלא תכן לפרש בניחותא ופי' מנשוא על עצמו שא"כ הי' מגדיל החטא, וזה לא תכן דא"כ מה הן גרשת אותי וגו' הרי הודה גנדל עונו וראוי לכ"ז, אם לא שגפרש עוני ענשי כמ"ש ראב"ע, והרב ימאן פי בכ"מ עון חטא ולא עונש, ופי' פי לא שלם עון אמורי הנה לא נגמר עדיין חטאו להיות מגורש מארצו עד אותו זמן ולא נחמלא סאתה ע"כ ומן (נח י"א ו') נעתה לא יבצר מהם דפרש"י בתמי' כ' וז"ל וכי לא נמנע מהם זאת המחשבה והלא אנחנו גרד ונבלבל ובהכרח תמנע מחשבתם.

אבל אאפ"ל בניחותא שהרי נמנע מהם אם לא שגפרש מהם מעצמם כלו' לא תהי' המניעה מעצמה ולכן אנחנו גרד ונבלבל וזה א"א דא"כ מהם לא יבצר מבעני' לי' וכן בהכי קרא שמו יעקב (תולדות כ"ז ל"ו) כ' רש"י ל' בתמי' כמו כו' שהוא מבואר ממ"ש ועבדתני חנם שאל"כ יהי' ועבדתני חנם שמבקש ממנו זאת ואינו שהרי מיד אמר נקבה שררף עלי'.

מכ"ז נר' מרש"י לשון בתמי' שולל נחותא, ומצינו בקצת אלו מקומות שישבו רמב"ן וראב"ע הל' בניחותא ורמב"ן כ' גדול עוני מנשוא ר"ל מסלוח והרבית עלי עונש פי הן גרשתי אותי כו' אבל שמוני שלא אענש יותר ממה שחייבת אותי פי בעבור שאהי' נע ונד פל מוצאי יהרגוני, ובלא יבצר מהם פי' ראב"ע אם אענבם יחשבו שיוכלו לעשות פל חפצם וכן בהכי קרא שמו יעקב פי' ראב"ע הכי כמו אמת וכן הכי אחי אמה, הרי דנתעצמו ליישב הכתובים בל' נחותא פי' נר' להם זר בפסוק ל' בתמי' דאפשר במקומות נפיק חורבא מינ' עכ"ל: יד) נע נד עי' בשל"ה בנוי העמודים פרק יו"ד מ"ש בזה, ומפל ענין חטא קין ע"ש אריכות: טו) לכן פל הורג קין רש"י מקרא קצר ולא פירש עונשו עי' קובץ דרושים ח"ב סי' ל"ב מה שפי' שארי הגאבד"ק מאנקהטוב שליט"א דזה יהי' עונשו פל הורג קרא קין.

וישאר שם קין לשמחה ולדראון עולם ע"ש: שם לקין אות ערש"י ושפ"ח ועי' בס' הפלאה על פתובות דע"ז ב' שהביא מד' דכ' לו ני"ו במצחו, וכ' דאי' בפתבים דד' מיתות הם נגד ד' אותיות של שם הוי' סקילה נגד י' שריפה נגד ה' הרג נגד ו' וחקק נגד ה'.

נמצא שנתחייב הרג פגם ונחסר מהשם ו', וז"ש ומפניך אסתר לכן כ' שם במצחו עש"ה. וכן הביא בשמו בנו הגאון בס' לחמי תודה דס"ה.

וע"ע בס' תולדות גד דרוש י"ח דק' מה צורך לאות, וכי ה' ל"ה יכול להצילו בלי אות, גם לא פירש מה אות שם לו, ונראה שהפתוב בעצמו מפרש האות. דיש לדקדק במ"ש

לכן כל הורג קין דאינו אלא גערה לבע"ח א"כ מה זה שאמר ויאמר לו ה' הול"ל ויאמר ה' לכן כל הורג קין, ואם רצון ה' הי' להודיע לקין הול"ל לכן כל הורגה בל' נוכח.

לכ"נ שפני שאמר הו גרשת ומפני אסתר הרי שהי' ירא שהי' יסתיר פניו ממנו ויהי' הפקר ובא ה' להראותו שאע"פ שחטא עדיין השגחתו עליו והראה לו זאת במה שהסב השי"ת פניו נגד קין לאמר הדבור הזה, וז"ש ויאמר ה' ר"ל נוכחו ממש הי' מדבר, ומ"מ לא זכה שגם המאמר עצמו יהי' פאומר לנוכח רק שאמר לכן כל הורג קין פגוער באחרים ובמה שראה קין שאע"פ שחטא מ"מ בא המאמר בל' נוכח הנה בזה שם ה' לקין אות שיהי' בטוח פי עיני ה' לא נסתרו ממנו כ"ש דרוש נחמד.

וע"ע בקובץ אהל תורה היו"ל בדוקלא סי' י"ז מ"ש בזה. ועמ"ש לקמן בפ' יתרו (י"ח א') בזה, ובקובץ אהל מועד ח"ב דף ד' כ' בכוננת מד' רב אמר פלב מסר לו עכמ"ש בירושלמי פ"ח דתרומות ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו רמ"א זה הפלב, וזה פוננת המד' אות זה הפלב מסר לו לאות דאם הפלב ישלים אתו ידע פי נרצה ה' לכפר לו, ובס' דברי שאול כ' דחז"ל אמרו דכלב מפיר את קונו, ולכן מסר לו מדת פלב שיהי' מפיר את קונו: טז) ניצא קין מלפני ה' ערש"י ובמד"ר פכ"ב מהיכן יצא, יצא שמת פגע בו אדה"ר א"ל מה נעשה בדינה א"ל עשיתי תשובה ונתפשרתי כו' אמר כל כך פחה של תשובה עמד אדה"ר ואמר מזמור שיר ליום השבת וכו"ה בתרגום שה"ש (א' א') וכל המפן פירשו באופנים שונים ואפאני אענה.

את חלקי מה שראיתי בספרים עם הוספת נוסף משלי. דבמכות דכ"ד בא חבוקוק והעמידן על אחת אמונה שנא וצדיק באמונתו יחיה, וע"ש במהרש"א דו"פ בתהלים קי"ט כל מצותיה אמונה, ואמונת חכמים ג"כ בכלל זה כמ"ש בפסחים כ"ד.

קידושין נ"ז וב"ק מ"א. ר"ש העמסוני הי' דורש כל אתין ובאת ה' אלקיה תירא פירש וכו' עד שבא ר"פ ודרש לרבות ת"ח, וק' למה דנקא ר"פ דרש זאת, וי"ל דאימא בפרכות דל"ד ב', במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד, והטעם דאי' ביומא דפ"ו דתשובה מיראה זדונות נפשו שגגות ומאהבה עונות זכיות, וא"כ בפ"ת גדול מצ"ג דמעונותיו נעשו מצות.

והא דתשובה מועיל נעשה דתשובה דוחה ל"ת דעבירה, ואף דבל"ת שפכרת ומיתת ב"ד אין עדל"ת נעוד דבפשיעה אעדל"ת כמ"ש תוס' עירובין ד"ק. ורק התירוץ דמחשבה של מצנה פמצנה אבל מחשבת עבירה לא חשיב עבירה בקידושין ד"מ, ומהני תשובה דבמחשבה ומעשה, ועבירה רק במעשה, וע"ש באור חדש.

ואי"ל דעל מחשבות פ"ז ג"כ מענשין והדק"ל למה מועיל תשובה על ע"ז דל"ש עדל"ת דעל ל"ת שבמיתה אין עדל"ת. ונ' לפמ"ש בר"ה די"ז, ה' ה' וגו' אהד קודם שיחטא, וא' לאחר שיחטא, והק' הרא"ש למה צריף לרחמים קודם שיחטא, ותי' בע"ז, ואף שמתחשבות ע"ז כמעשה זה רק כפעושה מעשה נענש גם על המחשבה אבל בלא מעשה אין נענש על המחשבה, ומ"ש בק"נ, וא"ש דמועיל תשובה גם על ע"ז דעל המעשה מועיל תשובה דעדל"ת פנ"ל דתשובה הוא במחשבה ומעשה ובמצנה מצרפין, ורק נשאר מחשבות ע"ז.

ועל זה מועיל מדת רחמים ה' לכפר על מחשבה ודו"ק. וזה י"ל בפ' ישע' נ"ט ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאם ה', דאי בילקוט שובה ישאל עד ה' אלקיף אפי' בע"ז מועיל תשובה, וכ"ה בספרים תשב אנוש עד דכ"א ר"ת דם פפירה אשת איש דאף על ע"ז ג"ע ושפ"ד מועיל תשובה, ועי' בכת"א פ' וילך, וזה רק אי אמרינן עד ועד בכלל, ובחו"מ סי' מ"ג סכ"ח בנשבע לפרוע עד פסח צריף לפרוע קודם פסח דבלשון בנ"א עד ולא עד בכלל וכן בנדרים, וי"ת ולשבי פשע ביעקב אף בע"ז פמבואר שם וק' מנ"ל וצ"ל דדרשינן מעד ה' אלקיף אי תשב אנוש עד דכ"א פנ"ל וק' הא בלשון בנ"א עד ולא עד בכלל, לזה אמר נאם ה', זה לשון ה' ולא לשון בנ"א ובלשון התורה פד ועד בכלל ועי' ברות יאיר בדרושים: ואיתא בשם הבעש"ט ז"ל עה"פ תהלים צ"ד אל נקמות ה' אל נקמות הופיע, משל למלך שנסע בפפר ותעה בדרך וכפרי אחד הוביל אותו לביתו אבל לא פיבד אותו פנאות למלך, ונתייעצו מה לעשות לו הא הצילו ממנו, אבל אין מגיע לו פיבוד.

דקא לא פיבדו בכיבוד הראוי למלך והחליטו להביאנו לבית המלך, וכשפא שמה הראויה האוצרות וגנזי המלך ובראותו זאת התחרט פי לא פיבד למלך גדול כזה, והצער הזה היה עונשו, וגם בחוטא ועושה תשובה הקב"ה יופיע לו דעת ותבונה להשיג מה שפגם בחטאיו וזה הוא עונשו, וז"פ אל נקמות ה' א"נ הופיע ע"י ההופעה הוא נקמתו ופח"ח.

וזה"פ במקום שבפ"ת עומדים אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד שמראין לו כל היכלי מעלה שפגם יותר מצדיק וכו"ל וז"פ גדולה תשובה שמגעת עד פסא הכבוד שם ביומא. ובפסחים דמ"ט ר"ע אמר פשהייתי ע"ה אמרתי מי יתן לי ת"ח ונאנשכנו פחמור וכשנעשה ת"ח עשה תשובה ע"ז, וכפי הנ"ל בשם בעש"ט עונשו שישגי השגות גדולות מאוד ומעלת ת"ח פדי שיצער בזכרו שנאתו לת"ח בהיותו פ"ה, ושפיר ר"ש העמסוני לא הי' יכול להשיג מעלת ת"ח עד שבא ר"ע, וע' בספר פ' פנים לתורה בקונ' שב דנחמתא אות ג' מזה: עוי"ל פ"ד הצאנות למה דוקא ר"פ דרש ולא אחר פי פתיב ג"כ פבד את ה' מהונף, והיה ירא ר"ש העמסוני לדרוש את ה' אלקיף תירא שיחבו שלכבוד עצמו דורש.

הוא דורש "את" פדי שיוכל ג"כ לדרוש פבד "את" ה' מהונף שיתנו לו מתנות דאת ריבוי על ת"ח ויאמרו שלכבוד עצמו דורש עד "שבא" ר"ע. שבא ממקום רחוק עם כ"ד אלפים תלמידים ואותו הפשיר התיר נדרו שנדוהו מנכסיו כמ"ש בכתובות דס"ב ונדרים ד"נ פ"א והי' ר"פ עשיר גדול ולא הי' ירא שישדוהו שלכבוד עצמו דורש פי אין צריף משלהם.

פי יש לו רב ומשו"ה רק הוא דרש את ה"א תירא לרבות תלמידי חכמים: וזה י"ל יראו את ה' קדושו פי אין מחסור ליראיו דבשבת דכ"ג א' אמר רבא האי מאן דרחים רבנן הו"ל בנן רבנן. דמוקיר רבנן הו"ל חתנין רבנן דדחיל מרבנן הוא גופא יהי' צורפא מרבנן ואי לאו בר הכי הוא משתמעין מילי' כצ"מ ע"ש והנה שר דרחים ומוקיר לא יוכל להיות בכל אדם, דמי שאין לו בנים או חתנים ל"ש אצלו השקר, אבל דדחיל השקר יוכל להיות בכל אדם וכמוכן, וז"פ יראו את ה' היינו הת"ח פי אין מחסור השקר ליראיו

ושָׁכְרוּ לְכָל אָדָם יוֹכֵל לִהְיוֹת וְכַמ"ש, וְזו"פ בְּסוֹף קִהְלֵת סוֹף דְּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת הָאֱלֹקִים יֵרָא וְגו' פִּי זֶה כָּל הָאָדָם ת"ח שְׁנֵיתֵי רַבָּה מִן אֶת הָאֱלֹקִים, וְזֶה שִׁינֵי בְּכָל הָאָדָם: הַעוֹלָה מִמ"ש דְּתִשׁוּבָה מוֹעִיל אֵף לְשִׁפְיַת דְּמִיָּם וְכַנ"ל, וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ עֲשִׂיתִי תִשׁוּבָה וְנִתְפָּשְׂרְתִי וּפְשָׁרָה הֵינְנוּ תִשׁוּבָה מִיִּרְאָה דְּנִדּוֹנוֹת נַעֲשׂוּ שְׁגָגוֹת וְהוּי פְּשָׁרָה דְּחֻטָּא נִתְמַעֵט, וְנִמְחַל גְּזִירַת נַע וְנִשְׁאָר רַק נִד שִׁיִּהְיָה בְּגָלוֹת וְכוּיִן הוֹרֵג נֶפֶשׁ בְּשִׁגְגָה דְּגוּלָּה.

וְלִכְאוּרָה עֲדִינִן קִשָּׁה לִפְמ"ש רִש"י בְּמִפּוֹת דְּרָף ט' ע"א דב"נ נְהָרַג אֵף עַל שׁוֹגֵג ע"ש וְלָמָּה יוֹעִיל תִּשׁוּבָה מִיִּרְאָה דל"ש דְּנַעֲשָׂה שׁוֹגֵג הָא בב"נ שׁוֹגֵג כְּמִזִּיד, וְיִהְיִי רִאֲיָה מְזִיה דְּקוֹדֵם מִתֵּן תּוֹרָה הִי לְאֲבוֹת דִּין יִשְׂרָאֵל וְשִׁפִּיר בְּשׁוֹגֵג רַק גְּלוֹת.

וְהִנֵּה ב"נ שִׁשְׁבַת חֲיִיב מִיִּתָּה בְּסִנְהֶדְרִין דנ"ח ב'. וְזו"פ כְּשִׁפְגַע בְּקִינ כו' עֲשִׂיתִי תִשׁוּבָה וְנִתְפָּשְׂרְתִי תִשׁוּבָה מִיִּרְאָה וְנַעֲשָׂה שׁוֹגֵג וְלָכֵן נִד בְּגָלוֹת, וְרִאֲיָה דִישׁ לֹו דִין יִשְׂרָאֵל וְא"כ יוֹכֵל לְשִׁבּוֹת פֶּתַח מ"ש לְיוֹם הַשְּׁבִיט.

וְזֶה נִכּוֹן מְאוֹד לִפְע"ד לְתַרְזֵן מְדַרְשׁ הַתְּמוּזָה: עוֹי"ל דְּבַמַּד' תִּנְחוּמָא צו וְהִאֲזִינוּ כו' דְּבַעֲפו"ם לֹא מְהִי תִשׁוּבָה (וְעִי' בְּזֶה בְּעַרְבֵי נַחַל שְׁבִיט שׁוּבָה תִּקְנ"ב. וְכַנִּי יִשְׁשַׁכְר סִינִן מְאָמַר ב' אוֹת ה', וְלִמְדֵי ה' בְּסוֹפּוֹ בְּדְרוּשׁ לְתִשׁוּבָה) וְהַטַּעַם דִּישְׂרָאֵל נִקְרָאוּ בְּנִיִּים כַּדְכ' בְּנִיִּים אֲתָם וְאָב שְׁמַחַל עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מְחוּל, מִשָּׂא"כ עֲפו"ם נִקְרָאוּ עֲבָדִים וְה' מְלָךְ דְכ' מְלָךְ אֱלֹקִים עַל גוֹיִם, וּמְלָךְ שְׁמַחַל ע"כ אֵין כְּבוֹדוֹ מְחוּל וְע"ש עוֹד טַעְמִים, וְכִינֵן דְּקִינ עֲשָׂה תִשׁוּבָה וְנִתְקַבֵּל רִאֲיָה דִישׁ לֹו דִין יִשְׂרָאֵל וְאָמַר מ"ש לְיוֹם הַשְּׁבִיט דִּישְׂרָאֵל יְכוֹל לְשִׁבּוֹת: עוֹי"ל דְּחֻטָּא וּמְחֻטָּא רַבִּים ל"מ תִּשׁוּבָה, וְפִי' בְּעַשְׂ"ט דָּאֵין מְסִייעִין לֹו מִשְׁמִים וְכַעֲי שִׁיעוּרָר מַעֲצָמוֹ, וְהִה"ק מְרַאֲדוּמִין ז"ל פִּי' הַמַּעֲנֵג אֶת הַשְּׁבִיט נוֹתְנִים לֹו כָּל מְשָׁלוֹת לְבוֹ, וְאִם יִחְטִיא אֶת הַרְבִּים וְיִרְצָה לַעֲשׂוֹת תִּשׁוּבָה אֵין לֹו עֲצָה רַק לְקַיֵּים וּלְעַנֵּג הַשְּׁבִיט וְיִתְנוּ לֹו מְשָׁלוֹת לְבוֹ.

וְהִנֵּה ע"י עֲצָה דְּנִבְרָא יִצְה"ר. וְאִדָּה"ר הִנֵּה כְּמִחְטִיא הַרְבִּים וְל"מ תִּשׁוּבָה וְרַק עֲצָה לְשִׁמּוֹר שְׁבִיט וְזֶה כְּשִׁשְׁמַע שְׁקִין עֲשָׂה תִשׁוּבָה וְנִתְקַבֵּל אָמַר מ"ש לְיוֹם הַשְּׁבִיט וְנוֹתְנִים לֹו מְשָׁלוֹת לְבוֹ וְיוֹכֵל לַעֲשׂוֹת תִּשׁוּבָה אֵף דְּהַחֲטִיא רַבִּים וְכַנ"ל.

וּבְחִי' אֲגִידָה שְׁלִי כְּתִבְתִּי בְּזֶה הַרְבֵּה וְאִכ"מ: וּבְכַתְבֵי דו"ז הַרְבַּ הַגָּאוֹן ר' צְבִי הִירֵשׁ הַכֹּהֵן ז"ל הַאֲבֹד"ק וְגִיעֵרְזֵשׁ בֶּן הַגֵּה"ק ר' אֶלְעָזָר מְסֵאֲכָטְשׁוּב ז"ל רִאֲיָתִי דָּאִיתָא בְּתִיקוּנִים הָא דְשִׁטְן שְׂאֵל תּוֹרָה הֵיכֵן הוּא, וְכִי לֹא שְׁמַע הָא אֶרְצָה רַעֲשָׂה וְתִי' דְשְׁבִיט שְׁטֵן בְּתַהוּמָא רַבָּא בְּחִוְשָׁה יְדוּם וְתוֹרָה נִתְנָה בְּשְׁבִיט מִשׁו"ה לֹא יָדַע ע"ש וְיָדוּעַ דְשִׁטְן מְקַטְרַג עַל תִּשׁוּבָה יוֹתֵר מְכַל עֲבִירוֹת שְׁעֲשָׂה וּמִשׁוּם דָּאֵין נִגְאָלִים רַק בְּתִשׁוּבָה וְכָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וְלִשְׁבִי פֶּשַׁע בְּיַעֲקֹב וְיִתְבַּלַּע הַשִּׁטְן הוּא הַמַּה"מ וְיִבּוֹלַע הַמְּנוֹת לְנִצְחָה.

וְתִשׁוּבָה צ"ל בְּאוֹתוֹ מְקוּם וּבְאוֹתוֹ זְמַן כַּמ"ש בְּגַמ' וְחֻטָּא הִי בַע"ש שְׁעָה עֲשִׂירִית עִי' מִד"ר וְסִנְהֶדְרִין דל"ח וְא"כ תִּיקוּן חֻטָּא ג"כ צ"ל בְּאוֹתוֹ זְמַן מִשׁו"ה קִיבֵל תּוֹסְפוֹת שְׁבִיט ב' שְׁעוֹת קוֹדֵם לִילָה, לָכֵן פֶּתַח מ"ש לְיוֹם הַשְּׁבִיט שְׁיִקְבֵּל שְׁבִיט וְלֹא יִהְיִי זְמַן לְשִׁטְן לְקַטְרַג דְּבְשִׁבֵּת תְּהוּמוֹת יְכֻסּוּמוֹ (וְעִי' בְּשְׁבִיט ד"ל בֵּא' שְׁבָא לְהַקְנִיט לְהַלֵּל הִי ע"ש וְכ' הַמְהַרְשֵׁ"א בְּכּוּוֹנָה הִי בַע"ש בְּזְמַן שְׁלֹא יִהְיִי לֹו פְּנָאֵי לְהַשִּׁיב ע"ש, וּמִשׁו"ה שְׁטֵן מְקַטְרַג בְּיוֹתֵר וּמִשׁוּם זֶה פֶּתַח מ"ש לְיוֹם הַשְּׁבִיט כְּדִי שְׁלֹא יוֹכֵל לְקַטְרַג וְיִקְבֵּל תִּשׁוּבָתוֹ) וּבְקוּבֵץ דְּרוּשִׁים

ח"א סי' מ"ח כ' עפ"י הט"ז סי' רמ"ב ה'א דְּכָל הַשְּׁמוֹר שְׁבֵת פְּהִלְכְתוּ אפ"י עפ"ז מוֹחְלִין לוֹ רַק אִם עֲשֶׂה תְּשׁוּבָה, וּבְלֹא שְׁבֵת בְּעֵבְרִיּוֹת תְּמוֹרוֹת תְּשׁוּבָה רַק עִם יוֹה"כ אוֹ יְסוּרִים מְכַפֵּר.

וּשְׁמִירוֹת שְׁבֵת מְהִי שְׁמוּעִיל תְּשׁוּבָה לְבִדָּה ע"ש. וּבב"מ דמ"ב ב' בְּרַש"י ד"ה וּמְשַׁלֵּם כ' דְּפִשְׁרָה הוּא שְׁמֵרוֹת שְׁלִישׁ וּמְשַׁלֵּם שְׁנֵי שְׁלִישִׁים ע"ש וְחֻטָּא קִינן הִי מִהֶחֱמוּרוֹת שִׁפְכ"ד וְהַשִּׁיב גַּתְּפִשְׁרָתִי הִינְנוּ שְׁהֵרִוִית שְׁלִישׁ וְנִצְרָף לוֹ עוֹד ב' שְׁלִישִׁים לְמַחֲקֵת הַחֻטָּא הִינְנוּ יו"כ וְיְסוּרִים לְכֵן פִּתַח מ"ש לְיוֹם הַשְּׁבֵת כְּלוּ יֵשׁ לָךְ עֲצָה לְשְׁמוֹר שְׁבֵת וְנִמְחַל לָךְ גַּם הַב' שְׁלִישִׁים, וְע"ע שָׁם בַּח"ב סי' כ"ז אוֹת ה' מ"ש בְּשֵׁם אַא"ז הַגַּאבְד"ק פִּינְעֵטְרָקוֹב ז"ל דוֹמָה לְתִירוֹץ הַגָּל.

וְע"ע בַּקו"ד חוֹבְרֵת יו"ד סי' י"ז י"ח: יח) וְעִירָד יִלְד עֲרַש"י וְח"ש בְּזֶה בְּתוֹס' יו"ט פ"ו מְשַׁנָּה י"א דְּנִדְּהָ ד"ה עַד שְׁיִקְרִי: שָׁם לְמַד בְּמַאֲסָף אֶהְל מוֹעֵד שְׁנָה ב' סי' קצ"ב הִבִּיא מְהָר"י ז"ל בְּלִיקוּטֵי תוֹרָה, וְסֵה"ד בְּשֵׁם ס' הַגְּלִגּוּלִים כִּי שְׁאוּל מְלָךְ רַאשׁוֹן הִי גְּלִגּוּל לְמַד אוֹתִיּוֹת מְלָךְ בְּהִיפָף כִּי הוּא הָיָה הַמְּלָךְ הַרַאשׁוֹן, וְהִנֵּה מְלַמֵּד פֶּד שְׁאוּל ע"ז דוֹרוֹת נֶאֱזָנְהָ שְׁאוּל ע"י עֲצָמוֹ כִּי הִי חֲיִיב מִיָּתֵה מְזָמֵן לְמַד שְׁהֵרַג אֶת הַנְּפִשׁ אֶת קִינן וְזֶה וּלְמַד שְׁבָעִים וְשִׁבְעָה שְׁלֵמָה יִנְקָם אַחַר ע"ז דוֹרוֹת בִּימֵי שְׁאוּל.

וְכ' שָׁם שְׁקִשָּׁה לְכַוֵּן הַחֻשְׁבּוֹן הִלֵּא יו"ד דוֹרוֹת מְאָדָם עַד נַח נְמַצָּא שְׁמֵלְמָה אָבִי נַח נְשָׂא אָחָד וְיו"ד דוֹרוֹת מְנַח פֶּד אֲבָרְהָם הָרִי י"א וּמַאֲבָרְהָם עַד שְׁלֵמָה ט"ו דוֹרוֹת הָרִי בַּס"ה עַד דוֹד אָבִי שְׁלֵמָה, שֶׁהִי בִימֵי שְׁאוּל רַק כ"ה דוֹרוֹת.

וּבִתְרַגּוּם שְׁנֵי עַל אֶסְתֵר חוֹנָה מְשַׁאוּל עַד יַעֲקֹב ל' דוֹרוֹת וְיִהְיוּ בַּס"ה מ"ב דוֹרוֹת, וּמְצָנָה לְיִישׁב דְּבָרֵי הָאֵר"י שְׁלֵא יִהִי סְתִירָה מִהַמְּקַרְאוֹת. וְיוֹתֵר תְּמוּנָה עַל סֵה"ד שְׁמֵבִיא הָאֵר"י ז"ל מַס' הַגְּלִגּוּלִים וְלֹא הָעִיר פְּלוּם וְצ"ע: כג) לְמַד רַש"י וְהִלֵּא שׁוּגֵג אָנִי כו' וְעִי בַּפְּכ"ה, הִנֵּה בְּסִפֵּר יַעֲרִי אֲנִי בְּקוֹנְטֵרַס עֵינן זוֹכֵר לְהַאזוּלֵאִי ז"ל בְּמַעֲרַכֵת ס' הִבִּיא בְּשֵׁם ס' הַמְּכָרִיעַ ס' פ"ח דְּהָא דְּפִטוֹר לר"י סוּמָא מְמַצָּוֹת אפ"י מְלֵאןוֹן, וְתִמָּה אִיף יִהִי חוֹתֵר לְחַלֵּל שְׁבֵת וְחֻמֵץ בְּפִסַח וּג"ע וְשִׁפ"ד וְכ' הַפְּוֹנָה דְּפִטוֹר מְכָל חֻצוֹת לְבַד ז' חֻצוֹת דְּב"נ ע"ש.

וְהִנֵּה אִי נִיחָא כֵן דְּפִטוֹר אֶפִּילוּ מְלֵאןוֹן וּמַז' מְצוֹת א"כ לֹא חֻטָּא לְמַד שֶׁהִי סוּמָא, וְעַדִּיפָא הוֹל"ל לְהוֹ שְׁהָרִי סוּמָא הָיָה מִיָּהוּ מְדַרְשׁוֹת חֲלוּקוֹת הֵן, וְע"ש בְּרַש"י פְּכ"ד בְּשֵׁם מַד"ר. וְעִי בְּמַקְנָה קִידוּשֵׁין דַּל"א בַּתְּד"ה דְּלֹא מְפַקִידָנָא שִׁכ' בְּפִשִׁיטוֹת דַּל"ר סוּמָא פִּטוֹר אָף מַל"ת דְּיִלְפִי מְקַרָא אֶלֶּה הַעֲדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמְּשַׁפְּטִים ע"ש וְע' בַּס' אָמְרֵי הַצָּבִי פ' הַחוּבֵל דַּפ"ו בְּאוֹת י"ד בְּאַרְיִכוֹת, וּבְלִינֵת חֵן פָּאן, וּבְמָה שְׁפִתְבִּתִי בְּזֶה בַּפ' תוֹלְדוֹת (כ"ז ג') ע"ש: כד) שְׁבָעֵתִים יִנְקָם עֲרַש"י עִי נוֹדַע בִּיהוּדָה מִהַדו"ק חו"מ סי' ל"ח שְׁנִשְׁאָל עַל מִי שְׁהִנִּיחַ קִרְן קִינֵימַת וּפִירוֹת לְלוּמְדֵי תוֹרָה עַד דוֹר רְבִיעִי אִם מִתְּחִילִין לְסַפֵּר הַדוֹרוֹת מִהַמְּצָנָה אוֹ מִבְּנֵי ע"ש וּבַפ' לָךְ (ט"ו ט"ז) וְעִי בְּאֶהְל מוֹעֵד שְׁנָה ב' חוּב' ה' סי' קכ"ה דְּהַק' דְּלֵמָה לֹא פִשֵׁט מִהַפְּסוּק שְׁבָעֵתִים יִנְקָם דַּפְרַש"י וְכֵן בְּתַרְגוּם שְׁהַבְּטִיחוּ הַקַּב"ה לְהַמְתִּין לוֹ ז' דוֹרוֹת וּבְדוֹר הַשְּׁבִיעִי יִנְקָם, וְכִשְׁתַּעֲמוֹד עַל הַחֻשְׁבּוֹן הַדוֹרוֹת עַד תּוּבֵל קִינן תְּמַצָּא שְׁרַק עִם קִינן הִי ז' דוֹרוֹת, וְאֶפְשָׁר לְחַלֵּק דַּנְּפַק"מ בֵּין אִם הָאָדָם עֲצָמוֹ מְזַכִּיר דוֹרוֹת שְׁלוֹ אִין הַמְּדַבֵּר בְּכָלֵל אָבֵל אִם אַחַר מְדַבֵּר אֵלָיו אִז גַּם הוּא בְּכָלֵל אָבֵל מְדַבֵּרֵי הַנוּב"י מְבַנְּאֵר,

בְּהִדְיָא שְׁמִשְׁנָה אָדָם עֲצָמוּ הַמְזַפִּיר דּוֹרוֹת שְׁלוֹ לְאִישׁ אַחַר הַמְדַבֵּר אֵלָיו וּמְזַפִּיר דּוֹרוֹת שְׁלוֹ.

וְרַק אִם אִישׁ מְדַבֵּר עִם אַחַר ע"ד דּוֹרוֹת שְׁלֵ אִישׁ שְׁלִישִׁי חֶלֶק בְּעֵינָיו זֶה וְצַע"ג (א): כה) וְנִדְעַ רַש"י אֲדָה"ר פְּרוּשׁ מְאֻשְׁתּוֹ עִי הַפְּלֵאָה פְּתוּבוֹת דַּס"א א' הַטַּעַם שְׁפַתְחֻלָּה הִי מְצַנְוֵה שְׁלֵא לְפָרוּשׁ שְׁאָמַר ה' פו"ר וּמְלֵאוּ הָאָרְצַן, וְאֵף דְקִי"ל אִפִּי קִיָּים פו"ר מְצַנְוֵה לְיִשְׂאָ וּלְהוֹלִיד בְּנִים יְבָמוֹת ס"ב וְאֵה"ע סִי ז' ז"א רַק בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּב"נ פִּינּוֹן שְׁקִיָּים בְּבִן וּבַת אִינוּ מְצַנְוֵה.

מ"ח בֵּאֲדָה"ר שְׁאֵנִי דְאִיתָא בְּסִנְהֶדְרִין דְנ"ח ב' שְׁמָה שְׁנַשְׂא קִינוּ אַחֲוֹתוֹ הוּא דְקָאָמַר קְרָא חֶסֶד הוּא חֶפְנֵי קִיוֹם הָעוֹלָם אֵף נִרְאָה דְזֵה לְאַחַר שְׁנַגְזוֹר מִיְתָה עַל הָאָדָם. אָבֵל קוֹדֵם לְזֵה הִי קִינוּ אָסוּר בְּאַחֲוֹתוֹ דְאָדָם וְחִנּוּהּ הִיוּ יְכוּלִים לְמַלְאוֹת הָעוֹלָם דְהִי חִיִּים לְעוֹלָם לְכַף לֹא הִי רַשְׁאֵי לְפָרוּשׁ אָבֵל כְּשֶׁנִּקְנְסָה מִיְתָה ע"כ הִנְכַרְח לְהַתִּיר לְקִינוּ לְיִשְׂאָ אַחֲוֹתוֹ, דֹּאֲל"ה יְחֻרְבַּ הָעוֹלָם וְכִינוּן שְׁהוֹמַר לְקִינוּ שׁוּב אִינְהּ מְצַנְוֵה עַל אֲדָה"ר פִּינּוֹן שְׁפָבֵר קִיָּים פו"ר וְיְכוּלַּ הָעוֹלָם לְהַתְקִיָּים ע"י קִינוּ וְדוֹרוֹת שְׁלֵאֲחֻרִיָּהֶם לְכַף פִּינְרֵשׁ מְאֻשְׁתּוֹ, וְע"ע בְּרַש"י ש"ב (ז י"ד) שְׁאָדָם פִּינְרֵשׁ מְאֻשְׁתּוֹ בְּמוֹת הַבָּל, וְע' בְּקוֹבֶץ דְרוּשִׁים חוֹב' יו"ד סִי כ': שֶׁם פִּי שֵׁת לִי זָרַע אַחַר עִי הִגְהוֹת יָד שְׁאוּל יו"ד סִי רִי"ז סמ"ו נְדַר מְבַנְיוּ.

עִי יִש"ש יְבָמוֹת פ"א סִי י' בְּנִדְרַ שְׁלֵא לְשִׁתּוֹת יִין עַד שְׁיִהְי' לוֹ בֶּן אֵף שְׁעַדִּינּוּ לֹא נוֹלַד מְקַרִי בֶּן כַּמ"ש וְיִתְרוּצְצוּ הַבְּנִים בְּקַרְבָּה, אָבֵל זָרַע לֹא מְקַרִי עַד שְׁנוֹלַד כַּמ"ש פִּי שֵׁת לִי אֲלֻקִּים זָרַע אַחַר, וְכֵן יִרְאָה זָרַע יֵאָרִיף יָמִים.

וְהִנֵּה מ"ש לְעֵנָן בֶּן הִי לְהִבִּיא מְקַרָא מְפֻנְרֵשׁ הַעוֹד לִי בְנִים בְּמַעֵי, וְכ"כ הֵן בֶּן נוֹלַד לְבֵית דְּוֹד יֵאָשִׁי שְׁמוֹ (ב), וְעִי נְדַרִים מ"ד. ב"ב קכ"ז.

וּמִשָּׁם אִין רֵאִי וְלֹא סְתִירָה דְשָׁם מִיָּרִי מְזַמֵּן לִידָה עַל אַח"כ וְלֹא עַל קוֹדֵם הַלִּידָה, וְהִנֵּה מ"ש לְעֵנָן זָרַע דַּל"מ קוֹדֵם שְׁנוֹלַד אִין רֵאֲיִיתוֹ רֵאִי לְשִׁלּוֹל דְקוֹדֵם לֹא נִקְרָא זָרַע, אֵף בְּסִנְהֶדְרִין דְק"י רֵאִי לֹא כַרְש"ל בְּהָא דְקָטָן מְאִימְתִי בָּא לְעוּה"ב כו' מְשַׁעָה שְׁנַזְרַע כַּמ"ש זָרַע יַעֲבֹדְנוּ וְע"ש בְּרַש"י וְעִי סוּטָה כ"ב, לַט' חֲדָשִׁים שְׁנֵא' וְנִקְתָהּ וְנִזְרַעָה זָרַע, וְעִי בְּרַבִּיד הַזֵּהָב מ"ש הַפְּסוּק וְיִתְרוּצְצוּ הַבְּנִים בְּקַרְבָּה (תוֹלְדוֹת כ"ה כ"ד), וְעִי יְבָמוֹת ל"ה מִדְכ' וּבֶן אִין לוֹ דְמַעְוֹבְרַת הָנִי אִין לוֹ ע"ש: כה) שֵׁת עִי בְתִשׁוֹ אֲדָנִי פּוֹ סִי כ"ה וְל"ד וְהוּבָא בַּפְת"ת יו"ד סִי קט"ז סק"ו דִּיכוּלַּ לְקָרוֹת שְׁנֵי בְנָיו בְּשֵׁם אֶחָד בֵּין מַת אֶחָד אוֹ שְׁנֵיהֶם חִיִּים, וְשָׁם בְּהַשְׁמָטוֹת כ' דַּמ"מ יֵשׁ לְחַוֵּשׁ מְשׁוּם עֵין הָרַע, וּבָאֵם מַת אֶחָד אִין לְקָרוֹת לְהַשְׁנֵי בְּשֵׁם הָרֵאֲשׁוֹן מְשׁוּם רוֹעַ מְזַלָּא.

וְעַשׂוֹת שׁוֹאֵל וּמְשִׁיב תַנְיָנָא ח"ג סִי ט"ו הִבִּיא רֵאִי מִדָּה"י א' קַפִּיטַל ג' דְלִדְהַמַּע"ה הִי שְׁנֵי בְנִים אֲלִיפֶלְט. וְכ' שָׁם רַש"י דְאֲלִיפֶלְט בְּנוֹ מַת וְנוֹלַד לוֹ בֶּן אַחַר לֹאֲח"כ וְנִקְרָא שְׁמוֹ ג"כ אֲלִיפֶלְט.

ע"ש מְבַנְיָר דְמוֹתֵר לְקָרוֹת ע"ש הַמַּת. וְלֹא רָאָה שְׁבֵאֲדָנִי פּוֹ בְּעַצְמוֹ הִבִּיא רֵאִי מִדָּה"י, וְע"פ בְּשׁוֹת הַרמ"ץ יו"ד סִי פ"ז שְׁנַשְׂאֵל בְּזֵה וְהַשִּׁיב לְהַתִּיר וּג"כ הִבִּיא רַש"י הַנְּל' וְכ"ה בְתִשׁוֹ תוֹרַת נְתַנְאֵל מְבַעַל הַקְּרָבּוֹנְתַנְאֵל סִי כ' ע"ש, וְאֵף דַּבְס' חֲסִידִים סִי רַמ"ד נִרְאָה דִישׁ אִינְהּ חֲשַׁשׁ אִיסוּר מ"מ אִין לְהַחְמִיר נֶגֶד הַמְפֻנְרֵשׁ בְּקָרָא דַּה"י, וְרוּחַ ה' דִּיבֵר

בדהע"ה ע"י פסחים פ"ו, וכבר כ' הטו"ז באו"ח סי' תקפ"ה ויו"ד סי' קי"ז וחו"מ סי' א'
דאין פת ביד חז"ל נגד המפורש בתורה, וכן הביא האדוני פז ראי' מרש"י פתובות דפ"ט
ב' במר קשישא ומר ינוקי דשני בנים הי' לרב חסדא ושם בגינהם שוין אלא שהגדול
קורין לו מר קשישא ולצעיר מר ינוקא עכ"ל הרי מפורש הדבר להיפך.

וגם יש להביא ראי' מכאן כי שתי לי אלקים זרע אחר תחת הבל, וקשה פ"ו דעיקר
פוננתה הי' פדי להעמיד זכרון לבנה הבל המת א"כ מדוע לא קראה אותו הבל הפם של
אחיו המת ומוכח מזה שלא לקרות שם אהד לשני בנים, וע"ע בתקוני זהר חדש דמ"ד.

ובס' עליות אלי' מהגר"א מוילנא בהגהות אות נ"א ובלקוטים שלו דמי שפנים לא
יחזיקו אצלו ר"ל יתן שם להבן הנולד אחר שם בנו המת ועוד שם אחר ורק שם החדש
יהי הראשון ושם של אחיו יהי באחרונה ועי"כ יחזיקו הבנים.

ורמז בפ' ניחוי (מ"ח ו') ומולדתה אשר הולדת אחריהם שלה יהי ר"ל שיחיו ועי' תקוני
ז"ח דמ"ד: והנה בביתי הי' מעשה וקרא אהד לבנו על שם בנו הראשון שמת, וכתבתי
בזה תשובה ארנפה למרן הרב הגאון הצדיק מו"ה מנחם מענדיל אלטר שליט"א האב"ד
דפה פאביאניץ, והשיב לי בזה תשובה ובו הראה רב חילו וגדל בקיאותו בכל המקצעות
וציין לשית פרי השדה ח"ג סי' ז' שהאריף בזה ואינו תח"י, והביא דמעשה רב אצל
גדולי ישראל הרה"ג ר' שאול קאצענעלינבוגין אבד"ק חעלקא הי' לו בן מאשתו
הראשונה שמו ה"ר משה, ואחרי פטירתו הוליד הגר"ש בן מאשתו הב' וקראו ע"ש אחיו
הנפטר והאריף ימים, והוא הג' המפורסם אבד"ק אואקא, בן הג' הרא"מ וואהל ק"ב
אבד"ק בריסק הי' לו בן וקרא ר' יהודא חתן הג"ר זלמן שור מברסק ונפטר בחיי אביו
נאח"פ הוליד אביו בן וקראו יהודה ע"ש אחיו וגדל בימים ושם טוב והי' גיסו של הש"ך
ז"ל.

גם בהקדמת שו"ת פתך פהונה להג"מ יצחק אברהם אבד"ק פינטשוב הביא את אחיו
ורבו הג"מ יצחק ז"ל, ובס' העמק שאלה פ' שמות סי' מ' כ' שפן עשה ר"א הגדול שהי'
לו בן וקרא הנרקנס ונפטר וקרא אח"כ בן שם בני השני, ובס' שמו אברהם ערך עקדה
הביא מד' המפ' בטענת אברהם אתמול אמרת כו' שהי' עוד אפשרות ביצחק אחר כו'
הרי שיכולים לקרות ע"ש אח המת וכו' ע"ש, ועוד האריף בזה ובענין חתן וחמי' אף אין
מקומו פאן, ומצאתי עוד בשו"ת נטע שורק יו"ד סי' כ' תשובה בענין זה ע"ש: כו) אז
הוחל לקרות בשם הי, אי' בפ' חלק דור אנוש אין להם חלק לעוה"ב.

הנה תוה"ק לא הזכירה בפירוש חטאם של דור אנוש אבל אנו רואים בחוץ לארץ בפתח
ביהכ"נ יש שילם "תורת משה" "שומרי שבת" ועוד וכמו כן במקולין "בשר פשר"
"חלב פשר" ועוד. אם תקשה לה' למה הודיעו שבכאן מוכרים בשר פשר וכי ס"ד
שבחנות יהודי ימכרו טרפות, אבל מפרסומם של אלו ראי' להריסת הדת, רק יחידי
סגולה מוכרים פשר ורובא טרפות, וכן פשפרסמו לקרוא בשם ה' ש"מ שהדור הי'
מקולקל מאד ומעט הכשרים הנצרכו לפרסם פשרונתם.

וכן מפרשים על הא בפ' וברא (י"ח ו') הוא אמר קמח והיא סלת מכאן שאשה עיניה צרה
באורחים, ותמוה אדרבה היא אמרה יותר ממנו. והובא משל לילד ארי שיצא לעולם

וְרָאָה שְׂלֵד עַל הַכּוֹתֵל שֶׁשְׁמִשׁוֹן הַגְּבוּר גָּבַר עַל הָאָרִי, וְאָמַר לְאָבִיו, אַתָּה אָמַרְתִּי לִי שֶׁהָאָרִי גְבוּר מִפְּנֵלָם, וְהִנֵּה רָאִיתִי הַיּוֹם שֶׁאָדָם הַחֲלָשׁ נִצָּחוֹ, וְא"ל אָבִיו מִפָּאן רֵאִי שֶׁהָאָרִי גְבוּר גְּדוֹל, שֶׁאֵל"כ לֹא הִי מִבִּיטִים עָלָיו לְנִפְלְאוֹת, וְכֵן מִשְׁאֲמָרָה תוֹרָה בְּשָׂרָה שֶׁאֲמָרָה סֵלֶת לְדָבָר נִפְלֵא, ש"מ שֶׁשְׁאָר נְשִׁים צָרִים בְּאוֹרְחִים וְעַמ"ש בַּפ' וַיֵּרָא: ה א) תוֹלְדוֹת הָאָדָם, פִּי בַעַת"ת מְעַנֵּן וְאֶהְבֶּתָּ לְרַעַף כְּמוֹהָ, וְעִי' בַס' חֲסִידִים סִי' שֶׁמ"ט וּבְפִירוּשׁ אֲזוּלָאֵי שָׁם, וְע"ש בְּבִינָה לְעֵתִים דְּרוּשׁ כ': ג) שְׁלֵשִׁים רֶש"י ע"כ פִּירֵשׁ עִי' מְהֵרָשׁ"א עִירוּבִין דִּי"ח ב'.

י"ל ד' שְׁהָרִי אַחַר הַחֲטָא בּוֹ בַיּוֹם שֶׁנִּבְרָא הָאָדָם וְנִקְנְסָה עָלָיו מִיָּתָה כ' וְהָאָדָם יָדַע, וִי"ל דְּלִידָתָן הִי בּוֹ בַיּוֹם קוֹדֵם שֶׁחֲטָא וְהָכִי אֵימָא בְּסִנְהֶדְרִין דִּל"ח י"ב שְׁעוֹת הַיּוֹם שְׁמִינִית עָלוּ לְמִטָּה ב' וַיֵּרְדוּ ד' י' סָרַח.

י"א נִידוֹן, וְצ"ל דְּאִין מְוַקְדָּם וּמְאֻחָר בְּתוֹרָה עַכ"ל: ה) תְּשַׁע מְאוֹת וּשְׁלֹשִׁים, עִי' שְׁבַת ד"ל א' הוֹדִיעֵנִי ה' קָצִי וּמִדַּת יָמֵי מָה הוּא עֲרַשׁ"י וּמָה שֶׁנִּכְתַּב עַל הַגְּלִיּוֹן וּבְמֵהֲרָשׁ"א מָה הוּא הַלְשׁוֹן שֶׁל מִדַּת יָמֵי, וּבַס' מִתְּנָה טוֹבָה כ' דִּידוּעַ דְּשִׁנּוּתֵי שֶׁל דָּוִד ע' שְׁנָה הִי לֹא מְאָדָם שֶׁהִי לֹא לְחַיּוֹת אֶלָּף שָׁנִים וְחִי תַתְק"ל, וּבִזְוָה"ק וַיִּשְׁלַח דַּק"ס"ח כ' שֶׁאֲבָרְהֵם נָתַן לְדָוִד ה' שָׁנִים שֶׁהִי לֹא לְחַיּוֹת ק"פ וְחִי קַע"ה וַיַּעֲקֹב נָתַן כ"ח וַיִּוָּסֵף ל"ז.

וּבְמִדְבַר קְדָמוֹת מְעַרְכֶת ד' אוֹת ו' הַק' דַּא"כ הו"ל לְחַיּוֹת ק"מ ע' מֵאֲדָה"ר וְע' מְאָבוֹת, וְתִי' דְּדָוִד לֹא הִי'יָשׁוּן רַק כְּנִשְׁמִימַת הַסּוֹס וְלֹא טַעַם טַעַם מִיָּתָה כָּל יָמָיו נִמְצָא דְחִי ע' שְׁנָה מִן הַיָּמִים וְע' מִן הַלֵּילוֹת ע"ש וּלְפִי"ז הִי' מְסוּפָק אִם יַחֲדָי רַק ע' שְׁנֵיחָשֵׁב לֹא יוֹם בַּפ"ע וְלִילָה בַּפ"ע וַיּוֹמוּ רַק אֲנֹרָף י"ב שְׁעוֹת, אוֹ שֶׁיִּחָשֵׁב לֹא כְּשֶׁאָר בַּנ"א יוֹם וְלִילָה כ"ד שְׁעוֹת וַיִּחַל' ק"מ, וְז"ש הַנְּדִיפְנֵי ה' קָצִי וּמִדַּת יָמֵי מָה הוּא הַמְּדָה שֶׁל יוֹם שְׁלִי אִם הֵם בְּנֵי י"ב שְׁעוֹת אוֹ כ"ד אֲנֹרָף.

וְעִי' בַּפ' חֲיֵי שְׁרָה (כ"ה ז) אֲשֶׁר חִי. וּבַס' שׁוֹשְׁנֵי לְקַט עַל תְּהֵלִים קַמ"ו עַל פְּסוּק אֵל תִּבְטְחוּ בַּנְּדִיבִים.

כ' לְהַמְשִׁיף הַפְּסוּקִים ע"פ מ"ד דַּאֲדָה"ר נָתַן ע' מִשְׁנּוּתֵי לְדָוִד, אֲמַנְם כְּאֲשֶׁר בָּא תַתְק"ל שָׁנִים וְהִגִּיעַ הַשְּׁעָה לְמוֹת וְרָצָה אֲדָה"ר לְחַזֵּר מִמִּתְנַתּוֹ, וְהִרְאָה לֹא ה' שְׁעֵתִיד אֶחָד מִבְּנֵי לְקַיִם כָּל דְּבָרָיו וְהוּא יַעֲקֹב כַּמ"ש אִם יֵהִי אֱלֹקִים כֹּו' גַּם הוּא קַיִם נְדָרוֹ, לְזָה אָמַר אֵל תִּבְטְחוּ בַּנְּדִיבִים וְגו' מְרַנְּמֵז עַל אֲדָה"ר תִּצָּא רוּחוֹ כְּאֲשֶׁר הִרְגִישׁ שֶׁהוֹלֵךְ לְמוֹת בַּיּוֹם הַהוּא אֲבָדוֹ עֲשֵׂתִינּוֹתֵי רָצָה לְחַזֵּר בּוֹ, אֲשֶׁרִי שָׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ.

לוֹלִי שֶׁהִשִּׁי"ת הִרְאָה לֹא נִדָּר שֶׁל יַעֲקֹב, לֹא הִי אֲדָה"ר מְקַיִם נְדָרוֹ, וְע"ע בְּסִידוֹר שְׁל"ה. וְע"ע ח"ש בַּפ' חֲיֵי שְׁרָה (כ"ה ז): ו) וַיּוֹלֵד אֶת אֲנָשׁ.

עִי' שׁוֹ"ת הַרְשֵׁב"א ח"ד סִי' ל' שֶׁאֲלַף לְמָה אָמַר הַכ' בְּכָל אוֹתָם הַדּוֹרוֹת שֶׁהִי מְאָדָם עַד אֲבָרְהָם בְּעַנְיַן הַתּוֹלְדוֹת וַיּוֹלֵד פ' לִפ' וְלֹא אָמַר וַיּוֹלֵד לִפ' בֶּן וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ פ' וְהַפְּלֶגֶת רָאוּבֵן (אוֹלִי צ"ל וְהַזְכָּרַת שֵׁם הָאָב וּבֶן בְּפֶתוּב יוֹרָה וְכו') אוֹ אוֹלִי הוּא ע"ד מְלִיצַת חֲזו"ל בְּגִיטִין פ"ט עֲדִיין לֹא הִגִּיעַ לְפִלְגוֹת רָאוּבֵן) הַפְּתוּב יוֹרָה שֶׁכָּבַר נִמְצָא הַנּוֹלֵד אֶת הַמּוֹלִיד.

תשובה, דע כי קביעת השם יורה על הקיום ובדבר המתפסד ואין לו קיום אין ראוי לקרות לו שם ויורה ע"ז שם רשעים ירקב ולא שם לו על פני חוץ, וההפך ונמתי להם בביתי ובחומותי יד ושם לפני שמש ינון שמו.

וע"כ תמצא דקדוק הכ' כל התולדות שנוולדו מאדם ועד שת שנומחו כלם ואין נשאר להם שורש לא הנופר בא' מהם ויקרא את שמו עד שנוולד שת. ומפני שנשפת ממנו העולם כ' בו נידע אדם עוד את אשתו ותלד בו ותקרא אותו שת פי שת לי אלקים זרע אחר.

וכ' הטעם בצדו פי שת לי אלקים זרע אחר תחת הבל, שזה זרע אחר שיש לו קיום תחת הבל פי הרגו קין ואין לו קיום ולא נשפת זרעו. וילמד פי מזה נשפת העולם ולתולדותיהם יה' קיום והוא שאמר ולשת גם הוא יולד בו ויקרא את שמו אנוש אח"כ חזר והזכיר התולדות פד נח ומפני שאף התולדות אלו ג"כ נמחו במבול ולא נשאר בהם רק נח חזר אלי' להזכיר בהם קדושת שם נח שנשאר ונתקיים ממנו העולם, חזר ואמר בו קריאת השם דכ' ויחי למך כו' ויולד בו ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמני ואחרי שהי' לעולם קיום ולא נשחתו הדורות אח"כ אלא שנוחקו לאנמות לא הקפיד בקריאת השם פי כפר הודיעני בקיום הדורות ולא תבטלו עוד ולא הי' עיקר הפנונה מעתה בזכירות הדורות רק למנות בלבד וללכת לספר יחוסן עד בואו ליחוסו של אברהם פי לא היתה הפנונה בזכירות הדורות אלו ותולדותיהם עכ"ל: (כד) פי לקח אותו אלקים עי' תרגום יב"ע וקרא שמי מיטטרון ספרא רבא.

עי' בספר בית האוצר מערכת א' כלל ל"ג מ"ש בזה עפ"י קבלה. והנה בפיוט שאומרים בשמחת תורה, מי עלה למרום משה עלה למרום וכו' ג' פעמים.

למה ג"פ? ורק לעלות למרום אינו כ"כ מהנפלאות הגדולות שמצינו חנוך, אלי', ריב"ל. עלו למרום בתייהם, אבל לא ראינו שיירדו למרום ועלו עוד הפעם.

אבל מי עלה למרום שנית פי עלה בפ"א וגם ירד וחזר ועלה זה רק משה שהי' יכול פמה פעמים שרצה לעלות ולירד. ובתהלים נ"ה מי יתן לי אבר פיונה אעופה ואשפונה, דאח"ל דנפתחו ליונה בעת המבול שערי ג"ע והיא פיונה פותה אין לב, שבה משם אל עולם הזה, לז"א דוד מי יתן לי אבר פיונה שיהי' לי כנפים לעוף לג"ע, אז לא עשיתי פמוה כ"א אעופה לג"ע ואשכונה ולא שבתתי עוד לעוה"ז, ומשה שאני שישאל הי' צריכים לו ועי' בפ' ויצא (כ"ח כ') בשם ס' שם משמואל: שם ברש"י צדיק הי' וקל בדעתו להרשיע, וק' על צדיק שנתעלה למדרגת מלאך לומר עליו כן, והר"מ מפרעמישלאן ז"ל אמר ע"פ מחז"ל הלל מחייב עניים כו' יומא ל"ה ב'.

לכן לקח אותו אלקים שלא להרשיע את בני דורו, שיהי' כולם רשעים כנגדו: (כט) זה ינחמני ערש"י בימי נח נחה, עי' יצרות דבש ח"א דרוש י"ד ח"ש בזה ובענין קין והבל ומפני שהספר מצוי לא העתקתי ע"ש דברים מתוקים: (לב) רש"י והלא יפת הגדול, עי' מהרש"א סנהד' דפ"ט ב' ברש"י ורא"ם ורמב"ן פאן: שם בן ק' ראוי לעונש לעתיד וכן קודם מ"ת עי' תורת חיים סנהדרין דצ"א שביאר דכל אותם שמתו קודם מ"ת קודם ק' שנה לא מתו רק מיטה טבעיית ולא עונש ביד"ש, אבל לעתיד תתבטל גזירת מיטה שנגזרה ע"י אדה"ר פדאמרי' צדיקים שעתידי להחיותם שוב אין חזרין לעפרולכן אף

עפ"ם שייחזרו לעפרן גם לעתיד כיון שלא ימותו אז מיתת אדה"ר רק מיתת עונש לא ימות שום אחד בפחות מק' שנה ע"ש עוד מזה: ו א) ע"פ האדמה עי' מהרש"א ב"ב דט"ז ב: ב) כי טובות הנה, תרגום ארי שפירן, עי' ברכות נ"ח ב' הרואה בריות טובות.

וברש"י שבת ד"נ ע"ב דיה בשביל העתיק בריות נאות. ועי' רמב"ם פ"י הי"ג מברכות ואו"ח סי' רכ"ה ס"י, וע' בקונן דרושים חוב' ט' סי' כ"ט: ג) לא ידון רוחי עי' באור החיים וז"ל אין אתנו ריח הקדש ואצ"ל רוח"ק וכו' נראיתי בשו"ת בית שלמה או"ח סי' קי"ב שהשיב על א' שאמר שבעל אוה"ח לא הי' לו רוח"ק ומימות נביאים אחרונים בטלה רוח"ק, והשיב מעירובין ס"ד ב' גבי ר"ג, וע"ז ד"כ ב'.

ומתדב"א ח"א פ"ט משמע דיש רוח"ק, ויש סוטה מ"ח ב' דבטלה רוח"ק על נבואה כיוונה ולא על רוח"ק ועי' שער הקדושה לרח"ו ח"ג ש"ז וז"ל באזנינו שמענו וראינו יחידי סגולה השיגו למדרגת רוח"ק והי' מגידים עתידות, ובש"ו כ' ועל זה כווננו חז"ל כי אחר חגי מלאכי זכריה פסקה נבואה לגמרי ונשתייר רוח"ק כו ומצינו דנבואה איקרי רוח"ק (והביא מקילתא) וערש"י סנהדרין פ"ט א' ד"ה סגנון, ומשום שרוח הקדש ג"כ מדרגה לנבואה כמ"ש בחז"ל ח"ב פמ"ד לך נקטו נבואה בל' רוח"ק ופרש"י יומא כ"א ב' וסופה מ"ה ב'.

דל"פ עלמא מל"ו צדיקים דמקבלי אנפי שכינתא בכ"י באספקלריא המאירה, וק' מסו"פ החולץ דכל הנביאים לא נסתכלו רק באספקלריא שאינה מאירה חוץ ממשה ומהרש"א נדחק בזה, ולה"ל י"ל דאחר נביאים אחרונים נסתלקה נבואה ונשאר רק רוח"ק שפיר מקבלים באספקלריא המאירה מדרגה זו, ובב"ב א"י מיום שחבר ביהמ"ק אע"פ שבטלה נבואה מן הנביאים מן החכמים לא נטלה.

וע' בע"י בשם רמב"ן דאף על פי שנטלה נבואה מן הנביאים, שהיא במראה נחזון נבואת חכמים שהיא בדרך חכמה לא נטלה אלא יודעין האמת ברוה"ק שפקרבהם ע"ש, והר"י בעל התוס' אמר על הרי"ף שרוה"ק שרתה עליו.

וכן ה"ר עזרא תלמידו של ר"י בן הרמב"ד והיה לו גילוי אלי' הביא תוס' שבועות כ"ה ד"ה רב וגיטין פ"ח ד"ה ודילמא בשם ה"ר עזריה הנביא, וכן ה"ר שמואל חסיד אביו של ר"י חסיד הי' נקרא בשם ר"ש חסיד ונביא מתש"ו רש"ל סי' כ"ט הרי דמעלת רוח"ק נקרא ג"כ נבואות, ועי' ס' העקדה שער ו', ובנדאי האוה"ח הק' כפי שהעיד עליו הבעש"ט ואזולאי בשה"ג דנדאי הי' בעל רוח"ק, ועי' בס' חפץ ה' מהאו"ח בשבת ד"י ע"ש שהאריך.

ובהגהות מבהמ"ח שם הביא אוה"ח פאן דאין אתנו רוח"ק, ואולי על עצמו אמר כן לרוב ענותנותו ע"ש. ומענין אספקלריא המאירה עי' בס' אוצר הכבוד חגיגה די"ד לר' טודרוס הלוי תלמיד הרשב"א וע"ע בס' הכרית ח"ב מאמר י"א שהאריך בענין רוח"ק ואיך יוכל אדם להשיג מה שצריך לעשות על זה עש"ה.

וע"ע בשו"ת דברי חיים יו"ד סי' ק"ה במעשה במלמד שדיבר על אוה"ח הק' ע"ש מ"ש בזה. וע"ע בשו"ת נטע שורק יו"ד סי' ד' בשוחט שדיבר קשות על בעהמח"ס מעבר יבק אי יש להעבירו משו"ב ע"ש בזה: שם לא ידון רוחי בשגם הוא בשך עי' תולדות נח

דרוש י"ט שכ' בפירושו מפני שהפועל עצמו הוא ממנו, וקרוץ מחומר אע"פ שנמצא בקרבן פח שימשכהו למעלה והוא הנפש המשפלת שבו שעל פיה ראוי שלא יחטא לפניו מ"מ יש בו ג"כ פח שימשכהו למטה והוא פח הבשרי שמהו על כל פועל עמל ועון ע"ש באריכות ופי' ביצרות דבש ח"ב דרוש ב' שפי' כי הקב"ה אמר לא ידון רוחי להתנהג עם הברואים במדת הדין כי א"א לסבול, אמנם עם מי אתנהג במדה"ד עם חשה שהוא צדיק גמור ועל קל נענש ולזה קראו חשה איש אלקים שהוא איש המתנהג ע"פ אלקים טדה"ד ועל מדת הרחמים מש"ה ועי' בספר חום המשולש בהקדמה שכ' אחו"ל אשה אחת ילדה ששים ריבוא בכרס א'.

הפנונה על משה ששקול נגד ס' ריבוא. והנה יש דעות שאמרו כי רק למרע"ה כי באפשרי לעלות למדרגה גדולה כי הנה בעצמותו למעלה מגדר אנושי ואין ליחסו עם שאר ילידי אשה, ונמצא אמונה כוזבת הזו אצל אוה"ע שמאמינים שיש נבראים שהמה חצי אלקית.

אבל אנו בדין באמונה שלימה כי מ"ר יליד אשה כמו שאר בנ"א. ולבוא למדרגתו הי' מוכרח לעבוד בקל מאמצי פחו, וכ' הרמב"ם ה' תשובה כל אדם יוכל להיות כמ"ר ואם כי אחו"ל על משה איש אלקים שהי' מחציו ולמעלה אלקים וגם ראה נתתיהו אלקים לפרעה.

אמת הדבר אבל לא מתולדתו רק מעבודתו, וזה"פ משה מן התורה מנין שכל מדרגתו הגדולה הנה רק על ידי התורה ולימודה ולא שהיה חצי אלקית מתולדתו וע"ז השיבו חו"ל ודרשו מהקרא לא ידון רוחי באדם לא ידונו הבריות שע"י שרוחי באדם רוח מיוחד רוח אלקית אשר משכתי עליו בפרטות עי"ז נתעלה מה שלא אפשר פן באדם אחר לא כן הוא בשגם הוא בשר שגם מ"ר הי"ג"כ רק בו"ד והנה ימיו מאה ועשרים שנה כי האריה ימים פחו שאר אנשים בדורו ואלו הנה חצי אלקית בריה למעלה מטבע אנושית הנה גם מאריה ימים יותר מדרך הטבע וע"כ לא יהיו איש להעמידו למעלה מגדר אנושית מתולדה עיין שם באריכות.

ועי' בתפארת ישראל פ"ד מי"ד מקדושין על טוב שברופאים לגיהנם דאין זה גנאי רק שבח הרופא המומחה, והוא עפ"מ שמ"כ דכשהיציא מ"ר את ישראל ממצרים שמעו עמים רגזון ומלך א' ערביי שלח צייר לצייר תמונת המנהיג הגדול הזה, ואח"כ אסף כל חכמי חרשים לשפוט על פי פרצוף פניו של משה לדעת תכונת טבעו ובמה פחו גדול, והשיבו אם נשפט על פי ציורו נאמר כי הוא רע מעללים ובכל חסרונות שבעולם.

ויקצוף המלך מאד ויאמר הכי תתעללו בי, ויתנצלו א"ע, הצייר אמר אני ציירתי פהוגן והחכמים שגו בידיעתם והחכמים גללו כל החסרון על הצייר, והמלך לרב השתוקקותו נסע בעצמו למ"ר ויקח הצייר ויבט והנה פתמונתו וכצלמו קולע אל השערה ולא יחטיא וישאל למשה ע"ז כי חכמים בגדו בו וחכמי אליל הפה.

ויפן משה הצייר והחכמים נפלאים בידיעתם, רק דע, לא אבוש לאמר כי כל החסרונות אשר שפטו עלי חכמיך פולם לי בטבע רק אני בכח אמיץ התחזקתי וכבשתי אותם, ובעבור זה נתכבדתי בשמים מפעל ובארץ מתחת.

וז"פ מדלא קאמר פֿשר שְׁבִרופֿאים ש"מ שְׁטוב אין פֿוננתו פֿשר רק מי שְׁחושב עֶצְמוֹ שְׁהוא הַפֿומָחָה וְהטוב הוא מְעוֹתָד לְגִיּהֵנָם דְּבַגְאָנוֹתוֹ סוּמָה עַל יְדִיעָתוֹ וְאִינוּ מְתִיעֵץ עִם חֲבִירָיו, וּבְקִלְמוֹסוֹ מְנַח חַיִּים אוֹ מוֹת, וְרָאָה שְׁלֵא אָמַר הַתַּנָּא שְׁהוּא רָשָׁע אוֹ יָבֵא לְגִיּהֵנָם רַק אָמַר לְגִיּהֵנָם ר"ל יֵשׁ לוֹ הַכְּנָה לְגִיּהֵנָם אָבֵל כֹּל עוֹד יוֹתֵר שְׁיִהְיֵי לוֹ הַכְּנוֹת לְגִיּהֵנָם כֹּל עוֹד יִגְדַל שְׁכָרוֹ וְשִׁבְחוֹ כְּשִׁיכְבֹּשׁ הַכְּנוֹתָיו עַכ"ל בְּקִיצוֹר.

וע"ע בְּסִפְרֵי סְדְרֵי טְהוֹרוֹת עַל מַס' אֵהָלוֹת מִהַגְאֹן מְרַאדְוִין ז"ל פֿרַק ב' דל"ז וְשִׁינָה לְכָאן עַש"ה: שֵׁם וַיְהִי יָמָיו רַש"י אִין מְוֹקְדָם, צ"ע הָא בְּחַד עֲנִינָא יֵשׁ מְוֹקְדָם וּמְאֹחֵר כַּמ"ש בְּפִסְחִים ד"ו ע"ב. וְנִלְעַנ"ד עַפְמ"ש בִּירוּשְׁלַמִּי פ"ו מְשַׁקְלִים וְזֵה רַק לְעֲנִין דִּינָא וְע"ש בִּיפָה מְרָאָה לְהִיפ"ת וְז"ל דְּוֹקָא לְעֲנִין דְּרַשָּׁא דְנִפְקָא לְעֲנִין דִּינָא, אָבֵל לִיִּשְׁבַּ הַמְקָרָא בְּעֻלְמָא אִין מְוֹקְדָם וּמְאֹחֵר וְאִפִּי בְּחַד עֲנִינָא וְכַדְתָּנִי בל"ב מְדוֹת דְּר' אֱלִיעֶזֶר מְוֹקְדָם שְׁהוּא מְאֹחֵר בְּעֲנִין פִּיצַד וְנָר אֱלֻקִּים טָרַם יִכְבֵּה וְשִׁמוּאֵל שׁוֹכֵב בְּהִיכַל ה', וְהֵלֵא אִין יְשִׁיבָה בְּהִיכַל כ"ש שְׁכִיבָה, וּמַת"ל שׁוֹכֵב אֱלָא מְוֹקְדָם וְכו' עַש"ה, וְע"ע בְּהִלְיֻכוֹת עוֹלָם כֹּל קַס"ב וּמְרָאָה הַפְּנִים עַל יְרו' פ"א ה"ג מְסוּטָה וַא"כ א"ש הָכָא וְלַק"מ.

ועמ"ש לְעִיל (א' ח') וְלַקְמָן בַּפ' שְׁמוֹת (ד' כ'). וַא"ש גַּם בַּפ' וַיִּרְא (י"ח ג') בְּרַש"י הַאֲמִירָה קוֹדָם לְכֹן ע"ש: ה) וַיִּרְא ה' כִּי רָבָה וְגו' בַּס' אֹר חֲדָשׁ סוֹפ"ק דְּקִידוּשִׁין כ' עַפְמ"ש בְּעִירוּבִין י"ג נְמָנוּ וְגָמְרוּ שְׁנוֹחַ לְאָדָם שְׁלֵא נִבְרָא מְשַׁנְבְּרָא וְפִי הַמְהַרְשָׁא סוּף מַכּוֹת נְמָנוּ לְשׁוֹן מוֹנִין שְׁמָנוּ הַל"ת וְשִׁס"ה וְעֵשִׂין רַמ"ח וְנִמְצָא הַל"ת יוֹתֵר וַא"כ עָלוּל הָאָדָם לְעֵבֹר עַל ל"ת מְלַקְטִים מ"ע מְשׁו"ה יוֹתֵר נוֹחַ שְׁלֵא נִבְרָא ע"ש.

ולפ"ז ק' לְמָה בְּרָא אֶת הָאָדָם לְרַעְתּוֹ, וִי"ל עַפְמ"ש בְּקִידוּשִׁין ל"ט דְּמַחְשָׁבָה טוֹבָה מְצַרְף לְמַעֲשֵׂה וּמַחְשָׁבָה רָעָה אִינוּ מְצַרְף לְמַעֲשֵׂה, נִמְצָא ע"י הַמַּחְשָׁבָה עֵשִׂין הֵם יוֹתֵר וְזֵה"כ וַיִּרְא ה' כִּי רָבָה רַעַת הָאָדָם כִּי עֲבָרוּ עַל ל"ת הַרְבֵּה וְגַם יֵצֵר מַחְשָׁבוֹת לְבוֹ רַק רַע וַא"כ בְּוֹדָאֵי נוֹחַ שְׁלֵא נִבְרָא מְשׁו"ה וַיִּנְחֵם ה' אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הָאָדָם, וּדְפַח"ח, וְכ"כ בְּסִפְרוֹ חוֹת יָאִיר ע"ד דְּרוּשׁ בְּאַרְיֻכוֹת, וְכ"ה בַּס' בְּנִין אַרְיָאֵל, וַיִּבִּין שְׁמוּעָה: וִי"ל עַל דְּרָף זֵה ג"כ לַפ' הַפ'.

דאִי שֵׁם בְּקִידוּשִׁין דְּעַל חֲטָא ע"ז גַּם מַחְשָׁבָה מְצַרְף לְמַעֲשֵׂה וַיְדוּעַ שְׁדוֹר הַמַּבּוּל עֲבָדוּ ע"ז כַּמ"ש רַש"י נ(ו' י"א) עַה"כ וְתַשְׁחַת הָאָרֶץ כ"מ שְׁנֵי הַשְּׁחָתָה ע"ז, וְזֵה"פ וַיִּרְא ה' כִּי רָבָה רַעַת הָאָדָם רָבָה הִיָּינוּ גְדוּלָה כַּמ"ש זַעֲקַת סְדוּם וְעַמּוֹרָה כִּי רָבָה (וַיִּרְא י"ח כ') וּפְרַש"י כֹּל רָבָה לְשׁוֹן גְּדוּלָה, וְזֵה כִּי רָבָה רַעַת הָאָדָם גְּדוּלָה מְאֹד וְהִיָּינוּ כִּי עֲבָדוּ ע"ז מִן עֲבִירוֹת הַגְּדוּלוֹת וְגַם מַחְשָׁבָה מְצַרְף לְמַעֲשֵׂה.

וְזֵה וְכָל יֵצֵר מַחְשָׁבוֹת אָדָם לְרַע כִּי בַע"ז מַחְשָׁבָה מְצַרְף לְמַעֲשֵׂה וַא"כ ל"ת מְרוּבִים, מְשׁו"ה נַחֵם ה' אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הָאָדָם כִּי נוֹחַ לוֹ שְׁלֵא נִבְרָא. וְע"ע לְהַמְלִי"ם בַּס' אַרְצוֹת הַשְּׁלֹם דְּרוּשׁ ב' ח"ש בְּזֵה, וּבַס' אֵהָל יַעֲקֹב בַּפ' בְּהַעֲלוֹתָהּ כ' דְּבַסְפֵּר הַמְדוֹת פ"ז הִבִּיא דְאָדָם יְחֻטָּא אוֹ בְּכַח הַתַּאנָּה אוֹ בְּשִׁכְלוֹ שְׁנַמְסַר אֶל הָרַע וְעוֹשֵׂה בְּמֶרֶד וְהַהֲבָדֵל כִּי הָאָחֵד לְאַחַר עֲבִירָה יִתְחַרֵּט, לֹא כֵן הַשְּׁנִי, וְז"ש וַיִּרְא ה' כִּי רָבָה רַעַת הָאָדָם בְּאַרְצֵךְ, ר"ל בְּמָה שְׁהוּא אָדָם קְרוּץ מַחוּמָר וְנִמְשָׁף בְּטַבְעוֹ לְחוּמְרִים.

אָבֵל הָלֵא גַם יֵצֵר מִחֻשְׁבוֹת לְבוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם גַּם לְאַחַר הַמַּעֲשֵׂה, וְז"ש וַיִּנָּחֵם כּוֹ ר"ל
עַל עֲשׂוֹתוֹ בְּפִנְעַל הַי' לֹו יֵת' תַּנְחוּמִים אָבֵל וַיִּתְעַצֵּב אֵל לְבוֹ ר"ל עַל מַה שֶּׁנִּשְׁחַת לְבוֹ
וְשָׁכְלוֹ ע"ש: שָׁם וַיֵּרָא ה'.

עִי' בַּאוּה"ח. אָדָם מְוַרְכָּב מִד' יְסוּדוֹת אַרְמ"ע כּוֹ' לְמַעַלָּה מֵאֵשׁ יְסוּד הָרוּחַ שֶׁהוּא הָרוּחַ
שֶׁבְכּוֹלָם, עַש"ה, עִי' בַּמַּד"ר בְּמַדְבָּר פִּי"ד דְּלַמַּעַלָּה מִן הָאָרֶץ הַמַּיִם לְמַעַלָּה מִן הַמַּיִם הָרוּחַ
"לְמַעַלָּה מִן הָרוּחַ" הָאֵשׁ ע"ש וּבְמַהְרָשׁ"א בְּרַכּוֹת ד"ד ע"ב ד"ה בְּמִיכָאֵל, שֶׁעַר הַבְּטָחוֹן
רַפ"ד, וּבְסִפְרֵי הַבְּרִית ח"א מֵאֲמָר ז' פ"א הָאֵשׁ הַיְסוּד כּוֹ'.

וּבַקַּל"ח פֶּתַח תְּכַמֶּה פֶּתַח ה', הָאִיר הוּא הַיּוֹתֵר דֵּק שֶׁבְּגִשְׁמֵי כּוֹ'. וּבְרַמְבַּ"ם פ"ג ה"י
מִיִּסוּה"ת, וּבְמִוֵּרָה גְבוּכִים ח"א פל"א, כְּנֻטִיּוֹת מִי שֶׁיֵּאֱמִין שֶׁהָאֵשׁ תַּחַת הָאָוִיר כּוֹ'.

וּבִס' יֵצִירָה פ"ג מ"ג הָאָוִיר מְכַרֵּיעַ בֵּין הָאֵשׁ וּבֵין הַמַּיִם, וּבְרַאב"ע תְּהִלִּים ס"ו עה"פ
בָּאֵנוּ בָּאֵשׁ וּבַמַּיִם, וּפִי' בַּאוּה"ח פְּרָשַׁת חֲזִי שְׁרָה (כ"ג ב) בְּפִסּוּק וַתִּמַּת שְׁרָה שֶׁבְּאֲמַצְעֵית
דְּבִיקוֹת הָאָדָם בְּקוֹנוֹ יִתְהַפְּכוּ הַיְסוּדוֹת כְּוָלָם לִיְסוּד הָאֵשׁ, וַיְסוּד אֵשׁ לִיְסוּד אֵשׁ הַנִּשְׁמָה
מוֹכַח שֶׁיְסוּד הָאֵשׁ הוּא הַדֵּק שֶׁבֵּהֶם: ז) אֲמַתְהָ אֵת הָאָדָם פִּי' תּוֹלְדוֹת נַח דְּרוּשׁ ז דְּבָר
נְכוּן: פְּרָשַׁת נַח ס) אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת נַח עַרְש"י.

עִי' דְּרִשׁוֹת מְהֵר"י מִיְנִיץ דְּרוּשׁ ד'. דְּצַדִּיקִים מוֹלִידִים נִשְׁמוֹת וּכ' וַתְּהִי שְׁרִי עֲקָרָה אִין לָהּ
נִלְדָה.

אָבֵל נִשְׁמוֹת הִי' מוֹלִידָה, וְז"ש פְּרִי צַדִּיק עֵץ חַיִּים, וְע"ד הַפֶּשֶׁט ת"ח הַמְּחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה
הַחִדוּשׁ הִיא פְּרִי וְתוֹלְדָה שְׁלוֹ, וְכִשְׁמֵלֶמֶד לְחַבְרֵי הוּא מוֹלִיד לֹו נֶפֶשׁ וְנִשְׁמָה ע"ש וּבְבִינָה
לְעַתִּים דְּרוּשׁ י"א וּל' אַרְיִכוֹת בְּזוּה, וְעִי' בְּהַקְדָּמָה.

וְעִי' בְּעִירוּבֵין דִּי"ח ב' וּבְעִיּוֹן יַעֲקֹב מֵהַשְּׁבוּ"י וּבִשְׁאָר מְפֻרָשִׁים בַּע"י דְּפוּס וַיִּלְנָא
וְעַשׂוֹת חֲשֵׁק שְׁלֵמָה בְּסוּפּוֹ כ'. דֹּאִי בּוּזָה"ק כָּאֵן ס"ז ב' אֲמַאי לָא אִיְתְּפִס נַח בְּעִוֵן הַדּוֹר,
דְּהַקְב"ה רְצָה לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ תּוֹלְדוֹת, וְזוּה הַסְּמִיכוֹת וְנַח מֵצֵא חֵן וְלֹא יִקְשֶׁה וְלָמָּה לֹא
אִיְתְּפִס בְּעִוֵן הַדּוֹר, וְתִי' וְא"ת נַח בְּשִׁבִיל הַתּוֹלְדוֹת, וְדְבָרֵי פְּתוּבִים אוֹת בָּאוֹת בַּכַּת"א
כָּאֵן.

וְעִי' בְּדְרִשׁוֹת אֲמָרֵי שְׁפָר מַה שִׁילַד"ק מַה שֶׁכ' נַח אִישׁ צַדִּיק שְׁלֵא הוּל"ל רַק א"ת נַח
וְרִש"י גְדַחַק וְגַם בְּדוֹרוֹתָיו צ"ב, וְנ"ל שֶׁעִיָּקֵר לְהַזְכִּיר תּוֹלְדוֹתָיו, אַף שֶׁחָם בְּנוֹ רַע
הַמַּעֲשִׂים הִי' מְקוּם לֹוּמֵר מַעֲשֵׂה אָבוֹת יִרְשׁוּ בָנִים, לֹז"א א"ת נַח אַף שֶׁמִּתּוֹלְדוֹתָיו לֹא
טוֹבִים אֵל תְּזַמְּהָ שֶׁנִּחַלַת אֲבִיהֶם הוּא רַק נַח אִישׁ צַדִּיק, גַּם מַה שֶׁדַּחזו"ל בַּכ' לָהּ שֶׁהַדְּרָךְ
מִמַּעֲטָת ג' דְּבָרִים וְא' מֵהֶם שָׁם.

וּפְרַש"י שְׂאִין אָדָם עוֹסֵק בְּמַצּוֹת בְּדְרָךְ כְּמוֹ בְּבֵיתוֹ, וְז"פ בְּדוֹרוֹתָיו אֵת הָאֱלֹקִים הַתְּהַלֵּךְ
נַח, אַף בְּעַת שֶׁהִי' הוֹלֵךְ בְּדְרָךְ וּבְכָל דּוֹרוֹתָיו מִנְעוּרָיו וּבְזַקְנוֹתוֹ, וְכ"ז לְהוֹצִיא שְׁלֵא יֵאֱמָרוּ
שֶׁבְנוּ מִיְנוּחָס אֵלֵי' וְאֵם"כ חֲזוֹר לְעַנְיֵן רֵאשׁוֹן וַיּוֹלַד נַח כּוֹ'.

וְעִי' בִּס' נוֹי הַעֲמוּדִים פֶּרֶק י"א אֵת הָאֱלֹקִים הַתְּהַלֵּךְ נַח, דְּהִי' יֵרָא שְׁמָא לְמִנְדּוּ מִמַּעֲשֵׂיהֶם
לְכֹן הִיָּה מִתְּבוּדָד וּפְרִישׁ עֲצָמוֹ מִן הַבְּרִיּוֹת זָה פִי' אֵת אֱלֹקִים הַתְּהַלֵּךְ נַח. דֵּק' נְכִי שְׁוֹתְפוֹת

כלפי שמיא נהלא אש אכלה הוא אלא שהי' מתבודד ונהלף יחידי כאלו הלה עם אלקים ולא עם בני אדם.

משא"כ אברהם שהי' גם מטיב לאחרינא, וזה אשר התהלכתי לפניו ולא עמו עש"ה: ובפתיחה לס' פני"ק הביא בשם הח"ס. , כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דבר ה' (ויגרא י"ח י"ט) ופרש"י ידעתי לשון חיבה, הורה בזה כי נפלאה אהבת ה' לאאע"ה, הגם כי לפניו הי' יחידי הגולה, ומי לנו גדול מחנוף דנתעלה להיות כמלאך, אף לא מצד פחיתת נפשו של אברהם לא נתעלה כן, רק התבונן כי לא זה הדבר שישלים האדם רק את נפשו, ואת אנשי הדור ישאיר אחריו תרבות אנשים חטאים, כאשר קרה לדורו של חנוף ודור המבול, הנסיון הזה ליחד אותו כי טוב לאדם למעט בהשלמת נפשו למען לרבות כבוד ה', כי מה יתן ומה יוסיף אם יוסיף מלאך א' על אלפי רבבות, ונח ג"כ הלה בדבר חנוף שלא הסתכל על דורו רק על עצמו, וז"ל אלו הנה בדורו של אברהם ל"ה נחשב, וזה"ל פ' כי אותה לבדה ראיתי צדיק לפני בדור הזה.

רק אותה לבדה עש"ה, וע"ע בס' סדורו של שפת שורש ד' ענף ב' ובדברי שאול מ"ת ובאופן אחר יש לומר דהנה יש חרדים רק בינם לקונם, ויש להיפך עושים צדקה וחסד ורק אינם מדקדקים בינם לקונם, אבל יהודי צריך להיות שלם ולא חצי.

וז"ל חמים תהיה עם ה' אלקיך. ודומה לכפרי שחתנו הנה ת"ח וקונם סופות בקש חתנו ממנו כשיסע לעיר שילך להרב ויקנה פטרו אחרוג הדר, וכן הנה וכשנסע בחזרה לביתו פגע בכפרי אחר מפפר הסמוך לו וסיפר שהרב קנה פטר חתנו אחרוג הדר שאין דומה לו וא"ל כשני גם לי נצרך אחרוג עבור חתני אשר לא פחות הוא במעלות מחתנך, וא"ל כפת לא תשיג הדר כי האחרון אני קניתי בדמים מרובים, א"ל איעצה האחרוג נחלק לשנים ואקח אני החצי, כי שמעתי שיכולין לברך שנתפכות כל אחרוג אחד העצה העמוקה נכנסה ללבו ועשה כן ולקח חצי המחיר אשר שילם בעדו ונתן להרפרי השני החצי, וכשפא לביתו והראה לחתנו חצי האחרוג, מבכנ השחוק שהי' אז, הכפרי לא הבין מהחסרון אשר עשה, ורק חתנו נתן לו נהנין כי יותר טוב אחרוג שלם אף כי אינו הדר כל כך מחצי הדר דפסול.

כן אם אחד מקיים כל המצות הגם שאינו חסיד לפנים משורת הדין מ"מ הוא "תמים" אלא שאינו מהונדר, אבל המקיים חציו, הוא רק חצי יהודי ונקרא חסר, וז"ל ש נח איש צדיק תמים הי' בדורותיו, בין אנשי דורו, אהוב בעיני הבריות יען שנהג אתם בתום ויושר וגם את האלקים התהלך נח, קיים גם מצות שבינו למקום ולכן נח מצא חן בעיני ה': וז"ל בואתחנן (ד' כ"ח) ועבדתם אלקים מעשה ידי אדם עץ ואבן אשר לא יראו ולא יאכלו ולא יריחונו, וק' למה לא הזכיר ע"ז אחרים כמו עובד לשמש ויגרות, וי"ל דלא דיברה מע"ז ממש.

רק גיע עת שהרבה יחשבו לעבוד ה' במה שנותנים עץ ואבן לבנין בית הכנסת, והרבה יחשבו שעבודת ה' רק במה שלא יאכלו טרפות ושאר דברים איסורין בבית בניהם החפשים, ויש עוד שגם לא יריחונו בבתי בניהם שאינם מתנהגים בכשרות.

אָבֵל בְּנֵחַ כ' צַדִּיק תָּמִים, וְלֹא הָיָה צַדִּיק לְמַחְצָה שְׁלִישׁ וּרְבִיעַ וְהָיָה ר"ש מְבַעֲלוֹ ז"ל אָמַר דְּבָכָל ש"ט או"ח יו"ד וְהָיָה ע' לֹא נִמְצָא שֵׁם בְּהַלְכָה פֶּשֶׁר, וְרַק בִּשְׁ"ע חו"מ נִמְצָא פֶּשֶׁר, מוֹכַח דְּרַק בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת יֵשׁ פֶּשֶׁר אָבֵל בְּדִינֵי אָדָם לְמַקּוֹם ל"ש שׁוֹם פֶּשֶׁר רַק אוֹ בְּנֵחַ לֵה' אוֹ לֹא: וּבִמְד"ר אָמַר פְּרָשָׁה ל' בְּד' מִיָּנִים, אֲתָרוּג יֵשׁ לוֹ טַעַם וְרִיחַ זֶה צַדִּיק גָּמוּר, לוֹלֵב כֶּף שֶׁל תְּמָרִים יֵשׁ בּוֹ טַעַם וְאֵין בּוֹ רִיחַ, הַדָּם יֵשׁ לוֹ רִיחַ וְלֹא טַעַם, עֲרֵבָה לֹא טַעַם וְלֹא רִיחַ, לְמַדְנֵי שְׁצָרִיף לְאַגּוּד כֹּל יִשְׂרָאֵל הַטּוֹבִים עִם הַרְעִים בְּאַגְוָדָה א' ע"ש וְזֶה הֶעֱנִין מַחְצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁכָּל אֶחָד רַק הַחֲצִי רַק בִּיחָד הֵם דְּבָר שְׁלֵם, וְהֶאֱרַכְתִּי בְּזֶה בִּפ' וַיְחִי (מ"ט א'): וּבִסְפָרָה דל"ג פְּרִי עֵץ הַדָּר זֶה אֲתָרוּג הַדָּר בְּאֵילָנוֹ מְשֻׁנָּה לְשָׁנָה, הַנְּסִיוֹן לְמַדְנֵי כִּי רֹב אֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת ה' כֹּל הַשָּׁנָה, כְּשֶׁיִּגְיֵעוּ יְמֵי הַנּוֹרָאִים רוּחַ אֱלֹקִים נוֹסָה בְּקִרְבָּם.

וְאֵח"פ יֵשׁוּבוּ לְדַרְכֵם הָרַע, וְאוֹמְרִים בְּשֵׁם הַגָּאוֹן נוֹב"י ז"ל פֶּשֶׁט הֶפ' מִכֶּף רַגְלֵי וְעַד רֹאשׁ אֵין בּוֹ מִתְנוּם דְּעַד אַחַר הוֹשַׁעְנָא רַבָּה עוֹד יֵשׁ לוֹ אֵימַת הַדִּין, אָבֵל בְּשִׁמְיֵי עֲצָרַת יִלְדֵי וַיֵּשׁוּב לְקִיאוֹ, וְשִׁמ"ע נִקְרָא בְּגַמ' רַגְלֵי בְּפָנָי עֲצָמוֹ.

וּז"פ מִכֶּף רַגְלֵי כְּלוּמַר מְשֻׁמְיֵי עֲצָרַת וְעַד רֹאשׁ' עַד ר"ה אֵין בּוֹ מִתְנוּם. דְּכָל הַשָּׁנָה אֵין לוֹ אֵימַת הַדִּין, לֹא כֵן אֲצֵל תְּמִימֵי דְרַף, וְצַדִּיק נִקְרָא אֲתָרוּג שְׁיֵשׁ בּוֹ טַעַם וְרִיחַ תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כִּנ"ל, וּז"ש הַדָּר בְּאֵילָנוֹ מְשֻׁנָּה לְשָׁנָה ר"ל לֹא לְבַד יְמֵי הַנּוֹרָאִים רַק כֹּל הַשָּׁנָה, וְהוּא כִּנ"ל שְׁצָרִיף שְׁיֵהָי' יְהוּדֵי שְׁלֵם לֹא חֲצִי תְלוּי בְּזִמְן וְכִמוֹ מְשֻׁל הַכֶּפְרִי בְּחֲצִי אֲתָרוּג.

וְע"ע בְּזֶה הֶעֱנִין בְּקוֹבֵץ דְּרוּשִׁים חוֹבְרַת רְבִיעִית ס' ל"ב בְּשֵׁם זְקִינֵי הַגָּאוֹן מְלֹאסֵק ז"ל. וּבְסִי' ל"ה מְשֻׁאֲרֵי הַגֵּאבֵד"ק מְאֻנְקָטוּב שְׁלִיט"א.

וְעִי' מַה שֶּׁפְּתַבְּתִי בִּפ' וַיִּשְׁלַח (ל"ג י"ז): שֵׁם רַש"י יִמְר"ד לְשַׁבַּח וְכו' יְדוּעַ מִסֵּה"ק דְּמִי שְׁנוּלֵד בְּטַבְּעוֹ לֵהִיּוֹת בּוֹ מְדוּת טוֹבוֹת קִשָּׁה לוֹ לְהַפְרִיד מִזֶּה. וְלְהִיפָּךְ הַנּוּלֵד בְּטַבְּעוֹ רַע קִשָּׁה לְהַפְּנֵה מִזֶּה וְטַבְּעוֹ.

וְהַדּוֹרְשִׁים לְשַׁבַּח הִי' אוֹמְרִים וְנָח נוּלֵד ג"כ בְּמִזְגוֹ לֵהִיּוֹת רַק רַע הוּא הַפָּךְ טַבְּעוֹ וְהַדּוֹרְשִׁים לְגַנְאֵי הִי' אוֹמְרִים דְּנוּלֵד טוֹב, וְאֵין בּוֹ שׁוֹם מַעֲלָה בְּמַה שֶׁהוּא טִיב ע"ש, וְעַמ"ש בִּפ' בְּרֵאשִׁית (י' ג') בְּשֵׁם ס' חוּט הַמְּשׁוֹלֵשׁ וְתַפְא"י.

עוֹד שְׁמַעְתִּי בְּשֵׁם דו"ז הַגַּה"צ ר' צְבִי הִירֵשׁ הַפֶּהן ז"ל הַאֲבֵד"ק זְגִיעֵרְזֵשׁ אֶף דְּאֶסוּר לְדַרוֹשׁ לְגַנְאֵי כְּשִׁישׁ לְדַרוֹשׁ לְשַׁבַּח, מ"מ כָּאֵן יֵשׁ שְׁבַח בְּזֶה לְהַקְב"ה דְּאֶף דְּלֹא הָיָה צַדִּיק כ"כ אִפ"ה הַצִּילוֹ וְרֵאשִׁית בִּס' תַּפְּאֶרֶת מֵהֵרָא"ל מֵהַסְּבָא קְדִישָׁא מְשֻׁפְּאֵלִי זצ"ל אוֹת כ"ד שְׁעֵנִין הוּא כֶּף שְׁאֵלָה שְׁדַרְשׁוּ לְגַנְאֵי עֲשׂוּ בְּזֶה טוֹבָה גְדוּלָה לְיִשְׂרָאֵל כִּי רָאוּ בְרוּחַ קְדָשׁ שְׁכַמְעַט כֹּל הַצַּדִּיקִים אֲשֶׁר יַעֲמְדוּ לְיִשְׂרָאֵל עַד בֵּיאַת הַגּוֹאֵל הָיָה עֲלֵיהֶם הַתְּנַגְדוּת, וְיָמֵינוּ גְדוּל מִמְרַע"ה שֶׁהִי' שׁוֹטִים שְׁחָשְׁדוּהוּ בִּא"א, וְהֵנָּה הַצַּדִּיק הֵרָאשׁוֹן שְׁנַזְכֵּר בְּתוֹרָה הָיָה נָח וְל"ה דּוֹרְשִׁים כֹּלָם אוֹתוֹ לְשַׁבַּח דֹּא"כ הִי' לְמַדְיִן מְמַנּוֹ עַל כֹּל הַצַּדִּיקִים שְׁיַעֲמְדוּ אֵח"כ שְׁבָאִים כֹּלָם יֵהִי' דּוֹרְשִׁים אוֹתוֹ לְשַׁבַּח אֲזִי הוּא צַדִּיק וּבָאֵם יֵהִי' עֲלָיו הַתְּנַגְדוּת סִימָן שְׁאֵינוֹ צַדִּיק, וְא"כ ח"ו לֹא הָיָה טוֹב בְּעוֹלָם.

וְלִכּוֹן יֵשׁ דּוֹרְשִׁים בְּמִכּוֹנוֹ הַצַּדִּיק הַרְאִישִׁין לְגִנְאֵי פְדֵי לְלַמּוֹד מִמֶּנּוּ עַל כָּל הַצַּדִּיקִים לְבַלְתִּי
נְבִיט כָּל פֶּה עַל הַתְּנַגְדוֹת כִּי אֵין זֶה סִימָן מְבֻבָּהָ כ"כ, וּבָאֵם יֵשׁ עַכ"פּ מְחַצֵּה עַל מְחַצֵּה
לְשִׁבַח וְלְגִנְאֵי ה"ו צַדִּיק בְּנֹדָאֵי מִן הַתּוֹרָה כְּמוֹ נֹחַ שְׁמַחְצֵה דּוֹרְשִׁים לְשִׁבַח וּמְחַצֵּה לְגִנְאֵי,
אֵעִפ"כּ אָמַר ה' כִּי אֲנֹתָהּ רְאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי, וְסִימָן הַסֵּבָא קַדִּישָׁא בְּבִדְיַחוּתָא מְעַט אָבֵל
בְּלִבָּד שְׁלֵא יְהִי יוֹתֵר דּוֹרְשִׁים לְגִנְאֵי מְלִשְׁבַח, וְע"ע ב"ס' אֲדֹנֵי פִז מ"ש בְּזֶה: וּבְכֹר שׁוֹר
סְנֵהֲדָרִין דַּק"ח כ' דְּרַבִּים תְּמָהוּ הֵלֵא דְרַבָּה רַש"י לֹא לְהַבִּיא כָּל הַפִּי רַק פִּי א' לְיִישָׁב
פְּשׁוּטוֹ שֶׁל קָרָא וְהִי סְגִי לִי בְּדוֹרְשִׁים לְשִׁבַח, וְנ"ל דַּק' לְרַש"י דַּלְמ"ל ב' קָרָאֵי יִתִּירָא
כָּאֵן בְּדוֹרוֹתָיו וּבַפ' שֶׁאֲח"ז כִּי אֲנֹתָהּ רְאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בְּדוֹר הַזֶּה.

לְהַכִּי פִרְש"י דִּי"ד לְשִׁבְחוֹי"ד לְגִנְאֵי. וְאַצְטְרִיף תְּרַנּוּיָהוּ עַפְמ"ש רַש"י אֶקְרָא אוֹתָהּ
רְאִיתִי צַדִּיק וְלֹא נָא צַדִּיק תְּמִים מְפָאן שְׁאוּמְרִים מְקַצֵּת שְׁבָחוֹ שֶׁל אָדָם בְּפָנָיו וְכוּלּוֹ שְׁלֵא
בְּפָנָיו עַכ"ד וְהוּא מַגְמ' עִירוּבִין, וְגַם כָּאֵן יל"ד דַּלְמ"ל לְכַתּוּב מְפָאן, אָמְנָם פְּנוּנְתוֹ לְפִי
שְׁבָא הַכ' לְלַמְדָּה דְּאוּמְרִים כו' וְלְהַכִּי צְרִיף לְמִקְתַּב בְּדוֹר הַזֶּה דַּלְמ"ה פְּתִיב לֹא הֵייתִי
לוֹמֵד מְפָאן שְׁאוּמְרִים כו' וְהָא דְהָכָא כ' צַדִּיק וְלַעֲיֵל צַדִּיק תְּמִים הֵינּוּ כִּי"ד לְגִנְאֵי דְבִאָמַת
ל"ה כ"א צַדִּיק וְהֵתָם פְּתִיב בְּדוֹרוֹתָיו שְׁלִפֵי דוֹרוֹ הִי נְחֻשָׁב לְצַדִּיק תְּמִים, וְכָאֵן כ' לְפִי
הִאָמַת, וְאִי הֵנָּה כ' בְּדוֹר הַזֶּה וְלַעֲיֵל ל"ה כ' בְּדוֹרוֹתָיו הֵייתִי אוֹמֵר כִּי"ד לְשִׁבַח דְהָכָא כ'
צַדִּיק מְשׁוּם דְּבְדוֹר הַזֶּה ל"ה כ"א צַדִּיק וְלַעֲיֵל דַּכ' צַדִּיק תְּמִים הֵינּוּ פִּינּוֹן דַּאֲלוֹ הֵנָּה בְּדוֹר
צַדִּיקִים הִי צַדִּיק תְּמִים אֲלֵא שְׁדוֹרוֹ גְּרָם לוֹ.

וְכָל הַיְכִי דְרָאוּי לְאוֹתָהּ מַעֲלָה מְשִׁבְחִים אוֹתוֹ בּוֹ אַע"פ שְׁאֵין בּוֹ כַּמ"ש הַט"ז סִי' ש"ז
פִּינּוֹן דְּהַמְנִיעָה ל"ה מַצְדוֹ לְהַכִּי אִצְטְרִיף תְּרַנּוּיָהוּ דְבִין לַמ"ש צַדִּיק תְּמִים וּבִין לַמ"ש
צַדִּיק לְחוּד הַפֶּל בְּדוֹרוֹ, וְשִׁפִּיר יִלְפִי מְפָאן דְּאוּמְרִים לְאָדָם מְקַצֵּת שְׁבָחוֹ וְכוּ'.

וְאַגַּב נְבָאָר מ"ש רַש"י הוֹאִיל וְהַזְפִּירוֹ סִפְרָא בְּשִׁבְחוֹ וִי"ל דַּק"ל לְפִי רַאשׁוֹן מַגְמ' יוֹמָא
ל"ח אֶקְרָא דַּכ' זָכַר לְצַדִּיק לְבְרָכָה מְדָאוֹ מְנָלָן, וּמְשַׁנֵּי מְקָרָא הַמְכֹסָה אֲנִי מְאַבְרָהָם כו'
יְהִי לְגוֹי גְדוֹל, וְקִשְׁוֵה דַּה"ל הַגְמ' לְאַתּוּי מְנַח כַּמ"ש רַש"י דְּהַזְפִּירוֹ סִפְרָא בְּשִׁבְחוֹ לְהַכִּי
פִרְש"י ד"א לְלַמְדָּה כו' וְלְהַכִּי אַע"ג דַּפִּי א' הֶעֱיָקֵר מ"מ ל"ה לְהַגְמ' מְפָאן רַאִי דְּאִיפָא
לְמִדְחָא דִּילְמָא כַּד"א וְלְהַכִּי מִיִּיתִי מְאַבְרָהָם עַכ"ל: וּבַס' מְשַׁנֵּת חֻקִּים הַל' דְּעוֹת סִי'
י"ט.

כְּתַב דִּיל"ד דִּי"ד לְשִׁבַח וְאַחַר הַשְּׁבַח אָמַר אֶת הָאֱלֹקִים דַּהִי צְרִיף סַעַד. וְעוֹד דְּלָכָל הַפִּי
צַדִּיק תְּמִים בְּלִי הַפְּסֵק וּבִאָמַת כ' עַל צַדִּיק תְּבִי"ר שְׁהוּא מְפָסִיק בְּנִגְיָנָה, וְתְמִים הֵנָּה
בְּדוֹרוֹתָיו בְּלִי הַפְּסֵק וְכוּ' וּלְפַמ"ש דְּמַדַּת חֲסִידוֹת שְׁנוֹ שְׁיִהֵי מְהַנְעֵלְבִים כו' וְכָל אֲשֶׁר
יְקַרְהוּ בֵּין צַעֲרָא דְּגוּפָא וּמְמוֹנָא יֹאמֵר שְׁהוּא סְבָה מְשַׁמִּים, וְרַק מְדִינָא אָמְרוּ כָּל ת"ח
שְׁאֵינּוּ נוֹקָם וְכוּ' וְאַף דְּעַבְיָד אֵינְשׁ דִּינָא לְנַפְשֵׁי אִי לֹא אָפְשֶׁר לוֹ בַּע"א, רַק צְדָקָה יְחַשְׁב
לוֹ לְתַלּוֹת בְּטַחֲוֹנוֹ בַּהֲשִׁי"ת, וְז"ש נֹחַ אֵישׁ צַדִּיק וּמַעֲלָה יִתְרָה הֵנָּה לוֹ שְׁמִמְנוֹ עוֹמֵד וּמִיטְב
דְּתְמִים הִי בְּדוֹרוֹתָיו וְאַף דְּאֲנָשֵׁי דוֹר הַמְּבוּל הָיוּ רַעִים בְּגוּפָם וּמְמוֹנָם, וְל"ה צְרִיף לְנִהוּג
בְּתַמִּימוֹת מ"מ הִי נִכְנָס לְפָנִים מְשׁוֹרֵת הַדִּין וְז"ש אֶת הָאֱלֹקִים הַתְּהִלָּה שְׁהִי תְמִים
בְּמַעֲשָׂיו וְתַלָּה בְּטַחֲוֹנוֹ בַּה' בְּכָל אֲשֶׁר יְקַרְהוּ וְל"ה נוֹקָם וְנוֹטֵר בְּשׁוּם עֲנָן וְשִׁפִּיר עוֹלָה
סְמִיכַת הַפְּסוּקִים עַכ"ל (וְעִי רַש"י תְּצַנָּה (כ"ט ל') דַּג"כ הָיוּ תְבִיר לְהַפְּסִיק).

וע"ש בקונטרס מעלות המדות דקכ"ו לפמ"ש בערכין דט"ז: תוכחה לשמה ועננה של"ש
הי מינייהו עדיף. וי"ל עננה שלא לשמה דהיינו שומע עלבוננו ושומק דנוטל חלק מחבירו
ואם מתפונן לכך אף שהוא חדה טובה, מ"מ טוב יותר להיות שפל רוח ועניו לש"ש,
וז"ש נח איש צדיק תמים הי' בדרוןתיו, שאלו בדור הצדיקים י"ל לפעמים שהוא שומק
שלא לשמה כדי לזכות חלק חבירו משא"כ בדור החבול שאין להם חלק לעה"ב ול"ש
דיטול חלקם לעוה"ב והי' התמים לשם שמים וז"ש את האלקים התהלה נח ע"ש.

וע"ע בש"ת פתב סופר או"ח סי' ל"ד דרוש ארון בנה: והנה על קו' המפן' למה באמת
דרשו לגנאי אם יש לדרוש לשבח י"ל כי אין צדיק אשר יפשה טוב ולא יחטא פירש
חסרון, וא"א לאדם בלי חסרון פאשר מספרים שלגביר אהד הנה לו פת יחידה, וכל
השידוכים שהציעו לפניו הי' ממאן בהם אם הי' יכול ללמוד, ל"ה יכול לכתוב ואם הנה
מושלם גם כנה לא הי' נאה במראה, ונלאו השדכנים ממנו.

פ"א התנישב שדכן א' ונא אליו שיש לו בחור אהד בלי שום חסרון רק הוא בריחוק
מקום. פנה הגביר על זה לא אביט.

ונסע עמו. ובהגיע למחוז חפצו ובהגיעו להחתן נרתע לאחוריו כי הנה סומא חגר חרש
ואלם ועוד מה זאת צעק הגביר? ענה השדכן.

הנה חפצת חתן בלי חסרון ונה הוא בלי חסרון כי חסרון יש לומר רק אם יש בו מעלות
ג"כ ונח הי' מהפת אנשים שיש שדורשים אותו לשבח וי"ד לגנאי שיש לו חסרין ג"כ,
ונה הוא מהאנשים הטובים שבעולם, ולא פליגי כלל הב' מ"ד רק הפשט שנה הי' מהפת
שיש שאומרים עליו גם גנאי, ונה הוא מן המוכחר דלכל דבר צריך חסרון קצת ג"כ:
עוד אמרתי ע"פ צחות דנה שנים רבות עמדתי על דברי רש"י שכ' יש מרבתינו דורשים
לשבח ובגנאי כ' יש שדורשים לגנאי, ולא כ' יש מרבתינו, והוא דקדוק עצום, ולא
ראיתי מי שעמד על זה, ורק י"ל דיש מרבתינו היינו תלמידי חכמים דורשים תמיד
לשבח דכן הוא מדתם.

אבל יש דורשים אם הם רק "יש" מורינו ויש כלפי חוץ בלי שום תוך ופנימיות, אנשים
פאלה דורשים תמיד לגנאי, ונה נכון מאד נאמת. וע"ע בדרשות מהר"י מינץ דרוש ד'
דבא להשמיענו שנה מצד צדקתו לא הי' ראוי להנצל, אבל השי"ת ברחמיו ראה ליתן
שם ושארית למין האנושי הוצרך להציל אותו כי לא הי' בדורו צדיק ממנו, ונהנה מנה
טובה לגאולתנו העתידה אף אם לא נהי' ח"ו ראויים מצד זכותינו וכו' ע"ש.

וע"ע בנה ברמב"ן האזינו (ל"ב כ"ו): (יב) השחית רש"י אפי' בהמה עי' ס' אוריקרות
שתי' בנה קו' הזה"ק למה הקריב נח קרבן אחר יציאתו מתיבה ולא קודם. וכל חטאת
שנתערבו ערבו ברובע ונרבע פולן ימותו, וא"כ ל"ה יכול להקריב, אבל לאחר המבול
דכל שקלטתו בידוע שלא השחית הי' יכול להקריב, ועי' מהרש"א סנהדרין דק"ח מפל
הפרשה ע"ש: שם רש"י לא נחתם גז"ד אלא על גזל, דהי' גוזלים פחות משו"פ והרא"ם
הקשה דסותר עצמו דלעיל בפ"א כ' השחתה ל' ערנה ועכו"ם והכא משמע דעיקר על
גזל ועשפ"ח.

וכ' בס' נשם משמואל להגר"ש סאליר ז"ל אבד"ק לבוב דאי בכל"י ע"פ ותשחת הארץ לפני האלקים דינינים, פי הי' גוזלים פחות משו"פ והדיינים אין לאל ידם להוציא בדין ע"ש, ואי' הא דצדיק נתפס בעון הדור שהי' בידו למחות א"כ בגזל פחות משו"פ דאין בינדם למחות אין נתפסין וכאן נמי על ערוה וע"ז הי' נח נתפס עבורם אבל על גזל פמשו"פ אינו נתפס, וז"פ קץ בשר בא לפני דהם ידונו ולא נח פי מלאה הארץ חמס, היינו גזל פמשו"פ ואין צדיק נתפס ע"ז והם עצמם נידונים ע"ז ע"ש ובכת"א כאן.

ובקובץ דרושים היו"ל ע"י אגודת הרבנים חוברת ד' סי' ל"ב הובא בשם זקני הגאון מלאסק ז"ל דרש"י כ' (י"א ט') דדור הפלגה פפרו בעיקר ולא נאבדו לפי שהי' שלום ביניהם ובדור המבול הי' מריבה ומחלוקת, ונראה דאם ע"י התפלגות שביניהם ולא הי' בהסכמה אחת, הי' כאו"א נדון בפ"ע, ואם כל אחד לא גזל רק פחות משו"פ לא הי' נאבדים, אבל בזה גופא שהסכימו כולם לעצה אחת לגזול פחות משו"פ נדונו בממנ"פ אם נחשב שאין ביניהם חיבור והתאחדות הרי ראויים לעונש על שאר עבירות שעשו, ואם נחשב להם כאלו שלום ואחדות ביניהם וראוי שלא יאבדו על שאר עבירות, כמו דור הפלגה שוב עון גזל בינדם פי ע"י ההתאחדות נגזל מזה כל ממונו נמצא שלא נחתם גז"ד אלא ע"י גזל ודפח"ח: ואחי הרה"ג ר' שלמה זאב שיח"י כתב לי עפמ"ש בסנהדרין נ"ו ב'.

דז' מצות ב"נ ילפי' מקרא בראשית (ב' ט"ז) ויצו ה"א על האדם מפל עץ הגן ולא גזל, וק' דמצינו דמשה למד סניגוריא על ישראל ואמר לי צוית אנכי ה"א לא יהי' לה וברש"י יתרו כ' ב' א"כ ה"נ נימא ויצו כו' על האדם דרק לאדם הי' הציווי ומנין שאף לדורות נאמר שחייבין בז' מצות, ורק פנין שביין הז' מצות גם גזל, ובאדה"ר ל"ש גזל, דהפל הי' שלו, וע"כ דציווי על גזל הי' רק לדורות, ושפיר לא נחתם גז"ד, שהי' יכולים לפטור מהעונש דלא להם נצטוו, רק מגזל נשמע דהציווי הוא לדורות ונחתם גז"ד: ובסמ"ג לאויזן קנ"ב למד מכאן דאפילו ממון הרשע אסור לגזול דהם הי' כולם רשעים ועי' רבה"ז.

ובס' מלא העומר כ' לתרץ קו' הרא"ם, דע"י הזנות הי' חמס פנין דבזנות הבנים ממזרים א"כ זה הי' יורש את שאינו אביו, דאפי' רוב הבעולות ל"ה מהבעל, וזה"פ קץ כל בשר בא לפני, שכ"כ רבה הזנות עד שמלאה הארץ חמס וא"ש ב' דברי רש"י התמוהין.

ובשם הר"ר העשיל ז"ל ראיתי דיל"ד הל' קץ כל בשר בא לפני, תיבת בא לפני מה בא לרמז, וי"ל עפחז"ל בב"ק דס"א מה בין גזלן לחמסן גזלן לא יתיב דמי חמסן יתיב, א"נ חמסן בפחות משו"פ וגזלן יותר משו"פ ואין ב"ד נזקקין בפחות משו"פ, וא"ש בדיוק קץ כל בשר ר"ל קצם בא לפני שאני בעצמי השופט, וק' למה לא פ"י ב"ד של מטה לכך אמר פי מלאה הארץ חמס ר"ל פחות משו"פ ואין הדיין נזקק ע"כ איצטריה אני בעצמי להזקק, עי"ל דגם דאין ב"ד נזקקים לפמשו"פ אבל בשכר יושבים אז ידונו גם על פמשו"פ לכך אמר לא נחתם גז"ד אלא על הגזל, ר"ל דהחטא של גזל ל"ה יכולים לדון אלא בשעת גמ"ד דבתחלה אין נזקקים לפמשו"פ.

ובשו"ת חשק שלמה בדרושים כ' דברש"י בראשית (ה' ל"ב) כ' דכבש מעינו כו' פי בן ק' שנה ראוי לעונש לעתיד וכן לפני מ"ת, וק' מדוע נענשו במבול תנוקות קטנים וי"ל

דפרש"י (קנר ח ט"ז כ"ז) בא וראה כמה קשה מחלוקת שב"ד שלמטה עונשין מי"ג ושל מעלה מכ' וכאן נענשו אפי' יונקי שדים, וא"כ א"ש דבמבול הי' גזל והי' מחלוקת ומריבה בדין שיאבדו אפי' קטנים כמו בקנר חז"ל פ קץ כל בשר ולא תקשה קטנים מה קטאו ואמר פי מלאה הארץ חמם והי' מריבה לקה נאבדו ע"ש.

ובספר מנחה חדשה כ' שהזה"ק הק' הא מדת ה' להיפך ליקח צדיק א' לכפר על הדור, וי"ל פי הרי"ף כ' אהא דמו"ק דכ"ח דנסמכה מיתת צדיקים לבגדי פהונה דמכפר, וב"כ על עצמות החוטא אינו מכפר רק על הצבור שלא יענשו בעון היחיד, וכן מיתת צדיקים מכפר שלא יכריע החוטא לכף חוב.

אבל לא על עצמות החוטא, א"כ אם קטאו הפל והצדיק א"מ על עצמות החוטא וח"ו כולן ימותו, וז"פ ונרא פי רבה כו' פי השחית כל בשר ויאמר ה' קץ כו' ע"ש: ועפי"ז י"ל הצדיק אבד ואין איש שם על לב, שתיבת איש מיותר, ונודע דבכל מקום דכ' איש הוא ולא אשה, ולמ"ש הרא"ש ברכות ד"כדנשים אין ערבין בעד אנשים, ונסתפק בשו"ת מנצל מאש סי' י"ב אי אנשים ערבין על נשים ועי' דגול מרובה או"ח סי' רע"א ושו"ת רע"א סי' ז' והארבתי בזה לקמן בפ' נצבים (כ"ט כ"ח) ויש רמז מקרא הנ"ל דאמרו וקשלו איש באחיו מלמד שכל ישראל ערבין זל"ז (סנהדרין ל"ט) ואיש ולא אשה, והא דצדיק נתפס בעון הדור משום ערבות וא"כ על אשה דאינו ערב אינו נתפס, וז"פ הצדיק אבד ואין איש שם על לב דוקא איש שבעונו מת אבל אשה אין לה לשום על לבה פי לא בעונה מת.

ועי' בשל"ה מס' חולין בענין מו"מ באמונה ע"ש. ובס' אהבת ציון דרוש ו' מהנ"ב כ' ג"כ פנ"ל ופי' הפ' בשה"ש (א' ח') אם לא תדעי לה היפה בנשים כו' אם לא תדע מדוע היפה בנשים הצדיקות מתה.

דל"ש ערבות באשה פנ"ל לז"א לה בעקבות הצאן ורעי את גדיותיה על משכנות הרועים, דתינוקות יוכיחו. דבשבת דל"ג ב'.

אימא בזמן שאין צדיקים תינוקות שב"ר נתפסין, ואף שאינן בני עונשין ומכ"ש בכלל ערבות, וש"מ שאין הטעם משום ערבות, ודרכי ה' נסתרין עיין ש"ה: עוי"ל הצדיק אבד ואין איש לשון חשיבות איזה מינוי ושררה שלא יוכל לומר שמת כדי שיבא אחר למלאות מקומו כדאימא במו"ק דכ"ח שמת ר' אשי דדחקוהו רגלי דבר נתן, שהגיע הזמן שיהי' נשיא אחריו דנרח השמש וכו' אבל כשמת צדיק שלא הי' לו שום מינוי או אשה ודאי בעון הדור מת, ובס' זרע יצחק על משניות פ"ג מה' ערכין כ' על רש"י הנ"ל, ידוע דה' אינו פורע עד שנתמלאה סאתה, ואי' במד"ר ובצעם בראש כולם סאה מלאה עונות מי מקטרג בראש גזל אפי' הי' למטה בקנפה דוחקת א"ע למעלה ומקטרג.

נמצא בכל פעם המדה נתמלאה בגזל וז"ש לא נחתם הגזל"ד רק בגזל דלא נגמר עד שנתמלאה סאתם ובכל הפעם המדה נתמלאה בגיל דדוחקת ועולה למעלה, וז"ש פי חלאה הארץ חמם ר"ל בחמם נתמלאה המדה ובס' לחמי תודה דקנ"ב כ' דתשובה תפלה וצדקה מעבירין רוע הגזירה, דהיינו צום קול ממון שכל א' גימ' קל"ו וס"ה ת"ח בזאת

יבא אל הקדש, וז"ש "קץ" כל בשר בא לפני ר"ת קול צום שפאמת בכו והתענו על גזירת ה'.

אך דנה ל"מ על עבירות שבין אדם לחבירו, וז"פ ותשחת הארץ לפני אלקים כמו ערוה וע"ז דהוא רק לפני אלקים מועיל קול צום, פי מלאה הארץ חמס דכי משמש בלשון אלא דמצד חמס זה בין אדם לאדם ל"מ קול צום לבטל הגזרה ע"ש: ובפשט הפ' ותשחת הארץ לפני אלקים ותמלא הארץ חמס יש לומר דבספרי מוסר כ' שרמזו אם יחטא בינו למקום סופו שיחטא גם בינו לחבירו, גם בפ' ויקרא (ה' כ') ונפש פי ויחטא ומעלה מעל בה' אז ג"כ נכחש בעמיתו, אבל בתשובה צרף להיות מקודם בינו לחבירו ולא די לו בינו למקום להתענות.

וז"ש ושילם אותו בראשו ונחמישיתו ממון ואחר כך ואת אשמו וידוי לה': שם באוה"ח שהגם שימחלו לא יועילו וכו' פן הוא בסנהדרין דנ"ז א', דבב"נ ל"מ מחילה לפנטרו ממיתה: שם הארץ רש"י שאף ג' טפחים עומק נקרא ארץ מכאן ואילך נקרא אדמה, ועשפ"ח ובאוה"ח פ' שלח (ט"ז ל"א) כ' להיפך אדמה הוא עליונה וארץ תחתונה, וכ"כ המלבי"ם יתרו (כ' כ"א) בפ' מזבח אדמה, ועי' תפארת ישראל פ"ו אות ה' מברכות שכל דלקי על פרי האדמה חבירה בפה"א ועל לחם המוציא ולא שניה בבורא מאדמה או במוציא מארץ דבורא הוא יש מאין ומוציא יש חיש, ואדמה הוי חלק העפריי שפארץ, וארץ כל הפחות הטחונים בארץ ופרי אדמה רק מזון קל ואין בו הזנה כל כך.

ונראה רק מחיצוניות קליפת הארץ יש מאין ומכרה בורא פרי האדמה, אבל לחם לבב אנוש יסעד צריף להזנתו כח גדול מוצא מעמקי הפחות והוא יש מיש לכן מכרה המוציא לחם מן הארץ עש"ה.

ועי' בתיבת גמא סו"פ בראשית ושלח ועי' פתב והקבלה מ"ש בשם הגר"א ולדבריו צ"ע גוססת כתפלה ותן ברכה על פני האדמה ע"ש. ועמ"ש בפ' וירא (י"ח ה'): יד עשה להך תבת רש"י ולמה הטריחו בבגין וכו' עי' מהרש"א זבחים דקי"ג.

ובעיון יעקב על ע"י ווילנא סנהדרין ד"ע סי' קי"א בנה ובס' באמ"ח תי' דאחז"ל במדה שאדם מודד מודדין לו וכפי אשר אדם מתנהג בהליכתו לעבודת ה' פן ישולם לו גמולו, ואם התנהגותו בדרך טבע דעושה מה שבכחו ואם תכבד עליו עבודה בהליכה לביהמ"ד בחנום או קור גדול מיד הוא פורש, השי"ת יתנהג ג"כ עמו בדרך הטבע, ובהטיבו לכל העולם יטיב גם עמו, אבל אם לפעמים יצרה להעשות לו חוץ לדרך הטבע למשל להנצל מלקטים אשר יפלו עליו וכדומה לא ישתנו עליו סדרי בראשית, דכאשר עשה פן יעשה לו, לא כן העובד יותר מכחו כמעשה דרבה שהי' נובע דם מאצבעו ומעיין בשמענתא ול"ה ידע לאישכזה ה' מתנהג עמו חוץ לדרך הטבע ורפכ"י נקרא לפניו הנהר ע"ש ובגן כ' את האלקים התהלך נח, אלקים בגימ' הטבע פ"ו שהי' מתנהג עפ"י הטבע לקח לא רצה ה' להצילו רק בדרך הטבע שיעשה תיקוה.

ועי' בהקדמה לס' שער שמעון מה שכתב בענין זה: ובני יקירי הר"ר דוד נ"י פי' לפי הנ"ל בפרשת וארא (ו' י"ב) הן בני"י לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים, פי מדרך הטבע כשפא משה לישראל והי' מוטרדים בעול עבודה ול"ה להם פנאי לשמוע

דְּבָרָיו מְקוֹצֵר רוּחַ, וְאִם הִי שׁוֹמְעִין לְמִשְׁהָ מֵהַ שְׂמִדְרָה הַטְּבַע אֵינוֹ כֵּן אֶז מִהֲרָאֵי לַעֲשׂוֹת לָהֶם גַּם חוּץ לְטְבַע כִּנּוּן וְזוֹ שׁ מִשְׁהָ הֵן בְּנִי לֹא שְׂמַעוּ אֵלַי, וְלִי בְּבַחֲיָנָה זֹה בְּעִבּוּדָתָהּ לַעֲשׂוֹת מֵהַ שְׂחוּץ לְטְבַע, ע"כ אֵיךְ וְשְׂמַעֲנִי פְרַעְהָ וְאֲנִי עָרַל שְׂפִתַיִם שֶׁהוּא חוּץ לְטְבַע, וּמִהֲרָאֵי לַעֲזוֹר לָהֶם ע"י "אִישׁ דְּבָרִים" שִׁיְהִי בְּדְרָה הַטְּבַע: שֵׁם עֲצֵי גִפְרֵ עֲרֵשׁ"י.

וְעִי סְנֵהֲדְרִין דְּק"ח וּבְגִלְיוֹן שֵׁם. וּבְהַפְלָאָה שְׂבַעֲרֵכִין עַל הָעֲרוּף עָרַף אֲדָר עֲשׂ"ה: (טז) צִהַר עֲרֵשׁ"י י"א חֲלוֹן וִי"א אֲבָן טוֹב, וְכ' בִּס' עֲדוֹת בְּיוֹסֵף דְּרֵשׁ"י בִּפ' וְיָרָא (י"ט י"ז) עַל תְּפִיט אֲחֲרֵיךְ כ' דְּמִי שְׂלֵא נִיֶּצֶל בְּזִכּוּתוֹ אֵינוֹ רִשְׁאֵי לְרֵאוֹת בְּמַפְלַת שׁוֹנָאוּ, וְהִנֵּה עַל בְּדוּרוֹתָיו י"ד לְשִׁבְחָ וְיֵשׁ לְגִנְאֵי וִי"ל דְּהִנֵּי תַנְאֵי פְהִנֵּי תַנְאֵי לְמ"ד חֲלוֹן כִּמ"ד לְשִׁבְחָ וְנִיֶּצֶל בְּזִכּוּת עֲצָמוֹ דְּכְדָאֵי לְרֵאוֹת בְּמַפְלַת שׁוֹנָאוּ וְלְמ"ד אֲבָן טוֹב דּוֹרֵשׁ לְגִנְאֵי וְא"כ אֵינוֹ פְדָאֵי לְרֵאוֹת וְאֵינוֹ יָכוֹל לְרֵאוֹת לְחוּץ, וְעִי בִּפ' בְּרֵאוֹשִׁית (ד' ח') בְּשֵׁם שְׂפ"א עַל ה' לִי בְּעוֹזְרֵי (א: יז) הִנֵּנִי מְבִיא עֲרַמְב"ן, וְעִי בִּס' יְשׁוּעוֹת מְלָכוֹ מִהֲגָאוֹן מְקוֹנְטָא וְל' בְּלִקּוּשֵׁי תוֹרָה מ"ש בְּדְבָרָיו: יח) וּבָאֵת רֵשׁ"י מְפָאֵן שְׂנֵאָסְרוֹ כו' וְהוּא מִגְמ' סְנֵהֲדְרִין ק"ח ב' וּפְרֵשׁ"י וּבְנִיךְ בְּנֵי נֹחַ שֵׁם חָם וְנִפְתָּ, וְתַמּוּהָ מְאֹד לְמָה הוֹדִיעַ זֹאת רֵשׁ"י.

וּבִס' אִמ"ב כ' דְּאִיתָא בְּסוּף הוֹרִיּוֹת כָּל הַמְּקוֹדֵם מִחֲבִירוֹ קוֹדֵם לְחֲבִירוֹ הָאִישׁ קוֹדֵם לְאִשָּׁה לְהַחֲיוֹת כְּשֶׁהֵן טוֹבְעִין בְּנֵהָר, וְא"כ ק' מְנַלְן שְׂנֵאָסְרוֹ בְּתַה"מ מְשׁוּם דְּכ' אֵתָהּ וּבְנִיךְ וְאִתְ"כ אֲשַׁתָּה, דְּלָמָּא מְשׁוּם דְּאִישׁ קוֹדֵם לְאִשָּׁה לְהַחֲיוֹת, אִף אִיתָא שֵׁם בְּמִשְׁנָה בְּד"א כְּשֶׁשְׂנִינְהֵם שְׁוֹיִן אֲבָל א' ת"ח וְאֲחָד ע"ה אִפִּי מְמֹזֵר ת"ח קָדֵם לְכ"ג ע"ה, וְשֵׁם לְמַד תוֹרָה כִּמ"ש בְּבֵית מְדְרָשׁוֹ שֶׁל שֵׁם, וְגַם יָפֵת הִי לֹו חֲלָק בְּתוֹרָה שְׁנ' יָפֵת אֱלֹקִים לִיָּפֵת וְיִשְׁכּוֹן בְּאֵהֲלֵי שֵׁם, וְה"פ דְּגַמ' רוּצָה לְהוֹכִיחַ דְּאָסוֹר בְּתַה"מ דְּכ' אֵתָהּ וּבְנִיךְ וְנִהְדֵּר וְאֲשַׁתָּה, וְק' לְרֵשׁ"י מְנַלְן דִּילְמָא לְכָף כ' אֲנָשִׁים קוֹדֵם דְּאִישׁ קוֹדֵם לְאִשָּׁה לְהַחֲיוֹת, לְכָף פְרֵשׁ"י בְּנֵי נֹחַ שֵׁם חָם וְנִפְתָּ, כִּמ"ש הַפְּסוּקִים בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ בְּנֵי נֹחַ שֵׁם חָם וְנִפְתָּ וְקָנְשָׁה דְּהו"ל לְמַחְשָׁב שֵׁם וְנִפְתָּ קוֹדֵם לְחָם דְּת"ח קוֹדֵם לְע"ה, אֲלָא וְדָאֵי דְלָאוּ מִהֲאֵי טַעְמָא הַקְּדִים אֲלָא מְשׁוּם דְּאָסוֹר בְּתַה"מ: כ) לְמִינְהוּ.

רֵשׁ"י כָּל שֶׁהַתִּיבָה קוֹלְטָתוֹ, עִי מִהֲרֵשׁ"א סְנֵהֲדְרִין ק"ח ד"ה וְר' אֲבֹהוּ, וּבְחֻדוּשֵׁי מֵר שְׂמוּאֵל עַל מִס' ע"ז ד"ה אֲרִיכוֹת גְּדוֹל בְּזָה: כֵּא) וְעֵתָה קִח עִי בִינָה לְעֵתִים דְּרוּשׁ ל"ג וְכ' הַמְּפָן אִם הִי נֹחַ צָרִיךְ לְהַכִּין חֲזוֹן עַל כָּל הַשְּׂנָה מְאָה תִּיבּוֹת ג"כ ל"ה דִּי, דִּינֵשׁ חֲיוֹת גְּדוֹלוֹת פִּילִים וְרֵאָמִים, וְרַק ה' שְׁלַח בְּרָכָה וְאֵינוֹ חָל רַק אִם יֵשׁ מְעַט כִּמ"ש בּוֹזָה"ק וְהוּבָא בְּטו"ז ר"ה חֲנֻפָּה סִי תר"ע וּבְבַה"מ"ז אוּמְרִים הֲרַחֲמֵן הוּא יְשַׁלַּח לָנוּ בְּרָכָה מְרֻנְבָּה בְּבֵית הַזֶּה, וְצָרִיךְ שִׁיְהִי לְחָם עַל הַשְּׁלֶחָן, וּבְמַד"ר מְצוּרַע וּש"ד עֶצֶם א' נִסְכָּא אֵינוֹ נִשְׂרָף בְּאֵשׁ וְאֵינוֹ נִכְלָה וּמְמַנּוֹ יְהִי תְּחִינִית הַמֵּתִים, וְזוֹ שֶׁנּוֹמֵר כָּל עֲצָמוֹתָיו אַחַת מִהֵנָּה לֹא נִשְׂבְּרָה, וְהַטְּעַם אִי דְּעֶצֶם זֶה אֵינוֹ נִהְיָה מְשׁוּם מְאָכֵל רַק מְמַלְנָה חֲלָקָה, עִי או"ח סִי ש' בְּט"ז סק"א וְנִגְזֹר עַל אֲדָה"ר שְׂאָכֵל עַה"ד בְּיוֹם הַשְּׂשׁוּי וְכָל אֲבָרִים נִהְנוּ.

אֲבָל נִסְכָּא לֹא נִהְיָה לְכֹן חֵי לְעוֹלָם, וְלָכֵן סְעוּדַת מְלוּהָ מְלָכָה כְּנִגְדַּד דְּהַע"ה חֵי וְקִיָּים, וְעִי בְּסִפְרֵ הַבְּרִית ח"א מְאָמֵר י"א פִּי בְּזָה וּבְשׁוּ"ת זִינֵת רַעֲנָן ח"ב בְּסוּפּוֹ בִּפ' וְיָרָא: כֵּא) וְהִי לָהּ וְלָהֶם לְאֲכָלָהּ, עִמ"ש בִּפ' חֲקַת (כ' ח') בְּזָה אֲרִיכוֹת בְּעֵנֵן אָסוֹר לְאָדָם לְאֲכֹל קוֹדֵם שִׁיתָן לְבַהֲמָתוֹ, וְעִי בְּקוֹנְטְרָסִי פְרִי יוֹסֵף הַנְּסֻפַּח לִס' חֲשֻׁרַת מִים עַל מִס' גִּיטִין דִּס"א.

וילקמן בפ' חיי שרה (כ"ד י"ט): ז א) בא אפה ערש"י ועי' בס' תולדות נח דרוש ז' דק' מדוע כשצנהו על בנן התיבה לא א"ל למה צנהו פי אנתה ראיתי צדיק לפני ועתה בשעה שצנהו על ביאתו א"ל פי אנתה ראיתי צדיק וי"ל שבתחלה הנפיר ה' רשעת הדור קץ כל בשר וכו' ואח"כ הנפירו על בנן התיבה, ובמאמרהשני הנפיר תחלה הצלת נח בא אפה כו' ואח"כ כליון הדור אנכי ממטיר, רק תחלה של"ה מוכיח בני דורו רק הי' מתהלך עם אלקים לבדו לא נראה צדקתו כ"כ זולת נגד רשעי הדור הי' נחשב לצדיק ולכן הנפיר תחלה רשעת הדור שהם גורמים ברשעתם שינצל הוא, אבל אח"כ שהחל בבנין שכ' שאמר להם שעתיד ה' להביא חבול וכל הק"כ שנים הי' מוכיחם ואחז במדתו של אברהם ואז ראוי להצילו מצד עצמו ולכן הקדים ה' הצלתו למפלת הרשעים ע"ש דרוש יקר.

וע"ע בספר מגדנות אליעזר מהגר"א חרל"פ ד"ה, דרוש ארוף: ב) הטהורה רש"י העמידה להיות טהורה למדנו שלמד נח תורה. והקשה רא"ם למה הניח גמ' זבחים דקט"ז העבירן כל שהתיבה קולטתו טהור, ולר"א באו מאליהו, ועשפ"ח וחקונוני ומרש"א תי' בלוחק, ובס' מר שמואל על מס' ע"ז ד"ה תי' דאי' במנחות דכ"ט ג' דברים נתקשה משה, וא' שרצים, והנה לתי' גמ' זבחים ק' מאחר של"ה יכול נח ליקח מעצמו רק תיבה קולטתו או שמעצמם באו ז' ז' טהורים וב' טמאים א"כ למה אמר ה' לנח כל הענין כמה טהורים וכמה טמאים יקח, וגם דרשות גמ' שלא ליקח מחוסר אבר וטרפה הול"ל בקיצור כל אשר יבואו לתיבה יהי אפה, אלא צ"ל הטעם דאיתא בגמ' לא עביד רחמנא ניסא לשיקרא וצ"ל דבאחת למד תורה ול"ה הנס של קליטת התיבה רק היכי דנתקשה.

משו"ה צנה ה' כמה טהורים וכמה טמאים הפל כדי למעט בניסא, וא"כ א"ש דרש"י הוכיח מהפסוקים שלא לצורך, אלא מוכח דלמד תורה ול"צ לנס. ולהגמ' לא סגי בתי' דרש"י, דקשה איך יכול לומר דנח ידע דאפשר משה לא ידע ונח ידע, משו"ה הווצרכו האמוראים לתרץ שנעשה ג"כ גם, היינו מה שנח ידע ומה שלא ידע תיבה קולטתו, או באו מעצמן ואו"א דברי אלקים חיים ולא סגי בתי' א'.

ובס' מים קדושים זבחים דקט"ז כ' דהמהרש"א הביא רש"י על תורה ומזחק גי' שלנו ע"ש וי"ל דהמקשן הק' ומי הו' טמאים וטהורין כו' דהא נדאי הוי כדכ' מן העוף הטהור וכו' א"ו דמהתם אין ראיה דנח למד תורה, רק דהק' אברייתא דתני בה דלא הקריבו בני נח אלא טהורים מנא ידעו הני דורות בטר נח מה טמא ומה טהור ומשני מאותן שלא נעבדו.

ול"ק מנא ידעו דמסתמא לא נעבדה בה עבירה כדאי' בפ' אין מעמידין ע"ש וכדאיתא דלאחר המבול אף האנמות גדרו א"ע מעריות, רק דהק' על נח מנא הוי ידע דאותו זמן הי' חשודין על רביעה, ומשני העבירם אבל על טמאים וטהורים ל"ה ק' משום דנח למד, וצדקו דברי רש"י בחומש דלמד זה מהמקשן ואף דכאן לא כ' רש"י פן דכ' דמנא הוי ידעו איזו טמאים מ"מ מהגמ' ל"ק עכ"ל.

ועי' בפדר"א פכ"ג דלקה הי' מטהורים ז מפני שיעד שהי' המבול הטמאים מרובים מטהורים רצה ה' להרבות בטהורים צנה לקחת מטהורים ז. ועשו"ת פנסת יחזקאל סי' כ"ד שהק' דבחולין ס"ג אי' גלוי וידוע שטמאים מרובים מטהורים לכה מנה הטהורים, הרי דגם היום טמאים מרובים, ועי' בדברי שאול, ובלב אריה על ל דס"א בתד"ה כל

ומהאריכות לא העתקתי: ובני הרה"ח פליל המדעים מו"ה דוד נ"י אמר על קו' הג"א ולבוש דהאיף למד תורה הא אי' בסנהדרין נ"ט ב"נ ש'למד תורה חייב מיתה, ואמר עפ"מ"ש הר"ם בפ"י ה"ט ממלכים אם עפ"מ עסק בתורה מפין אותו ועונשין אותו ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה אבל אינו נהרג, וכ' בלח"מ פ"ג דלישראל אף מצנה ללמוד אין לעפ"מ לחייבו מיתה.

וקא דכ' הר"ח רק מדרבנן הוא ואסמכתא בעלמא הוא, וכן הביא במנ"ח מצנה רל"ב דמר"ם נראה דעפ"מ הלומד רק הוא איסור דרבנן, וא"כ א"ש דנח הי' שרי ללמוד דמה"ת מותר: ועו"ל דבשבת דל"א בגר שפא להלל שילמדנו כל התורה על רגל א' וכ' שם המהרש"א דל"ק איף למדו הא ב"נ ש'למד ח"מ, וי"ל פ"ג שפא לגייר שרי ללמוד ע"ש, והטעם י"ל דכחו שפ"מ דב"נ בז' מצות שלו מותר ללמוד כדי לידע איף לשמרם פן אם דעתו לגייר ע"כ צריף לידע ביום הראשון שיהי' ישראל איף לקיים המצות דאם לא ילמד יפשל בהם, אבל בב"נ דעלמא דאין נפק"מ לו אסור ללמוד, ולפי"ז גם נח למד ג"כ באופן זה שידע אינה בהמה טהורה, שיוכל אח"כ להקריב מיני טהורים וא"ש, ועי' שו"ת רע"א סי' מ"א ח"ש במהרש"א הנ"ל: ד) פי לימים רש"י ז' ימי אבלו של מתושלח, עי' תורת חיים סנהדרין דק"ח.

והובא ג"כ בענף יוסף על פ"י סי' רמ"ז, על הפ' ויהי לשבעת הימים (בפ"י) אלו ימי מתושלח ק' אמאי דריש הש"ס הקא ולא מייתי הקרא דכי לימים עוד שבעה דכ' ברישא, ועוד דהו' דרשא דקבע להם ה' זמן גדול ואח"כ זמן קטן מרישא דקרא יליף כפרש"י בחנמש, וי"ל הא דקאמר ששינה עליהם סדרי בראשית כו' וכן הא שהטעימו מעין עוה"ב כו' לא מצי דריש אלא מקרא דלשבעת הימים דשבעת ימי בראשית שבעת ימים קרי להו כדכ' פאור שבעת הימים ולקף דריש פולהו אהו קרא, מיהו בב"ר איתא גמי ויהי לשבעת הימים למד שתלה להם יחי אבלו כו' ד"א שפ"ת ימים נתאבל ה' על עולמו קודם שיבא המבול ולא דריש טפי, וק' אמאי לא דריש ארישא דקרא ע"ש ובמהרש"א ובבב"נ יהושע על אדר"נ פל"ב ע"ש ב"ז: ז) ויבא רש"י שפ"ת בתה"מ מפני שהעולם שרוי בצער, והק' מפו' אמאי לא מפ' רש"י לעיל (ו' י"ח) פן, וכ' בס' לשון הזהב בעירובין י"ח דיל"ד דכ' ויעש נח ומפסיק ונח פן שש מאות, ואח"כ כ' ויבא נח הול"ל ויעש נח ויבא נח ואח"כ ונח פן שש מאות, וי"ל דק' דב"נ הי' חשוכי פנים בבבול וחותרין לשמש בשני רעבון, כמ"ש בתענית י"א, ומנח ל"ק דאע"פ דל"ה לו בת עכ"פ הי' לו פנים וכמ"ש הט"ז סי' תקע"ד, וי"ל ע"פ הר"ם פט"ו דאישות פ"ג דעברו כ' שנה ולא נשא מבטל מ"ע דעד כ' אינו בר עונשין, ובבראשית (ה' ל"ב) כ' רש"י דלפני מ"ת ל"ה מצווים על פ"ו עד פן ק', (וא"ש דהמתין יעקב עד פ"ד שנים) ומשו"ה ל"ה ב"נ מותרין לשמש בשנה שעולם שרוי בצער.

וא"ש ויבא נח כו' וק' דחשוכי פנים מותר לפיכך הקדים ונח פן שש מאות ול"ה בני ק' ולא מצווים אפ"ו (וערש"י בראשית ה' ל"ב) וא"ש קו' ב"י סי' תקע"ד על יוסף אחאי לא קיים פ"ו ש"ל"ה לו בת, וכן ק' על תי' תוס' תענית דיוסף נהג חסידות ולוי לא וק' ב"מ פלוגתתם.

וי"ל דיוסף אָמר שְׂאוּכְלִים מְפַרְפֶּסֶת וְלָהֶם דִּין ב"נ. וְשִׁבְטִים ס"ל דְּלָהֶם דִּין יִשְׂרָאֵל א"כ לְיוֹסֵף ל"ה מְחֻנְיָבִים בַּפ"ו עַד בֶּן ק' לָכֵן לֹא שִׁמְשׁ, וְלוֹי לְשִׁיטְתֵּי דְלָהֶם דִּין יִשְׂרָאֵל וְיָכוֹל לְשִׁמְשׁ דַּל"ה לוֹ בַּת.

ועמ"ש בַּפ' מְקַץ (מ"א נ') וּבַס' לְקוּטֵי שׁוֹשְׁנִים וְאֲדָנֵי פֶז וּפְנִי"ק וּבְשׁוֹ"ת בְּנֵן צִיּוֹן סִי קמ"ח. וְלִקְמֵן שְׁמוֹת (ב' א') בְּשֵׁם סֶפֶר אֲגָרַת שְׁמוּאֵל עַל רוּת וּמְהַאֲרִיכוֹת לֹא הֶעֱתִיקָתִי: שֵׁם רַש"י אַף נֹחַ מְקַטְנֵי אֲמָנָה, עֵי בְּקוֹנֵן דְּרוּשִׁים ח"ב פְּרָדָּה א' סִי כ"ג שֶׁכ' עַפְמ"ש בְּנִגְרָה הַקּוֹנֵדֶשׁ עַל הַגַּמ' בְּתַעֲנִית כ"א ב' בְּסוּרָא הָוֵי דְבָר וּבְשִׁבְבוּתָא דְרַב לֹא הִי, סְבָרוּהָ מִשׁוּם זְכוּתֵי דְרַב אֵיתְחַזִּי לִי בְּשִׁבִיל אֲשֶׁה צְדִיקָתָא, וְכ' פִּינּוֹן דְּנִיטְוֹן רְשׁוּת לְמִשְׁחִית אֵינּוּ מִבְּחִין וְכִשְׁיֵשׁ צְדִיק בְּשִׁכּוּנָה הַהֲכָרַח לְהַצִּיל כָּל הַשְׁכּוּנָה דְלֹא יִסְפֶּה צְדִיק עִם רַשָּׁע וְזֶה דוֹקָא בְּצְדִיק שְׁאֵינּוּ גָמוּר אֲבָל בַּצ"ג מִבְּחִין.

וְרַב הִי צ"ג וְהִי הוּא לְבַד נִיצַל וְלֹא כָּל הַשְׁכּוּנָה, וְזֶה שְׁנִיצוּלָה כָּל הַשְׁכּוּנָה הִי בְּזִכּוֹת צְדִיקָתָא אֲחֵרַת שְׁאֵינָה צ"ג פ"ש, וְנָח הִי צ"ג וְלֹא הִגִּין זְכוּתוֹ עַל כָּל הַדּוֹר. אֲמָנָם נֹחַ ל"ה מִחֻשִׁב עֲצָמוֹ לַצ"ג וְחֻשִׁב שְׁפָלָם וְנִצְלוּ בְּזִכּוֹתוֹ וּז"ש נֹחַ מְקַטְנֵי אֲמָנָה הִי שְׁל"ה מִאֲמִין שְׁהוּא צ"ג וְחֻשִׁב שְׁלֹא יָבֵא הַמַּבּוּל וְיִנְצְלוּ כָּל הָעוֹלָם בְּשִׁבִילוֹ עַד שְׁדַחְקוּהוּ הַחַיִּים, וְהִרָה"ק ר' יִצְחָק מוּוֹאֲרָקִי ז"ל אָמַר שְׁהַפְּשֵׁט שְׁאֵף מְקַטְנֵי אֲמָנָה הִי מִאֲמִין ג"כ שֶׁהִי סוֹבֵר שְׁהֵם צְדִיקִים ע"כ לֹא הִי מִאֲמִין שְׁיָבֵא הַחֲבֹל חֲפָנֵי שְׁיִגְיָנוּ עַל הַדּוֹר.

וְהִרָה"ק מִאֲפֵטָא ז"ל אָמַר דְּאֲמוּנָה יֵשׁ ב' פְּרִוּשִׁים א' כְּפִשׁוּטוֹ אֲמוּנַת הַדְּבָר, ב' הַמְּשָׁכָה וְגִידוּל כְּמוֹ נִיְהִי אֲנִי אֶת הַדְּפָה (מג"א ב' ז). וְע"י אֲמוּנָה וּבְטַחֲוֹן יֵשׁ פַּח שְׁעִי"ז יִמְשָׁד וְיָבֵא הַדְּבָר בְּאֲמַת, וְנָח הִי מִאֲמִין אֲבָל הִי יָבֵא לְהַאֲחִין בְּאֲמוּנָה שְׁלִימָה שְׁלֹא יִחְשָׁד עִי"ז הַמַּבּוּל בְּאֲמַת, לָכֵן לֹא נִכְנַס פֶּד שְׁדַחְקוּהוּ הַמַּיִם: ח) מִן הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה עַרְש"י וּמְהַרְש"א פְּסָחִים ד"ג.

וּבְאֹר חֲרַשׁ שֵׁם, שְׁהַקְּשָׁה הַחֲזָקוֹנֵי אֲמַאי לֹא יְלִיף מְקַרָּא הַמְּוֹקְדִים שְׁאֲמַר ה' לְנֹחַ וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה, וּמְהַרְש"א תִּי זֶה אֵלָא שְׁלֹא נִרְאָה כֵּן מִרַש"י ד"ה ה"ג וְכ"ת וְל"נ דְּמִשְׁם אֵינּוּ רְאִיָּה מִשׁוּם דְּהַזְהִיר אוֹתוֹ לִיקַח מְטְהוֹרָה ז' ז' וּמִטְמָאִים ב' ב' וִי"ל דַּה"ק ה' לְנֹחַ מַה שְׁלֹא יְהִי לָהּ בְּרוּר שְׁהֵם מִטְהוֹרִים קַח ב', וְאֵי הָוֵי אָמַר וּמִן בְּהֵמָה טְמֵמָה, הו"א דוֹקָא מַה שְׁבְרוּר שְׁטֵמָה, אֲבָל הַסֶּפֶק יִקַּח ז' לָכֵן דְּיִיק וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינְנָה טְהוֹרָה וְגַם מַה שְׁבְסָפֶק בְּכָלל זֶה כִּינּוֹן דְּלֹא בְּבִירוּר טְהוֹרָה יִקַּח ב', אֲשֶׁר מְקַרָּא הַשְּׁנִי מוּכָח שְׁפִיר דְּשֵׁם נֹא' מִן בְּהֵמָה טְהוֹרָה וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינְנָה טְהוֹרָה וְשְׁנִים שְׁנִים בָּאוּ אֶל נֹחַ, וְכ' רַש"י בְּחֻמְשׁ דַּע"ג דְּלִקַּח מְטְהוֹרִים ז'.

ה"פ מִהַפְּחוֹת לְקַח ב' א"כ שְׁפִיר מְצִי לְמִיכְתָּב כָּאֵן מִבְּהֵמָה טְמֵמָה כִּינּוֹן דְּגַם עַל טְהוֹרִים לֹא כ' יוֹתֵר מִן ב'. וּבְיוֹתֵר י"ל דְּרַש"י כ' שֵׁם בָּאוּ אֶל נֹחַ בָּאוּ מְעַצְמָם וְדָרְשׁוּ מִינֵי בְּסִנְהֵדְרִין ק"ח וְזָבָחִים קט"ז דְּמְעַצְמָם בָּאוּ אֶל הַתְּבָה מְטְהוֹרִים ז' ז' וּמִטְמָאִים ב' ב'.

א"כ לִיכָּא לְמִימַר שְׁנִכְתָּב אֲשֶׁר אֵינְנָה טְהוֹרָה לְמַעַט סֶפֶק כִּינּוֹן דַּל"ה שׁוּם סֶפֶק לְנֹחַ דְּמַה שְׁקוּלְטוֹתוֹ ז' יַדַּע דְּטְהוֹרִים וּמַה שְׁקוּלְטוֹתוֹ ב' יַדַּע דְּטְמָאִים וּמוּכָח שְׁפִיר מְהַאי קַרָּא דִּיִסְפֵּר בַּל נִקְיָה, וְעֵי בְרַא"ם וְנַח"י: ט) שְׁנִים שְׁנִים בָּאוּ אֶל נֹחַ, בַּז"ח אֵלּוּ יוֹמֵי דְגָמְרוּ בְּהוּ הַלֵּל,

והגה"ק ר"ש מאסטראפאלי ז"ל כ' לרמז שנים שנים הם ב' ימים של פסח וב' ימים של שבועות, באו בגי' ט' יחי סוכות, אל נח, בגי' חנוכה אלו ימים שגומרים הלל.

אבל צ"ב מה שינה זה לכאן, ועמ"ש זקוני הגאון מלאסק ז"ל הובא דבריו בקונץ דרושים חוברת רביעית סי' ל"ב ע"ש דבר יקר וע"טפחוכרת חמישית סי' י"ז וי"ט ומגודל אריכות לא העתקתי: י) ויהי לשבעת ימים אכלו של מתושלח.

ע"י לעיל פ"ד. ובס' עזרת ישראל על מס' מו"ק דף כ' הביא הרמב"ם פ"א ה"ב מאבל, דכ"ז שלא נקבר המת אינו חייב באבילות.

ומשו"ה דוד סף ורחץ פשמת היגד טרם שנקבר והרמב"ן הובא בטוש"ע סי' שמ"א כ' שאסור והא דדוד כתב המהרש"ל שהיגד לא פלו חדשיו, ורא"י מדכ' ויהי לשבעת כו' וכן בשבעת ימי המלוואים נצטוו מפתח אנהל מועד לא תצאו וזה הי' קודם מיתת נדב ואביהו, אבל זה שינה אצל ה' שיודע שימות המת אבל בב"ד שאינו יודע מתאבל אחר המיתה ר"ל ונמצא שם גבי היגד דאיל נתן הנביא ע"פ ה' בן היגד לה מות ימות התחיל תיקוף אבילות, ולקף אח"כ שכ' ויהי ביום השביעי וימת היגד פ"ב הי' נשלם השבעה ולכן היה מותר לו לרחוץ ולסוף ואין ראי' מזה לשאר אדם ע"ש אריכות: ובשו"ת חת"ס יו"ד סי' שכ"ד הביא ראשונים דמשו"ה לא נהג דוד אבילות פשמת היגד, דהוי ספק נפל, ותמוה דבמו"ק דכ"ג ילפי' דאבל אסור בתשמיש מקרא וינחם דוד את בת שבע, אלמא דקים לי' לדוד שפלו לו חדשיו.

והרמב"ן תי' לפי שהי' מלך לא החמיר ע"ע להתאבל על ספק משום כבודו של מלך, אבל ב"ש שפיר מחויבת הי' ושפיר ילפי' מב"ש דאסור בתשמיש: ואחי הרה"ג ר' שלמה זאב שיח"י מלאדז במכתבו אלי הביא דברי הפמ"ג בס' מפתן שכתן של מצות חקירה זו דדוד נשא ב"ש תוף ג' חדשי הבחנה והי' הנלד ספק בן ט' לראשון או ז' לשני, נא"ל דבכה"ג הדין דשניהם מתאבלין כמ"ש ב"י ד"ד סי' שע"ד ס"ח, אבל ז"ד בשניהם חיים ונדמי לב' שבילין משא"כ פשמת אב אחר, שוב סד"ר לקולא דגם השני א"צ להתאבל ע"ש בחי' רעק"א ולכן לא נהג דוד אבילות דאורייתא ע"ש, וא"ש דילפי' מקרא וינחם דוד ב"ש דלדידה הוי ודאי, ופח"ח: והנה הא דהבחנה פלוגתא אי מדאורייתא או מדרבנן ע"י יבמות מ"א א' ובב"ש אה"ע סי' י"ג סק"א כ' דלכ"ע רק מדרבנן וע"ש בפת"ת סק"א מה שהביא בזה, וע"י בהה"מ פי"א ה"י מא"ב דגזירת תבע"י לינשא צריכה לישוב זו נקיים שפא מחמת חימוד ראתה רק מדרבנן, ועפי"ז תי' בטו"ז יו"ד סי' קצ"ב סק"א הא דסוטה ד"י בתמר ורות דלא הי' להם ז"נ דעדיין ל"ה גזירה זו, וע"י מ"ש בזה בפ' וישוב (ל"ח ט"ו) אף באמת מצינו כמה תקנות שגזרו עוד בימי הנביאים ועוד קודם, וגם קיימו אותם הצדיקים הראשונים, בע"ז דל"ו ב'.

זנות של עכו"ם ב"ד של שם גזרו, יחוד פנוי' ב"ד של דוד גזרו, טלטול כלים בשבת בימי נחמ"י נאסר (בשבת קכ"ג ב') עירובין ונט"י שלמה וב"ד גזרו (שבת י"ד: ועירובין כ"א ב'), ע"ת ותחומין אאע"ה קיים (יומא כ"ח: קידושין פ"ב: ב"ר פס"ד ול"ו, תנחומא לה, שוח"ט א') ועוד הרבה דברים.

ולפי"ו הדק"ל הא דָדוּד נָשָׂא תוֹף ג"ח דְהִבְחָנָה, וצ"ל כמ"ש הפנ"י בְּהַקְדָּמָה לְכַתְּוֹבוֹת דב"ש הי' אֵז קִטְנָה, וְאִינָה רְאוּיָה לְהַתְעַבֵּר. והי' לוֹ וְדָאֵי דְלֹא נִתְעַבְּרָה מְאוּרִי, אוֹ כמ"ש הזה"ק בְּהַקְדָּמָה דְּפ' ח' דְּמִלְאָךְ דּוּמָה הִי רּוּצָה לְהַעֲנִישׁ לְדוּד עַל שְׁעֵבֵר עַל אִיסוּר הִבְחָנָה, א"ל הַקב"ה דְּהִי וְדָאֵי לְדוּד שְׁעוּד לֹא נִתְעַבְּרָה מְאוּרִי ע"ש וּא"ש הַפֶּל, וע"ע בְּמִשְׁנֵת חֲכָמִים סוּס"י ו' בְּיָבִין שְׁמוּעָה ע"ש בְּאַרְיִכוֹת: יא) בְּחֻדֶשׁ הַשְּׁנִי, עֵי ר"ה דִּי"ב אֶלָּא לר"י מֵה שְׁנִי, ועֵי בְּהִגָּהוֹת גְּלִיוֹן הַש"ס לרע"א שכ"א אִי בְּרַד"ק מְלָכִים א' (ח' ב') בְּשֵׁם תְּרַגּוּם יוֹנָתָן דְּלִפְנֵי הַזְּמַן שְׁיִצְאֻ מִמְצָרִים הִנֵּה תִשְׁרִי חֻדֶשׁ רֵאשׁוֹן פִּי בְּתִשְׁרִי נִבְרָא הָעוֹלָם וּמִשְׁיִצְאֻ מִמְצָרִים נִסָּן רֵאשׁ הַחֻדָּשִׁים ע"ש וּא"כ מֵה פְּרָכִינָן הֵכָא מֵה שְׁנִי הָא מְקוֹדֵם הִי תִשְׁרִי רֵאשׁוֹן לְחֻדָּשִׁים וְשִׁפִּיר מְרַחֲשָׁן שְׁנִי וְצַע"ג: שָׁם) נִבְקָעוּ עֵי רֵאב"ע נִפְתָּחוּ חִלּוּנוֹת הָאוֹצְרוֹת בְּשָׁמַיִם.

עֵי בְּהַקְדָּמַת ס' מִשְׁפֵּט שְׁלוֹם לְהַגְאֹן מְבָרְעָנָן ז"ל אוֹת ל"א אַרְיִכוֹת בְּדִבְרֵיו: יב) רש"י שָׂאֵם יִחְזְרוּ יֵהִי גִשְׁמֵי בְּרָכָה, עֵי יִפֵּה תֵאָר עַל מְדַרְשׁ וִיק"ר פְּרָשָׁה ז' סִי ו' מ"ש בְּזָה: יד) הֵמָּה וְכָל הַחַיָּה, הִנֵּה בְּשַׁעַת הַסַּפְּנָה יִהְלָכוּ כָּל הַסַּכְסוּכִים לְכָל הַמְּפֻלְגוֹת כִּי מִי אֲשֶׁר יִסְכֵּן נַפְשׁוֹ בְּנִסְעוֹ בְּסַפִּינָה בְּשַׁעַת שְׁחֻשְׁבָּה לְהַשְׁבֵּר לְסַכְסָף רִיב וּמְדוֹן אִף שְׁהַצְדֵק אֶתוֹ בַּגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה כ' וְגַר זָאֵב עִם כָּבֶשׂ, וְק' מֵה רְבוּתָא? הֲלֹא גַם בְּמַבּוּל כָּנַס נַח לְתִיבְתוֹ כָּל חַיּוֹת יַעַר הַדּוֹרְסִים וְלֹא נִגְעוּ זב"ז, וְלָמָּה יִרְעֲשׂוּ הַסִּיפִים עַל הַטָּפַת יִשְׁעֵי עַל הַעֲתִיד שְׁכָלוּ טוֹב וְשְׁלוֹם אִין קִץ, אֲמַנָּם יֵשׁ שְׁלוֹם שְׁבָאָה מֵהַפֶּרֶת הַלֵּב וּמִטְהַרֶת הַנֶּפֶשׁ מִצַּחְצַחַת הַדַּעַת, וּמוֹסֵר נַעֲלָה שְׁלוֹם זָה, הוּא יַעוּד נְבִיאֵי אִין אָנוּ מְבִינִים אוֹתוֹ, אֲבָל שְׁלוֹם הַבָּאָה בְּשַׁעַת הַסַּפְּנָה וְיִתְאַחַד עִם אוֹיְבוֹ הַגְּדוֹל לְחַוִּים שׁוֹנְאֵיהֶם זָה אִינוּ גְדוֹל כָּל כָּף, וְזָה הִנֵּה בְּמַבּוּל נֶאֱמַר חִידוּשׁ שֶׁהִי שֵׁם שְׁלוֹם בְּתִיבָה שְׁהַמּוֹת הִנֵּהלִפְנֵי עֵינֵיהֶם, וְכִשְׁאָנוּ עוֹמְדִים בֵּין אַרְיִוֹת הַרוֹצִים לְבַלְעֵנוּ הַהִכְרַח לְשְׁלוֹם שֶׁא"כ סְפִינְתָנוּ תִטְרוּף חֲלִילָה נֶאֱמַר מְקוֹם לְחַשְׁבוֹנוֹת מִן הַצַּד וְהָאֲרַכְתִּי בְּזָה, וְעוּד אָבִיא אִי"ה לְהֵלֵן: טז) וְיִסְגֹר ה' בְּעָדוֹ.

ערש"י וְתַרְגוּם הוֹסִיף נֶאֱמַר ה' בְּמִימְרֵי עֲלוּהִי, עֲשׂוֹת זְכוּרוֹת יִצְחָק בַּח"ת ע"פ קו' הַזֶּה"ק דס"ז ב' אִיף נִיֶּצֶל נַח הָא צַדִּיק נִתְפָּס בְּעוֹן הַדּוֹר, וְתִי בִּינוֹן דְּהַזְהִיר אוֹתָם אִין בּוֹ אֲשָׁם, וּמֵה שְׁצַדִּיק נִתְפָּס רַק בְּשָׁבִיל שְׁלֵא הוֹכִיחַ, וְזָה פִי' נֶאֱמַר ה' רַק בְּשָׁבִיל בְּמִימְרֵי עֲלוּהִי בְּתוֹכָהּ וּמוֹסֵר שְׁיִצְא מִפִּיו ע"ש.

נִשְׁמַע כְּשׁוֹמְכִים וְאִינָם שׁוֹמְעִים לוֹ, הוּא נִקְהָ מְעוֹן, וּמִשְׁלַל הַנּוֹדַע בְּזָה, שֶׁא' נִסְע לְסַחֲרָא וּבְדַרְדְּרָא נִשְׁבְּרָה עֲגָלָתוֹ בְּכַפָּר, וְשָׁם הִי חֲרַשׁ בְּרִזָּל וְתַקֵּן הַעֲגָלָה, וְשָׂאֵל עֲבוּר זָה מֵאָה זְהוּבִים, וְהֵלָה עוֹמֵד וּמִשְׁתַּאֲה, כִּי בְּעִירוֹ יִשְׁלַם לְכָל הַיּוֹתֵר חֲמֻשָּׁה זְהוּבִים עֲבוּר עֲבוּדָה כְּזוֹ, וְיֵאמָר לוֹ הַנֶּפֶח חַי נִפְשִׁי כִּי לֹא אַרְוִיחַ הַרְבֵּה וְעֲשֵׂה לוֹ חֲשָׁבוֹן שְׁצַרִיף לְשִׁפּוֹר עֲשָׂרָה אַפְרִים לְנִפְחוֹת, וּא"ל הַסּוֹחֵר אֲנִכִי אָבִיא לָךְ מְכוּנָה מִפּוֹחַ שְׁנַעַר קָטָן אֲשֶׁר יִנְעַנַע בְּיָדוֹ יַעֲלֶה הַשְּׁלֵהֶבֶת מֵאֵלֶי וְכֵן הִי שְׁהִבִיא לוֹ מִפּוֹחַ וְשִׁילָם לוֹ.

וְהַסּוֹחֵר נִסְע לְדַרְכּוֹ, וְהַנֶּפֶח נִפַח אִיזָה שְׁעוֹת וְלֹא יִצָּא זִיק אִשׁ. וְיִרַק אַחַר הַסּוֹחֵר וְצַעַק לָמָּה רְמִיתָנִי, וְיִשֵּׁב לְהַכְפֵּר לְרֵאוֹת הַסַּפָּה וְיֵרָא כִּי לֹא הִבְעִיר אִשׁ תַּחַת הַגָּחֲלִים, וְשָׁחַק מְאֹד וְאָמַר הַתְּדַמָּה שְׁהַמּוֹחַ יַעֲלֶה שְׁלֵהֶבֶת מֵאֵלֶיָהּ, כִּי צַרִיף לְהַבְעִיר, וְאֵז הַמּוֹחַ יַעֲלֶה לְהַבָּה, כֵּן אִם הַשׁוֹמְעִים יֵשׁ לָהֶם זִיק אֲחַד נִשְׁמַת חַיִּים דָּת מִיְהִדוּת אֵז בְּעִזְרַת מִפּוֹחַ, הַדְרָשָׁן וּמוֹכִיחַ יַעֲלֶה שְׁלֵהֶבֶת אִשׁ, מִשֶּׁא"כ שָׁגַם זִיק יְהִדוּת אִינְנוּ בּוֹ אִין תְּרוּפָה לְמַכְתּוֹ

במפוח, וכן ה'יה ב'נח ו'לכן לא נ'ענש: כ) ת'מש ע'שרה א'מה ערש"י, ו'ב'יומא דע"ו ו'מהר'ש"א ב'זה, ועי' ב'ר'מ'ת'ים צ'ופ'ים ח"א אות ק"א ק"ב מש"כ ב'שם הר"ר ב'ונ'ם ו'המגיד ז"ל ע"פ ק'בל'ה: כא) ו'י'ג'נע פ'ל ב'ש'ר.

ע'י ח'זקוני ו'א"ת א'יך נ'ענשו מ'א'חר ש'לא נ'צטוו על ה'מ'צ'ות ו'י"ל ש'יש פ'מה מ'צ'ות ש'ח'י'ב'ים ל'ש'מ'רן מ'פ'ח ס'ב'רת ה'ד'עת א'ע"פ ש'לא נ'צטוו ו'כו' ע'י ב'ס' ב'ית ה'א'ו'צ'ר מ'ע'ר'כת א' פ'ל'ל ק'ל"א ש'ח'ק'ר א'ם מ'צ'ינו א'יס'ור מ'פ'את ס'ב'רא ש'ה'ס'ב'רא נ'ו'ת'נת ש'א'ין ל'ע'ש'ות פ'ן, ו'י'ו'ח'ש'ב ז'ה ל'א'יס'ור ת'ו'רה ע"ש ועט"ז יו"ד סי' צ"ט סק"ט ש'ה'ב'יא מ'ה'ר"י ק' ש'ו'ר'ש ק"ס"ז ש'א'ש'ה ש'ו'י'נ'ת'ה ו'לא י'ד'עה ה'א'יס'ור א'ס'ו'רה ל'ב'ע'לה ד'כ' ו'מ'ע'לה ב'ו מ'ע'ל ו'ה'יא מ'ע'לה ב'ב'ע'לה ע"ש ו'ה'ב'יא ר'א'י מ'א'ס'ת'ר ש'א'מ'ר'ה פ'ש'ם ש'א'ב'ד'ת'י מ'ב'ית א'ב'א כ'ו ב'מ'ג'י'ל'ה ד'ט"ו.

ו'פ'י ב"ש א'ה"ע סי' ק"ס"ח סק"ד ו'ב'נו'ב"י מ"ת יו"ד סי' ק"ס"א. ו'ב'י'ש'ו'ע'ו'ת י'ע'ק'ב יו"ד סי' קנ"ז, ו'ה'א'ר'י'כו ב'זה ה'א'ת'רו'נ'ים: כג) ר'ש"י א'י'ח'ר מ'ז'ו'נ'ו'ת ל'א'ר'י ו'ה'פ'י'שו.

ע'י ת'ו'רת ח'י'ים ס'נ'ה'ד'ר'ין ד'ק"ח ק' מ'נ"ל ד'ה'י א'ר'י. ו'ע'ו'ד ל'ח'ה א'י'ח'ר, ו'ת'י ע'פ"מ ד'א'י'ת'א ש'ם ד'א'ר'י י'כ'ו'ל ל'ח'י'ו'ת ב'לי מ'א'כ'ל ל'א ב'צ'יר מ'ש'ש'ה י'מ'ים ו'לא י'ו'ת'ר מ'י"ב, ו'י"ל ד'נ'ח נ'מ'י ה'י מ'ס'ו'פ'ק ב'זה ה'ש'י'ע'ו'ר ד'ה'ז'נ'ה פ'מה, ו'כ'ש'ב'א א'ל'יו ב'ש'ב'יע'י ו'לא ר'צ'ה ל'א'כ'ו'ל ד'ע'ד'י'ן ה'ו"ל א'י'ש'ת'י ז'נ'ת'י כ'מ"ש ב'ג'מ' ו'לא ח'ז'ר א'ל'יו ל'ה'א'כ'י'לו ע'ד א'י'נ'ה י'מ'ים.

ו'א'ח"פ ה'פ'י'שו, ו'כ"כ ב'ס'פ'ר ק'ו'ל י'ה'ו'ד'ה ב'ס'נ'ה'ד'ר'ין ש'ם, ו'ב'פ'נ"י: כה) ו'י'מ'חו. ע'י ר'א'ב"ע ז'את ת'ש'ו'ב'ה ע'ל ח'ס'ר'י ה'ד'עת מ'א'ח'י'נו ש'א'ו'מ'ר'ים ש'לא ה'י ה'מ'ב'ו'ל ב'א"י.

ו'כ'ן ה'ב'יא ב'נ'ח"ק, ו'ת'מ'ו'ה ש'ה'ר'י ה'וא פ'ל'ו'ג'ת'ת ר"י ו'ר"ל ב'ז'נ'ב'ח'ים ד'ק"י ג' א'י י'ר'ד ח'ב'ו'ל ל'א"י. ו'כ'ב'ר ה'ק' ש'ם ת'ו'ס' מ'מ'ד'ר'ש ע"ש.

ו'ב'א'ב'י ע'ז'ר ת'י ב'ד'ו'ח'ק, ו'י"ל ע'פ'מ"ש ה'ר'מ'ב"ן (ח' י"א) ב'ש'ם פ'ר'ק'י ד'ר"א א'ף ל'מ"ד ש'לא י'ר'ד ה'מ'ב'ו'ל ל'א"י א'כ'ל ה'מ'ים ה'י א'ף ב'א"י כ'י ל'א ה'י ג'ד'ר ל'ע'כ'ב ה'מ'ים ש'לא י'ב'ו'או ב'כ'ל א'ר'צ'ו'ת ע"ש. ו'ה'וא ב'פ'ד'ר"א פ'כ"ג.

ו'א"כ א"ש ה'מ'ע'י'ן ב'ל'ש'ו'ן ה'ר'א'ב"ע ש'לא כ' ש'לא י'ר'ד ה'מ'ב'ו'ל ב'כ'ל ה'א'ר'ץ ר'ק ש'לא ה'י ה'מ'ב'ו'ל ב'כ'ל ה'א'ר'ץ ו'ז'ה ב'א'מ'ת ח'ס'ר'י ה'ד'עת א'ו'מ'ר'ים כ'י ע'ל ז'ה ל'י'כ'א פ'ל'ל פ'ל'ו'ג'ת'א, ו'ר'ק ה'פ'ל'ו'ג'ת'א א'י י'ר'ד ה'מ'ט'ר ו'מ'ב'ו'ל מ'ן ה'ש'מ'ים ל'א"י או ל'א א'כ'ל ב'א'מ'ת ה'מ'ים ה'י ב'כ'ל ה'א'ר'צ'ו'ת ו'א"ש.

ו'ל'ז'ה ה'ע'ר'נ'י י'ד'י'די ה'ר'ה"ח ר' פ'י'י'ב'יש ל'ו'ר'י'א נ"י מ'פ'ה: ו'ה'נ'ה ב'ח'ו'ל'ין ד'כ"ז ב' ד'ג'ים א"צ ש'ח'י'ט'ה ד'כ'ת'י'ב א'ת פ'ל ד'ג'י ה'ים י'א'ס'ף ל'ה'ם ב'א'ס'י'פ'ה ב'ע'ל'מ'א ס'ג'י, ו'ע'י ב'ת'ש'ו' מ'ה'ר'ש'ד"ם ח'יו"ד סי' ח' ד'ד'ג'ים ש'מ'ת'ו ב'ת'ו'ף ה'מ'ים א'ס'ו'ר'ין ד'א'ס'י'פ'ה ה'וא ב'מ'ק'ו'ם ש'ח'י'ט'ה ו'כ'ע'י א'ס'י'פ'ה מ'ח'י'ים ע"ש ו'ה'וא ש'י'ט'ת ר' ס'ע'ד'י' ג'א'ו'ן, ו'ה'ו'ב'א ב'כ"מ פ"א ה"ג מ'ש'ח'י'ט'ה ו'ע'ב"י ו'ב"ח ו'פ'ר'י'ש'ה יו"ד סי' י"ג ו'ב'ק'ר'י'ת ס'פ'ר ו'ב'ע'ל ה'ע'ט'ו'ר ה' ש'ח'י'ט'ה (ו'ע'י ב'ס' ה'נ'ד'פ'ס מ'ח'ד'ש ב'ירו'ש'ל'ים ת'ו'רה ש'ל'מ'ה ב'ר'א'ש'י'ת א'ו'ת ת'ר'פ"א מ"ש ב'א'ר'י'כו'ת מ'ז'ה) ו'ע'י ב"ר פ"ז ד'י'ע'ק'ב א'יש כ'פ'ר נ'ב'ו'ר'אי ה'ו'ר'ה ד'צ'ר'י'כ'ים ש'ח'י'ט'ה ו'ש'ל'ח ל'ו ר' ח'ג'י ד'ח'י'י'ב מ'ל'ק'ו'ת.

ו'ה'נ'ה ה'ק' מ'ג'מ' מ'פ'ו'ר'ש'ת ב'כ'ר'י'ת'ו'ת ד"ו ד'ג'ים ו'ח'ג'ב'ים פ'ו'לו ה'י'ת'ר ד'ל"ב ש'ח'י'ט'ה. ו'ל'ר'ס"ג מ'ש'כ'ח'ת ד'א'ס'ו'ר ב'מ'ת'ו ת'ו'ף ה'מ'ים ו'ד'ב'ר'יו נ'ד'חו מ'ה'ל'כ'ה.

והגה"ק מפילץ ז"ל הקשה לגיסו לאדמו"ר הגה"ק מגור בעל שפת אמת זצ"ל לפמ"ש הרמב"ן דלקח הותר לנח בעלי חי משום דכולם ניצלו בזכותו לפיכך מותרין לו עי' בפ' בראשית (א'כ"ט). ועי' בקדושת לוי, א"כ לפי"ד חז"ל מפל אשר בקרבה מתו ולא דגים שבים, א"כ האיה הותרו דגים שלא הי' בגזרות מבול ולא ניצלו בזכות נח.

והשיב לו דאי' במדרש ורמב"ן (ח' כ"ג) שכל הבריות שבים היו אז בים אוקיינוס, שיהי' במבול הי' המים רותחין, ואף דגים לא היו יכולין לחיות בהם, רק ברחו למרחוק לאוקיינוס וא"כ אי' לאו זכות דנח לא הי' רשאין לשוט לאוקיינוס, וא"כ מה שמצויין בשאר המקומות רק בזכות נח ודפח"ח.

וערמב"ן נח (ט' ג') עה"פ דכל רחש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה שבזה נכללו להיתר גם דגי הים פי' פולם נקראים רמש ע"ש נראה שהרמב"ן הרגיש בזה שלא נימא דדגים נשארו באיסורן שלא ניצלו בזכות נח, וקמ"ל קרא דגם הם בכלל בע"ח, ובכל"ח פ' בראשית העיר בזה, ובקול תורה שנה ב' סי' ז' נדפס זאת ממני: ח ג) ותנח התיבה.

ראיתי בס' ישן יד נאמן מרב ספרדי על ש"ם דף מ"ב שחידש ע"פ זה וז"ל ש"מ דכל זמן דהי' אגיל במיא לא הנה ניחח הילקף לעננו שבת נמי הכי דינא דהעוקר פלי מע"ג מים והוציאו מרשות לרשות כגון אם הי' אדם עומד ברה"ר והפנים ידו לחצר ונטל משם פלי שהי' צף ע"פ המים שבחצר גבוה מן הארץ ג' טפחים והוציאו לחוץ פטור משום דהפלי צף ע"פ המים.

ואינו נח שם ולא מידי דניחח עקר. ואנו קיי"ל פלל גדול דבעינו עקירה והנחה והכא עקירה ממקום דניחח בעינו וליכא, וה"ה גפי הנחה וכו'.

ואנכי לא אדע מה חידש הרי מפניך הוא בגמ' שבת ד"ה ע"ב דאגוז ע"ג מים לאו היינו הנחתו, וכן אגוז בכלי וכלי צף ע"ג מים נשאר הגמ' בתיקו. ומפניך ברמב"ם פי"ג ה"ד משבת וז"ל אבל אם הי' פלי צף ע"ג מים וכו' ואין צ"ל אם הי' הפירות צפין על פני המים והוציאם שהוא פטור ע"ש: ז) וישלח את העורב.

ויצא יצא ושוב פרש"י שהיה חשדו טל בת זוגו, ומפניך בסנהדרין דק"ח תשובה נוצחת השיבו עורב רבך שונאני ואתה שונאני או שמא לאשתי אתה צריף א"ל רשע במותר לי נאסר באסור לא כ"ש ופי' במהרש"א ובאוה"ח.

ובס' באר שבע שם כ' משמע שהוצא זה מדכ' יצא ושוב שהי' יוצא ומשיב תשובה נוצחת, אבל תשובת רבך שונאני כו' ליכא שום רמיזא בקרא, ולא דוקא א"ל רבך שיהי' אין לו פח הדבור אלא ר"ל אמר מה הי' בדעתו של עורב להשיב לנח ונח לעורב, או דרף משל הוא וכה"ג פי' ר' יונה בפ' אין עומדין שהתורה חוגרת שק וכו' וכן הסביר דטורב לאו בר דעת הוא, והא דקאמר או שמא לאשתי אתה צריף כ' מ"ו בלבוש היאף שיהי' זה דבר שא"א, ונ"ל שהעורב חשב שנח רוצה להרביע על בת זוגו מין אחר, וחתוף החשד ש"מ שהוא היה משמש בתיבה וחשב דכן כל המינים משמשי, ול"נ שאין פן דעת רש"י מדפ"ל במותר לי אפי' באשתי כו' ש"מ דחשדו שבצעמו רוצה לשמש עם בת זוגו, והתמי' מעיקרא ליתא דאפשר להרביע עופות כמ"ש בפרק אין מעמידין כ"ב ב' איבעי' להו עופות מהו כו' ראיתי עכו"ם שלקח אנו רבעה חנקה צלאה ואכלה כו' וכ"כ

הַרְמַב"ם בַּפ"א מַא"ב דְּבוּבְכָל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׂכָבְתָהּ אִפְיָ עוֹף בְּכָלֵל, וְכֹן אִי בַּפ' מִזְבַּח מְקֻדָּשׁ דַּפ"ה ב' דִּישׁ נִרְבַּע בְּעוֹפוֹת אַע"ג דְּלִיתֵנְיָי בְּרֹבַע דְּאִין לֵה עוֹף רוּבַע אֲשֶׁה וּכ"א בְּסוֹפ"ק חֻלְיִין וּכ"פ הַר"ם בַּפ"ב מְאִיסוּרֵי מִזְבַּח א"כ שְׁפִיר הִי אֲפֹשֶׁר לְחַשְׁדּוֹ עַל בַּת זוּגוֹ עַכ"ל: נְעוּד רְאִיתִי בְּזָה דִּיל"ד מַה תְּשׁוּבָה נּוֹצַחַת הָא נַח הַשִּׁיב לְעוֹרֵב פְּדִין, עֵי"ק לְמָה חַשְׁדַּ הָעוֹרֵב דַּא"כ אִין לְדַבְּרֵי סוּף כָּל הַזְּכָרִים מִשְׁאָר מִיָּנִים ג"כ יְכוּלִים לְחַשְׁדּוֹ.

וּי"ל דַּאִי בַּגַּמ' ע"ז כ"ב ב' אָדָם חָס עַל בְּהֵמָתוֹ שְׁלֹא תִיעַקֵר, וּפְרַש"י דְּבַהֲמָה אֵינָה מִתְעַבְרַת מֵאָדָם וְנִעְשִׂית עֲקָרָה, וּמִזָּה גִלְמַד לְכָל הַנְּבָרָאִים כְּשֶׁנִּזְדַּקְקוּ מִיָּן עִם שַׁא"מ נִתְעַקְרָה, וְזָה הִי טַעֲנַת הָעוֹרֵב שְׁמָא לֹאֲשִׁיתִי אֶתְהָ צְרִיף דַּאֲת"ל לֹא יִפְגַּע בִּי שֶׁר חֲמָה מ"מ יַחְסֵר בְּרִיָּה מִפַּח אִם תִּזְקַק לֹאֲשִׁיתִי וְתִתְעַקֵר בְּשִׁלְמָא אִי תִשְׁלַח מִשְׁאָר בְּרִיּוֹת א"צ לִידָאָג מִנְשׁוּמִיתָהּ דְּנֶאֱסָר לָהֶם תִּשְׁמִישׁ בְּתִיבָה מִטַּעַם אֲבִלוּת שְׁל הָעוֹלָם שְׁהַחְרִיב, וְעֵי"ב כַּפ"ק דְּכַתְּנֻבוֹת ד"ד ע"ב דְּשִׁאֲנֵי אֲבִילוּת דִּידָהּ מְדִידָהּ.

דְּבִדְדִינִי צְרִיכָה שְׁיִמּוֹר מִבְּעֻלָּה שְׁלֹא יִזְדַּקַּק לָהּ וּבְדִידָהּ ל"צ שְׁיִמּוֹר, א"כ בְּשִׁאָר בְּרוּאִים לִיכָא חַשְׁשׁ דְּלֹא תִצְיִית לִי מִחֲמַת אֲבִילוּת מִשַׁא"כ בְּעוֹרֵב דְּשִׁימִישׁ בְּתִיבָה וְחַשׁ הָעוֹרֵב דִּיקְלָמָא תִצְיִית אֲשִׁתּוֹ דְּכָבֵר נִעְשָׂה לָהּ כְּהִיתָר, וְשְׁפִיר אַחַר תְּשׁוּבָה נּוֹצַחַת כּו' וּל"ש בְּמוֹתָר לִי נֶאֱסָר כּו' דְּאִין זָה דוּמָה דְּמַצְדָּהּ הַמְּנִיעָה מֵאֲשִׁתָּהּ דְּתִקִּיפָה אֲבִילוּת עֲלָהּ מִשַׁא"כ אֲשִׁיתִי עֲרַבְתָּנָא תִצְיִית לָהּ דְּאִיסוּר נִעְשָׂה לָהּ כְּהִיתָר, וְזָה נִכּוֹן.

וְעֵי"ב גְּיִטִּין דַּמ"ה בְּעוֹבְדָא דְּעִילוּשׁ אָמַר עוֹרְבָא שְׁיִקְרָא הוּא וְיוֹנָה וְדַאִי קוּשְׁטָא קְאָמְרָה וּכּו' וּכ' הַמְהַרְשֵׁ"א דְּכֹן דְּרַפּוֹ שְׁל עוֹרֵב לְשִׁקֵר בְּשִׁלְיחוּתָא כְּעַנְיָן נַח וְיוֹנָה אֵינָה מְשַׁקֵר ע"ש, וְהַגַּר"י פִּיק בְּאוּצָר בְּלוּם עַל הַפ"י כ' צ"ע הִיכֵן תִּמְצָא שְׁהָעוֹרֵב שְׁיִקֵר בְּשִׁלְיחוּתָא דְּמָה שְׁסִירֵב לִילָהּ מִשׁוּם שְׁחַשְׁדּוֹ כַּמ"ש רַש"י וְגַמ' וְצ"ע וּפִי' בְּדַבְּרֵי שְׁאוּל בְּזָה וּבַס' מְצוּדַת דָּוִד כ' דְּמַהֲשִׁאֲמַר הָעוֹרֵב אִם פִּגַּע בִּי שֶׁר חֲמָה אוֹ צִינָה כּו' שְׁנִרְאָה שְׁנַח שְׁלַח בְּמַכְנוֹן הָעוֹרֵב שְׁיַדַע שֶׁהִשִׁית יִשְׁמְרֵהוּ פְּדִי שְׁלֹא יַחְסֵר מִיָּן א' מִן הָעוֹלָם וְיִרָא לְשִׁלּוּחַ מִיָּן אַחַר אוֹיֵל יִגִיעַ לָהּ נִזְקָא שְׁאָרָה שְׁתַּנְזַק לֹא יַחְסֵר מִיָּן שְׁיִכּוֹל לְהַתְקַיֵּים מִן הַנְּשִׁאָרִים, וְהָעוֹרֵב נִשְׁמַר מִזָּה וְהַשִּׁיב מְהָא דְּכַתְּנֻבוֹת ד"ל הַפַּל בִּיד"ש חוּץ מִצִּינִים וּפְחִים וּכ' תּוֹס' פְּחִים הִינּוּ חוּם, וְהַשִּׁיב מַה דְּעָתָהּ שֶׁה' יִצְיִלְנִי פְּדִי שְׁלֹא יַחְסֵר מִיָּן, שְׁמָא יִפְגַּע בִּי שֶׁר צִינָה אוֹ חֲמָה שְׁזָה אֵינּוּ בִיד"ש וְיִזְיִקְנִי נְאֻז יַחְסֵר חִין א' וּכ"כ בַּס' עֵינּוּ יַעֲקֹב ע"ש, וְעֵי"ב בְּכּוֹרוֹת ד"ח כָּל שְׁתַּשְׁמִישָׁן וְצ"ע: ט) וְלֹא מְצָאָה הַיּוֹנָה מְנוּחַ וְגו' וְיַחַל עוֹד שְׁבַעַת יָמִים וְתָבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לַעַת עָרֵב, עֵי"ב בְּזִמְרֻת לְשַׁבַּת יוֹם שְׁבַתוֹן, בַּפִּי' מִטָּה יְהוּדָה כ' שְׁיּוֹנָה שְׁשִׁלַח מִהַתִּיבָה בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְצָאָה מְנוּחַ שְׁסַתָּם שְׁבִיעִי הוּא שְׁבַת.

וְעֵי"ב ג"כ בְּדַבְּרֵי שְׁאוּל. וַאֲ"ז הַגָּאוֹן יַעֲב"ץ ז"ל בְּמַגְדוֹל עוֹז, בְּבֵית חֲדוֹת עֲלִיּוֹת הַטָּבַע, הִבִּיא שְׁיִישׁ מוֹפֵת עַל שְׁבַת מְלַבֵד הַסְּמִבְטִיּוֹן שְׁהַיּוֹנָה אֵינָה תּוֹלְשֶׁת מִן הַמְּחוֹבֵר בְּשַׁבַּת ע"ש, וְזָה י"ל הַפִּי' וְתָבֵא אֵלָיו לַעַת עָרֵב עֲלָהּ זֵית טָרֵף בְּפִיָּה, שְׁכָל הַשְּׁבַת לֹא תִלְשָׁה רַק לַעַת עָרֵב, וּכְנִס"י נִמְשְׁלוּ לַיּוֹנָה.

וְגַם רְאִיתִי בַּפִּי' פְּרַחֵי שׁוֹשְׁנִים עַל זְמִירוֹת, שְׁשִׁמַּע מְחַכֵּם א' שְׁיִישׁ לוֹ בְּקַבְלָהּ שְׁבַנֵי יוֹנָה אֵינָם אוֹכְלִים בְּשַׁבַּת מִתְּבוּאָה שְׁנִקְצָרָה בְּשַׁבַּת ע"ש וְעֵי"ב תַּק"ז תַּקוֹן ל'. וְעֵינּוּ יַעֲקֹב עַל הַע"י פ"ז דְּסוּטָה: יא) וְהִנֵּה עֲלָהּ זֵית.

ערש"י אַמְרָה יוֹנָה כּו' עי' בְּנַחֲלַת יַעֲקֹב אַף דְּוַדַּאי יוֹנָה אֵינָה בַּר דְּעַת וְרַק מַה שְּׂאֲנוּ לּוֹמְדֵין מְאִיזָה דְּבַר חֲשׁוּב פְּאֵלוּ שְׂמַעְנוּ מִמֶּנּוּ אוֹתוֹ דְּבַר שְׁלוֹמְדֵין, וְכִינּוּן שְׂרַאֲינוּ שְׂיֹנָה טְרַפָּה דְּבַר מַר אַף שְׂנַח וְדַאי גַּתָּן לָהּ דְּבָרִים טוֹבִים לּוֹמְדֵין שְׂיֹתֵר טוֹב מַר מַה' מְמַתּוֹק מִבְּנִיא.

ודו"ז הֶרַב הַגֵּה"צ ר' צְבִי הִירֶשׁ ו"ל הַאֲבֵד"ק זְגִיעֶרְזֶשׁ אָמַר בְּזָה לְפָרֶשׁ יוֹם לְיוֹם יִבִּיעַ אֲנִי וְגו' הַיּוֹם שֶׁל חוֹרֶף אֲמַר לְיוֹם שֶׁל קִיץ אֲנִכִּי יוֹם קָצָר. וְכֹאֲשֶׁר יִתְחִיל אָדָם בְּמַשָּׂא וּמִתָּן וּבְמַלְאֲכָתוֹ אֲזִי מִיָּד יִנְטָהוּ צְלָלִי עָרַב וְאֵעֶפ"כּ דִּי לְאָדָם בְּמַסְחָרוֹ וּבְמַלְאֲכָתוֹ.

א"כ בְּיוֹם קִיץ שֶׁהוּא אַרְוֶף שְׂיֵשׁ זְמַן לְמוֹ"ח וְלְלַמּוֹד לְמָה יִפְסֹק כָּל הַיּוֹם בְּמוֹ"מ, וְלִילָה לְלִילָה יִחַנֶּה דְּעַת הַלַּיִל קִיץ אֲמַר לְלִיל חוֹרֶף אֲנִכִּי קָצָר מְאֹד אֵעֶפ"כּ דִּי לְאָדָם לְרוּחַ שְׂיִנְתּוֹ וְלְמַצוֹא מְרַגּוּעַ א"כ אַף שְׂעֵתָה לִילָה אַרְוֶף עוֹרָה לְמָה תִּישֵׁן כָּל הַלַּיִלָה, וְשְׂיִנְיָה שְׂפִיר לְשׁוֹן אֲמַר בִּינּוּן שְׁלוֹמְדִים מְהֵם הָיִי כְּמוֹ שְׂאֲוֹמְרִים: וּבְמַבּוֹא הָאֲגָדוֹת לְהַגְר"ל חֵיוֹת בְּעַ"י דְּפוּס וְוִילְנָא כ' וַיֵּשׁ הֶרַבָּה טְעֵנוֹת בְּדַבְרֵי חַז"ל אֲשֶׁר טְעֵנוּ דוּמְמִים אוֹ אֵילָנוֹת אוֹ בְּעַ"ח בְּלִתֵּי מְדַבְּרִים עִם בְּנֵי אֲמִי בְּסִנְהֶדְרֵין ק"ח הַשֵּׁיב עוֹרַב כּו' וּבְעִירוּבֵין יו"ז בְּיוֹנָה יְהִי מְזוֹנוֹתֵי מְרוֹרִים כּו' וְטְעֵנוֹת הָאוֹתִיּוֹת עִם ה' עי' בִּירוּשְׁלָמִי פ"ב דְּסִנְהֶדְרֵין עֲלֵה יו"ד לְפָנֵי ה' וְאָמַר עֲקָרְתִּי מִן הַצְּדִיקֵת שְׂרִי, וְעוֹד שָׁם עַל מְשֻׁנָּה תוֹרָה כּו' וְכֵן מְצִינוּ אַמְרָה מִדַּת הַדִּין וְאַמְרָה רוּחַ פְּסִקְנִיּוֹת סִנְהֶדְרֵין מ"ד, וּבב"ר פ"ח חֶסֶד אָמַר יִבְרָא אָמַת אָמַר אֵל יִבְרָא כּו' וְכֵן בִּירוּשְׁלָמִי פ"ב דְּמַפּוֹת שְׂאֵלוּ לְחַכְמָה מָה עָוֹנְשׁוּ כּו' וְהִנֵּה חֶסֶד אָמַת וְחַכְמָה אֵינָם רַק תּוֹאֲרִים וּמִדּוֹת נְאִיף יִתְכַּן דִּיטְעֵנוּ וְעִי' בְּמוֹרָה פ"ה לְשִׁנִּי, וּפכ"ט, וְכֵן מְפִסּוּקֵי אֲנָשֵׁי קִרְחַ וְסָדוּם וְטְעֵנוֹתֵיהֶם בְּסִנְהֶדְרֵין דְּק"י, וְטְעֵנוֹת סִנְחָרַב עִם בְּעֲלֵי צְבָא שְׂלוֹ שָׁם דְּצ"ב וּנְבוּכַדְנֶצַּר דְּצ"ו וְכֵן דְּבָרֵי הַמֶּן וְנֹאחַ שְׁנוֹרוֹשׁ אִם נִרְצָה לְפָרֶשׁם כְּפִשׁוּטֵם שְׂהִי מְקַוָּבֵל לְאַבּוֹתֵינוּ כִּי נֹכַח לְפָרֶשׁ כְּנ"ל אֲכֵן י"ל שֶׁהוּא דְרָף מְלִיצָה, וְהַסְבָּרָא כָּל מַה שְׂהִי יִכּוֹל כָּל אֲחָד לְטַעוֹן וּלְהַשִּׁיב ע"ש בְּזָה, וּבְדַבְרֵי שְׂאוּל מ"ת, וּבְפִשְׁט הַתְּרַגּוּם יוֹנָתָן יוֹנָה דְּבִינְיָה הִי וְתִימָה: וְעִי' בַּאֲה"ע ס' קכ"ד הָא דְּגִיטִין דִּי"ט כְּתִבוּ עַל עֲלָה שֶׁל זֵית כְּשֶׁר, אִי דוֹקָא שֶׁל זֵית דְּעֲלָהּ לֹא יִבּוֹל כְּמוֹ בְּמַבּוּל, וְעִי' בַּס' גַּט פְּשׁוּט שָׁם סק"ט, וְסִי ככ"ה סק"ד וְסִקְצ"ט, וּבְרַבִּיד הַזֶּהָב.

וּמַה שְׂהִבִּיאָה דוֹקָא זֵית וְלֹא פְּרִי אַחֲרַת שְׂג"כ מְרָה. רְאִיתִי לְפָרֶשׁ דִּידוּעַ דְּדוֹר הַמַּבּוּל הַשְּׁחִיתוֹ לְדַבְּק מִין בְּשִׂא"מ וְכֵן בְּוַדַּאי הֶרַפִּיבוּ אֵילָנוֹת מִבְּשִׂא"מ, וּב"נ מְצִנּוּהָ עַל זֵה כַּמ"ש הֶרַמְב"ם פ"י ה"ז מְמַלְכִים.

ע"כ נִעְקְרוּ כָּל הָאֵילָנוֹת ג"כ כַּמ"ש בְּמִדְרָשׁ, אֲבָל זֵית אֵינּוּ מְקַבֵּל הֶרַפָּה כַּמ"ש בִּירוּשְׁלָמִי מַס' כְּלָאִים פ"א ה"ז שְׂדֵרְשׁוּ שָׁם בְּנִיף כְּשִׁתִּילֵי זֵתִים פִּי שְׂלֹא יְהִי בְּהֵם פְּסוּל מְמַזְרוֹת כְּמוֹ שְׂזֵית אֵינּוּ מְקַבֵּל שׁוּם הֶרַפָּה, וְא"כ אֵילָנֵי זֵית לֹא הִשְׁחִיתוּ דְרַכָּם, וְלָכֵן לֹא יָקָלָה הַיּוֹנָה לְהִבְיָא מְאֵילָנוֹת אַחֲרוֹת כִּי נִמְחוּ מְאָרְץ, וְעִי' בְּדֵרְשׁוֹת הַרְאֵנ"ח עי' בְּרִש"י וּמַה שְׂהִקְשָׁה הַרְמְב"ן וְאֲפָשֶׁר שְׂהִבִּיאָם לְזָה מְאָמַר טְרַף שֶׁהוּא ל' זָכַר וְלֹא יִפּוֹל עַל הַיּוֹנָה, וְרִש"י כ' א"א שְׂזָכַר הִי וְלָכֵן קוֹרָא לְפַעְמִים בל"ז וּפַעְמִים בל"ג, וְרַמְב"ן הִקְשָׁה כִּי חֲזַרְתָּ מִנְקָבָה לְזָכַר בַּפ' אֲחָד אֵין בּוֹ טַעַם, וְאִם הַמְנַהֵג לְקוֹרָא בל"ז לְמָה שְׂנָה פָּאן, וּגְדוּלֵי אַחֲרוֹנִים הִבִּינוּ שְׂפִנוּנְתּוֹ לְהַקְשׁוֹת עַל מַה שְׂהִזְכִּיר שְׂהַיּוֹנָה בל"ז זו"נ בְּפִסּוּק א' שְׂאֵין בְּזָה טַעַם.

והקשה דהא רבים הם הפסוקים שהונזר זו"נ בפ' אחד, ונראה שפוננת הרמב"ן אחר שבכל המקומות הונזר ל"נ ובמקום א' ל"ז אין בו טעם עש"ה:ועשו"ת חתם סופר אה"ע ח"ב סי' ל"ט, שהביא רש"י ורמב"ן, ורא"ם הקשה מוהייתה צעקה גדולה במצרים אשר פמוהו לא נהייתה, הנה פמוהו זכר נהייתה נקבה, וסבר הרא"ם דכמוהו קאי על הקול שהוא כולל והוא זכר והפרט ממנו הוא צעקה ל"נ, אע"פ שתיבת קול לא נזכר בקרא מ"מ גנצדק זו"נ.

ולפע"ד דרמב"ן מפרש כראב"ע דכמוהו קאי אמיתה דבכורים דדבר פמוהו לא נהייתה קאי אצעקה פינו שהונזרו בקרא שינוי לשון זו"נ משא"כ ביונה שלא הונזר בקרא שם המין הכולל כ"א שם הפרט ששלח נחה עוד הביא הרא"ם מפבא השמש תשיבנו לו כי היא פסוטה לבדה כ' תשיבנו ל"ז פסוטה ל"נ, וסובר דל"ז קאי אפגד שהוא שם כולל לחלוק וטלית, וע"ז קאי לשון תשיבנו אע"פ שלא הונזר בקרא, והרמב"ן י"ל דס"ל ג"כ בהא כראב"ע דקאי אהכול תחבול נחבילה הוא ל"ז וכינון דשניהם הונזרו בקרא א"ש, הרי קמן דע"כ לא פליגי אלא פשלא הונזרו בקרא אבל פשהונזרו שניהם גנצדק בקרא א' שינוי מזכר לנקבה, ומכ"ש היכי דליכא שינוי אלא לשון אחד והונזר שם הכולל וכו'.

ותמה אני מה יענה הרמב"ן אמקרא מלא רוח גדולה וחק (מלכים א' י"ט) ע"ש להלכה בזה לענין שמות גיטין: ורש"י הביא ראי' דיונה ל' נקבה משה"ש (ה' י"ב) עיניו פיונים על אפיקי מים רוחצות בחלב: משמע דרוחצות קאי על פיונים, ובשה"ש פט"ז פרש"י לפי שקראן עינים והעין ל' נקבה אמר רוחצות ל' נקבה, משמע דרוחצות קאי על עינים ולא על יונים וצ"ע: ועי' בפ"י יו"ד סי' צ"ו סק"כ דפסק דזית מקרי דבר חריף, והוכיח מפאן דאמרה יונה יהי מזונותי מריין פזית.

אבל בתוס' פסחים דל"ו א' ד"ה מה כ' בפירוש דרק האילן מר ולא הפרי, ועי' בדורש לציון דרוש י"א שכ' דדעת הש"ך מוכרחת דהפרי מר דאפ"י אם תפרש שמה שאמרה היונה על העץ אמרה שפ"י מר וכמ"ש תוס', מ"מ אם העץ מר מוכח שגם הפרי מר, דאי בב"ר פל"ג מהיכן הביאה מא"י, או מהר המשחה דלא הי' המבול.

ר' ביבי אומר נפתחו לו שערי ג"ע, ואמאי לא הביאה קנמון אלא רמז רמזה לו מוטב מר מזה ולא מתוק מתחת ידו, וידוע דה' אמר עץ פרי והארץ שינתה עץ עושה פרי ולכך פשנפקד אדם נפקדה גם היא כמש"ל (בפ"א י"א).

ונ"ל הטעם שלא נפקדה עד עתה שהרי גם עתה אחר שנתקלה הארץ, ג"ע נקרא השדה אשר ברכו ה' ששם לא שינתה ושם הוא כמו שאמר ה'. ולכך קודם שחטא האדם והי' בג"ע ולא איכפת לו בשינוי הארץ פי למי שינתה לסוסים ולחמורים ויתר בהמות וחסות אבל אחר שחטא וגירשו מנו לעבוד האדמה אז שינוי הארץ נוגע הפסד לאדם לכך נפקדה האדמה על עוונה, נמצא דבג"ע כל אילנות טעם עצו ופריו שנה, וידוע שמה ששינתה הארץ הוא בעץ ולא בפרי שהפרי טעמו בו ורק עץ אינו כטעם פריו, ולפי"ז אחר שהעלה שהביאה מג"ע הוא מר א"כ גם הפרי שבג"ע מר שהרי שם טעם עץ ופרי שונים.

ונמצא דבכל העולם חוץ לגן עכ"פ פרי הנית מר שהרי בפרי לא שינתה הארץ, וטעם הפרי פאן כמו בג"ע, ואדרבה העץ אפשר שאיננו מר, שמצינו שלא בכל אילנות שינתה כמו באתרוג ופולפלין בסוכה דל"ה.

וא"כ אם גם בנית לא שינתה אזי גם נית טעם עצו מר כמו פריו, ואם שינתה השינוי בעץ שאינו מר אבל הפרי מר פיון שבג"פ מר, ונשפיר פסק הש"ך שינית דבר חריו, והביא ראיה מינה שאף שיונה על עץ אמרה מ"מ פיון דמג"ע הביאה ושמ עץ ופריו מרורים, וכאן מחוץ לג"ע עכ"פ הפרי מר, ותוס' אליבא דדעה הראשונה במד' שמא"י הביאה ושמ אף שעץ מר הפרי אפשר שאינו מר.

ובג"ע לא העץ ולא הפרי מרורים, וחוץ לג"ע שינתה הארץ טעם העץ למרורים והפרי עצמו טעמו עמד בו בלתי מר כלל עכ"ל בקיצור. ונשפתיים יושק: ואחי הרב ר' שלמה זאב שליט"א מלאדז כתב לי דנית עיקר הפרי השמן בתוך הנית, כדאיתא בשבת ד"ג ע"ב מה לפצוץ וזתים בשבת ופרש"י על הסלע למתק מרירתו אבל השמן האגור בתוכו, אם יוציא אותו אופן טוב, לא ישאיר בתוכו שום מרירות מקליפות הנית, דרק קליפתו מר פעץ ונכלל בכלל עץ הנית.

וראני שהנית מחויב בתרומה, (בתוס' ב"מ פ"ח ב' ד"ה פי) ובבבבבבב (עי' בבבבבבב פ"א מ"ג ובר"ם ומפ"ן). והוא דבשביל השמן שבתוכו חייב גם על הנית, אבל בנית שאין בו שמן פטור מתרומה ובבבבבבב.

וא"ש התוס' דפריו טוב היינו השמן, ועצו עם העלים, וקליפת הנית הני ג"כ פעץ והוא מר. וא"ש הש"ך ו"ל דיונה אמרה יהי מזונותי מרורין פנית ולא אמרה כשמן נית רק פנית דהוי כמו העץ שהוא מר: ואגב אבוא דבגוף הענין הנ"ל בדבר שנקרא מר אי' בחי' הרידב"ז על ירושלמי ברכות פ"ו ה"א שמגמגם שלא ליקח סלאטא למרור שאין בו מרירות, והביא ראיה מירושלמי דהתורה אמרה מרורין ואפ"י מרור כשנתבטל טעמו במרירות לא יצא ע"ש, אולם לא ראה בב"י סי' תע"ג והובאג"כ בחק יעקב סקי"ח שכ' מצוה בתורת אע"פ שהוא מתוקה ואין בו מרירות עכ"ל, ובהגדה ריח דודאים בפתיחה הביא ש"ב הגאבד"ק מאנקטוב שליט"א שעל זה העיד החכ"צ שחזרת הוא סאלאטא וגם כפר אמרו תחילתו מתוק, ואע"פ שאמרו סופו מר אין הפנונה רק כשמתגדל הוא מר כמ"ש עליו תחילתו רך וסופו קשה, וכן מבואר בירושלמי פ"ב ה"ה מפסחים, ופוק חזי קל גדולי ישראל מחזירין אתרי סלאטא: יט') למשפחותיהם יצאו.

בסנהדרין דק"ח משפחותיהם ולא הם. עמהרש"א מ"ש בפירושו וע"ש בבאר שבע שכ' לא ידענו פירושו וע"ש בגליון בגמ'.

ובס' קול יהודה כתב דק' דילמא כפשטא דקרא אתא, דאי ברש"י פי"ז הוצא כ' שלא רצו לצאת ואמר הקב"ה להוצא אותם בע"כ, וזה ידוע שאם בעה"ב דוחה להאורח מביתו דוחק תחלה להאורח מביתו ואח"כ הולך בעה"ב מביתו, לפי"ז למה כ' למשפחותיהם יצאו הא פשיטא הא כ' ויצא נח ואז בנדאי הוצא תחלה הבהמות וכל הבריות בע"כ כפי ציווי ה' אע"כ לדרשא אתי דמשפחותיהם יצאו ולא הם.

ובקהות מהר"צ חיות כ' לא ידעתי מדוע שינה ר"י לשון התורה דנא' למשפחותיהם ונ"ל דמהרי"ב כ' דהפ"י פ"ו דבריה שאין בה עצם אינה חיה י"ב חודש בחולין נ"ח. ומשפט המבול יב"ח כמ"ש ברש"י.

ובמס' עדינות פ"ב מ"י א"כ ע"כ לא יצאו התולעים עצמם מתיבה דהרי אינם חיים יב"ח ורק המשפחות שלהם יצאו. וכבר נזכר זה בס' אמונת חכמים, ורק ק' דבב"ק דס"ו דרשו באנתון הם ולא ולדותיהם וכאן דרשו להיפך משפחותיהם ולא הם.

ונראה דנה בעצמו הי' ק' לר"י דכאן ע"כ רק הולדות יצאו ולא המשפחות שהוכנסו. דהא א"א שיהי' יב"ח וכו' למשפחותיהם דמשמע להיפך דהם יצאו ואר"י למשפחותם ולא הם היינו פאלו הי' כ' רק למשפחותם ולא למשפחותיהם, ובלאו זה משפחותיהם זר במקרא ולא מצינו רק עוד פ"א והוא כלשון אל תקרא למשפחותיהם אלא למשפחותם ובתפארת יהונתן כ' דאפי' מה שאין בו עצם חיו בתיבה ע"פ גס.

וגם י"ל הואיל ולא שמשו המזלות א"כ ליכא פלל זמן ע"ש. וע"ע בס' דרכי תשובה יו"ד סי' פ"ד סק"א שכ' באם יש לה פנפים יכול לחיות שנים הרבה אף שאין בו עצם, ע"ש שהביא מנה הרבה ספרים: כ) מפל הבהמה הטוהרה ערש"י עי' בס' חדושי מר שמואל ע"ז ד"ה אריכות גדול מנה.

ובס' ראשי בשמים להג"ר ישע"י מפראגא ז"ל הק' דלא הוי ממשקה ישראל דלא הותר לו אז עדיין לאכול בשר, ותי' פ"ו דאחר הקרבה מיד הותר לו אכילת בשר לכן הנה מותר להקריב ע"ש וסברתו הוא מגמ' מנחות ד"ה א' דאיסור שנעשה הותר באותו יום לית בי' משום ממשקה ישראל משום דאין מחוסר זמן לכו ביום וחשוב בשעת הקרבה מיד פאלו הי' הותר.

וראיתי בספר בית האוצר מערכת א' פלל ט"ו שהביא ג"כ הקו'. ותי' שהרי כ' רק ממשקה ישראל, ונה הא הוי ממשקה ישראל שהיה האומה הישראלית יהי' מותר להם ע"ש וט"ע בידי משה על המד"ר פט"ז על המד' אכל תאכל א"ר יעקב מתי' תכשר לאכילה משתשחט.

וכ' בי"מ אף שלא נצטוה אדה"ר על שחיטה לפי שנאסר לו בשר תאנה רק מבשר קדשים ובקדשים כ"ע מודים שהי' צריך שחיטה ע"ש וא"כ ל"ק קו' הנ"ל דכ"ו דהי' מותרין בקדשים הוי ממשקה ישראל כמו קדשים דבמדבר הי' נחשבים ממשקה ישראל, ולפמ"ש תוס' סנהדרין נ"ו ד"ה אכל דמתה מאלי' הנה מותר לאדם, ורק להמית ולאכול הי' אסור.

א"ש הקו' דהוי ממשקה ישראל פ"ו דהבשר בעצמותו מותר באכילה ודאיסור להמיתו איננו איסור אכילה רק איסור אחר ונהי' דא"א לאכלו דאמה"ח אסור ולהמיתו ג"כ אסור מ"מ רק מפאת דבר אחר חשיב שפיר ממשקה ישראל פ"ו שאין עצם אכילה אסורה, עי' פסחים מ"ח א' ותוס' מנחות דפ"ד א'.

עי"ל דהא דבעינו ממשקה ישראל ל' לו שורש בב"נ רק בישראל, ורק צ"ל דהקמירו עליהם פדין ישראל, ושוב בישראל מותר בשר והוי ממשקה ישראל, וממנ"פ שרי וז"פ: כא) לא אוסיף רש"י כפ"ל לשבועה, עי' מהרש"א שבועות דל"ו בענין שבועת ה' שלא יביא עוד מבול ובדברי הרא"ש שם.

ועי' בפנים יפות. ובהפלאה פתובות בפתיחה אות ט"ז דהאדם נמשך בילדותו אחר מעשה נערוות ולפי"ז הי' ראוי פל מה שייגדל יזכר החומר ואנו רואים שנהפך הוא פי יצר לב האדם בגדולתו יותר רע מימי נערוותו אין לחייב האדמה עבור זה, וז"ש לא אוסיף כי יצר לב האדם ואין להאשים האדמה שחטא אדם בעבור יצירתו מאדמה עש"ה ועשו"ת בגן ציון סי' קמ"ו אי שבועת ה' הי' רק שלא יביא מים אבל דבר אחר חוץ ממים לא נשבע, והביא גמ' ומדרשים חלוקים דבזבחים קי"ז משמע דלא יביא שום משחית פל בפוך, ובסוטה י"א ומ"ר שמות פ"י וכ"ב דוקא מים ע"ש: שם מנערו.

ע' רש"י משננער לצאת כמ"ש בנדה ל"א א', ומשעת יציאה ממעי אמו ניתן יצר הרע ע' סנהדרין צ"א ב': (כב) יום ולילה לא ישבתו. ערש"י וספורנו, ועי' ע"ז כ"ה א'.

כ"ד שעות אגיל שית וקם שית כו' ועי' ע"י ויילנא בעיון יעקב מ"ש ברש"י ורא"ם ומהרש"א. ועי' בס' ישועות מלכו מהגאון מקנטנא ז"ל בלקוטי תורה נ"רא (י"ח א') ובדברי שאול מ"ת כ' הטעם דב"נ ששבת ח"מ דאמרו באבות יפה ת"ת עם ד"א שגייעת שניהם משפחת עון, לפי"ז ב"נ שאינו מצוה על ת"ת ואסור לו ללמוד ובז' מצות מחוייב לקב הטילה תורה עליו אסור לשבות ורק לעבוד פדי שלא יעשה עון דאם לא תורה צריף ד"א להשפית עון, ועמ"ש בזה בפ' ניחי (מ"ז כ"ח).

עוד ראיתי טעם לפמ"ש תוס' חגיגה ג' ב' ד"ה מי, דג' מעידין זה על זה ישראל שבת והקב"ה. ישראל והקב"ה מעידין על השבת שהוא יום מנוחה וכו'.

וא"כ בשביל ששבתים בשבת הוי כמו עדים. ואם ישבות נכרי בשבת הוי כמו בדין אם נמצא קרוב או פסול דעדותן בטילה במכות ד"ו.

וחו"מ סי' ל"ו דנכרי פסול לעדות ולכן אם שבת ח"מ, ועי' באמרי שפר להג' מהרש"ק בפ' יתרו, אף זה אינו דא"כ יהי גם נשים ששבתו חייבין מיתה דג"כ הנה פסולין לעדות: והנה הק' המפן' הא דאבות קיימו פל התורה ושבת ג"כ בכלל הא לא נצטוו עלי' ואסור להם לשבות דהי' להם דין ב"נ, ותי' בפנים יפות דקודם מ"ת לילה נמשכת אחר יום כמ"ש יום ולילה לא ישבתו יום ואח"כ לילה, ושמרו שבת כמו שיהי' אחר מ"ת יום הולך אחר הלילה וקיימו שתייהן עשו מלאכה בששי ביום עד הלילה, ובמוצ"ש, וכ"כ במקנה קידושין דל"ז ע"ב בתד"ה ממחרת.

ודו"ז הרה"ג מו"ה צבי הירש האבד"ק זגיערזש ז"ל הק' הא כ' ניהי ערב ניהי בקר יום אחד פרש"י בחולין דפ"ג א' רישא ערב נהדר בקר מוכח דיום הולך אחר הלילה אף קודם מ"ת. ועשו"ת בגן ציון סי' קכ"ו: ונ"ל דבפ' ירושלמי על בראשית ברא פי' בחופמא ברא ה' ועי' זה"ק תרומה פד ברא הקב"ה עלמא אסתפל באורייתא וברא עלמא וכו' וכיון דנברא העולם בחכמת התורה משו"ה כ' ניהי ערב ניהי בקר כמו שיהי' אחר מ"ת וא"ש.

ועי' בחדושי מהרא"ך ח"א בסוף ה' פסח דנ"ג דתי' קו' תוס' שבת דפ"ז דמה מוסיף משה מדעתו הא דרשא גמורה הוא, וכ' דקודם מ"ת הלילה הולך אחר היום. ולזה הי' מקום לומר היום ולילה שלאחריו ומחר ג"כ עם הלילה שלאחריו ומשה מדעתו אמר מה מחר

לילה עמי דהיינו לילה שלפניו ולילה שלאחריו אף היום לילה שלפניו ולילה שלאחריו והקב"ה הסכים עמו דלא אתיא שכינה עד צפרא דשבתא והיום הולך אחר הלילה ע"כ.

ובאמת העיר בזה במקנה שם, וע"פ בכתם סופר שבת. והנה משמע מהפנ"י ומקנה הנ"ל דב"נ אינו חייב מיתה רק אם שבת יום ולילה שלמים מעל"ע ומשוי"ה האבות דלא שבתו במוצ"ש קיימו תרנוניהו דין ישראל דשמו שבת.

ולא עברו על יום ולילה לא ישפנתו דבזה הלילה הולך אחר יום ועבדו אז במוצ"ש. וזקני הגאון המובהק מו"ה דוד דוב מינזלש האבד"ק לאסק נסתפק בזה אי ב"נ אסור לשבות אפי' מקצת היום, ועח"ש בזה בהגדה ריח דודאים בפתיחה אות ה' ו'.

ובעיקר הדבר דקודם מ"ת הלילה הולך אחר היום העיר אחי הרה"ג ר' שלמה נאב שי' דהא שבת במרה נצטוו. ובנדאי קבלו ע"ע אז פבר כל הלכות שבת פדין שהיום הולך אחר הלילה והגאב"ד דפה שליט"א ציין לעי' בשו"ת רע"א סי' קכ"א ע"ש במפתחות והשמות ע"ש בפנים יפות הנ"ל: ובחזן סופר הביא לתרץ שעשה אברהם מלאכה עם עוד אחד.

ושנים שעשה פטורים, ולא הוי מלאכה גבי ישראל, ולגבי ב"נ לא הוי שבת ע"ש. אף אינו נכון דכבר כ' האחרונים דהא דב' שעשה פטורים דוקא מחטאת וסקילה, אבל המ"פ של שבתון לא קיימו, וא"כ לא תירץ פלוג' עוד ראיתי בשם הח"ס ובשו"ת חשק שלמה פלקוטים דהיה לבוש טלית וציצית, ואם היה להם דין ב"נ לא שבתו דב"נ פטור מציצית, והוי הציצית משא דציצית אין להם שייכות שיהי' נקראים מלבוש דאינם מחוייבים בזה: עוד י"ל לפ"מ שהק' תוס' פסחים מ"ו ב'.

ד"ה רבה דאי אמרינן הואיל בטלה כל מלאכת שבת הואיל וראוי לחולה שיש בו סכנה, ות' דהואיל ולא שכיח לא אמרינן, וא"כ באברהם שהיו שכיחים חולים כמ"ש בב"ב ט"ז דמרגליות ה' תלוי בצנארו וכל הרואה מתרפא א"כ ה' שכיחים חולים ושייך הואיל ול"ש אצלו מלאכה: עוי"ל לפמ"ש בשבת ע"ה ב'.

דעצי אשירה שהוציא בשבת פטור. וה"ה לכל אסור תורה שהוציא בשבת פטור, ועי' משל"מ פי"ד הכ"א מאבל, ומהר"ם מינץ סי' ב' נמתן אברהם עצה שהוציא אסור בשבת, וממנ"פ אי הוי לו דין ישראל א"כ באסור הנאה לא חילל שבת, ואי לו דין ב"נ א"כ מותר לו הדבר ואין זה אסור הנאה אצלו א"כ הוי הוצאה ומלאכה, וזה נכון לזה הערנו בני שיח' (ט: ג) כל רמש.

עשו"ת טוב החיים או"ח סי' ה' בענין אבמה"ח דשרצים לב"נ אי מותר למכור להם דבר המתולע כגון לחם עם מילבין, כיון דרמש המה שרצים כפרש"י בחומ"ש, וגם על זה כ' אף בשר בנפשו דמו לא תאכלו ומשמע דקאי גם על שרצים המתולעים דנקרא רמש ולא דוקא הנקרא בשר ע"ש.

וע"ע בכתם סופר יו"ד סי' י"ט בענין בצים בעוף נבלה אי אסורים לב"נ, ועמ"ש בדבריו בשו"ת נודע בשערים מהד"ת יו"ד סי' כ"ב ע"ש: ד) אף בשר בנפשו דמו לא תאכלו, רש"י אסר להם אבמה"ח, עי' בס' איי הים פסחים דמ"ט בכל הפרשה, ועתוס' סנהדרין נ"ו ב' ד"ה אכל הא דלא נאסר להם בשר רק להמית ולאכול, אבל מטה מאלי' שרי,

ואבמה"ח אפי' נפל מאלי' אסור ועי' ברא"ם אע"פ שפ' נשכר נצטנה אדה"ר על אבמה"ח, והנצרה להזהיר גם לב"נ דל"ת פינון דהותר בפשר הותר גם אבמה"ח.

וראני' מסנהדרין נ"ט ב' אריא"ר יכול לא יהי' אבמה"ח נוהג. וכ' המהרש"א בתד"ה אף, דאין ראי' רק דריא"ר ס"ל פתנא דבי מנשה דלא יליף ז' חצות מקרא ניצו ע"ש: ואחי הרה"ג ר' שלמה נאב נ"י הק' דבדף נ"ז ע"א פריה ואידה (לר"י דדריש מניצו) ומשני האי למשרי בשר ופרש"י כדא' ריא"ר אדם הראשון לא הותר לו בשר כו' והונתרו על אבמה"ח מאכל תאכלו וכו' הרי בפירושו דר"י א"ר דאדה"ר לא הותר לו בשר ע"כ ס"ל כר' יוחנן מניצו אסור אבמה"ח לאדה"ר מן אכל תאכל, ולתנא דבי מנשה דיליף מקרא פירק עשב לאסור גזל א"כ לא יכול למילף מינני' להתיר בשר לב"נ ומסתמא ס"ל דגם לאדה"ר הותר בשר, דאל"כ מנין דאשתי' לב"נ, וצ"ע דברי המהרש"א ז"ל: ועי' בהגהות מהר"צ חיות דמרש"י דנ"ז ד"ה למשרי כ' ג"כ פן.

וערמב"ם פ"ט ה"א ממלכים דאדם לא נצטנה רק על ששה מצות, והוסיף לנח אבמה"ח, וכ"ה בב"ר פ"ז וכ"ד, ובפ' משפטים ואתחנן, ועי' חי' ה"ר"ן פאן ועי' בס' סמרא וחי' דהק' בשם המאירי ותוס' שאנץ, לתוס' למה דחיק הש"ם דנ"ט ע"ב לאוקמי בבשר היורד מן השמים.

הרי בפשיטות נוכל לומר דהמלאכים המיתו הבהמה ונתנו לאדה"ר לאכול, ותי' דדוחק לומר דהם עשו עבורו דבר האסור לו ע"ש. ובכלי חמדה פ' יתרו נסתפק אי דגים בכלל שבייתת בהמתו ומחמר ודין שור הנסקל, ולכאז' מה נפק"מ בין מינים דים שביבשה, וערמב"ן נח (ט' ה') דחקר במיתות בע"ח שהרג אדם אם בגדר עונש אע"פ שא"ב דעת או מצד עונש הבעלים ועי' לקמן בזה.

וענין שבייתת בהמתו ומחמר משום שבע"ח של ישראל יש להם קדושה, וערש"י ותוס' ריש בכורות, וירו' פ"א ה"ו מע"ז אסור מכירה לעפוש"ם בע"ח דמפקיע אותם ממצות, נראה דגם בע"ח יש להם שייכות למצות, ובשבת ק"ח, אי פותבין סת"ם על עור הדג דמספקא לן אי פסקה זנהמתו, וכ' בחי' ה"ר"ן דכשבא נחש על חנה הטיל בה זנהמתו וישאל בה"ס פסק זנהמתו וה"ה בהמה חיה ועוף דעמדו אצל ה"ס משא"כ דגים ע"ש, ולפי"ז אינם בכלל ש"ב ומחמר, וממילא אין להם דין שוה"נ, דאין להם שייכות במצות, אף למ"ש רמב"ן פ' נח בטעם היתר אכילת בשר לנח דבע"ח נגזר שימחו במבול שניצלו רק בזכות נח לכן מותרין לו באכילה, וא"כ בדגים דלא נמחו בדור המבול ואין קיומן בזכות אדם אין לדון בהם דין שוה"נ: ובעניני אבמה"ח פתבתי בחידושי לתרץ דברי הרמב"ם בפ"ט ה"י ממלכים דבן נח מותר על אבמה"ח ובשר מה"ח, ומפורסם הקו' בשם הגאון שאג"א הא אין שיעורין לב"נ.

ואבמה"ח צריף משהו בשר וא"כ בלא אבמה"ח מחויב מטעם בשר מה"ח דאף בכל שהוא חייב בב"נ, ולמ"ל הא דאבמה"ח תיפוק לי' החיוב משום במה"ח (ועי' חת"ס יו"ד סי' ע' ואו"ח סי' ק"מ ובשערי שמחה שער ה' סי' ו' וברית יעקב או"ח סי' כ"א ושאר אחרונים) ונלפענ"ד דתוס' בחולין דל"ג ד"ה אהד הק' אהא דאין שיעורין לב"נ דמי איפא מידי דלישראל שרי דפטור אח"ש וב"נ יחייב ותי' דאף לישראל אסור דח"ש אסור

מה"ת, וְאִם דָּאִין בּוּ מְלָקוּת ל"ש מא"מ וכו' ולר"ל דח"ש מוֹתֵר מֵה"ת לָא ס"ל הָא דמא"מ כו' (וְנִעְלַם זֹאת בּמַח"כ מֵהֵיד הַמְלֵךְ בּפ"ט מְמַלְכִים ע"ש).

ובסופג"ה דק"ג אֵיתָא חֲלָקוּ בְּחוּץ פְּטוּר דאבמה"ח אִינוּ מְצַטְרַף בּכּדא"פ מְשׁוּם דְּחִידוּשׁ דְּגִידִין וּבְשׂוּר מְצַטְרַפִּין לְכַוִּיָּת וְאִין לָךְ בּוּ אֵלָא חִידוּשׁוּ דְרַק בּב"א וְלֹא בּכּדא"פ. וְזֵה פְּשׁוּט אִם חֲתָךְ בְּשׂוּר מִן הַטְּחוּל דְּלִיפָא גִידִין וְעֲצָמוֹת דְּלִיפָא חִידוּשׁ שׁוּב מְצַטְרַפִּין בּכּדא"פ פְּכָל אִיסוּרִין שְׁבַתוּרָה, וּכ"כ בְּפִירוּשׁ בְּמַנְחַת חֲנִינוּף מְצָנָה תנ"ב ע"ש וְהַפּמ"ג בִּי"ד ס' ס"ב בּשׁפ"ד סק"ג חֲקַר לְהַפּוֹסְקִים דח"ש מְטַעַם חֲזִי לְאַצְטְרוּפִי הֵינּוּ בּכּדא"פ אִי יֹאכֵל עַד כְּשִׁיעוּר כּמ"ש בּשׂאג"א ס' פ"א לְעַנְיָן ב"י (וע' פמ"ג בְּפִתְיָה לַבב"ח לְעַנְיָן בִּישׁוּל וְהַנָּאָה ע"ש וּבְכַתָּב סוֹפֵר יו"ד ס' ל"ד יֵשׁ אַרְיִכוֹת בְּזָה) וְא"כ בּאבמֵה"ח דְּלֹא מְצַטְרַף, בּכּדא"פ ח"ש מוֹתֵר מֵה"ת דל"ש חו"ל ע"ש.

ולפי"ז נִמְצָא דְהַמְשָׁהוּ בְּשׂוּר שְׁעַל הָאֲבָר מִן הַחֲזִי מוֹתֵר לַב"נ דְּאִין שִׁיעוּרִין לַב"נ מ"מ פָּאן שׁוּב יְקָשָׁה קו' תוּס' דמא"מ כו' ול"ש תִּירוּץ דח"ש אָסוּר מֵה"ת דבאבמה"ח ח"ש מוֹתֵר מֵה"ת פּנ"ל וְא"כ מוֹתֵר הַמְשָׁהוּ בְּשׂוּר שְׁעַל הָאֲבָר אִף לַב"נ אֲבָל בְּשׂוּר מִן הַטְּחוּל אָסוּר לַב"נ מְשָׁהוּ דְאִף בִּישְׂרָאֵל אָסוּר ח"ש דְּשִׁינְיָה חֲזִי לְאַצְטְרוּפִי בּכּדא"פ דְּלִיפָא חִידוּשׁ וּכּמ"ש.

וְא"ש קו' הַנְּ"ל דְּשִׁפִּיר הַנְּצָרָךְ בּב"נ לְאַסוּר אבמה"ח, וּל"ק דבלא"ה אָסוּר מְשׁוּם הַמְשָׁהוּ בְּשׂוּר ז"א דְמוֹתֵר לַב"נ דמא"מ, וּלְיִשְׂרָאֵל מוֹתֵר דל"ש חו"ל, וְלֹא דְמִי לְבְּשׂוּר מֵה"ח פְּגוּן טְחוּל דְאָסוּר ח"ש לְיִשְׂרָאֵל וְאִף לַב"נ אָסוּר, וְשִׁפִּיר הַנְּצָרָךְ לְאַסוּר אבמה"ח לַב"נ: עוֹנֵלע"ד לַפּמ"ש הַפּמ"ג בּס' ס"ב בּשׁפ"ד סק"א דאבמה"ח אָסוּר אִף שְׁלֹא כְּדָרָךְ הַנְּנָאָתוֹן פִּינּוֹן דְאִין גִּידִין וְעֲצָמוֹת מְצַטְרַפִּין אִף דְּלִיפָא בְּהוּ טַעַם וְהוּי שְׁלֵכָה"נ, וְשִׁפִּיר הַנְּצָרָךְ בּב"נ מְשׁוּם אבמה"ח אִף דִּישׁ בּוּ מְשָׁהוּ בְּשׂוּר מ"מ מְשׁוּם הַבְּשׂוּר מוֹתֵר שְׁלֵכָה"נ, אֲבָל מְשׁוּם אֲבָר מֵה"ח אָסוּר שְׁלֵכָה"נ.

וּמְצָאֵתִי אַחַז"ר שְׁהַעֲרָה קִצָּת בְּזָה הַגֵּרע"א בְּדֵרוּ"ח לְפִסְחִים דכ"ד בְּתוּד"ה פְּרָט. וְעִי' בְּאוּר חֲדָשׁ שָׁם, וּבְשׁוּ"ת בֵּית יִצְחָק יו"ד ס' פ"ו, וּבְשׁוּ"ת בְּנִין צִיּוֹן ס' קי"א וּבְחִי' הָאֲרָכְתִי מְאֹד בְּזָה וְאכ"מ: שָׁם בְּשׂוּר בְּנִפְשׁוֹ דְמוֹ לִית.

פּרש"י דְמוֹ זֵה דָם מִן הַחֲזִי, וְזֵה כּרַחב"ג בְּסִנְהֶדְרִין דנ"ט וּרְבִנּוֹן פְּלִיגִי עָלָיו ע"ש. וּכ"פ הַרְמְב"ם בּפ"ט ה"ט מְמַלְכִים דב"נ מוֹתֵר בְּדָם מֵה"ח, וּבְקוּבָץ דְּרוּשִׁים חוּבְרַת שְׁשִׁית ח"א ס' כ"ח הוּבָא בְּשָׁם הָרַב הַגָּאוֹן מו"ה יַעֲקֹב מְאִיר בִּידְעָרְמָאן שְׁלִיט"א חֲתָנָא דְבִי נְשׁוּאָה לְאַדְמו"ר הַגַּה"ק מְגוּר זצ"ל בְּעַל הַשְּׁפַת אָמֵת, שְׁהַקְשָׁה דְאַפִּילוּ בְּלֹא קָרָא רְאוּי לְאַסוּר דָם מֵה"ח פִּינּוֹן דִּינְצָא מֵה"ח, וּכְדָאִי בְּכּוּרוֹת ד"ו.

דמֵה"ט ס"ד לְאַסוּר חֲלָב מְשׁוּם דְּלִיפָא דְאֵתִי מֵהַחֲזִי וּמוֹתֵר, וְיֵשׁ לְהוֹכִיחַ מְפָאן כּמ"ש הַכו"פ ס' פ"א סק"ז דְּדוּקָא לְיִשְׂרָאֵל הִי' ס"ד לְאַסִּיר חֲלָב מְשׁוּם דכ' הַטְּמָאִים לְאַסוּר צִיּוֹן וְרוֹטְבּוֹן וְחֲלָב נְמִי הוּי רוֹטְבּוֹ הַיִּנְצָא מֵאבמֵה"ח, אֲבָל לַב"נ לִיפָא קָרָא לְאַסוּר הַיִּנְצָא ע"ש"ה, וְנִלְפַע"ד לְיִישָׁב קוֹשְׁיָתוֹ, דְּמִן הַתּוּרָה לֹא יְהִי אָסוּר הַיִּנְצָא אִף בִּישְׂרָאֵל, דְּאִף בְּהַקְדָּשׁ הַיִּנְצָא אִין פְּמוֹתוֹ מֵה"ת וּכּמ"ש הַרְמְב"ם בּפ"י הַכ"ב מ"א דְּבִהַקְדָּשׁ נְעוּד מְשָׁקָה הַיִּנְצָא מֵהֵם אָסוּר וְאִין לוֹקִין עֲלֵיהֶם, וּכ' שָׁם בּכ"מ דְּאִינוּ אוֹסֵר רַק מְדַרְבְּנּוּ.

ויקראי דמייתי ש"ם חילין דק"כ ב' אסמכתא בעלמא הן, וע"ש בלח"מ ומ"ש עליו הפנ"י בקידושין בקונטרס אחרון לסוגיא דחדש ונהלה דרב מדרבנן משקין היוצאין ע"ש אריכות.

ואם פן אתי שפיר דכאן צריף קרא דדם מן החי יהי אסור, אבל משום יוצא רק דרבנן: והנה תוס' נבחים צ"ו א' ד"ה ואם, וחקולין קי"ב א' ד"ה והלכתא, הקשו מהא דפ"ז דפ"ו דכל יום ניום נעשה גיעול לחבירו וקשרי לבשל חטאת ואח"כ שלמים הרי ממעט באכילתו ואסור למעט זמן אכילת קדשים לפי שמביא קדשים לבית הפסול, וכאן נמי השלמים שמבשל אח"כ לא יהי רשאי לאכול רק יום ולילה כחומר חטאת, והוי נ"ט בר נ"ט דאיסורא דחטאת חשוב איסור דאסור לנשים זרים ונותן טעם בקדרה, וקדרה בשלמים, ות"י פ"ן דמב"מ מדאורי' ברובא בטיל ורק מדרבנן בעינו ס' וכאן בקדשים אוקמין אדורייתא, ומאד קשה לרש"י שכ' דרבא ס"ל מב"מ במשהו ורש"י ג"כ פסק פן בחולין דק"ט.

וא"כ שוב יקשה קו' תוס' האיף אמר רבא שם כל יום נעשה גיעול כו' הא ממעט באכילת קדשים, ואי"ל אוקמין אדאורי' פ"ן דמב"מ ל"ב. ועוד הק' בכרו"פ סי' צ"ג הא במתני' נבחים צ"ו ב' תנן מריקה ושטיפה בצונן ומבואר בגמ' דאתיא פרבי, וא"כ סיפא דמתני' השפוד ואספלא מגעילין נמי אתיא פרבי, ורבי ס"ל בחולין דק"ח מב"מ ל"ב ול"ש ת"י תוס' אוקמין אדאורייתא: ונלפענ"ד ליישב ע"פ הרמב"ם הנ"ל דמשקים היוצאים רק מדרבנן וראיתי בתתם סופר יו"ד סי' קי"ד דמשקים הנבלעים בתוך אונקל מודה הרמב"ם דאסור מה"ת ואף לוקין ע"ש וכ"כ הפנ"י שם, ובחולין דצ"ט ב' אי' והאמר ר"י מב"מ ל"ב ומשני שאני ציר דזיעה בעלמא הוא, וכתב בתוס' דציר לא אסור רק מדרבנן, והוכיחו מזה המפן דאף למ"ד מב"מ ל"ב זה דוקא באיסור דאו' אבל באיסור דרבנן אף מב"מ בטיל, ועי' בחו"ד סי' ק"ה סק"ב וז"ל נאלו הי' הטעם גופי' מדרבנן ל"ה במשהו כדמוכח בחולין צ"ט גבי צירו ע"ש, א"כ מיושב הב' קושיות דאף למ"ד מב"מ ל"ב, מ"מ פאן בטיל דהנפלט מהחטאת לתוך הקדרה מותר מה"ת דמשקים היוצאים מהקדש מותר מה"ת ואח"כ פשטבשלין שלמים בטיל טעם החטאת ברוב, ול"ש דהוי מב"מ ובמשהו, ז"א דכאן הוי איסור דרבנן ובטיל ברוב לכ"ע ושייף תי' התוס' אוקמין אדאורי'.

אף זה אינו פ"ן דאח"כ יוצא החטאת מקדרה לשלמים והוי משקין לתוך אונקל דאסור מה"ת, ותדע דאל"כ היאף צותה התורה מריקה ושטיפה בקדשים הא מה"ת משקין היוצאים אינן פמותן, וכאן הטעם יוצא לפלי ומה איכפת לן שיבלע אח"כ בקדשים אחרים, אע"כ פ"ן דאח"כ יוצא לתוך אונקל אסור מה"ת, וכ"כ באמת החת"ס שם א"ככאן אסור מה"ת טעם חטאת היוצא לשלמים דהוי משקה לאונקל ושוב מב"מ ל"ב והדק"ל.

ונ"ל עפ"מ שחידש הנוב"י מ"ת או"ח סי' ס"ו דהא דטכ"ע דאורי' דוקא היכי שמקבל טעם מן דבר שיש בו מלקות אבל בנבלע איסור שאין בו מלקות לא אמרי' טכ"ע דאו', ועי' בפתחי תשובה סי' צ"ח סק"ה וקי"ח סק"א וכמו כן חידשו האחרונים דהא דמין שנבלע במינו ל"ב רק היכי דהמין הראשון יש בו מלקות, אבל באין בו מלקות לכ"ע מב"מ בטיל ברוב, וא"כ א"ש דכאן בשלמים אחר הטאת אין ממעט באכילתו דבטיל

ברוב אף ל"ד מב"מ ל"ב פיון דבעודו הטעם חטאת בפלי אין בו רק איסור דרבנן דהוי משקה בתוך פלי ואף שאח"כ פשנבלע בפלמים הוי לתוף אנכל מ"מ פיון דהשלמים מקבלים טעם מדבר שאין בו מלקות לכ"ע בטיל ברוב: ואין להקשות למה צריך פלל מו"ש אי משקין היוצאים רק מדרבנן, ז"א דאח"כ נבלעין באנכל, ואי דאינו במשהו דמקבל טעם מדבר שא"ב מלקות מ"מ עכ"פ רוב צריך וציונותה התורה מו"ש על האיסור דילמא לא יהי רוב אח"כ, ואפ"י יהי הא אין מבטלין איסור לכתחילה, וכמו לרבנן דמב"מ בטיל ברוב ואפ"ה צריך מו"ש, וא"ש ב' הקושיות דאף אי מב"מ ל"ב בכה"ג בטיל דמקבלין טעם מדבר שא"ב מלקות, ובזה יש לתרץ קו' תוס' חולין דק"ח ב' ד"ה בשקדם.

דהאיה הגעילו פלי מדין ל"ד חנ"נ פשאין במים ס' הא המים נעשה נבלה ונבלע אח"כ שוב בהפלי, ולהנ"ל י"ל דהפנ"י שם כ' דה"ה בשאר איסורין משקה היוצא אין פמותן רק בנבלעין בתוף אנכל, ולפי"ז פשהטעם הפלוע בכלי נבלע במים לא אמרי' טכ"ע מה"ת ול"ש הקו' דנ"נ מדאו' ושפיר הגעילו פלי מדין: ובסוף ע"ז דע"ו רמי לי' השפוד ואספלא מלבנין באור והא תנן בקדשים מגעילין בחמין, ופרש"י שצלה בשור קודש, משום דכי אתי למחר הוי נותר וכי הדר מבשל בשור קודש למחר פליט שפוד בגו' טעמא ונותר איסור פרת הוא, ותמהו המפ"ן דמה בעי רש"י בזה דאיסור פרת אף אי הוי איסור לאו בעלמא הי' צריך מו"ש, ועי' בברוך טעם מ"ש בזה.

ונלפע"ד דבחולין דק"כ ב' אי' והא דתנ"י הטבל וחדש והקדש ושביעית וכלאים משקין היוצא פמותן מנ"ל וכ"ת ליגמר מהנהך מה הנהך שכן איסור הבא מאלי', ופרש"י והקדש לא אתיא מיניהו, אלא אתיא מתרומה ונד מהנהך, והדר מסיק הגמ' פלוגתא ר"א ור"י, דר"י ס"ל בתרומה אין משקין פמותן, ור"א ס"ל פמותן ע"ש.

נמצא דלר"י אף בקדשים אין פמותן, וא"כ ק' הא דהוצרקה תורה מו"ש ושביירה בכלי חרס הא הנבלע בכלי מפליטת קדשים אינו פמותן (ועי' חו"ד סי' ק"ה סק"ב דהיכי דאין משקין פמותן לא אמרי' בי' טכ"ע ע"ש) והנה לפי איבעיא בזבחים צ"ה ב' בישול בלא פלוע מה, ואי נימא דצריך מו"ש.

אחי שפיר דאף דהנפלט מקדשים אינו פמותן, אפ"ה פיון דבישול בשור קדשים בהפלי בעי מו"ש, אף קשה דא"כ ליפשוט דבישול בלי פלוע נמי צריך מו"ש אליבא דר' יהושע שס"ל משקה היוצא אין פמותן, ונראה ליישב דתוס' ד"ה היכי כ' וז"ל ומה שפי' בקו' דכולהו קרי איסורא מאלי' לבד מהקדש א"א לומר פן אלא אפלאים קאמר שאין זה איסור הבא מאלי' שע"י מעשה של זריעה נאסרין הפלאים וגם העבירה הי' בשעת הזריעה ע"ש והנה סברות רש"י להקפיד דכלאים הוי איסור הבא מאלי' דאף דע"י המעשה שלו שזרע פלאים ואסרו, אפ"ה הוא לא הנה רק גורם.

אבל לאחר שזרע פלאים רמא רחמנא איסורא אפלאים ולהכי הוי פאיסור הבא מאלי'.

אבל בהקדש לא נסתלק אמרי פיו שהוקדש הדבר ומפח זה אסור.

ומוכח פן בבירור שהרי מתפס בהקדש הוי דבר הנדיר ש"מ דלא נסתלק אמרי פיו ומפח זה הוי דבר הנדיר משו"ה סובר רש"י דהקדש ל"ה איסור הבא מאלי': והנה בגדרים

די"א ב' פגון דמחית בשר שלמים ומחית דהתיקרא גבי' ואמר זה פנה מה בעיקרו מתפס או בהתיקרא.

וכ' ה'ר"ן ואיפא דק"ל אפי' את"ל בהתיקרא מתפס כלו' שיהי' זה פנה ממש דמחית קמי' אפתי ליתסר דהא אסור לטמאים מחמת נדרו. תו אקשי והא איפא חזה ושוק שאסור לזרים מחמת נדרו, ולדידי ל"ק דאי מחמת נדרו ראוי הי' שיהי' אסור לכל דהא אקדשי' ואסרו אכ"ע אלא דבחר ז"ד פקע נדרו וכו' עיין שם וב'רש"ב"א ב'יתר ב'יאור.

נמצינו למדין דקדשים לאחר זריקת דמים אסתלק נדרי' והו"ל פמתפס בדבר האסור. ולפי"ז הוי גם לשיטת רש"י אסור הבא מאלי' כמו פלאים אף דע"י גרמותו הוי אסור מ"מ אח"כ נעשה מאלי' דבר אסור.

ולפי"ז הא דסובר רש"י דהקדש ל"ה אסור הבא מאלי' הוא רק בקדשי ב'דק הבית. אבל לא בקדשי מזבח ונעשה לאחר זריקה אסור הבא מאלי': ומצאתי ב'חמם סופר יו"ד סי' ק"י שכ' דדברי רש"י רק בקדשי ב'דק הבית ולא בקדשי מזבח רק לא ב'יאר טעם הדבר.

ולענ"ד הנכון כמו שביארתי הטעם לחלק. ולפי"ז ניחא האדציונותה תורה מו"ש בקדשים פנין דהי' גם קדשי מזבח ונעשה אסור הבא מאלי' לאחר זריקה ושפיר משקין היוצאין פמותן דילפינו מחלב חמץ ונבלה דשנוין להדידי דהוי אסורי הבאה מאלי' וכמ"ש.

אף עדיין ק' נהי דקדשי מזבח הוי פאסור הבא מאלי'. אפ"ה לכאורה לא יוכל לילף מחלב חמץ ונבלה דהא פנין דתרומה אין משקין פמותן איפא למימר תרומה יוכיח, וכ"כ הפנ"י שם לענין חדש, דלפי המסקנא גם בשאר אסורין הבא מאלי' לא יוכל למילף מהנהך דתרומה יוכיח ע"ש.

אמנם ניחא דרק אסור לאו לא יוכל למילף מהנהך די"ל תרומה יוכיח אבל אסור פרת יוכל לילף מהנהך דכרת חמור מאסורי תרומה דהוא במיתה בידי שמים. ול"י לומר תרומה יוכיח, וממילא באסור פרת באסור הבא מאלי' משקין פמותן, וא"ש רש"י דלהכי הוצרכו הגעלה בקדשים דפליט שפוד בגוה טעמא נותר אסור פרת.

והוי הפליטה היוצא מהם פמותן להכי אוסר המתבשל אחר' אבל אי הוי נותר אסור לאו אין המשקין פמותן דהו"א תרומה יוכיח ולמה צריך מו"ש הא היוצא אין אסור פלל: ובזה יש ליישב קו' תוס' זבחים צ"ו ו'חולין קי"ב דהוכיחו דנ"ט בר נ"ט אפי' ב'נתבשלו שרי מהא דכל יום נעשה גיעול ול"א דממעט באכילת קדשים דהאינדנא דטעם ב' הוא ונתבשל קודם שפא אסור כו' אף ק' דמותר לבשל שלמים אחר חטאת הרי ממעט באכילתו דמיתסרי לנשים זרים ועבדים, גם מיפסלי ב'יוצא פחטאת ולפמ"ש א"ש דלענין אסור לאו לא הוי פקדשים משקין פמותן דאמרי' תרומה יוכיח וא"כ לא ממעט באכילה, דלענין נותר הוי נ"ט בר נ"ט דהתיקרא חטאת בכלי כלי בשלמים ועדיין מותר ורק הקו' על יוצא ונשים זו"ע ונה ל"ה רק אסור לאו שוב ל"ה משקין פמותן מה"ת ואינו אוסר פלל בנו"ט וא"ש ובהי' פתבתי בזה קונטרס מיוחד, ה' יעזרנו להוציא לאור: שם ואף את דמכם לנפשתיכם אדרוש פרש"י השופך דם עצמו, וערמב"ן, עשו"ת מהרי"ט ב'כתובות דק"ג בהאי פובס דרמי מאגרא ומת ד'יצא ב"ק דמזונמן לעוה"ב אף דאיבד עצמו לדעת, ובהיא מירו' דחילל שבת ו'יצא בת קול דאיבד עוה"ב והפיל עצמו ונרצה

לו, משמע דשָׁרִי לְהַמִּית עֲצָמוֹ לְכַפֵּרֶת עֲוֹנוֹתָיו וְכ"מ בְּשֵׁם ה' שָׁם, וְכ"כ בְּשׁוֹת שְׁבוֹת
יַעֲקֹב ח"ב ס"א קי"א, וְבִיפ"ת ב"ר פס"ה כ' דְּאָסוּר וְכָל עוֹבְדֵי דְאִתְּמַר בְּמִדְרָשׁא וְאִגְדָּתָא
לְאוּ פְדִין עֲבָדוּ.

וּבְבִרְפִי יוֹסֵף יו"ד ס"א שֵׁם ה' כ' אֵף לְהִיפ"ת דְּהוּי נְמִי בְּכָלֵל אֵת דְּמַכְּסָם כו' הוּי רַק אִיסוּרָא
אֲבָל לִיתָא בְּכָלֵל מְאֵבֵד שְׁאִין מְתַאֲבָלִין עֲלָיו, וְעִי' חֲרַעַק"א וּפְת"ת שָׁם, וּבְסִפְרָא בְּנִין
יְחֻזְקָאֵל פְּתוּבוֹת שָׁם תִּירֵץ קו' מֵהֲרִי"ט שִׁי"ל דְּנָפֵל שְׁלֵא בְּמִתְפַּנּוֹן, דְּאִתָּא בִּירוּשְׁלָמִי
דְּהִי' בַּע"ש וְעַמְדָּה שְׁמֵשׁ י"ב שְׁעוֹת שְׁיִהְיֵ' זְמַן לְהִסְפֵּד רַב וְאִתְּ"פ עֲלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר
וְהַפּוֹכֵס עָסַק כָּל הַיּוֹם בְּמִלְאָכָה וְחִלְלָה שְׁבֵת וְיָמֵי שְׁנַתְחַיֵּיב סְקִילָה נוֹפֵל מִגַּג, וְא"ש קו'
תוּד"ה מְזוּמָן מ"ש: וְעִי' בְּפָנֵי יְהוֹשֻׁעַ ב"מ דנ"ט אֵהָא דְנוּחַ לְאָדָם לְהַפִּיל לְכַבְּשָׁן אִשׁ וְלֹא
יִלְבִּין פְּנֵי חֲבִירוֹ בְּרַבִּים.

דְּמִזָּה נְמִי מוֹכַח דְּמִלְבִּין אִין לֹא חֲלָק לְעוֹלָם הַבָּא. דְּהָא מֵאֵע"ל הוּא עוֹן גְּדוֹל שְׁנֵאָמַר בּוֹ
כָּל הַמֵּאֵע"ל אִין לֹא חֲלָק לְעוֹלָם הַבָּא וְאִתְּ"פ הַתִּירוֹ לֹא פְדִי שְׁלֵא יִלְבִּין ע"ש.

וּבְהִגָּהוֹת יָד שְׁאוּל יו"ד ס"א שֵׁם ה' תָּמָה עֲלָיו שְׁלֵא מְצָא מְפוֹרָשׁ דְּמֵאֵע"ל אִתְּ"ל חֲלָק
לְעוֹלָם הַבָּא. וְעַמְ"ש בְּזָה בִּיד הַמְּלִיךָ פ"ג מְאֵבֵל וּבְהוֹסְפוֹת שָׁם.

וְעִי' בְּרַמְבַּ"ם פ"ב ה"ב מְרוֹצֵחַ וְנ"ל הַשׁוֹכֵר לְהַרְגֵי אֵת חֲבִירוֹ כו' וְכֵן הַהוֹרֵג אֵת עֲצָמוֹ
כו' חֲיִיב מִיתָה לְשָׁמַיִם וְאִין בְּהֵם מִיתָת ב"ד וּמִנִּין שְׁפָן הַדִּין שְׁנֵא' שׁוֹפֵף כו' זֶה הַהוֹרֵג
בְּעֲצָמוֹ שְׁלֵא ע"י שְׁלִיחַ וְתַמּוּהָ דְאִיף שְׁיִיף בְּהוֹרֵג עֲצָמוֹ חֲיִיב מִיתָה בִּיד"ש.

וּמִזָּה יֵהִי רֵאִי דְמֵאֵע"ל אִין לֹא חֲלָק לְעוֹלָם הַבָּא וּמִיתָה בִּידֵי שְׁמַיִם הֵינּוּ מִיתָת הַנְּפֵשׁ,
וּמְצָאֵתִי שְׁכ"כ בְּכָל"ח פָּאן אִית ג'. אִיף עֲדִינֵן קֶשֶׁה הַלְשׁוֹן וְאִין בּוֹ מִיתָת ב"ד אִיף יִתְכּוֹן
בְּהוֹרֵג עֲצָמוֹ מִיתָת ב"ד.

וְכ' בְּכּוֹנֵנַת הַרְמַב"ם אִם עוֹשֶׂה אֵת עֲצָמוֹ טְרָפָה, דְּזָה הוּי פְּהוֹרֵג אֵת עֲצָמוֹ מִשְׁשׁ חֲיִיב
מִיתָה בִּיד"ש ע"ש, וְדָבָר זֶה נִסְתַּפֵּק בְּסִפְרָא לְיִמּוּדֵי ד' ס"א קס"ח אִי עֲשֶׂה חֲבִירוֹ טְרִיפָה
אִם חֲיִיב מִיתָת ב"ד קוֹדֵם שְׁמַת חֲבִירוֹ וְעִי' בִּישׁוּעוֹת יִשְׂרָאֵל ס"א ל"ג סק"ט דְּאִינוּ חֲיִיב
מִיתָה.

וְע"ע בְּתוֹס' חוֹלִין דְּמ"ב ב' ד"ה וְאָמַר, וְכֵן לְעַנְנֵן אִם עֲשֶׂה לְחֲבִירוֹ טְרִיפָה, וְעִי' מְהֵר"ם
לְוִבְלִין שְׁהִבִין דַּעַת תּוֹס' דָּאִם עֲשֶׂאוּ לְחֲבִירוֹ טְרָפָה חֲיִיב מִיתָה ע"ש. וְעַמְ"ש"ל בַּפ'
בְּרֵאשִׁית (א' כ"ז) בְּעַנְנֵן זָה.

וְע"ע בְּכִסָּא דְּהִרְסָנָא ס"א שֵׁם ה' בְּשֵׁם הָרָא"ש אִם עוֹשֶׂה מְחַמַּת צַעַר ל"ה מֵאֵע"ל, וְעַשׂוֹת
בֵּית אֲפָרַיִם יו"ד ס"א ע"ו, וּבֵית יִצְחָק יו"ד ס"א קנ"ט סק"ז, וּבְשִׁדֵי חֲמֵד מְעַרְכָת אַבְלוֹת
אוֹת קכ"א וּבְשֵׁם הַגְּדוֹלִים מְעַרְכָת גְּדוֹלִים אוֹת יו"ד ס"א י"ז: וְעִי' בְּרֵא"ש סוֹף מו"ק ס"א
קמ"א דְּמַצִּינוּ בְּגְדוֹל שֵׁאֵע"ל מְחַמַּת שְׁמִפְקִירִין אוֹתוֹ פְּגוֹן בְּשֵׁאוּל וְכ"כ כ"י בְּשֵׁם רַמְבַּ"ן.

וְגַם נִעְנְשׁוּ עֲלָיו שְׁלֵא הִסְפִּידוּהוּ פְּהִלְכָה פְּדָאִי בִּיבְמוֹת דַּע"ח. וְעִי' בֵּית הַלֵּל בְּשֵׁם מ"ר
פּל"ד אִיף אֵת דְּמַכְּסָם לְהַבִּיא חוֹנֵק עֲצָמוֹ יְכוֹל כְּשֵׁאוּל הַמְּלִיךָ ת"ל אִיף (בְּשִׁמוּאֵל א'
ל"ד) וְע"ע בְּב"ה בְּב"י יו"ד ס"א קנ"ז דְּרִשְׁאִי לֵאע"ל הִיכִי שְׁיִתְקַפוּהוּ יִצְרוּ וְלֹא יַעֲמֵד
בְּנִסְיוֹן וְכֵן מְצָאֵתִי בְּשׁוֹ"י ח"ג ס"א יו"ד דָּאִם יִרָא שְׁיִתְעַלְלוּ בּוֹ מוֹתֵר לֵאע"ל אִפִּי' עַל

הספק נשאול ודומה לס"ת שנספר, וערש"י פ' אלו מגלחין דאין לה ריק מישראל שאין בו תורה ומצות, וכ' דמה"ט אמרו כל המכבד התורה גופו מכבד בין הבכירות כי זה הוא מדה פנגד מדה שגופו דומה לס"ת ומשו"ה כ' דמותר לשרוף כתבי קדש הבכורים וקרועים ואין בזה ביזוי שאם התירו לאדם לאע"ל פדי שלא יבא לידי ביזיון פשאול.

ומכ"ש לכ"ק הנקראים שמות, ומ"מ היכי דאפשר לגנום עדיף טפי וסיים שם דראוי לשרפם ולהצניע האפר עד מות ת"ח ואז יגזו האפר אצל ת"ח ובזה נראה ג"כ כבוד התורה עש"ה. ובסי' י"א השיג עליו הגאון מ' יחזקאל אבד"ק האמבורג.

והביא יש"ש פ"ק דב"ק סי' נ"ט דשאול כיון דאם יפול חי בידם יתעללו בו וישראל לא יהי שוקטים ע"ז ויבואו וילחמו ויוכל לילול מישראל כמה רבבות. וגם ידע ודאי דיהרג לכן הותר לו לאבד עצמו, אבל כ"ק שספק שמה ישרפו וגם ספק שיתעללו אין לשרפם, ושנים בעיניו נדאי יהרג וספק יתעללו, ועוד הא דוד הרג את הנער, וא"ל איך לא יראתו לשלוח יד במשיח, ועי' רש"י ורד"ק אע"כ שהם רשאים ולא אתה עש"ה וספרים הנדפסים ג"כ יש בהם קדושה עי' משאת בנימן סי' צ"ט וטו"ז יו"ד סי' רע"א סק"ח ושו"ת חות יאיר סי' קפ"ז.

וכת"ס סק"ח, וע"ש בשבו"י סי' י"ב מה שהשיב לו. ועיקר יסודתו על תשובת באר שבע סי' מ"ג שכ' מנהג לשרפם ושרפת כ"ק לא דמי ממש לשריפת אדם, וראי' דספק פק"נ דוחה שבת משא"כ להצלת ס"ת עי' או"ח סי' של"ד ועמד בדבריו הראשונים ע"ש באריכות: ועי' בכ"מ פ"א מרוצח בשם ירושלמי דמחויב להכניס עצמו בספק סכנה עבור חבירו שהוא בנדאי סכנה, והובא ג"כ במנחת חינוך מצנה רצ"ז, ובקומץ מנחה שם הביא רדב"ז ח"ש סי' תרכ"ה להיפך דכל העושה כן הרי זה חסיד שוטה ע"ש.

ובקומץ מנחה מ' רל"ז חידש דאם א' מאע"ל ויכול אחר להצילו אינו מנוהר על הלאו לא תעמוד על דם רעה ע"ש. ובסמ"ע חו"מ סי' תפ"ו סק"ב הביא ג"כ דברי הירושלמי ע"ש דיש פלוגתא בזה וע"ע בפת"ת יו"ד סי' קנ"ז סקט"ו, ובפמ"ג או"ח סי' שכ"ח במשפצות סק"ז מ"ש בזה.

ובמאסף קול תורה היו"ל בפה פאביאניץ שנה ב' חוב' א' סי' ז' נדפס קצת מזה ממני, וע"ש בשנה ג' סי' מ"ש בזה הגאבד"ק לוקאטש נ"י והעיר מכתובות דס"א ב' בעובדא דמ"ז ור' אשי שכ' המהרש"א שם דמשמע דשפיר עביד ר"א דהכנים עצמו בספק סכנה להציל את מר זוטרע ע"ש ובעיון יעקב שם העיר ג"כ בזה.

וע"ע בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' ר"י. וע"ע בלח"מ פ"ה ה"ד מיסוה"ת בשם הר"ן ראי' מדניאל שסיפן עצמו בתפלה.

ועי' ברכות ל"ב ב' מעשה בחסיד אחד, ובטו"ז או"ח סי' ס"ו סק"א. וברדב"ז בלשונות הרמב"ם סי' ג'.

ובספר חסידים סי' תשפ"ט. ועמ"ש בפ' וישב (ל"ח כ"ה).

ה) מיד כל חיה אֲדָרְשָׁנוּ. ע"י רש"י לפי שחטאו כו' הרי מפרש כפשוטו שה' ידרוש נפש האדם מיד החיה אשר תהרגנו, וע"ש בראב"ע דפירש יותר דחי מתחייבת מיתה ביד"ש ומיתה ע"י חיה אחרת.

אבל הספורנו מציין בזה שיהי' לחי' עונש, והרמב"ן נסתפק בזה אי שיהי' עונש לבע"ח, ואי מיתת שוה"נ עונש אל השור. וע"י שו"ת הרשב"א ח"א סי' קי"ד שאלתני מ"ש רמב"ן שאין טעם עונש בהמה שהזיקה פדי לניסר בעלי' שהרי אפ"ל שור המדבר שהזיק ח"מ, והקשית דפלוגתא דר"מ ור"י פוטר בשור מדבר ור"מ מחייב בב"ק דמ"ד ב' ואע"ג דסתם משנה כר"מ, וראינו התם שור האשה או שור הקדש ומדבר ר"י אומר שור מדבר כו' פטורין ממיתה שאין להם בעלים, ואפ"ה קי"ל כר"י וזהו סתמא לאו סתמא מקרי הואיל ואיפא פלוג' דר"י בצדא, דבפ' המניח דכ"ח שברו פדו בר"ה פליגי ר"מ ור"י וסתמא כר"מ ואפ"ה פסק הרי"ף כר"י ופ"ל הרמב"ן דהדין עמו דלאו סתמא איקרי הואיל ופליגי ר"י בצדו, ובפ' החולץ דמ"ב א' נמי אמרי דכי הא סתם ואם"כ מחלוקת הוא ואין הלכה כסתם.

תשובה. אפשר שהרב לא נתפנון בפ"י התורה לומר שכן הלכה אלא לומר שאין עונש מקנס הבעלים שהרי שור המדבר חייב לר"ח ולא נחלקו ר"מ ור"י בדבר זה אלא לומר שזה מדין קנס הבעלים לר"מ ולר"י מגזה"כ, ומ"מ מה שעלה בדעתך שכל סתם ומחלוקת בצדו הלכה כמחלוקת ז"א ובהוא דהחולץ לא אמרו הני לי' סתם ואם"כ מחלוקת והלכה כמחלוקת אלא אין הלכה כסתם אמרו, ונפק"מ היכי דמסתבר טעמא דמחלוקת שפצדו י"ל דאין הלכה כסתם כדאי' בנדה דל"ב ונ' וטעמא משום דכל סתם ומחלוקת בצדו אינו סתם אמור אלא אותו סתם דייחיד ורבים דהלכה כרבים, ופועמים הל' פייחיד היכי דמסתבר טעמי' ע"ש.

וע"י מלא הרועים ח"ב ערף סתם ומחלוקת ובס' לנית חזן ד"ה הק' על רמב"ן שיינקום הנרצח ע"י החי' דהא בפ' ד' מיתות אי' דמיתות ב"נ אינו אלא בסייף או בחנק, ובכתובות ד"ל וסנהד' ל"זמשחרב ביהמ"ק דין ד' מיתות לא בטלו מי שנתחייב סקילה או חיה דורסתו כו' הרי דמיתת חי' במקום סקילה, א"כ האיף אמר הקב"ה דמיתת רוצח ע"י חי' ומיתתו אינו אלא בסייף או חנק וצ"ע: וראיתי עוד בס' בית האוצר מערכת א' פלל נ"ה שהביא ג' דעות א'.

דרכ באדם שיהי' עונש, ב'. גם בבע"ח.

ג'.

דגם בדומם שיהי' עונש אם ניקח אדם על ידם, כמ"ש בב"ר פכ"ו אפ"ל מקל או רצועה ע"ש, וכ"ה במ"ר קהלת עה"פ עת אשר שלט האדם ע"ש. וכ' שם הפנונה שהניצוץ הקדוש שבו הוא חיותו.

ודומם אשר המית אדם ע"י מסתלק ממנו הקדושה שבו ע"ש שהאריף בזה ובענין אין עונשין מן הדין בבהמה. ובקלל כ"ד.

ומזה יהי' ראוי להמבואר בצוואת הרה"ק ר' פנחס מקאריץ ז"ל שכל הדברים שבעולם יש להם חיות ואפ"ל דומם ע"ש וע"ע בס' לב שמח על ס' המצות בשורש י"ד: וע"ע

בשנות רמ"ע מפאנו סי' ל"ז בשם ס' הקנה וז"ל עוד הוסיף לשבח עור השליל לתפילין יותר מכולם למצנה מן המוכר פי אחר שאין בריה יוצאת לאויר העולם שאינה מקבלת דין שעוה"ז נברא בדין והשליל פטור מהדין שלא יצא לאויר העולם עכ"ל מבואר דיש ענין דין ועונש גם בבע"ח, וע' במכילתא משפטים ובמד' שוחר טוב תהלים כ"ח: וראיתי עוד בס' תמצת ישראל בקונ' גר מצנה דיני ב"נ אות ל"ג שכ' דבאמת ר"מ ור"י פליגו בזה אי יש עונש בבע"ח ולפי"ז הי' להם ראי' דהלכה כר"מ מדברי רבינא חולין קל"ח ב' דעוף טהור שהרג נפש מחויב לאתו' לב"ד לקיים בו ובערת הרע מקרבו.

מבואר דרבינא ס"ל דמיתת שוה"נ מצד ובערת פמו מיתת האדם, וא"כ אין נפק"מ בין יש לו בעלים או לא. וכיון דרבינא דהוי בתראי ס"ל כר"מ ממילא הלכה פמותו עש"ה.

וע"ע בס' בגני דוד על אינה בפתיחה אות ח': שופך דם האדם. בב"ר פל"ד סי' י"ט ע"י שליח דבב"נ יש שליח לדבר עבירה וע' פרשת דרכים דרוש ב' שהק' מסנהד' כ"ט דנחש הי"ל לטעון דברי הרב כו' ולהמ' ל"ה מועיל בב"נ דישלד"ע, וע' בש"ר פ"א סי' י"ז בנאימר בגלדון את העבריות דלמה צוה להרוג אותם ע"י המילדות פדי שלא יתבע ה' ממנו ויפרע מהם, ועי' יפ"ת, וי"ל דהא דבב"נ חייב המשלח רק בשפיכת דמים אבל בשאר עבירות, אשלד"ע דומ' דישלד"ע, ודמיון בקידושין מ"ג האומר לשלוחו צא והרוג שמאי אומר שולחו חייב מ"ט דגלי רחמנא אותו הרגת בחרב בני עמון.

הרי דלשמאי יש חילוק בישראל בין שפ"ד לשאר עבירות, וא"כ בב"נ נמי יש חילוק, ועי"ל דנחש הסית לדבר אכילה ובכה"ג אף בב"נ אשלד"ע כמ"ש שם לשמאי בצא בעול את הערנה וכו' שלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב.

וכמו כן י"ל בב"נ ע"ש: והנה לפמ"ש במלא הרועים ערף ב"נ אות י"ב הא דבב"נ ישלד"ע דוקא לענין זה שמשלח חייב אבל השליח ג"כ חייב שעשה עבירה בפועל ע"ש. א"כ א"ש הא דמסית אף דישלד"ע מ"מ השליח ג"כ חייב וע' בפנ"י קידושין שכ' דעל עבירה אחת לא יתחייבו המשלח ושליח וי"ל דוקא בישראל אבל בב"נ חייב השליח והמשלח.

ועי' בערבי נחל בדרוש ב' לשה"ג ומ"ש לעיל בפ' בראשית (ג' ג') ועי' ג"כ בתנאים סי' ל"ב סק"ב שהאריך בזה עש"ה: ובמג"א סי' תמ"ח סק"ד הביא דעת המשאית בגימון אף דאין עכו"ם נעשה שליח לישראל ולא ישראל לעכו"ם אבל נכרי לנכרי יש שליחות, ועי' סמ"ע סי' קפ"ח ופ"ח סי' רמ"ג סק"ה, וב"ש אה"ע סי' ה' סקי"ט.

ובקצוה"ח סי' קפ"ח כ' דראיות הב"ש מת"ה אינה ראי' דהת"ה מספק אי מנכרי לנכרי שייך אשלד"ע כמו בישראל או בעכו"ם ישלד"ע אבל היכי דאין שליחות לד"ע משמע דיש שליחות כה"ג וכהמ"ב וע' חדושי מהרא"ך שם לאא"ז הגה"ק מסאכאטשוב ו"ל שהאריך בזה: ובס' בית האוצר ח"א פל' ע"ט כ' דבר נחמד די"ל סברות דברי הרב דקיי"ל החשוד על הקל אינו חשוד על החמור וא"כ כ"ש דחשוד אמתשבת עבירה אין נעשה חשוד עי"כ לעשות עבירה בפועל.

כגון אם רצה לאכול איסור ומחמת אונס לא עלה בידו אין נעשה חשוד כיון דל"ה לו רק רצון ויוכל להיות שיתעורר טבע נפשו הישראלית ולא יתנהו לשבור בפועל. ועתו"ס פתובות דע"ב במאכילתו שאינו מעושר אם רצתה להאכילו אינה יוצאת בלא פתובה.

דיכולה לומר אם היית בא לאכול הייתי מונעת אותך עכ"ל, ולפמ"ש בל"ז אין נעשה חשודה במחשבה (אולם בס' יד מלאכי כ' דלפ"ע הוא מיד פשוטו ואפ"ל אם אירע ולא אכלו המקבל עבר אלפ"ע ע"ש ונמצא הני הנתינה לבד עבירה בפועל לא לבד מחשבת ורצון עבירה).

וע"ע בב"ק דק"ח בעי רבא עמד לישיבע שקר ולא הניחיהו מאי תיקו, מוכח לכא"ו דאיבעי' הוא אם נעשה חשוד ע"י המחשבה ע"ש וזה י"ל בפליחות עבירהאף שקיבל השליח השליחות אמרי' דבבואו לעשות יחזור בו ולא יעשה בפועל ונמצא דנעשה רק שליח רק אז בשעת עשיית מעשה השליחות: ובגיטין דכ"ד בנותן גט לאשתו וא"ל הני שליח להולכה עד דמטית התם ושם הני שליח לקבלה ל"מ דלא חזרה שליחות אצל הבעל, וברש"י שליח לא מקרי רק פשראוי לחזור לשולחו לומר עשיתי שליחותך.

וכאן היא נעשית בעל המעשה ע"ש והפנונה בפליחות דגם רגע אחר עשיית מעשה השליחות עדיין הוא שליח המשלח משא"כ שם נהפכת להיות מתגרשת. ולפי"ז י"ל דבעינן ג"כ דגם רגע לפני עשיית מעשה שליחות כפר יהי שליח המשלח.

משא"כ בדבר עבירה דנעשה שליח רק עם מעשה השליחות יחד ל"מ שליחות, וזה"פ דברי הרב יש לנו להחזיק שלא יעשה המעשה, ורק נעשה שליח עם עשיית המעשה יחד לא רגע קודם ול"מ דלא חזרה שליחות, ולפי"ז א"ש הלח"מ פ"ג ה"ט מע"ז שכ' כיון דאחר עשאו לעפ"ם שליח הני פאלו עשאו הוא ותייב עכ"ל, והק' המפ"ן הא אשדל"ע ולהנ"ל א"ש דאשדל"ע דע"י המחשבה אין נעשה חשוד וזה רק בכה"ת דאין מחשבה רעה מצטרפת למעשה אבל בע"ז דמצטרפת כמ"ש בקידושין ל"ט שפיר נעשה שליח מקודם וישלד"ע.

וא"ש המ"ד דבב"נ ישלד"ע דבעפ"ם נמי מצטרף מחשבה כמעשה כמ"ש בתוס' קידושין שם ד"ה מחשבה בשם המ"ר ושפיר בב"נ ישלד"ע. וא"ש הא דיבמות ק"ח המזכה גט במקום יבום שהיא שונא ליה וזכות הוא לה וזכין שלא בפני' או זמנין דרחמא לי' אין חבין כו' ומסיק דספק הוא וחולצת ולא מתניבמת, והק' המפ"ן דהשתא דספק ואינה מתניבמת שוב ליכא חשש דרחמא לי' וא"כ שוב הני זכות גמור וגם חליצה לא תיבעי', ולהנ"ל א"ש דזכין מטעם שליחות א"כ בשלמא אם הי' בעצם זכות אז הי' נעשה שליח גם רגע קודם משא"כ עתה דחיישי' דרחמא לי' והני חוב בעצם ורק מפאת קבלתו הגט דספק מגורשת חולצת ולא מתניבמת ע"ז נעשה זכות.

א"כ הא א"א לו להעשות שליח רק עם קבלות הגט יחד ול"מ עכת"ד בקיצור והוא כפתור נפרח: ולפענ"ד נראה לפרש דברי המד' דבב"נ ישלד"ע ע"פ פלפול, ונקדים גמ' דיומא די"ח אנו שלוחי ב"ד ואתה שלוחנו משיביעין כו'.

שפא תשנה כו' וקשה הלשון דמשמע דמשום זה שהוא שלוחם לא ישנה ממה שאמר לו. והגרע"א ו"ל הק' ג"כ דבאמת עבודה ביוה"כ מלאכה ובכרת רק דצותה התורה.

אָבֵל שְׁלֵא לְצִנְרָה הָיָה מְלֵאכָה וְאִם יִשְׁנֶה שְׂמִיטָה מִבְּחוּץ וְיִכְנִיס כְּדַעַת הַצְּדוּקִין יִחְיֶיב עַל מְלֵאכָה וְאִיךָ חָל הַשְּׂבוּעָה דְהָיָה מְשֻׁבָּע וְעוֹמֵד ע"ש, וי"ל דְּבִחְוֵלִין ד'ג ע"ב אי' שְׁחִיטַת פּוֹתֵי מְוֵתֶרֶת בַּד"א בְּעוֹמֵד ע"ג אָבֵל בָּא וּמֵצֵאוּ שְׁשַׁחַט חוֹתֶה פְּזִית וְנוֹתֵן לוֹ אָכְלוּ מְוֵתֶר לְאָכְלוּ מְשַׁחֲטוֹתוֹ וּפְרִשׁוּ בְּעַמּוּד א' דַּע"ג דְּהִתְחַזְּקוּ לְעֵצְמָן אִין מְקַפִּידִין אִם יֵאָכְלוּ יִשְׂרָאֵל גְּבֻלוֹת דְּלִית לְהוּ לְפָנֵי עוֹר ע"ש וְהַקְּשָׁה בְּרֵאשׁ יוֹסֵף עַל לְשׁוֹן חוֹתֶה פְּזִית הָא גַם חֲצִי שְׂעוֹר אָסוּר דְּלֵא נִיתְּנוּ שְׂעוֹרִין לַב"נ וּמִסְתַּמָּא פּוֹתִים ג"כ מְוֵתֶרִים אַח"ש, ונ"ל דְּהִנֵּה הַטַּעַם דַּאשְׁלַד"ע דְּדַבְּרֵי הָרַב כו': וְשִׁמְעָתִי מֵהַגַּה"ק מְאַסְטְרָאָנוּצִי זצ"ל לְהַסְבִּיר הַדְּבָר דְּלֵא שְׂיִיף שְׁלִיחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ דְּבִטָּח לֹא עָשָׂה מְטַעַם שְׁלִיחוֹת הַמְשַׁלַּח רַק מְדַעַת עֵצְמוֹ דְּאִי מְחַמַּת צִוּוּי שֶׁל מְשַׁלַּח בְּטַח הִי שְׁמַע לְהַצִּיּוּי שֶׁל הַשִּׁי"ת שְׁלֵא לְעֲשׂוֹת עֲבִירָה וְאִם עָשָׂה ע"כ לְדַעַת עֵצְמוֹ עָשָׂה.

וְלִכְאוּרָה י"ל לְעוֹלָם דְּעָשָׂה עֲבוּר צִוּוּי הַמְשַׁלַּח וְאִי דִינְעִבְרוּר עַל צִוּוּי הַשִּׁי"ת ז"א דְּהָא הוּא לֹא יַעֲשֶׂה כָּלֵל עֲבִירָה אִם יִנְעָשָׂה ע"פ צִוּוּי הַמְשַׁלַּח וְשׁוֹב יֵהִי שְׁלִיחַ לַד"ע, אָכֵן זֶה אִינוֹ דַּאֲף אִם הַמְשַׁלַּח יַעֲבֹר הוּא ג"כ יַעֲבֹר אֶלְפָּנֵי עוֹר וְיַעֲבֹר עַל צִוּוּי הַשִּׁי"ת וְשִׁפִּיר אַשְׁלַד"ע.

נִמְצָא דְּכָל מַה דַּאשְׁלַד"ע רַק אִי שְׂיִיף לַפ"ע וּדְפַח"ח. וּלְפִי"ז קָשָׁה אִמְאֵי אָכְלוּ מְוֵתֶר לְאָכְלוּ מְשַׁחֲטוֹתוֹ, דְּלְעוֹלָם י"ל דְּנִבְלָה, וְהָא דְּאָכַל מִשׁוּם דְּנִתְּנוּ לוֹ וְיִתְחַיֵּיב הַנּוֹתֵן, וְאִין לוֹמֵר דַּאשְׁלַד"ע, ז"א דְּכָל הַטַּעַם רַק אִי חֲיִיב אֶלְפ"ע וְכוֹתֵי לִית לִי לַפ"ע וְשׁוֹב יִשְׁלַד"ע וְחֲיִיב הַמְשַׁלַּח: אָכֵן ז"א דַּאֲף אִי יִשְׁלַד"ע זֶה נִהְיָה וְזֶה מִתְחַיֵּיב לֹא אֲמַרִי כַּמ"ש בְּקִידוּשֵׁין דַּמ"ג, וְשׁוֹב אַשְׁלַד"ע וַא"ש קו' הַפּמ"ג הַנָּ"ל, דְּהָא דַּח"ש אָסוּר יֵשׁ ב' טַעְמִים, אוֹ דַּחְזִי לְאַצְטְרוּפִי אוֹ דַּאחְשָׁבִי כַּמ"ש הַרִיטְבִי"א מְכוֹת וְהַחכ"צ ס' פ"ו וְהָכָא אַחְשָׁבִי לֹא שְׂיִיף דְּהָא הוּא בְּעֵצְמוֹ לֹא לְקַח רַק דְּנִתְּנוּ לוֹ וְלִיכָּא רַאִי מְדַאָּכַל אַחְשָׁבִי, וְחַזִּי לְאַצְטְרוּפִי ג"כ ל"ש.

דְּאִי אֲמַרִי דְּבַעֲצָם לֹא הָיָה אָכִילָה פְּחוֹת מְפִזִּית רַק דַּחְזִי לְאַצְטְרוּפִי, וְשׁוֹב יֵשׁ לוֹמֵר דְּבַאֲמַת גְּבֻלָּה וְהָא דְּאָכַל מִשׁוּם דְּהַמְשַׁלַּח חֲיִיב דַּל"ש בְּכוֹתֵי לַפ"ע. וִישְׁלַד"ע וְל"ש דְּאִם הַשְּׁלִיחַ נִהְיָה לַכ"ע אַשְׁלַד"ע, ז"א דְּהָא פְּחוֹת מְפִזִּית לֹא נִהְיָה דְּלֵא הָיָה אָכִילָה מְצַד עֵצְמוֹ וְשִׁפִּיר מְדוּנִיק הַלְשׁוֹן חוֹתֶה פְּזִית: וּלְפִי"ז א"ש דְּעָשׂוּ לַכַּה"ג שְׁלִיחַ וְעִי"ז יֵהִי יְכוֹלִין לְהַשְׁבִּיעַ אוֹתוֹ שְׁלֵא יִשְׁנֶה דְּאִי לֹא יֵהִי שְׁלוּחָם לֹא יוֹכְלוּ לְהַשְׁבִּיעַ דְּאִין הַשְּׂבוּעָה חָל דְּמִן שְׂבָעָה וְעוֹמֵד הוּא כְּקו' הַגְּרַע"א שְׁ אָבֵל אִם יֵהִי שְׁלוּחָן לֹא יַעֲבֹר כָּלֵל אִם יִשְׁנֶה רַק הַמְשַׁלַּח יַעֲבֹר וְל"ו אַשְׁלַד"ע דְּכָל הַטַּעַם אִי אֲמַרִי לַפ"ע וְאִם חַשְׁבֻּוֹהֶלְצְדוּקִי ל"ש גְּבִי לַפ"ע וּמְמִילָא יִשְׁלַד"ע וַא"כ לֹא חֲיִיב כָּלֵל הַכַּה"ג אִם יַעֲבֹר אַחִילוּל יוֹה"כ וְשִׁפִּיר הַשְּׂבוּעָה חָל שְׁלֵא יִשְׁנֶה.

וּמְמִילָא א"ש הַמְּדַרְשׁ דְּשׁוֹפָה דָּם הָאָדָם ע"י שְׁלִיחַ בַּב"נ חֲיִיב הַמְשַׁלַּח דִּישְׁלַד"ע דְּכָל הַטַּעַם דַּאשְׁלַד"ע רַק אִי אֲמַרִי דִּיְהִי עוֹבֵר אֶלְפ"ע, וּבַב"נ דְּאִין עוֹבֵר אֶלְפ"ע מְמִילָא שׁוֹב יִשְׁלַד"ע. וְדו"ק הֵיטֵב בְּנֵה כִּי הוּא בַעֲזָה"י דְּבָר עֲמֻקָּה וְחַרִיף: שָׁם שׁוֹפָה עִי תַּרְגוּם דִּישׁוּד דְּמָא דְּאַנְשָׂא בְּסִדְדִין עַל מִימַר דִּינִינָא דְּמִיָּה יִתְשַׁד וְהוּא פְּלָא דְּהָא בַּב"נ ל"צ לְדוֹנוּ כָּלֵל, וְהוּא הַדִּינִין פְּהַרִיגַת הַמְּצָרִי דַּמְרַע"ה.

וכ"ה פְּרָשׁ"י יְבָמוֹת דַּמ"ז ב' דב"נ יְכוּל לְהָרוּג ב"נ חֲבִירוֹ שְׁגָזְלוֹ. וְאִיךָ יִתְרַגֵּם דְּצָרִיךְ סִהְדֵי וְדִינֵינוּ וְעַ' סִנְהֵד' דַּנ"ז ב'.

וְרֵאִיתִי בַס' חֲלָקַת יוֹאֵב תַּנְיָנָא סִי' י"ד שְׁהָעִיר בְּזָה וְכ' דַּבְב"נ יֵשׁ ב' דְּבָרִים שְׁצָרִיכִין לְדוֹנוֹ א' שְׁדָמוּ מְוָתֵר וְהִינְנוּ שְׁמוֹתָר לְהָרְגוֹ. וְהִב' שְׁחִיבִין הַב"ד לְהָרְגוֹ לְמֵינָם וּבְעֶרְתָּ הָרַע מִקְרָבָה.

וְי"ל הָא דַּב"נ נִידָן בַּע"א הִינְנוּ רַק לְגַבֵּי ב"נ שְׁמֻצְנוּיִן עַל דִּינֵים, וְכִינּוּ שְׁנַגְמַר דִּינוֹ שְׁדָמוּ מְוָתֵר מִמִּילָא חִיבִין לְהָרְגוֹ דְּלַגְבֵּי ע"א נְאָמֵן. אֲבָל גַּבֵּי ב"ד שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁיִהְיֶה מְוָתֵר עֲלֵיהֶם חִיב לְהָרְגוֹ בְּזָה לְעוֹלָם צָרִיךְ ב' עֲדִים פְּשָׁרִים וְעֵדָה שֶׁל כ"ג דְּלַגְבֵּי דִינּוֹ אֵין ע"א נְאָמֵן דְּמַחְזְקִינוּ לְמַשְׁקֵר רַק הַע"א מוֹעִיל לְהַתִּיר דָּמוֹ שְׁלֵא יִהְיֶה אֲסוּר לְהָרְגוֹ דְּהָרִי בְּלֵא הָעֵד אִיפָא אֲסוּר תּוֹרָה לְהָרוּג ב"נ כַּמ"ש בְּמַכִּילְתָא הוּבָא בַחֲלֻק"י קָמָא או"ח סִי' א', וּפ"י הָעֵד הַתִּיר דָּמוֹ, אֲבָל לֹא שְׁיִהְיֶה מוֹטֵל עֲלֵינוּ חִיב לְהָרְגוֹ.

וְזָה שַׁת"א עַל מִימָר דִּינֵינוּ וְהִינְנוּ לְגַבֵּי דִינּוֹ ע"ש. וְעִי' בְּחִינּוּף מְצָנָה קַצ"ב דְּלַגְבֵּי דִינּוֹ צָרִיךְ ב' עֲדִים, וְרַק אִם הֵם ב"נ ג"כ מוֹעִיל, אֲבָל הָרֵא"ש נוֹטֵר ס"ל דְּלַגְבֵּי דִינּוֹ שְׁיִהְיֶה הַב"ד מְחֻיבִין לְהַזְדַּק לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ מְמוֹן צָרִיךְ ב' עֲדִים פְּשָׁרִים.

וְע"ש בְּמַנְחַת חִינּוּף וּבְשַׁעַר הַמְּשַׁפֵּט סִי' ת"ח. וְע"ע בַּחֲלֻק"י בְּקוֹנְטֵרַס קָבָא דְקוֹשְׁיָתָא קוֹשְׁי' י"ח וְנ' ע"ש וּבְשׁו"ת אֲוֵהֶל אֲבָרְהָם סִי' ו'.

וְיֵשׁ לְהַאֲרִיךְ בְּזָה (וַאֲכ"מ: ז) פו"ר עַרְש"י לְצוּוֵי וּלְפִי מְדַרְשׁוֹ מִי שְׁאִינוֹ עוֹסֵק בַּפ"ו פְּשׁוּפָה דְּמֵי, וְהִק' הָרֵא"ם דַּמְנ"ל לְרַש"י דְּמִי שְׁדוֹרֵשׁ הַהִיקָשׁ לִית לִי דְהָאִי פְּסוּק פו"ר לְמַצְנָה הַיְפָה מַגְמ' סִנְהֵד' הָא אִיפָא לְמִימָר דַּס"ל לְמַצְנָה וְאַפ"ה דְרִישׁ סְמוּכִין.

וְרֵאִיתִי בַס' מְלֵא הָרוּעִים עָרְף סְמוּכִין אוֹת כ' שֶׁכ' דְהָךְ מְדַרְשָׁא הוּא ר"א דְדַרְרִישׁ כ"מ שְׁאִינוֹ עוֹסֵק בַּפ"ו כַּשַׁפ"ד וְיִלְיָף מְהָךְ הִיקִישָׁא וְר' אֲלִיעֶזֶר שְׁמוּחִי. וּבִירוּשְׁלַמִי מְפָרְשֵׁי שְׁמוּתֵי מְתַלְמִידֵי שְׁמַאי וּב"ש ל"ל סְמוּכִין כִּי אִם בְּמוּכָח אוֹ מְוָתֵר, וְלִכֵּן כ' רַש"י דְּלִפִּי מְדַרְשׁוֹ ע"כ וְאַתָּם פ"ו לֹא לְמַצְנָה, דַּר"א לֹא דְרִישׁ סְמוּכִין פְּנ"ל וְאַ"ש, וְעַרְמְב"ן, וּבְשַׁל"ה פ' נַח, וְעִי' יְבָמוֹת דַּס"ה ב', וּבְמַהֲרָש"א סִנְהֵד', וְע"ע בַּס' בֵּית מֵאִיר עַל ש"ם שָׁם מ"ש בְּזָה עַש"ה: שָׁם פו"ר עַמ"ש לְקַמֵּן בַּפ' וַיִּשְׁלַח (ל"ה י"א) בְּשָׁם ס' רְזִיאַל הַמְּלֵאךָ וּמ"ש בְּזָה: יֵא (וְהִקִּימוֹתֵי עַרְש"י וְעִי' סוּטָה דִּי"א א' וּמְהֲרָש"א: יג) אֵת קִשְׁתִּי עַרְמְב"ן ע"כ צָרִיכִים לְהוֹדוֹת לְחַכְמֵי יְנוּנִים כִּי הִקְשַׁת מְלֵהֵט וְכו' וְעִי' בְּזָה בַס' אֵמַת לִיעֶקֶב לֵאמֹר הַגָּאוֹן מְלִיסָא ז"ל בְּרַכּוֹת פ' הָרוּאָה מ"ש בְּדַבְרֵי'.

וְעִי' בַס' תּוֹרַת הָעוֹלָה לְהַרְמ"א ז"ל ח"ב פ"ד עַל הָא דְלֹא נִרְאָה הַקְּשַׁת בִּימֵי רִיב"ל וְרַשְׁב"י כִּי הֵם הִי מְוָתֵרִים תְּמִיד ע"פ הַשְּׁגָחָה פְּרִטִיּוֹת וְלֹא ע"י הַטְּבַע אֲשֶׁר הַקְּשַׁת עָלָיו אוֹת כִּי לֹא הִנְצָרְכוּ לְתוֹרַת לְהֵם הַשְּׁגָחָה.

וְעִי' לֵאמֹר שְׁהוּא דְבָר טְבַעֵי מוֹרָה עַל גְּוֹדֵל מַעְלָתָן כִּי יְדוּעַ שְׁקִשְׁתָּ הוּא מְלֵהֵט הַשְּׁמֵשׁ הַמְּכָה בְּעַנְנֵים בְּיוֹם הַגֶּשֶׁם. וְאִם הַגֶּשֶׁם יוֹרֵד בְּיוֹם הַקְּשַׁת נִרְאָה, וְאִם הַמְּטֵר יוֹרֵד בְּלִילָה אֵין הַקְּשַׁת נִרְאָה שְׁאִין הַשְּׁמֵשׁ עַל הָאֲרֶץ וְדַרְשׁוּ חַז"ל (וְאַתְחַנּוּן י"א י"ד) בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמְלִקוּשׁ זֶה לִילָה רְבִיעִית וּשְׁבִיעִית, וְאִי שְׁבִימֵי רַשְׁב"י יְרָדוּ הַגֶּשֶׁמִּים כָּף וְהִי חֲטִיִּם כְּכִלְיוֹת כו' וְלִכֵּן אֲמָרוּ שְׁל"ה הַקְּשַׁת נִרְאָה כִּי ל"ה גֶּשֶׁם בְּיוֹם רַק בְּלִילָה בְּעֵתוֹ וְזָה עַנְיָן

אות פשעולם חוטא הקשת נראה בענין להיות כי אז השמש על הארץ ואין הגשם לברכה עש"ה.

ועי' ביערות דבש ח"א דרוש י"ב. אי' בפ' המדיר ע"ז: פשמת ריב"ל שאל לי' רשב"י נראה קשת מימיה א"ל הו' א"ל א"כ לאו את בר לנאי, וקאמר הגמ' ולא הוא רק דלא לאחזוקי טיבותא לנפשו אמר פו, והקשה בעלמא דקשוט איך אמר פו שקר.

וי"ל דהנה ק' הא קשת הוא טבעי פשתנרח השמש מול עבים עכורים מלאים קטירי מים כאשר הנסיון מורה בשומך נגד קני השמש צלוחית מלא מים, אבל בזוהר יש פי ב' קשת משוננים בגנונים א' הוא טבעי.

אבל מה שיש בו מראה תכלת מורה פי נתחייבו ח"ו פליון, ורשב"י פונונתו על מין השני, וריב"ל השיבו סתם וכונונתו לטבעי והא דלא א"ל בפירוש דלא לאחזוקי טיבותא אבל לא פנב עש"ה, ועי' בדרשות הר"ן.

נדברי שאול מ"ת. ועי' בספר הברית ח"א מאמר יו"ד פי"ב ומגודל אריכות לא העתקתי, ודבריו מאירים פשמש בצהרים: ואחי הרה"ג ר' שלמה זאב שליט"א כ' לי.

די"ל דמצינו בחגיגה י"ד ב' בר"י ור' יוסי בשפה שעסקו במעשה מרפכה בתמוז נתקשרו השמים בעבים ונראה כמין קשת בענין וכו' א"כ יש קשת שהוא למעליה ואת לצדיקים העוסקים במעשה מרפכה, ואמר ריב"ל לשון הפולל ב' לשונות ולא דבר שקר רק סתם הו' פדי שלא יחזיק טובה לעצמו, וכונונתו הי' לקשת הנ"ל.

ולכאו' יפה אמר, אבל עי' שם במהרש"א שכ' דאי' רק פעין קשת ולא ונראה קשת דהוי סימן קללה כמ"ש בכתובות בריב"ל נראה קשת מימיה. אבל בחגיגה אי' כמין קשת כמ"ש במרפכה דחזקאל כמראה הקשת ע"ש ונסתרו דבריו.

ובדבריו י"ל בפ' שופטים (ט"ז י"ט) כי השונד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים, דיעקב אמר אנכי עשו בכורך בפ' תולדות (כ"ז י"ט) ופרש"י שלא אמר שקר רק אנכי המביא לה. ופשו בכורך ודברי משתמעין לתרי אנפי, ומצינו ג"כ (שם כ"ז א') דכהו עיני יצחק שיטול עשו הברכות וז"ש ראו מה ששונד גורם בשביל השונד שנתן עשו ליצחק כמ"ש (כ"ה ח) פי ציד בפיו, היינו שונד דברים ושונד אכילה כמ"ש רש"י וגודל הלגימה שע"כ אבי' אהבו וזה גרם שתכהנה עיני יצחק פדי שלא יראה את יעקב וזה יעור עיני חכמים יצחק, ויסלף דברי צדיקים שיעקב הצדיק הוצרך לסלף דברי' ולומר דבור המשמע ב' אופנים: כג) וערות עי' ברכות כ"ה ב', ורמב"ם פ"ג הט"ז מק"ש, וצפנת פענח שם, וכל"ח פאן, וקובץ דרושים ח"ט סי' כ"ט אות יו"ד: כד) פנו הקטן רש"י הפסול.

עמ"ש במהרש"א סנהדרין דס"ט: כז) יפת ערש"י, ובמהרש"א יומא ד"י ד"ה תירס. ובס' נטריקון להפמ"ג ק"ו י"ג: י ב) בני יפת גמר ומגג, וכ' בתרגום יונתן וירושלמי ושום אפרכיותיהון אפרקי, וכ"ה במ"ר פל"ז, ועי' באר שבע סנהד' צ"א תמה מגמ' שם שבאו בני אפרקי לדון עם בני לפני אלכסנדר מוקדון א"ל ארץ פנעו שלנו הוא דכ' ארץ פנעו לגבולותי' וכנעו אפוקו דהני אינשי הוי, ותמוה דהא הם באו מיפת ולא מפנעו, ובב"ר פמ"ב הביא מעשה זו ולא נזכר בני אפרקי רק בני פנעו ואולי ט"ס ע"ש: ט) גבור ציד

ערש"י לע"ז ובראב"ע פ"א מקריבם לשם, וערמב"ן מ"ש עליו דמצדיק רשע, וזקני הגאון המובהק מו"ה דוד דוב מינזלש ז"ל האבד"ק לאסק הביא בספרו אור דוד על מגלת אסתר ד"ד, כי ציד בפיו שיודע לרמות והוא הי' תוכו רע ולפנים מראה כי מקריב קרבנות להקב"ה היודע צפונות פי רמיה בקרבן נקרא קרבן זה לע"ז, ומבואר במחז"ל שאמרו בהר הפךמל דהפר שהיה לשם נמשך אחריו ושל בעל לא היה רוצה לילך מד שאליהו א"ל שגם בו יתקדש ש"ש ע"ש וא"כ אולי הי' פוננת גמרוז לכבד השם בקרבנותיו, אז היו באין מאליהו ונמשכו אחריו ולא היה צריך לצודם בתחבולות, רק שהי' בשקר לכן ברחו ממנו ולכן הוצרך לצודם.

וז"ש גבור ציד לפני ה' ודברי ראב"ע נחז"ל עולים בקנה א'. וכ"ה בשמו בקונן דרושים. ועי' בס' שיען שרפי קדש ח"א אות ת"ק בשם החי' הרי"מ ז"ל: יג) לודים, עי' בפ"ה ח"א משפת ולובדקים בפרומביא, ופירושו חמור הבא מלוד וכ' בתפארת ישראל שזה אינו אותו לוד שבתלק בנימין כמגילה ד"ד שהי' בגבול מערב א"י סמוך לגבול חו"ל פגיטין רפ"א, ושם הי' ב"ד של ר"א פסגהדרין ל"ב והיתה מהלך יום מירושלים כמע"ש פ"ה מ"ב ונקרא פעת המקום שהוא לאדא אבל הך דהקא הרי אמרו בגמ' שהוא חמרא לובא. וכ' תוס' דלובא מצרים ונקרא ג"כ בתנ"ך (ד"ה ב' י"ב, ונחום ג') וכן עוד היום יש מדינה בדרומית מצרים שנקראת לביען והיא הנקראת לפני לוד וכן בישע' ס"ו וירמ' מ"ו ויחזקאל כ"ז ול', וכן ומצרים ילד את לודים בפ' נח ושם הי' חושב גזלנים בפסחים י"ב והיו אוכלים בשר אדם פרש"י שבת ד"י, אמנם אותו לוד שזכר בתורה נח י' כ"ב בכני שם דור שלישי הי' באזיען הקטנה הנקרא פעת לידיטן והוא מחו"ל: כא) יפת הגדול ערש"י, ובמהרש"א סנהדרין דס"ט, ובע"י ווילנא סי' ק"ט בחדושי גאונים הק' הא ברש"י נח הוכיח דיפת הגדול מדכת' אלה תולדות כו' א"כ ק' על הש"ס דהקא יליף מיפת הגדול לחוד.

ועי' בפנים יפות שתי' דממ"נ מוכח דקאי איפת דעל שם ל"צ קרא. וע"כ דרך חקמתן חשיב פנ"ל, אף קשה אם קאי איפת למה חשב יפת בסופו, ותוס' הק' פן, וי"ל דלא קחשיב רק שם ברישא מכח חקמתו ועל חם יפת לא קפיד דחם גדול כמו בחרו וחרו, אף קשה דהא יפת גדול מהם דכ' אחי יפת הגדול ולא דמי לחרו וחרו, וי"ל דנקט יפת בסוף דאם יפת ונאח"כ חם י"ל דדרך חקמתן חשיב ולכך כ' בסופו דהוא הגדול ולכך כ' חם ברישא לגלות דיפת גדול שבאחיו ולא קאי הגדול אשם וממילא מוכח מזה דדרך חקמתן חשיב והגדול קאי איפת, אבל אם לא נא' דדרך חקמתן חשיב א"כ למה כ' יפת בסופו אם יפת גדול משם, וע"כ הגדול קאי אשם, ויפת הקטן שבכולם א"כ מדכ' חם ברישא ש"מ דרך חקמתן חשיב.

אבל מאלה תולדותם שם מוכח דשם קטן מיפת ולא מוכח דיפת גדול מחם, ולכך איצטרך ג"כ ליפת הגדול מאחיו ושפיר פוננת רש"י בחרמש וש"ס, ודווקא בלשון הש"ס גדול שבאחיו ול"א גדול משם וממילא מוכח דדרך חקמתן חשיב רק דק"ל קו' תוס' ולכך קאמר דנקט הקטן קטן קודם.

וּנְפֹת הַגְּדוּל שֶׁבְּאַחֵין וְחָשִׁיב יִפֹּת בְּסוּף לְגִלּוֹת ע"ז, וְאִי הִיא נִקְט יִפֹּת קוֹדֵם ס"ד דְּדָרְךָ
חֻכְמָתוֹן וְחֵם גְּדוּל מִיִּפֹּת וּא"ש קו' תוּס': יא א) שְׁפָה אַחַת רַש"י לְשֵׁה"ק, וְתַמּוּהָ מִנ"ל
וּבִס' שְׁאָרִית יַעֲקֹב כ' עִפְמ"ש בְּסִנְהֶדְרִין ד"ג ע"ב טֻטְפַת ט"ט בְּכַתְּפֵי ב' פֶּת בְּאַפְרָקִי ב',
וְק' אִיף שִׁינְךָ לֹאמַר דְּסִמְכָה תוֹרָה עַל ב' לְשׁוֹנוֹת שֶׁל אֲנֻמוֹת אַחֲרֵי, וְכִי כ"ע יוֹדְעִים ע'
לְשׁוֹנוֹת, וְתִי דֹאִי בְּמִפְּנֵי פֶל לְשׁוֹן שְׁאִין נְבִלְל מִלֵּה"ק אִין לוֹ קִיּוּם, לִפְי"ז בְּאַמַּת ט"ט
וּפ"ת שְׁנִיָּהֶם מְשֻׁמְעוֹתָם בִּלְה"ק ב' רַק דִּט"ט נְבִלְל בְּלְשׁוֹן שֶׁל פֶּתְפִי וּפֶת בְּאַפְרָקִי וְהוּא
לְשֵׁה"ק שְׁלֵהֶם, וּא"ש דְּרַש"י הוֹכִיחוּ מְדַקְדָּאֵמַר שְׁפָה אַחַת מוֹכַח שֶׁהוּא לֵה"ק דְּאִי לְשׁוֹן
אַחַר מֵע' לְשׁוֹנוֹת, אִינוּ שְׁפָה אַחַת דְּמִוֹכַח לְהִיּוֹת נְבִלְל מִלֵּה"ק אֲבָל לֵה"ק הוּא שְׁפָה
אַחַת: שָׁם וְדָבָרִים אַחֲדִים עֲרַש"י וּבב"ר פל"ח פ"א אַחֲוֹדִים סְגוּרִים מַעֲשֵׂה דוֹר הַמַּבּוּל
נִתְפָּרֵשׁ וְהַפְלָגָה לֹא נִתְפָּרֵשׁ, עִי בְּאֵר שְׁבַע סִנְהֶדְרִין ק"ט טַעַם דְּלֹא נִתְפָּרֵשׁ דְּחֻטָּא דוֹר
הַמַּבּוּל הִיא רֹב בְּגִזְל וּמִיַּעוּט בְּעֵרִיּוֹת כִּמְחֻז"ל שָׁם לְכֹן הַנֶּחְרָף לְכַתְּבוּ שְׁלֹא יִחֻטָּאוּ עוֹד
בְּזֶה, אֲבָל חֻטָּא דוֹר הַפְּלָגָה א"י לְהִיּוֹת עוֹד דל"ה יְכַלֵּת בְּיָדָם אֲלֵא ע"י שֶׁהִיא שְׁפָה א'
אֲבָל לְאַחַר שְׁחֻלְק לֵע' לְשׁוֹן פְּדִי שְׁלֹא יִהִי אֲפָשֵׁר לְמַלְאוֹת זִימְתָם הֲרַע שׁוֹב לֹא יִכּוֹל עוֹד
לְהִיּוֹת וְלִכְּוֹן לֹא נִתְפָּרֵשׁ.

עִי"ל פִּינּוֹן שְׁדוֹר הַפְּלָגָה פֶּשְׁטוֹ יָדָם בְּעִיָּקָר וְהִטְיָחוּ דְבָרִים קָשִׁים כְּלִפִּי מַעֲלָה, וְלֹא נִיחְנוּ
לְכַתְּבוֹ, וְכִדִּי בְּזִיּוֹן וְקִצְף לֹאמַר נַעֲלָה לְרִקִיעַ וְנַעֲשֵׂה עִמּוֹ מְלַחְמָה. וְלִכְּוֹן לֹא נִתְפָּרֵשׁ,
וְכ"ש לִפ"ד מְקוֹבָלִים שֶׁכ' שְׁקִצְצוּ בְּנִטְיַעוֹת וְכַבּוּד אֲלֵקִים הִסְתַּר דְּבָר: ב) בְּנִסְעָם עֲרַש"י,
וּבְהַקְדַּמַת שׁו"ת מְנַחַת עֲנִי לְמוֹח"ז הַגָּאוֹן מ' סִינֵי סְפִיר ו"ל אַבְד"ק בְּרַעֲזוֹן: הַלְבָּנָה לְאַבּוֹן.
עִי מִנ"א ס' קל"א סק"ב דְּרַצְפַת לְבָנִים בְּבֵית הַפְּנִסְתָּ אִין אֲסוּר לְפוֹל עַל פְּנִיּוֹ מִשׁוּם
אַבּוֹן מְשֻׁכֵּית דְּלִבְנָה לְאוֹ אַבּוֹן, וְכ"מ בְּרַמְבַּ"ם פ"ו מַע"ז וּבְרִיב"ל ח"א ס' נ"ג, וְע"ע
בְּחִינוּף מְצוּרַע מ' קע"ז נִתְחַץ אֶת אַבְנֵי דְּלִבְנָה אִין דִּינָה כְּאַבּוֹן, וְהוּא מַת"כ וְעֲרַש"י פ"ב
מ"א דְּנִגְעִים, וּבְרַבִּיד הַזֶּהֱב.

וְעִי מְדַרְשׁ וַיִּלְקוּט דר"ה אָמַר דְּמַעֲשֵׂי יְדִיהֶם הִצְלִיחוּ זֵהִי רוֹצִים לְבָנוֹת חֲדָא וְנִבְנִית
תְּרַתִּי, וְק' מִנִּין לוֹ זֶה, וְכ' בִּס' חֲלָקִי אַבְנִים בְּשֵׁם הַר"ר הָעֵשִׁיל ו"ל עִפְמ"ש בְּרִישׁ ב"ב
דְּאַבּוֹן הוּא כְּפֶל מְלִבְנָה וְכָאֵן כ' נִתְהִי לָהֶם הַלְבָּנָה לְאַבּוֹן, וְק' הָא אַבּוֹן כְּפֶל מְלִבְנָה וְע"כ
שְׁנַתְבְּרָךְ מַע"י וְהִיא מְחֻזֵּק מְקוֹם כְּאִילוֹ הִנִּיחוּ שָׁם אַבּוֹן שֶׁהוּא כְּפֶלִים: ה) יִרְדֵּה, עִי פ'
בְּרַאשִׁית (ג' ג') מ"ש בְּשֵׁם ס' יְשׁוּעוֹת מְלָכּוֹ, וְע"ע בְּבַל"ע דְּרוּשׁ ל"ט וס"ד: ו) וְעַתָּה לֹא
יִבְצָר רַש"י בְּתַמִּיהָ עִי"ש בִּפ' בְּרַאשִׁית (ד' י"ג) בְּשֵׁם שְׁאָרִית יוֹסֵף: ז) הִבָּה נִרְדָּה
עֲרַש"י, פִּי סִנְהֶדְרִין ק"ט אֲוִיר מְגַדֵּל מְשַׁכַּח פִּרְש"י הָרוּאָה אֲוִירָה, וְכ' מְהַרְשֵׁ"א שְׁדוּחַק,
וִי"ל שְׁאָר הָעוֹמֵד בְּצֵל הָאֲוִיר שֶׁל הַמְּגַדֵּל דִּהִינּוּ גַם בְּצֵל הַחֲלָק הַנְּשָׁרָף וְהַנְּבָלַע דְּנַעֲשֵׂה
אֲוִיר עֲכָשְׁיוֹ, וּמַעֲרוּף בּוֹרְסָף.

נִרְאָה דל"ג אֲוִיר אֲלֵא א"ר אֲוִיָּא מְגַדֵּל מְשַׁכַּח וְהוּא שָׁם אֲמוּרָא עַכ"ל וְעִי עָרוּף ע' אֲוִיר
שֶׁכ' ג"כ דְּמִי שִׁישׁוֹן בְּאֲוִיר מְשַׁכַּח תְּלַמִּידוֹ, וְעִי בְּהַפְּלָאָה שְׁבַעֲרִכִין ע' בּוֹרְסִיף: ט) הַפִּיצָם.
רַש"י שְׁאָנְ"ל חֲלָק לְעוּה"ב וְכו', וְק' לָמָּה לֹא הִק' רַש"י קוֹדֵם הַדְּרָשׁ שְׁאָנְ"ל חֲלְעוּה"ב,
וּבִס' לִק"ש כ' דְּבִסְנֶהֱדְרִין ק"ט ר"י אוֹמַר ג' כְּתוּת הִיא א' נַעֲלָה וְנִשְׁבַּ שָׁם ב' נַעֲבַד ע"ז.

ג' נַעֲשֵׂה מְלַחְמָה, ר' נִתְּן כְּוָלָם לַע"ז. וְק' לר"נ לִמ"ל הַפִּיצָם שְׁאָנְ"ל עוּה"ב הָא ק"ו מְדוֹר
הַמַּבּוּל דְּלֹא פֶּשְׁטוֹ בְּעִיָּקָר כִּמ"ש בְּדַק"ח וְעַכְצ"ל דְּאֲתִיָּא כר' יְרִמְיָה וְכַת א' לֹא פֶּשְׁטָה

בְּעֵינֵיךָ וְהִיא דְאוֹתוֹ הַפֶּת יֵשׁ לָהֶם עוֹה"ב, לָכֵן כ' הַפִּיֶצֶם שָׁאִין לָהֶם, וְה' נִשְׁבַּע שְׁלֹא יָבִיא מִבּוֹל עַל כָּל הָעוֹלָם אֲבָל עַל אֲנֹמָה א' מְבִיא, וְא"ש דְּבַל"ז ל"ה יָכוֹל לְהַקְשׁוֹת וְכִי אֵינָה קֹשֶׁה כּו' דִּי"ל כּר"נ דְּכֹלָם לַע"ז נִתְּכֹנְוֵנוּ וְא"א לְאַבְד כְּוָלָם מִשׁוּם הַשְּׁבוּעָה אֲבָל עַכְשָׁיו שָׁאֵמֶר שְׁאֵי"ל עוֹה"ב ע"כ כּר' יִרְמְיָ' דִּג' פְּתוֹת וְק' אֵינָהוּ קֹשֶׁה דוֹר מִבּוֹל אוֹ הַפְּלֶגָה אֵלּוּ לֹא פִּשְׁטוּ בְּעֵינֵיךָ וְאֵלּוּ הִב' פִּשְׁטוּ בְּעֵינֵיךָ אֵלּוּ נִשְׁטְפוּ וְאֵלּוּ ב' פְּתוֹת לֹא נִעְקְרוּ דְשְׁבוּעָה הִיא עַל כָּל הָעוֹלָם וְלֹא עַל מְקַצֵּת וְע' בִּס' חִידוּשֵׁי הֶרֶד"ד עַל פְּסָחִים לְזִקְנֵי הַגָּאוֹן מְלֹאֶסֶק ז"ל בְּהַסְפָּדוֹ עַל הַגֵּה"ק מְרַאדְזִימִין ז"ל: וְהִנֵּה אֵינּוּ מוּבָן דוֹר הַפְּלֶגָה דְּכִי יֵשׁ פְּתֵי שְׁיַעֲשֶׂה בְּנֵי עַד הַשָּׁמַיִם מִהֲלֶךְ ת"ק שְׁנָה, וּמִהֲלֶךְ יוֹם א' צָרִיף לְבָנוֹת כְּמָה שְׁנִים וְעֶרְמִב"ן, וִי"ל דְּבַרש"י כ' דוֹר הַמִּבּוֹל הִיא מְרִיבָה בֵּינֵיהֶם כּו' וְזֶה הָעֲנָן בְּמִלְאָכִים נוֹתְנִים בְּאַהֲבָה רְשׁוֹת ז"ל זֵין נוֹפְלִים תַּחַת הַשְּׁחָתָה.

וְאִם יֵשׁ הַשְּׁחָתָה לְמִטָּה גוֹרֵם גַּם לְצָבָא הַשָּׁמַיִם כְּמוֹ שְׁלֹא שְׁמָשׁוּ הַמַּזְלוֹת בִּימֵי הַמִּבּוֹל וְזֹאת הִיא עֲצָתָם שְׁיִהְיֶה לָהֶם אַחְדוּת וְעִי"ז לֹא יִשְׁלֹט בָּהֶם מְאוּמָה. וְעַל מָה שְׁבָאָמֶת ל"ה לָהֶם קִיּוּם הֵלֵא חֲבוּר עֲצָבִים אֲפָרִים הַנּוֹחַ לוֹ, וְרַק נ דְּמִיּוֹן חֲזִיט שְׁלֵקַח נֶעַר לְלַמְדוֹ וְלִימִים הִבִּיא הֵן לְפָנָיו חֲתִיכַת בְּגָד תְּפוּר, וְהִבִּיט חֲזִיט דְשִׁקֵּר הַנֶּעַר וְלֹא קָשֶׁר קִצָּה הַחוּט בְּהַתְחַלַּת הַתְּפִירָה.

וְתַפְס חֲזִיט בְּקִצָּהוּ וּמִשָּׁף אוֹתוֹ כְּוָלוֹ. נִמְצָא דְכָל הַחֲסָרוֹן מְפָנִי מְנִיעַת הַקָּשֶׁר.

וְכֵן אֵימָא בְּסִנְהֶדְרִין דְּכ"ו בְּחֻזְקֵי קָשֶׁר רְשָׁעִים אֵינּוּ מִן הַמְּנִינִן. כֵּן אַחְדוּת אִם מִתְחִילָתוֹ יֵשׁ קָשֶׁר אִישׁ לְרַעְהוּ אִף שְׁהַתְּפִירָה אַח"כ יֵהִי מְעוֹקֵם מ"מ יֵשׁ לוֹ קִיּוּם אִפִּי אִם עוֹבְרִים ע"ו, אֲבָל אִם גּוֹף הָאֲחְדוּת מִתְחִילָתוֹ רַק לַעֲשׂוֹת רַע קָשֶׁר רְשָׁעִים הוּא וְנִפְרָד כָּל הַתְּפִירָה, וְכֵן בְּהַפְּלֶגָה, וְעִי"ב בִּס' או"ש בְּזָה, וְלַעֲיִל (ו' י"ב) בְּשֵׁם קוֹבֵץ דְּרוּשִׁים: כֵּט) יִסְפָּה רִש"י שְׁרָה, עִי מְהַרְשֵׁ"א סִנְהֶדְרִין דְּס"ט ד"ה אֲבָרְהָם וּבַכְת"א דְּבָר חִידוּד: לִב) וַיָּמַת תְּרַח, רִש"י לְמָה הַקָּדִים שְׁרְשָׁעִים בְּחִיָּהֶם קְרוּיִם מִתִּים וְצַדִּיקִים בְּמִיתָתָם קְרוּיִם חֲזִיִּים וְהַקָּשׁוּ לְמָה לְרִש"י לֹמֵר צַדִּיקִים בְּמִיתָתָם ק"ח, וּבִס' לֹנִית חֵן כ' דְּלִכְאוּרָה אִף שְׁתַּרְח נִחְשָׁב מִת מ"מ חֲזִיב בְּכָבוֹד אָבִיו אִף לְאַחַר מִיתָה, לְזָה מְסִיִּים דְּצַדִּיקִים בְּמִיתָתָם ק"ח וִי"ל הָא דְלֵאחַר מִיתָה מְחֻנָּב בְּכִיבוֹד הֵינּוּ בְּצַדִּיקִים שְׁקָרוּיִם אִף לְאַח"מ חֲזִיִּים אֲבָל בְּרְשָׁעִים דְּלַעוֹלָם קְרוּיִם חֲתִים אֵינּוּ חֲזִיב בְּכִיבוֹד: וְעַל מ"ש רִש"י נו"ן הַפּוֹכָה עַד אֲבָרְהָם הִיא חֲרוֹן אִף ע' ס' מְשַׁנֵּת ר"א פ' לָךְ בְּשֵׁם הַר"ר הָעֵשִׁיל ז"ל דִּהֵק' דְּלָמָה רוּמָז בְּנו"ן וְלֹא בְּחִי"ת שְׁל חֲרוֹן לְהִיּוֹת הַפּוֹכָה, וְרַק דְּבַפ' בְּהַעֲלוֹתָהּ (ה' ל"ה) וַיְהִי בְּנִסְוֶע הָאָרוֹן כ' רִש"י וְשָׁבַת קִט"ז עֲשֶׂה לָהּ סִימָנִים מְלִפְנֵי וְלֵאחֲרֵי לֹמֵר שָׁאִין זֶה מְקוּמָה, נִשְׁמַע דְּהַפּוֹכָת נו"ן רְמָז שָׁאִין כָּאֵן מְקִימָה, וְכָאֵן נְמִי תַּרְח לֹא מִת לָכֵן רוּמָז נ' הַפּוֹכָה דִּהוּא שְׁלֹא בְּמְקוּמָה מִשׁוּם כְּבוֹד שְׁל אֲבָרְהָם.

וְהָא דְדִיִּיק רִש"י הַנִּיחַ לָהֶם אָבִיו זְקוֹן, דְּבִי"ד סִי"ר מ"סִי"ח, כ אָבִיו רְשָׁע אֵין בְּנוֹ מְחֻנָּב לְכַבְּדוֹ, וְבַרש"י ט"ו) כ' שְׁעֲשֶׂה תַּרְח תְּשׁוּבָה לַעַת זְקוּנוֹתוֹ, רִש"י הַנִּיחוּ זְקוֹן דְּבִילְדוּתוֹ ל"צ לְכַבְּדוֹ אֲבָל בְּזְקוּנוֹתוֹ דִּהִי מְחֻנָּב לְכַבְּדוֹ וְאַפ"ה הַנִּיחוּ וּמִשׁוּ"ה הַקָּדִים קָרָא דְמַת תַּרְח עַכְת"ד.

וְכֵן הוּבָא בִּס' דְּרוּשׁ שְׁמוּאֵל וּבַחֲנָה"ח וְקוֹל יְהוּדָה, וּבְפֶרֶדְס דְּוֹד בְּשֵׁם עֲצָמוֹ, וְכָל אַחַד הִבִּיאוּ בְּשִׁנּוּי לְשׁוֹן: וְעִי בְּנִיעֲרוֹת דְּבִשׁ ח"ב דְּרוּשׁ י"א שְׁהִבִּיא הַרְמַב"ם דָּאֵם אָבִיו רְשָׁע

אע"פ שפטור על הכאתו וקללתו מ"מ חייב לכבדו וטעם לזה כמו שאמרו אב ע"ה ובנו ת"ח מחנך לכבדו, ומקור"ם רוטענבערג לא הי' דר עם אביו בעיר אחת.

והטעם דמחנך לכבדו אף באביו רשע משום מראית עין פי מי יבחין אם אביו צדיק או רשע. וא"ש רש"י ונמת תרח של"י הניח אביו כו' וקשה באמת היאך הניחו.

ולמה"ל א"ש דבאמת רשע ורק משום מראית עין, וקרי נתפרסם שפכר מת ואין פאן מראית עין, וזה הטעם בחזקת דגיןרר עצמות אביו כו' ודפח"ח, וע"ע בס' אמ"ב מ"ש בזה, ובס' בית האוצר ח"א פלל ח' אות י"ב הביא גו"א שכ' אע"ג ששעשה תרח תשובה כמ"ש רש"י גבי ואתה תבוא אל אבותיה בשלום.

יראה שלא נתפטר לו רק עם המיתה ובחיי' נקרא מת וכו' והק' הא תשובה מהני גם בלא מיתה זולת בחילול השם כמ"ש בסוף יומא, ואולי הי' לתרח חטא חילול השם, עי"ל דלא הועילה תשובתו דבב"נ ל"מ תשובה וכמ"ש לעיל בפ' בראשית (ד' ט"ז): שם אוה"ח פי בן ס"ח שנה הי' פשנולד אברהם, ובפסוק שם (י"א כ"ו) כ' ויחי תרח שבעים שנה ויולד את אברהם את נחור ואת הרן וצ"ע ואפ"ל שר"ל פאשר הנה בן שבעים כפר נולדו לו אלו השלשה בנים.

ועי' בסנהדרין דס"ט ע"ב ועדיין צ"ע: פראשת לה יב א) לה רש"י להנאתה ולטובתה. עי' ר"ה דט"ז ב.

די"א אף שינוי מקום קורעת גז"ד ויליף מכאן, ואיך היה זכותא דא"י, ופי' המהרש"א מדכ' לה לה נאס"פ ואעשה אותה לגוי גדול משמע שהליכה מארצה הוא פדי לעשות לגוי גדול, ועי' להתבו"ש בככור שור שם די"א ס"ל כמד"ש לה לה תרי זימנא היינו תרי יציאות א' מארם נהרים דהוא מעיר פשדים עי' יפ"ת שם וא' מארם נחור.

דהיינו מחרן, ולפיכך הזכיר יציאת עיר פשדים פאן לאשמעינו דמיציאה ראשון נקרא הגז"ד משום שינוי מקום. ולא משום זכותא דא"י, אבל ר"י לא ס"ל כמד'.

ומפרש ב' זימני לה פראש"י להנאתה ולטובתה. ואגב אפרש המשה הפסוקים ע"פ רש"י אתה זוכה לבנים.

ואודיעטבעה בעולם דלכאו"ק מאי איכפת לאברהם אם יודיע טבעו בעולם שאין מדת צדיקים להקפיד ע"ז, ויבואר עפמ"ש בסנהדרין דע"א פזור לצדיקים רע להם ולעולם, פנוסם הנאה להם ולעולם, עפמ"ש בספ"ק דקידושין דעולם גידן אחר רובו ורשעים רובא גינהו כמ"ש ביומא ל"ח ב'.

ראה ה' שהצדיקים מועטים. ולכן פנוס לצדיקים שהם קבועים ויושבים במקומם.

וכל קבוע פמחצה ע"מ דמי. ואז הנאה להם ולעולם כמ"ש בקידושין אשרי שהכריע עצמו וכל העולם לזכות, אבל פיזור לצדיקים ואינם קבועין הרי מוכרעים הם כל העולם לחוב מחמת רוב רשעים: והנה רש"י כ' ולטובתה וק' מה הטובה, הלא אהד הי' אברהם ואוה"ע פולם רשעים ועד עתה שהי' קבוע הי' העולם גידן פמחצה ע"מ.

וכשצוהו להיות נודד יהי רע לו ולעולם, לזה בשרו ואעשה לגוי גדול עפמ"ש בר"ה
דל"ב ב' דשרה פיון דרבים אתיא מינה פרבים דמי, וה"נ כל דאתי מאברהם עד סוף
העולם פרבים דמי, אבל הגוים דרחמנא אפקרי' לזרעם אינם נחשבים עמהם.

וא"כ אברהם רוב העולם, ומ"ש שאודיע טבעה הוא עפמ"ש ביבמות דל"א לא ישא
במדינה זו וילך וישא במדינה אחרת דשמא אח נושא אחותו. ונראה דל"ד נקט.

וה"ה אם הולך עם אשתו למדינה אחרת ויוליד שם ויש לו פאן בנות איכא חשש וכמוכן,
ויתכן שהי' לאברהם ושרה פאן אחיות כמ"ש בקרא, וה' צוה שילכו למדינה אחרת, וק'
דאסור דאפי' לב"נ אסורים עריות מאם לכ"ע, ואפי' מאב לר"א בכ' ד' מיתות, וע"ז א"ל
ה' שיודיע טבעו לפמ"ש שם ברב שאמר מאן הוא ליומני, ואיך נשא ומשני רב דפקיע
שמי, שהם מפורסמים ול"ח לתקלה, וה"נ שיודיע טבעו בעולם וליפא חששא: ועי' בס'
שם משמואל להגאבד"ק לבוב ז"ל דפרש"י צ"ב דל' לה יהי משמע הנאה וטובה.

ועו"ק למה לא כ' פסדר דדרך הליכה תחילה מביתו ואח"כ ממשפחתו ואח"כ מארצו,
ועוד דכאן משמע דעדיין לא הלך ובסו"פ נח כ' ויצאו כו' משמע דכבר יצאו. ועי' בכלי
יקר בהעלותה (י' כ"ט) נוסעים אנחנו כו' לכה אתנו כו' וקשה דהול"ל הולכים אנחנו או
נסע אתנו, ונראה דל' הליכה נופל על תנועת רגלים לכד אבל יכול להיות שעדיין
מחשבתו קשורה למקום אשר הלך משם, אבל ל' נסיעה כוללת לגופו ולמחשבתו, וז"ש
משה נוסעים אנחנו דאצלינו נקרא נסיעה פי אין לנו שם נחלה ומשפחה.

אבל אצלה חונקב יקרא הליכה ע"ש, וכן פאן באמת כבר יצא אברהם משם קודם הדבור
רק שעדיין הי' מחשבתו קשור לארץ מולדתו, א"ל ה' לה. ואי' ברש"י ר"פ שלח לה
לדעתה אני איני מצוה, אם תרצה שלח משמע דלה פי לדעתה, וכן א"ל ה' אע"פ שפבר
יצאת משם אבל דעתה עדיין לשם, אבל אני מצוה לה לה פלומר שאף דעתה ומחשבתה
תיקער משם.

וא"ש דכ' פסדר דבשלמא בהליכה הולך מקודם מבית אביו ואח"כ ממשפחתו, אבל
בהליכת המחשבה להיפך בתחלה שוכח את ארצו ואח"כ משפחתו ואח"כ בית אביו.
וע"ע בס' מגדנות אליעזר להגר"א חרל"פ ז"ל די"ג אריכות ובס' יבין שמועה כ' דע"פ
רוב בארץ אשר אדם נתגדל אינם מקבלים מרות ממנו מרוב הרגל בו וביותר קרובים
שרגילים עמו וביותר בית אבותיו.

וה' רצה לגדל אברהם עד שבאמת נעשה מלך ויצא לו מוניטין בעולם לכה א' לה מארצה:
ועי' ראב"ע שמות (ב' ג') דלכן סבב ה' שיגדל משה בבית המלך ואח"כ יברח על זמן
רב שלא יתגדל בין אחיו, ועי"ז לא יחשבוהו פאחד מהם ויראו ממנו ע"ש וזה"פ בקהלת
ט' וחקמת המספן בזויה מל' רגילות כמו בכ' בלק (כ"ב ל') ההספן הספנת, ור"ל זה
שאנשי עירו רגילים עמו הנה חקמתו בזויה ודבריו אינם נשמעין, לא כן הבא ממקום
רחוק אף שהוא קטן במעלה ממנו דבריו נשמעין ביותר.

ועי' בס' עץ הדעת טוב על פתובות ברמזי תורה, דבזה"ק לה לה בגימט' ק', ורמז בן ק'
פאלו מת ועבר ובטל מן העולם, וזה לה לה מארצה שלאחר ק' פאלו מת וכבר הלך
מארצו ובס' שיח שרפי קדש ח"א אות צ"ו בשם הרה"ק ר"ר חנוך מאלקסנדר ז"ל

דאיִתא בגמרא בכורות ל"ז א' טבח שמכר בשר טרפה א"צ לשלם דאע"פ שיש לו הנאת הגוף אבל אינו הנאה לנשמתו, ונפשו של אדם חותה מאיסור וכ"ה בש"ע חו"מ סי' רל"ד.

וז"ש רש"י להנאתה ואל תאמר שלא יהי' לו יותר מהנאת הגוף לי"א ולטובתה לעבודת ה', ועי' בינה לעתים דרוש ל"ט: ועוד יש לפרש רש"י, עפמ"ש בשל"ה עה"פ וזכרתי את בריתי יעקב שכ' בתוכה פי זה שינה להקלות להגדיל העונש, פי יותר וגדל עונשו אשר אבותיו הי' צדיקים ולא למד מהם, מאיש אשר אבותיו רשעים, והיא פתינוק הנשבה בין עכו"ם, וכן אם אדם דר במקום חכמים ולא למד ממעשיהם הטובים ענשו גדול מאיש אשר נתגדל במקום רשעים, וז"ש וזכרתי א"ב יעקב, וגם והארץ אפורה ארץ הקדושה אשר אוירה מחכים והוא ארץ אשר עיני ה' בה, ועכ"ז ישר העוית ולזה ניספתי ליסרה אתכם, וע"כ ביקש יעקב ובקהלם אל תחד כבודי שלא להזכיר את שמו בחטאם למען יקטן העונש, וכשברך את בני יוסף אמר ויקרא בהם שמי ושם אבותי כוונתו שילכו בדרך הטוב ואז שמי יזכר עליהם לטובתם.

וכן אברהם שגר בארץ טמאה ונתגדל בבית תרח סמל הרשע כמה קשה הי' לפניו שלא להתחבר בדרךיהם, ולמען הקל עליו ללקח בדרך הישרה צוה ה' לה מארצה ומבית אביה וזה יהי' להנאתה ולטובתה.

ועי' בקובץ דרושים חוברת חמישית סי' כ"ד מ"ש בזה ש"ב הגאבד"ק מאנקטוב שליט"א בקו' אמרי פהו. וע"ע בארצות השלום דרוש ד': ובב"ב דט"ז ב' מרגליות טובה הי' תלוי בצואר א"א וכל חולה נתרפאה בה, ולאחר מותו תלאו בגלגל חמה, י"ל בימיו החל הנגע צרעת מינות שיש ב' רשויות פועל טוב ופועל רע, ואברהם הי' מכריז בצוארו וגרונו וכל אחד נתרפא מחליו וטעותו, ולאח"מ תלאו בגלגל חמה כמו דשמש מאיר, אבל למי שעניו פהות אור השמש יזיק לו וכי נוכל לומר דהשמש הוא סם המזיק וע"כ תלוי רק בהמקבל אם עניו חלושות.

כן ברעה שגייע לאדם רק מעשי איש גרמו וכמ"ש בישע"י (ג' י"א) אוי לרשע פי גמול ידיו יעשה לו, וזה"פ (האזינו ל"ב ה') שחת לו לא בניו מומם, פי קודם לזה הודיע להוציא מלב הפינים דיש ב' רשויות הצור "תמים" פעלו, תמים הטוב והרע, ואם תשאל איך אפשר שמעצם טוב יהי' רע? אמר צדיק וישר הפל רק טוב וישר, ושחת לו, לא, מאתו לא יצא רע אף בניו מומם תלוי בהמקבל הם גרמו, וז"פ תלאו בגלגל חמה, וחלוש א"י להביט בשמש, וראי' שה' אחד ורק שנתהפך בהמקבל לרע: ב) רש"י הדרך ממעטת כו'.

וכ' בס' מעשה בצלאל על הריקאנטי סי' ל"ה דיש לכונן זה בנוסח תפלת הדרך, ותצילנו מפף כל אויב הוא נגד הסכנה, ותשלח ברכה במעשה ידיו נגד מיעוט המזון, ותתנו לחן ולחסד נגד מיעוט השם, וכן י"ל שאייתא במדרש במדבר פי"א בברכת פהנים ויחנה יחון אותה בכנים.

כמה דתימא הילדים אשר חנן וכו', וע"ע בס' הפלאה פתובות דק"י ד"ה שפל הדר מ"ש בזה, ובס' לחמי תודה מבנו בפתיחה ד"ח ע"ב, ובס' עפר יעקב מהג"ר יעקב גונגיס: והנה

נְעִינן מַעַט דְּלִכְאוּרָה דְּבַרֵי רַשׁ"י מְוַקְשִׁים שְׁהֶבְדֵּל בֵּין אִישׁ פְּשוּט בְּשִׁבְתּוֹ בְּעִירוֹ תוֹפֵס אֵינָהּ מְקוֹם חָשׁוּב בְּסִבְיָיו, אוּ פָחוֹת אוּ יוֹתֵר קֶצֶת.

אָבֵל בְּצֵאתוֹ חוּץ לְתַחְנוּמוֹ שֶׁם תִּתְבַטֵּל יְשׁוּתוֹ כִּי אֵין לוֹ חוֹמֵר לְהִרְאוֹת חֻקְמָתוֹ, לֹא כֵן אָדָם הַגָּדוֹל הוּא לְהִיפָּךְ בְּמִקוֹם שְׁיֹשֵׁב בְּקִבְעוֹת וְנִתְגַדֵּל, שֶׁם אֵין חוֹלְקִין לוֹ כְּבוֹד הָרְאוּי לוֹ, דְּלַפְעָמִים גַּם הַחֻכָּם יִסְפִּיל, אָבֵל אִם בָּא לְעִיר אַחֲרַת שֶׁם תִּרְבַּ גְּדוּלְתוֹ וְעַל פְּפִים יִשְׂאוּהוּ, כִּי שֶׁם לֹא נִשְׁמַע אֶת חֶסְרוֹנוֹתָיו רַק מַעְלוֹתָיו, וְא"א הִי הָרֵאשׁוֹן שֶׁהָאִיר כָּל הָעוֹלָם בְּחֻקְמָתוֹ וְשָׁמוֹ נִתְפָּרֵס עַד לְמִרְחוֹק וְא"כ יִקְשֶׁה אֲמָאי הַדְרָךְ מִיַּעַט אֶת שָׁמוֹ אָבֵל אִם נִעְמִיק בְּדַבָּר יוֹבֵן כִּי אִישׁ הַגָּדוֹל הַנוֹסֵעַ בְּנִסְיָה פְּרֻטִית יִקְבֵּל תְּהִלָּתוֹ בְּכָל מְקוֹם, אָבֵל אִם יִסַּע לְשֵׁם אֵינָהּ מִטְרָה, לְהַפְיֵץ רַעֲיוֹנוֹתָיו הַנְּעֻלִים, וְהוּא נוֹגֵעַ בְּמַפְלְגוֹת שׁוֹנוֹת וּפּוֹגֵעַ בְּאֲנָשִׁים שׁוֹנִים, וְעוֹרָךְ מִלְחָמָה כְּנֹגְדָם אֲשֶׁר יִפְרִיעוּ מְזִמּוֹתָיו, אַז יִרְדְּפוּהוּ וַיִּבְזוּהוּ וַיִּחַרְפוּהוּ.

וְנִסְיָה זוֹ הִי שֶׁל א"א בְּשִׁעָה שְׁלֹא הִי כּוֹכֵב וְנִגְהָ וְאוֹר בְּעוֹלָם, וְהוּא הִחֵל לְהַפְיֵץ הָאִידִיָּאל שְׁלוֹ הָרָם וְכמ"ש בְּמוֹרָה גְּבוּכִים ח"ג פכ"ט דְּעֶרְכּוֹ מִלְחָמָה כְּנֹגְדוֹ וְגִזְרוּ שְׁשׁוּם אִישׁ לֹא יִהְיֶה עִמּוֹ שׁוּם מַגֵּעַ וּמִשָּׂא, וְנִמְרֹד לְקַח מִמֶּנּוּ כָּל רְכוּשׁוֹ שְׁיִהְיֶה חֻקְמַת מִסְכָּן בְּזוּי, וְעָשׂוּ שָׁמוֹ מְנוּאָץ לְאֵלָה וְלִקְלָלָה עֲבוּר כִּי הַפְּיֵץ אֲמוּנָה חֲדָשָׁה, וְכַגּוֹן דָּא יָפָה אֲמָרוּ שְׁדָרְךָ מִמַּעַט הַשֶּׁם, לְכֵן הִבְטִיחוּ ה' שְׁיִגְדֵּל אֶת שָׁמוֹ אַף בְּמִרְחָקִים וְלֹא יוֹעִיל לְשׁוֹנְאָיו תַּחֲבוּלוֹתֵיהֶם כִּי חֻקְמָתוֹ הִי עַד בְּלִי דֵי וְע"כ הוֹדוּ לוֹ לְרַעֲיוֹנוֹתָיו וְאִידְעָאִים הָרָמִים שְׁלוֹ, וְא"ש לְיוֹדְעֵי בִינָה וְעִי' בְּקוֹנֵץ כְּנֻסַת חֻקְמֵי יִשְׂרָאֵל מֵהַגְּאֵב ד"ק אֲדַעסָא ו"ל בְּסִי' ע"ג שְׁהָאֲרִיךְ מְאֹד בְּעִנְיָן זֶה: שֶׁם וְאֲגַדְלָה שְׁמֵךְ רַשׁ"י עַד עֵתָה הִבְרָכוֹת הִי בְּיָדוֹ וּמַעֲתָה אֲתָה תִּבְרָךְ, וּבְאֲלִשִׁיף שְׁבִתְחִלָּה נִקְרָא אֲבָרָם וְא"ח"פ נִתְגַדֵּל שָׁמוֹ לְאֲבָרָהֶם, וְכִס' וְחָשֵׁב לוֹ הַפְּהֵן בְּדכ"ט הִבִּיא זֶה"ק שְׁנִשְׁמָה נִקְרָא אֲבָרָם, וְנִשְׁלַחָה לְעוֹה"ז שְׁלֹא תִהְיֶה אוֹכְלַת נִהְמָא דְכִסּוּפָא, וְעִיָּקֵר תּוֹלְדוֹת צְדִיקִים מַעֲשִׂים טוֹבִים, וְז"פ וַיֵּאמֶר ה' אֶל אֲבָרָם, הִנְשִׁמָּה, לָךְ מַעוֹלָם הָעֵלְיוֹן אֶל הָאָרֶץ עוֹה"ז וְאֲעֲשֶׂה לְגוֹי גָּדוֹל כְּשֶׁהֵייתָ בְּמָרוֹם לֹא זָכִיתָ לְכַנֵּים שְׁהֵמָּה מְצוֹת אָבֵל כְּשֶׁתִּלָּךְ לְמַטָּה שֶׁם תַּעֲשֶׂה מְצוֹת וַיִּבְרָאוּ מִלְּאָכִים, וְאֲגַדְלָה שְׁמֵךְ אֲבָרָם חֶסֶר ה' וְאֲבָרָהֶם רַמ"ח כְּנֹגֵד מ"ע, וְז"פ וְאֲבָרָהֶם זָקֵן בָּא בְּיָמֵים ר"ל וְאֲבָרָהֶם רַמ"ח מ"ע זָקֵן זֶה שְׁקִנְיָה חֻקְמָה, וְחֻקְמָה טוֹב שְׁבִקְנִינִים שְׁמוֹכֵר לֹא יִפְסִיד וְלוֹקֵחַ קוֹנֶה בָּא בְּיָמֵים כְּלו' שְׁבָא לְיָדוֹ ל"ת שְׁהֵם כְּנֹגֵד יָמִים, וְאֲעַפ"כ לֹא עָבַר עֲלֵיהֶם, וְגַם שְׁעָבְרוּ רֹב שְׁנוֹתָיו וְלֹא חָטָא וְשׁוֹב לֹא יִחָטָא עַש"ה: שֶׁם רַשׁ"י ז"ש אֱלֹקֵי אֲבָרָהֶם בָּהּ חוֹתְמִין וְלֹאֲבָהֶם עִי' בְּפִסְחִים דְּקִי"ז ב' וּמְהַרְשָׁא וּבְאוֹר חֲדָשׁ בְּשֶׁם זָקֵנוּ הַפּמ"א כ' דְּק' אִיף מְרַוְּמֵז דוֹהֵק' בְּרָכָה קָאִי עַל אֲבָרָהֶם דִּילְמָא עַל מַה דְּסִיִּים וְאֲגַדְלָה שְׁמֵךְ זֶה יַעֲקֹב.

וְרַק דְּאִי בְּבְרָכוֹת ד"מ ב' דְּכָל בְּרָכָה שֶׁא"ב מְלָכוֹת אֵינָהּ בְּרָכָה, וְכ' בְּתַד"ה אָמַר, דְּבְרָכוֹת שֶׁמ"ע א"ב מְלָכוֹת רַק בְּרָכָה רֵאשׁוֹנָה דִּי"ב פְּתִיחָה וְחֲתִימָה מְשׁוּם דְּאֱלֹקֵי אֲבָרָהֶם הָיוּ מְלָכוֹת דְּאֲבָרָהֶם הִמְלִיךְ לְהַקְב"ה וְהוֹדִיעַ מְלָכוֹתוֹ, וְא"כ ה"פ וְהִנֵּה בְּרָכָה ע"י אֲבָרָהֶם נַעֲשֶׂה בְּרָכָה שְׁהוֹדִיעַ מְלָכוֹתוֹ בְּעוֹלָם וְהָיוּ אֱלֹקֵי אֲבָרָהֶם כְּמוֹ מְלָכוֹת וְרֵאוּי גַּם לְסִיִּים בְּחֲתִימָה כִּינּוּן שְׁהוּא בְּרָכָה וְז"פ בָּהּ חוֹתְמִין שְׁאֲתָה גוֹרָם הַחֲתִימָה, וְכ"ה בְּכַת"א.

וּבְשֶׁם הַגֵּר"ש מְאֻסְטְרָאָפְּאֵלִי ו"ל אֵיתָא דְּק' לָמָּה לֹא אָמַרְי אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל וְרַק דְּצָרִיךְ לְהִיֹּת י"ג אוֹתִיּוֹת כְּמִנְיָן אַחַד, אֲבָרָהֶם יַצְחָק יַעֲקֹב, אָבֵל כְּשִׁיאֲמַר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה י"ד

אותיות, וכשיאמרו אבְרָם וְלֹא אֲבָרְהֶם לֹא יִהְיֶה י"ג, רק פְּשִׁיאֲמַר אֲבָרְם וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה י"ג, א"כ זֶה תְּלוּי בְּזֶה אוֹ שִׁיאֲמַר אֲבָרְם וַיִּשְׂרָאֵל אוֹ אֲבָרְהֶם יַעֲקֹב, וְזֶה אֲגִדְלָה שְׁמָהּ פִּי שְׂגִדוּלָה יִתְּנוּ בְּשִׁמְהָ בְּזֶה שִׁיאֲמָרוּ אֱלֹקֵי יַעֲקֹב וְלֹא יִשְׂרָאֵל אֲזִי יִתְּגַדֵּל שְׁמָהּ אוֹת יוֹתֵר, וּא"ש הַגַּמ' בְּרִכּוֹת י"ג הַקּוֹרָא אֲבָרְם עוֹבֵר בַּעֲשָׂה, וּמִק' אֵלָּא מַעֲתָה הַקּוֹרָא יַעֲקֹב ה"ג, וְהַק' הַמְּפִן דִּילְמָא ה"ג דְּעוֹבֵר, וְלִהַגְּ"ל א"ש דְּמִן־כֶּרַח לִקְרָא אֱלֹקֵי אֲבָרְהֶם דֹּאֵל"כ יַעֲבֹר אַעֲשָׂה, וּלְפִי"ז מִן־כֶּרַח אֱלֹקֵי יַעֲקֹב וְלֹא יִשְׂרָאֵל, וּא"א שׁוּב לֹמַר דְּיַעֲבֹר אַעֲשָׂה אִם יִקְרָא יַעֲקֹב דְּהָא תְּלִיָא אִם אֲבָרְהֶם ע"כ אֱלֹקֵי יַעֲקֹב וּדְפַח"ח, וְעִי' בִּס' מְצוּדַת דְּוֹד עַה"ת.

וּבְאַגְרַת הַטִּיּוֹל כ' אֲבָרְהֶם יַצְחָק יַעֲקֹב י"ג אוֹתוֹת כְּמִנְיֵן אֶהְבֶּה וְכֵן שְׁרָה רְבִקָּה רַחֵל לָאָה, וְיִחִיד כ"ו כְּמִנְיֵן שֵׁם הוּי', וְזֶה וְזָכוּר לְנוּ בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה, וּבִס' אֲמוּנָה וּבִטְחוֹן לְרַמְבַּ"ן כ' דְּלִכְּוֹן הוֹסִיף לְאַבְרָם ה"א פְּדֵי שִׁינָה' י"ג אוֹתוֹת כְּמִסְפַּר אִמְהוֹת, א"כ אִם יַעֲקֹב נִקְרָא יִשְׂרָאֵל אֲזִי צְרִיף לְהִקְרָא אֲבָרְם, וּז"פ וְאַגְדְּלָה שְׁמָהּ לְהוֹסִיף אוֹת וְאֲזִי יִהְיֶה נִקְרָא יַעֲקֹב וְלֹא יִשְׂרָאֵל, וּז"ש לִוְלִי ה' שֶׁהִי לְנוּ יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל, עִי' בִּס' רְזִין דְּאוֹרִיָּתָא.

וְעִשׂוֹת מֵהֵרִי"א אֶסְפָּאד או"ח ס' יו"ד. וּבִס' מְשִׁיב נֶפֶשׁ פ' וְאַרְא.

וּבְתוֹלְדוֹת נִחַ דְּרוּשׁ ג' הַקְּשָׁה אֶהָא יְכוֹל יִהְיֶה חוֹתְמִין בְּכוֹלָם וְכִי קִפִּיד אֲבָרְהֶם עַל כֶּף הַלֵּא אִין מִתְקַנָּא בְּבִנוּ וְתִלְמִידוֹ, וְעוֹד לִמ"ל ג"פ אֱלֹקֵי הוּל"ל אֱלֹקֵי אֲבָרְהֶם יַצְחָק וְיַעֲקֹב, וּי"ל דְּכָל אֶחָד מֵאַבּוֹת מִיְּחִיד עַל זְמַן, מֵאַבְרָהֶם עַד מ"ת הִי קִיּוּם הָעוֹלָם רַק בְּכַח אֲמוּנָה שְׁהַשְׁרִישׁ א"א וְזֶה וְאַעֲשָׂה לְגוֹי גְּדוֹל ז"ש אֱלֹקֵי אֲבָרְהֶם שְׁהַשְׁרִישׁ אֲמוּנָה בְּקֶרֶב גּוֹיִם רַבִּים, וּמִזְמַן מ"ת שִׁישְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בְּמִנוּחָה וּבִימֵי הַצְּלָחָה נִקְרָא אֱלֹקֵי יַצְחָק שְׂגַם הוּא ל"ה יִנְצֵא חו"ל, וְכ' וְיִזְרַע יַצְחָק וְיִמְצָא מֵאָה שְׁעָרִים וְיִבְרַכְהוּ ה', וְאַלְקֵי יַעֲקֹב מִיְּחִיד עַל עַת שְׁגָלוֹ יִשְׂרָאֵל וְתִנְחוּמָם בְּשִׁמוֹ ית' כִּמ"ש יַעֲנֶה ה' בְּיוֹם צָרָה, וְכ' בְּשׁוּח"ט יִשְׁגְּבֶהּ שֵׁם אֱלֹקֵי יַעֲקֹב וְלֹא אֱלֹקֵי אֲבָרְהֶם יַצְחָק, וּז"ש וְאַגְדְּלָה שְׁמָהּ ז"ש אֱלֹקֵי יַעֲקֹב, דְּע"י שְׁמָהּ לֹא יִתְאַשּׁוּ הַגְּאֻלָּה, וְאִם הִי חֲתִימ' בְּגֻאֻלָּה בְּזָכוֹת כּוֹלָם הִיא רַק לְיִשְׂרָאֵל לְבַד שְׁהֵם יוֹצְאֵי יְרִיכֵהֶם, וְהַשִּׁי"ת רָצָה לְזָכוֹת כָּל הָעוֹלָם, וְהֵם רַק זְכוּתָם בְּמָה שִׁיתְּיַחֲסוּ שְׁהֵם בְּנִים לְאַבְרָהֶם וְלָכֵן הַחֲתִימָה רַק בּוֹ ע"ש, וּבְדְרוּשׁ ט"ז: וּבְשׁו"ת פְּנִים מְאִירוֹת ח"א ס' ל"ט נִשְׂאֵל ג"כ בְּזֶה לְמָה לֹא אוֹמְרִים אֱלֹקֵי אֲבָרְהֶם יַצְחָק וְיַעֲקֹב וְהַשִּׁיב כִּי עֵיקַר לְהַשִּׁיג אֱלֹקוֹת מִצַּד חֲקִירָה שְׁפִלְיִית כִּמ"ש בְּמו"נ וְיַצְחָק וְיַעֲקֹב מְלַבֵּד הָאֲמוּנָה שֶׁהִי לְהֵם בְּקִבְלָה מֵאַבְרָהֶם לֹא סְמָכוּ ע"ז וְחִקְרוּ בְּעֶצְמָם לָכֵן כ' אֱלֹקֵי כָּל אֶחָד דְּהוּא אֱלוֹקֵי בִפ"ע וְלֹא מִצַּד קִבְלָתוֹ מֵאַבְרָהֶם ע"ש, וּבְדְבָרֵי שְׂאוּל.

וּבִס' בְּנִיּוֹת רְמָה פ"א דְּאַבּוֹת כ' עַל הָא דְּוִזְפְּרִיתִי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב כּו' בְּהַפּוּף וְלֹא אֲבָרְהֶם מִקְוֹדִים דְּיַעֲקֹב הוּא עֲמוּד הַתּוֹרָה, יַצְחָק עֲבוּדָה שְׁנִתְקַדְּשׁ לְעוֹלָה תְּמִימָה וְאַבְרָהֶם גְּמ"ח שְׁעֵשָׂה גְּמ"ח וְחָשַׁב כְּסֻדְרֵי הָעֲמוּדִים תּוֹרָה וְעֲבוּדָה וּגְמ"ח ע"ש.

וּמְצִאתִי זֶה בְּזוּה"ק ר"פ וְיִצְא דִּקְמ"ו ב' בְּסִתְרֵי תּוֹרָה ע"ש. וְעִי' בְּקוּבְץ דְּרוּשִׁים ח"ב כְּרָה א' ס' כ"ג שֶׁכ' לִפ' הַפְּסוּק וְהִי חֲרִיף תְּלֹאאִים לָהּ מִנְּגֵד דְּעַל ג' דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, תּוֹרָה עֲבוּדָה וּגְמ"ח, וּבְעוּה"ר אִין לְנוּ עֲבוּדָה וְרַק וּנְשַׁלְמָה פָּרִים שְׁפִתֵינוּ, וְגַם עֲמוּד הַתּוֹרָה נִתְמַעֵט וְרַק נִשְׂאֵר לְנוּ גְמ"ח.

ובשפת ק"ד. א"ב אלוף בינה, ג"ד, גמול דלים, וזהו וקיו חייך תלואים לה מן-גד שפל חיינו ברכות גמול דלים, וז"פ ג"פ יראה כו' דג' רגלים נגד ג' עמודים שבועות תורה, פסח, עבודה קרבן פסח, סנפות גמ"ח כמ"ש רח"ו דנהג לחלק צדקה בערב סנפות, וזה ג"פ יראה ברכות ג' עמודים זוכין לראות פני השכינה, אף פעת עכ"פ ולא יראה פני ה' ריקם איש פמתנת ידו בכת גמ"ח דנה ישאר לעד, וז"ש ואעשה לגוי גדול ברכות אברהם עמוד גמ"ח, ואברהם ברכות עבודה ז"ש אלקי יצחק ואגדלה שמה ברכות התורה ז"ש אלקי יעקב, יכול יהי חותמין בכולן שההכרח לקנים כל ג' עמודים ואבדה ח"ו תקנותינו בגלות, ואמר בך חותמין רק בעמוד גמ"ח, ועי' רעיון זה בתולדות נח, ובקובץ דרושים חוברת ד' סי' ה' מ"ש בזה הגר"ח ברלין ז"ל דרוש נעים: ועל דקדוק הנ"ל למה כ' וזכרתי א"ב יעקבמקודם כ' באנהל יעקב פ' בתקומתי, כמו קונה אגוזים מוסיף המוכר להילד הקונה איזה אגוזים, ונער א' נצב וראה איה זה נותן לו בחנם אגוזים, ובקישו שיתן לו ג"כ, וא"ל המוכר: שוטה הוא קנה אצלי הוספתי לו, לא כן אתה, פן אם הי' נכתב א"ב אברהם יצחק הי' באים גם בני ישמעאל ועשו שהמה ג"כ מבניהם לכן עשה עיקר מיעקב, ואז אוסיף ג"כ יצחק ואברהם, ועשו וישמעאל אין להם העיקר אין להם התוספות.

ועוד י"ל ע"פ משל לב' גנבים שנתפסו והשופט התחיל לדרוש מי הם א' הי' בן גנב והב' הי' בן הרב וזקנו ג"כ מיוחס, ויצא המשפט להקל בדין הא' ולהחמיר בב' והי' פלא שפגנבה א' לא ישפטו בשנה, ואמר השופט שלהא' אין להענישו כ"כ שהוא בן גנב ולא ראה מילדותו דרוף ישר, אבל הב' נתגדל על ברפי צדיקים ולא לחד ממעשיהם ראוי לעונש חמור, פן וזכרתי א"ב יעקב אני אפפור את אביכם הצדיק וגם יצחק אפפור וגם זקנו אברהם פמה יקר הגזע, וגם והארץ אפפור שחטאתם נגד הארץ הקדושה לכן והארץ תעזב מהם כו', והוא כמ"ש השל"ה שהבאתי לעיל: ובב"ק דצ"ז ב' על ואעשה לגוי גדול מטבע של א"א זקן וזקנה מצד אחד ובחור ובתולה מצ"א וכו' תוס' ודריש בב"ר על פ' באגדלה שמה זאת.

וברש"י פ"י ב"ב יצחק ורבקה, זקן וזקנה אברהם ושרה, ובמהרש"א כ' דאחר שנעשו זקנים חזרו לימי נעוריהם ונעשו בחור ובתולה, ועי' בכתנות אור מ"ש בזה. והנה קשה על רש"י דכשנשא יצחק לרבקה לא הייתה עוד בתולה ואיך נכתב עלי' שם בתולה, וי"ל דכוננת אברהם הי' להרבות כבוד ה', דגס גדול הי' דזקנים הי' להם בנים, וחסש דברבות הימים ישפח הדבר וכן למקומות הרחוקות לא תדענה כלל לכן הוצא מטבע שלא ישפח, אף דבר א' הי' לו לשטן פי ליצני הדור אמרו מאבימלך נתעברה, ומה תתן המטבע אות שיצחק מאברהם, אף לא ארכו הימים וה' ברוך אברהם בכל בבת.

ושוב לא לוקחה שרה לאבימלך או לאחר רק דרו בביתם והולידה בת, ומזה ראי' שגם יצחק מאברהם וצייר על מטבע זו"ז מצ"א ומצד ב' בו"ב שהולידו בו"ב "יצחק" ואת "בכל" פי מבתו "בכל" נתברר שגם יצחק ממנו ונתפכד שם שמים.

וע"ע בעיון יעקב על הע"י, ובס' חדושי גאונים שם בדפוס ווילנא ומגדל אריכות לא העתקתי: ועי' ל דחיי אברהם וחי עמו במשך גלותו הי' שלשלת ארובה של נסים ממושך

וממורט מןרדף מפל, עד פי מרחוק יראה הרואה פי פבר פשל פחו וישראל סבא נפל
שדוד תחת משאי.

ולפתאום זה שפבר צפה על יציאת נשמתו, יחלף פח ישאוף חיים חדשים וישוב לימי
בחרות, וז"ש מטבע של א"א טבעו של עם ישראל בשעה שאני חושבים שתש פחו אשר
המות יחפה עלי' רואים "בו"ב מצ"א" ימי זקנותו עברו ויבואו לו ימי בחרות ועוד פח
במתניו לשאת עול ובלב מלא עלומות יחפה על ימים טובים מאלה: עו"ל"ל בו"ב סמל
מהירות, זקן וזקנה להיפך מתינות והתרשלות, ומטבע של א"א להתזיק בשתיקה,
כשאדם הולך לקנים מ"ע לאחוז במדת זריזות וילדות, ובל"ת צריף להיות מתון וכמ"ש
באהבת יהונתן בהפטרה דברים דברי ישע"א א' צדק ילין בה ועתה מרצחים, ר"ל מעשה
הצדק יעשו במתינות, ויילינו מעשה הצדק בלף נשוב ומעשה רצח עושים בזריזות "עתה"
מרצחים.

מספרים מרב א' צדיק אשר בני בליעל הרבו לצער אותו והוא הי' מהנעלבים ואינם
עולבים וב"ב שלו ספרו לו מה שיזכרו עליו כדי לעורר פעסו עליהם והוא הלף בחדר
הנה והנה, וחפש בספרים כמו איש מעיין בהלכה עמוקה ואמר אם יבואו לפני בעניני
טרופות אני זהיר לעיין בספרים שלא אפשל בהלכה, ומה טרופות שרק איסור לאו פו,
עאכו"כ להיות מתון בעניני פעס שחמור יותר מטרופות דהוי פעובד ע"ז וממילא עלי
לעיין אי מותר לי לכעוס וממילא יכולים אנו לתאר גודל הכעס שבא לו אחר ישוב הדעת
גדול כזה.

עוד ראיתי דתאנות מתחלפות בילדות אינם מבקשים פבוד, רק תאנות משגל, ובזקנות יש
תאנות פבוד, אבל תאנות ממון עד יום המיתה, וצוה א"א לעשות חותם במטבע ז"ז מצ"א
ובו"ב מצד השני להראות שבזה פולם שוונים.

וכל אחד ירחיק מהם: ג) ואברהם מברכה ומקללה אאור. דקדקו דאצל מברכה כ' תחלה
ואברהם, ובמקללה כ' אח"כ אאור, ואמר הגר"א מוויילנא ז"ל דברכה של עשיר מרובה
משל עני, וקללה של עני מרובה משל עשיר, לכן במברכה אמר תחלה ואברהם ויהי'
עשיר בעת שיברך אותה ויהי' ברכתו מרובה ובקללה להיפך ע"ש.

ובאמת פבר כ' פן בכל"י. ובפשוט י"ל דהמתפלל על חבירו הוא נענה תחלה לכן אברהם
מתחלה את המברכים שלף דגם הם צריכים לברכה, ובס' שש"ק ח"ד אות רל"ו הביא
דשאל א' מבני הקטנים להגה"ק מגור זצ"ל בעל השפ"א הא דכ' ואברהם מברכה
ומקללה אאור ונברכו בה כל משפחות האדמה, אם כל המשפחות נברכו באברהם מי
הי' מן המקללים והשיב, למה הדבר דומה לאיש ההמוני שמקלל אתהסידים אעפ"כ
רוצה שיהי' בניו פחסידים, כמו כן פאן עכ"ל ופח"ח.

וכן יש לומר הפשט בהאזינו (ל"ב ב') שחת לו לא פניו מומם, אף הגרוע שבישראל
רוצה שבניו יהיו טובים וישרים, וזה"פ שחת לו מה שהוא עצמו נשחת בעבירות לא' זה
אינו בעיניו פלוס, אבל בפניו מומם" מה שבניו אינם הולכים בדרך הישר זה הוא מום
לו, ורוצה שיהיו פשרים ונאמנים: ד) וילף עי' אוה"ח.

לא בשביל הברכות הלה עי' בס' בגן י' הושע בדרוש לקבלת התורה דנ"ו: ה) ויקח וגו' ואת כל רכושם, בס' בעלי ברית אברם דקדק וכי הינצא מעיר לעיר צריה לפרש שהלה עם אשתו וקנינו וכי יעלה על הדעת שיהי' מניח אשתו ונכסיו וילה, ורק הפנונה לפי שמדרה העולם שאדם שירצה לנסוע למרחוק מקודם ללה לבדו לתור לו המקום אם ישר בעיניו ואח"כ מביא אשתו ורכושו, וא"א כשא"ל ה' לה כו' מיד ויקח כל אשר לו פאלו קבר הי' שם וישר בעיניו קה' הי' בטחוננו בה'.

ועיי"ש בפ' וירא (כ' א'): שם ואת הנפש רש"י גרים, וראיתי בשם הרה"ק רח"ה מאלפסנדר ז"ל דהיכן מצינו זרע של הגרים שגגיר א"א כמו גרים יתרו ועוד, ואמר דאחר שנפטר א"א, ל"ה רוצים הגרים ללמוד מיצחק של"ה חושבים אותו פאברהם וישבו בביתם ונתקרו עד שחזרו לסורם, וראי' מזה שלא יאמר שצדיק שבימיו איננו גדול כל קה' כמו הראשונים, רק מוכרח ליסע לצדיק שבימיו: ו) ויעבר.

רש"י להתפלל בשכם והראהו הר גריזים. וק' מה ענין זל"ז, וכ' בס' שמן ששון להמג"א ז"ל הנספח לזית רענן על הילקוט, דכ' בזה"ק ויקח אברם לקחה בדברים טובים דאסור לאיש להוציא אשתו לארץ אחרת אם לא מדעתה, וק' דאי' בסוף כתו' הפל מעלין לא"י, וצ"ל כמ"ש תוס' דעכשיו אין כופין דאיכא סכנת דרכים וא"כ אמר ויצאו ללכת ארצה פנעו ויבאו ארצה פנעו, ויעבור פי' שפבר הי' בארץ פנעו ואברהם הלה משם להלן עד שכם, וע"ז ל"ה יכול לכופה, א"נ והפנעני אז בארץ שהי' הולה וכובש מזרעו של שם א"כ הי' הדרכים מסופנים וא"י לכופה.

עי"ל דז' מצות נצטוו ב"נ ור' מנשה מפיק ד"ך (דינים פלאים) ועי"ל ס"ך (סירוס פלאים), ובגביהה בן פסיסא שישאל זכו בארץ פנעו מפני שפנעו הי' עבד ומה שק"ע ק"ר, ובסנהד' שפנעו נתקלל לעבד לפי שסירוס לאביו וכ' רמב"ן (ל"ד י"ג) בשם רמב"ם ב"נ נצטוו על דינים, ראה א' שעבר עבירה ולא דנו' ה"ז נהרג הרואה ומשו"ה נתחייבו כל עיר שכם הריגה דלא דנו את שכם, ורמב"ן דשלא פדין הרגו ולכן פעס יעקב עליהם ע"ש, וא"כ בל"ז הו"א ב"נ נצטוו על דינים וכדין הרגו ול"ה אברהם צריה להתפלל עליהם אבל עכשיו והפנעני יושב בארץ, ויאמר ה' לזרעה אתן כו' וק' למה, אלא שפנעו עבד שסירוס אביו ומוכח דקיי"ל פמנשה דעי"ל ס"ך א"כ שלא פדין הרגו עיר שכם וא"כ צריה להתפלל עליהם ובשבת פ"ח מודעא והק' רשב"א למה גלו ישראל, ותי' דניתן א"י ע"ת שיקיימו התורה, ותוס' הק' אע"פ שקבלו תורה בהר גריזים מ"מ הני כבע"כ פיון שהי' ע"פ הדבור, וע"כ הפי' עכשיו שראו שזכו בארץ פנעו מפני שעבד שלו הוא וא"כ פשחטאו למה נטלו מהם, בשלמא אי הי' מתנה י"ל ע"ת פנ"ל אבל כשזכו מן הדין למה נטלה מהם, וא"ת שחטאו הלא אנוסים הי' לז"א הראה הר גריזים ששם קבלו התורה מדעתם ולא מחמת אונם, ולא כתי' התוס': ואגב אעלה ח"ש בקונטרסי "בונה ירושלים" על עניני ישוב א"י.

ברמב"ן אחר (י"ח כ"ה) ותקא הארץ את ישבי, א"י אינה מקיימת עוברי עבירה, ובספרי שקולה א"י ככל מצות שבתורה, וכ"ה בתוספתא דע"ז ע"ש, וכ"כ הרשב"א בתשו' סי' קצ"ד, וכ"כ ברמב"ן תולדות (כ"ו ה'), וערמב"ן על ס' המצות במ"ע ששכח הרמב"ם מצוה ד'.

ובס' מגלת אסתר כ' דָּוָה דְּוָקָא בְּזִמְנָן שְׁבִיחַ מ"ק קַיִים, אֲבָל עֲכָשְׁיוּ אִין לְדוּר בָּהּ, וּכ"כ תוּס' פְּתוּבוֹת וּרְאָנִי מְהָא דְּכָל הָעוֹלָה מִבְּבָל לֹא"י עוֹבֵר בְּעֵשָׂה נְאֻם הַמְּצָנָה בְּכָל הַדּוֹרוֹת הָאֵין הַנְּבִיא רִשְׁאֵי לְחַדֵּשׁ וּכ"ש לְסַתּוֹר ע"ש.

וכ"כ בתשב"ץ ח"ג סי' ע"ב ור"א, ורשב"ש סי' ב', והובא בס' פאת השלחן ה' ישיבת א"י סי' א' אות י"ד. ובמנחת חינוך בסופו בחי' על רמב"ן.

ובתוספתא פ"ה מע"ז ישיבת א"י שקולה ככל המצות והקבור בא"י פאלו קבור תחת המזבח ובתוס' פתובות דק"י ב' ד"ה הוא בשם ר' חיים דעכשיו אין מצנה לדור בא"י, דיש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עונשין דאין אנו יכולין לינהר בהם.

ועי' בפסקי מהרא"י להתה"ד סי' פ"ח הגם פי מצנה גדולה היא אף פי המזונות דחוקים וגם גנדל רשעת הישמעאלים לכן כל איש ישער בעצמו אם יוכל לעמוד בכל אלה ע"ש: ובשו"ת מבי"ט ח"ב ס' קל"א כ' דבזמן הר"ח הפהו הי' מחלוקת במלכות ישמעאל ואדום וכמ"ש המהרש"א ב"ב דע"ג ב' אַתָּא תְּגִינָא כו' אֲבָל בְּזִמְנִינוּ אִין פְּרִיץ וּצְנֻחָה בְּרַחֲבוּתֵינוּ לְקַיִים מְצוֹת דִּירַת א"י, וכמ"ש הרא"ש בתשו' פלל י"ב, וע' רד"ק תהלים (קמ"ו ג') שִׁסְבַּב גְּאוּלַּת יִשְׂרָאֵל ע"י מַלְכֵי הָעַמִּים שְׁיַעִיר אֶת רוּחָם.

ועי' שג"ה שער אותיות אות ק' דדברי ר"ח הם דברי יחיד ואין להשגיח בדברי ומצנה גדולה היא, ודוקא העולה מבבל לא"י עובר בעשה אבל לא משאר ארצות. ועי' ס' חרדים ד"ס, דהאריף בזה ומביא מדרש שה' אמר לאברהם שילך לא"י וינראה ויחזור ואחר שחזר לא נתן לו רשות לחזור לא"י עד ה' שנים והי' משתוקק לחזור ואמר מי יתן אבר פיונה אעופה כו' מוטב ללון במדברות א"י מללון בפלטריות של חו"ל.

ועשו"ת מעיל צדקה סי' כ"ו בשם מהרי"ט סי' כ"ח ובחז' לכתובות דמ"ש תוס' בשם ר"ח פהו אינה תלמיד טועה כ' פן על שמו ולא דסמכי גינהו. ומ"ש תוס' דיש ספנה בנדאי במקום ספנה אף בזמן הבית ל"ה פופין לעלות לא"י.

ובענין ספנה לקטנים בטורח הנסיעה הרי הקטנים בטבעם קלי התנועה כמ"ש בתשו' הר"ם מרוטענבערג סי' ר"ג אֲבָל הַנוֹסְעִים וְצָרִיכִים לְקַבֵּל שָׁם צְדָקָה וּבַחוּ"ל הִי' מִתְּפָרְנִסִים מִמַּעֲשֵׂי יְדֵיהֶם לֹא טוֹב עוֹשִׂים.

ועי' בפתחי תשובה אה"ע סי' ע"ה סק"ו. ובנוב"י מ"ת יו"ד סי' ר"ה ר"ו.

ועי' בסידור בית יעקב לדו"ז הגר"י עמדין בקונ' סולם בית אל שקהאריף מאד בזה. ובשו"ת הרשב"ש כ' שמצות ישיבת א"י רק לנטוע ולהתפרנס מחנה.

ובמד"ר ויקרא פכ"ה בפ' קדושים. כשתפנסו לא"י לא תתעסקו אלא במטע תחלה, הה"ד פי תבואו אל הארץ ונטעתם.

ע"י גליותינו גרם שרק אל המסחר עינינו נשואות, אין לו מעמד ובסים נכון לחיי עמנו. בנס הוא עומד וקיים ובנס הוא מתפרנס וכבר קצנו בחיים פאלה, שואפים אנו לשוב לארצנו לחיות מאדמותינו.

אבל לדאבוננו כל כך נעשית נפש אומתנו מסחרית, עד שגם פשאנו חולמים חלום ישיבת ישראל לארצנו, יש שרואים בזה עתיד מסחרי. אבל אנשי המעלה יודעים פי

עיקר מצות ישיבת א"י רק בגן בתים ונטיעת אילנות, עמרי זכה למלכות מפני שהוסיף כפר אהד בא"י סנהד' ק"ב ב', מתחלת ברייתו של עולם לא נתעסק הקב"ה אלא במטע תחלה, מד"ר ויקרא שם.

ונה הפי' פי תבואו אל הארץ ונטעתם ביאת ארץ ותכליתו רק להחיות האדמה: ובמד"ר אהרי פכ"ב ואהב בהמון לא תבואה, כל מי שהומה אחר חמון, וקרקע אין לו מה הנאה יש לו, הן ישראל עם הספר, נעשה עם המסחר, לבש צורה גשמיות.

ובעד נזיד עדשים לחם צר ומים לחץ מוכר נשמתו תורתו ואידעאליו: אין ליהודי יסוד חזק בחיים אנומלל היהודי מכל גויי הארצות, כל עם ועם עובד בארצו וממנו לחמו הרי שקעה ספינתו בים ויש לו קרקע יעמד, ואם אין לו קרקע אין לה הכל גדול מזה" (במד"ר אהרי שם), כל זמן שלא ישוב ישראל לארצו ולא ישב תחת גפנו ותאנתו הכל הכלים עשרו ומסחרו.

ועי' בס' שלום ירושלים מהרה"ק מהר"י ז"ל האדמו"ר מקאצק הנדפס מתדש סי' ז' שהארץ ג"כ בנה. ובשו"ת אבני גזר יו"ד ח"ב סי' תנ"ד, ובסי' תנ"ה תשובה להג"ל ובסי' תנ"ז מהגה"ק בעל שם משמואל ז"ל ובקנטריס הארכתי מאד בנה ואכ"מ: שם והפנעני רש"י שפחלקו של שם נפלה והק' המפן' א"כ האיה באו הפנענים לדין עם ישראל דארץ פנעו שלהם.

אדרבה הם גזלו מישראל ובס' באר שבע סנהד' צ"א הביא הלבוש דודאי בחלקו של שם נפלה, אבל נח לא חלק רק הארץ ר"ל שדומי' וכרמים ומדבריות. לא עיירות בנויות, שמי בנאן ואח"כ הלה פנעו בציווי אבי' חם וכבש ארצו של שם בעודו מדבריות פי גם חם בעצמו הי' חי בימי אברהם כמו שם שהי' חי והי' זקן מאד, וכנען בנו הלה וכבש ארצות של שם בנו בלתי בנוית אבל לא כבש אותם לעצמו רק הי' שליח ושר צבא לאביו, וז"פ והפנעני אז בארץ שפכשו לחם אביו ואח"כ בנה חם צוען למצרים בנו וחרון וכל הארץ נתן לכנען בנו ובנה לו עיירות וכרמים.

וא"ש הא דסוף כתו' ופ' אלו נאמרין ורש"י שלח (י"ג כ"ב) וחרון ז' שנים נבנתה לפני צוען מצרים אפשר שפנה חם חרון לכנען הקטן קודם שיבנה צוען למצרים בנו הגדול, וא"ש דאגדות חלוקות הן.

ואפתי ק' היאף באו הפנענים לדון לפני אלכסנדר מוקדון, והא הוא בעצמו כבש כל המלכות בדד"ד דכל דאלים גבר, ועוד הי' כובשין המלכים זא"ז בדין כל דאלים גבר וי"ל שבאו בטענה חזקה מאחר שאנחנו אומרים שיש לנו תורת אלקית אין לנו ללסטית בטענת כל דאלים גבר שהוא דינא דנימוסית.

וע"ע בשו"ת זכרון יצח"ק בח"ת בנה. ובפר"ד דרוש ז.

ובס' טעם מן כ' דתמו' א' הא דכפל ויצאו ללכת ארצה פנעו ויבאו ארצה פנעו, ב' למה להזכיר פלל הליכה שהי' עד פנעו ואח"כ אמר שהי' הולך עד מקום שכם, והי"ל"ל רק ויבאו שפמה. ונקדים מחז"ל ב"ב ד' ק' ע"א קום התהלה צנה לאברהם שיהי' דייש אמיצרא ולקנותה בהילוף, לפ"ז אף דמצינו באבות דהלכו ע"י קפיצה ואפי' אליעזר הלה

בקפיצה אפ"ה הליכת אברהם בכנען ל"ה בקפיצה כפי שיהי' הולך בכל ארץ כנען ויהי' נח לכבוש לבני'.

ונה ל"ש רק בכנען שעתידי ליתן לזרעו, אבל שאר הארצות הי' יכול לילך בקפיצה וז"פניצאו לקחת ארצה כנען ולא כ' וילכו משום דלא הלכו כלל מארם נהרים עד כנען רק ויצאו לקחת כמו שפרש"י בפ' ויצא וילך חרנה יצאו לקחת לחרון.

ושם הי' ע"י קפיצה כמ"ש בפג"ה, ה"נ ויצאו רק לקחת ויבואו ארצה כנען, ונה הקפיצה ל"ה רק עד כנען ולא בכנען, וז"ש ויעבר אברם בארץ ההוא עד מקום שקם, ומפרש הטעם למה כף הי' וקאמר והכנעני אז בארץ שהי' הולך וכובש מזרעו של שם, ויאמר ה' לזרעה אתן הארץ לקף הי' אברהם צריף לילך כנען בלא קפיצה: שם רמב"ן כל גזירת עירין כאשר תצא לפועל דמיון תהי' הגזירה מתקיימת.

ע"י צל"ח ברכות ד"ז שכ' דאפי' החטא לא יגרום לבטל הגזירה, לקף הוצרך שפבר עשאה הגזירה פועל דמיון ובזה אין דבריו סותרים לגמ' פאן שאף בלי שום פועל דמיון אינה חוזרת שהיינו בלי גרמת חטא ובזה אנו צריכים להפוטב בע"י סי' ל"ד.

וע' בזה בא"י הים ברכות דנ"ה והובא ג"כ בפעץ יוסף בע"י דפוס ווילנא. ובזית רענן מהגרי"ל מלאסק.

ובמגילת סתרים על אסתר (ג' ט') על השקל שנתקשה משה ע"ש. והענין הוא דוגמא לאור הנה שאינו דולק בעצמו כ"א כשנאחז על הפתילה, ושלמה בת בעצמה אינה דולק כ"א כשקשורה בגחלת, דיסוד אש דבר דק רוחני ואין לו חלות רק כשנתפס בגשמי כן הנשמה צריף לבוש הגוף בעוה"ז, וכן נבואה רוחני צריף פועל דמיון.

וע"י באמת ליעקב בפ' ראיהו ב"ד שנה טעם שופר וצריף פשוטה לפני' ולאחר' שיתרבה חסד על הדין, תרועה גנוחי או יללה הוא דין ותקיעה חסד ושמחה כמ"ש וביום שמחתכם ומועדיכם ותקעתם ע"ש, ובגחלת יעקב ויצא (ל' ל"ח) וע"י לקמן בפ' שמות (א' כ"ב) בשם מעשה נסים, וע"ע שם ד"ה על אחת כו"כ, וע"י בהקדמה לס' אהבת אברהם.

ונפלאות מתורת השי"ת פע"ט. וס' יד הקטנה שער הגאולה האחרונה פרק י', וס' מנחת יהודה חאו"ח סי' כ"א אות ל"ב: שם ע"י בר"ה די"ג א' בתד"ה ולא שכ' ומ"מ דחי הראשונים, ועפר"ד דרוש ז' התם שפיר משום אשירות שמדורות כ"ו, ובהגהות מצפה איתן בש"ס ווילנא כ' בשם הט"א הא אדרבה אשירות מדורות ראשונים קודם שניתן לאברהם הי' יכולין לאסור ומה מקשה אאדש"ש, ובקו"א פי' דכוננת תוס' מאותן אשירות שניתן לאברהם וכו' וגם ז"א דהוי אילן שנטעו ולבסוף עבדו דמותר, ול"ג דגם קודם שניתן לאברהם ל"ה הארץ של הכנענים כמ"ש בת"כ אחרי דבחלקו של שם נפלו וכ"כ רש"י לך.

וכשנטלוהו הכנענים ל"ה יכולין לאסור בעבודתן שהי' נטועין מבני שם, וכן פנונת הגמ' רבנן להם מאבותיהם לא מאברהם כפרש"י אלא של נח שחלק א"י לשם וקאי אליבא דרב והוא חיבר הת"כ ואזיל לשיטתו'.

ובפדר"א פכ"ד שְהִנְחִיל לְשֵׁם כָּל אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת וְלָהֶם חוֹף הַיָּם וְלִיָּפֶת מְדָבָר וְשָׁדוֹת וְעֵי
בְּרָבָה קִהְלֵת בִּפ' אֵת הַכֹּל עֲשֵׂה יָפֶה בְּעֵתוֹ שֶׁהִי אֵילָנוֹת וְקָנִים מִיָּמֵי נֹחַ וּבְאֹתָן מ' שָׁנָה
קֶצְצוּ הַכְּנַעֲנִים הַיְשָׁנוֹת וְנָטִיעוּת חֲדָשׁוֹת וּכ"ה בְּרָבָה בְּשֵׁלַח.

וּמִזֶּה ק' עַל תּוֹס' דַּא"כ ל"ה אֲשֶׁרוֹת מְדוֹרוֹת רֵאשׁוֹנִים, וְעֵי מְכִילְתָּא בְּשֵׁלַח הוֹבָא בִּילְקוּט
שְׁל"ה רְשׁוֹת לְכַנְעָנִים לְקַלְקַל הַנְּטִיעוֹת פִּינּוֹן שְׁנִיָּתָן לַא"א. וּלְפִי"ז י"ל קו' תּוֹס' דְּבַע"ז
פָּרִיף שְׁפִיר אַאֲדַש"ש דְּמַה"ד אֵין לְכַנְעָנִים חֶלֶק בְּמָה שְׁנָטְעוּ עִתָּה פִּינּוֹן שְׁקַלְקְלוּ וְקֶצְצוּ
הַיְשָׁנוֹת הִי מְחֻנְבִּין לְנִטְוֶע אַחֲרִים, וַא"כ בְּמָה שְׁנָטְעוּ אֵין לָהֶם חֶלֶק רַק בְּמָה שְׁזָרְעוּ יֵשׁ
לָהֶם חֶלֶק דְּל"ש טַעַם דְּגַבֵּי נְטִיעָה, וַא"ש דְּלֹא תִקְשִׁי סֻגְגִי דִידֹן אֶסוּגְגִי דַע"ו וַא"ל
לְאוּקְמִי בְּפְלוּגְתָּא כַּמ"ש בַּט"א דְתִלְגִי בְּבְרִירָה אֶלֶּא דַק"ל דְּגַם בְּמָה שְׁזָרְעוּ אַמְאֵי יֵשׁ
לָהֶם חֶלֶק הָא הֵן עֲבָדִים לְיִשְׂרָאֵל וּמָה שְׁקָנָה עֶבֶד קָנָה רַבּוֹ, וְכַר"פ חֶלֶק, וִי"ל דְּשִׁינְיָה נְמִי
לְשָׂאָר בְּנֵי שָׁם.

וְע"ע בְּדְרָשׁוֹת מְהַר"י מִינְיָ דְרוֹשׁ ח', וְנִפְלְאוֹת מִתּוֹרַת הַשִּׁי"ת פַּע"ט: ח) אֶהְלֶה רִש"י
בְּתַחֲלָה נִטְע אֶהְלֵ אֲשֶׁתוֹ עַרְא"ם דְּדָרְשׁוּ יֵשׁ אִם לְמַקְרָא וְלְמַסְרַת וְאֵע"ג דְּלֹא אֲשַׁכְּחֹן
לְמִדְרָשׁ קַדִּימָה וְאִיחֹר שֶׁא"ה דְּצָרִיף לְכַבֵּד אֲשֶׁתוֹ יוֹתֵר מְגוּפּוֹ כַּמ"ש בִּפ' פִּסּוּי הַדָּם
(וְכַוֵּנָתוֹ לְדַפ"ד ב', וְק' דְטָפִי ה"ל לְהִבִּיא גַּמ' יְבָמוֹת ס"ב ב' דְלֶהְדִי מְפֹרָשׁ הַלְשׁוֹן דְּצָרִיף
לְכַבֵּד אֲשֶׁתוֹ יוֹתֵר מְגוּפּוֹ).

וּבַס' הַלִּיכּוֹת אֵלֵי סִי תִקְנִי"ב כ' דִּי"ל דְתִלְגִי בְרִש"י וְתוֹס' רִישׁ חֲגִיגָה ד"ה יִרְאֶה וְנ"ל
וְעוֹד דְדָרְשׁ הַמְסַרַת קוֹדֵם הו"ל לְמִדְרָשׁ הַמַּקְרָא קוֹדֵם, הֲרִי דְלִרְש"י הַכֹּלֵל לְדִרְשׁ
מְסוּרַת קוֹדֵם וְאַח"כ מַקְרָא וְלִתּוֹס' אֵיפְכָא וְשִׁקְטָה קוֹשִׁיָתוֹ וְאֶפְשָׁר שְׁנַתְלָה רִש"י וְתוֹס'
בְּהָא דְסַנְהֶד' (כ' ע"א) וְיָבֵא הָעַם לְהִבְרוֹת דְּוֹד כ' לְהִפְרוֹת וְקוֹרִין לְהִבְרוֹת בְּתַחֲלָה
לְהִפְרוֹת, רִש"י ס"ל דְהִכֵי גְרָסִי הֵתָם כ' לְהִפְרוֹת בְּכ"ף וְקָרִי לְהִבְרוֹת, וּבְהָא פִי מְשַׁנֵּי
דְרִישׁ הַמְסַרַת קוֹדֵם בְּתַחֲלָה לְהִבְרוֹת, וְלִתּוֹס' הִכֵי גְרָסִי כ' לְהִבְרוֹת בְּב' וְלִהְיוֹת דְרִישׁ
מַקְרָא קוֹדֵם, וְרַד"ק כ' וְרַז"ל אָמְרוּ לְהִבְרוֹת בְּכ"ף וְקָרִי לְהִבְרוֹת וּכ"כ ר' מְנַחֵם בֶּן סְרוּק
וַא"ש קו' הַרְא"ם דְאַשְׁכְּחֹן קַדִּימָה וְאִיחֹר, וּבְמַנְחוֹת פ"ט ב' גְרָסִי כ' וְנִסְכָּה וְקָרִינוּ וְנִסְכוּ
פִּיצַד נִסְכָּה דְמַנְחוֹת דּוּחִי דְנִסְכוּ דִינּוּ הֲרִי שְׁדָרְשׁוּ מְסַרַת קוֹדֵם לְמַקְרָא.

וּבַס' בֵּית הָאוּצָר ח"א כָּלֵל קַפ"ג, אוֹת י"ב הִבִּיא הַרְא"ם וְגו"א דְהִכֵי דְדָרְשִׁי לְתַרְנוּנֵי
אֲזִי יֵשׁ אֶל הַמְסַרַת קַדִּימָה, וְנ' דְזָה ג"כ תִלְגִי בְּפְלוּגְתָּא אֵי יֵשׁ אִם לְמַקְרָא אוֹ לְמַסְרַת דְנָהִי
דְהִיכֵי דְמַצִּינּוּ לְמִדְרָשׁ תַּרְנוּנֵי וְלֹא סְתָרִי אֶהְדְּדִי דְרִש"י תַּרְנוּנֵי, עַכ"ז לְמ"ד יֵשׁ אִם
לְמַקְרָא הִכֵי דְסְתָרִי א"כ הַמַּקְרָא אֶצְלוּ עֵינֵי פִינּוֹן שְׁדוּחָה הַמְסַרַת, גַּם הִכֵי דְדָרְשִׁי
תַּרְנוּנֵי עַכ"ז יֵשׁ אִם לְמַקְרָא מְשַׁפֵּט הַקַּדִּימָה, וְעוֹד דְלַעֲגוּן הַקַּדִּימָה הֲרִי גַם עִתָּה סְתָרִי
אֶהְדְּדִי שְׁהֲרִי א"א לְתַת הַקַּדִּימָה לְשִׁנְיָהֶם רַק לֹא וְהִכֵי דְסְתָרִי שׁוּב ס"ל יֵשׁ אִם לְמַקְרָא
וְלְמ"ד לְמַסְרַת אֲזִי לְהִיפּוֹד: י) וְיִהִי רַעֲב עַרְמְב"ן, וּבְהִגָּהוֹת הַרְש"ש פִּיָּה מ"ג דְאַבוֹת כ'.

הַרְבַּ חֲשַׁב בְּנִסְיוֹן ג' וְיִהִי רַעֲב וְהוּא מְרַמְב"ם וּכ"ה בַּפְדֵר"א פכ"ו בְּנִסְיוֹן הַד', וְהַרְמְב"ן
חֲשַׁבְוּהוּ לוֹ אֲדַרְבָּה לְחַטָּא שְׁיַצָּא מְהָאֶרֶץ שְׁנַצְטָנָה עֲלֵי מְתַחֲלָה מְפַנֵּי הַרַעֲב כִּי אֱלָקִים
בְּרַעֲב יִפְדָּנוּ מְמוֹת, וְכ' עוֹד וְע"ז נִגְזֵר עַל זָרְעוֹ הַגְּלוּת בְּמַצְרַיִם מְקוֹם הַמְשַׁפֵּט שְׁמָה
הַרְשַׁע, וְשֵׁנ' דַּה' צָוָהוּ עַל ב' דְבָרִים א' שְׁיִלְף מְאַרְצוּ ב' אָנָּה יִלְף וְהוּא אָמְרוּ אֶל הָאֶרֶץ
אֲשֶׁר אֲרָאָךְ, וְאַבְרָהָם קִיָּים מִיָּד מַצְנוֹת ה' וְיִלְף אַבְרָם כְּאֲשֶׁר דָּבַר אֵלָיו ה', אָף יַעַן שְׁלֹא

הִרְאָהוּ עֲדֵינָן הָאֲרִיז אֲשֶׁר יָבֵא לְשֵׁם לְכוּ הֵלֶךְ כַּדְּכֵי אֶל מְקוֹם שְׁכֵם עַד אֵלוֹן מוֹרָה כּו', וּבְדֶרֶךְ פֶּלֶל אָמַר וַיִּסַּע אַבְרָם הֵלֶךְ וַנְּסוּעַ, וּבְקִיּוֹת הֶרְעֵב בְּאֵ"י וַיִּרְדּוּ אַבְרָם מִצְרִימָה עַד שֵׁא"ל ה' שָׂא נָא עֵינַי וּרְאֵה, אֲזַי וַיָּבֵא וַיִּשָּׁב בְּאֵלֹנֵי מִמְרָא, וּר"ל דְּנִתְיָשָׁב שְׂמָה וְלֹא נִסַּע עוֹד, וּמָה שֶׁהֵלֶךְ תַּחֲלָה לְכַנְעַן לֹא מִפְּנֵי שְׁנֻצְטוּהָ עֲלֵי פְרַמְב"ן רַק כְּמוֹ תַרְח אַבִּי לְקַחוּ מִתַּחֲלָה לְלָכֶת פְּנֻעָה: וּבְשׂו"ת בֵּית יִצְחָק אַה"ע ח"א ס' ב', הֵק' לְדַעַת תּוֹס' שְׁבֵת ד"י ב' ד"ה וְשָׁל דְּבִבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים הִי אַבְרָם בֶּן ע' שָׁנָה וְאֲזַי נִגְזַר עֲלֵיהֶם וּבְצֵאתוֹ מִחֶרֶן הִי בֶן ע"ה וּבְכָר נִגְזַרָה עֲלֵיהֶם.

וּצ"ל דְּרַמְב"ן קָאֵי בְּשִׁטַּת הַמְּפָן דְּבִבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים הִי בֶן ע"ה וְא"כ ל"ק מָה שֶׁהֵק' עֲלֵי הַמַּעֲשֶׂה ה' מר' פְּנִיחָס דְּדֶרְיָשׁ אָמַר ה' לְאַבְרָהָם צֵא וּכְבוֹשׁ אֶת הַדֶּרֶךְ לְפָנַי כּו', דר"פ בְּשִׁטַּת הַסֵּדֶר עוֹלָם הוּבָא בְּתוֹס' הַנ"ל דְּכָבָר נִגְזַרָה הַגְּזֵרָה בְּעַת שֶׁהִי אַבְרָהָם ע' שָׁנָה.

וּבַהֲקִדְמָה לִס' תַּפְאֲרַת מְנַחֵם עַל פְּתוּבוֹת כ' דְּבָר חֲדוּד עַל הַמַּד' לֹא נִתְקַרְרָה דַּעַתוֹ שֶׁל דָּוִד עַד שֶׁהִגִּיעַ לִפ' בְּתוּלָה נִשְׂאָת, דֹּאִי בְּכַתוּבוֹת ד"ט אֹרְי' כ' גֵּט ע"ת אִם יָמוּת וּכְשִׁמַּת חָל הַגֵּט לְמַפְרַע וְלֹא חֲטָא דָּוִד, וְזֶה אִי אֲזֵלִי בְּתַר מַעֲשֶׂה בְּפוּעַל, אֲבָל אִי אֲזֵלִי בְּתַר מַחְשָׁבָה יֵשׁ חֲטָא דְּבִשְׁעַת מַעֲשֶׂה לֹא יָדַע אִי מְגֻנְרֵשֶׁת שְׂמָא לֹא יָמוּת, וּבְמַגִּילָה י"ב נִתְחַיֵּיבוּ יִשְׂרָאֵל פְּלִינֵי שְׁנֵהֲנוּ מְסַעוּדַת אַחְשָׁרוּשׁ וְק' הָרִי קַבְּלַת תּוֹרָה הִי בְּאֵנְס, וְע"כ דְּבַד"ש אֲזֵלִי בְּתַר מַעֲשֶׂה וּבְפוּעַל הָרִי קַבְּלָה, וְא"כ לֹא חֲטָא דָּוִד, אֲדָּ ז"א דְּב"נ שְׁשֵׁבֶת ח"מ, וִי"ל דְּאֲזֵלִי בְּתַר מַחְשָׁבָה וּמ"מ נֶעְנְשׂוּ בַּמַּמ"נ אִי יִחְזָרוּ מִקְבָּה"ת יִהְיוּ חַיִּיבִים מִיָּתָה מַחְמַת שְׁמִירַת שְׁבֵת.

וְזֶה תִּלְי' בְּפִלְגֵי הָרֵאשׁוֹנִים אִי אֲבוֹת יִצְאֵוּ מִפֶּלֶל ב"נ וְאִי יִצְאֵוּ מוּכַח דְּאֲזֵלִי בְּתַר מַעֲשֶׂה, דֹּאִל"ה לְמָה נֶעְנְשׂוּ דִּיכּוּלִּים לְחֻזּוֹר בְּהֶם וּמ"מ אִין דִּינָם כְּב"נ. וּבְרַמְב"ן פ' לָךְ דְּאַבְרָהָם חֲטָא כּו' וְאִי יֵשׁ לָהֶם דִּין יִשְׂרָאֵל לֹא חֲטָא דְּכַפ' הַבַּע"י ס"ד ב' אִי דְּשָׁרָה אֵיִלּוֹנִית הִיָּתָה וְקִי"ל דְּהָרִי מְקַח טְעוֹת וְהִיא פְּנוּיָה, אֲדָּ הָא הַטַּעַם מִשׁוּם דְּקִיְדָשָׁה ע"מ שְׂאִינָה אֵיִלּוֹנִית. וּבְגַמ' פְּרִיָּה אִיָּהּ מְהַנִּי תְּנָאִי בְּבִיָּה הָא א"א ע"י שְׁלִיחַ וּמִשְׁנֵי דְּאִיְתַקַּשׁ הַנְּוִיּוֹת לְהַדְדִּי, וְכִינּוּן דִּיכּוּל לְקִיָּים עִי"ש בְּכֶסֶף וּשְׁטָר מְהַנִּי ג"כ בְּבִיָּה. וּבְב"נ דְּל"מ כּו"ש רַק בִּיָּה כְּמ"ש בְּסִנְהֵד'.

שׁוֹב ל"מ תְּנָאִי וְא"כ אִי נִימָא דְּהָרִי כְּב"נ שְׁפִיר הָרִי קִיְדוּשִׁין וְחֲטָא אַבְרָהָם וְע"כ דְּדִינָם פְּיִשְׁרָאֵל, וּמוּכַח דְּאֲזֵלִי בְּתַר מַעֲשֶׂה וְלֹא חֲטָא דָּוִד אֲדָּ לְשִׁי ר"ת פְּתוּבוֹת ד"ג: דְּבִבְיָאֵת עֲפוּ"ם לִיכָּא חַיִּיב מִיָּתָה דְּהָרִי כְּבִיָּאֵת בְּהֶמָּה, שְׁפִיר י"ל דְּדִינָם כְּב"נ וּמ"מ לֹא חֲטָא אֲדָּ מִמְשָׁנָה דְּבַתּוּלָה נִשְׂאָת מוּכַח דְּבִיָּאֵת עֲפוּ"ם ג"כ חָשׁוּב בִּיָּאֵה דְּתוֹס' הֵק' דְּלְמָה תִּקְנוּ דְּתַנְשָׂא בְּד' הָא אִיכָּא ס"ם וְתִי דְּתִיקְנוּ מִשׁוּם אֲשֶׁת כְּהֵן וּפְחוּתָה מִג' דְּלִיכָּא רַק סָפַק א', וְלר"ת אֲפִתִי אִיכָּא ס"ם שְׂמָא מְעַפּוּ"ם וְע"כ דְּבִיָּאֵת עֲפוּ"ם ג"כ אוֹסֵר, וּמִמִּילָא הָרִי קִיְדוּשִׁי טְעוֹת דְּדִינָן פְּיִשְׁרָאֵל וְלְמָה נֶעְנְשׂוּ בִּימֵי הַמֶּן וְע"כ דְּאֲזֵלִי בְּתַר מַעֲשֶׂה וְלֹא בְּתַר מַחְשָׁבָה וְלֹא חֲטָא דָּוִד, וְז"ש הַמַּד' דְּלֹא נִתְקַרְרָה דַּעַתוֹ עַד שֶׁהִגִּיעַ לִפ' ב"נ דְּמִשְׁם יֵשׁ הוּכַחָה דְּאֲזֵלִי בְּתַר מַעֲשֶׂה עַכְתָּ"ד בְּקִצּוֹר.

וְעִי בְּפִתְיָה לְפָנַי הַוִּשְׁעַ פְּתוּבוֹת מ"ש בְּזָה: יֵא) יְדַעְתִּי רַש"י עַד עֲכָשְׁיוֹ לֹא יָדַע עֲשׂו"ת נוֹדַע בִּיהוּדָא מ"ת או"ח ס' כ"ד שְׁנֻצְטָל עַל הַגַּמ' דְּמַגִּילָה ט"ו ד' נְשִׁים יְפִיפִיּוֹת, לְמָה

קָשְׁבוּ זֹאת, וְהָשִׁיב אֶף דָּאִין לְעַמּוּד עַל סוּדָם, אַעפ"כּ יֵשׁ תּוֹעֵלֶת בְּכָל א', מֵה שֶׁחֲשָׁבוּ שָׂרָה לְהוֹדִיעַ כְּמָה צְנוּעַ וְקָדוּשׁ הִיא אַבְרָהָם פִּינּוֹן דְּהִיָּתָה יפ"ת וְדָאִי הִיָּתָה מִפְּנֵי רְסֻמַּת בְּדוּרָה, וְעכ"ז לֹא הִסְתַּפֵּל בָּהּ כַּמ"ש רַש"י בַּפ' לָהּ, וְעִי' בְּזִיזַת רַעְנָן מֵהַמַּג"א, וּבְפֶרֶדְס דְּדוּד: יב) וְהָרְגוּ אֹתִי וְאֹתָהּ יַחֲיוּ, הַק' הַמְּפָן' לְמָה הוֹסִיף וְאֹתָהּ יַחֲיוּ דְמִשְׁמַע דָּאָם הִיא הוֹרְגִין אֹתָהּ הִיא מְפָנִיס, וְעו"ק מַמ"נ אִי מְקַיְיִמִין ז' מְצוֹת לֹא יַעֲבְרוּ עַל שַׁפ"ד אֶף אִי תֹאמַר שְׂאִשְׁתּוֹ הִיא וְאִי אֵינָם מְקַיְיִמִין לְמָה יַהֲרִגוּ אוֹתוֹ בְּחַנּוּם, וּבְכַל"ח כ' ע"פ הַפֶּר"ד דְּלִקְהָ אַבְרָהָם הַפִּיל עֲצָמוֹ בְּכַבְשָׁן הָאֵשׁ אַע"פ דַּבְב"נ לֹא אָמַרְי' יַהֲרִג וְאֵל יַעֲבֹר, מִשּׁוּם דְּלַחֲוִמְרָא הִיא חוֹשֵׁשׁ כִּי־שְׂרָאֵל וּמְצַוָּה עַל קַה"ש.

וּא"א הַפִּיר בְּשָׂרָה שְׁגַם הִיא תַּהֲרֵג וְלֹא תַרְצָה לְעַבֹּר בְּעַרְיֹת, וּז"ש וְהִיא פִי יִרְאוּ אֹתָהּ וְיִרְצוּ לְבַעֹל אוֹתָהּ וְאֵתָהּ לֹא תַרְצָה וְתִמְסַר עֲצָמָהּ לְמִיתָה, וְיֹאמְרוּ הַטַּעַם שֶׁא"א אֵת וּבִשְׂבִיל זֶה לֹא תַרְצָה לְשִׁמּוֹעַ לָהֶם, וְלֹא יֵהִי לָהֶם עֲצָה רַק לְהַרְגוּ אוֹתִי וְעִיד"ז אוֹתָהּ יַחֲיוּ וְתִבְעַל לָהֶם בְּרַצוֹן, וְא"ש דְּמַצְדָּם לֹא יִצְרְכוּ לְהַרְגֵנִי מַמ"נ כַּנ"ל רַק שְׂיַעֲשׂוּ זֹאת בְּשְׂבִיל לַחֲיוֹת אֵת שָׂרָה וְשֶׁהִיא לֹא תִמְסֹר נְפִשָׁה לְבַעוּל בְּלֹא"ה.

וּבַס' אֶרֶץ חֲמֻדָּה לְהַמְלִיכִים כ' דְּאֲנָשֵׁי אוֹה"ע הַקּוֹדְמִים אִם רָאוּ א' מְנֻפֵּל עַל בְּנֵי דוּרוֹ הִיא מְשַׁתְּחִימִים לְפָנָיו וְקוֹרְאִים לוֹ אֱלוֹהִים, וּפְרַעַה עֲשֵׂה עֲצָמוֹ לְאֱלוֹהִים, וְהִיא חוֹק אֲצֵלָם שְׂאִסוּר לְהַדְיוּט לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּשַׂרְבִיט אֱלֹהִית וְחַיִּיב מִיתָה, וְחַשֵּׁשׁ אַבְרָהָם כְּשִׂירָאוּ שָׂרָה מְנֻפֵּלָת בְּיָפֶיָהּ יַחֲשִׁבוּהָ לְאֱלוֹהִים וְיִתְחַיֵּיב אַבְרָהָם מִיתָה עַל שֶׁהִיא אֲשֶׁתּוֹ דְּאִסוּר לְהַדְיוּט לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּשַׂרְבִיט אֱלֹהִית, וְעו"א נִיְהַלְלוּ אוֹתָהּ אֵל פְּרַעַה שְׂרָאוּי' לְמַלְךָ וְלֹא לְאַחֵר.

וְעִי' בְּפֶרֶדְס דְּדוּד שְׁתִּי דְּגַבֵּי שַׁפ"ד יֵשׁ חַד אִיסוּר, וּבֹא"א עוֹבְרִים עַל כָּל בְּעִילָה עַכְמ"ש הַר"ן בְּסוּגְי' דְּמִי שְׂאִחְזוּ בְּוִלְמוֹס ע"ש פְּלוּל גְּדוּל, וּבֹאוּ"ח הַנְּסַפָּח לְכַת"א פ' וַיִּשָּׁב וּבֹאוּ"ח קִידוּשֵׁין דִּי"ד, וּבַס' מְגִדְנוֹת אֱלִיעֶזֶר בְּדָף ו', וּמְרוֹב אֲרִיכוֹת לֹא הֶעֱתַקְתִּי: שָׁם וְאֹתָהּ יַחֲיוּ.

מִקְשִׁים הָעוֹלָם דְּמָה פְּרִיָּהּ בְּקִידוּשֵׁין י"ג ב' דְּמִיתַת הַבַּעַל מְנַלֵּן שְׁמִתִּירָה לִינְשָׂא, נִילַף מֵאַבְרָהָם שְׂאִמַר וְאֹתָהּ יַחֲיוּ כְּדִי שְׂיַקְחוּ אוֹתָהּ לְאַשָׁה הָא פִּינּוֹן דְּמִיתַת הַבַּעַל אֵינּוּ מִתִּיר מֵה יוֹעִיל שְׂיַהֲרִגוּ לְאַבְרָהָם אַע"כ דְּמִתִּיר, דַּב"נ מְצוּוִין עַל עַרְיֹת.

וּכ' בַּס' פְּלוּלָא חֲרִיפְתָּא בְּקִידוּשֵׁין, דְּבַתּוֹס' שָׁם תְּמָהוּ לְמָה לֹא יִלְפִינּוּ שְׁמִתִּיר מִיתָה מִק"ו מַגֵּט, מֵה גֵט שְׂאִינּוּ מִתִּיר לִיְבָם מִתִּיר לְעֵלְמָא, מִיתָה שְׁמִתִּיר לִיְבָם כְּשִׂאִין לָהּ בְּנִים אֵינּוּ דִין שְׁמִתִּיר לְעֵלְמָא ע"ש, וּבְאַמַּת א"ש דְּאִי הָוִי יִלְפִי מִק"ו הו"א דִּיּוּ לְבָא מִן הַדִּין לְהִיּוֹת כְּנֻדוֹן מְהִיכִי קָא מִיִּתִּי לָהּ מִמִּיתָה שְׁמִתִּירָה לִיְבָם, וְע"כ כְּשִׂאִין לָהּ בְּנִים וְהַק"ו הוּא טוֹב, וְקו' הַגַּמ' כְּשִׂישׁ לָהּ בְּנִים תַּהֲיָה אִסוּרָה לְעֵלְמָא וְע"ש בְּמַהֲרָש"א בְּשֵׁם ר"י בֶּן לֵב, וּבְהַמְקָנָה.

וְא"כ א"ש דְּכָל קו' הַגַּמ' מַנ"ל דְּמִיתָה מִתִּיר רַק כְּשִׂישׁ לָהּ בְּנִים, וְאַבְרָהָם עֲדִיין לֹא הִיָּה לוֹ בְּנִים וּבְלֹא"ה מְוַתֵּרַת מִכַּח הַק"ו דְּגַמ' ע"ש: וּבְנֵי הַרַה"ח מו"ה דְּדוּד נ"י תִּנְרֵץ עַפְי"ז מֵה שֶׁהַקְּשָׁה אִמְאִי לֹא יִלְיָף בְּגַמ' דְּמִיתָה מִתִּיר מְקַרָּא מְפֻרָשׁ, אֲמֹר (כ"ב י"ג) וּבַת כְּהֵן כִּי תִהְיֶה אֶלְמָנָה וְגֵרוּשָׁה וְזָרַע אִין לָהּ וְשָׂבָה אֵל בֵּית אֲבִיהָ מִלְחָם אֲבִיהָ תֹאכַל וְאִי נִימָא דְּמִיתָה אֵינּוּ מִתִּיר הָרִי לֹא שָׂבָה אֵל בֵּית אֲבִיהָ וְעֲדִיין מְקַרֵּי גִשׁוּאָה לִיִּשְׂרָאֵל וְלָמָּה תֹאכַל,

ואנ"ל דמ"מ תחת בעלה אינה, אבל ז"א דביבמות ס"ז ב', דרשו ושבא אל אבי פרט לשומרת יבם דאגידא בי'.

וגם פאן אגידא בי', ודוסק לחלק בין אגידא דבעל שמת לאגידא דיבם, דמה נפק"מ דסו"ס לא מקרי שבה לבית אביה דעדיין זקוקה לבעל, וע"כ דמיתה מתיר. והיא קו' מןשפלת, ויש להוסיף דאי נימא דמזונות אשה מה"ת, עי' פתובות מ"ז ב' ואי מיתה אינה מתיר לעלמא בנדאי ניוזנת משל בעלה, ולא שינה מלחם אביה תאכל.

ולחנ"ל א"ש דקו' הגמ' הני רק דמיתה מתיר היכי דיש לה בנים וא"כ לא הי' יכול לילף מבת פהו, דקא ב"כ לא היתה לה בנים, דאם יש לה בנים אינה שבה לאביה לאכול בתרומה: ובני שיח' הקשה קושיתו להגאון המובהק מדונינסק שליט"א והשיב לו בקיצור וז"ל: הנה הא דמיתה לא מתרת לא משום שהיא ברשותו רק דלא מהני ליפטור לעלמא וזה לא נקרא שהיא ברשות ישראל, וע' בגיטין דפ"ה ע"א חוץ מתרומתה מהו ע"ש ברש"י ותוס' ולא פירשו כה"ג אם אביה פהו שלא תאכל וע"כ דזה בנדאי שויר באישות, ועי' ביבמות נ"ח ב' ואכמ"ל, גם משפחת אם נפלה לפני יבם וחלץ לה דמותרת לפל, כ"ד הדו"ש יוסף ראזין רב דפה דונינסק: ובס' בית יהודה תי' קו' הנ"ל עכמ"ש ברמב"ם פ"ט ה"ח ממלכים, אימתי תהי' בב"נ שגורשה, משיוציאנה מביתו או משתצא מרשותו ואין להם גירושין בכתב וכשיצאו לפרוש זמ"ז פורשין ע"ש, ולפי"ז ב"נ לא צריך פתיבת הגט ורק בשילחה מביתו סגי, א"כ מיתה אין שילוח גדול מזה לכך אין ראי' מאברהם דשם לא משום מיתה אלא משום גירושין, דאם ימות אברהם הרי נשפתחה שרה ממנו, אבל בישראל מנלן דמיתה מתיר לעלמא ע"ש: והנה הפני יהושע שם בקידושין חידש דאפילו להמסקנא דבישראל איכא קרא דמיתה מתיר אפ"ה בב"נ אסור מעשה דודקב, וא"ש בזה הא דאמר יהודה הוציאה ותשרף דתמר בת פהו היתה וק' דקא היתה פנוי' דער ואונן מתו.

אבל אי בב"נ אין מיתת בעל מתיר א"ש, אבל לאחר שאמר יהודה צדקה ממני, ונזפר והפיר בה שהיא בתולה דער ואונן של"כ שמשו ובב"נ לא הוי בעילת בעל רק בכדרכה, וקידושין נמי בב"נ ל"מ, והיינו דקאמר צדקה ממני ע"ש.

אבל מאוד תמוהים דברי הפנ"י מגמ' מפונרשת סנהדרין נ"ח א' ודילמא לאח"מ מוכרמב"ם פ"ט ה"ה ממלכים ובכ"מ שם, ובכתבי הגה"צ ר' צבי הערש הפהו ז"ל אבד"ק זגייערש ראיתי שהק' על הרמב"ם הנ"ל דמיתת הבעל מתיר בב"נ.

הא קרא ואיש אחר יקחנה דילפינן דאלמנה מותרת לא מיירי בב"נ וליכא למימר מי איכא מידי כו' לפמ"ש תוס' חולין ל"ג א' ד"ה אחד דהיכי דבלא"ה אסור לישראל משום דבר אחר ל"ש מא"מ כו' וה"נ בלא"ה אסורה לישראל משום נכרית.

ועכצ"ל דזה מצד הסברא לפי הרמב"ם הנ"ל דבב"נ דליכא בעולת בעל מיפרשו זמ"ז בשילוח בלבד בלא פתיבת גט, א"כ מיתת הבעל לא גרע משילוח בעלמא ועי' בנמ"י פ' נושאין על הגאנוסה, והובא בקיצור ברמ"א יו"ד סי' רס"ט סעי' ט' דגר שנתגניר ואשתו עמו אם אינו רוצה לקיימה יוצאת בלא גט ע"ש היטב בנמ"י, וע"ע פתיבת גמא פ' שופטים ותצא, ובקובץ פנסת חכמי ישראל סי' קס"א מ"ש בזה הגאון מהרש"ם ז"ל מברעזאן.

והנה גם בלא דברי הפנ"י קשה על הגמ' דפרייה ודילמא לכ"ג בלאו ולכ"ע בעשה ופירשו התוס' משום עשה דודבק באשתו הא ע"כ צ"ל דעשה ודבק אינו לאחר מיתה דאל"ה למ"ל א"א גבי ב"נ היינו א"א ע"ש וצ"ע.

ונוכל לומר דתלמידי הא דמיתת הבעל מתיר ולב"נ אסור, מהיכי ילפינן דמיתת בעל מתיר, אי ילפי' מהא דאז כי ימות האיש האחרון ואיתקש מיתה לגירושין, ממילא לב"נ דאין קידושין מתיר גם מיתת הבעל אינו מתיר, אבל אי ילפינן מהה פן ימות במלקמה ואיש אחר יקחנה ממילא לב"נ נמי מתיר מטעם אי איכא מידי: ועיקר קו"ה הנ"ל מבת פהו מצאתי שהעיר בזה בשו"ת שואל ומשיב תליתאה ח"ג סי' ל"ו ונשאר בצע"ג.

וי"ל בזה דהגמ' מסופק מנ"ל דמיתת בעל מתיר ואין ראי' מדאוכלת בתרומה דהיא רק בלא הניח בן ואפ"י בני בנים פוסלין אותה מתרומה עי' יבמות ד"ע ע"א ובכה"ג דלא הניח בן הרי נאסרה באיסור יבמה לשוק וזקוקה ליבום ושוב לא נשמעינן מהדא דמיתת הבעל מתיר לשוק.

אבל עדיפא מינן' נוכל להקשות דנלמוד דמיתת הבעל מתיר מהא גופי' דאם מת הבעל בלא בנים דזקוקה ליבום, ואולם בחיי בעלה אפי' לאחר גירושין דמותרת לעלמא אבל לאחיו אסורה משום אשת אח, הרי בהד"ל דמיתת הבעל מתיר מקורבת אשת אח, וה"ה בהניח בנים מיתת הבעל מתיר לשוק, דכה"ג פרכינן בקידושין ס"ז ב' דגמרינן שם דאין קידושין בא"א מאחות אשה ופרייה מה להנהיף שאין לה היתר בחיי אוסרתה דאפילו נתגרשה מבעלה ג"כ אסורה לקרובים ונאסרת עליהם מקודם רק לאחר מיתת הבעל מותרת משא"כ א"א יש לה היתר בחיי אוסרה ע"י גירושין ע"ש הרי בהד"ל דלאחר מיתת בעלה נלקח ממנה שם אשתו מבעלה הראשון, וממילא נשמעינן מהדא דמיתת הבעל מתיר.

ועוד יש להקשות דמסברא ידעינן דמיתת הבעל מתיר דהרי הא דאין קידושין תופסין בא"א, באמת נוכל ללמוד מתחילת קידושין דהתורה אמרה פי יקח איש אשה ואשה לבי תרי לא חזי' דהוי חצי אשה בקידושין ד"ז א', וממילא גם בא"א דאין קידושין תופסין בה נוכל ללמוד מינה, דמה לי אם שניהם מקדשים בב"א, או אם אחד מקדשה בתחילה, ואחר קידושין דראשון בא השני וקדשה לעצמו סו"ס אשה לבי תרי לא חזיא, וממילא במת בעלה, בכה"ג שפיר ידעינן מצד סברא דמותרת לשוק דהרי לאחר מיתת בעלה לא הוי חצי אשה לגבי מי שנתקדשה לו דהרי אישות דבעלה הראשון אנדא לי' פינן דמת ואינו לפנינו וכמוכין.

ויש להאריך בכל זה ועי' מה שפכתתי בפ' שמות (ב' א') בשם תשו' מי באר, ובמטות (ל"ב כ"א) באריכות ה' יזפני להוציא לאור: יג) אהותי וגו' וחייתה נפשי בגללה, ותמהו דנראה דרק טובת עצמו דרש, ובס' ארץ חמדה כ' ע"פ הר"ם בה' מלכים דב"נ אי משלח אשתו מביתו אם יוצאת ואומרת שאינה עוד אשתו ה"ז גירושין וא"צ גט, וידוע דברי רמב"ן דאבות לא קש מצות רק בא"י ולא בחו"ל רק ז' מצות ב"נ בתולדות (כ"ו ה') וא"א נרא שמהצרים יקחו שרה ויעברו על איסור א"א, וכ"מ שחבירו נענש ע"י אין מכניסין במחיצת הקב"ה והי' עצתו שתאמר שאינה אשתו וממילא היא מגורשת בדין ב"נ ולא יענשו על ידו.

וז"ש למען ייטב לי בעבורך שלא אענש על ידך עש"ה. ולא ביאר הדברים היטב שעדיין ק' אמאי נגע ה' לפרעה לפי דברי' שלא הייתה א"א דהיא מגורשת.

אבל באמת נכונים הדברים שלא מצינו בתורה רק שאברהם אמר לה שתאמר שאחותו היא אבל היא לא אמרה כלל, וא"כ היא עדיין א"א ושפיר נענשו. ועדיין ק' אמאי לא פייס פרעה לאברהם ותיקף שלח אותו מביתו, וגם לא מצינו כששאלו פרעה למה לא הגדת לי כי אשתך לא ענה אותו דבר, ולאבימלך השיב ועמ"ש בזה בדברי שאול פ' ני"א.

ובני הרה"ח מו"ה דוד נ"י אמר בזה ע"פ הרמב"ן פאן דפרעה לא שאל אותו מדוע רק אמר לו בספק מה זאת עשית לי להוציא מפיו האמת אם אשתו או אחותו היא לראות מה טוב לו, ואברהם שמתק ולא השיב לו כלל מרוב פחדו, אז הבין כי אשתו היא ע"ש, נמצא דהי' ספק אצל פרעה אבל באבימלך הי' ודאי שאשתו כמ"ש דגם בעוה"ב שנייך ת"ת, ומשו"ה דייק שכר מצוה בה"ע ליפא דאינה משתלמת אלא בסוף, אבל לימוד דאין לה הפסק ישולם גם בעוה"ז דאין סוף לפעולה זו.

וערמב"ם ותוס' יו"ט ריש פאה דבמצות שפין אדם לחבירו יש שכר בה"ע, ובתויו"ט מסיים ות"ת פנגד פולם. דגדול תלמוד שמביא לידי מעשה, וי"ל הפשט בדברי דהי' ק' לי ה'א ת"ת אינו בין אדם לחבירו ואמאי יש שכר בה"ע, ולכן פ' תלמוד מביא לידי מעשה ובמעשה איפא בין אדם לחבירו, ועי' מהרש"א סופ"ק דקידושין דלרבים יש שכר אף בה"ע, ועי' באור חדש שם דז"פ ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקלה דייק שאני נותן לפניכם "הרבים" היום אפי' בעוה"ז, וז"פ רש"י סוף נאמתחנן אשר אנכי מצוה היום לעשותם.

היום לעשותם ולמחר לקבל שכר, היום לעשותם ולא למחר לעשותם, ולהנ"ל חזא תליא באידך מדלמחר לקבל שכר היינו משום דאין שכירות משתלמת רק בסוף, וש"מ דמחר לאו זמן פשי' הוא דאל"כ אין עדיין זמן לשלם שכר ומתי ישלם, וכשם שמשתלמין לעתיד פ' ה"ל לשלם מיד, אע"כ ממילא נשמע לא למחר לעשותם, ובחנ' פתבתי הרבה בזה: ובדברי רש"י שפרע הקפותיו הקשו המפן' וכי לזה מעות בעת שלא ידע שיהי' בידו לפרוע, ועוד מי פתי להניח מעותיו על קרן הצבי וילנה לאיש נודד מארצו בעת הרעב, וי"ל דהקפה הוא כשאינו מחזיר לו דבר שלקח פגון ליקח סחורה בחנות לפרוע ממון והלואה שמחזיר אותו דבר שלנה מעות לחזור מעות, וכן במזונותיו של אדם פעמים ישיג מה' אותו דבר בעצמו, ופעמים דבר אחר כמ"ש השמים שמים לה' והארץ נתן לבנ"א וכ' לה' הארץ ומלואה ומשני בברכות דל"ה.

פאן קודם ברכה פאן לאחר ברכה, הרי דאם מברך על הפת הוא תשלומין בעד הפת ונקרא הקפה דאינו מחזיר אותו דבר שקיבל, וכשנותן לעני מפתו אז הוא מחזיר אותו דבר שלקח ונקרא הלואה כמ"ש "תן לו משלו" וכמוכן שיותר טוב ליתן צדקה, וז"ש בחזירתו פרע הקפותיו ברתו מצרימה והי' חסר לחם והיה מסתפק במה שבירך על הפת, אבל בחזירתו והי' ברכו בעושר אז פרע הקפותיו שלם בעד החזון אשר השיג אז בתורת הקפה.

עי"ל דמכבדי עשיר רבים אבל מכבדי עניים מועטים, ועשיר שפא לעיר מכובדים שבעיר רצים אחריו שילין אצלם. אבל עני שפא אין לו אכסניא, ורק עני העיר מרחמין עליו, וכן היה פשהלה אברהם למצרים הי' עני, ועכ"פ ל"ה עשיר גדול ורק מועטין נחנו לו אכסניא, וכשחזר הי' עשיר ובאו פנגדו כל העשירים ורצו שילין אצלם.

אבל אברהם הלה להאכסניות של עניים שלן מקודם, ועי"ז עשה להם פבוד גדול, ובזה פרע להם הקפותיו שהי' חייב להם תודה על שקרבו אותו, וז"ש ואברהם פבד מאד במקנה בפסך וזקב, עתה הי' לו פבוד מאד, וגם העשירים רצו להכניסו אבל אברהם "וילה למסעיו" הלה ולן באכסניות שלן מקודם ובזה פרע הקפותיו: עי"ל דבחו"ה שער הבטחון בפתיחה הביא בחסיד א' שנסע למרחקים לבקש טרף ועלי הדרך התנפח עם א' על דבר אמונתו, וא"ל האיך אתה תאמן בה' שהוא הזן ומפרנס לכל, ומדוע לא נתן לה פרנסה במקומה שלא תצטרך לנדד לתחם ואי' אמונתה? ויכלם החסיד ולא מצא מענה, ויקבל עליו לשוב העירה ע"ש, פן באברהם בכל מקום בואו שהוכיח להם צחקו עליו ואמרו מדוע אנחנו יושבים שלום ואתה נודד? והי' חייב להם תשובה, וכשחזר ואברהם הי' פבד מאד במקנה בפסך וזקב וה' עשה שפטים במלה חצרים שרצה להרע לו, והנס הזה הי' נשמע בכל מקום.

וז"פ פרע הקפותיו ר"ל התשובות שהי' חייב להם עתה ענה להם. מספרים פשה' גזירות בימי הקיסר הרוסי אלכסנדר השלישי וע"י השתדלות הבאראן גינזבורג השיגו הרבנים מרוסיא ראיון אצל שר הפניה, וזה הודיע להצורר פאביפדאנאסואו ימ"ש.

שיהי' אצלו בשעה הראיון. ושפך זעמו על עם ישראל ואמר אני מבין תועלת פל הנבראים מהדומם עד המדבר מביאים קיום לעולם.

רק קצרה בינתי תועלת עם ישראל להעולם בקיומם, המה פצרת ממארת לארצנו רוסיא הקדושה וגדולה ולמה נברא עם פזה? דברי הצורר פמובן פעלו על לב השר יותר מתחונני גדולי ישראל, והגזירות נשארו בתקפם.

פשהלכו בפחי נפש הכירו הרבנים שצחוק עבר על פני הגאון ר' יצחק אלחנן ז"ל הרב מקאוונא ושאלו סבתו. א"ל שעתה מבין פשט הפסוק בחנומש ורואה שישועה גדולה קרובה לבוא דבפ' בלק (כ"ג כ"ג) פעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל" והוא קנשי הבנה, רק הפי' פך הוא פעת ר"ל פאשר תגיע עת שיאמרו פל עם ישראל "מה פעל אל" ר"ל למה ברא עם פזה? אז תתחיל התקופה של הן עם פלביא יקום, והדברים הי' פמים קרים על נפש עיפה וכן היה באמת שהתחילה תקופה חדשה.

ומלכות רוסיא החלה לרדת מטה עד שנפלה ולא תוסיף קום. ומי מלל אז שדברי הצורר יאמרו פל עמי התבל על אותו עם ומדינה של הצורר צא טמא! אסורים אתם לבא בקהל.

וכולם מביטים עליהם פצרת המתדבקת. ואותם הנסיכים שרי הפלכים ומחוזות. מוכרים עתה עתוננים בחוצות ערים הגדולים בחו"ל, פן יאבדו! (ז) ויהי ריב רש"י דרועי אברהם מוכיחים לרועי לוט על הגזל וכו' ומשמע דכל זמן שהכנעני בארץ אין אברהם זוכה בה, ובב"ב ד"ק בפסוק קום התלהף בארץ משמע דתיכף קנאה אברהם ועי' רא"ם

בְּזֶה, וְתִי דָּאָז ל"ה לֹו עֲדִינָן זָרַע וְהָ אָמַר לְזַרְעָה אֲתָן, וְעִי בִיפ"ת וּבפּר"ד דְּרוּשׁ ט' וּמְהַאֲרִיכוֹת לֹא הֶעֱמַקְתִּי עַש"ה, וְעִי בְּשׁו"ת אֲגֻנְדַת אֲזוּב מְדַבְּרִי בְּחִי שֶׁבַת דַּנ"ד שְׁנֵסְתַּפֵּק אִי חַיִּיב תּוֹכְחָה הוּא גַם בְּכוֹתִי הָעוֹבֵר עַל ז' מִצְוֹת שְׁלָהֶם, וְלְכַאוּרָה מְדַנְקֵט קָרָא עֲמִיתָהּ מִשְׁמַע דְּמַמְעֵט כּוֹתִים.

וּפִי רַמְב"ם פ"ו ה"ז מְדַפְּנוֹת דְּנִקְטָה הָרוּאָה חֲבִירוֹ מִשְׁמַע דְּעַפּו"ם לֹא, וּבְרַש"י לָהּ שְׁרוּעֵי אַבְרָם הוֹכִיחוּ לְרוּעֵי לוֹט, וְלוֹט הוֹכִיחַ לְאֲנָשֵׁי סְדוּם שְׁנֵסְבוּ עַל הַבַּיִת, וִי"ל דְּעַפּו"ם לְעַפּו"ם סְחִיב לְהוֹכִיחַ, וְקוֹדֵם מ"ת גַּם לְאֲבוֹת הִי דִין עַפּו"ם לְחוּמְרָא, עִי פּר"ד, וּמַכְש"כ לְאֲנָשֵׁי בֵּיתָם שֶׁהִי דִין עַפּו"ם, אֲלֵא שַׁצ"ע דַּא"כ הָיִי ח' מִצְוֹת, דָּאִין לֹאמַר בְּזֶה אֵינְהוּ וְכָל אַבְיָרִינִי פְּדַמְשַׁנִּי בְּסִנְהֶדְרִין דַּע"ד ב'.

וִי"ל דְּלָא חֲשִׁיב רַק ז' מִצְוֹת ל"ת וְלֹא מִצְוֹת תּוֹכְחָה וּבְסִנְהֶדְר' נ"ח ב' מִשְׁנֵי דְלָא חֲשִׁיב שׁוּם מ"ע אִפִּי עֲשֵׂה שְׁחִיבִין עֲלֵי, אוֹלָם כָּל מִי שֵׁיִשׁ בְּיָדוֹ לְמַחֲוֹת מְסַתְּבָרָא שְׁגַם בְּעַפּו"ם יֵשׁ חַיִּיב לְמַחֲוֹת וְעַפּו"ם לְעַפּו"ם פְּשִׁטָּא שְׁחִיבִיב שְׁהָרִי אֲנָשֵׁי שְׁכָם נְהָרְגוּ עַל שְׁלֵא מִיָּחוּ, וְעַרְמְב"ם פ"א ה"ו מְמִילָה וּבְרַאָב"ד.

וִי"ל דְּלִקְחוּ לְשֵׁם עֶבֶד אַע"ג דְּהַתְּנָה שְׁלֵא לְמוֹלוֹ חֲחִיב טְפִי לְכוּפּוֹ מְכוּתִי אַחַר ע"ש. וּבַמַּח"כ אֲשַׁתְּמִטְתִּי לִי רַש"י מְפֻנְרֶשֶׁת בְּסִנְהֶדְרִין דַּע"ה רִישׁ ע"א דָּאִין מְחֻיָּב לְהוֹכִיחַ לְגַר תּוֹשֵׁב דְּהוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתָהּ וְלֹא לְגַר תּוֹשֵׁב ע"ש וְצ"ע.

וְעַמְש"ל בַּפ' וַיְבִרָא (י"ט ח' וּכ"ג): ח) אַל נָא תְהִי מְרִיבָה, הַחַת"ס בַּת"מ כ' דְּעַל תִּיבַת נֹא אִי פְּשִׁטָּא שְׁהִיא נְגִינָה מְפֻסְקַת דִּי"ל דְּהַתְּחַבְּרוֹת רְשָׁעִים אֵינְנוּ טוֹב אוֹלֵי יִלְמְדוּ דְּבָר מְמַנּוּ וְהָ אָמַר לְאַחְזָרָהּ בְּהַתְּחַבְּרָהּ לְרַשָּׁע פְּרִיץ ה' אֶת מַעֲשֵׂיהָ, וְזֶה אַל נָא בְּנִגְיָנָה מְפֻסְקַת, אֲלֵא אַדְרַבָּה תְהִי מְרִיבָה בְּאַמַּת בְּיָנִי וּבְיָנֶהּ וְלֹא נְהִי יָחַד כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנַחְנוּ, וְאִי אֶפְשָׁר שְׁלֵא לְהַתְּחַבְּרַת מְפָנִי הַקְּוֹרְבָה, וְאִם הִימִין וְאַשְׁמַאֲיִלָה כִּי אִפִּי דְּבָר טוֹב שְׁנִקְרָא יְמִין אִין לְמַדִּין מְהֵם.

אִפִּי אַתָּה הִימִין אֲשַׁמְאֵל אֲנִכִּי. וְעִי קוּבְיָן דְּרוּשִׁים חוֹב' ה' סִי כ"ד.

וְהִנֵּה כ' עוֹשֵׂה שְׁלוֹם בְּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עַלְיָנוּ, וְקָשָׁה בְּשָׂמִים לְחַה צְרִיכִים לְשְׁלוֹם וְאֵיזָה מְחֻלְקַת שָׁם? וְרַק בְּשָׂמִים אִם הַשְׁמֵשׁ וּלְבָנָה הִי בְּאִים יָחַד, הִי נְחָרַב הָעוֹלָם וְכָל הַשְׁלוֹם הוּא כְּשֶׁהֵם פּוֹחֲדִים מְרַחֲוִק זֶה מִזֶּה כַּמ"ש בְּסִפְרֵי הַהִנְדָּסָה מְסַפְרִים מֵהַר"ר בּוֹנֵם ז"ל מְפָרְשִׁי־סִקָּא דְּצִנּוֹה לְמַשְׁמָשׁוֹ לְשַׁפּוֹר עֲגָלָה וְנִסְעָ לְנוֹאֲרֶשָׁא וְעַמְדָּא אֲצֵל פְּתַח בֵּית מְמָכְרָ יִי"ש וּמְצָא ב' נוֹשָׂאֵי סְבַל שְׁתוּ יִי"ש.

וְשָׂאֵל א' הֵאֵם לְמַדְתָּ הַיּוֹם חוֹנְמָשׁ. וְהַשִּׁיב הֵן אָף הִי קָשָׁה לִי כַּפ' וַיְבִרָא (כ"א כ"ו) וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית.

אִיךָ כָּרַת אַאע"ה בְּרִית עִם אַבְיָמֶלֶךְ הָעַפּו"ם? וְהַשִּׁיב הַשְּׁנֵי וְלִי הִי קָשָׁה הָא דִּי וַיִּכְרְתוּ בְּרִית, וְשְׁנֵיהֶם מְיֻתָר, אָף יֵהִי מְיוֹשָׁב בְּקוֹשְׁיָתָהּ דְּאָף שְׁפָרְתוּ בְּרִית פּכ"ז הִי שְׁנֵיהֶם וְלֹא אַחְדוּת. וְתִקְרָה נִסְעָ לְחַזְרָה וְאָמַר שְׁלֵא נִסְעָ רַק לְשִׁמּוֹעַ זֶה וְזֶה ג"כ הַפְּשִׁט בְּקֹשׁ שְׁלוֹם וְרַדְפָּהוּ לְפַעְמִים נְחוּץ לְרַדּוֹף הַשְׁלוֹם וּלְרַחֵק אוֹתוֹ, וְקִי"ל הָרוּזָף אַחַר חֲבִירוֹ לְהָרְגוֹ הַשְּׁכָם נְהָרְגוּ וְאִם הַשְׁלוֹם יִבְקֹשׁ לְהָרְגָהּ הַשְּׁכָם וְהָרְגָהּ.

וכן באהרן כ' אהב שלום ורודף שלום והפשיט דלפעמים הי' רודף את השלום להלאה אם רואה שהשלום נאחדות עם אותו איש או פת איננו טוב, ויש להאריך בזה, ועי' מה שכתבתי בפ' בראשית (א' ג'), ועוד אביא מזה להלן: שם פי אנשים אחים פרש"י קרובים.

ומ"א דומין בקלסתר פנים, עי' מהרש"א ב"ב דקכ"ג א' ולקמן פ' ויצא (כ"ט י"ב) בשם הטורי אבן. והנה קשה דמשמע דהוא נתינת טעם דלא יהי מריבה פי אחים אנחנו, ולמ"א מה הטעם מפני שדוחין זל"ז לא יהי מריבה ז וי"ל אם יריבו צדיק ורשע יאמרו הפל פי הצדק עם הצדיק, ולא יצא מזה שום חנרבה, אבל אם יריבו ב' שמחזיקים לצדיקים אז יהי חילול השם פי לא יוכל להיות הצדק רק אם אחד, ואחד משניהם בטח עושה עול, והעולם מחזיקים שניהם לצדיקים עד עתה.

ונה ג"כ אם לוט הי' מפנרסם בשקרותרו לא הי' כל פך חילול השם אם יראוהו דהפל יאחרו דהצדק עם אברהם ולא ישימו לב, אבל הם דומים זה לזה שגם לוט יש לו זקן ופאות והדרת פנים ודומה לאברהם, ועתה אם יהי מריבה יהי חילול השם, ועי' בס' או"ש, והענין נכון מאד ואמת: ט) אם השמאל ואימינה, בס' חות יאיר מהאו"ח הביא על הפ' לב חכם לימינו ולב פסיל לשמאלו דאותיות לפני ל"ב א"ך, הוא מיעוט עניויות, ומשמאל ל"ב ג"ם, ריבוי וגיאיות וז"פ (תהלים ט"ז) שויתי ה' לנגדי תמיד פי מימיני כל אמוט, דבסוטה ד"ה א'.

ואת דפא ושפל רוח שהי' שוכן את דפא משא"כ המתגאה אין אני והוא יכולין לדור במחיצה א' וז"פ שויתי ה' לנגדי תמיד ששוכן אתי ה' פי מימיני כל אמוט כשאני אחז דרך ימין פ"ש, ועי' בס' באר שלמה מערכת ו' אות ה' עה"פ והסר שטן מלפנינו ומאחרינו דקודם עשיית מצוה בא היצה"ר להדיחו דמצוה אינה גדולה ולאחר עשייתה יגדיל אותה ועי"ז בא לגיאיות, ועי' ס' פרי תורה פ' חקת, ובעבירה יפסה אותו להשפיל עצמו אפי' לדבר שאינו כבודו, כמ"ש הלל רשע על תאנת נפשו שהוא עניו כמו הלל למלאות תאנתו.

וצריך להיות בעל גיאה בזה. וז"פ והסר שטן מלפנינו מדת א"ך לפני תיבת ל"ב ומאחרינו מדת ג"ם, רק תזכנו להשתמש בשתי המדות היפה מיצה"ר.

וז"ש הנשמה ליצה"ר אם השמאל מדת ג"ם ואימינה בא"ך, ואם הימין להכניס בי מדת ענוה פסולה אז נאשמאילה אשתמש בבחי' גם לרבות: י) רש"י לוט בחר בסדום על שהיו שטופי זמה, עי' בילקוט שמעוני פ' וירא לתאנה יבקש נפרד זה לוט.

ובכל תושיה יתגלע אין לה שבת שאין קורין בה מפרשתו של לוט והוא פליאה, וזקני הגאון מלאסק ז"ל בס' אור דוד על אסתר (א' ט') כ' דתורה ניתנה לבעל בחירה. ומי שנותן בפוס עינו לא ידע כלל לבחור והוא כפהמה לכן כל פרשה יורה גנותו של לוט שנטל מעצמו פח הבחירה, וכן הפרידה מאברהם הי' לתאנה כמ"ש רש"י.

ואם ישב אצל אברהם ל"ה בא לידי מעשה כזו וז"פ שם בילקוט פי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם ופושעים יפשלו בם זה לוט ובנותיו וכו' דמצינו עבירה לשמה מותר

בְּנֵזִיר דַּכ"ג. וּמִצְנָה שְׁלֵא לְשִׁמָּה כְּגוֹן אֲכִילָה גִּסָּה דְאִינָה מִצְנָה, וְרֵאִינוּ שְׁשִׁנֵי הַדְּרָכִים טוֹבִים וְגַם רְעִים וְעִקָּר תְּלוּי בְּכּוֹנוֹנַת הַלֵּב וְזֶה יִשְׁרִים דְּרָכֵי ה'.

דְּרָךְ הַמוֹסָר וְאִסוּר שְׁנִיָּהֶם יִשְׁרִים אִם הֵם לְכּוֹנוֹנָה טוֹבָה וְאִם אֵינָם לְכּוֹנוֹנָה טוֹבָה פּוֹשְׁעִים יִכְשְׁלוּ בָּם אִף בְּדַבְרֵי מִצְנָה "וּבְהֵם" הוּא עַל דְּבַר חוּמְרֵי "וּבָכֶם" עַל רוּחְנֵי וְצַדִּיקִים אִף שְׁעוֹשִׂים דְּבַר גִּשְׁמֵי כְּמוֹ עֲבִירָה מ"מ אִם לְשִׁמָּה הֵם צַדִּיקִים, וּפּוֹשְׁעִים אִף שְׁנִירָאָה שְׁעוֹשִׂים רוּחְנֵי כְּגוֹן אֲכִילַת פֶּסַח מ"מ יִכְשְׁלוּ כִּינּוֹן שְׁאוּכָלִים אֲכִילָה גִּסָּה ע"ש אֲרִיכוֹת וְתַמְצָא נִחְתָּ: יד) אַחַר הַפָּרָד עַרש"י.

וּבְקוֹבֵץ דְּרוֹשִׁים חוֹבְרַת ה' ס' כ"א בְּשֵׁם זְקִינֵי הַגָּאוֹן מְלֶאֶסֶק ז"ל, וּמ"ש בַּפ' תּוֹלְדוֹת (כ"ז ל"ג): טו) וְלִזְרָעָה עַד עוֹלָם. עֲשׂוֹת שְׁבוֹת יַעֲקֹב ס' קס"א שְׁטַר שְׁתּוֹפּוֹת שֶׁכ' בּו עַד עוֹלָם אֵין הַבְּנִים בְּכָלֵל, וְעִי' בְּרַבִּיד הַזֶּהֱב: טז) אֵת עֶפֶר.

עַרש"י וּמ"ש בְּדַבְרֵיוּ בְּהַפְלָאָה בַתּוֹ דַּע"ה בַּגַּמ' ד"ה אָמַר. עַש"ה: יז) קוּם הַתְּהַלֵּךְ.

עִי' ב"ב ד"ק הַלֵּךְ בָּהּ לְאַרְכָּה וְלִרְחֻבָּהּ קָנָה וְיִלְיָף מִכָּאן, וְעַב"ר פִּל"ט ס' כ"ד, וְא' לְקַנְיָנָה. וּבִיפ"ת פֶּתַח לְזִכּוֹת שְׁיִהְיֶ' לוֹ קִנְיָן בְּאַרְצֵי עַש"ה שְׁמַעֲיִנוּ מִזֶּה דְקָנָה אֲבָרָהֶם אֲרִיז כְּנַעַן בְּקַנְיָנִים הַנּוֹהֲגִים בֵּין אָדָם לְחִבְרֵיו, וְאֵע"ג דְּלֹא זָכָה עַד דּוֹר ד' דַּכ' וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הִנֵּה, עִי' יפ"ת פמ"א ס' י"ג דְּזָכָה בָּהּ מִיָּד מַעֲכָשְׁיוֹ לְזַרְעוֹ כְּאֹמַר מְשׁוּבָה וְקִנְיָ מַעֲכָשְׁיוֹ וְלֵאחֶר ל' יוֹם דְקָנָה, וְע' פּר"ד דְּרוֹשׁ ט' אֲרִיכוֹת: וּבַפּר"ד דְּרוֹשׁ א' הַקֶּשֶׁה הָא הַרְמַב"ם פֶּסֶק בַּפ"א הִי"ז מְמַכִּירָה דְאֵין ב"נ קוֹנֵה בְּחִזְקָה.

וּבַגַּמ' ב"ב אֵיחָא דְאַבְרָהָם קָנָה מִחֲמַת חִזְקָה פ"ש. וִי"ל דַּבְחוֹ"מ ס' קצ"ח סְעִיף ה' כ' הַרְמ"א דְאִף דְתִקְנוּ חֲכָמִים דְמַעוֹת אֵינּוּ קוֹנֵה מ"מ אִם הַתְּנָה בְּפִירוּשׁ שְׁיִקְנוּ הַמַּעוֹת קָנָה ע"ש וְכ' בַּקְצָה"ח סק"ג דָּאִם הַתְּנָה ב"נ לְדִין בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל מִהֲנִי דְכָל מִיָּדֵי דְהוּי קִנְיָן בְּשׁוּם מְקוֹם מִהֲנִי תְנָאֵי וְקִנְיָן כְּסָף הוּי קִנְיָן בְּב"נ לְכּוֹן מִהֲנִי תְנָאֵי אִף בְּיִשְׂרָאֵל ע"ש וְסַמוּכִין לְדַבְרֵיוּ נִרְאָה לִי מִהָא דְקִדּוּשֵׁין י"ב א' דְאָמַר שְׁמוּאֵל הַמְּקַדֵּשׁ בְּתַמְרָה אַע"פ שְׂאֵין בּוֹ פְרוּטָה מְקוֹדֶשֶׁת חִיזִישֵׁין שְׁמָא שְׁנָה פְרוּטָה בְּמִדֵּי.

וְכ' הַר"ן מִטְעַם דִּיכּוּלָּה לּוֹמַר לְדִידֵי שְׁנָה לִי פְרוּטָה. וְלְכֹאֲרָה קֶשֶׁה דַּא"כ אִף בְּאֵינוּ שׁו"פ בְּשׁוּם מְקוֹם תְּהִיָּה יְכוּלָּה לּוֹמַר לְדִידֵי שְׁנָה פְרוּטָה, וְרַק הַתִּירוּץ אִם שְׁנָה פְרוּטָה בְּמְקוֹם אֶחָד הוּי עָלְיוֹ שֶׁם מְמוֹן יְכוּלָּה לּוֹמַר אִף לְדִידֵי שׁו"פ בְּכָאן.

אַבָּל אִם אֵינוּ שׁו"פ בְּשׁוּם מְקוֹם הוּי עֶפְרָא בְּעֶלְמָא וְאִינָה יְכוּלָּה לַעֲשׂוֹת מַעֲפָר מְמוֹן, כְּמוֹ בְּשׁוּבָעָה שְׁלֵא אוֹכַל וְאֶכַל עֶפֶר דְּפִטוּר וּבְחִידוּשֵׁי לַמַּס' קִדּוּשֵׁין הַאֲרַכְתִּי בְּזֶה הָעֲנָנָן. כְּמוֹ כֵּן י"ל אִם הוּי קִנְיָן בְּאִישׁ אַחֶר מוֹעִיל תְּנָאֵי אִף בְּיִשְׂרָאֵל.

וּלְפִי"ז קִנְיָן חִזְקָה כִּינּוֹן דְמִהֲנֵי לְיִשְׂרָאֵל מִהֲנֵי תְנָאֵי לַב"נ, וְשִׁפִּיר הוֹכִיחַ בַּגַּמ' הַתְּהַלֵּךְ בְּאַרְצֵי דְהוּי קִנְיָן בְּחִזְקָה וּמוֹעִיל בְּיִשְׂרָאֵל מוֹעִיל נְמִי בְּב"נ בְּתְנָאֵי מְפֹרָשׁ: יד א) אֲמַרְפֵּל עַרש"י נְמַרְד. וְעִי' בְּעִירוּבִין דַּנ"ג א' וּבְמִהְרָשׁ"א: ו) אֵיל פְּאָרָן.

עַרש"י וְכֵן בַּעַל גָּד בַּעַל שְׁמוֹ, עַרש"י ש"ב (ו' ב') בַּעַל לְשׁוֹן מִישׁוֹר, וְכֵן פַּרש"י בַּמ"ב (ד' מ"ב) וְצ"ע וְעִי' קוֹבֵץ דְּרוֹשִׁים חוֹבְרַת יו"ד ס' כ': ח) הוּא צַעַר. עִי' בְּאֲבוֹת דְר' נְתָן פִּל"ד, י"א פְּעָמִים נִכְתַּב "הִיא" בְּתוֹרָה, שְׁבָכַל הַתּוֹרָה כ' הוּא בְּנִי"ו בֵּין לְזָכָר בֵּין לְנִקְבָּה,

רק לזכר קורין במלאפום ולנקבה בחירק פאלו כ' היא ביו"ד רק בי"א מקומות כ' היא ביו"ד לנקבה, עי' בבגנן יהושע שם.

ועי' ביפה מראה על ירושלמי פ"ד דתענית, ונעלם ממנו האדר"נ הנ"ל, ועי' ברפי יוסף יו"ד סי' רפ"ד סק"ו: י) רש"י וכינון שיצא זה מן החמר האמינו באברהם למפרע. עי' ס' עפר יעקב פי יצא בזכות אברהם לפי שקיבל בארצו את לוט בן אחיו וגם פדי שישב לו אברהם רכושו ולא יאמרו פי הוא העשיר לאברהם לזה ניצל פ"ש.

והרמב"ן הק' אדרבה פינן שראו שגם מלך סדום ניצל אין זה נס כ"כ באברהם. ותי' דהצלתו של מלך סדום הי' ע"י אברהם שהביט בהבור ע"ש.

ובכל"ח פ' נח כ' דהי' מאוה"ע שלא האמינו שא"א ניצל בדרך נס שהרי הרו ג"כ מסר נפשו ונשרף והי' אומרים שע"י כישוף ניצל, אמנם פשראו עתה שא"א בהבטה הציל מלך סדום א"כ גם לחרן הי' יכול להציל, וע"כ דנשרף דזה הי' התכלית על קדוש השם ולא רצה א"א להצילו, וא"כ ברור דגם עצמו לא רצה להציל ומסר עצמו לקדושת השם ורק ניצל ע"פ נס משום תולדותיו שיצאו ממנו, וזה"פ שהאמינו באברהם למפרע: שם הרה נסו.

רש"י פ' שצריכה למ"ד בתחילתה כו' עי' מהרש"א יבמות י"ג ב': יד) וירק ערש"י ונדרים ל"ב רב ושמואל חד אמר שהוריקן בתורה, וח"א בזהב, עי' בס' בית ישראל מהגה"ק מקאזניץ ז"ל שכ' דנרמז על גאולת מצרים.

דהי' ניוציאם בכסף וזהב דהיינו בע"ב שמות שהם רי"ו מויר"ק שהם ססד וגבורה. היינו ח"א שהוריקן בתורה דהיינו תורת ססד.

וח"א שהוריקן בזהב דהיינו גבורה, ומר אמר חדא ומא"ח ולא פליגו: שם וירדף עד דן. ערש"י תשש פחו.

וכ"כ בפ' רש"י ירמ' ד' בשם מד' שע"ז שזכרת לפני' (י"ב ח') ועי' בלנית חן אריכות, ועי' ולאחר' שנא וירדוף עד דן פינן שהגיע לדן תשש פחו ע"ש ותמו', ובדב"ש כ' דבר"ה די"ז אני ה' קודם שיחטא ולאחר שיחטא.

והק' הרא"ש קודם שיחטא מה צריך לרחמים, וחינך דאף דבע"ז מחשבה כמעשה זה לאחר החטא נענש גם על מחשבה אבל קודם שיחטא כמעשה אינו נענש על מחשבה לבד ע"ש וכאן אמר שזכרת לפני' ונזכר החטא לאברהם אף שגם מחשבה לא היה, ונראה דהק' על הרא"ש מקידושין ד"מ בנפל מגג ומת ודילמא מהרהר בע"ז הי' פ"ש הרי דגם על מחשבה גרידא נענש, ורק התי' דנדאי להענישם על מחשבה אף בע"ז אינו מענש קודם שיחטא בפועל, אבל שם שהי' צריך להתחדש לו נס שעלה לעלי' ונפל בזה פינן שהרהר בע"ז עכ"פ נס ל"ש שיתחדש לו.

ובאברהם ג"כ נעשה נם וירדף אחר המלכים ולכך פשהגיע לדן תשש פחו ולא נעשה לו נס. ועי' בסנהדרין דצ"ד אי' ג"כ תשש פחי.

ויקרבן נתנאל ר"ה אות כ'. כ' חילוק נכון אם יש יכולת בידו לעבוד ע"ז ומיחה בשביל כבוד ה' אינו נענש על המחשבה שהי' מקודם, והי' דר' יעקב איירי פשהרהר מחשבת

ע"ז ונאנס שלא יוכל לעבוד דבכה"ג בשאר עבירות אין נענש ובע"ז נענש דהא אי לא נאנס הי' עושה מעשה.

ועי' בס' ברכת שמואל פ' עקב תירוץ יפה על קו' הג"ל, ובאור חדש קידושין כ' דבר נכון. ומצאתי עוד בס' נחלת עזריאל סוף חס' נדה.

דינש לחלק בין פשקיבל ע"ז בלבד שפמחשבה זו הוא עבדו ומחשבו לאלקי דאז נתפס במחשבה כמעשה, אבל אם מחשב בלבד שיעבוד אח"כ במעשה ומזה מיירי הרא"ש שכ' שחישב לעבדו משמע שעתה עדיין אינו מקבלו בלב אז בעינן מעשה דוקא ע"ש.

ועי' בסנהדרין דס"א באומר איני מקבלו עלי לעכו"ם עד שאעבד, דכל פחה דלא פלח לה אינו חייב עש"ה, וע"ע בתוספות יוה"כ על יומא דפ"ו בזה, ובשו"ת בית יהודה או"ח סי' נ"ו מ"ש בזה: טו) ויכס וירדפם.

בב"ר פמ"ג א"ר פנחס וכי אדם רודף הרוגים אלא הקב"ה הרגם. ועדיין קשה פיון שה' הרגום א"כ וכי אדם רודף הרוגים.

ובס' דרוש שמואל כ' ע"פ רש"י עה"פ לזרעה נתתי את הארץ אע"פ שעדיין לא נתן מ"מ אמירת הקב"ה פאלו כפר עשוי' נכן ויפם באמירת ה' פאלו כפר הרגום. ומ"מ עדיין היו בחיים ושפיר וירדפם: יח) ומלכי צדק וגו', ראיתי שהרה"ק ר' מאיר מפרימישלאן נתראה פא"פ עם הגר"ש קלוגר פתח הרה"ק פי' הפ' ומלכי צדק כו' והוא שם בן נח כמ"ש רש"י ונדרים דל"ג.

וצ"ב מדוע הפסיק באמצע בתוכת הוציא לחם ויין הול"ל ומלכי צדק מלך שלם פהו לאל עליון הוציא לחם ויין, רק פאשר ב' צדיקים נועדו יחדיו צריף כ"א ללמוד מחבירו מדה טובה שנמצא בו יותר ממנו, וידוע דא"א הי' לו מדת גמ"ח ושם התזיק בעבודה ביתר שאת, ומשו"ה נקרא פהו לאל עליון, וכאשר נועדו יחדיו פל א' הוציא מחבירו המדה טובה שנמצא בו ואמר הכ' ומלכי צדק הוציא מאברהם מדת לחם ויין ר"ל גמ"ח, והוא ר"ל אברהם הוציא מן שם מדת פהו לאל עליון ר"ל מדת עבודה ופח"ח: ובכתבי דו"ז הרה"ג מו"ה צבי הפהו ז"ל אבד"ק וגייערזש ראיתי דידוע דכהנים הם מסטרא דחסד ונצטוו לברך להמשיך ברכתם באהבה לכל ישראל.

וזה"פ ומלכי צדק כו' דזה שייך למדת מלך לכבוד הבאים אצלו במאכל ומשקה, והוא כהו לאל עליון ר"ל מחמת שהוא פהו והוי מסטרא דחסד משו"ה ויברכהו. ובס' אמרי בינה ראיתי עפמ"ש בנדרים ל"ח דאברהם הי' פהו לאל עליון, וק' מאי סמיכות זל"ז משום דהוציא לחם ויין אברהם הי' פהו, וכ' דאי' בחולין מ"ד ב' ר' זירא פי הוי משדר לי' מבי נשיאה לא שקיל אמר שונא מתנות יחי' פי הנה מזמנא לי' הוי אזיל אמר אתייקרי דמתייקרי בי, והנה פכהו ל"ש שונא מתנות יחי' דאיתא והכהו הגדול מאחיו גדלהו משל אחיו וא"כ פהו מותר לקבל מתנות וה"פ ומלכי צדק הוציא לחם ויין ולא זמן אצלו והאיה קיבל אברהם הא שונא מתנות יחי' לכן אמר והוא פהו ויכהו ל"ש זה פ"ש.

ובשם הג"ר יצחק הורוויץ מהאמבורג ראיתי דמלכי צדק הוא שם ורמז עם הלחם ויין שפני אברהם יקריבו מנחות ונסכים ע"ג המזבח ויין נסכים פלו לזבח. ומנחות הקומץ למזבח ושירים נאכלים, ודבר שפלו למזבח חשוב יותר.

כְּמוֹ עוֹלָה פְּתוּבָה בַּתּוֹרָה קוּוּדָם חֲטָאת, וּא"כ הִי לוֹ לְכַתּוּב הוֹצִיא זֵינ וְלָחֵם לְהַקְדִּים זֵינ לְנֹסְכִים קוּוּדָם לְמַנְחוֹת. אֲלָא דְמַנְחָת פְּהֵן אֵינָה נְקַמְצָת אֲלָא פְּוֹלָה נְשַׁרְפֶת וּז"ש וּמְלָכִי צָדֵק הוֹצִיא לָחֵם וְזֵינ.

וְק' לָמָּה לָחֵם קוּוּדָם וּמְשַׁנֵּי נְהוּא פְּהֵן כּו'. וְעִי' בִּס' קִהְלֶת מְשָׁה תִי נְכוּן: עִי"ל עִפ"מ, עֲנִי א' הִי לוֹ בַת שְׁהַגִּיעַ לְפָרְקָהּ וּבָא לְהֶרֶב שְׁיִתְּנוּ לוֹ נְדָבָה הַגּוֹנָה שְׁיִהְיֶי יוּכַל לְהַשִּׁיא בַתּוֹ, וְשַׁחַק עָלָיו הֶרֶב.

וְאָמַר לוֹ גַּם אֲנִכִי הַנְּנִי עֲנִי וְרַק לָחֵם צָר לִי. לָּהּ אֶל פְּלוּנֵי הַגְּבִיר וְהוּא יִתֵּן לָּהּ, וְהִנֵּה אִם נִמְצָא אִישׁ שֶׁחֲנָנוּ ה' בְּעוֹשֶׁר וְגַם גְּדוֹל בַּתּוֹרָה יְכוּל לְקַיֵּים שְׁנִיָּהֶם.

וּז"ש וּמְלָכִי צָדֵק מְלָךְ שְׁלָם מְצַד שֶׁהִי עֲשִׂיר וּמְלָךְ הוֹצִיא לָחֵם וְזֵינ וּמְצַד שֶׁהוּא פְּהֵן לְאֵל עֲלִיוֹן נָתַן לוֹ גַּם בְּרַכְתּוֹ: וְעִי' בִּס' פְּתַחֵי שְׁעָרִים עַל תְּעַנִּית דַּכ"ו בְּגַמְרָא דְכֶהֱן מְבַרְךְ אָסוּר בְּזֵינ, וְעִי' יְרוּשְׁלָמִי פְּסָחִים פ' ע"פ ה"ו דִּינֵן שְׁבַתּוֹף הַמְּזוּן וְלִפְנֵי הַמְּזוּן אֵינּוּ מְשַׁכֵּר, וְעִי' תוּס' לְעֵיל י"ז ד"ה וְיִוֹדַע, וִי"ל בְּזָה הַפ' וּמְלָכִי צָדֵק כּו' מַה זֶה דְּהִבִּיא דְּהוּא פְּהֵן, וְנִרְאָה דְּהִי קָשָׁה לִי אֵיךְ הוֹצִיא זֵינ הָא מְשַׁכֵּר וְכֶהֱן אָסוּר לְשַׁתּוֹת אֵיךְ פִּינּוּן שֶׁהוֹצִיא לָחֵם וְהוּי זֵינ בַּתּוֹף הַסְּעוּדָה וּמְוֹתָר.

אֵיךְ ק' לִפְי"ז בְּיוֹמָא דִּי"ח ד"ה לֹא כ' אַע"ג דְּכֶהֱן אָסוּר בְּזֵינ כּו' הָא י"ל בְּזֵינ שְׁלִפְנֵי וְתוֹף הַמְּזוּן דְּבִשְׁאָר הַשְּׁנָה מְוֹתָר וּבְעִוְיָה"כ אָסוּר. גַּם קָשָׁה בְּסַנְהֶדְרִין דַּמ"ב ל"ה שׁוֹתִין זֵינ כָּל הַיּוֹם כּו' הִי יְכַלּוּ לְשַׁתּוֹת בְּלִפְנֵי וְתוֹף הַמְּזוּן שׁו"ר בְּשַׁאג"א ס' י"ח שֶׁכ' לְחַלֵּק נְהִי דְלַעֲבוּדָה אָסוּר לְכַהֵן לְשַׁתּוֹת אֵיךְ בַּתּוֹף הַמְּזוּן אֲבָל בְּנִשְׁיַאת כַּפִּים דְּהוּי רַק אֶסְמַכְתָּא לֹא גְזַרוּ תוֹף הַמְּזוּן וּא"ש.

אֲמַנְם בַּבֵּא"ט ס' קכ"ח סַקמ"ג כ' בְּשֵׁם הַלֵּק"ט דְּאַף בַּתּוֹף הַמְּזוּן אָסוּר, לִפְי"ז צ"ל דְּהָא דְּמְלָכִי צָדֵק כַּמ"ש לְעֵיל דְּבַתּוֹף הַמְּזוּן מְוֹתָר לִפְמ"ש הַכּו"פ ס' ס"ג בְּשֵׁם הַפְּר"ד דְּכָל מַה שֶׁנִּזְנְהָרוּ קוּוּדָם מ"ת הוּי רַק כְּמוֹ דְּרַבְּנָן וְשׁוּב שְׁיִיךְ שְׁפִיר הַהִיָּתֵר בַּתּוֹף הַמְּזוּן, וְע"ע בַּכּל"ח וְיִרָא אוֹת ה'.

וּפ"ע בִּס' בְּנִין דָּוִד עַל אֵיכָה (ב' י"ד) לְזַקְנֵי הַגָּאוֹן מְלֵאֶסֶק ז"ל מ"ש בְּרַש"י: כַּא) תֵּן לִי הַנֶּפֶשׁ. עֲרַש"י וְעִי' בְּנִדְרִים דַּל"ב בְּשֶׁבִיל שְׁהַפְּרִישׁ בַּנ"א מְלֵהֶפְנִיס תַּחַת כַּנְּפֵי הַשְּׁכִינָה נְעַנְשׁ אַבְרָהָם וְנִשְׁתַּעֲבָדוּ בְּנָיו בְּמַצָּרִים ר"י שְׁנָה, וְע"ש בְּמַהֲרַש"א: כַּג) הַרִימוּתֵי רַש"י לְשׁוֹן שְׁבוּעָה עַמ"ש בְּזָה בַּפ' חֲזִי שְׁרָה (כ"ג י"ג) בְּשֵׁם שׁו"ת רַמ"ץ: כַּג) מַחוּט.

עִי' בְּחֻדוּשֵׁי מַהֲרַא"ךְ ח"ב בַּחִי עַל מַס' ב"מ דַּמ"ה לֹא אַא"ז הַג' הַקְּדוּשׁ מְסַאֲכַאטְשׁוּב ז"ל מ"ש בַּל' נָפַל וּבַחֲלִיצַת הַנְּעֻל, וְע"ע בְּקוּבָץ דְּרוּשִׁים חוּבְרַת ה' ס' כ"א מְזַקְנֵי הַגָּאוֹן לְ מְלֵאֶסֶק: וְהַמְּפוֹ הַקְּשׁוֹ אַמְאִי לֹא רְצָה לְיִטּוֹל מְמָלְךְ סְדוּם, וִי"ל דְּלֹא רְצָה לְיִהְיֶנּוּ מִמַּעֲשֵׂה גִסִּים דְּזָה הִי לְגַס כַּמ"ש בְּרַש"י (י"ד י"ד) בּוֹיָרֵק אֶת חֲנִיכְיוֹ דְּאַלִּיעֶזֶר לְבָדוּ הִי, דַּאֲל"כ קָשָׁה מְפָנִי מַה הַחֲזִיר דְּלֹא הוּי בְּכָלֵל שׁוֹנָא מִתְּנֻת יַחִי דְּהָא מִן הַדִּין הִי שְׁלוֹ כַּמ"ש בַּאוּה"ח דְּהוּי כְּמַצִּיל מַגִּיִּס וְלִסְטִים ע"ש וּמַשׁו"ה חֵלֶק גְּבוּהָ לֹא הַחֲזִיר וְנָתַן מַעֲשֶׂר כַּמ"ש (בַּפ' כ') וְיִתְּנוּ לוֹ מַעֲשֶׂר מְכַל, וְנִשְׁמַע מְזָה דְּאַף מִן מַעֲשֵׂה גִסִּים צָרִיךְ לְיִתְּנוּ מַעֲשֶׂר דְּהָא כָּאֵן הִי גַס דְּנִצְלָל מִן מְלַחְמָה כַּמ"ש רַש"י וְאַעֲפ"כ נָתַן מַעֲשֶׂר, *) וְעִי' בַּתְּפָאֶרֶת יִשְׂרָאֵל פ"ג דְּמַדּוֹת אוֹת פ"ב וּבְנֵי הַרַה"ח מו"ה דָּוִד נ"י הַבִּיא רַאִי מַפ' תּוֹלְדוֹת (כ"ו י"ב) וְיִזְרַע

יצחק וימצא מאה שערים פרש"י שאמדהו פחה ראוייה לעשות ועשתה על אחת מאה
ורבותינו אמרו אומד זה למעשרות הרי שהזרעים הי' בדרך גס ובכ"ז נתן מעשרות, וזה
ראי' נכונה ולא תחנם ג"כ ל"ש הא דהחזיר למלך סדום דמפני דרכי שלום או שהוא
לטובת עצמו מותר כמ"ש תוס' ור"ן גיטין דל"ח, וכ"כ בפנים יפות דכמו באדם חשוב
הוי שבח לנותן יותר מן המקבל ע"ש.

ומחן' הרב הגאון ר' שלמה יהודה ליב הפהן שליט"א האבד"ק וגייערנזש אמר לתרץ קו'
הפנ"י דהא עבר אלא תחנם. עפ"ד חק יעקב סי' תמ"ח סקי"ב דדוקא אם הישראל יכול
להנות מהדבר לעצמו אז אסור ליתן לעכו"ם.

אבל אם לישראל אסור כגון חמץ בפסח ל"ש הלוא לא תחנם. ועתוס' עירובין דס"ד ב'
ד"ה ולמדנו.

הערה עי' הפלאה דף נ' (מהגה"צ אבדפ"ק פאביאניץ שליט"א) *הפנ"י כ'
דאברהם לא רצה ליהנות מרכוש סדום יען שרכוש סדום נחשב לרכוש עיר הנדחת
ויקלה רובצת עלי', וא"כ הי' אסור לאברהם פנכסי עה"נ ול"ש לא תחנם כמ"ש הח"י
ושפיר החזיר אברהם למ"ס, ודבר'י נכונים: אבל יש לעיין בזה דא"כ האיה נתן מעשר
הא מעשה נסים פטור ממעשר, ומקורו מתוספתא הובא ברד"ק מלכים ב' (ד ז') באלישע
בהנס דכלים רקים נמלאו ושלמה החובות וכד בתוספתא וכד איתרחיש לה האי גיטא
אמרה לי לנביא אית עלי עשור מהאי מישחא או לא אמר לה דמן גס ל"צ לעשר ע"ש,
ועי' שו"ת בית יצחק יו"ד סי' פ"ד שכ' לו א' ע"פ תוס' מנחות ס"ט ב' ד"ה חגיטין שירדו
בעבים, דע"י גס ירדו וקמבע'י בגמ' אי מקרי ממושבותיכם, ולפי"ז ה"ה דרק פרי ארץ
חייבין במעשר וע"י גס י"ל דלא הוי פרי ארץ, וזה ששאלה שהאי שמן שנתרבה בכרקה
אי מקרי פרי הארץ לחייב במעשר ופשוט לי מעובדי' האכיל שאינו מעושר וע"כ שהי'
חו"ל דפטור ממעשר ומזה נשמע דבעי פרי הארץ, ומה שנתרבה בכרקה ל"ה פרי ארץ
ופטור ממעשר, והשיב דאם הפי' כן למה לא פשיט במנחות מתוספתא זו דל"ה פירות
ארץ, ועוד מה השיב מעובדי' דהאכיל שאינו מעושר משום דהי' מחו"ל, דזה א"צ ראי'
דתבואות חו"ל פטור ממעשר.

והוא כ' ע"פ תוס' תענית ח' ב' ד"ה אלא דמה"ט לית רשות למזיקין רק בדבר הסמוי מן
העין דשורה ברקה בו. ומה שנתרבה ע"י ברקה הוי כמו הפקר שאין לאדם רשות בו
ולכן יש רשות למזיקין למישקל, ובתוס' ע"ז כ"ו ב' ד"ה אנו כ' בשם מד' (ש"ר פל"א
ותנחומא משפטים) דעובדי' לזה מיהורם ברבית לפרנס הנביאים דהיה פק"נ עט"ז יו"ד
סי' ק"ס סכ"א, וכיון שהי' פק"נ ע"כ שהאכיל טבל פדיו מי שאחזו בנלמוס, אמנם
בשעה"מ ה' לולב הק' עלי' אהא דמאכילין טבל דלא אפשר בחולין הרי יכול להפקיר
והפקר פטור ממעשר ועי' בי"צ או"ח סי' צ"ד סק"א) וצ"ל אה"נ דעובדי' הפקיר מקודם
וזה שהשיב הנביא בעלך האכיל לנביאים שאינו מעושר בשביל פק"נ, וע"כ הפקיר
מקודם לפטור ממעשר ואף את ל"צ לעשורי דמה שנתרבה ע"י גם הוי הפקר כתוס'
הנ"ל ופטור ממעשר עש"ה: עוד יש ליישב התוספתא הא דעובדי' לא עישר י"ל כיון
דל"ה ברבית לפק"נ.

ל"ה רשאי ללות רק הצריף לפק"נ לאכול ולא יותר, וכמ"ש הר"ן בביצה, וא"א להפריש מעשר מה שצריף לפק"נ ולהלות יותר אסור, ויהורם רשע הי' שהלנה ברבית עי' בתוס' ע"ז דמומר הי' וכיון שהנושה שפא לקחת הי' יהורם שהלנה לבעלה ברבית כמ"ש רד"ק א"כ האשה שאלה אם חייבת לעשר כשתשלם לו פדין המוכר לע"ה צריף לעשר, ונדעת הש"ף יו"ד סי' קנ"א סק"ו דמומר א"צ מלהפרישו מאיסורין.

ועדגמ"ר שם, והשיב לה דעובדי האכיל לנביאים שאינו מעושר בשביל שונה ברבית מיהורם הואיל דמומר הי', וא"כ א"צ להפרישו דבלא"ה אוכל שאינו מעושר ולכן מותר לשלם לו שאינו מעושר.

והנה לפמ"ש נלמד מתוספתא דמאכילין טבל בפק"נ ולכן לא הפריש עובדי, אמנם במקלים א' (י"ז י"ג) במ"ש אלי' עשו לי עגה קטנה ואי' במד' שא"ל להפריש חלה. ועפר"ד דרוש י"ט דהצרכית ואל' נתנפחו בפלוגתא דבן תימא ורבנן, ולהנ"ל דמברכה א"צ לעשר וה"ה להפריש חלה, וי"ל דחלה בא בשעת גלגול וחיוב בחלה ולא דמי למעשר, או י"ל דמה"ט אמר אלי' שתעשה עגה קטנה בתורת חלה דאמ"כ יהי' מברכה ויפטר מחלה, ויש לפלפל למ"ד תרומת פירות דרבנן רק שמן זית דאו' אם מה שנתרבה בברכה מקרי שמן זית, אף מדיצאו בחנוכה בשמן שנתרבה בברכה ובגר תמיד בעי שמן זתים, ואמנם הטעם שכ' בתוספתא דמניסא ל"צ לעשר י"ל דעיקר מצות תרומה ומעשר משום תיקון שנתקלה אדמה בחטא אדה"ר משא"כ דבר הבא מנס א"צ תיקון, וכ"כ בנחלת בנימין מצנה כ"ז, ועי' בבני יששכר מאמרי שבתות מ"ג אות ג' דמה"ט הפן ל"ה צריף ברכה דכל עיקר ברכה לברר הניצוצין מן הפסולת ובמין ל"ה פסולת ולא כרמ"ע מפאנו שהי' הברכה המוציא לחם מן השמים ומתוספתא הנ"ל ראי' לדברי'.

ועי' בידי משה על מד"ר נשא פ"ז דלא הי' ברכה בפן ע"ש ופי' נשמת אדם הי' לולב פלל קנ"ב אות א', ושד"ח מערכת הפללים אות כ' פלל ק' מ"ש בזה ועמ"ש בפ' בשלח באריכות. וע"ע בקובץ דרושים חוב' ז סי' נ"ה מ"ש זקניי מלאסק ז"ל וחוב' ט' סי' ל"ב אריכות בזה: וע"ש בבי"צ שנסאל בבהמה הנולדה בנס פהנהו אטמתא בסנהד' נ"ט ב' או בספר יצירה אי חייבין במתנות עי' רי"ט אלגזי ד"ג הביא תוספתא דפטור מברכה וה"ה במתנות, ועי' ש"ל"ה וישב, דדבר הבא מנס מס' יצירה ל"ב שחיטה ועי' יומא ע"ה ב' דהשלו הי' טעון שחיטה, וצ"ל דאינו דומיא לאטמתא, ובש"ף בהעלותה כ' דהשלו הראשון שהי' עם הפן ל"ה צריף שחיטה פהו אטמתא רק השלו הב' שניתן בבשר תאנה הי' טעון שחיטה, אמנם מדנקט ריב"ק שיירד עם הפן דבר הטעון שחיטה משמע דגם השלו הראשון טעון שחיטה, ובתרגום יונתן פ' ניקהל (ל"ה כ"ז) והנשיאים הביאו פי' הענגים הביאו כל זאת מגן עזון, והק' איה הי' פשר הא בעינן שמן זית ולא מן השמים, אף א"ש דהביאו מג"ע התחתון והוא מן העצים שם והוי שמן זית, וכ' ויצמח כו' פל עץ, דלג"ע העליון לא יגיעו הענגים, ובט"ז או"ח סי' תר"ע תי' קו' ב"י דבלילה הא' ל"ה נם ע"פ זה"ק דאין הברכה חל על פלי ריקן וע"כ נשאר מעט שמן, ולכאו' תמוה דברכה אינו חל על ריקן אבל בחנוכה הנה נס ויוכל להיות יש מאין, ואומרים בשם הגה"ק מגור זצ"ל דקיי"ל דכל השמנים פסולים למנוחה רק שמן זית ואם הי' ע"י נס ל"ה שמן זית וע"כ בחנוכה הי' ברכה ופח"ח ונשמע מזה דמה שהוא ברכה הוי אותו מין ודינו כשמן

זנית, ומתוספתא הנ"ל מוכח דמנמ פטור וע"כ דלאו שמן זנית הוא, וע' בכל"ח פ' ניקהל
אות ה': ויש עוד להסתפק בבהמה הנולדה ע"י ספר יצירה פי האי דסנהד' ס"ה אי פשרה
להקרבה, ועי' בחכ"צ סי' צ"ג דאדם הנוצר ע"י ס' יצירה מותר להרגו דכ' שןפה דם
האדם באדם דמו ישפה יצא זה שלא נוצר באדם ע"ש.

וה"ה בהמה הנולדה ע"י ס' יצירה א"צ שחיטה דאין זה בכלל ונבחת מבקרף, ומה"ט כ'
רש"י בסנהד' דחמור היורד משמים טהור דאין זה חמור רק צורת חמור ומצאתי עוד
בס' מקיץ נרדמים מכתב ט"ו שהערה בכמה דברים מהנ"ל, ועמ"ש בפ' וישב (ל"ז ב')
מזה, ומצאתי עוד בירחון הבאר פ"ה ג' ח"ב סי' קי"ח אריכות גדול מזה מהגה"צ
מסאקאלוב שליט"א ועי' מה שפתבתי בזה להלן בפ' תולדות (כ"ו י"ב) וישב (ל"ז ב')
ניקהל (ל"ה כ"ז): כד) בלעדי אשר אכלו הנערים.

ערש"י דחלק היורד למלחמה ויושבים על פלים שנים, אף עדיין אשר אכלו הנערים
מיותר, ובס' משנת חכמים ה' עפ"ם סי' ל"ט, בצפנת פענח סקצ"ו כ' דעפ"ם מעפ"ם
קונה בחזקה עי' גיטין ל"ח, ויש חילוק דבחזקה ע"י פיבוש מלחמה שהו חוק להם יש
בזה קנין לעפ"ם משא"כ אם קונה א' בחזקה שלא פדין דמצנה על דינים וגזל, ועי'
מג"א סי' תרמ"ט סק"ה, וידוע דאברהם נהג עצמו בדיני ישראל עכ"פ לחומרא, א"כ
המלכים שפכשו למלך סדום זכו פדין עפ"ם מעפ"ם שקנו ג"כ בחזקה וכיבוש, אבל
אברהם לא רצה כלל ליהנות מזה פי לישראל דין אחר וז"ש הרימותי ידי אל ה' כלו'
שידי כל היכי דאיתניי ברשותא דמרא קמא איתניי ויש לו דין ישראל, ואמר בלתי
אשר אכלו הנערים דהיינו דקיי"ל הגזל ומאכיל פטור לשלם דאיכא יאוש, הילכך דוקא
מה שאכלו הנערים פטור לשלם, משא"כ אי הי' בעין וא"ש, וממ"ש בזה בפ' במדבר (ג'
מ"ה) בשם הגרי"פ: טו א) אז אל תירא אברהם אנכי מגן לך שכתב הרבה מאד.

ערש"י עי' קונץ ח"ת אהל מועד ח"ב דכ' יש לדקדק דהול"ל שכתב הרבה מאד ובה
נדע דעאכו"כ שלא יענש, וי"ל ע"פ מד' שמואל (ד' ב') שפי' שכר מצנה שה' חפץ בטובת
בריותיו והרבה להם מצות פדי להרבות שכרם, ואם יעשה האדם המצות וחי בהם זה
רצון ה' פי נעשה רצונו להטיב את הבריות ועל הנ"ר הנה עוד יקבל שכר וזה שכר מצנה
שה' ישלם לו גמול טוב זה בעצמו "מצנה" שנ"ר לפניו כמו בעשיית מצנה וע"ז עצמו
מקבל שכר ע"ש.

ועי' בערבי נחל פ' שופטים ע"פ משל. וז"פ אל תירא אברהם' פי במה אחר "אנכי מגן
לך" ואטיב עמה בעבור צדקתה בזה עצמו שכתב הרבה מאד.

פי נ"ר לפני בזה שאוכל להטיב עמה. וע' בינה לעתים דרוש ל"ט דבא הגמול בשלשה
פי למה שהי' משפיע לאחרים מחמתו גם ה' השפיע עליו נביאתו יותר מעד עכשיו,
ולאשר בגבורתו הי' מגן לאחרים להחלישים שלא יוכלו להנצל מרודפיהם הבטיחו אנכי
מגן לך, ולפי שבעשורו פזר נתן לאחרים לפיכך שכתב הרבה מאד, מאד זה ממון כמו
שפי' בכל מאדף עש"ה ועי' בשו"ת זכרון יצחק בח"ת: וע' בקונץ המאסף היו"ל
בירושלים שנת י"ח פ"ה א' סי' י"ב מדוע נקרא ציור בעל שש קצות מגן דוד ולא מגן
אברהם הלא ה' א"ל אנכי מגן לך, וי"ל דבסנהד' צ"ה א' א"ל ה' לדוד עד מתי יהי עון
זה טמון בידך כו' באשר הפיל יישיבי את דוד קמטי' הניח עלי' קורה והעמיד עצמו עלי'

מָכָא לִי אֲרַעָא מִתּוּתִי וְנִתְרַפְּכָה הָאֲרִיזַן מִתְחַתִּיו וְלֹא הִזִּיקוּ, אָמַר נִיפּוּל עֲלִי וְנִקְטַל, אָמַר אָבִישִׁי שֵׁם אוֹקְמִי לְדוּד בֵּין שְׂמִיָּא לְאֲרַעָא מֵעֵתָה נִרְאָה אִם מְלִיָּךְ ב"ו יִשְׁמֹר אֶת הָאִישׁ לֹא יִשְׁמֹר אוֹתוֹ רַק מִד' רוּחוֹת פְּנִים וְאֶחָזוּר יִמִּין וְשְׂמֵאל אֲבָל מֵעֵלָה וּמִטָּה א"י לְשִׁמְרוֹ, אֲבָל ה' שְׁמַר לְדוּד אַף מֵעֵלָה וּמִטָּה וְזֶה מְגוֹן דְּוֹד בְּאַמַּת וְלָכֵן צִיּוּר פְּזָה נִקְרָא מְגוֹן דְּוֹד כִּי שְׁמַרוֹ ה' מְשַׁשָּׁה רוּחוֹת ע"ש.

וְהִנֵּה בִּס' הָעֵקְרִים חָקַר מִדּוּעַ שְׂכַר מְצוּהָ בַעוּה"ב שֶׁהוּא שְׂכַר נִצְחִי, וְעוֹנֵשׁ בְּגִיּוֹתָם י"ב חֻדְשׁ עוֹנֵשׁ זְמַנִּי, מִמ"נ אִי אֲזִלִּי בְּתַר הַנְּעֻבָד שְׂאֲנוּ עוֹבְדִים לֵה' הַנְּצָחִי. וּמִשׁו"ה שְׂכַר נְמִי נִצְחִי, א"כ גַּם עוֹנֵשׁ יֵהִי פֹן, וְאִי אֲזִלִּי בְּתַר הָעוֹבְד שֶׁהוּא הָאָדָם מִשׁו"ה הָעוֹנֵשׁ זְמַנִּי א"כ גַּם בְּשְׂכַר יֵהִי פֹן.

וּבְמִלְךָ בּו"ד לְהִיפּוּף הַמּוֹרֵד בְּמִלְךָ חֲזִיב מִיֵּתָה וְהוּא עוֹנֵשׁ נִצְחִי, וּמִי שֶׁעֲשָׂה דְבַר טוֹב לְמִלְךָ יִשְׁוֹלְמוֹ שְׂכַר זְמַנִּי. וְכ' דְּזָה מִמִּדּוּתִיו שֶׁל ה' הַרְחַמִּים וּז"פ אֲנֹכִי מְגוֹן לְךָ שְׂכַרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד וְהֶאֱמִין בֵּה' וַיַּחֲשֹׁבֶה לְצַדִּיקָה ע"ש.

וְעַמ"ש לְקַמֵּן (י"ז י"ט) וּז"פ וּלְךָ ה' הַחֶסֶד שֶׁתְּשַׁלֵּם הַטוֹב נִצְחִי כִּי אִתָּה תְּשַׁלֵּם לְאִישׁ עֹבֵר עֲבִירוֹת כִּמְעַשְׂהוּ שֶׁל הָאָדָם הַזְּמַנִּי. וּז"פ גּוֹמֵל לְאִישׁ חֶסֶד כִּמְפַעֵלוֹ דְּהִינּוּ לְפִי הַמְּפַעֵל שֶׁפַּעֵל לְהַקְב"ה.

יִתֵּן לְרִשְׁעֵי רַע כִּרְשָׁעָתוֹ שֶׁהוּא זְמַנִּי. וְהַמְּהַרְשָׁ"א בְּמַכּוֹת כ"ג כ' הָא דְנִמְנוּ וְגָמְרוּ טוֹב שְׁלֵא נִבְרָא מְשֻׁנְבְּרָא, הִינּוּ שְׁנִמְנוּ הַמ"ע וּל"ת נִרְאוּ שֶׁל"ת מְרֻבִּים וְהוּי קְרוֹב לְהַפְסֵד וְרַחוּק לְשְׂכַר וְטוֹב שְׁלֵא נִבְרָא ע"ש וְק' בְּאַמַּת לְמָה נִבְרָא, וְלִהַנ"ל נִיחָא דֵאֵע"פ שֶׁל"ת מְרֻבִּין מ"מ שְׂכַר עַל מ"ע מְרֻבָּה פּוֹנ"ל וְשִׁפִּיר טוֹב שְׁנִבְרָא, וְכַמוֹ בְּלֹאֲטַעְרִיעַ אַע"פ שְׁרַבּוּ הַמְּפַסִּידִים מְעוֹת.

מ"מ הַהַפְסֵד קִטְן וְהַמְרוּיֵחַ מְרוּיֵחַ הַרְבֵּה מִשׁו"ה מַיִיחַ כֹּאו"א מְעוֹת בְּלֹאֲטַעְרִיעַ, וְכֵן פֶּאן אַע"פ שְׁמְרֻבִּים הַמְּפַסִּידִים מ"מ הַמְרוּיֵחִים יְרוּיֵחוּ שְׂכַר נִצְחִי. וְע' בְּחֻזַּת יֵאִיר פ' עֵקֶב: עִי"ל הַפְּשֵׁט וּלְךָ ה' הַחֶסֶד כּו' דְּבִסְנוּפָה דַּנ"ב יִצְרוּ שֶׁל אָדָם מִתְגַּבֵּר עָלָיו וְלוּלִי הַקְב"ה בְּעִזּוֹ אֵינּוּ יָכוֹל לוֹ, נִמְצָא עֵיקַר הִיא מְסִיוֹעַת הַקְב"ה, וְהִי הַהוּ"א דְעַל חֵלֶק הַסִּיוֵעַ אֵין לוֹ שְׂכַר, וּמִשׁו"ה וּלְךָ ה' הַחֶסֶד כִּי אִתָּה תְּשַׁלֵּם לְאִישׁ כִּמְעַשְׂהוּ ר"ל כִּפְאֵלוֹ עֲשָׂה כֹל הַמְצוּהָ בְּלִי סִיוֵעַת ה': עִי"ל ע"פ מְשַׁל א' קִנָּה סְחוּרָה הַרְבֵּה מְסוּחָר גְּדוֹל וְנָתַן לוֹ מְאֹה זְהוּבִים מְעוֹת קְדוּמִים וְאַח"כ קִנָּה עוֹד מְסוּחָרִים קְטַנִּים מְזָה מְעַט וּמְזָה מְעַט וְנָתַן לְכָל אֶחָד מ"ק ג"כ ק' זְהוּבִים.

כִּשְׁמֹנֵעַ הַסּוּחָר הַגְּדוֹל חָרָה אַפּוֹ כִּי דִימָה שְׁלוֹקֵחַ בְּטַח בְּדַעְתּוֹ לְחַזּוֹר וְלָכֵן לֹא נָתַן לוֹ רַק מְעַט מ"ק, וְאָמַר לוֹ הַקּוֹנֵה לֹא כֵן הוּא כִּי אוֹתָךְ יִדְעֵתִי לְאִישׁ נְאֻמָּן שְׂאֵף בְּלֹא מ"ק לֹא תִחַזְרוּ וְתִתֵּן הַסְּחוּרָה לְיוֹם הַמְּוִגָּבֵל, לֹא נָתַתִּי עֲרַבּוֹן רַק מְעַט כִּי כֵן דָּרָךְ הַסּוּחָרִים, אֲבָל לְהַקְטִינִים אִם אִתָּן מְעַט יִחַזְרוּ וְלָכֵן נָתַתִּי הַרְבֵּה שְׂאֵם יִחַזְרוּ יִצְטָרְכוּ לְשַׁלֵּם כְּפָל.

כֵּן בְּשְׂכַר מְצוּהָ הַקּוֹנֵה הוּא ה' הַסְּחוּרָה תּוֹרָה מְצוּת וּמַע"ט, הַסּוּחָרִים הַגְּדוֹלִים הֵם צְדִיקִים וְת"ח, בִּינּוֹנִים אוֹ רְשָׁעִים הֵם הַסּוּחָרִים הַקְּטַנִּים, הַשְׂכַר יִשְׁוֹלֵם לַעוּה"ב וּבַעוּה"ז רַק מ"ק, לְהַצְדִּיק שְׁוֹדָאֵי לֹא יִחַזְרוּ נוֹתְנִים רַק מְעַט מ"ק וְלִבְיֻנוֹנִים יוֹתֵר וְלְרְשָׁעִים עוֹד יוֹתֵר פְּדִי שְׁלֵא יִתְחַרְטוּ בְּקַבְּלַת הַמְּקַח, וּז"ש כִּי לְךָ ה' הַחֶסֶד כִּי אִתָּה תְּשַׁלֵּם לְאִישׁ

כמעשהו כפי הדרגתו וזה הקסד שלרשע ישלם הרבה, ולצדיק שלא יתחרט רק מעט כדי שישאר הרבה לעוה"ב, וז"פ ח"ר והי' עקב תשמעון הה"ד מה רב טובה אשר צפנת לעוה"ב אבל רק ליראיה אבל פעלת בפועל לשלם בעוה"ז לחוסים בה שמתנינים על השקר, ורק בשביל זה חוסים בה וכדי שלא יתחרטו על העבר וגם יחסו בה לעתיד, שלמת להם שקרם נגד בני אדם בעוה"ז.

ואיתא ג"כ בפספריים דבעל תשובה מקבל שקר בעוה"ז וז"פ במקום שבע"ת עומדים כו' דאף דש"מ בה"ע ליפא אבל בבע"ת שזדונות נעשו פזכיות יש שקר בעוה"ז, וז"פ במד' ב"ר פכ"ב אשרי נשוא פשע אשרי לאדם שהוא גבוה מפשעיו היינו שתתרום וינתגדל שקרו ע"י חטאו ויש לו שקר בעוה"ז: (ב) עירי.

ערמב"ן אולי החטא יגרום. עי' בהגדה זכרון נפלאות דל"ה ע"ב בזה: (ג) בן ביתי יורש אותי.

עי' מהרי"ם ח"ב סי' נ"ו שאף איש אחר יורש מקרי לענן הא דאי' בב"ב דק"ל אם אמר על מי שאינו ראוי לנרשו לא אמר פלום, מ"מ לענן פתב בין בתחלה בין בסוף ובין באמצע לשון מתנה הוי כמו באיש אחר דתפס קרא בן ביתי יורש.

וע' חו"מ סי' רפ"א סעי' ז' וברה"ז בזה: (ה) ניוצא אותו החוצה ויאמר הבט השמימה ערש"י, ובס' ילקוט האורים הביא קו' תוס' ברכות ד"ז, דהפסוקים סותרים עצמן דכאן משמע דכבר הי' לילה דאין הכוכבים נראים כ"א בלילה, ואח"כ אומר ויהי השמש לבוא משמע שאז עדיין יום ע"ש.

ונ"ל דאי' בנדרים ל"ב ורש"י פאן אין הבטה אלא מלמעלה למטה מלמד שהגביהו ה' לאברהם למעלה מכוכבים וא"ל ספור אותם, וידוע שהמזלות וכוכבים סוכבים ברקיע שני וביום הוילון מכסה אותם ובלילה שהוילון יצא נראים הכוכבים לנו, עתו"ס חגיגה י"ב ב', ולפי"ז נכון דבאמת יום הי' ורק פיון שהקב"ה הגביהו למעלה מכוכבים ברקיע שני שפיר ראה אותם ואח"כ פשייר למטה באמת הי' ביאת השמש אח"כ.

וע' מהרש"א שבת קנ"ו דלפי פשוטו הוציאו מאהלם לראות הכוכבים כפרש"י בחנומש, וק' פיון דבמחזה ראה הכוכבים ל"ה איצטריף למכתב שהוצא אותם דבמחזה באהלם נמי הי' יכול לראות, וע"כ דרשו שהוציאו מחוץ לאצטגנינות שאינו ראוי להוליד כו' וע' נדרים ל' הסתפלותי במזל שלי ואין לי אלא בן א' וע"ש במהרש"א.

ובענן מזל עי' בשו"ת הרשב"א ח"א סי' קמ"ח עש"ה: ובס' זרע יצחק על משניות פ"ד מי"ד דקידושין, מניח אני כו' שאדם אוכל משכרה בעוה"ז מצינו ואברהם זמן וגו' מצינו שקיים כל התורה, ויל"ד דאם הרא' ברורה מאברהם הו"ל לאקדומי ואח"כ להביא מנביאים, ותו הרי קיי"ל בני חיי ומזונא לאו בזכותא תלי' אלא במזלא, ותוס' כ' פאנדזכותא היינו אנלא, ונ"ל דאי' בזהר פנחס (דרט"ז ב') דהא דתל' במזלא היינו קודם מ"ת אבל לאח"כ אין מזל לישראל דהוציאם ה' מתחת המזלות לרשותו, והא דאמרי' באברהם צא מאצטגנינות אין מזל לישראל שאני אברהם דקיים כל התורה.

ואף קודם מ"ת דינו פלאחר מ"ת ע"ש, וא"ש שאמר מניח אני כל אומנות ואיני עוסק רק בתורה כו' וק' הא לאו בזכותו רק במזל תלי', וצ"ל דאחר מ"ת הוי בזכותא אף ק'

הא אברהם זכה לענוש ויבנים אף דהמזל שלו הי להיפך אף שהי קודם מ"ת, לזה מביא ואברהם כו' וה' ברה אותו בכל ולמה ז ומסיים לפי שקיים כה"ת קודם שניתנה ודינו פלאחר מ"ת: ובס' בית ישראל מהגה"ק מקאזניץ ז"ל על גדרים ל"א כ' דישאל אין מקבלים רק ממנו ית' ולא ע"י שום פוכב ומזל ושלח, ואם הי מקבלים ע"י פוכב ומזל הי כמו ערלה המפסקת חלילה, וע"י המילה מעבירים הערלה שלא יקבל כ"א ממנו והיינו ויוצא אותו החוצה, למעלה מן כל המזלות עש"ה.

וע' מהרש"א ב"ב ט"ו א' וסנהד' י"ט נ"ו, פ"ב מ"ש בזה. ואי ב"נ קודם מ"ת הי להם דין ישראל לענין זה דאין מזל לישראל, עי' בפר"ד בדרשות הראשונות.

ובד"ש כ' לפמ"ש המהרש"א דאף אי יש מזל לישראל עכ"פ לרבים לא יכריע המזל, ובר"ה ל"ב שאני שרה דרבים אתי מינה פרבים דמי, ולפי"ז א"ל צא מאצטגנונית ישראל במזלות שאינה מוליד הבט בשמים וראה פה יהי ורעה, ולפי"ז פינון דרבים אתמינה פרבים דמי ולא יועיל המזל.

וע' בס' בית האוצר ח"א סי' א' אריכות גדול בזה. ולכן לא העתקתי: ה) ויחשבה לו לצדקה ערש"י ורמב"ן ובקובץ אהל מועד שנה ב' סי' קצ"ז הביא דבסנהד' ל"ט.

בהאי פופר דאמר לר"ג מה רבותא דמונה מספר לפוכבים אלא מצינא למימנה אייתי חבישא שדינהי באורבלי כו' מבואר הא דא"א למנות לא מפני הריבוי רק מפני שאינם עומדים על מקום אחד ותמיד נעים ונדים וזה שהראה ה' לא"א פה יהי ורעה שיהי' נעים ומפוזרים בעולם, ומדניק בל' "פה" ולא "פן" יהי ורעה שעל שיווי המספרי שיהי' מרובים הול"ל פן, והלשון פה על שיווי הערכי שורעה יהיו בערכם פכוכבים, נמצא דנתבשר לו בשורה טובה שיהי' לו בנים וגם בשורה בלתי נעימה שיהי' נעים ומפוזרים בין האומות, וע"ז כ' ויחשבה לו צדקה מה שיהיו מפוזרים כמ"ש בפסחים פ"ז צדקת פזרונו בישראל עשה צדקה עם ישראל שפזרון בין האומות שלא יהיו במק"א ולא יהיו ביד ממלכת הרשעה לכולתם ע"ש.

והדקדוק הנ"ל י"ל ג"כ עפמ"ש הבעש"ט פה יהי זרמה כמו שפוכבים נראים קטנים למטה ולמעלה בשמים הם גדולים כמ"כ ישראל נראים פקטנים בעוה"ז, עי' ויק"ר ל"ו, אבל בעולם העליון גדולים וחסובים, ועי' בגיטין נ"ו מאן חשוב בהאי עלמא ישראל, וא"ש הלשון פה.

ולפי הנ"ל י"ל פשט ויהי בימי אשורוש כו' ויהי צרה, אף דהא דפיזר ישראל הוי לטובתם מ"ח המולך מהנדו ועד כוש והוא מלך בכיפה וכל ישראל תחת ידו ויוכל ח"ו לכולתם. וז"פ ישנו עם אחד מפוזר ומפוזר אף שהם מפוזרים, מ"מ לא יועיל להם זה דהם בכל מדינות מלכותה ותוכל ח"ו לכולתם: וחו"ל אמרו שאלו לשלמה עד היכן פת צדקה אמר כבר פירש אבא פזר נתן לאביונים וגו', והיטב פירש בזה זקני הגאון מלאסק ז"ל בספרו אור דוד על אסתר (ג' ח') פירוד הוא לאיזה מכון כמו הפירד נא מעלי ופזור שלא לתכלית, וא"ל אף פי הוא פזרן ומבזבז ולא יתן לעני מחמת הפזרה רק ממון אינו חשוב בעיניו אעפ"כ גדול פת הצדקה פזר כו' צדקתו עומדת לעד.

אף כי מ"ש צדקה שפזרן וכו' סותר לזה שיהי' משמע שפזרן שלא לתכלית הא הי' לתכלית שלא יוכלו אוה"ע לכלותם פנ"ל, מ"מ מרעה של הקב"ה נמשך טובה כמ"ש ביומא דכ"ב קילל לנחש וכל מקום בואו מזונותיו עמו, וזה אף שפזרן בדרך פעם נמשך מזה צדקה, והמן אמר ג"כ אף שמפזר מ"מ הם ג"כ נפרדים אל תכלית ע"ש: ובמד' ונרא מהיכן זכו ישראל לברכת פהגים ח"א מאברהם שנ' פה יהי' ורעה וכה תברכו ח"א מיצחק שנ' ונני והנער נלכה עד פה, וח"א מייעקב שנ' פה תאמר לבית יעקב.

יש אנשים שבעצמם שומרים תורה ומצות אף לא בניהם, ועליהם דרש פה תברכו את בני ישראל המונכים בניהם, ולא למי שבניהם הולכים בשרירות לבם, וז"ש מהיכן כלו מאיזה זכות זכו לברכת פהגים מאברהם שחנף בנאו כמ"ש אשר יצוה את בנאו אחריו שנ' פה יהי' ורעה, וז"פ מחז"ל מנין שאין היחיד אומר קדושה שנ' ונקדשתי בתוך בני ורמזו שאין קדושת יחיד כלל אם הוא רק יחיד.

ולא בני' כי כ' ונקדשתי בתוך בני'. וח"א מיצחק דיש אנשים דבעצמם מחללים שבת ומ"מ תפצים שבניהם יהי' שומרי מצות, אבל אין טוב רק אם שניהם הולכים בדרך ה' כמ"ש ביצחק ונני והנער נלכה עד פה, וח"א מייעקב דיש משפחות שאב ובנו שומרי מצות אבל בנותי' שולח לביה"ס הגבוה ותלמוד שפות זרות אף לא דברי ימי ישראל ומצותי, וקשתגדל תמאס במקור מחצבתה, וזה מצינו בייעקב שחנף את כל ביתו שנ' פה תאמר לבית יעקב ודרשו אלו הנשים, ואיש המתנהג בכל זה ראוי לברכת פהגים.

וע"ע בס' אהבת עולם דרוש ט"ז בזה: ח) ויאמר אדני ה' עי' ברכות ז' ב' לא הי' אדם שקראו לקב"ה אדון, עי' בס' זרע ברוך ב' שמות אדני וה' עפמ"ש בזה"ק בראשית דקנ"ה דהקב"ה בעוה"ז נקרא אדני ובעוה"ב הוי', ואברהם נסתפק במ"ש שךר הרבה כו' אם על שךר הצפון בעוה"ב או שךר עוה"ז, לז"א ב' שמות ר"ל איזה שךר תתן לי כו' שמראה רק עוה"ב פינן שאנכי הולך עירי, והשיב לא יירשך זה, ויש לה בעוה"ז ועוה"ב, וקשה דימה עצמו לאברהם ואמר ה' אלקים כו'.

ובאהל יעקב כ' עד אברהם ה' נהג עולמו בתוסד חנם לא לפי מעשיהם, וא"א קבל עול מלכותו ויהי למס עובד, וקראו אדון שיתנהג העולם כפי שורת הדין, עפ"י מעשה בני"א אם טוב ואם רע ע"ש במתק מליצתו.

ובס' תולדות נח דרוש ג' כ' דלכאו' שם אדון אינו תנאר מעלה גדולה, ואפ"י חי שיש לו רק ממשלה מועטת נקרא אדון, שמעני אדוני וכדומה, אלא פוננתם ששאר בני"א יש אדונים המושלים עליהם או הטבע או המזל, ואם יתקוף האדם לעשות השנים יעמדו פגודו, ולכן ברצנתו להגדיל אדנותו צריך לקראתו אדוני האדונים שמושל כחפצו.

אבל א"א של"ה מושל עליו הטבע ולא המזל, ואדרבה הם נתונים לממשלותיו לכן קרא לה' אדון לבד ולא אדוני האדונים כי הוא ית' לבדו אדון לו ואותו הסגולה הנחיל לבני' מקבלת התורה ע"ש ובדרוש ט"ז בשם האברבנאל.

וע"ע בזה"ק משפטים קכ"ד א', ובס' ווי העמודים פכ"ג, וביפ"ת בראשית פי"ז סי' ה', ובס' אסיפת זקנים ברכות ד"ז: שם במה אדע רש"י באיזה זכות עי' צל"ח ברכות ז' דבזה הורה א"א פי הכל תלוי בזכות וחובה ורשות הארץ וכל פינצא בזה בענייני טובה

וְרָעָה בְּעֵלְמָא הַדִּין, וְהַקַּב"ה מְשַׁגֵּיחַ בְּהַשְׁגָּחָה פְּרִטִית לְשֵׁלֶם לְכַאוּ"א כְּגַמּוּל יָדוּ, וּבְזֶה הוֹרָה כִּי הוּא אֲדוֹן הָעוֹלָם הַזֶּה ג"כ, וְעַי' מְהַרְשֵׁ"א וְרַשְׁבֵּ"א שְׁעַד אַבְרָהָם הִי' אוֹמְרִים שֶׁהַכֹּל תְּלוּי בְּמִזְל עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם וְהוֹדִיעַ כִּי הַכֹּל הוּא בְּהַשְׁגָּחַת הַבּוֹרָא וְהַכֹּל לְפִי הַזְכוּת וְחֹב.

וּבַפְּרָשַׁת דְּרָכִים דְּרוּשׁ ג' הַק' דְּבַתְחִלָּה כְּשֶׁצְנִיחוּ ה' לָהּ מֵאַרְצָה וְאַח"כּ כְּשֶׁא"ל כִּי כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה לָהּ אֶתְנַנֶּה וְלִזְרַעָה עַד עוֹלָם, וְלֹא שָׁאֵל בְּאִיזָה זְכוּת רַק עִתָּה. וְנ' דַּבְּב"ב ד"י הָאוֹמֵר סִלַּע זֶה לְצַדִּיקָה ע"מ שִׁיחֲזִי בְּנִי ה"ז צַדִּיק גָּמוּר, וְדוֹקָא בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא כַּב"נ וְאַבְרָהָם הִי' נְבוּחָה אִם יֵצֵא מִכָּל ב"נ וּמִשׁוּ"ה תְּחִלָּה לֹא שָׁאֵל בְּאִיזָה זְכוּת דְּשָׂמָא עַד יִינֵן ב"נ וְחֶטָּא לֹא לַעֲשׂוֹת דְּבָר כְּדִי לְזַכּוֹת בִּירְוִשַׁת אֶרֶץ, אֲבָל עֲכָשְׁיוּ שֶׁא"ל ה' צֹא מֵאַטְטֵגְנִינֹת שְׂאִין מִזֶּל לְיִשְׂרָאֵל, וְכִינֵן שִׁיחֲזֵאוּ מִכָּל ב"נ שָׁאֵל בְּאִיזָה זְכוּת וְאַפ"ה הָיוּ צ"ג עֲש"ה: וְבַס' תּוֹלְדוֹת נֹחַ דְּרוּשׁ ב' כ' שֶׁהַטּוֹב שֶׁצַּדִּיק יִשְׁגֵי ע"פ ב' אוֹפְנִים א' בְּשִׁכְר מְצֻנְתִי'.

וְהַב' מִתַּנַּת חֲנָם, וְהַגְּר"א מוֹוִילְנָא בְּפִי עַל מִשְׁלִי כ' שֶׁהִיעוּד בְּשִׁכְר עוֹלָם אֲפֹשֶׁר שִׁיגְרוֹם הַחֶטָּא וְיִתְבַטֵּל הִיעוּד אֲבָל הַנִּיחָן בְּחֶסֶד חֲנָם הַנּוֹתֵן בְּעֵינֵי יָפָה נּוֹתֵן וְאִי אֲפֹשֶׁר לְחֶטָּא לְבַטְלוֹ, וְלִכֵּן כָּל פַּעַם שֶׁהִבְטִיחַ ה' נְתִיבַת אֶרֶץ לְאַבְרָהָם חָשַׁב שֶׁבְּמִתַּנַּת חֲנָם תִּנְתֵּן לוֹ, וְהִי לוֹ יִדְעָה בְּרוּרָה שִׁיִּרְשָׁנָה, אֲבָל כָּאֵן שֶׁא"ל אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כְּשֵׁרִים, וְכִינֵן שֶׁהַזְכִּיר לוֹ שֶׁבְּזְכוּת מֵהַ שֶׁעָשָׂה בְּאוּר כְּשֶׁדִּים שֶׁהִפִּיל עֲצָמוֹ לְאֵשׁ לְכֵן נּוֹתֵן לוֹ הָאָרֶץ, יָפָה שָׁאֵל בְּמָה אֲדַע דְּשָׂמָא יְגָרוֹם הַחֶטָּא וְא"ל ה' כִּי הִירְוִשָׁה לֹא תִתְבַטֵּל לְשׁוּם סָבָה, וְא"ל לִזְרַעָה נְתַתִּי אֶת הָאָרֶץ כְּאֵלוֹ כְּבָר נְתוּנָה לָהֶם וְאִין עוֹד מְעַכֵּב בְּדָבָר עֲש"ה.

וּבַד"ש כ' ע"פ מ"ש הַכְּנֵה"ג סוֹף או"ח דח"ש גְּדַעוֹן אִם יֵהִי טַל עַל הַגִּיזָה אִף דַּכ' לֹא תִנְסוּ אֶת ה' דְּדוֹקָא לְבָלִי לְהֶאֱמִין בַּה' אֲסוּר אֲבָל גְּדַעוֹן שָׁאֵל אוֹת דַּהִי יֵרָא דְהֶאֱנָשִׁים לֹא יֶאֱמִינוּ וְזֶה מוֹפֵר, וְכֵן כָּאֵן בְּמָה שֶׁהִבְטִיחוּ בְּכַנִּים הֶאֱמִין אֲבָל בְּמָה שֶׁא"ל שִׁיִּוְרִישׁ לִזְרַעוּ הָאָרֶץ שָׁאֵל אוֹת פֶּן הַכְּנִים לֹא יֶאֱמִינוּ.

וְגַם לְפַמ"ש הַרְד"ק דְּלִשְׁאֲנֵל אוֹת עַל פֶּחַ ה' אֲסוּר אֲבָל לְשֶׁאוּל אוֹת אִם הוּא רְאוּי לְגַס מוֹפֵר וְלִכֵּן בְּמָה שֶׁא"ל שֶׁהוּא יוֹרִישׁ הָאָרֶץ לְבָנָיו שָׁאֵל בְּמָה אֲדַע. דְּהִינּוּ בְּאִיזָה זְכוּת אִירְשָׁנָה לְאַחֲרִים וְדו"ז הִרָה"ג הַצַּדִּיק ר' צְבִי הַפֶּהן ז"ל הַאֲבַד"ק זַגִּיעֵרֶשׁ אָמַר דַּאִי דְעַל בָּנִים לֹא שָׁאֵל אוֹת דְּלְטוֹבָה אִין חוּזַר, אֲבָל יְרוֹשַׁת א"י אִף דַּג"כ לְטוֹבָה אֲבָל לְכַנְעֲנִים הוּא רָעָה אֲבָל ק' מֵהַ מוֹעִיל אוֹת דְּיִלְמָא יַעֲשׂוּ הַכְּנַעֲנִים תְּשׁוּבָה, וְנַר' דַּאִי בְּרַש"י שְׁמוּאֵל א' (ט"ו כ"ח) א"ת אֲשׁוּב מֵעוֹנֵי, לֹא יוֹעִיל עוֹד לְיִטְוֵל אֶת הַמְּלוּכָה מִמֵּי שְׁנִתְנָה לוֹ ה', כִּי ה' שֶׁהוּא נִצְחוֹנוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקַר מְלִיתָן הַטּוֹבָה לְזֶה שֶׁאָמַר לְיִתָּן ע"ש וְה"נ כֵּן פִּינֵן דְּהִרָאָה לוֹ אוֹת הָיוּ כְּמוֹ שְׁנוֹתָן לוֹ וְאִין חוּזַר מְטוֹבָה אִף דְּיַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה.

וְעַ' בְּשִׁבְתַּת דַּנ"ה וּבְרַמְבַּ"ם ה' יִסוּה"ת פ"ט ה"ד. וּבְקוּבֵץ דְּרוּשִׁים חוֹב' ה' ס' כ"א מְזַקְנֵי הַגָּאוֹן מְלֶאֱסַק ז"ל: ט) עֲגָלָה.

עֲרַש"י וְתַרְגוּם וְתוֹס' גִּיטִין נ"ו א' ד"ה עֲגָלָה. וְחִי' הַש"ס לְהַגְר"י פִּיק: יא) יִשְׁמַעְאֵל.

עַמ"ש בְּחַיִי שְׁרָה, (כ"ה ט'): יב) וְתַרְדֵּמָה עַי' יַעֲרוֹת דְּבִשׁ ח"א דְּרוּשׁ ב'דַּאִי בַמַּד' דַּה' נִתֵּן לְאַבְרָהָם הַבְּרִיָּה לְבָנֵי עֵבּוֹר פְּשָׁעִים אוֹ גִּיהֲנָם אוֹ גְּלִיּוֹת וְהִי מְסַתְּפֵק וְיַעֲזֵן לוֹ ה'

לבחור בגלות, וצ"ע איה נסתפק שיבחר בשלנות עוה"ז ולהנחיל לבני גיהנם, הלא טוב רגע א' בעוה"ב מכל חיי עוה"ז ומר העונש גיהנם דרבבות משחיתים נחשים ושרפים זה נושף וזה מושף מבלי חסד, אבל האמת דאברהם פחד דמחמת עול הגלות וחמת המציק יתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם ויפרקו עול ויהי קרח מכאן וקרח מכאן טוב להנחילם עוה"ז כי בלא"ה לא ימלטו מגיהנם, אבל ה' ידע דיסבלו עול הגלות המר וילכו בתורתו ויעז לבחור בגלות, והרכוש הגדול שהבטיח ה', אין הפוננה על הון וכסף חומרי רק שייסגלו במצות ומע"ט וכמ"ש האר"י וינצלו את מצרים שלקטו כל ניצוצות קדושות שהי' במצרים ולא נשאר שם רק קיא צנאזה וזה"פ תרדמה נופלת על אברהם שלא ידע מה יבחר ואימה חשכה הי' לו כי פחד אם יבחר גלות יהי קרח מכאן וכאן, והי' ראה צרתו והבטיח לו כי גר וגו' כשמוע כן הסכים לגלות והנה תנור ולפיד אש כו' שהוא גיהנם חלף ועבר ולא יהי בחלק ישראל עש"ה.

ובדב"ש כ' ע"פ האלשיף ביונה מה לה נרדם דלפעמים מתוך צרה בא השינה לאדם ולפעמים מתנווד השינה, וכ' חכמי הטבע דבצרה שאין לו תקנה האדם נרדם ובצרה שיש תקנה לא יוכל לישן שחושב מה לעשות, וז"ש מה לה נרדם קום קרא אל ה' והינינו שיש לה תקנה ע"ש וכאן שתדמה נפלה עליו לכה אימת חשכה נפלה עליו אולי אבדה התקנה: שם בתיב"ע וירו' ד' גליות הי' חוץ של מצרים, וערמב"ן, ע' ס' תולדות אפרים פ' בחוקתי מ"ש שם רש"י (כ"ו מ"ב) בה' מקומות נכתב יעקוב מלא, ואל"י חסר ו' שנטל אות משמו לערבון שיבא ויבשר גאולה, והא דנטל דנקא מאלי' י"ל למ"ש במד' פ"ט זכות אבות קיימת עד אלי' ע"ש, ומספר חמשה לא קאי על הגאולה ב"ב, רק על בשורות ישועה לישראל ע"י אלי', שכל א' שנפדה מצרתו גאולה הוא לו.

ערש"י מגילה י"ז ב' ד"ה אתחלתא ונמצא בתנ"ך חמשה, א' בלכתו לחפור את יריחו, עפ"י רש"י יהושע (ב' ד') ופנחס זה אלי'. ב' ברפת.

השמן להצרפית במ"א (י"ז ג') ג' שם בתחית בנה, ד' שם י"ח המטר בימי אחאב. והי' לעת"ל.

ונטל ו' לרמז שיהי' באלה הששי, ומדתלה בתשובה כמ"ש בסנהד' צ"ז ב' לכן הקל קול יעקב בתולדות (כ"ז כ"ר) הראשון חסר וב' מלא לרמז שבתחלה הי' קול של יעקב חסר, אף באלה הששי יהי' קול יעקב מלא, ויקראו אל ה' ויבא אלי'.

והגליות הם ה' פנ"ל, ועב"ר פמ"ד ובויק"ר פי"ג. וכן ברפת יצחק (בתולדות כ"ו) הי' ה' פעמים א' בפכ' ויברכהו.

ב' בפכ"ז ויברכהו, ג' בפכ"ח ויתן לה ד' בפכ"ח א' ויברך אותו. ה' שם ג' ואל שדי: (ג) כי גר עי' מדרש שמואל פ"ב מי"ז דאבות דת"ז ל אמרו בפ' ואת העם העביר יוסף (ויג' מ"ז כ"א).

לזכרון שאין להם חלק בארץ ונתפנין להסיר החרפה מעל אחיו שלא יהי' קורין לאחיו גולים. וז"ש כי גר יהי' ורעה בארץ לא להם ר"ל שלא יהי' מן הגוים עצמם תושבים כי גם הם יהי' גרים וגולים.

ועמ"ש שם בפ' ניגזש. ובס' בית שמואל פ' בשלח כ' הטעם למה גלות מצרים ר"י שנה ובבב"ל ע' דבמדרש בשכר שלונה פרעה לשרה ד' אמות זכה שגשגת עבדו בניו אצלו.

ובשכר ד"א שהלה נבוכדנצר ליקח את אגרת מה ששלח אויל מרודף לחזקת' זכה שגשגת עבדו ישראל אצלו, ואי' בגמ' אדם בינוני פסיעה שלו אמה, ופי' תוס' שלישי קומתו דקומה בינונית ג' אמות.

ואי' בגמ' פרעה ארכו אמה וזה פסיעה שלו שלישי אמה, וא"כ נבוכדנצר הלה ד"א בד' פסיעות ופרעה י"ב פסיעות, וכיון דנבוכדנצר נטל בשביל ד' פסיעות עי שנה, א"כ פרעה נטל ג"פ שהוא רד"ו.

ומענין השבון ד' מאות שנה עי' בשבת ד"י ע"ב בתד"ה נתגלגל וברש"ל ומהרש"א. ובס' פקדה האריף לנישב קו' המתפלספים ע"פ היסוד דמפועל שלם כל תצא פעולה שאינה שלימה, וא"כ גאונות מצרים שלא הי' פעולה שלימה דאח"כ שבו ישראל לגלות, א"כ לא מאתו ית' הי' הגאונות, וכ' דבלי גאונות מצרים ל"ה באפשרי לבוא לגאונות שלימה אח"כ ובמצרים הי' התחלה לאח"כ: ועי' בס' שערי שמחה להג' מקעמפנא ז"ל בהקדמה הביא ילקוט דאמר ה' צא מאצטגנונית מאותו פוכב שאמה רואה שאין אתה מוליד אני מראה לה שאמה מוליד ותמוה, גם על לידת ישמעאל ק' דה' לא עביד ניסא לשקרא, ולהמדרש ל"ה ראוי אברהם להוליד את ישמעאל וג"כ הי' חוץ לטבע ולאינה צורה הי' דהוא פעולה ריקנית אחרי שכל יתייחס לנרעו של אברהם פי רק ביצחק יקרא לה זרע (וזה הי' ג"כ אות לליצני הדור שמאבימלה נתעברה שרה דלידת יצחק ע"פ נס ולא עביד רחמנא ניסא לשקרא זרע פסול), ורק י"ל דקודם לידת ישמעאל סבר א"א דאין ה' משדד המערכה לשנות הטבע ולא עלה בלבו להתפלל על שרה דהי' נגד הטבע והוא תפלת שוא עד כשהוליד את ישמעאל וראה דה' משנה הטבע והתפלל על שרה א"כ לידת ישמעאל הסבה ללידת יצחק, וזה"פ מאותו פוכב שאמה רואה שאין אתה מוליד.

פי' לולא שראה הפוכב שאינו מוליד הי' סובר שלידת ישמעאל פ"י הטבע ולא הי' התפלל על שרה עש"ה, ובספר איי הים ברכות ד"ט, ובפר"ד דרוש ה'. ובאהבת ציון מהנ"ב דרוש עשירי, ובהקדמת נ"ב מ"ת, ובל"ע דרוש כ"ה, ותולדות נח דרוש ג', והגדה ריח דודאים ד"כ: ינ) רמב"ן כל המריעין לישראל נענשו אע"פ שגזר ה' לא על ידוע, ועי' בח' פרקים לרמב"ם פרק ח' דבשביל זה פל רוצח נהרג אף שגזר עליו מן השמים, דהגזר ל"ה ע"י איש פלוני, וערמב"ם פ"ו ה"ה מתשובה, ותיו"ט פ"ב דאבות משנה ו' ועי' בס' דרף אמת לחכם בכר דוד הספרדי בדרוש מ"ש בזה.

ועפי"ז א"ש קו' העולם למה בהרגו אין נהרגין הא בעינו יד העדים תהי' בראשונה ונהרגין מצד רוצח. אף לפמ"ש רמב"ן פ' שופטים (י"ט י"ט) דהרגו אין נהרגין משום דאלקים נצב בעדת אל ובטח עשו כמשפט, ועי' כ"מ פ"כ מעדות והכא חזינו דהגזר הי' דנהרג ע"י פלוני ופלוני עדי' דכף הי' הפס"ד של הב"ד דאלקים נצב בעדת אל ולא הוי עלייהו שם רוצח, ועי' בס' ישועות מלכו בקונטרס מעט צרי: טו) ואתה תבוא אל אבותיך בשלום רש"י מפאן שעשה תרח תשובה, והק' דילמא תרח הוא ברשעו אף ברא מזפה אבא ובזכות אברהם ניצל תרח, והתי' בזה דהול"ל ואתה תבא אל אביך ולמה כ' אבותיך, ומוכרח דעשה תרח תשובה ובזה זיכה את אביו של תרח דפ"י שתרח שב זיכה לאביו

וְזֶה אֵל אֲבוֹתֵיךָ אָבִיו וְאָבִי אָבִיו, וְעַיִן בְּנַח"ק וְאֲדֹנָי וּפְר"ד סוֹף דְרוֹשׁ ה': טז) וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הַנֶּה.

עֲרַשׁ"י, וּמִשְׁנֵה עֲדִיּוֹת פ"ב מ"ט וּבִרְע"ב וּר"ם וְתוֹ"ט בְּזֶה. וּבְשׁוֹ"ת נֹדַע בִּיהוּדָא קָמָא חו"מ ס"א ל"ח בְּצִוְנָאָה שֶׁכ' בֵּה דוֹר רְבִיעִי מִמֵּי יַתְחִיל הַמְסָפֵר אִם הַמְצָנָה בְּכָלֵל וְהִבִּיא רַש"י פֶּאן יַעֲקֹב יָרַד מִצְרַיִמָה, יְהוּדָה בְּנוֹ, פֶּרֶץ בְּנוֹ תְּצַרוֹן בְּנוֹ.

וְכָלֵב בָּא לְאֶרֶץ, הָרִי דִּיעֲקֹב אֵינוֹ בְּכָלֵל, וּמֵרַאב"ע שֶׁפִּי דוֹר רְבִיעִי מֵאוֹתָן שֶׁהִי גָרִים וְעֲלִיָּהֶם נֹא גָר יִהְיֶה וְרַעָה, וּקְהַת הִי גָר בְּמִצְרַיִם וְעִמְרָם בְּנוֹ וּמִשָּׁה וְאַהֲרֹן בְּנֵי עִמְרָם, וּבְנֵי מִשָּׁה וְאַהֲרֹן הֵם דוֹר רְבִיעִי שֶׁשָּׁבוּ לְאֶרֶץ וְא"כ מְסָפֵר אֶרְבָּעָה עִם קְהַת, וְרַמְבַּ"ן פִּי דוֹר ד' שֶׁל אֲמֹרֵי שְׁלֹא שָׁלַם פִּינוּ עַד אוֹתוֹ זְמַן אֵין פֶּאן הַכְרַע אִם עֲצָמוּ בְּכָלֵל, וִי"ל שֶׁדַּעַתוֹ כְּרַש"י דְלִרְמַב"ן שֶׁה' פּוֹקֵד עַל שְׁלֹשִׁים וָרַבְעִים הָרִי בְּנִים דוֹר רֵאשׁוֹן, וְגַם לִרַאב"ע אֵין רֵאשׁי דְדָבָר ה' לְאַבְרָהָם שֶׁהַדוֹר הַזֶּה מְגָרִים יָשׁוּבוּ.

וְלָכֵן י"ל שֶׁגַם גָּר רֵאשׁוֹן בְּכָלֵל מְסָפֵר הַדוֹרוֹת שֶׁכָּלֵל דוֹרוֹת שֶׁל אֲבָרָהָם אָבֵל אִם הָאָדָם עֲצָמוּ מְדַבְרֵר בְּעֵדוֹ, אוֹ שֶׁאֲחַר מְדַבְרֵר עָלָיו וּמְזַכֵּר דוֹרוֹת וְדָאֵי אֵינָם בְּכָלֵל דוֹרוֹת, וּבְזֶה נֵר' פִּי הָא' כִּי לְכָל הַפְּיֻרְוֹשִׁים ק' אֲחַר שֶׁד' מֵאוֹת שָׁנָה מִתְחִיל מִיִּצְחָק אִיךָ נִדְרָשׁ דוֹר רְבִיעִי עַל דְּבָר אֲחַר, לִכ"נ שֶׁדוֹר ד' מֵאַבְרָהָם עֲצָמוּ, יִצְחָק בְּנוֹ יַעֲקֹב בְּנוֹ אֲשֶׁר בְּנוֹ וְסָרַח בַּת אֲשֶׁר בָּאָה אֶל אֶרֶץ ע"ש שֶׁהָעֵלָה שֶׁהוּא אֵינוֹ בְּכָלֵל.

וְע"ש בְּהַגְהוֹת הַג"ר בְּרוּךְ פְּרַעֲנִקִּיל. וּבְהַגְהוֹת הַגְרִי"ש נֶאֱטָאֲנָזְאָהֵן שְׁצִיִּין לִיְבָמוֹת ע"ח דְּצָרִיךְ קָרָא דְלָהֶם דַּל"ה ה"א דְהַבְּנִים מִנִּיּוֹן, וְעַיִן גִּיטִין פ"ח כִּי תוֹלִיד בְּנִים וּבְנֵי בְּנִים וְאִי שְׂבָעָה בְּתֵי דִינִין, וּבְיַד שְׁאוּל יו"ד ס"א ר"פ סק"ב.

וְע"ע בְּשׁוֹ"ת מִבִּי"ט ח"ב ס"א כ"ח וְהוּבָא בְּשׁוֹ"ת חו"מ ס"א רנ"ז סק"ג, וּבְשִׁבּוֹת יַעֲקֹב ח"א ס"א קע"ג חוֹלֵק עַל הַמְבִי"ט, וְאִם נִימָא דְכּוֹנְנֵת הַמְבִי"ט כַּמ"ש הַנ"ב דְמִנִּין חוּץ מִמֶּנּוּ ל"ק קו' הַשְּׁבוּ"י. וְרֵאשִׁית לְהַגְאֹן מְקוֹטָא ו'ל בס' יְשׁוּעוֹת מְלָכוּ בְּדָף ע"ז דְמִקְוֹדֵם הִי דוֹר ק"כ שָׁנִים כַּמ"ש וְהִי יָמֵי ק"כ וּג"פ הָיוּ ש"ם וּבָן מ' לְבִינָה עַד שִׁיְהִי לָהֶם דַּעַת לְקַבֵּל הַתּוֹרָה, הָרִי ד' מֵאוֹת שָׁנָה, אִךְ כְּשֶׁרָאָה ה' שְׁאֵינָם יְכוֹלִים לְהִיוֹם כ"כ בְּמִצְרַיִם עָשָׂה דוֹר ע' שָׁנָה כַּמ"ש יָמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שְׂבָעִים שָׁנָה, וּג"פ הָיוּ רַד"ו, אִךְ הֵלֵא צְרִיכִים לְהִיוֹת עוֹד עַד מ' לְבִינָה וְנָתַן ה' שֶׁפֶל לְעוֹבְרוֹת וְתַנּוּקוֹת כַּמ"ש בַּמַּד שֶׁהַתַּנּוּקוֹת הָרָאוּ עַל ה' בְּאַצְבָּע זֶה אֱלוֹהֵינוּ, וְזֶה"פ מִפִּי עוֹלָלִים וְיִנּוּקִים יִסְדָּת עוֹז, זוֹ תּוֹרָה, וְלָמָּה לְמַעַן צוֹרְרֵךְ לְהַשְׁבִּית טַעֲנַת אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם שֶׁטָּעְנוּ שִׁישְׁרָאֵל צְרִיכִים עוֹד מ' שָׁנָה, וְעַמְש"ל בַּפ' בְּרֵאשִׁית (ד' כ"ד) בְּשִׁבְעָתֵים יִקָּם, וּבַס' נִפְלְאוֹת מִתְהַשִּׁי"ת כַּכ"ב אֲרִיכוֹת מִחֻשְׁבוֹן הַגְּלוּת: י"ט הַקִּינִי.

עֲרַשׁ"י עַיִן פְּנֻסָת יִשְׂרָאֵל מֵאָבִי הַתַּפ"י עַל מִשְׁנֵיּוֹת, שֶׁכ' נִשְׁמַט חוּי בְּשִׁמּוֹת (ג' ח') וְנִחְמָנִי (ט' ח') וּבַתְּפִלַּת יוֹצֵר דְּפַעְמִים רְפָאִים עוֹג, דְּלִבְשָׁן יִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים כְּדְבָרִים (ג' י"ג), וְאֲמֹרֵי סִיחוּן וּפַעַם כּוֹלֵל גַּם עוֹג שָׁם (ג' ח') שְׁנֵי מַלְכֵי אֲמֹרֵי.

וְע"ע בְּמִהְרָ"ם שִׁירָה חוֹלִין ד"ס מ"ש בְּזֶה: טז ג) עֲשֹׂר שָׁנִים. עֲרַשׁ"י אֵין יְשִׁיבַת חו"ל מִמִּנִּין, וְעַרְמְב"ן דְּהוּא לְכָל אָדָם, וְגַם שְׁאֵין הַדִּין אִם יוֹשֵׁב בְּחוּ"ל י' שָׁנִים שִׁישְׁא אֲחֶרֶת, רַק אִם דָּר בְּחוּ"ל ה' אוֹ י' שָׁנִים וּבָא לֵא"י אֵין יְשִׁיבוֹת חו"ל מִן הַמִּנִּין דְּאוּלֵי בְּזָכוֹת א"י

יבנו, וע' מהרש"א יבמות ס"ד, וברש"י שם כ' דילמא משום עון חו"ל הי' עקורים, ובהגהות מיימוני פט"ו ה"ח מאישות הביא בשם רש"י בחומש דלא על כל אדם אין ישיבת חו"ל בכלל, ועי' שו"ת ש"ב יעקב אה"ע סי' א' הביא סמ"ג עשין מ"ט דמרש"י בחומש משמע דנקא באברהם אין חו"ל עולה ממנין נרמב"ן ויהק' עליו, אף תמוה לומר דרש"י יסתור עצמו מחומש לש"ס, ולא ידעתי דמצינו לומר דילפינו מאברהם דה' הבטיח ואעשה לגוי גדול דנקא בא"י ולא בחו"ל ומשום עון דחו"ל וכמו כן בכל אדם.

ולא אדע מ"ש הרמב"ן דיתורא דקרא אתא ללמד פשם שלאברהם הי' הבטחה זו דנקא בא"י פן בשאר בני"א ע"ש ועי' פתחם צבי סי' מ"א מ"ש בדברי רא"ם וצדה לדרה. וע"ע בס' אהל דוד יבמות: ובשו"ת גודע ביהודא מ"ק אה"ע סי' א' חידוש שאם שיה' י' שנים ורצונו לעלות לא"י דנדאי יכול לכוף ממנ"פ דאם נימא דמצנה גם בזה"ז לעלות א"כ צריה לעלות ואם אין מצנה שוב אין חו"ל גורם דאונס הוא ע"ש.

ובשו"ת שואל ומשיב רביעאה ח"א סי' מ"ח סתר דברי הנ"ב דאין הפנונה דעון חו"ל גורם על שחטא לדור בחו"ל דזה אינו חטא, רק פיון דהארץ טמאה יוכל להיות דלא מסתייע מילתא שיזכה להבנות בחו"ל דצריה זכות גדול א"כ ממילא נהי דאונס הוא ואינו עובר אבל מ"מ זכות א"י אין לו ואונסא פמאן דלא עבר אבל לא פמאן דעבד, ותדע שפן הוא דהרי באברהם ג"כ אמרו דישיבת חו"ל גרם לו ושם בנדאי לא הי' עון כל שלא נצטוה ללכת לארץ כנען הי' כל הארצות פשרות ואפ"ה חו"ל בעצמותה טמאה היא ואין הזכות כ"כ שיזכה להבנות ומראש צורים נראה ללמוד לדורות וז"ב ע"ש.

וראיתי פן להגאון הפלאה פתובות ד"ג ובשו"ת גבעת פנתס סי' ב' שחידוש ג"כ דמה שאדם עושה מרצונו ממש אף דמוכרח ואנוס ג"כ מקרי רצון עש"ה. ויש להאריך בזה: (ד) ותהר.

רש"י מביאה ראשונה, ב"ר ושם בפירוש מ"ה יש פלוגתא בזה, ועשו"ת גודע ביהודא מ"ק אה"ע סי' כ"ב שכ' הא דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה זה ע"פ רוב אבל מיעוט מתעברות ומ"ש בהגהות, ובתנינא אה"ע סי' ל"א.

ובאמת כבר קודמו בזה הר"ן קידושין ד"י באיבע"י אי תחילת ביאה קונה דאף דאין מתעברת בב"ר זמנין דמתעברת עכ"ל, וע' בריטב"א ובשו"ת ישיבת ציון סי' ע"ג. ובשו"ת שואל ומשיב תליתאה ח"ג סי' קל"ב.

ועי' במשל"מ פט"ו מאישות ובאה"ע סי' ז' סי"ו. ובשו"מ שם כ' דנקא בבתולה אבל בבתולה תוכל להתעבר מביאה ראשונה וכמו במיעכה באצבע, וכן ח"ש במשל"מ דלא משפחת שתתעבר באמבטי י"ל ג"כ דנקא בבתולה אבל בבתולה תוכל להתעבר, ומ"ש בהגר דמביאה ראשונה נתעברה, וע"ז אמרו דאין אשה מתעברת מב"ר, היינו דנקא בהגר שאולי הי' קטנה ובתולה, וע"ש עוד בח"א סי' תנ"ט.

ומצאתי עוד בבית מאיר על יבמות דס"ט ע"ב שכ' דמגמ' שם משמע דליתא פלל במציאות שתתעברה מב"ר, ופי' באהל דוד ובשו"ת חזנות יעקב אה"ע סי' ל"א, וח"ש בפ' וירא (י"ט ל"ו) ע"ש: ה) חמסי עליה. רש"י פשהתפללת לא עלי ועוד דבריה אתה חומס שאמה שומע בזיוני ושותק, עי' בס' שמן ששון הנספח לזית רענן דק' מה ענין

זל"ז שְׁהָרִי לֹא אָמְרָה עֲכָשְׁיוּ רַק חֲמָסִי עָלֶיךָ וּמִנִּיל שְׁהִי אֹמְרַת בְּעֵינַי תְּפִלָּה, וי"ל דְּבִיבְמוֹת ס"ד דְּבִשְׁהָה י' שְׁנִים יוֹצִיא וַיִּתֵּן כְּתוּבָה, וּפְרִיף שְׁמָא אִיהִי לֹא זְכִי וּמִשְׁנֵי אִיתְתָּא לֹא מְפַקְדָא אפ"ו לֹא מִיעֲנִשָּׂא וּע' בְּרִש"י וְרִש"י פִּי וְחִקֵּל גְּבִירְתָּה אָמְרָה שְׁרָה אִין סְתָרָה כְּגִלוּי' שְׁלֹא יִלְדָה וְאִנִּי מְבִיאָה רֵאשׁוּנָה, וּא"כ א"ש בל"ז ה"א שְׁלֹא הִתְפַּלְלָתָ עָלֵי מִפְנֵי שְׂאִשָּׁה אִינָה מְצַנּוּה אפ"ו אֲבָל עֵתָה שְׂאִתָּה שׁוּמַע בְּזִיווֵי וְשׁוּתְקָ ק' הֲלֹא הִקְב"ה אִינוּ מְעַנִּישׁ אִשָּׁה עַל כָּה, אֲלֵא ס"ל אִשָּׁה מְצַנּוּה עַל פ"ו וּא"כ לְמָה לֹא הִתְפַּלְלָתָ עָלֵי.

וּבִשְׁוֹ"ת מִים חַיִּים בְּקוּנ' אוֹצְרוֹת חַיִּים הִק' עַל רִש"י אִם הִנְעוּד הוּא פִּי אַחַר לְמָה לֹא כ' ד"א וּלְשׁוֹן נְעוּד מִשְׁמַע דְּשִׁינָה כְּעַם הַב' לְהֶאֱחָד. וי"ל דְּהִגֵּר צְדִיקָתָ כִּמ"ש רִש"י פ"ט דְּעַל כָּל אָמִירָה נְשַׁלַּח לָהּ מִלְאָף אַחַר, (וּע"ע רִש"י חַיִּי שְׁרָה (כ"ה א') קְטוּרָה שְׁנָאָה בְּמַעֲשֵׂי') וְלְמָה הִקְיָה בְּשָׂרָה, רַק לִפ"מ שְׁפָרֵשׁ"י שְׂאִמְרָה שְׁרָה אוֹלֵי אֲבָנָה מְמַנָּה בְּזִכּוֹת שְׂאֲכָנִים צָרָה לְבִית, וי"ל דְּלִכְּהָ הִקְיָה שְׁתֵּהֲנִי צָרָה לָהּ וְעִי"ז תְּבָנָה שְׁרָה, אֲבָל ק' דֹּא"כ תִּיכְרַף כְּאִשְׁרֵי לְקַחָה אֲבָרְהָם הִי לָהּ לְהִיּוֹת צְרָתָה וְלְמָה אַח"כ כְּשִׁרְאָתָה שְׁהִרְתָּה, וי"ל דְּהִגֵּר יִרְאָה לְנִפְשָׁה שְׁמָא אִין כְּוֹנָת שְׁרָה שְׁתַּכְּנִס צָרָה רַק עֲפִמְשַׁחזו"ל ב"ק צ"ב ב' הַמְתַּפְּלֵל בְּעַד חֲבִירוֹ הוּא נִעְנָה תְּחִלָּה כְּפִרְש"י וְיִרָא (כ"ה א') וי"ל דְּזָה הִי כְּוֹנָת שְׁרִי וְלָכֵן יִרְאָה הִגֵּר לְהִיּוֹת צָרָה, רַק כְּשִׁהֲרָתָה הוֹכִיחָה, דל"ה כְּוֹנָת שְׁרָה רַק לְהַכְנִים צָרָה מִשׁוּ"ה הִקְיָה בָּהּ.

וּלְפִי"ז י"ל דְּכַאֲמַת כְּוֹנָת שְׁרָה שְׁתֵּהֲנִי נִעְנָה תְּחִלָּה, וְהִי קִשָּׂה לָהּ לְמָה לֹא נִתְעַבְּרָה תְּחִלָּה ע"כ שְׁפָטָה שְׂאֲבָרְהָם הִתְפַּלְלָ רַק עַל שְׁרָה וּמִמִּילָא נִעְנָה תְּחִלָּה ע"י הִגֵּר, וּא"ש רִש"י דְּטַעֲנָה חֲמָסִי כו' דְּאִי יוֹדַעַת דְּכְוֹנָתִי בְּנִתְיַת הִגֵּר לְהִיּוֹת נִעְנָה תְּחִלָּה וְעֵתָה מוֹכַח דְּלֹא הִתְפַּלְלָתָ רַק עָלֶיךָ ר"ל שְׂבָאֲמַת הִתְפַּלְלָתָ עָלֵי, וְכְוֹנָתָה שְׁתֵּהֲנִי נִעְנָת תְּחִלָּה.

וְהִי לָהּ לְהִתְפַּלְלָ עַל שְׁנֵינֵי וְסִיָּים רִש"י נְעוּד כו' ר"ל דְּהִתְרַעְמָה דְּעֵתָה אִין לִי כְּעַס עַל חֲמָס דְּהִיא לֹא יְדַעָה שְׁלֹא הִתְפַּלְלָתָ רַק פְּלִי וְעִי"ז אִתָּה נִעְנָה תְּחִלָּה, רַק הִגֵּר תּוֹכִיחַ מְזָה שְׁכְוֹנָתִי לְהַכְנִים צָרָה, וּא"כ תִּקְוִל בִּי, אֲבָל אִתָּה יוֹדַע שְׁהִתְפַּלְלָתָ רַק עָלֵי וְעִי"ז נִתְעַבְּרָה הִגֵּר תְּחִלָּה וְלְמָה אִתָּה שׁוּמַע בְּזִיווֵי וְשׁוּתְקָ דְּהִי לָהּ לְדַעַת דְּאִין כְּוֹנָתִי לְהַכְנִים צָרָה עַכְתָּ"ד: וּבִסְ קִהְלוֹת יִשְׁוֹרוֹן כ' עַל הַתִּיב"ע עֲלִבּוּנֵי מִמָּה דְּהוּינָא רְחִיצָנָא כו' ע"פ גִּמ' גְּדָרִים דְּצ"א בְּרֵאשׁוּנָה ג' נָשִׁים יוֹצְאוֹת כו' שְׁמִים בִּינֵי וּבִינָה רִש"י שְׂאִינוּ מְזָרִיעַ יַעֲשׂוּ דְרָף בְּקִשָּׁה פִּרְש"י יִבְקִשׁוּ מִמֶּנּוּ שְׁיִגְרִשְׁנָה, וְהִרְ"ן פִּי מִירו' יַעֲשׂוּ סְעוּדָה וּפִיָּים וְעַצָּה טוֹבָה קמ"ל וּבְפִסּוּק עֲצָמוּ יל"ד דְּאָמְרָה שְׁרָה זֹו אִין סְתָרָה כְּגִלוּי', וְק' הֲלֹא בְּנֵי חַיִּי וּמְזוּנָא תְּלִי י' בְּמִזְלָא, נְעוּד הָאִיף לֹא יִרְאָתָה לְדַבֵּר עַל שְׁרָה בְּשָׂבִי כְּבוֹד אֲבָרְהָם, וי"ל עֲפִמ"ש הִרְ"ן אִין ש"ז יוֹרָה כְּחִץ כו' וְאֵע"ג דְּאָמְרִי שְׂאִמְרָה הַשְּׁמִים בִּינֵי וּבִינָה דִּילְמָא הִינּוּ שְׁהִי מְרוּחָק מִמֶּנָּה לְגַמְרֵי פ"ש.

וּבְגִיטִין ד' צ' לֹא יִגְרֵשׁ רַק בְּעֵרְוֹת דְּבָר, לֹא מְצָא לֹא עֵרְוָה וְלֹא דְבָר פִּרְש"י חַי כְּפִיפִי לִי א"ל מְדַגְלִי בְּאֹנָס ל"י לְשִׁלְחָה וְלֹא הִכָּא, לְפִי"ז ל"ה הִגֵּר יִרְאָה לְדַבֵּר עַל שְׁרָה דְּמְרוּחָקָתָ מִמֶּנּוּ אִין זָה פִי אִם אוֹ עֵרְוֹת אוֹ דְבָר.

וּבָאָה שְׁרָה כָּל עֲלִבּוּנָה מִמָּה בְּשָׂבִיל שְׂאִתָּה מְרוּחָק מִמֶּנּוּ חוֹשְׁדִין אוֹתִי הוּינָא רְחִיצָנָא דְּתַעֲבַד דִּינָא כְּלוּמַר לְדִינָא דְּשְׁמִים בִּינֵי וּבִינָה דְּתַפְטְרוּנֵי עִם כְּתוּבָה. וְאִת"ל חֲזָרוּ מִשׁוּם שְׁלֹא תֵהִי עֵינֵי נוֹתְנָת בְּאַחַר, הֲלֹא שְׂבָקִית יוֹדְעֵי וְעֵלִיתִי עִמָּה, וְאִם הִיִּיתִי נוֹתְנָת עֵינֵי

באחר אף בבית אבי יש שם אנשים ליתן עיני בָּהֶם, וכדין כלו' אף דהדין יעשו דָּרָךְ בקשה, ויש ב' פירושים, יפטרנה בגט או יעשה סעודה ויפייס יתנני קדם ה' עלבונני ויפרנס שלום ביני ובינה פֶּהֲרָ"ן דיעשה סעודה ותמלאי ארעא מִנּוּן ולא נצרה לבנה דהגר, וז"ש רש"י שאפה שומע בזיוני ושותק ול"א שאפה שותק לבזיוני אלא כמו שומע יוסף אשר לא תשמע לשוננו כלו' שאפה מבין עקשות פל' שאני חשודה בעיני' לפחות הי' לה להשיב לא מצאתי לא ערנה ולא דבר ואתה שותק.

וע"ע במדרש תלפיות ענף הגר: שם אוה"ח אברהם ושרה לא שחררו להגר, פ' בפנים יפות (י"ז כ"ג) ובשו"ת מנחת שמואל או"ח סי' ל"ו אריכות גדול בדברי: ט) ויאמר ערש"י. ובס' ישועות מלכו להגאון מקונטא ז"ל כ' דכמו דעבד פהו אוכל בתרומה דכל המחובר לטהור טהור והגר כ"ז שהי' נכנעת לאברהם הי' לה ג"כ מעלה וכשפרכה ופרכה ממנה שיעבוד נפלה ממדרגתה, וזאת הי' שאלת המלאך אי מזה באת זכור מקומך הראשון, וכשקבלה התוכחה ואמרה מפני שרי גברתי וקבלה עלי' שיעבוד של שרי חזרה להיות נטפלת להקדושה עד שהמלאך הזה שהי' דובר אלי' עד עתה הי' קטן במעלתו וצריכה למלאך אחר היותר גבוה במדרגה ע"ש באריכות, ובבל"ע דרוש מ"ד: יד) בין קדש ובין ברד, וק' למה הסימן, ובס' אור יקרות כ' דדרשו חז"ל דאין הגבואה שורה בחו"ל כ"א כשפבר שרה עלי' בא"י יוכל לשרות ג"כ בחו"ל, ורש"י ריש גיטין כ' דרקם ותגר הוא קדש וברד כמ"ש התרגום, ובמשנה אף המביא מן הרקם ומן התגר צ"ל בפ"נ דהוי ח"ל וז"פ והנה בין קדש ובי ברד דהוי חו"ל, וק' הא אין השכינה שורה בחו"ל לכן אמר אהרי רואי וכבר ראתי השכינה בארץ ושוב שרתה אח"כ בחו"ל.

ועי' בדברי שאול: יז א) והנה תמים רש"י ע"י המילה, ד"א עכשיו אתה חסר ה' אברים. וצ"ע דנה הדרשא לא נזכר אהי' תמים רק כ' אברים וכ' אברהם בתחלת רמ"ה ולבסוף רמ"ח אברים בנדרים ל"ב ב'.

וכ' שם במהרש"א דחוש הראי' ושחועה משמשת למעלה דברים רוחניים משא"כ בשאר החושים לגשמיים, וע"י החילה נקרא תמים וישלונט גם על הב' חושים רוחניים וישפיר סמך רש"י הדרשות דע"י שהיא תמים במילה יוכל להשיג מעלת רוחניים ומשו"ה הוסיף עתה ה' להיות רמ"ח: ועשו"ת פתב סופר יו"ד סי' קי"ט שהק' אהא דשקולה מילה ככל התורה דא"א לא נקרא תמים עד שפמל דילמא אף מי שחסר דבר קטן שבקטנים ג"כ לא נקרא תמים, ונ"ל ע"פ הרמב"ם במו"נ ח"ג פי"ח דטעם מילה להחליש התאנה ורמב"ן בתורה צנוח עלי' הגם כי הדבר אמת בטבע, אבל הטעם כי חותם ברית קודש הוא ועי"כ נימול ג"כ ערלת הלב, וי"ל משו"ה כ' בישמעאל בהמלו את בשר ערלתו ובאברהם לא כ' ופי' ברש"י ועי"ל דאברהם הי' כובש תאנתו בלא"ה, עד שלבו חלל בקרבו וכשנימול לא מל רק ערלת בשר אבל ישמעאל הנה צריף גם לערלת לב, לכן את לרבות לב וע"כ דעשה תשובה באחרונה כמ"ש רש"י סו"פ חיי שרה, ולפי"ז קודם מילה הי' צריף אברהם לכפוש יצרו ולפום צערא אגרא, אבל אחר שפמל א"צ לכבישת יצרו ונתמעטה שזכר המצוה, א"כ מה שהי' חסר תחלה מצות מילה השלימה כל מצות ובכ"ז ל"נ תמים עד שפמל, אע"פ שהמילה חסרון לו אע"כ דשקולה ככל מצות ומכרעת פולם, ולכן ל"נ תמים עד שפמל אף שנגרעו שאר מצות מילה שקול כנגדם, וז"ש חז"ל אין גדול כאברהם

במצות דקיים כה"ת קודם שחל וצריך לכבישת יצר מאד ע"ש שהצריך במצות שלוח
הקן שפגיל ברחמניות פרמב"ן תצא (כ"ב ו').

וע' בפ' וירא (י"ח א') בשם זכרון מרדכי: ובתוספות יו"ט פ"ג מי"א דנדרים כ' דע
שלא נמול הי' נופל על פני' פשנרא' לו ה' כמ"ש נפל אברם על פניו וטעמא שהוא בעל
מום ואינו ראוי להקרב לפני ה' אלא בנפילת אפים כמכסה מומו, ואח"כ יהי' תמים בלי
מום, ועשו"ת שואל ומשיב תנינא ח"ג סי' ס"ד הא דאם לא מל יצא מפלל יתדות אף
דבעובר על פרת או מיתת ב"ד לא יצא מיהדות, דדת מתניחס לא"א שקהיה ראש לגרים
כמ"ש בחגיגה ד"ג ובתנחומא משפטים דכל שלא מל א"י ללמוד תורה, ובמ"ר שם סי'
ט' וביפ"ת ומו"נ פכ"ב ובתוס' גיטין נ"ט בשם המד' אפתב להם רנבי תורתיה והוא בח"ר
יתרו, ובס' מנחת קנאות להגרצ"ח דף י"א בזה, ועי' בחת"ס או"ח סי' קנ"ח קנ"ט אריכות
גדול מענגן מילה וסנדק: ה) ולא יקרא שמה אברם, עי' מהרש"א ברכות י"ג מ"ש
החילוק דרק באברהם עובר בעשה או בלאו ולא בשמה ויעקב, וסיים דלא זכרוהו הפו'
דאית בי' לאו ועשה, נאפי' לא הני רק אסמכתא בעלמא הו"ל להזכיר דאיפא א סורא
וצ"ע, ובס' גאולת ישראל אות ח' הקשה על שינוי הלשון באברהם והי' שמה אברהם,
ובשמה כי שמה שמה, ועוד דמשמע דכבר הי' שמה שמה, והול"ל והי' שמה שמה וי"ל
דאשתו עולית עמו ואינה יורדת, נמצא פאשר אמר ה' שיהי' נקרא שם אברהם כי אב
המון גוים נמצא ממילא תיכף נשתנה שם שרי להיות שמה כי היא ג"כ בטוחה שתהי'
שמה לכל תיכף כשנתבשר אברהם שיהי' אב המון גוים כי היא עולית עמו, וז"ש ל"ת
שמה שרי כי מפבר היא שמה שמה והיינו מאז ומקדם מעת שקראתי שמה אברהם: ובס'
ילקוט האורים כ' דק' מה מקשה אלא מעתה הקורא שרי יעבור דילמא אה"נ שעובר
מ"מ שפיר אמר דקורא אברם דעובר וי"ל דהמפני' מחולקים באות יו"ד שניטלה משרי
מה נעשה ממנה, י"א שנתחלקה לשני ההי"ן א' נטל אברהם, וא' שמה (ונ"ל כי לפי"ז
הפשט לא תקרא שמה שרי כי שמה שמה דמשמע מכבר, וידועה זו ניחא דה"א של
אברהם ניטלה משרי, דהיו"ד נתחלקה א"כ מיד שקרא הקב"ה אברהם ממילא נשתנה
שרי להיות שמה, וז"ש כי שמה שמה מכבר), וי"א שהיו"ד הי' מרחפת עד שפא הושע
בן נון ונתוספה עלי' על יהושע, וי"ל דזה הפלפול בין המקשן והתראצו, דהמקשן סובר
דיו"ד נתחלקה, ומקשה מה רבותא הוא דקורא אברם עובר בעשה, הו"ל לאשמעי'
רבותא טפי דאפי' הקורא שרי עובר בעשה של והי' שמה אברהם, כי בקורא שרי ממילא
ניטל הה"א שניטלה לאברהם וחוזר ונשתנה לשרי א"כ ממילא קורא אברם ועובר בעשה,
ובא התראצו דהתם הקב"ה אמר ל"ת שמה שרי, א"כ הקב"ה קורא אותו אברהם בעוד
שהי' שרי, וצ"ל ה"א שניטלה לאברהם נתוספה ממקום אחר ויו"ד של שרי נשתנה ליהושע
לכן דוקא הקורא אברם עובר, ולא שרי דאינו עובר בעשה של והי' שמה אברהם: ועי'
בהגהות הג"ר שאול קאצענעלבונין בש"ס דוויילנא למה כ' ולא יקרא עוד אפ שמה
אברם וביעקב לא כ' את רק לא יקרא שמה עוד יעקב, דאימא בפסחים כ"ב וב"ק מ"א
את הטפל לבשרו, ובא לומר דבאברהם אפי' ספל לא יהי' אכל ביעקב יהי' יעקב טפל
כמ"ש בברכות י"ג ב'.

ובהגהות הרצ"ח כ' שבצל"ח הק' מדוע השמיטו מוני המצות מצנה זו, וכה"ק בבאר שבע
בחי' לתמיד, ועשו"ת חות יאיר סי' ט' קל"ט וקצ"ב אכן לק"מ דהרמב"ם לשיטתו דס"ל

פירוש שלימי פ"ג דמו"ק אין למדין דבר מקודם מ"ת, ע"י בפ"י המשנה סופג"ה דהא דאמר
בסיני נא היינו דעיקר תורת אבות אינם עלינו לחוב.

רק ממה שאסרה התורה עלינו בסיני בשעת קבלת התורה, וא"כ לאו זה דלא יקרא
אברם נא קודם מ"ת ואין לחוב עלינו. וע"י ג"כ שו"ת מקום שמואל סי' כ"ב שכ' דענין
זה תלוי בפלוגתא בין ר"י ורבנן אם ג"ה מסיני נא או במקומו, ועמל"ח פ"י ה"ז
ממלכים, ובפרוץ ערך שחר עמ"ש ב' יומא כ"ח ב' נאנן מאברהם ניקום ונגמר היינו
דתורת אבות אינה עלינו לחוב.

ובהגהות נמוקי מהרי"ב כ' דמשמע להפוסקים דאין הלכה פן ויצא להם מסנהדרין נ"ט
כל מצוה שנא' כו' לב"נ ולא נשנית בסיני לישראל נא' ואנו אין לנו אלא ג"ה ואלויבא
דר"י. ואם איתא יש לנו אליבא דכ"ע מה שנא' לב"נ ולא נשנית בסיני הא שאסור לקרות
אברם, וע"כ לא ס"ל לסוגיא דגמ' שם פן ואינו בלשון לאו ועשה רק הבטחה וברכה
ושפיר לא מנו ע"ש, אולם במג"א סי' קנ"ו סק"ב הביא דקורא אברם עובר בלאו ועשה,
ופ"י בגליון הש"ס לירושלמי פ"ק דברכות ד"ו ע"ש: ובס' נאר מים חיים פ' קרח כ' בשם
האר"י שרחל היתה עקרה לפי שלא הי' לה ה"א בשמה שכל אמהות פולן הי' להו ה"א
והוא סיד הזרע וסי' ה"א לכם זרע ואף שנתקנה ע"י בלהה שיש לה ה"א יתירה בשמה
ולקחה היא אחת ואמרה רחל ואבנה גם אנכי ממנה ע"ש (א) ובספר דברי יוסף כ' דזה
שאברם אינו מוליד ואברהם מוליד וכן שרי לא תלד ורק שרה משום שהי' חסר ה"א.

ונה הטעם ששרה אמרה שיבא על הגר שיש לה ה"א ותבנה גם היא מחנה, דאז הי' נקרא
עוד שרי והטעם כמו מה שקנה עבד קנה רבו, ומה שפועל אצל שפחתה יפעול גבי שרי
גבירתה, וכ"ז כל זמן שהיא שפחתה, אבל אם נשתחררה נפסק חבל התקשרות ולזה
חרה אפה של שרה על בעלה דסבורה דשיחררה והי' הסבה שלא הועיל לה, וע"ז השיב
שלא שיחררה וא"ל הנה שפחתה בידך: ח) ארץ פנעו וגו'.

ע"י רבינו בחיי מתנת הארץ ארץ פנעו בחר שתהי' לאחוזת עולם שלא ירשוה רק הם,
ואם יגלו ממנה ישובו אלי' כי אחוזת עולם הוא להם לא לאומה אחרת, וזה הסימן הגדול
לישראל שמיום שגלו מחנה לא נתישבה שם אומה כלל אבל היא חריבה ושוממה עד
שישובו אפרוחי לתוכה כו' ואשרי העם שהובטח בג' חתנות כאלה מלכות בית דוד שלא
תפסוק לעולה, ושתהי' הארץ הקדושה להם לבדם לאחוזת עולם, ושתהי' השכינה שורה
ביניהם מה שלא זכו שום אומה ולשון וכו' ובקובץ דרושים חוברת ד' סי' ל"א הביא
בשם אא"ז הגה"צ ר' יעקב מייזלש ז"ל אבד"ק פיעטרקוב, דאי' בי לקוט שלח, דלכן
נקרא ארץ פנעו ולא בשם שאר ששה אומות, לפי של"ה לישראל זכות במה ליכנס לא"י
ואמר פנעו בגי' ק"צ לזכור זכות יצחק שנולד לאביו בן ק' ושרה בת צ'.

ונה י"ל בבא ה' לצוות לאברהם למול להתקדש בקדושה כדי שיהי' הורתו ולידתו של
יצחק בקדושה אמר ונהקימותי כו' ובין זרעה כו' פענין שנא' ונהקימותי אותם ברית אשר
לא תופר, כלומר גם אם לא יהי' ראויים לרשת א"י יזכו בעבור הברית ויאמר הלכן מאה
כו' א"ל ה' אבל שרה אשתה ות"א בקושטא כלומר דהיא הנותנת משום שאמה בן ק'
ושרה צ' לכן ואת בריתי אקים זכות זה מה שיצחק נולד למועד שאמה ק' ושרה צ' לא
תפסוק מהם ונתן להם ארץ פנעו כדי לזכור מועד לידת יצחק: ובס' תולדות אדם פ"ג

להגר"ז מוֹיִלְנָא פֶּתַב דְּהִיִּתְכֵן א"א ראש המאמינים יתמה הלֵבֵן מֵאָה כו' וגם בתשובות
ה' לא סר עֲדִינָן מְבוּכַת אַבְרָהָם, וי"ל דְּכָל הַבְּטָחוֹת מֵה' הֵי הַבְּנִים.
כפי"ב וְאַעֲשֶׂה לְגוֹי גְדוֹל לְזִרְעָךָ אֲתוֹן אֶת הָאָרֶץ. לֵךְ אֲתַנְנָה וּלְזִרְעָךָ.

וכן בפט"ו לְזִרְעָךָ נִתְּתִי הָאָרֶץ, ובפי"ז וְאַרְבֶּה אוֹתָךְ, וכפ"ב אַרְבֶּה אֶת זִרְעָךָ. ופעם א'
בפט"ו הֵי דְבַר ה' אֶל אַבְרָם כו' וְלֹא זָכַר בְּשׁוֹרַת הַבְּנִים מִיַּד אָמַר וְאַנְכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי עַד
שֶׁהִבְטִיחוּ ה' לֹא יִרְשֶׁה זֶה, וכן הֵי בִּינְצִחָק וְיַעֲקֹב הַזְּכִיר הַצְּלַחַת הַבְּנִים, וְהַעֲנִין דֵּא"א הֵי
הֶרְאִשׁוֹן לְהַחֲלִל לְלַמּוּד הָעַם לְבַל יַעֲבֹדוּ פ"ז, וְחָרַד דְּלֹא לְעוֹלָם יַחֲוִי וְאַחַר מוֹתוֹ יַחֲזִרוּ
לְסוּרָם וְאַיָּה אֶפּוֹא יִגִּיעַתוֹ, וּבִשְׂבִיל זֶה כָּל מַגְמָתוֹ שִׁיתָן לוֹ בֵּן שִׁימְלֵא מְקוֹמוֹ, וְדַרְשׁוּ
חז"ל עה"פ תהלים קכ"ו פְּחָצִים בְּיַד גְּבוּר שֶׁהַבְּנִים הַנּוֹלָדִים בְּיָמֵי בַחֲרוּתִי יוֹכֵל
לְהַדְרִיכֶם לְתַכְלִית לֹא כֵן הַנּוֹלָדִים לְעַת זַקְנָה הִמָּה פְּצֹאן בְּלִי רוּעָה, וכן הֵי בְּאַבְרָהָם
דֶּהֱתַרְעֵם הֵן אֲמַת שִׁיְהִי לִי בֵּן.

אֲבָל פְּשִׁינְלַד לְעַת זַקְנָה וַיִּשְׂאָר בְּלִי מְנַהֵל וְאוֹלֵי יִשְׁתָּה מִמְּקוֹר הַשְּׂחַת אֲשֶׁר חָפְרוּ רִשְׁעֵי
דוֹרוֹ וְאֵן הַעֲדָרוֹ טוֹב מִהֲנִיתוֹ, וז"ש הֵלֵבֵן כו' וְהוֹסִיף הִנֵּה יִשְׁמַעְאֵל בֵּן י"ג וְהַדְרַכְתִּיו
בְּמַעֲגְלֵי יוֹשָׁר "לוֹ יִשְׁמַעְאֵל יִחְיֶה לְפָנַי וְלֹא יִתְּפֹתָה מַדְעוֹת פּוֹזְבוֹת שֶׁל רִשְׁפֵי דוֹרוֹ לֹא
כֵן הֵבֵן אֲשֶׁר יִנְלַד בְּעַת זַקְנָה אוֹלֵי לֹא אֲזַנְפָּה לְהַטִּיף עֲלֵי אֵף דְּבוּר קָל, וְה' הַשִּׁיב לוֹ אֵל
יְרֵךְ לְבָבָךְ, אֲבָל שָׁרָה אֲשֶׁתָּךְ יוֹלְדַת לָךְ בֵּן שִׁיְהִי מְיוֹחֵס אַחֲרֶיךָ, וְלֹא יִמּוּשׁ בְּרִית הָאָמוּנָה
מִמֶּךָ וּמִזִּרְעָךָ עַד עוֹלָם: ט) וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמָר אֲתָה וְזִרְעָךָ אַחֲרֶיךָ לְדוֹרָתָם.

פִּי בְּשִׁבְתָּ דִק"ל כָּל מְצֻנָה שֶׁקִּיבְלוּ בְּשִׁמְחָה עֲדִינָן עוֹשִׂין בְּשִׁמְחָה, וְהַטַּעַם לָזֶה כ' בִּס'
הַקּוֹבֵץ עַל הַרְמַב"ם פ"ג ה"ט מִמִּילָה, עִפְמ"ש בְּיַתְרוֹ (כ' ט"ז) וַיֹּאמְרוּ אֵל מֹשֶׁה דְבַר
אֲתָה עֲמָנוּ וְנִשְׁמָעָה, וְאֵל יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹקִים פֶּן נָמוּת וְגו' וק' מָה הִנֵּה פְּחָדָם הֲלֹא כָּבֵד
שָׁמְעוּ ב' דְּבָרוֹת הֶרְאִשׁוֹנוֹת וְהַחֲזִיר ה' נִשְׁמָתָן כִּמ"ש בְּשִׁבְתָּ פ"ח וי"ל ע"פ בַּעַל הַעֲקָרִים
בְּפָסוּק וְלֵךְ ה' הַחֲסֹד כִּי אֲתָה תִשְׁלַם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׂהוּ (תְּהִלִּים ס"ב י"ג) דָּמֹן הַדִּין הִנֵּה דָמִי
שֶׁעָשָׂה עֲבִירָה שִׁיעֲנֵשׁ עוֹנֵשׁ נִצְחִי שֶׁעֲבַר עַל צִוּוֵי ה' שֶׁהוּא נִצְחִי.

אֲבָל ה' מִתְּנַהֵג עִמוֹ בְּחֲסֵד. לִיתָן שְׂכָר מִי שֶׁעוֹשֶׂה מְצֻנָה לְפִי עֲרַךְ הַשִּׁי"ת הַנּוֹתֵן שֶׁהוּא
נִצְחִי וְעוֹנֵשׁ לְפִי פָּרַךְ הַמְּקַבֵּל שֶׁהוּא אֵינוֹ נִצְחִי ע"ש.

וְעִי לְעִיל (ט"ו א') מ"ש בְּזֶה. וְהִנֵּה יֵשׁ לְחַלֵּק עִפְמ"ש הַמְהַרְי"ט בְּמוֹרַד בְּמַלְכוּת הָעוֹנֵשׁ
חֲמוּר אִם שָׁמַע מִהַמְּלִיךָ בְּעֲצָמוֹ, מִהַשּׁוֹמֵעַ מִשְׁלִיחַ הַמְּלִיךָ, וְאַח"כּ עָבַר וְלֹא עָשָׂה.

וּא"כ לְכֹאוֹ י"ל שֶׁלְכֵן אֵין הָעוֹנֵשׁ נִצְחִי מִשּׁוֹם שֶׁאֵינוֹ לֹא שָׁמְעָנוּ הַתּוֹרָה רַק מִשְׁלִיחוֹ מֹשֶׁה,
וְזֶה שֶׁאָמְרוּ דְבַר אֲתָה עֲמָנוּ. וְאִם יִקְרָה שֶׁעוֹבְרִים עַל תּוֹרָה יִהְיֶה עַכ"פ הָעוֹנֵשׁ אֵינוֹ נִצְחִי,
וְאֵל יְדַבֵּר עִמָּנוּ ה' פֶּן נָמוּת ר"ל עוֹנֵשׁ נִצְחִי, וְהַשִּׁיב מֹשֶׁה אֵל תִּירָאוּ, כִּי גַם ב' הַדְּבָרוֹת
שֶׁשִּׁמְעָתֶם מִפִּי ה' גַּם עַל זֶה לֹא תַעֲנִשׁוּ עוֹנֵשׁ נִצְחִי.

וְרַק בָּא לְהִרְאוֹת פָּחוּ וְלְתַקּוֹעַ יִרְאָתוֹ בְּכֶם. וּא"ש הַמַּד' בּוֹנִיחַל מֹשֶׁה לִי צִוִּיתָ לְשׁוֹן יַחֲדָה
ה"א לֹא יִהְיֶה לָךְ וְתִמּוּהָ הָא גַם ב"נ נִצְטוֹנָה עַל ב' דְּבָרוֹת וְהֵם א' מִז' מִצְוֹת, וְיִהְיֶה רְאֵיָה
מִזֶּה דב"נ אֵינוֹ מְצַוָּה עַל שִׁיתוּף וְעַגְלָה עֲשָׂאוֹ בְּשִׁיתוּף כִּמ"ש ב' ד' מִיתוֹתֵאלְמָלֵא ו'
שֶׁבְהַעֲלוֹךְ לֹא נִשְׁתַּיֵּיר שְׂרִיד וּפְלִיט.

ולפמ"ש י"ל דאין הַכּוֹנֵנָה דְרַק לְמַשָּׁה צוֹה, דא"כ לְמָה צוֹה פְּרִישָׁה ג' יָמִים רַק דמ"ר
נְרָא שְׁה' יַעֲנִשֵׁם עַל הַעֲגָל עוֹנָשׁ נֶצְחִי מְפָנִי שְׁשֻׁמְעוּ מֵהַשִּׁי"ת בְּעֶצְמוֹ, וע"ז אָמַר מ"ר,
רַבש"ע הָלֹא דְבִרְתָּ אֵלֵי בַל' יַחֲזִיד, אַף כִּי גַם הֵם שְׁמָעוּ אֲבָל מִשׁוּם שְׁדַבְרַתָּ ל"י הָרֵאֶתָ
שְׁלֹא יַעֲנִשׁוּ בְּעוֹנָשׁ נֶצְחִי.

רַק עוֹנָשׁ לְהַעֲוֹבֵר עַל צִוּוֵי ע"י שְׁלִיחַ, וז"ש דהע"ה ויאמר להשמידם לולי משה בחירי
עמד בפרץ, ולפי כל הנ"ל במצות מילה שאמר ה' בעצמו לאברהם בטח יהיה זריז. אבל
אנחנו שלא שמענו מהשי"ת פן ח"ו נתרשל בהם שלא לעשות בשמחה, ע"ז אָמַר ה'
והבטיחו ואתה וגו' אתה ששמעת מפי בטח תשמור ותעשה בשמחה.

וְגַם אֲבִטִיחָהּ שְׁגַם וְרַעְיָהּ יַעֲשׂוּ בְּשִׂמְחָה לְדוֹרוֹת: (יב) יֵלִיד בֵּית. ערש"י עי' שַׁבַּת (קל"ה
ב') וּבְמַהֲרָשׁ"א שְׁהַק' דְּאִינוּ לְפִי הַלְכָה ע"ש וברא"ם.

ובס' לשון הזהב כ' דרש"י פי' אליבא דהלכתא כת"ק כמ"ש הרמב"ם ואזיל לשיטתו
שבגמ' דלת"ק הוא נִימּוֹל לַח' וקיי"ל שְׁקוּנָה עוֹבֵר בְּמַעֲי אָמוּ ל"ק דְּהוּי דְשִׁלְב"ל רַק
אַחַר שְׁנוּלֵד קוּנָה. ויל"ד אַמַּאי נִיחּוּל לַח' לְהוּי פַּחוּ הַקּוּנָה שְׁפָחָה וּנְלָדָה וצ"ל דְּלֹא דְמִי
חָדָא דִּאֲעַפ"כ לְקַחוּ קוּנָה בְּכֶסֶף וְהוּי מְקַנָּת כְּסָף דִּיִּיקָא אַף שְׁיִכּוּל לְחִזּוּר הָא לֹא חִזּוּר וְגַם
תִּיקָר מְשֻׁנּוּלֵד הוּי בְּרִשׁוּתוֹ מִשָּׂא"כ כְּשִׁקְנָהוּ לְאַחַר שְׁנוּלֵד שְׂאֵז בְּשַׁעַת לֵידָה ל"ה בְּרִשׁוּתוֹ
וְשִׁפִּיר כ' רש"י וּמְדַקְדָּק בְּלִשׁוֹנוֹ שְׁקִנְאוֹ מְשֻׁנּוּלֵד וְלֹא כ' שְׁלַקְחוּ מְשֻׁנּוּלֵד וְגַם לֹא כ' שְׁלַקְחָה
הוּלֵד אֲלֵא שְׁלַקְחָה זֶה שְׁפָחָה וְזֶה עוֹבֵרָה שְׂאֵז קִנְהוּ מְשֻׁנּוּלֵד תִּיקָר, וְכ' דְרַף רַבּוּתָא שְׁנִימּוֹל
לַח' עַש"ה, וּמ"ש הַמְהַרְשֵׁ"א שֵׁט"ס לְאַחַר ח'.

נ"ל עפמ"ש הרמב"ם דיליד בית שטבלה אמו אחר לידה אע"ג דנימול לַח' אינו דוחה
שַׁבַּת וּמִטַּעַם שֵׁכ' לְעֵיל דִּאֲע"ג דקיי"ל כת"ק לְעַנְיָן מַעֲלַת ח' לְדַחֲיָתָ שַׁבַּת שִׁפִּיר אֵית לָן
הַקִּישָׁא דר' אַמִּי וּכמ"ד דְּאִין מְחַלְלִין וְשִׁפִּיר כ' דִּישׁ יֵלִיד בֵּית שְׁנִימּוֹל לְאַחַר ח' כְּגוֹן אִם
חַל ח' בְּשַׁבַּת.

וכ' דְרַף רַבּוּתָא אַע"ג דְּמַקְרִי יֵלִיד בֵּית לְהַמּוֹל לַח' א"ד שַׁבַּת, וְהוּא שְׁלֹא כ' יֵשׁ יֵלִיד בֵּית
נִימּוֹל לְאַחַד פַּחוּ בְּגַמ' כְּגוֹן שְׁלַקְחָה פְּרָה לְעוֹבֵרָה אוֹ ע"מ שְׁלֹא לְהַטְבִּילָה כמ"ש הכ"מ עַל
הר"ם מ"ש כָּל יֵלִיד בֵּית נִימּוֹל לַח', מִשׁוּם דְּאֵז לֹא מַקְרִי כ"כ יֵלִיד בֵּית עַש"ה: וְעֵי
בְּחַתָּם סוֹפֵר שַׁבַּת, שְׁבַשְׂאֵילְתוֹת דר"א אֵיתָא כְּמָה פְּעָמִים נִימּוֹל לְאַחַר שְׁמוֹנָה מְשֻׁמְעוּ
שְׁכָן הִי גְרַסְתוּ בַש"ם, דַּעכ"פ צְרִיף לְהַמְתִּין ח' יָמִים.

וְשׁוֹב אֵין חִלּוּק בֵּין ח' לט'. אֲבָל מְחַנּוּסֵר זְמַן אִינוּ נִיחּוּל וְכֵן בְּדִין דְּלֹא גָרַע אָדָם מִבְּהֵמָה
דכ' מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִרְצָה כמ"ש הַט"ז וְעוֹד מִי שְׁיֵשׁ לוֹ ב' עֲרָלוֹת, וּנ"ז ב' עוֹרוֹת לְפִרְש"י
זֶה לֹא נוֹדַע עַד יוֹם ח' שְׁכַבְרָה חַל וְחַתְמָה עוֹר הָא' וְשׁוֹב מְצָא שְׁנֵי יַנְחִנּוּ לְיוֹם אַחַר, אֲבָל
בְּיוֹם א' לֹא נוֹדַע שְׁיָהּ עֲרָלְתוֹ כְּפּוֹלָה ע"ש.

וְעֵי בַה"ג סוֹף ה' מִלָּה וְע"ע בְּחַדוּשֵׁי מַר שְׁמוּאֵל עַל מַס' קִידוּשֵׁין דכ"ט אַרְיִכוֹת וּבְנַחֲלַת
יַעֲקֹב עַל מַס' גְּרָיִם פ"ב מְעַנֵּן זֶה יד) וְעַרְלָתָ זָכַר. רש"י מְפָאן שְׁהַמִּילָה בְּאוֹתוֹ מְקִיָּם וְהוּא
מְשַׁבַּת קי"ח א' אוֹ דִּילְפִי מַגז"ש עֲרָלְתוֹ וְרַמְבַּ"ן כ' שְׁהֵם דְּרִשׁוֹת רַחוּקוֹת.

וְרַק סְמוּכִים בְּעַלְמָא. רַק פְּשֻׁטָא דְקָרָא מְבַשֵּׁר נְפָקָא דְזֶה כִּינּוּי לְגִיד בַּלַּה"ק וְהִבִּיא רֵאִי
ע"ש וְעֵי בְּשַׁבַּת קל"ב ב' בְּשֵׁר עֲרָלְתוֹ פִּרְש"י בְּשֵׁר רִיבּוּי הוּא וְלְדַרְשָׁא, לְשִׁיטְתָּי אֲזִיל

דלא יליף מבשר משא"כ לרמב"ן יליף מבשר, וע"ש בכת"ם דהביא ג"כ דאשר בשר
חמורים בשרם דקאי אגיד, והוא שמו העצם פרמב"ן ולא אייתר תיבת בשר עש"ה: שם
את בריתי הפך.

פרש"י סנהדרין נ"ט לרבות בני קטורה למילה, אותם ששה לבדם ולא זרעם אבל הר"ם
בפ"י ה"ח ממלקים כ' דאף זרעם חייבים במילה הואיל ונתערבו בני ישמעאל בב"ק פולן
חייבם, ופי' שו"ת מהרי"ם או"ח סי' ו' מ"ש בזה.

ועי' מהרש"א סנהדרין צ"ב א'. אהא דיתרו העלה חרב חדה ופרש"י ששל עצמו.

והקשה דיתרו הי' ממדין ומדין מב"ק שחייבים במילה, ותי' דלעגנון פריעת מילה קאמר
דעלה חרב חדה להעביר ציצין המעכבין הפריפה, ואברהם לא נצטוה על פריעה כמ"ש
ביבמות ע"א.

ותמוה דבריו דהקשה ארש"י מרמב"ם ורש"י בעצמו ס"ל דב"ק פטורים. וכיוצא בזה
הק' בס' בני יעקב על בעל העטור בהגהות הרמב"ם בפ"ט דנדירים על הרא"ם על פ' כי
פי המדבר אליכם דקאי על רש"י ומקשה מסברת רמב"ם.

ופי' במשל"מ שם. ועי' ברפי יוסף יו"ד סי' ר"ם דמוקי הא דסנהדרין צ"ד שהטיף דם
ברית.

ואינו מחנור דרב אמרה התם וס"ל בפ' ר"א דמילה דהלכה כת"ק דרשב"א, דלב"ה אף
נולד מהול א"צ להטיף דם ברית וכו' ולרמב"ם מוכח דמ"ש בע"ז דכ"ז גבנוני וערבי
מהול פסול והם מב"ק כמ"ש הריטב"א שם היינו דגר מהול צריך להטיף ממנו דם ברית,
וכפ"ז שכתב לוי הי' צריכים בסיני להטיף, וזה היפך מרמב"ן ורשב"א שם, וה"ה בפ"ג
מא"ב הביא הרמב"ן.

ומשמע דרמב"ם מודה לו, ולפי האחור הם חולקין וע"ע בשאג"א סי' ח"ט אריכות
והעלה פרש"י, וע"ע בס' משנת חכמים קונטרס מפלת המדות ה' מילה דקל"ז
מזה: ובמנחת חינוך מצנה ב' נסתפק להר"ם אי ב"ק חייבים במילת עבדיהם, ולמ"ש
בגיטין דל"ח דלב"נ אין לו קה"ג בעבד שלו א"כ אינו בכלל עבד שאדונו מחויב במילתו,
אף מאברהם שנצטוה למול עבדיו אע"ג דהי' לו דין ב"נ נראה להיפך.

ויהי' תליא אי הי' להם דין ב"נ ע"ש. וצ"ל לדעתו דאע"ג דזה לכ"ע דלא יצאו מפלל
ב"נ אלא מעת שנכנס בברית כמ"ש הרמב"ן אחור (כ"ד י').

ועי' בס' חמד"י בקונטרס נר מצוה דיני ב"נ אות נ"ו שהק' דלכא"ק איך נצטוה א"א
למול עבדיו שיש לו עתה הא ל"ה שלו רק למע"י ואינו חייב אף פיון דנכנס לברית גם
אותם עבדים שהי' אצלו מכפר נעשין שלו לגמרי פיון דמכרו עצמם לא"א לגמרי רק
דגה"כ דב"נ רק למע"י והשתא ששל א"ע ונכנס לברית ה"ה פישאל וממילא נעשה
שלו לגמרי.

וע"ע בשאג"א סי' מ"ט, ונוב"י מ"ת אה"ע סי' מ"ב ונד שואל יו"ד סי' רס"ב: כ) נשיאים
רש"י פעננים יכלו, עמ"ש בספר מאורי אור על מס' ע"ז ד"י: כג) בעצם היום הזה.
רש"י ולא בלילה, עי' מנחת חינוך מצנה ב' שהקשה דמשמע דהי' מותר לחול בלילה,

והוא נגד ההלכה עש"ה: כה) רש"י את לרבות פריעה והוא מב"ר דניתנה פריעה לאברהם.

ופליג אש"ס דידן בפ' הערל ע"א ב' דלא ניתנה פריפה לא"א ולא נכתו י"ג בריתות על הפריפה, ועי' בחת"ס יו"ד סי' י"ט. ובס' לימודי ה' סי' ק"ה בזה.

ועי' בס' חולדות נח דרוש ט"ז שהק' עה"פ נמולו אתו מיותר דכבר כ' נמול אברהם וישמעאל בנו, אף דאיתא דמילת בשר גורם גם מילת ערלת הלב, ועי' בעקדה שער י"ח ולכן באברהם דגם קודם שגמל השלים נפשו ול"ה צריף רק למילת בשר נא' בהמולו בשר ערלתו בלא תוספות תיבת את.

אבל בישמעאל נאמר בהמולו "את" בשר ערלתו להורות שע"י מילת הבשר נתוסף לו עוד מילת הלב עד שבסוף ימיו עשה תשובה כמ"ש רש"י אבל וכל אנשי ביתו כו' אע"ג שגם עליהם נאמר ויגמל את בשר ערלתם להודיע שגם לבם נמול עם בשרם מ"מ אינם נמולים רק אתו בהיותם עמו בעודנו בחיים אבל אח"כ שבו לתענועים ולא נשאר בהם זולת מילת בשרם לבד פ"ש בדברים מתוקים: שם עי' ברא"ש ה' דלא קיים א"א מצות מילה מקודם שיהי' מצווה ועושה, ועי' מהרש"א יבמות ד"ק פ"ב עוד כ' המפן' שקיים כל מצות שאין בהם ספנה ובמילה ירא שפא ימות בו.

ויש להרהר עלי' לא הי' לה להכניס בספנה מאחר שלא נצטוו. עוד כ' דאין אדם רשאי לחבל בעצמו כמ"ש בב"ק דצ"א: והוא אף בב"נ.

ועי' בפנים יפות ובשו"ת כתב סופר יו"ד סי' קכ"א כתב דביבמות ע"א ב' מצות פריעה לא ניתנה לאברהם, וק' הא חל ולא פרע כאלו לא מל בשבת קל"ז ב'. אלא שבתוס' כ' דאברהם פרע מעצמו, לכן לא ציונה על פריטה כדי שיהי' במצות מילה מצווה ועושה, וגם אינו מצווה ועושה משום שפרע מעצמו פחו שעשה כל המצות עד שלא ניתנו ושפיר קיים כל התורה ואפי' מצות מילה בכלל.

והר"ם במו"נ ח"ג פי"ח כ' הטעם להחליש פח התאנה, ועמ"ש לעיל (י"ז א'). ואחז"ל בב"ב י"ז א' שלשה השליטו ביצורם אברהם יצחק ויעקב כו' ואמר בי אינו שולט היצור אין עלי החיוב והקב"ה חידש לו טעם אחר שיש במילה להשלים שם שדי בגוף המילה הוא יו"ד וא"ל אני אל שדי כו' והנה תמים ר"ל מילה עם שדי רשום בגופו, וע"ע במו"נ פמ"ט שפא להחליש התאנה שפא ע"י אדה"ר.

וביבמות לקח ובפה אכל מעה"ד, ולכן מילה ביבמות ומציצה בפה. ופחיתת דם רפואה להחליש התאנה (ועי' בספר מעשה טובי' פ"ו ממעין חתום) ואע"ה לא הי' צריף לזה דהי' רוחני בטבע עד שלא הפיר אף באשתו שאמר הנה נא ידעתי כי יפ"מ את.

עו"ל דה' סייע לו כמ"ש וכרות עמו הברית. ולבדו הי' ירא, ועוד כדי שילמדו ממנו הגרים שאף בזקנה מל עצמו שוח"ט מ' י"ז ומד"ר לה פמ"ו, עו"ל שענתה בן הוא ברשות אביו עד י"ג שנים, ומקודם הי' עד ק', והמתין עד שיצא מרשות תרח.

ע"ל שלא הי' יודע במה לימול עד שנשכו עקרב ונמצא מהול כמ"ש בתנחומא, ע"ל שסבר שצריף להסיר הקליפה כדי להוליד הגונים והוא ראה שאינו ראוי להוליד ולמה

לו למוֹל עַד שְׁפִירָשׁ לוֹ טַעַם הַמִּילָה גַם שְׁלִיחוֹת הָאָדָם עֲצָמוֹ, עִי"ל שְׁהִי לוֹ אוֹיְבִים הַרְבֵּה וְיָרָא שְׁמָא יִשְׁמְעוּ וְיִלְחָמוּ עִמּוֹ פֶּד שְׁנַצְטָנָה וְאָז הִי בְּטוּחַ, עוֹד כ' בְּמַגְלָה עֲמֻקּוֹת אֶנְפֵן קפ"ב שְׁפִלְגֵת יִצְחָק הַנְּצִרָה לְהִיּוֹת אַבְרָהָם בֶּן מֵאָה שָׁנָה לְתַקַּן ג' דוֹרוֹת מִ'בוֹל אֲ'נֹשׁ הַ'פִּלְגָה ר"ת מֵאָה וע"ע בְּסִפְרָא אָזוֹר אֵלִי מִבְּעַל הַשֶּׁבֶט מוֹסֵר סִי ק"פ שֶׁכ' עוֹד טַעְמִים הַרְבֵּה, וע"ע שֵׁם בְּקֶרְבֵן אֵלִי וּבִס' אַגְרָא דְּפֶרְקָא וּבִשְׁל"ה פ' לָהּ, עִי"ל דְּבַע"ז י"ז א' חַד אָמַר גִּיזִיל אֶפְיֻתְחָא דְּבִי זוֹנוֹת וְנִכְפְּי לִיִּצְרָא וְנִקְבֵּל שְׁכָר.

פִי טוֹב לְהִבִּיא עֲצָמוֹ לִידֵי גִסְיוֹן, וח"א לא גִיזִיל שְׁלֵא לְהִבִּיא לִידֵי גִסְיוֹן (ועִי' בִּאדֶר"נ פ"ד), וּבִאֲהֵל יַעֲקֹב פ' חֲקֵת כ' דְּזָה פְּלוּג' בְּעִירוּבֵין י"גב' אִי נוֹחַ שְׁלֵא נִבְרָא פִי אֶז לא הִי בָּא לְגִסְיוֹן, אוֹ נוֹחַ שְׁנִבְרָא וְיִתְנַסָּה, ועִי' דְּרוּשֵׁי רמ"ז דְּרוּשׁ ב'.

וְלָכֵן א"א לא מֵל עֲצָמוֹ פְּדִי לְהַגְדִּיל תְּאֻנְתּוֹ וְלִכְבוֹשׁ יִצְרוֹ, אֲבָל ה' צְנוּהוּ לְמוֹל שְׁיִהִי תַמִּים: וע"ע בְּשׁו"ת שְׁאִילַת יַעֲבִ"ץ ח"ב סִי קס"ד שֶׁהָא בְּהָא דר' יוֹסִי בַע"ז דכ"ו, הִיכֵן מְצִינוּ מִילָה לְשִׁמָּה, וְהָרִי ר' יוֹסִי בְּעֲצָמוֹ אַחַר בִּיבְמוֹת מ"ו ב' בְּגַר דְּצָרִיף חִילָה לְשִׁמָּה וְנִשְׁאָר בַּצַּע"ג, וּבְשׁו"ת חת"ס יו"ד סִי א' וסִי ש' תִּירָץ דְּמִי שְׁפָכְרָא נִכְנַס בְּבְרִית וְהָיִי יִשְׂרָאֵל גְּמוֹר וּמְצוֹת חִילָה אֲצֵלוֹ כְּשִׁאֲרַת הַמְּצוֹת שְׁפִיר ל"צ מִילָה לְשִׁמָּה, אֲבָל בְּגַר שַׁע"י הַמִּילָה נִכְנַס בְּדַת יְהוּדִית תַּחַת כְּנָפֵי הַשְּׂכִינָה, וְאִם אֵינָה לְשֵׁם חֲצוֹת מִילָה בְּמָה יִכְנַס לְדַת יִשְׂרָאֵל וְהָיִי כְּחוֹמָה בְּעֵץ בְּעֵלְמָא פ"ש בְּאַרְיִכוֹת, וְרֵאִיתִי בְּזָה לְתַרְצֵן הַקוֹ דְּלַחָה לֹא קִיָּים אַבְרָהָם מְצוֹת מִילָה קוֹדֵם שְׁנַצְטָנָה, דְּלֹא הִי בְּאַפְשָׁרִי שְׁיִכְנַס ע"י לְבְרִית יִשְׂרָאֵל דְּצָרִיף לְשֵׁם מְצוּהָ וְעִדְיִין לֹא נִצְטָנָה, וְלֹא דְּמִי לְגַר דְּאֵף שְׁלֵא נִצְטָנָה לְהַתְגַּיֵּיר מ"מ פִּינּוֹן שְׁיִשׁ כְּבָר דַּת יִשְׂרָאֵלִית דִּי שְׁיִמּוֹל וְיִכְנַס לְדַת יִשְׂרָאֵל דְּכָבֵר יֵשׁ חִילָה בְּעוֹלָם, מִשָּׂא"כ אֶז דְּלֹא הִי עִדְיִין חֲצוֹת מִילָה בְּעוֹלָם לֹא הִי אֶפְשָׁר שְׁיַעֲשֶׂנָה לְשִׁמָּה עַד שְׁיִצְטָנָה עֲלֶיהָ, וְאֶז יִכְנַס לְדַת יִשְׂרָאֵל: עִי"ל לְפִי מָה שְׁהַקְשָׁה בְּשׁו"ת חת"ס יו"ד סִי רמ"ה עַל כָּל מִילָה פִּינּוֹן דְּאִיפָּא מִיעוּטָא דְּמַתִּים מַחְמַת חִילָה, אִיף מוֹהֲלִין הָא אִין הוֹלְכִין בַּפֶּק"נ אַחַר הָרוּב וְחִיִּישִׁינוּ אִף לְמִיעוּטָא דְּמִיעוּטָא וְשְׁמָא יְמוֹת וְאִף שְׁבַת דּוֹחִין מְשׁוּם סְפֵק פֶּק"נ, וְצ"ל דְּמְצוּהָ מְגִינָה וּמְצֻלִי, אַע"פ שַׁע"פ דְּרָף הַטְּבַע מִיעוּטִים מַתִּים אַפ"ה צְנוּהוּ ה' לְמוֹלוֹ וְאֶזְלִי בַת"ר אִף בַּפֶּק"נ פִּינּוֹן דְּהָיִי מְצוּהָ פ"ש וּמְשׁו"ה לֹא מֵל עֲצָמוֹ אַבְרָהָם מִקּוֹדֵם מַחְמַת סְפֵק פֶּק"נ פִּינּוֹן דְּלֹא הִי מְצוּנָה לֹא אֶזְלִי בַת"ר בְּסִפְקָא סְפֵקָה.

וְגַם בְּב"נ לֹא אֶזְלִי בַת"ר וְרַק אַח"כ דְּנַצְטָנָה מָה וְנַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל וְהָיִי בְּב"א וּכְמַש"ל: וְעוֹד רֵאִיתִי דְּבְמִילָה כ' אוֹת הִיא בִּינִי וּבִינְכֶם וְאוֹת שְׁיִיף בְּשִׁנֵּי ב"א שְׁהֵם בְּמִדְרָגָה אַחַת חֲבָרִים שְׁיִיף שְׁיִכְרָתוֹ בְּרִית אַהֲבָה בִּינֵיהֶם אֲבָל לֹא יִלָּף אִישׁ קֶטָן לְמִלָּה גְּדוֹל לְאִמֵּר נִכְרְתָה בְּרִית אַהֲבָה בִּינֵינוּ.

וְאַבְרָהָם אֲצֵל עֲצָמוֹ הִי עֶפֶר וְאֶפֶר לָכֵן לֹא מֵל א"ע עַד שְׁאָמַר לוֹ ה' שְׁיִכְרָתוֹ בְּרִית שְׁנִיָּהם וְזֶה הָאוֹת בִּינֵיהֶם: כִּז) וְכָל אֲנָשִׁי בֵיתוֹ וְכו' גְּמוֹלוֹ אִתּוֹ. עֶרְמִב"ן דְּמֵל קוֹדֵם הַעֲבָדִים, אוֹ שְׁזִמְן לְהֵם מוֹהֲלִים הַרְבֵּה, וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם וְאַח"כ מֵל עֲצָמוֹ שְׁאֵלוֹ הַקְּדִים מִילְתּוֹ הִי חוֹלָה אוֹ מְסוּפֵן מְפָנִי זְקֻנוֹתוֹ וּל"ה יְכוֹל לְהַשְׁתַּדֵּל בְּמִילְתָם וּבְהַקְדָּמָה לְכָל"ח בְּמִדְרָבֵר הִבִּיא דְּמִבְּנָאָר בַּפֶּדֶר"א דְּהִי בִיוֵה"כ, וְלִכְאוֹ קָשָׁה פִּינּוֹן דֹּא"א קִיָּים כָּל הַתּוֹרָה אִיף חָל עֲצָמוֹ בִּיו"כ, וּי"ל דְּהָיִי כְּמִילָה בְּזִמְנָה שְׁדוּחָה יו"כ אִף בְּמִילַת עֲבָדֵיו קָשָׁה הָא בְּיָדוֹ לְהַפְקִירָן וְאַמְאִי מֵל אוֹתָם בִּיו"כ, וּי"ל דְּסִבְרָא דְּבִידוֹ לְהַפְקִירָן ל"ש רַק בְּמִכְשִׁירֵי מְצוּהָ

שא"א בשום פעם לךחות מה"ט דבגדו להפקירו אכל במילה בח' פיון דמילת פניו דוחה שבת שוב גם מילת עבדיו דוחה אע"ג דבגדו להפקירו פיון דגיתו שבת לךחות בפניו.

וכמ"ש הרא"ש פ"ח דיומא סי' י"ד דמותר לשחוט בשבת בחולה שי"ב ספנה פיון דאצל לךחות אצל מילה. וזה"פ נמולו אתו פיון דאצל אברהם גיתו לךחות יוה"כ ממילא נדחה גם לפני מילת עבדיו ע"ש אריכות ובפ' קרח אות ד': ובדברי שאול הק' למ"ד בע"ז דכ"ז דהמל ימול ובעי שיהי' פן ברית וקשה דאברהם הי' אז ערל ופסול למול אחרים ע"ש ובאמת הקו"ג אפי' במילת עצמו הא"ג כ"כ בשעת שמהל עוד הי' ערל ופסול.

ורק לפמ"ש"ל דהקב"ה סינפו דכ' וכרות עמו הברית א"ש דמל עצמו עם סיועת ה', וא"ש נמי דלמה לא חל עצמו קודם הציווי, דאז הדק"ל דהוי ערל ופסול למול עצמו, ועי' בס' תורת מנחם על יומא כ"ח וחת"ס יו"ד סי' ש'.

עי"ל עפ"מ"ש תוס' פתובות י"א א' הא דגר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד דזכין לאדם שלא בפניו והק' תוס' הא אין זכי' לעפ"מ ואז עדיין עפ"מ. ותי' פיון דבהה' זכיה נעשה ישראל הוי פישראל ובאים בבת אחת הזכי' והשליחות ע"ש.

וכמו גיטת ונצירה באים פאחת (ועמ"ש ב"ה ב"ד דר"ה פלפול בקונטרסי פרי יוסף הנספח לס' חשרת מים על מס' גיטין דפ"ז פ"ש): ועי' ב"ה דר"ה פלפול בקונטרס גר מצנה אות נ"ו שהק' דהרי אז הי' לו דין ב"נ וא"כ ל"ה לו בעבדים אלא קנין למעשה ידיו ולא נתחייבו במילה קלל ועי' מ"ש לעיל.

ונראה דמיד פשנצטנה על החילה הוי בכלל נכנס לברית ודינו פישראל כמו בערל שמתו אחיו מחמת מילה בפ"ז דכ"ז, וגם דאל"כ איך מל אותם בתחלה הא בעינן החול ימול ומילה בעפ"מ פסולה.

אך ח"ש הרמב"ן והי' לו מזהלים הרבה צ"ע דהי' ב"נ וחילה בעפ"מ פסולה, וצ"ל שרמב"ן קאי למ"ד מילה בעפ"מ פשרה בעומד ע"ג. ובאמת באוה"ח כ' להיפך מרמב"ן דאברהם חל עצמו מתחילה, וכ' ב' טעמים א' מצד המול ימול, וב' מצד זריזות והנה מהחל ימול ל"ק על הרמב"ן דאם הוא בר חיוב הרי נקלל בכלל המל ימול וכנ"ל אך מצד זריזות יותר חיוב למול עצמו דמילת עצמו קודם דחמיר דהוא בכרת.

ויש להעיר מרמב"ן שבת סו"פ ר"א דחילה באשתפף חמימא דמותר למולו בשבת דאין למצנה אלא מקומה ושעתה נאח"פ פק"נ דחי' לי'. ופי' כ"מ פ"ב ה"ח ממילה וה"נ פיון שמידינא שימול את עצמו מתחלה ואי דאח"פ לא יוכל למול עבדיו הרי פק"נ דוחה מצנות מילה: חו"מ סי' שפ"ב סק"ד כ' דאבי ה"ב ובש"ף אסור לכבד לאחר במצנות מילה דמבטל המ"ע כמו פסוי הדם.

וכ' בכו"פ סי' כ"ח סק"ג דדוקא דר"ה פיבוד אסור אכל בעושה שליח בשבילו ש"ד דששא"כ וע"ש בקצה"ח שם ובתשו' יד אלי' סי' נ"א ותבו"ש סי' כ"ח סק"ד, ובספר נחלת עזריאל על חולין דפ"ז. ובפ"ת יו"ד סי' רס"ד סק"א.

וראיתי בס' קובץ על רמב"ם פ"א ממילה להכריע דביום ח' דלמדין מן וימל וגו' הדין עם הש"ף דהוי כמו פסוי דכ' ושפ"ף וכסוהו מי ששפ"ף יכסה, ומצנה על האב למולו בעצמו.

אָבֵל מִיּוֹם ח' וְהִלָּא הַמָּצוּה עַל הָאֵב מִדְּכ' הַמּוֹל לָכֶם פֶּל זָכַר הָיָה כְּשֶׁאָר מְצוֹת דִּיכּוֹל לְעִשׂוֹת שְׁלִיחַ וְאִינוּ מִבְּטָל מ"ע אִם לֹא עָשָׂה בְּעִצְמוֹ ע"ש.

וּפִי' בַּמִּנ"ח מְצוּה ב' ש"כ הַטַּעַם דְּחִילָה בְּעַפּו"ם פְּסוּלָה דְּמִילָה מְטַעַם שְׁלִיחוֹת וּא"ש לְעַפּו"ם ע"ש וְעַפּו"ז אָמַר בְּנֵי הַר"ר דָּוִד שְׁיִחְזִי לְשִׁיטַת הַח"ב וְהוּבָא בַּב"ש אַה"ע סוֹס"י ה' וּבַמִּג"א תַּמ"ח דְּמַעַפּו"ם לְעַפּו"ם יֵשׁ שְׁלִיחוֹת, וְאַבּוֹת קוֹדֵם מ"ת הִי לָהֶם דִּין ב"ג, א"כ שְׁפִיר מֶל א"א לְעַבְדָּיו דַּמְב"ג לַב"ג יֵשׁ שְׁלִיחוֹת וּא"ש הַקּו' דְּחִילָה בְּעַפּו"ם פְּסוּלָה, וְיִפָּה אָמַר.

אַף בְּמִשְׁנֵה סוֹפ"ג דְּנִדְרִים גְּדוּלָה חִילָה שְׁלֵא נִתְּלָה לוֹ לְמִשְׁה אֲלֵא מְלֵא הַשְּׁעָה, וְכ' בְּתוֹס' יו"ט וְז"ל וּא"ת טַעַמָּא מֵאִי אִין זְכוֹת תּוֹלָה לְעוֹנֵשׁ עֲוֹן מִילָה. וִי"ל דְּכָל הַמְצוֹת הֵן חוּץ לְגוּפוֹ וְזוֹ מְצוּה שְׁבִגּוּפוֹ לְפִיכָף אִין פִּתּוּ בְּשׁוּם מְצוּה לְתַלוּת עוֹנֵשׁ עוֹנָה עַכ"ל.

וְנוֹדַע דְּבָרֵי הַתּוֹס' רִי"ד קִידוּשֵׁין מ"א דְּבַמְצוֹנוֹת שְׁבִגּוּפוֹ ל"מ שְׁלִיחַ כְּמוֹ בְּתַפְּלִין, וּפִי' קִצָּה ח"ס קפ"ב. א"כ נִסְתַּר פֶּל הַנ"ל דְּבַמִּילָה לֹא הָיָה מְטַעַם שְׁלִיחוֹת דְּבַמְצוֹת שְׁבִגּוּפוֹ ל"מ שְׁלִיחַ, וְכ"כ בְּאַמַּת בַּקִּצָּה ח"ס קפ"ב עַל מִילָה ע"ש וּמְצִאתִי בְּמִשְׁנֵי דְפּוּס וְוִילְנָא בְּהַגְהוֹת הַגַּר"ב פְּרַעֲנֶקִיל בְּנִדְרִים שְׁהַפִּיר קִצָּת בְּזוּה, וְכ' דְּמָה שְׁמַחְזִיב הָאֵב לְמוֹל בְּנוֹ לְאוֹ מְצוּה שְׁבִגּוּפוֹ הִיא דְּעִיקָר הַמְצוּה שְׁיִהְיֶה בְּנוֹ מְהוּל וְיִכּוֹל לְמַהְלוֹ פ"י אַחַר, וְאִי הָיָה מְצוּה שְׁבִגּוּפוֹ ל"מ פ"י אַחַר.

וּבְנוֹ שְׁלֵ מִשְׁה נִימּוֹל פ"י צְפוּרָה וְהַרְף הַמְלָאָף מְמַשֶּׁה פ"ש, וּבְנֵי שְׁיִחְזִי פְּתַב תִּירוּצוֹ לְדוּדֵינוּ הַגַּאבֵּד"ק לְאַסְק שְׁלִיט"א וְהַשִּׁיב לוֹ וְנִדְפַס בְּיַרְחוֹן בֵּינָה לְעֵתִים תַּרְע"ז ס' כ"ו: כְּבוֹד נֶכֶד אַחוּתֵי הָאֲבָרָף הַחו"ב וְשִׁנוֹן וְכו' מו"ה דָּוִד פֶּאֶצְאָנְאוּסְקִי נ"י.

ח"ש לְיִישָׁב לְשִׁיטַת הַמ"ב שְׁפִיר מֶל לְעַבְדָּיו, פִּי' בִּירוּשְׁלַמִי פַר"א דְּחִילָה ה"ב אִיכָּא מ"ד הַמּוֹל יְמוֹל יִשְׂרָאֵל שְׁלֵא מֶל עִצְמוֹ כ"ש כּוֹתֵי אִין רִשְׁאֵי לְיְמוֹל ע"ש וְע"כ בְּלֵא זֶה הַטַּעַם רַק גִּזָּה"כ דְּהָא יִשְׂרָאֵל הוּא בְּתוֹרַת שְׁלִיחוֹת, וְאִין לְהַקְשׁוֹת לָמָּה דְקִי"ל יִשְׂרָאֵל עָרַל רִשְׁאֵי לְמוֹל, וְאִי מִילָה מְטַעַם שְׁלִיחוֹת לַמ"ל בַּע"ז דְּכ"ז לְמִילָף מְקַרָּא ת"ל מְשׁוּם א"ש לְעַפּו"ם.

י"ל דְּאִין לְפִסְסוֹל מְטַעַם זֶה דַּמ"מ הַתִּינוּק נְמוֹל וְאִם יְמוֹל אֶת בֶּן חֲבִירוֹ בַּפ"כ ג"כ כְּשֶׁר הַמִּילָה וְע"כ דְּרַק גִּזָּה"כ הוּא. וּמ"ש לָמָּה הִי חוּלָה הָא שׁוֹמֵר מְצוּה לֹא יֵדַע דְּבָר רַע, בְּשִׁלְמָא בְּכָל מְצוּה אִין הַמְצוּה מְנוֹטְלַת עַל הַתִּינוּק רַק עַל הָאֵב וּבְתִינוּק לֹא חֲקָרִי שׁוֹמֵר מְצוּה, אָבֵל בַּא"א קָשָׁה.

וִי"ל כִּינּוֹן שְׁמִזָּה נְצַמַח הוּצָאָת חֲמָה מְנַרְתִּיקָה וְעִי"ז בָּאוּ הַמְלָאָכִים וְזָכוּ לְמָן בְּשִׁבִיל שְׁאַחַר וְאַקְחָה פֶּת לְחָם. וּפְרָשְׁתִּי שְׁעִי"ז אֶקַח הַפֶּת לְחָם דְּהִינּוּ שְׁבִנְיוֹ יִזְכוּ לְמָן, גַּם בַּח"ת הַקַּב"ה צָר פִּנִּי שְׁלֵ מִשְׁה דּוּמָה לַא"א וְהַמְלָאָכִים אָכְלוּ אֲצֵל א"א וְעִי"ז לֹא קִטְרָגוּ עַל נְתִינַת הַתּוֹרָה, וְזָכוּ לְתוֹרָה וְזֶה דְּבָרֵי הַמְדָּרֵשׁ ע"כ עֲבַרְתֶּם וְכו' הִינּוּ שְׁנַבְרָא הָעוֹלָם בְּשִׁבִיל תּוֹרָה וְזֶה זָכוּ ע"י שְׁהַאֲכִיל לְמַלְאָכִים (וְע' בַּפ' וְיָרָא י"ח א'): וּמ"ש עַל הַקּו' לָמָּה א"א לֹא מֶל קוֹדֵם שְׁנַצְטוּהָ.

נ"ל דַּאִי בַח"ר וְהִי שְׁבַפַּת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ מְשַׁל לְמַלְךָ שְׁגִזַר שְׁלֵא יָרָאוּ פְּנֵיו עַד שְׁיָרָאוּ פְּנֵי מְטְרוֹנִיתָא, כִּף אָמַר ה' לֹא תִקְרִיבוּ לְפָנָי קָרְבָּן עַד שְׁתַּעֲבַר עָלָיו שְׁבַת, שְׁאִין ז' יָמִים

בלא שבת, ואין מילה בלא שבת, וא"א מסופק אי לו דין ב"נ וכו' הפמ"ג דבשבת הלה בטלית עם ציצית ברה"ר לישאל הוי מלבוש ולעפ"ם הוי מלאכה הוצאה, והפנים יפות תי' שעשה מלאכה בפ"ש ומוצ"ש פ"ש, והי' מסופק אם נחשב אצלו שבת דאולי דין ב"נ יש לו ולא שייך לשבת ואין מילה בלא שבת להכי לא מל עצמו עד שנגצטה, והיינו שנא' לו שדין ישאל לו וכבר עבר עליו כמה שבתות.

והמפו' תי' דגדול מצונה ועושה ומילה לא יכול לקיים עוד הפעם, ובזה א"ש הא דאדר"נ שדרש ראב"ע הקהל אנשים נשים וטף, טף למה באין ליתן שכר למביאייהו, אשריך ר"א שראב"ע יצא מחלציה ותמוה ונראה דקשה הא דטף למה באין הא איתא באבות בפ"ב ריב"ח אשרי יולדתו שאמו הביאה עריסה שלו לביהמ"ד לשמוע תורה, אף הר"י מינץ בדרוש א' כ' שאנשים ונשים באים וממילא יביאו טפם עמהם ול"ה צריך לצוות ע"ז רק ליתן שכר למביאייהם, וזה משום דגדול מצונה ועושה ונגדל שכרם, וכיון שמונה נשמע גדול מצונה ופושא, ונתנישב מה שא"א המתין מלמול עד שנגצטה, ואשריך שראב"ע כו' ועי"ז שדרש ראב"ע נמצא שייפה עשה א"א: ובכלי יקר (י"ז ד') כ' בקרא הנה בריתי אתה לשון הנה מורה מצוי כבר פי מילה חיצונית ענין ליקח מופת על מילת ערלת הלב וטהרתו, ואברהם הי' לו טרם חילה זו לב טהור ונמול, ע"כ א"ל טהור לב אתה רק מאחר שנתתיך לאב המון גוים לכה עצה למול עצמך ובזה יתפרסם מעלתך ע"י מילה חיצונית ע"ש (וניחא מה שפיל ישמעאל טרם שפיל עצמו ועי' לעיל (י"ז כ"ה) בשם התולדות נח ג"כ כזה) וקשה דאי' בפדר"א דא"א מל עצמו ביוה"כ ונהי דהוי שלא בזמנו ח"מ הרי ראוי פינן דעל יוה"כ לא נצטוה רק קיים מעצמו, ועל מילה נצטוה ונדחה קמי חילה דהוי כמו דרבנן ויו"ט שני להרמב"ם מלין שלא בזמנו.

אבל פינן דלכבו הי' נאמן ול"ה צריך לקיום מצוה למה חל עצמו ביוה"כ, וי"ל דאיתא במ"ר דה' פרת עמו ביחד הברית וכיון דה' עזרו הוי כשנים שעשאו ופטורין וראוי מה"ת, וא"ש מה שנא' מצאת את לבבו נאמן לפניה וכרת עמו הברית והיינו שלא יקשה פינן דלכבו הי' נאמן והוי כנמול ולמה מל עצמו ביוה"כ ואמר משום שפרת עמו הברית והוי ב' שעשאו.

דוד אביה ודודך פו"ש באהבה רבה הק' צא"י יעקב מייזלש האבד"ק לאסק ובני שייח'י' השיב לו אריכות ותוכן דבריו על קושיותו דלמ"ל קרא דעפ"ם אינו מל ת"ל מטעם א"ש לעפ"ם. דהוא קו' המנ"ח, וא"ז בנתיבות המשפט ר"ס קפ"ב חידוש דאף דא"ש לעפ"ם דוקא היכי דאי נימא דאין שליחות בטלו מעשיו כמו קנין וקידושין, אבל היכי דאף דאיש לעפ"ם מ"מ המעשה קיים כה"ג נתחייב המשלח במעשה שליח אפי' בעפ"ם ע"ש, וה"נ אף דא"ש לעפ"ם המעשה קיים דהרמב"ם פסק בפ"ב ה"א ממילה דאם מל עפ"ם א"צ לחזור ולמול שנית ע"ש וא"כ בכה"ג יש שליחות לעפ"ם.

ושפיר צריך הפסוק המול ימול דל"מ מילת עפ"ם. והג' מהרש"ק בכתמת שלמה סי' רס"ד הק' ג"כ כן ע"ש שנסאר בצ"ע: ובקובץ המאסף שנת תרס"ח פנה א' סי' ו' הביא לתרץ זה לפמ"ש המחנה אפרים שלוחין סי' י"א דאף דא"ש לעפ"ם מ"מ בפועל עפ"ם נעשה שליח דיד עבד פיז רבו וכמ"ש בב"מ דצ"ו (וע"ע בב"מ די"ב ובש"ף חו"מ סי' ק"ה סק"א בתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים בשכר מהני ע"ש) לפ"ז י"ל דמייירי

בפועל והיינו שעשה בשכר ולעולם דבעי שליחות במילה, מ"מ זה עדיף משליחות וצריך הפסוק המול ימול פ"ש ועי' במקנה אה"ע סי' ל"ה ובשעה"מ ה' קרבן הפסח ורי"ט אלגאזי פ"ד מבכורות סי' נ' ושעה"מ פ"א מתרומה.

ועי' בהגה"א פ"ב דע"ז דבשכר שרי דלא חשוד על זה דחס על שכרו פ"ש וא"כ א"ש דצריך הקרא דמילה בעפ"ם פסולה: עונלפע"ד לנישב קו' ה"ל דהיאף קל אברהם לעבדיו הא בעי בן ברית, ואי דאבות הי' להם דין ב"נ א"ש דכל הטעם דעפ"ם א"י למול דמילה מטעם שליחות וא"ש לעפ"ם ולמ"ב מב"נ לב"נ יש שליחות וכמש"ל, אף אי אבות הי' להם דין ישאל קשה, אף לפמ"ש בב"מ דפ"א א' ב' דאף דא"ש לעפ"ם מ"מ לחומרא יש שליחות אף לעפ"ם ע"ש וא"כ פאן ל"ה מי שימול העבדים ורק אהד אברהם והי' לו דין ישאל ולהחמיר אמרי' יש שליחות וצריך למול אותם ואם לא אברהם לא יהי' נמולין ובכה"ג אמרי' יש שליחות לעפ"ם וצריך למול אותו לחומרא: ובי"ד ריש הל' חילה סי' ר"ס מ"ע לאב שימול בנו, אם לא מל חיוב על הב"ד, ואם לא מלוהו חייב הוא לכשיגדל, ואם לא מל חייב פרת.

והוא מקודשין כ"ט א'. ובמנ"ח נסתפק כשהגדיל אם נפקע המצוה מאביו.

ובחזקת מצוה שצ"ב כתב דאב חייב בפדיון בנו אפי' לכשהגדיל כמ"ש וכל בכור אדם בכניף תפדה פ"ש. ופי' מזה בס' הקובץ על הרמב"ם פ"א ה"א ממילה: ואשה פטורה למול בנה דכ' אותו ולא אותה והק' בתוס' ת"ל דהוי מעשה"ג ביום השמיני ותי' דמח' והלאה אין הפסק ל"ה הזמ"ג, וגם מילה שלא בזמנו נוהגת בין ביום בין בלילה.

ועשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סי' ל"ד. ובמגילה ד"כ תי' תוס' דבעשה שפכרת אפשר נשים חייבות אף בהזמ"ג.

והריטב"א תי' דרק במצוה שפגופה נשים פטורות בהז"ג פחו סנפה ולילב. אבל לחול בנה לא הוי בכלל זה שיהי' נשים פטורות, וכ"כ בפנ"י, ועי' אור חדש.

ובטו"א פ"ב דחגיגה תי' דל"ה הזמ"ג רק פמו שופר וסנפה דלאח"ז בטלה המצוה ואין לה תשלומין, ובשנה הבאה הוא מצוה בפ"פ. אבל במילה המצוה הוא פעם א' אף דלילה אינה זמנו מ"מ כשהאיר היום חוזר וניער אותו המצוה עצמו והלילה רק הפסק, ועי' בית יצחק או"ח סי' ג' מ"ש בנה להסביר באריכות, ועי' בהמקנה, ובשו"ת זכרון צבי מנחם בחי' תו"כ דף פ' אריכות גדול בנה וע"ע בשו"ת מהר"ח אור זרוע סי' י"א וכן מבואר במהרי"ט בחי' לקודשין דשורש ענן מצות מילה רק שיהי' נמול, ואין מעשה החילה ופריעה רה הכשר מצוה שיהי' נחול ונפרע בלי ערלה, ומצוה זו מקיים האדם כל ימי חי' ול"ש דהוי הזמ"ג דמקיים תמיד המצוה וא"ש וראי' מח"ש בש"ס שאמר דהע"ה בהיותו במרחץ ונסתפל במילה נתקרה דעתו (במנחות מ"ג): הרי דלעולם מקיים המצוה דמילה: ובמנ"ח כ' עוד דלא מצא שיהיה אסור לימול קודם ח' אף שע"כ יבטל מצות מילה, ואין לסדש אסור למול קודם זמנו.

דאין לדרוש אסור בעצמנו אם לא נמצא בש"ס, ורק דהוי גורם לבטל מ"ע, וכמו מי שיש לו בגד בת ד' כנפות ועושה אותה בת ג' ולובש שאינו אסור רק שאינו מחבב מצות. ועמש"ל בפ' וירא (י"ח א') וראיתי בירחון אהל מועד קונ' א' סי' ז' בשם הגאון

בעל חלקת יואב ז"ל שגשאל אי גדול רשאי להיות נזמול פשהוא ישן או שיכור או ע"י
שלאף טראנק, והשיב דסם המנישן הוי פשפור ע' רמב"ם פי"ג ה"ב מסנהדרין דאין
שליחות בטל פשעשא או פשהוא פקח, וכמ"ש בב"ש סי' קכ"א.

פל שאין בלבול במוח רק שנתקלקלו חושיו אין זה בכלל שוטה. ועוד כ' דמצנות מילה
רק שיהיה נזמול ויכול לקיים גם פשישן, וכ"מ מרמב"ם פ"ב ה"א ממילה דקטן יכול
לזמול אף דאין שליחות לקטן, וכ"מ מרמב"ם פ"ח ה"ו מביהב"ח דמצנות שמירת ביהמ"ק
יכול לקיים אף פשישן, וכ"מ מהא דדהמע"ה פשהי' במרחץ פשנסתפל במילה נתקרה
דעתו במנחות מ"ג ב' ע"ש: והנה בזו הראז' קדמו בשו"ת מהר"ח או"ז סי' י"א ובשו"ת
אמרי יושר ח"ב סוס"י ק"מ השיב לאסור ע"י משיחת האבר בסם המבטל הרגשת הפאב
וחלילה לחדש מה שלא נהגו פו מעולם והביא מחז"ל דדוקא ע"י צער הוי המצנה.

ועי' מהרש"א סוטה ד"י ע"ב שכ' אף דדוד נולד מהול מ"ח שמת אף שלא קיים המצנה
בקום ועשה. וע"ע במלא הרועים במצ"כ אות ס'.

אבל בשאג"א סי' נ"ב כ' דאיפא מצנה במעשה המילה ולא שמהצנה רק שיהי' נזמול,
ובמל בתוך ח' לא עשה פלום אף שתיקן שאינו ערל. ועמ"ש בזה שם באה"מ בקונ' ב'
סי' כ"ח: ובמשל"מ שם כ' דהמשמורים אינם ישנים, ואף פשישנים מ"ח פינו דא"א לאדם
פלא שינה מצותו בכף וסגי במה שמכונן קודם שישו, אבל במילה פשישן מתחילה ועד
סוף ליפא פוונה פלל וזה נדאי אסור.

ובגדול אין להשקות סם של שינה רק פשיש ספנה. ומצאתי עוד בקובץ חדושים היו"ל
ע"י הגאבד"ק מאנקאטוב שליט"א חוב' ט' סי' כ"א בקונ' אמרי שפר אריכות בזה הענין
נדעתו להקל ע"י סם של שינה ע"ש.

וע"ע באב"נ יו"ד סי' תמ"ט. ובענין אי מקיימין מצנות שמירת המקדש פשישן עי' בהגהות
אמבוהי דספרי על ספרי זוטא פ' קרח דקפ"ה ע"ש.

ויש להאריך בכל הנ"ל ובאתי רק להעיר, והרוצה יעייין בכל המקומות שצינינתי: ובעיוני
בזה הענין אמרתי לבאר ב"ה הגמ' דמכות כ"א ב' יש חורש תלם א' וחיב ח' איין ובגמ'
ונחשון נמי שבועה שלא אחרוש בין בחול בין ביו"ט דחל אי"ט בכולל, ומשני האי תנא
לית לי' כולל, והק' בתד"ה א"ל דליתא פלאו ונהן אם ישבע שיחרוש ביו"ט וחול לא חל
פמו שאוכל גבלות ושחיתות לבטל בקום ועשה, ותי' דמשפחת בעפר תיחוס דלית בי'
חיובא מה"ת באותו חרישה נאיתא בהן.

והנה בתשו' פני יהושע יו"ד סי' ג' הק' באמירה לעפונ"ם בשבת דהוי שבות ואמאי לא
הוי מה"ת מטעם שליחות. ואף דא"ש לעפונ"ם מ"ח לחומרא יש שליחות, ואי דאשד"ע
קשה למ"ד בשליח אינו בר חיובי' חייב משלם, ועתו"ס שבועות ד"ג א' ד"ה ועל הגון
דאף בשליח עפונ"ם חייב המשלם.

ונודע מ"ש הגאונים בית מאיר באה"ע סי' ה', וישועות יעקב שם, דבשבת ל"ש שליחות
דגוף המעשה אינו מתנעב רק דאסור לעשות וע"י שליח מ"מ הוא שבת. וכמ"ש התוס'
רי"ד במצות שפגופו והדברים עתיקין.

וכן מצאתי לאא"ז בנתה"מ סי' שמ"ח סק"ד ע"ש ועי' בהגהות הגר"ב פרענקיל על או"ח סי' רס"ג מזה, ובחת"ס ח"ו סי' כ"ד וחוו"מ סי' קפ"ה: והנה המתנה אפרים ה' שלוחין ס' ט' כ' דאם נשבע שלא יקדש אשה וקודש פ"י שליח ל"ש אשלד"ע דהמעשה עצמו ל"ה עבירה רק איסורא רביע עלה ומועיל השליחות, ועי' במשנת חכמים סי' ט"ז מזה.

ובס' משפט שלום ר"ס קפ"ב. וא"כ ק' מה משני דלי"ל פולל הא הוי מוסיף דמשום איסור יו"ט מותר לחרושע"י שליח מה"ת דאין שליחות לשבת ומשום שבועה עובר בלאו בנשבע על מעשה התרישה ואף פ"י שליח אסור, וגם ל"ש אשלד"ע כמ"ש המח"א אף לפמ"ש הנוב"י מ"ת או"ח סי' קי"ז לשיטת רש"י שבועות ד"כ ב' דנדר חל לקנים מצוה פגון בנדר שלא לאכול גבלות, א"כ ק' ולחשוב תרישת יו"ט פלי בקונם פ"ש.

(ובאחת הוא קו' הראשונים ה"ך"ן שם. ותשו' הרשב"א סי' תרט"ו, ועי' שעה"מ פ"ג ה"י מנדרים, ותשו' רפ"א סי' ס"ה) וכו' דלשיטת רש"י דכל איסורים רק איסור גברא ונדר איסור חפצא והוי מוסיף, ותוס' קודשין ע"ז ב' ד"ה פרט כ' דלר"ש דלי"ל פולל לי"ל נמי מוסיף בקל על חמור, וא"כ קונם הוי קל דינשו בשאלה ולא חל במוסיף על יו"ט דחמיר ע"ש, וא"ש קו' ה"ל דאף דשבועה הוי מוסיף מ"מ הוי קל על חמיר דג"כ ישנו בשאלה, ועוד דהוי רק ל"ת ויו"ט ל"ת נעשה.

וכן מצאתי בס' עמק יהושע סי' כ"ד. אף ק' מה הק' בתוס' דליתא בהן הא איתא בהן ע"י שליח עכ"ל דמשום יו"ט מותר מה"ת ומשום שבועה יוצא ע"י שליח בנשבע שיחרוש ביו"ט.

ונלפענ"ד לפמ"ש רש"י ביצה כ"ז ב' הא דאין שורפין ומבערין קדשים ביו"ט אסור ליתן גם לכלבו דאחשבי' למלאכה, וראיתי בס' פורת יוסף להגאון מסלאנים חתן העמק יהושע במערכה כ"א שחידש דוקא הלאו עובר בנותן לפני פלבו ולא העשה, דבשלקמא לענין ל"ת כל מלאכה דאינו תלוי בשביתות הגוף רק בשם הפעולה ואף דל"ה מלאכה מ"מ אחשבי' הוא למלאכה וכמו במצניע חצי שיעור דהוי מלאכה אצלו, אבל לענין העשה דתשבות דאינו תלוי בפעולה רק בשביתות הגוף, פנין דגוף המלאכה אין בו טורח והגוף שובת ליכא עשה ע"ש.

לפי"ז יש לחדש ג"כ דאף דבשבת ל"ש שליחות זה רק לענין העשה פנין דהוא שובת ולא לענין לא תעשה דמ"מ אחשבי' למלאכה העושה ע"י שליח ולא גרע מהשליח לפני פלבו דאחשבי' הכ"נ אחשבי' למלאכה, ושפיר הק' תוס' דליתא בהן דאף משום יו"ט איכא ל"ת.

אף הא פסקינן אמירה לעכו"ם רק שבות ולא לאו מ"מ א"ש לדין דפסקינן אשלד"ע אף בשליח לאו בר חיובא כמ"ש אא"ז הש"ך בריש סי' קפ"ב ושוב ל"ש כלל שליחות. ועוד לפמ"ש הש"ך יו"ד סי' קס"ח סקי"א דיש שליחות לעכו"ם לחומרא רק מדרבנן ושפיר ל"ש שליחות מה"ת והוי רק שבות, ועי' חת"ס או"ח סי' פ"ד.

ועוד לפמ"ש השטמ"ק שם בב"מ דע"א דרק בריבית יש שליחות לעכו"ם לחומרא ולא בשאר דברים ע"ש. וא"ש.

אָבֵל ר' זַעִירָא י"ל דס"ל דְהוּי לָאו, וס"ל דְבִשְׁלִיחַ לָאו בַּר חַיִּיבָא יִשְׁלַד"ע וְאַף בְּכָל דְבָרִים יֵשׁ שְׁלִיחוֹת לְעַכּוּ"ם לְחוּמְרָא מֵה"ת, וְשִׁפְיָר הֵק' הַתּוֹסֵ' דְלִיתָא בְּהוּן וְנַחְרִישָׁה בִּיּו"ט אָף ע"י עַכּוּ"ם אָסוּר מֵה"ת בל"ת וְכַנְ"ל: וְהִנֵּה לִפְמ"ש הַנוּב"י דְקוֹנָם הוּי קַל דְאִיתָא בְּשִׂאָלָה וְלֹא חָל עַל יו"ט בְּמוֹסְיָף, א"כ קָשָׁה מֵהַ מְקַשָּׁה וְלַחֲשׁוֹב שְׁבוּעָה שְׁלֹא אַחֲרוֹנָשׁ בַּחוּל וּיּו"ט, וְהָא שְׁבוּעָה ג"כ בְּשִׂאָלָה, וְעַתּוּ"ס שְׁבוּעוֹת כ"ד ב' ד"ה מְגוּ, דְקַל עַל חֲמִיר לֹא חָל בְּכוֹלָל.

שׁוֹב רְאִיתִי בנ"ב עֲצָמוּ שְׁהִרְגִישׁ בְּזָה, וְכ' דְשְׁבוּעָה יֵשׁ בּוּ חוּמְרָא דִּישׁ בּוּ קַרְבָּן ע"ש, וְעַתּוּ"ס יְבָמוֹת ל"ג ב' ד"ה אָמַר, דְאִי יֵשׁ בּוּ לֵד חוּמְרָא חָל אָף דְקַל ע"ש וּא"ש. וְיִתְיַשְׁבּ בְּזָה מֵהַ שְׁתּוֹס' סוֹתְרִין עֲצָמוֹן שְׁפָאן הֵק' דְלִיתָא בְּהוּן מְשַׁמַּע דְאָף לְמַלְקוֹת בְּעִי אִיתָא בְּהוּן וּבְשְׁבוּעוֹת כ"ד א' ד"ה אָלָא, וּבְרַש"י וְשִׁאָר רֵאשׁוּנִים כ' דְרַק לְקַרְבָּן בְּעִי שְׁיִהְיִ' שְׁיִיָּד בְּהוּן וְלֹא לְמַלְקוֹת, וּבְמַשְׁל"מ פ"ד ה"א מְשְׁבוּעוֹת נְשִׂאָר בַּצ"ע, אָף לִפְמ"ש גִּיחָא דְבִאָמַת ק' דְשְׁבוּעָה הוּי קַל דִּישְׁנֹו בְּשִׂאָלָה וְלֹא חָל אָף בְּכוֹלָל וְרַק דִּישׁ בּוּ חוּמְרָא דִּישׁ בּוּ קַרְבָּן, וּא"כ שִׁפְיָר בְּעִי הֵן דְקַל מֵהַ דְחָל רַק בְּשִׁבִּיל דְאִיכָא בִּי קַרְבָּן וּא"ש.

וְעִי ג"כ בִּישׁוּעוֹת יַעֲקֹב או"ח ס' תפ"ה, וס' עֵינֵי יִשְׂרָאֵל עַל שְׁבוּעוֹת, בֵּית שְׁלֹמֹה יו"ד ח"ב ס' ק"ב, וּבְחִידוּשֵׁי פְתֻבְתֵי בְּזָה קוֹנְטְרַס מִיְּנֻחַד וּאִכ"מ: כו) בְּעֲצָם הַיּוֹם הִנֵּה תַרְגוּם יב"ע בְּאַרְבְּעָה עֶשֶׂר שָׁנִין וְתַמּוּהָ הָא כ' בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה גְמוּל.

וּי"ל דִּישׁ פְּלוּגְתָא בְּקֻטָּן אִי מוֹנִין מֵעַל"ע אוּ שְׁעוֹת, וּמִי שְׁנוּלַד בַּר"ה אֲפִילוּ סוּף יוֹם נַעֲשֶׂה בַּר מְצָנָה בַּר"ה, דִּי"ג שָׁנִים הַשְּׁלִים סוּף עַר"ה וְתַחֲזִילַת לִיל ר"ה הוּא שְׁנַת הַי"ד, וּפִי' בְּנֻדָה מ"ד ב', וְתוֹס' ר"ה דָּף יו"ד ע"א ד"ה פֶּן, וּמַשְׁל"מ פ"ב הַכ"א מְאִישׁוֹת, וְהִכָּא כ' בְּעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה, וְהַשְּׁנָה נְשַׁלַּם בְּתַחֲזִילַת לִילָה הַרִי בְּיוֹם הַיּוֹם שְׁנָה הַי"ד.

וְעִי בְּתַשׁוּבוֹת הַרִי"מ בַּחֲזִי בְּרִכּוֹת טַעַם, שְׁפַתַח מְשַׁנָּה הַרְאִישׁוֹנָה מְאִימְתִי בַק"ש דְמְצָנָה רֵאשׁוֹנָה שְׁמַתְחִיב פְּשַׁנְעֶשְׁהָ י"ג וְיוֹם א' הוּא בְּתַחֲזִילַת לִיל י"ד פ"ש. וּמְזָה רֵאִי דְלֹא אֲזַלִּין בְּתַר שְׁעוֹת רַק בְּתַר יוֹם, וּלְפִי"ז ק"ש שְׁל עַרְבִית תְּמִיד מְצָנָה רֵאשׁוֹנָה אָף אִם נוּלַד בְּסוּף הַיּוֹם, הוּי בְּאוּר לְשַׁנַּת הַי"ד שְׁנָה הַי"ד: פְּרַשַׁת וַיֵּרָא יח א) וַיֵּרָא רַש"י לְבַקֵּר אֶת הַחוּלָה וְהֵק' הַרְא"ם דַּבְּפ' מְפָנִין קַכ"ז דִּיִּיק דְגַדוּלָה הַכְּנַסְסַת אוּרְחִים יוֹתַר מְקַבְּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה.

מְשׁוּם שְׁהַמְתִּינָה עַד שְׁפַטֵר הַאוּרְחִים וְאַח"כ אָמַר לוֹ עַל עַסְקֵי סְדוּם וְעַקַּת סְדוּם וְגו' בְּפַסּוּק י"ח וּא"כ הִנֵּה אָמִירָה ג"כ. וְלֹא רַק בַּקו"ח.

וּבַס' מְעִינֵי הַחֲכָמָה עַל ב"מ דפ"ז כ' דַּלְק"מ, דְהָא אַבְרָהָם שְׁבִיקָשׁ מֵה' אַל נָא תַעֲבֹר מְשַׁמַּע שְׁנַתְיִירָא פֶּן תִּסְתַּלְקִי מִמֶּנּוּ הַשְּׁכִינָה, וְלָמָּה יֵרָא פִּינּוֹן שְׁמַסְתְּמָא בָּא ה' עַל אִיזָה דִּיבּוּר וּמַסְתְּמָא ל"ה הַשְּׁכִינָה מְסַתְּלַקַת בְּטַרְם יְדַבֵּר ה' אֲשֶׁר זָמַם, א"ו פְּנוּנַת הַתַּגְלוֹתוֹ ית' הוּא לְבַקֵּר הַחוּלָה שְׁאִם בְּשִׁבִּיל הוֹדַעַת סְדוּם לְבַד הִי הַשְּׁכִינָה בָּאָה אַחַר שְׁפַטֵר הַאוּרְחִים וְלָמָּה הַקְּדִימָה לְהַתְּגַלוֹת לוֹ א"ו לְבַקֵּר הַחוּלָה בָּא.

וְע' מְהַרְשֵׁ"א בַב"מ מ"ש בְּזָה וּבְכָל הַפְּרָשָׁה. וּבַס' בֵּית יִשְׂרָאֵל הִבִּיא בְּשֵׁם הַבְּעַשְׂ"ט קו' לָמָּה הִי א"א חוּלָה הָא שׁוֹמֵר מְצָנָה לֹא יַדַּע דְבַר רַע, וְאִין לְהַקְשׁוֹת לְפִי"ז בְּכָל רַף הַגְּמִיּוּל מְדוּעַ חוּלָה הָא שׁוֹמֵר מְצָנָה ל"י ד"ר, אָף ל"ק דְמְצָנַת מִילָה רַק עַל הָאָב אוּ ב"ד וְהַיְלִד

אינו בכלל שומר מצוה משא"כ אברהם הוא עצמו הי' המצווה (ועמ"ש בפ' לך י"ז כ"ז) וי"ל דשכיח הויזיקא שאני.

ופי' בפ' וישוב (ל"ח י"א) בשם אא"ז החכ"צ סי' א' דאף ביבמה שנייה קטלנית וראי' מתמר דשכיח הויזיקא וע' בעקרי הו"ט יו"ד סי' י"ד. ובס' שבעים תמרים על צנאת רי"ח בשבעה עינים עין ה' אות ז ובהמאסף הי"ל בירושלים ש' תרס"ח פרה' ב' סי' ס"ב.

והטעם דבאמת מצוה גמורה מצלת גם מהויזיקא דשכיח, ורק אם עושה בכוננה בלי שום פניה, אבל אם לא יעשה המצוה בשליחות לא יוכל לעמוד עצמו במקום סכנה. וראי' מתענית ד"ה ר"נ ור"י יתבו בסעודתא א"ל לימא מר מילתא א"ל אין משיחין בסעודה שפא יקדים קנה לנשט.

וק' דבנדאי הי' עסוקין בסעודת מצוה. ורק דשכיח הויזיקא שאני.

וחשש ר"י בעצמו פן הו' תורה שלא לשמה, ועי' בזה בקונן וילקט יוסף תרס"ו סי' ס"ג. ובגני יקירי הרה"ח מו"ה דוד נ"י אמר ליישוב עפ"ד זקני הגאון מלאסק ז"ל באור דוד על מג"א (ד' א') טעם ששימר מצוה ליד"ר כרי שלא לבלבל מחשבתו מן המצוה, אבל לצדיקים גדולים פמךדכי ואסתר לא יבלבל אף בעת צרה ולכן הי' רשאים לדעת גז"ד שנגזר עליהם ע"ש, וא"ש גם באברהם הצדיק: ועי' בכת"ם יו"ד סי' רמ"ה דבכל מילה איפא סכנה אף התורה צותה לסמוך על זכות המצוה שתגין עשה.

ופ' בקונטרס זכרון מררכי מהגאון ר"י פייגענבלאש ז"ל מווארשא על ה' חילה קוני' א' אות י'. הביא דראב"ע סובר דכל זמן שלא נימול נקרא מחוסר אבר, ולפי"ז קודם שנימול הוא בעל מום, וכ"כ רש"י לך (י"ז א') והי' תמים, וכ"כ במד"ר אחר ה' העבר הערלה ובטל המים, ובפדר"א פכ"א שהערלה מום.

ובב"ר לך ומלפי צדק מלך שלם שנולד מהול והק' למה צריך ר"ח בנבחים כ"ב ב' ללמוד דערל מןזהר שלא לעבוד עבודה וגם מחלל עבודה מקרא דיתקאל תיפוק לי' דהוי' בפ"מ, וי"ל דר"ח אינו סובר כראב"ע ורק כר' יוסי והמדרשים אזלי אליבא דראב"ע.

וכעין זה כ' הרשב"א ר"פ הערל דר"ח אינו סובר כר"ע, דלר"ע ערל בכלל טמא ול"צ קרא דיתקאל ע"ש אריכות: והנה בנדה ל"א ב' אר"ש מפני מה מילה בח' שלא יהי' הפל שמהים ואביו ואמו עצבים, ולפי"ז אם חל בדיעבד קודם ח' יצא.

אבל אם נשמע מקרא (י"ז י"ב) וכן שמת ימים ימול פסולה אפי' בדיעבד ויובן בזה המד' תנחומא תצוה, ילמדנו רבינו קטן לכמה נימול לשמונה מ"ט פשם שנימול יצחק אבינו, ותמו' דמה זה שאלה ותשובה הלא מקרא מלא וביום השמיני ימול, ולהנ"ל א"ש דלא שאל אימתי מלין רק שאל אי דרשי' טעמא דקרא כר"ש א"כ הקטן מצד עצמו יכול להמהל וכשר בדיעבד אף קודם ח' או דמצד עצמו ל"מ מילה קודם ח', דאי כר"ש תלי' בטומאת לידה א"כ אחאי נימול יצחק בח' דאז ל"ה עדיין טומאת לידה, והיא קו' אפיי בשבת לר' יוסי דורות הראשונים יוכיחו ועי' מה שכתבתי בפ' לך (י"ז כ"ז): שם רש"י יום ג' הי', והק' המפן' דילמא ביום א' או ב' דאיפא יותר סכנה כמ"ש בפ' ראד"מ ובס' שמע שלמה כ' דהיא הנותנת דבג' הי' דאי מקודם האיך יצא אברהם לחוץ ורץ אחריהם דאז מסופן וא"י לרוץ, וגם אי' במו"ק דכ"ז לכל אומר שבו חוץ מאבל וחולה דמשמע

שב בחולף, והקא כ' והוא ישב חסר ואי שביקש לעמוד א"ל ה' שב כפרש"י ואי קודם איך א"ל שב דמשמע שב בחולף, אע"כ בג' דליפא ספנה ועי' בכת"א.

ובקובץ הבאר פ"ד ב' ח"ג סי' מ"ד הביא בשם הרה"ק ר"י מנוארקא ו"ל על המחולל גדולה הכנסת אורחים מקבלת שכנה ומקשין דאברהם גופא מנא ידע זה לעזוב השכנה ולרוץ לאורחים, ורק דכ' ביקש לעמוד א"ל שב, וק' מה ביקש תיכף הי' לו לעמוד קודם שא"ל ה' שב, ורק דה' לא נתן לו חיזוק שיוכל לעמוד וזה בעצמו הציווי שב, דאי' במו"ק כ"ז דלחולה לא יאמר פו, אף בביאת המלאכים מיד שביקש לעמוד נתן לו ה' פח עז ונרא ונרץ לקראתם ומזה בעצמו מוכח שגדולה הכנ"א יותר מקבלת שכנה שאז לא נתן לו ה' פח והתאמצות.

ובס' מעיני החכמה ב"מ כ' דביום א' ל"ש ונרא פי דרשי' במד' וכרת עמו הברית דהי' ידיו מרתתין וסייע לו ה', א"כ פ"ד ה' אצלו ה' בברית, וא"כ ק' למה לא הי' מהדר אחר אורחים ביום א' דאדרבה ביום מילתו יש להדר יותר פי חביבה מצוה בשעתה מצות שקיבלו עליהם בשמחה, ומה דביום ג' לא רצה ה' להטריחו באורחים כ"ש ביום מסתמאל"ה אורחים לו אז, ונר' שביום א' לא נצטער דנתפרסם שהי' חולה מפאב ואין דרוך ארץ לבקר אז ותלה מניעת ביאת אורחים בשביל שיידעו בצערו.

וכן ביום ב' דאין דרוך לבקר עד יום ג' כמ"ש ביו"ד סי' של"ה, לכן לא הוצרכו ה' להוציא חמה שגלוי וידוע לפני ה' שלא יצטער אותו צדיק דיש לו במה לתלות, אבל בג' שצריף לבקר החולה בנדאי יבואו אורחים, וה' חפץ שלא להטריחו הוציא חמה, וא"כ ע"כ ביום ג' הי' יושב ומצטער על שביום זה נעשה סבה מניעת האורחים.

וע' בישמח משה ודברי יוסף. ובס' קהלת משה כ' דבכל מקום שנהרא ה' אל אברהם דבר עמו וכאן לא דבר פלום, ולכן פרש"י לבקר החולה ואסור לדבר עם חולה שמא יכבד חליו, אבל ק' הא עד יעקב ל"ה חולשא כמ"ש בב"מ דפ"ז לכן אמר יום ג' הי' ולזה חלה.

ובס' טעמי המנהגים ח"א סי' תתר"ו כ' דאי' הנכנס לבקר לא ינפור אותו בשמו פי פן נגזר על שם הנה שמימות וצריף שינוי השם שהוא אהד מהדברים הקורעים גז"ד של אדם ובזה יש רמז פאן שכ' ונרא אליו ה' ולא כ' אל אברהם.

ורמז חנה שהלך לבקר את החולה ולכך לא הזכיר שמו. ובס' באר שלמה מער' א' אות י"ב כ' ע"פ גמ' גיטין ל"ו והשמחים בישורים עלי' הכ' אומר ואוהביו פצאת השמש בגבורתו, וזה ביום ג' דהי' פורים ואברהם שמת, וכשהקב"ה ביקר אותו וראה ששמח הוציא חמה מנרתיקה להורות שהוא מאוהביו שנ' פצאת השמש בגבורתו: שם רש"י ממרא.

הוא שנתן לו עצה על החילה, והק' דאברהם ראש המאמינים ישאל עצה מממרא, ובס' רמתיים צופים ח"ב אות קי"ח כ' בשם הר"ב מפרשיסחא ו"ל דצניעות משופח מאד דפ"י בפרהסיא יכול לבוא לגיאות, וא"א הי' מהראוי להראות לעיני כל העמים ולא תבייש מהמלעיגים עליו פי בזה יתפרסם אלקותו ית' וזה הי' שאלתו.

והשיבו ממרא למול בפרהסי, וז"ש ונרא אליו. שהי נראה בעיני אברהם, ה' באלוני ממרא.

פי ממרא צדיק גדול ביותר. ואליו הוא השראת השכינה, והוא יושב בפתח האהל שהוא עדיין בפתח האהל על הפתח שלא עשה עדיין פלום, וע"ז פרש"י שהי נראה שעיניו כ"כ מפני שהשיאו עצה על המילה בפרהסי ע"ש ובס' אוהב ישראל.

ובס' טעמי המנהגים ח"ג דפ"ד כ' דהי מסופק אם יברך על החילה או למול. כמ"ש ביו"ד סי' רס"ה וחקרא נתן לו עצה לברך על המילה כמו שפסקינן וז"ש רש"י הוא שנתן ו עצה על המילה ר"ל לברך על המילה.

וכ"כ בס' פינות הבית סי' קי"א. ועמ"ש בזה הגה"צ מסאקאלוב שליט"א בקונן חדושים חוברת ט' סי' ס"ז ומהאריכות לא העתקתי: ובס' ברית אברהם כ' שנתן לו עצה היינו כמ"ש בשפת ע"ו א' עצה כמלא פי גמל ע"ש והוא שנתן לו "עצה" שיעשה ממנו איזה רפואה ליתן על המילה כדי שיתרפא מהר, וכ"פ בחזקוני, ובס' גרש פרחל הנספח לרה"ז, ובס' זרע ברוך.

וע' בפתיחה לס' תפארת מנחם על פתובות שכ' ע"פ תוס' ר"ה י"א בשם פדר"א דא"א מל עצמו ביוה"כ והק' להרמב"ם דחילה בנכרי פשרה למה מילה דוחה שבת יחול ע"י נכרי, ותי' דמ"מ מצוה המוטלת על האב לא יקיים ע"י עכו"ם דא"ש לעכו"ם, ולהמ"ב הובא במג"א סי' תמ"ח סק"ג דמעכו"ם לעכו"ם יש שליחות, וא"כ אף אי נימא דמילת א"א ביוה"כ חשוב מילה בזמנו מ"מ הנה יכול לחול פ"י עכו"ם אי נימא דדינו כב"נ, ורק אי דינו כפישראל שפיר צריך שימול בעצמו, והר"ן ריש פסחים כ' דלכך מברכין על המילה ולא למול משום דמצות מילה יוכל לקיים ע"י שליח, והפ"ד הביא ראי' דדינו כפישראל ממה דהציל ה' לאברהם מכבשן האש דאי דינא כב"נ הא ב"נ אינו מןזהר על קידוש ה' והרמב"ם פסק דמי שאינו מצווה ועבר וקידש השם הוא מתחייב בעצמו בנפשו ולמה הצילו ה' וע"כ דדינו כפישראל.

וי"ל דאברהם ראה דגוסס הברכה על המילה א"כ מהני שליחות ונסתפק אם דינו כב"נ א"צ שימול בעצמו ביוה"כ דיכול למול פ"י עכו"ם דב"נ לב"נ יש שליחות. או דינו כפישראל וצריך ע"כ שימול בעצמו, ובא ממרא ונתן לו עצה על המילה היינו אף דמברכין על המילה ומהני שליחות מ"ח צריך אהיה למול בעצמו דדינה כפישראל דהרי ה' הצילה מכבשן האש מזה מוכח דדינה כפישראל ול"מ שליחות לב"נ עש"ה.

ובפ' לך (י"ז כ"ג) ועי' בחת"ס יו"ד סי' שכ"א. ובבשמים ראש סי' ח', ושפה"מ פ"ח מעכו"ם: עי"ל דענר ואשפול הלכו בשיטת ר' אשי בב"מ ע"א ב', דדוקא בתרומה אין שליחות לעכו"ם אבל בכל התורה יש שליחות ומשו"ה אמרו לו שלא ימול ע"י עצמו ורק ע"י שליח וממרא פנון אל הלכה דאף בכל התורה א"ש לעכו"ם כדדחי בגמ' שם דר"א בדותא היא.

וע"ע בשעה"מ וטעה"מ, וכל"ח פ' תזריע מזה: שם רש"י, עובר ושב ויכניסם לביתו. הנה האורח שהי פעם א' אצל אברהם הי' בוש לבוא עוד הפעם אליו בזמן קרוב, וישב אברהם על פתח ביתו לאספהו עוד הפעם, וז"ש אם יש עובר ושב היינו שפבר עבר דרך

ביתו ועתה שבבבחה וזה"פ ויהי עניים בני ביתה, כמו בני בית אכלו אתמול ואוכלים היום: שם פחם היום.

ראיתי בכתבי הגה"צ ר' צבי הירש הפהן ו"ל האבד"ק זגיערש עי' ברכות כ"ז א' מדלא כ' פחום השמש אלא היום, דבשעה ששית כל המקומות חמים ואף בצל ע"ש, ועי' בנדריים ד"מ ע"א, שלא לבקר חולה בג' שעות ראשונות דאז החולי אינו בתוקפו כל כך ולא יבקש רחמים, ולא בג' שעות אחרונות דתקיף חולשי ומתנאש מרחמים ע"ש.

ומשום זה בא השי"ת פחום היום בתצות היום, אף דלא שייך פאן הטמאים, מ"מ למד איך להתנהג באיזה זמן לילה לבקר החולה, ופי' רש"י בראשית (א' כ"ו) נעשה לימד וכו': (ב) שלשה אנשים.

רש"י ורפאל הלך משם שרשה להציל לוט. והק' אמאי לא נשלח מלאך מיוחד להציל לוט עי' במאסף הבאר כר"ב ח"ג סי' י"ג בשם החי' הרי"מ ו"ל דעל הנה באהל פרש"י צנועה היא וביבמות פ"ו ב', אי' מואבי ולא מואבית לפי שאיש דרפו לקדם ולא אשה שפבודה בת מלך פנימה, א"כ מזה שאמר הנה באהל נודע הדין דלא מואבית, וא"כ הלך להציל משם לוט דיצאה ממנו רות המואבית שממנה יצא דוד, וז"ש במד' מצאתי את דוד עבדי והיכן מצאתי בסדום שעי"ז ניצל ודפח"ח, וע"ע בס' אזור אלי' סי' ר"א ובהקדמה לס' ברפת אברהם מהג"ר אביש מפפד"מ ו"ל באריכות: וי"ל ג"כ דצדיקים חושבים לעולם פי לא עשו מאומה, ועומדים על פתחו של היכל התכמה יראה, וכן דוד אמר פתחו לי שערי צדק וגם ב"ז אמר א"י באיזה דרך מוליכין אותי וז"פ תהלים (פ"ד ו') אשרי אדם עוז לו בך ואפ"ה מסלות בלבכם עוד מסופקים באיזה מסיקה מוליכין אותו או לגיהנם או לג"ע, ואל תקשה למה אין אמינים בצדקתם התשובה פי אין צדיק בארץ.

אין מחזיק עצמו לצדיק אשר יעשה טוב ולא יחטא הלאה, וז"פ במד' תנחומא ר"פ בראשית בר' נוהו שהראו לו י"ג נהרי דאפרסמון ואמר ואני אמרתי לריק נעצתי. ועמ"ש בהקדמה בזה.

וז"ש ר' אליו ה', זכה לזה יען שחשב תמיד שהוא יושב בפתח האהל ולא נכנס באהל. הגם פחום היום האיר העולם כמו השמש וירא שלשה אנשים נצבים אליו כל אדם הוא גדול ועומד במעלה ממנו וירץ לקראתם.

וערמב"ן באגרת לבנו: שם פד חזו דשירי ואסר, עי' בריקאנטי פ' לך דא"א קודם החילה לא הי' ראוי לצאת ממנו יצחק, ועי' תפארת שלמה דפי' דכל זמן דנקראת שר"י אסר אותה על עצמו לבלתי נגוע בה.

פרשו ממנו למדו ממנו פרישות, פי גם בעיני מלאכים הי' פלא איך בן אדם יוכל להתאמן כ"כ ע"ש. ועי' בס' מדבר קדמות דא"א ידע דהיא עקרה ולא בא עלי' עד שנתבשר שיהי' לו זרע מחנה, וכ"כ האר"י בשער הגלגולים.

ואי' ג"כ דאות ה' מסוגל לזרע כמ"ש. הא לכם זרע וזה שלקח י' משירי וחלקה לב' ההי"ן א' ניתנה לאברהם וא' לשרה, וז"פ פד חזו דהני שר"י ביו"ד שעדיין עקרה ואסר עצמו עלי' ולא בא עלי'.

ועי' בס' באר שלמה מערכת א' אות ס': ג) אדני. ערש"י, ועמ"ש בפ' ויגש (מ"ו כ"ט) בשם הברכ"י, ועי' שבועות דל"ה ומהרש"א ובהגהות מצפה איתן בש"ס דוויילנא, ובשו"ת שער אפרים סי' ס"ד אריכות גדול.

ובס' פתגמין קדישין הקשה מ"ש רש"י דלגדול שבהם אמר וקראם פולם אדונים, דמה הי' ק"ל לרש"י שהוצרך לומר שקראם פולם אדונים, ב' דמנ"ל דילמא רק להגדול אמר אדני, ג' מה הי' ק"ל שאמר ד"א שהוא קדש.

וכ' דק' לזה נכתב אדני בקמץ תחת הנ' דממ"נ ק' אם קרא לגדול הול"ל בחיר"ק, ואם קרא לכולם אדונים הול"ל בפתח תחת הנ', ומתרג' רש"י דא"א ביקוש מה' שימתין לו עד הכניסו האורחים וגם פשיבר עם האורחים הי' קורא לגדול אדני.

וגם קרא לכולם אדונים, ותוה"ק פללה בחדא מחתא כל דברי א"א אדני בקמץ דכלפי מעלה אדני בקמץ, ובנקודת קמץ יש חירק ופתח וכוללת גם דברי ד"א ע"ש. ובס' אדנ"פ הק' דמנא ידע א"א שיש גדול דילמא פולם שונים נאנ"ל אותו שבאמצע כמ"ש ביומא כ"ט א, הא לא סגי בלא"ה פיון דג' הולכים מוכרח א' להיות באמצע, וי"ל דאי' ברש"י פד חזו דשרי ואסר פרשני ממנו מיד וירץ לקראתם, ואחר שפרשו הפכו פניהם ופנו אלי' עורף, וראה שהיו מהלכים בצדו של אמצעי החליפו עצמם זה לצד זה וזה לצד זה, ואז חקר למה חלפו ועברו, ש"מ שהמהלך באמצע הגדול וקיי"ל שהרב באמצע וקטן מימינו וגדול משמאלו, ונמצא פשה"ל מהלכין אצל אברהם ופניהם אצלו הי' הגדול משמאל האמצעי וכשהפכו פניהם אז בא הגדול לימין האמצעי ובהכרח החליפו הצדדים הקטן לכאן והגדול לכאן, וכשראה החליפין שעשו הבין שהאמצע הגדול.

ועי' בזה דבר חרף בס' לקוטי שושנים. ובשם הגר"א מוויילנא אי' בהא דשבת קכ"ז גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת שכינה שנ' אל נא תעבור.

וק' מנלן שגדולה שמה שניהם שקולים, וי"ל דהנפטר מרבו אל נפטר אחורי' כלפי רבו רק פני' כלפי רבו והולך מאחורי' כמ"ש חז"ל עה"פ בא (י' ו') ויפן ויצא מעם פרעה. וכאן המלאכים פשחו מאברהם הלכו אחורנית להיות פניהם נגד השכינה שהי' שם, וא"א פשראה האורחים הלה לקבל פניהם וביקוש מה' שימתין עד שיקבל פני האורחים.

וכשעבר מפני ה' הי' לו לילה ופני' כלפי השכינה ולא כלפי האורחים אף אין ד"א לקבל פני אורחים בזה האופן. לכן הסיב פניו כלפי האורחים לקבלם בסדר פ"י כמ"ש וירא וירץ לקראתם משמע נגד פניהם וירץ פדרפו כי אי אפשר לרוץ אחורנית, והסר פניו מנגד פני השכינה וז"ש גדולה כו' ר"ל מלהיות מקבל פניו נגד השכינה.

ועל הקו' דא"א מנא ידע דגדולה הכנ"א מקבלת שכינה אמר הר"מ מפרעמישלאן דאבריו הי' מלומדים להמשיכו אל המצוה, כל אבר אל המצוה השייכת לו, וכשראה אורחים רצו רגליו לקראתם מזה הבין שגדולה הכנ"א כו' וז"פ וירא פרש"י לשון הבנה שהבין מאחר שרץ לקראתם מזה למד אל נא תעבור וגו'.

ומ"ש גדולה הכנ"א ולא אמר המאכיל לאורחים כי עיקר הטובה מקום לנוח ואין בטבע שיאכל לבדו ובני ביתו, והעניי יביט ולא יאמר לו קרב אל הלחם, וא"כ בכלל הכנסת אורחים ג"כ אכילה: והנה לכאן די שיהיה שונה עם קבלת שכינה.

וְלָמָּה עוֹד גְּדוּלָּה וְרַק דְּאִשָּׁה עֵינֵי צָרָה בְּאוֹרְחִים, וְאִי אִישׁ וְאִשָּׁה שְׂכִינָה שׁוֹרָה בֵּינֵיהֶם כְּשֵׁי שְׁלֹום בֵּינֵיהֶם. וְאִם יְהִי רַק כְּקַבְּלַת הַשְׂכִּינָה, יֵאָחֵז מֵה לִי לְהַכְנִיס אוֹרְחִים וְלְהַתְקוּטֵט עִם אִשְׁתִּי וְשִׁאִינָה רְנֻצִית בְּכָף, וְאִי מִשׁוּם הַשְׂכִּינָה, אִם אָחִיהָ בְּשְׁלֹום עִם אִשְׁתִּי ג"כ הַשְׂכִּינָה יְהִי אֲתָנוּ, לְזֶה אָמַר גְּדוּלָּה מְקַבְּלַת שְׂכִינָה וַיִּקְבַּל אוֹרְחִים.

וּעֲפִי"ז י"ל וז"ש רש"י בפ' נשא (ה' י"ב) דְסִמְכוּ פ' וְאִישׁ אֶת קַדְשׁוֹ לֹו יְהִי לִפ' סוּטָה. דְּכָל שְׂאִינוּ נוֹתֵן תְּרוּמָה לְכֹהֵן סוּפוֹ שְׂיִצְטָרֵף לִפְנֵהוּ.

וּמְקַשִּׁים הָאִשָּׁה מֵה חֲטָאָה אִם הוּא אֵין נוֹתֵן תְּרוּמָה, וּי"ל דִּישׁ ב' דְּבָרִים סְגוּלָּה לְעֲשִׂירוֹת א' כמ"ש עֶשֶׂר בְּשִׁבִיל שְׁתַּתְעֶשֶׂר, ב' אוֹקִירוֹ לְנִשְׁיִיכוֹ כִּי הֵיכִי דִתְתַעְתְּרוּ בִב"מ דנ"ט א', וְהָאִשָּׁה אוֹמְרַת לָמָּה לָּךְ לִיתָן תְּרוּמָה לְכֹהֵן וְצָדֵקָה מוּטָב שְׁתַּעֲשֶׂה לִי מִלְּבוּשִׁים וּג"כ תַּתְעֶשֶׂר, וְא"כ הִיא גְרָמָה בְּמָה שְׁלֵא נוֹתֵן תְּרוּמוֹת וְלָכֵן סוּפָה לְהִיּוֹת סוּטָה.

וּז"פ בְּתַהֲלִים מ"ט אַל תִּירָא כִּי יַעֲשִׂיר אִישׁ כִּי יִרְבֶּה כְּבוֹד בֵּיתוֹ כו' דַּהֲנ"מ בֵּין ב' הַטְעָמִים דְּאִם יִתֵּן תְּרוּמָה וְצָדֵקָה אֶהְיֶי לִי גַם לְאַחַר מוֹתוֹ, אֲבָל אִי מְכַבֵּד לְאִשְׁתּוֹ אֵין לֹו רַק בְּזָה הָעוֹלָם, וְזֶה"פ א"ת כִּי יַעֲשִׂיר כִּי יִרְבֶּה כְּבוֹד בֵּיתוֹ.

אִם הָעֲשִׂירוֹת בָּא לֹו בְּשִׁבִיל אִשְׁתּוֹ, זֶה יְהִי כִּי לֹא בְּמוֹתוֹ יִקַּח הַפֶּל, אֲבָל ע"י תְּרוּמָה וְצָדֵקָה גַם בְּמוֹתוֹ יִקַּח, עִי"ל דִּפ"פ רֹוב מִי שְׂאִינוּ נוֹתֵן מִת"כ חוֹשֵׁב לָמָּה אֲתָן מִיְּגִיעֵי כְּפִי לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא עָמַל בּוֹ וְרַק יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, וּבְאַמַּת אֵינוֹ כֵּן כִּי מֵה שְׁנִתֵּן ה' לָךְ נְכַלֵּל בּוֹ חֵלֶק הַלְוִי כִּי גַם לֹו הִי רְאוּי חֵלֶק, וְרַק שְׁלֵא יִבְטְלוּ מִמְּשֻׁמְרַת הַקְּוֹדֶשׁ נִיטֵל מֵהֶם חֵלֶקם, אֲבָל הוּא פּוֹשֶׁה שְׁלִיחוּתָהּ, וְאִם אֵינוֹ חוֹשֵׁב כֵּן סוּף שְׁתַּצְטָרֵף לְכֹהֵן בְּדָבָר שְׂאֵין אַחַר יְכוֹל לְעֻזּוֹר לָךְ: שֵׁם בְּרַש"י הָאִמִּירָה קוֹדֶם לָכֵן, עִי בְּפִסְחִים ד"ו ע"ב דְּבַחַד עֲנִינָא יֵשׁ מִן קִדְּם וּמְאוּחָר וּצ"ע וְעַמ"ש בפ' בְּרַאשִׁית (ו' ה') בְּשֵׁם יְרוּשְׁלָמִי דְזָה רַק לְעֻזְנֵן דִּינָא וְא"ש: ד) יִקַּח נָא מֵעַט מִיָּם.

רש"י פ"י שְׁלִיחַ, וּצ"ב לָמָּה לֹא אָמַר בל' נוֹכַח לְפָקוּד עַל עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ, וְהֵיטֵב אָמַר בְּזָה אַא"ז הַגָּאוֹן הַצְּדִיק ר' יַעֲקֹב מִיְּזוּלָּשׁ ז"ל הַאֲבָד"ק פִּיעֶטְרִקוּב. וְהוּבָא בְּקוֹבֵץ דְּרוּשִׁים חוֹבְרַת ד' ס' ל"א דְּאַבְרָהָם הִי חוּלָּה ע"י הַמִּילָה, וְרַק דַּע"י הַמְּלָאָךְ נִתְרַפָּא אֲמָנָם אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ וּמְקַנַּת כְּסָפוֹ נִמְלוּ אֶתּוֹ וְהִי עוֹד חֲלוּשִׁים וְלֹא הִי אַבְרָהָם יְכוֹל לְצוּוֹת לָהֶם, וְרַק פ"י אַחַת הַשְּׁפָחוֹת, וּרז"ל אָמְרוּ בְּקִידוּשֵׁין ד"ע ע"א אֵין מְשַׁתְּמָשִׁין בְּאִשָּׁה לְכֹהֵן אָמַר לְשִׁין נְסִיחָה וּדְפַח"ח וְעִי בְּאַבְרָהָמָא, וּבִבְעָה"ט מְסוּרָה.

וְעַשׂוֹת תִּשְׁב"ץ בְּחוּט הַמְּשׁוֹלָשׁ ח"א ס' מ"ב מ"ש בְּזָה: וּמֵה מְאֹד הַדְּבָר פְּלֵא דְלַחֵם חֲמָאָה וְחֻלְב רֵץ בְּעֶצְמוֹ וּמֵעַט מִיָּם הִי קִנְשָׁה לֹו. וְרַק ע"י שְׁלִיחַ, וּי"ל דְּבְכָל מְצוֹת יֵשׁ ב' חֲלָקִים עֲשִׂייתָהּ בְּפוֹעַל, וְטוֹב כְּפוֹנְתָהּ לְשֵׁם הַשִּׁי"ת, וְאִי בְּסִפְרִים דְּבַעֲקָדָה כ' וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יְדוֹ כו' הַצְּדִיקִים אַבְרָהָם מְזוֹנְכִים וְרָצִים מְעַצְמָם לְמַצְוָה (וּז"פ בְּאַבּוֹת פ"ד הוּי רֵץ לְמַצְוָה וּבוֹרַח מְעַבְרָה לֹא שְׁנָה צִוּוּי רַק הוּי שְׁיֵה"ל הָאֲדָם כֵּן בְּעֶצֶם שְׂאֲבָרֵיו בְּטָבַע יְרוּצוֹ לְמַצְוָה וַיִּבְרַחוּ מְעַבְרָה), וּכְשֶׁאַבְרָהָם לְקַח הַמְּאֲכָלָת ל"ה יְכוֹל הֵיךְ לְעֲשׂוֹת דְּבַאֲמַת ל"ה הַשְּׁחִיטָה מְצוּהָ דַּהִי רַק נְסִיוֹן, וְאַבְרָהָם חָשַׁב דְּזָה מְעַצַּת הַיֵּצֵה"ר.

וַיִּשְׁלַח אֶת יְדוֹ, בְּכַח גְּדוּלָּה נְגִד טָבָעוֹ, וַיִּקְרָא מְלָאָךְ אַל תִּשְׁלַח יְדָךְ אֶל תַּעֲשֶׂה בְּכַח כִּי הַצְּדִיק עִם יְדָךְ שְׂפָאֲמַת אֵינָה מְצוּהָ, וְכֵן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הִי רָצִים מְעַצְמָם לְמַצְוָה, אֲבָל

לקיחת המים שהי' סבר שהם ערביים, ואם הי' באמת פן הי' לקיחת המים מצוה לרחוץ מע"ז, אבל הי' מלאכים ולא רצו אבריו לעשות, (ובמאכלת התגבר שנצטנה מאת ה') לכן לקח ע"י שליח ומה ששילם ע"י שליח ל"ה עונש כמ"ש הרמב"ן בשלח (י"ז א') כי באמת הי' להם עוד מים רק רצו לנסות ה' אם יוכל ליטן להם, וכינן דגוף המעשה ל"ה נצרה רק לנסיון ממילא גם ע"י שליח נשלם הענין: ועי' שו"ת שואל ומשיב תליתאה ח"ג סי' נ"ב.

אהא והוא יושב בקש לעמוד א"ל ה' אתה סימן לבניי בשעה שיושבין בדין ה' נצב עליהם, דמי שיושב הוא בעה"ב ואדון וזה שעומד עבד ששומע, ואברהם עד שלא מל הי' הוא העומד לפני ה', ומשמל, אי' ה' גוזר וצדיק מבטל, א"כ ה' העימד וצדיק יושב, וז"ש שביקש לעמוד א"ל ה' עתה זכית שתהי' היושב ואתה סימן לבניי שהב"ד כפי אשר וגזרו יהי' הם היושבים וה' נצב עליהם כפי אשר וגזרו הם יהי' הדין אף שלא פונו לאמת, וזה הכוונה בסוטה ד"מ ע"ב אין ישיבה בעזרה אלא למלכי ב"ד בלבד, בעזרה שהי' השכינה שורה אז אין ישיבה כי פלם עומדים בעזרה, רק למלכי ב"ד שהם הי' הב"ד יהי' להם ישיבה עש"ה: שם ורחצו ערש"י.

ובס' לקוטי מהר"ם הביא מד' אמרו מה"ש אתה אומר יקח נא מעט מים שמא בערביים חשדנו שמשפתחיים לאבק רגליהם כבד יצא ממה ישמעאל, ותמוה ועי' ג"כ בב"מ דפ"ז, וי"ל ע"פ גמ' ע"ז נ"ב ב' נכרי מבטל ע"ז שלו ושל חבירו וישראל אינו מבטל כלל, וז"ש אתה אומר יקח ע"י שליח ורחצו רגליכם ולא אמרת שגם הרחיצה יהי' ע"י שליח, משום דס"ל שאף ב"ב שלף יש להם דין ישראל וא"י לבטל ע"ז של חבירו ע"כ ורחצו בעצמכם, כבד יצא ממה ישמעאל שעובד ע"ז ויש לו דין נכרי ויוכל לבטל ע"ז.

ובס' ילקוט האורים כ' ע"פ הגמ' רודף צדקה וחסד ימצא צדקה או בנים צדיקים או עניים מהוגנים וצדיקים, וז"ש שמא בערביים חשדנו שעובדים פ"ז הלא אתה רודף צדקה וחסד, ועכצ"ל לה או בנים צדיקים או עניים מהוגנים וכבד יצא ממה ישמעאל שהוא רשע, ואין לה בנים צדיקים, וע"כ שאנחנו צדיקים ואיך חשדנו בערביים, ועי' במסכת דרף ארץ פ"ד ובנחלת יעקב שם: ה) פת פרש"י בבנינה לעתים דרוש ו' הק' הל' על פן עברתם וכ' דשני עמודים הם חיות האדם, החום הטבעי מאכל מקיים אותו, והלחות השרשי, שתיה מקיימת אותה, ועל הרוב מהתגברות האחד יחלש האחר, וכשיתקומם החום הטבעי ייבש בחומו הלחות השרשי ומביא לצמא, וכשילחות השרשי מעדף על חום הטבעי ירעב אל אכילה, ורחוק ששני ענינים יחד יהי' פעם אחד רעב גם צמא.

ואם יקרה כה, ראי' ששני ענינים פועלים יחד ויש סכנה עצומה, וזה"פ בתהלים ק"ז רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף, אם יהי' ביחד עד שכל אחד מתעטף ומתערב בחבירו, אז לא טוב וז"ש א"א ואקחה פת לתם שתאכלו ויחזק לבכם, ועי"כ תוכלו לעבור ולילף לדרפכם, כי על פן עברתם דבשבייל אכילה הי' בכם פח שבאתם עד הנה, והשיבו לו פן תעשה כמו שאתה מדבר אלינו, גם אתה אכול ויהי' לה פח אל הטורח ועמל עש"ה.

וזקני הגאון מלאסק ז"ל בהגדה ריח דודאים בפסקא הא לחמא הביא, דלקחם עוני רמז
פי על הלחם יחי האדם, דהוא הכרחי, ומצה רומז על גאולת שייעבוד גנפני, וכיון שהגורף
עיקר מזונו לחם וסעודה נקרא לחם כמ"ש רש"י ויקרא (כ"א י"ז) ורש"י וירא דכמו
דלב ראש לאברים פן פת עיקר למאכלים ולכן מצה עשירה פסולה שהיא ממותרות,
וכ"ז קודם מ"ת אבל אח"כ אי' בירמיה (ב' ל"א) הדור אתם ראו כו' ונדחו"ל הוציא להם
צנצנת המן לרמז שאדם יכול להתדבק במעלה עליונה עד שלא יצטרף למאכל גשמי,
וז"ש (דברים ז ג') פי לא על הלחם לבדו יחי האדם פי על כל מוצא פי ה'.

ולכן מצה דרומז על שעבוד גנפני צ"ל לחם עוני וז"ש די אכלו אבהתנא בארמ"צ קודם
קבלת תורה אבל אח"כ גם הלחם אינו הכרחי ע"ש אריכות. ועי' מה שהבאתי בזה בפ'
נח (ו' י"ג).

ובפני יהושע ברכות מ"א בגמ' ד"ה איתמר, ולקמן בפ' שמיני (י' ב'). ששמעתי לתרץ
בתחילה כ' נאקחה פת נחם.

נאח"כ שלש סאים. וגם מלת פת מיותר, וי"ל פנין דהי' אז פסח כמ"ש במדרש ורש"י
פ"י.

וארז"ל בסנהדרין ד"ד ב'. ורש"י פ' בא (י"ג ט"ז) פת באפרקי שתים.

ורמז פת לחם היינו ב' לחם, ושמענין מפאן דגם ביו"ט בענין שתי לחם. ועי' באו"ח סי'
תקכ"ט ספ"א א' וזקני הגאון מלאסק ז"ל אמר.

דהי' יום שלישי למילתו והי' פסח, נמצא דמילתו הי' בי"ג בניסן וזה הי' חביב לפני ה'
יותר מקרבנות כמ"ש בב"ר פמ"ח סי' ה'. וא"ש הב"י או"ח סי' תכ"ט על הא דניסן יצא
רבו בקדושה די"ב נשיאים.

אבל לי"ג לא מצא, ולפי הנ"ל י"ג הי' מקור הקרבנות ודפח"ח: שם וסעודו לבכם. ערש"י
אין יצה"ר שולט במלאכים.

והוא מב"ר ותמוה למה רמז זה דוקא פאן. ובס' נחלת יהודה כ' דק' על המדרש אותו יום
שפאו המלאכים ע"פ הי' מדכ' ומצות אפה ואחר מצות פאו אצלו דכ' פחום היום היינו
שעה ו' א"כ איך אמר פת לחם הא חמץ אחר שש אסור מה"ת, וי"ל ע"פ הזהר שכ' טעם
לחמץ דיצה"ר נקרא אמץ ולכך צונתה תורה לבערו.

א"כ י"ל דמלאכים מותרים בחמץ שאנ"ל יצה"ר. ובזה יובן נאקחה פת לחם.

וק' לרש"י הא לאחר שש, ומתרץ וסעודו לבכם שאין יצה"ר שולט ומותרים לאכול חמץ.
ובכתבי דו"ז הגה"צ ר' צבי הכהן ז"ל אבד"ק זגיערזש ראיתי שהק' דאין פבוד לומר
לאורחים אחר תעבורו וכן מה שהשיבו פן תעשה פאשר דברת, וכי חשוד א"א שלא
קנים דבריו.

וי"ל פנין שראה שמהירים מאד אמר להם שיכין סעודה במהירות ע"ז השיבו פן תעשה,
פי הצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה, ולכן אמרו פן תעשה פאשר דברת שלא תרבה
בהוצאות ולא תעפב איתנו פי ידעו שאם יהי' לו פנאי יעשה להם סעודה גדולה, וזאת

לא רצו כי לא צריכים לזה רק למלאות ושאלתו ודי בנה: והנה יש לדקדק הל' ואקחה פי הול"ל קחו פת לחם.

ועי' בבעה"ט שרמז שבעה"ב בוצע תחלה. וכן מה שהשיבו פן תעשה אין מדרגה האורח לומר לבעה"ב שיעשה פן, וי"ל ע"ד שמפרשים הפ' צדיק אכל לשובע נפשו, היינו המכניס אורח יאנוס עצמו לאכול אף שהוא שבע כדי שיאכל ג"כ האורח, ובטן רשעים תחסר.

אף פשהוא רעב, לא יאכל, ובטנם עוד לא מלא אפ"ה יפסיקו. כדי שלא יאכל גם האורח, וז"פ משתז"ל אורח טוב אומר פל מה שטרח בעה"ב לא טרח רק בשבילו, דמסתמא אורח טוב מתארח אצל בעה"ב טוב וכל מה שטרח בעה"ב ואנוס עצמו לאכול הפל בשביל האורח שיאכל ג"כ, ואורח רע מזדמן מסתמא אצל צר העין פי מצא מין את מינו וכמשחז"ל ספ"ק דב"ק הכשילם בב"א שאינם מהוגנים, עליהם יאמר האורח רע פלום טרח בפה"ב אלא בשביל אשתו ובניו.

היינו טרח להפסיק מאכילתו אף פשהוא רעב כדי שיהיה גם אנכי וישאר בשביל אשתו ובניו לזה אמר א"א ואקחה פת לחם היינו גם אני אקח פת לאכול כדי שתסעדו לבכם ג"כ, והשיבו פן תעשה כאשר דברת שגם הוא יאכל עמכם: (ו) שלש סאים קמח סלת ערש"י.

ובב"מ פ"ז פתיב קמח וכ' סלת מפאן שאשה עיני' צרה באורחים, וכ' רש"י היא אמרה קמח והוא סלת. וע"ש במהרש"א, והתבו"ש בבכור שור כ'.

הא דלא כ' איפכא דהא תחלה אמר אברהם סלת ואח"כ היא קמח, צ"ל דאין מקרא יוצא מידי פשוטו וקמח סלת מקרי רק דמיתורא דקמח דרשינן מפאן כו' כצ"ל לרש"י, ואפ"ל עוד דהוא אמר קמח והיא סלת, ומ"מ מוכח דאשה עיניה צרה באורחים דק' מ"ט צנה א"א ליקח ג' סאים קמח לג' בנ"א והא אמרי' בעירובין פ"ג דאכילת אדם א' עשרון לחם, והאוכל יותר רעבתן, א"כ וכי ברעבתנים החזיקם, דג' סאים הוא כפלי כפלים מג' עשרונים.

וני' דהיינו דק"ל לחזקוני ופי' דמג' סאים קמח הוציאו ג' עשרונים סלת לג' בנ"א הללו, והשתא ניחא ומכונן השיעור, ועי' רמב"ן. וי"ל עוד דהא דאוכל יותר רעבתן ז"ד באינו אוכל כ"א לחם לבד וכדאיתא שם בעירובין אליבא דר"מ דמשמע התם דהלכה פמותו, דאם אוכל מטעמים ומעזנים הרבה מושך ג"כ פת הרבה דרווחא לבסימא שכיח, ואברהם ג"כ הי' רוצה לעשות להם מטעמים הרבה והוצרך ג"כ להכין פת הרבה פנעובדא דאביי בפ"ק דמגילה, וניחא דהוא אמר וקשיא לשרה לח"ל ג' סאים, וצותה לעשות סלת דפרשה פנונת אברהם פחזקוני, והי' לה לפרש כפשוטו ותעשה מעזנים אע"כ דעיני' צרה.

ובספר אור יקרות כ' דידוע דאסור ליקח מאשה בלא ידיעות בעלה, ובב"מ כ"ב א'. באמימר ומר זוטרא דאריס יתיב פירא ואתא ואמר אמאי לא קיהבית משןפרי ול"א פלך אצל יפות רק לתרומה.

אָבֵל הָכָא מְשׁוּם פִּיִסּוּפֵא, וּמְשׁוּ״ה הוֹסִיפָה סֵלֶת וּבִלָּא יְדִיעוֹת בְּעֵלָה, וְאַף שִׂיאֵמֵר אַבְרָהָם
שִׂיאֵכְלוּ דִילְמָא מְשׁוּם פִּיִסּוּפֵא, וּשׁ״מ דְּעֵינִי צָרָה: וְהִנֵּה מַה שֶּׁהִבִּיאֻּם הַמֶּכֶן בְּשֵׁם רִשׁ״י
הִיא אֲמָרָה סֵלֶת מִפְּאֵן שְׁעֵינִי כו' בְּרִשׁ״י בַּגִּמ' ב"מ אֵימָא לְהִיפָּךְ הִיא אֲמָרָה קִמַח, אַף יֵשׁ
גִּינְרוֹת בְּזָה וְע' בַּע"י וְוִילְנָא בְּרִשׁ״י שָׁם.

וּאֵא"ז הָרַב מְלִיִסָא בְּהַגְדָה מְעֵשָׂה נְסִים בְּחִידוּשִׁים מְאָבִיו ז"ל הִבִּיא דְּבִרְשׁ״י יִשְׁן הוּבָא
בְּמִקְרָאוֹת כ' הוּא אָמֵר קִמַח וְהִיא סֵלֶת מִפְּאֵן כו'. וְכ' לְתַרְזֵן דְּבִיבְמוֹת ט"ו ב' אֵימָא דִּרְשׁ״י
הַחֲרוֹנִי לֹא רָצָה לְאַכּוֹל זְתִים שְׁרָאָה שְׁהֵם לַחִים וְסִבְרָ שֶׁהוֹכְשָׁרוּ וְנִטְמָאוּ, וּבִפְסֻחִים ח'
ע"א אֵי דְאֵי אֲפֻשֵׁר לְסֵלֶת בְּלֹא לְתִיתָה ע"ש, וְלִכְךָ אַבְרָהָם דְּהִי עֵינֵנו יָפָה בְּאוֹרְחִים חֲשֵׁשׁ
דִּילְמָא אוֹכְלִים חֲוָלִין בְּטְהָרָה הֵן, וְלֹא יֵאכְלוּ סֵלֶת פִּינּוֹן דְּהוֹכְשָׁר, אָבֵל שְׁרָה לֹא הִקְפִידָה
וְלִקְחָה סֵלֶת וְאֵם לֹא יֵאכְלוּ טוֹב יוֹתֵר, וְכֵן הִי בְּאַמַּת שְׁלָחָם לֹא הִבִּיא מִטְעָם שְׁפִינְסָה
נְדָה וְנִטְמָא וְלֹא אָכְלוּ וְאֵם הִי קִמַח שְׁלֹא הוֹכְשָׁר הִי אוֹכְלִים וְשִׁפִּיר הוֹכִיחַ רִשׁ״י פִּינּוֹן
דְּלִקְחָה סֵלֶת וְלֹא הִקְפִידָה עַל אֲכִילְתָן רֵא"י דְּעֵינִי צָרָה בְּאוֹרְחִים, וְכ"כ הַגֵּר"ל חֲרִיף
מְפֻלְאָצֵק ז"ל בְּמֵלֵא הַעֲוָמֵר, וּבִס' קִהֲלֵת חֲשָׂה תִי ג"כ בְּכִמָּה אוֹפְנִים וְעַחֲש"ל בַּפ'
בְּרֵאשִׁית (ד' כ"ו) וְהַגָּאוֹן ר"ב פְּרַעֲנֻקִיל בִּס' מְרַגְנִיתָא דִּר"ב כ' עַפְמ"ש בְּשִׁבְתָּ קִי"ז ב'
הֲצִיל פֶת נִקִי אֵינוֹ מְצִיל פֶת הַדְרָאָה, אִם הַדְרָאָה מְצִיל נִקִי.

וְכ' בְּתוֹס' פִּשְׁאָפּוּ בְּפִסְחָ מְצַנַת מְסֵלֶת נִקִי, שְׂדֵי לוֹ לְצוֹרְךָ יו"ט אֵין אוֹפִים אַחֲרֵי הַדְרָאָה,
אֵלָא מִתְחַלָּה יַעֲשֶׂה הַדְרָאָה וְאַח"כ נִקִי. וְהַמְלָאָכִים בָּאוּ בְּפִסְחָ עַרְשׁ״י וְאַמֵּר אַבְרָהָם
לְשָׂרָה שְׁתַּאֲפָה פֶת מִקִּמַח, שְׁבָאָם יִצְטָרְךָ עוֹד תּוֹכֵל לְאַכּוֹת־מְסֵלֶת, אָבֵל שְׁרָה לְקַחָה תִיִכְרַף
סֵלֶת וְלֹא תּוֹכֵל עוֹד לְאַכּוֹת אַח"כ וּשׁ״מ עֵינִי צָרָה.

וּבְאַמַּת אֶפְתָּה מְסֵלֶת הַרְבֵּה שְׁלֹא תִצְטָרְךָ שׁ לְאַכּוֹת: וּבְמִדְרָשׁ תַּשְׁעָה אֶפְתָּה ג' לְעוֹגוֹת
וְכו' וְהַקְשָׁה רַמְבַּ"ן לְמָה צָרִיכָה כ"כ לִג' אֲנָשִׁים וְתִי שְׁסַעְדוּ אֲצִלוּ גְדוּלֵי בֵיתוֹ לְכַבְדָּם,
וְשִׁמְעֵתִי מִהַגְה"ק מְאַסְטְרָאוּצִי ז"ל הַחֲשָׁבוֹן דִּילִידֵי בֵיתוֹ הִי שִׁי"ח וְאַבְרָהָם וְיִשְׁמַעְעָל
וְאַלְעִזָר עִם ג' מְלָאָכִים הוּא שְׁכ"ד וְסָאָה שְׁשָׂה קִבִּין, קִב ד' לְוָגִין.

לְוָג שְׁשָׂה בְצִיִם, נְמָצָא סָאָה קִמ"ד בְצִיִם, וְט' סָאָה אֶלְף רַצ"ו בְצִיִם. וְאַכִילֵת פְּרִס הוּא
לְאַדָם שְׁהוּא ד' בְצִיִם, עַרְשׁ״י פְתוּבּוֹת ס"ד ב' וְד' פְּעָמִים שְׁכ"ד ג"כ אֶלְף רַצ"ו בְצִיִם,
וְדַפְח"ח.

וְרֵאשִׁיתִי בִס' לֵב אֲרִיָה חֲוָלִין דִּס"ג אִמ"ש הֲר"ן שָׁם דְּבָר אַגְדָה אִם יְדוֹר גְּדִי עִם נֶמֶר,
תְּדוֹר פְּלָה עִם חֲמוֹתָה. אִם תִּמְצָא עוֹרֵב לְבָן תִּמְצָא פְשָׁרָה בְּנָשִׁים, וְאֵינוֹ מוּבָן, בְּשִׁלְמָא
הָךְ דְּגָדִי בְּהָדִי פְלָה וְחֲמוֹתָה יֵשׁ לָהֶם שְׁיִיכוֹת אַהֲדָדִי, אָבֵל מַה שְׁיִיכוֹת עוֹרֵב לְבָן עִם אִשָּׁה
פְשָׁרָה, וִי"ל דְּמְצִינוּ ד' מְדוֹת טוֹבוֹת לְיִשְׂרָאֵל בִּיְשָׁנִים רַחֲמָנִים גְּוַמְלָנִים.

וְעוֹד יֵשׁ מְדָה טוֹבָה שְׁהֵם קָשָׁה עוֹרְרָ, וְאֵינָם קִלִּים לְהַתְּפוֹת אַחַר הַרְעָ, כִּמ"ש בִּס' מְעֵשָׂה
ה' בַּפ' וְעַתָּה יִלְךְ נָא ה' בְּקִרְבֵינוּ, כִּי עִם קָשָׁה עוֹרְרָ, שְׁנָה מְדָה טוֹבָה, וְד' מְדוֹת הֵם בְּדַמְיוֹן
ד' סִימְנֵי טְהָרָה שְׁל עוֹפּוֹת טְהוֹרִים.

וְהִב' מְדוֹת בִּיְשָׁנִים רַחֲמָנִים נְמָצָא בְנָשִׁים יוֹתֵר מְאַנְשִׁים כְּדַאֲמָרִינוּן אִשָּׁה בּוֹשָׁה לְבָנָא
לִב"ד, גַּם רַחֲמָנוֹת אַחֲז"ל שְׁלָכְךָ שְׁלַח יֵאשִׁי' אֶל חוֹלְדָה לְהַתְּפִלֵל וְלֹא אֶל יִרְמִי', אָבֵל
גַּמ"ח אֵינָה מְצוּיָה בְנָשִׁים כִּמ"ש עֵינִיָה צָרָה בְּאוֹרְחִים, גַּם מְדָה טוֹבָה קָשָׁה עוֹרְרָ אֵינָה

בְּנָשִׁים שֶׁהֵם קָלִים לְהִתְפַּתּוֹת, וְנִמְצָא שֵׁשׁ בְּנָשִׁים רַק ב' מְדוֹת וְהֵם בְּדַמְיוֹן עוֹרֵב שֵׁשׁ לֹו ב' סִימְנֵי טְהָרָה, וּב' טֹמְאָה, וְהִנֵּה הַשְּׁחָרוּת שֶׁל עוֹרֵב מוֹרָה עַל טֹמְאָה פְּדָאִיתָא בִּס' הַתִּיקוּנֵין תִּיקוּן ע', וּז"ש אִם תִּמְצָא עוֹרֵב לְכֹן הִינּוּ שִׁיחֵי' בּוּ כָּל ד' סִימְנֵי טְהָרָה.

כֵּן תִּמְצָא בְּנָשִׁים שִׁיחֵי' בְּהַ כָּל הַד' מְדוֹת טוֹבוֹת אֲשֶׁר בִּישְׂרָאֵל: (ח) וַיִּקַּח חֲמָאָה, רִש"י וְלָחֵם לֹא הִבִּיאָה שְׁפִירְסָה גְדָה, וְהוּא מִב"מ פ"ז דא"א אוֹכֵל חוֹלִין בְּטְהָרָה וּכ"ה בַּמִּד"ר וְעִי' מְהֵרָשׁ"א גְדָה ד"ו ע"ב.

וּבְנֹזָה"ק תָּמָה אִטּוּ לְפִי שְׁנֵהֵג עֲצֻמוֹ בְּזָה מַה לֹו לְהַחְמִיר עַל הָאוֹרְחִים וּבִפְרָט לְמ"ד פְּעֻרְבִיִּים גְּדָמוּ לֹו, בְּקִידוּשֵׁין ל"ב ב'. וּבְהַקְדַּמַּת שׁו"ת בֵּית אֶפְרַיִם יו"ד כ' עִפְמ"ש בַּמְדָּרֶשׁ דְּפֶסַח הִי וּכ"כ תוֹס' ר"ה דִּי"א א' ד"ה אֶלָּא, וּלְפִי"ז ק' לר"י בְּקִידוּשֵׁין דְּכַעֲרֻבִיִּים גְּדָמוּ אִיךָ הִי רִשְׁאֵי לְעֲשׂוֹת בְּשִׁבְלֵם דְּהָא הִי יו"ט, וְאַנְ"ל הוֹאִיל וְאַיִקְלַע אוֹרְחִים מֵאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרֵן וּגְיִירוֹ, וּכְמ"ש הַרְמַב"ם דְּאָף הַמְבַּשֵּׁל לְנִכְרִים אֵינּוּ לוֹקָה דְּהוֹאִיל כו', ז"א דְּאֶמְרֵינוּן בְּב"מ פְּחֹם הַיּוֹם שֶׁהוֹצִיא חֲמָה מִנִּירְתִּיקָה וְלֹא הִי אֲנֹרַח וְתוֹס' פְּסָחִים מ"ו ב' ד"ה רַבָּה כ' דְּהוֹאִיל דְּלֹא שְׁכִיחַ ל"א לְהַתִּיר, וְאִפ"ל דְּאֶמְרֵי' בְּבִרְכוֹת כ"ז א' פְּחֹם הַיּוֹם בְּשִׁשָּׁה שְׁעוֹת וּר"י לְטַעֲמֵי' בְּבִיצָה ט"ו ב' חֲצִי' לְה' וְחֲצִי' לְכֶם (וְאֵע"ג דְּאֶמְרֵי' ו' שְׁעוֹת בְּיּוֹם סְעוּדַת ת"ח הָא אִי' כו' אֶלָּא דְּלֹא טַעֲמֵי כו') וְא"כ שְׁפִיר הָיִי חֲצִי לְמִיטְרַח בְּעֲשִׂיַת כֵּן הַבְּקָר דְּהָא לְדִידֵי' גְּמִי חֲזִיָּא אֶלָּא לָחֵם לֹא אֵינִי פִּינּוּן שֶׁהוּא אוֹכֵל חוֹלִין בְּטְהָרָה וְהַעִיֶּסָה גְּטָמַת א"כ הִי אֲסוּר לְאֶפּוֹת דְּלֹא חֲזִיָּא לְדִידֵי' וְאוֹרַח לֹא שְׁכִיחַ וּל"א הוֹאִיל, וְלְכַאוּרָה י"ל דְּבִלָּא"ה ל"ה מְצִי לְאֶתְוִי לָחֵם דְּבִפְסָחִים שֶׁם אֵינִי פִּיצַד מְפָרִישֵׁין חֲלָה בְּטֹמְאָה בִּיּו"ט רַא"א ל"ת שֶׁם עַד שְׁתַּאֲפָה, רִי"א לֹא זָהוּ חֲמִיץ שְׁמֹנְזֶהֲרִין עָלָיו בְּב"י אֶלָּא מִנִּיחָה עַד עָרֵב וְאִי הִתְמַצָּה הִתְמַצָּה, וּפְרָש"י פִּינּוּ דְּצָרִיךָ לִיתְנָה לְפָהוּ קָרָא בִי שְׁלָף א"א רֹאָה.

וּבְנִדְרִים ל"ב ב' אֶמְרֵי' גְּשִׁבַע ה' וְלֹא יִנְחַם אֹתָהּ כֹּהֵן לְעוֹלָם עַל דְּבִרְתֵי מְלָכֵי צָדֵק ע"י שְׁהַקְדִּים בְּרַפְת עֶבֶד לְקוֹנוֹ גִּיטְלָה הַפְּהוּנָה מִמֶּנּוּ וְנִיתְנָה לְאַבְרָהָם, וְא"כ אַבְרָהָם הִי פָּהוּ וּל"ש ל"ז חֲמִיץ שְׁמֹנְזֶהֲרִין עָלָיו דְּשְׁפִיר הוּא מְוֹזְהָר עָלָיו דְּהוּי שְׁלֹו, וְלְכַאוּרָה י"ל דְּמִסְתְּמָא שְׁרָה פְּדִין עֲשָׂאָה דְּקִי"ל מְשַׁתְּטִיל מִים מִיַּד מַגְבַּהַת חֲלָתָה מְחַשֵּׁשׁ שְׁמָא תְּטָמָא עֵינָהּ, וְא"כ י"ל דְּהַפְּרִישָׁה חֲלָה קוֹדֵם שְׁנִטְמַתָּה, אִיךָ ז"א דְּהָא אֶמְרֵי' שְׁאוֹתוֹ יוֹם פְּרָסָה גְדָה וְנִטְמַתָּה חֲלָה לְמַפְרָע מֵעַל"ע (וּר"י פְּלִיג שֶׁם בְּגִדָה ד"ז, אֲדַר"א דד' נָשִׁים דִּינּוּן שְׁעָתָן בְּתוֹלָה זְקָנָה כו' וְאֶמְרֵי' אֲנִי לֹא שְׁמַעְתִּי רַק בְּתוֹלָה) וְהַדֵּק"ל דְּבִלָּאוּ טֹמְאָה הִי אֲסוּר לֹו לְאֶפּוֹת דְּעוֹבֵר בְּב"י פִּינּוּן דְּכֹהֵן הוּא וְהוּי שְׁלֹו וְכִינּוּן שְׁנִטְמַתָּה אֵינָה רֵאוּי' לֹו, וְי"ל לְפַמ"ש בְּפֶסַחִים תּוֹד"ה עַד דְּשְׁפִיר מְצִי לְאֶפּוֹת מְשׁוּם דְּמִמְלָא אֲשֶׁה כָּל הַתַּנּוּר פֶּת כְּדִי שְׁתַּאֲפָה יָפָה וְחִילְקוּ בֵּין אוֹפָה בְּתַנּוּר לְע"ג גְּחָלִים ע"ש וְא"כ הִי יְכוֹל לְאֶפּוֹת וְלָכֵן הַנְּצָרָף לֹו מֵר שְׁנִטְמַתָּה עֵינָהּ וְהוּא אוֹכֵל חוֹלִין בְּטְהָרָה, וְלֹא חֲזִיָּא לְדִידֵי' וְלָכֵן לֹא הִבִּיא רַק מִן הַבְּקָר דְּהוּי גְּמִי חֲזִיָּא לְדִידֵי' מִשָּׂא"כ לָחֵם לֹא אֵינִי וּבִס' בֵּית שְׁמוּאֵל עַה"ת כ' עַל קו' רַא"ם מַה צְחָקָה שְׁרָה הָא פְּרָסָה גְדָה.

וּמְהֵרָשׁ"א בְּגִדָה ר"ל דְּנֹדָאֵי אַח"כ פְּרָסָה גְדָה רַק דְּמִלְאָכִים יִדְעוּ קוֹדֵם וְנִטְמָא בְּמַעַל"ע דְּגִדָה, וְקִשָּׁה דְּהָא אַבְרָהָם לֹא הִבִּיא לָחֵם וְהוּא לֹא יָדַע, וְעו"ק דְּהַטַּעַם דְּמַעַל"ע שְׁמָא נְעָקָר הַדָּם. וְכוֹתְלֵי בֵּית רַחֵם הַעֲמִידוּ וְהַמְלָאָכִים יִדְעוּ דְּכָבֵר נְעָקָר וְלַחָה כ' רִש"י

שְׂאֵכְלֵעַל טְהָרַת קִדְשׁ, אִפִּי עַל טְהָרַת תְּרוּמָה ג"כ לֹא אָכַל דְּמִלְאָכִים אָמְרוּ דְּנִעְקָר דָּם, וי"ל דְּשָׂרָה לֹא פָרְסָה רַק דְּאַבְרָהָם סָבַר מַעְצָמוֹ שְׂתַרְאָה הַיּוֹם נִדְּהָ דְאִיתָא בַּר"ה י"ח לְמוֹעֵד אָשִׁיב אִימַת כּו' אֲלֵא אוֹתוֹ שְׁנָה מְעוֹנְפֶרֶת הִי וְהָק' תּוֹס' הָא בִּיּוֹה"כ נְמוּל וּמִלְאָכִים הִי אֲצִלוּ בְּיוֹם ג' וְהָיִי ב' יָמִים קוֹנָם סוֹפּוֹת.

וְיִוֹלְדֵת לְזוֹ יוֹלְדֵת לְמִקְנוֹטְעִין, וְאִי קָשָׁה כִּי מְדֻלֵּית יוֹמֵי דְטוֹנְמָאָה דִּילְמָא הִי נוֹלֵד בּוֹ דְפָסַח. וּלְפִי"ז י"ל דְּאַבְרָהָם לֹא יָדַע שְׂיִהְיֶה מְעוֹנְפֶרֶת הַשְּׁנָה דְאִין מְעַבְרִין קוֹנָם ר"ה, וְהִי ק"ל קו' הַגַּמ' כִּי מְדֻלֵּית יוֹמֵי דְטוֹנְמָאָה, וְהִי סָבַר כְּתִיב תּוֹס' דִּיוֹלְדֵת בְּאַחֲרוֹן שְׁל פָּסַח, וְא"כ הַנְּכַרְחָה הַיּוֹם לְרֵאוּת נִדְּהָ.

וְהוּא מַעַל"ע שְׂבַנְדָה, לְכַף לֹא הִבִּיא לְחֵם, אֲבָל בְּאַמַּת לֹא פָרְסָה נִדְּהָ דְשְׂנָה מְעוֹנְפֶרֶת וְרֵאוּתָהּ עַד סוֹף ג' שְׂבוּעוֹת וְלָכֵן צְחָקָה דַּל"ה לָהּ אֲנֹרַח כְּנִשְׁיָם. וְשְׂפִיר פִּרְשִׁי דְאוֹכֵל עַל טו"ק, דְאִי עַל טְהָרַת תְּרוּמָה (אֲמַאי לֹא הִבִּין מַעְצָמוֹ שְׂתַרְאָה נִדְּהָ.

וְלֹא שְׂמִלְאָכִים אוֹמְרִים לוֹ זֶה) וְהָא לֹא יָדַע בְּנִדְּוֵי שְׂנַעְעָר דָּם וְאֲמַאי לֹא הִבִּיא, א"ו דְּאָכַל עַטְה"ק וּמְסַפֵּק ג"כ אֲסוּר וְלְכַף לֹא הִבִּיא ע"ש: וְהִנֵּה עַל קו' הַנּוֹזֵה"ק הַנְּ"ל דְּאֲטוּ לְפִי שְׂנָהֵג עֲצָמוֹ בְּזֶה מַה לוֹ לְהַחְמִיר עַל הָאוֹרְחִים.

לְכַאוּרָה יֵשׁ לְהִבִּיא רֵאִי מְזֵה לְמָה שְׂנִסְתַּפֵּק בְּשַׁעַר הַמִּלְחָה בַּפ"ט הַט"ז מְאִישׁוֹת, דָּאֵם הוּא נוֹהֵג אִסוּר בְּדָבָר וְאַף דְחִבְרִירוֹ אִינוּ נוֹהֵג עוֹבֵר בְּלִפְנֵי עוֹר, וּמִשׁוּ"ה פָּסַק דָּאֵם הוּא אִינוּ מַעֲשֵׂן טִיטוֹן מְנַר שְׁל חֵלֶב אֲסוּר ג"כ לִיתָן לְחִבְרִירוֹ ע"ש, וְכֵן מְצַאֲתִי שְׂכ"כ הַמְקַנָּה עַל קִידוּשֵׁין ל"ט א' בַּגַּמ' ד"ה אֲרִיּוֹף, וְא"כ פֶּאֵן פִּינּוֹן דְּלֵאבְרָהֶם אֲסוּרָה הַעֵיפָה דְנוֹהֵג עֲצָמוֹ אִסוּר חוֹלִין בְּטוֹנְמָאָה אֲסוּר ג"כ לִיתָן, וְלְכַאוּ' הִיא רֵאִי נִפְלְאָה.

אֲבָל לְפַמ"ש הָרֵא"ש סוֹפ"ד דַּר"ה בְּשֵׁם יְרוּשְׁלָמִי דְבַעֲשִׁי"ת נוֹהֲגִין כ"ע לְאַכּוֹל חוֹלִין בְּטְהָרָה וְע"ש בְּקֶרְבֵּן נִתְנָאֵל אוֹת פ' דַּבַּר"ה ל"ה צְרִיף לְהַזְהִירָן שְׂיִאכְלוּ בְּטְהָרָה דְפְשִׁיטָא שְׂיִאכְלוּ בְּטְהָרָה שְׂחִיב אָדָם לְטַהַר עֲצָמוֹ בְּרִגְלָה ע"ש וּלְפִי מ"ש בְּמִדְרָשׁ וְתוֹס' ר"ה י"א דְפָסַח הִי וְא"כ א"ש קו' הַנּוֹזֵה"ק דְבִיו"ט כ"ע נִהְיֵה לְאַכּוֹל חוֹלִין בְּטְהָרָה וּמִשׁוּ"ה שְׂפִיר לֹא נָתַן לְהֵם לְחֵם.

וְא"כ אִין רֵאִי מְזֵה לְהַשְׁעָה"מ וְהַבּוֹן, וּבַס' מְשַׁנֵּת ר' אֱלִיעֶזֶר פָּתַב דְקָשָׁה לְמָה לֹא שְׂאֵלוֹ אִיָּה שְׂרָה אֲשֶׁתָּהּ רַק אַחַר שְׂאֵמַר וַיִּקַּח חֲמָאָה כּו' וַי"ל בִּיּוֹ"ד סִי' פ"ח אֲסוּר לְהַעֲלוֹת בְּשַׁר וּגְבִינָה עַל שְׁלֶחַן אֶחָד שְׂמָא יִשְׂכַח וַיֵּאכַל, וּבְשִׁבְתָּ י"ג לֹא יֵאכַל זָב עִם זָבָה מִשׁוּם הֶרְגֵּל דְבָר, וְהַמִּלְאָכִים הִי יוֹדְעִים דְפָרְסָה נִדְּהָ וְחוֹשְׁבִים שְׂמָא אַבְרָהָם אִינוּ מְיַחֵד עִם שְׂרָה מִשׁוּם הֶרְגֵּל דְבָר, אֲבָל עֲכָשְׁיוֹ שְׂרָאוֹ שְׂמַעְלָה בְּשַׁר וְחֵלֶב עַל שְׁלֶחַן אֶחָד, וּמִשְׁמַע דְסוֹבֵר כַּמ"ד בּו"ח עוֹלָה עַל שְׁלֶחַן אֶחָד א"כ גַּם בְּנִדְּהָ מוֹתֵר לְהַתְיַחֵד וּל"ח לְהֶרְגֵּל דְבָר וְשְׂאֵלוֹ אִיָּה כּו': שֵׁם וַיִּקַּח חֲמָאָה וְחֵלֶב וְגו'.

עִי מְהֵרִי"ם אֲלֶגְאָזִי בְּכוּרוֹת פ"א אוֹת ב' אֶהָא דְחֵלֶב מִנ"ל דְשָׂרִי הִבִּיא בְּשֵׁם תּוֹס' חִיצוֹנִיּוֹת דְהָק' אֲמַאי לֹא יִלְפִי מְאַבְרָהָם, וַיִּקַּח חֲמָאָה, וּבְנִדְּוֵי לֹא הֶאָכִילָם אִסוּר דַּא"א קִיָּים פֶּל הַתּוֹרָה, וַי"ל דְהִי סָבוּר שְׂהֵם ב"נ וְלֹא נִצְטוּוּ כִּי אִין זֶה מִז' מְצוֹת, וְאַף דְבִירוּשְׁלָמִי מִשְׁמַע דְאָכְלוּ בּו"ח דַּאִי שַׂא"ל ה' כְּשִׁבְקִישׁוֹ שְׂיִתָּן לְהֵם הַתּוֹרָה אִין אֲתָם רֵאוּיָם לְקַבְּלָהּ שְׂמִידָה שְׂהַתִּינּוּק בָּא מִבֵּית הַסֶּפֶר, מְבִיאִין לוֹ חֵלֶב וְאוֹכֵל מְבִיאִין לוֹ בְּשַׁר

ונוטל ידיו, ואתם אכלתם בו"ח עכ"ל וק' תינח למ"ד דם נעפר ונעשה חלב וחידיוש חלב משום איסור דם וב"נ מותרין בדם מן החי.

אבל לטעם ב' דחידיוש משום אמ"ה, הא ב"נ מצנונה על אמ"ה, ובכלל ז' מצנות ב"נ הוא, ואיך אפשר דנתן להם א"א חלב ועבר אלפ"ע, ואולי דילפותא דמייתי בגמ' הוא לב' טעמים. אבל מאברהם הוא רק לטעם א' משום אבמה"ח אבל לטעם דם ליפא ילפותא מאברהם ע"ש באריכות.

והח"ס בתורת משה הקשה דלפי פשט הפסוק נראה דמקודם אכלו חמאה וחלב ואח"כ בפ"ק ומאי איסור בב"ח יש, וצ"ל דמ"מ בעינן קנוח ואין קנוח אלא בפת ולחם לא הביא ע"י שפרסת נדה, ול"ה קנוח והוי בב"ח ע"ש, ובשם הרה"ק הגיהודי ו"ל איתא תי' על זה דהא דאיסור לאכול חלב אחר בפ"ק, הטעם דחלב הוא חסד ובפ"ק דין וכשאוכל חלב אחר בפ"ק וקיי"ל תתאה גבר ואסור להגביר הדין על החסד, אבל בפ"ק אחר חלב דתתאה גבר מגביר חסד על דין, ע"כ כשפיקשו המלאכים לי להם התורה מחמת שהם עליונים, ורצו להגביר על התחתונים, א"כ סברו דעילאה גבר, והם אכלו חלב ואח"כ בפ"ק, ולפי שיטתם דעילאה גבר אכלו בב"ח: אף הדק"ל אמאי נתן א"א להם הא עבר אלפ"ע ובגני יקירי הרה"ח מו"ה דוד נ"י אמר בזה לשיתת האמונות שמואל סי' י"ז, הובא בפר"ח ופמ"ג יו"ד סי' ס"ב דהלאו דלפ"ע ל"ש רק היכי דלדידן' גמי אסור אבל היכי דלדידן' מותר אינו עובר אלפ"ע, ובאמת קדמו בשטמ"ק ב"מ דס"א ע"ש, וה"נ פן דלא"א הי' מותר חלב ואח"כ בפ"ק דתתאה גבר ואינו עובר אם נתן לאחר שעובר עליו ודודי הגאון אבד"ק לאסק שליט"א בתשובה לבני שיח' כ' לתרץ קו' הג"ל דהנה בב"ח רק לישראל נאמר כשקבלו התורה ולא למלאכים, רק אם הי' מקבלין התורה הי' גנאי מה שאכלו אצל א"א אף שהי' טרם שנצטוו, וכמ"ש במדרש אכלתם בו"ח ותינוק הפא מבית הספר אינו אוכל פיון שיבא לחיוב כשיגדל, אבל אי לא יקבלו התורה ולא יבואו לחיוב לא דמי לתינוק ואינו גנאי כלל, אבל יקשה הא ע"כ נתן להם דר"ך בישול דבלא בישול אינו אסור מה"ת ואיך עבר אלא תבשל.

וי"ל דנתן להם אילפס רותח והם בשלו, והא דלא נקט במדרש בשלתם בב"ח רק אכלתם, צ"ל אכילה יותר גנאי כמ"ש תוס' חולין ד"ז. תו י"ל דבעי לומר תינוק מבית רבו אינו אוכל ואין דר"ך תינוק לבשל עכ"ל.

והמלבי"ם בתו"מ כ' דבהמה שנברא ע"י ספר יצירה כמו מעשה דר"ח ור"א בסנהדרין ס"ה מותר לבשל בחלב, ואברהם האכיל למלאכים בו"ח דברא בן הבקר ע"י ס' יצירה, והיינו דכ' בן הבקר אשר עשה, וע' בס' חשק שלמה על יו"ד סי' פ"ז דכ' ג"כ דחלב שנחלב מבהמה שנברא ע"י ס' יצירה אין לו דין חלב כלל ועי' בברו"פ סי' פ"א.

ומ"ש בפ' וישב (ל"ז ב'): ובפר"ד דרוש א', האריף אם נאסר בן פקוע לאכול חי לב"ג, ודעת הי"פ"ת שאפ"י קידם מ"ת נהגו בו היתר, ובאור חדש בכת"א פ' וירא כ' דיהי' נ"מ להלקה בשפת, דלקאורה שוחט ב"פ בשפת פטור דמקלקל הוא, פיון דל"צ שחיטה מה תיקון, ועי' פסחים ע"ב א' וט"ז יו"ד סי' י"ג דאפ"י בל תשקצו לית בי', אף אם נאסר ב"פ לב"ג שפיר תיקון להוציא מידי אבמה"ח לב"ג כפרש"י שם בפסחים וכו' דמה קו' הג"ל אמאי לא הביא ראי' בגמ' דחלב מותר מאברהם דהאכיל למלאכים ואמה"ח אסור לב"ג,

די"ל דהי' חלב מבת פקוע דלא נאסר לב"נ משום אמ"ה, עש"ה בְּבִשְׂרָ ב"פ דלא נאסר משום נבלה אף היכי דמתה מאלי' כמ"ש תוס' ב"ק מ"א א' לא נאסר בְּשָׂרוֹ משום בב"ח.

ובאמת נסתפק בזה הגרעק"א ב"ד סי' פ"ז אי בב"פ שייך איסור בב"ח, וע"ש בפת"ת סק"ד ונחלת צבי שם מ"ש בזה, וע"ע בשו"ת חת"ס יו"ד סי' י"ד ובתשו' משיבת נפש סי' נ"ח ובחזק' פתבתי בזה ואכ"מ, ומצאתי ג"כ בבית האוצר ח"א פלל א' אות י"א שהביא ג"כ מזה הא דהאכיל א"א למלאכים ולא עבר אלפ"ע דאמ"ה, ולדעת האמ"ש הי' מותר: וראיתי עוד בלימודי ה' סי' נ"ד שנסתפק בלאו דלפ"ע אי נוהג בב"נ בז' מצות דידהו א"ד רק ישאל מפקדי אלפ"ע עש"ה, ובתוס' ע"ז ט"ו ב' ד"ה לעפ"ם כ' דב"נ אינו מצווה אלפ"ע ועי' ישועות יעקב יו"ד סי' א' בשם הדרושה שם דאשה ועבד אין נזהרין אלפ"ע, ובכפ"י שלמה אה"ע סי' ג' כ' ג"כ דאפשר דנשים אינם בכלל לפ"ע לכמ"ש הרמב"ם בפי' משניות שבועות פ"ה דיסוד לפ"ע מטעם ערבות ונשים אינם בכלל ערבות כמ"ש ברא"ש ברכות ד"כ, ועי' בזה בשערי תורה ח"ב סי' נ"ב, ובקונן בינה לעתים חוברת א' סי' יו"ד, ובדברי האמ"ש הג"ל יש ליישב קו' הצ"ח פסחים כ"ב שהק' מה פריך אמ"ה לב"נ על ר"א, דילמא ר"א ס"ל כר"ל דח"ש מותר מה"ת, ורמב"ם פסק דשיעורין ל"נ רק לישאל ולא לב"נ א"כ א"ש דא"ע אלא משום לפ"ע ע"ש ולהג"ל ניקח דאי ס"ל כר"ל א"כ אינו עובר אלפ"ע כמ"ש האמ"ש, אף בגוף דברי אמ"ש מתוס' ב"מ ד"י ע"ב ד"ה פהו נראה להיפך שאפי' דלנותן אין איסור עובר בלפ"ע בגרושה לכהן, וכ"ה בחגיגה י"ג ב' ד"ה אין, וע"ש בלימודי ה' סי' נ"ו בזה, ובשו"מ תנינא ח"ב סי' ס"ז ובבית אברהם על פסחים, ומנ"ח מצוה רל"ב ובשטמ"ק ב"מ ס"א: ובחידושי פתבתי הרבה בזה נאעלה איזה הפרות בענין לפ"ע.

בכ"מ סוף ה' פלאים כ' נעל לפ"ע אין לוקין דהוי לאו שבכללות ע"ש, ומאד נפלא בעיני שהנוב"י ח"ק אה"ע סי' פ"א חקר בזה אי לפ"ע הוי לאו שבכללות ולא הביא הכ"מ, ועפ"מ"ג בפתיחה ח"א אות ל"ז, ובמנ"ח מ' תנ"ד, וע"ש בנ"ב שהביא לפ"ד תוס' סנהדרין ס"ד לא הוי לפ"ע לאו שבכללות ולוקין, וקשה לי מגמ' דפסחים כ"ב ב' הא לכלבים שרי ואי דעל לפ"ע לוקין דילמא אסור גם בהנאה ורק משום הנאה אין לוקין כמ"ש הרמב"ם דעל הנאת בב"ח אין לוקין אבל מחמת לפ"ע לוקין וצ"ע"ג, נאחי הרה"ג מו"ה שלמה נאב נ"י מלאךז כ' לי ליישב הקו' דבלא"ה אין לוקין אלפ"ע דהוי לאו שאב"מ כמ"ש בחזקתו מ' רל"ב ורמב"ם פי"ב מרוצח וה"ה פי"ב מעדות, ועי' כנה"ג חו"מ סי' ל"ד ובס' ארעא דרבנן סי' שמ"א בזה, ובס' פתח הבית סי' ע"ד ע"ה ג"כ כנוב"י.

וראיתי עוד בפה"מ לרמב"ם פ"ו ח"ג דתרומות מפורש דעל לפ"ע אין לוקין, וע"ש במשנה ראשונה במשניות דפוס ווילנא בפ"ה ה"ו משביעית מ"ש בזה, ועי' רמב"ן פ' יש מותרות דבלאו שאינו שנה בפל ל"ש לפ"ע, ועי' בחת"ם חו"מ סי' ר"ב דדוקא באשה דלא מפקדא אבל באנשים אף דאינו שנה בכל שייך לפ"ע: ועתו"ס ע"ז כ"ב א' ד"ה ת"ל אם מכשילו בעבירה דרבנן עובר אלפ"ע דאוריין דהא מכשיל לי נאפי' עצה רעה אם נותן לו עובר אלפ"ע, ומתוס' חגיגה י"ח א' ד"ה חולי לא משמעפן, ועשו"ת פנ"י יו"ד סי' ג' ובמנ"ח וקונן מנחה מ' רל"ב ורל"ח מ"ש בזה.

ועשו"ת בית יהודה יו"ד סי' י"ז, ובית יצחק יו"ד סי' ז' הקשה מסוטה ד"כ בְּרִשָׁע עָרוּם
ע"ש. ובלומודי ה' סי' נ"ז נסתפק אי מונע חבירו מעשה אי שנייה לפ"ע ועי' בקונן פנסת
חכמי ישראל הי"ל באדעסא סי' ס"ב.

ועי' משל"ם פ"ד ממלנה שחידש אף דלפ"ע רק בתרי עברי דנהרא מ"מ בריבית אף
דהמלנה בלא"ה ילנה לאחר ישראל שנייה לפ"ע. דסי"ס ישראל אחר יעבור אלפ"ע, וע'
בגנת ונרדים פלל מ"ג.

ופמ"ג יו"ד סי' ס"ב, ובצמק הושע סי' י"ח וברית יעקב או"ח סי' כ' מזה: ועי' מג"א סי'
קס"ט סק"ו בשם הב"ח דלפ"ע ל"ש רק היכי שפא האיסור תיקף ומיד פשנתן לו אכל
לא בבא אח"כ ע"ש. ובזה י"ל דברי תוס' בכורות כ"א ד"ה התם עי"ש.

וצ"ע על המג"א שלא ציין לתוס' הנ"ל. ועי' בחלקת יואב קמא או"ח סי' א' בנותן לחבירו
גבלה ואומר לו שהיא שחוטת דחבירו אונס הוא אף הוא אינו עובר אלפ"ע דלא נעשה
מכשול פלל דאנוס לא בעי כפרה פלל ע"ש ועי' יו"ד סי' קפ"ה ופמ"ג בפתיחה כוללת
ח"ב שכ"כ אכן לא הביא מרמב"ם סוף ה' פלאים דהמלביש פלאים לחבירו והלובש לא
ידע המלביש לוקה וע"ש בכ"מ דתמה דלאו שפבללות אין לוקין וכמ"ש לעיל, אכל
משמע דאף בכה"ג שלא ידע הלובש שהוא פלאים מ"מ המלביש עובר אלפ"ע.

נאחי הרה"ג הנ"ל בקונטרסו ערוגת בושמי נרד הנספח לחדושי מהרא"ך על יו"ד האריף
בזה עי"ש בערוגה ד'. ויש לפלפל בכל פרט ופרט אף אין מטרת החיבור הזה לפלפול.

וברק פתבתי הערות וצינונים והמעניין בכל המקומות שציניתי ימצא חדשית הרבה: שם
ויאכלו רש"י נראו כמו שאכלו, ולקמן (י"ט ג') בלוט ומצות אפה ויאכלו, לא פי' כן
ואמר בזה זקני הגאון מלאסק ז"ל הובא בקונן דרושים חוב' ה' סי' כ"א דהאר"י ז"ל
(א) כ' שפמצרים דכ' ועברתי שאחז"ל אני ולא מלאך לפי שפנה הי' לשלוח מלאך
למצרים מפני רוב הטומאה הי' המלאך יכול ליפול ממדרגתו, ולכן אפ"ל בבוא המלאכים
לסדום מקום הרשע נפלו ממדרגתם ואכלו ממש: שם והוא עומד עליהם.

עי' בקידושין דל"ב ובע"י דפוס ווילנא סי' י"ט ובמפוי שם: ט) ויאמרו אליו איה שרה
אשתך ויאמר הנה באהל. רש"י נקוד על אי"ו שבאליו נקודה רבה על הכתב שאף לשרה
שאלו או אברהם.

והק' דהי' לינקד רק על הלמ"ד של אלי' ואז יהי' הכתב רבה על הנקודה ודרשי' הכתב
אי"ו ולמה נקוד על ג' אותיות דהי' די באחד. ובס' קהלת משה תי' שנצמח מזה דין אחר
דהגר"ר יהונתן ז"ל נשאל אם יהי' הנקודה והכתב שונים האף דרשינו, והשיב דאין
דורשין פלל, והא דנקוד סוד ה' ליראיו דאם דרשי' כה"ג ק' למה נקוד טל אי"ו שבאליו,
הי' לו לנקוד על אי"ו שבתבת "ויאמרו", הכתוב לפני אליו אם בשוים דורשים הנקודה
או אותיות מר"ו אם דורשין הכתב.

וע"כ אם שונים אין דורשין פלל, וא"כ א"ש דכל זה מוכח אם נקוד על ג' אותיות אי"ו
שבאליו אכל אם נקוד על הלמ"ד שבאליו כדי לדרוש הכתב הו"א דגם בשונים נמי
דרשי', והא דלא נקוד על ויאמרו משום שטוב לנו לנקוד אות אחת מלנקוד ג' אותיות.

ובס' זרע ברוך ב"מ פ"ז. כ'.

שאי' בחזקוני וש"ח דאותו אות שנקוד עלי' עוקרתו הכתוב מכאן לומר שאין פאן מקומו, ואי' הי' נקוד הל' הוי' נעקר הל' מכאן ונשאר אי"ו והוי' משמע דתינף שאלו לשורה על אברהם אי"ו ובאמת מתחלה שאלו לאברהם לכן נקוד על אי"ו ונעקר אותיות אי"ו במקומו לומר שמקומו אחר תיבת איה.

אבל פ"ז ק' הול"ל ויאמרו אליה אי' ולנקד ל' של אליה והוי' נשאר תיבת אי"ו במקומו והוי' נמי ידעינו דבתחלה שאלו לאברהם ואכתי' ל"ה צריף למינקד רק אות אחת, וי"ל דבפסוק רוצה להראות טפם של מלאכים דשאלו על שרה להודיע שצנועה היא כפרש"י וזה שהשיב אברהם הנה באהל פרש"י צנועה, אבל בלא"ה אסור לשאול בשלום אשה רק פאן הי' פדי' לחבבה על בעלה לפי"ז אי' הוי' כ' ויאמרו אליה אי', לא הוי' כ' בפסוק התשובה דאברהם הנה באהל.

ממילא ל"ה נאמר האי סברא פדי' לחבבה על בעלה, ויובן המשך רש"י נקוד על אי' שפאל' ותנ' רשפ"א כו' דק' לרש"י למה נקוד על איה"ג' אותיות הא תני' רשפ"א כו' והוי' לנקוד רק ל' אות אחת וזה מסיים להודיע שצנועה.

ופי' בקובץ דרושים חוב' ששית סי' כ"ו בזה ומפל הפרשה. ועי' מהרש"א ב"מ פ"ז.

ובס' רצוף אהבה. ועי' בפ' נצבים (כ"ט כ"ח) מ"ש בשם מהרש"א ברכות ד"כ ע"ש.

ועי' לעיל (י"ח ב') בשם החי' הרי"מ: ועי' בבית האוצר ח"א פלל ק"ב על הגמ' ברכות נ"א ב' דאין פרי בטנה של אשה מתברר אלא מפרי בטנו כל איש שנא' וברך פרי בטנה, ומה"ט לא שדר עילא כוס ברכה לילתא דהי' די מה שנתן לר' נחמן.

וק' מכאן אי' שרה לשגר כוס של ברכה. ועי' בלקח טוב פלל ז' דכוס של ברכה משפיע גם השפעה רוחניות וגם בזה מתבררת מן האיש והפל נכלל בכלל אין פרי בטנה כו' הן השפעה גשמית הן רוחנית, א"כ בהשפעה רוחנית ל"ש בשרה שאברהם הי' טפל לה בנביאות, וא"כ בהכרח שקיבלה שפע הנבואה בעצמה ולא באמצעות אברהם, וע"כ שפיר הוצרכו לשגר לה כוס של ברכה ע"ש באריכות.

ועי' במעניני החקמה ב"ח. דק' מה להודיע שצנועה הי'.

וכי' לא ידע מזה מקודם ורק דאי' במגילה ט"ו א' האומר רחב רחב מיד נקרי, ומסיק ביודעה נחכירה, וא"כ בשרה שהי' יפה ביותר כמ"ש הפל בפני שרה פקוף בפני אדם, וכבר אמרו שאברהם הפיר בהם אנשי מעלה אף שלא ידע שהם מלאכים, לכן י"ל דהא דהזכירו שמה ולא יתכן פן לאנשים גדולים, א"ו בשביל שצנועה ולא ראוה אותה מקודם, לכן שפיר הוי' חיבוב לבעלה שצנועה הי', ובאינה מכירה שרי להזכיר שמה, וא"ש דק' מנ"ל פדי' לחבבה הא אמרי' בגמ' דד"א לשאול באכסני' ולפי"ז ניחא דלהכי מזכיר שמה דאם בשביל שאלה על אכסניא ל"ה להזכיר שמה שפל מכירה נמנעין א"ו לחבבה ע"ש באריכות.

ובקובץ אהל מועד שנה ב' סי' קל"ו הק' דמנין שצנועה בעבור שהי' בבית, דהא יש זמן שפטר סוחר או שחנם גדול לא תצא מבית, וכאן נמי הי' החנם גדול והי' בביתה ומה

ראוי שהי' צנועה. וי"ל דיוק רש"י מדכ' הנה באהל והי' צ"ל באהל'ה כמ"ש בפ' לך (י"ב ח') ויט אהל'ה בתחלה נטע אהל' אשתו ואח"כ את ש'לו, ושרה הי' אז באהל' אברהם בנרפתי האהל' והצניעה עצמה שלא תתראה לפני האורחים ואברהם הרגיש זאת ואמר הנה באהל' והסתירה עצמה: עונ"ל לפרש דהמלאכים פשראו מדת גמ"ח של אברהם אמרו הן אשה עיני' צרה באורחים איך לא מעפכת בבעלה, ונפטו פי בטח אינה בביתה ואין מי שייעכב לעשות סעודה גדולה כזו, ושאלו אי' שרה אשתה והשיב הנה באהל' כי שרה אינה פשאר נשים שיקמצו בצדקה כי הפסו נחויז להם על מלבושים ומודעם, ורק הנה באהל' יושבת בביתה וגם יודעת שעוה"ז רק באהל' ארעי ולא בבית.

עי"ל פאשר נתברר לו מבן, שאלתו הי' הלבן מאה שנה יולד, לא הי' תמוה בעיניו, כי רק נגד שרה אמר המלאך למה זה צחקה שרה, ורק אברהם אמר מה בצע בן פאשר אהי' בן ק' שנה ולא יהא ביכולתי לחננה אותו, וא"ל אי' כו' ואמר הנה באהל', והי' שמלאך רצה לשאלו כדי שישב שיהא באהל' ולרמוז שיוכל לבטוח באשתו על חינוך בנו אם היא באהל' ולא יצאנית ואינה בתיאטרין וכדומה, ויוכל לסמוך עלי' בחינוך בנה: י) שוב.

ערש"י וז"ל ס' פרדס הגדול לרש"י ז"ל בלקוטים דנ"ח, שוב אשוב אליך וקלא לא מצינו בשום מקום ששב מלאך לאברהם לבשרו, אלא כאן בישרו שוב אשוב אליך שיהי' הנער צריך חיות, והי' זה בהר מורי' שעקדו אביו, שנ' ויקרא אליו מלאך ה' ויאמר אליו אל תשלח ידך אל הנער, וזה הי' אותו מלאך, ועתה שב להציל את יצחק וקנים שוב אשוב אליך עכ"ל ופי' בר"ה י"א ובתד"ה אליו ומהרש"א ובס' מגדנות אליעזר דף ג': שם ושרה שנמעת פתח האהל' והוא אחריו רש"י הפתח הי' אחר המלאך, וק' מה בא למדנו אם הי' הפתח אחר המלאך או לפניו.

וראיתי בס' אהל' מועד סי' קל"ו. עפמ"ד ביומא ל"ה ב', והם עונין "אחריו" בשכמל"ו. וברור פאשר ברבהו המלאך שוב כו' אז ענה אחריו אברהם אמן, וזה שרה שנמעת פתח האהל' מה שמעה? והוא אחריו" שאברהם ענה אחריו אמן, ומובן עתה הצחוק של שרה, ולדוגמא אורח שאוכל אצל אחד ובעלת הבית אוחת תינוק על חיקה והאורח חושב שהוא ילד זכר ויברך אותם שיזכו לגדלו לתפילין ובעה"ב עונה אמן, ובעלת הבית תצחק כי היא נקבה, ועל עניית אמן של בעלה תצחק, כן שרה מסתפלת במעי' ואמרה אפשר הקרבים הללו? טענו ולד' ואברהם ידע זאת מדוע ענה אמן.

ובס' נוי העמודים פכ"ו מבן השל"ה ז"ל כ' על המד' והוא אחריו זה ישמעאל מפני היחוד, וק' וכי ישמעאל צדיק הי' שישמור את שרה מפני היחוד, וי"ל עפמ"ש בפרכות ל"א ב' בחנה שאמרה אלה ואתן בפי' אלקנה בעלי ויקנא לי וישקני מי סוטה ואין ה' עושה תורתו פלסתר ויקנים בי ונקמה ונזרעה זרע, וה"ה כאן המלאך הי' בדמות איש וכשראה ישמעאל ששרה תתייחד עם איש.

ורא שמא יקנא לה אברהם ויקנים בה ונקמה ונזרעה זרע, והוא לא רצה שיהי' עוד בן לאברהם, ולכן נכנס ישמעאל אחריו שלא תתייחד עמו: יב) ותצחק שרה בקרבה פרש"י, ובמגילה י"ב בתלמי המלך ובמהרש"א שם, ובזעירות דבש ח"א דרוש ב' דבר נכון בנה: יג) ואני זקנתי.

ערש"י שינה הכ' מפני השלום, עי' מהרש"א יבמות ס"ה ב' וברא"ם, וביע"ד אי' דבאחת שנה לא נסתפקה פלל, אף דאחז"ל בים נגלה ה' לישראל כגבור שנ' ה' איש מלחמה, ובמתן תורה פזקו, ופי' האר"י ז"ל דכשעושה גם חוץ לדבר הטבע מראה עצמו כגבור ואיש מלחמה וכן הי' בים אבל בעשותו גם בדבר הטבע מראה עצמו פזקו, ושרה חשבה זאת לגם חוץ לדבר הטבע והי' צריף ה' להיות נגלה בנבואה כגבור ולא פזקו והיא ראתה בנבואה ה' פזקו ואמרה ואדני זקן כינוי להשי"ת.

כלו' איה אפשר שאחר בלתי תהי' לי פדנה וזה חוץ לדבר הטבע ואני רואה את ה' פזקו ופ"ז השיב ה' ואני זקנתי למה צחקת בשביל שאני. זקנתי אצלי הוא גם בדבר הטבע לקח אני נגלה פזקו: שם רמב"ן שלא שינה וכו'.

ועי' בספר חסידים סי' תכ"ו שכ' דוקא בשפכר עבר הדבר מותר לשנות מפני השלום ולא בעתיד ונהו וע"ש בפי' אזולאי שהק' מחו"מ סי' ל"ד ס"ט דהעובר על שבועה דלשעבר חמור מלהבא ע"ש וכן מב"מ כ"ג דעבידי רבנן דמשני במסכת דלא יאמר שישגור בפיו היינו משום עונה ושלא להחזיק טובה לעצמו.

ועי' מג"א סי' קנ"ו שהביא הס"ח, וע"ע בחת"ס ח"ו סי' נ"ט מ"ש בזה. ובדברי רמב"ן ויגש דכל זמן היות לנשים האורח תלדנה: יד) היפלא ערש"י ורמב"ן, ופי' צל"ח ברכות ל"א ב': יז) המכסה רש"י בתמי' אני נתתי לו הארץ וה' כרפים הללו שלו, פי' ס' שם משמואל להגאבד"ק לבוב ז"ל על הפ' למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמו דבר ה' לעשות צדקה ומשפט.

וק' לזה דוקא למען יצוה זאת הלא קיים א"א אפי' ע"ת, וי"ל עפמ"ש באבות פ"ג מ"ח, תן לו משלו ופרש"י שגם אתה בעצמך של ה' ומה שקנה עבד קנה רבו, והצדקה הוא משל ה' אף כ' המפן' אם דן לאמתו דנעשה שותף במע"ב א"כ הוי הממון שלו, וכאן ג"כ לכאור"ק ח"ש ה' כרפים שלו הא מה שקנה עבד ק"ר לקח מסיים הפ' ושמו כו' לעשות צדקה ומשפט ונעשה שותף והוי ה' כרפים שלו.

ועי' לנית חן דרוש נעים: ובמד' המכסה כו' אמר ה' ערובי חצרות גליתי לו. למחר הפוכה של סדום ולא אגלה לו, ותמוה, וראיתי לפרש דאי' בעירוובין ל"ב בפל מערבין ומשתתפין חוץ ממים ומלח ובירו' מפרש משום דיש בהם קלה, מים מבול ומלח אשתו של לוט נציב מלח, וזה"פ פ"ח גליתי לו וא"כ מוכרח אני לגלות לו הפוכה של סדום משום שנולד פתה דין חדש לע"ח שמעתה אין מערבין במלח חשים אשתו של לוט.

וע"ע בס' שערי תורה דקל"ז: יח) ואברהם ערש"י הואיל והזכירו סיפר בשבחו, פי' ס' תולדות נח דרוש ה' שיל"ד עוד זעקת סדום ועמורה פי רבה וחטאתם פי כבדה מאד תיבת "פי" מיותר, ולשון פי רק נתינת טעם על הקודם והקצור מדברי' הוא שהצדיק כשרואה שחבירו נענש ואין בכחו להציל מצטער על זה פד שיבטיחו ה' שאין החסרון מצדו רק מגודל רשעת הדור, וז"ש המכסה כו' הלא הוא בצדקתו מושל בעליונים.

ותחתונים שהרי הי' לגוי גדול אע"פ שמזל שלו הי' שלא יוליד, כן מושל בתחתונים שהרי נברכו בו פל משפחות האדמה, ובזכותו תבא הברכה לכל העולם, ואם אכסה הריסת סדום יצטער וידמה פי זכיותיו מעטים לכן אגלה ה' זעקת סו"ע "כי" רבה, ומסבת

רוּעַ וְגוֹדֵל מַעֲשֵׂיהֶם אִפִּי אֶלֶף פִּינְצָא בָּהּ אֵין דִּי לְהַצִּילֵם מִן הָעוֹנָשׁ, וּמ"מ הַתְּפִלָּל, וְאֵם לֹא יוֹעִיל זְכוּת צְדִיקִים מִבְּחוּץ עַכ"פּ צְדִיקִים שֶׁבְּקִרְבָּם רְאוּיִם לְהִגָּן פִּינּוֹן שֶׁהֵם בְּתוֹךְ עִיר רְשָׁעִים וְלֹא לְמַדּוֹ מִמַּעֲשֵׂיהֶם: (יט) פִּי יִדְעֵתִיו רַשִׁ"י לְשׁוֹן חֶבֶה, עֵי שׁו"ת בֵּית יִצְחָק או"ח בְּהַקְדָּמָה פֶּתַח הַבַּיִת אוֹת כ"ו.

פְּחָה גְדוֹל פְּחָה שֶׁל בְּעֲלֵי תוֹרָה, וּבִיחּוּד לְלַמֵּד הַנְּעָרִים צְעִירֵי יָמִים הוּא מְצוּה רַבָּה וַיִּקְרָה וְהוּא תִּפְאָרַת לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בּוֹ נִתְפָּאֵר א"א כַּמ"ש רַשִׁ"י ל' חֶבֶה, נִחְו"ל תִּקְנוּ פ' פְּקָדָה לּוֹמֵר יוֹם יוֹם לְהַזְפִּירֵנוּ לְלֶכֶת בְּעִקְבוֹת הַצּוֹר אֲשֶׁר מְמַנּוּ חֲצִבְנוּ לְקָרֵב בְּנִינּוּ לְכַבֹּדְתוֹ ית' וְעֲצַת רְשָׁעִים הַמְחַנְכִּים בְּנֵיהֶם לְפָנֵינוּ עוֹה"ז לְבַדּוֹ חֲבֵלֵי לְחוּשׁ אִם פ"י הַשְׁתַּלְמוּתוֹ בְּעֵנֵינוּ הַנְּחוּצִים לְזֶה הָעוֹלָם יִחְסַר מְמַנּוּ שְׁלִימוֹת הַנֶּפֶשׁ לְלֶכֶת בְּדַרְכֵי ה', וְתוֹרָתוֹ יְהִי רְחוּקָה מֵאֲתָנוּ כִּי חוֹב קְדוּשׁ עָלֵינוּ לְגַדֵּל בְּנֵינוּ לְתוֹרָה וְלִתְעוּדָה מְנַעֲרִיהֶם, וְגַם פִּי יִזְקִינוּ לֹא יִטּוּ מִנֵּי דָרָךְ הַזֹּאת וּבַחֲגִיגָה דָרַשׁ רַאב"ע הַקְהֵל כו' טָף לְמָה בָּאִים לִיתֵן שְׂכָר לְמִבְיֵאֵיהֶם, וּבַמֶּד' אֲשֶׁרֶיךָ א"א שְׂרַאב"ע יֵצֵא מִחֲלָצֶיךָ וְאֵינוּ מוֹכֵן וְלִהְיֵ"ל הוּא מִתְאַחֵד עִם הַשֵּׁבַח שֶׁנִּיתֵן לֹא"א לְנַחֲוֹת בְּנָיו וּב"ב בְּדָרָךְ הַשִּׁ"י וּז"ש טָף כו' שַׁע"י עֲמְלוֹ וְגִידוּלוֹ עִמּוֹ מְנוּעֵר לְכַסּוֹ לְבִיהֵמ"ד יִחְוֹנֶךָ לְעִבּוּדַת הַיְשָׁכָר גְּדוֹל יְהִי לְמִבְיֵאוֹ פִי"ז כִּי זֶה חוֹב קְדוּשׁ עָלֵינוּ וּז"ש אֲשֶׁרֶיךָ א"א כו' שֶׁהַלִּמּוּד הַיִּקָּר שֶׁדָרַשׁ רַאב"ע מְמָךְ א"א יֵצֵא שְׁנִתְפָּאֵרַת בְּזֶה מְאֻבְּנוּ שֶׁבְּשָׂמִים עַש"ה.

וְעֵי בִינָה לְעֵתִים דְּרוּשׁ ע"ה מְזֶה. וְלַעֲלֵל פ' נח (ו' ס') בְּשֵׁם הַח"ס וּבַפ' לָךְ (י"ז כ"ז).

וּבְיַלְקוּט הַגְּרָשׁוֹנֵי כ' דְּרַבִּים מַע"ה חוֹשְׁבִים דְּבִשְׁבִיל מְצַנֵּת צְדָקָה מִתָּר לְעֲשׂוֹת בֵּית וְעַד שֶׁל שְׂמֻחָה וּבְאוֹ לִידֵי רִיקוּדִין וּמַחֲלוֹת בְּתַעֲרוּבוֹת אֲנָשִׁים וְנָשִׁים, אָמַנְם צְדָקָה כְּזֹאת תוֹעֵבָה הוּא וְצְדָקָה וּגְמ' ח צ"ל בְּאִנְפֵן וְדַת יִשְׂרָאֵלִי, וּז"ש וְשָׁמְרוּ דָרָךְ ה' לְעֲשׂוֹת צְדָקָה וְעֵי בְּתַרְגוּם אוֹנְקְלוֹס וְיוֹנָתָן וְיִטְרוֹן אוֹרְחָן דְּתַקְנִין קְדָם ה': שֶׁם לְמַעַן הִבִּיא ה' עַל אֲבִרְהָם אֶת אֲשֶׁר דָּבַר עָלָיו.

פִּרְש"י וּמִשְׁמַע דְּקָאֵי לִיתֵן לוֹ אֶרְץ כְּנַעַן, וְהַק' דְּאֶמְרֵי בַפ"א דְּאָבוֹת שֶׁלֹּא יְהִי עוֹבֵד עַמְלָק"פ. וְעֵי בְּסִפּוּרֵנוּ שֶׁכ' אֲשֶׁר דָּבַר קָאֵי לְהִיּוֹת לוֹ לְאֱלֹקִים וּלְזַרְעָךָ אַחֲרֶיךָ.

לִפִּי"ז ל"ה לְקַבֵּל פָּרָס רַק בִּיקָשׁ לְהִיּוֹת בְּעֵזְרוֹ לְקַיֵּים מְצוּתָיו לְכֵן צָוָה וְשָׁמְרוּ דָרָךְ ה' לִילָךְ בְּדַרְכֵי וְעֵי"ל דל"ה לְקַבֵּל פָּרָס דְּחַפֵּץ לְבוֹא לֹא"י לְקַיֵּים מְצוּת הַתְּלוּיוֹת בְּאֶרֶץ כַּמ"ש בְּסוּטָה י"ב וְכִי לְאֶכְוֹל מִפְּרִיָהּ הוּא צָרִיךְ כו' וּבְנֵי יִקְרִי הַרְה"ח וּבְקִי מו"ה.

דְּוֹד נ"י אָמַר פַּפְמֶשֶׁה"ק הַאֲבִרְבָּנָאֵל בַּס' נַחֲלַת אָבוֹת אֵיךְ פָּסוּל עֲבוּדָה עַמְלָק"פ וּבַתוֹרָה עֲצָמָה כ' לְמַעַן יִאֲרִיכּוֹן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטִיב לָךְ, וּבְמִדְרַשׁ שְׂמוּאֵל כ' דְּפִתַח בְּלִשׁוֹן עֲבָדִים וּמְסִיִּים בַּל' מְשֻׁמְשִׁין, דְּהוּל"ל כְּעֲבָדִים הָעוֹבְדִים אוֹ כְּשֻׁמְשִׁים הַמְשֻׁמְשִׁין, וִי"ל דְּהַהֲפָרַשׁ כִּי ל' עֲבוּדָה עַל דָּבַר הַקְּשָׁה כְּעֲבוּדַת הָאֶרֶץ חֲרִישָׁה וְזַרְעָה וּל' שְׂמוּשׁ הוּא קַל, וְאַנְחֵנוּ עֲבָדִים לֵה' וְרֵאוּי לְנוּ לְעִבּוֹד עֲבוּדַת מְשָׂא כָּל תְּרִי"ג מְצוּת יוֹם וְלִילָה, וְאַנְחֵנוּ לֹא כֵן עוֹשִׂים רַק מַה שֶׁהוּא קַל עוֹשִׂים, וּז"ש אֵל תְּהִי כְּעֲבָדִים הַמְשֻׁמְשִׁין שְׁעוֹשִׂים רַק שְׂמִיּוּשׁ קַל, וּמִהָרְאוּי שְׂמִיּוּשׁ קַל לֹא יְהִי עַמְלָק"פ אָבֵל חֵי שְׂמִיּוּשִׁים כָּל הַתוֹרָה בְּעֲבוּדָה רַבָּה אֲפֹשֶׁר שְׂרַשְׂאֵי לְקַבֵּל פָּרָס עַכ"ל בְּקִיצוֹר, וְא"א קַיִים כָּל הַתוֹרָה וּמִתָּר לוֹ שְׂכָר, וְא"ש

קו' הריב"א עה"ת ויצא (כ"ח כ"ב) עה"פ עשר אעשרנו לך וק' הא הוי עמלק"פ ולהנ"ל א"ש, ועי' בינה לעתים דרוש י"ב: כ) זעקת כו'.

רש"י למד לדיינים שלא יפסקו ד"נ רק בראי' פ"א ס' שמן ששון בזי"ר על הילקוט ממג"א, הק' הא גם בעדות גדון בד"נ אף בסנהד' פ"א א' מי שנתחייב ב' מיתות נידן בתמורה, הק' תוס' דהוי עדות שאאילה"ז.

ותי' שראו דיינים בעצמם. ויאמר הכ' זעקת סו"פ פי רבה וחסאתם פבדה מאד ומחוייבין פחה מיתות והוי עשאאילה"ז.

לכן אמר ארדה ואראה כתי' התוס'. אף ק' הלא ה' א"צ לירד ולראות שיזע הפל אלא שלימד לדיינים שלא יפסקו עד שיראו ע"ש פלפול נכון, ועי' בל"ע דרוש י"ב ובס' פתח תורה דל"ז.

ומ"ש וחסאתם פי כבדה מאד בלשון חטא. אף שנה השני הוא חמור מראשונות היינו לפי דעבירה גוררת עבירה לכן אף שחמור מ"מ יקרא ל' חטא דדמי קצת לשוגג, וע"ע בערבי נחל ש' שובה מ"ש בנה.

ועמ"ש בפ' בראשית (ו' ה'): כג) תספה. עי' ס' ארצות השלום מהמלבי"ם דרוש ז מ"ש בנה: כד) אולי יש חמשים.

ערש"י ורמב"ן דבכל פטם הי' מבקש על ה' מקומות ועי' תורת חיים ב"מ דנ"ט הא דלא ביקש על פחות חי' דהעולם מתקיים ע"י ג' צדיקים או ב' והקב"ה מצטרף לשלישי ומשו"ה בעת ששמתוהו לר"א לקה העולם שלישי בנתיים כו' דהוא הי' א' מג' צדיקים דהעולם קיים עליהם.

וכן בסדום אם יהי' י' יהי' לכל עיר ב' וה' יצרה ויהי' ג': כה) חלילה לך רש"י חולין, עי' מהרש"א ע"ז ד"ד א', ובאמת ליצקב על ע"י שם לאא"ז הרב מליסא ז"ל ובס' סנהדרי קטנה על סנהד' ד"ח. ומהאריכות לא עתקתי: כו) לכל המקום.

ערש"י ועי' שו"ת מהרי"ק שןרש קע"א ענף ה' מה שרצה א' לחלק בין ל' עיר למקום, וראי' מפ' ולא תשא למקום וזולתו אדרבה משם יש ראי' דמקום ועיר חד שיעורא הוא דכ' אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר עד ולא תשא למקום וגם השיבו אם אמצא בסדום נ' צדיקים ונשאתי לכל המקום עבורם אלמא אידי ואידי חד היא.

ופי' זה שכ' ולא תשא כו' אינו פסוק בשום מקום אלא הקא כ' ולא תשא למקום למען חמשים צדיקים אשר בקרבה ועפרש"י ורמב"ן שא"א הי' מבקש שה' פרפים ינצלו ולכך אחר נ' שיהי' י' לכאו"א והאיך יוכל לומר דהאי דקאמר ולא תשא למקום דעל עיר קאי א"כ ל"ה מבקש להציל כ"א עיר א' ופשוט דביקש שאפ"י ימצאו הצדיקים בעיר א' דוקא ולא בשאר עירות אפ"ה יצילו כל עשרה מהם עיר א', וה"פ אולי ימצאון נ' צדיקים בתוך העיר אפי' לא יהי' אלא בעיר אחת בולן.

האף תספה, שלא תשא למקום שהוא החמשה פרפים בעבור הנ' צדיקים אשר בקרבה דהיינו בקרב עיר א', וכ"ש אם ימצא בכל עיר ועיר או בקצתם, והשיב ה' אם ימצא נ' בסדום שהוא עיר א' דלא מבעי' שישא לחמשהפרפים אלא אפי' לכל המקום דהיינו

סדום ועמורה ובנותיה שֶהֵן הַכִּפְּרִים הַקְּטָנִים שֶהִי בָהֶם כְּרָכִים גְּדוֹלִים, וְאַמָּנָם א"א לֹא מְלָאָה לְבוֹ לְשֹׂאוֹל עַל הַכִּפְּרִים דְּהֵינּוּ שִׁיִּצְיָלוּ צְדִיקִים שֶׁבְּסִדּוֹם עַל הַכִּפְּרִים שֶׁבְּעַמּוֹרָה אוֹ בְּהִיפָּהּ בְּחֻשְׁבוֹ שֶׁאֵפ"כ תְּתַקְיִים הַגְּזֵרָה בְּמִקְצֵת וְלֹא תָשׁוּב רִיקָם מִכָּל וְכָל בְּקֶשׁ עַל כְּרָכִים גְּדוֹלִים בְּהִיזוֹת בָּהֶם קְטָנִים הַרְבֵּה שְׁלֹא הִי בְּנֵי עוֹנֵשִׁין ע"ד שֶׁנ' בְּנִינָה אֲתָה חֲסֵתָ עַל הַקִּיקוֹן כו' וְאָנִי לֹא אֲחוּס עַל נִינָה עִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יֵשׁ בָּהּ הַרְבֵּה מִי"ב רִיבּוֹא אָדָם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּ בֵּין יְמִינוֹ וְשִׁמְאָלוֹ וּפִי הַרְד"ק אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּ שֶׁהֵם קְטָנִים וְאִין בָּהֶם חֲטָא וְעוֹנֵשׁ אֲלֵא עֲבוּר אָבוֹת כו' עַד וְעַל כָּל אֵלֶּה רְאוּי לְחוּס וְלִחְמוֹל וּכ"ש עַל רַבִּים עַכ"ל הָרִי לָהּ שֶׁעַל רַבִּים רְאוּי לְחַמּוֹל יוֹתֵר וְכֵן מִשְׁמַע פְּשׁוּטוֹת דְּקָרָא וּמִשׁו"ה לֹא הִרְשָׁה א"א א"ע לְבַקֵּשׁ כ"א עַל הַכִּפְּרִים וְהַקְּב"ה בְּרוּב חֲסִדוֹ נִתְרַצָּה יוֹתֵר מִמָּה שֶׁשָּׂאֵל הֵינּוּ כָּל הַמְּקוֹם כְּנֹלָה עַכ"ל: וּבִס' אֵהָל שְׁלֵמָה מֵהַ"ק בְּעַל הַתְּפֹאֶרֶת שְׁלֵמָה פִּי אִם יֵשׁ חֲמָשִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר ר"ל בְּאַנְשֵׁים הַעוֹסְקִים בְּמִסְחָר בְּתוֹךְ הָעִיר ע"ש.

וּבְאַמָּת יֵשׁ אֲנָשִׁים שֶׁבְּבִיהֶם מ"ד הֵם צְדִיקִים וְכִשְׁיִלְכוּ לְשׁוּק יַעֲשֶׂקוּ וַיִּגְזְלוּ וּמִמּוֹן אֲחֵרִים אֲצֻלָּם הֵיטֵר, וּז"פ בְּתוֹךְ הָעִיר בְּעֵת שֶׁיִּלְכוּ לְעִסְקֵיהֶם ג"כ יֵהִי צְדִיקִים. וּז"ש דוֹד (תְּהִלִּים ל"ד) לְכוּ בָּנִים שְׁמְעוּ לִי כו' דַּק' דֵּהוּל"ל בּוֹאוּ בָּנִים וְרַק דְּבִשְׁעַת הַדְּרָשָׁה וְתוֹכְחָה שׁוֹמְעִים וְאַח"כּ כִּשְׁיִלְכוּ יִשְׁפְּחוּ הַפֶּל, לז"א לְכוּ בָּנִים אַף כִּשְׁתִּלְכוּ שְׁמְעוּ לִי, וּז"ש (הוֹשַׁע י"ד) שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל וּגו' קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים, תִּקְחוּ עִמָּכֶם הַמּוֹסֵר אַף כִּשְׁתִּלְכוּ.

וְעִי' בְּחֻזַּת יָאִיר מֵהָאֹר חֲדָשׁ פ' מִטּוֹת הָא דְּבְרָכוֹת כ"ח ב' כִּשְׁתִּלְכוּ רַב"ע א"ל תִּלְמִידֵי בְּמָה נִזְכָּה לְעוּה"ב. א"ל צָאוּ וְהִזְהָרוּ בְּכַבּוֹד חֲבָרִיכֶם, וְכִשְׁאַתֶּם עוֹחֲדִים לְהִתְפַּלֵּל דְּעוּ לִפְנֵי מִי אַתֶּם עוֹמְדִים לְהִתְפַּלֵּל וְתִזְכְּרוּ לְחַיֵּי עוּה"ב, וִיל"ד הַשְּׂיִיכוֹת לְהִדְדִי, וְגַם לְשׁוֹן צָאוּ, וִיל"ל דְּבִיהֶם כ"נ רְאוּי כֹּאו"א רַק לְשִׁפּוֹף שִׁיחוּ לִפְנֵי ה'.

וְלֹא יִשְׁיחַ עִם אִישׁ, וְאַהֲבַת רֵיעַ צ"ל בְּשׁוּק, וַיִּצְהַר מִסִּית לְהִיפָּהּ בְּבִיהֶם כ"נ כְּנֹלָם אוֹהֲבִים זל"ז, אֲכָל בְּצִאתוֹ שׁוֹרֵר הַשְּׁנֵאָה וְקִנְאָה, וּז"ש רַב"ע צָאוּ וְהִזְהָרוּ בְּשַׁעַת שְׁאַתֶּם יוֹצְאִים הִזְהָרוּ בְּכַבּוֹד חֲבָרִיכֶם, אֲכָל כִּשְׁאַתֶּם עוֹמְדִים לְהִתְפַּלֵּל רְחִקוּ מֵהַתְּחַבְּרוּת, רַק דְּעוּ כו' פ"ש: וְעַ בְּרָכוֹת ד"ח כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בִּיהֶם כ"נ בְּעִירוֹ וְאִין נִכְנָס בְּתוֹכוֹ לְהִתְפַּלֵּל נִקְרָא שְׂכָן רַפ, וְעַתְשׁוּ הָר"ן סִי י"ב דְּלֹא שִׁיפּוֹ זֶה בְּאוֹרֵחַ, וּצ"ע לְשׁוֹן בְּתוֹכוֹ הוּל"ל כָּל מִי כו' וּמִתְפַּלֵּל בְּבִיתוֹ, וְעוֹד לְחָה נִקְרָא שְׂכָן רַע, לְמִי עֲשֵׂה רַע, וִיל"ל אִם הוּלָף וְשָׁח שִׁיחוֹת חוֹלִין וּז"פ וְאִינוּ נִכְנָס בְּתוֹכוֹ לְהִתְפַּלֵּל, שְׂנִכְנָס לְבִיהֶם כ"נ וְרַק לֹא לְהִתְפַּלֵּל וְרַק לְשִׁיחַ דְּבָרִים בְּטִלִּים חֲקָרֵי שְׂכָן רַפ דְּגוֹרֵם מְכַשׁוֹל גַּם לְחַבְּרֵי שְׁשָׁח עִמוֹ.

וְהִנֵּה חֲלָפְנִים בְּבִיהֶם כ"נ הִי אוֹמְרִים שְׁקָר עַל חֲטָא שֶׁחֲטָאוּ כו' כִּי לֹא חֲטָאוּ כָּלֵל, וּבְחֻזַּת הִי אוֹמְרִים אַמָּת, הֵן שְׁלֵקָה הִי הֵן, וְלֹא הִי לָאוּ, וְעַכְשָׁיו לְהִיפָּהּ בְּבִיהֶם כ"נ אוֹמְרִים אַמָּת עַל חֲטָא כו' וּבְחֻזַּת שְׁקָר הֵן אִינוּ הֵן וְרַק שְׁקָר וְתִרְמִית בְּעוּה"ר: וְכַתִּיב וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכֶם, וְק' דֵּהוּל"ל "בְּתוֹכוֹ" וְרַק דְּבִיהֶם כ"נ אִינוּ רַק בְּשִׁבִּיל לֹמֵר קָדִישׁ וּקְדוּשָׁה רַק לְהַמְשִׁיךְ פֶּתַח הַתּוֹרָה וּתְפִלָּה בְּלֵב כָּל אִישׁ וְצָרִיף לְהַמְשִׁיךְ חוּטֵי עֲלֵעֶקֶטְרֵי מְאוּרוֹ לְחוּץ, לְבִיתוֹ, וְלִחְנוֹתוֹ, שְׁשֵׁם יָאִיר הָאֹר הַתּוֹרָה, וְאַחַז"ל שֶׁהַחֲלוֹנוֹת שֶׁבָּנָה שְׁלֵמָה בְּבִיהֶם ח"ה הִי צְרוּת מִבְּפָנִים, וְרַחְבּוֹת מִבְּחוּץ, שְׁאֹר הַחוּץ הִי גְּדוֹל מִבְּפָנִים, וּז"פ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכֶם לֹא רַק בְּתוֹכוֹ, וּז"פ תּוֹרָה כְּנֹלָה כָּאֵן וְיִשְׂרָאֵל מוֹמְרִים סְפָרֵי תּוֹרָה מְקוֹשְׁטִים וּמוֹמְרִים בְּתוֹכוֹ.

ופי' בזה"ק תרומה קל"א ב', עונש על השח בביהכ"נ, ופ' או"ח סי' קכ"ד, ומג"א סי' קנ"א סק"ג הביא בשם הגאון ז"ל שהיה נזקק מלדבר בביהכ"נ אפי' דבר מוסר פן ימשך ממנו דברי חול ע"ש. ופי' ספר הברית ח"ב מאמר י"ב פ"א מעשה נורא: ובס' חידת שמשון כ' פשט בפ' בשלח (י"ד י"ד) ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, עפמ"ד דכל יום השי"ת ישוב לשטן שאומר גנבים הם.

אומר ה' לך אצל האנמות ותמצא אלפים פיוצא וכו' אולם פאשר יאמר חץ שחוט לשונם ר"ל ישראל משיחים דברים בטלים בביהכ"נ אז אין להקב"ה להשיב פי האוה"ע פוחדים בבית תפלתם בדרך ארץ וכבוד.

וז"ש ה' ילחם לכם ר"ל בעבורכם עם השטן, אף באופן ואתם תחרישון ר"ל אם לא תשיחו שיחה בטילה בביהכ"נ פי בזה"א א"א להלחם עמו. ועי' בזה"ק וילך רפ"ו בענין אמן שגורם לחבירו עון אי מבטלי.

וכרש"י מטות (ל' ט"ז) בפ' ונשא את עונה, ובס' נוי העמודים דהמשיחים בתפלה גורמים לגזרות ומחלות ר"ל, ועמ"ש בט"ז סי' נ"ה בשם הגאון, ובאגרת הקודש להמניא: (כז) הואלתי רש"י רציתי כמו ויאל חשה.

ופי' ס' נטריקן להפמ"ג קו כ, שהאריף בזה, ובדברים (א) התחיל, ופי' רא"ם מה שחילק מכאן להואלתי בפ' ל"א ועי' בתרגום ותיב"ע וראב"ע נרד"ק עש"ה: שם ואנכי עפר ואפר. ערש"י עפר ע"י המלכים ואפר ע"י גמרוז ובחולין פ"ח דרשו בשכר זה זכו לב' מצות אפר פרה ועפר סוטה ועי' בינה לעתים דרוש מ"א.

שכ' הפשט אף שאינו עוסק עמה בהצלת נפשות לא בעבור זה גבה לפי ואני מחשיב עצמי לעפר ואפר אפי' בעת כזאת והוא עונה גדולה מאד, וז"פ בפ' בהעלותך (י"ב ג') והאיש משה פנו מאד מפל האדם אשר על פני האדמה, דעל פני האדמה מיותר.

דאף דהי' דור דעה נדאי הי' מ"ר ענו מאד יותר מכולם. אבל מהאדם שאינו על פני האדמה שפבר מת והוא אאע"ה, לא הי' משה גדול, פי אברהם גדלה ענותנותו באמרו ואנכי עפר ואפר ע"ש: וי"ל עוד מד"ר ברכה דמ"ר אחר מיתתו בשמים הי' לו ויכוח עם אדה"ר, שאחר אדם אני גדול ממך שאני יציר כפיו של הקב"ה ואתה יליד אשה, השיב מ"ר אתה לא יכולת לשמור אפי' מצוה א' וכן הי' לו ויכוח עם כל האבות הה"ד רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה עש"ה ולכאו"ק על משה הענו שיאחר שהוא גדול בוויכוח עם כל אחד, אף שורש עונה דבחיים לא יאמינו לעצמם אם יהי' ביכלתם לעמוד בצדקתם כל ימי חייהם, אבל לאחר מיתה דאין לו מורא מחומר אזי מחמת דמשה אמת ותורתו אמת.

לכן בשמים הי' לו ויכוח עם האבות שהוא גדול וזה"פ דהי' ענו רק מפל אדם אשר פ"פ האדמה אבל לא בשמים. ופי' בתפארת ישראל פ"ג מי"ג דאבות מ"ש בזה: ועיי"ש בחולין מצינו לאפר שקרוי עפר שנ' ולקחו לטמא מעפר שקיפת החטאת, ובמ"ר בלק מי מנה עפר יעקב מי יכול למנות מצות שעושין בעפר לא תחרוש בשור וחרמור לא תזרע פלאים ואסף איש טהור את אפר הפרה, הנה המדרש חושב ה' דואסף את אפר והינינו כנ"ל דאפר קרוי עפר, ועי' בס' בית האוצר ח"א פל"ר"א שהביא הרע"א מהימנא פנחס

(רכ"ה א') שג"כ כ' כו, וגם להיפך מצינו עפר קרוי אפר בשבת (י"ח א') א' נותן את האפר כו' ודילמא מאי אפר עפר וע"ש ברש"י, וכן במ"ר פאן וירא כ' הוא עפר הוא אפר וערש"י תענית (ט"ו א') ד"ה אפר דכ' אפר סתם הוא עפר דכשם שאפר קרוי עפר דכ' מעפר שריפת הסטאת פה עפר נקרא אפר סתם ע"ש, ועי' בזה בס' עמק יהושע להגאון מסלאנים ח"ב דרוש י"ד: לב) אולי ימצאון שם עשרה.

ערש"י פי' שו"ת הרדב"ז ח"א סי' רנ"ז שאלת אמ"ש רש"י על פחות לא ביקש אמר דור המבול הי' ח' כו' ומ"ש הרא"ם לא נתחנןר אצלך, תשובה גם אצלי לא נתיישבו דברי, ונה"ל פי דברי רש"י בנוים על הקדחה ידוע דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, והדבר ברור כי מלת הפעם הוא מיעוט פעם זו ולא עוד, ומלת אף הוא מיעוט דאמרי' אכין מיעוטין גינהו הוי מיעוט אחר מיעוט לרבות בקשה אחרת.

ומה הוא תשעה ע"י צירוף ולא מצא שיהי חתניו של לוט רשעים הי' דכ' ניהי כמצחק בעיני חתניו וזה נ"ל ברור עכ"ל: ועי' באוה"ח, ואמרו אף מיעוט כו' עי' בס' אתנן דאורייתא פלל כ"ב, האריף בכלל זה אי אהד אין נחשב חסרון, והביא מהא דפ"ק דקידושין ל"ד ב' דפ"ו הוי מ"ע שלא הז"ג והא אינה נוהגת ביוה"כ וע"כ דיום אהד לא חשיב חסרון, ופי' תוס' יבמות ד"ה א' באלמנה לכ"ג אין עשה דיבום דוחה ל"ת ועשה, ואמאי הא אין שנה בכל ע"ש, וק' הא פשה אש"ב דאינו נוהג במלך כמ"ש בסנהד' י"ח, וע"כ פיון דחסר רק א' מן האנמה ל"ח חסרון, וע"ש בערוף לנר יבמות, וכן בפרה אדנמה דכ' תמימה ושער א' אינו פוסל, וע"ע ב"מ ע"ז ב' ופ"ש לי' חד זוזא, ובגדרים ל"ז ב' לבר מההוא יומא יתירא, ומנחות ק"ז ב' במנה חסר א', וכתובות נ"ז.

חסר יום א'. וקידושין ח' א' וח"ז א', וב"ב פ"ו ב' וק"ה א' וב"מ צ"ב ב' ותיו"ט פ' פלל גדול באבות מלאכות ח' חסר א' עש"ה: וע"ע בית האוצר ח"א פלל מ"ח שהאריף בזה והביא גמ' זבחים קי"ח ב' יחי אהל מועד מ' שנה חסר א' דמשחע לא כתיו"ט, דמ"ש בתורה תספרו חמשים יום וסופרין מ"ט מטעם זה דא' אין חסרון פ"ש אריכות, ומהאו"ח פאן משמע בפירוש פן דא' ל"ח חסרון וע"כ אחר שיועיל עשרה יש סברא שייספיק גם ט' מפאת דא' ל"ח חסרון: יט א) ויבאו ערש"י, ובב"מ פ"ו ב' מיכאל לבשר את שרה.

רפאל לרפא גבריאל להפוך סדום. והק' תוס' דאין מלאך א' עושה ב' שליחות, וכ' הרא"ם פיון דבב' מקומות עושה ב' שליחות א"כ בב' סגי וצ"ע, ובמהרש"א כ' דלפעמים בב' מקומות פ"י שליח א' ולפעמים פ"י ב' שליחים.

ועי' בר' בצי' דרק א' לרחמים וא' לדין אין עושה ב' שליחות, אבל כשב' השליחות שונים עושה ב' שליחות, ועי' רקאנטי, ובס' יד מלאכי פללי דינים סי' קכ"ה: שם רש"י אברהם שהי' פחו' יפה נדמו לו בדמות אנשים ולוט כמלאכים.

עי' בשפתאמת על מס' ברכות ד"ד. לאדמו"ר הגה"ק מגור זצ"ל בהג"ה דבאמת י"ל דפעמים נקראים מלאכים ג"כ בשם אנשים אף היכי דחצי למקרי להו מלאכים טפי עדיף לי'.

ובלוט פבר הלך מיכאל, עי' בזה"ק וירא ק"ו ב' שנשאר עם השכינה אבל באברהם לא כ' מלאכים הואיל שהי' גם מיכאל עמהם שנקרא שרף להכי עדיף טפי לקרא בשם

אָנָשִׁים אָף לַפִּמ"ש בַּמְדָּרָשׁ דְּמִיכָאֵל הֵלֵךְ לְהַצִּיל לוֹט אִי אַפ"ל פֶּן וַצ"ל כַּמ"ש רַש"י
עֵי"ש מ"ש בְּזָה): וַע"ד מְלִיצָה י"ל.

יִשְׁנֶם עֲשִׂירִים הַנִּתְּנִים צְדָקָה רַק בְּצִלְצָלִי שְׁמַע, אֲשֶׁר תִּפְרָסֶם בְּעֵתוֹנִים וְכַדוּמָה, צְדָקָה
פְּזֹאת נִגְרָעָה דְּכָל כְּבוֹדָה בַּת מְלָךְ פְּנִימָה מִתֵּן בְּסֵתֶר, וְלִמְשָׁל אִם יבֵּא אִישׁ דְּגוּל מְרַבָּה
לְבִיהַכ"נ בְּשִׁפְת מִיָּד יִמָּצְאוּ קוֹפְצִים הַרְבֵּה שְׂיִזְמִינוּהוּ לְאַכּוֹל עִמָּהֶם.

אָבֵל כְּשִׁיבֵא אִישׁ פְּשׁוּט וַיַּעֲמוּד אֲצֵל הַדָּלֶת הוּא בְּכַחֲנִית אֵינוּ נִרְאָה. וְשִׁמְעָתִי הַפְּשִׁט עַל
הַמְּצָפָה לְשִׁלְחוֹן אַחֲרֵים עוֹלָם חֲשֵׁף בְּעֵדוֹ בִּיצָה ל"ב ב') דְּבִיהַכ"נ שְׁלָנוּ מְאִירִים בְּאוֹר
הַחֲשֵׁמֶל וּמַחֲסֵת אִם יְפוֹל עַל הָאָרֶץ יִרְאָה.

אָבֵל עֲנֵי הַגְּדוֹל הָעוֹמֵד בְּפֶתַח וּמְצָפָה שְׂיִקְחוּהוּ לְבֵיתָם אִין אִישׁ רוֹאֵהוּ וְאִין אִישׁ מְרַגֵּשׁ
בּוּ פְּאֵלוּ הִיא בְּבַהכ"נ חֲשֵׁף אֶפְלָה, מְעַט אָבָק עַל אֶחָד הַסִּפְסָלִים יִרְאָה, וְעוֹלָם חֲשֵׁף
"בְּעֵדוֹ" בְּשִׁבִיל הָעֲנֵי זֹה"פ בְּאַבְרָהָם קוֹרָא אֲנָשִׁים דְּלֹא עָשָׂה לְמַעַן הַגִּיאוֹת וְנָתַן מְלַחְמוֹ
לְדַל בְּאִין הַבְּדֵל לְאִישׁ פְּשׁוּט כְּמוֹ לְמִיּוּחָס לְאֲנָשִׁים כְּמִלְאָכִים" אָבֵל לוֹט, אִם הַצְּדָקָה לֹא
יַעֲשֶׂה לוֹ פְּרָסוּם וְאִינוּ בְּפִנְיָם אִז גַּם אִם יִגְנוּעַ אִישׁ לְעֵינָיו לֹא יִרְחַם עָלָיו.

נְדָמוּ לוֹ אֵלוּ בְּדַמוֹת מְלָאכִים וְלִכֵּן הָאֲכִילָם: שֵׁם נִירָא לוֹט נִיקָם. באוה"ח נִירָא לוֹט נִירָץ
וַצ"ע וְעִי' בְּתַרְגוּם יְרוּשְׁלָמִי שֵׁם ג"כ וְרַהִיט וְשָׂאֵל בְּשִׁלּוּמֵיהֶן וְעִי' בְּיַד מְלָאכִי אוֹת ה'
פְּלָל רַפ"ג וּבְשׁוֹ"ת חוֹת יָאִיר סִי' רַל"ה: שֵׁם וַיִּשְׁתַּחֲוּ אַפִּים אַרְצָה.

עִי' בַּפ' וַיִּשָּׁב (ל"ז י') מ"ש בְּשֵׁם מַנ"ח: ב) אֲדוּנִי. בְּעֵנִין שְׁמוֹת קְדוּשִׁים עִי' בַּמַּס' סוֹפְרִים
פ"ד הִלְכָה ז' וּבְנַחֲלַת יַעֲקֹב שֵׁם: ג) וּמִצּוֹת אָפָה.

עַרְש"י פֶּסַח הִיא עִי' בְּהַגְדָה רִיחַ דּוּדָאִים לְזַקְנֵי הַגָּאוֹן מְלֶאסֶק ז"ל דַּנ"ה. דַּצ"ב אֲטוּ לוֹט
קִיִּים הַמְּצוֹת קִיָּדִים שְׂנִינְתוּ.

וְנִרְאָה דְּפֶסַח מְלִשׁוֹן דְּלוּג וּקְפִיצָה אוֹ חֶמְלָה כַּמ"ש רַש"י פ' בָּא (י"ב כ"ג) שְׁחַמֵּל ה' עַל
יִשְׂרָאֵל וּפֶסַח עַל בְּתִיָּהֶם, וּמִצּוֹת הִיא ע"י חִפְזוֹן שְׁלֹא יָכִלוּ לְהִתְמַהֵמָה. וְכֵן בְּלוֹט הִיא חֶמְלָה
עָלָיו וְהִיא כְּעֵין פֶּסַח שְׁעֵתִיד לְהִיּוֹת, וְכֵן מִיָּהֲרוּ עָלָיו הַמְּלִט עַל נִפְשָׁה, וְהִיא הַתְּעוֹרֶרֶת
הַלִּילָה מְעִין גְּאוּלַּת חֲצָרִים, וְנִתְגַּלָּה לְלוֹט הָאָרָה מִן הַשְּׁמַיִם וְאָפָה לָהֶם מִצּוֹת, כְּעֵין
מְשַׁחז"ל בְּסוּטָה י"ב ב', נִיבָא וְלֹא יָדַע מַה נִּיבָא: ט) שְׁתֵּי בְּנוֹת.

עַרְמִב"ן מִתּוֹךְ שְׁבָחוֹ בְּאֵנוּ לְגַנוּתוֹ. וְלִכְאוּ"ק שְׁלֹא לְמַד זְכוֹת עָלָיו שְׁכַנּוֹן לְהַצִּיל מַחֲטָא
מִשְׁכַּב זָכָר שֶׁב"נ מוֹזְזָהר עָלָיו.

מִשָּׂא"כ בְּזָה שְׁתַּפְּקִיר בְּנוֹתָיו לְזַנוֹת לֹא יֵהִי עוֹבְרִים פְּלוּם. וְכ' בַּכַּל"ח פִּינּוֹן דַּבְב"נ ל"ש
עַרְבִית וּמִצּוֹת תּוֹכְחָה, וְל"ה לוֹ לְהַפְּקִיר בְּנִיתוֹ בְּשִׁבִיל שְׁלֹא יַעֲבְרוּ עַל מִשְׁכַּב זָכָר.

וּמְדוּקָדֶק הִל' אֲשֶׁר לֹא יָדַעוּ אִיִּם, וְאֵע"ג, שְׂאִינוּ שְׁנָה מְעַם בְּתוּלָה לְבַעוּלָה, מ"מ הִכָּא
ל"ש זֶה דְּלֹאֲחַר הָרֵאשׁוֹן שׁוֹב תֵּהִי בְּעוּלָה וְהִיא שֵׁם כָּל הָעִיר, וְרַק פְּנוּנְתוֹ הִיא שְׁעֵדִיָּין
פְּנוּיּוֹת וַיִּתְנַצְּלוּ מַחֲטָא, אָכֵן בַּכ"ז הוּא גְּנוּת שְׂאָדָם הַרְחִיק מִזִּימָה יַפְקִיר בְּנוֹתָיו.

וְעַמ"ש בַּפ' לָךְ (י"ג ז) בְּשֵׁם אֲגוּדוֹת אֲזוּב מְדַבְּרֵי וְלִקְמָן (י"ט כ"ג): י) וַיִּשְׁלַחוּ. הָעֲרָנִי
בְּנֵי שְׂיִחְנִי דְלָמָּה הִבִּיאוּ אֶת לוֹט אֲלֵיהֶם הַבְּיָתָה, אַחַר שֶׁהָכּוּ בְּסַנּוּרִים.

ואף שְׁהִיָּה לוֹט בַּחוּץ הִי יְכוּל לְהִצִּיל עֲצָמוֹ מֵהֶם דְּלֹא רָאוּ אוֹתוֹ. וְרַק לְרִשׁ"י פָּנִין שְׁנִימָן רְשׁוֹת לְמִשְׁחִית אִינוּ מִבְּחִין א"ש: יא) הֵכּוּ בְּסִנְוֵרִים וַיִּלְאוּ לְמִצְנָא הַפְּתַח.

בְּסִפֵּר יִשׁוּעִית מִלְּכוֹ לְהַגְאֹן מְקַיְמָנָא הַקְּשָׁה מֵה וַיִּלְאוּ. לֹא יָכְלוּ לְמִצְא הַפְּתַח הוֹל"ל, אֶלְא מִפּוֹת סִנְוֵרִים הוּא מִין עֲוֵרוֹן הַמְרָבָה אֶת דְּבַר הַנְּרָאָה, פְּתַח אֶחָד נִרְאָה וְנִדְחָה שְׁרוּאָה פְּתַחִים הַרְבֵּה, לְכֵן נִלְאוּ לְמִצְוֹא אֶת הַפְּתַח הָאֲמִתִּי בְּאֶשֶׁר חִפְּשׂוּ הַרְבֵּה פְּתַחִים בְּדַמְיוֹנָם: יב) מִי לָהּ פָּה.

עִי בַעַה"ט בְּגִי' בּוֹעֵז רְמֵז לְבוֹעֵז שְׁיִצְאָ מִמֶּנּוּ. וּפְלִיאָה דְּבוֹעֵז יִצְאָ מִפְּרִץ בּוֹן וְהוֹדָה בְּסוּף רוֹת וְצַע"ג: טו) וַיֵּאֲצִו.

עִי פְּסַחִים צ"ג ב' וּבְמַהֲרֵשׁ"א בְּזָה: יז) אֵל תְּבִיט. עֲרֵשׁ"י וְעַמ"ש בַּפ' נח (ו' ט"ז) בְּשֵׁם ס' עֲדוֹת בְּיוֹסֵף, וַיֵּשׁ לְפָרֵשׁ דְּכ' הַמְּפָן' עַל הַפ' בְּשָׁמִים מִמַּעַל, דְּאָדָם אִם יִרְצָה דְּמוֹת כִּי הוּא צְדִיק יִדַּע כִּי בְּשָׁמִים פִּי' בְּעֵינָיו שְׁמִים מִמַּעַל יֵשׁ מִמַּעַל לִי, וְעַל הָאֲרִץ אִם יִצְטַעַר לְרוֹעַ מְזִלוֹ יִדַּע מִתַּחַת, שְׁיֵשׁ עוֹד הַרְבֵּה פְּחוֹתִים מִמֶּנּוּ בְּמִזְל, וְזֶה"פ בְּלוֹט כְּשֶׁהָיָה בְּסִדוּם רָאָה עֲצָמוֹ לְצְדִיק גְּדוֹל נִגַּד אֲנָשִׁי סְדוּם, לְזֹאת אָמַר הַמְּלֶאֶךָ אֵל תְּבִט אֲחֲרֵיךָ, פִּי' בְּהַפְּחִיתִים מִמֶּךָ בְּאֲנָשִׁי סְדוּם וְלִמְעַן לֹא יֵאֲמִין בְּעֲצָמוֹ שְׁכַבֵּר הַגִּיעַ אֶל הַתְּכֵלִית וְאִין לוֹ צוּרָה עוֹד לְהַשְׁתַּדֵּל מַעְלָה.

אֲמָרוּ לוֹ הַמְּלֵט עַל נִפְשָׁהּ אִם נִיגַע לְהַנְפֹּשׁ אֵל תְּבִט אֲחֲרֵיךָ כִּי אִם הִהֲרָה הִחְלַט ר"ל תְּלֶאֶךָ תְּמִיד לְמַעְלָה וְתִרְאָה כִּימְדַרְגָתָהּ אֵינָה כְּלוּם וְעִי' בְּהַגְדָה רִיחַ דְּוִדָּאִים דָּף מ' מ"ש בְּזָה: יח) רִשׁ"י ד"א שֵׁם זֶה קִדְשׁ פִּי' מְהַרְשֵׁ"א שְׁבוּעוֹת ל"ה ד"ה חִי, וְעִי' הַגְּהוֹת חֶשֶׁק שְׁלֵמָה עַל הַגַּמ' שֵׁם כָּל שְׁמוֹת הָאֲמוּרָיִם בְּלוֹט חוֹל פִּי' הַשְּׁמוֹת בְּאֶל"ף דְּל"ת וּכ"כ הֵרִיטְבָ"א.

וְהוּבָא בַכ"מ בַּפ"ו מִיסוּה"ת, וְאֵע"ג דְּלִיכָא אֶלְא חַד הִנֵּה נָא אֲדוּנִי כְּכָר כ' הֵרִיטְבָ"א דְּאֵגַב רִיחָטָא דְּאִידָהּ נִקְט גַּם הִכָּא כָּל שְׁמוֹת, וְאֲמַנְם בַּס' עֵינִין יַעֲקֹב רְצָה לוֹמַר דְּגַם שְׁמוֹת שְׁל י"ה ג"כ חוֹל כְּמוֹ כִּי מִשְׁחִית ה' אֶת הָעִיר וְכַבֵּר הַשִּׁיגוֹ הַגְּבָ"א פְּלִשְׁקָעֶלְם בְּסִפְרוֹ פ' וַיִּרְא וְדַחָה דְּבַרְיוֹ.

וְע"ש שׁוֹר שְׁתִּי קו' הַמְּהַרְשֵׁ"א וְרִיטְבָ"א ע"פ הַמַּד"ר וַיִּרְא עַל הַפ' רַק לְהַאֲנִשִּׁים הָאֵל כו' ד"א אֵלֵהוֹת הַרְבֵּה וְלִכְּנָן בָּא הַגַּמ' פֶּאֶן לְהוֹצִיא מִזֶּה דְּכָל הַשְּׁמוֹת שְׁל אֶלְף דְּלָת הוּא חוֹל וְאֵף פְּסוּק זֶה דְּרַק לְהַאֲנִשִּׁים הָאֵל ג"כ חוֹל: כ) קְרוּבָה עֲרֵשׁ"י הַחֲשׁוּבּוֹן, וְעִי' מְהַרְשֵׁ"א שְׁבַת ד"י ע"ב.

וּבְקִרְיָאֵת אֲמִלְטָה נָא מְשׁוֹ"ת תְּשַׁב"ץ ח"ב ס' מ"ט אַרְיִכוֹת: כב) כִּי לֹא אוֹכַל לְעֲשׂוֹת. רִשׁ"י עוֹנֵשׁ עַל אֲמָרָם כִּי מִשְׁחִיתִים אֲנַחְנוּ, עִי' קוּבֵץ דְּרוּשִׁים חוּבְרַת ד' ס' כ"ט דְּבַמְנַחֹת מ"א א"ל מְלֶאכָא לר' קְטִינָא בְּעֵינֵין רְוִתְחָא עוֹנֵשִׁינָן עַל עֲשָׂה, וְצ"ב אִיךָ תְּלָה הַמְּלֶאֶךָ בְּעֲצָמוֹ וְלֹא אָמַר עוֹנֵשׁ הַקַּב"ה אֲעֲשֶׂה, וִי"ל עַפְמ"ש הַגְּרֵשׁ"ק מִבְּרָאָד בְּטַעַם דְּאִין עוֹנֵשִׁין עַל עֲשָׂה רַק בְּרוּתְחָא.

מְשׁוּם דְּמִדּוּתֵיו שְׁל ה' מִדָּה כְּנִגְד מִדָּה, וְהַמְּבַטֵּל עֲשָׂה בְּלֹא חֲטָא רַק בְּשׁוּא"ת. לֹא יִתְכַן לְהַעֲנִישׁוֹ בְּמַעֲשָׂה אִךָ בְּרוּתְחָא דְּנִימָן רְשׁוֹת לְמִשְׁחִית מְשַׁלְמִין לוֹ כְּמִדְתּוֹ בְּשׁוּא"ת, שְׁאִין אוּמְרִים לְמֶלְאֶךָ הִרְרָה יָדָה, וְדַפְח"ח, וְיָדוּעַ דְּמִשְׁפֵּט הַבָּא ע"י ה' בְּעֲצָמוֹ מִבְּחִין, כַּמ"ש הָאִישׁ אֶחָד יִחְטָא כו' רַק בְּמִשְׁפֵּט הַבָּא ע"י ב"ד שְׁל מַעְלָה לֹא יוּבַחוּ, וְלִכְּנָן שְׁפִיר דְּיִיָּק

המלאך ואמר, עֲנִישִׁינָן אַעֲשֶׂה הַיְיָנוּ אָנּוּ ב"ד שֶׁל מַפְלָה: כג) הַשָּׁמַשׁ יֵצֵא עִי פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ בְּרִכּוֹת ז' דְּהַקְרָא קמ"ל דְּלוֹט מִצַּד עֲצָמוּ לֹא הִי' רֵאוּי לְעוֹנֶשׁ, רַק מִחֲמַת דְּבִאוֹתוֹ יוֹם מְנוּהוּ שׁוֹפֵט עֲלֵיהֶם כְּמוֹ שִׁפְרָשׁ"י בִּפ' וְלוֹט יוֹשֵׁב, וְהִי' לוֹ לְהוֹכִיחַ אוֹתָם אֲלֵא דְמִצְנֹת תּוֹכְחָה אֵינָה אֲלֵא מ"ע דְּהוֹכַח תּוֹכִיחַ, וְאֵיתָא בְּמִנְחוֹת מ"א, דְּבַעֲיָדָן רוּתְחָא עֲנִישִׁינָן אַעֲשֶׂה, וְיָדוּעַ מְחֻז"ל בְּרִכּוֹת ז' בְּשִׁעָה שְׁהַחֲמָה זֹרְחַת וּמְלִכֵי אוּה"ע מְשַׁתְּחֹוּן מִיַּד ה' כּוּעַס, וְאַח"כּ הַשָּׁמַשׁ יֵצֵא עַל הָאָרֶץ וְהוּי עֵינָן רוּתְחָא, אֲבָל אַז כְּבָר בָּא לוֹט צוֹעֲרָה.

ועי' בְּתִיבַת גְּמָא לַהֲפִמ"ג תְּמָה עֲלֵיו דְּהָא בְּתוּס' מְנַחֹת כ' דְּדוֹקָא בְּעִשָׂה שְׁאֵינָה חַיִּיבַת הוּא שְׁמַעְנֵנְשִׁין רַק בְּעֵינָן רוּתְחָא, אֲבָל בְּעִשָׂה חַיִּיבַת לְעוֹלָם מְעַנֵּנְשִׁין. וּבְקָאֵת א"ש דְּקוֹדֵם מ"ת לֹא נִצְטוּוּ בְּעִשָׂה ז', וּל"ה בְּכָלֵל עֲשֶׂה חַיִּיבַת וְעַמ"ש לְעֵיל בִּפ' לָךְ (י"ג ז) אִי חַיִּיב תּוֹכְחָה הוּא גַם בְּכוֹתֵי הָעוֹבֵר עַל ז' מִצְוֹת.

וגם בְּקוֹדֵם מ"ת אִי שְׁיִיף הַמ"ע דְּתוֹכְחָה, וְעִי' בְּכַל"ח שְׁהִבִּיא רִיטְב"א ר"ה ט"ז ב' דְּאֲפִי בַמ"ע חַיִּיבַת ג"כ אֵין ב"ד שֶׁל מַעְלָה מְעַנֵּנְשִׁין רַק בְּעֵינָן רוּתְחָא. וְעִי' בְּכוֹר שׁוֹר ב"ב ט' ב' הָא דְנוֹתָן צְדָקָה מִתְבָּרַךְ בּו' בְּרִכּוֹת דְּאִיכָא ו' לְאוּוּיָן בְּצְדָקָה וְאֵע"ג דְּאִיכָא גַם עֲשֶׂה, אִף בְּעִשָׂה דְּלִיכָא עוֹנֶשׁ בַּעוּה"ז גַם שְׁכָר מִצְוָה לִיכָא בַּעוּה"ז.

אֲבָל לְאוּוּיָן דְּאִיכָא עוֹנֶשׁ בַּעוּה"ז גַם שְׁכָר אִיכָא בַּעוּה"ז, וְלִכֵּן אֵינּוּ מִתְבָּרַךְ רַק בְּשְׁכָר ו' לְאוּוּיָן שְׁאֵין עוֹבֵר פ"ש. וְאֵין לְהַקְשׁוֹת הָא לְאוּי דְּצְדָקָה הוּי לְאוּ שְׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה וְאֵין לוֹקִין עֲלֵיהֶם.

וְא"כ לִיכָא עוֹנֶשׁ בַּעוּה"ז, אִף ז"א דְּהִיא הַנוֹתְנָת פִּינּוּן דְּאֵם עוֹבֵר עַל לְאוּ שְׁיֵשׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה נְעֻנֶשׁ בַּעוּה"ז, א"כ מַכ"ש דְּמִדָּה טוֹבָה חֲרוּבָה הַמְקַיֵּים אֵת הַלְאוּ בְּמַעֲשֶׂה צְרִיף לְהִיּוֹת שְׁכָרוּ בַּעוּה"ז: כד) גְּפָרִית א"ש.

פִּי' שׁו"ת אַגְוֹת אֲזוּב מִדְּבָרֵי בַח"י שְׁבַת ד"י מ"ש בְּעֵינָן זֶה וּבִפ' נִצְבִּים (כ"ט ב') גְּפָרִית וּמְלַח, וְאֲשֶׁת לוֹט ג"כ הִי' לְנִצִּיב מְלַח, וּבְדוֹר הַמְבוּל אִי' שְׁהִי' הַתִּיבָה מְעַצִּי גְּפָר שְׁאֵם לֹא יִשׁוּבוּ יְדוּנוּ בְּגְפָרִית וְכ' דְּעוֹנֶנְשִׁין הֵם בְּבַח"י מְלַח, כְּשֵׁם שְׁמֵלַח נִצְרָף לְכָל הַמַּאֲכָלִים וּמְבַלְעָדוֹ לֹא יַעֲרְבוּ שׁוּם מַאֲכָל, כֵּן א"א לְהַתְקַיֵּים הָעוֹלָם מִבְּלֵי מִדַּת הַדִּין כִּי אִם הִי' רַק רַחֲמִים הִי' הָאֵדָם מְסִיר יְרֵאָתוֹ ית' מַעַל פְּנֵיו כִּי לֹא הִי' יָרָא מְעוֹנֶנְשׁ, לֹא כֵן ע"י פַּחַד הָעוֹנֶשׁ חַיִּי יִתֵּן אֵל לְבוֹ שְׁלֵא לְחַטָּא.

וְכ"ה בְּבְרִכּוֹת ז"ה נֶאֱמַר בְּרִית בְּמִלַּח וּבְרִית בְּיַסוּרִין מֵה מְלַח מְמַתְקַת בְּשֵׁר כֵּן יַסוּרִים מְמַרְקִין עוֹנוֹתָיו, וּבְסִנְהֶדְרִין ק"ז אֵיתָא דְּדוֹר הַמְבוּל וְאֲנָשֵׁי סְדוּם אֵין לָהֶם חִלְעָה"ב, מְשׁו"ה נְדוּנוּ בְּגְפָרִית וְרוּתְחִין לְהוֹרוֹת שְׁעוֹנָם לֹא נִתְכַפֵּר, וְאֲשֶׁתוֹ שֶׁל לוֹט שְׁבִנְכוֹת אֲבָרְהָם נִצּוּלָה.

וְהַנִּצֵּל בְּזִכּוֹת אַחֲרִים אֵינּוּ רוּאָה בְּמַפְלָתָן שֶׁל רְשָׁפִים, בְּאָה עֲלֵיהֶם הַמִּיתָה פ"י מְלַח הַמּוֹרָה עַל עוֹנְשֵׁי הַגּוֹף ע"ש אַרְיִכוֹת מְזָה: כו) מַאֲחֲרִיו, רִש"י מַאֲחֲרִיו שֶׁל לוֹט, וְק' מֵה בְּעִי רִש"י בְּזָה, וְכ' בְּשֵׁם הַג' ר"ש מַאֲסַמְרָאֲפָאֵלִי ז"ל דְּאִי' בְּרִש"י מֵה רָאָה קֶרַח לְחִלּוֹק עֵינָיו הַטְּעַמּוֹ, וְכֵאֵן בְּאֲשֶׁת לוֹט ג"כ ק' הָא אָמַר לָהּ אֵל תְּבִיט אַחֲרֵיךְ וְלָמָּה לֹא הִשְׁגִּיחָה עַל דְּבָרֵי הַמְּלָאָךְ, וְרַק שְׁרֵאָתָה בְּרוּה"ק שְׁמִשִּׁים יוֹצֵא מִמֶּנָּה רוּת וְדוֹד, וְזֶה שִׁפְרָשׁ"י מַאֲחֲרִיו

שֶׁל לוֹט שֶׁהִסְתַּפְּלָה מֵה שְׁעֵתִיד לְצֵאת מְלוֹט:שָׁם) נֶצִיב מֶלֶח, עֵי' בִּס' יָבִין שְׁמוּעָה בְּשֵׁם הַג' מִטָּה מִשָּׁה דְמֶלֶח סְדוּמִית מְסֻמָּא עֲנִים.

וְיָדוּעַ שֶׁהִי מִחֲטִיר גְּפָרִית וּמֶלֶח וּכְמ"ש בִּפ' נֶצִיבִים וְכֵאן קִינְצָר הַכ', וְאֶפְשָׁר שֶׁמֶלֶח סְדוּמִית הוּא מְוֹרָקֵב מִגְּפָרִית וְלִכֵּן קָרָאוּ כָּאן בְּשֵׁם גְּפָרִית, וְאוֹתוֹ מְטָר בָּא אַחֲרָי לֹוט כִּי אֵילוֹ הִי בָּא לְפָנָיו ל"ה יָכוֹל לְלָכֵת, כִּי לֹא יוּכַל אָדָם לְלָכֵת וּפְנָיו אֶל הָרוּחַ אֲשֶׁר מְשֵׁם הַמְטָר וְשָׁלַג, וּמִכ"ש כָּאן שֶׁהִי הַמְטָר גְּפָרִית וּמֶלֶח סְדוּמִית וְלִהְיֵי צְוּה לֹו אֶל תְּבִיט מֵאֲחֲרָיָהּ, וְעוֹד צְוּה לֹו שְׁלֹא יַעֲמֹד בְּכָל הַכֶּפֶר כִּי יָדוּעַ כָּאֲשֶׁר יוֹלִיף רוּחַ שְׁלַג וְיִמְצָא אֵיִם עוֹמֵד אֲזִי הַשְּׁלַג יִכְסוּהוּ מִשֵּׁא"כ כְּשֶׁרָץ וְהִילָף, וְהִנֵּה לְאִשֶׁת לֹוט קָרָה כִּזָּה כָּאֲשֶׁר הִבִּיטָה לְאַחֲרֹו אֲזִי הַמֶּלֶח סִימָא עֵינָי וְלֹא יָכֹלָה לְלָכֵת וְהָרוּחַ הוֹלִיף עָלֶיהָ אֶת הַמֶּלֶח וְנִעְשִׂית גַּל שֶׁל מֶלֶח, וְלִכְּפֹה הִי הָאֲזִהְרָה בְּמָקוֹם שֶׁהוּא עֵמֶק שְׁנָה שְׁאִין שֵׁם מְקוֹם גְּבוּהָ לְהִתְעַפֵּב שֵׁם הַמֶּלֶח, אֶל יַעֲמֹד עַד הִהָרָה שֶׁהוּא חֲקִים גְּבוּהָ וְשֵׁם לֹא יִתְעַפֵּב הַמֶּלֶח, וְלִכֵּן כ' וְתִהִי נֶצִיב מֶלֶח וְתִהִי מֶלֶח.

(וְעֵי' בְּנֻדָּה ד"ע ע"ב דְּלֹא מִשְׁמַע כֵּן. וְעֵי' בְּסִפְר דְּחִיִּים לְאַחֲרֵי הַמְהָרָ"ל ז"ל ח"ג פ"ד דמ"ש חז"ל חֲדַל לְהִיּוֹת לָהּ אֲנֹרַח כְּנָשִׁים, כְּלוּמַר שְׁל"ה לָהּ דְרָף שְׁאָר נָשִׁים שֶׁהֵם קִמְצָנִיּוֹת, וְהִנֵּה דְרָף מֶלֶח לְהִיפֹף מִדְּבוּרָה כִּי מֶלֶח נִתְגַּדֵּל בְּקִרְקַע הַמְקוֹלְקֵלֵת וְעַם כ"ז הַנְּאֻתָה מְרֻבָּה, כִּי לֹא יִמְשֹׁף אָדָם אַחֲרֵי שְׁכֵנָיו שֶׁהֵם צָרִי עֵין וְלִכְּפֹה צָרִיף לְהִיּוֹת עַל שְׁלַחְנֹו בְּרִית מֶלֶח כְּדִי שְׁיַעֲוֹרֵר אוֹתוֹ עַל הַנְּדִיבוּת, וְזֶה עֲנִין אִשֶׁת לֹוט שְׁלֹא נִתְנָה מֶלֶח לְאוֹרְחִים, וְכֵן אוֹתָהּ רִיבָה שֶׁהִמִּיתוּ אֲנָשֵׁי סְדוּם ע"י שְׁמִשְׁחָנָהּ בְּדָבָשׁ עַד שֶׁהִיָּתָה לְמֵאֲכָל דְּבוּרִים ע"ש: וּבְעֵיקָר הַדְּבָר בְּמַחז"ל בְּמֶלֶח חֲטָאת וּבְמֶלֶח בָּא לְהִנְהִיג, צ"ב כִּי עָשָׂה מִשְׁתָּה לָהֶם וּמִסְתַּמָּא הָאִשָּׁה אֲנָפִית וּמִבְשָׁלָת וְלֹא הִקְפִּידָה וְעַל מְעַט מֶלֶח הִקְפִּידָה, וִי"ל דְּדָרָף בְּעַל אֲכֻסְנִיאוֹת מְשִׁתְּדִלִים שְׁיָהֵן הַמֵּאֲכָלִים מְבוֹשְׂמִים וּמְלוֹחִים שְׁיַעֲרֵב לְאוֹרְחִים וְיִבֹאוּ עוֹד הַפְּעַם, וְכֵן אִם א' יַעֲשֶׂה מִשְׁתָּה רוּצָה שֶׁהִקְרוּאִים יְהִנּוּ, אֲבָל הַנּוֹתֵן בַּע"כ אִם מְעַמִּידִים אֲנָשֵׁי חֵיל בְּבֵית בַּע"ב וּמְוַכְרֵחַ לִיתֵּן לָהֶם לְאֲכֹל מוּבָן כִּי בַּע"ב אִינוּ מְקַפִּידִים אִם חֲסֵר מְעַט מֶלֶח, כִּי לֹא חוֹשֵׁשׁ שְׁיִבֹאוּ עוֹד הַפְּעַם, וְכֵן אֲבָרְהָם חָפֵץ שְׁיִבֹאוּ עוֹד הַפְּעַם.

אֲבָל לֹוט כְּשֶׁבָּאוּ הָאוֹרְחִים הִיָּתָה אִשֶׁתוֹ מְוַכְרַחַת לַעֲשׂוֹת שְׁלֹא תִתְבַּיֵּשׁהּ שְׁיִאֲחָרוּ לָהּ אִשֶׁת אֲבָרְהָם נוֹתֵנָת לְאוֹרְחִים לְאֲכֹל וְאִתָּהּ לֹא, אֲבָל הַתְּבַשִּׁיל הִי כָּחוֹ לְפָנָי אֲנָשֵׁי חֵיל בְּלֹא טַעַם וּמֶלֶח וְתַבְלִין, וְכָאֲשֶׁר טַעַם לֹוט וְרָאָה שְׁאִי אֶפְשָׁר לְאֲכֹל, וְא"ל לִיתֵּן מְעַט מֶלֶח, אֲזִי נִתְנָה בְּקוֹלָהּ אִף מְנַהֵג רֵשׁ הַזֶּה כו' הִיָּנּוּ לַעֲשׂוֹת מֵאֲכָלִים סְנָבִים כְּדִי שְׁיִחְזְרוּ וְיִבֹאוּ.

וְאִם כָּבָר בָּאוּ בָּאוּ אֲבָל לֹא לְהִרְגִיל אוֹתָם לְבֹאוּ, וְאִי דְאִשֶׁת לֹוט עַד הַיּוֹם עוֹמֵדָת נֶצִיב מֶלֶח וְכָל יוֹם בָּאִים הָעֲזִים וּמְלַקְקִים בְּקוֹלָהּ וְלִמְחָרֵת צוֹמַחַת הַחֲדָשׁ וּבָאִים עוֹד הָעֲזִים כו' וְזֶה חֲדָה כְּנֻגַד חֲדָה דְּכָל כְּנֻנְתָּה שְׁלֹא נִתְנָה מֶלֶח שְׁלֹא יִבֹאוּ עוֹד הַפְּעַם, כְּנֻגַד זֶה הָעֲזִים מְוֹטְעֵם לָהֶם הַמֶּלֶח וּבָאִים כָּל יוֹם לְלַקְקָהּ וְעֵי' בְּזֶה בְּסִפְר אוֹרָה וְשִׁמְחָה בְּהַשְׁמָטוֹת: וּבְקוֹבֵץ קֹהֵלֵת אֲשֶׁר ס' כ"ה רִאִיתִי שֶׁהִקְשָׁה אֲמָאי חֲשִׁיב לְבוֹרוֹת בְּנֻדָּה ד"ע כ"ב שְׁתִּתָּהֵן אִשֶׁתוֹ שֶׁל לֹוט מְטַמָּא דְמַת מְטַמָּא וְאִין נֶצִיב מֶלֶח מְטַמָּא.

לרש"י פ"ז דח"ו דבאה"נ לא חהני שינויי. וקא מת אסור בהנאה ואפ"ל מת עפוי"ם עי במשל"מ ה' אבל, וישועות יעקב אה"ע סי' כ"א וא"כ מה בכך שישועות ללמח, וי"ל דלא הנה מקודם מיתה רק תיקף נציב תלח.

ואף לראב"ע פכ"ז דהי' חיתה מקודם. י"ל דקודם מ"ת לא הי' חת מטמא ואסור בהנאה ורק משנותנה תורה ואז היתה נציב מלח ודומה לחמץ שנפל בדבש קודם הפסח דנשתנה לדבש ומותר בפסח, ופי' בספר אהרן דאורייתא פלל ד': ועי' במג"א סי' רט"ז סק"ד בהוסף ובח"י ומקו"ח סי' תס"ז סק"ד בזה, וע"ש במגן האלף סי' תס"ז שהביא ג"כ ראי' מאשת לוט פשעתיק לעגנו אחר שאינו מענינו הראשון בטל שמי' מיג'ל וכן באיסור שנותהפך לדבש ע"ש.

ובקובץ חדישים היו"ל ע"י אגודת הרבנים חוברת ט' סי' ס' הובא בשם אחי הרה"ג הר' שלמה ואב שליט"א דאין ראי' דשאני התם דמעולם לא הי' האיסור טומאה דמקודם היתה חי ואח"כ נתהפכה לנציב מלח, אבל בנבלה לדבש שהי' מקודם איסור.

י"ל דאזלינן בטר מעיקרא. אבל להראב"ע הנ"ל דהי' מיתה לקודם שפיר יש ראי' דבטר השתא אזלי'.

וכ"מ הזה"ק נירא דק"ח ע"ב דמיתה מתחילה ממחבלא ואח"כ נתהפכה לנציב הלח, וע"ע בפסקי מהרא"י מהתה"ד סי' ק"ב באשת אלי' הנביא אם מותרת להנשא והביא ראי' מאשת לוט דמיתה ונתהפכה לגוף אחר אעפ"כ אינה מטמאה כן אשת רעהו ולא אשת מלאך ע"ש ובב"ש אה"ע סי' י"ז סק"א: כז) אל המקום אשר עמד.

בברכות כ"ו תפלות אבות תקנום, ערמב"ם פ"ט ה"א ממלכים כ' ג"כ אברהם תקן שחרית יצחק מנחה יעקב מעריב. ואולם בפ"ה ה"ח מתפלה פסק כ"ד' תפלות נגד תמידים תקנו.

ועי' בהגהות הגרסאות שם דהאמת הוא דבזה ליכא שום חילוק דאבות תקנו תפלות, ושם בהלכות מלכים דמדבר מן סדר התפשטות מצות ה' עד שבא מ"ר, נקט הענין כפי מה שהוא, אולם במה שהוא חובה עלינו הנה פלל גדול אין למדין דבר מקודם מ"ת בירו' פ"ג דמו"ק ופי' רמב"ם בפה"מ סופג"ה ומשל"מ פ"י ה"ז ממלכים וא"כ נהי' דאבות תקנו מ"מ אין תקנתו לחוב עלינו, וחספי זה צ"ל דאנשי כה"ג תקנו נגד תמידים ורק משום תקנתא אנו מצווים להתנהג כן.

וכן משמע לשון הש"ס פאן תפלות אבות תקנו ואסמכינהו רבנן על קרבנות, היינו דזאת בודאי ברור דאבות תיקנו רק רבנן דעשאו חוב עלינו הוא דומיא דקרבנות: ושם בדכ"ט הביא בשם עקרים פכ"ד לרביעי, כי יקרה בתפילות שלא תקובל שה' יודע פי אם יבצע מגמתו יהי' לרעתו, פחו שאם מתפלל על בנים ויוכל להיות פאבשלום שבקש להרוג את אביו.

וכן בעונש דילמא יהי' שחור לרעתו, ולזה יהי' מוכחר התפלה והטוב בעיניך פשה, פלומר בכל דבר אשר אני מתפלל אל תפן אל דברי שפעמים הרבה אני שואל דבר שהוא רע לי ולכן אתה תבחר וכל מה שטוב בעיניך עשה, וכ"מ בתנחומא תרומה דפי' כן פונת שלמה מלכים א' (ח' מ"א) ואל הנכרי אשר לא מעמך ישראל וגו' ועשית ככל

אֲשֶׁר יִקְרָא אֵלָיו, דאל"כ יקרא תגור אֶבֶל יִשְׂרָאֵל פֶּשֶׁה כְּפִי מֵה שְׂאֵתָה תִּבְיִן עֵשׂ"ה ועי' ביע"ד ח"ב דרוש י"א ובשו"ת זכרון יצחק סי' ס' אריכות: ובברכות (ו' ב') הקובע מקום לתפלתו אלקי אברהם בעזרו ואברהם מנ"ל שקבע מקום שונאמר וישפם אברהם בפקר אל המקום אשר עמד שם.

ואין שכינה שורה אלא בביהכ"נ או במקום קבוע בביתו פשאינו יכול לילה בביהכ"נ, ול"ק הלא ה' מלא כל הארץ כבודו, וכ' האר"י ז"ל דעתה בגלות נקראים ישראל נדה כמ"ש פ"כ לנדה היתה איכה (א' ח') ונדה אסורה לישוב עם בעלה על מקום שאינו קבוע שפע נוד, ועי' בס' בית אלקים למבי"ט שפר א' פ"ה.

וז"ש ויקרא אברהם את שם המקום ההוא ה' יראה, שיהי' המקום ההוא מוכן תמיד שיראה ה' לזכות את ישראל. וכן להיפך במקום שנעשה עבירה בכחו למשנה בו עוד רפ, ואחז"ל (ערש"י וישב ל"ז י"ד) על שכם מקום מוכן לפורעניות פניות שם פינו דינה, ומכרו יוסף ונחלק בית דוד וכמ"ש באבות פ"ד מ"ב מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה.

וכ"כ באלשיך בהעלותך דבמקום שמקיימים תורה ומצות שם שורה קדושה, ובמקום עבירה שורה טומאה, ולכן הסיט ה' ישראל במדבר בח"ב מסעות ולא עמדו במקום א' עד תום הגזירה ואח"כ יסעו לא"י, דבמקום שעשו אינה חטא מיד עמוד הענן נוסע משם ע"ש, ולכן בע"ת צריך לעשות תשובה באותו מקום שחטא כדי להרוג המזיק הנברא באותו מקום מהחטא כמ"ש ביע"ד דרוש א' ועפרר"א ספמ"ה ובתוס' סוטה (י"ד א') בבית פעור ששורה משחית הנברא מחטא ישראל לולא קברו של משה המתיש פחו ע"ש, וכ"כ בזה"ק דאסור לדור בבית שהי' בו רשעים פי יחטא שם: כט) ויזכר אלקים.

רש"י שהי' לוט יודע כו' פי' לנית חן מ"ש בזה: לג) ותשכב ערש"י. ועי' מהרש"א ב"ק ל"ח דסותר לסוגיא דהכא דקאמר הבכירה עשתה פהגן שהקדימה, ועי' רא"ם ובלחמי תודה לכן ההפלאה דכ"ג דרוש נעים, ופי' בפ' דברים (ב' ט') בשם אורח מישור.

ובשו"ת מקום שמואל בקונטרס שערי התירוצים על נזיר מ"ב מנין שאין ה' מקפח וברש"י ולא עוד וכו' והאי ולא עוד נראין כשפת יתר דפי' אין ענינו לכאן, דרש"י נשמר בזה דלא תקשי דמנ"ל דבשביל שכר שיחה נאה כו' ואימא משו"ה פ' להבכירה לפי שפתחה בזנות ולימדה לאחותה, משא"כ צעירה שלא פתחה בזנות וכמ"ש במדרש נרש"י.

לזה פרש"י דר"ח דדריש בשביל שכר שיחה נאה איהו לא ס"ל דרש זה לפי שפתחה בזנות פירסמה דבאמת לאו לזנות יחשב להם כמש"ל דעלי' נאמר צדיקים ילכו בם, אלא משו"ה פירסמה הכ' לפי שקראתו מואב משא"כ צעירה שאמרה בן עמי שיחה נאה.

והמהרש"א בב"ק הניח בצ"ע רש"י שסותר א"ע לגמ' ולפמ"ש לק"מ דלעיל אמרי' לוט שנתפונן לעבירה נא' ופושעים יפשו בו, בגותיו שנתפוננו למצוה נאמר צדיקים ילכו בם, ופרי' מינס אנוס, ומתריץ נקוד על ובקומה דבקומה ידע מה הו"ל למיעבד דלפניא אחריתא לא הו"ל למישתי.

ונזה שפרש"י ודאי מעשה הבכירה ל"ה זנות אפ"ל ללוט פנ"ל ומשו"ה זכתה להקדים ד' דורות לישראל וכו' דקדימה זו עשתה פעולה שלא יהי' שום עבירה לא לה ולא לאביה, אבל בזה שפתחה פתח לצעירה ויצא מזה עבירה וזנות לאבי' דלא ה"ל לשותות כו' לזה פרסמה הכ' ע"ש: ובס' באר שבע היריות ד"י תמה אהא דנקוד ונקומה דבקומה ידע כו' מתוס' ב"מ פ"ז ד"ה למה בשם ב"ר דכ"מ שהפתב רבה דרשי' הפתב, א"כ אף שהנא"ו מנוקד עדיין נשאר תיבתנקומה, אבל מרש"י בחנמש נראה שנקוד כל התיבה ונקימה, אבל בב"ר וגמ' איתא רק על הנא"ו וצ"ע (ובמהרש"א הוריות תי' שנקוד על ו' ראשון של ונקומה וכו' ה"י ולא ידע בשפכה בקומה, שה"פ דל"י בבקר אם שפכה אצלו וחינה תידק הא בקומה גופה ידע דהי' שפור ול"ה לו למשתי ונשפיר אתה דורש הפתב), וכן מצאתי בס' מאירי אור בהוריות ומצא בחנמש ישן נקוד פולה, וי"ל גם בפשט הגמ' למה נקוד על ו' ונקומה היינו הו' אותיות ונקומה ע"ש: לו) רש"י אע"פ שאין מתעברת מבר.

ועי' בח"ר פמ"ג פלוגתא בזה. ועמ"ש בפ' לך (ט"ז ד') ועוד כ' האחרונים דבבגרות מתעברת מביאה ראשונה, וע"ע בשו"ת חדות יעקב תנינא סי' י"ח מדודי הגאון אבד"ק לאסק שליט"א.

וע"ע בשדי חמד בחלק הפללים אות א' סי' ע"ח שכ' דאין הפשט כר"ן דמיעוט איפא דמתעברות מביאה ראשונה רק דזמנין דמתעברה וכמ"ש רש"י כאן בפ' וירא (י"ט ל"ו) בבנות לוט דאלו שלטו בעצמן וכו' וע"ע בקובץ פנסת חכמי ישראל היו"ל באדעסא ש' תרנ"ז סי' קע"א בזה: לז) עד היום.

פ"ל בתיב"ע עד יומא דין, ובפסוק ל"ח על עד היום פ"ל בתיב"ע עד זמן יומא דין, ועמ"ש בזה בחמדת ישראל הנדפם מחדש בהוספות על מל"ת י"ב: כ א) ניסע. רש"י שיצא ש"ר על לוט עי' פגי יהושע ב"ק דצ"ב.

בתד"ה פאשר מ"ש בזה. וע"ע בס' זית רענן בח"ב בסופו כ' דבפ' לך (י"ב ה') וניקח אברם את שרי ואת לוט, והק' בזה"ק למה לקח לוט הא אחז"ל אל תתחבר לרשע, ותי' דראה ברוה"ק שעתיד לצאת ממנו מלכות בית דוד ולכן נלחם בעדו, אף עתה אחרי המעשה שבא לוט על בנותיו ונולדו עמו ומאב שיצא מלכות ב"ד, עתה התרחק משם: (ב) רש"י כאן לא נטל רשות עי' שו"ת גור אריה? הודא אה"ע סי' מ', ומגודל אריכות לא העתקתי: ג) בעולת בעל.

עי' בכתובות דס"א א' ובמהרש"א שם, ובישועות יעקב עה"ת. ועי' באוה"ח מ"ש בשם הרמב"ם, והוא בפ"י ה"א ממלכים, ועי' בזה בריטב"א ורמב"ן מפות ד"ט, ובשטמ"ק ב"ק צ"ב, ובשו"ת מהרי"א יו"ד סי' ש"ג: ו) באוה"ח בעכו"ם מחשבה כמעשה, כ"כ בירושלמי פ"א דפאה ועי' ביפה מראה, ובתוס' קידושין ל"ט ב' ד"ה מחשבה, ובערבי נחל בשבת שובה ש' תקנ"ב, ובענין בעכו"ם ל"מ תשובה, ועי' לעיל בפ' בראשית (ד' ט"ז): ז) כי נביא הוא פרש"י, ועי' בס' יד אליהו להגר"א ז"ל מקאליש ח"א סי' מ"א שנסתפק אי חומר לסמוך על רוח הקודש בתערובות טרפה בין הפשרות, אי מכיר ברוה"ק איזה הטרפה, ולכאורה יש לפשוט מכאן דאמר הקב"ה לאבימלך השב א"א כי נביא הוא ויודע שלא נגעת בה, וק' הא אברהם הי' פהן ואסור בשבוי', ומה מהני הרוה"ק,

אף יש לזכור דעיקר דאסור לסמוך על רוח"ק דתורה לא בשמים כד"מ דנ"ט, וזה דוקא לאחר שניתנה תורה בארץ לא ניתנה להשתמש ברוח"ק ובת קול, אבל אברהם הי' מקיים התורה בעודנה בשמים ודאי מותר להשתמש ברוח הקודש ע"ש, והנה בעיקר דבריו קדמו המהר"ל בגור אריה פ' ניגזש (ח"ו י').

ופי' ברמב"ן פ' ראה (י"ג ד'), ובתם סופר או"ח סי' ר"ח, ובכל"ח פ' ניגזש מ"ש בזה: ובב"ק צ"ב מקשי' אטו אשת הדיוט ל"ב לאהדורי וכו' והגאון ר"ר העשיל ז"ל אמר עפ"מ ש' פריש יבמות המקדש איילונית א"צ גט דהוי קידושי טעות, וכו' תוס' ביבמות ד"ב ע"ב ד"ה או ובאה"ע סי' ח"ד סעיף ד' אם הפיר בה שאיילונית וקדשה הוי קידושין, ושרה ג"כ הי' איילונית, וקשה מה השב א"א, הא לא הוי פלל אשת איש, לזה אמר כי נביא הוא והפיר בה שאיילונית דהוי קידושין והיא א"א, ועי' בתוס' יו"ט פ"ח מ"ז דב"ק שכו' דמגמ' משמע דאברהם עצמו הי' צריך לפיוס כמ"ש אכסנאי שפא לעיר כי, ובמד"ר משמע דלא הי' צריך לפיוס דא"ל מי מפיוסו שלא נגעתי בה א"ל כי נביא הוא ופרש"י ג"כ ויודע שלא נגעתי בה ע"ש וב"ש התלמוד כ' עפ"מ ש' בשפת נ"ה אע"ג דלא מקבלין תוכחה צריך להוכיח, וכו' תוס' דדוקא אם יש ספק אם יקבל אבל אי בנדאי לא יקבל הנח להם חוטב שיהי' שוגגין ואל יהי' מזידין, וא"ש הפשט השב א"א מ"מ ודקאמרת הגוי גם צדיק תהרוג הלא אמר לי אחותי כו' היינו מפני פה לא הוכיח אותי דלמא אקבל ממנו, לזה אמר כי נביא הוא ויודע שלא יקבל ממנו ולכך לא אמר דמוטב שיהי' שוגגים כו' ואי הא אעפ"כ הי' שוגג שסבר אחותו לזה אמר אכסנאי כו' שהי' לו ללמוד ד"א, ובמפרשי ה"ם הק' פ"ש דהוי שוגג הא ב"נ ל"צ התראה ונהרג גם בשוגג כמ"ש רש"י במכות ד"ט א', וא"כ ל"ש מוטב יהי' שוגגים, ויהי' מזה ראי' להר"מ ולח"מ פ"י ממלכים דדוקא בקרוב למאד ב"נ חייב אבל בשוגג גמור פטור וקאן שלא ידעשהיא אשת חבירו שפיר פטור ע"ש, אבל מה שמסיק שהי' לו ללמוד כו' והא הכא הוי שוגג גמור ופטור וכו' בס' בנק אריאל, אבל ניקח למ"ש בשבועות די"ח אהא דסמוך לוסתה ואפניסה, וקשה הא וסתות דרבנן, וכו' הרשב"א פ"ן דעכ"פ מדרבנן הי' לו לפרוש סמוך לוסתה חייב קרבן אף מדאו' דל"ח אונס דהי' לו לפרוש מדרבנן ומוכיחים מעשיו דל"ה אונס ע"ש, וא"כ א"ש פ"ן דהי' לו ללמוד ול"ח אונס ממילא חייב ב"נ דא"ל התראה.

ועי' בשאגת אריה על מכות ד"ט שפ"ט ג"כ בדרה"ח מו"ה דוד נ"י הק' על מהרש"א ברכות ל"ד ב' שפ' הא דכ' כי נביא הוא לא קאי על השב א"א רק על ניתפלת בעדה וחי' והפ' שהוא נביא ויודע שע"י תפילתו תחי'.

ולפי"ז מה מקשה בגמ' אטו א"א מהדיוט ל"ל לאהדורי, ולהמהרש"א לא קאי כי נביא הוא על השב כו' רק על ניתפלת. אבל באמת רש"י בחומש כ' ג"כ פ"ן ואל תהי' סבור שתתגנה בעיני' ולא יתפלל עליך כו' נביא הוא ויודע שלא נגעתי בה ויתפלל בעדה, וזה לפי מסקנת הגמ' שם, וכו' במד"ר.

ועי' ג"כ באוה"ח. ובכתב סופר הביא מדרש פליאה אמרי נא אחותי את מפאן ששוחטין לחולה בשבת והפ' פחו דלשרה ל"ה ספנה אעפ"כ הותר לה בשביל פק"נ דאברהם כמ"ש ביומא דפ"ה מוחי בהם ושמע' דפק"נ דאחרים ג"כ מותר ואומרים לו חטא פדי

שְׂיִזְכֶּה חֲבִירָה פ"ש, ועי' בס' אֲמָרֵי הַצְּבִי ב"ק צ"ב אַרְיָכוֹת באוה"ח פָּאן: יב) בְּנֵי בָּנִים כְּבָנִים.

עי' יְבָמוֹת ס"ב ב' דְּהוֹכִיחַ בְּש"ס מ"פ וְיִצְאָ (ל"א מ"ג) הַבְּנוֹת בְּנוֹתֵי וְע"ש בְּגִלְיוֹן הַש"ס לַרַע"א שְׂצִינָן פ' יוֹמָא ס"ו יְבָמוֹת י"ז. וּמְהַרְש"א סוּף סוּטָה ד"ה א"ל אֲשַׁקְיָנוּ, וְעֵי מְלָכִים ב' (ח' כ"ו) וְכַרְד"ק וּמְלָכִים א' (ט"ו י') וְצ"ע.

וְעֵי בְּבִרְאשִׁית כ"ט ה' וְשִׁמוּאֵל ב' (י"ט כ"ח) וְעֵי חֲתָם סוּפֵר חו"מ ס' קי"ב שְׂכ' עַל רַש"י וְיִצְאָ (ל"א מ"ו) דְּמַנ"ל דְּהֵם בְּנֵי דִילְמָא אֲחִיו קְרוּבִים שֶׁל יַעֲקֹב שְׂבָאוּ עִם לְבָן וְע' רַמְבַּ"ן. וִי"ל דְּב' מֵינֵי קְרוּבִים הֵי לִיעֲקֹב מִצַּד אָבִיו אֲבָרְהָם אֲחִיו שֶׁל נַחוּר אָבִי אָבִיו שֶׁל לְבָן וּמִצַּד אִמּוֹ רַבְּקָה אַחֻוֹת לְבָן וְקְרוּבִים מִצַּד אִם ל"ה קְרוּבִים פָּחוּ בְּפִסּוּלֵי עֲדוּת בְּש"ף ס' ל"ג וְלֹא יִתְפָּרֵשׁ סְתָם אֲחִים כ"א עַל קְרוּבֵי אָב, נִמְצָא קְרוּבֵי מִצַּד רַבְּקָה אִמּוֹ לֹא חֲקָרֵי קְרוּבִים וְאֲחִים סְתָם, וְקְרוּבִים מֵאָבִיו כְּכָר הֵי דוֹר ג' וְכִשֶּׁר לְפָדוֹת רֵאשׁוֹן בְּשִׁלְיָשִׁי ע"ש בְּסַמ"ע סק"ה, מִשׁוּ"ה הַנְּצַרְף לֹמֵר אַחִי הֵם בְּנֵי: וּבְשׁו"ת בֵּית שְׁלֵמָה אַה"ע ס' ו' הַקְּשָׁה עַל הַמ"ר פִּצ"ד בְּנֵי וּבְנֵי בְּנֵי (מ"ו ז') בְּנוֹת בָּנִים ה"ה כְּבָנִים בְּנֵי בְּנוֹת אֵינָם כְּבָנִים.

וּפִי הַמַּת"כ מְדַלָּא כ' בְּנֵי בְּנוֹתָיו אֵלָא בְּנוֹת בְּנֵי וְתַמּוּהָ חֲדָא דְּבִש"ס יְבָמוֹת ס"ב אִי דְּבָנֵי בְּנוֹת מְקָרֵי בָּנִים, וְכֵן הוֹכִיחַ בְּיוֹמָא ס"ו וְעוֹד דְּהִיכִי מוֹכַח מִכָּאן דְּבְנוֹת בָּנִים ה"ה כְּבָנִים וְאֲדַרְבֵּה הָא לֹא כְּלָלֵן בְּסְתָם בְּנֵי אֵלָא כ' בְּנוֹת בְּנֵי.

וְעוֹד הָא בְּאַמַּת לֹא הֵי לֹו רַק בַּת אַחַת וְלֹא הֵיָה לָהּ רַק בֶּן אֶחָד שְׂיִלְדָה לְשִׁמְעוֹן ע"פ הַמְדַרְשׁ וְעַרְש"י (מ"ו י') וְשִׁאוּל בֶּן הַכְּנַעֲנִית וְכַבֵּר כְּלָלוֹ בְּבָנֵי בְּנֵי וְצַע"ג, וְע"ע בְּשַׁע"מ פִּי"ז מַא"ב, וּבַס' אוֹהֶל דָּוִד יְבָמוֹת דכ"ג וּבַס' גֹּן יוֹסֵף עֲדָן דָּוִד יְבָמוֹת דס"ב וּמְגוֹדֵל אַרְיָכוֹת לֹא הֶעֱמַקְתִּי דְּכָרֵי.

וְעֵי בֵּית הָאֲצַר ח"א כְּלָל מ"ג שְׂמַצִּינוּ בֶּן אַח בְּשֵׁם אַח, עֵי יְבָמוֹת וְרַש"י וְנֵרָא כ' דְּבַת אֲחִיו נִקְרָאת אַחֻוֹת, וּפְרַש"י סְנֵהֲדָרִין נ"ח ב' ד"ה אֵלָא, וּפִי מְדַרְשׁ רוּת עה"פ וְעַתָּה בְּתֵי אַל תִּירָאִי אֵין אָדָם נִמְנָע לְקָרָא לְדוֹדוֹ אֲחִיו, וּמַצִּינוּ עוֹד שְׂאָדָם קוֹרָא לְבָנֵי אֲחִים וְעֵי בְּב"ר פצ"ד, וּבְפִדְר"א פל"ו שְׁהַנְזַכְרוּ ב' הַדְּבָרִים דְּבֶן אֲחִיו כְּאֲחִיו וְשִׁבְנֵי כְּאֲחִיו ע"ש וְע"ע סְפָרָא אַחֻרֵי פְרָשָׁה א' בְּרִייתָא ז' עה"פ דְּכָר אֵל אֶהְרֹן אֲחִיהָ וְנ"ל אֲחִיהָ לְרַבִּית אֶת הַבָּנִים.

וּבְכַפְסִיקָתָא זוּטְרָא שָׁם מוֹסִיף וְכַה"א וַיִּשְׁמַע אֲבָרָם כִּי נִשְׁכְּהָ אֲחִיו וְלוֹט הוּא בֶּן אֲחִיו, וְע"ש בְּכָלֵל מ"ד מ"ה מ"ו בְּשֵׁם הַגו"א דְּכָרִים (י"ג ז') דְּסְתָם אַח הוּא מִן הָאָב וּמַצִּינוּ עוֹד אַח בְּאַנְמָנוֹת בְּסְפָרָא בְּהַר פ"ג אַל תּוֹנּוּ אִישׁ אֶת אֲחִיו, וּמַצִּינוּ ג"כ אַחֻוֹהָ בְּבַעֲלֵי חַיִּים בְּחֻלּוּן קי"ד אֵין לִי אֵלָא חֲלָב אִמּוֹ בְּחֲלָב אַחֻוֹתוֹ מְנִינָן ע"ש: יז) רַש"י נִפְתָּחוּ נִקְבֵיהֶם וְהוּא לִיָּדָה שְׁלֵהֶם, עֵי מְהַרְש"א ב"ק צ"ב ד"ה שְׁתֵי עֲצִירוֹת: יח) כִּי עֲצַר פ"ד שְׁרָה.

רַש"י ע"פ דְּבוֹרָה שְׁל שְׁרָה, וְעֵי בִינָה לְעַתִּים דְּרוּשׁ ס"ב שְׂכ' הֵיִתוּר פ"ד שְׁרָה, וְרַק דְּעַל מָה הֵיָה גְזִירַת ה' עַל אֲבִימֶלֶךְ רַק בְּצַעַר שֶׁל עֲצִירָה וְלֹא שְׂאָר עוֹנֵשׁ הוּא רַק בְּשִׁבִיל שְׁרָה וְלִתְוַעֲלָתָהּ, שְׂיַדַע טוֹב תְּכוֹנְתוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם עַל אֲבִימֶלֶךְ ע"כ הֵבִיא עַל אֲבִימֶלֶךְ הַדְּבָר עֲצָמוֹ שְׂאֲבָרְהֶם הֵי מִצַּעַר בּוּ.

וכאשר יתפלל אברהם על ככה, יהי הוא נענה תחילה פניו שצריף לאותו דבר ע"ש דברים מתוקים: כא א) וה' פקד ערש"י, ועי' ב"ק צ"ב ובמהרש"א. ובפני הושע פתב בפרש"י דה' פקד, מדלא כ' ויפקוד, ויל"ד הא בחומש פרש"י מסמיכות הפתובים דכ' ויתפלל אברהם כו' וסמיה לי' וה' פקד.

ועו"ק דבגמ' ילימדכ' פאשר אמר, וא"ל דק"ל דכאשר אמר לאו תורא, דהפשט פאשר אמר ה' פבר לאברהם ע"י בשורת המלאכים, דמ"מ מהפפל פאשר אמר וכאשר דבר ע"כ דתרי מילי נינהו על הריון וקאי על ה', ועל הלילה ברנוח אמר פאשר אמר אברהם אל אבימלך וכמ"ש תוס', וי"ל דלעולם עיקר הלימוד מכפל לשון אלא דק' לרש"י דהול"ל דקרא קמא פאשר אמר נדרש לפשוטו על ה', וכאשר דיבר שמינתר אתי לדרשא דתפלת אברהם על אבימלך ולמה אי' בגמ' להיפך פאשר אמר על אבימלך, לכן כ' רש"י דמדכ' פקד משמע דקרא קמא קאי על אבימלך, ובאמת למה כ' פן דהזכיר פקידה על שהוא ענין מאוחר לכו' צריכין לפרש"י בחומש מסמיכת והקדים פקידה פאשר אמר דקאי על ענין הלילה דהי' בשביל אבימלך דהוי סמוכים ממש, דמחמת התפילה הי' הפקידה ולא רצה להפסיק בקרא דויעש וא"ש קו' הרא"מ אמאי דרש"י סמוכי' ת"ל דקראי כ' פסדרן לפי סיפור המעשים, ולפמ"ש א"ש דאפ"ה דרש"י סמוכים מדהקדים קרא דפקד לכאשר אמר, ואע"ג דרש"י בחומש פי' דאמר ודיבר על ה' היינו לפי שדרך רש"י ליישב כפי פשוטו עכ"ל בקיצור.

ובס' לקט שמואל בשם הר"ר העשיל ז"ל כ' עפ"מ דכל מקום שנ' וה' הוא ובית דינו לכו' אמר וה' פקד פאשר אמר בהריון שזה הי' בצירוף מלאכים שעשו שליחותו ובישרו לשרה, אכן ניעש ה' לבדו בלידה בזה הוא רק ביד ה' בעצמו פדאי' בתענית ג' מפתחות ביד ה' וא' מהם של לידה: ובס' ישועות מלכו להג' מקונטא ז"ל הק' ג"כ דכאן הי' חסד לשרה א"כ מה וה' דהוא ובית דינו.

אף בזה"ק אי' דסיבת שרה שהיתה עקרה יען שהי' מעלמא דדכורא שרי אינה יולדת, א"כ קודם שנפקדה היתה צריכה לירד ממעלת עלמא דדכורא למדרגת עלמא דנוקבא זה הי' דין לשרה, לכן כ' וה' הוא ובית דינו וז"פ וה' פקד החסיר מחנה מעלתה מלשון ויפקוד מקום דוד, ועי' באוה"ח מ"ש בענין זה.

ובידי משה על מד"ר פאן ג"כ כאוה"ח, ובנח"י וכת"א ובס' אמרי הצבי על ב"ק ומהאריכות לא העתקתי ובס' שיח שרפי קודש ח"א אות ד הביא בשם הר"ב מפשיסחא ז"ל דהק' הא דהמתפלל ע"ח והוא צריף לאותו דבר הוא נענה תחילה ומשמע דאם אינו צריף לאותו דבר אינו נענה, ואמאי הא עכ"פ צריף שיהי' לו שבר דהתפלל על חבירו, ואמר פנונתו המתפלל ע"ח והוא צריף לאותו דבר.

שמה שחבירו הוא עכשיו בצרה הוא טוב לזה שהתפלל, ואעפ"כ מתפלל פ"ח הוא נענה, וזה ראי' מא"א דהוא הי' צריף שאבימלך יהי' עקר שלא יאמרו מאבימלך נתעברה שרה, כמו שהי' האמת שאמרו אח"כ ואעפ"כ התפלל עליו משום זה נענה תחילה: שם ברש"י.

דבור הַיָּה דְּבַר ה' אֶל אַבְרָם וַנֹּאמֶר לֹא יִירָשֶׁהָ זֶה. עַיִן קוֹבֵץ דְּרוֹשִׁים חוֹב' יו"ד סי' כ' שֶהֵק' לָמָּה הֵבִיא מִפְּסוּק הַי' דְּבַר ה' (ט"ו א') וּלְצַרְף אֵלָיו הַפְּסוּק ד' לֹא יִירָשֶׁהָ זֶה, וְהָרִי בַפְּסוּק ד' עֲצָמוּ נֹאמֶר וְהִנֵּה דְּבַר ה' אֵלָיו לֹא יִירָשֶׁהָ.

וּפְסוּקָא פְּסוּקֵי בְּתַרְתֵּי לַמ"ל וְצַע"ג: ב) וַתֵּהָר. עַיִן אוּה"ח וַיִּשְׁמַעְעָל לֹא יִקְרָא בֶּן אַבְרָהָם. וְהִנֵּה בְּסו"פ תּוֹלְדוֹת (כ"ח ט') כ' נִיקָח אֶת מִחְלַת בֵּת יִשְׁמַעְעָל בֶּן אַבְרָהָם וְצַע"ע וּבְס' אֹר הַגְּנוּז כ' פִּי זָרַע סֶתֶם אוּ בֶּן אַבְרָהָם סֶתֶם לֹא נֹאמֶר פִּי אִם עַל יִצְחָק, מִבְּלֵי הַזְּכָרָת שְׁמוֹ, מִשָּׂא"כ בְּיִשְׁמַעְעָל הַנִּכְרַח לְהַזְכִּירוֹ בְּשְׁמוֹ.

וְעַיִן בְּאוּה"ח (וַיִּרְא כ"א י"א) עַה"פ עַל אוֹדוֹת בְּנוֹ: ד) בֶּן שְׁמוֹנֶת יָמִים, דְּרָשׁוּ חַז"ל שֶׁשׁ אֲנָכִי עַל אִמְרוֹתֶיהָ פְּמוֹצָא שְׁלָל רַב זֶה מִצְנוֹת מִיֵּלָה וְקָשָׁה הַשְּׂיָכוֹת, וְאִי הַפְּשֵׁט דְּעַל כָּל הַמִּצְוֹת צָרִיף לְהוֹצִיא מִמּוֹן אוּ טְרַחָה, וְאִם מִצְנוֹת מִיֵּלָה הִי מְשִׁיגְדִיל אוּ מִי"ג שְׁנִים שְׁנַעֲשֶׂה חַיִּיב לְמִצְוֹת אֲזִי הִי קִטְטוֹת וּמְרִיבוֹת פִּי לְפַעֲמִים הַבֵּן לֹא הִי רוֹצֶה לְתַת לְמוֹל עֲצָמוֹ, אֲף כְּשִׁימּוּלוֹ אוֹתוֹ בֶּן ח', כְּשִׁימְקָה דַעַת יִבִיעַ תּוֹדוֹת פִּי נִמְצָא אִישׁ יְהוּדִי מְהוּל, וּלְמִשְׁלֵל אִם אִישׁ יִעֲשֶׂר לֹאט לֹאט שְׁמַחְתוֹ מְהוּלָה בְּתוֹגָה פִּי רַב מְכַאֲבוֹת עֲמַל עַד שִׁישִׁיג עֲשִׂירוֹת, אֲבָל אִם מְצָא שְׁלָל רַב גְּדֻלָּה שְׁמַחְתוֹ מְאֹד שְׁנַתְעַשֵּׂר בְּלֹא יִגִיעָה, ז"ש דָּוִד שֶׁשׁ וְגו' זֶה מִצְנוֹת מִיֵּלָה כְּשִׁנַעֲשֶׂה גְדוֹל הִיָּה כְּפָר מְהוּל: ו) צָחוק עֲרַש"י וּבְס' יִשׁוּעוֹת מְלָכוֹ בַּחז"ת כ' דְּרוֹז"ל הַרְבֵּה עֲקָרוֹת נִפְקְדוּ עֲמָה פִּי בַעַת שְׁנַתְעוֹרֵר הַנְּהִיגָה הַנְּסִיית אֲזִי גַם חֵק הַטְּבַעִי נִתְפַעֵל לַעֲשׂוֹת פְּרִי בְּיוֹתֵר עוֹז וְסִיל, וְעַיִן תַּעֲנִית ז' ב' בְּרַש"י ד"ה יִשׁוּעָה פָּרָה שְׁפִי מְלִיצֵי יוֹשֵׁר נִכְנָסִין לְפָנָי בְּיוֹם הַגְּשָׁמִים שְׁנַזְכֵּר לִישׁוּעָה מִתוֹף שַׁעַת רְצוֹן.

וּבְס' דְּרוֹשׁ שְׁמוּאֵל כ' דְּאִי בַמִּד' דִּי צָחַק ע"ש י' דְּבָרוֹת, צ' שְׁנוֹת שָׂרָה, ח' יָמִים שְׁנִימּוּל דְּבִיּוֹם מִיֵּלָתִי קָרָאוּ שְׁמוֹ יִצְחָק, ק' שְׁנוֹת אַבְרָהָם וְזֶה צָחַק עֲשֶׂה לִי אֱלֹקִים ר"ל כְּכָר עֲשֶׂה הַג' דְּבָרִים צָחַק אֲבָל י' דְּבָרוֹת זֶה יְהִי רַק כָּל הַשְׁוֹמֵעַ אִם כ' י' דְּבָרוֹת, יִצְחָק לִי יִדַע מִפְּנֵי מָה קָרָאתִיו יִצְחָק.

וּבְס' פְּנֵי נְשָׂרִים כ' דְּבַר ש"י וּמִד'דְּהִי אוֹמְרִים דְּלֹא יִלְדָה שָׂרָה אֶת יִצְחָק, וְרַק הַנִּיקָה בָּנִים הַרְבֵּה בְּיוֹם הַמְּשִׁתָּה, וְעַדִּיין אוֹמְרִים דְּאַבְרָהָם לֹא הוֹלִיד נְהַפֵּךְ קִלְסֵתֵר פְּנִי וְנִדְמָה לְאַבְרָהָם, וּבַמִּד' וַתִּלְד בֶּן לְזָקוּנִי שֶׁהִי זִיו אִיקוּנִין שְׁלוֹ דוּמָה לוֹ, וְזֶה"פ כָּל הַשְׁוֹמֵעַ יִצְחָק לִי וַתֹּאמֶר (כְּמִפְּרָשׁ דְּבָרֵי שִׁבְע"כ כְּפֹלֶם הוֹדוּ לָזֶה) מִי מְלַל לְאַבְרָהָם ר"ל אוֹתָם שְׁאָמְרוּ שֶׁהֵבִן רַק מֵאַבְרָהָם וְלֹא מִשָּׂרָה.

הַנִּיקָה בָּנִים שָׂרָה שֶׁהַנִּיקָה גַם בָּנִים אַחֲרֵים וְזֶה אוֹת פִּי בְּנָה הוּא, וְאוֹתָם שְׁאָמְרוּ פִּי "יִלְדֵתִי" בֶּן ר"ל שֶׁהַלִּידָה מְתִיחֶסֶת רַק לִי גִי אֲנִי "יִלְדֵתִי" וְלֹא מֵאַבְרָהָם הוֹדוּ אִם כ' מִפְּנִין שְׂרָאוּ לְזָקוּנִי שְׁזִיו אִיקוּנִין שְׁלִי יִצְחָק דוּמָה לְאַבְרָהָם, וּבְפִנֵי"ק הֵבִיא לְפִי הַמִּד' דְּצִיִּיר קִלְסֵתֵר פְּנִי כו' וְזֶה שְׁפִיר כָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ אֲבָל מִי שְׁלֹא רָאָה אוֹתוֹ עֲמַד בְּלִיצוֹנוֹתוֹ ע"כ אֲמָרָה כָּל "הַשְׁוֹמֵעַ" יִצְחָק לִי: וּבַמִּד' הַרְבֵּה עֲקָרוֹת נִפְקְדוּ עֲמָה וְכו' הַרְבֵּה שׁוֹטִים נִשְׁתַּפּוּ.

ר' לוֹי אוֹמֵר הוֹסִיפוּ עַל הַמְּאוֹרוֹת, וְרִאִיתִי לְפָרֵשׁ דְּהַשְׁלָם בְּמַדְעַ יְרָאָה גְּבוּרוֹת ה' בְּכָל רַגַע, הַשְּׁמֵשׁ וְיָרַח וְכָל הַדְּבָרִים רַק בְּהַשְׁגָּחַת ה', אֲף הַשְׁוֹטִים צָרִיכִים לְנִסִּים וְנִפְלְאוֹת וּמִבְּלַעֲדֵי זֹאת לֹא יֵאֱמִינוּ בֵּה', וְכֵן הִי אֲזִי בְּאוֹתוֹ דוֹר שְׁאָמְרוּ עוֹלָם כְּמִנְהַגוֹ נוֹהֵג וְהַפֵּל בְּטַבַּע, אֲף כְּשִׁעֲשֶׂה נִס גְדוֹל הוֹדוּ שִׁישׁ אֱלֹקִים בְּאַרְץ, וְז"ש הַרְבֵּה שׁוֹטִים נִשְׁתַּפּוּ פִּי גַם

השוטים הודו שיש אלקים בארץ, ור' לוי אמר הוסיפו על המאורות פי מנס זה למדו יותר להפיר את ה' ממה שלמדו עד עתה ממאורות הרקיע משמש ביום וירח בלילה, שעל אלה אמרו דעולם כמנהגו נוהג, אף מנס זה למדו שיש בורא למעלה: ז) הניקה ערש"י לכאונ"ק דקיי"ל ביו"ד סי' קנ"ד ס"ב דישאראלית לא תניק לבן כותי אפי' בשכר.

ואמאי הניקה שרה לבניהם של כותים, אף לפמ"ש הרמ"א שם דאם יש לה חלב הרבה ומצערת מותר, וגם הקא הי' לה חלב הרבה כדאי במד' דנפתחו לה דדים פשתי מעינות. והטו"ז בס' דברי דוד דש בזה ודוחה דהקא לא הי' לה חלב לפי הטבע רק שנעשה גם, ולמה עביד רחמנא ניסא לשיקרא, ותי' דאיסור רק על איזה זמן אבל פעם אחת אין קפידי דהא אין חיותא תלוי בזה ע"ש.

ובגני הרה"ח השלם במדעים מו"ה דוד נ"י אמר דכל הטעם מפני שמגדלת בן לע"ז עי' בע"ז דכ"ו ורמב"ם פ"ט הט"ז מעפוש"ם דע"י שתניק יחי' ויקום דור אחר דור עכו"ם, אבל היכי שע"ז יהי' להיפך שהיא תניק בדרך גס ויראו כל עמי הארץ שה' עשה גס וע"ז יתרבו גרים, בנדאי מותר להניק, וכאן דהי' מרננים דהביאו אסופי מן השוק, והשרות באות לבדוק זה ונפתחו דדי' והניקה כולן ועי"ז האמינו בה' שפיר מותר להניק.

ועי' בילקוט משלי דקל"א פרי צדיק עץ חיים שכל הילדים שהניקה שרה נתגייירו אח"כ והני מגדלתו לשמים ושפיר הניקה ועי' ג"כ בתוס' ע"ז ד"י ע"ב ד"ה אמר בשם מדרש חלב מטמא וחלב מטהר דאנטונינוס ינק מאמו של רבי ואי' בירושלמי שמנה שניק מל עצמו ונתגיייר ולמד תורה ע"ש.

וא"כ פחו בן י"ל שחלב של שרה גרם לכל בני המצריות שינקו מדדיה שיתגייירו וא"ש. וכ"כ בתנחומא ובילקוט משלי רמז תתקמ"ז: י) גרש כו' פי לא יירש.

ערש"י וק' משום דלא יירש ע"כ בא לו לגרש. וראיתי הפי' דאי' בגמ' פי יסיתה אחיה בן אמה, ולמה לא נקט בן אביו, ומשני כי בן מאב יורש ותמיד להם מחלוקת על עסקי רבןשה, ולא יוכל להסית לו כי לא ישמע בקולו, אבל בן מאם לא יירש וישמע לו ועל מצחק פרש"י ע"ז, ואמרה שרה לא"א גרש כו' עם בנה כי הוא מסית, אמר לה א"א הא הוא בן מאב אהד ולא ישמע לו.

אמרה שרה פי לא יירש עם בני וע"כ ישמע לו ע"כ בא לו לגרש פי הוא מסית: יא) על אודות בנו, בחתם סופר כתובות דנ"ג. ובתו"מ כ' פ"פ גמ' יש נוחלין קל"ג ב'.

לא תהוי עבורי אחסנתא אפי' מברא בישא לברא טבא דלמא נפיק מיני' בנין דמעלי, ולכן הי' רע בעיני אברהם לשלוח לישמעאל להעבירו מנחלתו, אבל שרה ראתה בנבואה דלא יצאו ממנו בנים טובים, ולכך אמר ה' שישמע בקולה שהיא השיגה בזה יותר.

וכן הביא בשמו בס' חוט המשולש, ופי' בזה בפ' ויחי (מ"ח ח') ויאמר מי אלה ופרש"י שאינם ראויים לברכה פי ירבעם ויהוא יצאו מהם, ויאמר יוסף בני הם אשר נתן לי אלהים בזה ויאמר קחם נא אלי ואברכם, וי"ל יעקב שאל מי אלה הוא אותיות אלקים מהן ופ' כמ"ש ההפלאה פי ראה שמה"ד מתוחה עליהם ולא רצה לברכם פי רשעים יצאו מהם ויאמר יוסף וגו' דעל פי הדין אין רשאים להעביר נחלה דילמא נפקי בנין דמעלי,

וק"ו באפרים ומנשה, ואף כי אחר איזה דורות יצאו מהם איזה רשעים אולי גם בננו
דמעלי נפקי מהם ואין ראוי למנוע ברכה מהם.

ויאמר יעקב קחם נא אלי ואברכם אם תצרף "נא אלי" בגימ' שתי שמות הוי' ואדני עם
הכולל צ"ב והם שמות של רחמים ותמתיק בהם הדינים ואברכם. ופי' מ"ש שרה גרש
כי לא יירש כו' וק' דנראה דהי' נותנת עיני' בממון.

ונראה כי ישמעאל יקפח את יצחק בירושא אם יהי' בביתה ויטול חלק עמו ובקשה
לגרשו, אף א"א הרע לו על זה, בשביל ממון יגרשונו מביתו אבל באמת צדקה שרה. כי
עיקר הי' למנוע בנה מחברת ישמעאל.

ולהוציא עצמה מחשד ביארה דברי' גרש כו' כלו' אף אם לא יירש ויעשה א"א את יצחק
ליורש. בכל זה גרש שלא יתחבר עם בני, ובשביל שה' אמר שמע בקולה מוכן שלש"ש
נתפוננה: וב) כי ביצחק יקרא לה זרע.

עי' ריב"ש סי' ל"ח דנוהגין לומר בר"ה ועקדת יצחק לזרעו תזכור וכל המשנה ממטבע
שטבעו חכמים אינו אלא טועה, דזרע אברהם או יצחק רק בני' בלבד. ובגדרים ל"א
קונם מזרעו של אברהם מותר באוה"ע, ונפסק פן באו"ח סי' תקצ"א והמג"א סק"ז כ'
ו"ל וצ"ע דהא מילתא אמר ה' לאברהם שעשו לא יקרא על שמו אבל יקרא ע"ש יצחק,
והנודר מזרע יצחק אסור בעשו.

וי"ל מדקאמר ה' ליצחק לזרעך אתן את כל הארצות האלה ש"מ שהם אינם בכלל, וכ"כ
בירו', וק' דהא נתן לעשו קניני וקניזי וקדמוני כמ"ש רש"י דברים (ב' ה') וי"ל דאין זה
ירושא ממשי כמו בבני לוט.

ועי' שו"ת שבות יעקב ח"ג סי' מ"ג שהשיג עליו דבגזיר ס"א וקדושין י"ח אי' דהוי
ירושא ממשי אפ"ה לא מקרי זרעו של אברהם ויצחק רק בני', וכן פרש"י גדרים ל"א,
וערמב"ם פ"ט הכ"א מגדרים ו"ל נהרי יצחק אמר ליעקב ויתן לה את ברפת אברהם,
ועכ"מ ולח"מ שגדחקו, וי"ל דרמב"ם נשמר מזה שלא תאמר אע"ג דלא נקראו זרע
אברהם מ"מ נקראים זרע יצחק.

להכי מייתי ויתן לה ברפת אברהם דלא מקרי נמי זרע יצחק. והא דלא נקט.

במשנה ופוי' הנודר מזרע יצחק היינו לרבותא דאפ"ה אברהם דהוא אב המון גוים אפ"ה
לא מקרי זרעו רק בני', גם ח"ש בשם ירו' לא משמע פן. ועי' מהרש"א פסחים קי"ט
ב'.

ועי' בהגהות מהר"ץ חיות גדרים ל"א דמל"מ פ"י ממלכים ושאג"א סי' מ"ט הקשו לשי'
הרמב"ם דבני קטורה חייבים במילה, וע"כ דנקראו בני אברהם א"כ הנודר לזרע אברהם
דמותר לכל האומות אסור בב"ק.

ותי' דבגדרים דקיי"ל דלא נחית אינש לספיא, וכיון שכ' הר"ם שהיום נתערבו ב"ק
בישמעאל, ומותר בהם דאין דעתו על ספק. ועפי"ז א"ש הגירסא ועקדת יצחק לזרעו
של יעקב תזכור דב"ק באמת בכלל זרע אברהם רק בגדרים לא נחית לספיא אבל

בגנוסח התפילה פיון שישנו עכ"פ וליפא ספיקא אצל הקב"ה, וצריף להוציאם מכלל הברכה.

וא"ל דב"ק רק בני אברהם ואיך שינה שזכות עקדת יצחק תגין עליהם, וי"ל דמצינו בתפלה וזכור לנו עקדה שעקד אברהם וכבש רחמיו, הרי דעקדת יצחק הוא ג"כ מצד מעשיו של אברהם.

וגם ב"ק בכלל זה שאברהם זיפה להם, וא"ש קו' המג"א דמהיכן נשמע דאינם בכלל זרע יצחק דליפא הוכחה רק דבני עשו אינם בכלל זרע אברהם, ולפמ"ש ניקח דעיקר זכות עקדה משום מעשה של אברהם עש"ה: וע"ע שו"ת מבי"ט ח"א סי' רע"ו וכנה"ג או"ח סי' תקצ"א בהגהות כ"י, ועי' בראב"ע פ' משפטים (כ"א ה') דכ' ג"כ אע"ג דכ' בישמעאל כי לזרעה הוא לא ניתן הארץ רק ליצחק ובניו ע"ש, ועי' יו"ד סי' רי"ז סעי' ז' ובפמ"ג או"ח שם, וע"ע בשו"ת מהר"י באסן סי' א', ובלניח חן פ' וילף, ושו"ת מהרי"ט ח"ב או"ח סי' ו', ובשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סי' קע"ד כ' כי לזרעו תזפור קאי על אברהם שהזכיר בתחלה שעקד א"א את יצחק בנו ועל זה אמר לזרעו של אברהם תזפור ואין עשו בכלל וע"ע בחת"ס או"ח סי' קס"ה דהביא ג"כ גמ' סוף פסחים עתיד ה' לעשות משתה ביום שיגמול חסד לזרעו של יצחק וידוע דאין עשו בכלל, ומוכח דזרעו של יצחק ישראל דוקא, וע"ע בחת"ס שם סי' ר"ח בשם הגרצ"ח דאברהם שמע מהקב"ה בעצמו, אבל יצחק חסר עצמו רק מה ששמע מאברהם, ואעפ"כ לא הרהר כלל שאע"פ שהי' חוץ משכל אנושי שיחפץ ה' בקרבן אדם, ואומרים ועקדת יצחק תזפור להשומעים לתורה שבע"פ ואינם מהרהרים אחרי דברי חכמים ומקנותיהם וגזירותיהם, אבל מי פאינו בכלל זה אין לו חלק בתפלה זו עש"ה: ובמדרש תנחומא חקת, הורה יצחק בצור על בנה של נכרית שנימול בשבת ור' חגי דחי לי' משום דבנה הבא מן הנכרית אינו קרוי בנה אלא בנה ומסיים משום שנ' וגם את בן האמה לגוי אשימנה ע"ש, הרי דישמעאל לא נקרא בנו של אברהם אלא בנה ע"ש.

ועי' באוה"ח לה' (ט"ז ה') מ"ש בזה, וע"ע בסוף ס' בגין הושע דס"ב. ובשו"ת מנחת שמואל או"ח סי' ל"ה ל"ו ל"ז בזה, ויש בזה אריכות ולא יספיק פמה גליונות והרוצה לעמוד על הדבר יעיין בהמקומות שצינתי: יד) ויקח להם נחמת יין.

רש"י ולא כסף וזהב שהי' שונאו, ובמד' פנ"ג מפאן שבניביתו של אברהם ותרגים הי', ותמוה, ובס' לב אריה עה"ת כ' לפמ"ש רש"י שהי' שונאו והי' קשה להמד' דהא הי' לו פמה עבדים ולמה לא צוה להם שיתנו להגר הלחם ונחמת מים רק עשה בעצמו ושם על שכחה, ומוכח שב"ב הי' ותרגים ואם הי' צוה להם ליתן אפשר הי' נותנים לה גם כסף וזהב ואברהם הי' שונאו לכה נתן בעצמו רק להם נחמת מים ולא יותר.

עי"ל דהא דהשפים אברהם בפוקר לשלוח ישמעאל הוא חדין זריזין וכמו וישפם אברהם בפוקר בעקדה. וראיתי באהל מועד סי' פ"ו, דבשלמא בעקדה הטעם דאין ת"ח יוצא יחידי בלילה עתו"ס פסחים ד"ד אבל פאן שהי' צוה לשלוח ישמעאל הו"ל לשלוח תיכף וי"ל דלא נאמר לו בפירוש לשלחו רק א"ל כל אשר תאמר שרה שמע בקולה, חלה על א"א המצות שלוח רק כפי רצונה וציווי של שרה, וכינון דידע א"א אף דשרה שונא

ישמעאל ורנצית לשלחו כמ"ש גרש כו' בכ"ז אין רצונה לשלחה בלילה ואין עליו החיוב של המצנה רק ביום חלה המצנה והשפים לקיים מצנת זריזין.

וא"ש דמוכח דביתו זה אשתו ותרגים הי' שאף שפסוק על ישמעאל בכ"ז לא רצתה לשלחה בלילה: עי"ל דהובא במשניות סוף זרעים בשנות אלי' מהגר"א ו"ל במגילה י"ב והשת"י כדת אין אונס פדת של תורה אכילה מרובה משת"י, ופרש"י אכילת מזבח מרובה משת"י פר' וג' עשורונים סלת לאכילה ונסף חצי ההין ע"ש וק' מה דת של תורה הול"ל דת של קרבנות, וי"ל דאי' באבות פה דרבה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשטה ומשורה הוא א' מ"ג בלוג והוא קטן מאוד נמצא דעל אכילה לא אמר שיעור דפת חריבה יוכל לאכול כמה שירצה אבל מים בשיעור משורה ולא יותר, וחו"ט דדרב' התורה אכילה מרובה משת"י, וז"פ פדת של תורה דאף סעודת אשורוש הי' אכילה מרובה משת"י, וזה"פ דכ' חמת מים וקא דרב' שתי' בכד, ועכצ"ל שפיתו של אברהם ותרגים הי': שם רש"י שאחזתו חמה ולא יכול לילה, והערני בני שיח'י הא עד יעקב ל"ה חולשא כמ"ש בב"מ דפ"ז, ורק בתוס' ב"ב דט"ז ב' ד"ה שפל כ' דחולי של מיתה לא הי' אבל חולי בלא מיתה הי' גם קודם וא"ש דרק חולשא הי' לו שלא הי' יכול לילה ברגליו.

וע"ש בב"מ בהגהות הגרע"א שצ"י לתוס' ורש"י כאן: שם וישלחה עי' תרגום יונתן דפטר' בגט, וכ"ה בפרקי דר"א פ"ל, ובירושלמי ריש קידושין נסתפק אי ב"נ יש להם גירושין. או לא.

וראיתי בבית האוצר ח"א פל' א' אות ה'. שהק' מדוע לא פשט מכאן דהי' גט וע"כ דאבות יצאו מכלל ב"נ אף לקולא, אכן למ"ד בירו' שם דב"נ יש להם גירושין אלא דל"צ להיות בכתב רק כשמשלחה מביתו די וערמב"ם פ"ט ה"ח ממלכים הי' הגט רק להחמיר ולהחמיר קיים א"א כה"ת, אבל קשה דאי' דאברהם החזיר את הגר דקטורה היינו הגר הא אברהם הי' פהן פי' נדרים ל"ב ב' דנטל פהנה משם ונתנה לאברהם ואיך הי' מותר בגרושה, וי"ל דאת' למ"ד דל"ה לו פת עדיין עי' ב"ב ט"ז ב' ומצנת פו"ר עדל"ת, ונהי דאפשר באחרת י"ל דלא מצא הגונה ועל אינה הגונה ליכא מצוה פלל, עי' סוטה ד"ה ע"ב, ועי"ל דלא מצא אשה שרצונה להתגייר (וי"ל ג"כ עפמ"ש בגו"א ויגש (מ"ו י') דרק מ"ע שפרו האבות דמ"ע הוי קנין מעשה ואם לא יעשה יהי' חסר מצוה, אבל מל"ת שאינו קנין המעשה רק שלא יעשה, וכל זמן שלא אסר השי"ת מותר לו לעשות ע"ש וא"ש) אף ק' דאברהם הי' כה"ג לא פהן הדיוט וכמ"ש בב"ר פמ"ו סי' ה', ונ"ה סי' ו', וויק"ר פכ"ה סי' ו' ואיכא גם עשה דבתולה יקח ע"ש שהאריה, ועי' לקמן (כ"ב ז'), וע"ע בהשמטה להגהות חשק שלמה בקידושין דפ"ב מ"ש בזה: שם ונתע פי' אונקלס וטעת בטי"ת ובפ' וישב (ל"ז ט"ו) תועה בשדה פי' ותעו בחקלא בת', ורק למ"ש חז"ל ורש"י שחזרה לגלולי בית אבי' ובכ"מ שכ' אלהי נכר פי' אונקלס טעות עממיא א"כ על גלולי עפ"ם מפרש טעת בט', וא"ש דרמז למחז"ל שחזרה לפ"ז, אף ק' עה"פ פי' תפגע שור אויבה תועה בשדה (משפטים כ"ב ד') פי' אונקלס דטפי בט' וי"ל דשם ג"כ מרמז על חמור של עפ"ם דטעו העפ"ם בע"ז אפ"ה מחויב להחזיר לו כמו של ישראל דמפורש בילקוט משפטים פסוק כ', וה"פ אי חמרא דטעי חמור של עפ"ם דטעי בפ"ז חייב להחזיר: טז) ותשב מנגד.

תרגום יב"ע לסטרא חדא עשו"ת נודע ביהודא תנינא חו"מ סי' ל"ז מ"ש בזה לענין הלכה, ועי' בפ' וישלח (ל"ג י"ב) מ"ש בזה: יז) באשר הוא שם. עמ"ש בפ' ויחי (מ"ח ט'): כג) השבעה לי.

ע"י בבינה לעתים דרוש ס"ז מפנין שבועה דרוש נעים: שם אם תשקר לי ולניני ולנכדי. רש"י וכ"ה בילקוט עד ג' דורות רחמי אב עלבנו, וכ"כ ביואל (א' ג') לבניכם ספרו ובניכם לבניהם ובניהם לדור אחר, והוצא חזה בשו"ת שבות יעקב ח"א סי' קע"ג דמג' דורות חשוב דור אחר ולא בני בנים, וכבר נסתפק בזה המבי"ט ח"א סי' כ"א והובא בש"ף חו"מ סי' רנ"ז סק"ג אי דור ד' בכלל בני בנים, והביא מ"ש בירידת יעקב לתצרים בניו ובני בניו אתו, וכ' ויהי בני פרוץ חצרון וחמול והם דור ד', ע"ש דאין ראי' מזה דכ' נמי כל נפש וכל זרעו וקאי עליהם ע"ש, וכ"ה השבו"י ראי' מירוש' פאה דחסד הוא לעולם וצדקה עד ג' דורות דכ' וצדקתו לבני בנים ואל תקשה מפ' בא (י' ב') למען תספר באזני בנה וכן בנה דקאי לכל הדורות, די"ל דהתם לאו ליוצאי מצרים לבד קאמר פן רק לכל הדורות הבאים שכאו"א יספר לבנים ובני בנים ע"ש אריכות, ועי' פתחי תשובה חו"מ סי' רמ"ז סק"ב, ובחת"ס חו"מ סי' קי"ב: כה) והוכח.

ע"י ס' חמדת ישראל בקונ' גר מצנה בדיני ב"נ אות כ"א, לפ"ד הפו' דבברקע ג"כ איכא לא תגזול מה הדין בגזול מעפ"ם קרקע אי חייב מיתה, ולכאורה ממה דהוכיח אברהם את אבימלך אודות הבארות אשר גזלו עבדי אבימלך ואי גזול קרקע אסור אמאי לא המיתם, ובפרט להרמב"ם דבני נשם נתחייבו חיתה על שלא עשו דין בתמור א"כ אם אבימלך לא עשה דין חייב מיתה ולא מצינו פלל שהמיתם אבימלך ונר' לפמ"ש בע"ז דפ"א ב' דאינו נהרג רק משום דצער לישראל כמו כן גזול קרקע מישראל חייב משום דצערין, אבל לא אם גזול מעפ"ם, וא"ש בזה רש"י סנפה ד"ל באונגברי גזלי קרקע מישראל, ועמ"ש בקונטרסי פרי יוסף הנספח לחשרת מים על גיטין דנ"ה דבר נכון: לא) באר שבע, ע"י בדב"ש דק' דמתחלה כ' דבשביל השבע פכשות קרא לו פן וכאן כ' מטעם אחר, וי"ל דבאמת מכר לו הבארות בשביל הפכשות, ורק דבור ריקן שנתמלא מים אח"כ הוא דבר שלא בא לעולם כמ"ש בב"ב דע"ט בהקדוש בור ואח"כ נתמלא מים ול"מ מכירה, אף דאי' בחו"מ סי' ר"ט דאם נשבע מועיל אף בדשבל"ע וע"כ נשבעו שניהם, ולפי"ז עיקר המכירה נגמר רק מחמת השבועה וע"כ נקרא שבע בשביל השבועה, ועמ"ש בזה בפ' תולדות (כ"ה ל"ב): לג) אשל ערש"י פ"י אשל הוקרא שמו של ה', ע"י שו"ת פנף רננה יו"ד ח"ב בהקדמה בזה ובמד' תהלים והובא ברש"י פתובות ד"ח ב' אשל ר"ת אכילה שתי' לווי', והגר"א מוילנא אמר דכוננת א"א הנה בזה לתקן מה שעונותו הראשונים אדה"ר באכילה.

נח בשתייה אנשי סדום בלוי'. ובס' מי שלמה הביא שהי' מעשה באיש אחד שהי' מכניס אורח ולבסוף נשרף ביתו ר"ל ושאלו להגר"א ז"ל מדוע לא הגינה עליו זכות מצותו שהנה זריז מאוד במצות הכנסת אורחים, והשיב שמנהגו הי' לקיים מצות אכילה ושתייה לבד ולא מצות לוי' ונשאר מתיבת אשל רק "אש" לכן ל"ה פח בהמצנה להגין עליו כי לא השלימה כדבעי: לד) ימים רבים.

ערש"י חשבון, וע"ס נפלאות מתורת השי"ת פָּרַק א' ח' ופ' ח"ש בָּזָה ומענין בָּאָר שָׁבַע וְכָל הַחֲשָׁבוֹנוֹת ע"ש אַרְיֵכוֹת: כב א) וְיֵהִי אַחֵר. רש"י אַחֵר דְּבָרָיו שֶׁל שְׁטָן.

ע"י מְהַרְש"א סְנֵהֶד' דפ"ט ב' וּבְדַבְרֵי הָרֵא"ם וּבְכַל"ח פָּאָן. וְכָל הַמְּפָן' הַק' מֵה שְׁמִינִיחִים הַפְּקֻדָּה רַק לְאַבְרָהָם וְלֹא לְיִצְחָק, וּבִס' בֵּית יַעֲקֹב הֵבִיא בְּשֵׁם הַמַּגִּיד מִוּאָדִי־סְלָאוּ וְ"ל דַּק' מֵה הֶרְעַשׂ בַּעֲקֻדָּה הֵלֵא אֶף לְפָחוֹת שְׁבַפְחוּתִים אִם א"ל ה' בְּנֻדָּי הִיָּה מְקַיָּים, דִּקְלֵא בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חַי, וְאִם לֹא יִשְׁמַע לוֹ, יִקַּח בְּלֹא"ה אֶת נַפְשׁוֹ, וְתִי' ע"פ מְשָׁל לִב' אֲנָשִׁים שְׁנוֹסְעִים לְעִיר מְלוּכָה א' נוֹסֵעַ רַק לְמַעַן לְרַאוֹת יוֹפֵי הָעִיר, וְהִב' הוֹלִיכּוֹ אוֹתוֹ בְּכַבְלֵי בְּרָזֶל לְבֵית הָאֲסוּרִים, וְהַחֲלִיזוּ בֵּינוֹ לְבֵין הָא', דֵּהֵא' כִּתְּהַ פְּרָסָאוֹת מְקוֹנָדִים מְתַאֲנֶה לְרַאוֹת הָעִיר וּכְשֶׁרוֹאֶה מְגִדֵּל הָעִיר שֶׁמִּחַ וְהַיִּפְּהַ בְּהַשְׁנִי, וְכֵן בְּשֶׁאֵר אָדָם אֶף דֵּהִי' מְוַכְרַח לְשִׁמְנוֹעַ מ"מ כָּל הַלִּילָה הִי' בּוֹכָה, לֹא כֵן א"א הִיָּה בְּשִׁמְחָה רַבָּה כָּל הַלִּילָה וּבְבִנְיָן הַשְּׂפִים בְּזַרְיוֹת וְשִׁפִּיר נְתִיחָס נְסִיוֹן רַק לְאַבְרָהָם דִּקְהִיָּה בְּשִׁמְחָה כָּל הַזְּמַן אֲבָל יִצְחָק לֹא יָדַע מְקוֹנָדִים רַק בְּדַרְךָ נֹדַע לוֹ ע"ש וּבְעַרְבֵי נַחַל, וְעִי' בִּס' עֲשָׂרָה לְמַאָּה לְהַמַּגִּיד מִוּאָדִי־סְלָאוּ דְרוֹשׁ ה' ו' בָּזָה: וְעִי' ג"כ בְּשׁו"ת מֵהַר"י ט"ח א"א או"ח סי' ו' שֶׁהַק' ג"כ כֵּן כַּמ"ש בִּסְו"פ הַנְּחַנְקִין פ"ט ב' גְּבִי הָא דְאָמְרֵי דִּקְהוֹחֻק לְגַבְי' שְׁאֲנִי, דֵּאלֵת"ה אַבְרָהָם בְּהַר מוֹרֵי' הִיכִי שָׁמַע לִי יִצְחָק אֲלֵמָּא בְּיִצְחָק תִּלְיָא דְשָׁמַע לִי לְפִי שֶׁהִי' מְוַחֲזֵק גְּבִי' וְאִי עוֹד שָׁם אַחֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אַחֵר דְּבָרָיו שֶׁל יִשְׁמַעְעָל כּו' וְהַשִּׁיב יִצְחָק בְּאַבְרָם אֲחִיד אֲתָה מְגַרָּה בִּי כּו' מ"מ עֵינְךָ הַנְּסִיוֹן עַל אַבְרָהָם כ' וְהַאֲלָקִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם, וִי"ל הַטַּעַם לְפִי שְׁיִצְחָק אֲפָשֶׁר לוֹ לִיעֲקֹד עַד שְׁלֵא יִרְאֶה חֶרֶב עַל צִנְאוֹ וְאִז א"א לוֹ לְעַכְב אֲבָל אַבְרָהָם הִי' צָרִיף לְכַבֵּן רַחֲמֵי' מִתְחַלְהַעַד סוּף לְעַשׂוֹת בְּשִׁמְחָה וְזַרְיוֹת חֲצוֹת קוֹנוֹ וְלִהְיֵי אֲמְרֵי' וְעַקְדַת יִצְחָק שֶׁהוּא עַקְדַת אֶת יִצְחָק בְּנוֹ יַחֲידוֹ זֶה תַּזְכָּר לְזַרְעוֹ שְׁאֵף ה' יְכַבֵּן רַחֲמֵי אֶת כַּעֲסוֹ כְּשֵׁם שְׁאֲבָרָהָם כְּבֶשׂ רַחֲמֵי וְכו' וְע"פ בִּישׁוּעוֹת יַעֲקֹב או"ח סי' א' וְתַקְצ"א אַרְיֵכוֹת מְעַנִּין עַקְדָּה, וּבִהַקְדָּמָה לִס' אֶהְבֵּת אַבְרָהָם: וְגַם הַק' הַמְּפָן' מֵה חֲדוּשׁ מֵאַבְרָהָם הֵלֵא אֲלֵפִים צַדִּיקִים סָבְלוּ פְּנוּיִם קָשִׁים וְשִׁחְטוּ בְּנֵיהֶם בִּיְדֵיהֶם, וְגַם אַבְרָהָם נִצְטָנָה עַל זֶה, וְרַק הַעֲנִין דְּבָרָה דְּבָר הַמְּתַחִיל הוּא הָעֵינְךָ וְקִינָה הִי' הַרוּצֵת הֶרְאוּשׁוֹן, וְנִמְרֹד אֲפִיקוֹרְס רֵאוּשׁוֹן, וְעַל יָדוֹ נִשְׂאָר אֲפִיקוֹרְסוֹת בְּעוֹלָם, וְכֵן בְּמִדּוֹת טוֹבוֹת אַבְרָהָם הִיָּה הַמְּתַחִיל בְּמִדָּה טוֹבָה וְעֲשָׂה רִוְשָׁם לְדוֹרוֹת.

וְעִי' בְּקוֹמֵץ הַמְּנַחֶה פ' אַחֲזֹר בָּזָה, וְהָא דְלֵא נִחְשָׁב נְסִיוֹן גַּם לְיִצְחָק שֶׁהִי' אִז בֵּן ל"ז שָׁנָה פִּי' ס' פִּי צַדִּיק דְרוֹשׁ מ"ז דְּעֵינְךָ מֵה שְׁאֲבָרָהָם ל"ה מְהַרְהַר, אֲתַמּוּל אֲמַרְתָּ לִי כִי בְּיִצְחָק יִקְרָא לְךָ זָרַע, אֲבָל יִצְחָק ל"ה יָכוֹל לְהַרְהַר כִּי לֹא שָׁמַע מִפִּי ה'.

וּבִס' כְּפִלְיִים לְתוֹשִׁי' הֵבִיא מְעַשָּׂה מְגַנֵּב א' שְׁנַתְּפִס וְהִכּוֹ אוֹתוֹ שְׂיֻדָּה, וְיִמָּאן לְהוֹדוֹת. נֶאח"פ הֵבִיאוּ בְּנוֹ וְיִתְחִילוּ לְהַכּוֹתוֹ.

וְלֹא יָכוֹל הַגֵּנֵב לְהִתְאַפֵּק לְצַעֲקַת בְּנוֹ וְהוֹדָה. הָרִי דְכָאֵב בְּנוֹ יוֹתֵר מִרְגִּישׁ מְכָאֵב עֲצָמוֹ.

וְעִי' בִּב"ב דְקַל"ו ב' דְּבָרֵי' עֲדִיפָא לִי מְדִנְפָשִׁי, וְעִי' רָאָב"ן סִי' ל"ז: ב) הַמּוֹרֵי', וּבְרַמְבַּ"ן כִּי יִמָּצָא מוֹר נֶאֱהָלִי בּוֹ, וְעִי' יְרוּשְׁלָמִי בְּרִכּוֹת פ"ד וּבִיפָה מְרָאֶה שָׁם בִּסִי' כ"ב שֶׁהַק' דְּאָרְץ לֹא נִקְרָא עַל שָׁם מִיֵּן אֲחִיד שְׁיִמָּצָא בּוֹ, וְרַק כַּמ"ש בִּירוֹ' שְׁמִמְנָה יִצְאָה יִרְאֶה לְעוֹלָם אוֹ שְׂאָר טְעָמִים עַש"ה: וְעִי' בְּשׁו"ת חֲתָם סוּפֵר או"ח סי' ר"ח וְיִו"ד סִי' רל"ג בְּשֵׁם הַג"ר

נתן אדלר, דבע"ז דמ"ה פל מקום שאפה מוצא הר גבוה בידוע שיש שם ע"ז, וכ' תוס' בשם ירו' דמקדש היכי נבנה.

למ"ד שנעבד במקושר אסור לגבוה, ותי' פ"פ נביא נבנה שמה. ובמקדש אי' נירא את המקום מרחוק שראה אותו ממקום עמק ולא הר והתפלל ואמר אין כבודו של מלך לשכון בעמק ונעשה הר אשר יאמר היום בהר ה' יראה, והשפתא י"ל דכל הקרים שיהפידו עליהם ע"ז קודם שהחזיק א"א בארץ נאסרו לגבוה אף הר המורה שהיה עמק ולא העמידו עליו ע"ז שם לעבדו עד אחר שנעשה הר ע"י תפילתו של א"א ואז כבר ניתן לו את הארץ.

וא"א אסור דשא"ש. והנה ידע דהע"ה שאין לה הר גבוה כו' וא"א לבנות ביהמ"ק בהר ואין כבודו של מלך לשכון בעמק היינו מקום וע"כ אמר אם שנת לעיני כו' עד אמצא מקום לה' ויהי' משפנות לאביר יעקב שלזה צריף הר ולא מקום ולזה צריף נביא שגילה להם שנה הקר ה' מקום תחלה ונעשה הר אח"כ.

ועי' בפ' ניש (מ"ה ט). וכ"ה בס' משנת דר' אליעזר, וחנוה"ב בשם הר"ר העשיל ז"ל ובתפארת יהונתן וזה"פ ניקרא אברהם שם המקום שהוא ה' יראה.

וק' הא קי"ל אין לה הר גבוה שלא נעבד שם ע"ז במס' פ"ז דמ"ה. ומתוך הפסוק אשר יאמר היום בהר ה' יראה היום דייקא ר"ל היום נעשה הר ע"י שרמז לו ה' ונעשה הר גבוה.

דאלו קודם לכן היו בקעה ולא נעבד שם ע"ז: נאחי הרה"ג ר' שלמה וואלף נ"י מלאדז פתב לי ששא"ל להגה"ק אדמו"ר שליט"א מגור על דברי הגרנ"א ז"ל מיר' הביאו תוס' ע"ז דלגבוה יכול לאסור אף שאינו שלו, והשיב לו ז"ל צריכין לדחוק דזה לא הנחיל אאע"ה לבנ"י.

רק הקדישו מיד ולכן אינם יכולים הגוים לאסרו עכ"ל הקדוש. וכתבתי לאחי נ"י דמ"ש בשם תוס' לא נמצא זה בתוס', אדרבה בע"ז דמ"ו א' בסד"ה בהמה אי' דגם לגבוה אאאדש"ש.

ורק זה הוא שיטת הרמב"ם בפ"ד ה"ו מאיסורי מנבח דנעבד אף בשל חבירו או לאחר הקדש נאסר לגבוה. והוא מתוספתא פ"ד דתמורה, (ועי' רישלמי פ"ז ה"ג מפלאים).

ופ"ג דע"ז שפביא פלוגתא בזה) וע"ש ברבא"ד וכ"מ, ובלח"מ תמה דדברי הר"מ הם נגד גמ' דע"ז נ"ד ונבחים קי"ד. וא"כ להר"מ הדק"ל דנעבד יכול לאסור דשא"ש אף בשכר הנה הקדש, ולא הבינותי תי' כ"ק שליט"א, ואולי פוננתו לכמ"ש שם בלח"מ ז"ל ועי"ל דאפי' בנעבד לא משמע לי' להגמ' לאסור במעשה אחר הקדש דאע"ג דבשל חבירו מהני מעשה לאסור בשל הקדש שהוא של גבוה ל"מ עכ"ל, ובטח פוננת כ"ק הי' לשיטת הרבא"ד דאף דאדם אסור דשא"ש במעשה אבל לגבוה אינו אסור אפי' במעשה.

ושפיר אאע"ה הקדיש אותו תיכף כשנעשה הר. ושוב אין יכולים הגוים לאסרו ונכון תי' אדמו"ר שליט"א אף דברי הלח"מ תמוהים דשל אחרים יכול לאסור ושל הקדש אינו יכול, וגם ק' דמה פריף ר"ג על ר"ה בחולין ד"מ משוחט בשבת כו' להרבא"ד הא

שם גבוה של הקדש לא נאסר אף במעשה ואולי יש לחלק דרך בנעבד אי אחריו דא"י
לאסור גבוה יהי הקדש וראוי לגבוה אח"כ, אבל בשוחט בלא"ה לא יהי עוד ראוי לגבוה
יכול לאסור, אבל תמוה מקלי אקוז דנלמד דאסור אפילו לגבוה ע"ש בע"ז דנ"ד ב' ורש"י
חולין מ ע"א וצע"ג: וכתבתי זאת ג"כ לאדמו"ר שליט"א ביום ה' שלח תר"צ ועוד
הארבתי בזה ואכ"מ, ואחי שליט"א השיב לי ג"כ פיון שאאע"ה הקדש אין בכח העפוי"ם
להפקיע מקדושתו ולאסרו כמו דאין קננו לנכרי להפקיע ממעשר, והר"מ שפסק דנעבד
נאסר לגבוה אף אחר שהקדש י"ל שס"ל פ"ש"י דהוא רק מדרבנו, ול"ק מהר המוריה.

דאז לא נגזר עוד, והתבו"ש סי' ד' הביא שיטה זו בשם הלבוש. ורש"י כ' זה בפירוש
בע"ז נ"ד ב' ונ"ל גזרו עליהם חזקתו, ושם אפ"ה פיון דעביד מעשה אסרינהו
רבנו וא"ש דברי מרן שליט"א דפסק הר"מ לאסור שגזרו בימי חזקתו.

(ונמצא כמה תקנות שנתקנו אח"כ שבת י"ד. וקכ"ג ב', ופסחים י"ז טומאת משקין בימי
חגי, ורש"י מגילה ה', דבימי כנה"ג עוד לא הי' נדחה פורים כשחל בשבת ועוד) ושל
יקשה קו' הלח"מ ותבו"ש.

י"ל דבכל הש"ס לא אמר רש"י דרך מדרבנו. פיון דעשה מעשה הוי כגזלן שמוצא
מרשות הנגזל ואף שהוא שלא מדעת בעליה, מ"מ קאי ברשות הגזלן לחייב באונסין.

דמעשה שלו הוי פקננו. ואם קנאה להתחייב באונסין יכול ג"כ לאסרה משא"כ בהקדש
דכל היכי דאיתא בי גזא דרמנא איתא ואין רשות הקדש נפקע לעולם ואין מועל אחר
מועל בקדה"ג, א"כ גם במעשה אין יכול להפקיע רשות ההקדש וא"י לאסרה, וי"ל דזה
פוננת הלח"מ דבשל הקדש ל"מ מעשה, היינו מדאו'.

ועדיף שפיר כח הקדש דא"י לאסור. אבל בשל אחרים יכול לאסור במעשה, רק דגזרו
אח"כ ואסור מדרבנו וא"ש: ג) וישכם עי' אוה"ח שאין מקריבין בלילה וכו' עי' זבחים
דק"כ א'.

ודי"ב א' בתד"ה יום, וחולין פ"א ומשל"מ פ"ד ה"א ממעה"ק, ובש"ו"ת חכם צבי סי'
כ"ז: שם ויקח את שני נערי. רש"י ישמעאל ואליעזר שמעתי בשם הגה"ק מאסטראווצי
ז"ל נערי עם המילוי כזה נו"ן עי"ן ר"ש יו"ד נא"ו עולה ישמעאל אליעזר שבע מאות
ששים (נתשע: ד) ביום השלישי, ובמדרש זש"ה יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו
ונחנה לפניו והגר"א מוה"לנא אחר דאחז"ל שזכר מצנה בה"ע ליכא, והטעם כי המצנה
הוא ענין רוחני ויפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מפל חיי עוה"ז, והנה היא נזונים
בזכות המצות שעשו אבותינו, ורק דהמצנה עצמה אין לה תשלומין בעוה"ז אבל הזריות
והדור יש שזכר בעוה"ז.

והתורה סיפרה מהכנות וזריות של א"א לקיים מצנת עקדה השפים בפוקר חבש בעצמו
חמורו ובקע עצמי עולה, ומפל זה אנו אוכלין בעוה"ז, אבל עיקר המצנה ביום השלישי
נשאר לנו לעת"ל, וז"ש יחיינו מיומים ר"ל כל מה שאנו חיים ואוכלים הוא ממה שעשה
א"א ביומים בשני ימים ראשונים הוא הזריות, אבל ביום השלישי במה שעשה ביום
הג' העקדה עי"ז יקימנו לעת"ל: שם רש"י למה אסור כו'.

וק' דנשאר הטענה על יצחק דלא ידע עד שם פתאום כמו ששאל אי' השעה לעולה, וראיתי בשם הג"ר ירחמיאל ישע"י מינצבערג ו"ל האבד"ק זדינסקוואלי דיצחק נמי ידע תיכף כמ"ש במד' רק דאי' בתוספתא דפאה פ"ג מעשה בא' שזימן לו ה' מצות שכחה והביא קרבן שלמים ע"ז תודה על שזימן לו מצנה זו אשר לא שכית, וא"כ אברהם שזימן ה' לידו מצנה כזו לשחוט לעולה בנו שאינה שכית בעולם כלל בנדאי הי' צריך להביא קרבן, וזה ששאל יצחק שיידע שהוא בעצמו הטולה אינה השעה לשלמים להקריב קרבן לעולה זו, ופ"ז השיב לו אברהם אלקים כו' ר"ל שראה א"א ברוה"ק שאיל מוכן שם מששת ימי בראשית.

וסובר שמוכן האיל אודות השלמים לזה העולה, וע"ז השיב לו אלקים יראה לו השעה ר"ל לשלמים לעולה בני, לעולה הגדולה אשר הוא בנו בעצמו ופח"ח: שם וירא את המקום מרחוק, אא"ז הגה"ק מהר"א הפה"ן ו"ל האבד"ק פאלטוסק וסאכאטשוב אמר עפמ"ש רש"י פ' נח דנח הי' צריך סעד לתמכו אבל אברהם מתחזק מעצמו.

ונסיון נחשב רק כשצדק מתחזק מעצמו בלי עזר מה' וזה"פ וירא את המקום מרחוק שראה ש' לא הי' רוצה לסעדו, ואעפ"כ עשה הדבר ומשו"ה נחשב זאת לנסיון, ופח"ח: ועשו"ת זכרון יצחק סי' כ"א שהעלה דשנים מותרין לרפוב ע"ג בהמה ביו"ט לצורך מצנה, וכמ"ש מג"א סי' ער"ה סק"ו דל"ש שפא יחתנה זמורה דחבירו זנפירו, ואולם בירושלמי איתא טעם איסור רכיבה משום שבימת בהמתו, ועי' מג"א סי' ש"ה סק"ז לפי"ז אפי' בב' אסור, אף בש"ס דילן לא נזכר זה ויהי' ראי' לרמ"א סי' רמ"ו סק"ג דביו"ט ל"ש שבימת בהמתו ועי' מג"א סקי"ב, ולכן בסוגיא דידן בביצה לענין יו"ט איירי לא ניקח לש"ס פטעם ירו' דל"ש שבימת בהמתו, ורק קאי הטעם דיחתנה זמורה, וא"כ מותר רכיבה בב' ע"ש.

ותי' בזה מדרש ויאמר וגו' שבו עם החמור ולמה לא רכב אברהם גם ביום השלישי. אף דבפדר"א והובא בתוס' ר"ה י"א א' כ' דעקדה הי' ביוה"כ.

וכינן דקיים א"א כל התורה ואף מצות דרבנן א"כ הרי אסור לרפוב ביו"ט ולכן לא רכב ביום שהוא, אף ק' דלדבר מצנה מותר לרפוב אם יש אחר עמו וכאן הי' יצחק עמו. אף לפמ"ש בשאגת אריה סי' ע"ב דאף אי ביו"ט אין מצנה על שבימת בהמתו מ"מ ביוה"כ מצנה כמו בשבת, א"ש דאף בב' אסורין לרפוב ביו"כ: ועי' בארץ חמדה ו"ל אי העקדה הי' ביו"כ אי יש עירוב והוצאה ביו"כ אף נשא יצחק האש והעצים, וי"ל דבזמן שאין ישראל שרוין במדבר הני רק פרמלית (בשבת ד"ו ב'), אף ק' לכה לא לקח עמו החמור, ולהטעם דלא יחתנה זמורה בשנים מותר ועוד דהני לצורך מצנה.

ואי"ל שפא יצא חוץ לתחום וחסש אברהם למ"ד תחומין דאו' עי' ביצה ל"ו, הלא כ' וירא את המקום מרחוק והוא מיל כמ"ש במדרש, ולהירו' שאיסור משום שבימת בהמתו. ויל"פ וילכו שניהם יחדיו שלא עמדו לפוש ול"ה לא עקירה ולא הנחה ואח"כ זרקו חידו כלאחר יד, ומ"ש ואינה השעה ר"ל שאם הינה השעה בל"ז הי' מותר לתת על השעה דהני מחמר כלאחר יד כמ"ש בפסחים ס"ו ב' דאין דרוף השעה לטעון משא, עי"ל כמ"ש שם בפסחים.

דהלל הָיָה מְבִיא לְעֹזְרָה וְאֶחָד מִמֶּנּוּ, וְעוֹ"א אֱלֹקִים יִרְאֶה לּוֹ הַשָּׁה וְאִ"כ עֲדִינָן אִין מְקַדָּשׁ, אִף ק' הָא אִין מְקַדָּשִׁין בִּי"ט, לְזָה אָמַר אֱלֹקִים יִרְאֶה לּוֹ הַשָּׁה וְאִין אֲנִי הַמְקַדָּשׁ: (ה) רַש"י גִּתְנָבָא שְׁיִשְׁבּוּ שְׁנֵיהֶם, עִי' ס' שָׁמַע שְׁלֵמָה לְהַגֵּר"ש אֶלְגָּזִי, שִׁכ' דְּאִינוּ יוֹדְעֵי הַיָּאֵף מְצָא זָה, דְּבִמּוֹ"ק י"ח א' אֵיתָא רַב בְּרִית כְּרוּתָה לְשִׁפְתֵיהֶם, וְאִי בְּנִבּוּאָה ל"ש בְּרִית כְּרוּתָה וְצ"ע: שָׁם גְּלַכָּה עַד פַּה עֵרֶשׂ"י.

ובס' זרע יצחק פ"ג מ"ד דקידושין על הגמ' שפחה מנלן אר"ה שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור אשפחן דלא תפס קידושין, ולדה כמותה מנלן, א"ק פי תהינה כו', ויש ליתן טעם דמפרשת עקדה רמז דולד שפחה כמותה עפמ"ש רש"י אראה היכן הוא מה שאמר לי ה' פה יהיה ורעה, וביפ"ת הק' האיה יכול אברהם לומר פן נגד ה' אשר לו נגלה כל תעלומות דפן בא יצחק על אשה, וכבר נתעברה ממנו ונתקיים פה יהיה ורעה, ותי' דהא דאותו פעם לא הי' רק שפחה, ונכרית וולדן כמותן ואינו נחשב ורעו, וזה רמז שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור דוולדן כמותן: (ו) המאכלת.

רש"י ספין ד"א ע"ש שישאל אוכלין מתן שכרה עי' חתם סופר חולין דט"ז זריזותא דאברהם קמ"ל, שלא סמך שימצא שם ספין ולקח מביתו, וצ"ע דהא כבר כ' בקרא דלעיל ויקח בידו את האש ואת המאכלת, וא"כ חזינו דלקח מאכלת מביתו, וי"ל לכמ"ש במד' ורש"י דמאכלת ע"ש שאוכלים שכרה בעוה"ז וא"כ לאו דוקא הספין נקרא פן אלא כל צרכי העקדה נקראים פן, נמצא מקרא ויקח את האש ואת המאכלת אין להוכיח שלקח ספין מביתו דאפשר שהאש בעצמו נקרא מאכלת, ואע"ג דכ' ואת המאכלת בני"ו.

מצינו כמה פעמים ווי"ן מיותרים בקרא ואיה וענה, ורכב וסוס ומשו"ה איצטריף הך דויקח את המאכלת להשמיענו זריזותא דאברהם, ואולי מפח הך וי"ו ואת המאכלת מוכיח רבי דינו דבעי תלוש וז"ש וי"ו דכ' אאנפתי: שם וילכו שניהם יחדיו, עי' בס' קול יחודה על כתובות דס"ב האי ישראל וגוי אזלי באורחא לא אימצי לסגויי בהדי ישראל וכו' אנחה שוכרת חצי גופו של אדם הנ"מ מלתא חדתא כו' וזה פי' הגאון ר' נפתלי פ"ץ ז"ל וילכו שניהם יחדיו ולמה כ' ב' פעמים ולהנ"ל א"ש בתחלה ידע אברהם שבונו יהיה לעולה ויצחק לא ידע וכ' וילכו שניהם יחדיו, שאברהם הלא בנריות פיצחק, ואח"כ אמר אברהם ליצחק אלקים יראה לו השעה לעולה בני.

והיה גבי יצחק מילתא חדתא וגבי אברהם מילתא ישינה ואעפ"כ כ' וילכו שניהם יחדיו שפיצחק הלא בנריותא פאברהם. ובראב"ע כ' יחדיו שלא יברח יצחק ותמוה.

ובס' זכר צדיק כ' דענין עקדה היה כדי שיהי' התפללות המדות מדתו של אברהם במדתו של יצחק ונרא אברהם פן יברח ויקיים בעצמו המצוה בלי שיתוף, וזה ויאמר לו אביו הינו ששאל לו בל' בתמיה הלא אבי אתה מדת החסד, ואיה נהפכת לגבור כזה לשחוט בנה יחידה מפני רצון ה' שהוא מדרגה גבורה דקדושה, ויאמר לו הנני בני הוא שנעשיתי עתה במדרגת בני: (ז) ויאמר יצחק עי' בס' קרבן שבת פ"א דק' למ"ל ב"פ אביו.

וגם מה השיב לו הנני בני ועוד דקדוקים, וי"ל דק' הלא ע"י עקידה נולד ריעותא גדולה דיתעורר מ"ש ליצני הדור דמאבימלך נתעברה, דאם היה בנו אב לא יוכל להיות אכזר לשחוט בנו יחידו, ותי' ע"ז ע"פ מד"ר וישב שיוסף לא רצה לזנות עם אשת אדוניו שאמר

אולי יצוה ה' להקריב אותי ואהיה פסול מפח הטומאה שאטמא עמה ע"ש, וא"כ מכ"ש ממזר שנולד בטומאה שפסול, וא"כ אדרבה מפח זה שצוה לי להקריב יצחק ראיה שאינו ממזר, דממזר פסול להקרבה, וז"ש ויאמר "אבי" אם אתה אבי באמת מנין לך אכזריות כזה וראיה שאינה אבי, והשיב הנני בני שזה אמת שהנה בני ולא מאבימלה מיד ויאמר יצחק איה השעה ואם תקריב אותי יאמרו מאבימלה, ויאמר אלקים יראה כו' ר"ל שמפח זה שאלקים יראה לו השעה לו וייקא להקריב רק אותה יהיה ראיה שאתה בני שכשר אתה להקרבה ע"ש וע"ע בקומץ המנחה פ' שמניני.

וכן ראיתי בס' אזור אלי' סי' קפ"ג דמ"ש הנני בני משום שזיו איקונין שלף דומה לשלף אינני ירא שייאמרו שאתה ממזר ע"ש אריכות ובס' נפלאות מתורת השי"ת פ"ק פ'. ובשם הר"ר העשיל ז"ל הובא, דהפ"י ויאמר יצחק אל אברהם אביו ר"ל דהאמירה הנה רק בשביל שהי' אביו, ויאמר אבי, ואם תשחט אותי אתה תהיה אונו ותפסל בעבודה כי אני רואה האש נעצים שאתה רוצה להקריב קרבן ואסור באנינות, אלא ודאי שאין ברצונה לשחוט אותי רק דעתה להקריב קרבן אחר וא"כ איה השעה לעולה.

ובס' משנת דר' אליעזר תי' קו' יצחק, ע"פ מד' נח ויהי לשבעת הימים והמבול הי', אותן ז' ימים התנהג ה' אבלות על עולמו שבו"ד אינו יודע מה שעתיד להיות לכה נזהג אבלות לאחר מיתה אבל ה' יודע עתידות התנהג אבלות מקודם וז"ש ה' "אלקים" הוא אשר בחר בך לעולה וידעתי מקודם להתנהג באנינות ואבילות.

ויכול אני להקריב אותה אף לאחר שאשחוט אותה ולא חל עלי שום אנינות כלל: ובירחון קול תורה היו"ל פה פאביאניץ שנה א' סי' י"א הביא בשם הגאון מדונינסק עכמ"ש בפדר"א פל"א וז"ל וככה"ג הגיש מנחתו ע"ש, (וכ"ה בפיוט ליום ב' דר"ה בשחרית בפליחה המתחלת אשר מי יעשה פמעשיה) ואינו מוכן דלמה צ"ל כ"ג הא פהו הדיוט פשר לעבודה, ורק דאונן פסול לעבודה אבל כה"ג מקריב אונו וכמ"ש בזבחים דפ"ב (ועי' לעיל כ"א י"ד).

ובהגהות מהעורף כ' דבזבחים ט"ז דבבמה גם אונו פשר ובעקדה הי' בגדר במה, אף במד"ר אי' וכי אפשר לקרבן בלא פהו א"ל ה' אתה פהו וע"ש בפנים פחות הרי מבואר דהר מוריה הי' עליו גדר מנזב דצריף פהו והגאון אב"ד דפה שליט"א ציין פ"ז עיקר הדברים כ"כ המג"א בזית רענו, ורד"ל בבבאור לפדר"א העיר דהוי במה גם מה שנייד אנינות בכגון זה.

ע"ש.

ובסימן כ' העיר ג"כ דאין בגדיהם עליהם אין פהונתם עליהם. כמ"ש בזבחים דפ"ב והו"ל זרים, וא"כ דלא חצינו דא"א הי' לבוש בגדי פהונה, ועדיין ק' פלום יש קרבן בלא פהו וי"ל פנין דשחיטה פשרה בנר ומחו"ב, א"כ אסור ללפוש בגד"כ בשחיטה משום פלאים ועי' חת"ס יו"ד סי' ס"ט וכאן הוי קודם שחיטה פ"כ לא לבש בגד"כ.

ועי"ל דאי' ביומא מ"ה דנר אסור ליקרב למנזב, ועי' משל"מ פ"ט מביה"מ, וא"כ ה"ה מחו"ב דהו"ל פנר, א"כ בעקדה דהי' פ"ג מנזב איף הנה רשאי בלי בגד"כ, וי"ל עפ"ד

תוס' קידושין ל"ו דנשים שאינן מן הרוחות על בגד"כ ל"ה מחו"ב ע"ש א"כ גם קודם מ"ח נהי דאבות קיימו כה"ת מ"מ בגד"כ לא נצטוו הו"ל פנשים דל"ח מחו"ב פלל: ח) יחזיו.

ע"י בס' אגורי בינה דהק' למ"ל ב"פ וילכו שניהם יחזיו ועמ"ש לעיל ותי' דאי' ביומא ל"ז א' המהלה פנגד רבו ה"ז בור פרש"י פנגד בשנה וכן הדין באביו. ובתוס' פ' שלשה שאכלו ושבת.

הק' הא קיי"ל דאין מכבדין בדרכים. ותי' דרק במקום סכנה אסור לכבד אביו ורבו וכ"כ במרדכי, ועוד תי' דדוקא פשהולף לדבר מצנה א"צ לכבד שאריף למהר, ואי' במד' ובעה"ט שהשטן עשה נהר לפנייהם שלא יוכלו לילה והי' רוצה לספן אותם ע"ש, וזה"פ דבראשון אמר וינרא את המקום מרחוק והי' במקום סכנה, וכ' וילכו יחזיו דל"ה מכבד אביו, ואח"כ שאל אינה השעה? והשיב אלקים יראה לו השעה לעולה בני, והי' דרף מצנה וג"כ אין לכבד וכ' עוד הפעם וילכו שניהם יחזיו.

ובס' יבין שמועה כ' דיל"ד דמנא ידע דיהי' שיה, דילמא א' משאר דברים הנקריים ובאחת הי' איל, ועוד דמנ"ל דיהי' עולה, ובאמת בזבחים דקט"ז עד שהוקם המשכן הי' קרבו עולות ואי' שם דהוא פלוגתא דתנאי אי קרבי שלמים ב"נ, ולמ"ד קרבו קו' זו בתקפה, ונר' דיצחק הבין הואיל דהשפים בפוקר ורוצה להקריב קרפן סבר שיקריב קרפן תמיד של שחר שפיר שאל ואיה השעה דתמיד של שחר הוא כבש ואל תתמה על שינוי ה'שון.

מכבש לשה דהרי במ"ר פ' נשא איכא מ"ד דהכבשים שהקריבו נשיאים הי' פנגד יצחק ע"ש שאמר ואיה השעה לעולה, ותמיד של שחר הוי עולה. ועי' בספרו סמא דחיי דרוש ט' בזה:ט) ויעקד.

ערש"י ידיו ורגליו, ע"י בלחם משנה פ"א ה"י מתמידין ומוספין בזה, ובכתבי דו"ז הגה"צ ר' צבי הפנה ז"ל האבד"ק זגיערנזש ראיתי שהקשה הא דלעתיד יתקע בשופר של יצחק, הא בשופר של עולה לא יתקע ועי' ר"ה כ"ח.

(ונראה דאיתא בכל בו והובא בב"י או"ח סי' תקפ"ו דמודר הנאה משופר אחר תוקע והוא שומע. אבל הוא בעצמו אסור לתקוע דאיכא הנאה בהדי מצנה דמתנאה מזה שהוא תוקע ע"ש וכ' המפן' משו"ה בשופר ש"ע לא יתקע דיש הנאה רוחניות דמתנאה ע"ש, וכ' אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ופירושו דמצנה צ"ל רק לעבודת ה' ולא להתערב ג"כ הנאת עצמו, וזה"פ אשר יעשה טוב ולא יחטא בהטוב המצנה ר"ל שלא יחטא בכוננה אחרת, אבל לעתיד בנטל היצה"ר ויעשה מצות בשלימות ובכה"ג במצות לאו להנות נתנו כ"ע מודים דמותר לתקוע בשופר של עולה ובגני הר"ר דוד נ"י הערני מאוה"ח ויקרא (א' ט) עה"פ את הכל וא"ש.

וע"ע ברמב"ן ורא"ם יתרו (י"ט י"ג): וכן ראיתי פי' על "באין מליץ יושר". אותם שעושים מצות בלי חשק וכוננה ומלאך הנברא מהם הוי חסר ובעל מום אינו יכול לעמוד מול מגיד פשע" שהמלאכי רע שנבראו מעבירות הם שלמים, וז"פ באברהם עתה ידעתי כי יר"א אתה ולא חשכת את בנה את יחידך "ממני" וקשה הלא העקדה ל"ה עבורו, מה ממני? ורק ר"ל יודע אני שפוננת לטובה "ממני" שנבראתי על ידיך שלם ובריא.

וזה"פ במקום שבע"ת עומדין אין צ"ג כו' פי כל העבירות שעשה ונעשו פזכות המה בשלמות, משא"כ בצדיקים נוכל למצוא איזה שמין של פבוד או גיאות. וז"פ ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון ויאמרו הנה יום הדין, וקשה מה המלאכים יחפזון הא אצלם אין דין.

רק המלאכים שנבראו ע"י המצות שהם הפרקליטין של אדם יחפזון יען שהמצות לא נעשו בשלמות. ועי' בקונן דרושים חוברת ששית סי' כ"ב וכ"ו מ"ש מפל הפרשה עש"ה: יב) עתה ידעתי.

עי' קונן דרושים ח"א פרק ב' סי' כ"ט בשם זקני הגאבד"ק לאסק"ו"ל: יג) והנה איל אחר נאחז בסבף. ערש"י ובספר פתגמין קדישין דכ"ב הביא בשם הרה"ק מהר"ש ו"ל מאסטרפאל.

דא"א קרא שם המקום שהוא יראה פי אמר בהר ה' יראה, ופי' חז"ל שצפה שיעשו ישראל העגל, ואמר אז יראה ה' זכות הפקדה וירחם עליהם, וז"ש וירא והנה איל אחר שראה שפמו שזה האיל עומד ונאחז בסבף כמו כן יש עוד איל אחר שעומד ונאחז בסבף, שראה שעתידין ישראל להקריב לס"א והיינו בעשיית העגל.

ויש עוד איל שנאחז בתיבת סבף כי אצל אות ס' עומד ע' נאצל ב' עומד ג' נאצל כ' עומד ל' ונמצא אצל תיבת סבף עומד עגל וז"ש נאחז בסבף. עוד פנון בזה שאם תחלק תיבת סבף לב' חלקים הוא ממש גי' איל, וזה וירא והנה עוד איל אחר נאחז בסבף היינו שראה זה האיל וראה עוד ג"כ זה האיל האחר העתיד בסבף.

ושניהם אחוזים בהר ה' יראה, ופי' חז"ל יראה אז זכות עקדה ע"ש: ובמדרש פנ"ד אחר כל המעשים ישראל נאחזים בעבירות ומסתבכים בחצות וסופן ליגאל בקרנו של איל. הנה צרות ישראל בגלותו דבר והפוכו, במדינה אחת יאחרו שהוא חרדי אדוק (פאנאטיקער) ובמדינה אחרת יאמרו שהוא אי אמונה, ורעיון קאמוניזם לו, במקום אחד יראו עליו שהוא שפל ונבזה ומזמר מה יפית להאדון ומעבר השני יאמרו שהוא מתגאה באתה בחרתנו שלו וכמו שקרן איל, היפה, עיקר הסיבה שנסתבף, כן ישראל קרני ההוד שחננו ה' אותם, וכשרונם הגדול, היא הסבה לגלותם.

והנה מה שנמשלו ישראל לצאן, י"ל דלכל בעלי חי ברא ה' פלי הגנה להגן את עצמם מפני אויב, קרנים לשור, פרוסות לסוס, צפרנים לשאר בע"ח, ושה אין לה פלי הגנה ורק בב' אופנים תוכל להנצל, א' ע"י שתברח, וזה מעט, שחברה פח לנוס מפני הזאב, הב' שהרועה ישמרה, כן אנחנו דלים רפוי הפח חבלי הגנה מאויבינו ומיעוטה דמיעוטה יוכלו להנצל ע"י בריחה, שרוב הארצות סגורות לפנינו, והעיקר שרועה ישראל ישמרנו, ולולי ה' שהיה לנו יאחר נא ישראל בעצמו, מה היה חלילה מאתנו.

וכ"כ בילקוט יחזקאל סי' ל"ד בשם שהרועה זהיר ביום ובלילה מפני הזאבים כן הקב"ה, וכ' נחית כצאן עמה. וכן כ' פי קטן יעקב ודל, אף אם שומר מצוותיו של הרועה ישראל, כמו השה לבעליו, אז ייראו ממנו, אבל אוי לו אם לא יחפץ למסור לה' פרי מעשיו ע"י שמירת תורה, ויהי' ככל הגוים, והוא כמו ש' יבעט בבעליו וילך בין חיות טרף, וז"ש ויתיצבו בתחתית ההר, פי לעולם עם ישראל עומד בתחתית ההר בכחו ובחזקו, וכל

הגוים עומדים למעלה ממנו בגבורתם אף אם מקבלים התורה מוטב, אז יראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליהם, וייראו ממנו, ואם לאו שם תהי' קבורתכם, מצדכם הטבעי שעומדים תחת החר, יבוא קבורתכם ח"ו.

וה' ירחם! יג) תחת בנו. ערש"י על כל דבר הי' מתפלל, עי' בס' נוי העמודים מן השל"ה פ'ק ששי מ"ש בזה: יד) ה' יראה.

עי' רש"י ומהרש"א זכחים ס"ב א', והקשו המפן' על רש"י שיאמרו לדורות בחר הנה יראה ה' לעמו הימים העתידין, הא בפי' ניצא ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש אלקים במקום הנה ואנכי לא ידעתי, הא הלא להתפלל על מקום אבותיו, וכבר קרא אברהם שם המקום ה' יראה ולמה לא ידע, וכ' בס' אמרי בינה דכ' וזה שער השמים פרש"י מקום תפלה, וביהמ"ק שלמעלה מכונן נגד ביהמ"ק של מטה, ואי' בחולין צ"א ב' וילך חרנה אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי, וקפצה לו הארץ, וי"ל דקבוצת בית אל הגיע לחרון, או י"ל מקום חרן הגיע לבית אל, וא"כ אי' אמרינו דמקום בית אל הגיע לחרון א"כ לא הי' מכונן כנגד בית המקדש של מעלה, ויעקב סבר דמקום בית אל הגיע לחרון ואמר שפיר ואנכי לא ידעתי, אף שיזע שזה המקום שהתפללו אבותיו אבל לא ידע שיכונן נגד מקדש של מעלה, אבל פשראה הסולם אמר וזה שער השמים דמכונן נגד מקדש של מעלה, דזה ידע מאברהם שאמר בחר ה' יראה: ובשו"ת שואל ומשיב תליתאה ח"א סי' ר' כ' דהשי"ת אמר אל אחד ההרים אשר אימר אליך ולא גילה לו מקום המקדש, אבל אברהם הבין קדושת המקום שבו הקריב אדם קרבן פשנברא, וקין והבל הקריבו שם, ונח בנה שם מזבח פשיצא מתיבה, כמ"ש הרמב"ם בפ"ב מבית הבחירה הלכה א' וב' ובכ"מ, וע"ז אמר ה' יראה היינו שיראה המקום הנה המקדש כפי' אונקלס אשר יאמר היום והינינו לעתיד שפרש"י שקאי על כל מי שיהי' בדורות הבאים ואז כבר יתגלה המקום ויהי' אמור בשם בחר ה' יראה שהוא הר ה' המקדש, ועי' בפ' חיי שרה (כ"ג ט').

ובספרו דברי שאול האריף בזה, וכ' עפמ"ש התוס' יו"ט פי"ב דיבמות על מה שאמרו חלוץ הנעל והא בתורה כ' ויקרא שמו בית חלוץ הנעל, וכ' הפה"ל מפראג דאחר שאמרו חלוץ הנעל ממילא נקרא הבית בית חלוץ הנעל, וגם פאן אחר שאברהם ביקש ה' יראה וכמ"ש בתרגום וצלי קדם ה' וכו' והינינו שאח"כ יקרא הר ה', וא"ש מ"ש ויקרא למקום אל בית אל, כי שם נגלה אליו אלקים בכרחו מפני עשו אחיו, והינינו שאחר שנגלה אליו אלקים שם, ממילא קנה לו המקום שם ויקרא בית אל לאשר שם נגלה עליו אלקים: כ) אחר ערש"י הי' מהרהר.

עי' ברמתיים צופים ח"ב די"ט ח"ש בשם הרה"צ מקאצק ז"ל, וע"ע בקובץ הבאר פ'ק ב' ח"ג סי' מ"ט בזה. ובמדרש אמר אברהם ליצחק מה אתה רואה, א"ל הר נאה ומשונב ונענן קשור עליו, אמר אברהם לנעריו רואין אתם פלום, א"ל מדבריות, א"ל שבו לכם פה, וראיתי לפרש בזה, דמעתי שקבל א"א לקיים מצנת ה' מעתה הוא בחר ה' אותו ונרעו לעם קדוש כמ"ש (דברים ז) בך בחר ה' אלוקיך להיות לו לעם סגולה לא מרובכם מפל העמים וגו' כי מאהבת ה' אתכם, ואף כי עמים רבים ימותו במשך העת ונשפח זכרם מעולם, אף זרע אברהם לא יאבדו, וסו"ס ירום קרנם בכבוד ויתקיים נבואת חזני' כי

ישוב ה' שבות עמו כו' ויאמרו לכו נרננה באור ה' ואמנם עד שתבא עת הזאת עננים שחורים יכסו שמים ויהי נרדף מאוד, אף סוף הענן להתפזר וינרח השמש על ישראל וציון, פה רואה המאמין וזהו שנותנת לו פח וחיל, ואוה"ע רואים נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל כי ידע שור קונהו, אף חמור לא ידע רק את האבוס של בעליו ולא הבעלים, ומכיון שהחמור רואה ענן וחושף חושב שפן יהיה תמיד ולא ישכיל כי אחר רעם בא גשם, ואחר לילה יום, כי לכן "חמור" הוא, וזה"פ במדרש פשהלף א"א להקריב בנו ומעשה אבות סימן לבנים שיקריבו בנו את חיייהם על קידוש השם ונבחר המקום שהוא לעבודת ה' ועל הקר הזה יבנה עתידות ישראל ותקנותי'.

ושאל אברהם ליצחק רואה אתה מה שאני רואה מה יסתעף ממעשה הזה, וממקום המקודש הזה, וישא יצחק עיניו להביט למרחוק וירא ישראל יושב שקט ושאנן ויתקנים נבואת חוזי' על תקנת העתיד ויאמר אני רואה הר נאה ומשונב, אף גם "ענן" קשור עליו כי יסבול עם ישראל עד עת שהוא צרות רבות ועננים שחורים יכסו את שמים כי לך ישראל בגולה ויהי משונא בעיני העמים, אף סוף סוף רק "ענן" הוא וסופו להתפזר וינרח אור ה'.

זה חזונו של יצחק לעתיד. ורצה א"א לדעת מה רואים שאר האנמות על עתידות ישראל, ושאל לנעריו על זה.

והשיבו אין אנו רואים רק "מדבריות" אין שום תקנה לעם הנרדף הזה. כי ע"י קשי ערפו שיגרש ממעשה הזה העקדה לבלי לעזוב תורת ה'.

ע"ז יהי משונא ומגודה מכל העמים, ויסבול צרות עד כי יעבור מהעולם. ולא הר משונב אנו רואים רק מדבריות.

ולכן אמר להם א"א שבו לכם פה עם החמור, כי רק חמור רואה מה שלפניו הוא האבוס, והעתיד לא יראה, אבל סוף סוף יקיים ה' נבואת חוזי' וזה ה' יבנה כמו רמים, ועלינו ינרח כבוד ה' (כו) ופגלושו ע"י בס' אזור אלי' אות רכ"ז דלמה צריף לכתוב זה.

אף זה לעומת זה עשה ה', וכשם שמצד הקדושה יש י"ב שבטי י"ה, והי' ראויים לצאת מאברים, ובעבור שצחקה שרה נמנעו ממנה, וגם מרבקה לא יצאו שאמרה למה זה אנכי ויצאו מיצקב, נקראים מאברהם, ואברהם הי' מצד הקדושה, ונחזר מצד הטומאה, וכשם שמאברהם יצאו י"ב עמודי עולם.

והבדיל ה' בכורות מד' אמהות, ג"כ מצד הטומאה יצאו פן ואמר שמונה אלה ילדה מלכה לנחור שהוא מצד הטומאה, זה לעומת זה שהיה אחי אברהם. וא"ת מנין עוד ד' לתשלום י"ב ונגד ד' בכורות שבקדושה לזה אמר ופלגשו וגו' הרי ד' פנגד ד' בכורות, אף לא היה בהן בכורות ממש שנוטלים חלק בראש, כי בטומאה לא יש ראש כמ"ש האר"י ז"ל, אף לעשות דמיון אל ראש, הפריש הארבעה לבד: ובזה"ק תרומה דקמ"ז ב' איתא דאברהם הי' אוליד באינתא אחרא תחש כד"א ואת תחש ואלין אינון באומה דישמעאל אחורנין דישמעאל כמה דאית דרגא בעשו הכ"נ בישמעאל.

אימא דישמעאל אולידת לתחש ומסטרך דאברהם קאתי וכו' משמע דהפסוק אינו חוזר על בתואל רק על אברהם. ומפרש ופלגשו על אברהם וראומה היא קטורה, והוא הפלא

פְּלֵא דְפִשְׁטָא דְקָרָא מְשַׁמַּע שְׂרָאוּמָה הֵיטָה פְּלִגְשׁוֹ שֶׁל בְּתוּאֵל, וְעַי בְּנֻצְי אִוְרוֹת עַל הַזֶּהָר דְּפוּס וְוִילְנָא ע"ד קַבְלָה.

וְרֵאִיתִי לְפָרֵשׁ דְּאֶחָז"ל רוֹת רַבָּה פ"ד צְדִיקִים שְׁמֵם קוּדֵם לָהֶם וְשִׁמוֹ בְּוַעַז, וְרִשְׁעִים הֵם קוּדְמִים לְשְׁמֵם כַּמ"ש נֶבֶל שְׁמוֹ כו' וְכֵאֵן כו' וְשִׁמָּה רֵאוּמָה הֵרִי שְׁשִׁמָּה קוּדֵם לָהּ. וְלֵהַנְּז"ל הֵיטָה צְדִיקוֹת, וְא"כ אֵיךְ דְּבָקָה אֶת עֲצָמָה בְּגוּף בְּתוּאֵל הֵרִשְׁעָה לְהִיּוֹת לוֹ לְפִלְגֶשׁ, וְלִכֵּן פִּירֵשׁ הַזֶּהָר שֶׁהַפְּסוּק חוֹזֵר לְאַבְרָהָם וְדְבָקָה א"ע לְגוּף קְדוֹשׁ וּמְמַנּוֹ הוֹלִידָה אֶת הַבְּנִים אֵלּוֹ וְגַם תַּחַשׁ בִּינֵיהֶם.

וְע"ע בַּס' תּוֹלְדוֹת אֲדָם ח"ב לְהַגֵּר"ז מוֹוִילְנָא ז"ל: פְּרָשַׁת חַיִּי שְׁרָה כַּג א) חַיִּי שְׁרָה רַש"י בַּת ק' כָּבֵת כ' לְחַטָּא. עַי רַא"ם וְגו"א.

וּבַמ"ר א"ר בְּרַכְיָ ב"ד שֶׁל מַעְלָה עוֹנֵשִׁין מַכ' וְשֶׁל מַטָּה מִי"ג, וּבַמְחֻלּוּקָה אִפִּי קְטַנִּים. וְכ"כ רַש"י בַּפ' קֶרַח (ט"ז כ"ז).

וּבַשְּׂבֵת דַּפ"ט ב' דַּל עֲשָׂרִין דְּלֵא עֲנִישִׁית עֲלֵיָהּ, וּפְרַש"י שְׁכָן מְצִינוּ בְּדוֹר הַמְדָּבָר שֶׁלֹּא עֲנִשׁ ה' אֶלָּא מַכ' וְלִמְעַלָּה, וּבִירוּשְׁלַמִּי פ"ב דְּבַפּוֹרִים יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ שְׁבָעִים שָׁנָה. צֵא מִהֵן כו' שְׂאִין ב"ד שֶׁלִּמְעַלָּה עוֹנֵשִׁין וְכוּרְתִין.

וּבְאֲבוֹת פ"ה בְּוַעַשְׂרִים לְרִדּוֹף פִּי רַע"ב לְהַעֲנִישׁוֹ עַל מַעֲשָׂיו שְׂאִין ב"ד שֶׁלִּמְעַלָּה מַעֲנִשִׁין פְּחוֹת מַכ' וְעַתִּי"ט. וּבַמְדָּרֵשׁ מְשָׁלִי א' מַעֲשָׂרִים שָׁנָה מַחֲשָׁבִין לוֹ עוֹנֵתִיו כַּד"א מִבֵּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְעַלָּה, וּבַפִּי מְשָׁנִיּוֹת לְהַרְמֵב"ם פ"ז מְסַנְהֶדְרִין מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדְנוּ שֶׁה' לֹא יַעֲנִישׁ הַחַיִּיב פֶּרֶת אֶלָּא אַחַר כו' וְאִין הַפְּרֵשׁ בֵּין זְכָרִים לְנִקְבוֹת, וְעַי תּוּס' מו"ק כ"ח א' ד"ה מַת וּבִזָּה"ק פְּקוּדֵי דְרַמ"ח ב'.

וּבְאִוֵר הַחֲמָה עַל זֶה"ק שָׁם. וּבִזָּה"ק נִירָא דְקִי"ח ב' בְּאַשְׁרֵי הוּא שָׁם, הֵא אִוְקֻמוּהָ דְלֵא בַר עוֹנֵשִׁי הוּא דְבִי דִינָא דְלִתְמָא עֲנֵשִׁין מְתַלִּיסֵר שְׁנִין וּב"ד דְּלַעֲיֵלָא מַכ' וְאֵע"ג דְּחִיָּבָא הָוָה לָאו בַר עוֹנֵשִׁים הוּא, וְע"ש בְּנֻצְי אִוְרוֹת מְהַאֲזוּלָאִי בְּשֵׁם ז"ח דְּלַכְּוּ מְלַקוֹת ל"ט ג"פ י"ג פְּמַנִּין שְׁנוֹתֵיו לִוְקָה, וּבַב"ד דְּלִמְעַלָּה ג"פ כ' לְכַוּ מְלַקוֹת שְׁתִּין פּוֹלְסֵי דְנוּרָא, וְעַתו"ס חֲגִיגָה ט"ו א' וְכ"כ רַבִּינוּ בְּחַיִּי פ' תַּצֵּא.

וּבַפ' עֶקֶב ע"פ פִּימֵי שְׁמַיִם כָּתַב דְּלַעֲתִיד לֹא יְהִי מַעֲנֵשִׁין עַד ק' ה' פְּעַמִּים כו' ע"ש, וְע"ע מְדָרֵשׁ שֶׁלַח אִם יְבוֹאוּ אֲנָשִׁים מִבֵּן כו' וְלִמְעַלָּה בֵּן כו' בֵּין שְׁהֵיָה עֲמָהֶם בְּעֶצֶה וְכו' ע"ש. וְהַרְא"ם הַקָּשָׁה דְהָא קוּדֵם מ"ת לֹא נִעֲנָשׁוּ עַד ק'.

וְתִרְצֵן דְקַמ"ל קָרָא דְאַפִּי לְפִי הַזְּמַן שֶׁלֹּאֲחַר מ"ת לֹא חֲטָאָה ע"ש: וּבַס' בְּכוֹר שׁוֹר שְׂבֵת דַּפ"ט. כו' דִּיל"ד עוֹד דְהַמְדָּרֵשׁ הַפָּךְ סִדֵּר הַכ' וְהַקְדִּים בַּת כו' כָּבֵת ז' וְאַח"כ בַּת ק' כָּבֵת כו' וְרַש"י תִּיקֵן וְהִקְפֵּה הַסִּדֵּר.

עוֹה"ק הִיפ"ת עַל כָּבֵת ז' לִיוֹפֵי הָא שְׁקָר הַחַזַן וְהַבֵּל הַיּוֹפֵי, וְגַם בְּדָרְוּ הַטְּבַע עֵיקָר הַיּוֹפֵי כָּבֵת כו', וִי"ל דְּלֵא פְנוֹן הַמַּד' לְגַמְרָא זוֹ פְּלָל, רַק לְגַמ' בְּמֹוֹת דַּס"ד שְׁרָה אֵיילוֹנֵית הֵיטָה, וּבַד"פ אֵיזָה אֵיילוֹנֵית בַּת כו' וְלֹא הִבִּיאָה שְׁעָרוֹת מַחֲזִקִי לָהּ לְקַטְנָה.

אָבֵל אַח"כּ מַחְזִיקוֹ לָהּ לְגִדּוּלָהּ וְאַיִלוּנוּתָהּ, וְשִׁמוּאֵל ס"ל דְּאַפִּי נִתְבָּרַר אַח"כּ דְּאַיִלוּנוּתָהּ הִי, לֹא נִעְשְׂהָ גִדּוּלָהּ לְמַפְרָע רַק קִטְנָה עַד כ'. וְא"כּ שָׂרָה ל"ה בֵּת עוֹנֵשִׁין פְּשִׁיטָה בֵּת כ' לֹא בְּבֵית דִּין שְׁלֵמָעֵלָה וְלֹא בְּשִׁלְמָטָה דְקִטְנָה הִי.

וְרָצָה הַמְדַרְשׁ לְהוֹכִיחַ זֶה מִקְרָא דְאַיִלוּנוּתָהּ הִי וְלֹא הִבִּיאָהּ שְׁעָרוֹת עַד כ', וְקָאָמַר עַד ז' לְיוֹפִי ע"פ גַּמ' סְנֵהֲדָרִין דְכ"א א'. וְיִצְאָ לָהּ שֵׁם בְּגוּיִם בְּיַפְיָהּ שְׂאִין לָהֶם לֹא שְׁעָר בֵּית הַשְּׁחִי וְלֹא בֵּית הָעֶרְוָה, וְהַקְשָׁה רש"ל הֵא שְׁעָרוֹת לְסִימָן גְּדֻלוֹת ע"ש, וּמ"מ נִשְׁמַע דְּשְׁעָרוֹת מְגַרְע הַיּוֹפִי וּקמ"ל קָרָא כְּמוֹ בֵּת ז' אִין לָהּ שְׁעָרוֹת כָּלֵל כֵּן פְּשִׁיטָה בֵּת כ'. פִּי.

וְנִשְׁמַע מִזֶּה דְקִטְנָה הִי פְּשִׁיטָה בֵּת כ' וּמִדְמָה בֵּת ק' כְּבֵת כ' לְחִטָּא ע"ש, וּבִקְרָן הִרָא"ם ע"ע בְּפִרְשֵׁת דְרַכִּים דְרוּשׁ ג' אֲרִיכוֹת: וְאֵא"ז בְּשׁו"ת חֲכָם צָבִי ס' מ"ט נִשְׂאֵל אִמָּאי חֲזִיב חִטָּאת בְּשׁוֹגֵג מִן י"ג הֵא כְּרַת רַק מִן כ'.

וְהַשִּׁיב דְעוֹנֵשׁ חִטָּאת לֹא תִלְיָא בְּכַרְת דְהוֹקְשׁוּ לַע"ז, וּבַע"ז גּוֹפִין כְּתִיב חִטָּאת מִן י"ג אִף דְכַרְת לֹא יִהִי רַק מִכ'. וּבְגוּף הַדְּבָר אִי מְעַנְשִׁין מִי"ג אִו מִכ' כְּתִיב שֵׁם בַּד' אוֹפְנִים.

א' דְרַק מִקּוֹדֵם הָיָה כִּי מִן כ' אָבֵל לְאַחַר קְבֻלַּת הַתּוֹרָה עוֹנֵשׁ מִי"ג, ב' דְרַק לְפַעֲמִים ב"ד שֶׁל מַעֲלָה לֹא מְעַנְשִׁין רַק מִכ' וְע"ז הַתְּפִלָּה יִצְחָק שְׂלֵא יַעֲנִשׁוּ רַק מִבְּנֵי כ' וְעֵשָׂה הַחֲשׁוֹבֵן כַּגַּמ' שְׁבַת הַגָּ' ל.

ג' דְרַק ב"ד שֶׁל מַעֲלָה לֹא מְעַנְשִׁין בְּדִין שֶׁל מַטָּה בַעוּה"ז בְּפָחוֹת מִן כ', אָבֵל בַּב"ד שְׁלֵמָעֵלָה בְּשָׂמִים מְעַנְשִׁין ג"כ מִן י"ג, וְרֵאזִיָּה דְבֵן פ' שְׁנָה דל"ש גְבִי' כְּרַת א"כ אִי עֶבֶר אַחֲיוֹב כְּרַת יוֹפְטֵר לְגַמְרֵי אֶתְמָהָה, אַע"כ דַּבְב"ד שְׁלֵמָעֵלָה מְעַנְשִׁין.

ד' דְשִׁפִּיר לֹא מְעַנְשִׁין בְּפָחוֹת מִכ'. שְׂמָא יָשׁוּב.

אָבֵל פְּשִׁעֵבֶר כ' וְלֹא שָׁב מְעַנְשִׁין גַּם עַל עֲבִירוֹת שְׁחִיב כְּרַת עֲלֵיהֶן מַעַת שְׁעֵבֶר בְּהִיּוֹתוֹ כֵּן י"ג עַש"ה, וּבִסְפָר מְדַבֵּר קְדָמוֹת הִבִּיא עַל הַקּוֹ' אִיף חֲזִיב חִטָּאת בְּשׁוֹגֵג מִי"ג דְבָאֵם הַשְּׂכִינָה לְמַעֲלָה הוּא מִכ' וְאֵם לְמַטָּה מִי"ג, וּבִיהַמ"ק הִי שְׂכִינָה לְמַטָּה וְנִעְנָשִׁין מִי"ג ע"ש: וְעַשׂו"ת נוֹדַע בִּיהוֹדָה מ"ת יו"ד ס' קס"ד דְלֹא מְסַתְבֵּר שְׂלֵא יִהְיֶה עוֹנֵשׁ שְׂמִים קוֹדֵם כ', וְנִמְצָא עוֹלָם הַפְּקָר וְיִרְצַח אֶת רַעְהוּ כְּשִׂלֵּא יִהְיֶה עֲדִים וְיִנְאַף וְיַעֲשֶׂה כָּל תּוֹעֵבַת הַשָּׁמַיִם.

וְלִדְעִתִּי הַפְּנוּנָה שְׁבַעוּה"ז אִין הַקַּב"ה עוֹנֵשׁוּ בְּחַיֵּי קוֹדֵם כ' אָבֵל לְאַחַר מִיתָה כָּל מַעֲשֵׂה אָדָם כָּל יְמֵי חַיָּיו מִשְׁהַגִּיעַ לְכָלֵל דַּעַת אֶפְיָלוֹ לְעוֹנַת הַפְּעוּטוֹת כְּשִׁפְכָר יוֹדַע שְׁהוּא עֲבִירָה צָרִיף לְסַבּוֹל לְפִי מַעֲשָׂיו.

וְמָה שְׁדַרְשׁוּ בְּשִׁבְת פ"ט דַּל כ' דְלֹא מְעַנְשִׁית ל"ק כִּי לֹא עִם הַמַּתִּים יִתְנוּפַח אִז הַקַּב"ה רַק עִם הַחַיִּים יִתְנוּפַח, וְכֵן מוֹכַח מִתְּשׁוּבוֹתָיו שֶׁל אַבְרָהָם יִמְחוּ עַל קְדוּשַׁת שְׁמָהּ, וּפְרַש"י שִׁיתְקַדֵּשׁ שְׁמָהּ בְּטוֹלָם כְּשִׁתְעַשֶּׂה דִין בְּעוֹפְרִים עַל דְּבָרֵיהֶּ, וְאִטוּ כְּשִׁנְעֵשֶׂה דִין בְּמַתִּים לְאַחַר מִיתָה יִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ בְּעוֹלָם הֵלֵא אִין דְּבָר זֶה גְלוּי בַעוּה"ז וְכִינּוּן שְׁעַם הַחַיִּים יִתְנוּפַח שְׁפִיר אָמַר יִצְחָק דַּל כ' כו', ע"ש בְּדִין חֲרַדַת הַדִּין אִי שִׁיף בְּקִטּוֹן וְהִבִּיא תְּשׁוּ' עַה"ג וְחו"י וְחכ"צ ס' מ"ז מ"ט וְנ' ע"ש, וּפְלֵא שְׁהִבִּיא חַח"צ וְלֹא הִבִּיא שֶׁח"צ בְּעַצְמוֹ כ' כְּדַבְּרֵיו

שבעוה"ז אין ב"ד שלמעלה מענשין רק מן כ' אבל בשמים מענשין מן י"ג כמ"ש לעיל באופן ג'.

וע"ע בנוב"י מ"ת או"ח סי' ה' שכ' ג"כ דמין י"ג הוי בר עונש חייב חטאת ואם מת קודם כ' והניח בן קטן בן ה' נותנים לו קדיש, דצריה ג"כ כפרה: ועשו"ת חתם סופר יו"ד סי' קנ"ה שכ' דאין לסמוך על זה שאין עונשין רק מן כ' דלא נמצא בש"ס רק בספרי אגדה, וראי' משבועות ד"ח דפריה אי בשוגג בר קרבן הוא, וק' דילמא מן י"ג עד כ' דבר קרבן לא הוי ומ"מ לא ימלט מעונש שייענש אחר כ' ולא גרע מחי שחטא בקטנות שיש לו עונש קצת בגדלות, כמ"ש באו"ח סי' שמ"ג מהא דרפרם כפי' לר' אשי בב"ק דצ"ח ע"ב ופרש"י ששורף שט"ח בקטנותו, וכ' עוד דלא נאמר במדרש רק בחטאים לפי שעה כגון עונש דור המדבר, וכן בשנה שהיה קודם מ"ת אבל לאחר מ"ת שיעורין הלמ"מ בין למלקות בין לקרבן ע"ש.

וצ"ע מ"ש שלא נמצא בש"ס הא אי בפירוש פן בשבת דפ"ט שם. ומ"ש דאחר מ"ת מענשין מי"ג לא הביא שכ"כ החכ"צ באופן א' פנ"ל, ועל מ"ש בח"צ באופן ד' דלאחר כ' מענשין גם על חטא מי"ג, ג"כ צ"ע שפשוט לשון הגמ' וירושלמי לא משמע פן דאל"כ מה אמר יצחק דל עשרין כו' הא אח"כ מעניש הקב"ה על אותן השנים ג"כ, ובכ"ל"ח כ' בזה דב"ד שלמעלה הם המלאכים שלא קבלו התורה אינם משועבדים לתורה ומשפטם גם היום כמו קודם מ"ת מכ' שנה, וא"ש פל הקרבנות דבאמת מי"ג חייב פרת פ"פ דין תורה אמנם רחמי השי"ת כשפא לענין פרת בפועל מוסר דין זה לב"ד שלמעלה ואין עונשין וכורתין פחות מכ', ויצא לנו מזה דבאמת מי"ג חייב פרת ע"פ דתוה"ק עש"ה: והנה בעיקר הדבר דלא מענשין פחות מכ', ק' הא מצינו דברים שפטור בדיני אדם וחייב בד"ש כמו גרמא בגזקין וישלד"ע, ועי' ב"ק דנ"ו א', ד' דברים פטור מד"א וחייב בד"ש, הרי בכ"ד אין מענשין רק על החמור, ובד"ש גם על הקל, ובענין זמן הוא בהיקף דלמטה מי"ג ולמעלה מן כ', ורק י"ל דכל העונשין אינם כמו בנהוג בבני אדם אשר אם א' עושה לחבירו רעה ישוב לו כגמולו דרוך נקמה, חלילה לומר פן פי טוב ה' לכל, ורק כמ"ש בתורה במלקות ויסרו אותו שהוא לשוןמוסר, שע"ז יטיב דרכו ולא יעשה עוד, וכן אפי' במיתה בד"א נאמר וכל העם ישמעו וייראו שהוא לטובת כל ישראל שיקחו מוסר, ובאמת הוא ג"כ טובת החוטא שעל ידו נתגלגל זכות זה לכן מיתתו כפרה, אבל בעונשי שמים ל"ש זה פי אין מקום עוד שייטיב דרכו אז ועמ"ש בפ' בראשית (ג') ואי' עוד בספרים שחטא פוגם בנשמה וע"י עונש שמים יצרה וינקה הפגמות, ובעוד שאין האדם בן כ' אין עוד הפגם גדול כל כך, שאין עוד בדעת שלימה וא"צ לזיכוף, וכמשחז"ל למפור בנכסי אביו עד שיהי' בן כ' שעד אותו זמן אין בו דעת שלימה, ועי' בס' או"ש שהאריה בפרט זה, אכן בגור אריה פ' קדושים (י"ט כ') כ' פל מה שיקרא מלקות בקורת דעיקר מלקות הקריאה שגדול הדיינים מקריא ואומר לו תוכחות ודברים קשים כאדם המייסר בנו שלא יעשה עוד ול"ש זה במיתה ע"ש, א"כ מבואר מדבריו דמיתה אינו בתורת ייסור על העתיד שהרי הוא מסתלק מן העולם, ומצאתי בס' בית האוצר ח"א אות א' פלל נ"ח שהעיר ג"כ בזה ע"ש, אבל לפמ"ש שנה מיתה למלקות, ועי' פמ"ג בתיבת גמא דלרמב"ם כל ספק מה"ת מיתר ורק בספק פרת מה"ת אסור ומשו"ה מחייב באשם תלוי, וא"כ אפשר בפחות מכ' דאינו בכרת הותר הספק, ונפק"מ

הַאֲדָנָא פְּחוּת מִכּ' אֵין אֹמֵר יְהִי רְצוֹן אַחַר אֲשֶׁם תְּלוֹי ע"ש: וְעַי בִּס' אַרְצוֹת הַחַיִּים סִי
א' לְהַמְלִיכִים וְל' שֶׁהָק' עַל זֶה מִיְבָמוֹת ד' ג' דְּלִמ"ל עֲלֵי ת"ל דְּאֵין עֲדִל"ת שְׁבִכְרַת, וְק'
הָא צְרִיךְ עַל פְּחוּת מִכּ' וְהוּ"א דְּמִנְתָּר לְיִבְבֵּם דְּלִיכָא פְּרַת, וְתִינַח לְתוֹס' קִידוּשֵׁין דְּל"ד
ד"ה מַעֲקָה, י"ל פִּינּוֹן דְּלִגְדוּל יֵשׁ פְּרַת גַּם לְפְחוּת מִכּ' הֲלָאוּ אֵלִים, אַבְל תוֹס' חֻלְיִין קִמ"א
א' וְרַמְב"ם פ"ז מִנְזִירוֹת לֹא ס"ל פֶּן, גַּם מִיְבָמוֹת ד"ה שְׁהִקְשׁוּ מַה לְפִסַּח שְׁיֵשׁ בּוֹ פְּרַת,
וְקִשָּׁה גִילְף מִפִּסַּח שֶׁל פְּחוּת מִכּ' שְׂאִין בּוֹ פְּרַת וְעַכְצ"ל דְּאַף דְּאֵין נֶעְנֵשׁ פְּרַת מ"מ בְּאַיִסוֹר
פְּרַת קָאֵי, וְע"ע בְּנוֹב"י מ"ק אה"ע ס' ו'.

וְעַי בְּשׁו"ת חוֹת יָאִיר בְּהַשְׁמָטוֹת לְסִי קס"ו, דְּמַה שְׁחַיִּיבְתוּ תוֹרָה חֲטָאֵת בְּפְחוּת מִכּ' אָף
שְׂאִין דִּינּוֹ פְּרַת הוּא גִזְה"כ בְּלִי טַעַם, וְנִגְדָּה כָּל כֵּל כָּל שְׂאִין זְדוּנוֹ פְּרַת אֵין שְׁגָגְתוֹ חֲטָאֵת.
וְהָא דְּאֵבִי הִבּוּ מְבַרְךְ בְּרוּךְ שְׁפָטְרָנִי בְּהַגִּיעַ בְּנוֹ לִי"ג שְׁנָה ע"ש.

דְּדָבָר הַמְּפֹרָשׁ בְּתוֹרָה עוֹנֵשֵׁין מִי"ג, וְדָבָרִים הַנִּלְמָדִים מִסְּבָרָא פְּגוֹן מִחֻלּוֹקֶת קִרְחָ וְשָׂרָה
שְׁלֹא חֲטָאֵה בְּדָבָרִים שְׁכֻלִּים שְׂרָאוֹי לְמִנּוּעַ מֵהֶם הוּא מִכּ' שְׁנָה. וְבְהַעֲרוֹת הָאֲרָצוֹת חַיִּים
הַנִּלְמָד מִיְבוּם הַעִיר ג"כ בְּמִקְרָ"ם שִׁיק עַל הַמְצוֹת מר"ז, וְע"ע בִּירוּשְׁלַמִי יְבָמוֹת פִּי"ג
ה"ב, וּבִתְשׁוֹ תְּפָאֶרֶת צְבִי או"ח ס' ה' אֹת ו'.

וּפִמ"ג בְּפִתְיָה או"ח ח"ג אֹת כ"א, וּבִאו"ח ס' רִי"ט, וּפְתִיחַ תְּשׁוּבָה יו"ד ס' קפ"ה
סִק"ט, וְשַׁע"ו סִק"ג, וְבְהַגְהוֹת יְד שְׂאוּל שָׁם, וּבְמִנְחַת חִינּוּף מ' קכ"א, וּבְיֵשׁ סִדָּר לְמִשְׁנָה
עַל מְשֻׁנּוֹת פ"ה מ"ד דְּבִרְכוֹת, וּבְשׁו"ת שְׁעָרֵי דְּעָה ח"א ס' י"ז, וּבְשׁו"ת פְּנֵף רַנְנָה יו"ד
בְּהַשְׁמָטוֹת מִיִּן פְּנֵף ס' ס"ה, וְרַמְתִּים צוֹפִים ח"ב אֹת ל"ו.

וּבִס' עֵט סוֹפֵר כָּל ס"ה פְּרֻט ח', וּבְנַחַל קְדוּמִים פְּאֵן: וְאַחֵי הִרָה"ג ר' שְׁלֵמָה זָאב נ"י
פְּתַב לִי שְׁנֵשְׂאֵל לְהַנִּלְדָּבְפָחוֹת מִכּ' אֵין מְעַנְשֵׁין בִּיד"ש פְּרַת, א"כ מ"ק בר"פ אֵלוּ נְעֻרוֹת
לְאַפּוֹקִי מִרְנַבָּה"ק וְלוֹקְמֵי בְּפְחוּת מִכּ' דְּלִיכָא פְּרַת, וְהַשִּׁיב דְּזֶה שְׁיָבוּשׁ דְּבִמְתַנִּי אִיתָא
בְּהִדְיָא אַע"פ שְׁהֵם בְּכַרְתִּי אֵין בְּהֵם מִיתַת ב"ד.

וְאִיךְ נּוֹקְמֵי בְּאַנְפּוֹן שְׂאִין בּוֹ פְּרַת. מְלַבֵּד זֶה אִם נִחְשָׁב וְנִסְפָּר קְוִשׁוֹת פְּאֵלָה מְחוּל יִרְבִּינּוֹן
עַי בְּיוֹמָא ע"ד א' אִסוֹר עָנוּשׁ פְּרַת הוּא ע"ש, וְע"ע בְּסִנְהֶדְרִין ע"ב א' בְּתַד"ה לָא, וּב"ק
צ"ד ב' ד"ה הָא יוֹצֵאת, וְק"ד א' דְּיָה שְׁבִכְרָה.

וּבְגַמְל' ר"פ הַכּוֹנֵס וּד"ק. וְיְבָמוֹת קִי"ח, וּב"מ ל"ז א' תַּד"ה הֶתֶם, וּס"ב א' ד"ה תְּנַאי,
וּצ"א א' ד"ה בְּבָא, וְיְרוּשְׁלַמִי סִפ"ק דְּכִתּוּבוֹת וְעוֹד בְּכ"מ: וְע"ע בְּגִיטִין ס"ה א' עַד שְׁיִהְיִ'
בֶּן כ' וּב"ב קנ"ו א' עַד עֲשָׂרִין שְׁנִין, וּפ"ה מִכ"א דְּאֵבוֹת בֶּן כ' לְרִדּוּף.

וּצ"ע מִב"ב קנ"ה א' בֶּן י"ח שְׁנָה, וּפְרַש"י בְּסִנְהֶדְרִין י"ד א' פְּשָׁבָאִין לְכָלֵל אֲנָשִׁים בֶּן
י"ח שְׁנָה וּבְאֵבוֹת בֶּן י"ח לְחֻנְפָּה, וְקִשָּׁה דִּר' יוֹנְתָן הוּא שְׂאֵמֵר שָׁם בְּשִׁבְתָּהּ דֵּל עֲשָׂרִין דְּלָא
מְעַנְשֵׁי כו' וּבְסִנְהֶדְרִין בְּעֶצְמוֹ סוּבֵר דְּבַנֵּי י"ח בְּאֵין לְכָלֵל אֲנָשִׁים.

וּבְאֵתִי רַק לְעוֹרֵר וּלְצִיִּין: שָׁם רַש"י פּוֹלֵן שְׁוִין לְטוֹבָה. עַי בִּס' יְרִיעוֹת שְׁלֵמָה דְּקִשָּׁה
אַמַּאי לֹא חִיְתָה שְׂרָה כְּחוֹ אֲבָרָהֶם דְּהִיְתָה צְדִיקָתָהּ כְּמוֹהוּ.

וְתִי ע"פ הַמְדָּרֵשׁ דְּמ"ח שְׁנָה הַפִּיר אֲבָרָהֶם אֶת קוֹנְהוּ, וְקִי"ל גַּר שְׁנַתְגַּיִיר פְּקֻטָּן שְׁנוּלֵד
דְּמִי, א"כ נִחְסֵר מְשֻׁנּוֹתֵיו מ"ח וְכִשְׁתּוֹצִיא מִקַּע"ה מ"ח נְשָׂאֵר כִּכ"ז כְּמִנְיָן שְׁנוֹת שְׂרָה,

אכן התניח אי שָׁרָה הִי צְדִיקַת מְיוֹם הוֹלְדָה הִנִּי שְׁוִוִּין, אָבֵל אִם נֹאמֵר דְּגַם שָׁרָה לֹא הִפְרָה בּוֹרְאָה מִיָּד רַק אַחַר אֵיזָה שְׁנַיִם א"כ גַּם מְשֻׁנוּתִיהָ נִחְסֵר.

וּז"ש וַיְהִי חֲזִי שָׁרָה קכ"ז, וְקָשָׁה מְדוּעַ לֹא חֲזִינָהּ קע"ה פְּאֲבָרְהֶם וְעַכְצ"ל דְּבֵן מ"ח הִפְרִי בּוֹרְאוֹ פנ"ל, וְהִתְנַחַח אֵי הֵיטָה צְדִיקַת מְיוֹם הוֹלְדָה, וְע"ז מְתַרְץ שְׁנֵי כו' פְּלוֹן שְׁוִוִּין לְטוֹבָה וּמִתְחִילִין לְסַפֵּר מִתְחִילָתָהּ וְשֹׁפֵר חָיו בְּשָׁנָה.

וְעמ"ש בְּזָה בְּסֵפֶר מְלֵא הַעֲוֹנֵי מֵהַגֵּר"ל מְפֻלְאָצָק. וּבְחֻזֵּת יָאִיר מֵהַאו"ח כ' דק' עוֹד עַל מֵה כ' לֹא חֲטָאָה אֶף ק' לֹא חֲטָאָה, דְּאֶפְתִּי מנ"ל בכ"ז אַחֲרוֹנוֹת שְׁלֹא חֲטָאָה, רַק אִי בְיוֹמָא דל"ח פִּינֵן שְׁעָבְרוּ רֹב שְׁנוֹתָיו וְלֹא חֲטָא שׁוּב אֵינּוּ חוֹטֵא, וְכִינֵן דְּעַד ק' לֹא חֲטָאָה מִמִּילָא לֹא חֲטָאָה גַּם אַח"כ, אֶף ק' מִי יֹאמֵר שֶׁק' הִי רֹב שְׁנוֹת הַ דִּילְמָא הִי שְׁנוֹתֶיהָ הַקְּצוּבוֹת יוֹתֵר מִמְּאֵתִים, אֶף פְּאֲשֶׁר בָּאָה לְשְׁנוֹת קכ"ז וְעָבְרָה אֵיזָה חֲטָא וּמִתָּה בְּשִׁבִיל הַחֲטָא, וְא"כ אֵין ק' רֹב שְׁנוֹתֶיהָ, וְא"כ אֵין לְיָמוּד שְׁלֹא חֲטָאָה אַחַר ק' דְּלֹא עָבְרוּ רֹב שְׁנוֹתֶיהָ, וְשְׁלֹא תִקְשֶׁה בְּזָה הוֹדִיעָה תּוֹרָה שְׁנֵי חֲזִי שָׁרָה פְּלוֹמֵר שְׁאוֹתֵן קכ"ז הִי שְׁנֵיהָ הַקְּצוּבוֹת לָהּ וְלֹא יוֹתֵר, וְא"כ הִי ק' רֹב שְׁנוֹתֶיהָ וְלֹא חֲטָאָה א"כ ג"כ לֹא חֲטָאָה בכ"ז הַנְּשֹׁאָרִים, וּז"פ פְּלוֹן שְׁוִוִּין לְטוֹבָה ע"ש בְּאַרְיִכוֹת, וְכ"כ בַּפְּנִי"ק וְע"ע בְּסֵפֶר נִחְלַת עֲזְרִיאֵל עַל מֵס' ע"ז דִּי"ט בְּזָה, וּבְסֵפֶר ע' פְּנִיִם לְתוֹרָה בְּקוּטְרֵס שֶׁב דְּנִחְמָתָא אוֹת א', וּבְזָה"ק אֵיתָא מָאן דְּהוּא רַב הוּא זְעִיר וּמָאן דְּזְעִיר הוּא רַב דְּהָא גְבִי שְׁבַע כְּתִיב שְׁנַיִם וּבְמֵאָה כ' שְׁנָה, וְק' דְּהָא שְׁבַע הוּא בְּיוֹתֵר רַב דְּקָאִי הַשְׁבַּע עַל שְׁבַע אַחֲרוֹנִים וְלָכֵן כ' עַל שְׁבַע שְׁנַיִם מִפְּנֵי שְׁהוּא רַב בְּיוֹתֵר, וִי"ל דְּרַש"י כ' לְהַקִּישׁ ק' לַכ' לְעוֹנֵשׁ, וְכ' לַז' לְיוֹפִי גְמַצָּא דְּקָאִי שְׁבַע עַל ז' רֵאשׁוֹנִים, וְדִיִּיק הַזֶּהר שֹׁפֵר מָאן דְּהוּא זְעִיר הוּא רַב כ"כ בְּסֵפֶר אֲדֹנָי פְּז, וּבִס' תּוֹרַת מֹשֶׁה כ' דְּכַל בִּי עֲשֶׂה נַעֲשֶׂה אַחֲדוֹת בְּקִדּוּשָׁה וְלָכֵן פֶּל בִּי עֲשֶׂה שְׁכִינָה שְׁרִיא וְאֵין אוֹמְרִים דְּבָר שְׁבַע נְשִׂאָה פְּחוֹת מִי, וְאֵין מְמַנִּין רַק שְׁרִי עֲשֻׁרוֹת חֲמִשִּׁים וּמֵאוֹת וְלָכֵן הַעֲשִׁירִית לְשׁוֹן יְחִיד מֵאָה שְׁנָה עֲשָׂרִים שְׁנָה וְהֶאֱחָדִים שְׁאֵינָם מְגִיעִים לְעֲשֶׂה הֵמָּה נִכְרָדִים וְנִמְנּוּ בְּלִשׁוֹן רַבִּים שְׁבַע שְׁנַיִם ע"ש: וּבִס' יְשׁוּעוֹת מְלָכוֹ מֵהַג' מְקוּטָא ו"ל כ' עַל כְּבַת ז' לְיוֹפִי, דְּקָשָׁה דְּשִׁקֵּר הַחַז וְהִבֵּל הַיּוֹפִי, אָבֵל הִפִּי כְּמוֹ בַת ז' אֵין לָהּ דַּעַת לְהַתְּנָאוֹת בְּיָפִיָּה פֶּן שָׁרָה שְׁהִי בַת כ' וְהֵיטָה יפ"ת הִי לָהּ בְּיַחַד עִם זָה תְּמִימַת יְלָדוֹת ע"ש, וְעמ"ש כְּעִין זָה בְּמִתְרָ"ם שִׁיף עַל כְּתוּבוֹת דִּי"ז עַל הַגַּמ' פְּלָה נָאָה וְחִסְדָּה, וְע"ע בְּחֻדוּשֵׁי גְאוּנִים הַגְּהוֹת עַל ע"י דְּפוֹס וְוִילְנָא ב"ק דצ"ז סי' מ"ג בְּשֵׁם ס' בְּאֵר רְחוּבוֹת, וְעִי' בְּבַעַת"ת כָּאן אַע"ג דַּכ' שְׁנֵי חֲזִי יִשְׁמַעְאֵל י"ל דְּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְגַר פְּקֻטָּן שְׁנוֹלֵד וְכַל הַשְּׁנַיִם שְׁעֲשֶׂה רַע לֹא נִחְשְׁבוּ ע"ש, וּמוֹכַח דִּישְׁמַעְאֵל נִחְשָׁב עַפּו"ם וְהִי תְּשׁוּבָתוֹ גְּיָרוֹת וְשִׁיבָה פְּקֻטָּן שְׁנוֹלֵד, דְּאֵילוֹ הִי נִחְשָׁב יִשְׂרָאֵל מוֹמֵר הִנִּי רַק תְּשׁוּבָה גְּרִידָא וְלֹא גְּיָרוֹת, וְנִסְתַּפֵּק בְּזָה בִּס' בֵּית הָאוֹצָר ח"א פְּלָל א' אוֹת י"ח אִי יִשְׁמַעְאֵל נִחְשָׁב לְיִשְׂרָאֵל מוֹמֵר כְּמוֹ עֲשׂוּ בְּקִדּוּשֵׁין דִּי"ח בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל מוֹמֵר לְעַפּו"ם, אוֹ יִשְׁמַעְאֵל נִחְשָׁב לְעַפּו"ם מִתּוֹלְדָה ע"ש, וּמִכָּאן מִשְׁמַע דְּהִי נִחְשָׁב עַפּו"ם, וְעִי' בַּב"ר פמ"ה ג' שְׁנִקְרָאוּ בְּשֵׁם קוֹדֵם שְׁנוֹצְרוּ יִצְחָק שְׁלֵמָה וַיֵּאשְׁפֵּי, וִי"מ אֶף יִשְׁמַעְאֵל וּפִי' בִּיּוֹדֵי מִשָּׁה דִּישְׁמַעְאֵל עֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְהִנֵּי כְּמוֹ צְדִיקִים, וּבִירוּשָׁלַיִם סוֹפ"ק דְּבְרָכוֹת כ' בְּפִירוּשׁ דְּהִי טוֹב מִתּוֹלְדָה, וְאַח"כ נִתְקַלְקַל, וּבַפְּדֵר"א פל"ב כ' לְהִיפֵּךְ דְּהִי רַע מִתּוֹלְדָה ע"ש, וְעִי' בִּס' יִשְׁמַח מִשָּׁה: (ב) וַיָּבֵא אַבְרָהָם לְסַפֵּד לְשָׁרָה וְלִבְכָתָהּ, רַש"י מְבַאֵר שְׁבַע, וּבַמ"ר מֵהִיכֵן בָּא מֵהַר הַמְּוֹרֶיָה, וְתַמּוּהָ וּבְסֵפֶר אֲסִיפַת הַהוֹדָה כ' עַפ"מ דְּקִי"ל ג' יָמִים לְבָכִי וְז' לְהִסְפֵּד, א"כ קָשָׁה לָמָּה הַקָּדִים הִסְפֵּד לְבָכִי, וְעִי'

בכלי יקר ותי' דקיי"ל דמי ששכח להתפלל מנחה תפלל ערבית שמים א' לחיוב קודם ואח"כ לתשלומין, והנה שרה מטה בתכרון ובעת הזאת הי' אברהם בחר המורה שהוא רחוק מתכרון ג' ימים, א"כ כשפא אברהם כבר עברו ימי הבכי' והי' על אברהם הספד חיוב והבכי' לתשלומין ע"כ הי' הספד קודם, ובזה יובן דקשה למדרש למה הספד קודם לכן אמר מהיכן בא ועל ז"א מהר המורה וכבר עברו ימי בכיה והספד קודם (שמעתי שחר המורה רחוק מתכרון רק איזה שעות), ובס' דרוש שמואל כ' הטעם שכתב ולבכתה בכ' זעירא, ועי' בעה"ט ע"פ המדרש מהיכן בא מקבורת תרח, והדין אין מתקשין על המת יותר מדאי דח"ו על מת אחר הוא בוכה, ומסתמא בכה אברהם על מיתת אביו הרבה, ובפרט למ"ד דעשה תשובה, וכשפא לביתו ומצא שרה שמתה חשש פן גרם לו זאת שבכה יותר מדאי ע"כ בכה על שרה מעט וע"כ הכ"ף זעירא, ועי' בזה בס' אהבת עולם להר"ש אלגזי דרוש כ"ב באריכות.

ובתו"ם להח"ס כ' דבב"ב ט"ז ב' וה' ברך את אברהם בפל בת הי' לו אלא שמתה ובכל שמה, וכל זמן ששרה חיה לא הרגיש בתכרונה אבל כשמתה שרה הרגיש ג"כ בבת, ואם ניקח כ"ף מן ולבכתה נשאר ולבת"ה, ובדר"ש כ' עפי"ז דבמדרש איתא דבתו של אברהם מטה ביחד עם שרה וכו' ולבכתה כנ"ל.

ובס' בפורי אביב כ' דמשו"ה כ' בכ"ף זעירא פי מב' מעלות שהי' בת כ' כז' ליופי ובת ק' כ"כ לחטא, לא בכה על היופי הנרמז בכ' רק על צדקתה: וזקני הגאון המפורסם מו"ה דוד דוב מינזלש ז"ל האבד"ק לאסק בס' חידושי הרד"ד על פסחים בסופו בהספדו על מחותנו הגה"ק מהר"י מראדזאמין ז"ל, הביא דברי האר"י ז"ל על מאמר בני הנביאים אל אלישע (מלכים ב', ב' ס"ג) הנזעף פי היום לוקח אדוניי מעל ראשי ויאמר גם אנכי ידעתי וקשה אם הם ידעו, לא ידע הוא ורק פי טבע האדם במותו מקודם יצטננו ידיו ורגליו ובאחרונה לבו דשם משפן חום הטבעי ביותר, פן אור אלי' הי' זורח למרחוק, פי ממשו יושפע גם לרחוקים וכל שיכבה מעט מרשפי אורו אז יתקררו להרחוקים מקודם שיתקררו אצל הקרובים אליו, לכן שאלו אם ירד מדרגתו הקדושה כ"כ עד שגם אלישע הרגיש בזה, והשיב שגם אליו יחסר אור הגדול של אליהו ודפח"ח, והנה בכיה הוא מה שאדם מרוב צערו יתעורר לבכות, אכן הספד בא אחר רוב צערו יעורר אחרים לבכות, ולכן בכל מקום בכי קודם ואח"כ יעורר גם אחרים, אכן במיתת שרה שחסרה אורה מהעולם, אף אברהם מגודל קדושתו לא ירגיש כ"כ בהעדר נשמת הצדיקת, וקודם הרגישו במיתתה אחרים, לכן הי' הספד לאחרים קודם לבכי, מה שהרגיש בעצמו ע"ש באריכות, ועי' בס' תולדות אדם להגר"ז מוויילנא פרק ט"ז, ובס' מספד תמרוורים באות נ"ג כ' ג"כ בדרך זה, דבהסתלקות גדול יש הפסד המגיע לכאו"א מישראל, כמ"ש בשבת ק"ה, א' מבני חבירה שמת ידאגו פל החבורה, ב' הפסד עצמות הדבר מצד שלמותו ומעלתו, וההמונים רק ירגישו הפסידם ולא עצמית הפסד, והפשוט יורנו פאן שאברהם לא חש על הפסד שלו במיתת שרה שאין אשה מטה רק לבעלה, רק על הפסד עצמות שרה שהי' מושלמת עד שהקדים הפסד על עצמת שלימתה ואח"כ נתעורר לבכי על הפסד שהגיעוהו עש"ה: ושמעתי מהנאבר"ק קאליש שליט"א הא דהקדים הספד לבכי, פי באשר יקרה לאדם ח"ו איזה מקרה הוא בוכה, וכשהיא מתקרר מעט אז יתכן הפסד שפא מתוך ישוב הדעת, וכל זה אם הוא באותו המקום ורואה

המקרה רע, אבל אם יעבור זמן מהמאורע, ויבא להזכיר המאורע, אז ההספד מקוּדָם לככי לפי שחסר לו ההתרגשות הנפש אשר בא לאדם בעת אשר רואה המקרה, ורק בא להספיד מתיף ישוב הדעת אז יוכל להתעורר גם בעצמו לדמעות ובכי, וממיתת שרה עד ביאת אברהם מהעקדה הי' חשף זמן, לכן הי' תחלת הספד וממנו בא לידי בכיה: ועוד ראיתי בזה דעיקר הספד לספר שבחי המת בחייו למען ילמדו החיים, אבל לאיש שלא עשה טוב ההספד למה? והנה אף שאדם הלך בדרך הטוב לא יצא עדיין ידי חובתו, כי מצוה ללמד בננו לילה ג"כ בדרך, וזה הפי' דמי העונה אמן יהש"ר בְּכָל פְּחוּ ה"ה בְּן עוֹלָם הַבָּא דְהֵינּוּ שָׁגַם בְּנֵינוּ וּבְנוֹתָיו שֶׁהֵם "פְּחוּ" שֶׁל אָדָם כַּמ"ש בַּפ' וַיְחִי מ"ט, פְּחוּ וְרֵאשִׁית אוֹנֵי, אִם בְּנֵינוּ הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ הַיֵּשֶׁר אֲזַי הוּא בְּן עוֹה"ב, וְשָׂרָה לְמַדָּה לְבָנָה אֶהְבֵּת ה' עַד שֶׁהִתְרַצָּה נִפְשׁוֹ לְעַקְדָּה וְזֶה שֶׁשָּׁאֲלוּ מֵהֵיכֵן בָּא? כְּלוֹמַר מָה רָאָה בְּשָׂרָה לְסַפֵּד אוֹתָהּ, אִף שֶׁהִיָּתָה צְדִיקַת מ"מ לְאַבְרָהָם לֹא הִי' זֶה דְּבַר גְּדוֹל כִּי לְדַעְתּוֹ כָּל אָדָם צָרִיף לִילָף בְּדֶרֶךְ ה', וְע"ז הַשִּׁיב מֵהָרַם הַמְּוֹרָה בֹּא וְרָאָה שֶׁבְּנֵינוּ פָּשַׁט צְנֹאוֹרוֹ וְהֵבִין שֶׁזֶה מֵהַחֲיוֹנִים הַטּוֹב מֵאֲמוֹ וְאִשָּׁה כְּזֹאת רֵאוּ לְסַפֵּד אוֹתָהּ לְפָנֵי קָהָל וְעַדָּה לְמַעַן יִלְמְדוּ אַחֲרֵים מִמֶּנָּה: וְהֵנָּה ג"כ ק' לְמָה לֹא הִסְפִּיד אוֹתָהּ יִצְחָק בְּנָה שֶׁהִי' אֲזַי בְּן ל"ז שָׁנָה, דִּיּוֹתֵר כְּבוֹד לְמִי שֶׁהֵנִיחַ בָּנִים כְּשָׂרִים שֶׁהֵם יִסְפִּידוּ, וִי"ל עַפְמ"ש בַּב"ב דַּע"ה זְקָנִים שֶׁבָּאוּ דוֹר אַמְרוּ פָּנֵי מִשָּׁה כְּפָנֵי חָמָה פָּנֵי יְהוֹשֻׁעַ כְּלָבָה, וְצ"ע דְּלָמָּה דְּוָקָא זְקָנִים, הֲלֹא גַם הַצְעִירִים הִפְּרִיּוּ מִשָּׁה וְיְהוֹשֻׁעַ וְרֵאוּ הַחֲלִיל, גַּם הַדְּמִיוֹן לְשִׁמְשׁ וְיִרַח קָשָׁה לְהִבִּין, וִי"ל דְּשִׁמְשׁ תָּמִיד בְּלֵי שִׁנּוּי, אֲבָל הַלְבָנָה קִטְנָה מִתְחַלְתָּה וְהוֹלְכָת וּמִתְגַּדְּלָת בְּן מִשָּׁה הִי' בְּגִדּוּלְתוֹ בְּלֵי שִׁנּוּי כַּמ"ש בְּמִדְרַשׁ הוּא מִשָּׁה וְאֶהְרֵן כַּמ"ש שֶׁנֶּא' הוּא מִתְחַלְתּוֹ וְעַד סוֹפוֹ אֲבָל יְהוֹשֻׁעַ מִתְחַלְתּוֹ הִי' רַק מְשֻׁרֵת רַק אִם כַּשֶּׁסְּמָךְ חָשָׁה אֵת יָדָיו עָלָיו נִתְגַּדַּל מִעֲלָה מִעֲלָה, וְהֵנָּה הַצְעִירִים חָשְׁבוּ שֶׁגַם מִשָּׁה לֹא הִי' בְּנֵעֲרוֹתוֹ גְּדוֹל כַּכּ וְאִינוּ גְּדוֹל מִיְהוֹשֻׁעַ.

אבל הזקנים זכרו אותו מאז, וראו החילוק בינו ליהושע, ויצחק לא הפיר אמו רק מזקנותה ול"ה יכול לספר משבחותי בעת ילדותה, והשומע היה יכול לחשוב שמקודם בנערוּתה הי' כשאר נשים, אבל אברהם הי' יכול להעיד עלי' גם על ימי ילדותה כמ"ש שני חיי שרה שפולן שנוון לטובה: עונ"ל דלכאורה בזקנה שמתה יש לשאול מה הבכי הלא לא מתה בדמי עלומי, וכן הקו' על שרה שמתה זקנה, אף באמת אין לבכות כ"כ ורק יש להספיד עלי', וז"ש וּלְבַכְתָּה בְּכ"ף וְעִירָא לְהִרְאוֹת כִּי הַבְּכִי מֵעַט שֶׁהִי' זְקִינָה, וְהֵנִיחָה בֶּן יִקְרִיר לְאִבּוֹ, וְרַק הַהִסְפֵּד הִי' גְּדוֹל בְּאַבְדֵּן צְדִיקַת גְּדוֹלָה בְּן בְּזִקְיָנָה שֶׁמֵּתָה נוֹכַח לֹמַר כִּפְּהָ פָּרְשָׁה לְעֵנִי וַיְדִיָּה שֶׁלַּחָה לְאַבְיוֹן, וּבִיּוֹ"ד סִי שַׁד"מ ס"ב אֵיתָא כָּשֵׁם שֶׁמְסַפִּידִין לְאַנְשִׁים בְּן לְנָשִׁים, וּמְסַפִּידִין אוֹתָן ג"כ בְּמַעֲשֵׂה אַבוֹתֵיהֶן וּקְרוּבֵיהֶן, וְזֶה נֶאֱמַר בְּשָׂרָה נָשִׁים שָׂאִין בָּהֶם הַמַּעֲלוֹת בְּעַצְמָן לֹא כֵן בְּאִשָּׁה שִׁישׁ לָהּ מַעֲלוֹת בְּעַצְמָה הַחֹבֵב לְסַפֵּר צְדִיקוֹתֶיהָ, וְהֵנָּה רַש"י כ' עַל לְסַפֵּד לְמָה נְסַמְכָה מִיתַת שָׂרָה וְכו', וְקָשָׁה שֶׁלֹּא צִיָּין זֶה עַל פְּסוּק וּתְמַת שָׂרָה כִּי שָׁם מְקוֹמוֹ, וְכו' בַּס' עֲדוֹת בְּיוֹסֵף עַפְמ"ש נְשִׁים בְּמוֹעֵד מַעֲנוֹת אֲבָל לֹא מְטַפְחוֹת, וּבְנָשִׁים שֶׁמֵּתוּ אִין מַעֲנוֹת כָּלֵל מִשׁוּם דְּרוּב נְשִׁים מִתּוֹת זְבוֹת וְצָרִיף לְקַבְּרוֹ מִיָּד, וְכֵאֵן קָשָׁה אִיף הִמְתִּינוּ מִלְקַבְּרָה עַד בִּיאַת אַבְרָהָם לְבֵיתוֹ הָא שׁוֹפְעַת זִיבָה, לְכֵן פִּרְש"י לְמָה נְסַמְכָה אֵלָא שֶׁמֵּתָת חֲרָדָה מִתָּה שָׂרָה וְחֲרָדָה מְסַלְקַת דְּמִים, וְא"כ מוֹתֵר לְשָׂחוֹת לְשָׂרָה עַד בִּיאַת אַבְרָהָם: וּבַס' חִידוּשֵׁי ר' שְׁלֵמָה כְּהֵן עַל מְסַכְתוֹת אִי' בַּב"ק דַּצ"ט אר"ה הַמוֹסֵר דִּין עַל חֲבִירוֹ הוּא נֶעֱנֵשׁ תְּחִילָה שֶׁנ' וְתֵאמֶר שָׂרָה אֵל אַבְרָהָם חָמְסִי עָלֶיךָ

וכ' ויבא אברהם לספוד לשרה, וה"מ דאית לי דינא בארעא וע"ש בתוס', ובימי שרה
הי' ב"ד של שם קנים, וק' איך מוכח מפאן, ואי משום דמתה שרה מקונדמ א"כ למה לא
מביא מן המקודם ותמת שרה, ועו"ק דילמא זמנה הנה.

וי"ל דיש עוד לדקדק דלמה לא אמר לספוד ולבנות לשרה, ולמה מפסיק במלת שרה
בין לספוד ללבנותה, ועו"ק ל"ל פלל שרה הא פבר כ' ותמת שרה, אלא דאי' ביו"ד סי'
שנ"ד ג' לכי וז' להספד וכל הבוכה יותר מדאי על מת אחר הוא בוכה, ובזה יתורץ הפל
דר' חנן רוצה להוכיח דהמסר נענש תחילה, ובאמת גם הנמסר נענש אח"כ, ולפי"ז ל"ה
יכול להביא ראי' מקרא ותמת שרה דהו"א דילמא הגיע זמנה, ועוד מנ"ל דנענש גם
הנמסר, כי ע"כ איירי בדאיפא דינא בארעא, א"כ ליזל בי דינא ולכך מביא ראי' מן ויבא
אברהם כו' דכ' לספוד לשרה, וק' דלשרה מיותר א"ו פא להורות דשרה עצמה הי' גורמת
הספד זה עלי', ומזה מוכח דנענש אברהם ג"כ, משום דק' דלמה לא כ' לספוד ולבנותה
לשרה, אלא דה"פ לספוד לשרה ר"ל בשביל פבודה של שרה ולבנותה הי' בשביל
אברהם בעצמו שהי' שרה נאבדה ממנו, ולא בשבילה רק בשבילו וזה מוכח דאל"כ היאך
כ' לספוד ונהדר לבנותה הלא בכיה אינו אלא ג' והספד ז' אלא מוכח בשביל שהי' אברהם
אוהב איתה, והי' אברהם בוכה על צרות נפשו, ולכך לא מצי למיכתב לבנות לשרה.

ואי"ל מנ"ל לימוד זה ששרה הי' גורמת מיתת עצמה משום דכ' מלת שרה, דילמא לזה
כ' שרה להורות דהספד הי' בשביל שרה, ובכיה בשביל אברהם ואברהם הי' נענש ולא
שרה, דא"כ לא ליכתב פלל שרה ומדכ' הספד קונדמ בכי', ע"כ מוכח דבכיה הי' בשביל
עצמו, אע"כ מוכח פנ"ל ע"ש באריכות: ומענין הספד לנשים עי' באהבת ציון דרוש ז'
עה"פ שה"ש א' אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדותיך על
משכנות הרועים.

דהנה צדיק נתפס על עון הדור. וצ"ע אם גם אשה צדיקת נתפסת, דלכא"ק מדוע צדיק
נתפס ונהא כ' נפש החוטאת תמות, ורק הת' מטעם ערבות וכשלו איש באחיו, וכ' הרא"ש
ברכות ד"כ דנשים אינם בכלל ערבות, וא"כ לא צריכה להיות נתפסת בעון הדור, אף
תינוקות יוכיחו, דבשבת דל"ג ב' בזמן שאין צדיקים תינוקות שב"ר נתפסין, וז"פ אם
לא תדעי לך היפה בנשים היינו אם לא תדע הטעם מה שצדיקת נתפסת, צאי כו' ורעי
את גדותיך היינו התינוקות, אף שאינם בני עונשין ומכ"ש שאינם בכלל ערבות, וש"מ
שאין הטעם משום ערבות ודרכי ה' נסתרין עש"ה, ודודי הגאבד"ק לאסק שליט"א הביא
בהקדמה לשו"ת חדות יעקב תנינא בזה"ק פפה פרשה לעני וידי' שלחה לאביון לא תירא
לביטה משלג, מגיהנם כי כל ביתה לבוש שנים.

א"ת שנים אלא שנים, דב' דברים מצילין מגיהנם, צדקה בב"ב ד"י, ובמדרש אם ה'
אוהב עניים למה אין מפרנסן אלא פדי להציל אותנו מגיהנם, ותורה ג"כ מציל כמ"ש
בסוף חגיגה כ"ז א', ת"ח אין גיהנם שולט בהם ק"ו מסלמנדרא, ואנרף ימים בימינה
היינו יום שפולו ארוף ובשכף תשמור עליך: שם באוה"ח.

עיי"ש בפ' בראשית (ו' ה') בזה: ג) ויקם אברהם מעל פני מתו. הלשון פני מיותר עי'
בס' דברי גאונים בשם הגאון יע"ד.

דאי' בַּמְדַּרְשׁ. דְּבַמְעֵרַת הַמְכַפְּלָה ל"ה נִקְבְּרִין רַק הַמְתִּים בְּנִשְׁיָקָה, וְאִי בַּע"ז ד"כ ע"ב ג' טִיפִין יֵשׁ בְּחֻרְבּוֹ שֶׁל מַה"מ מִמְּנֹו פְּנִיּוֹ מוֹרִיקוֹת כּו' וְאִם הִיא מְתָה שְׂרָה ע"י מַה"מ.

הִיא פְּנִי מוֹרִיקוֹת מִחֲמַת הַטִּיפָּה. וְכִינֵן שְׂרָאָה אֲבָרְהָם שְׂפָנִיָּה מְאִירוֹת וּמוֹכַח דְּמְתָה בְּנִשְׁיָקָה וְזֶה מֵעַל פְּנֵי מְתוֹ ע"כ בִּיקָשׁ לְקַבְּרָה בְּמַכְפְּלָה ע"ש, וּבְאַמַּת כ"כ בְּתַפְאֲרַת יְהוֹנָתָן.

וּבַס' יִלְקוּט הַגְּרָשׁוֹנֵי הַק' מַב"ב שְׂשָׁה מְתוֹ בְּנִשְׁיָקָה פ"ש וְק' אֲמַאי לֹא חָשִׁיב הַנִּקְבְּרִים בְּמַכְפְּלָה, אֲדָּ בְּאַמַּת מְדַרְשִׁים חֲלוּקִים הֵם, וְעַמְד"ר שֶׁה"ש בַּפ' יִשְׁקֵנִי כּו' דְּכָל הַצְּדִיקִים מְתִים בְּנִשְׁיָקָה ע"ש, וְגַם ע"ע בַּמּו"ק כ"ח א' מֵת פְּתָאוּם זֶה מִיְתָה חֲטִיפָּה.

אָבֵל בְּהִגִּיעַ לְגְבוּרוֹת הוּא מִיְתַת נִשְׁיָקָה ע"ש. וּבַכַּת"א כ' דִּיל"ד דְּלָמָּה אָמַר מֵעַל פְּנֵי מְתוֹ וְלֹא מֵעַל פְּנֵי חַת.

וְכֹן וְאַקְבְּרָה מְתִי, וִי"ל דְּאִי בְּזִהַר בְּשִׁבִיל שְׂעֵשָׂה אֲבָרְהָם מְשֻׁתָּה גְדוּל בְּיוֹם הַגְּמֵל אֵת יִצְחָק וּבְגִין דְּלֹא עֲבִיד טִיבוֹ לְמַסְפָּנָא בְּשִׁבִיל זֶה הִיא לֹקְטָרוּג, וּפְקַד ה' לְמַקְרַב יִצְחָק וְאַתְגַּזַּר עַל שְׂרָה שְׂתַמּוֹת וְזֶה רָמַז מֵעַל פְּנֵי מְתוֹ ר"ל שְׂתַמּוֹת הִיא שְׁלוֹ שְׂהוּא גָרַם לָהּ שְׂתַמּוֹת, וְכֹן וְאַקְבְּרָה מְתִי כְּאֵלוֹ הוּא הַמִּית אוֹתָהּ.

וְעִי' בְּהַקְדַּמַת הַזֶּהָר ד"י ע"ב. וְעִי"ל דְּאִי בַסַּפ"ב דְּסִנְהֶדְרִין כ"ב ב' אֵין אִשָּׁה מְתָה רַק לְבַעֲלָהּ שֵׁנ' וְאֲנִי בְּבוֹאֵי מִפְּדֹן אָרַם מְתָה עָלַי רַחֵל וּז"ש מֵעַל פְּנֵי מְתוֹ ר"ל שְׂשָׁרָה הִיא מְתוֹ.

וְכֹן וְאַקְבְּרָה מְתִי מִלְפָּנֵי שְׂלֹא מְתָה רַק לוֹ: וְכֹן י"ל הֵא דְּסִנְהֶדְר' דַּכ"ב כָּל אָדָם שְׂמְתָה אִשְׁתּוֹ רֵאשׁוֹנָה כְּאֵלוֹ חֲרַב בִּיהַמ"ק בְּיָמָיו וְכֹן עוֹלָם חָשָׁף בַּעֲדוֹ שֵׁנ' אוֹר חָשׁוּף בְּאֲהֶלוֹ כּו', וְיִלְקָשֶׁר ב' הַדְּבָרִים י"ל דְּאִי בְּרִישׁ ב"ב ד"ד א', דְּכַבָּא בְּן בּוּטֵי נָתַן עֲצָה לְהוֹרְדָס לְבַנְיָן בִּיהַמ"ק מְשׁוּם דְּהוּא כְּבָה גְרוֹ שֶׁל עוֹלָם דַּכ' כִּי גַר מְצֻוֶה וְתוֹרָה אוֹר וְלָכֵן יַעֲסֹק בְּאוֹרָה שֶׁל עוֹלָם דַּכ' וְנִהְרֹו אֵלֵי כָּל הַגּוֹיִם, הָרִי שְׂמַקְדֵּשׁ אוֹרוֹ שֶׁל עוֹלָם וְסַמִּיָּה לְמַאֲמַר דְּמִי שְׂמְתָה אִשְׁתּוֹ כְּאֵלוֹ חֲרַב בַּה"מ וְדוּמָה אִשְׁתּוֹ כְּמַקְדֵּשׁ, וּמַקְדֵּשׁ נִקְרָא אוֹר וְלָכֵן אָמַר דְּעוֹלָם חָשׁוּף בַּעֲדוֹ: ד) גַּר וְתוֹשֵׁב.

רַש"י אִם תִּרְצוּ הָרִינֵי גַר וְא"ל תוֹשֵׁב וְאַטְלָנוּ מַה"ד. שֶׁא"ל ה' (י"ב ז') לְזַרְעֶךָ אֲתָן אֵת הָאָרֶץ, וְעַשְׂפ"ח בְּרַש"י פ' לָךְ בְּהַכְּנַעֲנֵי יוֹשֵׁב בְּאָרֶץ כ' דְּלֹא זָכָה אֲבָרְהָם בּוֹ עַדִּין וּבַס' מְשַׁנֵּת חֲכָמִים סִי' ל"ט בְּצַפְנַת פְּעֻנַח סַקְצ"ז כ' לְהִיפֹף מִשַׁפ"ח, וְעִי' בַּע"ז דַּנ"ג ב' מְכַדִּי בְּרוּשָׁה לְהֵם מְאֹבוֹתֵיהֶם וְאֵאדֵּשׁ שֶׁ פִּרְש"י שֵׁנ' לָךְ אֲתַנְנָה, וְע"כ אֵף דַּכ' וְהַכְּנַעֲנֵי כּו' הִינֵנו כִּי אָמַר לְזַרְעֶךָ פְּדִינֵן לֹא קָנָה אֲבָרְהָם לְעַצְמוֹ, וְכִי א"ל לָךְ אֲתַנְנָה זָכָה וְהִינֵנו אַחַר הַפְּרִד לּוֹט מֵעַמּוֹ בְּרָכוֹ בְּבִרְכָה זוֹ (י"ג י"ז), וְהַכְּנַעֲנֵי אֲזַ בְּאָרֶץ הִיא בְּבִרְכָה וְלִזְרַעֲךָ, וְא"כ ל"ק קִרְאֵי אֲהַדְדֵי וְשִׁפִּיר פִּרְש"י גַּר וְתוֹשֵׁב כּו' וְאֵף שֶׁרַש"י הִבִּיא הַפ' לְזַרְעֶךָ כּו' יֵשׁ לִינִשְׁב שְׂאֵחַר בְּרָכָה שְׁנִי הַחוּלַט בְּיָדוֹ עַד סוּף כָּל הַדּוֹרוֹת ע"ש, וְע"ש שִׁפִּי כָּל הַפְּרִשָׁה בְּדַרְךָ נְעִים דְּאֲבָרְהָם לֹא רָצָה לְקַנּוֹת קִרְקַע עוֹלָם כ"א ע"פ תוֹה"ק, וְעַחוּ"מ סִי' קַצ"ד ס"א דִּישְׂרָאֵל מֵעַכְשָׁיו ל"ק בְּחֻזְקָה כ"א בְּכֶסֶף וּשְׁטָר, וְהַכְּסָף עֵיקָר רַק הַשְׁטָר שְׂלֹא סְמָכָא דַּעַת יִשְׂרָאֵל, דַּעֲכוּ"ם אָנְס הוּא וְעַבִּידוֹ דְּמַשְׁנֵי לָכֵן צָרִיף שְׁטָר, וְכ' הַרְמ"א דְּאֵם הַתְּנָה שְׂיָקָה כְּסָף לְחוּד מְהִנֵי, וְהַב"ח חוֹלֵק דַּל"מ, וְזֶה שֶׁא"א פְּתַח פִּיּוֹ בְּחֻזְקָה תְּנוּ לִי אֲחֻזּוֹת

קָבַר בְּכֶסֶף מְלֵא יִתְּנֶנּוּ לִי כֹלֹי שֶׁהִתְנֶה שְׂיִקְנֶה בְּכֶסֶף לְחֹד וְאָמַר בְּתוֹכְכֶם כֹּלֹי שְׂיִהְיֶה גְלוּי לְכֶם אֲנֹפֶן הַמְכִירָה, אִף מֵה דִס"ל לִב"ח דל"מ תְּנֵאֵי דְלֵא סְמָכָא דְעֵתִי ע"ז אָמַר הַכ' וְעֶפְרוֹן יָשָׁב וּפְרַשׁ"י שְׂמִינֻהוּ שׁוֹפֵט עֲלֵיהֶם דְקִי"ל עֲרַפְאוֹת לֹא מְרַעוּ נִפְשֵׁינִי וְה"ה בְּשׁוֹפֵט פִּינֹן שְׁגֵלוּי לְכָל אֲנֹפֶן הַמְכִירָה חֲזַקְתּוּ לֹא מְרַעִי אוֹמְנָתוֹ וַיַּעַן עֶפְרוֹן כּו' הַשְּׁדָה נִתְתִי לָהּ פְרַשׁ"י כְּמוֹ שְׁנִתְתִי, וּלְפִירוּשׁוֹ אֵינּוּ לְשׁוֹן מִתְנֶה.

ולע"ד אף דְנִימָא כמ"ש בְּגִיטִין ד"מ ע"ב דְאֹמַר נִתְתִי כו' דְבִשְׁטַר קְנֶה וע"ש בְּרַשׁ"י י"ל דְאֲבָרְהָם לֹא רָצָה לְקַבֵּל בְּמִתְנֶה, וְגַם דְאֵין שְׁטַר מְקַנֶּה כ"א בְּקִנְיָן וי"ל דל"ש פֶּן בְּיִשְׂרָאֵל מְעַפּו"ם, וְחֹזֵר עֶפְרוֹן וְאָמַר אֶרֶץ ד' מְאוֹת שְׁקָל כּו' וְאֵת מִתָּהּ כֹּלֹי שְׂיִקְבַר תְּחִילָה וּיְקַבֵּל הַכֶּסֶף אַח"כ, וְלֹא רָצָה אֲבָרְהָם דְקִי"ל אִסָּה"נ אֵין לוֹ דְמִים וְקָבַר אֲסוּר בְּהִנְאָה א"כ הָאִיף יְקַנֶּה אַח"כ, (וּתְחִילָה אִף שְׂכָבַר נְקַבְרוּ שָׁם אָדָם וְחֻוָּה לֹא נַעֲשֶׂה פְּלוּלָה אַה"נ, כִּי סָבַר שְׁאוּלִי לֹא הִקְנֶהוּ לְקַבְרִים וְאָמַר שְׂיִקְנֶה הַשְּׁדָה וְהַמְעָרָה כְּדִי שְׂיִקְנֶה הַכָּל וְכמ"ש דְמַבְלִיעַ הַדְּמִים) גַּם לֹא רָצָה לְקַנּוֹת בְּחִלְפִין דל"מ בְּדְמִים.

ועי' פ' הַזֶּהָב דמ"ו ב' דְאֵי קְפָדִי אֲדָמִים ע"כ לֹא בְתוֹרַת חִלְפִין יְהִיב לְכֹן אָמַר וַיִּשְׁמַע וַיִּשְׁקוֹל כֹּלֹי לִיתֵן לוֹ הַכֶּסֶף בְּתוֹרַת דְמִים וְלֹא בְתוֹרַת חִלְפִין, וע"ז חֹזֵר הַכ' וַיִּשְׁבַּח וַיִּקֶם הַשְּׁדָה לְאֲבָרְהָם לְמִקְנֶה וְאַח"כ קָבַר כּו' כֹּלֹי שְׂעֲשֶׂה הַכָּל ע"פ דִּין וְאַמַּת ע"ש וּבַכֹּת"א בְּזָה.

וּבְפֶרֶשֶׁת דְרָכִים דְרוּשׁ ט' הַק' עַל מַד"ר שְׂכָבַר הַגִּיד לָהֶם שְׂמַגִיעַ לוֹ מִן הַדִּין, וְגַם ע"כ שְׁהִי יְכוּלַת בְּיָדוֹ לְקַחַת בְּחֻזְקָה. ק' לְמָה חֲנַף לָהֶם וְנָתַן לָהֶם מִתְנַת חֲנָם וְהִי לוֹ לִיטְוֹל מַה"ד, וְגַם ק' מְרַשׁ"י לָהּ גְבִי וְנִהִי רִיב בֵּין רוּעֵי אֲבָרְהָם וְלוֹט, דְרוּעֵי לוֹט רְשָׁעִים ה' וּמְרַעִים בְּשָׂדוֹת אַחֲרִים וְאוֹמְרִים לְאֲבָרְהָם נִתְנֶה הָאֶרֶץ וְלוֹט יִרְשׁוּ וְהַכ' אוֹמַר וְהַכְּנַעֲנִי אֲזַ בְּאֶרֶץ וְלֹא זָכָה אֲבָרְהָם עֲדִינִן, מְשַׁמַּע שְׁכ"ז שְׁכַנְעֵנִי בְּאֶרֶץ אֵינּוּ זוֹכָה מְדִין, וְתִי עַפְמ"ד בַּר"ה י"ג עֲנֹמֵר שְׁהַכְּנִיסוּהוּ יִשְׂרָאֵל מֵהִיכָן הַקְרִיבוּ א"ת דְעֵינִי לְשִׁלֵּשׁ בְּיָד גּוֹי קְצִירְכֶם א"ר כּו', וְהַק' תּוֹס' אַע"ג דִּירְוֹשָׁה לְנוּ וְאֵאדֵשׁ"ש מ"מ יֵשׁ לָהֶם בְּמָה שְׁזַרְעוּ פ"ש, נְמַצָּא דְגוּף אֶרֶץ נִתְנֶה לְאֲבָרְהָם מְאוֹתָהּ שְׁעָה וְזָכוּ בָּהּ יִשְׂרָאֵל אִף קוֹדֵם שְׂיַעֲקֹר ז' עֲמֻמִּין מ"מ יֵשׁ לָהֶם בְּמָה שְׁזַרְעוּ, וְא"ש דְבַפ' לָהּ שְׁהִי מְרַעִים בְּשָׂדוֹת אַחֲרִים וְסָבוּרִים דְאֵין לָהֶם אִף בְּמָה שְׁזַרְעוּ אָמַר וְהַכְּנַעֲנִי אֲזַ בְּאֶרֶץ וַיֵּשׁ לָהֶם בְּזִרְיָעָה, אֲבָל בְּאֲבָרְהָם שְׂרָצָה לְזָכוֹת בְּגוּף הַקְרָקַע לְאַחֲזוֹת קָבַר שְׁפִיר קְאָמַר וְאַטְלָנָה מַה"ד דְמַשְׁעָה שְׁנִתְנֶה לוֹ זָכָה, וְרָאִי מַב"ב ד"ק הַלָּהּ בָּהּ לְאֶרְכָּה וְלִרְחֻבָּהּ כִּי לָהּ אֶתְנַנְנָה הַרִי דְמָה דְקָאֵמַר קִים הַתְּהִלָּה מְטַעַם חֲזַקָה נִגְעֵי בָּהּ פְנ"ל ע"ש, (וְר"ל דַּכ' בְּשֵׁם הַיִּפ"ת דְאֲבָרְהָם זָכָה בָּהּ מִיָּד מְעַכְשָׁיו פְּאוֹמְרַמְשׁוּף וְקִנִּי מְעַכְשָׁיו וְלֵאחֲרַי ל' יוֹם דְקָנָה, דַּל"כ ל"מ חֲזַקָה דְלֵאחֲרַי ל' פְּלִתָה הַחֲזַקָה): וּמַצָּאתִי בַס' בֵּית מְאִיר עַל ש"ם בְּלִקְוֹטִים דַּע"ד שְׁכ' דְלֵא הוֹעִיל פְּלוּם דְעֲדִינִן ק' אִיף הִי אֶפְשָׁר לְאֲבָרְהָם לִיטְוֹל מַה"ד הָא קְבָרוֹת אֲסוּר בְּהִנְאָה, וְכִינּוּ דְלָהֶם עֲדִינִן זְכוֹת לְזִרְוַע מְקוּם זָה לְפִירוֹת אִיף יְגַזְלֵם מְעַכְשָׁיו זְכוֹת פִּירוֹתִיהוּ, ועו"ק דְמַפְסוּק הַתְּהִלָּה מוֹכַח שַׁע"י קִנְיָן חֲזַקָה זָכָה בָּהּ מְעַכְשָׁיו, דַּאִי בַב"ב דְקִי"ט יוֹדַע מ"ר שְׁבָנוֹת צְלָפְחָד יוֹרְשׁוֹת וּל"ה יוֹדַע אִם נוֹטְלַת בְּכוֹרָה וּמְסוּפָק אִי א"י חֲשִׁיב מוֹחֲזַקַת אוֹ לֹא, וְת"ל מְקַרָא קוּם הַתְּהִלָּה בָּהּ, וְכַה"ג הַק' הַגֵּר"א מְאֻמְשָׁטְרָדִם.

הו"ל למ"ר לפשוט ממ"ש בע"ז דנ"ג דל"מ בפיטול משום דשליחותיהו דישאראל עבדו, וע"ז ישאראל ל"ב, ותינח אי א"י מןחזקת אכל אי אינה מןחזקת הוי ע"ז של עפוי"ם ומהני בפיטול. וי"ל ב' הקו' דנדאי מקום והתהלה מוכח דניתנה לאברהם מעכשיו, רק דב' גונו מעכשיו יש.

א' חזק וקני מעכשיו ולאחר ל' יום, דמעכשיו יתחיל הקנין ולאחר ל' יוגמר שאז יהי קנוי למפרע הגוף והפירות מעכשיו ומזכר בחו"מ סוס"י קצ"א. ויש מעכשיו בפשוט הגוף מהיום בלי שום תנאי והפירות לאחר ל' יום, ומוכא בסו"ס רנ"ח בשם המרדכי דבכור נוטל פי שנים, ואולם בנדאי בגוונא דחזק וקני מעכשיו ולאחר ל' דלא חשוב מןחזק.

ונה הי ספק מ"ר אם הקנין הי מעכשיו ולאחר שיגיע זמנם לעקור דהיינו מעכשיו ולאחר ל', וז"א חשוב מןחזק לבכור, או א"י מןחזקת דהיינו שהי קנין מעכשיו לחלוטין והפירות לאחר שיעקרו, ובין כף פשונכנסו ישראל לארץ והם הוצרכו לעקר הרי למפרע זכו ישראל משעה ראשונה, ושפיר חשיב ע"ז של ישראל שלא בטיל, אלא שלענין בכורה ל"ה חשוב מןחזק עש"ה, ובס' נחלת יעקב, ובס' עולת חודש למוח"ז הגאבד"ק ברעזין ז"ל דרוש י"ח מ"ש בזה.

ובס' טעם חזן כ' עפ"ד המד' דבזכות עשרה נסיונות זכה לירש י' עממין, וקחשיב א' מנסיונות מה שהוצרכו לבקש מקום לקבורת שרה עד שקנה בידים יקרים, נמצא אם הי נותנים לו תיקף מקום לקבורה ול"ה אלא ט' נסיונות ל"ה מגיע לו כ"א ט' עממין.

ואפשר דהי נחסר לו פנען ול"ה מגיע לו מה"ד, וז"ש אברהם אם תרצו ולא יהי פדא ט' נסיונות ויוכל להיות שפנען ל"י מגיע לחלקי אז הריני גר, ואם לא תרצו שוב הוי י' נסיונות ומגיע לי גם פנען ושוב אהי תושב ואטלנה מה"ד.

ואחי הר"ר שלמה וואלף נ"י כתב לי לפמ"ש הרמב"ן דמשעה שנקנס אברהם לברית יצא מפלל ב"נ ובב"ב ד"ק ילפי חזקה מאברהם קום התהלה לארפה ולרחבה, וקיי"ל עפוי"ם א"ק בחזקה, ושפיר בפ' לה דהי קודם שנקנס בברית ודינו כב"נ כ' רש"י דעדיין לא קנה, אבל הקא שפבר נכנס בברית והוי ישראל וקנה בחזקה, כ' רש"י ואטלנו מה"ד: וקובץ דרושים חוברת ד' סי' ל"א הובא בשם א"ז הגאבד"ק פיעטרקוב ז"ל, דק' הא ההבטחה הי לזרעו ואיף יהי הוא תושב, וגם צ"ב איף תלוי זה ברצונם, וי"ל ע"פ מד' דלכן זכו אמורי וקנעני שיהי' בידם א"י טרם שנקבשה לפני זרע אברהם מפני שנהגו פבוד באברהם ונתנו לו המערה ע"ש, וא"כ שפיר אמר אם תרצו היינו שתתנו לי ברצון ואז יהי בידכם זכות ויתעכב הארץ בידכם עד זמן שיקנים ההבטחה לזרעי.

הריני גר, ואם לאו הרי ל"י דבר זה ולא תהי הארץ בידכם כלל ואזפה אני בה בעד זרעי והריני תושב, וע"ע בפני"ק בזה דבר נכון. ובתורת משה כ' דזה הוי בכלל ההספד פי האדם גר בעולם.

ולאח"ז ישוב אל מקומו, ונה רק חיותו אבל גופו תושב הוא פי עפר אתה ואל עפר תשוב נמצא דאדם גר ותושב בעולם אף אברהם חשב דאפשר שיעלה לשמים כמו חנוף ואלף' ע"כ לא הוחלט שיהי' תושב בעולם ובראותו כי שרה מתה והוא הי טפל לה בנביאות

אמר א"כ גם אנכי לא טוב ממנה וגר ותושב אנכי עמכם, ע"כ תנו לי אהנות קבר פי אהנות לקבר משפחה, כמ"ש הרמב"ן פי מעשה דאג על מיתת עצמו, אבל מקודם לא הכין לעצמו קברים והיגו לספוד לשרה ולבכיה, והגר"א מוילנא ז"ל אמר דכ' ששה פעמים ואקברה את מתי, קבור את מתה מקבור מתה.

לקבור את מתי. קבור מתה, ואקברה את מתי, ופעם א' כ' ואת מתה קבור, מיתה קודם וצריף טעם לזה, וכ' דאז הי' מונחים במערה אדם וחוה, ונצרך עוד לנוח שם ג' זוגות וזה ו' פעמים קבורה, ואי' בסוטה י"ג דבשעת קבורת יעקב נפל ראש עשו למערה, ועפדר"א ותרגום יונתן נחמי, ואי' בברכות די"ח ב', דרשעים בחייהם קרוים מתים וצדיקים במיתתם קרוים חיים.

ובשפת דקנ"ב הק' הא כ' ואל עפר תשוב ואיך אמרת דבמיתתם קרוים חיים, ומשני האי שעה א' קודם תחה"מ ע"ש, חזינו דבצדיקים שינו קבורה ואח"כ מיתה דהינו שעה קודם תחה"מ, לכן כ' ו"פ קבורה קודם נגד ו' צדיקים, אבל בפעם אחרונה כ' ואת מתה קבורלרמז על עשו דברשעים מיתתם קודם קבורתם פי בחייהם קרוים מתים לכן כ' מיתה קודם: ו) שמעני אדוני נשיא אלקים אתה.

במד' מלך אתה עלינו, עי' ס' דב"ש שכ' עפ"מ"ש בסנהד' די"ז, דמלך הותר לו ליקח שדות שלא ברשות והק' בתוס' מנבות דלא רצה ליתן לו וכ' דרק במתנה מותר ליקח ולא במכירה דגנאי הוא לו למכור נחלת אבותיו, וכאן פיון שהי' מלך וכמ"ש ביפ"ת ואמרו קבור את מתה וגו' פדין מלך, והשיב להם פי אינו מבקש מהם בתורת מלך פי אם בכסף מלא, ועי"ל דהם רצו ליתן לו שיקבור מתו ולא לאהנות שיוכל להורישו והוא בקש שינתנו לו אהנות קבר ע"ש באריכות: ז) וישתחו לעם הארץ.

עי' בס' ילקוט הגרשני. וחוט המשולש להח"ס מ"ש בזה: ח) את מתי מלפני.

ערמב"ן אם לא תעשו כן אקברנה בארון, וק' דרמב"ן בעצמו בס' תורת אדם כ' מגמ' סנהד' דמ"ו ב' דמצות קבורה אינו מקיים רק בקרקע אבל בארון הוי בכלל מלין את מתו, ובס' כל"ח כ' דקבורה הוא מטעם כמ"ש במ"ר בראשית קומץ עפר שנגבראת ממנה גזולה בידיך לה החזר, והענין שאדם נברא מאדמה לתקנה ולזככה וכיון שחטא ואינו מתקן העפר עליו להשיב אל האדמה, ויש בזה השבת גזילה, והגה"ק בעל אבני נזר ז"ל אמר בגמ' חולין דצ"ב ב', דחשיב מצות שב"נ מקיימין שאין שוקלין בשר המת באיטלו, וקשה דהיכן נצטוו ב"נ שלא לאכול בשר המת ואמר פיון דמצות קבורה משום השבת גזילה ומי שאינו קיבר גזול הקרקע וב"נ מצנוה על גזל.

וטעם ב' כ' בתוס' יו"ט פ"ב מ"ו דאבות בשם כל בו שקשה לנפש כשתראה הגוף מתבזה ומוטל בלי קבורה. ונפק"מ דלטעם ב' בארון ג"כ מקיים קבורה דאינו מתבזה, ולטעם א' צריף השבת גזילה לקרקע ולא לארון, ומ"ר שנקרא איש אלקים ונזדבד לגמרי כמלאכי השרת ל"ש בי' קבורת קרקע פיון שאינו מינו עם הקרקע, וז"פ ולא ידע איש את ענין קבורתו, שלמה הי' צריף להיות נקבר בקרקע כדי שיהי' נקבר בארון, וכן בשרה שמתה בלי חטא ותיקנה חלק העפר ול"ש השבת גזילה ומתקיים מצות קבורה מה"ת בארון.

ועי' ג"כ בספורנו סו"פ ויחי דיוסף נקבר בארון ולא בקרקע. ועי' בסוטה די"ג דפלוגתא אי הארון שוקע בגילוס או הי קבור בקבורת המלכים, וג"כ י"ל דיוסף הי צדיק יסוד עולם ל"ה לו שייכות להקרקע: ט) המכפלה רש"י בית ועלי' ע"ג.

ד"א שפפולה בזוגות וכו' רמב"ן ואינו נכון ורא"ם תמה שזה המאמר נזכר בעירובין דנ"ג א' וע"ש ב"מ ה"ש"א, ובזה"ק הרגיש בזה האי מערתא לאו איהו כפלתא וקרא קרי' לה לבתור מערת שדה המכפלה וכו' ע"ש ויל"ד פיון דמכפלה אינו סובל לפ' על ב' בתים זו לפנים מזו עד שהתחבר לומר שפפולה בזוגות, א"כ מנין לומר שהי' ב' בתים זו לפנים מזו.

א"ו דלא במלת מכפלה פליגו אלא כל חד קבלתו היאהי' המערה. וגמ' פריה דלפי קבלת בו"ע ניקח מלת מכפלה.

ואי זו לפנים מזו מה ל' מכפלה. ובס' איי היים סי' י"ח כ' דא"א לומר דאברהם קרא מכפלה שפפולה בזוגות דאז לא נקברו עדיין ואף דידע ברוה"ק מ"מ ל"ש לומר באזני בני חת, א"ו דשם מכפלה הי' מימים קדמונים ופליגו כו' וההבדל ביניהם דלמ"ד ב' בתים כו' היינו שבאותו קרקע הי' בשטחו ב' בתים ושטחת הקרקע נקרא מכפלה, וז"פ מערת המכפלה ר"ל מערה של שדה המכפלה, ומ"ד בית ועלי' ע"ג מערה בעצמה הי' כפולה עליונים ותחתונים, ופריה בשלמא כו' היינו דכ' מכפלה כלו' בל' נקבה לומר שהיא מכפלה אלא למ"ד ב' בתים והמערה ל"ה כפולה רק השדה מאי מכפלה כלו' בל' נקבה הי"ל לתאר מפל בל' זכר, כדכ' ניקם שדה עפרון ומשני כפולה בזוגות כלו' אמת בלשון עפרון ובני חת נקרא בל"ז אבל התורה תארה עכשיו בל"נ שעכשיו כפולה בזוגות, ועי' בשל"ה פ' חיי שרה בזה וע"ש בתורת חיים ובעץ יוסף על ע"י דפוס ווילנא מ"ש בזה ובס' לשון הזהב ומהאריכות לא העתקתי: ט) בכסף מלא.

רש"י אשלם כל שווי' וערמב"ן ור' בחיי, ועי' בספר החיים לאחי המהר"ל מפראג ז"ל ח"ב פ"ח אות ג' טעם לזה שצריך לקנות הקרקע שאין רשות למשחית להוציא את האדם מרשותו, ולכן קנה אברהם מערת המכפלה.

ולכן יעשו בעלי השבעות המשביעים לשדים עיגול שאין ביכולת שדים לכנס מרה"ר לרה"י ע"ש, ועי' זה"ק תרומה דקכ"ח דגם אם יוכל לעשות מצנה בחנם פגון שחבירו רוצה ליתן לו אתרוג מצנה יותר לקנות בממון, וז"ש ויצאה חנם אין כסף, ועי' תנא דב"א ח"א פי"ז כשאמרו נעשה ונשמע מיד אמר ה' ויקחו לי תרומה שצריך לקיים מצנה שיש בה חסרון פנים, ועי' ס' יטב לב פ' לך, ובשו"ת אורי וישעי ח"א סי' מ"ז: ועי' בס' מעבר יבק חלק שפת אמת סי' ט' שהמתים מתהנים בהיותם קבורים אצל פניצא בהם, ובב"ר פ"ע למה בכה יעקב שאינה נכנסת עמו לקבורה, וכמו כן כבוד לאדם להקבר בקבר שלו.

לכן נהגו לקנות אחוזות קרקע פנראה במשנה דב"ב, ובגמ' פי"נ על ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פנחס בנו, וכו' נמ"י, דל"ה כבוד לאותו צדיק שיהי' נקבר בקבר שאינו שלו ומאן דאכל לאו דילי' בהייל לאסתפולי כו', פן צ"ל לגוף מקום מקנת כספו, ועי' זהר ויחי דר"י.

ועשו"ת חתם סופר יו"ד סי' של"א מנהג ליקח עכ"פ דבר מה בעד אַחֲנוּת קָבֵר אפ"י מַעֲנֵי שְׂבִי שְׂרָאֵל, וְאוֹמְרִים ע"ד מְלִיצָה א"א לַפְתִּיחַת קָבֵר בְּלִי דְמִים, וְאִמְרַתִּי שְׁמִנְהָג אַבּוֹתֵינוּ תוֹרָה הוּא. ב"ב דקי"ב א' נִמְצָא צְדִיק קְבוּר בְּקָבֵר שְׂאִינוּ שְׁלוֹ מִשְׁמַע דִּישׁ קְפִידָא שְׂיֵהֵי' קְבוּר בְּשְׁלוֹ וְלֹא בְּמָקוֹם שְׂאוּל מְאַחְרִים ע"ש אַרְיִכוֹת, וְעַתּוּ"ס מו"ק די"ג א' ד"ה אִין, בְּשֵׁם יְרוּ' נוֹחַ לְאָדָם לְדוֹר בְּשְׁלוֹ, וְאִין מְפָנִין אֶת הַמֵּת וְאֶת הַעֲצָמוֹת מִקָּבֵר מְכַוֵּן לְמְכַוֵּן וְלֹא מְכַוֵּן לְכַוֵּן וְלֹא מְכַוֵּן לְמְכַוֵּן וְאֶצְ"ל מְכַוֵּן לְכַוֵּן, וּבִתְוֹךְ שְׁלוֹ אפ"י מְכַוֵּן לְכַוֵּן שְׁעָרָב הוּא לְאָדָם שְׂיֵהֵי' מְנוּחַ בְּמָקוֹם אַבּוֹתָיו ע"ש, וְעִיּו"ד ש"ס גָּרַס אֶצְל מְשַׁפְּחָתוֹ וְלֹא דוֹקָא בּוֹ אֶצְל אַבּוֹתָיו, וְע"ש ב"ח"ס: וְעִי' בְּשׁו"ת פְּנֵי רַנְנָה יו"ד ח"ב סי' ק"ו שְׂהִבִּיא ש"ג פ' נְגַמְר הַדִּין דְּמִנְהַג שְׂקוּנָה מְקוֹם קְבוּרָתוֹ, וְנֵר' הַטַּעַם ע"פ גמ' סְנֵהֵד' ד"י פְּלוּנֵי רַבֵּעַ שׁוּרֵי דְנֶאֱמָן אָדָם קָרוֹב אֶצְל עֲצָמוֹ וְלֹא אֶצְל מְמוֹנֵו, וְכ' רש"י אע"ג דְּרוֹבֵעַ וְנֶרְבֵּעַ ע"פ בְּעָלִים פְּטוּר דוֹקָא בְּלֹא יְדַעֵי מִי הָרוֹבֵעַ.

אָבֵל הֵכָא דְהָרוֹבֵעַ נְהָרְג גַּם הַשׁוֹר נְהָרְג ע"ש, מְבֹאֵר דְּדוֹקָא מְטַעַם מַגוּ נֶאֱמָן כְּדֵהוּי ס"ד גְּבִי אֲשֶׁתּוֹ אָבֵל בְּלֹא מַגוּ אָדָם קָרוֹב אֶצְל מְמוֹנֵו, וְהִנֵּה אַף כְּשֶׁאָדָם מֵת פִּקַּע מְמוֹנֵי וְקִנְיָנוּ מְנַכְסִיו וְכמ"ש הָרֵא"ש בְּקִידוּשֵׁין פ"ד סי' ט"ז אֵהָא דְּגוֹסָס נוֹדֵר וּמַעְרִיף פִּינּוֹן דְּגוֹסָס כְּמֵת אִין לְהַדְיוּט פְּלוּם ע"ש, וְכֵן מְלִנָּה ע"פ א"ג מִיּוֹרְשֵׁים מ"מ פִּינּוֹן דְּאָדָם קָרוֹב אֶצְל מְמוֹנֵו וְלֶאֱחָ"מ מְמוֹנֵו לְיּוֹרְשָׁיו, עַדִּינּוֹ נִשְׂאָר לוֹ צַד קוֹרְבָה לְמְמוֹנֵו כִּי הוּא יִגִּיעַ כְּפוֹ וְעַמְלוֹ וְהוּא לְקוֹרְבָיו וְכִמוֹ שְׁעָרָב לְאָדָם לְנוּחַ עִם קוֹרְבָיו כֵּן עָרַב לוֹ לְהִיּוֹת בְּתוֹךְ שְׁלוֹ שְׂיֵישׁ בְּזָה צַד קוֹרְבָה ע"ש"ה.

וְע"ע בְּשׁו"ת חתם סופר או"ח סי' קכ"ח שֶׁהִגְרַעַק"א הַקְּשָׁה לֵאמֹר הַגָּאוֹן מְלִיסָא ו"ל אִיף הַוֵּתֵר לְיִקְחָ שְׂכָר מְקַבְּרֵת מְתִים דְּאִסוּר בְּהִנָּאָה הָא הָוֵי כְּשׁוֹכֵר פּוֹעֵל לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּיִין נְסוּף דְּשְׁכָרוֹ אִסוּר, וְתִי' לוֹ אֵא"ז ו"ל דְּקַבְּרֵת הַמֵּת הָוֵי לְמַעַט תִּיִּפְלָה וּמִוֵּתֵר, וְהַח"ס כ' אִי הָוֵינָא הַתָּם הו"א דְּלִק"מ.

דְּדוֹקָא הֵיכִי דְּרוּצָה בְּקִיּוּמוֹ אִסוּר מְטַעַם חוֹמֵר הָאִיסוּר הַהוּא אֲזַ שְׂכָרוֹ אִסוּר דְּהָרֵי הַפּוֹעֵל רוּצָה בְּקִיּוּמוֹ לְוִלֵי דְּהָוֵי לְמַעַט תִּיִּפְלָה אָבֵל מֵת אִין אִיסוּר הַנֶּאֱתָו גּוֹרֵם אִיסוּר שְׁל קִיּוּמוֹ אֵלָא מְשׁוּם בְּזִיּוּנֵי אוֹ כְּפָרָה, וְאִילוֹ לֹא הִי' צָרִיף כְּפָרָה וְגַם לֹא הִי' שְׂיֵיף בְּזִיּוּנָא לֹא הִי' מְצוּה לְקַבְּרוֹ אע"פ שְׂאִסוּר בְּהִנָּאָה בְּזָה שְׂכָרוֹ מוֹתֵר ע"ש"ה: וְע"ע בְּשׁו"ת חת"ס יו"ד סי' שכ"ט ע"ל מַה שֶׁהַח"ק לּוֹקְחִים מְמוֹן הַרְבֵּה, כ' ו"ל אָבֵל כְּמוֹ שְׁנוֹהֵגִים בְּקַהֲלוֹת הַקְּטַנּוֹת שְׂיֵהֵי' מְכָס בְּלִי קַצְבָה וְהַמוֹכֵס הָעוֹמֵד מֵאֲלֵיו יִשְׁתַּקַּע הַדְּבָר וְלֹא יֵאמֵר וְלֹא יִיחָא לְהוֹ לְמֵתֵי יִשְׂרָאֵל שְׂיִתְעַסְקוּ בּוֹ אֲנָשִׁים כְּאֵלוֹ.

וְתִלִּי"ת בְּכָל מְקוֹם שְׁעָבְרַתִּי עֲמַדְתִּי בְּכַח נְגֻדָם לְבַטֵּל מֵהֵם מְנַהֵג רַע בְּזָה, וּפ"א מֵתָה עֲשִׂירָה א' וְהַנִּיחָה יְתוּמִים גְּדוּלִים וְקָטָן א' וּבְקִשׁוֹ הַח"ק סוּף שְׂנִישָׁה אַדְנָמִים לְסִיּוּעַת בְּנִין חוֹמַת בֵּית הַקְּבֻרוֹת, וְאִמְרַתִּי אֲנִי עוֹמֵד בְּעֵבֹר הַיְתוּם הַקָּטָן וְאִינְנִי מְנִיחַ לְיִקְחָ שׁוּם פְּרוּטָה מִהַעֲזָבוֹן.

וְאִם לֹא יִרְצוּ לְקַבְּרוֹ הַמֵּת הַנְּנִי שׁוֹכֵר אֲנָשִׁים מִהַחוּץ לְקַבְּרוֹ הַמֵּת, וְהַטְּרַחְתִּי הַרְבֵּה עִמָּם עַד שְׁנִתְבַּטֵּל הַמְנַהֵג הַרַע הַזֶּה, וְכִכָּה רָאוּי לְכָל חוֹרֵה בְּעִירוֹ וּמְקוֹמוֹ לְבַטֵּל הַמְנַהֵג הַרַע הַזֶּה בְּכָל מְאֻמְצֵי כַחוֹ כִּי זֶה הוּא הַמְבַטֵּל מְצוּת ג"ח מִיִּשְׂרָאֵל ע"ש עוֹד בְּזָה: וּבְשׁו"ת שׁוֹאֵל וּמְשִׁיב תֵּלִיתָאָה ח"א סי' ר', נִשְׂאָל ג"כ בְּמַעֲשֵׂה שְׂלִקְחוּ הַח"ק מְמוֹן הַרְבֵּה שְׂמֵת

גביר אָחד, וכ' אף כי יאמרו המושלים א"א לפתיחת הקבר בלי דמים, אָבל פֿאן שופעת כעגלה דמים זה לא מצינו, ובגוף הענין שלוקחין ממון לא נודע מאין באו לזאת, ומב"ק דקי"ב אינו ראי' דשם אי ניםא דזבין פנחס השדה ואח"כ פשיגייע יוכל ותחזיר שדה לבועלים יהי באמת נקבר בקבר שאינו שלו וזה גנאי לצדיק, אָבל שדה בוכים ששייך לכל בני העיר וכולם שותפים בה, ואם משום שיוכלו לקברו בקבר שאינו לפי פבדו, הנה אם בעל משפחה הוא מחויבין לקברו בקברות בני משפחתו כי גם קודם מ"ת הי' לכל משפחה קברי בפ"ע כמ"ש הרמב"ן, ומה שנתן א"א פספ מלא לעפרון אף כי א"י מוחזקת מאבותינו, י"ל דז"ד לאחר שפאו אבותינו לארץ וכו' למפרע מא"א אשר ה' הבטיח לוא"י, ואף אי ניםא דאברהם זכה מיז הארץ משעה שא"ל קום התהלך בה וכמ"ש בב"ב ד"ק שקנה אברהם בחזקה, מ"מ אז שלא נתפרסם בין האומות אמונה שלימה הי' נראה פגזול וממדת טובו של א"א ונוהג בחסדו עם כל איש הי' שיקנה בכסף מלא שלא יהי' נראה פגזול, וגם הי' מתיירא שלא ישחית עפרון השדה וישליך המת ע"פ חוצות ומי יהי' יודע זאת, וגדולה מזה מצינו שה' לא גלה מקום המקודש ואמר בכל מקום פי אם אל המקום אשר יבחר ה' שלא יקלקלו האומות המקום המקודש כמ"ש במו"נ, (ועי' מ"ש בזה בפ' ויבא כ"ב י"ד) וא"כ אין ראי' מאברהם, וגם יעקב קנה חלקת השדה במאה קשיטה אף כי מוחזק הי' כי אז לא נתפרסם עדיין.

אמנם נלפע"ד פנין שערב לאדם להיות נקבר אצל אבותיו וכשתחזר השדה ביוכל יהי' בני המשפחה של חי שהשדה הי' שלו מחזיקים בקברות בני משפחתם ואז לא יהי' מניחים לקבור בני הצדיק להיות נקברים שם וכדי בזיון, וניהו דלהצדיק בעצמו נתן בעל השדה רשות כמ"ש המשל"מ פי"א משמיטה אָבל לבניו אחריו לא יניחו לקבור, וז"ב בכוננת השמים, ובנידון דיון שהאשה מבקשת ד"ת מחויבים אתם לשמוע ואם לא תאבו לשמוע לדין בדיני ישראל אז תהי' מוכרחת לדין בערפאות, ומאד בקשתי לבל תניחו לבא לזה כי לא תצליחו ותדעו פי רעתם רבה ועשו שלא כתורה עש"ה: יג,) נתתי פספ השדה.

רש"י מוכן הוא אצלי והלואי נתתי, ובמרגום אתן פספא וערשב"מ פי"א השדה נתתי לה נותן אני עכשיו לה, וברש"י הרי הוא כמו שנתתי לה ועשפ"ח, וער"ן קידושין דכ"ו וב"י חו"מ סי' ק"צ הביאו, דנתתי ל' עבר שנ' נתתי פספ השדה קח ממני וכ"ה סמ"ע סי' קצ"א סק"ו.

ועב"י חו"מ סי' ס' אות ט"ו בשם ריטב"א דנתתי כולל עבר ולהבא, ובב"י חו"מ סי' רמ"ה, ובתשו' הרמ"א סי' צ"ב האריך בזה, וכ"כ רשב"א קידושין כ"ו ועשו"ת נודע ביהודא קמא יו"ד סי' ס"ו וס"ח דאף דשבועה בכתב מהני היינו בכותב ל' הונה הנני בל עלי, אָבל בלשון עבר נשבעתי או קבלתי עלי בחרם לא עדיף מדיבור שהודיע שנשבע אם האמת שלא נשבע אין עליו עונש כמ"ש ביו"ד סי' רל"ב סי"ב ברמ"א ע"ש שהרחיב הדיבור בזה: ובשו"ת רמ"ץ יו"ד סי' ס"ג הק' עליו דגם נשבעתי ל' הונה כמו נתתי, והשיב דבשטר שכ' מכרתי או נתתי וידוע שלא נתן מקדם כדי שלא יהי' פעולתו לריק מפרשין דנותן עתה, אָבל בשבועה אף דל"ה רק הודאה לשעבר מ"מ שו"ן אנפשי' חד"א, ועכ"פ צריך אמתלא למה עשה כן וא"כ אין פעולתו לריק דעשה במקוון כן והי' לו בזה

איזה פנונה, שפיר לא אמרי דהוי לשון הונה פ"ש באריכות, ובסי ס"ד אות ב', ובסי ס"ה אות, הק' מרש"י פ' לך (י"ד כ"ד) הרימותי ידי ל' שבועה מרים אני את ידי וכן נמתי פספ השדה הרי דאף בשבועה מתפרש ל' להבא וסותר לדברי הראשונים, ותי' דש"ה דא"א על ל' עבר כמ"ש מזרחי פי עדיין לא הרים, עד שאמר לו מלך סדום והרכוש קח לך עכ"ל, והיגו דבהכרח אנו מוציאים מלשון עבר לל' הונה, א"כ אדרבה מזה ראי' דהיכי דאין הכרח הוי ל' עבר ורש"י הביא ראי' מנמתי פספ השדה דלשון זה סובל ל' הונה דעדיין לא נמן לו, והוא ראי' מוכרחת יותר מן השדה נמתי לך שכ' קודם, דיש לדחות דעפרון נמן לאברהם מקודם השדה אבל מן נמתי פספ השדה שכ' אח"כ מוכרח מקרא וישקול אברהם לעפרון דרק עתה נמן הפספ, ובע"כ דל' זה סובל פירושו גם על עתה, והרשב"ם דפי' השדה נמתי נומן אני הוא לפי האמת כפשוטו של קרא, וא"ש שפל הראשונים הנ"ל הביאו ראי' מקרא המאחר נמתי פספ ולא מקרא הקודם, והא דהוציא בל' עבר פבר פרש"י (כ"ג י"ג) והלואי נמתי לך פבר דא"א לפרש לחזק הקנ"ל דהשדה הוא עיקר הקנ"ל ולא הפספ כמובן, אף בפי"א השדה נמתי לך פרש"י ה"ה כמו שנתתי לך ועל קנ"ל השדה שייך לומר דלחזק בא.

ול' נמתי גופא אף רש"י מודה דהוי ל' דלהבא פרשב"ם, רק רש"י מתרץ הא דנקט ל' המורה על לשעבר דהוא לחיזוק. וא"ש מה שהק' בשפ"ח דרש"י סותר עצמו ודו"ק עכ"ד בקיצור, וע"ע בזה בשו"ת ברית אברהם יו"ד סי' ס' באר כותי ושו"ת בית יצחק יו"ד סי' ה' ע"ש להלכה בענין זה: והנה בריש קידושין ילפי' דאשה נקנית בכסף מגז"ש קיחה קיחה משדה עפרון.

ועי' תשו' בית יעקב סי' ל"א אם השוחט אמר על היתר שהוא אסור מעבירין אותו דיצא מכשול, דאם קידש א' בחתיכה זו אם הי' פשרה הי' שנה פרוטה וכעת אין שו"פ ולא תהי' מקודשת ושרי' א"א לעלמא, אף הק' הא אי' בקידושין י"ב דאף דאין שו"פ חיישינן שפא שו"פ במדי א"כ לא הוי מכשול, ואי' לומר דהוי דבר שאינו מתקנים ז"אדהא יש לו ברירה לייבש החתיכה ע"ש, ובאמת ל"ק לפמ"ש הפתחי תשובה אה"ט סי' ל"א סק"ז בשם קה"י דדוקא בתמרה שיש לה שער קצוב והכל יודעין שאינו שו"פ וקבלה לכן בודאי נתרצית, אבל בדבר שצריך שומא ואין הפל יודעין שאינו שו"פ אין חוששין לקידושין משום ספק ספיקא שפא אינו שו"פ במדי, ושפא אינה נתרצית רק משום שפברה ששו"פ ע"ש, א"כ בפ"ג כ צריך שומא וא"ש קו' הפנ"י בתוס' ד"ו ד"ה ב"ש וקצרתי בזה, ועי' בס' פהונת אלימלך, ובחידושי למס' קידושין הארכתי בענין זה: (טו) ארץ ארבע מאות שקל.

ופי' בתרגם ארעא שוי' ארבע מאה סלעין, וכ' הגר"א מוילנא ז"ל דידוע שבית סאתים הוא פחצר המשפן ק' על נ', וכאשר נחלק לאמה על אמה. ועלה חמש אלף אמות מרובעות, ושמונה פורים יעלו לת"ר אלף אמה על אמה, ובכתובות די"ז נטילתה כנתינתה מה נתינה בס' ריבוא ע"ש, א"כ מהצורך שיעמדו שמה בהספד שרה ת"ר אלף שומעים, ובסופה ד"ז גברא באמתא יתיב, א"כ הי' פאן בהכרח להיות שטח של ח' פורים שיעמדו המספר אנשים שמה, ובערכין דכ"ה המקדיש בית פור נפדה בנ' שקל פספ, וא"ש דח' פורים עולה בשוים ד' מאות שקל פספ: שם שקל.

רש"י קנטריים וכו' ע"י בס' בנ"ן יהושע על מס' אדר"נ פ"ק י"ג דע"פ גמ' בנורות ד"ו לפי הפלל שבידינו שה' סלעים של פדיון הבן עולה ד' ר"ט וחצי שהוא א' אדם וזה נחצי, ועולה אותן ד' מאות שקל לס' י"ב אלף אדומים, פי בכל שקל הוא ק' סלעים ערש"י שם, נמצא הי' שקל א' ל"ד אדומים, וד' מאות פעמים ל' הוא י"ב אלף אדומים, ומתחילה אמר עפרון רק ד' מאות פשוטים, ואח"כ הוכרח ליתן עובר לסוחר ס' הג"ל: שם ביני ובינה מה הוא.

רש"י בין שני אהבים פמונו, וצ"ב למה ל"פ בפשוטו בין גדולי ערה פמינו וכפ"י הראב"ע ובס' בנ"ן אריאל כ' דידוע שאין מדרה המוסר שהקטן יקדים שמו למי שגדול ממנו, וכן מצינו לרבינו הקדוש בכתבתו אגרת לקיסר אנטונינוס ע"י ר' אפס, שכ' ר' אפס מני יהודה נשיאה למרן מלכא אנטונינוס.

וקרע רבינו האגרת וצוה לכתוב למרן מלכא אנטונינוס מן יהודה נשיאה, והוקשה לרש"י מאחר שא"א הי' נשיא אלקים בתוכם, ועפרון קראו אדוני, למה אמר ביני ובינה הול"ל בינה וביני.

אלא לענין אהבה נאמר, ובה בנדאי ראוי להקדים את עצמו כי הוא יודע בנפשו כמה גדלה אהבתו לאברהם. אבל אהבת אברהם אליו אין ידוע לו אלא מצד פנים פא"פ ובדין הוא שהקדים את עצמו לאברהם בענין אהבה.

וכ"כ בס' מנחה בלילה, ועמד"ר אמור דנענש אבנר דכ' מאבנר לדוד וכו' מוכח שלא להזכיר שמו לפני שמו של הגדול ממנו: והנה יש מסורה. פאן ד' מאות שקל ביני ובינה מה הוא.

וראיתם את הארץ מה הוא (במדבר י"ג י"ח), הודיעני ה' קצי ומדת ימי מה היא (תהלים ל"ט ה'), אדם בנעוריו רודף אחר פענוגים, וחושב: אחר חתונתי אז אלף להתפלל ג' פעמים ביום, אקבע עתים לתורה, אבל פשנשא בא היצה"ר ויאמר לו: ד' מאות שקל מה הוא? הנדון שקבלת מה הוא ומה ילך מאתה.

היום העת לעסוק במסחר. דמאין יהי לה לפרנס בני ביתה? כשתעשר אז תעסוק בתורה, והנה כאשר נעשה עושר בא אליו היצה"ר וא"ל: הנה עמלת רבות בשנים, לא נתת שינה לעיניך, כשאספת הון, עתה תוכל לחיות חיי נחת ולנסוע לחו"ל ולטייל ולראות העולם, ווראיתם את הארץ מה הוא, וכשיבא ימי הזקנה אז תוכל לקבוע עתים לתורה, יע"ז בא היצ"ט ויאמר לו: עצתו רע פי רוצה להדיחך לבאר שחת ולא תשמע לו, ימיה ספורים וז"ש ומדת ימי מה הוא? רק תיקר תעסוק בתורה ומצות ואל תבילה הזמן לבטלה: טו) וישמע אברהם, ברשפ"ם די לחכימא ברמיזא.

מח"ש בנה בנחמד למראה על מד"ר דחכם יודע מה שרמז לו חכם פמותו אף חכם אינו מבין רמזי שוטה, וכחו פן רמזי פן פרה וכן פפר אף ששניהם חכמים אינם מבינים רמזיהם זה מזה, וכן מלה וקדיוט, ולכן אותו יום מנוהו שוטר עליהם ועלה לגדולה, לפי שאברהם הי' צריף לו ועתה יכול להבין רמזיו.

ע"ש באריכות: שם וישקל גו' לעפרון גו' עובר לסוחר ערש"י ובס' שמע שלמה כ' דק' שקלי הו"ל למיכתב בל' רבים פיון שהם ת', ועוד מה עובר לסוחר, וי"ל דהדין בהל'

אוּנָאָה דְצָרִיף הַכְרָעָה, וְאִם לְקַח מִמֶּנּוּ עֲשֶׂרָה לִיטְרִין לֹא יֹאמֵר לוֹ שְׁקוּל כָּל לִיטְרָא בִפ"ע כְּדִי לִיקַח י' הַכְרָעוֹת רַק יִשְׁקוּל כָּלֵם בִּב"א וְהַכְרָעָה א', לְזֶה אָמַר שְׁעֶפְרוֹן הִרְשָׁע לְקַח ת' שְׁקָלִים וְעָשָׂה לָהֶם כְּדִין שְׁקָל א' שְׁשֻׁקָל כִּאֲו"א בִּפ"ע כְּדִי לִיקַח ת' הַכְרָעוֹת, וְלִגְלוֹת זֶה פֶתַח בַּת' וְסִיּוּם בְּיַחֲדָה, וְסִיּוּם הַפְּסוּקָה כִּי מִדָּה זֹאת עוֹבֵר מִמִּנְהִיג הַסּוֹחְרִים שְׁשׂוּקָלִים כִּב"א וְהַכְרָעָה א' ע"ש: וּבְפִשׁוּט י"ל דְדָרְךָ הָעוֹשֶׂה מִטְבַּע לְהַרְוִיחַ בְּמָה שְׁעוֹשֶׂה מִטְבַּע.

וְלִשְׁפּוֹר הַמִּטְבַּע וְלִמְכָרָה אֵינּוּ שְׁנָה כָּל פֶּה, וְהַרְוָצָה לְקִנּוֹת כְּסָף כְּדִי לְעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ כָּלִי כְּמוֹ הַצּוֹרֵף לֹא יִקְנֶה מִטְבַּעוֹת רַק כְּסָף מְהוּמָה, וְאֲשַׁמְעִי כִּי א"א נָתַן לְעֶפְרוֹן שְׁקָלִים גְּדוּלִים שִׁיְהִי שְׁוִיּוּם גַּם לְהַסּוֹחֵר בְּכֶסֶף וְגַם לְהַתִּיף אוֹתָם בְּתוֹף הַפּוֹר ג"כ הִי שְׁוִיּוּם ת' שְׁקָל: יז) וַיִּקֶּם שָׂדֶה עֶפְרוֹן.

רש"י תְּקוּמָה הִי לוֹ, וְנִתְחַבְּטוּ הַמִּפְּנִי שְׁפִשְׁט הַפ' מִלְּשׁוֹן קִנִּי כְּמוֹ וְקָם הַשָּׂדֶה, וְכָתְבוּ דִישׁ בְּכ' יִתּוֹר וַיִּקֶּם הַשָּׂדֶה לְאַבְרָהָם. וּבִס' אֲמָרִי שְׁפָר לְהִרְאֵנִי ח"ו ו"ל פ' שׁוֹפְטִים כ' וְלֹא נִר' דֹּא"כ הִי לְדָרוֹשׁ עַל פ' הָאֲחֵרוֹן, וְעוֹד צ"ב שְׁרִש"י אַח"כ הִבִּיא פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא וַיִּקֶּם הַשָּׂדֶה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ לְאַבְרָהָם לְמַקְנָה, דְּלָמָּה הֵנִיחַ מֵאֲמַר שָׂדֶה עֶפְרוֹן הַפְּשׁוּט יוֹתֵר וְלִקַּח מֵאֲמַר הַשָּׂדֶה וְהַמְעָרָה שֶׁהוּא בְּאֲמִצֵּעַ הַפ' וּמֵאֵן דְּכַר שְׁמִי וְזֶה דְקָדוּק עֲצוּם, ע"כ נִלְע"ד שְׂרִז"ל הוּק' לָהֶם שֶׁא' וַיִּקֶּם שָׂדֶה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמַכְפֵּלֶה הַשָּׂדֶה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ לְאַבְרָהָם לְמַקְנָה שְׁמֵלֶת הַשָּׂדֶה מִיּוֹתֵרֶת שֶׁאֲחֵר שֶׁאֲמַר וַיִּקֶּם שָׂדֶה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמַכְפֵּלֶה לֹא הָיָה צ"ל רַק וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ לְאַבְרָהָם לְמַקְנָה ע"כ חִילְקוּ לִב' דְרִשׁוֹת וַיִּקֶּם שָׂדֶה עֶפְרוֹן לִומר תְּקוּמָה הִי לוֹ, וְאַח"כ אָמַר עֲנִין אֲחֵר שֶׁהַשָּׂדֶה וְהַמְעָרָה כּו' הִי לְאַבְרָהָם לְמַקְנָה.

ע"כ כ' רש"י וּפְשׁוּטוֹ וַיִּקֶּם הַשָּׂדֶה וְהַמְעָרָה לְאַבְרָהָם לְמַקְנָה, וְכָל א' נִדְרָשׁ לְעֲצָמוֹ עַכ"ל: כד א) וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בְיָמָיו עֲרִשׁוֹ, וּבְמִדְרָשׁ א"ר יִצְחָק בְּאוֹתָן הַיָּמִים שֶׁכ' (קִהְלֶת י"ב) עַד אֲשֶׁר לֹא יִבְנֹאוּ יְמֵי הָרָעָה וִי"ל דְעוֹשֶׁר הוּא בְרָכָה לְאָדָם כִּמ"ש בְּרָכָה בְּמִמּוֹן, אוּלַם קוֹדֵם יְמֵי מִיתָה אֵין לוֹ חִפְזָה בָהֶם, וְל"ה בְרָכָה אֲצִלוֹ, וְרַק אִם עָשָׂה טוֹב בְּחַיָּיו נִהְיָה אֲזַי ג"כ בְּזֶה, וְלָכֵן אֲבָרָהָם שֶׁהַכְּנִיס אֹרְחִים בְּיִלְדוּתוֹ הֶעֱנִיג הִי לוֹ גַּם בְּיָמֵי הַזְקָנָה, וְז"ש וְאַבְרָהָם וְגו' וְה' בְּרַךְ כּו' וְגַם בְּזִקְנוֹתוֹ כִּי אֲשֶׁר בָּא בְיָמָיו הִי לוֹ הָעוֹשֶׁר לְבְרָכָה, וּמִפְּרִשׁ הַמֵּד' אוֹתָם הַיָּמִים שֶׁכ' בָּהֶם עַד אֲשֶׁר לֹא יִבְנֹאוּ יְמֵי הָרָעָה דָּאֵז בְּטַל כָּל הַמַּעֲנוּגִים הִי אֲצֵל אֲבָרָהָם לְבְרָכָה.

וְכֵן כ' בִּפ' וַיִּרְא (כ"ב ג') וַיִּשְׁכַּם אֲבָרָהָם בְּבֹקֶר, בְּוֹקֶר נִקְרָא יְמֵי יִלְדוֹת עָרֵב יְמֵי זְקָנָה. אָדָם בְּיִלְדוֹתוֹ יֹאמֵר יֵשׁ לִי עוֹד זְמַן לְעֲשׂוֹת טוֹב בְּעוֹלָם.

וּכְשִׁיזְקִין יִחְרַט עַל מָה שֶׁלֹּא עָשָׂה טוֹב בְּיִלְדוֹתוֹ, אֲבָל אֲבָרָהָם הִשְׁפִּיחַ תְּהִיבָה בְּיִלְדוֹתוֹ לְעֲשׂוֹת טוֹב, וְז"פ וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אֹתוֹ" אֶת הַשְּׂנִימִים מִנְעָרָתוֹ לְקַח אֹתוֹ לְעוֹה"ב, וְכִמ"ש וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בְיָמָיו כִּי יֵשׁ אָדָם כְּשִׁיבָא אֲחֵר מוֹתוֹ לְעוֹלָם הָאֵמֶת בָּא בְשָׂנִים מְעַטִּים וַיֵּשׁ שָׂבָא בְיָמָיו מִיְעוּטִים, כִּי מִכָּל יָמָיו הִי רַק מְעַט טוֹבִים וְהַשְּׂאָר עָשָׂה עֲבִירוֹת אֲבָל אֲבָרָהָם זָקֵן בָּא בְיָמָיו, הָיָה בָּא בְּכָל הַיָּמִים שְׁחִי.

וְעַמ"ש בִּפ' מִקֵּץ (מ"א א') בְּשֵׁם הַר"מ מִפְּרַעְמִישְׁלָאן ו"ל: וְאֵל"ל: וְז"ל בְּנִחְלַת יַעֲקֹב כ' כָּל הַחַוְשִׁים נִחְלְשׁוּ בְעֵת זְקָנָה, רַק שְׁכָל מִתְגַּבֵּר דְזִקְנֵי ת"ח וְכו' שְׁשֻׁקָל חֵלֶק מִמַּעַל,

ואברים מורכבים בחומר וכשנחלש החומר נחלשו האברים אבל השכל נתחזק וז"ש אין זקן אלא מי שקנה חכמה ע"ש, וזה י"ל הפשט אל תאמר שימים הראשונים הי' טובים מאלה כי לא מחכמה כו', כי לעת זקנתו דרכו לומר ימים ראשונים הי' טובים, אמנם חכמה תעיד שימי זקנה יותר טובים מימים ראשונים.

ועי' בפני יהושע בקידושין דל"ב זקן זה שקנה חכמה. אף דמנוטריון לא שמעי' רק זה קנה אבל חכמה מנ"ל, רק דאמרי' דעה קניית מה חסרת דעה חסרת מה קניית עכצ"ל שקנה חכמה ע"ש, ולפי"ז י"ל ברה את אברהם בכל שלא הי' חסר לו מאומה.

דעה קניית מה חסרת ל ועי' לקמן בפ' ויחי (מ"ז כ"ט): עי"ל עפמ"ש בקידושין ד"ל ע"ב אם פגע בה מגנול זה משכהו לביהמ"ד כו' אי לאו זכיר לו יום המיתה. והנה נער שבכחו ללמוד וגם ימי מיתה רחוקים אצלו.

יוכל בקל לכפוש יצרו ע"י ליחוד התורה. משא"כ זקן וסלש שאינו יכול ליגע ולעמול בתורה.

אבל אם המיתה קרובה לו יכול לכפוש יצרו ע"י הזכרת מיתה, וז"ש יש דרך ישר לפני איש ר"ל כל זמן שנקרא איש בגלותו בדרך הישר תורה שנקראת ספר הישר, וכן ישרים דרכי ה', אבל "ואחריתה" פי' בזקנותו דרך מות הזכרת יום המיתה, וכן באברהם אף שבא בימים שהי' זקן והי' יכול לכפוש יצרו בימים של מיתה, לא בזה כפשו אלא זקן זה שקנה חכמה ובתורה נצח ליצה"ר: ובב"מ דפ"ז אי' עד אברהם ל"ה זקנה כו', הנה אם יבא א' לעיר ורוצה לדעת טבעם אם הם דורשים חכמה או רק בכסף פסלם.

צריך להתבונן איך הם מתנייחסים אל הזקנים אם נותנים כבוד להם. ראיה שדעת וחכמה העיקר אצלם.

פי' ברוב שנים נודע חכמה וזקנית"ח דעתם מתישבת, אולם אי רק ממון העיקר אצלם. אז יבזו לזקנים פי' רק נערים שיש פח במתנם לעבוד ולסחור ינחלו כבוד ולא זקנים ונחלשים.

וכמ"ש בקהלת (ז' י') אל תאמר שהימים הראשונים הי' טובים מאלה כי לא מחכמה שאלת זאת. וכן אם בא איש לבית המסחר ומצא הסוחר הזקן ונתחיל לדבר עמו מעניני המסחר וענה: אדוני! המתן ואקרא לבני פי' הוא צעיר יודע יותר בעניני המסחר ממני בימים האלה, אבל אם יבא איש מלומד לאיזה חכם ונתחיל לדבר עמו מעניני חכמות אז יענה: המתן ויבא אבי הזקן והוא ישיב על כל שאלותי פי' הוא יודע יותר ממני, והנה הדורות בימי אברהם לא ידעו תורה וחכמה פי' חיו רק חיי הוללות וטפשות וממילא לא חשבו ללמוד להזקנים, וז"ש עד אברהם ל"ה זקנה של"ה נחשבת פלום אצלם ורק אברהם חפץ בחכמה ומאז הי' זקנים חשובים: שם בכל רש"י בכל עולה בגימטרי' בן.

עי' בב"ב דט"ו ב' ובמהרש"א ובס' נוי העמודים פרק כ"ו הביא מאביו השל"ה ז"ל דק' על רש"י שאמר ב' לשונות שעולה בגימ': היינו עולה, היינו בגימ', וכ' שהוא פעין קשיא ונתרוץ ע"י שפתחילה רצה לגלות בכל עולה בן והוקשה לו א"כ לפ"ז הול"ל וה' ברה א"א בבכל, ויהי' פירושו שה' ברה אותו בן, ובא פמתרץ ואמר בגי' בן פלומר אלו לא הי' לו פירוש אחר רק הגימ' אז הוי קשיא.

אָבֵל יֵשׁ עוֹד פִּירוּשִׁים אַחֲרֵים זוֹלַת הַגִּימ' וּלְפִירוּשִׁים הֵהֱם יִנְצֵדֵק הַל' בְּכָל לָכֵן אָמַר עוֹלָה בֶּן עַש"ה וּבִס' מְלִין דְּרַבְּנָן אוֹת א' בְּאֵי אֶפְשָׁר בְּלִי בְּנִים. וּבִס' בְּאֵר שְׁלֵמָה מֵעֲרֶכֶת ב' אוֹת ס"ז.

וּבִס' שְׁמַע שְׁלֵמָה כ' פִּינֵן דִּישׁ מַחְלֻקָּת ר"מ וּר"י אֵי הִי לֹו בֵּת הַכְּרִיעַ רַש"י מְגִימ' שְׁל"ה לֹו בֵּת, תַּדַּע דְּהַגִּימ' דְּבְכָל הוּא בֶּן שְׁזוֹ הוּא הַבְּרָכָה שְׁאִין לֹו בֵּת, וּכ' עוֹד נֶאֱחָר שְׁהִי"ל בֶּן צָרִיף לְהַשְׁיֵאוֹ אִשָּׁה, ר"ל דְּהֵדִין בִּיבְמוֹת ס"ב דְּלִקְנִים פ"ו צָרִיף בֶּן וּבֵת, וְאִי מִיִּתִּיבִי בְּנֵי בְּנִים ה"ה פְּבָנִים וּמִשְׁנֵי הֵהוּא לְהַשְׁלִים וּפִרְש"י שְׁל"ה לֹו אֶלְאֵ בֶּן וּנְשָׂא הַבֶּן אִשָּׁה וְהוֹלִיד בֵּת קִיִּים אָבִיו פ"ו, וְנָה הַנּוֹקְשָׁה בַּפ' דְּלִמ"ל לְהַקְדִּים שְׁל"ה לֹו רַק בֶּן וּשְׁעִי"ז יִנְצֵרֵף לְשִׁלְיַחוֹת לְהַשְׁיֵאוֹ אִשָּׁה לְיִצְחָק דְּסָמִיף לִי לְזָה תִי וּמֵאַחַר דִּהִי לֹו בֶּן וְלֹא בֵּת, וְרָאָה הַזְּקֵן שְׁלֹא קִיִּים פ"ו הִי צָרִיף לְהַשְׁיֵאוֹ אִשָּׁה לְיִצְחָק אוֹלִי יוֹלִיד בֵּת וְקִיִּים גַּם הַזְּקֵן פ"ו, וְלָכֵן נִקְטַ הַל' הִי צָרִיף לְהַשְׁיֵאוֹ אִשָּׁה וְלֹא חֲזִיב פְּלִשׁוֹן הַגִּמ' מִשׁוּם דָּאֵם הִי לְאַבְרָהָם בֶּן וּבֵת הִי חֲזִיב לְהַשְׁיֵאוֹ אִשָּׁה, אָבֵל מִשׁוּם שְׁל"ה לֹו בֵּת נוֹסִיף עַל הַחַיִּיב הִי צָרִיף לְהַשְׁיֵאוֹ אִשָּׁה לְבָנוֹ שְׁיִקְנִים גַּם אַבְרָהָם פ"ו, וּבִס' טַעַם מִן מְבַעַל זָרַע בְּרוּף הִבִּיא מ"ש תוּס' ב"ב.

קמ"א א' אֵהָא דְּבֵת הִי"ל וּבְכָל שְׁמָה וְא"ת לְמ"ד ב"נ מְנַתֵּר בְּאַחֲוֹתוֹ הִי לֹו לְהַשְׁיֵאוֹה לְיִצְחָק וְתִי שְׁמָא קְטַנָּה הִיְתָה, וּמִקְשִׁין הָעוֹלָם הָא רַבָּה נוֹלְדַת אַחַר מִיתַת שְׁרָה וּג"כ הִי קְטַנָּה. וִי"ל דְּאִי בְּקוֹדִישִׁין מ"א א' אָסוּר לְאָדָם לְהַשְׁיֵאוֹ בֵּתוֹ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה עַד שֶׁתִּגְדַּל וְתֵאמַר בְּפִלּוּנֵי אֲנִי רוֹצֶה, וְנ' הָא דל"א סְתָם אָסוּר לְהַשְׁיֵאוֹ אֶת הַקְטַנָּה וְרַק אָסוּר לְהַשְׁיֵאוֹ בֵּתוֹ קְטַנָּה, מִשׁוּם דִּיתוּמָה שְׁמִשְׁיֵאִין אוֹתָהּ אַחֲרֵי מְנַתֵּר לְהַשְׁיֵאוֹה בְּקְטַנּוּתָהּ דְּתוּכַל לְמַאֵן וְע"כ דִּיִּיק בְּלִישְׁנָא בֵּתוֹ דְּהִינּוּ כְּשֶׁהוּא מְקַבֵּל קוֹדִישִׁין דל"ש מִיֵּאוּן, וְשִׁפִּיר לְבְכָל ל"ה יְכוֹל לְהַשְׁיֵאוֹה בְּקְטַנּוּתָהּ דְּאַבְרָהָם הִי מִשְׁיֵאוֹה.

אָבֵל רַבָּה הִי יְתוּמָה כַּמ"ש בְּמִדְרַשׁ נִיחָא אָף דִּהִי בֵּת ג' שְׁנִים הִי יְכוֹל לְהַשְׁיֵאוֹה. וּבִס' קִהְלַת מִשָּׁה תִי דְרַש"י כ' בַּפ' וַיֵּרָא (כ"ב כ') בְּשׁוּבוֹ מִהַר הַמּוֹרִי אַבְרָהָם מִהַרְהַר אֱלוֹ הִי בְּנֵי שְׁחוּט כְּבָר הִיְתִי הוֹלֵף בְּלֹא בְּנִים הִי לִי לְהַשְׁיֵאוֹ מְבָנוֹת עָנַר אֶשְׁכּוֹל וּמִמְרָא.

וּבְאוֹתוֹ פַּעַם נָמִי קָשָׁה לָמָּה לֹא הַשְׁיֵאוֹ לְיִצְחָק אֶת אַחֲוֹתוֹ וְתִי שְׁפִיר שְׁמָא אַז הִי קְטַנָּה, וְעַל הַפִּי דִּהִי לֹו בֵּת וּבְכָל שְׁמָה ג"כ הַק' הַמְּפִין דְּמָה שְׁיִיכּוֹת לְזָה שְׁאָמַר לְאַלְעִזָּר שְׁיֵשָׂא אִשָּׁה לְיִצְחָק, וּכ' בִּס' אֶמְרֵי בִינָה דְּהֵדִין אֵם הוּא צָרִיף לְאִשָּׁה וּבְנוֹ צָרִיף בְּנוֹ קוֹדֵם.

בד"א כְּשֶׁקִּיִּים הָאָב פ"ו אָבֵל אֵם לֹא קִיִּים, הָאָב קוֹדֵם, וּמִצְנוֹת פ"ו זָכַר וּנְקִבָּה כַּב"ה, וְק' דְּהָא אַבְרָהָם ל"ה לֹו אִשָּׁה וְלָמָּה צָנָה שְׁיִקַּח אִשָּׁה לְיִצְחָק וְלֹא לְעַצְמוֹ כִּי ל"ה לֹו בֵּת וְלֹא קִיִּים פ"ו, לְזָה מִס יָם וְה' בְּרוּף א"א בְּכָל בֵּת הִי לֹו וּבְנוֹ קוֹדֵם.

וְעִי בְּתוֹסְפָתָא פ"ז דְּבְכוּרוֹת וְקוֹדִישִׁין דַּכ"ט ב' וּבְחִי' רַד"ל בַּמַּד"ר פ"ס סִי ט"ז בְּשֵׁם ס' חֲסִידִים. וּבִס' קָרְבֵן שְׁבֵת פ"א אוֹת ד' אֶרִיכוֹת גְּדוּל: וְעִשׂוֹת פְּתַב סוֹפֵר יו"ד סִי קַט"ו דִּי"ל שֶׁה' נִתֵּן לֹו בֵּת מְפִנֵי שְׁהִי אוֹמְרִים מְאַבְימְלָף נְתַעְבְּרָה וְגַם שְׁרָה צָחָקָה, וּכ' רַמְבַּ"ן שְׁתַּמְּהָה שְׁהִי שְׁנִיָּהֶם זְקִיִּים, וְעַד עֵתָה לֹא הִצְמִיחוּ פְּרִי רַק עֵתָה, וְנ"ל מִשׁוּ"ה נְעַנְשָׁה שְׁרָה וְאָמְרוּ דְּמְאַבְימְלָף נְתַעְבְּרָה, וְז"ש ה' לְמוֹעֵד אֲשִׁיב אֵלֶיךָ כְּעַת חִיָּה וְלִשְׁרָה בֶּן, וּבְתַחֲלָה אָמַר הַמְּלָאָךְ וְהִנֵּה בֶּן לְשְׁרָה אֲשֶׁתְּךָ שְׁיִהֵי נִקְרָא עַל שְׁמוֹ וְשָׁחָה, לְשְׁרָה שְׁהוּא אֲשֶׁתְּךָ בֶּן כְּדָרְךָ אִישׁ וְאִשָּׁה וְאַחַר שְׁצַחָקָה נְעַנְשָׁה וְלִשְׁרָה בֶּן.

שיאמרו שפנה לבד הוא ולא ממה, וי"ל וה' פקד את שרהכאשר אמר היינו שנפקדה ברחמים באמירה רכה. ויעש ה' לשרה כאשר דבר קשות.

ואמרי מאבימלך ולהוציא מלב בנ"א ילדה אח"כ בת ויאמינו למפרע פי גם יצחק מאברהם. ואח"כ מתה הבת וכל דברי חכמים אמת.

וה' ברה א"א בכל שהי' לו בן ע"י הבת שהי' לו נתאמת שיש לו בן, ומ"ד דל"ה לו בת היינו בת של קניימא ולא נצרכה אלא להעדרה לאמת שיצחק בנו, ועי' אלשיך שישמעאל מצחק על שעשה אברהם משתה גדול, דהא מאבימלך נתעברה וע"י שישלח ישמעאל מעל פניו נתברר דיצחק בנו.

דאל"כ ל"ה שולח את ישמעאל בנו יחידו וז"פ כל אשר תאמר שרה שמע בקולה, ועי"כ יהי' כי ביצחק יקרא זרע ויאמינו שיצחק בנו, וזה המשך עקדה דמקודם שגירש ישמעאל הי' אומרים מדרצה לשחטו ש"מ דלאו בנו הוא ולכן המתין עד אחר שישלח ישמעאל ונתברר דיצחק בנו.

ועתה ה' נסה כו' וכ"ז פדי שילמדו ממנו אע"פ שהוא בנו יחידו קנים מצות ה' ורצה לשחטו: ובס' שער יהודא בפתיחה כ' עפי"ד האר"י ז"ל ואלה תולדות יצחק בן אברהם, כי יצחק כשנולד הי' נשמתו מסטרא דנוקבא ול"ה ראוי להוליד, וע"כ אמרו המלאכים והנה בן לשרה אשתך לשרה דייקא ולא לאברהם כי הי' מסטרא דנוקבא, אבל בעקדה פרח נשמתו ונתנו לו נשמה מסטרא דדכורא ומאז הי' ראוי להוליד.

וז"ש וא"ת יצחק בן אברהם שנעשה בן לאברהם, וז"ש רש"י כי עד עכשיו הי' נקרא בן לשרה ומעכשיו בן אברהם ומאחר שהי' לו בן לו דייקא לאברהם והי' ראוי להוליד ע"כ הי' צריך להשיאו אשה.

ועי' בהגהות חשק שלמה בש"ס ווילנא ב"ב דט"ז בפלוגתא אי הי' לו בת ויש נפק"מ בזה לדינא, דביבמות ס"ב שקה י' שנים ולא ילדה כופין להוציא ולישא אחרת, וילפי' מאברהם שנשא להגר מקץ עשר שנים, ונחלקו המפן' באם ילדה לו בנים אף דלא קנים פ"ו כגון זכר א' או נקבה א' אם כופין אותו לישא אחרת, ולכא"ו למ"ד של"ה לו בת היינו של"ה בת פלל אפי' מהגר (דהא למ"ד שהי"ל בת כ' תוס' בדקמ"א א' א' שהוליד מהגר) יש ללמוד דעל פ"ו אין כופין לישא אחרת דאל"כ למה לא נשא אברהם עוד אשה אחרת לאחר ששקה י' שנים עם הגר ולא הולידה לו בת.

אבל למ"ד שהי' לו בת תו אין ראי' מאברהם, וע"ע בס' בחירת אברהם על מד"ר בראשית מש"כ שם בריש הספר דבר נחמד דר"מ ור"י אלו לשיטתיהו בסנהד' דנ"ח עש"ה, וע"ע בקובץ דרושים חוברת ד' סי' כ"ט ע"פ החת"ס שכ' שהצדיק שפבר השלים נפשו בעוה"ז ואין לו עוד עבודה להשלמת נפשו בעוה"ז הי' מאריף ימיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ע"ש: ויל"פ בזה מ"ש אל תירא אברהם וגו' שפבר הרבה מאד, אמר מה תתן לי וגו' דשכר מצוה בה"ע ליכא.

והטעם דעדיין לא השלים מה שהוטל עליו ושכירות אינה משתלמת אלא בסוף אחר מיתה, וז"ש וא"ת פבר השלמתי חובתי ומה שאני חי למען אשר יצוה את בני אחריו. נהרי אנכי הולך ערירי.

וע"כ עדיין לא השלמתי פעולתי ואיך אפה מבטיח לי שְכָר וא"ל ה' אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֵיף וּגו' וּבְאֵמַת כְּבָר הַשְּׁלֵמַת פְּעוּלְתָהּ וְהִנֵּה חֵי בְשִׁבִיל בְּנֵה, וְהִנֵּה אֶחָז"ל וְהַדְרָת פְּנֵי זָקֵן זֶה שְׁקִנְיָה חֲכָמָה וְכ' הַחַת"ס לְכַאוּרָה זָקֵן ר"ת זֶה קִנְיָה אֲבָל חֲכָמָה הֵיכֵן נִרְמָז (ועי' לְעֵיל בְּשֵׁם פְּנ"י) אִף דְקָאֵי אֲשִׁיבָה דְרִישָׁא דְקָרָא, דְהֵינּוּ שְׁהֵגִיעַ לְשִׁיבָה כִּי חֵי הַרְבֵּה שְׁנִים וְהַרְבֵּה הַרְפָּתָקָאֵי דְעָדוּ עָלֵי וּבִישִׁישִׁים חֲכָמָה.

וְיֵשׁ שְׁיִגַע בְּכ"ח שְׁנִים מַה שְּׁלֵא יִגַע תְּלָמִיד וְתִיק בְּמֵאָה וְזֶה קִנְיָה חֲכָמָה בְּקִנְיָן אִף כִּי לֹא הֵגִיעַ אֵלַי בְּעֶצֶם. מ"מ כְּבָר הֵגִיעַ לְדַעַת זְקֵנִים ע"ש, וּלְפִי"ז זָקֵן הֵינּוּ שְׁכָבָר פֶּעַל וְעִשָׂה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם ע"י שִׁיבָה וּז"ש וְאֲבָרְהָם זָקֵן הֵינּוּ שְׁכָבָר פֶּעַל בְּשִׁנּוּתוֹ אֲשֶׁר חֵי עַד הִנֵּה כָּל אֲשֶׁר עָלְיוֹ לַעֲשׂוֹת וְעכ"ז עוֹד בָּא בַּיָּמִים וְחֵי עוֹד יָמִים רַבִּים כִּי וְה' בְּרַף א"א בְּפֶל שֶׁהִי לוֹ בֶן וְחֵי לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְנֶה אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אֲחֵרָיו: וּבְהַפְּלוּגָתָא בְּב"ב דְּט"ז דְּרַמ"א שְׁל"ה לוֹ בֶן, וְר' יְהוּדָה אוֹמֵר שֶׁהִי לוֹ בֶּת, וְאַחֲרֵים אוֹמְרִים בֶּת הִי לְאַבְרָהָם וּבְכָל שְׁמָה, וְתַמוּ דְלִר"מ הַבְּרָכָה מַה שְּׁל"ה לוֹ בֶּת, וְלִר"י בְּהִיפּוּף וְלְאַחֲרֵים מַה נִּפְק"מ שְׁמָה.

וּי"ל דְּתִיבַת כָּל רִבּוּי וְכַמוֹ בְּכָל הַשְּׁפוֹת בְּחֻפְצֵינוּ שְׁיָבִין הַקּוֹרָא מַה שְּׁלֵא כּוֹתֵב בְּפִירוּשׁ כּוֹתֵב נִקְוֹדוֹת אֲשֶׁר מְרַמֵּז שֶׁהַקּוֹרָא יָבִין. כֵּן בְּלֵה"ק מֵלֵת כָּל בְּמָקוֹם נִקְוֹדוֹת.

וְר"מ הַעֲמִיק וְהִבִּין כִּי לְאַבְרָהָם הַזָּקֵן אֲחֵרֵי הַיָּאוֹשׁ מְבָנִים אִם נוֹלְדָה לוֹ אִפִּי בֶּת בְּטַח הִי אִין קִין לְשִׁמְחָתָם, אִף הַשְּׁמִחָה הִי רַק לְפִי הַעֲרֵף שְׁזָקֵנִים כְּמוֹתָם הִי לָהֶם אִפִּי בֶּת אֲבָל לְצַעֲרֵים יוֹתֵר שְׁמִחָה בְּזָכְרֵים כְּמ"ש אֲשֶׁרֵי מִי שְׁבָנָיו זָכְרִים.

וְה' חֲפִץ לְזַכּוֹת אֲבָרְהָם בְּשִׁמְחָה אֲשֶׁר גַּם לְצַעֲרֵים יֵשׁ שְׁמִחָה לֹא רַק לְפִי הַעֲרֵף וְנִתֵּן לוֹ כֵּן יִצְחָק, וּז"ש רש"י שְׁל"ה לוֹ בֶּת בְּמָקוֹם הַבֵּן. וְר"י הוֹסִיף אִף שְׁבָן יוֹתֵר בְּרָכָה מִבֶּת.

זֶה רַק לְמִי שְׁאִין לוֹ בֶּן אֲבָל מִי שְׁיֵשׁ לוֹ בֶּן מִשְׁתַּוָּקֵק ג"כ לְבֶת גַּם מִצְנוֹת פ"ו דְּוָקָא בְּלִידַת שְׁנֵיהֶם, וְאַחֲרֵים מוֹסִיפִים דְּשִׁמְחָה שְׁלִימָה רַק אִם בְּנָיו הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ הַיִּשְׁר. וְעַל יִצְחָק יְדַעְנוּ שֶׁכ' יִצְחָק בֶּן אֲבָרְהָם וְאַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק.

שְׁכָל הַמַּעֲלוֹת שֶׁהִי לְאַבְרָהָם הִי לְיִצְחָק. אִף עַל מַדּוֹת הַבֶּת לֹא כ' בְּתוֹרָה מַעֲלוֹתָיו, וּז"ש וּבְכָל שְׁמָה כְּעֵין אֲשִׁכּוֹלֵת, אִישׁ שְׁהַפֵּל בּוֹ וְהִי שְׁמִחָתָם שְׁלִימָה שֶׁהִי לָהֶם בֶּת בְּכָל הַמַּעֲלוֹת, וְעַל הַדְרָשׁ בְּכָל בְּגִי בֶן קָשָׁה מְאֹד הֵכִי גִילָה חֲדָשׁוֹת הֵלֵא כ' מְקוֹדָם דֵּהִי לוֹ בֶּן.

וְגַם לְרַבּוֹת עֲקִידָה וּי"ל דְּרָצוּ לְרַמֵּז עַל אֵב שְׁיֵשׁ לוֹ בְּנִים שְׁאִינָם הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ הַיִּשְׁר וְכָל זְמַן שֶׁהֶם סְמוּכִים עַל שְׁלִחְנוֹ יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלוֹ. אֲבָל כְּשֶׁגִּדְלוּ וְהִלְכוּ מֵאַבְיָהֶם.

מִהָרִי לְהַשְׁחִית דְּרָכָם, בְּאִנְפֵן שְׁגַם הָאֵב אִין מְכִיר אוֹתָם וְאוֹמֵר "אַחֲר" הוּא. וְהוֹדִיעַ כְּאֵן בְּרַפְּת אֲבָרְהָם וְשִׁמְחָתוֹ.

שְׁגַם בְּהִיוֹתוֹ זָקֵן הִי לוֹ בֶּן הַדּוּמָה לוֹ בְּפֶל. וְאִין לָהּ בְּרָכָה גְּדוּלָה מִזֶּה לְאָב.

וּז"פ יְכָמוֹת ס"ב עה"פ (קִהְלֵת י"א ו') בְּפוֹקֵר זָרַע אֶת זֶרְעָהּ, הִי לָהּ בְּנִים בְּיָלְדוֹת יְהִי לָהּ בְּנִים בְּזַמְנָהּ, שְׁיִחְנֶה בְּנָיו בְּאִנְפֵן שְׁיִהְיֶה לוֹ בְּנִים גַּם בְּזַקְנוֹתוֹ וְלֹא יְהִי לָב הָאֵב נוֹהֵם לַעֲת זַקְנוֹתוֹ שְׁאִין לוֹ בֶּן.

והג' א מוילג'א ז"ל בפ' על משלי כ"ט עה"פ יסר בנה ויניחה ויתן מעדנים לנפשך כ'
אף שאב צדיק אם בנו רשע יקחו אותו מג"ע ויבילו אותו לגיהנם שיראה יסורי בנו,
וז"פ יסר בנה ויניחה על מקומה, וגם יהי לה תענוג ממנו.

ועי' לעיל בפ' לה (י"ב ב') בשם ס' וקשב לו הפה: שם ברמב"ן שיש בהקב"ה מדה
שנקראת כל שישוד הפל וכו' ע"ש בדרך נסתר, ועי' בס' תורת חיים ב"ב דט"ז מ"ש
בדבריו, וע"ע בהקדמה לשו"ת אגודת אזור מדברי בזה באריכות: ב) זקן ביתו ומושל
בכל אשר לו שים נא ידה תחת ירכי ערש"י שבועה בנק"ח, ובזה תי' בכתם סופר גיטין
דע"ה הא דאז תהי נקי מאלתי לא תמצא כפל בדברי אברהם.

רק בספור אליעזר (בכמ"א) ונ' דאליעזר לא סופר השבועה בשים ידה תחת ירכי,
ושבועה בלא חפץ לא חמיר מנדר עי' סוגיא דנדרות אשבוע חוץ לב"ד וכו' ע"כ הוצרך
לספר להם שכל תנאו ושקר לא סופר שהרי שבועה דחמיר נשמע לאו מפלל הו, והוי
כאשר אמרו בכפל, אבל אברהם דהשבוע בנק"ר ל"צ לכפול תנאו ע"ש: והנה ג"כ ק'
למה כל הסימנים זקן ביתו וכו' וי"ל באם יבא שוחט למקום א' ואמר שהוא שו"ב לא
יקפידו כ"כ ולא ישאלו עלי' אם הוא ירא אלקים, וכשרואים שזקנו מגודל יאמרו אם
לא הי' שוחט טוב.

ל"ה בא לשחוט, וכן בסופר. כשיפתח איש חנות בשור, אבל אם יבא א' ללות ממנו אינו
נותן רק אם יחזור וידרוש היטב אם הוא בעל בטוח.

ונה מטעם פי עיקר אצלו עוה"ז ומילי דשמ' לטפל, לא כן אברהם דמילי דשמ' עיקר
הי' אצלו. וזש"ה את עבדו זקן ביתו אשר הפירו שנים הרבה והמושל בכל אשר לו,
שכל כספו וזהבו הי' בידו ומ"מ בדבר מצנה לא האמינו רק שבועה, ועי' בתשו' הרא"ש
פלל פ"ד אם פתב בשטר צנואה שיהי' מושל בכל אשר לו לשון אפטרופוס הוא ולא
מתנה גמורה.

ועשו"ת חוט המשולש סי' כ"ג באומר הפל ביד אחי הו"ל מתנה ולא אפטרופוס ועי'
ברבה"ז: שם בכלי יקר. עי' יומא דכ"ח ובמהרש"א.

וראיתי בזה דלכא"ק הא עבדים חשודים על עריות, ועי' בב"מ דפ"ו לית הימנותא בעבדי
כו' ובירו' סוף הוריות, ואיך שלח אברהם עבד אחר אשה, אף לפמ"ש בב"ב דקס"ה א'
רובן בגזל ומיעוטן בעריות.

וא"כ אם הוא המושל בכל אשר לו, והבחין אותו דאינו נחשד על הגזל מכ"ש שאין
לחשדו על עריות. ועי' דרו"פ אה"ע סי' כ"ה, ורמב"ם פכ"ב הי"ח מא"ב, ובס' דבש לפי
מערכת ר' אה"כ ד.

ושם בדבש לפי מער' ש' אות י"ב כ' דבר חדש הא דאנוסה אסורה לכהן דשמא הי' סופה
ברצון. ובישראל שרי כל שהוי תחילתו באונס.

ובידוע שהי' גם סופה באונס אף בכהן שרי ע"ש, וצ"ע בכתובות ד"ט בפ"פ וש"ד בש"ס
וצע"ג: ו) אשר לא תקח אשה לבני מבנות הפנעני באשר אנכי יושב בקרבו הנה ד'
תיבות מותרים, פי אליעזר ידע פי הפנעני אז ישב בארץ ולמה חזר והודיע לו אשר

אנכי יושב בקרבו, וראיתי לפרש דידוע דכל נסיעת אברהם הי לטהר המקומות מחלאת ונהמת התאות ולהביא בלב אנשים רוח טהרה, ומוכן הדבר דבכל מקום בואו הי שוהה ויושב עד תם מלאכתו.

ובמקום אשר עוד ל"ה הטומאה גדולה כ"כ הי יושב שמה ימים מיעוטים אבל בבואו למקום שפבר טבעו שמה בבויץ חטאים. שקה שם ימים רבים ונמצא דכל מה ששקה אברהם במקום ראי על השחתת המקום הזה וז"ש לא תקח אשה מבנות פנעו.

מפני שהוא עם נבזה מאד ונה לה האות אשר אנכי יושב בקרבו' פי זה ימים רבים לא אוכל ללכת ממנה הלאה, פי שם טומאה גדולה מאד ולכן לא תקח אשה משם: (ה) אולי לת"ה ללכת אחרי.

ע"י בןרחון אהל תורה תרפ"ח סי' כ"ב דמיבת אחרי מיוותרת דהול"ל רק אולי ל"ת ללכת אל הארץ הזאת, וכן בפי"ח ואם לא תאבה ללכת אחריה מיוותרת, ועו"ק במ"ש הנה רבקה ל"פנייה" מה לפניה. וי"ל דעי"ק מדוע חזר לכן פרגע ממ"ש הנה רבקה לפניה וטען אח"כ תשב הנערה אתנו ימים כו' וי"ל עפמ"ש חז"ל (ברכות ס"א א'), אחורי ארי ולא אחורי אשה.

ואחז"ל שם מנוח ע"ה הי שהלה אחר אשתו. וידוע מנהג המכוער בזמנים הללו ליתן לנשים משפט הקדימה.

ונה ששאל אליעזר אולי תהי האשה מודרנית ולא תאבה ללכת "אחרי" ונקא כ"א לפניה. ואחרי אשר אסור לי לילה אחריה אולי אשיב את בנה שמה ויקחנה משם, והשיב לו אם תהי האשה חצופה ונקית משבועה, והשמר לה להשיב בני שמה לישא חצופה כזאת, וכשלבן התחכם וא"ל הנה רבקה לפניה ר"ל אני אתן לה את רבקה בתנאי זה שתלה לפניה.

וחשב שיניח אליעזר את רבקה בידו וילה לזרפו. אבל אליעזר שהפיר רבקה לצנועה ולא תלה לפניה פלל התרצה לו.

וכשנתודע ללכן שערמומיתו לא הועיל פלום שוב התחכם ואמר תשב הנערה כו', וכשאליעזר הוכיח לו שאינו רשאי לחזור מדבריו התחכם עוד ואמר נקרא לנערה ונשאלה את פיה.

התלה עם איש הנה בלשון בתמי' כלו' הלא לא נאה לה לילה עם האיש הנה שהוא יהי העיקר לילה ראשון ואתה טפל לו לילה אחריו, ותאמר אלה ונעשה לכן גדהם ולדאבוננו הי מוכרח להספיקם ובאמת קיימה דבריה כמ"ש ותקם רבקה ונערותי ותלכנה אחרי (האיש: ז) רש"י פל לי ולו וקהם הסמוכים וכו' ע"י מהרש"א סוטה די"א ונהביאותי בפ' שמות וע"ע בפ' נשא (ז' פ"ט) מ"ש בשם ס' איי היים יומא ד"ד.

ותאנה לעינים סי' קע"ב ע"ש ושניה לראו: י) רש"י שטר מתנה כ' ליצחק. ראיתי בשם ס' פני ארי דק' איה שלח לעבד אליעזר הא קיי"ל אין העבד נעשה שליח על קידושי אשה.

ע"י קידושיני מ"א ב'. (ורמב"ם פ"ג הי"ז מאישות, ואה"ע סי' ל"ה ס"ו).

אף באמת אי' במקנה דונקא בשביל איש אחר שאינו רבו. אבל לרבו יכול לקדש דלא מטעם שליחות הוא רק משום דיד עבד פיד רבו.

אף ק' דקינדש עבור יצחק ולא הי' רבו, וז"ש דשטר מתנה כ' ליצחק. את כל אשר לו וגם עבדו בכלל ונעשה אליעזר עבדו של יצחק, וכמ"ש בסוף הפרשה הוא אדוני על יצחק.

וע"ע בכנה"ג חו"מ סי' רכ"ב בהגהות הטור אות י"ד: יד) הוכחת עי' בכל"י, ועמ"ש בפ' תולדות (כ"ה כ"ז): טו) ויהי הוא טרם פלה לדבר, עי' בהוריות די"ב האי מאן דבעי לידע אי מסיק שתא כו', וכ' המהרש"א דדונקא אם אומר אם יהי' פן יצליח ואם לא יהי' פן לא יצליח שנתן סימן לטוב ולרע אז מקרי נחוש אבל בלי פכל לא נקרא נחוש.

ועי' ס' קול יהודה שם במ"ש המד' אנכי הנה נצב על עין המים מלמד שהי' לו עוד לדבר. ואמר דדיוקו של המד' דאל"כ הי' נחוש רק שהי' לו עוד לדבר ההפך ולא דיבר ולכן ל"ה נחש.

ועי' בס' דב"ש שזה"פ ויהי הוא טרם פלה לדבר. שה' רצה להראות לו סימן טוב בלי שיהי' נחוש, וכ"כ המהרש"א חולין צ"ה פל נחוש שאינו פאליעזר ויהונתן אינו נחוש.

וכ' דנה ודאי לא ס"ד דרב יעבור על לא תנחשו רק דרב לא אמר רק צד אחד. ובה"ל ש' נחוש ור"י ס"ל דאף בכה"ג הני קצת נחוש אם סמך ע"ז, וע"ז פריה' והא פל נחש שאינו פאליעזר ויונתן ל"מ נחש, והיינו דביונתן אמר שני הצדדין ואליעזר אף דלא מפורש בתורה מ"מ ע"כ אמר שני הצדדים דהרי נתן לה הצמידים ע"ש ולהנ"ל י"ל דאליעזר בקש לנחש וה' לא הניחו וטרם פלה דבריו ורבה יוצאת: וע"ע בס' פנינות הפית בהקדמה הר הפית בדרך צחות, מה שנבחר זוגו של יצחק ע"י מים וכי מפני זה ראוי' לבוא לבית א"א המכניס אורח הגדול, וי"ל עפמ"ש בשבת דקנ"ב א' עד מ' שנין מיכלא מעלא מכאן ואילך משתה מעלא, ויצחק הי' פן מ ולא יקחו עבורו נערה בת י', דא"כ דעותיהם לא יהי' שוות, דאצלו יהי' משתה מעלי ואצלה יהי' מיכלא מעלי, ע"כ הנערה אשר לא תרע בעיני' השת' יהי' הוכחה כי דעותיהם יהי' שוות ולא יהי' קטטה ביניהם: יט) שתה וגם לגמליה אשקה, ובפ' חקת (כ' ח') והשקית את העדה ואת בעירם, וברש"י מפאן שחס הקב"ה על ממונם של ישראל, הנה בברכות ד"מ ע"א אסור לאדם לאכול קודם שיתן לבהמתו שנא' (עקב י"א ט"ו) ונתתי עשב בשדה לבהמתך, והדר ואכלת ושבעת, ועי' ט"ז או"ח סי' קס"ז סק"ז דרק אכילה אסור ולא טעימה מדאמר אסור לאכול ולא אסור לטעום ע"ש ובמח"כ בגיטין דס"א א' איתא אסור לטעום וכן אי' ברי"ף ורא"ש, ובגליון מהגר"י פיק הביא רמב"ם פ"ט ה"ח מעבדים וסמ"ג עשין פ"ז מקדימין מזון הבהמות ועבדים לסעודת עצמן, הרי הוא אומר כעיני עבדים אל יד אדונייהם וכעיני שפחה אל יד גבירתה וצע"ג עכ"ל, ועי' במג"א סקי"ח בשם ס' חסידים דשת' מותר מדאמרה רבקה שתה וגם לגמליה אשקה ע"ש: ואחי הרה"ג ר' שלמה זאב מלאדז נ"י אמר לי שאין ראי' שרבקה לא אמרה לאליעזר שישתה ואח"כ ישקה להגמלים רק אמרה שתה, ובעוד שהוא שתה באותו זמן גם לגמליה אשקה אנכי, א"כ הי' בב"א שתייתו ושתיית הגמלים.

ובכה"ג מותר אף באכילה, והנה בס"ח סי' תקל"א הביא ראי' מפאן ומפ' חקת והשקית את העדה ואת בעירם. העדה קודם.

אבל באכילה כ' ניתן תבן ומספא לגמלים ואח"כ ויושם לפניו לאכול, וכן לאדם ולכל חית הארץ כו' נמתי את כל ירק עשב לאכלה, ע"ש בפירושו על ס"ח ובאור החיים שם. ובס' מלא העומר כ' לפי ששתיית אדם מעט ולבהמה צריך שתי' רבה וצריך טירחא אבל באכילה להיפך שאכילת אדם צריכה הכנה רבה.

ולא לבהמה ורבה הבינה זאת בשפלה ע"ש וברביד הזהב, ובפני' אזולאי על ס"ח הביא ס' בית דוד או"ח סי' פ' טעם לזה. ובס' פני"ק כ' לפמ"ש בנוה"ק ובאמרי שפר בראשית דלקח הבהמה קודמה לאדם דלפעמים אין האדם נתפרנס רק בזכות בהמתו כדאיתא במ"ר אדם ובהמה תושיע ה' אדם בזכות בהמה וכיון דהפל בזכותה ע"כ ראוי ליתן לה תחילה.

ולפי"ז פאן ברבקה דפרש"י דהמים עלו לקראתה ע"כ הי' המים בזכותה שפיר האדם קודם, ולפי"ז א"ש הקו' מנהשקית את העדה ובעירם הרי דבשתי' האדם קודם. לפמ"ש הילקוט בפ' נתמת שם מרים ול"ה מים לעדה.

לעדה ל"ה אבל לבהמות ולצאן ובקר הי'. ועשו"ת טוב טעם נדעת סי' רע"ט מהדו"ק דחז"ל סמכו לשפוף מים מן המת מקרא זה, ומרמז הפ' דוקא מים הראויים לעדה שפכו ולא מים שא"ר כ"א לשתיית בהמה א"צ לשפוף ע"ש ולפי"ז אז ל"ה המים בשביל הבהמה ושפיר האדם קודם: וראיתי בשו"ת פתב סופר או"ח סי' ל"ב דהעלה ג"כ דגם טעימה אסור והביא בשם אביו הח"ס חילוק דוקא אדם בשלו בהמתו קודם לאשר מזונותי עליו, אבל אחר הנותן לחבירו במתנה א"צ לתת לבהמות חבירו קודם והמקבל מותר לקבל ולאכול תחילה כיון דתלה בהנותן ולא ברשות עצמו, וא"כ אין ראי' דבשתי' מותר להקדים דברבקה היא השקתו לו והי' מותר לשותת קודם בהמתו.

והק' עוד דבס"ח הי' יוכל להביא ראי' ביותר מפ' והשקית את העדה ואת בעירם והקדים העדה לבעירם וע"כ שאני אכילה משתי'. ובחילוק הח"ס א"ש פיון דאמר ה' והשקית כו' דהמים שיוציא משה מן הסלע נתונים המה לו, ומשלו הוא מנקה ונותן לעדה ואח"כ לבהמתם כיון דבנתינת אחר מותר להקדים אדם לבהמה, ותי' בזה הא דכתיב אח"כ ויצאו מים רבים ותשת העדה ובעירם.

ולא כ' וישק. דה' לא אמר מים רבים אלא שיוצאו לאט לאט וע"י הפאת משה יצא מים רבים מאד פגחל, והי' יכולים העדה ובעירם לשותת ביחד ואין פאן קדימה ואיחור ע"ש.

והנה משה"ק על ס"ח דהו"ל ללמוד מנהשקית כו' במחכ"ת לא ראה בס"ח עצמו שהוכיח חזה דבשתי' אדם קודם. ועי' ג"כ בפמ"ג בא"א סקי"ח דמה שפרש"י חס הקב"ה כו' ולא לאורו"י דלשתי' אדם קודם פבר נשמע מרבקה עכ"ל ובס"ח דניק ג"כ מנהשקית פנ"ל: ובקובץ דרושים חוברת ד' סי' ל"ו, נדפסו הערות מאדמו"ר הגה"ק מגור שליט"א על פ' בהר (כ"ה ו') לה ולבהמתה.

ראיתי בס' י"ל מקשה הלא אסור לאכול עד שיתן לבהמתו ולמה מקדים לה, ולי אפשר רק במזון שלו אסור אבל שביעית הפקר הוא, וכן י"ל בקו' הראשונים באליעזר פי המים

ל"ה שלו ובאחר נותן ל"ש זה, גם י"ל שגמלים לא היו שלו ג"כ ל"ש זה, גם י"ל שפקדים לה, פי מאכל אדם אסור ליתן לבהמה אולם אם נותר ויתקלקל יכול ליתן גם לבהמה מזה, וכ"ה לשון הפ' בפ' משפטים (כ"ג י"א) והשביעית תשמטנה ונטשתה וגו' ויתרם תאכל וגו' פי' יתרם פשנתותר ממאכל אדם, עכ"ל הקדוש.

ומצאתי בשו"ת שבות יעקב ח"ג סי' י"ג ג"כ הק' על הט"ז פנ"ל והעלה ג"כ דאף טעימה אסור, וע"ש דאף בהמה טמאה פן דאתיא בהמתה משבת. ועוד דבס"ח גלף מכ' ויתן תבן ומספא לגמלים ונהדר הוישם לאכול לפניו הרי דגם בהמה טמאה חייב להאכיל קודם עש"ה, וע"ע בשו"ת חת"ס חו"מ סי' קכ"א.

ועמ"ש בזה בפרי יוסף הנספח לספר חשרת מים על מס' גיטין דס"א. ופ"ע בשו"ת חמד אות ק' מזה.

ונראה ג"כ להביא ראיה להמג"א מפ' חקת (כ' י"ט) ואם מימיה נשתה אני ומקני ונתתימפרם. מוכרח דגם בשלו שתיית אדם קודם לבהמתו.

והנה בפ' נח (ו' כ"א) והי' לה ולהם לאכלה ק' ג"כ דמשמע דאכילתו קודם למאכל בהמות וחסיות ועופות וכמש"ל וג"כ הקשה זה במלא העומר ע"ש, ונראה מהטו"ז ה"ל דטעימה מותר וראי' מדכ' ונתתי עשב כו' ונהדר ואכלת ושבעת ולמה הביא תורה ושבעת ע"כ דרף שביעה אסור.

וא"כ פאן דלא כ' רק לאכלה ולא כ' לשבעה שפיר אדם קודם. ואמנם אף להפ' דגם טעימה אסור מ"מ י"ל דהיינו רק מדרבנן.

דבהמ"ז נמי מדאורי' הוא רק ואכלת ושבעת והם החמירו עד פזית ועד פביצה כמו כן החמירו בכל דבר דכ' שביעה. אבל מה"ת בעינן שביעה ממש ושפיר ניחא פאן: וראיתי עוד במשניות ונילנא בתפארת יעקב שם על התפא"י שבת פט"ז אות י"ג דהא דאסור לאכול קודם בהמתו היינו בהגיע עת האוכל לבהמה צריף ליתן לה תחלה אבל אם אין בדעתו ליתן אז לבהמה אין איסור בדבר.

דאל"כ לר' חידקא דס"ל ד' סעודות בשבת גם לבהמה יהי' צריף ליתן ד' סעודות גם בשבת דיש מצנה באכילה אולי ל"ש דין זה פלל, וגם אם יש לו אורח על שלחנו פשיטא דצריף ליתן לו תחלה דגדולה הכנסת אורחים ע"ש: וע"ע בס' תו' הושע ח"א בהנהגת אדם סי' ג' אות כ' שהביא בשם שאילות יעב"ץ דדוקא בבהמות ועופות וכינצא בהם אבל לחתול וכלב אף שהמה שלו ובתוף ביתו אע"פ שלענין צער בע"ח גם המה בכלל איסור אבל להקדים להם המזונות אין קפיצא כ"כ, וע"ש עוד שהעלה להלכה דאף מי שאינו יכול לטעום פלום בבית אחר אצל אחר פל זמן שלא הקדים לה מזונותיה וכו' דדבר זה נעלם מהטו"ז ע"ש.

ועי' ג"כ בשערי תשובה סי' קס"ז סק"ט שהביא פן, וגם שצריף ליתן לצוות לתת מאכל לתרנגולים בבקר פדי שלא יעבור על איסור צב"ח וכנודע ממעשה שאירע בזמן האר"י ז"ל ומזכר בס' חרדים.

ועי' בתרגום אונקלוס עה"פ ותאמר גם לגמליה אשאב עד אם פלו לשנתו ותרגם עד די ספקון למשתי ועי' רש"י ורא"ם, ועי' באוה"ח דדוקא באין ספנה או צער, בהמתו קודם אבל בספנה או צער הוא קודם ולזה פשטאל אליעזר הגמיאני הרגישה רבקה שצמא ומצטער אמרה לו שתה וכשנתנה לו ראתה כי אין פאן חשש צער צמא ותכל להשקותו ותאמר גם לגמליה אשאב, להם לא אשער לפי האנמדינא אלא אשקה עד שאראה שמים לפנייהם ואינם שותים וזה האות פי פלו לשנתו, ועי' ג"כ בס' נטריקון להפמ"ג קו ח' שכ"כ בפשט רש"י ותרגום דבאליעזר רק מעט מים ובבהמות עד די ספקון שיהי' להם די עש"ה: וע"ע ביד אפרים שם שהקשה ג"כ על ס"ח דלמה לא הביא ראי' מפ' חקת והשקית את העדה ואת בעירם דבשתי' אדם קודם, ומאד פליאה שג"כ העלים עיניו ולא ראה בס"ח שכ' הראי' משם וע"ש שכ' ג"כ הטעם דבכל מקום בהמה קודם דלפעמים אוכל בזכות הבהמה.

וה"ק ונתתי עשב בשדה ולבהמתה ובזכות זה גם אתה ואכלת ושבעת, וזה שייך רק בענין אכילה ע"פ דרך הטבע אבל אם הוא דרך גס אין סברא שהגס יהי' בזכות הבהמות. וכ"כ בס' בנן אריאל בפסוק למות שם אנהנו ובעירנו ולכן שפיר אדם קודם, ומשו"ה בהוצאת מים מן הסלע שאין מקום לתלות בזכות הבהמות פקיד רחמנא למשה והשקית את העדה ואת בעירם, ומדוקדק מ"ש והוצאת להם ר"ל בשבילם וזכותם לכן הם קודמים, אף מנהג העולם שלא להקפיד בשתי' כלל אפי' המדקדקים בענין אכילה, ולפמ"ש יש ליתן טעם דדוקא באכילה שצריף למטר השמים לרוות פני תבל תנובה, ואמר במדרש שאין המטר יורד אלא בזכות הבהמות, אבל לענין שתי' שמים רבים ע"פ האדמה לאו בזכות בהמות תליא מילתא ולא מצאה הקפידא מקום לנוח להקדים בשתי'. ואמנם רוב העולם אינם נוהרים אף באכילה, ונראה לפי שעל הרוב יש להם עבדים ושכירים שלהם נמסר ההשגחה על בהמות ועופות, והם מוזהרים ועומדים לתת אכלם בעתו בפקר השכם, וחזקה שעושים שליחותם ומי שאין לו משרת, הוא בעצמו צריף לזהר בזה ע"ש: ובגוף ראיות הס"ח מן השקית ראיתי בכל"ח דתמה דאין הטעם שם משום צעב"ח, דמשום צעב"ח אין שייך לעשות גס שהוא למעלה מן הטבע, דכל הברואים הם רק תחת הטבע רק כמשחז"ל וילפינו מזה דהתורה חסה על ממונן של ישראל, ולהראות גודל חיבתן של ישראל לפני המקום שאף בשביל ממונם הוציא מ"ר מים מסלע, וברור שאף אי הי' ממונן של ישראל מה שאינו בע"ח וצריף למים שלא יתקלקל הי' ג"כ בכלל הגס הזה, כיון שנעשה רק בשביל שהוא חמון ישראל ולא משום שהי' בע"ח, וא"כ איך שייך לומר דבזה הבהמה קודמת לאדם כיון דמצד הבע"ח לא הי' שייך בזה גס כלל עש"ה.

ועי' בתורת משה להח"ס: כד) בת בתואל בן מלכה. ערש"י ויגש (מ"ו ט"ו) אלה בני לאה, תלה הזכרים בלאה ונקבה ביעקב אשה מזרעת תחלה וכו', ועי' בס' תולדות אפרים פ' תצא דמשו"ה כ' (בפכ"ב ט"ז) ואמר אבי הנערה ופרש"י מלמד שאין רשות לאשה לדבר בפני האיש.

וי"ל הטעם דנטפלו האבות פדי שיתבזו כמ"ש רש"י שם, א"כ בבת דבאה מפח האב מהראוי שיתבזה הוא ביותר, ובסו"מ לעיל (כ"א כ') כ' ואמרו דמשמע שניהם דבדין הי' שיהאם לבדה תזקק לדבר.

שבו פא מפחה נרק פיון שאין רשות לאשה לדבר בפני האישה. לכן הוצרכו שיאמר גם הוא: (כט) ולרבה אה ושמו לבן.

עי' אוה"ח הצדיקים שם קודם דכתיב ושמו פועז ושם האישה אלימלך וכו' א"כ למה לקח הכ' סדר הצדיקים בלבן הרשע, וצ"ע שלא הביא שפבר הקשה במד"ר נשא פ' יו"ד ומתריץ של"ה לבן שמו עצם רק לבן מאד או מלובן ברשע ע"ש ובמפורשי המד' ועי' בפ' תולדות (כ"ו מ"ג) אל לבן אחי ועוד שם, ועי' שמות (ט"ו ג') ה' שמו, ולהיפך איש בן בליעל שבע בן בכרי (ש"ב ב' א') וע"ש במדרש ובלקח טוב על אסתר פסוק איש יהודי (ב' ה') ובראב"ע איוב עה"כ איוב שמו: לא) פניתי הבית.

רש"י מע"ז וצ"ב מנ"ל זאת, ועוד מנא ידע לבן שהוא מבית אברהם דצריך לפנות ע"ז, דאח"כ אמר עבד אברהם אנכי ועדיין לא ידע, ובס' אמרי צבי וקהלת יצחק הביאו, דק' דהשאלה היה היש בית אביה מקים "לנו ללון, והיא השיבתו גם מקום ללון ולא אמרה לכם ללון מזה נראה דאליעזר שאל לנו ללון, היינו דהגיד לה שהוא מבית אברהם ומבקש מקום טהור, והיא השיבתו מקום ללון ולא אמרה לכם, יען דהיה ביתם מלא ע"ז, וע"כ פאשר רצתה רבה וסיפרה שמבקש מקום פנוי מע"ז אמר לבן אנכי פניתי הבית מע"ז ע"ש, ובאמת בתרגום ובתיב"ע פ"א אתר פשר, ועמ"ש בזה בקובץ המאסף ש' תרס"ח פרק ב' סי' נ"ט: לג) לא אוכל עד אם דברתי דברי, עי' ס' משנת חכמים ה' עפ"ם סי' מ"ה דאי' בפסחים דמ"ט דאסור להנות מסעודת רשות, וסעודת אירוסין מקרי סעודת מצנה, ולכן לא רצה לאכול עד שיזכר ואם יספמו לדבריו אז יהי המתנות סבלונות ויהי' סעודת מצנה ע"ש, ובקדושת לוי כ' פי אליעזר היה שליחו של יצחק, והסתן ביום קידושין אסור לאכול עד אחר קידושין וזה לא אוכל עד אם דברתי דברי וזהו הקידושין.

וכ"כ זקני הגרד"ד ז"ל בס' הדודאים והובא בקובץ דרושים חוברת ח' סי' כ"ד אף ק' הא שתה מים באותו יום. אף להטעם שרק משקה המשכר אסור ולא מים, ואכילה גורר שתיית יין, ועמ"ש בזה בקו"ד חוברת ט' סי' ל"ב ונ"א ומהאריכות לא העתקתי.

ובס' משנת ר' אליעזר כ' עפ"מ"ש באה"ע סי' נ' השולח סבלונות לבית חמי וחרו משידוכין כתב ברמ"א דאם אכל התתן אצל הפלה אז הסבלונות אינן חזרין ואל"כ חזרין וקיי"ל שלוחו ש"א פמותו, ואליעזר דהי' שלוחו של יצחק נתן סבלונות לרבה, כמ"ש וישם את הנזם.

ומדאגה פן יחרו מהשידוכין ואם יאכל יפסיד הסבלונות אמר לא אוכל עד אם דברתי דברי ואז אם לא תתוצו מחויבים אתם להחזיר הסבלונות, ועי' בזה בנחל קדומים. ואא"ז ז"ל בנח"י כ' דאח"ז"ל למה ת"ח דומה לפני ע"ה לקיתון של זרב כו' אכל עמו דומה לקיתון של חרס, וכן באליעזר שהי' דולה ומשקה כו' לא רצה לדבר עמו למען לא יגרע

מחשיבתו אצלם ויהי דבריו נשמעים: ובתיב"ע פיון דחמא סמא דקטילא אחר לא אכל עד דאמלל פתגמי וצ"ע.

ובס' בגין אריאל כ' ע"פ המדרש דהמלאך הסיב הקערה עם סם לפני בתואל, ותוס' פ"ב דקידושין מ"ה ב' כ' דקטנה שהלך אביה למדה"י ומת שם ראוי שתהי' אסורה לכל העולם שמה קיבל אביה קידושין אלא דמוקמינן לה בחזקת פנויה.

וקיי"ל היכי דאיפא לברורי לא מוקמינן אחזקה. ולפי שהי' יודע אליעזר שבתואל ימות ע"י הסם, רצה לדבר תחלה ויהי' בתואל יכול להשיב לו אם קיבל קידושין לה, אבל אם ימתין לאחר הסעודה לא יתברר הדבר אם קיבל קידושין: לד) עבד אברהם אנכי.

ע"י בספר מגדנות אליעזר בקו"א דל"ו עפמ"ש בירו' פ"ב דמפוח דאם ת"ח בא למקום אחר לא יקבל פבוד יותר מהמגיע לו ע"ש, ובמדרש פנ"ט סי' ח' עה"כ זקן ביתו שהי' זיו איקונין של אליעזר דומה לאברהם, עוד במדרש ניאמר בא ברוך ה' שהי' סבור שהוא אברהם שהי' קלסתר פניו דומה לו, והנה פשפא אליעזר לבתואל התקבצו כל אנשי ביתו לחלוק פבוד לאברהם.

וכשאליעזר ראה זאת, ויראתו הי' קודמת לחכמתו אמר הקדמה אינני ראוי לכבוד גדול כזה כי רק עבד אברהם אנכי ועמ"ש בפ' תולדות כ"ז י"א: לו) נתלד שרה אחרי זקנתה. וקשה למה לאליעזר לדבר דבר שאין נפק"מ אם ילדה בן ביולדותה או בזקנותה, ע"י אדני פז דליצני הדוראמרו מאבימלך נתעברה ובאמת לא עביד ה' ניסא לשיקרא.

ע"י ע"ז נ"ד: בא על א"א בדין שלא תתעבר אלא עולם פמנהגו נוהג אבל בזקנה לא יהי' גם שינוי ממוזר בעולם וכיון דילדה בזקנותה ראי' דלאו מאבימלך. ואליעזר ג"כ ירא שלא יאמרו אליו פליצני הדור ולכן הקדים סתירה לדבריהם שילדה בזקנותה וראי' דהוא מאברהם.

וע' בתפארת יהונתן: שם ויתן לו. ערש"י ועי' ס' שי למורא על מס' בכורות די"א אריכות גדול: לט) אלי לא תלך.

רש"י חסר בת הי' לאליעזר, והק' המפן' למה לא פי' רש"י זה לעיל בפסוק ה'. ועשפ"ח ובס' הפלאה על פתובות שיזע בתוד"ה ה"ג, כ' שפוננת אליעזר למצא עילה שיזע שלא ישא בתו שהיא שפחה וע"כ צריך לשחררה, והמשחרר עבדו עובר בעשה ולכך אמר הה"ש אשיב את בנה שמה נמצא שיוצא מא"י לחו"ל, וכ' ויתן לו פרש"י שנתן ליצחק שטר מתנה על כל אשר לו נמצא גם העבד בכלל וראי' דאמר אליעזר אל רבקה הוא אדוני ונמצא פשיצא לחו"ל יצטרף לכתוב גט שחרור לאליעזר ובתו, כי לא ירצו לצאת וא"י למכרם וכמ"ש לעיל, דממילא יוצאים חירות וא"כ בל"ו לא מתקנים עשה דלעולם בהם תעבדו מוטב שישתחרר בא"י וישאנה וזה שסיפר העבד להם להחזיק הדבר בהחלט שלא יבא יצחק לחו"ל דהא משום טעם זה לא רצה לישא בתו עש"ה.

ועי' ג"כ בישועות יעקב דכ' ג"כ כזה דלכתחילה ל"ה אפשר ליצחק לדבק בנת אליעזר דשפחה היא, והמשחרר עובר בעשה. אף בא"א בענין אחר מותר פמו חצי עבד וחצי ב"ח משום מ"ע דלשפת, אף אין אמרים חטא שיזכה חבירה ולא יוכל אברהם לשחרר,

אָמַנְם פֿשֶׁהֶלֶךְ אַלְיֶעֶזֶר נָתַן לוֹ שְׁטַר מִתְּנָה כּפֶרֶשׁ"י וְהֶעֱבֵד בְּכָלֵל וְשִׁפִּיר אָמַר אֵלַי דַּעֲתָהּ
יֻכַל לִישָׂא אוֹתָהּ וּכ"כ הַח"ס בַּחו"מ.

וּעִשׂוֹת מִי בְּאֵר סִי' ל"ח מֵהַגָּאוֹן ר' אֵיזֶנְק ק שׁוֹר ז"ל אבֵּד"ק בּוּקאַרְעֶשֶׁט, דִּיהֶקֶשֶׁה עַל
זֶה מִתּוֹס' פֿסְחִים דַּפ"ח ב' ד"ה פּוֹפִין וּד"ה פֿשֶׁהוּא, וְגַם יְדוּעַ דְּבָרֵי הָר"ן פ' הַשּׁוֹלַח
דְּכַשְׁמִשְׁחָרֵר לְשֵׁם מִצְנָה אֵינּוּ עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה דְלֹא אָסְרָה תוֹרָה רַק פֿשֶׁעֲשֵׂה לְשֵׁם מִתְּנַת
חָנּוּם, וְגַם דְּבִדְיָה לִיפֵא עֲשֵׂה, וְע"ע בְּתוֹס' קִידוּשֵׁין ל"ד א' ד"ה מַעֲקָה וּבְמִקְנֵה שָׁם,
וּבְתוֹס' ע"ז דִּי"ג דְּמִנְתָּר לְטַמֵּא בְּטוֹמְאָה דְּרַבְּנָן פְּדִי לִישָׂא אֲשֶׁה, בְּשֵׁם שְׁאֵלְתוֹת דְּמִצְוָה
קֵלָה הוּא ע"ש בְּאַרְיִכוֹת: וְהַגָּב"א מוֹוִילְנָא ז"ל אָמַר דִּיל"ד מֵהֵיכָן הוֹצִיאוּ חו"ל לְחֶשׂוֹד
לְאַלְיֶעֶזֶר בְּזֶה הֲלֵא הִיָּה מוֹכֵרָח לְהַתְּנוֹת מַה יַעֲשֵׂה אִם לֹא תֵאבְּה לְלַכֵּת אֶתּוֹ וְרַק דְּלִשְׁוִין
סִפְק בַּלְה"ק יֵשׁ שְׁנֵי שְׁמוֹת גְּרַדְפִּים בַּל' פֿון וּבַל' אוֹלִי, וְהַחֲלוּק אִם הָאוּמֵר חֲפִץ שְׁלֹא
יִתְקַיֵּים הַסִּפְק נֶאֱמַר בַּל' פֿון פֿמוֹ פֿון יִפְתָּה לְבַבְכֶם פֿון יֵהִי עִם לְבַבְךָ בְּלִיעֵל, וּכְמוֹ שֶׁאֲחֻז"ל
הַשְּׁמֵר פֿון וְאֵל אֵינּוּ אֵלָא ל"ת, וְאִם הָאוּמֵר יִחְפֹּץ שְׁיִתְקַיֵּים הַדְּבָר אֲזִי אוּמֵר בַּל' אוֹלִי, פֿמוֹ
אוֹלִי אֲבָנָה מִמֶּנָּה אוֹלִי יִשָּׂא פְּנֵי, אוֹלִי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים, אוֹלִי אֲכַפְרָה בְּעַד חֲטָאתְכֶם,
וּכְשֶׁאַלְיֶעֶזֶר אָמַר בְּלִשְׁוִין אוֹלִי לֹא תִלְךָ וְלֹא בַל' פֿון מוֹכַח דְּרַצָּה שְׁהַתְּנָא יִתְקַיֵּים וּבְאַמַּת
חֲפִץ שְׁלֹא תֵאבְּה לְלַכֵּת וְע"ז דְּרָשׁוּ בַת הִי לוֹ, וְעִי' ג"כ בַּס' לִנְיַת חָן שַׁכ"כ, וּבַס' אֶפּוֹקִי
יְהוּדָה דְּרוּשׁ י"ח.

וְעִי' בַּס' דְּבָרֵי שְׁאוּל מ"ת שֶׁהָק' דְּמִצְוֵנוּ לְשׁוֹן אוֹלִי גַם בְּמַה שְׁאַיִנוּ רוֹצֵה שְׁיֵהִי פֿון פֿמוֹ
אוֹלִי יִחְסְרוּן חֲמִשָּׁה, וְכֵן אוֹלִי יִמְשַׁנֵּי אָבִי, (וּבְאִיּוֹב א' אוֹלִי חֲטָאוּ בְּנֵי). וְעִי' בַּעַה"ט פֿתַּב
דְּכּוֹנֵנַת יַעֲקֹב הִי אוֹלִי יִמְשִׁיָּהוּ אָבִיו לְנִשְׁקוֹ.

אַבֵּל אֵין הַפֿשֶׁט הַפֿשוּט פֿון, וּכ' דִּיהֶבְדֵּל שְׁאוּלִי יֹאמֵר פֿשֶׁהֶדַעַת נוֹטָה שְׁיֵהִי פֿון, וּפֿון יֹאמֵר
פֿשֶׁאִין הַדַּעַת נוֹטָה שְׁיֵהִי פֿון ע"ש שְׁמִפְרָשׁ בְּזֶה כָּל הַפֿסוּקִים. וּבַהֲגָהוֹת עַל ס' קוֹל אֵלִי
תִּי הָקו' מֵאוּלִי יִמְשַׁנֵּי אָבִי דְּצַדִּיקְתּוֹ וְתַמִּימוֹתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הִי כ"כ גְּדוּלָּה עַד אֶף שְׁאֵמוֹ
אַמְרָה לוֹ לַעֲשׂוֹת פֿון עַפ"י נְבוֹאָתָהּ אַעֲפ"כ לְבוֹ גִּקְפוּ, וְיֵשׁ בְּזֶה צַד שְׁמִתְּנֻגְדַת לְצַד הָאָמַת
וְתַמִּימוֹת שֶׁהִי יָקָר בְּעֵינָיו, וּמִשׁוּם זֶה הִי בְּלַבּוֹ כְּעֵין בְּקִשָּׁה וְתַפְלָה שְׁאַבִּיו יִמְשִׁיָּהוּ.

וְעִי"ז יַעֲלֶה הָאָמַת מִי מִבְּנָיו עוֹמֵד לְפָנָיו וְה"פ הַלְוֵאִי יִמְשַׁנֵּי אָבִי, וּבְאִיּוֹב ג"כ פֿחַד פֿון
חֲטָאוּ בְּנָיו בְּמִשְׁתָּה וּמִחֲשָׁבָה טוֹבָה מִצְרַפַּת לְמַעֲשֵׂה וְלֹא מִחֲשָׁבָה רַעָה. וּז"ש אוֹלִי חֲטָאוּ
בְּנֵי בְּרַכּוֹ אֱלֻקִּים בְּלַבְּכֶם ר"ל אֲנִי אֶקְנֶה וְאַחֲפֹץ שְׁלֹא יֵהִי הַחֲטָא שְׁחֲטָאוּ רַק בְּלַבְּכֶם וְלֹא
יֵצֵא אֶל הַפְּנֵעַל בְּמַעֲשֵׂה.

וְעִי' בַּחִי מֵהַר"ץ חַיִּים מִפּוֹת דַּכ"ד, וְעִי' בְּרַש"י נִיחִי (ז' ט"ו) לוֹ יִשְׁטַמְנִי יוֹסֵף שַׁכ"כ לוֹ
וְאוֹלִי אֶחָד הוּא לְשׁוֹן שְׁמָא, וְלִהְיֵ"ל ג"כ קִשָּׁה דֵּהוּל"ל פֿון יִשְׁטַמְנִי דֵּהָא זֹאת הִי גִגַּד
רְצוֹנָם, אֶף בַּעַה"ט שָׁם כ' וְהַלְוֵאִי יִשְׁטַמְנִי יוֹסֵף בְּלַבּוֹ וְלֹא יַעֲשֵׂה לְבוֹ מַעֲשֵׂה וְכו' א"כ
לפ"ד לַק"מ.

וּבְנַחַל קְדוּמִים כ' עַל הָקו' לְמָה לֹא פִי' רַש"י פֿון לַעֲלִיל. דְּאַבְרָהָם הִשִּׁיבּוּ דֵּהוּא אָרוּר וְאֵינּוּ
מְדַבֵּק בְּבָרוּךְ, וְעַתָּה שְׁאָמַר לוֹ בָּא בְּרוּךְ ה' וְיֵצֵא מִפְּלֵל אָרוּר כַּמִּשְׁחַז"ל שְׁשֵׁם בְּפִי לְבָן
שְׁיֹאמֵר פֿון פְּדִי שְׁיֵצֵא מֵאָרוּר וְשִׁפִּיר קָאָמַר אֵלַי עַכְשָׁיו שֶׁהוּא בְּרוּךְ יֻכַל לִישָׂא בְּתוֹ:
וּבְהִיּוֹתִי בַּגּוֹר בַּפ' חַיִּי שְׁנַת תַּרְע"ב שְׁמַעְתִּי מֵאַדְמוֹ"ר שְׁלִיט"א בְּשֵׁם הַרָה"ק מִקְאָצֶק ז"ל

שְׂאָדָם אֵינוֹ מְרַגֵּשׁ נְגִיעָה בְּעֵת שִׁישְׁלוֹ הַנְּגִיעָה רַק אַח"כּ וְא"כּ גַּם כָּאן אֲלִיעֶזֶר לֹא הִי מְרַגֵּשׁ הַנְּגִיעָה מִבְּתוֹ רַק אַח"כּ כִּפְסִיפֶר הַמַּעֲשֶׂה וּל"ה לֹא עוֹד נְגִיעָה סִיפֶר שֶׁמִּקְוֶה הִי לֹא נְגִיעָה.

(וּמִצָּאתֵי שְׂנֵדָפֶס זֶה בִּס' נִפְלְאוֹת חֲדָשׁוֹת) וְהוּא אָמַר דְּבַעַת שֶׁהִי אֲלִיעֶזֶר בְּבֵיתוֹ שֶׁל הַצְּדִיק אֲבָרְהָם לֹא הִי יָכוֹל לְהִיּוֹת לֹא נְגִיעָה, וְרַק אַח"כּ כִּפְסִיפֶר מִבֵּית קֹדֶשׁוֹ תִּיכַף הִי לֹא נְגִיעָה וּפח"ח. וְהִרָה"צ ר' נח ו"ל מִפִּיאֲסַעֲצָנָא אָמַר לִי אֲזַ בְּשֵׁם אֲדָמוֹ"ר שֶׁלִּיט"א ע"ד הַפֶּשֶׁט שֶׁמִּקְוֶה לֹא הִי יָכוֹל לְחַשׁוֹב שִׁיקָח בְּתוֹ שְׂאָם לֹא תֵאבְּהָ הָאִשָּׁה לִילָף אֲזִי יִצְחָק לִלָּף אֶלֶיהָ, וְרַק אַח"כּ שְׂאָמַר לֹא אֲבָרְהָם הִשְׁמַר לָהּ פֶּן תִּשָּׁיב אֶת בְּנֵי שְׂמָה, וּל"ה יָכוֹל יִצְחָק לִילָף אֶלֶי, אֲזַ חִיָּשֵׁב שִׁיקָח אֶת בְּתוֹ, וְנֶאֱחִי הִרָה"ג ר' שְׁלֵמָה זָאב שִׁיחֲלֵי אָמַר עִפְמ"ש הַנוֹב"י מ"ק אה"ע סי' ס"ד דְּמִשׁוֹ"ה לֹא הָיָה שְׁלִיחַ בְּקִדּוּשֵׁי תוֹפֶס בְּמָקוֹם שַׁח"ל, דְּקִדּוּשֵׁי רַק מִדְּעֻתָהּ וְלֹא תִתְרַצֶּה בְּאַחַר וּל"ש חָב לְאַחֲרֵים.

וְעוֹד דְּמַגּוֹ דְּזָכִי לְנִפְשֵׁי זָכִי לְחִבְרֵי ע"ש, וּבְשׁוֹ"ת בְּרִית אֲבָרְהָם אה"ע סי' קי"ח קי"ט, א"כּ אֲלִיעֶזֶר שֶׁהִי שְׁלִיחַ לְקִדּוּשֵׁי אָמַר אוֹלֵי לֹא תִלָּף דְּתִלּוּי בְּרִצּוֹנָה וְאִין אֲנִי ח"ל, וְהִתְיָב אֵלֶי דִּישׁ גַּם טַעַם הַב' מַגּוֹ דְּזָכִי לְנִפְשֵׁי דְּאֲלִיעֶזֶר עֶבֶד מִשְׁוֹחֲרָר הִי וְזָקֵן יוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה, עִי בְּיוֹמָא דְּכ"ח ב', א"כּ אֵלֶי מִמֶּשׁ וְלָכֵן מוֹעִיל שְׁלִיחוֹת: וְעִי"ל כִּי אֲלִיעֶזֶר הִי חוֹשֵׁב מִקְוֶה כִּי מִשְׁפַּחַת אֲבָרְהָם הֵם ג"כ אֲנָשִׁים גְּדוֹלִים כְּמוֹ אֲבָרְהָם וְהִיא יָרָא לֹמַר לֹא שִׁיקָח בְּתוֹ.

אֲבָל כְּשֶׁבָּא לְשֵׁם וְרָאָה שֶׁמִּשְׁפַּחַתוֹ הוּא לְבָן אֲרָמִי, עָתָה חָשַׁב אֵלֶי כ' גַּם אֲנִי הִנְנִי חָשׁוּב וּמוֹרִינּוֹ כְּמוֹ מִשְׁפַּחַתוֹ: וּבְרִש"י כ' א"ל אֲבָרְהָם בְּנֵי כְּרוֹף וְאִתָּה אָרוּר וְאִין אָרוּר מִדְּבַק בְּכָרוֹן.

וּמִקְשִׁים הוּל"ל וְאִין כְּרוֹף מִדְּבַק בְּאָרוּר. אִף אוֹמְרִים הַעוֹלָם דְּבִסוּף נַעֲשֶׂה הָאָרוּר מִיְנוּחָס וְיִתְחַזֵּל לְהַשְׁתַּרֵּר עַל הַכְּרוֹף וְאִין הָאָרוּר יוֹכֵל לְהַדְּבִק בּוֹ.

וְהוּא אָמַת וּפּוֹק חֲזִי שְׁכֵן הוּא טָמֵא דְּכָר. וְגַם מִלְּפָנִים כָּל אֶחָד אֲשֶׁר מִשְׁפַּחַתוֹ בְּזוּיָא יָרָא לְגִשְׁתָּ כִּי יְדוּבֵר ט נִכְבְּדוֹת עִם אִישׁ חוֹטֵר מִמִּשְׁפַּחַת מִיְנוּחָסָת, וְכִסָּף לְמַכְבִּיר פּוֹר עַד בְּלִי דִי.

סָדָן אִתּוֹ כִּי חֲשָׁקָה נִפְשׁוֹ אֲשֶׁר לִימִים יוֹצְרוֹ. נִכְדָּיו גַּם הֵמָּה יִהְיֶה חֹמֶר לְמִשְׁפַּחָה כְּבוֹדָה אֲבָל לְעַת כֹּזָאת עֶבֶד מִשְׁנָל בְּאֲדוּנָיו.

הוּלָף בְּקוֹמָה זְקוּפָה כִּי כִסָּף וְזָהָב כו'. וּבִימֵי קָדָם כָּל אֶחָד מִמִּשְׁפַּחָה נִכְבְּדָה הִי לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה וְכֹלָם כְּבוֹד יִאֲמָרוּ לוֹ.

וְאִם נִמְצָא אִישׁ מִמִּשְׁפַּחָה שְׁפֵלָה אֲשֶׁר הִצְלִיחַ דְּרָפוֹ. הַכְּבוֹד נִעְדָר מִמֶּנּוּ.

וּבְשִׁעַר בֵּת רַבִּים מְצָא מְקוֹמוֹ מִן הַצַּד. וְאִין אִישׁ יִאֲמַר לוֹ עֲלֵה.

וְעָתָה הִדְיוּט קוֹפֵץ בְּרֵאשׁ וְעוֹנָה עֲזוֹת בְּפָנֵי אִישׁ נִכְבֵּד מֵאֲבֵי אֲבוֹת הַקְּדוּשִׁים וְנַעֲשֶׂה אֶלֶי הִי כִסָּף וְאֵלֶי זָהָב": מַב) רִש"י הַיּוֹם יִצְאֵתִי וְהַיּוֹם בָּאתִי. מִכָּאן שֶׁקִּפְצָה לֹא הָאָרֶץ אַר"א יָפָה שִׁיחֲתָן שֶׁל עֶבְדֵי אֲבוֹת מִתּוֹרָתָן שֶׁל בְּנֵים, עִי בִס' קַהֲלוֹת יִשְׁוֹרוּן ק' לְשׁוֹן עֶבְדֵי לְשׁוֹן רַבִּים הִלָּא אֲלִיעֶזֶר לְבָדוֹ הִי, וְעוֹד דְּהוּל"ל יוֹתֵר מִתּוֹרָתָן שֶׁל בְּנֵים.

וי"ל דכ' וניקח פשרה גמלים וניקח ונילף למ"ל הפפל וניקח ונילף, ועוד מצינו דמשק אליעזר שהי' דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים. וכי כבודו ליקח בעצמו עשרה גמלים, וצ"ל שלקח עבד לכל גמל כדכ' ויתן מים לרחוץ רגליו ורגלי אנשים אשר אתו, וצ"ב למה דוקא י', וי"ל ע"פ מדרש יש תפלה שנענית למ' יום מנלן חמשה, ויש לכ"א מדניאל, ויש לג' חיונה, ויש לשעה מאליעזר, וי"ל עפמ"ש בברכות ד"ו דעשרה מקדמי שכינה ואתיא ג' עד דיתבו, ואם מקדם השכינה, התפלה רצויה יותר ונענית לשעה ואם מאחרין ביאת השכינה עד דיתבו אין נענה רק לאח"ז.

ונה פונת אליעזר שלקח י' גמלים ועבד לכל גמל פדי להתפלל בי' ונענה לשעה. ואתא בינקוט ראובני, וכל טוב אדוניו בידו ברשותו כמו וניקח את כל ארצו מידו, וא"ש וניקח י' גמלים ונילף כלו' שהלף להתפלל בי' לכן כל טוב אדוניו פלומר טובת אדוניו להצליח בשליחותו בידו ברשותו שהוא יגרום להיות נענה לשעה, וז"פ יפה שיתן פלומר תפילתו של עבדי אבות עבדי ל"ר שהי' מתפללין בי' ונענה, מתורתו של בנים נשמע זאת שהרי פרשת אליעזר כפולה ונילף נהדר וכל טוב אדוניו בידו וניקח ונילף, הפפל למה נדאי פירושו בשביל שהלף להתפלל בי' נענה, וע"ע בתורת משה, ובס' אמרי בינה, ומה שכתבתי בפ' ויגש (מ"ו י"ב) בשם התה"ד, ובהקדמה לס' חומות יהושע, ובקובץ הבאר ח"ג סי' ע' ומגודל האריכות לא העתקתי דבריהם עש"ה: ובס' אור יקרות הביא ילקוט מחרן עד ב"ש הי' מהלף י"ז ימים ואליעזר הלף בג' שעות ותמוה מנלן, וי"ל עפמ"ש בספרים דלקה הי' לאליעזר קפיצת הדרך משום דהלף מביתו יום א' דסוכות, ואיף הלף חוץ לתחום לכן קפצה הארץ, ונודע דתחום דאור' י"ב מיל, ומהלף אדם בשעה ד' מיל, ומוכח שפיר דהלף בג' שעות דיכול לילף י"ב מיל והו"ל תחום דאו' והי' יכול לילף ולא יותר דעיקר קפיצת הדרך הי' שלא ילף יותר מתחום.

ובהקדמה לידי משה על מד"ר, כ' דיצחק נעקד ביו"כ, ודרך ג' ימים הי' הר המוריה מביתו, נמצא בא לביתו חן העקדה בי"ג בתשרי, ונתבשר לו שמתה שרה ואותו היום נגלה השכינה ליצחק, וא"ל היום נולד בת זוגו רבקה, ואתא במס' סופרים פכ"א הלכה ט', רבקה הי' בת ג' שנים וג' ימים כשפא אליעזר, נמצא דאותו יום הי' יום א' של סוכות ואתא בעירובין מ"ג א' אין תחומין למעלה מעשרה, ומסיק בגמ' דמשפחת פ"י קפיצת הארץ, וא"כ ה"פ לפי שהי' ק' למדרש היום יצאתי ונחלאהי' יו"ט ותחומין אסורין כמו בשבת לז"א שקפצה וע"י קפיצה למעלה מי' אין תחומין: ודודי הגאון האבד"ק לאסק שליט"א אמר דבר נכון ונדפס בקובץ דרושים חוברת ו' סי' כ"ט, דלכאו"ק איף עשה לו אליעזר סימן בהא שאמר לה הגמיאני נא, הא אמר שמואל בקידושין ד"ע ע"א, אין משתמשין באשה בין גדולה בין קטנה, ועכצ"ל דכל האיסור הוא מפני הרגל עבירה, ובפחות מג' שנים ויום א' דאין ביאתה ביאה ועי' נדה דמ"ג) אין לחוש ורבקה הי' אז בת ג"ש כמ"ש רש"י פ' תולדות (כ"ה כ').

ואם לא הי' קפיצת הדרך הי' אליעזר בא אחר שפבר הי' בת ג"ש ויום א' ולא הי' אפטר לו לעשות הסימן אשר בו נתברר לו פי ראוי' היא לבוא לבית אברהם. והתת"ם ז"ל כ' דרבקה הי' בת ג"ש ואם ימתין עוד יום א' שוב תהי' גיורת דאסורה לכהן וה"ה ליצחק עולה תמימה ע"כ קפצה לו הארץ משא"כ בחזרה.

והנה איתא דהם לא האמינו לו עד שנתן להם פירות והפירו שהי' נתלשין ביומן כדאי ר"פ אין צדין דגיש להפיר בפירות ואמרו לו תשב אתנו ימים או עשור ולא תפסיד עי"ז כי תוכל לילך ע"י קפיצה, וא"ל טעיתם כי לא מחכמה קפצתי רק כי ה' הצליח דרכי ע"ד גס משא"כ בתורה "אלכה" נא אל אדני בהליכה ולא בקפיצה.

והר"ר העשיל ז"ל אמר דעל הפ' ויתן לו פרש"י שטר מתנה הראה להם, א"כ י"ל דהראה להם דהשטר מתנה נכתב בו ביום ועי"ז ידעו דהאמת אתו דבא בקפיצה: (ג) נייען לכן ובתואל. רש"י רשע הי' וקפץ להשיב לפני אביו פי' שו"ת חות יאיר סי' רכ"ה שהק' מנישלת (ל"ד י"ג) נייענו בני יעקב את שכם למה אמרו לפני אביהם כיון דשכם בא אל יעקב, והתנ' דבשלתא פאן לכן ובתואל אמרו שפיר מדהקדים ש"מ דרשע הי' אבל שם לא מצינו דייעקב דיבר עם שכם, וא"ש בזה מ"ש תוס' ערכין ד"י ע"ב ד"ה אמרו, על מה דאי' שם דאמרו המלאכים לפני המקום למה אין ישראל אומרים שירה בר"ה ויו"כ דמשמע מלשון זה דהם אומרים שירה ולכן אין למנוע לומר והחיות ישוררו ע"ש, וצ"ע מחולין דצ"א ב' שאין מלה"ש אומרים שירה עד שישאל אומרים מלמטה, וא"כ לא יתכן שהמלאכים יאמרו שירה וישאל לא אע"כ דאם ישאל אומרים שירה מלאכים ממתנים להם.

אבל באם אין ישראל אומרים שירה מלאכים לא שתקי ע"ש, וע"ע בס' מיני תרגומא ובני הרה"ח מו"ה דוד נ"י אמר עפמ"ש הרמב"ן שם פי ברצון אביהם ובעצתו ענו כי הי' הדבר להם לקלון לא רצו שיפתח פיו לדבר פי' כלל ע"ש וא"כ א"ש דל"ש דהי' רשעים בזה דמה שאמרו הי' ברשות אביהם, אבל לכן לא נטל רשות מאביו ושפיר הוכיח מזה דדיבר מקודם דהי' רשע: שם מטוב עד רע.

עי' תורת משה ונהיאותיו לעיל בפ' בראשית (ב' י"ח): (נא) הנה רבקה לפניך קח ונלך. ובפנ"ז נקרא לנערה, ורק שם אז כבר מת בתואל פרש"י, ואין משיאין יתומה רק מדעתה כמ"ש בכחופות פ"ו מ"ו: (נב) עבד אברהם, עי' בהגהות חושק שלמה על מס' סופרים פכ"א הלכה ט'.

עוג הוא אליעזר. וכ"ה בפדר"א ספט"ז, ולכאורה צ"ע דהא עוג מלך הבשן הרגו משה וכמ"ש בפ' חקת (כ"א ל"ה) ואלו אליעזר אמרי' לקמן סופ"ק דמס' ד"א זוטא דנכנס לג"ע בחייו ע"ש, שוב מצאתי בתוס' עה"ת שהאריכו בזה ותי' דשני עוג מלך הבשן הי' דכל מלכי בשן נקראו ע"ש עוג, ועוג דהרגו משה אחר הי'.

ועי' מדרש תלפיות ענף אליעזר הביא מדרש דאליעזר הי' בן בנו של נמרוד, וכשיצחק נשא רבקה אליעזר יצא חפשי וגם במדרש פ' חיי שרה כ' דאליעזר הי' פנען בן חם ולפי ששירת לאברהם יצא מכלל ארור שנא' בו, בא ברוך ה', ובמדרש פ' פנחס, אליעזר נקרא צדיק שנא' צדיק אנוכל לשונבע נפשו, שאמר הגמיאני נא מעט מים ועשו רשע שפער פיו הלעיטני נא ע"ש מה שהאריך בזה: (נה) ובתואל היכן הי' המלאך המיתו, ובפסוק ל"ג ויושם לפניו לאכול.

במדרש ורש"י שנתנו לאליעזר סם והמלאך החליף בשל בתואל, והקשו מהיכן למדו זה. ובמדרש תלפיות ענף אליעזר הביא גז"ש כ' פאן ויושם ובמיתת יוסף כ' ויושם

בָּאָרוֹן מֵה שֵׁם מִיִּתָּה אַף פֶּאֶן מִיִּתָּה וְגַם מִדַּכ' לְשׁוֹן יַחִיד וַיּוֹשֶׁם לְפָנָיו הָא אֲלִיעֶזֶר הִבִּיא עֲמוּ אַנְשִׁים ג"כ הוֹל"ל לְפָנֵיהֶם.

א"ו רַק לוֹ הִבִּיאֹ מִיִּנְחָד סֵם ע"ש. וְהַתְּת"ם ו"ל אָמַר דְּהִתְיַב וַיִּישָׁם וְהִקְרִי וַיּוֹשֶׁם וּלְפִי"ז נִיִּתֵן לוֹ ב' פְּעָמִים לְאָכֹל.

בפ"א נָתַן לְפָנָיו לְאָכֹל אֶחָד מִבְּנֵי הַבֵּית אֲשֶׁר נִרְאָה לְכָל מִי הוּא אֲשֶׁר הֶעֱמִיד לְפָנָיו הַמְּאָכֵל, וּבְפַעַם ב' הוֹשֶׁם לְפָנָיו מִהַמְּלֶאֶךָ אֲשֶׁר לֹא נִרְאָה לְשׁוֹם אָדָם וּבב' יוֹדִין הִפִּי' הוּא הַשֵּׁים לְפָנָיו" וַיּוֹשֶׁם בְּשׁוֹרֵק פִּי' שֶׁהוֹשֶׁם וְלֹא מוֹרָה מִי שֶׁהַשֵּׁים רַק סֵתָם הוֹשֶׁם מִהַמְּלֶאֶךָ: וְנִרְאִיתִי בְּשֵׁם הָאֲזוּלָאִי ו"ל דְּבַתּוֹאֵל יָדַע הַדִּין דְּבַעֲשָׂה שְׁלִיחַ לְקַדְּשׁ וּמַת הַשְּׁלִיחַ בְּדַרְדְּרָאסוֹר בְּכָל נְשִׁים שֶׁבַעוּלָם וְהִי יִצְחָק אָסִיר בְּנָשִׁים וְלֹא יֵהִי לוֹ יוֹרֵשׁ כִּי אִם הוּא וּבְנָיו כִּי קְרוּבִים הֵמָּה לוֹ, וְאֲלִיעֶזֶר הִפִּיר זֹאת, וְעִי' בֵּאוּה"ח.

וא"ל לֹא אוֹכֵל עַד אֲשֶׁר דְּבַרְתִּי דְּבָרֵי שְׂיִהֵי' קִידוּשִׁין וְסַעוּדַת מְצוּה, וְשׁוֹמֵר מְצוּה לֹא יָדַע דְּבַר רַע וּבֵינן כֹּה בָּא הַמְּלֶאֶךָ וְהַפָּךְ הַקְּעָרָה וּמַת. וְאִי"ל דְּאֲבָרְהָם אָמַר רַק לִיקַח אִשָּׁה מִבְּנֵי מְשֻׁפָּחָתוֹ, וְאִי דְּהָא אָסוֹר בְּכָל הַנְּשִׁים שֶׁבַּמְשֻׁפָּחָתוֹ יוֹכֵל לִיקַח מִכְּנַעֲנִי.

אִי ז"א דִּיִּצְחָק הִי עוֹלָה תְּמִימָה וּל"ה רִשָּׁאִי לִיקַח מִמְשֻׁפָּחָה אַחֲרָת. וְהַר"ר הֶעֱשִׂיל ו"ל אָמַר בְּזוֹהַר, דְּלָכֵן וְאִמּוֹ הִרְגוּ לְבַתּוֹאֵל כִּינּוֹן שְׁלֹא בְּטוֹבָתָן נִתְּנוּ לְרַבָּקָה לְלָכַת וְרָצוּ שַׁעֲכ"פ תּוֹכֵל רַבָּקָה לְמָאֵן כְּשֶׁתִּגְדֵּל, וְקִי"ל קִטְנָה שֶׁהִשְׂיֵאוּהָ אַחֲיָהּ וְאִמָּה תּוֹכֵל לְמָאֵן וְזֹאת רַק כְּשֶׁאִין לָהּ אֵב אֶבֶל כְּשֶׁאֲבִיָּהּ יִקַּבֵּל קִידוּשִׁין עֲבוּרָה א"י לְמָאֵן לְכֹף הִרְגוּ אוֹתוֹ.

ובס' דְּבָרֵי שְׁאוּל הִק' דְּכַתִּיב וַיֹּאמֶר אַחֲיָהּ וְאִמָּה תִּשָּׁב הַנְּעָרָה כו' וְאִמָּאִי כו' בְּמִדְרָשׁ דְּהַמְּלֶאֶךָ הִרְגוּ לְבַתּוֹאֵל הָא גַם הֵם רָצוּ לַעֲכָב, וּי"ל דְּאִיתָא בְּכַתְּוִבוֹת דְּנ"ז ע"ב דְּהַמְּאָרֶס הַקְּטָנָה בֵּין הִיא בֵּין אָבִי יְכוּלִין לַעֲכָב.

הִיא מְשׁוּם פְּחַד דְּלֹא יְכִילָנָא בְּכַעַל וְאֵב דִּילְמָא מִמְרָדָא וְחוּזְרַת אֲלִי'. וְהַמְּרָדְכֵי פ"ב דְּקִידוּשִׁין כו' דְּבַמַּת הָאֵב אִין אַחִין וְאִם יְכוּלִין לַעֲכָב דְּאִינָה חוּזְרַת אֲצֵל אַחִין וְאִם, וְכֵן קִי"ל בֵּאוּה"ע ס' נ"ו.

וְרַבָּקָה קִטְנָה הִי (וְעִי' ג"כ בְּתוּס' יְבָמוֹת דְּמ"א) א"כ בְּתוֹאֵל הִי יְכוּל לַעֲכָב וְלֹא הָאֵחָ וְאִם לָכֵן הִמְיִי הַמְּלֶאֶךָ לְבַתּוֹאֵל. וְזֵה שֶׁקְּדָשָׁה בְּקִטְנוּתָהּ אִי דְּאָסוֹר לְקַדְּשׁ עַד שֶׁתִּגְדֵּיל הָא תוּס' כו' דְּבַזוֹה"ז דְּאִנּוּ מְתִי מְעַט חוּזְרַת.

וּלְפִי"ז יִצְחָק דְּלֹא רָצָה לְשׁוּב לְחוּ"ל וְהִי עוֹלָה וְגַם ל"ה יְכוּל לִישָׂא רַק מִבְּנֵי מְשֻׁפָּחָתוֹ וְהִי כְּמִתִּי מְעַט וּמְוֹתָר לְקַדְּשׁ: שָׁם יָמִים אוֹ עֶשְׂוֹר. רִש"י יָמִים שְׁנָה דְּאִין דְּרָף הַמְּבַקְשִׁים כו' עִי' קוּבָץ הַמְּאָסָף הִיו"ל בִּירוּשָׁלַיִם תְּרַע"ג ס' ב'.

וְק' מִפ' וַיִּשָּׁב (מ' ד') וַיְהִי יָמִים בְּמִשְׁמַר וּפְרַש"י שְׁנָה, וּמִנ"ל דְּאִין לָנוּ הַכְּרַח כְּמוֹ בְּרַבָּקָה, וְלוֹמַר דְּיִלְפִי מִהָדָּ דְּיָמִים תַּהֲיָה גְּאֻלְתוֹ בִּפ' בְּהַר א"כ לִמ"ל הוֹכְחָה שְׁכ' רִש"י דְּרָף הַמְּבַקְשִׁים. וְעַרְש"י בְּהַר (כ"ח כ"ט) יָמִים שְׁנָה שְׁלִימָה וְכְמוֹ תִּשָּׁב הַנְּעָרָה אִתְּנוּ יָמִים וְצ"ע: נז) נִקְרָא לְנַעֲרָה, עַרְש"י הַקְּשׁוּ הַמְּפָן' לְמָה הַמְּתִין לָבֹן עַד לְבַסּוּף לְשִׁאלָה.

ובס' קַהֲלַת מִשָּׁה כו' דְּהַאֲלִשִׁיף תִּי דְּרִש"י פִּי' הַתְּלָכִי עִם הָאִישׁ הַזֶּה וְתֹאמַר אֵלָי אִפִּי אִם אִינְכֶם רוֹצִים וּמִנ"ל זֶה, וּי"ל דְּלָבֹן רָצָה שְׁדַכְנוּת וְאֲלִיעֶזֶר פָּסַק לוֹ, לְפִיכָף שְׁתַּק לָבֹן

ואח"כ פִּשְׁרָאָה לָבֵן וַיִּזְעַא הָעֶבֶד פְּלִי כֶסֶף וְזָהָב וְנָתַן לְרַבֵּקָה וּמַגְדָּנוֹת נָתַן לְאַחִיָּה וְלֹא נָתַן לּוֹ שְׂדֵכָנוֹת מִמּוֹן רָצָה לְקַלְקֵל הַשְּׂדֵדוּף, וְאַמְרָה רַבֵּקָה אֶפְּיֵלוֹ אֵינְכֶם רוֹצִים ע"ש: עי"ל דְּבַקְדוּשֵׁינָן ס"ב בְּתַנְאֵי כְּפּוּל פְּרִיָּה בְּשִׁלְמָא לר"מ הֵינּוּ דְכ' וְאִם לֹא תֵאבְדָה הָאִשָּׁה לְלֶכֶת אִזְ תִּנְקָה אֶלְא לר"ח ל"ח לְאַהֲדוּרֵי, וּמִשְׁנֵי אֶפְי' הֵיכִי דְנִיחָא לְכָל הַמְשַׁפְּחָה וְלֹא נִיחָא לְדִידָהּ ג"כ תִּנְקָה ע"ש, וְהִנֵּה ק' דְּבַכְמָה פְּעָמִים אַחַר אֲלִיעֶזֶר וְתַהֵי אִשָּׁה לָבֵן אֲדוּנֵי, נִמְצָא הֵי' יִצְחָק בֶּן אֲדוּנֵי וְכִשְׁשָׁאֵלָה אוֹתוֹ מִי הָאִישׁ הַלְזָה הָשִׁיב הוּא אֲדוּנֵי.

וי"ל דְּאָמַר וְה' הַצְּלִיחַ דְּרַפִּי ע"י קְפִיצַת הַדְּרָף וְהֵם לֹא הֶאֱמִינוּ לוֹ עַד שֶׁהֲרָאָה לָהֶם שְׁטֵר מִתְּנָה בְּאִיזָה זְמַן נִכְתָּב, וּבְטַח נִכְתָּב שָׁם אִם יִקַּח יִצְחָק אִשָּׁה אִזְ שְׁטֵר מִתְּנָה טוֹבָה וְאִם לֹא כָּל הַנְּכָסִים בְּרִשׁוֹת אַבְרָהָם.

וְהִנֵּה קוֹדֵם שְׁנַתְרַצִּית רַבֵּקָה לְלֶכֶת וְלֹא נִתְקַיְיַמָה שְׁטֵר מִתְּנָה עַדִּינָן הֵי' אַבְרָהָם אֲדוּן וְרַק כְּשֶׁנִּתְרַצִּית אִזְי' יִצְחָק הָאֲדוּן, וּבִאֵה"ע ס' ל"ח אִם נִכְתָּב בְּשְׁטֵר זְמַן אוֹ מִעַכְשָׁיו ל"צ תַּנְאֵי כְּפּוּל, וּבְשְׁטֵר הֵי' כ' זְמַן כְּנ"ל וְל"צ ת"כ וּא"כ לָמָּה אֶהְדָר אַבְרָהָם אַחַר ת"כ וְעַכְצ"ל כְּתִי' הַגַּמ' הֵיכִי דְנִיחָא לְדִידָהּ כו' שְׁמָא הֵי' לֹא תִרְצָה לָבֵן אַחֲרוֹ לָבֵן וְאִמּוֹ נִקְרָא לְנִטְרָה וְנִשְׁאֵלָה אֵת פִּיָּה: ס) אֵת הֵי' לְאַלְפֵי רַבְבָּה.

רש"י וּמְדַרְשׁ מִפְּנֵי מָה לֹא נִכְקָדָה רַבֵּקָה עַד שֶׁהִתְפַּלֵּל עֲלֵי' יִצְחָק שֶׁלִּי עֲפו"ם תְּפַלְתִּינוּ עֲשֵׂתָה פִּירוֹת. דו"ז הִרָה"ג ר' צְבִי הַפְּהֵן ז"ל אַבְד"ק זְגִיעֵרוֹזֶשׁ תִּי' בְּזָה מ"ש בְּרִש"י בְּלֶק (כ"ב י"ב) א"ל אַבְרָהָם א"ל אֵינָם צְרִיכִים לְבִרְכָתָךְ, פְּנוּנְתוֹ שְׁבִרְכָתוֹ יִגְרוּם רַע שְׂיִאֲמָרוּ שְׁבִרְכוֹתֵינוּ נִתְקַיְיַמוּ וְלֹא יִצָּא מִזָּה טוֹבָה רַק רָעָה, א"ל בְּרוּף הוּא כִי הַקַּב"ה הִבִּין פְּנוּנְתוֹ: סא) וְנִתְקַם רַבֵּקָה וְנִעְרוּתִיהָ וְגו' וְנִתְלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֵת רַבֵּקָה וְיָלַף, וְקִשָּׁה דְּבַפְּסוּק א' קָרָאוּ בְּשֵׁמוֹת אִישׁ וְעֶבֶד, וְגַם מ"ש וַיִּקַּח הָעֶבֶד מִהָ קמ"ל בְּזָה, עי' בס' אֲמָרֵי שְׁפָר לְהִרָאנ"ח עֲפַמ"ש בְּכַתְּנֻבוֹת דַּמ"ח א'.

לְעוֹלָם הֵי' בְּרִשׁוֹת הָאָב עַד שֶׁתַּכְּנִס לְחֻנְפָּה הִלְכוּ שְׁלוּחֵי הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל עַדִּינָן הֵי' בְּרִשׁוֹת הָאָב, מְסָרוּ שְׁלוּחֵי הָאָב לְשְׁלוּחֵי הַבַּעַל הֵי' בְּרִשׁוֹת הַבַּעַל, וּמִעֲתָה כ"ז שְׂרַבֵּקָה הֵי' בְּרִשׁוֹת אַבְיָה אַף שְׁאֲלִיעֶזֶר עֶבֶד יִצְחָק דְּאַבְרָהָם נָתַן כָּל אֲשֶׁר לוֹ לְיִצְחָק, בְּכ"ז ל"ה עֶבֶד אֶצְלָה, וז"ש וְנִתְקַם רַבֵּקָה וְנִעְרוּתִיהָ כִי בְהִיּוֹת נִעְרוֹת רַבֵּקָה עָמָה בְּאִנְפֵּן שֶׁהֵי' שְׁלוּחֵי הָאָב אִזְ הִלְכוּ אַחֲרֵי הָאִישׁ דַּל"ה עֶבֶדָה, אֲמַנְם אַח"כ מְסָרוּהוּ נִעְרוּתִיהָ שְׁלוּחֵי הָאָב לְאַלִּיעֶזֶר וְלִקַּח אוֹתָהּ וְהִלְף לוֹ, וְכִינּוּן שְׁמִסְרוּהוּ שְׁלוּחֵי הָאָב וְנִכְנָסַת לְרִשׁוֹת הַבַּעַל הֵי' אֲלִיעֶזֶר עֶבֶד אֶצְלָה לָבֵן אַה"כ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֵת רַבֵּקָה: סג) לְשׁוּם בְּשֻׁדָּה.

עֲרַש"י וְרַא"ם וְשַׁפ"ח, וְעַתּוֹ סִבְרָכוֹת דְכ"ו ב' ד"ה וְאִין שִׁיחָה וּבְמַהֲרָשׁ"א וּבְהַגְהוֹת רַעַק"א, וְהִנֵּה תוֹס' הַק' דַּאִי' לְפָנֵי ה' יִשְׁפּוּף שִׁיחוֹ אִין שִׁיחָה אֶלְא תְּפִלָּה דְכ' וַיִּצָּא יִצְחָק לְשִׁיחַ בְּשֻׁדָּה, וּבַס' שְׁמַע שְׁלֵמָה כ' דְּבַרִּיָּתָא דְּבִרְכוֹת דְּמוּכָח לְשִׁיחַ בְּשֻׁדָּה מְאֻשְׁפוּף לְפָנֵי שְׁיָחֵי הוּא לר' יְהוֹשֻׁעַ דְּהִלְכְתָא פְּנוּתֵי' גְּבִי דַר"א בַּע"ז שָׁם.

וי"ל דְּסִבְר ר"י דְּבִין לְשׁוֹן אֲשְׁפוּף לְפָנֵי שְׁיָחֵי בֵּין לְפָנֵי ה' אֲשְׁפוּף שְׁיָחֵי הַפֵּל בְּלִשׁוֹן תְּפִלָּה דְּהָא לֹא קָאֲמַר הוּא כְּמוֹ ר"א וְאִין שִׁיחָה אֶלְא תְּפִלָּה וְל"צ לְהוֹכִיחוֹ מִלְּשׁוֹם בְּשֻׁדָּה, אֶלְא אַדְרָבָה לְשִׁיחַ בְּשֻׁדָּה ל' תְּפִלָּה צְרִיף לְהוֹכִיחַ מְקַרְאֵי דְּאֲשְׁפוּף לְפָנֵי שְׁיָחֵי אוֹ מִלְּפָנֵי ה' אֲשְׁפוּף שְׁיָחֵי.

ובס' אהל שלמה מהגה"ק בעל תפארת שלמה כ' דהאנשים הדרים בפפרים ומתפללים תמיד בלי מגין ואינם שומעים דבר שפקדושה מגין להם יניקה בקדושה ורק מה שמקיימים ממצות הכנסת אורחים, וז"ש ויצא יצחק לשיח בשדה לפנות ערב פי' קודם ביאת המשיח יצא יצחק לעיין באיזה זכות מתקיימים וירא והנה גמלים באים הוא הכנסת אורחים שבאים על הגמלים, וכן ראיתי בשם הר"מ מפרעמישלאן ז"ל: (סה) ותתפס.

ערש"י לשון ותתפעל כמו ותקבר ותשבר. עי' דקדוקי רש"י.

והק' המפן' למה נקט רש"י דוקא תיבות אלו ולא שאר לשונות ותתפעל שבתנ"ך, וראיתי בזה ע"פ שאחז"ל בברכות דל"א בהלולא דבר' דרבינא א"ל לר' המנונא לישרי לן מר א"ל נוי לן דמיתגן וכו', וזה מלמד רש"י כי יצחק פאשר בא אל בת זוגו הנה ההרהור אז ותקבר הנפרת יום המיתה.

בעת ותקח הצעיר ותתפס. והנה אי' בגמ' א"ל ב"ש לב"ה וכו' והתורה אמרה מדבר שקר תרחק א"ל ב"ה לדבריהם מי שלקח מקח רע ישבחנו כו' והיגו דמותר לשנות מפני השלום וכן מפורש שם בשטמ"ק.

ונפסק בן באה"ע סי' ס"ה וע"ש בט"ז סק"א וילקו ר"י בר' אילעאי שרצה לומר פלה נאה נחסידה כב"ה הי' נוטל בד של הדס להראות דלא היךדוף, משים דכ' האמת ושלום אהבו וחותר לשנות מפני השלים ואין בזה משום מדבר שקר תרחק: ודרף אגב אעלה מ"ש בפסקי תוס' תענית סי' ח' ת"ח דרפו להודות לחבירו בין על האמת בין על השקר ותמוה.

ועמ"ש בזה החת"ם, בלקוטים ח"ו סי' ס"ו, ופ"ע בקונן פנסת חכמי ישראל היו"ל באדעסא סי' ס"ב, ובקונן המאסף היו"ל בירושלים שנת תרע"א סי' ס"ג, ותרע"ב סי' י"א ונ"א, עפמ"ש ביד שאול יו"ד סי' רמ"ב באם נשלח למו"צ אחד פסק של מורה אחר וראין שטעה להחמיר דאין איסור בדבר שיחמיר מפני כבודו כדי שלא יתבייש ע"ש, ויש להביא ראי' מיבמות דקט"ו דר"י נשיאה משום כבודו דאבוהו דשמואל שלח תפדק גהרדעי בולה ע"ש ולפי"ז א"ש הפסקי תוס' דלחומרא מודה לו אף שהוא שקר ע"ש, וכ"ה בכתובות דע"ז ב' דרשב"י שאל לרשב"ל אם נראה קשת מימיה א"ל הן א"ל אי אתה בר לינאה וסיים בש"ס דלא הוי ורק דלא לאחזוקי טיבותא לנפשי' אף שהנה שקר.

עי"ל עפמ"ש בתענית ד"ט ע"א שהי' רוצים להעניש להאמוראים בשביל שהי' מרמזין זל"ז שלא הי' שמעתתא דר"פ נוחין בעיניהם כמו ברבא ע"ש, ובנדאי לא פונו לקנטר אלא של"ה נראה בעיניהם לאמת, ואעפ"כ לא טוב עשו.

ונראה דצריך להודות היינו לשתוק דהוי פהודאה אף שנראה בעיניו שקר וז"פ דצריך להודות בין על אמת ובין על שקר: (סז) ויבאה יצחק האהלה שרה. ערש"י כ"ז ששרה קיימת הי' גר דלוק וכו' עי' ס' סדורו של שבת ח"א שורש א' ענף ד' שכ' דרוש ארן ות"ד בקיצור נמרץ.

דרש"י כ' בפ"ד אותה הוכחת ראוי' היא לו שתהי' גומלת חסדים וכדאי לכנוס לביתו של אברהם. דחילוק בין חשד לרחמים.

שבעל הרכמים אינו נותן רק אחר שראה העני בדוחקו אבל בעל החסד בבוקר יעמוד ורודף למצוא מקום לחול חסדו כמ"ש בשבת דק"ד א' דרכו לרוץ בטר דלים, וכמ"ש בב"מ דפ"ו ב' על אברהם ששלח לאליעזר אם יש אורחים ואח"כ הלך בעצמו וירץ לקראתם, וז"פ לעושה נפלאות גדולות לבדו כל"ח ה' עושה חסד בעצמו וכמ"ש אין בעל הנס מפיר בנסו, וז"פ ורבקה יוצאת לעשות חסד לעוברים ושבים, וג"כ הלשון וכדה על שפמה פאלו מדבר מדבר ידוע הול"ל וכד על שפמה, רק של"ה הולכת בכוננה להביא מים לביתה רק היציאה לעשות חסד וכדה הידוע לפעולתה, וז"פ ויהי כאשר פלו הגמלים מלשחות מלשון מניעה ששתי מעט ומנעו מלשחות מחמת הברכה שהיה במים ושתי רק קומעא, ותשאב לכל הגמלים בשאיבה אחת.

וכשסופר העבד ליצחק מעלותיה בריצת הבאר לקראתה וברכת מים ומדת חסד שלה. ולכן תיקף ויבאה יצחק האלה שרה ונעשית דוגמת אמו.

וז"ש חז"ל יומא פ"ו ב' השב מאהבה גדונות נעשו פזכיות, אהבה נמשך מחסד וכשעושה תשובה מאהבה מעורר עליו מדת החסד וה' עושה עמו ג"כ חסד. ולא בלבד שימחול לעונותי פמדתחמנות רק עונות פזכיות נוסף על זה.

ונה הענין תוספות שבת להראות שאנו ג"כ עושין חסד ועי"כ יתעורר חסד מלמעלה עלינו ע"ש ותמצא תענוג. וע"ע בתורת חיים.

ב"מ דנ"ט ב'הא דאין ברכה אלא בשביל אשתו אריכות בזה ע"ש: ויש לומר ג"כ דאיזה עשיר השמח בחלקו וכמ"ש דהע"ה תהלים (קס"ז) כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא צרה ויגון אמצא, ודרך זה בחרה שרה ששמחה בגורלה בכל מצב, וז"ש כל זמן ששרה קיימת "גר" של שמחה דולקת תמיד, הן בעת שהברכה היא מצויה בעיניה, והן בעת שעניי המצר היא במשכנה תמיד היתה בשמחה, וכשראה יצחק שגם רבקה באה למדרגה הזאת ע"כ ויאהבה: כה א) ושמה קטורה.

רש"י זו הגר. עי' בעלי תוס' אע"ג דשראל אסור במצרית י"ל גר הוא ומותר במצרית ובמד' אי' ע"פ הדבור עשה, וכן הקשה בהמקנה סוף קידושין דפ"ב ע"ש, ובמח"כ לא ראה שפכר קדמו בבעה"ת.

ועי' בטור ובמדרש פס"ב זו הגר א"ל ר"נ וקא כ' ויוסף א"ל ע"פ הדבור נשא. וצ"ע דמה ק' לי' וכי בשביל שפתיב ויוסף לא יוכל להיות שהיא הגר ומה תי' שהיא ע"פ הדבור.

והיטב אמר בזה בס' דברי שאול ח"ת דאם נביא התיר איזה דבר לשעה אסור לעשות פעם שנית מחדש, וצריך התרה עוד הפעם, ולפי"ז אם הגר היא אסורה ורק שושא ע"פ הדבור ששרה היה נביאה וצויה לו לישא אותה.

ע"כ היא צריך התרה שנית. ורק שנוכל לומר שלא גרשה מקודם ועדיין בהיתרה עומדת אף ז"א דכ' ויוסף ומשמע דהי' לקיחה מחדש דאל"כ ל"ש הוספה וז"ש המד' דאי נימא דזו הגר מה ויוסף, וע"ז משני ע"פ הדבור וא"כ הותרה פעם ב', ועמ"ש בפ' וירא (כ"א י"ד) בשם חשק שלמה: ו) הפלגשם.

רש"י חסר. נשים בכתובה ופלגשים בלא כתובה עי' פ'רשת דרכים דרוש א' הביא גי' רמב"ם פ"ד ה"ד ממלכים על גמ' סנהד' כ"א א' נשים בכתובה וקידושין ופלגשים בלא כתובה ובלא קידושין וכ"כ רמב"ן, וכל זה לדין דאית לן קידושין א"כ כל זמן שלא קידשה בביאה ל"ה אשתו רק פלגש אבל בב"נ דלית להו קידושין רק בב'עילה תלי' פיון ש'לקחה, ובא אלי' תשובה, א"א עש"ה.

ועי' בדורש לציון דרוש י"ג. שהק' הא אברהם קיים כה"ת פ'לה איה' נשא לפלגש הגר, ואפילו אי נימא שקיים התורה רק אחר שזכנס בב'רית מילה מ"מ קטורה ש'נשא אח"כ ג"כ פלגש הי' בין אי הגר ה'יה ופלגשם חסר פתיב.

בין אי נימא שאחרת הי' מ"ח פלגש הי' ש'הרי כל בני' חוץ מיצחק נקראו בני הפלגשים, וכ' דאחר מיתת ש'רה לא הי' בעולם יש'ראלית ואף אותן דג'יר אברהם הי' להן דין גר תושב. וא'שה הי' מוכרח ליקח או משום פו"ר.

דעדיין ל"ה לו בת, או משום לא תהו, ול"ה אפ'שר ליקח רק פלגש ואף ב'יש'ראל עדל"ת היכי דלא אפ'שר לקיים ש'ניהם. אבל לדין כל פלגש אסורה עש"ה: ובשו"ת שם אריה אה"ע סי' י"ז תי' קו' הדול"צ לפמ"ש הר"מ בפ"ד ממלכים דפלגש מותר למ'ה וה' נתן לאברהם אז כל ארץ פנען כמ"ש בפ' ל'ה והי' לו דין מ'ה וא"ש וניחא מ"ש במד' והובא ברא"ם דהגר הי' א'שה ולא פלגש דכ' לו לא'שה, ולהנ"ל א"ש דברש"י (כ"ג ד') כ' אם ארצה אטלנו מן הדין והק' הרא"ם דבפ' ל'ה (י"ב ו') פרש"י דעדיין לא זכה בארץ ותי' דאז עדיין ל"ה לו ב'נים וה' אמר לזרעה, אבל במעשה דבני חת ה'יה לו ב'נים ע"ש וא"ש דכ'שנש'אה הי' מוכרח ליקח אותה לא'שה ולא לפלגש דהי' אסור בפלגש אבל אח"כ פ'שה' לו ב'נים וזכה בארץ ונעשה מ'ה מותר בפלגש עש"ה: ועי' עוד בסנהד' דכ"א דפלגשים בלא כתובה ולא קידושין, וע"ש באהבת איתן על ע"י סי' כ"ה שכ' דמרש"י בחומש נר' דגרס פלגשים בכתובה בלא קידושין, והק' ברמב"ן דכתובה רק מדרבנן ובפ' משפטים (כ"ב ט"ו) כ' רש"י כתובה דאו' ובס' צדה לדר' כ' דצ"ע הרמב"ם ה' נערה, ולק"מ כמ"ש המשל"מ שם בפ"א דקרא איירי לפי המשנה.

וכ"כ רמב"ן בפ' ויצא, ועי' במלא הרועים ער' כתובה ופלגשים. הא אי פלגשים בקידושין בלא כתובה תלי' אי כתובה דאו' או דרבנן דאי דרבנן א"א לומר דפלגשים ה'מה בקידושין ובלא כתובה דא"כ מה"ת פין חילוק בין נשים לפלגשים עש"ה.

וב'שם הגר"א מוולנא ז"ל אי' הא דנשים בכתובה ופלגשים בלא כתובה. דק' למה נקרא כתובה ולא כתב, ורק פי איש וא'שה שכינה שורה ביניהם וזה שם, יו"ד באיש, וה' בא'שה ואמ'עי אש, ועדיין חסר השלמת השם ו"ה.

ע"כ הוסיפו על כתב בתיבת כתובה ו"ה"ה ש'יהי' שם שלם, וזה נשים בכתובה, ופלגשים בלא כתובה ר"ל בלא ו"ה רק "פלג שם". איש וא'שה בלבד י"ה, ועי' בס' דבש השדה ש'הביא ג"כ פן: ומרש"י פ'אן פלגש עי' בלח"מ פ"ד ה"ד ממלכים.

ושו"ת ריב"ש סי' שצ"ה שצ"ח, וכנה"ג ושיורי כנה"ג שם ברמב"ם. ושו"ת הרדב"ז חלק ז' סי' ל"ג, ובקונטרס אחרון להמקנה סי' כ"ו וברפי יוסף שם.

ובס' דברי אמת דרוש א', ושו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב סי' ט"ו באריכות ועי' בגליון הש"ס לרע"א שפת דנ"ה על תד"ה מעבירם שציין הרבה מקומות ואבוא א"ה בפ' תרומה (כ"ה כ"ב): שם נתן אברהם מתנות.

ערש"י ועי' באר שבע סנהד' צ"א הק' המזרחי היא עשה זה אברהם הלא קנים כה"ת ואיך העביר הנחלה מישמעאל ובני קטורה. והא אמרי לא מעביר אחסנתא, ותי' דשא"ה דכ' פי ביצחק יקרא לה זרע, וק"ל תינח וישמעאל שעליו השיב ה' (כ"א י"ד) כל אשר תאמר שרה שמע בקולה, כלו' והדין עמה במה שאמרה פי לא יירש כו' אבל שאר ב"ק מא"ל שהרי שרה ל"א פן רק בשביל שראתה וישמעאל מצחק.

ועדיין לא נולדו שאר ב"ק. וי"ל חדא שמשנה פ' ביצד וקידושין פ' האומר בנו מן השפחה וכותי אינו בנו לשום דבר לא לירשו ולא ליבום ושאר דברים, ולזה נתפוננה שרה באמרה פי לא יירש כו' מאחר שהוא בן האמה הזאת אינו ראוי לירש (וכ"כ המהרש"א) נאפי' את"ל ששחררה קודם שנשא.

לק"מ שהרי אברהם וישמעאל וב"ק גרים הי', ואי' בקידושין די"ו עפ"ם את הגר וגר את הגר אינו יורש לא מה"ת ולא מד"ס. ועוד זיל בתר טעמא למה אין מעבירין את הנחלה משום דלא ידעי' מאי זרעו דנפיק מיני'.

אבל אברהם ידע ברוה"ק שזרעה לא יהי' טובים כמ"ש בב"ר אמר אברהם אם אני מברך את יצחק עכשיו בני ישמעאל וב"ק בכלל, ואם אין אני מברך את בני ישמעאל וב"ק היאף אני מברך את יצחק וכו'.

ובאמת הוא קו' הרא"ם איך העביר נחלה מישמעאל וב"ק פנ"ל, ובס' בית האוצר ח"א פלל א', כ' דבכתובות דנ"ג אי' דלא ידוע מאי זרעא נפיק מיני' ואברהם נדאי ידע ברוה"ק שלא יצא מהם זרע טוב, אף בברכות ד"י ע"א, דא"ל ישע"י לחזקת' שנגזר עליו מיתה דלא עסק בפ"ו בהדי פבשי דרחמנא למה לה, ויש לחלק דפ"ו מצוה מדינא משא"כ קיום התורה שקיים א"א עד שלא ניתנה רק במדת חסידות וע"ז שפיר הי' יכול לסמוך על רוה"ק, וע"ע בסוטה דמ"ו ב' ניפן אחרי' ראה שאין בהם לחלוחית של מצוה, ודילמא בזרעי' אר"א לא בהם ולא בזרעם.

וצ"ע איך סמך ע"ז ובהדי פבשי כו' וי"ל דלא הרגם בידיים רק קיללם בשם ה' וזה אינה פעולה טבעית ונקרא רק עונש שצדיק מעניש. עי' ברכות ד"ז ע"א.

ושפיר הי' מותר לסמוך על רוה"ק, ועמ"ר ניפן פה וכה וירא פי אין איש ראה שאין צדיקים יוצאים ממנו, ועי' גו"א שמות ב' פי"ב, דמחויב מיתת ב"ד אפי' אם הי' רואים ברוה"ק שייצא ממנו זרע טוב אין משגיחין ע"ז, ורק דשם ל"ה עדים שפא המצרי על אשתו רק שמשה ידע ברוה"ק, לכן פיון דהחויב מיתה בא לו ע"י רוה"ק לכן מהני רוה"ק לפטרו אלו הי' רואה שזרע טוב יצא ממנו ע"ש, וצ"ע ג"כ היאף נתחייב מיתה ע"י רוה"ק הא בר"ה דכ"א ב' ביקוש שלמה לדון דינין שבלב כו' יצתה ב"ק ע"פ ב' עדים, ואולי נביאות משה שאני.

ועי"ל דקודם מ"ת שאני דרק ממ"ת דכ' ע"פ ב' עדים. משא"כ קודם הי' רשאים לדון דינין שבלב, ואי דמ"ר קנים כה"ת הי' רק במדת חסידות, וגבי חסידות מהני רוה"ק

וכנ"ל הוא רק בַּיִשְׂרָאֵל משא"כ בב"נ דְּנִהְרָג בע"א בְּסִנְהֶדֶר דנ"ז ב', וְאִין לֹא שׁוּם עֵדוּת
רק הוֹכְחָה וְשִׁפִּיר מוֹעִיל ג"כ רוה"ק דְּעֵדִיפָא מע"א.

עי"ל קו' הרא"ם דְּלֹא תִּהְיוּ עֲבוּרֵי כו' רק בַּשְּׂנִיָּהֶם יִשְׂרָאֵלִים אֶלְא שׂא' טוֹב וּא' בִּישׁ אֶבֶל
יִשְׁמַעְאֵל דְּהִי עֲפו"ם וְיִצְחָק יִשְׂרָאֵל שְׂאֲנִי. אוֹלָם בְּקִדּוּשֵׁינּוּ דִּי"ח א' עֲפו"ם יוֹרֵשׁ אָבִיו
מֵה"ת דְּכ' פִּי יִרְנֹשָׁה לְעֵשׂוֹ וּפְרִיָּד דִּילְמָא יִשְׂרָאֵל מוֹמְר שְׂאֲנִי וּמְוַכְרַח דְּעֵשׂוֹ הִי נִחְשָׁב
רק לְיִשְׂרָאֵל מוֹמְר אָף י"ל דַּעֲכ"פ לֹא דְמִי לְבָרָא בִּישְׂא: וּבְחִידוּשֵׁי עַל מִס' קִידוּשֵׁינּוּ
פְּתַבְתִּי בְּהָא דְאִי שְׁם דִּי"ז ב'.

כּוּתֵי יוֹרֵשׁ אָבִיו שְׁנ' וְחִשְׁבַּע עִם קוֹנְהוֹ וְלֹא יוֹרֵשֵׁי קוֹנְהוֹ מְכַלֵּל דְּאִית לִי יוֹרֵשִׁים, וְהִקְשִׁיתִי
לְפִי"מ שְׂכ' הַפְּרָמ"ג יו"ד ס' ס"ב בַּמִּשְׁ"ו סְק"א דְּבַב"נ לֹא אֶזְלִי בַּת"ר דְּבְדִידְהוּ לֹא
נְאָמַר אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטָּוֶת. וְעִי מְנַחַת חֲזִינוּךְ מְצֻנָּה ב' וְע"ח, א"כ הִיאָף יוֹרֵשׁ אָבִיו דִּילְמָא
לֹא אָבִיו אִי ל"א בַּת"ר.

וְאִין לֹמַר דְּאָף דְּהִי סְפָק אִי אָבִיו ג"כ יְכוּל לְהוֹצִיא מְמוֹן דְּכָל הַטַּעַם דְּבִסְפָק קוֹלָא
לְנִתְבַּע מְשׁוּם חֲזָקָת מְמוֹן וּבְעֲפו"ם כ' הַפּוֹסְקִים דְּלִיכָא חֲזָק"מ, וְעִי בְרִי"ט אֶלְגָּאֲזִי רַפ"ב
דְּבִכּוּרוֹת וְשִׁפִּיר יוֹכַל לְהוֹצִיא חֲמוּן, אֶבֶל ז"א דְּזָה לֹא נִקְרָא יִרְנֹשָׁה שְׁמַשְׁמַע שְׁמֵה"ת הִי
יִרְנֹשָׁה פִּירְוֹשֵׁת יִשְׂרָאֵל.

וְנִלְע"ד דְּהִנֵּה ב"נ מְצֻנָּה עַל אֵיזָה עֲרִיּוֹת פְּגוֹן אָמוֹ וְאִשְׁת אָבִיו וְאִחּוֹתוֹ עִי בַּפ' ד' מִיתוֹת,
וּבְזָה ג"כ קִשָּׁה אִי בַב"נ לֹא אֶזְלִי בַּת"ר דִּילְמָא לֹא עֲרִיּוֹת שְׁלוֹ הֵן, וְרִאִיתִיבְנַחֲלַת יַעֲקֹב
בְּשׁו"ת הַנְּסֻפָּחוֹת ס' ג' הִבִּיא נִכְדוֹ שְׂאָרֵי הַגָּאוֹן מ' אֲבָרְהָם תְּאוּמִים ז"ל תִּירוּץ דְּבַחְוֹלִין
דִּי"א ב', עַל מִפָּה אָבִיו דִּילְמָא לֹא אָבִיו וְאִי דְּהִי חֲבוּשֵׁינּוּ בְּבֵית אֲסוּרִים מ"מ אִין
אֲפִטְרוּפּוֹס לְעֲרִיּוֹת וּבְנִדָּה ד"ל ע"ב אִי בַּגְמ' מְשׁוּם דִּילְמָא הַשׁוֹמֵר בְּעֵצְמוֹ בְּעַל אוֹתָהּ.

וְאָף דְּאוֹמַר דְּלֹא בְּעַל אֵינוֹ נְאָמֵן עַל עֵצְמוֹ דְּפְסוּל הוּא אֶצֶל עֵצְמוֹ וּמְשׁו"ה לֹא מְשַׁכַּחַת
חֲבוּשִׁים בַּב"א, וְא"כ בַּב"נ דְּנִהְרָג ע"פ פְּסוּל (וְעִי בְּרַמְבַּ"ם פ"ט מְמַלְכִים וּבְחִינוּךְ מ'
קצ"ה וּבַמְנ"ח) א"כ שׁוֹב מְשַׁכַּחַת עֲרִיּוֹת פְּגוֹן חֲבוּשִׁים בַּב"א.

וְל"ש אִין אֲפִטְרוּפּוֹס לְעֲרִיּוֹת דְּהָא אִי הַשׁוֹמֵר אוֹמַר דְּלֹא בְּעַל אוֹתָהּ יְהִי נְאָמֵן עַל עֵצְמוֹ
וְיִהְיֶה הַב"נ עַל יְדוֹ וְשִׁפִּיר מְשַׁכַּחַת עֲרִיּוֹת. וְאִחַז"ר מְצֻאֲתֵי בְּנוֹב"י מֵהַד"ת אַה"ע ס' מ"ב
שְׂכ' דְּלַחְוִמְרָא אֶזְלִינֵן אָף בַּב"נ בַּת"ר.

וְעַמ"ש בְּשׁו"ת בְּרִית יַעֲקֹב אִי"ח ס' כ"א. וּמ"ש לְקַחֵן בַּפ' וְיִשָּׁב (ל"ז ב').

וְיָדוּעַ מ"ש בְּהַפְּלָאָה סוּפ"ק דְּכַתּוּבּוֹת דְּאָם הַחֲזוּק לְשִׁאָר דְּבָרִים דְּאָבִיו הוּא שׁוֹב אָף
בְּמְמוֹן אֶזְלִי בַּת"ר אָף דֵּא"ה בְּמְמוֹן אַחַה"ר ע"ש, וְשִׁפִּיר מְשַׁכַּחַת כּוּתֵי יוֹרֵשׁ אָבִיו מֵה"ת
פִּינּוּן דְּכָבֵר הַחֲזוּק לְאָבִיו לְעַנְיָן אִי יָבֵא עַל אִשְׁתּוֹ יְהִי מְחֻנְיָב מִיְתָה מְחַמַּת אִשְׁת אָב וְכַנ"ל
מְמִילָא גַם לְעַנְיָן יִרְנֹשָׁה אָמְרִי דְּאָבִיו הוּא, וְא"ש, וּבַהֲגַש"פ בְּרַכַּת הַשִּׁיר תִּירוּץ הַמַּד"ר
שֵׁה"ש פ"א תוֹרֵי זָהָב נְעֻשָׁה לְךָ זָה בִּינּוֹת הֵיָם עִם נְקֻדַּת הַפְּסָף בִּינּוֹת מְצָרִים.

וְק' הָא בִּינּוֹת מְצָרִים הִי קוֹנְדָם לָיָם. וְכ' דְּבִינּוֹת מְצָרִים הִי בְּשִׂאָלָה, וְנִכְרֵי יוֹרֵשׁ אָבִיו
מֵה"ת.

ויכולים היוֹרְשִׁים לְתַבְעוֹ, כַּמ"ש בְּחֶלֶק ד"צ דְּבִימֵי אֶלְפִסְנָדָר בְּקִשּׁוֹ לְדִין ע"ז. וְאַף שְׂבָאָמַת לֹא הִיא לְהַמְצָרִיּוֹת חֲזָקַת כְּשָׂרוֹת שֶׁהִיא שְׂטוּפֵי זָמָה.

וְכַמ"ש בַּמַּס' בְּכוֹרוֹת שֶׁהִיא מְזֻנֵּים עִם הַרְבֵּה מְצָרִים, אֲבָל הַשִּׁי"ת רָצָה שְׂלֹא יִהְיֶה לְעַז עַל יִשְׂרָאֵל שְׂלֹא לְהַחְזִיר הַשְּׂאֵלָה. לְכֵן בְּבִינַת הַיָּם שְׂנֵהָרְגוּ פְּוֹלָם וְלֹא הִיא לְמִי לְהַחְזִיר וְנָכוּ מִהֶפְקֵר.

עֲתָה נִתְבַּרֵּר שְׂבִינַת מְצָרִים הִיא כְּדִין: שֵׁם בְּרִש"י שֵׁם טוֹמָאָה מְסַר לָהֶם. עֵי טו"ז או"ח ס' רכ"ד סק"א עַל הָא דְּבַחְכְּמֵי יִשְׂרָאֵל מְבָרְכִים שְׂחֶלֶק מְחַכְמָתוֹ לִירְאִיו וּבַחְכְּמֵי אוה"ע שְׂנַתְּנוּ מְחַכְמָתוֹ לְבִשְׂר וְדָם, דְּבִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ טַעַם לְפִי שֶׁהֵם דְּבוּקִים בּוֹ ית' וְכָל שְׂאֵתָה אוֹמֵר חֶלֶק צָרִיף אֵתָה לְדַעַת מִמֵּי נְחֶלֶק, נִמְצָא שֶׁיֵּשׁ לוֹ יְחוּס לְחֶלֶק אֲצֵל הַנּוֹתָן אֲבָל חֲתָנָה דְּלִית בָּהּ אַחְרִיּוֹת עַל הַנּוֹתָן אֲלָא מַה שְׂזָכָה זָכָה וְתוֹ לָא, וְז"ש רש"י עַל וְלִבְנֵי הַפְּלִגְשִׁים נִתְּנוּ אֲבָרְהָם מִתְּנֹת דְּשֵׁם טוֹמָאָה מְסַר לָהֶם הוּא ג"כ עַל הַכְּנֻנָּה שְׂאֵחַר שְׂנַתְּנוּ לָהֶם מִתְּנָה זֹו שׁוֹב אֵין דְּבִקוֹת בְּנוֹתָן, וְע"ש בַּפּמ"ג.

וּבְבָאָר שְׂבַע סְנֵהָד' צ"א כ' דֹּאֵי שֵׁם מִתְּנֹת כְּשׁוּף וּמַעֲשֵׂה שְׂדִים, הִבִּיא בְּשֵׁם רש"ל הָא ב"נ מְוִזְהָרִים עַל כְּשׁוּף. גַּם רש"י בְּחֻמְשׁ לֹא פִי כְּלוּם, וְל"נ דְּלֶק"מ, א' דְּקִי"ל דְּאֵין מְצוּיִן עַל כְּשׁוּף, וְכ"פ הַרְמַב"ם בְּה' מְלָכִים, וְאַפְי' לַמ"ה דְּמִוִּזְהָרִין עֵי בַב"י ס' קע"ט דְּוִקָא ע"י מַעֲשֵׂה אֲסוּר אֲבָל הַשְּׂבָעָה מִוִּתֵּר כְּדִי לְהַצִּיל עַצְמוֹ אוֹ אַחֲרִים, ע"ש דְּלֹא מְקָרִי מַעֲשֵׂה רַק כְּשִׁלּוּקַת דְּבָר וְע"י עוֹשֵׂה מַעֲשֵׂה אוֹ ע"י לַחֵשׁ בְּלֹא הַשְּׂבָעָה, אֲבָל ע"י הַשְּׂבָעָה לֹא מְקָרִי מַעֲשֵׂה כְּשָׂפִים.

וְע"י שְׂלֵמֵד א"א אוֹתָם כְּשׁוּף וּמַעֲשֵׂה שְׂדִים כְּדִי שְׂיֻוְכְּלוּ לְהַצִּיל עַצְמָם אוֹ אַחֲרִים וְזֶה הִתֵּר גְּמוּר כַּמ"ש רש"ל בְּעַצְמוֹ בְּהַגְהוֹתִי לְטוֹר, וְז"ל אִם יָכוֹל אֲדָם לְלַמּוֹד מִן הַמְכַשְׂף עַנְיָנֵי כְּשׁוּף חֲשַׁבְתִּי דְּמִוִּתֵּר, וְלַעֲשׂוֹת לְהַצִּיל א"ע אוֹ אַחֲרִים וְכ"מ בְּפִסְקֵי מֵהֵרָא"י ס' צ"ו, וְאַפְי' בְּטוֹמָאָת הַגּוֹף יְכוֹלִין לְהַזְכִּיר הַשֵּׁם וְלֹא יִזְיֵק לָהֶם לְפִי שְׂיִדַע שְׂכַנֵּי הַפְּלִגְשִׁים לֹא יִהְיֶה נִזְהָרִים לְהַזְכִּיר שֵׁם בְּטִהְרָה, וִי"א דַּח"ו שְׂלֵמֵד צְדִיק כְּאַבְרָהָם שֵׁם קוֹדֵשׁ לְרִשְׁעִים אֲלָא שְׂמִסַּר לָהֶם שֵׁם לְהַשְׂבִּיעַ שְׂדִים בְּאֲדוֹנֵים הַמְּמוֹנֵים עֲלֵיהֶם שְׂיַעֲשׂוּ לָהֶם כָּל מַה שְׂיִרְצוּ וְקָרִי לִי שֵׁם טוֹמָאָה, כַּמ"ש הֵלֵן בְּבִיה"ק כְּדִי שְׂתַשְׂרָה עֲלָיו רִיחַ טוֹמָאָה כּו' וְא"ת מַה לוֹ לְצָרָה זֹו לְמִסְנֵר לָהֶם, וְתִי הַרִי"ח שְׂאֵמֵר אֲבָרְהָם הוֹאִיל וְאַנִּי שׁוֹלְחָם מְעַל יִצְחָק בְּנֵי לְאַרְצֵ קָדָם, שְׂמָא יִרְאוּ לְבְנֵי קָדָם אֲלִילִים וּמַגִּידִים לָהֶם עֲתִידוֹת וְגַם הֵם יַעֲשׂוּ כֵן וְגַם יִהְיֶה סְבוּרִים שְׂיֵשׁ מִמֶּשׁ בְּאֲלִילִים, וְלָכֵן לְמַדָּם כְּדִי לִידַע שְׂאֵין מִמֶּשׁ בְּאֲלִילִים.

וְעוֹד מ"כ לְפִי שְׂרָאָה אֲבָרְהָם שְׂלֹא יִהְיֶה רְאוּיָם לִידְבֹּק בְּשֵׁם וְלֹא לְהִיּוֹת אֲצֵל יִצְחָק לְפִי שְׂנָטוּ אַחֲרֵי הַטוֹמָאָה לְצַד שְׂמָאֵל וְלָכֵן לֹא הִוָּזְכַּר שְׂחֶל אוֹתָם לְשִׁמְנָה לְפִי שְׂרָאָה שְׂאֵין בְּהֶם מִמֶּשׁ שְׂחֻזְרוּ לְגִלְיֵלִי אֲמָם עַכ"ל.

וְעֵי בַסִּי אֵיִי הַיָּם פ' חֶלֶק ס' קל"א וְבַס' אֵהֶבַת יְהוֹנָתָן עַל הַפְּטָרָה אַחֲרוֹן שֶׁל פְּסַח בְּזָה, וְכָאֵן כ' וַיִּשְׁלַחֵם קָדָמָה, וּבְבִרְאֵשִׁית (ג' כ"ד) כ', וַיִּשְׁכַּח מִקְדָּם לִג"ע אֵת הַפְּרָנוּבִים פִּרְש"י מִלְּאֲכֵי חַבְלָה. הַרִי דְּמִקוּמָם בְּמִזְרַח.

לְכֵן מְסַר שֵׁם טוֹמָאָה שְׂיִדַעוּ לְשִׁמּוֹר מֵהֶם: וְש"ב הַרְה"ג ר' לִיבֵל אֵיזִיזְעֻבְעֵרְגַּנִּי דוּמ"ל מִלְּאֲסָק. חֲתָן דּוּדֵי הַגָּאב"ד דְּשֵׁם שְׂלִיט"א.

פֶּתַח לִי בְּזֶה דְבַר נְכוֹן. בְּזִבְחִים ס"ב א' א"ר יוֹסֵף אָמַר מְחַפֵּי עֲלֵי כו' א"ל אֲבִי דִילְמָא כו' קָרִי עֲלֵיָהּוּ בְּנֵי קְטוּרָה, וּפְרַשׁ"י בְּנֵי אֲבָרְהָם אֲתָם אָבֵל לֹא פְּזָרַע יִצְחָק וַיַּעֲקֹב.

וְתַמּוּהָ וְכִי מִשׁוּם דְּשִׁחְקוּ מְמַנּוּ יִגִיעַ לְהֵם הַשֵּׁם שֶׁל בְּנֵי קְטוּרָה. וַי"ל דְּבִזְה"ק חֵי שְׂרָה דְקַל"ג ב' מֵאֵי מִתְּנֹת אֵלֶיךָ סְטָרֵי דְרַגִין תְּתַאֲזֵנוּ כו' אֵל אֶרֶץ קָדָם בְּגִין דְּתַמְּן אִינוּן סְטָרֵי חֲרָשֵׁי מְסַאֲבֵי כו', וְלַעֲלֵל בְּדַף ק' ע"ב בְּמַעֲשֵׂה דְר"א דְאִירַע בְּחַד מִתִּי מֵאִינוּן דְּהָרֵי מְבַנֵי קָדָם אוֹכִיחוּ דְלֹא יַעֲסִקוּ בְּהַאי חֲכָמָא וְנ"ל אָבֵל וְרַעַא דִּיִּצְחָק חוֹלְקָא דִּיִּעֲקֹב לֹא הָכִי הוּא דְכ' וַיִּתֵּן אֲבָרְהָם וְכו' דָּא חוֹלְקָא קְדִישָׁא כו', וְהַהֲבָדֵל שְׁבִין חוֹקְרֵי קְדוּשֵׁי יִשְׂרָאֵל בְּבוֹאֵם לַעֲנִין שְׁלֹא הִבִּינוּ בְּשִׁכְלָם הִי תוֹלִים בְּמִיעוּט הַשְּׁגָתָם וְנִשְׁאַרוּ בְּחֲכָמָתָם וְלֹא פְּפָרוּ בְּגוּף הָעֲנִין, וְחִיקְרֵי אוּה"ע אִם לֹא הִבִּינוּ הַכְּחִישׁוּ לְגַמְרֵי בּוֹ שְׁלֹא תַאֲרוּ שְׂיִישׁ דְּבַר לְמַעֲלָה מִשְׁכְּלָם, וְזֶה חֲכָמַת בְּנֵי קָדָם בִּזְה"ק וְעֵי חוֹלִין ד"ו פְּשָׁפִים שְׂמַכְחִישִׁין כו'.

וּבְב"ק ס"ו קָשׁוּ בּוֹ ר' יוֹסֵף כ"ב שְׁנִין עַד דִּיִּתִּיב בְּרִישָׁא, וְלֹא פָּפַר בְּהַדִּין וְרַק אָמַר שְׁלֹא יִבִין הַטַּעַם. וְהָכָא מַה שְׂמַחֲפֵי עַל ר"י שְׁלֹא הִבִּינוּ דְבָרֵי תִיִּקָּף הַתְּחִילוּ לְחַפְּדָּה, וְזֶה חֲלָק בְּנֵי קְטוּרָה דְמַה שְׁלַמְעֵלָה מְהַבְּנָתָם לֹא יֵאֱמִינוּ וְכַנ"ל: וּבְדְבָרִים הַלְלוּ יוֹבְנֵי בְּמַגְדָּף בְּאֵמֹר (כ"ד י')

פְּרַשׁ"י מְפָרְשָׁה שְׁלַמְעֵלָה יֵצֵא לְגַלְגַל וְכו' דְרַף הַמְלָךְ לְאַכּוֹל פֶּתַח חֲמָה. וּמִתְּנִיתָא מְב"ד שֶׁל מִשָּׁה יֵצֵא חֲטִיב כו' וְלִכְאוּ"ק בְּשִׁלְמָא לְמ"ד יֵצֵא חֲטִיב שְׁפִיר שְׁנִיף הַלְשׁוֹן וַיִּקָּב כו', שְׂמַחֲמַת פְּעִסוּ חִירָף וְגִידָף, אָבֵל לְמ"ד מְפָרְשָׁה שֶׁל מַעֲלָה. ל"ש חִירָף וְגִידָף רַק לְצוֹן וְלְגַלְגַל כְּמוֹ שְׂאֵמֶר בְּעַצְמוֹ לְגַלְגַל וְאָמַר וְלַהֲנ"ל א"ש דְּהָא וְהָא הִי בִי דְבַסְנֵהֲדִין ד"ז ע"א מֵאֵן דְּאִזְזִיל מִבֵּי דִינָא שְׁקִיל גְּלִימָא לִיזְמַר זְמַר.

וְכ' רַש"י דְלֹא הִפְסִידוּ כְּלוּם דְגִזְזִילָה הוֹצִיאוּ מִיָּדוֹ דְאָף דְאָדָם רוּאָה רַק זְכוּת לַעֲצֻמוֹ, מ"מ יֵשׁ דְבָרִים לְמַעֲלָה מִשְׁפְּלוֹ יִשְׁקוּט רוּחוֹ וַיִּתֵּן צְדָק בְּהַדִּין, וְלֹא כֵן אֲצִל הַאֲיָנָם מֵאֲמִינָם אִם יֵשׁ דְבַר מַה נֶּגֶד שְׁפָלָם מִיָּד מְחַרְפִּים כְּמ"ש וְהִי כִי יִרְעֵב.

וְהַתְּקַצָּף בְּמַלְכוֹ כו', וְהִנֵּה סוּד לְטַעַם לַחֵה"פ לֹא נוֹדַע כְּמ"ש הָאֶרֶץ וַי"ל יִגְלָה לָן טַעְמֵי דְבִתְרִיסָר נְהִמֵי, רַק אָנוּ מֵאֲמִינָם שְׂטַעְמוֹ נִשְׁגָּב מִכָּל מוֹשָׁג, אָבֵל הַמְגַדָּף בְּאִשְׁרָא לֹא הִבִּין הַתְּחִיל לְצַחֵק וְלְגַלְגַל מְזֵה רֵאִי דְהוּא מְהַפֵּת הַפּוֹפְרִים בְּמַה שְׂמַנְגֵד שְׁכָלָם, וְלָכֵן פְּשָׁאִירַע לוֹ הַדִּין וַיֵּצֵא חֲטִיב מְב"ד שֶׁל מִשָּׁה הַתְּחִיל לְחַרְף וְלַגְדָּף הִיפָּף מִמ"ש חו"ל לִיזוּל וְלִזְמַר, כו' וַצְדִקוֹ יִחַדְדוּ ב' הַדְּבָרִים דְּחַד גְּרִיר חֲבִירוֹ: ז) וְאֵלָה יָמֵי שְׁנֵי חֵי אֲבָרְהָם אֲשֶׁר חֵי.

עֵי מְהַרְשָׁא מְגִילָה דִי"א א'. וְלִכְאוּרָה שְׁנֵי תִיבּוֹת אֲשֶׁר חֵי מִיּוֹתְרִים וְרֵאִיתִי לְפָרְשׁ דְּאִחוּ"ל דְּרֵאוּי אֲבָרְהָם לְחִיּוֹת ק"פ שְׁנֵים כְּמוֹ יִצְחָק אֵלָא שְׂמַת ה' שְׁנֵים קוֹדָם זְמַנּוֹ שְׁלֹא יִרְאָה שְׂעֵשׂוֹ יוֹצֵא לְתַרְבוֹת רְעוּת, וְא"כ אוֹתָן קַע"ה שְׁנֵים לֹא הִי כָּל יָמָיו הִקְצוּבִים לוֹ וְלָכֵן לֹא כ' שְׁנֵי חֵי אֲבָרְהָם קַע"ה שְׁנֵים כִּי בְּאֵמַת כָּל יָמָיו הִי יוֹתֵר מְזֵה, וְלָכֵן כ' וְאֵלָה כו' "אֲשֶׁר חֵי" קַע"ה שְׁנֵים.

וְע"ע בְּבִינָה לְעֵתִים דְּרוּשׁ נ"ט אֲרִיכוֹת בְּזֵה. וְא"ש ג"כ ב'פ' בְּרֵאשִׁית (ה' ה') וַיְהִי כָּל יָמֵי אָדָם אֲשֶׁר חֵי דְאָדָם נָתַן מִשְׁנוֹתָיו לְזוֹד, וְעֵי מְד"ר נְשָׂא פִי"ד וּבַפְּדֵר"א פִי"ט: ז) וְאֵלָה שְׁנֵי חֵי יִשְׁמַעְאֵל.

רַש"י לְמָה נִמְנּוּ שְׁנוֹתָיו. עֵי בְּמַגִּילָה דִי"ז וּפְרַש"י פִּינּוֹן דְּרִשְׁעָה הוּא וְע"ש בְּמַהֲרָש"א אַע"ג דֵּאִי בְּב"ב דְּט"ז ב' דְּעֵשָׂה תְּשׁוּבָה וְלַעֲלֵל בְּרַש"י פְּסוּק ט' מ"מ פִּינּוֹן דְּהִי רִשְׁעָה

מעיקרא למה נמנו שנותיו, וכרש"י אי' ג"כ במד"ר שם, ועי' בע"י דפוס ווילנא, ובהגהות אהבת איתן ב"ב סי' ל"ה.

דבטורי אבן מגילה הק' ארש"י שם דאיך הרשיע את הצדיק, וכבר הק' המהרש"א, ומיהו אי' בסנהד' ק"ד א' וספרי האזינו, וילקוט תהלים סי' מ"ט, דאין אברהם מציל את ישמעאל וע"כ דלא עשה תשובה וכ"כ תו"י יומא.

ונר' דנה דעת ר"י במד' ג' נקראו בשמם עד שלא נולדו. ותמה במשנת ר"א דאמאי לא חשיב ישמעאל וי"ל דס"ל דלא עשה תשובה ולא חשיב רק צדיקים, וא"ש האי דמגילה, ומדרש ס"ל כמ"ד דלא עשה תשובה ובהכי א"ש דלא פרש"י כן ביבמות דס"ד אמירא דר' יוחנן ועשו"ת בגן ציון סי' מ"ט מ"ש על קו' הט"א הן במדרש פליגו אמוראי.

דרלב"ח תי' כגמ' שאלנו במגילה לניחוס שנותיו של יעקב ועוד כ' תי' ב' ע"י שבא למדבר לגמול חסד לאביו. ונה כעין הסוגא דב"ב דט"ז שעשה תשובה בקבורת אברהם, ולכן ל"ק מסתירה די"ל דגם גמ' דילן פליגו אמוראי בזה.

ועל רש"י ל"ק מסתירה דפ"ט דדרכו להביא מדרשים חלוקים. אכן בל"ז י"ל דאין סתירה פלל דאפי' עשה תשובה מ"מ הקו' במקומה למה נחננו שנותיו ע"פ המדרש, ויהי ימי שרה זש"ה יודע ה' ימי תמימים מה הם תמימים אף שנותיהם תמימים פי' דימי חיים לא מקרי רק מי שחי בתמימות, וכמו שפי' האלשיך ויקרבו ימי ישראל למות דכל שנותיו הי' נצבים אחד מהם לא נעדר, ולהיפך הרשעים בחייהם קרוים מחים, דחיייהם לא נקראו חיים באמת, ונה מה שהק' למה נמנו כו' דאף שעשה תשובה מ"מ כל שנותיו הי' ברשעות וע"ז תי' שבאמת לא נמנו בשבילו בענין זה רק לידע פמה הי' בחיים על האדמה לניחוס שנותישל יעקב ע"ש, והנה במח"כ לא חידש פלוס שכ"כ המהרש"א וכמש"ל.

ועי' בהגהות הג"מ מתתיהו שטראשון בש"ס דווילנא בב"ב שכ' ג"כ ככל הג"ל והביא ג"כ תוס' ישנים יומא דל"ח ב' וא"ת למ"ד בסנהד' ק"ד אין אברהם מציל ישמעאל איך קראו צדיק, ובשו"ת בש"ר וכס"ד לא הביאו את התו"י, אבל לפי הגי' ביבמות ס"ד ומ"ש היפ"ת הא לית לי' קיום, וערמב"ן ריש פ' חיי שרה, ורא"ם כ' גבי ישמעאל שנכתב בו שנה בכל פלל וכלל, הוא לחלק שנותיו לומר שלא הי' פולם שוונים וטובים, ועי' בנח"י שם, ובגליון הש"ס שציין לתוס' ישנים דיומא וסנהד' ותורת חיים שם.

וע"ע שו"ת הרשב"א ח"ה סי' מ"ט: ועי' שו"ת מבי"ט ח"א סי' רע"ו דאין ראוי לקרות שם אדם או נח או שם נעבר שאין לקרות שם רק מאברהם ואילך, ושם אליעזר אינו על אליעזר עבד אברהם שהוא ארור ורק על אליעזר בן משה ע"ש ועשו"ת בשמים ראש סי' ק"ל וז"ל ובעיקר השאלה כיצד קורין ישמעאל.

אין אנו צריכים לדברי המדרש שעשה תשובה דכל ששמותיהם נאים ומעשיהם פעורים השם ניתן מעצמו לקרות, אבל בשם פעור או שאין לו הוראה נעימה מתוך שנתלבש בה רשע סימנא מילתא הוא עכ"ל וע"ש בכסא דהרסנא, ובכנה"ג יו"ד סי' רס"ה הקשה על המבי"ט דמצינו באמוראי ר' בנימין בן יפת.

ועמ"ש בזה בשם הגדולים אזילאי מערכת גדולים א' אות ל"ד: שם ויגוע רש"י ל"ג רק בצדיקים עי' בס' בכור שור ב"ב דט"ז דיל"ד דאין דרף רש"י רק לתרץ מה דק' בקרא,

וה"נ קשי' לי' יתירא דוּיגְנֵעַ וּמְתַרְץ דְּאֹרְחָא דְקָרָא בְּצַדִּיקִים, וְהוּ"ל לְפָרֵשׁ פְּהָ קוֹדֵם זָה בְקָרָא דְאַבְרָהָם וְאִי לְאַשְׁמַעֲיָנוּ דְגַם יִשְׁמַעְאֵל פְּשָׁה תְּשׁוּבָה כְּבָר פִּרְשׁ"י לְפָנֵי זָה, וְי"ל דְּרַשׁ"י פִּי' אַח"ז פָּאן כ' עַל פְּנֵי כָל אֲחֵיו נָפֵל וְלִהְלֵן אֹמֵר יִשְׁכּוֹן, עַד שְׁלֵא מֵת אַבְרָהָם יִשְׁכּוֹן וּמִשְׁמַת כ' בִּיָּה לְשׁוֹן נְפִילָה, וְיֵשׁ מְקוֹם לְחֵלֶק ע"ז וּלְפָרֵשׁ טַעַם אַחַר רַק דְּבִהּוּת יִשְׁמַעְאֵל צַדִּיק וּבַעַל תְּשׁוּבָה כ' לְשׁוֹן יִשְׁכּוֹן, וּבִהּוּתוֹ רְשָׁע כ' נְפִילָה.

רַק דְּאִיפְכָּא מְבַע"ל לְמִיכְתָּב מְעִיקְרָא נְפִילָה וְאַח"כּ יִשְׁכּוֹן דְּהָא מְעִיקְרָא רְשָׁע הָיָה וּלְבִסּוּף עֲשָׂה תְּשׁוּבָה, וְע"ז י"ל דְּדִילְמָא אַחַר תְּשׁוּבָה חֲזַר לְסוּרוֹ וּנְשָׂאָר בְּרַשְׁעוֹ וְלִהְכִי כ' מְעִיקְרָא יִשְׁכּוֹן וְסוּפוֹ נָפֵל שְׁחֲזַר לְסוּרוֹ, לְהִכִּי פִרְשׁ"י אַקְרָא דְוִיגְוֵעַ אִין גְּוִיעָה כּו' דְּמוּכַח מְפָאן בְּפִשְׁטוּת שְׁסוּפוֹ עַד יוֹם מוֹתוֹ הִי צַדִּיק, וְא"כּ הִשְׁתָּא א"א לִפ' בְּטַעַם יִשְׁכּוֹן וְנָפֵל דְּכַשְׂיָהּ צַדִּיק יִשְׁכּוֹן וְכַשְׂיָהּ רְשָׁע נָפֵל דְּאִיפְכָּא מְבַע"ל אֵלָּא דְּעַד שְׁלֵא מֵת אַבְרָהָם וְכו'.

וּבִס' מִיָּי תְּרַגּוּמָא כ' עַל הַרְמַב"ן שֶׁכ' דְּרַשׁ"י כ' ל"נ גְּוִיעָה רַק בְּצַדִּיקִים. וּבִב"ב הִק' וְהָא דוֹר מְבוּל כ' גְּוִיעָה וְיִגְוֵעַ כָּל בְּשָׂר הָרוֹמֵשׁ עַל הָאָרֶץ וְכָל אָדָם אֲשֶׁר בָּאָרֶץ יִגְוֵעַ, וּמְתַרְץ גְּוִיעָה וְאַסִּיפָה קְאָמְרִי כּו', וְכ"ד אֹנְקֵלָס וְאַיְתִּינְגֵד וְהוּא הָעֵילוּף פְּלִשׁוֹן אִיְתִּינְגִיד וְאַיְתִּיפַח (פְּסָחִים נ').

ב"ק ס"ז.

(וְנָא' בְּנֵי מְבוּל כּו', וְדַע מ"ש בְּרַמְב"ן וְיִגְוֵעַ כָּל בְּשָׂר וְכָל הָאָדָם אֲשֶׁר בָּאָרֶץ יִגְוֵעַ לִיתָא בְּגַמ' שׁוּם קָרָא, וְדַע עוֹד דְּבַפ' לִיתָא פְּהָ אֵלָּא וְיִגְוֵעַ כָּל בְּשָׂר כּו' וְכָל הָאָדָם, וְרַמְב"ן מְעַתִּיקוֹ לְצוּרָה עֲנִינּוּ, אֲבָל ק"ל לְמָה לֹא מִפ' רַמְב"ן לְעֵיל בַּפ' ח' דְּכ' וְיִגְוֵעַ וְתַרְגּוּם אִיְתִּינְגִיד, וְעו"ק בְּמִתּוּשְׁלַח דְּהִי צַדִּיק (בְּסִנְהֵד', צ"ט ב') וּבְנַח לֹא כ' וְיִגְוֵעַ.

וּבִיּוֹסֵף דְּכ' וְיָמֵת י"ל דְּסַבְת מִיתָתוֹ דְּנִהַג עֲצָמוֹ בְּרַבְּנוֹת עֵי' בְּרַכּוֹת נ"ה א' וְסוּטָה י"ג ב'. וּבְזָה יוֹבֵן הָא דְּשָׂאֵל ש"ס מְפָנֵי מַה מֵת יוֹסֵף קוֹדֵם לְאַחֵיו, וְלֹא מְצִינּוּ שְׂאֵלָה זֹה גַבֵּי יַעֲקֹב שְׁמַת קוֹדֵם לְעֲשׂוֹ (סוּטָה י"ג ב') וְדוּמָה לְזָה.

וּבְמִשְׁהָ דְּלָא כ' וְיִגְוֵעַ י"ל דְּעִיקָר מִיתָתוֹ יַעֲזֵן לֹא הָאֲמַנְתֶּם (שְׁבַת נ"ה ב') וְגַם בְּאַהֲרֹן כּו': שְׁם בְּרַמְב"ן וְיִגְוֵעַ יְכוּל יִשְׁלַם חֲמֵשׁ נְגִידִים וְכו' וְעֵי' בְּהִגָּהוֹת מֵהַר"ץ חֵיּוֹת ב"ק דַּס"ז, כ' רַמְב"ן יְכוּל יִשְׁפִּים חֲמֵשׁ נְגִידִים (לְפָנָיו הִי הַגִּירָסָא פְּהָ) ט"ס נָפֵל בְּרַמְב"ן וְצ"ל יְכוּל יִשְׁלַם וְכוֹנְתוֹ עַל סוּגְיָא שְׁלָנוּ דְּנְגִידִים מְשַׁמַּע גְּוִיעִים כַּמ"ש לְפִרְשׁ"י פָּאן וּמְצָנָה לְתַקּוֹן בְּרַמְב"ן.

וּמ"ש רַמְב"ן יְכוּל יִשְׁלַם ה' נְגִידִים, וּבְש"ס שְׁלָנוּ לֹא נֶאֱמַר רַק יְכוּל יִשְׁלַם נְגִידִים. עֵי' עָרוּף עָרָה נְגִיד וְכֵן בְּתוֹס' לְעֵיל דַּס"ו א' ד"ה טְלָאִים שְׁהִבִּיאוּ פְּנֵלֵם הַגִּירָסָא כְּמוֹ שְׁהִי לְפָנֵי הַרְמַב"ן יִשְׁלַם ה' נְגִידִים: פְּרַשְׁתָּ תוֹלְדוֹת יֵט) א"ת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם וְגו'.

רַשׁ"י יַעֲקֹב וְעֲשׂוֹ הָאֲמוּרִים בְּפִרְשָׁה. וְתַמּוּהָ מַה בְּעֵי רַשׁ"י בְּזָה עֵי' בַּס' בְּנִין שְׁמוּאֵל דְּבַסוּטָה דַּכ"ו א'.

יֵשׁ פְּלִגְתָּא לְחַד מ"ד אִם הִיְתָה עֲקָרָה נְפִקְתָּהּ, וְלְחַד מ"ד אִם הִי יוֹלְדָתָא יוֹלְדָתָא ב' וְכו', וְאִי בַמְד"ר דְּשָׂרָה נְפִקְתָּהּ מִחַמַּת שְׁנִלְקַחָהּ לְפָרְעָה וְאַבְיִמְלֵךְ, וּבְדִין הוּא וְנִקְתָּהּ וְנִזְרַעָה

זרע, ורבקה ג"כ ע"י שְׁנֵי חֲשָׁדָה מְאֻלְיָעוֹר נִפְקְדָה, וז"ש וא"ת יִצְחָק שְׁנֵי נִפְקְדָה רַבְּקָה מִחֲמַת שְׁנֵי חֲשָׁדָה מְאֻלְיָעוֹר, וע"כ משום דאם הי' עֲקָרָה נִפְקְדָת, א"כ ה"ה שְׂרָה נִפְקְדָת מִחֲמַת חֲשָׁד, וְשִׁפְרֵי אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, אִךְ דִּילְמָא כַּהֲמ"ד הִב' דִּיּוֹלְדָת א' יוֹלְדָת ב' וא"כ בְּאֵמַת זֶה הָיָה הַשְּׂכָר שֶׁל רַבְּקָה, אֲבָל אִם הָיָה עֲקָרָה אֵינָה נִפְקְדָת, וְעַד יֵינן הָרִינוּן עַל שְׂרָה, ע"כ פִּרְש"י יַעֲקֹב וַעֲשׂוּ וְהִי א' רָשָׁע, וא"א לומר דְּהָיָה הַשְּׂכָר לְרַבְּקָה שֶׁתֵּלַד בְּוֹ רָשָׁע, וע"כ כַּהֲמ"ד הִיא אִם הִי עֲקָרָה נִפְקְדָת א"כ גַּם שְׂרָה נִפְקְדָת מֵאַבְרָהָם.

ובס' לק"ש כ' דאי' יִצְחָק שֶׁהִי צָדִיק בְּוֹ צָדִיק מִפְחוּ נוֹלַד יַעֲקֹב, וְרַבְּקָה שֶׁהִי בֵּת רָשָׁע מִפְחָה נוֹלַד עֲשׂוּ, וז"ש וא"ת יִצְחָק בְּוֹ אַבְרָהָם. אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק וְלֹא מֵאַבְיִמְלֶךְ, וּמוֹכַח זֶה מִשׁוּם יַעֲקֹב וַעֲשׂוּ הָאֲמוּרִים בִּפ', דְּאִי מֵאַבְיִמְלֶךְ ל"ה יִצְחָק בְּוֹ צָדִיק, וְהִי בְּדִין דְּשִׁנְיָהּ הִי רְאוּיָם לְהִיּוֹת רָשָׁעִים.

נְעוּד הוֹבָא דְאִי בַע"ז דְנ"ד ב', הָרִי שְׁגוּל סָאָה חִיטִין וְנִרְעָם בְּדִין שְׁלֵא יִצְמִיחַ אֱלָא עוֹלָם כְּמִנְהַגוּ נוֹהֵג, וְכ' הַמְּפָן שֶׁהַקָּב"ה אֵינוֹ מְבַטֵּל הַטְּבַע. אֲבָל לַעֲשׂוֹת גַּם חוּץ לְדַרְוֹ הַטְּבַע אֵינוֹ עוֹשֶׂה דָּלָא עֲבִיד נִיפָא לְשִׁיקְרָא.

וגם אָמְרוּ חֲזו"ל מִמְזוֹר מְהֻרָאוי שְׁלֵא יוֹלִיד, אִךְ בְּשִׁבִיל שׁוֹטָה זֶה יִשְׁתַּנּוּ סְדְרֵי בְּרֵאשִׁית וְאִךְ מִדְּהוֹלִיד ב' יַעֲקֹב וַעֲשׂוּ וּל"ה בְּדַרְוֹ הַטְּבַע ע"כ דִּיִּצְחָק כְּשֶׁר הִי וּבַכַּת"א כ' דְּעִיקָר תְּלוּנָת לְצַנִּי הַדּוֹר הִי מִשׁוּם שֶׁהוֹלִיד א' צָדִיק וְרָשָׁע וְאָמְרוּ דְּצָדִיק מִצַּד שְׂרָה וְרָשָׁע מִצַּד אַבְיִמְלֶךְ, וּבְאֵמַת יֵשׁ טַעַם אַחַר דִּכ' בַּבַּע"ה ט (חֲזִי שְׂרָה כ"ד כ"ט) וְלְרַבְּקָה אַח וְשִׁמוֹ לְבָן שְׁכָל הַנוֹשָׂא אִשָּׁה יְבָדוּק בְּאַחִיָּהּ, וְלָכוֹן יִלְדָה בְּוֹ אֶחָד רָשָׁע.

וז"ש וא"ת יִצְחָק יַעֲקֹב וַעֲשׂוּ, וּמִזֶּה נוֹלַד הַלְעוֹז כַּנ"ל וְאָמַר אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, וּל"ק לָמָּה נוֹלַד עֲשׂוּ כִּינּוֹן דְּשִׁנְיָהּ הִי צָדִיקִים, וְתִי' נִיְהִי יִצְחָק כו' רַבְּקָה אַחֹת לְבָן, זֶה גֵרָם שְׁיִהְי' א' מִבְּנֵי רָשָׁעִים, וא"ש דְּהִנֵּה כ"מ אֱלֹהִים פּוֹסֵל רֵאשׁוֹנִים וְאֱלֹהִים מוֹסִיף וְלִמְעַלָּה כ' תּוֹלְדוֹת יִשְׁמַעֲאֵל וְהוֹל"ל בְּיִצְחָק אֱלֹהִים תּוֹלְדוֹת לְפָסְנֵל רֵאשׁוֹנִים, וְלִזֶּה פִּרְש"י יַעֲקֹב וַעֲשׂוּ וא"כ א"א לְמִיפְסֵל דְּגַם בְּתוֹלְדוֹת יִצְחָק הִי אֶחָד רָשָׁע וְלָכוֹן כ' וְאֱלֹהִים: עוֹד רְאִיתִי דְּלָכוֹן נוֹלַד יִשְׁמַעֲאֵל מֵאַבְרָהָם לְשִׁאֲוֵב הַנְּהוּמָא שֶׁהִי עוֹד מִתְרַח, ועי"ז יִצָּא יִצְחָק מְזוֹנֵק וְכוּן עֲשׂוּ כְּדִי שְׁיִצָּא יַעֲקֹב נְקִי, אִךְ, צ"ע לָמָּה יִשְׁמַעֲאֵל נוֹלַד זְמַן רַב קוֹדֵם וּמֵאַשָּׁה אַחֲרָת, וַעֲשׂוּ נוֹלַד בְּיַחַד עִם יַעֲקֹב וּבְשִׁלְיָא אַחֲת, וי"ל כְּמוֹ בְּצִירוּף פְּאֶשֶׁר יֵשׁ פְּסוּלָת בְּזִהָב צוּרְפִין בְּאוֹר וְנִפְרֵד הַפְּסוּלָת, אֲבָל אַח"כ פְּשִׁיזָהָב נְקִי רַק שְׁרוּצִין לְזַקְקוֹ יוֹתֵר שְׁלֵא יִשְׁאָר בּוֹ שׁוּם שְׁמֵץ פְּסוּלָת, אִזּוֹ נוֹתַנִּין לְכוֹר פְּסוּלָת אַחַר כְּמוֹ עוֹפְרָת וע"י הַהִזְתוּף הַעוֹפְרָת מְקַבֵּל אֱלֹהִים כָּל חֲלָקֵי הַפְּסוּלָת מִזִּהָב שְׁנִשְׁאָר, וְנִמְצָא שַׁע"י הַפְּסוּלָת הַעוֹפְרָת הִיא פְּעוּלָה לְשִׁאֲוֵב כָּל הַנְּהוּמָא מִזִּהָב הַנִּשְׁאָר מִצִּירוּף הָרֵאשׁוֹן, וּכְשֶׁנוֹלַד יִשְׁמַעֲאֵל יִצָּא יִצְחָק נְקִי אִךְ ל"ה מְזוֹנֵק בְּלִי שׁוּם שְׁמֵץ וע"י יַעֲקֹב הִי צִירוּף אַחַר צִירוּף, וְהִי גִצְרָף לְהִיּוֹת עֲשׂוּ בְּיַחַד עִם יַעֲקֹב בְּשִׁלְיָא אַחֲת, וַעֲשׂוּ בְּלַע כָּל הַפְּסוּלָת וְנִשְׁאָר יַעֲקֹב נְקִי לְגַמְרֵי, וז"ש רִש"י יַעֲקֹב וַעֲשׂוּ וְכוּ' דִּהִי בְּיַחַד.

ובס' מִרְפָּא לְנִפְשׁ כ' עִפְמ"ש דְּאַבְרָהָם הִי חֲסֵד יִצְחָק עֲבוּדָה יַעֲקֹב תּוֹרָה. ועמ"ש"ל בִּפ' לָף (י"ב ב'), ואִי בְּמַגִּילָה ג' א' ת"ת נְדָחָה מְקַרִּיאת הַמַּגִּילָה, וְכ"ש מְפָנִי עֲבוּדָה, וְעֲבוּדָה נְדָחִית מְפָנִי מֵת מְצוּנָה, הִינּוּ גַמ"ח וז"ש וא"ת יִצְחָק הִינּוּ יַעֲקֹב שְׁמַרְמֵז עַל הַתּוֹרָה לְפַעְמִים נִקְרָא תּוֹלְדָה נִגְדַּד עֲבוּדָה שֶׁת"ת נְדָחָה מִעֲבוּדָה, אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק לְפַעְמִים

עבודה ג"כ נקרא תולדה, היינו נגד מת מצוה שהוא גמ"ח שעבודה נדחית ממנה ע"ש, ועי' קובץ דרושים חוב' ה' סי' כ' הביא אלשיך על הפ' אבשלום בני בני.

דכל המלמד בן אחר פאלו ילדו. ובל"ם פשמלמד בנו יתכן לקרות בנו ב' פעמים א' בעצם והב' מה שלמדו, ומשו"ה קרא דוד לבנו ב"פ בני ע"ש.

ונה פי' אא"ז הגה"ק ר' יעקב מינזליש ז"ל האבד"ק פיעטרקוב. א"ת יצחק בן אברהם שהי' בנו בעצם, אח"ז אמר אברהם הוליד פי למד אתו והוי פילדו, וז"ש המדרש גיל גיל אבי צדיק ויולד חכם ישמח בו עש"ה.

וע"ע בחוברת ט' סי' ט' בס' הדודאים: ובחנ' על דרוש הבאתי הא שכ' א"ת יצחק. יצחק בן אברהם, אברהם הוליד את יצחק וכתוב וא"ת ישמעאל בן אברהם אשר ילדה הגר, וכ' וינסף אברהם ויקח אשה וישמה קטורה כל אלה בני קטורה.

דג' מיני בנים הי' לאברהם: יצחק הי' לכבוד לאביו ומיניחס עמו. ואברהם מיניחס ג"כ עם יצחק בנו.

לא כן עם ישמעאל הוא הנה בן אברהם והי' עוד מיניחס עצמו שיש לו אב אברהם, אבל אברהם לא הנה מיניחס עצמו עם בנו ישמעאל, אבל במדרגה פחותה עמדו בני קטורה שהם לא יחסו עצמם אף עם אברהם אביהם.

נרק אלה בני קטורה. והענין נכון מאד ועי' בחה"ת, ובאר מיסתיים ופרדס דוד מספרים מאחד שהי' לו בן באמעריקא וכתב האב לו שכתב לו האמת ע"ד הנהגת ביתו בעניני יקרות.

הבן שהי' טרוד בעסקי' פתב לשון קצרה. שהוא בטוח בעדו.

גם בעד נכדו ומסופק בבני' וד"ל, והי' פחידה סתומה מכתבו, אבל לכוף הבין האב פוננתו. שהוא בטוח בעדו שישאר יהודי נאמן לעדתו, פן בטוח בנכדי' שיהי' גוים גמורים.

אבל רק מסופק בבניו מה יהי' עד סופם: שם רש"י לצניי הדור כו' קלסתר וכו' עי' בס' מכלל יופי דף ז' הק' המפן' מה ראי' הלא לדעת המחקרים בני זנונים המה יותר דומים לבעל לפי שמהרהרת בבעלה בשעת זנות, (ועי' בזה בס' תולדות יצחק פאן) וי"ל עפמ"ש בסוטה דכ"ו ונזרעה זרע אם הי' עקרה נפקדת אר"י א"כ יסתרו כל עקרות אלא אם יולדות שחורים יולדות לבנים, וזה"פ לפי שלצניי הדור אמרו מאבימלך ר"ל ממעשה אבימלך נתעברה שפאתה לידי חשד בדין שתטול שכרה, פדאי' במד' וה' פקד כו'.

זו שנכנסת לביתו של פרעה ואבימלך אינו דין שנפקדת. ואפי' שאין זה גנאי לשרה מ"מ גנאי לאברהם שלא מצדקתו זכה להוליד, אלא בדין שתטול שכרה.

ונה תינח לר"ע אבל לר"י ל"ש זה לכן הראה ה' דעת ר"י אמת יולדות שחורים כו' ונצר קלסתר פניו דומה לאברהם שהי' יפ"ת וזיו איקונין של אברהם הי' אור זיו פניו של אדם הראשון זה מן הדין לר"י, ומאין לה זכות.

א"ו זכותו של אברהם גרמה להוליד שהוא למעלה מן המזל, ואז העידו הכל אברהם הוליד את יצחק ר"ל בזכותו נולד יצחק ומה שהי' יפ"ת משום בוששה שגלה שהי' לה מאבימלך. ובנח"ק כ' דק' הלשין ליצני הדור זהו"ל רשעי הדור.

וי"ל דל"ה רשעים ונדעו פי יצחק נולד מאברהם רק פי בעבור שהתפלל אברהם על אבימלך נענה הוא תחלה ונפקדה שרה, וז"ש מאבימלך מסיבת אבימלך. אף מפקי לה בלשון לצנות.

והפתאים סברו שהוא כפושט הדברים לכן צר קלסת"פ. וכ"כ בס' טירת פסוק.

וע"ש שהביא בעה"ט תצא (כ"ג כ') לא יבא פצוע דפה וסמיה לי' לא יבא ממזר לומר שממזר אינו מוליד. וק' דראינו שממזרים יולידו וכמ"ש הוא ענה וכן באלופי עשו, וי"ל דה"ד בישראל ממזר אינו מוליד ואברהם משגימול הי' לו דין ישראל, וז"ש א"ת יצחק אף שהיה לו דין ישראל ואיך הוליד יצחק אם לא שאברהם הוליד את יצחק, ולכן יצחק ג"כ הוליד שהי' זרע קודש מאברהם, וע"ע בהקדמה לשו"ת משיבת נפש שכ' ג"כ פנ"ל דלא עביד רחמנא גיסא לשיקרא לכן בלידת שרה הי' גם ופלא ואין להרהר מאבימלך ולכן הי' אמותינו עקרות שלא יהי' הרהור ח"ו שהולידו בעבירה ועתה נסתם פי המקטרגים ע"ש דרוש נכון ע"ז וע"ע בתורת משה, ואדני פז, ואו"ש.

ובס' מעיני החכמה ב"מ דפ"ז: ועי' שו"ת שם אריה אה"ע סי' צ"א אשה ששקתה י' שנים ולא ילדה ויצא עלי' קלא דל"פ שזינתה וילדה אי חשבי' לבתו לכל דבר, ונהביא תוס' בקמות דל"ז א' ד"ה וזו. דנשים ששהו י' שנים אין לומר דרוב מתעברות ע"ש באריכות והעלה להמיר.

ועי' ג"כ בפתחי תשובה אה"ע סי' קנ"ו ססקכ"ו, ובנוב"י מ"ת אה"ע סי' ס"ט. ובהשקטות לשם ארי' הביא ראי' מרש"י פאן דרק ליצני הדור אמרו ולא הכשרים.

ואף דשקתה זמן רב עם אברהם ולא ילדה ואח"כ גלקחה לאבימלך ונתעברה אין לה פיעור גדול מזה, אפ"ה אין לחוש חלילה שמאבימלך נתעברה רק שהי' לעז מליצני הדור, וראי' מזה שאין לחוש פלל ע"ש.

ובס' בית שמואל הק' למה גבי לידת יצחק העיד אברהם הוליד את יצחק, ועוד מה בעי הפ' דהי' בן ס' שנה, וי"ל דביבמות ע"ח ב' דממזר ספק לא חי ודאי חי פדי שלא יתערבו בכשרים. אבל אי ידעינן שממזר לא יתערב, וא"כ האיה אמרו ליצנים מאבימלך איך יכול לחיות.

וצ"ל דהטעם הוא שלא יתערבו, ויצחק עקר הי' וא"י להוליד ויכול לחיות אבל וא"ת יצחק והוליד ושפיר מוכח דאברהם הוליד יצחק דאי מאבימלך היאך חי, אף ק' הא כ"ע ידעו דקודם לא נתעברה רק מעתה שגלקחה לאבימלך והוי ודאי וממזר ודאי חי.

ורק אי' בגמ' א' לס' שנה אנדרלמוסיא באה לעולם ומכלה ממזרים, ואי' טעם למה דוקא צ"ס שנה משום דיותר מס' שנה אין אדם זוכר וכמ"ש בכתובות ד' כ' ע"ב, וא"כ ממזרים ידעו נעשין ללא ידעו אחר ס' שנה לכה מכלה אותם, וזה מתרץ הפסוק דק' דילמא לעולם מאבימלך דהוי ודאי פנ"ל לכן אמר דיצחק בן ס' שנה ואחר ס' נעשו ידעו פלא

נדעו ואפ"ה חי מוכח דמאברהם נתעברה: כ) ויהי יצחק רש"י וכי עדיין ל"ה יודעין כו' עי' דרשות הראנ"ח שרגילים לתרץ דברי רש"י בכ"מ שהוא מזכיר קו' הפתוב בפירושו ואינו אומר פירושו סתם, והקו' מתורצת מאלי' פמנהגו בכל שאר דבריו, אלא שפאן ג"כ אינו מזכיר קו' בפ' שעיקר קו' הוא מהפסוק מאמר מפדן ארם בין הדבקים הול"ל בת תואלאחות לכן מפדן ארם, ונ"ל שקו' זו יתורץ עם קו' אחרת שיש אמעיקדא דדינא דמה בעי להשמיענו וצ"ל כפי' שדרשו חז"ל ויתנישב הפל דמשו"ה שינה בלשון כדי לדרוש דהי' רשע ומקום אנשי רשע.

וע"ש שביאר הענין דלבו של יצחק הי' נקפו דילמא ימשו אחריה וילכד ברשתה. גם על הבנים דרוב בנים הולכין אחר אחי אם.

לכן אמר דהי' בן מ' שנה וכן מ' לבניה ולא חשש שמא יטה אשורו, ומשום הבנים אמר שהתפלל לנכח אשתו כי עקרה היא ר"ל שיהי' הריון נגד ונכח אשתו טבע אשתו לא תתדמה אלי'.

או י"ל לנכח אשתו כי עקרה היא דבשלקמא אי הי' יולדת בטבע הי' שנייה רוב הולכין אחר אחי אם. אבל פאן הנה חוץ לדרך הטבע נרק בזכות יצחק העתר שיהי' זרעה נמשו אלי' ולא למשפחת רבקה עש"ה, ובס' נוי העמודים פרק כ"ו כ' וק"ל ענין יחס זה לא הו"ל למקרא להודיע בפ' תולדות במקום שמזכיר מתולדות יצחק.

פי יומר הי' נכון להזכיר זה בפ' חיי שרה במקום שהזכיר לקיחת יצחק אותה לאשה הי' להזכיר שבחה פדרה אין נושאין אשה אא"כ בודקין בה ובמשפחותי'. ואגב ינמתק לשון רש"י ולא למדה ממעשיהם, ולא עשתה פמעשיהם הול"ל, הענין דבא ללמד ששניהם הי' עקרים והנה הי' לרבקה לעשות ענין כדי שתוליד הי' לה להסתיר עצמה ויקנא לה בעלה ויקנים ונזרעה זרע, לכן מזכיר סדר היחס שלה אצל התולדה ופרש"י שלא למדה ממעשיהם לעשות פמשיטא שהצדיקת הזאת לא עשתה אפי' ללמוד ממעשיהם לענין יחוד עם איש זר גם זה לא עשתה ועמ"ש בזה בס' בית האוצר ח"א פלל י"ד עש"ה, ובס' בנין אריאל כ' דפרש"י פאן דלא כגמ' יבמות ס"ד ובתד"ה ונילף דמדרשים חלוקים נדעת הש"ס שהיתה עכ"פ י"ב שנה פשנשא, ונר' דמ"ש רש"י שהי' בת ג' לכאו' דלא כר"א דבתשרי נולדו אבות דהיינו אברהם ויעקב דבפדר"א אי' דעקדה הי' ביוה"כ ובו בפרק נולדה רבקה, א"כ הוי גשואי יצחק ורבקה בתשרי והמתין כ' שנ' ואח"כ התפלל ונפקדה ואח"כ ילדה לט' חדשים כמ"ש וימלאו ימי' ללדת א"כ א"א להיות שנולד יעקב בתשרי, פ' נר' לכאו', אבל י"ל דלא נפקדה רבקה מיד פשהתפלל אלא לאחר ג' חדשים.

ואז א"ש דנקא כר"א אבל לר"י דבניסן נולד יעקב לא א"ש דמתשרי עד ניסן ליכא ט' חדשים וכ' וימלאו, וא"כ רש"י בחנומש לר"א וגמ' יבמות כר"י, ומ"מ למדרש אליבא דכ"ע צ"ל שלא נענה מיד עד שהתפלל הרבה וכמ"ש רש"י והפציר בתפלה ונמשו ב' חדשים עד שנפקדה אבל אי"ל שהמתין עוד ג"ח דשמא פבר נתעברה אחר פלות הכ' שנה, ז"א דהרי עקרה הי' והאיך עלתה על דעתו להסתפק שמא מעוברת עש"ה: ובנו הר"ר דוד נ"י הקשה איך חלו הקידושין דקידושי קטנה אינם פלוס, ואמר דהרמב"ם פסק בפ"ט ה"י ממלכים דלא ניתן שיעורין לב"נ.

והפוסקים כ' דשיעור י"ג שנים שניעשה גדול הוא בכלל שיעורין הלמ"מ, ולדעת הסוברים דאבות קודם מ"ת הי' להם דין ב"נ א"ש דאפי' הי' קטנה הי' לה דין פגדולה דאין שיעור לב"נ, ועשו"ת חת"ס יו"ד סי' ש"ז שכ' דלענן שיעור גדלות בישראל.

י"ג שנה ובב"נ פל' ששכלו שלם, ועי' במנ"ח סוף מ' ק"צ דכן הדין לענן עריות דבב"נ תלי באם הוא פן דעת וגם רבקה הי' לה שכל פגדולה ועי' ג"כ פרא"ש סוף גיטין בשם ר"ח בהגיע לפלגות ראובן חקרי לב פגדולה הוי.

ועי' בתוס' סנהדרין ד"ע ע"א ד"ה בידוע שכ' דאע"פ שנתנו חכמים סימן בב' שערות בי"ג שנים ולקטנה י"ב, בדורות הראשונים שהי' ממהרין להביא שערות הי' זמן גדלות מקודם הרבה ע"ש וע"ע בשו"ת הרא"ש פל' ט"ז דשיעורי גדלות הם בכלל שיעורין ורק בישראל "ולא בב"נ" ועי' בעה"ת וישב (ל"ח א') ובפני יהושע בפתיחה לכתובות, ובתומים סי' ז' סק"ג, ובמ"ש בפ' וישלח (ל"ד כ"ה) עוי"ל דאבי' קיבל קידושין עבורה, ועי' קדושת לוי.

שפי' לא אוכל כו' פדי שאבי' יקבל קידושין טרם ימות ובקידושי מיאון לא רצה, ועמ"ש לעיל ובפ' חיי שרה. (כ"ד א'): כא) ויעתר.

רש"י הרבה והפציר בתפלה. ובת' יונתן ארום עקרא הנת עשרין ותרתינן שנין וק' דיצחק פן מ' שנה בקחתו רבקה.

ובן ס' הי' בלדת אותם, נמצא דהנת עקרה כ' שנה ועי' בפ' על יונתן שמוחק ותרתינן, וכן בס' מיני תרגומא, ובס' לשון הזהב כ' עפ"ד הב"ר פס"ב דרבקה הי' עקרה מעת שנולדה. ולפמ"ש רש"י (כ"ה כ"ו) על ויצחק פן ס' שנה.

הי' רבקה בעת לידת הבנים כ"ג שנים. דל ימי העבור פש' כ"ב שנה וכיון דמלידה הי' עקרה, וג"כ הי' מונמנת ליצחק כמ"ש רש"י סוף ויבא (כ"ב כ') שפיר אמר התיב"ע דהנת עקרה כ"ב שנין.

ובקובץ דרושים חוברת ד' סי' ל"א הובא בשם אא"ז הגה"ק מהר"י מייזלש ז"ל אבד"ק פיעטרקוב, דק' מתחילה כ' לנוכח אשתו ואח"כ כ' ומהר רבקה אשתו ומתחלה לא הנפיר שמחה, רק אשתו לבד, וי"ל דהקב"ה עושה נס שיתגדל שמו ברבים אולם מצינו בתנ"ל דשינוי השם גורם לבטל הגזירה.

"אברם אינו מוליד אברהם מוליד" ואם הי' אצל רבקה ג"כ שינוי השם ל"ה הנס גדול כ"כ שהרי פן דרכו לבטל הגזירה בשינוי השם, ולכן כ' התורה רק ומהר "רבקה" אשתו שגם בעת הריון הי' שמה רבקה וזה תגדיל הנם.

וכ"כ בס' דברי שלום עש"ה: שם רש"י זה עומד בזוית כו' וכן היא. עי' מהרש"א יבמות דס"ד.

וברא"ם פאן. ובכל הפרשה.

ובס' אהבת עולם דרוש ז. והנה צ"ב מדוע עמדו דוקא בזוית.

ועי' ס' מים חיים ע"פ גמ' ב"ב דכ"ה א' אריב"ל בואו ונחזיק טובה לאבותינו אנשי כנה"ג שהודיעו לנו מקום תפלה, דכ' וצבא השמים לה משתחוים. דשמש ונרח העומדים במזרח משתחוים למערב, ובנה יובן מחמת שהם עדיין לא ידעו מקום תפלה ורצו לצאת ימי ספק התחכמו לעשות ממ"נ.

ויצחק העמיד עצמו בקרן מערבית צפונית ורבה בקרן מזרחית דרומית, דממ"נ לאינה רוח שצריה להתפלל יעמדו. וכ"כ בד"רש משה: שם רש"י לו ולא לה.

שא"ד תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע לפיכך לו ולא לה, וק' למ"ל עוד הפעם לפיכך לו ולא לה, וכ' בס' קהלות ישורון דאי' בפרכות ד"ז א' צדיק וטוב לו צב"צ ורע לו צב"ר, רשע וטוב לו רב"צ ורע לו רב"ר, וכ' בס' צפנת פענח דאמאי ש"כר מצנה בהאי עלמא ליפא והלא מצינו בתורה שיש ש"כר דכ' אם בחוקותי תלכו ונתתי גשמית בעתם וכן נתנת א"י בש"כר התורה, ות' דזכות הרבים הוי בעוה"ז ועוה"ב וזכות היחיד אינו רק לעוה"ב, וגשמים וא"י בזכות רבים.

וכ"כ במהרש"א. וזה טעם צדיק וטוב לו צב"צ דזכותו וזכות אביו זה רבים דמיעוט רבים שנים.

וצב"ר שאין לו רק זכות עצמו וליפא ש"כר בעוה"ז, לפי"ז י"ל אפי' צב"ר לפעמים יש זכות דרבים ע"פ גמ' דברכות ב' שנקנסו להתפלל וקדם א' ולא המתין לחבירו טורפין לו תפילתו בפניו ולא עוד אלא גורם שכינה שתסתלק מיש"אל ואם המתין ש"כרו יראה זרע ויאריו ימים.

וא"כ אם הצב"ר יתפלל עם צב"צ והמתין תפילתו מקובלת וזכותו חבירו הוי רבים, ועוד יל"ד מה לשון א"ד תפלת צב"צ לתפלת צב"ר ולא אמר סתם א"ד צב"צ לצב"ר, ולהב"ל א"ש ויעתר לו ולא לה וצריה טעם, ואת"ל שהוא צב"צ ויש לו זכות דרבים משא"כ היא צב"ר, הלא אם צב"צ וצב"ר נקנסו להתפלל פאחד והמתין הוי גמי זכות רבים, לכן אמר שא"ד תפלת צב"צ תפילת דוקא כלו' שצב"צ קדם להתפלל ויצא ולא המתין.

וא"ש לפיכך לו ולא לה כלו' אף פאן נקנסו שניהם להתפלל, ודאי התפללה ויצאה ולא המתינה ואין פאן זכות רבים לפיכך לו ולא לה, ועי' ס' דרוש שמואל עפ"מ ש בתענית דכ"ג בחוני המעגל דהתפלל עם אשתו וענו לה מתחילה, ושאלו לו מ"ט א"ל דאשה נותנת ריפתא לעניא ומקרבת הנאתה, וש"מ אף דהוא הי' צדיק יותר ממנה מ"מ היא נענשה תחלה, וכאן ק' למה לא הלך יצחק להתפלל בש"ד כמ"ש ויצא יצחק לשוח בש"ד, ורק דצריה לתפלת רבה דמקרבת הנתיחה והתפלל עמה בזוית, וא"כ הי' ראוי שתקובל תפלתה מקודם.

וע"כ שא"ד תפלת צב"צ ובס' אמרי בינה הק' דהול"ל לתפלת צדיקת בת רשע דברבה מיי"ל דה' אמר לאברהם לה לה מארצה פאן א"א זוכה לבנים והוצרה לשנות מקומו לשנות המזל, ויצחק לא הוצרה לשנות מקומו והועיל תפילתו לשנות המזל, וצ"ל שא"ד תפלת צב"צ ואברהם צב"ר וזה פנונת רש"י ויעתר לו ה' וק' למה מועיל תפילתו ולא

הַנְּצָרָה לְשִׁנּוֹת מְקוֹמוֹ כְּמוֹ אֲבָרְהָם וְעַזְרָא שֶׁאֵל שֶׁאֵל דְּתַפְלַת צַב־צ וְאֲבָרְהָם הִיא צַב־ר לְפִיכָף לֹא וְלֹא לָהּ.

דְּהִיא הִיָּתָה ג"כ צְדִיקַת בֵּת רְשָׁע וְע"ע בַּע"נ וְלִקְוֵי שׁוֹשְׁנִים וְאו"ש: וְעַתְשׁוֹ הָרָא"ש כָּלֵל דְּשׁוֹנְשָׁאֵל אִם רְאוּי לְקַבֵּל ש"צ צְדִיק יוֹתֵר אוּ מִיִּחוּס יוֹתֵר וְהַשִּׁיב דְּמָה יִתְרוֹן בְּהִיחּוּס יוֹתֵר טוֹב לְקָרֵב הַרְחֻקִים, וְהַק' עֲלֵי מִיָּבְמוֹת ס"ד.

א"ד תַּפְלַת צַב־צ לְצַב־ר. וְכ' הַמְהַרְשֵׁ"ל בְּתִשְׁבֻּה דְּתַפְלַת צַב־צ טוֹב יוֹתֵר כְּשֶׁמְתַפְלֵל בְּעַד עֲצָמוֹ דְּזִכּוֹת אֲבוֹתָיו מְסִיעָתוֹ, אֲבָל כְּשֶׁמְתַפְלֵל בְּעַד אַחֲרֵים אֲדַרְבֵּה חֲשׁוּבָה בְּיוֹתֵר לְפָנֵי ה', מִי שֶׁמְנִיחַ מַעֲשֵׂה אֲבוֹתָיו וְהוֹלֵךְ בְּדַרְךְ יִשְׂרָאֵל.

וְעִי טוֹר או"ח סי' נ"ג וט"ז סק"ג ומג"א סק"ח מ"ש בְּזָה: וּבְמִשְׁלֵי (ג' ט') כְּבֵד אֶת ה' מִהוֹנָה פֶּרֶשׁ"י מְכַל מֵה שְׁחַנְנָה אִפִּי מְקוֹל, (אֵל תִּקְרָא מִהוֹנָה אֶלָּא מְגִירוֹנָה) הִנֵּה זֶה לֹא נִמְצָא בְּשׁוּם מְקוֹם. וְעִי בַב"י או"ח סי' נ"ג בְּשֵׁם שְׁבָוִלִי לְקַט וּבֵאֵה"ט אוֹת י"ב בְּשֵׁם פְּסִיקְתָא וְעִי בְּהַגְהוֹת מִהַגְר"ז מְרַגְלִיּוֹת עַל הַפְּסִיקְתָא.

וּבְתַנְיָא רַבְתָּא: (כב) וְיִתְרוֹצְצוּ. רִשְׁ"י כְּשֶׁעוֹבְרֵת עַל בֵּיהֶכ"נ וְכו' עִי בְּאֵר שְׁבַע סְנֵהֲדָרִין דְּצ"א וְהַקְשָׁה מֵהָא דְּהוֹדָה רַבִּי לְאַנְטוֹנִינוּס דְּמִשְׁעַת יְצִיאָה שׁוֹלֵט הִיצֵה"ר וְלֹא מִיְצִירָה דְּכ' לְפֶתַח חֲטָאת רוֹבֵץ, וִי"ל דִּישׁ ב' יֵצֵה"ר מְחַשְׁבֵּי וּמַעֲשֵׂי כַּמ"ש בְּגִדָה ד"ל ע"ב דְּלַמְדִּין עִם הַנֶּלֶד כֹּל הַתּוֹרָה וְכִשְׁיוֹצָא מִלְּאָף סֵטְרוֹ עַל פִּיו וְשׁוֹכַח הַכֹּל, וְכִיּוֹן שְׁיִכּוֹל לְלַמּוֹד בְּנֵדָאֵי יֵשׁ לוֹ שְׁכָל ג"כ לְבַחֲרוֹר בְּטוֹב וְלִמְאֻס בְּרַע ע"י הִיצ"ט שְׁבוֹ הַמְחַשְׁבֵּי, וְג"כ אִיפְכָא, וְה"נ יַעֲקֹב וְעָשׂוֹ כְּשֶׁלְּמַדוֹ הַתּוֹרָה בְּבֶטֶן בְּחַר יַעֲקֹב בַּתּוֹרָה וְלִכּוֹן פְּרָכְס לְצִאת לְקַיָּים הַתּוֹרָה, וְכֵן עָשׂוֹ לְפָנֵי ע"ז וְהַכֹּל בְּמַחְשַׁבְתָּם וְיִצְרָם שֶׁהִי לָהֶם בְּבֶטֶן, וְאַח"כּ בְּלִידָה בְּסִטְרַת הַמְּלֶאךָ שְׁכַחוּ מַחְשַׁבְתָּם הָרֵאשׁוֹנָה וּבָא לָהֶם יֵצֵה"ר הַמַּעֲשֵׂי הַמְּסִית לַעֲשׂוֹת רַע, אֲבָל קוֹדֵם לְכֵן הִיא לָהֶם יִצְרָה הַמְּחַשְׁבֵּי, וְעִי שׁו"ת זְכוּרֹן יְצַחֵק בַּח"ת.

וְקוֹל אֵלִי, וְשֵׁם מְשׁוּמָאֵל לְהַגְר"ש סְאֵלִיר ז"ל. וּבְאֶרֶץ חֲמֻדָה מִהַמְּלִבְי"ם, שְׁהִבִּיאוּ הָא דר"ש הַעֲמֻסוֹנִי, בַב"ק מ"א, קִידוּשֵׁין נ"ו, וּפְסָחִים כ"ג, דוֹרֵשׁ כֹּל עֲשֵׂין וְכִשְׁהַגִּיעַ לְאֵת הָא תִּירָא פִּירֵשׁ כו' וְלִרְש"י הַנֶּ"ל מְפָרְס לְצִאת כו' וְרַבְקָה לֹא הִיא יוֹדַעַת שְׁהֵם ב' עוֹבְרִין וְסִבְרָה שְׁעוֹבֵר א' הוּא וְיֵשׁ מְקוֹם לְהַרְהֵר ח"ו דִּישׁ ב' רְשׁוּיּוֹת פִּינוֹן דִּישׁ ב' הַפְּכִיִּים בְּנוֹשָׂא א', וְתֵאמֵר א"כ לָמָּה זֶה אֲנִכִּי ר"ל מ"ש אֲנִכִּי ה' אֶלְקִיָּה בִּי דְּבָרוֹת שֶׁהוּא נִגְדַּם מֵה שְׁאֵיבַר עַל לִי בְּרַצִּיעָה זוֹ, וְתִלְפֵךְ לְדָרוֹשׁ אֶת ה' הִיָּבְנוֹ אֶת ה' אֶלְקִיָּה תִּירָא, וְיֵאמֵר לָהּ ה' שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנָה א' צְדִיק וְא' רְשָׁע, וְאֵל יַעֲלֶה עַל לִבָּהּ שְׁיֵשׁ ח"ו ב' רְשׁוּיּוֹת, וְעִי בַבְּכ"י, וּבְנִפְלְאוֹת חֲדָשׁוֹת, וּבַס' פְּתַגְמֵין קְדִישֵׁין בְּאוֹת ס', וּבַהַקְדָּמָה לְשׁו"ת מִהַרְש"ם ח"א אוֹת כ"ז.

וְהַחֲת"ם כ' עַל רִשְׁ"י לָמָּה זֶה אֲנִכִּי עַל הַרְיֹן וְרַמְב"ן פִּי לָמָּה אֲנִי חֵי כָּלֵל, וִי"ל דְּתַרְנוּןִיָּהּ בְּהַדְדֵי א"ש דְּמִי שְׁאֵין לוֹ בָּנִים חֲשִׁיב כְּמַת, וְיִמִּי שְׁיִסוּרִין מוֹשְׁלִין עָלָיו כְּאֵלוֹ אֵינּוֹ חֵי, וְאַמְרָה מִמ"נ לָמָּה זֶה אֲנִכִּי אִם אֵין לִי בְּנָם הַנְּגִי כְּמַת, וְאִם יֵשׁ לִי יִסוּרִים אֵין חֵיּוֹתֵי חֵיּוֹת, וּבַס' יְשׁוּעוֹת מְלַכּוֹ לְהַגְאֹן מְקוֹטְנָא ז"ל אֵיתָא עַל וְיִתְרוֹצְצוּ פֶּרֶשׁ"י רִיעָה זוֹ א"י מָה הוּא, וִי"ל כִּי הָרֵאב"ע בַּפְּכ"ה כ' שֶׁהִיא לְפָלֵא שְׁנִפְתָּחוּ ב' הַשְּׁלִיּוֹת כְּאֶחָד דַּל"כ הִיאָהּ הִיא אֶפְשָׁר לְאֶחָד לְאַחוּז בְּעַקֵּב הַשְּׁנֵי, וּבְאַמַּת י"ל דִּיעֲקֹב וְעָשׂוֹ הִיא בְּשִׁלְיָא אַחַת וְעִי"ז אֶפְשָׁר

הי' לו לאחוז בעקב עשו, אף תאומים בשליא א' באשר תמיד המה ביחד בלי תנועות אז נדבקים זכ"ז והוא בריה של תיום שאנו רואים לפעמים, ולמנוע מזה היה מנפלאות הבורא פי הנוקדות תמיד נתרופצו וע"י תנועות ריצה הזו נשמרו שלא תדבקו ביחד, ובקובץ דרושים חוברת א ד' סי' כ"ט הביא דבברכות ד"י ע"א דחזקני' לא נשא אשה דחזי ברוה"ק דנפק מיני' בני דלא מעלי וישעני' השיב לו בהדי פבשי דרממנא למ"ל, ופי' ביע"ד דבאמת מנשה חזר בתשובה אח"כ רק דתשובתו לא נתקבלה רק ע"י חתירה מתחת כה"כ, ולא ראה זאת חזקני' ברוה"ק ולכן לא רצה לישא, וישעני' ראה בנבואה ונ"ל בהדי פבשי כו' דאין אמה רואה במקום סתר דיתקבל תשובתו ע"ש, ונראה מזה דאם הי' עומד ברשעו עד סופו הי' הצדק עם חזקני', וי"ל דלכו חשבה עלי לשכורה דעלי ראה פי בניו לא ילכו בדרכי' א"כ אין לה דעת דלמה לה להתפלל על בנים.

ורבקה ראתה פי מפרס בביהמ"ד ובע"ז וסברה שיהי' הכפרה במעשיו פעם צדיק ופעם רשע ואם בתחילתו יהי' צדיק ובסוף רשע וכל צדקותיו לא יזכרו נוח לה שלא תלד כלל, למה זה אנכי מתפלל על הריון ותלך לדרוש את ה' מה יהי' בסופו דאולי בתחילה יהי' רשע ולבסוף צדיק ונוח לה לילד, וע"ש בחוברת יו"ד סי' ט' בס' הדודאים: נאחי הרה"ג ר' שלמה זאב נ"י אחר דלקי הוסיפו לחזקני' ט"ו שנה (מ"ב כ' ו') ועי' יבמות מ"ט ב'.

עפ"מ שארוז"ל שרבקה הי' עקרה פדי שלא יראה יצחק בן בנו יוצא לתרבות רעות. בן חזקני' לא רצה לישא בנעוריה לפי שראה של"י לו זרעא מעלי, רצה להמתין עד סוף ימי' שלא יראה בבניו הרשעים, וא"ל ישעני' בהדי פבשי דרממנא ל"ל, שאם יהי' רצון ה' בכף יהי' כובש מעיינה עד עת ההוא, וכשעשה תשובה ונתקבלה תפילתו שלא יראה בבניו הרשעים הוסיפו לו ט"ו שנים כמו שהי' בעשו שהי' ט"ו שנה במיתת אברהם דכשנולד יצחק הי' אברהם ק' וכשנולד עשו הי' יצחק ס', נמצא הי' אברהם אז ק"ס וחי עד קע"ה, והי' עשו בן ט"ו, ואף שמבן י"ג נעשה בר עונשין, כ' המפן דבעיני העולם לא הוחזק לרשע עד בן ט"ו וה"נ בן, ובקו"ד חוברת ב' סי' נ' כ' ג"כ בן דאמרה למה זה אנכי דעל בן רשע אחז"ל בפ"ט מ"ז דב"ב בני רוכל תקברם אמם, ובמד"ר וישב פפ"ד, וע"ז ויאמר לה שני גוים בבטנה, וכמו שאחז"ל ע"ז די"א ע"א אנטונינוס ורבי שלא פסקו מעל שלחנם צנון וחרת לא ביהמ"ח וימוה"ג, והפשט י"ל דצנון בא לגרר תאות אכילה ולעזרו ובא על השלחן קודם אכילה שתפתח האצטמוכא, וחרת טבעו לעפל אכילה ובא אחר אכילה ובשום פעם לא יהי' שנים אלו יחד על השלחן פי טבעם שונות, ורק בבתי משתאות אשר זה הולך וזה בא, זה הולך לאכול וזה קם מאכילתו ואוכל חזרת לעפל, שתי אלה מונחים יחד על השלחן וכן הי' באברהם דהי' עוברים ושבים תמיד וכן ברבי שהי' זן חכמי ישראל, ב"ב ד"ה ומדרכיו למד אנטונינוס, וז"פ שני גיים אלו אנטונינוס ורבי שהרבו בהכנסות אורחים עד שלא פסקו צנון וחרת והי' תמיד על השלחן כמו באפנסניא בימוה"ח וימות החורף, וזה הי' גיחום לרבקה דיפוק גם מעשו זרעא מעליא כמו אנטונינוס, וזה שאחז"ל ע"ז ד"י ע"ב באנטונינוס לא יהי' שריד לבית עשו בעושה מעשה עשו: שם למה זה אנכי.

ערש"י בס' דברי יוסף פתב עפ"ד חז"ל נשים צדקניות ל"ה בפתקה של חנה ואין להם צער לידה, ואי' מפ"מ אמותינו עקרות שה' מתאנה לתפלתן של צדיקים, וזה פוננת

רבקה שאמרה אצלי יש שני הפכים בנושא א' עקרה וצער עיבור ואנכי לא ידעתי אם אני צדיקת ולזה הנני עקרה שה' חפץ בתפילתי א"כ למ"ל צער עיבור דצדקניות אין להם צער.

ואם אינני צדיקת א"כ למה הנני עקרה והצרכתי להתפלל וממ"נ למה זה אנכי: שם לדרוש את ה'. רש"י לביהמ"ד שיגידו מה יהי' בסופה, וערמב"ן דלא מצא דרישה אצל ה' רק להתפלל כמו דרשתי את ה' ונענני, וע' בהקדמה לשו"ת פתב סופר או"ח די"ל דרבקה לא ידעה וסברה שיהי' רק א' ויהי' נפשו חשקו בתורה לתכלית עוה"ז לעשות עטרה וקרדום אבל לא יהי' בו יר"ש וטוב הי' לה אם ל"ה לה כלל בנים, דהלומד שלא לשמה נוח לו שלא נברא ולנסות זה הלכה לביהמ"ד להתפלל ויהי' זאת הבחינה אם ב' הם בודאי הצדיק יפרנס לצאת להתפלל, אבל אם אחד הוא ויש בו רק תורה לבד לא יפרנס להתפלל, וכשראתה שפרנס אז הבינה כי ב' גוים בבטנה עש"ה.

והר"ן בדרושים השיג על רמב"ן שנשמט ממנו הפסוק ודרשת את ה' מאתו האחיה מחולי זה ועי' בקונן דרושים חוברת ד' סי' ל"א שהביא שנעלם במח"כ הר"ן דברי רמב"ן פ' יתרו (י"ח ט"ו) שהביא פסוק זה ופירש בו שהנביא בעת התפלה ידע אם החולה יחיה מחולי זה כענין רחב"ד אם שגורה תפילתי בפי ע"ש.

וע"ע בחוברת יו"ד סי' י"ב: ועי' רמתיים צופים ח"א אות כ"ו בשם הר"ב מפרשיסחא ז"ל על רש"י שדרשה מה יהי' בסופה, דכל ימי האדם היצר נלחם עמו ורבקה סברה שהוא נלד אחד רק שהוא נלחם עם היצר ע"כ הוא פעם כף ופעם כף, והלכה לדרוש מה יהי' בסופה מי יגביר על מי כי מי שיגבור בסוף הוא המנצח כמ"ש והי' עקב תשמעון שהפל הולך אחר העקב וסוף, וא"ל שיהי' שנים אחד צדיק מתחילתו עד סופו, וא' רשע ג"כ כן, וע"ע שם ברמ"צ ח"ב אות ז אריכות בזה, והקיצור אף דהי' ביחד בבטן מ"מ יעקב לא שמע רק הדיבורים הקדושים וכמ"ש ביומא פ"ב ב' לחשו לה שיוה"כ היום ולא שמעו ונפיק מינ' שבתאי אוצר פרי וקרי עלי' זורו רשעים מרחם ע"ש, ומחמת שיעקב הי' שכן לרשע הנה הי' רוצה להרחיק א"ע משפן רע, ואף שידע שאם יצא שלא בזמנו יהי' נפל אעפ"כ מסר עצמו על קידוש השם, אף לא רצה לספן אמו בצאתו שלא בזמנו וסבל סרחון עשו, ולא נפעל כלל מעשו, וזה פלא שידוע שתאומים ישתוו בטבעם אעפ"כ הם לא הי' שונים אדרבה הם הפכים.

וישראל הם ביישנים רחמנים גומלי חסדים, וכן היום כשאנו שומעים שיש צדיק באיזה מקום אפי' רחוק מפרפסים להתחבר עמו וזה סימן שהוא מזרע יעקב עש"ה: ובס' פני אריה זוטא כ' על רש"י דעשו מפרנס לצאת בפתחי ע"ז וידעה דהוא רשע, וגם הי' מבקש להרוג אמו והני פרוצה ומותר להרוג והלכה לדרוש את ה' אם מותר להרוג.

פי אמרה למה זה אנכי, כי אנכי בספנה, וא"ל ה' שני גוים ידוע מכתבי האר"י ז"ל איסור רציחה אפי' לעפ"ם שמא נפיק מינ' זרע מעליא. ואיתא בפ"ק דע"ז ד"י שנתן רבי לאנטונינוס צנון רמז לעקירת צנון בכל יום אחד, שיהרוג לחשובי דרומאי אחד אחד, אבל על מה ששאל כדת מה לעשות בבתו שעבדית איסורא שלח לו חסא דהיינו חזרת לרמז שיחוס עלי' ולא יהרגנה שלא יפרת זרעו.

הרי שעם הצנון רמז שלא יחוס עליהם ויהרוג לרשעים הקמים עליו, ובחסא רמז שעל זרעו יחוס. וא"ש תשובת ה' לרבקה שני גוים אנטונינוס ורבי הרי שעתידי לצאת ממנו זרע מעליא ג"כ.

וע"ז א"ל שלא פסקו צנון וחזרת לרמזים הנ"ל דצנון מרמז שיעקר הרשעים. אבל על זרעו יחוס אע"ג שאינם צדיקים וזה רמז החזרת הנקרא חסא שיש לחוס על בניו ומכ"ש בידוע שפיק מין זרע מעליא.

ובזה הזהיר לרבקה שלא תהרוג את עשו אע"פ שהוא רשע. ובח"ס כ' שדוהק שנתנבא על דור א' מזמני הגלות שהי' רבי ואנטונינוס.

אבל י"ל דכ' ואח"כ יצא אחיו משמע שהי' שיהוי קצת ביניהם ולא בבטן אם עקב את עשו, ואחרי הוא מן פלג, וי"ל דבמלאכת משפן לעולם שלחן קודם למנורה. וכתב התה"ד בבאורי מהרא"י פ' פקודי ששלחן מרמז על מחזיקי תורה והם מוקדמים כמו שמח זבולון בצאתהקודם ישפכר באנהליה, עד מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו, והטעם כי יששכר וזבולון או פהנים וישראלים שניהם אדונים זל"ז, וג"כ נכנעים זל"ז.

כי משועבדים הפהנים לישראלים שיקבלו מהם פרנסתם. אף הפהנים ות"ח הם נשואים והישראלים הם תחת הכנעתם.

כן יצירות יעקב ועשו הי' שיעקב וזרעו ממלכת פהנים ונשיאים, ועשו כזבולון נותן לפיו של ישראל, ויהי' כל ישראל כרבי בדורו. וכל עשו לעולם כאנטונינוס, אנטונינוס נהג כבוד לרבי.

ורבי נהג כבוד לו כמו לכל קיסר רומי, אף כל זה כשהי' בבטן אמם שני גוים. וע"כ הניח יעקב לעשו לצאת קודם כזבולון קודם ליששכר.

אף משיצא ראשו ורבו כ' ושני לאנשים ממעיה יפרדו, תיקף נתפרדו אלו לחיי עולם ואלו לתרפות דראון עולם. ואח"כ יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשו לעפבו שלא יצא ראשון, כיון שאיננו כזבולון א"כ יעקב קודם לו.

ועי' בקובץ דרושים חוברת יו"ד סי' י"ב מ"ש בזה הגאבד"ק מאנקטוב באמרי פהן: ובענין חיזוק התורה כ' עץ חיים הוא למחזיקים בה. בעת שאדם טובע אם יזדמן לו עץ אשר יוכל להנצל ע"י, יחזיק בשני ידיו לא ינתק העץ מידו, וז"ש ע"ח הוא רק למחזיקים בו בשתי ידיו בכל פחו.

ונדמה לעץ דאם זורע חיטים או דגן צריף מקודם לתרוש ושאר מלאכות ובשנה שניה ג"כ כן. אבל אילן אם נטע פעם אחת צומח לעולם, ויוכל להיות כי בעד האילן לא טוב לעמוד ולסבול מכל פגעי הזמן ברד ושלג קור וחום.

אבל טוב לבעליו שיש לו פירות כל השנה. וז"ש פי תורה ות"ח עץ חיים למחזיקים בה ותומקה מאושר פי רק התומך התורה מאושר אבל לא הת"ח.

וז"פ (ברכה ל"ג י"ח) שמח זבולון בצאתה וגו' כי עשו שותפות, וזבולון קודם שנסע לעסקיו בא ליששכר ליקח ממנו ברפת פרידה, ובא אצלו בחורף ושומע שלומד סוגיא לימא מתניתין דלא כסומכוס, ומנורה גדולה עומדת והתנור חם וגמרא נאה דפוס ווילנא

על השלחן, והתקנא בו, וקשב בלבו שהוא צריך לנסוע למרחקים בקור גדול, ומן הרגונם עוד יהי מחויב ליתן לשותפו יששכר.

אבל פעת לא יוכל לחזור כי כבר עשה השותפות. אבל פשיבואו לעלמא דקשוט, ויששכר למד ש"ס ב' פעמים, משניות י' פעמים, וכרוז נפק פנו מקום לר' זבולון שלמד כל הש"ס וה' פעמים משניות, ונותנים לו מקום אצל יששכר ואז ישמח, ויששכר הוא בעצבות שמכר הבכורה בנזיד עדשים, וז"ש שמח זבולון בצאתה מן העולם, ויששכר באנהלה רק ישמח אבל לאח"כ לא ישמח שיראה שפרע ביוקר בעד התמיכה, וע"ח למחזיקים ותומכיה זבולון הוא מאןשר, וז"פ עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות, פי יש תרני"ג מצות וז' דרבנן.

וז"ש על כל צו"צ זה יששכר וזבולון ב' השותפים ביחד תר"כ עולמות בעד כל מצוה עולם מלא: עי"ל שמח זבולון וכו' רמז שכל אחד יכיר מקומו ולא יתערב בתחמו של חבירו תפקידו של זבולון לעסוק בפרקמטיא להמציא החומר ולבנים לבנין בית ישראל, ויששכר להיות הבונה כמשחז"ל א"ת בניה אלא בניה, בסוף ברכות (דס"ד א') וז"ש והוא לחוף ימים ישכון, אבל יששכר פתמור גרם באהלה של תורה, לדאבוננו אנו רואים עירוב פרישיות אותם העוסקים במסחר וידיעת התורה זרה להם, הם ישאו דעה בדבר החינוך ולקחו מקומם של הבני יששכר, ובנה מובן הא דחגיגה ד"ה ב'.

שחשבו בין אותם שהקב"ה בוכה עליהם שאינו יכול לעסוק בתורה ועוסק" ולכאו"ק אדרבה הי' לו לשמוח על זה שעוסק בתורה אף שאינו יכול, אבל כאן אנו רואים האי סדרים השורר באותם שאין יכולים לעסוק בתורה ועוסקים בהנהלת המוסדים לענייני דת ותורה, ועליהם אמר הפסוק "ונקרב בעה"ב אל האלקים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו" אותם הבעה"ב שישלחו ידם במלאכת רעהו הת"ח.

וכן הקב"ה בוכה על מי שפידו לעסוק בד"ת ואינו עוסק בענייני מוסדות הצבוריית, ואין נותנים לת"ח לעמוד בראש. ובעוה"ר אם אחד יודע לדבר צחות מעט, ויכול לדבר לפני קהל בפומבי אז יחזיקו בו וכמ"ש גותתסרהו מעט מאלקים".

אם בזה יצטיין שחסר לו מעט מן אלקית אז "כבוד והדר יעטרהו": ולא רק שמכבדים לת"ח עוד יבוזו לו ושונאים המה לו, וכמ"ש בשם הג"ר שלמה קליגר ז"ל, בתהלים ל"ד, תמותת רשע רע ושונאי צדיק יאשמו, ולכאו"ק מה חייב אם אינו יכול להתגבר על יצרו, ואם תאמר בראתי יצה"ר בראתי תבלין תורה, אבל מה יעשה מי שאינו יכול לתמוד, אף ע"פ משל מלך שלח למלחמה שר שלו ולא נצח, ושלח שר אחר ונצח המלחמה, והמלך רצה להבחין השר הראשון אם מחמת שנאתו למלך לא נהג המלחמה כהוגן, או מחמת אי ידיעתו בתכסיסי מלחמה לא נצח, מה עשה המלך, אם השר הא' שמח ג"כ בנצחון השר הב'.

ראי' שהוא אוהב המלחמה ורק מחמת חלשותו אבד המלחמה, אבל אם לא שמח אז ראי' שהוא שונא שבכוננה איבד המלחמה, הנמשל השי"ת שלח ישראל למלחמת היצר ואפילו אם נפל ברשתו, אינו ידוע אם מחמת חולשותו חטא או שהי' במרד, והבחינה אם הוא מכבד ת"ח ראי' שהוא בעצמו א"י לכפוש יצרו, אבל מכבד לומדים אחרים.

וז"פ תמותת רשע רע, רע הוא העבירה תמותת אותו, וא"ת מה חייב אם הוא חלש, לזה אמר וישנאי צדיק יאשמו ע"י שהוא שונא לצדיק על זה יאשמו דמזה ראי' שבמרד עשה הפל ודפח"ח ועוד יש אתי אריכות בזה, ועמ"ש בפ' ויחי (מ"ט י"ג): כג) שני גוים בבטנה ושני לאנמים ממעיף יפרדו, ולאום מלאום יאמץ ורב יעבוד צעיר.

ערש"י ומהרש"א יבמות דס"ד, וי"ל דידוע שכל חשיבותו של ישראל בזמן שהוא מן אלה מן אלה"ע במאכל במשקה ומלבוש, אבל בזמן שהוא רוצה להדמות להם אבד חשיבותו, וז"ש בפ' בלק (כ"ג ט') הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב אש ומים שני הפכים ומים מכבים אש, ורק פשהם יחד בלא אמצעי, אבל באמצעי סיר, אש גובר על מים ושורף אותו, וישראל דומים לאש כמ"ש ובית יעקב לאש, ואוה"ע למים כמ"ש מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה זה אוה"ע כמ"ש חו"ל, ובזמן שישראל מן רבים ומן אלה"ע אז גובר ישראל עליהם, ולהיפך אם מתערב בהם אז המים מכבים האש ואוה"ע גוברים.

ז"ש הן עם לבדד כל חשיבותו בזמן שפדד ואז הוא שישכון בשלום על אדמתו, או למ בגוים לא יתחשב"א אם מתדבק ומתערב בגוים אז לא יתחשב לכלום. וזה"פ שני גוים בבטנה עשו וזרעו ויעקב וזרעו ושני לאנמים הללו אם ממעיף יפרדו ולא יתערבו אז לאום מלאום יאמץ אם זה קם זה נופל ולא ישוו בגדולה אז רק אז"ו רב יעבוד צעיר, כי יגבר בית יעקב אש על עשו הנמשל למים, לא כן אם יתחברו אז יגבר המים ויכבו אש: שם רש"י אנטונינוס ורבי, הר"מ מפרעמישלאן ז"ל אמר בזה דצדיק משבר התאוות ומצונן, וגם באכילתו מעלה הניצוצין קדישין ומחזירן לשרשם, ובנעוריו נקל להעלות וצוין שמוחו צלול, אבל יקשה לו לשרר כל תאנה גשמיית, ולהיפך בזקנותו מהנקל להכנעת התאנה, אבל לרפיון פחו לא יכול לכונן יפה.

להחזיר הניצוצין, אבל אנטונינוס ורבי לא פסקו לא צנון הקרירות ולא חזרת החזרת וצוין לשרשם, לא בימוה"ח בימי הנוער ולא בימה"ג בימי הזקנה וע"ע קובץ דרושים ח"א פ"ב סי' נ' בזה: כד) וימלאו ימיה ללדת.

רש"י שנוולדו למלואים, ובפ' וישב (ל"ח כ"ז) כ' רש"י ג"כ פן פן וכ"כ במד"ר וערש"י שמות (ב' ג') יולדות לז' יולדות למקונטעין, ועי' בכור שור ר"ה די"א, עפמ"ש בפ' חלק (צ"א ב') שהיצה"ר נוסף לאדם בשעת יצירה, ולפי"ז מה שהלידה מאחרת הוא טוב כדי שיתאחר יצה"ר לבוא, דנדאי לא לחנם הוא בא בשעת לידה, אמנם בצדיקים שאין יצה"ר פועל בהם כלום, לא איכפת בהקדימה כלום, וז"פ וימלאו ימיה ללדת והנה תומים ופרש"י חסר לפי שאחד רשע, אבל בסמר כ' תאומים ששניהם צדיקים, ויהי' פ"י וימלאו שילדה למילואים, וקשה מ"ט הא דרף הצדקניות להוליד לז' חסרים, ומתוך תומים בבטנה חסר שא' רשע ומפני זה צריף שיהי' לידה למלואים, וא"ש ויתרוצצו, בע"ז עשו מפרכם, וכראותה פה הכירה שפכר בא היצה"ר אליו במעי אמו, ותאמר א"כ למה זה אנכי בצער עיבור כ"כ יותר מהראוי, פיון שאין בזה טובה כדי לאחר את היצה"ר הפא בשעת לידה דהא פכר בא, ועי' בחנה"ת בזה: שם והנה תאומים ערשב"ם בכל דבר חידוש רגיל לומר פן, וכן והנה היא לאה, ויקץ פרעה והנה חלום, עי' בב"מ דפ"ז עד יעקב ל"ה חולשא ויליף מפ' ויחי (מ"ח א') הנה אביה חולה, וכ' מהרש"א לפי שלא

הזכיר פֶּאן שְׁקֵרָא אוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּיר בְּפִרְשֵׁי הַקּוּדְשָׁת, לְפִי שֶׁהָאֲמִירָה שְׁאָבִיו חוֹלָה הִיא עֲצֻמָּה הַקְרִיאָה שְׁנִתְחַדֵּשׁ בְּאָבִי הַחוֹלָה קוֹדֵם מִיָּתֶה דְּבַר שְׁלֵא הִי בְּעוֹלָם וְהוּא פְּדֵי לְבַרְךָ בְּנֵי וַיִּצְנֶה אוֹתָם כַּפְרֵשׁ"י, וְעִי' בַּחִי הַש"ס לְהַגְר"י פִּיק שָׁם בַּב"מ דְּתִי הַמְהַרְשֵׁ"א דוֹחֵק וְלִרְשָׁב"ם נִיחָא דְתִיבַת הַנָּה הוּא חִידוּשׁ, וְזֶה הַחִידוּשׁ שְׁלֵא הִי חוֹלְשָׁא מִקּוֹדֵם: (כֹּה) אֲדַמּוּנִי.

רש"י סִימֵן שֶׁיִּשְׁפֹּךְ דָּמִים וַיִּקְרָאוּ שְׁמוֹ עָשׂוּ הַפֶּל קְרָאוּ פֶּן, בַּס' פְּנִי"ק הִבִּיא עַפְמ"ש בִּי"ד סִי' רַס"ג תִּינוּק שְׁנִמְצָא אֲדוּם סִימֵן שְׁלֵא נִבְלַע דָּמָיו בְּאֲבָרָיו, וְלָכֵן כַּשְׁפָּרֵשׁ"י אֲדַמּוּנִי סִימֵן לַשְׁפ"ד, וְק' דִּילְמָא מְחַמַּת שְׁלֵא נִבְלַע דְּמִי' ע"כ פְּרֵשׁ"י הַפֶּל קְרָאוּ עָשׂוּ לְפִי שְׁנִגְמַר כְּבָר כְּבָן שְׁנִים הַרְבֵּה וּא"א שְׁלֵא יִבְלַע דָּמוֹ.

ובעה"ת כ' דְּעָשׂוּ לֹא נִימּוֹל דְּחֻשׁשׁ יִצְחָק שְׁלֵא נִבְלַע דְּמִי' וְאָמַר אֲמַתִּין עַד י"ג שְׁנִים כְּמוֹ יִשְׁמַעְאֵל וְכֻשְׁהָ' י"ג לֹא רָצָה עָשׂוּ לְמוֹל א"ע, וְק' אִיךָ הַמְתִּין עַד י"ג הָא מְצֻנָה עַל הָאָב בְּכָל רָגַע שְׁיִכּוֹל לְיִמּוֹל בְּנוֹ, וְכ' בַּס' יֵד הַמְלָךְ עַל הַרְמַב"ם ה' מִילָה דְּבַחְלָה הַבֵּן בְּשְׁמִינֵי בְּטַל הַמְצֻנָה מְאֵב וְרָא' דְּמִילָה בְּזִמְנָה דּוּחָה שְׁבַת הָא אֶפְשָׁר לְאַחַר שְׁבַת א"ו דָּאִין מְצֻנָה אֲלָא בִּיּוֹם ח', וְעַתָּה ש"ו רַמ"ע מְפָאֵנוּ סִי' ק"ד דְּעוֹסֵק בְּמְצֻנָה בִּיּוֹם א' דְּרַגְלָא חֲזִיב בְּרָאבִיּוֹם ב', אִפִּי' לְמ"ד תְּשְׁלוּמִין דְּרָאשׁוֹן הַרִי מְבֹאָר דְּחִיּוּב הוּא עַל פֶּל הַרְגָל, וְעַמ"ש בְּזֶה בַּכִּל"ח וְאֶפִּי' אִי לְאַחַר ח' לִיפָא חִיּוּב עַל הָאָב, אִם לֹא הִי בַר חִיּוּבָא בַּח', זֶה רַק חִיּוּבָא דְּאָב אָבֵל עַכ"פ חִיּוּבָא עַל הַב"ד שְׁלֵא לְהַנִּיחַ עֲרֵלִים בְּנֵיהֶם וְנִפְקָא מִקְרָא דְּהַמּוֹל לָכֵם פֶּל זָכַר, וְאִתָּא ג"כ עַל הָאָב לְאַחַר ח' וְהַדְק"ל אֲמַאי לֹא מֵל יִצְחָק אַח"כ פְּשֻׁנְבִלַע דָּמוֹ קוֹדֵם י"ג, וִי"ל דְּאָב אִינוּ בְּכִלְלַב"ד דְּהוּא קְרוּב וְרָא' אֲמַאי לֹא כְּפָאוּ אוֹתוֹ בִּי"ג לְמוֹל כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ עַל הַב"ז חִיּוּב כְּפִיָּה, וְעִי' בְּטוּרֵי אָבֹן חֲגִיגָה ד"ט, וְבַתְּשׁוּבוֹת הַרִי"מ יו"ד סִי' ט"ז, וּבְהַגְהוֹת יֵד שְׁאוּל יו"ד סִי' רַס"ו, וְעַמ"ש בַּפ' לָךְ (י"ז כ"ז) וּפ' וַיִּרָא (י"ח א').

ובתדב"א פכ"ד וַיִּלְקוּט סו"פ תוֹלְדוֹת אִיתָא אָבֵל זָרְעוּ שְׁל עָשׂוּ פֶּל זָמַן שֶׁיִּצְחָק קִיָּים הִי מְקִיָּיִמִים מִילָה וְכֻשְׁמַת יִצְחָק הִי מְבִטְלִים, הַרִי מְבֹאָר דְּעָשׂוּ הִי נִימּוֹל. וְאַף דְּבַפְדֵּר"א פכ"ט וּמַד"ר תוֹלְדוֹת אִיתָא דְּעָשׂוּ הִי מְאֵס בְּמִילָה פִּי' שָׁם הִיפ"ת וּמַהֲרַז"ו הִינּוּ שְׁמִשְׁךָ בְּעַרְלָתוֹ אוֹ שְׁבִיטֵל מְבִיּוֹ, וְעַמ"ש בְּזֶה בְּשׁו"ת מְנַחֵת שְׁמוּאֵל או"ח בְּהַשְׁמָטוֹת לְסִימֵן ל"ז.

וע"ע בַּמַּנ"ח מְצֻנָה ב', וּבְקוֹבֶץ דְּרוּשִׁים חוֹבְרַת יו"ד סִי' כ"א בְּקוֹנְט' אֲמֵרֵי שְׁפָר. וְעַ"ע שָׁם בַּסִּי' י"ב בְּקוֹנְט' אֲמֵרֵי פֶהֶן: שָׁם וַיִּקְרָאוּ שְׁמוֹ עָשׂוּ, עַרְש"י, וּבַס' אָמַת לִיעֲקֹב וְהִבִּיאוּתִיו בַּפ' וַיִּצָא (כ"ט ל"ב): (כו) וְאַח"כ יִצָא אַחִיו.

בַּמַּד"ר פַּס"ג הַגְּמוֹן שְׁאֵל מִי תוֹפֵס הַמְּלָכוֹת בְּאַחַרְוֹנָה נִטֵּל נִיָּיר חֲלָק וְכ' עָלָיו וְאַח"כ יִצָא אַחִיו וַיְדוֹ אֲנוּחָת בַּעֲקֵב, וְקֻשָׁה נְטִילַת נִיָּיר וְלָמָּה לֹא כ' תִּיבַת עָשׂוּ, וּבַס' בַּנ"א כ' עַפְמ"ש בְּגִיטִין ד"ס ע"א בְּהִילְגֵי הַמְּלָכָה שְׁעָשְׂתָּה טְבֵלָא שְׁל זֶהָב מִפְּרִשְׁת סוּטָה בְּאֶלְף בִּי"ת, הַנָּה בְּנֻדָּאֵי כָּאֵן כ' ג"כ הַפְּסוּק בַּא"ב פִּי' ר"ת שְׁאָסוּר לְכַתּוּב פְּסוּק מַה"ת כְּסֵדֵר עַל הַנִּיָּיר, וְכַתֵּב ו"כִי אוֹ א ב" ר"ת שְׁל הַפ' וְאַחֲרֵי כֵן יִצָא אַחִיו וַיְדוֹ אֲנוּחָת בַּעֲקֵב, גִּימ' מ"ו גִּימְט' ר"ת שְׁל מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד אוֹ מְלָכוֹת בֵּית דָּוִד, וְהַגְּמוֹן הִי מְבִי עָשׂוּ שְׁאֵלוּ מִי תוֹפֵס הַמְּלָכוֹת אַחַרְוֹנָה וְהוּא רְמַז לוֹ שְׁאֲנַחְנוּ בַּנ"י נְתַפֵּס הַמְּלָכוֹת בְּבִיאַת מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד: שָׁם וַיִּצְחָק בֶּן שְׁשִׁים שָׁנָה.

ערש"י ומהרש"א יבמות דס"ד א'. ועי' בס' סנהדרין קטנה על סנהדרין דס"ט על הגמ' דבת שבע אוליד בשית דהי' איתתא בריא, דמשמע דנשים הי' מולידים בדורות ההם קודם ח', ועכ"פ לא גריעי מזכרים ובני ח' בנדאי הי' מולידים, וכ"מ ביבמות ס"ד דפריד' ונילף מיצחק פי' דקודם כ' שנה לא חשובה עקרה אע"ג דרבקה הי' בת ג' שנה פשוטא ש"מ דמיד פשוטא הי'תה ראו' לילד ואפ"ה המתין לה כ' שנה עד שהתפלל, ונפיר רוצה להוכיח מיצחק דקודם כ' ל"ה עקרה, ועפ"ז יש לתמוה על רש"י תולדות דמפרש כיון דרבקה הי' בת ג' פשוטא המתין לה י' שנים עד שתהי' ראו' להריון, ועשר שנים כמו אביה ושוב התפלל משמע דגם אז ל"ה ראו' להריון קודם י"ג וק' מב' מקומות הנ"ל, ועי' בפתיחה בפני יהושע פתובות וצ"ע: שם נידו אוחזת בעקב עשו ויקרא שמו יעקב, וכ' בס' מגדנות אליעזר בקו"א דל"ו, דמדוע אחז יעקב לעשו בצאתו, וגם על מה קרא יעקב על אוחזתו זאת, וי"ל דיש ב' חשיבות לעם ישראל, א' מצד עצמם ונקראו בנים אהובים למקום, ב' אף שח"ו ילכו ארחות עקלקלות ועמדו מול מעשי עשו ואז יצאו זכאים, וז"ש ואוהב את יעקב כלומר אף שהם נקראים ע"י מעשיהם בשם יעקב לא בשם ישראל עכ"ז אהבתי אתכם אמר ה' והפחות שבישראל מלא מצות פרמון, וזה"פ נידו אוחזת בעקב שלו וקשה למה אחז אותו ועמדו משולבת יחד ע"ז מסיים ויקרא שמו יעקב, פי' אף שיהי' עת שלא יהי' ראוים להקרא בשם ישראל פי אם יעקב, על זאת אחז יעקב לעשו להראות פי ה' ישקול בפלס מעשי יעקב נגד מעשי עשו ויצא גז"ד לטובה: שם רש"י יעקב נוצר מטובה ראשונה כו' ויטול הבכורה מן הדין, הגר"א מוילנא ז"ל בס' סערת אלי' הביא על הפ' בפ' תצא (כ"א ט"ו) וילדו לו בנים האהובה והשנואה, והי' הבכור לשנואה לא יוכל לבכר, וקשה שמשמע שבתחלה ילדה האהובה, ואח"ז אמר והי' הבכור לשנואה.

ב' מהיכי תיתי שיוכל לבכר עד שהוצרך להזהיר על זה, ג' למה פירשה הטעם פי הוא ראשית אנונו יותר מרוב מצות, וי"ל דהשנואה נתעברה וגרשה ונשא אחרת תיכף וג"כ נתעברה וילדה לז', והשנואה ילדה לט'.

נמצא לעיבור השנואה קודם וילידה אהובה קודם. והפעל רוצה לבכר בן אהובה פי הוא נולד תחלה, וציונה התורה ל"י לבכר פי אזלינן אחר זמן הריון פי הוא ראשית אנונו ולא אזלינן אחר הלידה וכן השנואה הוא בכור.

ועשו"ת שואל ומשיב תליתאה ח"ג סי' נ"ב שכ' דעיקר תלוי בלידה ולא בהריון דהרי הי' יכול להתקלקל, וא"כ אם האהובה ילדה מקודם הרי הוא הבכור. ורא' ברורה מרש"י פאן מייעקב ועשו שנה שיצא ראשון הוא הבכור דאם אזלינן בטר עיבור ע"כ הי' יעקב בכור מן הדין דהרי הוא נכנס תחלה, ובהגהות לס' קול אלי' פ' תצא כ' לתרץ דמ"ש רש"י ומד' טיפה ראשונה ושני' אינו בדקדוק, אלא נקטינן דטיפה אחת הי' ונתלקת לשנים וכמ"ש בנדה דכ"ז א'.

והודה וחזקי' בני ר' חייא דנשפטה וילד אחד אחר חבירו ג' חדשים. ואמרו שם דטיפה א' הי' ונתחלקה לשנים ע"ש, א"כ גם פאן י"ל דטיפה א' הי' ומחציתה הראשונה נוצר יעקב ומהב' עשו.

אָבֵל לְעוֹלָם י"ל דְּשִׁנְיָהֶם הִי רֵאשִׁית אוֹנוֹ וְכִינּוֹן דְּבִהְרִיּוֹן שְׁנֵיהֶם שְׁנוּיִם שׁוֹב אֲזַלְיִנוּ בְּתַר לִידָה וְהָרִי עָשׂוּ נוֹלַד רֵאשׁוֹן, אָבֵל לְעוֹלָם י"ל דְּהַמְעֵלָה דְּרֵאשִׁית אוֹנוֹ עֲדִיף מִהַמְעֵלָה דְּלִידָה. וּמִצָּאֵתִי בְּיַעֲרוֹת דְּבֵשׁ ח"א דְּרוֹשׁ ט"ו וְז"ל וְכִבֵּר הַסְּכִימוּ הַטְּבָעִים דֵּא"א לְאִשָּׁה לְהַתְּעַבֵּר תְּאוּמִים מִבִּיאָה א' רַק מְשִׁנֵי בִיאוֹת וּכ"כ רש"י גַּבִּי יַעֲקֹב וְעָשׂוּ מְשָׁל לְשִׁפּוֹפֶרֶת נִכְנַס רֵאשׁוֹן יֵצֵא אַחֲרוֹן וְע"כ דס"ל מְשִׁנֵי בִיאוֹת נִתְּעַבְּרָה דְּאִי מְטִיפָה א' ל"ש נִכְנַס רֵאשׁוֹן וְז"פ עכ"ל: וְרֵאשִׁית בְּשׁו"ת נוֹדַע בִּיהוּדָה מ"ת אה"ע סי' פ"א שְׁכ' לוֹ הַג"ר יִשְׁעָי פִּיק שְׁמִצָּא בְּסִפֵּר דְּרוֹשׁ שְׂאִי אֶפְשָׁר לְתֵאוּמִים לְהַתְּעַבֵּר מִבִּיאָה א' ( ) וְכ' וְז"ל דְּבָרֵי הַדְּרוֹשׁ הֵמָּה הֶבֶל הֶבֶלִים נֶגֶד כְּפָה מְקוֹמוֹת בְּש"ס אֵין מְסִפֵּר.

וְאֲדַרְבֵּה נִהְפֵּךְ הוּא שְׂאִי אֶפְשָׁר לָהּ לְהַתְּעַבֵּר תְּאוּמִים בְּשִׁתִּי בִיאוֹת זֹו אַחַר זֹו שְׁיִהְיִי שְׁנֵיהֶם בְּנֵי קַיִמָּא כִּי אִם שְׁיִהְיִי א' סְנֵדֵל, וּמָה שְׁהַעִיד בְּשֵׁם חֲכָמֵי הַטְּבָע שְׁקָר הַעִיד וְאֲדַרְבֵּה הֵמָּה מְסִפִּימִים בְּזָה שְׁיִכּוֹלָה לְהַתְּעַבֵּר מִבִּיאָה אַחַת וְלָדוֹת הַרְבֵּה, וְהַגְּאוֹן ר' מֵאִיר פֶּרְעָנְקִיל שֶׁהִי אַבְד"ק זְאֵלְקוּוִי וּג"כ רֹפֵא בְּחֻצֵר הַמְּלֵךְ עִם הַרֹּפֵא הַמְּנוֹמָחָה ר' שְׁמֻחָה.

וְהוּא נִתֵּן טַעַם לָמָּה נוֹלְדוּ תְּאוּמִים עִם כָּל שְׁבִט שְׁלֵא תִלְךְ טְפָה שֶׁל יַעֲקֹב בְּשׁוּם בִּיאָה לְבִטְלָה. עִי' בַע"י בְּאַגְדָּה בְּכֻלְלָן אֲתָה מוֹצֵא שְׁבָעִים וְכו' וְאַמְנָם אֵין אֲנִי תָמָה עַל הַדּוֹרֵשׁ הַהוּא בְּסִפְרוֹ כִּי כֹן דְּרָךְ הַדְּרָשָׁנִים בְּאַמְרָם כִּי אֵין דְּרוֹשׁ זֶה נוֹגַע לְדִינֵי תוֹרָה, לְכֹן מְשִׁנֵי לְפָעִמִים לְפִי הַצָּרִיף לָהֶם.

וּמִחֻן ר' אֶפְרַיִם רָצָה לְלַמֵּד זְכוֹת עַל הַדּוֹרֵשׁ הַהוּא שְׂאִין כְּנוֹנְתוֹ שְׁצָרִיף שְׁנֵי בִיאוֹת רַק בְּשִׁנֵי כַחוֹת, וְלַעֲנֵן שְׁיִהְיִי נִחְשָׁב אַח"כ שְׁלֵא בְּמִקּוֹם מְצוֹת יְבוּם הִכַּח שְׁנֵי הוּא כְּמוֹ בִיאָה אַחֲרָת, וְאַף שְׁכַתְּבִתִּי לוֹ שְׁגָם זֶה שְׁקָר אַעפ"כ דְּבָרֵי טַעַם הֵם: וּמִצָּאֵתִי עוֹד בְּדוֹרֵשׁ לְצִיּוֹן דְּרוֹשׁ ד' שְׁהַקְשָׁה ג"כ עה"פ כִּי תִהְיִינָּה כו' הַקְּדִים בְּנִשְׁוֹאֵין אֶהוּבָה וּבְלִידָה הַקְּדִים אֶהוּבָה וְאַח"כ וְהִי הַבְּכוֹר לְשִׁנּוּאָה, אֲתִמְקָהּ אִם אֶהוּבָה קְדָמָה בְּלִידָה אִיף יִהְיִי הַבְּכוֹר לְשִׁנּוּאָה.

וְזֶה תִּימָה רַבְתָּא אֲשֶׁר לֹא הִרְגִישׁ בָּהּ אָדָם מַעוֹלָם. וְאַף דְּאֶפְשָׁר שְׁאֶהוּבָה נִתְּעַבְּרָה קוֹדָם וְהַשְּׁנוּאָה יְלִידָה קוֹדָם דְּגַם הָעֵיבוֹר יִקְרָא לְפָעִמִים בְּשֵׁם לִידָה, מ"מ מִי דְחָקוּ לְקָרָא לְאַחוֹזוּ בְּאוֹפֵן זֶה שְׁאֶהוּבָה נִשְׂאֵת קוֹדָם וְנִתְּעַבְּרָה קוֹדָם.

וְאַח"כ יְלִידָה הַשְּׁנוּאָה הַבְּכוֹר כְּגוֹן שְׁאֶהוּבָה יְלִידָה לֹט' חֲדָשִׁים וְזוֹ לז'. מָה הִי חֲסֵר לְכַתְּוֹב דְּרָךְ הַטְּבָע כִּינּוֹן שְׁזוֹ יְלִידָה הַבְּכוֹר הִי לוֹ לְהַקְדִּימָה בְּנִשְׁוֹאֵין וּבְלִידָה, דְּעַל הַסֵּתֵם הַנִּשְׂאֵת קוֹדָם יוֹלְדָת קוֹדָם.

וְהוּל"ל שְׁתֵּי נָשִׁים אַחַת שְׁנוּאָה וְאַחַת אֶהוּבָה וְיִלְדוּ בְּנִים הַשְּׁנוּאָה וְאֶהוּבָה וְהִי הַבְּכוֹר לְשִׁנּוּאָה וְכו' ע"ש בְּאַרִיכוֹת, וְסִיָּים וְעִיקָר בְּכוֹר תְּלוּי בְּמִי שְׁנוֹלַד קוֹדָם וְלֹא בְּעֵיבוֹר וְתְּאוּמִים יוֹכִיחוּ שְׁהַנְּכַס אַחֲרוֹן יֵצֵא רֵאשׁוֹן.

הָרִי שְׁהַרְגִישׁ ג"כ בְּדְבָרֵי הַגֵּר"א ז"ל וְרַק בְּזִמְנוֹ עוֹד לֹא הִי נִדְפָּסִים סְפָרֵי הַגֵּר"א ז"ל, וּבְכַל"ח כָּאֵן הִבִּיא ג"כ דְּבָרֵי הַגֵּר"א וּבְמַח"כ לֹא רָאָה דְּבָרֵי הַנוֹב"י וְדוּל"צ וִיע"ד. וְעִי' לְקַמּוֹן פ' וְיֵצֵא (כ"ט כ"ז), וְע"ש שְׁכ' טַעַם לְהַגֵּר"א דְּבְכוֹר לְנַחֲלָה תִלְיָא בִּיצִירָה.

וְלַעֲנֵן קְדוּשַׁת בְּכוֹרָה תִלְיָא בְּפִטְרָה רַחֵם בְּלִידָה. עַפְמ"ש בְּמַגִּילָה דִּי"ג א' עוֹבְרָתָה מֵת אַבִּי יְלִדְתָּה מֵתָה אִמָּה, וּפְרַש"י וְנִמְצָא שְׁלֵא הִי לָהּ אָב מְשָׁעָה שְׁנִרְאָה לְהַקְרוֹת אָב, וְכִשְׁיִלְדָה מֵתָה אִמָּה שְׁלֵא נִרְאֵת לְהַקְרוֹת אִם עכ"ל, הָרִי דִישׁ הַבְּדֵל דְּאָב מְשָׁעָה יִצִירָה

ואם רק מליקבה וא"כ שפיר בכור לנחלה תליא עיקר בצבור לאב ונהרי הוא אב מיצירה
אבל לקדושת בכורה תליא בכור לאם ואינה נקראת אם רק מלידה לכן תליא בפטר
רקם.

ועי' ג"כ באור חדש על מגלת אסתר להמהר"ל מפראג, ובס' עורה שחר אות א' בזה
ובזה א"ש הפענח רנא פ' ויחי ראובן בכורי אתה פחי וראשית אוני תימה איך נתן בכורה
ליוסף וכ' לא יוכל לבכר וי"ל דגם אלי' ל"ה בכורה אלא בלקיחה עכ"ל.

ועדיין אינו מובן דסוף פל סוף הי' ראובן בכור מדינא ואיך נתנה ליוסף. ולהנ"ל י"ל
דתאומים, נולדו עם השבטים.

א"כ בראובן שהי' ראשית אונו והי' נוצר ראשון הי' נולד אחרון א"כ הי' רק בכור
ליצירה ונולדה באמת אחרתו מקודם. וא"כ מדינא ל"ה בכור דרק בכור לאב הי' ולא
לאם.

ומדוקדק בכורי אתה ר"ל רק בכורי אבל אצל לידה ל"ה בכור דאחרתו נולדה מקודם
ואע"ג דלנחלה סגי בכור ליצירה מ"מ פניו דלענין קדושת בכור תליא בלידה, והכא
פל עניני הבכורה הי' מפאת קדושת יעקב שנבחר להיות.

מזרעו של אברהם. וזה יהי' מנחיל לבכור שלו ומפאת זה ל"ה ראובן בכור.

ושפיר נתן הבכורה ליוסף. דעם יוסף לא נולדה תאומה והי' פטר רקם ויש לו שייכות
לקדושת בכור: אחר פתבי זאת מצאתי בכל"ח פ' תצא שהביא היע"ד ונוב"י הנ"ל.

ולפמ"ש חז"ל תאומים מטפה א' נולד א"כ ל"ש פלל נכנס ראשון יצא אחרון, ורק י"ל
דבלידת יעקב ועשו ל"ה תאומים כמ"ש תומים חסר שאחד צדיק ואחד רשע. וע"כ לא
נוצרו מטפה אחת אלא מב' טיפות.

משא"כ בפריץ ונרח כ' תאומים מלא שהי' תאומים ממש ונוצרו מטפה א'. ולכן בכ"מ
בתאומים דנוצרו מטפה א' ול"ש למיזל בטר יצירה אזלינן בטר לידה והולד הראשון
הוא הבכור, משא"כ ביעקב ועשו שנוולדו מב' טיפות א"כ פללא הוא דנוצר ראשון נולד
אחרון, ועי' ג"כ לקמן בפ' ויחי (מ"ט ג') בפ' ראובן בכורי אתה ע"ש: שם ויקרא שמו
יעקב.

רש"י הקב"ה קראו יעקב. ד"א אביו קראו יעקב.

ועי' בב"ר פ' ס"ג סי' ח' וע"ש בפ"י מהרז"ו דקאי על ה' שקראו יעקב ע"ש. ובס' סמיכות
חקמים ברכות די"ג להגה"ק ר' נפתלי פ"ץ ז"ל כ' שעפי"ז מיושב קו' המפן' למה הקפיד
ה' באברהם שלא לקרותו אברהם וביעקב לא הקפיד ונשאר לו גם יעקב ולהנ"ל א"ש פי
הקב"ה קראו בשם זה ולא אדם הוא ויתנחם.

אע"כ להוסיף שם ישראל. לא כן שם אברהם דלא קראו ה' בשם זה ועקרו לגמרי ע"ש.

ועי' בירושלמי סופ"א דברכות למה נשתנו שמו של אברהם ויעקב ושמו של יצחק לא
נשתנה אלו אבותם קראו אותם בשמם אבל יצחק הקב"ה קראו יצחק, וצ"ע דברי רש"י
שגם שם יעקב הקב"ה קראו, ולזה הערני בני הר"ר דוד שיח"י והראיתי לו שביפה מראה

על אגדות ירו' הרגיש בזה וכ' שהירו' אגיל לפי' הב' ברש"י שקאי על אביו שקראו יעקב ע"ש: כז) איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם, תרגום עשו גבר נחשירפן, עי' בהגהות מהר"צ חיות ב"ק דצ"ב על תד"ה דשרכי בטלנים כמו איש יודע ציד כו' וזה ג"כ לדעתי הפנונה בקינות לט"ב המתחלת אבל אעורר אנינת אגרי דרף ופרף נחשירף וצדו תרף, והפנונה על עשו שמתרגם יודע ציד נחשירפן, ואמת עכ"ל, ובס' ילקוט האורים הביא ע"פ דחיה אדני השדה הנזכר באיוב הנקרא ידעוני שנקשרת בטבורה לארץ וקשה לצוד אותה, רק באופן שזורקין חץ להפסיק טבורה אז מתה, והוא ידעוני שילקחין עצם ממנה בתוך הפה ועושין פשוף לאמר עתידות, ועשו הי' יודע איה לצוד אותו.

וזש"ה ניהי עשו איש אשר יודע ציד ר"ל לצוד את איש שדה היינו האדני שדה הידעוני הנ"ל, ובזה הי' מדבר עתידות ורמה ליצחק שבצדקותו נעשה לו פן שבא אלי' רוה"ק. וערש"י איוב (ה' כ"ג) ומשנה פ"ח מ"ה מפלאים, ובירושלמי ור"ש שם: וי"ל ג"כ דנודע דאדם כולל כל הפחות ממעשי בראשית, וע"כ נקרא עולם קטן וכמ"ש באבות דר"נ כל מה שבא ה' בעולם ברא באדם, והנה בין הנמצאים במעשה בראשית נמצא ג"כ אבן מאגנט אשר בו פח המושך וא"כ גם פח זה נטבע באדם, ובאמת פי אדם יש לו פח המושך להמשיך לבות בני אדם אליו.

רק לא כל אדם שונים בזה כי הישר באדם ממשיך הישרים ותמימים, והרשע את הרשעים, וזש"ה ניהי עשו יודע ציד איש שדה כלומר בטבעו של עשו הי' פח המושך להמשיך אליו את איש שדה חי שהוא פרא אדם פמוהו, ויעקב הי' יודע ציד את איש תם יושב אנהלים ר"ל יעקב הי' לו פח נפלא לצוד נפשות טובות להמשיכם אחריו וכל עסקיו הי' עם תמימים, ובס' עץ הדעת טוב על פתובות ברמזי תורה כ' דידוע דבית הוי קבע ואנהל הוא ארעי והצדיקים עושים מעוה"ז דירת עראי פאנהל, וז"פ ויעקב איש תם יושב אנהלים: שם רש"י יודע ציד לרמות אביו ושאלו אבא איה מעשרין מלח ותבן, ותמוה מה השאלה איה מעשרין, הלא ידוע מעשר אחד מעשר הי' לו לשאול "אם" מעשרין, וכ' בספר מחת יה דעשו הי' ערום פשוט ורצה להראות צביעותו, דהנה פשעשרין סאה א' מעשרה שגדל בשדהו הנה באמת נותן יותר מחלק עשירי, למשל אם זרע סאה וגדלה התבואה ועשתה למשל פשרה סאין, נמצא דיש ריוח לו ט' סאין, ומזה נותן סאה שלימה למעשר, נמצא שפן הריוח של שנה זו הוא נותן חלק תשיעי, וא"כ מלח ותבן שאין זורעים אותם אפשר שאין יוצאים ידי חובת מעשר בחלק עשירי רק באחד מתשיעי, וזה הנה שאלת עשו, פשיטא דגם ממלח ותבן נותנים מעשר אבל "איה" מעשרין אי סגי בא' מעשר או צריכים ליתן יותר, וכמה נחוץ ליתן.

ובס' אלוף בישראל כ' שבין תיבת איה ובין תיבת מעשרין חסרה נקודת ההפסק וכף שאל אבא "איה" כלומר איה דעתה מעשרין מלח ותבן, היינו אם צריף לעשר או לא. ובס' או"ש כ' דמלח ותבן שאינו מאכל בפני עצמו פלל רק טפל למאכל, אפ"ל כי אין חיוב במעשר רק אם הוא טפל לדבר המחווב במעשר, אבל אם מתבלים במלח דגים ובשר וכדומה מאכלים שא"צ למעשר גם הוא בטל אל עיקר המאכל וא"צ לעשרו, (ועתו"ס יומא דפ"א ב' ד"ה שהפלפלין).

או אֶפְשֶׁר שְׁמַחְנִיב בְּמַעֲשֶׂר, וְכֵן תִּבְּן שְׁטָפַל לְתַבּוּאָה וְרַק שׁוֹמֵר אוּ יָד לְתַבּוּאָה, וְזֶה הַשְּׂאֵלָה אִיךָ מַעֲשִׂרִין מְלַח וְתַבֵּן, וְגַם הוּא רַמְאֹת שֶׁהוּא יוֹדֵעַ פִּי הַטָּפְלִים מְעַלָּה פְחוּתָה מַעֲיָקָר וְחוֹשֵׁב עֲצָמוֹ לְטָפַל וְצַדִּיקִים הֵם עֵינָקָר.

וְזֶה בְּאֵמַת מַעֲלָה. גְּדוּלָה אִם הִיא בְּאֵמַת לֹא בְּעֶרְמָה פִּי מִי שִׂיּוּדֵעַ מְפָחִיתוֹת עֶרְפוֹ זֶה מַעֲלָה אֲבָל עָשׂוּ הַטָּעָה אֶת אֲבִיו, וְאִפִּי"ל דְּכָל אַהֲבָה וְשֶׁל יִצְחָק רַק פִּי צִיד בְּפִיו, וְרֵאִוִי לְאַהֲבָה קֶצֶת מְחַמַּת שְׁקִיּוּם כְּבוֹד אָב אוּ שְׁמִדְקָדָק קֶצֶת בְּמִצּוֹת אֲבָל רַבָּה אוּהֶבֶת אֶת יַעֲקֹב.

וְלֹא נִכְתַּב טַעַם רַק שְׂאוּהֶבֶת אוֹתוֹ בְּעֶצֶם יַעֲקֹב וְרֵאִוִי בְּעֶצֶם לְאַהֲבָה. וְגַם י"ל הִיא דְשֵׂאֵל אִיךָ מַעֲשִׂרִין מְלַח וְתַבֵּן, עַפְמ"ש בְּכָלִי יָקָר (חֲזִי שְׂרָה כ"ד י"ד) דְּהַכֶּסֶף יַעֲנֶה וְיַעֲזִיד עַל הַפֶּל וְכָל אָדָם נִיָּכָר בְּכִסּוֹ מֶה הוּא, וְאִין מְצַרְרָף וְכוּר לְבַחֲוֹן אָדָם פִּי אִם בְּכֶסֶף וְזֶה עַש"ה, וְעָשׂוּ בְּעֶרְמָה רַצָּה לְהִרְאוֹת לְאֲבִיו שְׁמִדְקָדָק בְּמַעֲשֶׂר, וְאִינוּ חֵם עַל כֶּסֶף: וְגוֹף הָעֵנִין ח"ו שִׂיִּצְחָק טָעָה עֲצָמוֹ בְּעָשׂוֹ הִלָּא הַצַּדִּיקִים מְכִירִים בְּפָנִים אֶת הַפְּנִימִיוֹת, אֲבָל י"ל כַּמ"ש חֲזו"ל בְּסוּטָה מְצוּהָ בְּעִידָנָא דְעֶסֶיק בִּי מְגִינָא וּמְצָלָה, וְכַמ"ש שְׂאֶמְרוּ לְהִרְבִּי מְלוֹבְלִין ו"ל עַל אֶחָד גְּנָאִי, וְאָמַר לָהֶם הִלָּא זֶה מְאִיר מְאוֹד, וְהִיא לְפָלָא לְכוּלָם.

וְאִח"פ נּוֹדֵעַ שְׂבָאוֹתוֹ רָגַע הִיא הָאִישׁ מְדָלִיק בְּרַ חֲנוּכָה וְהִיא מְאִיר בְּאֵמַת וְכ"ג עַל הַבַּעַל מְדָרֵשׁ שְׂמוּאֵל ו"ל כְּשֶׁהָיָה עוֹד בְּחוֹר וְנִכְנָס פִּי"א אֶל הָאָר"י ו"ל וְעָמַד בְּפָנָיו. וְכִשְׂשֵׂאֵל לוֹ הִרְחִי"ו ו"ל עַל זֶה הָשִׁיב פִּי עָמַד בְּפָנֵי רַפְב"י שְׂנֹכְנִס עָמוֹ, וְאָמַר אִם אָדָם עוֹשֶׂה מְצוּהָ מֶה שֶׁהִיא רָגִיל לַעֲשׂוֹת א' מִהַגְּדוּלִים אֲזַי כָּל הַיּוֹם הִיא נִשְׁמַת הַצַּדִּיק הוֹלֵךְ עָמוֹ לְלוֹתוֹ, וְנוֹדֵעַ אִח"פ פִּי הַבְּחוֹר עָשָׂה גְמ"ח לְעַנִּי וְנָתַן לוֹ מִלְּבוּשׁוֹ מֶה שֶׁהִיא עָלָיו, וְזֶה י"ל פִּי יִצְחָק רָאָה עָשׂוֹ בְּשֵׁפָה שְׂנֹכְנִס אֵלָי עַם צִיד פְּדִי לְכַבֵּד אֲבִיו וְהָאִיר עָלָיו בְּאוֹתוֹ רָגַע אוּר גְּדוּלָה שֶׁל הַמְצוּהָ, וְלָכֵן אָהַב אוֹתוֹ בְּאֵמַת, אֲבָל כְּשֶׁנִּכְנָס עִם הַמְטַעֲמִים וְלֹא הִיא פּוֹנֵתוֹ לְכַבֵּד אָב רַק לְקַבֵּל הַבְּרִכוֹת מִיָּד נִיָּחָרָד.

וְאַרְז"ל שְׂרָאָה גִּיהֶנָם נִכְנָס עָמוֹ וְרַק ע"י צַעֲקוֹתוֹ נָתַן לוֹ בְּרַכָּה קֶצֶת. וְכִהֶשְׁמָטוֹת לִס' דְּבָרֵי שְׂאוּל מ"ת כ' שְׁמִי שִׂיּוּשֵׁב בְּאַוְהֶל אִין רֵאִי שֶׁהוּא אִישׁ אֲמוּנִים וְרַק מִי שְׂעוֹסֵק בְּמוֹ"מ הוּא אִישׁ אֲמוּנִים רֵאִוִי לְהִלְלוֹ, וְזֶה שְׂעוֹשׁוֹ רִימָה לְאֲבִיו וְסָבַר שֶׁהוּא יִשָּׁר ע"כ אָהַב אוֹתוֹ יוֹתֵר מִיַּעֲקֹב שֶׁהִיא יוֹשֵׁב אֶהָל, מִשָּׂא"כ עָשׂוֹ יוֹדֵעַ צִיד.

וְכָכָל זֶה הוּא פָּשֵׁר ע"כ אָהַב אוֹתוֹ. (וְעִי' בְּהַסְכְּמַתִּי מְאֻדְמוֹ"ר מְגוֹר שְׁלִיט"א) וְכִס' דְּבָרֵי מְאִיר לְהַר"מ מְפָרְעֵמִישְׁלָאן ו"ל כ' דְּלָרְבוּ בַּעַל בְּאֵר מִים חַיִּים הִיא לוֹ בֵּן שְׂלֵא הִלָּךְ בְּדַרְרָה הִישָּׁר אַעפ"כ נָתַן לוֹ כָּל הַצְּטָרְכוֹתוֹ.

וְכַתְּפָלוֹתוֹ אָמַר רַשְׁב"ו הַבֵּט כְּאֶשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה עִם בְּנֵי. מַכ"ש אֶתְהָ רֵאִוִי לְהַתְּנֶהג עִם בְּנֵיךָ אַע"פ שְׂאִין עוֹשִׂים רְצוֹנָךְ.

וְאִי בְּשֵׁבֶת דַּפ"ט ב' לַעַת"ל יֹאמֵר הַקַּב"ה לְאַבְרָהָם בְּנֵיךָ חֲטָאוּ כו' א"ל לְיִצְחָק כו' פִּלְגָא עָלַי וּפִלְגָא עָלֶיךָ, נִרְאָה שִׂיִּצְחָק הַפְּלִיג בְּטַעְנוּתֵי שְׂיַרְחָם ה' עַל בְּנָיו וְטָעַן ג"כ כַּפְּנִי לְהַבֵּט פִּי גַם לִי הִנֵּה בֵּן רָשָׁע אַעפ"כ אָהֲבַתִּי אוֹתוֹ, לָכֵן גַּם אֶתְהָ תְּרַחַם עַל בְּנֵיךָ, וְזֶה וַיֵּאָהֵב פִּי צִיד בְּפִיו לְמַעַן יִהְיֶה צִיד בְּפִי יִצְחָק וְטַעְנָה חֲזָקָה לַעַת"ל, וְעִי' בַּס' בְּאֵר שְׁלֵמָה מְעַרְכַּת ח' אוֹת י"א דְּמִשׁוֹ"ה בְּרַךְ לַעֲשׂוֹ דְּמַכְש"כ גִּיַעַץ לְיַעֲקֹב הַבְּרִכוֹת כַּפְּנִי לְמֶה אִם יַחֲלִיל עַל רְשָׁעִים מַכ"ש עַל בְּנֵי הַפְּשָׁרִים: וְכִס' תּוֹלְדוֹת נָח דְּרוּשׁ י"ח הִבִּיא מְדָרֵשׁ דְּרַבְּקָה הִיא

מוספות לו אהבה על אהבתו, וי"ל דק' דכ' ורבקה אנהבת את יעקב דמשמע פאלו יצחק לא אהב אותו, וי"ל שפאמת אהב לייעקב אם מצד שהוא בנו וגם מצד תמימותו אלא שפא הכ' להודיענו חידוש שגם את עשו אהב ונתן טעם שציד בפיו, שראה שיצא אדמוני שסימן לשפיכת דמים והי' מצטער על זה אבל לבסוף ראה שעשו מהפך הרעה הזאת לטובה ולא הי' רוצח רק שפך דם חיות ולעשות מצוה להביא ממנו ציד לפיו של אביו, ולכן אהב אותו על שנותו את טעמו המר למתוק, אבל רבקה הייתה בקיאה במעשה עשו יותר מיצחק ול"ה אנהבת אותו בשביל מדה זו.

אלא דא"כ הול"ל ורבקה שונאת את עשו, ולמה כ' אנהבת את יעקב, הא כל אם אנהבת את בנה. לכן בא המד' שאנהבת אותו אנהבה מןפלגת יותר משאר נשים בניהם.

והאלשיך פי' הפ' אל תוכח ליץ פן ישנאך. הוכח לחכם ויאהבך שאין להוכיח לומר לו שהוא ליץ פי עי"ז ישנאך רק תאמר לו שהוא חכם ואינו נאה לחכם כמוהו לעשות פן.

וכן י"ל ויאהב יצחק את עשו שידע שהוא רשע ורצה להחזירו למוטב והראה לו שאהב אותו, והיינו כי ציד בפיו, שיצחק רצה לצוד אותו בפיו ויאהבו ועי"ז יוציאנו מהקליפה להקדושה: (כח) כי ציד בפיו.

ערמב"ן כי הוא מליצה וכנה האיש במעשהו לתדירות, וכ' בס' אמת לייעקב לאא"ז הגאון מליסא ז"ל בברכות ד"ד בבירויני יחמו חטאים, ע"פ רמב"ן דאיתן שא"א לפרוד מחטא והחטא נתעצם בו עד שנקראים חטאים עש"ה וע"ע מ"ש בעל עקדה שער ס"ג דרבים חוטאים לא מרנע בחירתם רק מצד חנוק חנוקם שלא יוכלו לעצור פת לכפוש, וז"פ חוטאים על שהוא פועל החטא על משקל פועל, וחטאים מורה על שורשו שהיא תכונה רעה בנפשו עש"ה: שם בתרגום ארי מצידיה הנה אכיל.

עי' בס' בית האוצר פלל א' אות י"ט. איך אכל יצחק מצידו של עשו הא חנוק לעכפו"ם פסול בשחיטה, ואע"ג דיצחק החזיקו בטוב הא אפי' בהמתן של צדיקים כו', ועי' ב"ר פס"ה שחוז כל"ז שלא תאכילני נבלות וטרפות, וק"ג מה תועיל השחנה הא איהו גופי' פסול בשחיטה, ועי' קידושין די"ח א', וי"ל דקימו התורה רק ממדת חסידות ול"ש בהמתן כו' דאפי' שוגג באיסור דרבנן כ' האחרונים דלא חשוב עבירה, וא"צ פפריה, אולם בשבת דק"נ ע"ב מעשה בחסיד שנפרצה וכו' ולא גדרה וכו' המהרש"א ואע"ג דהרהור מותר וגם שגג מ"מ מדת חסידות הנה, ומוכח דגם שוגג מדת חסידות חשיב חטא ומקלה דהרי הרהור בשבת מותר מדינא ורק ממדת חסידות ע"ש באריכות, וע"ע באתנו דאורייתא פלל ו' ויו"ד: (כט) ויזד.

עי' עיון יעקב ב"ב דט"ז דח"א אכן טוב הי' לאברהם שפל חולה שרואה אותו נתרפא. וא"ש המדרש ויזד אמר עשו מה טיבו של נזיד זה א"ל שמת אותו זקן וק' דאין התשובה שיידע להקן, דאטו ידע עשו שמבשלין עדשים לאכל, הול"ל לשאול מי חת, א"ו דלא ידע הול"ל להשיב שבשל לנחם אבלים, וי"ל עפמ"ש בברכות ד"מ ע"א עדשים אהד לל' יום מעלי לאסכרא.

אך פיון שאברהם הי' לו מרגליות לכן מה טיבו של נזיד זה פיון שפל חולה מיד נתרפא וזנה השיב לו שמת אותו זקן, וע"ע בס' בגין יהושע בסופו דס"ב מ"ש בזה: (ל) רש"י

קצור ה' שנים. ע"י בס' ברפת השיר על הא דיבמות ס"ד דלהכי אבותינו עקרים הי' שהקב"ה מתאנה לתפילתן של צדיקים.
ויצחק עקר הי'. והסמיכות לזה י"ל.

דלכאורה ממה דרבקה הי' עקרה אינו מוכח שהקב"ה מתאנה וכו', עפמ"ש רש"י פאן שאברהם הי' לו לחיות ק"פ רק שלא יראה עשו יוצא לתרבות רעות נחסר ה' שנים, וא"כ אם הי' רבקה מקדמת לילד הי' מהצורך לחסר עוד שנים מאברהם, אלא דז"א דהי' לה לרבקה להיות עקרה עוד ה' שנים ואח"כ תלד ולא יפחות שנותיו של אברהם כלל וע"כ דהקב"ה מתאנה כו', אף דעדיין י"ל דבאמת הי' עקרה בשביל אברהם והא דל"ה עקרה עוד ה' שנים משום דרש"י פי' עה"פ ויצחק בן ס' שנה שהמתין לה יו"ד שנים עד שנעשית י"ג וא"כ אם הי' עקרה יותר מי' שנים.

הי' צריך יצחק לגרשה כדיון מי ששקתה אשתו יותר מי' שנה ולא ילדה, וע"כ אחר דהקדים דיצחק ג"כ עקר הי', שוב בלא"ה ל"ה צריך לגרשה דהמניעה הי' ג"כ מצדו ושפיר בע"כ מוכח דהקב"ה מתאנה לתפלתם, וע"ע בס' לניח חן אריכות מזה.

ובכתבי הגה"צ מאסטראווצי ז"ל ראיתי המילוי מן "שמו אדום" י"נ מ או לף לית יו ס' בגימ' הלעיטני נא מן האדם האדם הזה פי ע"ג אנכי (תשי"ג): לא) מכה פיום. ערש"י שעבודה בבכורות ע"י ס' עפר יעקב להגאון ר' יעקב גונזיס ז"ל הק' רא"ם אטו פהן יוכל למפור בכורתו.

וכ' דכוננת יעקב הי' לבטלו מן העבודה שלא יהי' הרשע עומד ומקריב לגבוה ע"ז. וק' ממ"נ אי לא הי' יכול למפור מה הועיל בתירוצו דסו"ס הא"ף הקריבו בני יעקב קודם שנבחר אהרן שהי' עבודה בבכורות, ואם יכול למפור הקו' מעיקרא ליתא.

וי"ל דלעולם דל"ה יכול למפור וכוננת יעקב הי' רק לבטלו שהוא לא יקריב, ואה"נ דלא הי' מגמתו שתבטל מזרע שלו אלא אח"כ ה' ברכו בשם ישראל, ואלא יאמר שבא הכורה בעקבה רק בדין גמור עש"ה, גם י"ל דנהי דהכורה הי' סיבה לקרבנות מ"מ אינו אסור לפשוט להקריב דזר הקריב דזר הקריב יומת רק לאחר מ"ת.

ויש להמליץ עליו מה שטען המהרי"ט ז"ל בשלמא ירושת פי שנים אע"ג דמה שאירש מאבא מכור לך ל"מ ה"א ע"י שבועה חייב לקיים כו', והשיגו מהרי"ט דנהי דחייב לקיים מוצא שפתיך תשמור מ"מ פנין דל"ש בו קנין אם הי' מת אין בני' חייבים לקיים דבריו כו', א"נ אומר אה"נ דלעולם לא עלה ע"ד רא"ם שקנין גמור הי' רק דהי' למנוע הרשע להקריב כפרש"י א"מ יעקב רשע זה כו' הרי דרק רשע זה ולא זרעו, ומ"ש המהרי"ט דאפשר ע"י השיעבוד הי' יכול לשעבד פתוס' ר"פ אע"פ.

ק' למה הי' צריך שבועה, ועוד דמ"ש תוס' הוא להשתעבד גופי' לשלם חוב ודוגמת חתן דמקבל נדוני' ומשעבד ואחריות חל על גופו דישנו בעולם אבל פאן גוף בכורה דשלב"ע וכו' עש"ה וע"י נחלת יעקב מענין מכירת בכורה: ובאוה"ח הק' ג"כ דהוי דשלב"ל.

וכ' עפמ"ש בב"מ דט"ז מה שיעלו מצודה היום מועיל משום כדי חיי' וכן פאן הי' כדי חיי' ומועיל המכירה. ועוד כ' אף דהוי דבר שאין בו ממש כמו כבוד ומעלה שיש לבכור

מ"מ ע"י נְשׁוּבָה מוֹעִיל אֶף שֶׁאֵין מִמֶּנּוּ, וְכָל הַטַּעַם דֵּאֲמַקְנָה דְשִׁלְבֵי לְדָלָא סְמָכָא דְעֵתִי, וְהִבִּיא רִיבֵי שֶׁנְשׁוּבָה מְהִינֵי דְשִׁלְבֵי לְעֵשָׂה, וְעֵי רִשְׁפֵּי ב"ב קמ"ב דְשִׁלְבֵי לְמ"מ דְלָא סְמָכָא דְעֵתָא וְהִיכֵי דְגָמַר וּמְקַנֵּי קְנִי, וְכ"כ בְּשִׁטְמ"ק וְעֵי מְבִי"ט ח"ב ס' קל"ז דְמַה"ט אָדָם מְקַנָּה לְבָנוּ דְשִׁלְבֵי לְשִׁדְעָתוֹ קְרוּבָה אֶצְלָא בְּנוּ סְמָכָא דְעֵתִי, וְעֵי מְהַר"ם מִינְן ס' ל"ה, וּבְשׁוֹת מַהֲרָש"ם ח"א ס' מ"ז, וְח"ד ס' צ"ה, וְעֵי ג"כ בְּבַעַה"ת דְמַכְר לֹו בְטוּה"נ דְבַר מִיְעוּט דְאֲנִכֵי הוּלְף לְמוֹת וְחִיָּי אֵינָם שְׁנוּיִם הַרְבֵּה ע"ש, וְעֵי בְס' שְׁמַע שְׁלֵמָה וּבְסִפְרוֹ אֶהְבַּת עוֹלָם עֲמוּד גָּמְ"ח דְקִי"ב שְׁכ' כִּהַאו"ח וְלֹא הִבִּיא דְבָרָיו.

וְעֵי בְס' שְׁלִיחוֹת אֵלֵי אֲרִיכוֹת בְּזָה: וּבְשׁוֹת הָרִיבֵי"ש ס' רכ"ח כ' מ"ש בְּשֵׁם הַטּוֹר עֵה"ת בְּשֵׁם הָרֵא"ש דְשִׁבּוּעָה מְהִינֵי בְּשִׁלְבֵי לְלֹא הָרֵא"ש וְלֹא בְּנוּ חֲתִימוֹ עֲלָהּ וְהָרֵא"ש מְמַכֵּר עֲשׂוֹ אֵין לָהּ עֵינָקֵר שֶׁהִי קוֹדֵם הַדִּיבּוֹר וְאִזּוּ הִי מוֹעִיל דְשִׁלְבֵי לְ, וְהַשְׁבּוּעָה הִי לְרוּחָא דְמִילְתָא שְׁלֵא יַעֲרַעַר עֲשׂוֹ כִּי הִפִּירוּ יַעֲקֹב לְאִישׁ זְרוּעַ לְכוֹן הַשְׁבִּיעֵוּ.

וְעֵי בְּקָצוֹת הַחֲשׁוֹן ס' רע"ח סְקִי"ג דְבְּסִילּוּק מְהִינֵי דְשִׁלְבֵי לְעֵי וְעֲשׂוֹ אָמַר לְמָה זֶה לִי בְּכוּרָה דְהוּא סִילּוּק עֵשָׂה, וְבְס' יְשׁוּעוֹת מְלָכוֹ לְהַגָּאוֹן מְקוֹנְטָא ו"ל רֵאִיתִי הַטַּעַם דְקוֹדֵם מ"ת דְשִׁלְבֵי לְ בַר קְנִינָן ע"פ חז"ל וְיִהִי עֲרַב וְיִהִי בְקָר דְכָל הַבְּרִיאָה הִי תְלוּיָא וְעוֹמְדָת עַד יוֹם הַשְּׁשִׁי מִתֵּן תּוֹרָה, נִמְצָא דְקוֹדֵם מ"ת כָּל הַבְּרִיאָה הִי עוֹד דְשִׁלְבֵי לְ וְדְבַר קְבוּעַ ל"ה עוֹד בְּנִמְצָא רַק הַכָּל הִי תְלוּיָא בְּמ"ת שְׁיָבוֹא לְכוֹן הָיִי דְשִׁלְבֵי לְ בַר קְנִינָן, וְעֵי בְכַת"א לְהַפְמ"א ו"ל שְׁכ' ג"כ הָא דְמַכְר בְּדְבַר מִיְעוּט וְל"ה יְכוֹל עֲשׂוֹ לִיטְעוֹן מְשֻׁטָה הִיִּיתִי בָּהּ.

מ"מ מְשׁוּם שְׁאֵמַר אֲנִכֵי הוּלְף לְחוֹת וְלֹא שְׁנָה חִיִּי הַרְבֵּה, וְגַם בְּשִׁבּוּעָה קִיִּי לְדָלָא יְכוֹל לְוֹמַר מְשֻׁטָה אֵינִי בְּהַ עֵשָׂה, וְעֵי בְשׁוֹת פְּסָא דְהַרְסָנָא ס' ר"ה, וְעֵי בְּגוֹר אַרְיָ שֶׁהָק' ג"כ דְל"ש מְכִירָה בְּדְבַר שֶׁאֵין מִמֶּנּוּ, וְצ"ל שֶׁהִי מְקַנָּה לֹו עֲשׂוֹ גוֹפּוֹ לִיעֲקֹב לְכָל זְכוֹת הַבְּכוּרָה וְקִנְיָנוּ הָיִי קְנִינָן עכ"ל, וּמוֹכַח מְזָה דְאָבוֹת יִצְחָק מְפָלַל ב"נ דְאֵל"כ הָא אֵין קְנִינָן לְב"נ לְב"נ אַחַר בְּגוֹפּוֹ רַק בְּמַעֲשֵׂי יָדֵי כַּמ"ש בִּיבְמוֹת דְמ"ו אֵי, וְגִיטִין ל"ח א', וְעֵי בְס' בֵּית הָאוּצָר ח"א פְּלָל א' אוֹת ו' שְׁיָהֵי הַגּוֹף בְּעַצְמוֹ קְנוּי לֹו לִיתָא בְּב"נ מִשְׁא"כ גּוֹף לְפִירוּתוֹ נִקְנָה אֶף בְּב"נ עֵשָׂה, וּבְשׁוֹת זְכוּרֹן יִצְחָק בַּח"ת כ' ע"פ הַגְמ' נְדָרִים ל"ד הַשְּׁטֵן גִּימ' שֶׁס"ד דִּישׁ לְשִׁטְן רְשׁוֹת לְהַסִּית חוּץ מִיּוֹה"כ, וְיָדוּעַ דְשְׁטֵן הוּא שָׂר שֶׁל עֲשׂוֹ וְזִש"ה מְכָרָה פִּיּוֹם הַיָּדוּעַ דְהִינּוּ יוֹה"כ כְּשֵׁם שְׁפִיּוֹם הַזֶּה לִית לָהּ רְשׁוֹת לְאִשְׁטוּנֵי, לֹא יִהִי לָהּ עַל מְכִירָה זֹו רְשׁוֹת לְהַסִּינָן וְלַעֲרַעַר ע"ש: וּבְאַמְת י"ל דִּישׁ ב' מַעֲלוֹת בְּבְכוּרָה, א'.

שְׁמִקְוֹדֵשׁ לְעַבּוּדָה כַּמ"ש רִש"י אֵין רִשְׁעַ זֶה כְּדַאי כו', ב' לְעַנְיָן יְרוּשָׁה פִּי שְׁנַיִם. וְלָזָה בְּחִי אָב הָיִי דְשִׁלְבֵי לְ וְל"מ מְכִירָה.

אֶף לְעַנְיָן קְדוּשָׁה הָיִי דְבַר שְׁבָא לְעוֹלָם, וְז"פ מְכָרָה פִּיּוֹם בְּרִצּוֹנֵי לְקְנוֹת מֵה שְׁעֵתִיד לְבוֹא לְאַחַר מוֹת אֲבִינּוּ דְהִינּוּ יְרוּשָׁה רַק פִּיּוֹם מֵה שֶׁהוּא עֵתָה הִינּוּ עֲנִינָן הַקְדוּשָׁה, וְע"ז הַתְּרַצָּה עֲשׂוֹ דְחִלְק הַקְדוּשָׁה הִי עֲלִיו לְמִשְׁא, וּבְגִי יִקְרִי הַרְה"ח מו"ה דוֹד נ"י הַעִיר מְדַבְּרֵי הַמְשַׁל"מ פ"ד מֵאִישׁוֹת בְּמַחְסָר זְמַן אֵי מְקַרֵי דְשִׁלְבֵי לְ כַּחוֹ בְּקִטְוֹן לְאַחַר שְׁאֲגָדֵל וְע"ש בְּהַגְהוֹת דְהַעִיר מְהָא דְמְקוֹדֵשׁ לְאַחַר ל' יוֹם דְמְקוֹדֵשׁ וְתִי דְשֶׁא"ה דְיְכוֹל לְקַדְשָׁה עֲכָשְׁיוֹ, וְעֵשָׂה"מ פכ"ב מְמַכֵּרָה.

וע"ז אָמַר "פּיוֹם" הַיְינוּ מַעֲכָשִׁיו וּמַהֲנֵי מְכִירָה. אָבֵל בְּאַמַּת מַעֲכָשִׁיו ל"מ בדשלב"ל וְרַם י"ל עפמ"ש הַרְמ"א חו"מ סר"ט בְּשֵׁם מְרַדְכֵי בְּאוֹמַר לְכַשְׁיָהּ בְּעוֹלָם אִז יקנה, קנה אף שְׁעֲכָשִׁיו אִינוּ בְּעוֹלָם, וערשב"א קידושין ס"ג בְּשֵׁם ס' הַמְּקַח דְּהַמְּזַפָּה לְעוֹפֵר לְכַשְׁתַּלְד קני כר"נ כִּינּוּן דְּעוֹבֵר אִז בְּעוֹלָם וְהוּי פָּחוּ שְׁקֵנָה לְאַחַר ל' אָבֵל דשלב"ל ל"מ אף לְכַשְׁיָהּ, ובס' הַמְּקֵנָה הַק' מְשַׁחֲרוּר וְגִירוֹת דְּהוּי ג"כ לְכַשְׁיָהּ בְּעִילָם וְאֵעִפ"כ ל"מ, וְתִי דְבַקְנֵינִים ל"צ אָמִירָה חַל קִנְיָנוּ דְּמַעֲיָקְרָא כִּינּוּן דְּלֹא חֲזַר בְּנִתְיָם אוּ דְשֻׁטַר קִיָּים.

אָבֵל בְּקִידוּשֵׁין דְּצָרִיף אָמִירָה, וְכִינּוּן דְּאָמִירָה הִי קוֹדֵם שְׁפָא לְעוֹלָם ל"מ, ועי' נְתָה"מ ס' רי"א סק"ה: וְגוֹף הַקוּ' נִרְאָה עפמ"ש הַמְּרַדְכֵי הוֹבָא בְּחוּ"מ ס' ר"ט ס"ד דְּהִיכֵי דְּהַקְנָה דשלב"ל עִם דְּבָר שְׁפָא לְעוֹלָם מְגוּ דְּחַל עַל הַבָּא לְעוֹלָם חַל נְמִי אשלב"ל"ע.

א"כ לִפְמַש"ל בְּעֵשׂוּ הִי ב' עֲנִינִים וְהִי דשלב"ל עֲנִין יְרוּשָׁה וְדָבָר שְׁפָא לְעוֹלָם עֲנִין קְדוּשַׁת בְּכוֹר שְׁפִיר מְהַנִּי, ועב"ב קמ"ג וְחוּ"מ ס' ר"י ס"ג בְּקִנֵי אֶת נְחִמּוֹר, ובאה"ע ס' מ"א ס"ג בְּמַקְדָּשׁ ה' נָשִׁים וְאַחֲיוֹת בְּכֹלְכֶם ל"מ, וְכ' ב"ש וְחוּ"מ אף דְּקִנֵי אֶת נְחִמּוֹר קִנֵי מְחַצָּה בְּאִמֵר בְּלִשׁוֹן בְּנֹלְכֶם ל"מ כָּלֵל.

אָבֵל אֶת נְאֻת קִנֵי מְחַצָּה, ועי' נוֹב"י מַהְדוּ"ק חוּ"מ ס' כ"ו וְכ"ט, דָּאֵם מְקֵנָה דשלב"ל וְדָבָר שְׁפָא לְעוֹלָם קִנֵי מְחַצָּה, דְּאִי"ל דְּכֹנּוֹנְתוֹ רַק בְּשִׁתְיָהּ דָּא"י כָּלֵל אֵם יְהִי בְּעוֹלָם. אָבֵל בְּעֵבִידוֹ דְּאִתִּי ל"ק כָּלֵל.

וְגַם בְּקִנֵי אֶת נְחִמּוֹר אֵם יוֹלִיד בְּשָׁנָה זוּ בְּזָה כ"ע מוֹדִים דְּקִנֵי מְחַצָּה, דְּכֹנּוֹנְתוֹ אֵם לֹא יוֹלִיד יקנה הוּא לְחוּד מְחַצָּה. ועי' פְּתַחֲתֵי תְּשׁוּבָה סוּס"י ר"ג, וּבְשׁו"ת בֵּית שְׁמוּאֵל אַחֲרוֹן אה"ע ס' נ':וע"ע בס' מְשַׁפֵּט שְׁלוֹם ס' רי"ב שְׁהִבִיא הַדְּרוּ"פ ס' ר"ט דְּעִיקַר הַטַּעַם דְּדשלב"ל ל"מ מְשׁוּם דְּלֹא סְמַכָּא דְּעַתָּי וְהִיכֵי דְּסְמַכָּא דְּעַתָּי מְהַנִּי וּשְׁבוּעָה ל"מ בְּזָה כַּמ"ש הַאוּ"ח וְכ' דָּאֵם נִכְתָּב דְּנַעֲשֶׂה בְּאִנְפֵי הַמּוֹעִיל וּמַכ"ש בְּשִׁפְתַי הַמּוֹכֵר בְּכַת"י שְׁמוּדָה שְׁנַעֲשֶׂה בְּאִנְפֵי הַמּוֹעִיל מְהַנִּי כְּמוֹ בְּאַסְמַכְתָּא, אָבֵל בְּשׁו"ת תְּשַׁב"ץ בְּחוּט הַמְּשׁוֹלֵשׁ טוֹר ב' ס' י"ג הַעֲלָה דְּטַעַם דשלב"ל מְשׁוּם שְׁאִין הַדְּבָר בְּעִין שְׁיַחּוּל עָלָיו קִנְיָן אָבֵל טַעַם דְּבָר שְׁאִינוּ בְּרִשׁוֹתוֹ מְשׁוּם דְּלֹא סְמַכָּא דְּעַתָּי ע"ש הֵיטֵב, ועי' בְּשׁוּאֵל וּמַשִּׁיב תְּלִיתָא ח"ב ס' קס"ג שְׁהַק' עַל רִיב"ש דְּקוֹדֵם מ"ת גַּם דשלב"ל נִקְנָה, וּמְבִנְיָר בְּהִיפּוּף בְּרַמְבַּ"ם פ"ו מְעַרְכִין הַלְכָה ל"ג דְּהִבִיא רֵא"י מֵיַעֲקֹב דְּאָמַר וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי עֲשֹׂר אֲעֲשֶׂרְנּוּ לָךְ וְאֵם אִתָּא מָה רֵא"י הָא הוּי קוֹדֵם מ"ת ע"ש ובמהרי"ט ח"א ס' ל"ט.

וע"ע בְּשׁו"ת תְּלִיתָא ח"ג ס' קל"ט וְחִמִּישָׁא ס' נ"ו: וְאֵעֲלָה ג"כ אִיזָה צִיּוּנִים וְהַעֲרוֹת בְּדִינֵי דשלב"ל בְּרַמ"א ס' ר"ט ס"ח דְּלִסְלַק עֲצָמוֹ יְכוּל דשלב"ל וְהוּא מִפ' הַכּוֹתֵב בְּכּוֹתֵב לָהּ בְּעוֹדָה אַרוּסָה, וּמַשְׁל"מ בִּפְכ"ג ה"א מְאִישׁוֹת נְסַתְפַּק אִי דְּנֹקָא בְּדְרַבְּנֵי יְכוּל לְסַלַק עֲצָמוֹ אָבֵל בְּדָאוֹ הוּי מְתַנָּה עַמְש"כ בְּתוֹרָה, ועי' קְצָה ח"א סק"א ובאה"ע ס' צ"ב, וּמַהְרִי"ק ס' פ"ט, וּבְרַמ"א שְׁם בְּשֵׁם תְּשׁוּ' הַר"ן ס' נ"ג דָּא"י לְמַחֲוֹל דשלב"ל, וְכ' בְּסַמ"ע סקכ"ג שְׁאֵף דְּלִסְלַק יְכוּל שְׁאֵנִי הֵתֵם שְׁפָבָר נְשַׁתְּעַבֵּד יְכוּל לְסַלַק אָבֵל לְמַחֲוֹל קוֹדֵם שְׁלַקַח א"י, ועַתּוֹ"ס ב"ב קנ"ט א' לְשַׁעֲבֵד יְכוּל דשלב"ל וּבְרַמ"א בְּשֵׁם נַמ"י חוֹלַק ועַסמ"ע.

ועמהרי"ט חו"מ סי' כ"ג כמו דִּיכוּל לְשַׁעֲבֵד דשלב"ל פֶּן יכוּל לְשַׁעֲבֵד לדשלב"ל ועפנ"י גיטין די"ג ע"ב. וע"ע בַּמְהַרְ"ם שִׁיף סוף ב"ק בְּדְרוּשׁ אַרְיֵכוֹת בְּעֵנֵן דשלב"ל, ועי' קידושין ס"ב לְשַׁחְרוּר עֲבָדוֹ ל"ה בְּיָדוֹ דְּמַעֲיָקְרָא בְּהֵמָה וְהִשְׁתָּא דַּעַת אַחֲרַת וְכ' רש"י וְאִין לָהּ מְחֻסָּר מַעֲשֵׂה גְדוּל חֲזָה, וְכ"כ רש"י א קידושין נ"ג ב' בְּמַקְדָּשׁ בְּעֶרְלָה א"מ אָף דִּיכוּל לְהַנּוֹת מְאָפֵר וּל"ה דשלב"ל דְּבִידוֹ לְשׁוֹרֵף דמ"מ הָיִי פְּגוּפָא אַחֲרֵינָא.

ועי' בס' טוב גיטין בַּקּוּנְטָרַס חִיבַת הַקּוּדֶשׁ דצ"ה, הָא דְטוֹי לְאַרְגָּא כ"ע מוֹדֵי דל"מ אָף דְּבִידוֹ לְאַרְגוֹ וְלֹא הָיִי מְחֻסָּר מַעֲשֵׂה, מ"מ יְהִי דְּבָר חֲדָשׁ ל"ה בְּיָדוֹ ע"ש. וּפְלֵא שְׁלֵא הִבִּיא ש"ס וְרש"י א הַנ"ל וּבְחִי' פְּתַבְתִּי הַרְבֵּה בְּזָה אָף אִין פֶּאן מְקוּמוֹ וע"ע בְּקוּבָץ דְּרוּשִׁים חוֹב' יו"ד סי' ט' בס' הַדּוּדָאִים מְזַקְיָנִי ז"ל ועמ"ש בפ' וְיָרָא (כ"א ל"א) ובפ' וַיֵּצֵא (כ"ח כ').

ועשו"ת מְהַרְ"ם שִׁיף סי' של"ג שֶׁהָק' הָא לֹא הָיָה אִזְ עַדִּינָן מְקַדָּשׁ וְעַבּוּדָה. וי"ל דְּבַכּוּרִים הִי הַגְּדוּלִים הָעוֹמְדִים בְּרֵאשׁ וְהוּא הָיָה הַמּוֹשֵׁל עַל כָּל זָרַע אָבִיו כמ"ש הַרְמַב"ן, וְתוֹרָה וְעַבּוּדָה הַפֶּל תְּלוּי בְּמִנְהִיג אִם הוּא טוֹב יִמְשְׁכוּ אַחֲרָיו וְכֵן אִם הוּא רַע וְחָשׁשׁ יַעֲקֹב שְׂאֵם תִּשְׁאַר הַבְּכוּרָה וְגְדוּלָה בְּיָד עֲשׂוֹ וְיִהְיֶה הַמִּנְהִיג פְּנֻלָם יְהִי כְּמוֹתוֹ ע"ש, ועשו"ת מהרי"א ז' עֲנִיזֵל סי' י"ד ש"כ, בפ' הָבֵא (כ"ח כ"ח) וְכָה ה' בְּשַׁגְעוֹן וְגו' וְהִיֵּת מְשֻׁנָּע מִמְרָאָה עֵינִיף אֲשֶׁר תִּרְאֶה.

כִּי הַמְשֻׁנָּע ר"ל אִינוּ מְרַגִּישׁ בְּחֻסְרוֹן דַּעַתוֹ. ויִשְׁרִים הֵם בְּעֵינָיו, אֲבָל מִי שֶׁדַּעַתוֹ צְלוּלָה וְהוּא נִתּוֹן ת"י מְנַהִיג מְשֻׁנָּע הַמּוֹשֵׁל עָלָיו וּמְכַרְיָחוֹ לַעֲשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂי הָרַעִים, וְהוּא יוֹדֵעַ כִּי בְּשַׁגְעוֹן יִנְהַג.

צַעְרוֹ גְּדוּל מְאֹד, וז"ש מִמְרָאָה עֵינִיף ר"ל הַמִּנְהִיגִים הַנִּקְרָאִים עֵינֵי הַעֲדָה עש"ה: (לג) וַיָּבֹז. עֲרַמְב"ן ש"כ עֲנִין בְּכוּרָה לְנַחֵל מַעֲלַת הָאֵב, עִי תוֹרַת חַיִּים חוֹלִין דצ"א וְהִבִּיאוֹתִי בַּפ' וַיִּשְׁלַח (ל"ב כ"ז) ועי' בְּנוֹדַע בִּיהוּדָא מ"ת יו"ד סי' יו"ד שֶׁהִשִּׁיב בְּיִשְׂרָאֵל שִׁישׁ לוֹ יַעֲרוֹת וְשָׂדוֹת אֲשֶׁר בְּתוֹכָם חַיּוֹת אִם מְוִתֵר לוֹ לְצוּד.

וְלִירוֹת בְּקִנְיָה שְׁרִיפָה, אוֹ אֶסוּר מְשׁוּם צַעַב"ח אוֹ בַּל תִּשְׁחִית וְהִבִּיא הַפְּסָקִי מִהֲרָא"י סי' ק"ה דְּכָל דְּבָר שִׁישׁ צוֹרֵף לְאֶדָם לִית בָּהּ מְשׁוּם צַב"ח, וְגַם ל"ש צַב"ח אֵלָא לְצַעְרוֹ וְלִהְיָיְחוֹ בְּחַיִּים אֲבָל לְהַמִּית לִית בִּי מְשׁוּם צַב"ח וְכֵן מוֹכַח מִחוֹלִין ד"ז ע"ב עֲקָרְנָא לְהוֹ אִיפָא צַב"ח, קְטַלְנָא לְהוֹ אִיפָא מְשׁוּם בַּל תִּשְׁחִית.

הָרִי אָף שֶׁהִשִּׁיב לוֹ עַל עֲקָרְנָא דְּאִיפָא צַב"ח אַעפ"כ אֲמַר קְטַלְנָא לְהוֹ, רַק בְּגוּף הַדְּבָר לֹא מְצִינּוּ רַק בְּנִמְרוֹד וְעֲשׂוֹ. וְאִיף יָמוֹת אִישׁ יִשְׂרָאֵלִי בְּיָדֵם בַּע"ח רַק לְגִמּוֹר חֲמַדַּת זְמַנּוֹ, וְמִי שֶׁצָּרִיף לְצוֹרֵף פְּרַנְסָתוֹ שְׂאֵנִי.

וְעוֹד דְּאָפִי אִיסוּרָא אִיפָא דְּצָרִיף לְהַכְנִיס א"ע בְּמַקּוֹם סְפָנָה בְּמַקּוֹם גְּדוּדֵי חַיּוֹת, וְמִי לָנוּ גְּדוּל וְאִנְיָן בְּקִי בְּצִידָה יוֹתֵר מַעֲשׂוֹ שֶׁהַכ' מַעֲיֵד עָלָיו וְיִהִי עֲשׂוֹ אִישׁ יוֹדֵעַ צִיד, וּפּוֹק חֲזוֹ שְׂאֵמֵר עַל עֲצָמוֹ הִנֵּה אֲנִכִי הוֹלֵף לְמוֹת שֶׁהִי מְסַתְּפֵן בְּכָל יוֹם, וְכֵן פִּי הַרְמַב"ן, וְאֶדָם כְּזָה עוֹבֵר עַל וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד כו', וְעוֹד שְׁלִישִׁית שַׁעַכ"פ מְזַכְרִין עֲוֹנוֹתֵי שְׂאֵינּוּ פְּחוֹת מְקִיר בְּטוֹי ע"ש.

ובנוב"י קמא יו"ד סי' פ"ג כ' ג"כ דלקמית בריה ל"ש צב"ח ורא"י מחולין ד"ו עש"ה
ובמח"כ לא ראה שפבר קדמו בזו הרא"י בשו"ת עבודת הגרשוני סי' י"ג עי"ש ותמהני
שלא הביאו דברי השטמ"ק ב"ב ד"כ ע"א ונ"ל דכיון דלאו פת שחיטה היא שחיטה נמי
צב"ח דהא הריגה היא ולא שחיטה וכו' וצע"ג, ובתה"ד בעצמו שם סי' ק"ה העיר מגמ'
זו ונ"ל דהוא הזיקא ל"ה שכיח כ"כ דמסתמא רבינו הקדוש ל"ה מגדל הזיקו בתוך
ביתו, וע"ע בשו"ת חזת יאיר סי' קצ"ה, ובס' משמרת שלום על פמ"ג יו"ד סי' כ"ד
ובהגהות שם: לד) לחם ונזיד עדישים.

קשה למה נתן לו לחם הא לא ביקש רק עדישים הלעיטני כו' ועי' בידי משה על מד"ר
פאן, וי"ל פיון דהי' רעב מאד עי' במזרחי פסוק כ"ט. והי' נרא יעקב שיטען שהי' אונס,
משו"ה נתן לו מתחלה לחם והשקיט רעבונו.

ואח"כ נתן עדישים ולא יוכל לטעון אונס וא"ש דכ' ויבז אח"כ, ולמ"ש ניקח דמקודם הי'
לו טענת אונס רק אחר אכילה דלא הי' לו טענת אונס כ' ויבז: וגם יש לומר לפמ"ש
ביו"ד סי' רכ"ח סעיף כ' דאם נדר על דעת חבירו אין מתירין לו אא"כ מדעת חבירו.

ונקא שפדר ע"ד חבירו בשביל שעשה לו טובה שעשה לו חבירו. וכן בשבועה ע"ש,
נקא עשו נשבע לו וכמ"ש וישבע לו (וע"ש באוה"ח ומה שפכתתי בזה) והי' ע"ד יעקב.

ולכן נתן לו לחם ועשה עמו טובה יתירה שלא יוכל עשו להתיר אח"כ השבועה דיהי'
ע"ד יעקב ואם עשה לו טובה אינו יכול להתיר מעצמו עשו בלי דעת יעקב ולזה הערני
בני החו"ב מ' דוד שיחי', וגם לא תחנם לא שיחי' הא דנתן לו לחם.

דזה רק אם אין מגיע להנותן טובה במה שנתן לעפושם אבל אם מגיע לו טובה ל"ש לא
תחנם. כמ"ש בחק יעקב סי' תמ"ח סקי"ב, והבאתי לעיל בפ' לך (י"ד כ"ג): כו' ה) יעקב
אשר שמע אברהם בקולי.

פרש"י ותורתו תורה שבע"פ והלמ"מ, עי' מהרש"א יומא דכ"ח ב' שהביא רא"ם שגרס
אחת ד"ת וא' ד"ם, ובש"ס דילן גרם פרש"י בחזקתא. והי' דע"פ ע"כ דבר דרבנן ואסמכין
אקרא דעל עירוב תבשילין מיימי בש"ס.

ותורה בע"פ פולל מי שיש לו עיקר מה"ת פגון הלמ"מ וביין שאין לו עיקר פגון ע"ת,
ומ"ש הרא"ם דמלא תסור לא נקרא תורותי לא מחנור דהא משמרת שכל רש"י גזירות
להרצה פגון שניות ומסקי' ביבמות כ"א דמדרבנן וקרא אסמכתא, וערמב"ן שהק' איך
הקים יעקב מצבה ונשא ב' אחיות ועמרם נשא דודתו דהא קיימו התורה, ותי' דבחו"ל
לא הי' מקיימים, ויוסף דרשו ששימר שבת שהוא עדות על חדוש העולם כו', ועי' בס'
איי הי'ם ביומא דהק' עליו מפג"ה צ"א פרע להם בית השחיטה פרש"י שומרי מצות הי'
דאע"פ שלא נתנה תורה מקובלים הי' מאבותיהם וזה הי' בחו"ל במצרים וי"ל דרמב"ן
כתי' הב' בתוס' שם דפרע להם היינו נחירה שנצטוו על נחירה, וכ"כ הר"ן והכריחו לזה
דאי משום שקיימו התורה מה זה שאמרו והכן טול ג"ה בפניהם כמ"ד ג"ה נאסר לב"נ
דילמא לא נאסר, רק שהי' נוהגים איסור מדעתם וכמו שהי' מקיימים מצנת שחיטה
ע"ש, לפי"ז ראי' מזה לרמב"ן, ובאמת קו' הנ"ל לדין דהי' מקיימין התורה מנ"ל דג"ה

נאָסר לב"נ דילמא הי' מקיימין פֿמו' שחיטה, י"ל דק' מה בפניהם פֿינן דג"ה מקומו ניפֿר
ואף אי ינטל שלא בפניהם ידעו השבֿטים אם יאכלו.

אף י"ל ד סברו השבֿטים שנטלוהו מהירף אחר הבישול, וס"ל כר"ם וסתם משנה דיש
בגידין בנו"ט ונאָסר (ואף בב"נ שיניף טכ"ע עי' בזה במלא הרועים ערף ב"נ אות כ"א
וכיון במקצת לדברי האי' הי', ועשו"ת חתם סופר יו"ד סי' י"ט, ובשו"ת מהר"ם שיק
סי' כ"ו, ובית יצחק יו"ד סי' מ"ד מזה): אף ק' דמב"מ ברנפא בטיל.

והגיד למ"ד שנו"ט טעם בשר יש לו (לפמ"ש המרדכי פ' הזרוע דבדבר המערב בתחלת
בריתו ל"ש ביטול ל"ק ויש להאריך בזה) אף באמת בב"נ לא אולי בת"ר ועי' רמב"ם
פ"ט ה"י ממלכים ופמ"ג יו"ד סי' ס"ב וגו' ונוב"י מ"ת אה"ע סי' מ"ב ולזה הקפידו
שיטול ג"ה בפניהם שלא בשלו עם ג"ה, ולפי"ז שפיר קאמר הש"ס דסובר כמ"ד ג"ה
נאָסר לב"נ דאם רק מצד שאסרה התורה העתידה ליתן לישראל ל"ה מקפידים אם
מתבשל עם ג"ה דיבטל ברוב.

א"ו דג"ה נאָסר לב"נ ובב"נ ל"ש ביטול רוב, ועי' כו"פ סי' ב' דהק' דכי ידעו השבֿטים
שיוסף ישראל ואיף אכלו משחיטתו, ופי' מהרש"א חולין דפי' פֿרע כו' ר"ל שהם ישחטו
וא"ש, ועי' מהרש"א ביומא מה שנשא ב' אחרות דגר שנתגייר פֿקטן שנולד, ועי' מה
שהק' הרא"ם על רמב"ן בפע"פ כשא"ל יעקב טול ובריף אָמר איני מברך שנשאתי ב'
אחרות ולרמב"ן לא חטא דהי' בחו"ל, וי"ל דעכ"פ גנאי לו לפי שעתידה תורה לאָסר,
אבל להמהרש"א אין גנאי דאף לאחר קבלת התורה גר שנתגייר כו' ולמה לא ברך
וכה"ק בגנר הקונדש ועי' בבאורי מהרא"י מהתה"ד, ובדברי שאול מ"ש בזה: ובשו"ת
הרשב"א ח"א סי' צ"ד כ' ולענין מ"ש קיים יעקב תרי"ג מצות ונרמז בעם לבן גרתי.

וק' לה הא עדיין לא נצטוו ועוד דיעקב נשא ב' אחרות, דע לה, פי' אצל קיים א"אאפי'
ערוכי תחומין. ואל תתמה פי' כָּבֵר נתעורר פי' אין בכל פֿרטי מצות מצוה שאינה רומזת
אל עניני החכמה.

ושחיבה החכמה להיות השפלים מצווים במעשיהם וברמיזות שירמזו על החכמה,
ונמצאת החכמה מחיבות את המעשה ואת המניעה והמעשה, והחניעה מדיעת מה
שנרמזו בהם מן החכמה.

ואבות הגיעו ברב חקמתם על העקרים הים, וכמשאז"ל באברהם שתי פליותי מודיעות
לו חכמה פֿשני מלמדים, וכן האבות עד שיהודה המקנבל מאבותיו קיים מצות בום,
אע"פ שעדיין לא נצטוו עלי' וצוה בה לבניו באותו לשון בעצמה שצוהה התורה וזה
מצד שאמרת, ועל אשר שנשא יעקב ב' אחרות דע שהתורה נכונה על ג' עמודים, א' זמן.

ב' מקום, ג' פלים. הזמן לא כל הימים אסורים במלאכה פֿשבת ויו"ט ולא אסורים בחמץ
פֿפסח ולא חייבין בסוכה ולולב פֿחג, ומקום, שלא בכ"מ חייבין בתרומות ומעשרות
ואסורין בטבל כא"י ולא חייבין בקרבנות פֿבית הבחירה.

וכלים.

לא בכל דבר יוצאין תמורת אחרוג ולולב ולא כל דבר מקריבין פבקר וצאן תורים ובגי יונה ולא ראוי להקריב פכהן. ואיני יכול לפרש יותר ומשפיל על דבר ימצא עכ"ל: ובשו"ת חרדב"ז ח"ב סי' תרצ"ו כ' שאלת לבאר פוננת הרשב"א בתשו' סי' צ"ד ועל מה שנשאל יעקב ב' אחרות כו' ואם פפי הנראה מפשט לשונו לפי שבאותו זמן עדיין לא נתנה תורה דבר זה לא הי' התורה צריכה להסתירו, ותו דעדיין הקו' במקומה עומדת שיהי' האבות קיימו כל המצוות וב"ש ערנה הסמורה, תשובה הנה אתה אוחד בעורפי להוציא דבר מה שאין לפי חפץ ואעפ"כ שלא להוציא חלק ארמוז לה רמזה עד שתבין דברי היטב, והרב ז"ל פתב בסוף לשונו שאמר ולא ראוי להקריב פכהן, לא הכל ראויים ב' אחרות פניעקב לפי שצורתו תקוקה בכסא הכבוד.

וטעם הערנה פדי שלא להשתמש בשרביטו של מלך, ונחלת יעקב נחלה בלי מצרים ומשתמש בב' אחרות רחל ולא, ואם ידעת למה זכתה לאה להקבר במקרת המכפלה ורחל בפרשת דרכים תבין סוד ב' אחרות, ואחר כל זה הרמז ידעתי שתמצא תשובתו של הרב ז"ל והוא נתפונן להודות לשואל סוד הענין אם הוא משפיל, אבל לפי הפשט נ"ל שאינה שאלה פלל שיהי' עכו"ם אין להם אהנה פלל, ואפ"ל שפפרו בעכו"ם וגייירו מותרות לו דקיי"ל דמה"ת מותר אדם לישא ב' אחרות גיורת אפי' שהן אחרות מן אם, ורפנו גזרו שלא ישאו אחרות מן אם.

ואפ"ל אם תרצה לומר שהי' נזהר יעקב אפי' מדברים שעתידין דורות האחרונים עליהם, יודע הי' יעקב שלא הי' אחרות מן האם אלא מן האב, וז"ש נתנה תורה ונתחדשה הלכה שיהי' אהנה למקבלי תורה.

אבל קודם לכן ל"ה להם אהנה. ועדיין אין להם אהנה לאותם שלא קבלו התורה ואפ"ל נתגייירו, והא דאמרי אמר יעקב אני לא אברך שנשאתי ב' אחרות שעתידה תורה לאסור, מ"מ מדת חסידות הוא לאסור.

מהדבר הדומה לאיסור מה"ת ולפיכך לא רצה לברך, וא"ת אמאי לא אקשי איך נשא עמרם דודתו, וי"ל דלא אקשי הכי אלא משום דאמרי קיימו האבות כל התורה אבל בשאר בני אדם אמרי נתנה תורה ונתחדשה הלכה עכ"ל, וע' מדרש תלפיות ענף יעקב דהביא הרבה ספרים מענין ב' אחרות וכ' אח"כ מוכרח הי' יעקב לזה פדי לבלבל השטן שלא יקטרג בלידת שבטים קדושים שבאותו שיעקב נושא ב' אחרות אינו נותן דעתו לקטרג, דסובר שאין דבר טוב יוצא מזוג זה פיון שבא באיסור והוא ע"ד עת לעשות לה הפרו תורתיה, וענין לוט עם בנותיו, ויהודה עם פלתו, ועמרם עם דודתו, ובועז עם רות ששלחה נעמה במטתו דרך זנות, הכל עולה לסגנון א' שפיון שהי' עתיד לצאת מהם חוטר הקדישה הי' עושים פדמיון איסור לבלבל לשטן שלא יקטרג, ועי' פרשת דרכים דרוש א' אריכות מזה: וביומא שם אי' קיים א"א אפי' ערובי תבשולין.

ועי' ס' תולדות אדם להגר"ז מוילנא פ"ה בח"ב דט"ס הוא דהי' פתב ע"ת וטעו המדפיסים, ובאמת צ"ל ערובי תחומין ממלת. עקב שאדם דש בעקבי ע"ש, ובאמת פבר כ' פן הרשב"א כמ"ל, וכ"ה בס' דברי דוד מהטו"ז ז"ל, ועי' הקדמת שו"ת בית אפרים יו"ד ואביא דבריו א"ה בפ' תבא (כ"ו ה').

ובשנות זית רענן ח"ב ובס' קול אלי'. ועי' ס' משנת חכמים הל' עפ"ם סי' י"א הביא דב"ר פס"ד אי' ר"י בשם ר' יונתן אפי' ערובי חצרות הי' אברהם יודע.

עי' יפ"ת ונוה"ק, ונר' דבעירובין דס"א ב', במשנה הדר עם עפ"ם כו' ראב"י אומר לעולם אינו אוסר עד שיהי' ב' ישראלים, ואמרי' בש"ס דס"ב ב' הלכה כראב"י, ור"י אמר נהגו ערש"י ותד"ה ור"י דהלכה דרש"י וכו', ומנהגא אורזי מורינו ונהגו ארזי נמי לא וכו', וישראלים הדרים יחידים בין עפ"ם שרי לטלטל כו', וא"כ לדין א"א לומר דאברהם קנים ע"ח דהא פינו דכלדורו לא קנימו ע"ח שהכל הי' ב"נ א"כ לענן מה הי' צריף ע"ח, כיון שאין שם ישראל עמו שקנימו מצות ע"ח דהלכה כראב"י, אבל לר"י דאיהו דאמר במ"ר שקנים ע"ח שפיר פינו דס"ל לא מורינו כראב"י אפ"ש שהי' צריף לע"ח (ועי' במד' דאי' שהי' יודע הלכות ע"ח, ואפ"ש שידע הדין אף שלא הי' צריף לקנים) וע"ע כל"ח.

וראיתי ג"כ בס' הקדוש מגיד מישורים, להב"י ז"ל פ' צו, דהק' הא דלא איתפקד אברהם על הפריעה אע"ג דקנים כל המצות אפי' ערובי תבשילין, ועוד האי ערובי תבשילין דנקטי. אבל הא מילתא תלי' בתקנות וסייגים דרבנן ונחביבים עלי דברי סופרים דאיפא למידק למה שבק הקב"ה לתקוני תקנות וסייגים.

הקצרה יד ה' מתקן כל הצריף, ותו אמאי אצטריך למהני תורה שבכתב ותורה שבע"פ ולא הני פולה אורייתא חדא ע"ש היטב בדרף סוד: שם תקותי ערש"י ועמ"ש בפ' תקת י"ט ב' בשם ברכ"י: זו לאשתו רש"י על אשתו ועי' כנה"ג או"ח דקמ"ו וז"ל ולע"ד פשוט הפשט דאנשי המקום שאלו לרבקה אשתו של יצחק, וענן השאלה אם היא אשתו, ולפי שיצחק לא הזהיר לרבקה שתאמר אחותי היא כמו שהזהיר אברהם לשרה.

ט"ר רבקה תשוב לדברי' ותאמר בעלי הוא השיב יצחק אחותי היא: שם פ' הנהגוני. עי' ס' פנסת ישראל מאבי התפא"י ז"ל על משניות.

זו"ל ובמד', וברדיפת חמש מלכים סמך על גם מדאין ברירה, משא"כ הכא דלפנוי' לא תקיף יצ"ר דמים גנובים ימתקו בסוף גדרים: (ח) וישקף ערש"י. ועי' שו"ת הרמ"א סי' ב' שאלה באשה שהסתירה עיבורה ופיראה מעין הרע ואמרה שטמאה היא בפני בני ביתה, אי בעלה מותר לבא עלי' בתוך ימי עיבורה, והשיב, אע"ג דאי' בכתובות דע"ב הוחזקה גדה בשכינותיה בעלה לוקה עלי' משום גדה, וכ' רמב"ן אפי' נותנת אמתלא דגרוע מאומרת טמאה אני לה דמהני אמתלא, אבל בהחזקה הוי פראתה ודאי, מ"מ כאן יש להתיר דיל"ד מדברי ר"י בעצמו דשרי מדקאמר בעלה לוקה עלי', ולא אמר היא עצמה תלקה משום גדה, ש"מ דוקא בעלה שאינו יודע מהני חזקת השכינות דגדה היא, אבל גבי דידה אם יודעת בעצמה שאינה טמאה אלא שהחזקה שלא פדין אינה לוקית וראי' מיצחק עם רבקה בשנותו את טעמו לפני אבימלך שאמר עלי' אחותי היא ושמש עמה בסתר שני' וישקף אבימלך בעד החלון, הנה אף שהחזקה לכולם אחותו מ"מ מאחר דהוי לי' אמתלא כמ"ש פי אמרתי רק אין יראת ה' כו' דהי' שרי, וא"כ ה"ה בגדון זה עש"ה והתשובה נדפסת ג"כ בגליון יור"ד דהחדשים סי' קפ"ה.

ופליאה עצומה על אדונינו ו"ל שהפסוק רק אין יראת כו' לא נמצא פלל פאן ורק בהתנצלות אברהם בפ' וירא (כ' י"א) וצע"ג: ובגוף הדבר אם שניהם יודעים האמת ל"צ פלל לאמתלא. דאמתלא שינה רק במסופק, ורק כ' המפן' שפוננת הרמ"א דאבימלה הי' לו לעונשו דסוקלין ושורפין על התנקות ומכ"ש בב"נ דנהרג בע"א.

ורק י"ל דאבימלה לא ראה רק שהבין בתקמה שיצחק שימש ולא הי' גם ע"א ועי' בכרו"פ בתפארת ישראל סי' קפ"ה שכ' כמ"ש בזהר נישקף אבימלה בעד החלון היינו חלון דתקמתא ע"ש. ועשו"ת חתם סופר יו"ד סי' ט' דהק' עליו דלמה יסתיר הכ' ויכתוב לשון מגונה ויסתיר בתוכו האמת אלא חלון ממש, ואם נרמז ג"כ בתקמתו י"ל דאבימלה לא ראה אלא פדרה ולא פמכחול בפופרות, וי"ל דרק ישן בקירוב בפער בעלמא אבל בחלון תקמתא הבין דאש בנעורת ואינו דולק, ובמד"ר מבואר אדרבה היינו סתר דיצחק שינדע שהפלישתים אורבים עליו לא שימש רק ביום, ובמקום שיכולים להשקיף וחישב שפנדאי לא יחפשו אחריו ביום, ואפ"ה המלה בעצמו ארב לו עש"ה שיש לתלות זה בפלוגת' דגיטין דפ"ט אי מבטלי קלא, ועי' ב"ש סי' מ"ו סקי"ג י"ד, ול"ק מיצחק דהתם נמי לא הוה חזקה שהיא אחותו שהרי חשדוהו למשקר וארבו עליו וההשקפה בעד החלון היא עצמה גרמה ההיתר דעי"ז ידעי' שלא הי' חזקה גמורה אצל הפלישתים שהיא אחותו ומשו"ה גילה הקרא שהי' בעד החלון, וע"ע בתשו' אבקת רוכל להב"י סי' ק"פ קפ"א, ובתשו' חוט השני סי' י"ז.

ובס' עפר יעקב, ובכל"ח האריף ג"כ בזה הענין שונו' אנפשי' חד"א היכי דיודעת שאינה פן אי מותרת לעבור ותליא בטעם שוי' אנפשי' חד"א אי מטעם הודאת בע"ד אי יודעת שאינו פן מותרת, אבל לטעם הר"י באסן דהוא מצד נדר אסורה דאף דאמרה שקר מ"מ בלא אמתלא אסורה, ויש פלוגתא בירושלמי אי ב"נ מצונה על כל יחל ושפיר הי' צריף יצחק לאמתלא של"ה רק נדרי אונס: ובגוף דברי אא"ז הרמ"א שהוה חזקה נדה היא אינה לוקית נודע ג"כ דברי הפנ"י כתובות דכ"ב ב' בתד"ה הבא.

ובקו"א דלא אמרה תורה דאזלי' בתר חזקה אלא למי שמשופק בדבר ועשה התורה ספק זה פנדאי עד שסוקלין על זה, משא"כ אם העובר אומר ברי נגד החזקה ל"ש לגביל' לומר שהוא מוזהר על הספק פנדאי מחמת החזקה וא"ש דרק בעלה לוקה ולא היא, ועמ"ש בשב שמתתא בזה.

אף זה יהי' תליא במ"ש החוט השני שם, והתנאים בסי' ל"ח אי במלקות צריף התיר עצמו למלקות פמו במיתה. ואי נימא דצריף שתאמר יודע אני ואעפ"כ שוב א"א שתכחיש א"כ גם היא לוקית והפנ"י באמת ביאר פן מה שמלקין וסוקלין על החזקות רק פינון שהתיר עצמו לזה ע"ש בקו"א סי' ע"ב, וא"כ ללקות סתם א"צ פלל להתיר עצמו.

ושפיר רק הוא לוקה, אבל היא תוכל אח"פ לומר ברי נגד החזקה, וסתם חיוב מלקות בלא התיר עצמו להכי נקט הבעל לוקה, וראי' מפאן להחוט השני ותנאים. אבל מרש"י סנהדרין ופ"א ב' ד"ה התרו מפורש פינון שלא התיר עצמו למלקות אינו לוקה ע"ש והוא תימה רבה על התנאים וחוט השני, אמנם המעיין בתוספתא שם פי"ב משמע שקאי על חייבי מיתה ולא על חייבי מלקות וכן מצאתי בירושלמי פ"ה ה"א מסנהדרין, ובחז'י

הַאֲרָכְתִּי בְּזֶה וְאִכ־מ: שֵׁם רִשְׁ"י הִי מְשֻׁמֵּשׁ, וְהִק' הַמְּפָן' הָא אָסוּר לְשִׁמֵּשׁ בְּשָׁנֵי רַעְבּוֹן וְכִנֵּי הִרְהֵ"ח ר' דָּוִד שְׁיִתְנִי תִּירָץ לִפְמ"ש הַרְדֵּקְ"ז ח"ב ס' תרצ"ב.

דַּעַל אִסּוּרֵי דְרַבְּנָן לֹא חֲשָׁשׁוּ אַבּוּתֵינוּ, וְגַם הַחַת"ס כ' הָא דְקִינִים אַבְרָהָם אִפִּי' ע"ת הִינְנוּ עָרוּבֵי תַחֲוּמֵי דְמִדְאוּ'. וּבְאֵמֶת כ"כ הַרְשָׁפָ"א בְּתִשׁוּ' ס' צ"ד וּלְפַמ"ש הַב"י הִבְאֵתִי לְקַמֵּן בַּפ' מִקֵּץ (מ"א נ') הָא דְאָסוּר לְשִׁמֵּשׁ בְּשָׁנֵי רַעְבּוֹן רַק מִדְרַבְּנָן, וְשִׁפִּיר לְדְרַבְּנָן לֹא חֲשָׁשׁוּ וְא"ש.

עוֹד אָמַר לִפְמ"ש הָאוּה"ח שֵׁם דְרַק לְצַרְתִּי יִשְׁרָאֵל חֲשָׁשׁוּ בְּשָׁנֵי רַעְבּוֹן וְלֹא לְצַרְתִּי הַעֲפוּ"ם ע"ש בְּאַרְיִכוֹת, וְא"ש כָּאֵן דְּלִי צַחֲקָה הִי תְּבוּאָה כַּמ"ש וְיִמְצָא מֵאָה שְׁעָרִים, וְלִמְנוּעַ עֲצָמוּ מִצַּד צָרוֹת הָאֲנוּמוֹת לֹא הִי צָרִיף.

וְדַבְּרִי וְכוּנִים. וְעַמ"ש בְּזֶה בַּפ' וַיֵּשֶׁב (ל"ז ב') וַיְחִי (מ"ט ל"א): ט) אִף הִנֵּה אֲשַׁתְּךָ.

תִּיבַת אִף מְנוּתָר. וְכ' בַּס' וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם דַּבַּפ' וַיִּרְא שְׁאֵמֶר אַבְרָהָם אַחֲוֵתִי הִיא וְהַתְּנַצֵּל כִּי אֲמַרְתִּי רַק אֵין יִרְאֵת כּו' וְגַם אֲמַנָּם אַחֲוֵתִי בַת אָבִי הוּא תְּשׁוּבַת אַבְרָהָם הִי שְׁלֹא אָמַר שְׁקָר שְׁלֹא אָמַר אֵין זֶה אֲשַׁתִּי.

רַק אָמַר אַחֲוֵתִי הִיא, וּבְאֵמֶת יְכוּלָה לְהִיֹּת אֲשַׁתִּי וְאַחֲוֵתִי כִּי אַחֲוֵתִי בַת אָבִי הִיא וְלֹא בַת אִמִּי וּבַת אָב מְנוּתָר לַב"נ אֲבָל כָּאֵן ל"ה רַבְּקָה רַק אֲשַׁתּוֹ בְּלִבָּד וְלֹא קְוֹרְבָה אַחֲרֵת שְׁרָאוּי לֹאמַר אַחֲוֵתִי הוּא וְכָא אַבְימֶלֶךְ בְּטַעֲנָה אִיף אֲמַרְתָּ אַחֲוֵתִי הִיא.

אַבִּיף הִי לוֹ תִּירוּץ אֲבָל אַתָּה "אִף" הִיא אֲשַׁתְּךָ וְכָל אֲכִין מִיַּעוּטִין. אֲשַׁתְּךָ לְבַד וְלֹא אַחֲוֵתְךָ וְאִיף אֲמַרְתָּ אַחֲוֵתִי הִיא: י) מַה זֹאת עֲשִׂיתָ לָנוּ.

וְק' הָא כְּבָר הַשִּׁיב לוֹ כִּי אֲמַרְתִּי פֶּן אָמוֹת עָלִי מַה שְׁאֵלוֹ שְׁנִית, וְעִי' בַּדב"ש דְּשָׂאֵל לוֹ נְהִי דִּירְאֵת לְגַלוֹת מִפְּנֵי הַמּוֹן לְבַל יִתְעַלְלוּ בָּהּ. אֲבָל בֵּית אַבְימֶלֶךְ שְׁהֵם בְּעָלֵי מַדּוֹת הִי לָהּ לְגַלוֹת, וְע"ז אָמַר כְּמַעַט שְׁכַב אַחַד הָעַם וְהִבְאֵת עָלֵינוּ אֲשֶׁם וְאַנְחֵנוּ לֹא גִדַּע מַה לַעֲשׂוֹת.

וְע"ז ל"ה לוֹ מַעֲנָה לְהַשִּׁיב, וּבְקִוּוּץ דְרוֹשִׁים חוֹב' ה' ס' כ' הוּבָא בְּשֵׁם אַא"ז הַגַּה"צ מְהָר"י מִיִּזְלֵשׁ ז"ל אַבְד"ק פִּיעֵטְרִקוֹב דְּמַצִּינּוּ הַבָּא לְהַרְגֵּה הַשְּׁכָם וְהַרְגוּ, וְבַע"ז כְּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת, אֲבָל לַעֲשׂוֹת יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר זָמַם לֹא מַצִּינּוּ הַיִּתֵר, וְאַחַז"ל גְּדוֹל הַמַּחֲטִיא תְּבִירוֹ יוֹתֵר מְהָרְגוּ.

וְזֶה שְׂאֵל אַבְימֶלֶךְ הַגַּם כִּי יִרְאֵת שְׁלֹא תָמוֹת עָלִי אֲבָל כְּמַעַט שְׁכַב כּו' וְזֶה יוֹתֵר מְהָרְגוּ: (יב) וַיִּזְרַע: וּבַמִּד' לֹא נִשְׁתַּבַּח רַק בְּצַדִּיקָה שֶׁנ' זָרְעוּ לָכֶם לְצַדִּיקָה. טַעַם שְׁצַדִּיקָה יְכוּנָה בְּשֵׁם זָרִיעָה, רְאִיתִי לְפָרֵשׁ דִּידוּעַ שְׁלֹא כָל גְּרַעִין יִגְדַל דְּהַרְבֵּה נִרְקָבִים וְכָלוּ וְנִאָבְדוּ כְּאֲשֶׁר יַעֲיֵד הַנְּסִיּוֹן דְּכִשְׁתִּסְפוֹר הַגְּרַעִינִים הַנְּזָרְעִים, וְאַח"כ תִּסְפוֹר הַשְּׁבָלִים תִּרְאֶה רַק מִיַּעוּטָא דְּמִיַּעוּטָא נִקְלָטוּ וְהַצְּמִיחוּ וּבְכָל זֹאת לֹא יִמְנַע הַזָּרַע מִלְּהַזְרִיעַ בְּעַבּוּר זֹאת דְּדִי לְהַמִּיעוּט שְׁיִוצִיאוּ פָרִי, וּמִהֶם יֵצֵא אֱלֹנוֹתֵינוּ.

כֵּן בְּצַדִּיקָה אִף שְׁיֵשׁ הַרְבֵּה עֲנִיִּים אֵינָם מְהוֹנְנִים. אִף אִם מִיַּעוּטָא דְּמִיַּעוּטָא טוֹבִים דִּי דְּבִשְׁבִילֵם יִתֵּן וַיִּחְזוֹר וַיִּתֵּן: שֵׁם רִשְׁ"י אֲמַדְנָה כְּמַה רְאוּנִי לַעֲשׂוֹת וְעֲשִׂתָה מֵאָה.

ע'י בְּכוֹר שׁוֹר פְּתוּבוֹת דְּקִי"ב דְּזָה לְחַד מ"ד בְּמַד' וּמְפָרֵשׁ שְׁעָרִים ל' שְׁיַעוֹר דְּהִינּוּ ק' פְּעָמִים מְשִׁיעוֹר הֶרְאוּי. אָבֵל מ"ש שָׁם פִּי א' מֵאָה פּוֹרִים קָשָׁה לְהוֹלְמוֹ וּנ' דַּמְפ' מֵאָה שְׁעָרִים פִּי מֵאָה שְׁיַעוֹרִים דְּהִינּוּ מְדוֹת הַגְּדוּלִים שְׁאִין לְמַעְלָה מֵהֶם וְהֵם פּוֹרִים דְּלֹא מְצִינוּ מְדָה גְּדוּלָה מְכוֹר.

וְהַפְּנוּנָה בְּמִקּוֹם בֵּית סָאָה נַעֲשֶׂה ק' פּוֹרִים, א"נ בְּמִקּוֹם שֶׁהִי רְאוּי לְהִיּוֹת ק' סָאָה הַנּוֹהֶגֶת בַּג' מְנוֹת כַּמ"ש רַש"י סְנֵהָד' דַּצ"ג אֶהָא דְשֵׁשׁ סָאִין נַעֲשֶׂה ק' פּוֹרִין, וְע"פ פ' זֶה הַשְּׁנִי י"ל טַעַם יוֹסֵף שְׁחִימָשׁ אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם וּפִי'בְּתִיב"ע בַּפ' מְקַץ (מ"א ל"ד) וַיִּפְקֹד חַד מִן חוֹמְשָׁא פִי יֵשׁ פְּלוּג' בְּמַד' פְּמָה הִי רְאוּי לְהִיּוֹת רַעֲב בְּמִצְרַיִם י"א י"ד שְׁנָה וְהַיּוֹתֵר מִפְּנֻלָם מ"ב שְׁנָה, וְנִתְפָּנוּן יוֹסֵף שְׁאֵפִי' יֵהִי מ"ב שְׁנָה יֵהִי לָהֶם דִּי סִיפּוּקָם כְּשִׁנָּה בִּינּוּנִית, כִּי צַד שְׁבַע שְׁנֵי שׁוֹבַע מִן הַסֶּתֶם יֵהִי כְּדַרְכָּה, שְׁמַצִּינוּ בַּמַּק"א בְּיַצְחָק שֶׁהִי מְסָאָה כּוֹר שֶׁהוּא עַל חַד שְׁלֵשִׁים.

וְנִמְצָא יֵהִי בּוֹז' שְׁנֵי שׁוֹבַע ז' פְּעָמִים ל' שְׁהֵם ר"י שְׁנַיִם בִּינּוּנִית קַח מֵהֶם הַחֲנוּמָשׁ הוּא מ"ב וְנִמְצָא שְׁיֵשׁ דִּי לַמ"ב שְׁנַיִם כְּסֶתֶם שְׁנַיִם עַכ"ל: שָׁם בְּרַש"י אֲנֻמָּד זֶה לְמַעֲשָׂרוֹת הִי. וְעִי' בִּיּוֹד סו"ס י"ל שְׁל"א בְּרַמ"א לְעַנְיָן מַעֲשָׂר כְּסָפִים עַש"ה, וְעִי' שׁו"ת חֲזוֹת יָאִיר סִי' רַכ"ד בְּהַשְׁמָטוֹת דְּכָבֵר אַחַז"ל אֵל תִּרְבֶּה לְעַשָׂר אוֹמְדוֹת וְה"ה מְעַט כַּמ"ש בְּתִי"ט בַּפ"א דְּאֲבוֹת בְּשֵׁם מַד"ש, וְאֲנִי תַמָּה שְׁלֹא זָכַר אָדָם דְּחַז"ל וְהַזְכִּירוּ רַש"י מֵאָה שְׁעָרִים דִּי צָחַק אֲנֻמָּד זֶה לְמַעֲשָׂרוֹת הִי ש"מ שְׁנַיִתָן ע"פ אֲנֻמָּד וּמ"מ הוּא גּוֹפִי' צ"ע וּבִיאָר אֵימַת אֲמִדוּהוּ שְׁהָרִי מְדָדוּ וּמְצָאוּ מֵאָה שְׁעָרִים, וּבִלַּה"נ מ"ש רַש"י שָׁם עַל בְּאֶרֶץ הַהוּא תַמּוּהָ דְמָה רְבוּתָא שְׁהָאֶרֶץ כְּחוּשָׁה וְהַשְּׁנָה יְבִישָׁה גַם הָאֲנֻמָּד הִי מְעַט וַיֵּשׁ לִיְשֵׁב כ"ז בְּדוֹחַק עַכ"ל.

וְעִי' בַּס' מְשַׁנֵּת חֲסִידִים סו"ס י"ד בְּיָבִין שְׁמִיעָה מְנָה. וּבְתו"מ לַח"ס הַבִּיא ג"כ בְּשֵׁם הַשְּׁל"ה דַּהֲק' הָא אִין מַעֲשָׂרִין מֵאֲנֻמָּד.

וְי"א מַעֲשָׂר לְמִלְךָ מִתְּבוּאוֹתֵי הִי. אַף הַרְמַב"ם בַּה' מְלָכִים כ' יַצְחָק קִינִים מְצוֹת מַעֲשָׂר תְּבוּאוֹה מֵהָ דְּהֶכָא.

ע"ש ש"מ מַמְעֲשָׂר גְּבוּהָ מִיָּרִי, וְי"ל דְּבִקְדוּשֵׁין ל"ח. כ' תוּס' דְּשְׁדוּתֵינוּ שְׁיֵשׁ עֲלֵיהֶם מִס הַמִּלְךָ פְּטוּרִים מַמְעֲשָׂר, וְנִהִי דְלֹא קִי"ל הַכִּי מ"מ לֹא גָרַע מִבְּהֵמוֹת אֲרֻנוּנָא דְּפְטוּרִים מִכְּבוֹרָה דְּהוּ"ל שְׁוֹתְפוֹת גּוֹי וְהֶכָא בְּמַעֲשָׂר נָהִי דְאִינוּ פּוֹטֵר מ"מ ה"ל כְּשִׁדָּה גּוֹי וַיִּשְׁרָאֵל שְׁוֹתְפִים בּוֹ.

וַיַּצְחָק לֹא רָצָה שְׁיִהְיֶ' שׁוּם שְׁוֹתְפוֹת גּוֹי בְּטַבְלוֹ כְּדִי שְׁיִתְחַיֵּיב בְּמַעֲשָׂר מִמֶּשׁ, לְכֵן אוֹמָד הָיָה לְמַעֲשָׂר הַמִּלְךָ וּפְרַע לוֹ וְסִיֻּלְק יַד הַמִּלְךָ, וְשׁוֹב זְרָעָה וּמְצָא מֵאָה שְׁעָרִים וְעִשָׂר בְּמִדָּה וּמִנְיָן כְּדִין, וְי"ל עוֹד אֵלּוּ הִי שְׁוֹתְפוֹת גּוֹי לֹא בְּרָכוּ ה' לְרַבּוֹת מַעֲשָׂרוֹ שְׁל מִלְךָ, וְרַק אַחַר שְׁנִסְתַּלַּק יַד הַמִּלְךָ בְּרָכוּ ה', וּבַס' נוֹי הַעֲמוּזִים פ"ב הַבִּיא הַצַּד"ל דַּהֲק' דְּמָה רָאָה עָשׂו לְרַמּוֹת לְאֲבִיו דְּוָקָא בְּמַצּוֹת מַעֲשָׂר אִיף מַעֲשָׂרִין אֶת הַמִּלְחָ וְחַבּוֹן.

וְרַק שְׁיַצְחָק קִים מַעֲשָׂר, וּכְשֵׁם שְׁרִימָה לְאֲבִי, אֲבָא נָשָׂא לַמ' שְׁנָה אַף הוּא כו' ה"ה רִימָה אוֹתוֹ בְּמַצְנָה זו. וְי"ל בְּזָה לְשׁוֹן יוֹדַע צִיד דְּבַעֲרָמָה עָשָׂה שְׁרִימָה דְּוָקָא בְּמַעֲשָׂר כִּי בַשָּׂאָר מְצוֹת יֵרָא עָשׂו פִּן יִתְבַּרֵּר הַדְּבָר וְיִהְיֶ' נִתְפָּס.

נרק בחר במצוה זו. וכמ"ש בספרי וילקוט ראה אברהם הפריש תרומה גדולה כו' יצחק מעשר שני כו' יעקב מעשר ראשון שני עשר אעשרנו לך, נאחז עשו במצוה זו מע"ש דוקא דאפי' שיתודע לאבי' שלא נהג מע"ש יהי' לו תירוץ ע"ד המשנה פ"ד מ"ד מע"ש, מערימין על מע"ש כיצד אומר לבנו ולבתו הגדולים הילך מעות אלו ופדה לך מע"ש זה וכו', וזה שפרש"י יודע ציד שיודע לרמות אביו אף שיתברר שלא כן הוא יהי' לו תירוץ ע"ש באריכות וע"ע בקונן דרושים חוב' ה' סי' כ' מ"ש בזה אא"ז הגר"י מיזליש ז"ל אבד"ק פיעטרקוב.

ועי' בקונן הבאר פרק ג' ח"ב סי' קי"ח בשם הגה"צ מסאקאלוב שליט"א מה שמיניחם הזריעה ליצחק. והא נתקדש בעולה ולא עשה בעצמו מלאכה פדין קרבן שאסור בעבודה, ורק ע"י שליח נעשה וכיון דיצחק יצא מב"נ הי' עבדי' נגדו כעפ"ם ואין שליחות לעפ"ם שיתניחם מעשה השליח להמשלח ישראל, ועי' מח"א ה' שלוחין סי' ל"א דפועל אפי' כעפ"ם יש שליחות, ועשעה"מ פ"א הי"א מתרומה.

או דאי' במדרש ריש וישב שגם יצחק גייר גרים. והי' להם דין ישראל.

אף לא מצינו שיהי' להם דין ישראל רק באבות לבד, ואי אמרי' דאבות לא יצאו מכלל ב"נ רק לחומרא. ק' שלחומרא גם לעפ"ם יש שליחות, ע"ש שהביא רד"ק מלכים ב' (ד ז') בשם תוספתא דדבר הבא ע"י נס ל"צ לעשר, ועי' מנחות ס"ט בחיטין שירדו משמים ע"י נם אי קרינו בי' ממושבותיכם, ויש לחלק משם להיכי שמתרבה ע"י נס שהמעט מתרבה ומתפשט להרבה זאת מקרי המין בעצמו ותבואת השדה מקרי.

דאינה בריאה חדשה רק מהמעט נעשה הרבה, וראי' מנס דתנוכה דנתרבה. ונקרא שמן זית וראי' ג"כ שאמרה התורה וצויתי ברכה בשנה השנייה נעשה לג' שנים, ולא מצינו שתבואה של שנה השנייה תפטר במעשר עש"ה ומגודל אריכות לא העסקתי.

ועי' לעיל מ"ש בזה בפ' לך (י"ד כ"ג): ובב"ב די"א בבב"מין הצדיק שפרנס אשה וז' בני' וכשחלה הוסיפו לו כ"ב שנה. וצ"ב החשבון של כ"ב שנה, וכ' הגר"א מוילנא ז"ל עפ"מ"ש בסוטה ד"כ אם יש לה זכות תולה ג' חדשים ע"ש, ואיתא בגמ' הנותן צדקה מתברר בשנה ברכות והמפייסו בדברים בי"א ברכות, וענין הברכה כ' המפן' שהוא הזכות שע"ז הגז"ד תולה שלא יענש במהרה ובבב"מין שהי' פיוס ומגיע לוי"א ברכות, ר"ל זכות ועולה ל"ג חדשים.

ובעד שמונה נפשות עולה רמ"ד חדשים שהם כ"ב שנה, ועי' בס' קול אלי' פ' ראה. ובס' אור תורה מהג' הקדוש מאסטר אוצי ז"ל בזה.

ועי' בהבאר שם סי' קי"ב עפ"מ"ש רש"י פאן אנמד זה למעשרות דמנ"ל דילמא ל"ה יותר ממאה שיערים. וי"ל דאי' בזה"ק ויצא דרכ"ג דברכה של ה' הוא אלה פועמים ככה כמ"ש משה יוסף ה' עליכם אלה פועמים ככה וכאן כ' ויברכהו ה' הי' צ"ל אלה שיערים ולכן כ' רש"י דבאמת הי' אלה וא"כ המעשר הי' מאה, ובבב"מין בטח נתן להאשה על יום אחד פרנסה ובצדקה כ' בפ' ראה פי' בגלל הדבר הזה בברכה ה' והי' אלה פועמים.

ומגיע לו בעד יום אחד אלה ימים. והוא החי' ח' נפשות מגיע לו ח' אלפים יום.

ועולה כ"ב שנה, רק בכ"ב שנה יש יותר ל' יום וי"ל דהוסיפו לו פדי ליהדר תלמודא בידני' כמ"ש בכתובות דע"ז ב' בר' חנינא בר פפא. או י"ל דל' יום קודם מיתה נסתלק צלם אלקים ונחשב כמת והוסיפו לו עוד ל' יום שיהי' ח' אלקים יום בשלימות.

ועמ"ש לקמן בזה (כ"ז מ"ד): טו) וכל הבארות. ערש"י עי' הקדמה לס' ידי משה על מד"ר.

דהקשה מה המשך הפסוקים להדדי, וכ' דפלוגתא ר"מ ור"י אי יש קנין לנכרי להפקיע מתרומות ומעשרות, ואי' במד' מאה שערים אומד זה למעשרות ואי יש קנין להפקיע, ק' מדוע הפריש יצחק מעשר הואיל ופטור ממעשר, אע"כ שאין קנין להפקיע רק הקנין לחפור בארות, ע"כ סתמום הפלשתיים הבארות שחפרו עבדי אביו הואיל וקנין של עכו"ם לחפור בארות ול"ה פח לאברהם לחפור.

ועי' בס' בפורי אביב ענין ספור הבארות י"ל להורות שמעשי ידי הצדיקים לא שלטו בהם זרים רק כשנעשה ע"י עבדיהם. ולכן הבארות שחפרו עבדי אביו סתמום.

וישב יצחק לחפור בעצמו ויקרא להם שמות ולא סתמום. ואח"כ ויחפרו עבדי יצחק באר ויריבו עליה ויחפרו באר אחרת ויריבו גם עליה ויעתק משם ויחפור הוא בעצמו ולא רבו, ויעל מבאר שבע ויבן מזבח והשרה קדושה על המקום.

לכן ויכרו שם עבדי יצחק באר ויאמרו לו מצאנו מים ול"ה שום חולק ע"ש, ופי' רמב"ן דריב הרועים הי' שמי הבארות מתמצת מנחל. ועי' בכתם סופר גיטין ד"ס.

ועי' בכלי יקר, ובמדרש תלפיות, ובס' מגורת המאור. לפי שכל מה שאירע לאבות הי' סימן לבנים.

וכמו שעשו מריבה על ב' בארות והשלישי קראו רחובות. פן בב' המקדשים עשו מריבה עד שהתריבוה אכל השלישי שייבנה ב"ב יקרא רחובות, ועי' בס' גפלאות מתורת השי"ת אריכות בזה בפע"ד: כז א) ויהי.

עי' בס' גאולת ישראל אות י"ד, לכאו"ק פי יצחק ידע שעשו רשע כמ"ש רש"י בפ' ונתהיין מורת רוח ליצחק ולרבקה, וכן בפ' ותכהינן שהי' מעשנין ומקטירין לע"ז, ולמה הי' רוצה לברך עשו מתחלה, אלא לעולם עיקר פוננתו הי' ליעקב רק דמחמת שהי' עשו ג"כ בנו ורצה לברך אותו ג"כ וכמו שעשה אברהם שנתן לבני הפלגשים הרשעים ג"כ מתנות, וע"כ עשה בחכמה וקרא לעשו לברך אותו תחלה עפ"מ לאיש א' שהי' לו ב' בנים א' טוב וא' להיפוך וקודם מותו נתן המעות להשכור והבית עם הפלים השניכים לבית המרוח נתן לבנו הטוב.

ושאלוהו הלא ראוי בהיפוך המעות המזומן לבנה הטוב שיהי' לו במה לסחור. א"ל כל מה שנתתי לבני השכור רק מחמת שאסור להעביר נחלה, ורצוני באמת ליתן לבני הטוב.

וידעתי שסוף כל סוף יתן המעות לבני הטוב עבור הי"ש, והפל ישאר בידי בני הטוב, ואם הייתי נותן לבני הרע הבית עם הפלים אז הי' נשארת בידו לעולם. וכן ביצחק עשה בכוננה רצה לברך עשו בהברכות שבינה יעקב ויתן לה כו' ואת יעקב רצה לברך בהברכה שבינה לעשו משמני הארץ כו'.

והיא כפאָר תריד כו' פי יצחק הי' בטוח בעשו שבנדאי יעבור התורה וזרעו הרשעים כיוצא בו פי מעשה אבות ירשו בנים. נמצא לא יהי לייעקב וזרעו בשום עת וזמן תחת ממשלת עשו ונדרכה עשו יהי תחת ממשלת יעקב.

עש"ה: ג) שא נא פליה. רש"י כמו אין משחיתין אבל משיאין.

ולכאורה ראי' לסתור. וכתב בתורת משה דיצחק לא חשב לעשו שיאכילנו בשחיטת ספין פגום.

רק שחשש שנשיו עובדות ע"ז ואיכא משום שמנונית דאיסורא. ולכן אמר לשון משיאה ע"ג חברתה להעביר ששמנונית.

ובתשובותיו חת"ס יו"ד סי' ט"ו ביאר יותר שא"א לפרש משום פגימה דממ"נ אי נחשד בעיניו שאוכל גבלות בלי בדיקת הספין איך האמין לו עתה, ואי ל"ה חשוד בעיניו מה הי' צריך להזהירו עכשיו ועוד דראי' ממשאיאם ע"ג חברתה נאמר על העברת שמנונית.

א"ו לחדודי בעלמא אבל להוציא פגימה לא, דאין ברזל בברזל יוצא פגימה. וי"ל עכמ"ש בחולין ד"ח השוחט בספין של ע"ז צריך להדיח משום שמנונית אע"ג דבלא"ה כל בשור צריך הדחה מ"מ בצלי ל"צ הדחה ונשי עשו א מקטירין לע"ז והספין אסור משום שמנונית, ויצחק בקש מטעמים ומדחזינן דרבקה עשתה לו ב' גדיי עזים לפסח ולחגיגה הבאה עם הפסח ונאכלת צלי א"כ ש"מ דיצחק אהב מטעמים צלי, ע"כ הוצרך יצחק להזהירו ושא פליה ע"ג חברתה להסיר שמנונית דע"ז.

אבל לענין פגימה לא דאין ברזל בברזל כ"א משחית שלה דוקא ע"ש. ובכל"ח כ' עפ"י הט"ז יו"ד סי' י' סק"י דגם בכשרה צריך הדחה משום אבמה"ח, ואפי' להחולקים י"ל דוקא לדין דאימת בלעו בגמר שחיטה ואז הוי התיירא, משא"כ לב"נ דמפרקסא אסור.

ואפי' למאן דמתיר היינו משום מי איכא מידי ולא שיניך קודם מ"ת, ויצחק חשש דילמא להחמיר דינו כב"נ ומפרקסא אסור וצריך השחזנה משום איסור אבמה"ח שלא יהי צריך הדחה אח"כ, ובדברי שאול כ' אף שהי' יצחק טועה בעשו, מ"מ כ"כ ל"ה טועה בו ולא האמין לו על השחיטה רק עד שיבדק הספין לפניו ואף שהי' סומא הי' יכול להפיר במשמוש היד, וא"ש הטור עה"ת שהק' איך אבל יצחק מה שנשחט ע"י החזן, ותימה דהא רבא בידק גירא ובהדי דפרח שחיט לה, ולפמ"ש י"ל דבאמת צריך בדיקה אם לא החליד כמ"ש רשב"א וע"ז אינו נאמן עשו.

וכ"כ בינד שאול יו"ד סי' כ"ה, וע"ע בהגהות יד שאול יו"ד סי' כ"ד דבמ"ר שחזו מאני זיניך שלא תאכילני גבלות וטרופות, וקשה דספק שחיטה גבלה ולא טרפה ועי' יפ"ת, ולבה"ג דשמוטה אינו טריפה רק דל"מ שחיטה כמ"ש הב"י ונדלדלו רובן ג"כ הוי טרפה, ועש"ך סק"ג ולכה' כ' טרפות וא"ש רש"י בחומש שלא יאכילני גבלות והשמיט טרפות דלרש"י דעיקר היינו פגימה וזה הו"ל חונק והוי גבלה: ועי' שו"ת שם אריה יו"ד סי' א' דלא נחשד עשו רק דדילמא יספור כר"י דסומא פטור אף מלאונון ויצחק הי' סומא לכן אמר לו דאין הלכה כר"י או דאפי' לר"י על לאונון מצנוה.

עי"ל דבְּחֻלִין ל"ג דמה"ט מוֹתֵר לזְמַן לב"נ על בְּנֵי מַעֲיָם וְרִיזָה מְשׁוּם דְּשַׁחֲטָה מִתִּיר לְיִשְׂרָאֵל וְמִי אֵיכָא מִיָּדִי כו' וכו' בתו"ח ותבואת שור סי' כ"ז דאם נְתַנְבְּלָה בְּשַׁחֲטָה דְּאָז ל"מ שְׁחִיטָה לְיִשְׂרָאֵל הַבְּנֵי מַעֲיָם אֲסוּרִים לב"נ דל"ש מא"מ, וּבְכֹסֶא דְהַרְסָנָא סי' ע"ג כ' דאף לר"י סוּמָא לָא גָרַע מִב"נ וּמַצְנָה בּוֹ מְצוֹת.

וּבְחֻלִין דמ"ט לָמָּה נִקְרָא רִיזָה שְׁמַאֲרָה אֶת עֵינַיִם א"כ יִצְחָק בְּנֹדָאֵי רִצָּה לְאַכּוֹל רִיזָה שְׁעֵינָיו הִי פְהוּת, וְשִׁפִּיר הִי חוֹשֵׁשׁ לְרִיזָה דְּאָף דְּסוּמָא פְטוּר מִמְצוֹת מ"מ באבמה"ח מַצְנוּה וְרִיזָה לְעוֹלָם פְּמוֹנָח בְּדִיקוּלָא רַק מא"מ כו', אָבֵל כְּשֶׁתְּנַבְּלָה שׁוּב יֵאָסֵר מְשׁוּם אבמה"ח כְּנ"ל לְכֹן צָוָה לוֹ לְהִשְׁחִיז סְפִינוּ שְׁלֵא יְהִי פְגוּם שְׁלֵא יִפְשַׁל בְּאִסּוּר אבמה"ח דְּאָף סוּמָא מַצְנוּה, וְזֶה פִי וְנִחְרַד יִצְחָק וְיֵאמֵר מִי אֵיפּוֹא הִצֵּד צִיד וְיָבֵא לִי וְאֹכֵל שְׁנַחְרַד אוּלַי לֹא נִשְׁחַט יָפָה וְאִסּוּר הָרִיזָה עִי"ל בְּפִשׁוּט דְלָכָף הִי בְטוּחַ שְׁיִשְׁמַע לוֹ שְׁיִשְׁחַט יָפָה, דְּהַבְּרָכוֹת הִי עַל תְּנָאֵי אִם יִשְׁמַע לְדַבְּרֵיו וּבְטוּחַ הִי שְׁעָשׂוּ יִשְׁמַע לְדַבְּרֵיו כְּדִי שֶׁהַבְּרָכוֹת יִחֻלוּ עָלָיו: ומ"ש בְּשֵׁם הַכֹּס"ד כ' פֶּן נָמִי בְּמִנְחַת חִינוּף מַצְנָה ב' דְּסוּמָא חֲזִיב בְּמַצְוֹת ב"נ דְּכָל מַה דְּסוּמָא פְטוּר דְּדַרְיָשׁ אֵלֶּה הַחֻקִּים בְּב"ק דפ"ז א' וְנִהִי דְלֹא נִתְקַדַּשׁ בְּהַר סִינַי אָבֵל לֹא נִפְיָק מִכָּל ב"נ, וּבב"נ פְּשִׁטָא דְחֲזִיב הַסוּמָא ג"כ דְּלִיכָא גְבִי קָרָא לְפִטוּר, וּכ"כ בְּמַצְנָה כ"ו, וּמְקוּר הַדְּבָר הוּא בְּס' הַמְכַרִיעַ לר"י הַזְקֵן סי' ע"ח דְּסוּמָא פְטוּר אָף מִלְּאֻוּן, וע"ש בפי' זר זָהָב ועי' ג"כ בְּרַא"ש פ"ק דְּקִדּוּשֵׁין סי' מ"ט לְחֻלְק בֵּין נָשִׁים לְסוּמָא דְנָשִׁים חֲזִיבוֹת בְּמ"ע שְׁלֵהֲזַמ"ג וּבְמַצְנוֹת ל"ת ע"ש מְשַׁמַּע דְּסוּמָא פְטוּר אָף בל"ת, אָף דְּתִיבוֹת וּמַצְנוֹת ל"ת גְּמַחֵק נָשָׁם, ועי' ג"כ בִּירוּשְׁלָמִי פ"ב דְּסוּטָה, ועי' בפמ"ג בְּפִתְיָה כּוֹלְלָת ח"ג אוֹת כ"ט שְׁנִסְתַּפֵּק בְּזָה, ועי' בְּתִשׁוּ רע"א סי' קס"ט, וּבְחִדּוּשֵׁיו לִי"ד סי' א' סְעִיף ט', וּבְטוּרֵי אֶבֶן מַג לָה דכ"ד, וּבְנוּב"י מ"ת או"ח סי' קי"ב, ועי' ג"כ בְּמִלָּא הַרוּעִים עֲרָף סוּמָא אוֹת י"א שְׁכ' וְחַפְשִׁיתִי וְלֹא מַצְאֵתִי בְּפמ"ג זָה.

אָף בְּמַחֲכ"ת לֹא חִפְשׁ יָפָה שְׁכ' בְּפִירוּשׁ פֶּן כְּמ"ש, ועי' ג"כ בְּשׁו"ת מַחְנֶה חֲזִיִּים ח"ג סי' ל"ו באו"ח, הִבִּיא רֵאִי מְחֻלִין צ"ו סוּמָא הִיאָף מוֹתֵר בְּאִשְׁתּוֹ וְאִי נִימָא דְּסוּמָא פְטוּר מִכָּל מַה מְקַשָּׁה ע"ש, ועי' ג"כ בְּהַמְקַנָּה קִדּוּשֵׁין דל"א בתד"ה דְּלֹא שְׁכ' בְּפִשִׁיטוֹת דְּלר"י סוּמָא פְטוּר אָף מִלְּאֻוּן ע"ש, ועי' ג"כ בְּס' אֲמָרֵי הַצְּבִי ב"ק דפ"ו בְּהָא דְּפִרְש"י בפי' בְּרַאשִׁית (ד' כ"ג) בְּלִמָּף שְׁנָשְׁיו פּוֹרְשׁוֹת מְמַנּוּ לְפִי שְׁהַרְג לְקִינָן וע"ש בְּפִסּוּק כ"ה, וְאִי נִימָא דְּלר"י סוּמָא פְטוּר גַּם מִל"ת וּמִז' מַצְוֹת ב"נ א"כ לֹא חָטָא לְמָף כָּלֵל שְׁהִי סוּמָא מִיְהוּ מְדַרְשׁוֹת חֲלוּקוֹת הֵן וע"ש בְּרִש"י פכ"ד בְּשֵׁם מִד"ר דְּלֹא הָרַג לְמָף ע"ש: וְהִנֵּה הָאֲחֻרָנִים הִקְשׁוּ לְפמ"ש הַרְמַב"ם בְּפ"א מַה' תְּמוּרָה דְּלֹא הַכּוֹלֵל יוֹתֵר מַעֲשֵׂה לּוֹקִינָן וְאִי נִימָא דְּלר"י דְּסוּמָא חֲזִיב בל"ת אִיף מְשַׁפְּחַת לָאו הַנְּל"ע דְּהוּי לָאו הַכּוֹלֵל יוֹתֵר מַעֲשֵׂה דְּבִלְאֻוּן מְחֻיָּב גַּם סוּמָא וּבְעֵשֶׂה פְטוּר, וּמַצְאֵתִי בְּשׁו"ת מְנַחַת שְׁמוּאֵל או"ח סי' כ"ט שְׁהָאֲרִיף בְּזָה, וְנִלְפַעַנ"ד דְּגִזְלָה הוּי נִל"ע כְּמ"ש בְּמַכּוֹת דט"ז, וְק"ג"כ דְּהִנֵּה גִזְלָה עֲפו"ם אֲסוּר מַה"ת, וערש"י עִירוּבֵין דס"ב דמ"מ עֲשֵׂה דְּוְהַשִּׁיב אֶת הַגְּזוּלָה לִיכָא גְבִי וּכ"כ בְּיוֹם תְּרוּעָה ר"ה דכ"ח בתד"ה אר"י, וּבְנִתְיבוֹת הַמְשַׁפֵּט סי' ש"מ"ח, וּבְנוּב"י מ"ק י"ד סי' פ"א, ועי' מַה שְׁכַתְּבֵתִי בְּזָה בְּסִפְרֵי פְרִי יוֹסֵף הַנְּסַפֵּחַ לִס' חֲשַׁרְת מִיָּם עַל גִּיטִין דנ"ה, וְא"כ ק' הִיאָף הוּי גִזְלָה נִל"ע דְּהִלָּאוּ כּוֹלֵל יוֹתֵר מַעֲשֵׂה בְּעֲפו"ם דְּלֹא אֵיכָא וְעֵשֶׂה דְּוְהַשִּׁיב לִיכָא ועי' מַה בִּישׁוּעוֹת יַעֲקֹב אַה"ע רס"י כ"ח, וְאֵל תִּקְשׁוּנֵי שְׁבַעכּו"ם לִיכָא לָאו בְּגִזְלָה רַק עֲשֵׂה דְּוְאֲכַלְתָּ אֶת כָּל הָעֲמִים אוּ מוֹחֲשֵׁב עִם קוֹנְהוּ בְּב"ק דְּק"ג ב'.

אף כ' הפוסקים דנה רק גילוי בעלמא דבתורה כ' סתם לא תגזול, ורק דיכולין לומר דעפ"ם אינו בכלל, וא"כ פשגילתה תורה דאיכא איסור גבי' שוב קאי הלא תגזול בנדכותי אף בעפ"ם, עי' במלא הרועים ערך גזל גוי אות יו"ד, והדק"ל דהגוי לאו הפולל יותר מעשה, ונלפע"ד דהמשל"מ פ"ג ה"ד ממלנה הק' דהלאו לא תבוא לעבונ עבונטו הוא בין בעשיר בין בעני, ועשה דנהשיב לו את העבונ שנייה רק בעני והגוי לאו הפולל יותר מעשה, ותי' בתנאים סי' צ"ז סק"ו דבר חדש דדוקא היכי דעשה אינו במעשה לוקה בלאו הפולל יותר מעשה, אבל היכי דהגוי במעשה אין לוקין ע"ש, וכ"כ בתוס' חולין דפ"א א' ד"ה הנה, לענין אין עשה מנתק ב' לאנין דבעשה דמעשה מנתק ע"ש, והסברא דבשלמא בתמורה העשה אינו במעשה כלל אבל בהשבת עבונ דהגוי מעשה ואינו סברא שבתורה תאמר לה וקשב עבונ ותלקה, וא"כ אף בעשיר דליכא עשה לוקין דהלאו לא פלגינן לחצאין וכינן דבעני אין לוקין פן בעשיר, וא"כ א"ש דגזל הגוי העשה במעשה אין לוקין, ורא' לזה ממפות דט"ו דמקשי' לר"י מאנס שגירש ומשני כל ימיו בעמנד והחזיר ומנתק הלאו לאחר גירושין, ומשו"ה מחזיר ואינו לוקה, ומאוד ק' הא הגוי לאו הפולל יותר מעשה דהלאו שנייה בין בכהן בין בישראל ועשה דכל ימיו דקאי לאחר גירושין ל"ש רק בישראל, וא"כ הי' צריכה להיות אף בישראל שילקה, אבל להתומים ניקח פיו דעשה הגוי במעשה אין לוקין: ולכפ"ש התומים עוד שם לתרץ דבצבור ושנתפים בתמורה ל"ש לעולם העשה דיהי' קודש אבל בהשבת העבונ אף דעכשיו הוא עשיר, מ"מ אפשר שיעני למחר ושנייה בי' העשה ל"ה לאו הפולל יותר מעשה, וכן י"ל בגזל עפ"ם דאפשר שיעניר מחר ויהי' העשה שנייה בי' והגוי לאו הנל"פ.

וא"כ א"ש הקו' מסומא דבכל לאנין הנל"ע דהגוי במעשה דליכא אופן דעשה לא יהי' במעשה זולת בתמורה ושפיר הגוי לאנין הנל"ע ול"ש בהו לאו הפולל יותר מעשה פסברות התומים: ובעיוני בזה אמרתי לבאר פל חמירא דאיכא ברשותי מ"ש הרמב"ם פ"א ה"ג מחמץ דהמשקה חמץ בפסח אינו לוקה דהגוי לאו שא"ב מעשה וקונה חמץ בפסח לוקה, וקשה הא הגוי להנל"ע כמ"ש תוס' פסחים כ"ט, ועי' בפסחים צ"ה, ובמשל"מ שם, ותי' המפן דהגוי לאו הפולל יותר מעשה דהל"ת נשים חייבות ועשה דתשפיתו דהגוי הזמ"ג פטורות ומשו"ה לוקה בקנה, והנה השאג"א סי' פ"ב כ' דאף על עשה דתשפיתו נשים חייבות דהיכי דאיכא ל"ת אף העשה אלים ונשים חייבות בה, ועי' בתוס' קידושין דל"ד א' ד"ה מעקה לענין שריפת קדשים ובהמקנה שם בזה.

עוד כ' המפן דבכל להנל"ע נשים חייבות על העשה דאל"כ יהי' חמורין מאנשים פיון שלא יהי' שנייה גבי' העשה לנתק הלאו והעשה ל"ה להחמיר רק להקל לכן חייבות, וא"כ ל"ה לאו הפולל יותר מעשה, ולהתומים הנ"ל אף אי נשים פטורות על מ"ע דתשפיתו ל"ה לאו הפולל יותר מעשה פיון דהגוי מעשה ואין לוקין והדק"ל דבחמץ הגוי להנל"ע וראיתי במהרי"ט בחי' על קידושין דל"ד דכל לאנין הנל"ע נשים פטורות, דהא דנשים חייבות בל"ת ילפינן בקידושין דל"ה, מאיש או אשה שיעשו מכל חטאת האלה השנה הכ' אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, ולהנל"ע לא חשוב חטאת שאתי לנתק הלאו, ועי' ג"כ בס' לימודי ה' לימוד מ"ט: והנה רש"י בקידושין שם כ' בלשוננו מכאן שנשים חייבות על כל ל"ת שבתורה שהרי עונשן מלקות, וכ"כ בפסחים דמ"ג ב' ולאנין עונשין מלקות הן עכ"ל, וא"כ בלא"ה ל"ש לאו הפולל יותר מעשה אף דל"ש גבי נשים

עשה דתשבתו ח"מ אף הל"ת דהני נל"ע פטורות (אף עי' בחינוך מ' ח' וי"ד שאף בלהנל"ע ואין בו מעשה נשים חייבות, ועי' בשעה"מ פי"ט ה"ה מפסולי מןקדשין שכ"כ) ובמנ"ח מצנה ח' כ' דנה רחוק שיהי' פטורות מפל ל"ת שאין בהם מלקות, וכ' דהא דהשנה הכ' שנשים חייבות כו' לא קאי רק לל"ת שהזמ"ג, דל"ת שאין הז"ג ל"צ קרא לחיובא, דת"ל מק"ו ממ"ע שלא הז"ג שנשים חייבות מכ"ש בל"ת שלא הז"ג, וקעלה דבל"ת שהז"ג ואין בו מלקות נשים פטורות ע"ש, וא"כ בפסח הל"ת דלא יראה הני הזמ"ג ונתיק לעשהוא"כ פטורות והדק"ל דהני להנל"ע ול"ש לאו הפולל יותר מעשה בנשים דאף דפטורות מעשה הא גם על ל"ת דב"י פטורות: ועוד תי' המפן' דבחקמ' איפא ב' לאווי ואין עשה מנתק ב' לאווי, עשה"מ בפ"א מחמץ, והקשו עליו הא לא סמיכי דלא יראה כ' בפ' בא פסוק ז ולא ימצא בכי"ב, והיכי דלא סמיכי עשה מנתק כמ"ש תוס' חולין דפ"א ומפות ט"ו.

וכן דחה בשאג"א סי' פ"ב. ואי דאיפא ל"י לה חמץ ול"י שאור בכל גבולה דסמיכי.

אף הא צריכי ב' פסוקים כמ"ש בפסחים ד"ה ע"ב ליתן את האמור בנה. אף לכמ"ש ה"בין שמועה הנספח להליכת עולם פלל קצ"ב דאף דצריכי ב' לאווי מ"מ אין העשה מנתק אותם.

ל"ק קו' ה"ל וכמוכין. ויהי' מיןשב בנה מ"ש תוס' ריש תמורה ד"ה סופג, דלא לקי רק מ' ותרי קראי צריכי, וקשה דא"כ מה קאמר בגמ' ד"ה ע"ב אין עשה מנתק אותם הא צריכי.

ולפמ"ש ה"בין שמועה נחא. אף לפמ"ש תוס' חולין פ"א דהיכי דעשה הני במעשה מנתק ב' לאוי הדק"ל בחמץ דעשה במעשה מנתק ב' לאוי: ועוד תי' המפן' דהני לאו שקדמו עשה דעשה הוא אף בערב פסח משש שעוה ול"ת רק מלילה ולוקה כמ"ש במפות דט"ו. כ"כ בשאג"א שם. ופנ"י ביצה ד"ז ע"ב, ושעה"מ שם וגנת ורדים פלל כ"ג, ועי' בחק יעקב סי' תמ"ג סק"א.

ופמ"ג בפתיחה לה' פסח ח"א אות ו'. אף לדעת הפוסקים דבע"פ עובר בכל יראה א"כ ל"ה לאו שקדמו עשה, וכ"כ באמת בנוב"י תנינא או"ח סי' צ' ע"ש.

ועוד יש תירוץ הא דלוקה בקנה חמץ היכי דביטל העשה, עי' שאג"א שם. ונוב"י מ"ת או"ח סי' צ"א וגו' פלל כ"א, והינינו בנרקו לים או פרו, ודחו זה דבנה הפירור גופי' מקיים עשה דתשבתו.

ונראה דאפשר בביתל החמץ באכלו ואף שמחויב פרת מבטל העשה והרמב"ם י"ל דלא ס"ל פבעל המאור פסחים דבאכילה מקיים מ"ע דתשבתו. והפ"ו כ' דבעה"מ לא מייירי רק באכלו קודם הפסח אבל בפסח לא מקיים עשה באכילה, ולא תקשה דהא חייב פרת באכילה ופטור ממלקות דקלבדר"מ כרנבה"ק, וכמ"ש הנוב"י שם.

אף יש לתרץ דאיירי באכלו שלא בכדי אכילת פרום דכרת ליכא וביטל העשה: וזקני הגאון המפורסם מוהר"ד ז"ל האבד"ק לאסק בספרו חדושי הרד"ד על פסחים דכ"ט כ' דבר חדש דמשפחת ביטלו עפמ"ש באו"ח סי' ש"מ ס"ג דבכתב על פוגה אסור למחוק

בשבת, גם אסור לאכול ולשברו דהוי מוחק, וחיידש דגם אם פתב על עונה משמות שאינם נמחקין י"ל דאסור לאכול דהוי פמוחק, וא"כ משפחת ביטלו לעשה דתשבתו בכתב שם שאינו נמחק על החמץ דתו לא יכול לבער וביטול העשה אבל תשבתו אינו מקיים בזה ע"ש ובגליון שם פתבתי דצ"ע דיכול לבער דעשה דתשבתו דוחה ל"ת דמחיקה, וי"ל דמחיקה איפא גם עשה דאת ה' אלקיך תירא ואין עדל"ת נעשה וכמ"ש בבית מאיר בחדושו על סנהדרין דקי"ג ע"ש.

ועוד לפמ"ש בשאג"א הנ"ל דתשבתו ל"ש בנשים דמ"ע שהז"ג. נעשה שאינו שנה בפל לא דחי שנה בכל דהינו מחיקה.

ע"י בשושנת העמקים קל"ג ולימוד ה' סי' ב'. ומלה"ר ערך עדל"ת אות כ"א.

אף יש להעיר מתוס' ריש שבת ד"ג ע"ב ברודה בתנור דאנוס ע"פ חכמים הוי אנוס ע"ש. וא"כ בחמץ המחיקה דאסור הוי אנוס ע"פ חכמים ויש להאריך בזה: אף פל מ"ש אינו נכון דאי יש אופן ביטול בחמץ א"כ במפות דט"ז דלא מצאו ביטול אלא זאת ועוד אחרת והא איפא חמץ, וממנ"פ ק' אי נימא דליפא ביטולו הדק"ל על הרמב"ם דאמאי לוקה בקנה ואי יש אופן אמאי לא הביאו בגמ'.

והנכון בזה דהרמב"ם פסק קיימו ולא קיימו בפ"ח ה"ב מסנהדרין, וע"י מלה"ר להנל"ע אות י"ג, שכ' דהר"ם לא ס"ל הפשט קיימו ולא קיימו בתכ"ד או בקבא לב"ד. ורק פירש דכל זמן שבידו לקיים אין לוקין ומעת שלא יכול לקיים לוקה והנפק"מ בין ביטולו לקיימו דביטולו צריך לבטל בידיים.

וקיימו אף שביטול מאליו שלא יכול עוד לקיים העשה לוקה. ולכן פסק בפ"א ה"ז מנערה דאף אם מתה מאלי' באנוס שגירשה לוקה, וכ"כ בפ"י המשניות ריש פ"ג דמפות ולכן שפיר בקונה חמץ בפסח לוקה בעבר והניחו כל מי הפסח או באופן אחר כמ"ל ושוב לא יכול לקיים עשה דתשבתו ולוקה.

וז"ב בישובו של הר"ם ז"ל. וראיתי בס' עדות לישראל על מס' מפות שכ' דבחמץ כ"ע מודים דקיימו ולא קיימו משום דכל רגע ורגע עובר על לאו דלא יראה משא"כ בנותר ודכנותי' שאינו עובר על לאו רק מתעצל בקיום העשה א"כ א"ש בפשיטות שפאן בפסח לוקין באם לא קיימו: עונלפע"ד עפ"מ שחידשו הבעה"מ וריטב"א מכות דבל"ת שיש בו פרת אף להנל"ע לקי ע"ש.

א"כ בחמץ הוי פרת ושפיר לקי. ורק דלכאורה טעות דרק באכילה יש פרת ולא בב"י. אף לפמ"ש תוס' ריש פסחים דמשו"ה רק בחמץ צריך בדיקה דהוי אסור פרת ולא בדילי וער"ן וראשונים שלכן החמירה תורה רק בחמץ ב"י משום האי טעמא גופי' דהוי פרת. משום זה אפ"ל דשפיר לוקה דאף דעל ב"י ליפא פרת מ"מ אסור ב"י משום פרת ולכן לקי בקנה חמץ אף דהוי להנל"ע.

וע"י ג"כ תוס' מגילה ד"כ ע"א ד"ה דכתיב דאי לאו קרא הו"א דנשים חייבות במילת בנייהם אף דהוי מ"ע שהז"ג פיון דיש בו פרת ע"ש, ואף שאין פרת רק על הערל גופא. מ"מ פיון דבעשה שייך פרת הוא אלים.

ועי' מנחת חינוך מצוה ב'. וכמו כן פאן.

ועשעה"מ פי"ב ה"ג מעפוי"ם, ובחידושי פתבתי בזה הרבה אף אכ"מ: שם רש"י וצודה לי ולא מן הגזל, לכאול"ק הא גזל א' מז' מצות וכיון דצונה לו על נבלות מכ"ש על גזל דמחויב ב"נ ולמה הי' צריף לאזהרה מיוחדת.

ועי' בכל"ח שכ' דשני גדיים הי' לפסח ותגיגה ואף דבב"נ נחירתן זו שחיתתן מ"מ בקדשים צריף דוקא שחיתה, והי' חושש יצחק, פיון שעשו יראה שאביו סובר שישאל גמור הוא ומותר באכילת פסח וגר תושב אסור בו, א"כ יהי' מותר לגזול הפסח מעפוי"ם דאצל ישראל גזל עפוי"ם מותר לכו צוה אותו על גזל ע"ש.

והטעם י"ל כמ"ש היראים דאף דגזל עפוי"ם מותר מ"מ לא הוי לכם עי' מג"א סי' תרל"ז סק"ג ובקרבן פסח צריף שלו ולכן גזל עפוי"ם אסור. אף ק' הא קרבן פסח צריף ביקור ד' ימים קודם שחיתה ויהי' ראי' מזה להרמב"ם דפסח דורות א"צ ביקור.

ויש להאריך בזה: ו) ורבקה אמרה אל יעקב בנה לאמר הנה שמעתי את אביך מדבר אל עשו אחיך לאמר, חייבות לאמר ראשון ושני צ"ב, וכתב בס' עץ הדעת טוב על פתובות דדיבור קשה ואמירה רפה, ועשו הי' ירא שלא יעשה יעקב תחבולה וליטול הברכות, ע"כ התחכם יצחק ונתן עצה לעשו שיידבר בלשון רפה בלשון יעקב ויהי' סימן ליצחק שעשו הוא המדבר, דמסתמא יעקב ישנה וידבר כעשו בלשון קשות שידמה יצחק שנה עשו, אמנם רבקה ידעה ברוה"ק מסימן שמסר יצחק לעשו, לזה אמרה ליעקב לאמר שישאמר בלשון רפה וטעם הדבר הנה שמעתי את אביך מדבר אל עשו לאמר שפקד עליו וישאמר בלשון רפה, ועי' ג"כ בפני"ק, ויובן בזה מ"ש הקול קול יעקב וגו' ולא הפירו ויברכהו, וקשה פיון שהפיר שהקול הי' מתנגד להיפך הידים, א"כ במה הכריע שהוא עשו ויברכהו.

ולהג"ל א"ש שהרי זה הי' הסימן המובהק אם ידבר רכות שהוא עשו. וכאשר שמע הקול והוא קול יעקב א"כ נתאמת אצלו שזה הוא עשו, ואמר הקול קול יעקב ממש כהסימן וגם הידים ידי עשו עתה אין לי שום ספק ויברכהו: ט) שני גדיי עזים.

רש"י א' לפסח וא' לתגיגה, והוא בפדר"א פל"ב, וזקני הגאון מלאסק ז"ל בספר ריח דודאים על הגדה של פסח דל"ח, כ' דלכאול"ק למה שני גדיים הא קיי"ל בפסחים ד"ע בזמן שבא במיעוט אין תגיגה באה עמו, א"כ פיון שהי' גדי א' לפסח הי' די גם למטעמים ליצחק ולמ"ל גדי השני.

וי"ל דיצחק רצה לברך עשו אף שידע שאינו פדאי ואינו מוכן לקבל הברכות כמו יעקב, מ"מ פיון שהוא הבכור רצה לברכו, שע"י הברכות יתמלא אה"פ ברוח חכמה. אבל רבקה סוברת דאינו ראוי לברך ולהשרות חכמה רק למי שכבר חכם קצת דיהב חכמתא לחפמיו, וזה ליעקב ולא לעשו הריק מפל חכמה, אבל יצחק רצה להשלים שני בניו וע"י הברכה נומשך ג"כ חכמה לעשו ויעקב יהי' חכם מצד עצמו, לכן צוה רבקה ליקח שני גדיים להזכיר את יצחק שצריף למטעמים קודם הפסח כדי שיהי' נאכל על השלבע, ומזה ראיה דאין ה' נותן חכמה רק לחכמים ומלא מחזיק ואינו מחזיק ריקו, ובזה תיקנה פי אם גם יודע ליצחק שיעקב הוא ג"כ יברך אותו ע"ש באריכות ובדף מ' ע"א ועי' זית

רענון על הילקוט רמז קי"ד, ודו"ז הגה"צ ר' צבי הירש הפה"ן ז"ל האבד"ק וגיערנזש הקשה לפמ"ש המהרש"א סוטה די"ב א' ד"ה יכול, אף דאבות קיימו פל המצות אפי' מצות התלויות בארץ אבל מצות שלא נתחייבו עד פבוש א"י לא קיימו ע"ש, וא"כ איך כ' רש"י אחד לפסח, וי"ל כמ"ש תוס' קידושין דל"ז ב' ד"ה הואיל הא דהקריבו פסח ראשון קודם שנכבשה ונחלקה הארץ עשו ע"פ הדבור ע"ש ורבקה ידעה מזה אע"פ שיצחק לא אמר לה שהי' לה רוח הקדש ערש"י (כ"ו מ"ב) ועי' מדרש ד"ה ויגד לרבקה.

ובאמת בפדר"א בבאיור רד"ל הוכיח שהיה רק זכר לפסח והביא רא"י מזוה"ק וכהך דפסחים דקי"ד ב' ע"ש, ועי' בקונן המאסף שנת תרע"א פרה' ב' סי' מ' שהק' איך נהג אברהם בק"פ אף אחר שנימול דאיפא ספק לאו דכל בן נכר לא יאכל בו ע"ש, והקנ' עוד חזקה מיצחק שצוה להביא לו גדי לפסח, הרי מפורש שאכל ק"פ, וע"ש עוד בתרע"ב פרה' א' סי' כ"ט.

ולפמ"ש הרד"ל הי' רק זכר לפסח וא"ש כ"ז הערני בני הרה"ח מו"ה דוד נ"י: ובמד"ר פס"ג שני גדיי עזים טובים לה שתקבל הברכות וטובים לבניך שתכפר ביוה"כ, וי"ל דק' אחר פי הברכות הי' מגיעים ליעקב מן הדין כי הוא הבכור כמ"ש רש"י תולדות משל לשפופרת ומדוע סיבב ה' שיקבל בדרה ערמה, אמנם מעשה אבות סימן לבנים, וידע פי יהי' נפזרים בארץ, ובאיזה מדינות ישוללו מהם חקי אורח ויגבילו זכותיהם, ולמען לא נגוע ברעב, פי רק למסחר עינינו תחזינה, ההכרח תאלצנו בפעם בפעם לעזוב דרה הפשוט וישר, ובתחבולות נשיג לחם תקנו אשר מגיע לנו מן הדין, ולמען שלא יהי' זאת לעזון כשפת המלה על פסא דין, ע"כ סיבב שהמובחר באבות יעקב שגם הוא לא השיג הברכות רק ע"י תחבולות ובזה יוקטן חטא ישראל אשר הולכים בעקבותיו פי מעינות פרנסה סתמו, ולחלק יצאו בין לאום ללאום וז"פ שני גדיי עזים טובים לה שעליהם תקבל הברכות, ולמען שלא יפלא שתשיג בדרה לא ישר פל פה.

התירוץ טובים לבניך שעליהם תתכפר ביוה"כ, ועי"ז תאמר לקטיגור הם! ובשערי תשובה או"ח סי' תפ"ב סק"א, הביא מ"ש באגרת שמואל על רות במ"ש רות לגואל (ד' ה') ביום קנית רות המואביה. לפי שצפה ברוה"ק שעתידי לצאת מחלצי' לשלשלת מלכות בית דוד לכן אמר המואביה כדי שימאן הוא ויקחנה הוא ויזכה לשלשלת גדולה, ואף שאסור לרמות חבירו ליקח את שלו, זה בדבר שבממון אבל במצות אף שא"א ליקח מיד הזוכה כגון פסוי ומילה וכיוצא, מ"מ פל שלא זכה עדיין הם כדבר המופקר לכל וכל אדם נצטוו להשלים את נפשו ולזכות במצות, וזה ענין יעקב בכורה ובברכות לפי שראה וידע שעשו התמכר לעשות רע והוא היה צריך לנה לשלמות נפשו, וכ' שעד"ז פירש הפתוב מתמס אחיה יעקב תכסה בושה בעובדיה (א' י'), שהכנונה שיוכיחו לעשו על פניו מעניני יעקב שלא בא לו בנקל מה שצריך לשלמות, עד שהצריך להערים ולעשות בתחבולות וטצדקות דאפשר שנדמה כמו חמס הכניס עצמו בזה לפי צורך שעה לזכות בהם להחיות עצמו חיי עולם.

ולכן תכסהו בושה לעשו אשר בידו טובו ומאס בטוב ובחר ברע ע"ש והדברים מתוקים מדבש עכ"ל, והנה נאמן עלי הדין שכ' באגרת שמואל כן, אבל אנכי חפשי בקל הספר ולא מצאתי שום רמז מזה שם, וראיתי עוד בשם הג"ר חיים מוולאושנע ז"ל משל לאב

שהי' לו' ב' בנים א' ישר הולך וא' שוכב, והישר סבל הרבה ואחיו השוכב והביא תמיד דבתו רע לאביו על אחיו השוכב, פ"א בא השוכב לאביו עם פצעים שהופה מאחיו, האב תחת לענוש בנו הטוב על הכותו את אחיו, עוד נתן מתנת יד לבנו השוכב, ואנשי הבית הביטו בתמהון על זה, וענה האב להם, יודע אנכי מזג בני הטוב שאינו מוכשר להכות באגרוף רשע על לא דבר, ואם קרה פזאת אני מתאר עד היכן לחץ אותו השוכב, שהוצרך להגיה ידיו עליו הישר באדם, וז"פ מחמס אחיה יעקב אם יעקב התם נצרך לשלוח בחמס ידו זה האות על הלחץ שסיבל מעשו חמס ממנו כל מקורי הפרנסה ואין לו עצה ומכרח להפשל במעשים מגונים, פן יכולים לומר על אותם ההולכים בדרך אשר אינו נכון כל כף כי הגלות ותנאי החיים המרים המה בעוכריהם וה' ירחם: יא) איש שיעיר.

ביו"ד סי' רל"ד ס"א אשה אחר י"ב שנה ויום א' אם הביאה ב' שערות נקראת נערה אח"כ בוגרות כלומר מלאה שער פי תרגום ירושלמי של איש שיעיר גבר בגר, ופלא בג' תרגומים לא נמצא פן רק גבר שערן, ועי' בתוספות יו"ט פ"ג מ"ח דכתובות שכ' דשלא בדקדוק פתב פן דהא בב' שערות סגי אכל ר"ל שמתחלת להתמלא בשער, ועי' בראשון לציורן שם, ובהפלאה שבערכין מהגר"י פיק שהקשה עליו דהא משהביאה ב' שערות היא בסימני נערות, וגם במ"ש בשם תרגום ליתא פן וצע"ג: שם אוילי משני אבי.

ערמב"ן ב' אחים יוכל להיות דומים זל"ז בקולם, עי' שו"ת מחנה חיים אה"ע סי' י"ג סתירה מסנהדרין ל"ח א' דאין א' דומה לחבירו, ומילקוט נשא מב' אחרות שהי' דומות זל"ז (ולפלא שלא העיר מה שי"ל דלשון אין פירוש רוב, ועי' בזה בשדי חמד בכללים א') ובסנהדרין שם מונה גם קיל, ועכ"ז פתב ברמב"ן דאחים יוכל להיות דומים בקילם, ועתש"ו עבודת הגרשוני סי' ק"י שהי' דן מקולות שונים לאות פי אחים המה ליקח רבנות אביו, ונראה פי הש"ס לא מייירי מאחים ואחות, ועשו"ת מהרא"ל אה"ע סי' י"ח, (ועמ"ש בפ' חיי שרה כ"ד ל"ד): יג) אף שמע בקולי וגו', עי' תולדות נח דרוש י"ג, דקשה דלך קח לי מיותר דנדאי ישמע לקולה, אלא שבא להורות ליעקב דרך הליכות מצוה אם עושה בבקלה וחרדה לא תחשב לו לצדקה ועבודת המצוה צ"ל בחריצות וזריזות ורבקה חשבה הגם שעטפה אותו בעורות מ"מ יחרד יעקב אוילי יפירונו בקול כמו שהי' באמת שאמר הקול קולי יעקב וילך יעקב בחרדה ולא יקנים מצנות אמו פראוי לכן זיננתו אף שמע בקולי וילך קח לי ר"ל בזריזות כמו שאמה הולך אל הצאן לקחת שני גדיים שאין פחד לה פן תעמוד לפני אביה ואז תצליח עש"ה: טו) החמודות ערש"י שחמד אותם מנמרוד עי' בידי משה בב"ר פס"ה הביא גמ' בגדי נמרוד הי' פתנות עור של אדה"ר ועי' רש"י בפסחים דנ"ד ב' ואי' בעשרה מאמרות, דכתנות עור הי' מעורו של לוי'תן שהרג הקב"ה ובהו יובן פדי שלא תקשה איה הלבשה רבקה ליעקב בגדי עשו הא קיי"ל בגדי ע"ה טמאים, עז"א החמודות שחמד אותם מנמרוד והם מעורו של לוי'תן. וקיי"ל דעור הדג אינו מטמא, וכ"כ בנח"ק: יט) קום נא. עי' בתו"ח בשם הגר"נ אדלר ז"ל דקום בלשון נוכח פדרך שבנ"י מדברים אל אבותיהם מאז.

אבל יקום בל' נסתר פדרך שהנכרים מדברים אל אביהם, ול' נוכח מורה קרבות ודיבור כמ"ש מדברים אל ה' שנ' ואתם הדבקים. אבל ל' נסתר היינו פאלו אינו פדאי לדבר עמו

אָלאַ פֿאלו אַחר מְדַבֵּר עִמוֹ עֵשׂ"ה, וְעַיִן בְּקוֹנֵץ דְּרוּשִׁים חוֹב' ב' ס' מ"ח, וּמְלֻכּוֹתָא דְרַקִּיעָא אִינוּ כְּמוֹ דְאַרְעָא דְצָרִיד לְמַלְאָךְ נְגִישׁ בְּקִשְׁתּוֹ ע"י מְמוֹצֵעַ, וְרַק לֵה' נְגִישׁ תְּפִילָתוֹ וְלֹא לְמְמוֹצֵעַ.

וְעַיִן יְרוּשְׁלָמִי בְּרֻכּוֹת פ"ו עה"פ זִנְבֵּחַ לְאַלְקִים יְחָרֵם בְּלִתִּי לֵה' לְבַדּוֹ שְׂרַק לֵה' וְלֹא ע"י מְמוֹצֵעַ. וְעַיִן אִפְק"י ח"ב דְּרוּשׁ ל"א: וְהַמְפוֹ' הֶעִירוּ עַל תְּפִלַּת מְכַנְיָסֵי רַחֲמִים מְשַׁרְתִּי עֲלִיוֹן חֲלוֹ נָא פְּנֵי אֵל, שְׁהֲרִי אָסוּר לְבַקֵּשׁ מִמְּלָאָךְ, וְעַיִן בְּסִידוֹר עֵיוֹן תְּפִלָּה, וּמְצִינּוּ גַם בַּע"ז דִּי"ז א', חֲמָה וּלְבָנָה בְּקִשׁוֹ עֲלֵי רַחֲמִים וְכֵן בַּחוּנֵי הַמְעַגֵּל בְּתַעֲנִית דַּכ"ג א', דְּמָה לִי אָדָם אוֹ מְלָאָךְ, וּבַתּוֹרָה מְצִינּוּ שְׂאֲמָרוּ לְמִשְׁהַ הַתְּפִלָּל אֵל ה' וְיָסֵר מֵעֲלֵינוּ אֶת הַנְּחָשׁ.

וּבְסוּטָה ל"ד א', פֶּלֶב הֵלֶךְ לְהַשְׁתַּטֵּחַ עַל קַבְרֵי אַבּוֹת וְאָמַר אַבּוֹתֵי בְּקִשׁוֹ עֲלֵי רַחֲמִים, וּבַתְּעֻנִית ט"ז וְלָמָּה יוֹצֵאִין לְבֵיהַ"ק שְׁהַמְתִּים בְּקִשׁוֹ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, אִךְ פְּנוּנַת הַיְרוּשְׁלָמִי שְׂלֵא יִקְרָא לְמִלְאָכִים רַק לֵה' לְבַדּוֹ, דְּבָזָה מְוַבְדֵּל מְמָלְאָךְ ב"ו.

דְּמָלְאָךְ ב"ו אִין בִּיכּוּלַת לְכַנּוּס אֶצְלוֹ בְּלִי שְׂאֵלַת רְשׁוּת ע"י עֲבָדוֹ. לֹא כֵן ה' דִּיכּוּלִין לְצֻוֹן בְּכָל עַת אֱלִיּוֹ וְא"צ לְצֻוֹן לְמִלְאָךְ לְשִׂאוֹל מַה' אִם יִתֵּן רְשׁוּת אַבְּל לְבַקֵּשׁ מִמְּלָאָךְ שְׂהוּא יְתַפְּלַל בַּעֲדוֹ מְוַתֵּר, וְעַיִן ס' חֲסִידִים ס' ת"נ וְסִידוֹר דּוּבֵר שְׁלוֹם.

וְרַקְאֲנִטִי שְׁלַח, וְרֹאשׁ אֲמָנָה פִּי"ב וְקָרְבֵן נְתַנְאֵל ר"ה סוֹפ"א. וְעוֹד תִּירְצוּ שְׂאֲסוּר רַק לְהַתְּפַלֵּל לְאַמְצָעִים בְּלִבְדָּם שְׂיִתְפַּלְלוּ בַּעֲדָנוּ אוֹ לְהַתְּפַלֵּל שְׂיִשְׁלַח ה' יִשׁוּעָתוֹ עַל יְדֵיהֶם, אַבְּל בְּתְּפִילּוֹת שְׂאֲנַחְנוּ מִתְּפַלְלִים לֵה', אִךְ בְּקִשְׁתֵּינוּ לְשַׁרְי מַעֲלָה שְׂלֵא יִקְטָרְגוּ וְשְׂלֵא יִנְעֲלוּ בַּעֲדָנוּ דָּלַת וְשְׂיִחְבְּרוּ תְּפִילְתֵּינוּ לְתַפְּלָתָם זֶה מְוַתֵּר, וְהַמְהַר"ל בַּס' נְתִיבוֹת עוֹלָם נְתִיב עֲבוּדָה פִּי"ב כ' שְׂלֵא לֹמַר מְכַנְיָסֵי רַחֲמִים, וְעַמ"ש בְּזָה בְּשׁו"ת חֲתָם סוֹפֵר או"ח ס' קס"ו: וּבַחֲזִי עַה"ת הַבְּאֵתִי הָא דְתּוֹרָה מִתְּשֵׁת כַּחוֹ שְׁל אָדָם, וְקִשָּׁה הָא כ' בְּמִשְׁלִי (ג') רְפִאוֹת תְּהִי לְשַׁרְי וְשִׁקּוּי לְעֲצָמוֹתֶיךָ וְכ' (ד' כ"ב) כִּי חַיִּים הֵם לְמִןצְאֵיהֶם וְלְכָל בְּשָׂרוֹ מִרְפָּא, וְגַם אַז"ל הַחֵשׁ בְּרֹאשׁוֹ יַעֲסֹק בְּתּוֹרָה בְּעִירוּבִין (נ"ד א'), אִךְ נוֹדַע דַּע"ה אִם הוּא עֲשִׂיר יֹאמַר כַּחֲזִי וְעוֹנָם יְדִי עֲשֵׂה הַחִיל הַזֶּה אַבְּל ת"ח נוֹתֵן תּוֹדָה לֵה' כַּמ"ש בְּיַעֲקֹב כַּשֵּׁא"ל יַצְחָק מַה זֶה מִהֲרַת בְּנֵי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה ה' אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי.

מִיָּדִי ה'. אַבְּל עֲשׂוֹ אֲמַר יִקְוֶם אָבִי וַיֹּאכַל מִצֵּיד בְּנֵו.

מְשַׁלִּי.

וּז"פ תּוֹרָה מִתְּשֵׁת כַּחוֹ שְׁל אָדָם. הִינֵנוּ הַכַּחֲזִי וְעוֹנָם יְדִי: כַּא) הַאֲתָה זֶה בְּנֵי עֲשׂוֹ.

וְכֵן בְּפָסוּק כ"ד. וּבַמַּד"ר וְגַמ' ב"ב דַּט"ז ב', הוֹצִיָּאוּ מִתְּיָבַת שְׁזָה דְכָפַר בְּעֵינֵיךָ ע"ש, גַּם בְּדַבְרֵי רַבְּקָה א"כ לָמָּה זֶה אָנֹכִי יל"ד כֵּן.

וּבְיַצְחָק הַפֶּלֶא בְּיוֹתֵר פִּינּוֹן שְׁהִי סג"נ וְלֹא הִי רֹאָה אוֹתוֹ ל"ש לֹמַר שְׁזָה דַאִי בַפ' כֵּן סוֹרֵר ע"א א', הִי אָבִיו וְאִמּוֹ סוֹמִין אִינוּ נַעֲשֵׂה סו"מ דַּכ' בְּנִינּוֹ זֶה פֶּרַט לְסוֹמִין ע"ש בְּרַש"י, וּבְפִסְחִים קט"ז ב' סוֹמָא פֶּטוּר מִלּוֹמַר הַגָּדָה כ' הִכָּא בַּעֲבוּר זֶה וְכ' הֵתָם בְּנִינוּ זֶה, מַה לְהִלָּן פֶּרַט לְסוֹמָא אִךְ פֶּאן וְצ"ע בְּזָה.

וְעַיִן ג"כ בְּקוֹנֵץ הַמַּאסָף שְׁזָה י"ח ס' ג' (כב) הַקּוּל. עַיִן הַגְּהוֹת חֲכָמַת מְנוּחַ עַל מַס' גִּיטִין דַּנ"ז ב' אֵהָא דַאִי שָׁם אִין לָךְ תְּפִלָּה שְׂמוֹעֵלַת כּו' וְהָא דַנ' בְּתַפְּלַת שְׁלָמָה (בְּמַלְכִים א' ח')

וגם אל הנקרי וגו' ובא והתפלל וננהו הש"י ואמר שמעתי את תפלתה וכן בדה"י (ב) (ו').

י"ל דהועילה תפילתו של שלמה. וקרי יש בו מזרעו של יעקב ודוקא בזמן שביהמ"ק קינים כמ"ש ובא והתפלל אל הבית הזה, א"נ הקא מיירי כשפא לנצח את יעקב או עשו ע"י התפלה במלקמה או להרע לייעקב שהפסוק הקול קול יעקב ודוקא בייעקב ועשו מיירי.

וקא דלעיל הועילה תפלת הקיסר גבי ההוא בר דרומא היינו משום דאכשלי פומא לבר דרומא. או אפשר שהקיסר קצת מזרע יעקב הי' בו או בא'משרי צבאי, וכן קא אין לה מלקמה שנוצחת כו' אע"ג שמצינו אמרפל וסברין נוצחים טרם שנולד עשו דמיירי נמי דוקא לנצח יעקב או עשו, א"נ הקא מאחר שנולד יעקב ועשו מיירי, ואע"ג שמצינו ישראל מנצחים פמה מלקמות היינו ע"י תפילתם וזכותם, וי"ל עוד אין לה מלקמה שנוצחת להרע ועל חנם שהמנוצח אינו חייב פלום ועל לא חמס בכפו מנצחו ומשפילו עד שאול בכליון חרוץ כמו מעשו, ואין לה תפלה שמועלת לנצחם ולכלות לגמרי כמו שעשו ישראל לז' אומות בכיבוש הארץ כמו בייעקב: כג) ויברכהו וק' איזה ברכה ברכו תחלה בעוד שלא ידע מי הוא.

ועי' בספורנו שכ' דחושד חבירו צריף לפייסו ולא עוד אלא שצריף לברכו ע"ש. וראיתי בס"א דיצחק הי' מסופק אם הוא יעקב כמ"ש הקול וגו' ועשה בחינה שיברך אותו תחלה באיזה ברכה לא בברכה האמתית שהי' בדעתו לברך, והמתברך יחשוב שהוא הברכה האמתית.

ולפי דעתו כבר קיבל הברכות, ואח"כ שוב לא יירא מהגיד האחת אם הוא עשו או יעקב, ואם ימצא באמת שהוא עשו אברכו שנית, וז"פ אתה זה בני עשו כלו' עתה תוכל להגיד לי האמת, ויאמר אני ולא אמר שקר ח"ו כי לא אמר אני עשו כמ"ש רש"י.

ויאמר א"כ הגישה מציד ואברכה בברכות האמתית: כה) ויבא לו יין וישתה. הקשה לי נכדי הב' המופלג המושלם במעלות ומדות כ' שלום צבי שיחזי' דלמה נמן לו יין.

קא יצחק לא צנה לעשו רק לעשות לו מטעמים לאכול, וכן רבקה אמרה ג"כ והבאת לאביה ואכל, ויפה הקשה. ואמרתי לו שבדעת זקנים כ' מיכאל הביא לו יין מג"ע, וכ"כ בתרגום יהונתן דמלאך נמן יין ביד יעקב להביא לאביו ע"ש, וגם יש לתרץ לפמ"ש בפדר"א ורש"י שהיה פסח ושני גדיים א' לפסח וא' למטעמים, ועי' בעה"ט וירח בגימ' ליל פסח, משו"ה הביא יין רמז לד' פוסות.

וא"ש דכ' ויגש לו לאכול ואח"כ ויבא לו יין וישתה, ואחר השתיה לא טעם פלום דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, ואחר קרבן פסח אסור לאכול, ורק ב' פוסות אחרונות מותר. וילקמן בפסוק ל"ה כתיב כי בא אחיה במרמה פרש"י בחקמה ועמדו המפן' על זה, ושמעתי בשם הרה"ק ר' וואלף מסטריקוב ז"ל, לפי הנ"ל דהנה בפסח ונוטריקון של במרמה הוא רפ"ז, פנוטריקון של אפיקומן, ויעקב עשה זאת בחקמה שהאכילהו אפיקומן שלא יהי' רשאי לאכול עוד, כשיביא לו עשו לאכול.

וזאת הי' חקמה. ובאמת לא מצינו שאכל יצחק ממה שהביא לו אח"כ עשו לאכול: כז) פריח השדה.

רש"י שנתן בו ריח טוב. ועי' בזה"ק דנכנס עמו ריח ג"ע לפי שהי' לבוש במלבושי אדה"ר, ועי' תורת חיים ב"מ דפ"ד ובסנהד' דל"ז אריכות בזה.

ועי' בארץ חמדה להמלבי"ם אף דיצחק בודאי אוכל חולין בטרה הי' ואיך אכל מבנו עשו, אף בסוף סוטה (מ"ח א') אי' דטרה נטלה את הריח וע"י ריח הקודש דמרח ע"ש ועז"א נירח ריח בגדיו ונדע דנזקה בטרה נירכהו: כח) ויתן רש"י יתן ויחזור ויתן.

וכ' בס' אור יקרות דאין השכינה שורה בחו"ל רק אם כפר שרתה בא"י ישרה ג"כ בחו"ל ערש"י ריש יחזקאל. ואי' ששם ה' משמש בא"י ואלקים בחו"ל ואי' ביד יוסף דברפת מטל השמים הוא נבואה דנקרא טל והקשה לרש"י ויתן לה אלקים מטל דאלקים בחו"ל ואין שכינה שורה שם, ותי' יתן ויחזור ויתן בפעם ב' דכבר שרה בא"י אז ישרה ג"כ בחו"ל, וע"ע בלוינת חן.

ובמדרש תלפיות ענף יצחק דברים הרבה מעניני יצחק: וי"ל עוד דידוע דבכל דבר מעניני עוה"ז אין התענוג רק תיקוף ואם יתעשר או ימצא מציאה ישמח רק יום או יומים. ואח"כ ידמה שפך צריף להיות (פי' כל תאנת עוה"ז רק בשעה שאין לאדם זאת.

אף פאשר יבואו לו אז אין תענוג) אבל מי שהולך ונתעשר יום אחר יום ישמח מאד, ויצחק נתן ברכה ליצקב שלא יהי' מאלה המתעשרים פעם אחת ומני אז עומד במצבו רק יתן ויחזור ויתן.

דמלך הצלחתו תמיד בלי הרף ואז תמיד ישמח בו: שם מטל השמים ומשמני הארץ. ובברכת עשו כ' משמני הארץ יהי' מושבך ומטל השמים מעל, י"ל דבתענית ד"ד ע"א דכנס"י בקשו ויבא כגשם לנו, וה' עונה את מבקשת דבר שאינו תדיר.

אני אתן דבר הנמצא תמיד וזה אהיה כטל לישראל, ופי' ביע"ד ח"א דרוש א' דחילוק בין גשם לטל דגשם בא מלחות ארץ העולה למעלה. וחקקי מים העולים עם האד יתקבצו למעלה ויהי' לגשם, וכשתיבש האדמה ולא תעלה לחות כל כף לא ירדו גשמים, אבל הטל אינו מליחות אבההארץ רק יורד מנטיפות הלחות של חלק האויר הרחוק מאתנו וטל אינו נעצר לעולם, וכן בתשובה צריף להתעוררת דלמטה ואז ה' יעזרו כמ"ש הבא לטהר מסייעין אותו אבל ה' עושה חסד אף בלא התעוררות מלמטה ישפיע השפעתו מלמעלה וזה שאמר ה' אתם מבקשים רק כגשם ואני אעשה גם כטל ע"ש, וז"ד לישראל ולא לעכו"ם ואף שנתגירו צריכים להתעוררת דלמטה, ועי' בקידושין ד"ע ע"ב בישראל כ' והיית' להם לאלקים והמה לי לעם ובגרים והייתם לי לעם ואנכי אהי' לאלקים ע"ש, וזה שברך ליצקב מטל השמים אף שלא יהי' כדאזים, אבל לעשו ברוך תחלה משמני הארץ, ורק פאשר יעלה אד מן הארץ מתחת ויהי' לי לעם אז יהי' ה' להם לאלקים: עי"ל דבתוספות יו"ט פ"ז מ"ג דורכות כ' הא דבכה"מ"ז תקנו נברך לאלקינו ובברכת התורה ברכו את ה'.

פי' המזון מן הדין שיתן לכל בריותיו ותקנו אלקים שהוא מדת הדין. אבל התורה נתן רק בחסדו שנ' למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר ותקנו ה' שהוא מדת רחמים ע"ש, וכ' אם בחקתי תלכו ונתתי גשמיכם וכ' ברמב"ם אף ששכר מצנה בה"ע ליכא, ורק זה אינו

בתורת שְׂכָר רק כמו שנוהגין בפועל שחוזן מתשלומין נותנין לו מזונות ואינו ממון השְׂכִירוֹת רק משום שְׂיֵהָיָה בְּכחוֹ לְעֲבֹד עֲבוֹדַת בעה"ב.

כֵּן הוּא כָּל צָרְכֵי עוֹה"ז יִשְׁיֵגוּ שׁוֹמְרֵי תוֹרָה לֹא מִצַּד שְׂכָר רַק מִשׁוּם דְּבִלֵּא"ה א"א לְקַיֵּים הַתּוֹרָה בְּלִי מְנִיעָה מִדַּאֲגַת צָרְכֵי פְּרִנְסָה וְטָרְדַת הַבְּלִי הַזְּמַן, וּמְחֻנְיָב הַדְּבָר מִמִּילָא שְׂאֵם בְּחֻקְתֵי תִלְכוּ עִי"ז יֵהִי וְנִתְתִי גְּשָׁמִיכֶם בְּעֵתוֹ.

וּלְפִי"ז יֵשׁ חִילּוּק אִם הַמְּזוֹנוֹת מִצַּד הַדֵּין אֵין חִילּוּק בֵּין אֶדָם לְשָׂאֵר בְּהֵמוֹת וְחִיּוֹת דְּמְחֻנְיָב לִיתֵן לְכָל הַבְּרוּאִים מְזוֹנוֹת. וְאִם יִשְׂרָאֵל יוּכְלוּ לְהַמְשִׁיךְ פְּרִנְסַתֵיהֶם מִצַּד הַתּוֹרָה.

וְאִם מְזוֹנוֹתֵינוּ נִשְׁפָּעִים ע"י הַשֵּׁם שֶׁל רַחֲמִים וְחֶסֶד בְּבַחֲהִי כִי טַל אִוְרוֹת טְלִיף מִי שִׁישׁ לֹו טַל תּוֹרָה הוּא מְחִיָּהוּ, וְא"ש בְּזָה מ"ש יִצְחָק לִיעֲקֹב מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּלְעֵשׂוֹ אָמַר מִשְׁמַנֵי הָאָרֶץ כּו' וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעַל וְעַי אִוְה"ח דְּבִרְכַת יַעֲקֹב הִי עַל תְּנַאי וְהִי כְּאֲשֶׁר תִּרִיד.

וּז"ש לִיעֲקֹב וְיִתֵן לָהּ אֱלֹקִים הֵינּוּ מְזוֹנוֹת שֶׁהֵם אֲצֵל כָּל הַבְּרוּאִים מִצַּד אֱלֹקִים מִדַּת הַדֵּין אֲבָל אֲצֵלָהּ לֹא יֵהִי רַק כְּטַל הַשָּׁמַיִם מִצַּד הַתּוֹרָה מִצַּד הַחֶסֶד שֶׁם הַרַחֲמִים, וּלְעֵשׂוֹ א"א לְהִיּוֹת מִטַּל הַשָּׁמַיִם רַק מִשְׁמַנֵי הָאָרֶץ כְּשֶׁאֵר הַבְּרוּאִים מִצַּד הַדֵּין רַק בְּזָה תוּכַל לְקַבֵּל מִטַּל הַשָּׁמַיִם הֵינּוּ "מֵעַל" כְּשֶׁאֲתָה תֵהִי ח"ו מֵעַל עַד כְּשֶׁזָּהָה קָם כּו' אִזּוּ יָבֵא הַשָּׁפַע עַל יָדָהּ לִיעֲקֹב.

וְיֵהָיָה גַם לָהּ מִטַּל הַשָּׁמַיִם. אֲבָל כְּשִׁיעֲקֹב עוֹשֶׂה רְצוֹנוֹ ש"מ אִזּוּ הַשָּׁפַע נִשְׁפָּע לִיעֲקֹב מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּלְעֵשׂוֹ רַק מִשְׁמַנֵי הָאָרֶץ וְעַי בְּהַקְדָּמָה לִס' מִים חַיִּים עַל מַס' נְדָה אֲרִיכוֹת בְּזָה: עִי"ל לְמִשְׁלַל שְׂדֵכֵן הַצִּיעַ שִׁידוּף לְבַחֲנוֹר מְנוֹפֶלֶג בַּתּוֹרָה, אִזּוּ מִתְחִיל לְדַבֵּר בְּשִׁבְחַת הַמְּחֻנְיָב כִּי הוּא אִוְהַב תּוֹרָה וְיֵשׁ לֹו הַרְבֵּה סְפָרִים וְתוּכַל לְשַׁבֵּת שֵׁם לְלַמּוֹד תְּמִיד.

וְגַם הוּא עֹשִׂיר גְּדוֹל וְיִתֵן לָהּ מְזוֹנָהּ, אֲבָל אִם הַבַּחֲוִיר הוּא מְדוֹר הַחֲדָשׁ אִזּוּ יֵאמַר לֹו הַשְּׂדֵכֵן שֶׁהַמְּחֻנְיָב הוּא עֹשִׂיר גְּדוֹל וּבֵיתוֹ יִתְנַהֵג בְּהַרְחָקָה, וְגַם אִם תִּרְצֶה לְלַמּוֹד מֵעַט תוּכַל, וְעִפִּי"ז פִּי בְּעוֹלְלוֹת אֲפָרִים הֵא דְנִדְרִים פ"א א' מ"מ אֵין ת"ח מְצוּנֵיין לְצִאת מְבַיְתָהּ ת"ח מְפָנֵי שְׁלֵא בְּרַכּוֹ בַּתּוֹרָה תְּחִילָה.

דְּאוֹהַב תּוֹרָה מְבָרַךְ לְבָנוּ תְּחִלָּה שְׂיֵהָיָה ת"ח אָה אִם אֵין קָמַח כּו' מְבָרַכּוֹ ג"כ בְּעֹשִׂירוֹת, אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ אוֹהֵב תּוֹרָה מְבָרַךְ בְּנוֹ בְּעֹשִׂירוֹת תְּחִלָּה וְאַח"כּ דְּרָה אַגַּב מְבָרַכּוֹ ג"כ שְׂיֵהָיָה ת"ח וּז"ש מְפָנֵי שְׁלֵא בְּרַכּוֹ בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה שְׂתוֹרָה אֵינָה חֲשׂוּבָה אֲצֵלָם.

וְיִצְחָק הַתְּחִיל לְבָרַךְ יַעֲקֹב וְיִתֵן לָהּ א' מִטַּל הַשָּׁמַיִם עֲנִינִים שְׁמִימִים מִתּוֹרָה, וְאַח"כּ מִשְׁמַנֵי הָאָרֶץ מֵעֲנִינֵי אֲרִצִּיִים, וּלְעֵשׂוֹ שֶׁהִי אוֹהֵב עוֹה"ז בְּרַכּוֹ תְּחִלָּה מִשְׁמַנֵי הָאָרֶץ יֵהִי מוֹשְׁבֵהּ וּפִירִש"י אֵיטְלֵי שֶׁל יוֹן, וְאִם תִּרְצֶה גַם מִטַּל הַשָּׁמַיִם.

וְאִף שִׁיעֲחַק סָבַר עַל יַעֲקֹב שֶׁזָּה עֲשׂוֹ, מ"מ רוּה"ק הַנְּחָהוּ לִיתֵן לְכָל אֶחָד בְּרַכְתּוֹ הָרְאוּיָה לֹו: וְאִזּוּ בַח"י הַק' עַל הָא דְכ' כְּאֲשֶׁר תִּרִיד הֵא א"א לְבַטַּל הַבְּרָכָה בְּתַנַּאי פִּינּוֹן שְׁבָרְכוּ לִיעֲקֹב בְּסֵתָם וְתִי עַפְמ"ש בּוּזָה"ק טַעַם לְקִיַּחַת הַבְּכּוֹרָה מְרַאוּבֵן וְנִתְנָה לְיוֹסֵף מִשׁוּם דְּרַאוּבֵן הוּא הַבְּכּוֹר בְּמַעֲשֵׂה יוֹסֵף בְּכּוֹר לְמַחְשָׁבָה וְע"י חֲטָא יוּכַל לְיַקַּח מְבָכּוֹר בְּמַעֲשֵׂה וְלִיתֵן לְבְּכּוֹר בְּמַחְשָׁבָה, וְלִכֵּן סִיבַב ה' שִׁיבְרָה לִיעֲקֹב בְּמַעֲשֵׂה, וּבְמַחְשָׁבָה יִחְשׁוּב שֶׁהוּא עֲשׂוֹ דְכְּשִׁיעֲחַטָּאוּ יִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת בְּאֲפָשָׁר לִיטַל מִיעֲקֹב אֲבָל אִם יַעֲקֹב הִי נִתְבָּרַךְ בְּמַעֲשֵׂה

ובמחשבה אז אפי' פשיחטאו לא נשתנו הברכות עש"ה, ודודי זקני הגה"צ ר' צבי הפהן ז"ל אבד"ק זגיערש הק' למה מראובן ניטל לגמרי ממעשה למחשבה וביעקב לא ניטל רק על תנאי.

ונראה דאי' ביע"ד דמה מועיל ברכה ליעקב הא פוננת יצחק הי' לעשו, ותי' אם הולכין אחר הפה הרי יצחק בירך ליעקב. ואם הולכין אחר פוננת הלב אף שפוננתו לעשו מ"מ מגיעים ברכות ליעקב.

דעיקר פוננת יצחק לעשו רק מפני שהי' מרמה אותו אשר לבו תמים לה'. אבל אמת תתן ליעקב שפיו ולבו שונים לה' ע"ש ולפי"ז נתינתו ברכות על תנאי שלא יחטאו.

ובקובץ פנסת חכמי ישראל מהגאבד"ק אדעסא ז"ל סי' קכ"ט הביא שנשאל דמדוע ברכת עשו נתקיימה מלא חפני' וברכת יעקב לא נתקיימה אף רבע הקומץ, והשיב כי כל הברכות פולם הוא השפע היורד מלמעלה למטה פדוגמת המים היורדים מגבוה לגמול.

ומים בעצם אין להם שום גון. אף מראה המים נראה כפי כלי המחזיק את המים, אם גון הפלי אדום נראים המים אדומים ואם ירוק נראים המים ירוקים.

כמו כן הברכות שייצאו מפי יצחק אף כי הברכה אחת היא ליעקב כמו לעשו. אמנם המתברכים אשר הי' הפלים לקבל שפע הברכה מלמעלה אינם שונים.

כי עשו בפעוה ששמע הברכות קיבל אותם כפשוטם שיתברך במשמני הארץ ובטל השמים בלי שום פונה אחרת ונתקיימו בו, אבל יעקב הי' פוננתו כמאמר המדרש מטל השמים זה מקרא ומשמני הארץ זה משנה ע"כ נתקיימו בידו כפי פוננתו.

וכעין זה בברכת בלעם שנתהפכו לקללות חוץ מה שברכם בבתי כנסיות ובתי מדרשות כל הברכות ששמעו מבלעם פארזים עלי מים וכו' לא הי' נוחים להם כפשוטם, רק פנחלים נטיו על טהרת עונות פגנות עלי נהר אלו מלמדי תינוקת, פארזים עלי מים הם הגדולים שמשפילים ללמוד תורה במקום נמוך פאהלים נטע הי' הם בעלי ריח כמו מרדכי שהי' ראש לבשמים או פהדס שיש בו ריח עי' ילקוט פמדבר תשע"א, אבל ברכת ביהכ"נ וביהמ"ד ע"ז פונו בשלימות ונשארה פינדם ע"ש: שם ויתן ערש"י מצדיק הדין כו'.

י"ל עפמ"ש אא"ז ז"ל פנחלת יעקב מי בעליונים ותחתונים שיאמר לה מה תעשה אבינו שבשמים כי אין איש יודע מה טוב לפניו רק לבקש עשה חסד, כי הי' יודע מה טוב לפעמים מבקש על עשירות וידוע לפני יודע תעלומות שלא טוב עבורו ע"ש.

ובנה י"ל (בתהלים כז.) אחת שאלתי כו' אותה אבקש שבתי בבית הי', זה יכול לבקש פפרטות פי בלי ספק טוב הוא.

ונה פי' כל אורחות הי' חסד ואמת לנוצרי בריתו. הוא למאמינים לא ימלא פקשם רק בחסד ואמת, אבל למחוסרי אמונה ימלא רצונם אף שאין ראוי.

שלא יקרא תגר: כט) בני אמה ערש"י, ועשו"ת גבול יהודא מהג' מהרי"ל. צירלזאהן אבד"ק קישינוב או"ח סי' ב' בענין מה שמזכירין בעת שמתפללים על חולה שם אמו ובקריאת התורה שם אביו.

דצריכים להזכיר שמו הנדאי, ואף דאזלינו בְּתַר רַב. ול"ח דילמא לאו אביו הוא.
אף אם אפשר להיות בפ"א באַלף אלפי אלפים באמת לאו אביו א"כ התפלה לשקר ולכן
מזכירין שם אמו ודאי. אַבְל בקריאת התורה אפי' לא הזכיר פֶּלֶל שם העולה נמי מהני
והביא ראי' ממס' שבת ס"ו דאמר אביי פֶּל מְנַיִנָא בְּשִׁמָּא דְאִמָּא ופרש"י פֶּל לחישות
פְּלוּנֵי בְּן פְּלוּנֵית וְהִלְחָשִׁים בְּרַוְבָּם כּוֹלָלִים תְּפִלָּה כּמ"ש שם בְּשִׁבְתָּ וְגִיטִין ס"ט ע"ש.
ומפאן ג"כ יהי' ראיה דכ' רש"י יעקב הי' לו' בנים מפמה אמהות משא"כ יצחק. וק' ניקא
דיעקב לא אמר פֶּיִצְחָק אַבְל ק' יצחק הי' יכול לומר פֶּיִעְקָב בְּנֵי אַבְיָה.

א"ו אם אינו מוכרח לומר בן אביה. אומרים בְּנֵי אִמָּה בְּבִרְכָה ה"ה בתפלה, ובמח"כ
נעלם ממנו זה"ק לך פ"ר א' וז"ל והושיעה לכו אמתך וכי לא הנה בריה דישי איהו עד
דאיהו אמר בשמא דאמיל' ולא בשמא דאבוי.

אלא הא אוקימנא דכד ייתי ב"נ לקבל מלה עלאה, לאדפרא, בעי למקה במלה דאיהו
נדאי, ועל דא אדכר לאמיל' ולא לאבוי עכ"ל: (לג) ויחיד יצחק חרדה גדולה. ערש"י,
ובמד' ב' חרדות א' מע"ג מזבח ב' פֶּשְׁנָכְנָס עָשׂוּ וְאִין אַתָּה יוֹדַע אֵיזָה גְדוּלָּה וכו' עד מאד
זה גדולה, הנה עשו הפללי נופל על ישראל פעם מלחמת הדת ורוצה שיעזבו דתם, אף
ישראל עם קשה עורף ירושה מיצחק שפשוט צנארו ע"ג המזבח.

ופעם מחדש המלחמה וצועק פי יעקב רמאי ולקח כל אשר להם. פי ריקם בא ומאין לקח
פל אלה אם לא מגניבה וחקם.

וז"ש ב' חרדות א' מע"ג מזבח שבזה שמסר יצחק צנארו נטע עי"ז פח מסירת נפש בעם
ישראל ופחד אחר ליצחק שראה ברוה"ק תוצאות השנאה, וב' פֶּשְׁנָכְנָס עָשׂוּ וְצוּעָק אַתָּה
בְּכוֹרְתֵי לְקַח וְגַבְבָּ הוּא וְיִשְׂרָאֵל סוֹבֵל עי"ז צרות רבות וזאת החרדה גדולה עד מאד.

וה' רחם שיה אחר בין ע' זאבים, ועי' בס' מנחת שי בזה באריכות: שם מי איפוא. רש"י
לשון לעצמו משמש עם פמה דברים ורשפ"ם כ' תיקון לשון הוא כמו איזו שבתלמוד
עי' ברש"ל ב"מ דף ע' ע"א כ' יש מפונרשים איזו אוהב, וצ"ע שלא הביא דברי רשפ"ם
בזה ועי' ס' יד מלאכי סי' נ"א ע"ש, ומצאתי עוד בס' בית האוצר אות א' פֶּלֶל קָמ"ג שכ'
דנחלקו בפיל' לשון אימא לך איזו גופא דעובדא היכי הוי הרגיל בגמ', אם פירושו אהובי
או הוא לישנא בעלמא, ועי' ב"מ דצ"ח ב' זה אומר שאילה מתה.

וז"א שכורה מתה ישבעהשוכר ואמאי מה שטענו לא הודה לו אמר עולא ע"י גלגול
דא"ל אישבתבעי לי איזו מיהת דכדרכה מתה ומגו כו', ושם נר' קצת דמתפרש ל' אוהב
דר"ל דגם אם היינו אוהבים ולא הייתי מכחישה לומר דשאולה מתה רק הייתי גם אני
אומר פֶּדְבְּרִיָה דשכורה מתה עכ"ז הרי היית צריף לישבע דכדרכה מתה וא"כ מגו כו':
שם בטרם תבא ואכרכהו.

ראיתי הפשוט שאם הי' עשו בבית לא הי' יכול לחול הברכות, דרשעות עשו הי' מזיק
ליעקב לקבל הברכות, ערש"י אחרי (י"ח ג') דרשעים מקלקלים אור הארץ ומזיק
לזולתם, ועי' נזיר נ"ה קליטת טומאה באור, ובויק"ר פי"ז ישראל חוטאים וארץ
מתקלקלת ע"ש וזה י"ל טעם דצריכים בע"ד לצאת בשעת משא ומתן הדנינים, עי' סמ"ע

רס"י י"ח ב' טעמים, וי"ל עוד עפמ"ש באבות (פ"א ח') בע"ד יהי בעיניך פְּרָשָׁעִים, ועחו"מ סי' י"ז ס"י, וכְּשֵׁיךְ רָשָׁע בְּפִי מְתַקֵּל הָאוֹר וְעוֹשֶׂה רוֹשָׁם לְשִׁבְשֵׁב דַּעַת הַדְּיִינִים מְלַעֲמֵךְ עַל הָאֲמֵת, וערש"י לה (י"ג י"ד): לה) בָּא אַחִידָה בְּמִרְמָה.

רש"י בְּחֻמְהָ עִמָּשׁ בְּפִסּוּק כ"ה: לו) הִכִּי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב. רש"י בְּתַמִּי עִמָּשׁ בַּפ' בְּרֵאשִׁית (ד' י"ג) בְּשֵׁם שְׂאֵרִית יוֹסֵף: שֵׁם אֶת בְּכוֹרְתִי לְקַח עִרְשִׁי וְעֵי ס' עֵץ הַדַּעַת טוֹב כְּתוּבוֹת בַּח"ת דִּיל"ד הֵלֵא לֹא מְצִינוּ עַד עֵתָה שֶׁעָשׂוּ קָרָא תַּגָּר עַל מְכִירַת בְּכוֹרְתוֹ.

וי"ל למ"ש הַמֶּפֶן דְּלִכְּהָ מְכַר עָשׂוּ הַבְּכוֹרָה מִשׁוּם שֶׁשָּׁמַע נְבוֹאָה שֶׁהוֹגֵד לְרַבְּקָה וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר. ולפי"ז א"ש כְּשֶׁשָּׁמַע עָשׂוּ שֶׁיַּעֲקֹב לְקַח הַבְּרָכָה קָרָא תַּגָּר לְמַפְרַע עַל מְכִירַת הַבְּכוֹרָה בַּחֲנָם כִּינּוּן שֶׁלֹּא פָּעַל כְּלוּם בְּמְכִירְתוֹ ע"ש: וע"ד הֵלֵא י"ל שֶׁאָמַר עָשׂוּ הִנֵּה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת דִּישׁ ב' מִיתוֹת, מִיִּתָּה מִמֶּשׁ וְגַם הָעֵנִי חֲשִׁיב כְּמַת, וְזֶה הַפְּנִי הוֹלֵךְ פְּדִינּוֹ בְּרַגְלָיו, וְיָדוּעַ מֵה שֶׁקָּנָה עָבֵד קָנָה רַבּוֹ.

וְזֶה פְּנֹת עָשׂוּ הִנֵּה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת פִּי כִּינּוּן שֶׁרַב יַעֲבֹד צָעִיר אֲזוּ אֵין לִי שׁוּם נְכֹסִים שֶׁהִפְלִי שִׁינָה לִיעֲקֹב אֲדוֹנִי וְזֶה הוֹלֵךְ לְמוֹת אַע"פ שֶׁאֵלֶּה בְּרַגְלֵי מ"מ אֶהְיֶה כְּמַת שֶׁאֵין לִי נְכֹסִים וְלָמָּה זֶה לִי כְּכוֹרָה, וְאֲדַרְבֵּה עָטַר זֶה מְכַר הַבְּכוֹרָה כְּדִי שֶׁיַּעֲקֹב יִשְׁתַּעֲבֹד לְעָשׂוּ וְעֵי בַס' נִחַלַת עֲזְרִיאֵל בְּכַפְרָאוֹת לְחֻמְהָ.

שכ' לפמ"ש בְּשָׁמַע שְׁלֵמָה שֶׁיַּעֲקֹב יָרָא שֶׁמָּא מִשׁוּם דְּעָשׂוּ הָיָה לְהוֹט אַחַר מָמוֹן לֹא יִמְכֹּר הַבְּכוֹרָה שֶׁלֹּא יִפְסִיד נִחַלְתוֹ חֵלֶק הַבְּכוֹרָה, לְזֶה אָמַר מְכָרָה רַק כִּהְיוּם מֵה שֶׁפְּרוּר לָהּ הֵינּוּ עֹבְדֵיהָ. משא"כ הַמָּמוֹן עֲדִינּוּ אֵינוֹ שֶׁלָּהּ דִּילְמָא תְּמוֹת קוֹנָם אֲבִיָּה, וְז"ש עָשׂוּ עֵתָה יַדְעִיתִי עֲרַמְתוֹ תַּחֲלָה לְקַח בְּכוֹרְתִי וְלֹא הַמָּמוֹן כִּי הַמָּמוֹן מִמִּילָא שְׁלוֹ מִכַּח שֶׁלְקַח בְּרַכְתִּי וְמֵה שֶׁקָּנָה עָבֵד כּו' וּמִמִּילָא גַם הִיבְרוּשָׁה שְׁלוֹ, וְע"ע בְּבִינָה לְעֵתִים דְּרוּשׁ ל"ה דְּבַר נְכוּן בְּזֶה: לט) מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ.

רש"י זֶה אֶטְלִי שֶׁל יוֹן, וּבַס' מְצוּדַת דָּוִד כ' דְּבַסְנֵהָ דְכ"א ב' א'י בְּשָׁעָה שֶׁנִּשְׂאָ שְׁלֵמָה בַּת פְּרָעָה יָרַד גְּבַרִיאֵל וְנָעַץ קָנָה בָּיָם וְעָלָה שְׁרָטוֹן וְעָלִי נִבְנָה כְּרֹךְ גְּדוּל וְזֶה אֶטְלִי שֶׁל יוֹן, וְהוֹקֵשָׁה לְרִש"י דְּבַבְרַפְתִּי יַחֲזֵק לִיעֲקֹב.

א"ל מְטַל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְהַקְּדִים טַל הַשָּׁמַיִם לְאָרֶץ, וּבְעָשׂוּ הַקְּדִים מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ. אֵלֶּה שֶׁהָאָרֶץ שֶׁנָּתַן לִיעֲקֹב זֶה א"י שֶׁכָּבַר הִי בְּעוֹלָם וּל"ה צָרִיף כ"א לְטַל הַשָּׁמַיִם אֲבָל בְּעָשׂוּ בְּאוֹתוֹ פְּעַם עֲדִינּוּ לֹא נִבְרָא אֲרָצוֹ כִּי זֶה אֶטְלִי שֶׁל יוֹן וּלְכָה ל"ה מִקְּדִים מְטַל הַשָּׁמַיִם כִּי לָמָּה לוֹ הַטַּל כִּינּוּן שֶׁעֲדִינּוּ לֹא נִבְרָא הָאָרֶץ, לְפִיכָה בְּרַכּוֹ תַּחֲלָה בְּאָרֶץ וְאַח"כ מְטַל הַשָּׁמַיִם, וְעֵי בַס' דְּמִשְׁקֵי אֱלִיעֶזֶר וְחַה"ת שֶׁהִבִּיאוּ זֶה בְּשֵׁם הַר"ר הָעֵשִׂיל ז"ל.

וע"ע בְּתוֹרַת חֵיִים חוֹלִין דַּס"ג, וּבַס' פְּרַפְרָאוֹת לְחֻמְהָ: מ) וְהִי כְּאֲשֶׁר תִּרִיד. עִרְשִׁי וְעֵי בְּע"ז דִּי"א ב', בְּרוּמֵי א' לְשִׁבְעִים שָׁנָה מְבִיאִין אָדָם וְכו' וְעֵי בְּמִהְרָשׁ"א.

ובתו"מ לח"ס כ' כִּי מִתְרַנֵּי גְ מְצוֹת כְּשֵׁם דְּאָסוּר לְגָרוּעַ מְצוּנָה אַחַת כֹּף אָסוּר לְהוֹסִיף, וּבְרַמְבַּ"ם ה' מְמָרִים פ"ב ה"ט הָאוֹמֵר בְּשׂוֹר עוֹף בְּחֵלֶב מַה"ת עוֹבֵר בְּבַל תוֹסִיף, וּכְבָר אָמַר שְׁלֵמָה אֵל תְּהִי צְדִיק הַרְבֵּה וְאֵל תִּרְשַׁע הַרְבֵּה.

וזה והיא פאָשר תרי"ד בגימ' תרי"ד שְהוֹסִיף מְצֻנָה אַחַת אֶז ג"כ וּפְרַקְתָּ עֲוֹנוֹ: (מא) וַיִּשְׁטֹן עָשׂוּ עַיִן בֵּינָה לְעֵתִים דְּרוּשׁ ס' שֶהֱק' אַחַר שְׁשֻׁנְאָתוֹ הִיא לַיַּעֲקֹב לְמָה תִּלָּא בְּאֲבִיו וְאָמַר עַל הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בְּרָכּוֹ אֲבִיו הוּל"ל אֲשֶׁר לָקַח מֵאֲבִיו.

וְעוֹד מָה אָבֵל אֲבִי הוּל"ל יְמוֹת אָבִי וְאֶהְרַגְנוּ, וְעוֹד מֵהֵיכָן יָדַע שְׁנָה יְהִי בְּקָרוֹב, וַי"ל דְּעָשׂוּ הִיא שְׁנָאָתוֹ גַּם לְאֲבִיו מִחֲמַת שְׁקִינִים בְּרַכְתּוֹ לַיַּעֲקֹב. וְאִיךָ דִּתְחַלְּתוּ הִיא בְּאֲוֹנֵס אָבֵל סוֹפּוֹ הִיא בְּרִצּוֹן.

אָבֵל לֹא יָכוֹל לְנַקֵּן מִמֶּנּוּ בְּפִנְעַל מִמָּשׁ שְׁיָמִיתוּ, וְגַם מִטְּבַע בֶּן שְׁלֹא יוֹכֵל לְהָרִים יָד עַל אָבִיו וְנֶאֱפֵי לְאַחַר מוֹתוֹ כַּמ"ש בַּפ' חֲזָקַת הַבְּתִים נ"ח א', בַּר' בְּנָאָה דַּא"ל זִילוּ חֲבִיטוּ בְּקַבּוּרַת אָבִיכֶן ע"ש, אָבֵל רָצָה לְהַנְקֵם מִשְׁנִיָּהֶם בְּיַחַד וְזֶה וַיִּשְׁטֹן כּו' עַל מָה שְׁבָרְכוּ אָבִיו שְׁקִינָה מֵאֵת אָבִיו לְבָרְכּוֹ בְּרִצּוֹנוֹ כִּי סוֹפּוֹ הוֹכִיחַ עַל תְּחַלְּתוֹ וְלֹא הוֹצִיא מִן הַפֶּה אֶנְפֵן הַנְּקָמָה אֶלְאִמְשַׁטְמָה בְּלִי שׁוּם פִּירוּשׁ, וּבְלָבוֹ אָמַר יִקְרְבוּ יָמֵי אָבֵל אָבִי כִּי בְּהַרְגוֹ אֵת יַעֲקֹב יִפְלִיג אָבִי בְּצַעַר וַיִּתְאַבֵּל אָבִיו עַד שְׁיָמוֹת עַש"ה: עַי"ל מ"ש אֲשֶׁר בְּרָכּוֹ אָבִיו.

בָּא לְרַמְזוֹ עַל מֵדַת צָרִי הָעֵינַן שְׁאִינָם חוֹשְׁשִׁים מֵהַ שְׁחָסַר לָהֶם רַק מָה שְׁטוּב לְאַחֲרֵים. וַז"ש וַיִּשְׁטֹן כּו' רַק עַל הַבְּרָכָה.

וְעַיִן יַע"ד ח"א ד"ה דָּאֵם יֵשׁ לוֹ טְרַפָּה אִיךָ שְׁיֵשׁ הַיָּזָק גְּדוֹל לֹא יִכְשִׁיל חֲבִירוֹ וְלֹא יְהִי לוֹ עַג"נ גְּדוֹל, וּבַמּו"מ לְהִיפָּךְ רֹבַב בַּנ"א לֹא יִחְשְׁשׁוּ עַל גְּזֵל וְעוֹשֵׁק דָּגַם יוֹה"כ אִינוֹ מְכַפֵּר, וְרַק כָּל הַצַּעַר מֵהַ שְׁחַבְּרוּ מְרוּיַח אִפִּי סָךְ קָטָן גְּדוֹל יוֹתֵר מִהַיָּזָק שְׁלוֹ אִפִּי אֶלְפִים, וְגַם כ' הַמְּפֵן הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב בְּדַבְּרִים שְׁנוֹגְעִים לְקוֹל תְּפִלָּה וְתוֹרָה אָנוּ כַּיַּעֲקֹב.

אָבֵל וַיִּזְדִּים בְּדַבְּרִים הַנּוֹגְעִים לַיָּדִים מִתְּנַהֲגִים פְּעֻשׁוֹ, וַז"ש "לָהֶּ ה" הַצְּדָקָה בְּדַבְּרִים הַנּוֹגְעִים "לָהֶּ ה" אָנוּ צְדִיקִים. אָבֵל "וְלָנוּ" מֵהַ שְׁנוֹגְעַת לָנוּ בֵּין אָדָם לְחַבְּרוֹ אָנוּ בְּבוֹשָׁה: וְעַל קוֹ הַנְּ"ל שְׁלֹא נֶאֱמַר יָמֵי מֵיַת אָבִי נַר' לְתַרְזֵן דְּאֶחָז"ל בְּמַדְרַשׁ כְּשֶׁקוֹל קוֹל יַעֲקֹב מְצַפְצֶפֶת בְּתוֹרָה אִין יָדֵי עָשׂוּ שׁוֹלְטוֹת, וַז"ש יִקְרְבוּ יָמֵי אָבֵל וְאֵז יְהִי יַעֲקֹב אֶסוּר לְלַמּוֹד תּוֹרָה כִּי הָאָבֵל אֶסוּר בְּלִימּוֹד וְלֹא יְהִי קוֹל קוֹל יַעֲקֹב וְאֵז יָדֵי עָשׂוּ שׁוֹלְטוֹת בְּהֵם, אָבֵל בַּלֵּא"ה אִין עָשׂוּ שׁוֹלְט בַּיַּעֲקֹב, וְעַיִן ג"כ בְּשִׁבְתָּ ד"ל ע"ב בְּדַה"ע"ה, וּבַמּו"ק כ"ח בַּר' חֲסָדָא דְהִיא עוֹסְקִים בְּתוֹרָה וְלֹא שְׁלַט מִלְאַף הַמְּנֹת, וְעַיִן בַּס' כְּפָלִים לְתוֹשִׁיָּה.

וְשִׁמְעָתִי מִתְּרַצִּים פ"פ צַחוֹת עַל מ"ש יִקְרְבוּ יָמֵי אָבֵל וְכו' דָּאֵם יְהָרֹג אוֹתוֹ מִקְּוֹדֵם יְהִי צְעָקָה גְּדוֹלָה הִיִּתְכֵן שְׁאֵחַ וְהָרַג לְאַחֲרֵי, וְכַמּוֹ בְּקִינָה וְהִבֵּל שֶהִיא לְדַרְאוֹן עוֹלָם אָכֵן חֲשַׁב כְּשִׁימוֹת אָבִיו וַיִּצְטַרְף לְהַתְּפַלֵּל לְפָנֵי הָעַמּוּד וְלוֹמַר קַדִּישׁ, אֵז כְּשִׁילָה יַעֲקֹב לְהָעַמּוּד יִתֵּן פָּשׁוּ לוֹ מִתְּנֹת יָד כְּדִי לְהַמִּית וְלֹא יְהִי הַצְּעָקָה וְדוֹלָה כָּל כָּף, כִּי הִרְבֵּה יִצְדָקוּ אוֹתוֹ ג"כ כִּי הָרַג אֲחִיו עַל דְּבַר מְצֻנָה כִּי הוּא רָצָה לְהַתְּפַלֵּל לְפָנֵי הָעַמּוּד וּלְזַכּוֹת אֵת אָבִיו בַּעוֹה"ב, וְאֵע"פ שֶהוּא צַחוֹת אַעפ"כ הוּא אָמַת וּפּוֹק חֲזִי מֵהַ טְמֵא דְכַר, אִם שׁוֹנֵא לְרַעְהוּ וְלֹא יוֹכֵל לְעַשׂוֹת לוֹ רַעָה בְּגִלוּי, אוֹ כְּשֶהוּא עוֹסֵק בְּדַבְּרֵי מְצֻנָה אֵז יוֹכֵל לְבַזּוֹת אוֹתוֹ כִּי לֹא נוֹתֵן כְּשִׁיעוֹר אֲשֶׁר רָאוּי לִיתֵן, וּפּוֹשֵׁט טְלָפִי כְּחֲזִיר שְׁמֵתְפַנּוֹן לְהוֹכִיחוֹ עַל דְּבַר מְצֻנָה וּבְאָמַת כְּפּוֹנְתוֹ לְהַכּוֹת אוֹתוֹ בְּאֶגְרוֹף שְׁנָאָתוֹ אוֹי לְאוֹתָהּ בּוֹשָׁה בַּעוֹה"ר: (מַד) וַיִּשְׁבַּת עֲמוֹ יָמִים אַחֲדִים.

רש"י מועטים, ובמד' ז' שנים כמו פנימים אחרים (ויצא כ"ט כ'), וצ"ע למה דוקא ז' שנים. ובס' בית שמואל עה"ת כ' דאי' במד' ויצא יעקב מב"ש מבארה של שבועה שלא יאמר עשו השבע לי על הבכורה או על הברכות וכו', ואי' בגמ' ערכין כ"ח: שביע' משמטת בסופה וא"צ לישבע עוד דשביעית משמטת שבועה וכשהלך יעקב הי' תחלת שמטה, ובע"ז ד"ו שית אלפי שנים הוי עלמא כו' וכד הוי אברהם נ"ב שנים שלהי ב' אלפים תהו ונשאר לאברהם עד לידת יצחק מ"ח שנה, וס' שנה הי' יצחק בלדת אותם הי' ק"ח.

ובשעה שהלך לפדן ארם הי' בן ס"ג נמצא בס"ה קע"א, וק"נ המה ג' יובלות ונשאר כ"א שנה והוי ג' שמטות והתחילה שמטה חדשה בשעה שהלך יעקב, ולכך צוטה שיהי' שם ז' שנים דאף שירדוף אחריו עשו וינצרה לישבע לו מ"מ השבועה משמטת אף אם חייב לו שבועה ושוב לא יירא ממנו.

ועי' בב"ב די"א בבנימין הצדיק שפרנס אשה וז' בנים והוסיפו לו כ"ב שנה. וכ' במהרש"א דצדקה הוא א' ממעבירי הגזרה ברפ"ק דר"ה והוסיפו לו כ"ב שנה דמצינו שנקראו שנים מועטות ברבקה ימים אחרים ופרש"י מועטים, והוא נתעכב שם עד בואו לאביו כ"ב שנה: ובס' בגן יהושע על אבות דר"נ פ"ג כ' דבר נכון דק' על תוס' ב"ב ד"י ע"א ד"ה ואיזו, שכ' דצדקה בסתר שאינו יודע למי נתן אוכל פירותי בעוה"ז, וצדקה שאינו בסתר אין עומדין לאדם בעוה"ז אלא לאחר מיתה ע"ש, וק' בבנימין שידע למי נתן ואעפ"כ אכל פירותי בעוה"ז, וי"ל דאי' בקידושין דל"ט עשה מצוה א' מטיבין לו ומאריכין ימיו וכו' ה"ק עשה מצוה יתירה על זכותיו מטיבין לו ומאריכין ימיו אפי' בעוה"ז, והנה בלאו ה' צדקה שהחיה ח' נפשות מסתמא הי' לו רוב זכיות כי לא לחנם נקרא בנימין הצדיק.

לכן כל מצוה שעשה שפרו אף בעוה"ז שמאריכין לו ימיו. עי"ל דאי' בספרים על פסוק עשר אעשרנו לך בפי' ויצא.

הא דשכר מצוה בה"ע ליכא רק אם עשה מה שמחויב בדבר אבל לפניו משה"ד אוכל פירותיהו בעוה"ז, וז"ש עשר אעשרנו כפול היינו לפמשה"ד לכן ביקש שיהי' אלקים עמו וישמרנו מפל צרה כי בנדאי יגיע לו פירות בעוה"ז, וכבר כתבתי של"ה בבנימין מחויב בפרנסת האשה ובני' רק ללות לקופת ש"צ לפי שעה כי הי' נצרך בעצמו והוא עשה לפמשה"ד ופרנסה משלו לגמרי לכן מגיע לו שכר בעוה"ז, אפי' מצדקה בפרהסיא ועמש"ל בפ' תולדות (כ"ו י"ב) בשם הגר"א ז"ל ובס' תולדות נח דרוש י"ג הק' במה שאמרה וישבת עמו ימים אחרים עד אשר תשוב חמת אחיה מנא ידעה שבנימים אחרים תשוב חמת אחיו, ועוד ששינתה מלשון חמה על אף וי"ל דהי' מסופקת אם הברכות שקיבל יעקב יעשו פרי תיקף ובבית לבן יעלה לגדולה, ואם יהי' בן אז יגדל חמת עשו מאוד שרואה הצלחה שהי' ראוי לו ביד אחרים, אמנם אם הברכה לא תקיף רק בבני בני, א"כ יראה עשו שלא הצליחה ערמימותו של יעקב ולא יהי' לו עוד חרון אף, כמו ראובן שהי' לו מבוא להרויח ובא שמעון וביטל המקח אז אם שמעון יצליח במסחר זה והרויח יפה, אז יגדל חמת ראובן שלקח ממנו את ממונו, אבל אם שמעון לא ירויח אז לא יגדל חרון אף של ראובן כ"כ.

ונודע שימים הטובים שיש לאדם נקראים בעיניו ימים אחרים, ולהיפך יחי צער הגם שמועטים המה נחשבים פהרב ה. וכ"כ במ"ר שמוות עה"פ ויהי בימים הרבים ההם, מתוך שהי ימים של צער נקראו רבים, עוד אי' בפ"ק דב"ב (ט' ב') על הפ' מתן בסתר כפה אף ואז"ל אף כופה חמה אינו כופה, וזה י"ל דרבקה התנה עם יעקב בשלחה אותו וכה אמרה "וישבת עמו ימים אחרים" ר"ל אם יחשבו הימים רק למיעוט ע"י שתצליח ומעלה לגדולה אז תצטרף להמתין שם זמן רב עד אשר תשוב חמת אחיה, פי אז יהי חמה גדולה שיראה שלקחת הצלחתו, אמנם "עד שוב אף אחיה ממך" ר"ל אם מצדה ישוב אפו פי לא תצליח שם אז אמהר ושלחתי ולקחתי משם פי ידעתי שיסיר אף אחיה ממך ע"ש בדברים מתוקים: והנה קו' הג"ל הפלל עד אשר תשוב חמת אחיה וגם עד שוב אף אחיה ממך.

י"ל דבמשלי כ"ז כמים פנים אל פנים כן לב האדם לאדם. וז"פ עד אשר תשוב חמת אחיה ועד מתי יהי נודע לה ששב חמת אחיה.

עד אשר שוב אף אחיה ממך אם תראה ששב אפך מאחיה אז תבין ששב חמת אחיה. ועי' בידי משה, ובקובץ דרושים חוב' יו"ד סי' ט', וראיתי בשם הגר"ח מוולאזנע ו"ל דדרף בנ"א להקטין מעלת חבירו ולהגדיל חסרונותיו, וכשיספרו ממעלת חבירו יקצר בשבחו ויבליע תחת לשונו, פי טבעו לא יניחו להגדילו אבל בחסרונותיו יגדיל עשר פעמים אשר ע"כ העומד נגד חבירו, עומד ימינו נגד שמאלו, ושמאלו נגד ימין חבירו, לרמז לו חסרונו ואולותו הקשורה מנוער דהחשיבות של חבירו.

(דימין הוא החשוב) עומד תמיד נגד שמאלו ושמאל חבירו חסרונות' עומד נגד ימינו. אף דבר אחד יש שבא לו מכון אבר פנגד אותו אבר, המראה (שפיגעל) דהמסתכל במראה או במים אז יבא מכון ימין נגד ימין ושמאל נגד שמאל, וז"ש כמים פא"פ אותו פנים שרואים ממים ודומה ממש לפני' של הראה, כן לב האדם ר"ל שלא ידבר א' בפה וא' בלב רק פיו ולבו שונים.

והגר"א מוויילנא ו"ל אמר, דרוב אותיות אין הנסתר והנגלה שונים, דהיינו אל"ף אות הנגלה א' והנסתר ל"ף, אף "מים" שונים מ"ם יו"ד, יו"ד במספר עשר וכן ו"ד עשר, וזה"פ כמים ר"ל בתיבת מים הפנים לפנים אותיות דומות ושוות פני הנגלה והנסתר, כן לב האדם שיהי' דומה הנסתר הוא הלב לפה שהיא הנגלה, ולא ידבר א' בפה וא' בלב: (כח ג) ויפרף תיב"ע ותהי' זכו לכנישת סנהדרין, ותמוה דאין חיבור לקרא לפי פשוטו ובס' לקוטי מהר"ם כ' עפמ"ש בסנהד' דל"ו ב' אין מושיבין בסנהדרין סריס וז"ש ויפרף וירבה ולא יהי' בה סריס וא"כ תוכל להיות בתוך סנהדרין: ה) אם יעקב ועשו.

רש"י א"י מה מלמדנו. ופי' ברבינו בחיי פי' נח"ק שפי' דאל תתמה שהוא רשע ואחותו צדיקת שהרי רבקה עצמה ילדה יעקב ועשו צדיק ורשע ובס' צנצנת המן כ' דיצחק ורבקה חששו שהי' הקול ידוע דב' בנים לרבקה וב' בנות ללבן הגדולה לגדול והקטנה לקטן כמ"ש בב"ב דקכ"ג ורש"י ויצא (כ"ט י"ז), ואם יבא יעקב ללבן לא ירצה ליתן לו אשה באמרו הקטנה שלח ותמתין עד שיקח עשו הבכורה ואם הי' כף שימתין יעקב על ביאת עשו הלא יהרגנו שם עשו, והרי כל פונותיו הי' שיברח מפני עשו, לכן צוו ליעקב שלא יאמר ללבן שרבקה אם עשו ויעקב, רק אם יעקב ועשו והוא יעקב הבכור.

וניתן לו לָבֵן מִיַּד הַגְּדוּלָה לְאִשָּׁה ע"ש: ועי"ל דְּבִאֲמַת אִם הִיא בּוֹרַח לְקֵרוֹב אֲשֶׁר רַק מִצַּד אָב אִז עוֹד יְהִי עַל יַעֲקֹב פֶּחַד, אִם יוֹדֵעַ לְהִקְרוֹב סִיבַת בְּרִיחַתּוֹ וְיִתֵּן הַצָּדֵק לַעֲשׂוֹ וּמֵה יַעֲשֶׂה אִם יוֹדֵיעַ לַעֲשׂוֹ, אֲבָל רַבָּה הִיא תַּקִּיפָה בְּדַעְתָּהּ, פִּי יַעֲקֹב הַבְּכוֹר דְּצִיּוּתָהּ עָלָיו לְהִתְזַיֵּק הַבְּרָכוֹת וְהִיא כַּד"ת וּכְפֶרֶש"י בָּא אַחִיךָ בְּמֶרְמָה בְּחֻכְמָה, וְכַמְשָׁל הַשְּׂפוֹפֶרֶת וְכֵן אִם לָבֵן הוּא אַחִי רַבָּה.

וְהַקְרָבוֹת מִצַּד רַבָּה יוֹתֵר מִקְרָבוֹת יַצְחָק, לְבִטָּח לָבֵן אוֹהֵב יוֹתֵר לְרַבָּה מִיַּצְחָק וְיוֹדֵעַ שֶׁהַצָּדֵק אֶתָּה, וְאִם הִיא מְסַפֶּמֶת לְבִכּוּרָה בְּטַח הַצָּדֵק אֶתָּה, וְאִם הִיא פֶּתְבָה לוֹ מִכְתָּב פִּי הִיא אִם יַעֲקֹב וְעָשׂוֹ וְהַקְדִּימָה לְיַעֲקֹב, אִזִּי בְּטַח יַעֲקֹב הַבְּכוֹר, וְזֶה יִלְמְדֵנוּ שֶׁפֶתְבָה לוֹ כּוֹפְדֵי שְׂיֵהָיָה בְּטוֹחַ שְׂמָה.

וְתוֹה"ק ג"כ הִסְפִּימָה לְדַעְתָּהּ וְכ' יַעֲקֹב קוֹדֵם: ט) וַיִּלְךָ עָשׂוֹ. עֲרַש"י, וְעִי' בְּמַגִּילָה דִּי"ז א' גְּדוּלָה ת"ת יוֹתֵר מִכִּיבוֹד אָב וְע"ש בְּמַהֲרָש"א וּבְעֵנָף יוֹסֵף עַל הַע"י, וְעִי' בִּנְח"ק לְכַמ"ש בְּרִישׁ סוּטָה דְּזִיּוּג שְׁנֵי לְפִי מַעֲשֵׂיו וְז"ש עַל נְשִׂיו דְּהִיא זִיּוּג שְׁנֵי וְלָזָה לוֹ לְאִשָּׁה, לוֹ הֶרְאוּנִי לְפִי מַעֲשֵׂיו דְּאִין זֶה זִיּוּג רֵאשׁוֹן וְהִיָּתָה רְשָׁעָה כְּמוֹתוֹ.

וּבִיַּעֲרוֹת דְּבֵשׁ ח"ב דְּרוּשׁ ה' הַקְשָׁה לָמָּה דִּנְקָא עֶתָּה לְקַח וְלֹא מִקְוֵים הֲלֹא כְּבָר הִיא צִיּוּי מִימּוֹת אַבְרָהָם שְׁלֹא לְקַחֵת אִשָּׁה מִבְּנוֹת חַת, וְגַם מֵה יוֹעִיל בְּלִקְיָחָה זֹו אִם לֹא יִשְׁלַח נְשִׂים הֶרְאוּנוֹת. וַי"ל פִּי עָשׂוֹ נִתְחַכֵּם לְהִיּוֹת בְּנָיו חֲפָשִׁי מִשְׂעִיבּוֹד יַעֲקֹב וְלָכֵן לְקַח בֵּת יִשְׁמַעֲאֵל, וּבְנָיו הֵם כַּב"נ מִיְּנוּחָסִים אַחֵר מִשְׂפַּחַת אַבִּי וְנִתְיַחֲסוּ לְזָרַע יִשְׁמַעֲאֵל וְאִינָם מְשׁוֹנְעֵבְדִים לְיַעֲקֹב, פִּי יַצְחָק אָמַר בְּנֵי אִמָּה לְשָׁלוֹל יִשְׁמַעֲאֵל רַק מִתְחַלָּה חָשַׁב אוֹלֵי לְכָף אָמַר בְּנֵי אִמָּה לְהוֹרוֹת פִּי עָשׂוֹ בָּא בְּסִבַּת רַבָּה שֶׁהִלָּךְ אַחֵר אַחִי אִם לָבֵן.

אֲמָנָם עֲכָשְׁיוֹ שֶׁיַּצְחָק פֶּקֶד לִילָף לְבֵית לָבֵן וְלִיקַח אִשָּׁה וְאִם הִנֵּה הַחֲסָרוֹן בְּחִיק לָבֵן אִיךָ יוֹסִיף לִיקַח אִשָּׁה מִמָּנוּ וְהַבְּנִים בְּנָיו, וְע"כ הַטַּעַם הַשְּׁנֵי מִשּׁוּם לְשָׁלוֹל יִשְׁמַעֲאֵל, א"כ נִתְחַכֵּם לִילָף לִיקַח אִשָּׁה מִיִּשְׁמַעֲאֵל לְפָרוֹק עוֹל בְּנֵי יַעֲקֹב, וְיַעֲקֹב הַפֶּר מִחֻשְׁבוֹתָיו נִתֵּן לִיהוּדָה הַבְּרָכָה אֵהִי לְבְנֵי אָבִיךָ שֶׁהֵם בְּנֵי יִשְׁמַעֲאֵל וְכֵן הִיא אִם אָנוּ בְּקוֹל ה' נִשְׁמָעִין עַש"ה: וּבְשׁוֹ"ת חֲתָם סוֹפֵר חו"מ ס' ט' הִבִּיא הָא דְּמַגִּילָה גְּדוּלָה ת"ת מִכִּיבוֹד אָב וְאִם.

דִּי"ד שְׁנֵים שֶׁיַּעֲקֹב נִטְמָן בְּבֵיהֶמ"ד שֶׁל שָׁם וְעֵבֶר לֹא נִעְנַשׁ, וְקָשָׁה דִּילְמָא עַל אוֹתָן י"ד שְׁנֵים שֶׁשָׁמַר עַל אִשָּׁה בְּבֵית לָבֵן לֹא נִעְנַשׁ דְּגְדוּלָה פ"ו יוֹתֵר מִכִּיבוֹד או"א. וְכ"כ ע"כ יַעֲזֹב אִישׁ אֶת או"א וְדַבֵּק בְּאִשְׁתּוֹ.

וְעַל י"ד שֶׁבְּבֵית שָׁם וְעֵבֶר נִעְנַשׁ דִּת"ת אִינוּ חֲבִיב כְּכִיבוֹד או"א. וַי"ל דַּפ"ו הו"מ לְקַיִּים בְּבֵיתוֹ לוֹלֵי שֶׁהוּא גָּרָם לַעֲצָמוֹ הַבְּרִיחָה מִפְּנֵי עָשׂוֹ וְרֵאוּי לְקַבֵּל עַל זֶה קֶצֶת עוֹנוֹשׁ, מִשֶּׁא"כ לְשִׁמְשׁ בְּבֵיהֶמ"ד שֶׁל שָׁם וְעֵבֶר א"א לְקַיִּים בְּבֵיתוֹ אַע"פ שֶׁלְּמַד וְשִׁמְשׁ יַצְחָק אָבִיו מ"מ שָׁם הִיא עֲדִיף טָפִי.

א"כ פִּינּוֹן שֶׁא"א לְקַיִּים בְּעֵנָן אַחֵר אִפִּי ל"ה בּוֹרַח מִפְּנֵי עָשׂוֹ הִיא רֵאוּי לְכָף א"כ לֹא נִעְנַשׁ עַל אֵלוֹ י"ד שְׁנֵים. וְע"ש דְּלִימוֹד בְּמִקּוֹם אַחֵר עֲדִיף וְעִי' נִדָּה דִּי"ד ב' וְכַתְּנוּבוֹת ס"ב ב'.

וע"ע באבות בפ"ד מי"ד הוי גולה למקום תורה וע"ש בתפארת ישראל שחושב ג' מעלות מה שלומד במקום אחר מהלומד בבית אביו ונענן שהיה מצוי לא העתקתי ע"ש: והנה פסקינו דאב שמחל על כבודו מחול עיו"ד סי' ר"מ.

ובשו"ת רדב"ז ח"א סי' תקכ"ד כ' דכבודו מחול היינו שנפטר הבן מעונש אם לא כבודו אבל מ"מ מצוה עדיין נשאר. ובס' חסדים סי' תקע"ג כ' ג"כ דבדיני שמים מחייב, ועי' בשו"ת ר"מ סי' ר"מ סק"ט הביא ראי' מדאשכחן דיעקב נענש כ"ב שנה על שלא קיים כבוד אב.

הו"ל ליצחק למחול, אע"כ דחייב בד"ש, וכ"כ בפ"י אזולאי לס' חסידים שם. וע"ע בס"י וקנ"ב בזה, ובברכי יוסף שם כ' דדוקא כבודו מחול ולא מוראו, וכ"נ מריב"ש סי' ר"כ נהביאו כ"מ סוף הל' ת"ת.

וכנה"ג סי' רמ"ד ושל"ד, וראי' מקידושין דל"ב ר"ג קרע שיראי באפי רבה ברא, אמר איזל אחזי אי רתח, ודילמא רתח ועבר אלפ"ע ומשני דמחל ליקרני. ופרש"י ואמר לאביו מידי ברייתא, ופשיטא דאי אמר ברייתא עבר על מורא אב דדיבר פנגדו ואפ"ה מהני מחילה, וכ"מ מחינוף מ' רי"ב ועובר עליו והקל ביראתו ביטל העשה אא"כ מדעת אביו ומחילה כו': ובמנחת חינוף הביא בשם הר"ן קידושין דעל בזיוני ל"מ מחילה, אף ק' מה משני הש"ס דמחל ליקרני הא אפתי עונש ביד"ש נשאר כמ"ש בס' חסידים וכ' ברכ"י דלפ"ע ליפא רק כשחייב בדיני אדם ולא בד"ש ע"ש אריכות.

ובמנ"ח מ' מ"ח פתב ג"כ דמהני מחילה אף על הפאה ועי' הגהות לשו"ת מהר"ח אור זרוע סי' רמ"ד. ועי' בשו"ת ר"מ סק"ג בשם ספר מנחה בלילה משפטים ונ"ל ומקלל תרגום ירושלמי ודי מבזה ואע"ג דאב יכול למחול על בזיונו מ"מ מאחר דכ' מדבר בעדים והתראה בודאי לא מחל דהעדים יאמרו אותו עכ"ל, ובס' פענח רזא שם כ' תימה איהו יפסוק בזה מיתה מחול האב ויפטור, וי"ל דמפה ומקלל אין חייבין בלא התראה ושוב א"י למחול עכ"ל, הרי דמועיל מחילה בבזיון, ועי' שאילתות סי' ס"א ונ"ל האב שמחל כבודו מחול ה"מ כבודו אבל הפאתו וקללתו לא, ועי' טורי אבן מגילה כ"ח ד"ה את שהאריך בזה, וע"ע בס' לימודי ה' סי' נ"ז ושו"ת בית יצחק יו"ד סי' קנ"ט סק"י.

ומהאריכות דבריהם לא העתקתי עי' בהם ותמצא: פרשת ויצא י' ויצא רש"י ל"ה צ"ל רק וילך וכו' ובמד"ר הקשה וכי לא יצא משם אלא הוא כו' עי' אמרי שפר להראנ"ח ז"ל. דיל"ד ברש"י שהניח דברי המדרש ובא בטענה אחרת, ובשלמא אי ל"ה פונה אל הדרשא פזרכו בכ"מ, אבל להביא דחז"ל ולבוא בטענה אחרת קשה, ועוד מה הקשה המדרש הא בכ"מ לא יזכיר רק מי שהוא העיקר בהליכה והבהמה וכלים פרגלי הבועלים, ועוד שבצאתו לא יצא ברכוש רק כבודו ול"ש פמה גמלים יצאו, וי"ל שרו"ל הוק' להם מה שהקשה רש"י למה צריך ויצא שהכ' ל"צ להזכיר אלא המקרים המהרים לצאת, ושהי' בהם אות שלא פזרף כל הארץ, וכמ"ש וילך חרנה ויפגע במקום כו', אבל היציאה מב"ש אין בה דבר חידוש, וז"ש וכי לא יצא אלא הוא, ר"ל שאין בו חידוש ע"כ אמר מגיד כו'.

וכעין זה הקשה במשה ויגדל משה וכי לא גדל אלא הוא אלא שגדל שלא כדרך פל
הארץ, עי' בפ' שמות (ב' י"א) וכן י"ל במ"ש רש"י בנעמי, ועמ"ש בס' שם משמואל,
ובאה"י כ' דסוגי הליכה ב', או בעבור צרכו ללכת שמה, או שמוכרח לעזוב ולנוס מביתו,
ועל ההולך למחוז תפצו שינוי ל' וילך, שעיקר אצלו ההליכה ולא ניצא פי יציאתו אף
טפילה אל העיקר.

ואם עיקר הוא העקירה ממקומו ובריחה ויציאה עיקר שלא יהיה פאן שינוי ל' וניצא, ול'
וילך טפל, וביעלב הי' ב'. א' שהי' מוכרח לנוס מפני עשו.

וב' שהי' צריך לבוא לבית לכו לישא אשה וכשרו"ל יעקב הלא אצל זיווגו, וע"כ כ' וניצא
וגם וילך, ובנח"י כ' דל' וניצא ל"ש רק במי שעוקר דירתו מכאן לגמרי אבל במי שדעתו
להחזיר ל"ש ל' יציאה רק שהלא למקום פלוני, וא"כ קשה ל' וניצא וע"ז התי' שקאי על
זיוה והדרה שניצא ממנה תיכף, ובספר אגרת שמואל על רות מבעל מדרש שמואל, כ'
על וילך איש מבית לחם יהודה, יל"ד למה לא אמר וניצא ואח"כ וילך כמו ביעלב, וי"ל
ע"פ מדרש ונהלא כמה חמרים וגמלים יצאו וכו' וביציאת יעקב ל"ה נדנוד עבירה בצאתו
עשה רשם, אבל באבימלך דיציאה הי' בעבירה יוצא מא"י ובורח מעניינים, זאת היציאה
אינה דומה ליציאת צדיק ולא עשתה רשם בזיוה והדרה, לכן לא כ' וניצא ע"ש, ועי'
במדרש פנחס מהרה"ק ר"פ מקארניץ ז"ל אות מ"ב פשאדם יוצא מביהמ"ד שהוא באר
שבע באר מים חיים וילך חרנה פלומר לשוק ויפגע במקום פשפוגע בשוק וילך שם
שיצא מן השכל, ואינו מנישב עצמו כי בא השמש ויחלום לשון חלים, פירוש שהוא
בריא רואה ונהנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, פלומר בעיני בני"א נראה
קטן אבל באמת הוא דבר גדול כי סולם בגימ' ממון ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו,
פלומר אפי' הצדיקים עולים ויורדים בו, ועוד סולם בגימ' קול פלומר שבנ"א נהנין
ממנו, וראשו מגיע השמים כי מלאכים אומרים שירה בקול ומלאכי אלקים עולים
ויורדים כי זה שאינו עונה עם חבירו בשנה זורקין אותו לנהר דינור עש"ה, וע"ע בבניה
לעתים דרוש י"ד, ובאמצות השלום דרוש ג' ומהאריכות לא העתקתי: וי"ל דמה
שהוכרח לנוס מביתו וילך חרנה חרון אף ה', והנה נבוך וכחזו"ל בעירובין מ"א ב' עניות
מעבירה ע"ד קונו, ויפגע במקום מל' פגע בו, וילך שם מל' וילונו העם, כי בא השמש,
שמש הצלחתו נטה, אולם חיש מהר אחז דרכו, ויקח מאבני המקום מיסודי הדת, וישם
מראשותיו עליהם שם דעותיו, וישכב במקום ההוא ששקטו ונחו גלי עשתונותיו, והראה
לו ה' סולם הצלחה שעולים ויורדים בו שיש עולים מבירא עמיקתא למרום, ויש יורדים
מאגרא רמא לבור הצרות, וזה ראי' על השגחת ה', ונהנה ה' נצב עליו ולא פדעת המינים
שאין כבודו ית' להשגיח בתחתונים.

ובזה מצא נוחם למצבו כי בטח ישגא באחריותו: ובמד"ר פס"ה אשא עיני אל ההרים כו'
אל ההורים פשהלך אליעזר כו' ואני לא נזם א' כו' אלא עזרי מעם ה', עוד שם (משלי
י"ט) בית נהון נחלת אבות ומה' אשה משפלת, וראיתי לפרש ד"ש ג' דעות בנושאי נשים,
א' המבקשים פסוף הרבה לנדן או הורים עשירים, ובאמת הנושא לשם ממון נולדים בנים
שאינם מהוגנים, ב' יבקש אשה שתהי' בעלת הבית שתדע לנהל ביתה בסדר נכון, ג'
עיקר אצלו אשה משפלת וחרדית שתנהל ביתה בכשרות ותגדל בניו לתורה ויראה,

וְאִשָּׁה כְּזוֹ עֹטְרַת לְבַעֲלָהּ, וּג' שְׁוֹתְפִים בְּאָדָם אָב וְאִם נוֹתְנִים גּוֹף, וְה' נוֹתֵן נְשָׁמָה וְשִׁכְלָה, וּז"פ בֵּית וְהוֹן אִם יִקַּח רַק בְּשִׁבִיל בֵּית לְנֶהֱלֵה הַבַּיִת, אוֹ שְׂיִישׁ לָהּ הוֹן, מִי יִהְיֶה רַק הַגּוֹף שֶׁהוּא נִחְלַת אָבוֹת, אָבֵל וּמֵה' הַנְּשָׁמָה שֶׁהִיא מֵה' לֹא תִהְיֶה רַק מֵאִשָּׁה מְשַׁפְּלֵת וְיִרְאֵת אֱלֹקִים, וּז"ש דְּמִי אִשָּׁא עֵינֵי אֵל הַהָרִים בְּהִגִּיעַ תּוֹר לְבַחֲוֹר אִשָּׁה נְשָׂא מִתְחִילָה עֵינָיו אֶל הַהָרִים זֶה הַגּוֹף, וְשִׁנְאֵל מֵאִינוֹבּוֹא עֲזָרִי, הָאִשָּׁה שֶׁתִּהְיֶה עוֹזֵר לִי מֵאִין אֶקַּח, אִם לְבַחֲוֹר בְּהוֹן אוֹ בֵּית, לֹא זֶה הָעֵינָר, וְרַק עֲזָרִי מֵעַם ה' הִיא תִשְׁבִּיעַ חֶלֶק ה', וּמִתְחִילָה בְּרָא ה' הַשָּׁמַיִם וְאֶחָד"כ הָאָרֶץ לִוְמַד שֶׁהַשְּׁמַיִמִית וְרוֹחַתְנִיית עֵינָר לְהֶאֱרָצִיית וְחוֹמְרִית וְזֶה עוֹשֶׂה שָׁמַיִם וְאָרֶץ, וּז"ש וַיֵּצֵא כו' אִשָּׁא עֵינֵי אֵל הַהָרִים וכו', וּבְרִשׁ"י כָּאֵן עִי בְּמִהְרֵשׁ"א מְגִילָה דִּ"ז א' וּבְאִי הֵיָם שָׁם: יא) וַיִּפְגַּע רִשׁ"י לְשׁוֹן תְּפִלָּה עִי בְּחֻלִּין צ"א א' וּבְמִהְרֵשׁ"א ד"ה פֶּד צָלִי, וּד"ה מְלַמֵּד וּבִס' זָרַע בְּרוּךְ רִישׁ בְּרִכּוֹת, וּבְעֵנָן ב' שְׁעוֹת שֶׁשָּׁקְעוּ עֲבוּרוֹ וְאֶחָד"כ זָרְחָה עֲבוּרוֹ, וּבְנוֹי הָעַמּוּדִים מִבֶּן הַשָּׁלֹ"ה פ"ט, וּבְשׁו"ת כְּתַב סוֹפֵר או"ח סי' כ"ט בְּאֲרִיכוֹת.

וּבְבְרָכוֹת דַּכ"ו אֲבָרְהָם תִּקֵּן שְׁחֵרִית וַיִּשְׁכַּם אֲבָרְהָם בְּבִקְרָא אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם. וְאִין עָמִידָה אֶלָּא תְּפִלָּה, יִצְחָק מְנַחֵה נִיצָא יִצְחָק לְשׁוֹחַ בְּשִׁדָּה. וְלִפְנֵי ה' יִשְׁפֹּן שִׁיחוֹ. יַעֲקֹב עֲרַבִית וַיִּפְגַּע בְּמָקוֹם.

וּבְסִנְהֶדְרִין דַּמ"ד ב'. לְעוֹלָם יִקְדִים תְּפִלָּה לְצַרָה שְׁאֵלְמֵי הַקָּדִים אֲבָרְהָם לֹא נִשְׁתַּיֵּיר כו' וְלִמַּד מִזֶּה שֶׁצָּרִיךְ לְהַשְׁפִּים טָרָם הַתְּעוֹרֵר דִּין, וּז"פ תִּקֵּן שְׁחֵרִית בְּעַת שֶׁהַשָּׁמַשׁ זוֹרַחַת וַיִּשְׁכַּם אֲבָרְהָם, וַיִּצְחָק לְמַד שְׁגָם בְּעַת שֶׁיִּנְטוּ צָלִי עָרַב וְהָרַע מִתְרַגְּשֵׁת לְבוֹא יַעֲתֵר לָנוּ ה' וְזֶה מְנַחֵה וְהוֹרָה לָנוּ שְׁגָם בְּעַת הַמְנַחֵה הַחַיִּיב לְהַתְּפַלֵּל וְרַמְזוֹ תְּפִלָּה לְעֵנִי כִי יַעֲטוּף (מְלִשׁוֹן הָעֵטוּפִים לְלָבֹן) וַיַּעֲקֹב לְמַד דְּגָם בְּעַת שֶׁכָּבַר בָּאוּ פְגַעֵי הַזְּמַן וְצָרָה וַיִּגּוֹן, גַּם אִז לֹא תִמְנַע מִן הַרְחָמִים אִף כִּשְׁחָרַב חֲדָה מְנוּחַת עַל צְוָאָרוֹ לֹא יִמְנַע מִן הַרְחָמִים דְּאֵלִיפֹז לְקַח אֶת כָּל מְקוֹנּוֹ.

וּז"ש יַעֲקֹב תִּיקֵּן עֲרַבִית, וְשָׁם בְּבְרָכוֹת תְּפִלַּת עֲרַבִית רְשׁוֹת וְקִשָּׁה לְמָה יִגְרַע עֲרַבִית שֶׁתִּיקֵּן יַעֲקֹב מִתְּפִלַּת אֲבָרְהָם וַיִּצְחָק, הֵא יַעֲקֹב הִיָּה הַבְּחִיר שֶׁבְּאָבוֹת (וְעַב"ר פְּרָשָׁה ע"ו), וְרַק דִּיעֲקֹב לֹא רָצָה לְתִקֵּן תְּפִלָּה כָּלֵל, וּכְשֶׁרָצָה כָּעַת לְהַתְּפַלֵּל תְּפִלַּת אָבִיו מְנַחֵה.

וְהַתְּחִיל לְהַתְּפַלֵּל שִׁמ"ע לְשֵׁם מְנַחֵה וּמְחַמֵּת שֶׁפְּתָאוֹם הַשְּׁקִיעַ הַחֲמָה וְנִעְשָׂה לִילָה מִמִּילָא נִעְשָׂה תְּפִלָּה זֹאת תְּפִלַּת עֲרַבִית, וְלָכֵן ת"ע רַק רְשׁוֹת וְאִנּוּ קַבְּלוּנָהּ לְחֻבָּה. וּבְסִפְרֵי קַבְּלָה כ' הַטַּעַם דְּעֲרַבִית רְשׁוֹת, דְּתְּפִלוֹת שְׁלָנוּ אֵינָם רְאוּיִם לְעֲלוֹת אֶל הַשָּׁמַיִם.

רַק ע"י תְּפִלוֹתֵינוּ מִתְּעוֹרֵר אֲבָרְהָם מְשַׁנְתּוֹ וּמִתְּפַלֵּל וְעַם תְּפִלָּתוֹ עוֹלָה ג"כ תְּפִלוֹתֵינוּ. וְכֵן בְּמְנַחֵה.

אָבֵל בְּעֲרַבִית אִין תְּפִלוֹתֵינוּ מְעוֹרֵר יַעֲקֹב. דִּיעֲקֹב לֹא מֵת כַּמ"ש בְּתַעֲנִית ד"ה.

וְעַשׂו"ת חֲשָׁק שְׁלֵמָה בְּסוֹפּוֹ בַח"י עַל בְּרָכוֹת פְּלִפּוּל גְּדוֹל בְּזָה. וּבִיע"ד ח"ב דִּי"א.

וּבְשׁו"ת רַמ"ע מְפָאֵנוּ סִי י"ו, וּבְעֵשְׂרָה מְאָמְרוֹת מְאָמֵר חֲקוֹר דִּין ח"ב סִי י"ז, וּבְפִי' יד הַוִּדְּהָ עַל ע"מ אוֹת ל"ג. וּבְפַנ"י בְּרִכּוֹת: וְעִי' רַאב"ע, מְתַנַּגֵּד לְדַרְשַׁת הָאוֹמְרִים כִּי בְּאוֹר "וַיִּפְגַּע" הוּא הַתְּפִלָּה "וּבְמָקוֹם" הוּא אֱלֹקִים כְּמוֹ בְּשִׁפְתַת הַתְּלִמוּד.

ואומר ראב"ע ואל תשיבני ממקום אחר יוכיח עכ"ל וצ"ע, והפשוט אם תתעקש לומר כי מקום הוא אלקים כי כן פתיב במגלת אסתר רנח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר, שיהדרשנים אומרים כי באור ממקום הוא אלקים.

ע"ז עונה הראב"ע "אחר יוכיח" פלומר הו שם כ' ממקום אחר. דלא יוכל להיות באורו מאלקים אחרים.

וז"פ אחר' יוכיח כי באור מקום הוא מקום ממש: שם ויקח מאבני המקום. רש"י עשאן פמרזב כו' ע"י בחולין צ"א כ' ויקח מאבני וכ' ויקח האבן כו' נעשו פולם אבן א' ובתוס' יש לפרש שלקח אבן א' מהאבנים הרבה.

ולכאורה סותרים נגד קו' הגמ' ובס' אדוני פז תי' דקשה מנלן שמריבה הי' עלי בניית ראשו כו' דילמא משום שרצה יעקב לעשות מזבח מאבן לצויק עליו שמו, ולא רצה מכל אבנים לעשות מזבח ולכן נעשו פולם אבן א', אף שעל זה קשה הא אסור לעשות מאבן א' כמ"ש מצבה אל תעשו לכם.

ואבות קיימו התורה, ובנדאי עשה מב' אבנים אלא ש"מ שמריבה הי'. ואפתי ק' פיון שנעשו פולם אבן א' למה לא לקח עוד אבן מאבני המקום שיהי' ב' אבנים אלא ש"מ שלקח מתחלה כל אבנים ול"ה שם עוד אבן, וא"ש שכ' תוס' שלקח אבן אי שקשה לתוס' קו' הנ"ל דילמא מריבה הי' ולכן פי', ואפתי קשה ולמה לא לקח עוד אבן אלא ש"מ שכל אבנים לקח מתחלה ונעשו אבן א' עכ"ל בקיצור.

ובספר נחלת עזריאל על חולין כ' דהקשה לתוס' מה מאבני הול"ל אבני ואי דאז הו"א כל האבנים מה נ"מ אי הוי טעי בכך, ותו דמנ"ל שנעשו לאבן א', דילמא תחילה נטל רק אבן מהאבנים, ותו מה קמ"ל דנטל מאבני המקום ההוא דוקא.

ותו מה ויקח האבן אשר שם מראשונתיו הלא בשעת שימה הי' הרבה, א"ו דהקרא קמ"ל ויקח מאבני בשעת קיחה נעשה נס שהי' קיחה א' מאבנים הרבה שנעשו לאחת, וזה פי' תוס' שלקח אבן א' מאבנים הרבה ר"ל מן ההרבה אשר נטל נעשה אחת עש"ה והגר"א מוויילנא ז"ל אמר דלכן לא פירש"י בחומש כפשוטו כמ"ש תוס' דביומא מ"ח א' ולקח מדם הפך הפי' דם מהפך יקבלנו דאס"ד מדם ואפי' מקצת דמו.

והא קי"ל דצריך לקבל כל הדם, וגורעין ומוסיפין ודורשין. ואות מ' מתיבת מדם שייכת אל תיבת הפך.

ופי' ולקח דם מהפך ודם מהשעיר, וגם פאן י"ל כפשוטו ויקח מאבני המקום ר"ל ויקח מן האבנים את המקום. וזה א"א לפרש וע"כ אות מ ממלת מאבני שייכת אל מלת המקום ופי' ויקח אבני מהמקום, וק' דכאן כ' ל"ר ואח"כ אבן לשון יחיד, וע"כ פדחז"ל דמתמת מריבה נעשו אבן א' עש"ה: ובמדרש ר' נחוניה נטל ג' אבנים.

והפנונה י"ל דג' אבנים ג' אבני יסודות תורה עבודה גמ"ח אשר העולם עומד עליהם. פי' יש פתות הת"ח אומר עלי בניח הצדיק ראשו ואנכי העיקר.

וכן עבודה אומר פן, וגמ"ח אומר דעיקר צדקה וגמ"ח, אבל ה' אומר פולם נצרכים להיות נצמדים יחד ולא ביחוד נעשאן אבן א'. ועמ"ש בפ' נח (ו' ט'): שם והנה סולם.

ע'י משפט צדק על תהלים הביא מבעש"ט ו"ל סולם ג'י ממון מוצב ארצה פי ממון הכל אין בו ממש. אבל וראשו מגיע השמימה אם יזכה אדם לשכל ולב טוב יוכל לעלות במעלות עליונות ע"י הממון, ומלאכי אלקים זה הצדיקים עולים ויורדים בו עולים במעלה וכו' ע"ש, גם איתא פה דרפה של תורה פת במלח תאכל כו' אם אתה עושה פן אשריך כו', ואם הוא עני ל"ש לומר אם "אתה" עושה פן שיקרי לא יכול לעשות באופן אחר.

רק הפי' אם עשיר אתה ותוכל לחיות חיי תענוג, ועכ"ז חי חיי צער שיקרי לומר אם אתה עושה פן אם עשית פן ולא במותרות אז אשריך כו', וכעין זה כ' בחדושי מהר"ם שיף בלקוטים בסופו, וראיתי בשם הר"מ מפרעמישלאן ו"ל שאמר רבש"ע יודע אנכי שאם תמצין כל התפלות של בני יצאו מהם רק ממון, כי זה עיקר תפילתם.

אבל אם תמצין גם הממון יצא מהם תורה ומעשים טובים כי למה ליהידי ממון, רק להחזיק בניו לת"ת, ואתרוג נאה ועוד: יג) ואלקי יצחק. רש"י אע"פ שלא נתייחד כו' בחייו מ"מ יצחק פה עיניו, ע'י בזה בטורי אבן חגיגה ד"ה, ושו"ת השיב משה או"ח סי' א' על דרף האמת, ובשו"ת פנים מאירות ח"א סי' פ"ט, דלחה אומרים אלקי אברהם ואלקי כו' בחד פעם אלקי סגי, ובהקדמת הרוקח יו"ד פ"ף ק"ף ל"ד המדה הזאת תמיד בלבבך עכ"ל וצ"ע ע"ש אריכות גדול ובקיאיות נפלא מספרי קבלה וחקירה אלקית, ועמ"ש בזה (בפ' ל"א מ"ב) בשם בכורי נפתלי ובס' פינות הבית סי' קי"ב הביא בשם עיטור בכורים עפ"מ"ש בעה"ט תולדות (כו"ו כ"ד) אנכי אלקי אברהם ולא כ' ה' אלקים, לפי שנתניסר ביסורים בלא רחמים ע"ש וא"ש דלא אמר אביה, כי שם העצם ב"ה רחמים ואביה ג"כ מורה רחמים ע"ד רחמי האב על הבן ובצחק ל"ה רחמים ע"ש: יד) ופרצת עי' ס' פתחי שערים על שפת קי"ח ב'.

כל המענג השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה, וצ"ב ונראה דאיתא במדרש פס"ט ופרצת אף חלקו של יחזקאל הראה לו, דהלא לא פי יחזקאל אלא מן מזרח למערב כמו ישע'י שפי' כי ימין ושמאל תפרוצי, וצ"ב הלא לא נאמר בקרא קדמה וימה, וישע'י אמר ימין ושמאל היינו דרום וצפון, ומה זה שפ"מ דבר אל ברפת יעקב אשר מערב נא' בראשונה, ונראה עפ"מ"ש בעל עקדה בתהלים ק"ג כרחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשענו, כרחם אב על בנים כו' שאדם שהולך בדרך קצר אף שהדרך מקולקל מקורי קלוקל באיכות ולא בכמות אבל כשהדרך רחוק גם מקולקל אז הני קלוקל גמור, והילוף השמש ביום הוא ממזרח למערב וזה הי' עיקר הילוכו, ובלילה מסבכת הילוכה לחזרה ממערב למזרח, והילוף זה בכבידות יותר מהילוף החמה, וכמ"כ אם אדם זורק דבר מלמעלה למטה נופל במהירות, ומלמטה למעלה בכבידות, ויש פשעים מחמת תאוה שא"א להנצל מהם, וה' חס על אדם ומוחל לו כמ"ש יצרו ש"א מתגבר ולולא ה' בעזרו ל"ה יכול לו, אבל פשעים שהם נגד השכל מדין שלא מחול, ורק מרחמנות אין ה' נועל הדלת מפני תשובה, וז"ש דוד כי כגבנה שמים על הארץ, היינו כמו שקשה לעלות מארץ לשמים שהוא נגד הטבע, פן גבר חסדו, ומפרש כרחוק מזרח ממערב דממערב קשה ההילוף השמש למזרח ועכ"ז הולך בכבידות כ"כ הרחיק פשענו והטעם כרחם אב על בנים וז"ש במדרש ופרצת ימה וקדמה היינו

ממערב למזרח ומצפון לדרום, וזה הדרך בכבידות יוכל האדם להלך אשר אין דרכו לילה, פי ישע'י אמר ימין ושמאל היינו מדרום לצפון שהוא דרך ההילוך, ויחזקאל א' מפאת קדם עד פאת ים היינו ממזרח למערב, אמןם הבטיח ה' ליעקב כשיחזקו ישראל באיכות ויהי' פעפר הארץ כמ"ש המדרש בזה יזכו לפרוץ אף שלא כדרך הטבע דהיינו אף ממערב למזרח ומצפון לדרום.

וז"ש המענג שבת אף שאין ביכולתו לפזר כ"כ נותנים לו נחלה בלי מצרים שלא כדרך הטבע יתרבה נחלתו, ועי' בע"י סי' פ"ד ובמפורשים דפוס ווילנא ומקראיכות לא העתקתי: טז) ואנכי לא ידעתי.

ערש"י הר"ר העשיל"ל אמר עפמ"ש בגמרא כל החלומות הולכין אחר הרהור יום, ומעולם לא חלם פילא דמעניל בקופא דמחטא עי' ברכות נ"ה ב'. וז"פ אכן יש ה' בנדאי ולא תאמר שזה רק חלום מהרהורי לב היום ומסיים ואנכי לא ידעתי היינו שמעולם לא ידעתי שיש ה' במקום הזה, וא"א להיות חלום שלא הרהרתי בזה.

ואיתא בשם הרב הקדוש ר"ש מאסטרפאליע ז"ל כי יעקב פעת ע"י מראה הסולם שראה פסא הכבוד נודע לו שגם צורתו חקוקה שם, ועד עתה ידע שחקוק אריה פרוב נשר אכ"ן, וז"ש אכן יש ה' במקום הזה.

אולם אנכ"י ר"ת אריה פרוב נשר יעקב. זה לא ידעתי, ועי' בס' אזור אליהו סי' קצ"ד שהקשה שהרי ידע שמקום קדוש הוא וחזר לאחוריו להתפלל שם, ואיך אמר ואנכי לא ידעתי.

וי"ל בדרז"ל שראו לו ביהמ"ק בנוי וחרוב ובנוי והראו שאעפ"י שיערב עדיין בקדושה עומד כמאחז"ל מעולם לא זזה שכינה מפנתל מערבי, וע"ז תמיהתו אכן יש ה' כלומר יש ה' לעולם במקום הזה אפי' בחרבנו ואנכי לא ידעתי זה, וע"ע בקונץ דרושים חוברת ד' סי' כ"ט שכ' ג"כ פנ"ל וכל דבריו לקוחים מס' אזור אלי, וע"ע בדברי שאול.

ובס' קהלת יצחק הק' למה מראה רש"י שזו קפיצת הדרך היינו פשחור מחרן להר המוריה. הלא איתא במד"ר ויצא מב"ש וילך חרנה בן יומו נמצא בהליכתו ה' לו קפיצת הדרך ורש"י כ' שהי' בחזירתו.

ב' מ"ש הלשון אפשר שעברתי בלשון ספק, וי"ל דאיתא בזהר שיש ב' קפיצות הדרך, א' שאדם הולך מהרה ונעשה קל ברגליו כמ"ש על אברהם שנעשה כל פסיעה ג' מילין כשרדף אחר המלכים וזה קפיצת אדם.

ב' כשהלך כדרכו והמקום שצריך לשם הולך נגדו וזה קפיצת הארץ, והנפק"מ דאם יעקב הלך מהרה וחרן עמד במקומו נמצא עבר דרך הר המוריה ולא התפלל שם. ואי חרן בא לכאן עם הארץ נמצא ל"ה יעקב בהר המוריה.

ועוד נ"מ אם בא לחרן פשוטה לילה להר המוריה צריך לחזור, ואי חרן בא לכאן והר נשאר במקומו ואם רוצה לילה להר צריך לילה לפניו ובאמת יעקב ה' לו קפיצת אדם. אבל לא ידע וסבר דילמא ה' קפיצת הארץ והר נשאר במקומו, לז"א אפשר כו' יתיב דעתו למהדר פי לא ידע לילה לפניו או לאחוריו.

וּכְשֶׁחֲזַר עַד בַּיִת אֵל וַרְאָה שֶׁהָרַב אָצֵלוֹ וַיִּדַע שֶׁקִּפִּיצָה רֵאשׁוֹנָה הִיא קִפִּיצַת אָדָם וְזֹאת הִיא קִפִּיצַת הָאָרֶץ. לָזֶה כָּתוּב רַש"י וְאוֹמֵר אֲנִי שָׁזָה הוּא קִפִּיצַת הָאָרֶץ כִּי רֵאשׁוֹנָה הִיא קִפִּיצַת אָדָם, וְע"ע בְּלִקוּטֵי שׁוֹשְׁנִים.

וּבְחַתְמוֹ סוֹפֵר עַל כְּתוּבוֹת דִּי"ו אַרְיֵכוֹת: וּבְחֻלִּין צ"א ב' וְקִפִּיצָה לֹו הַדְרָךְ בְּעֵי לְמִיזֵל אָמַר ה' צְדִיק זֶה בָּא לְבֵית מְלוֹנֵי וַיִּפְטֹר בְּלֹא לִינָה, וְכִיבָה הַשְּׁמַשׁ, וְהַקְשׁוּ הַמִּפְנֵי דְלָמָּה הוֹצֵרָה קִפִּיצַת הַדְרָךְ כֹּלֵי הָאֵי שִׁיִּצְטָרֵךְ אַח"כ לְכַבֵּה קוֹדֵם זְמַנָּה, הָאֵל הִיא דֵי בְקִפִּיצַת הַדְרָךְ מְעַט פְּחוֹת, עַד שֶׁלְאַחַר שִׁיִּסִּיגִים תְּפִילָתוֹ יִהְיֶה לִילָה וּמְמַעַט בְּנִיטָא עֲדִירָה, וְעוֹד הָאֵל ע"י קִפִּיצַת הַדְרָךְ יִפְסִיד שְׂכָר פְּסִיעוֹת, וְאַחֲרֵי הַרְרַש"ז נ"י כָּתוּב לִי כִּינּוּן שֶׁחֲטָא לְחֻרָן שֶׁהוּא חו"ל.

וּמִלְאָכֵי א"י אֵין רַשָּׁאִין לְלוֹתוֹ לְחו"ל וְהִלְכוּ לָהֶם וּמִלְאָכֵי חו"ל אֵינּוּ רַשָּׁאִין לִילָה לֵא"י. וְנִשְׁאָר בְּלֹא לִוְיָה וּשְׂמִירָה.

לְכֹן הוֹכְרַח לְקִפִּיצָה מְחֻרָן עַד הֵרַם הַמְּוֹרָה שֶׁשָּׁם שׁוֹרָה הַשְּׂכִינָה וְתִהְיֶה לֹו לְשְׂמִירָה. וּמִמִּילָא נִצְרָךְ הַגֵּס שִׁיִּכְבֶּה הַשְּׁמַשׁ קוֹדֵם זְמַנָּה, וְרֵאִיתִי פְּשֻט ע"פ תְּהֵלִים קי"א יוֹדַע ה' דְרָךְ צְדִיקִים.

שֶׁאֵף שֶׁמִּצְוָה לְרוּץ לְדַבֵּר מִצְוָה כַּמ"ש בְּשַׁבָּת אַעפ"כ אֵינוֹ מִפְסִיד שְׂכָר פְּסִיעוֹת כִּי יוֹדַע ה' דְרָךְ צְדִיקִים וְנִחְשָׁב לֹו כְּאֵלוֹ הֵלֵךְ בְּמַתִּיבוֹת: וּבְחֻנּוֹפֵת הַבַּיִת שֶׁל יְשִׁיבַת חֲכָמֵי לוֹבְלִין בְּיוֹם כ"ח סִינּוּן תַּר"צ אָמַר אֲדָמוֹר הַגֵּה"ק מְגוֹר שְׁלִיט"א בְּשֵׁם הַבְּעַשְׂט"ו לְעַל הַפ' אֵין זֶה כִּי אִם בַּיִת אֱלֹקִים.

וְזֶה שֶׁעַר הַשְּׂמִימִים הַכּוֹנֵנָה שֶׁל "אֵין זֶה" י"ל לַכַּמ"ש חו"ל שֶׁיִּרְאֶה נִקְרָאת "דְרָתָא" וְתוֹרָה "תַּרְעָא לְדְרָתָא" וְעִי' שַׁבָּת ל"א ב' חָבֵל עַל דְלִית לִי דְרָתָא וְתַרְעָא לְדְרָתָא עֲבִיד וְע"ש בְּמַהְרֵש"א. וּבְיוֹמָא ע"ב ב' וּבְרַש"י שָׁם) כְּשִׁיִּעֲקֹב רָאָה הַיִּרְאָה אֲשֶׁר שׁוֹרָה עַל הַמְּקוֹם מְמַקְדָּשׁ אָמַר מַה נּוֹרָא הַמְּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כ"א בַּיִת אֱלֹקִים" כָּאֵן לְפִי שְׁנוּרָא הַמְּקוֹם הוּא דְרָתָא בְּעֲצָמָה "כִּי אִם בַּיִת אֱלֹקִים", אָבֵל "וְזֶה שֶׁעַר הַשְּׂמִימִים" הִיא דְ שְׁנִים עַד עֵתָה שֶׁל שָׁם וְעַבְרָה שֶׁלְמַדְתִּי הִיא רַק תַּרְעָא לְדְרָתָא.

כֹּן הִישִׁיבָה שֶׁהוּא בְּנִין מִפְּנֹאֵר אֲבָרָךְ שִׁיְהִי תַרְעָא לְדְרָתָא עִם דְרָתָא בְּיַחַד ר"ל שִׁיְהִי בֹו תוֹרָה וַיִּרְאָה: יח) וַיִּשָּׂם אֹתָהּ מִצְבָּה וַיִּצְוֶק שְׁמֹן וְגו'. ע"י בַּס' זָרַע בְּרוּךְ עַל מְנַחֵת דַּכ"ב. עַל דְאִיתָא שָׁם מַה מְזַבֵּחַ שֶׁלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בֹו הַדְּיוֹט וַא"ש הָא דְחֻלִּין וַיִּקְחַת מֵאֲבָנֵי הַמְּקוֹם כו' וְכוּלָן גְּבֻלְעִין כְּאַחַת. וּמִנ"ל הָא וְנִרְאָה דְקָשָׁה כִּינּוּן דִּיעֲקֹב שִׁיִּמַּשׁ בְּאֲבוֹן הַזֶּה וּכְבָר גְּפִסֵּל לְמִזְבֵּחַ.

וְהִיאֵךְ לְקַח לְמִזְבֵּחַ, וְאַף אִם נֹאמַר דַּז"א רַק לְמִצְוָה וְלֹא לְעַכְב, אַכְתִּי קָשָׁה כִּינּוּן דַּהִי הַרְבֵּה אֲבָנִים הִיא לְקַח מֵאוֹתָן אֲבָנִים שֶׁלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, עַכְצ"ל דְכוּלָן גְּבֻלְעִין כְּאַחַת. וְכ' מֵאֲבָנֵי מוֹכַח שֶׁהִיא אֲבָנִים אַחֲרֵים שֶׁלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם.

וְכ' וַיִּקְחַת אֶת הָאֲבָן אֲלֵא ה"ט שֶׁהִיא מְרֻבֵּין כו' וְגְבֻלְעִין כו': וְרֵאִיתִי בְּשׁו"ת חֲתָמוֹ סוֹפֵר או"ח סי' מ' שֶׁהִיא ג"כ כו', וְכ' לַכַּמ"ש בִּיִּלְקוּט שֶׁהִיא אֲבָנֵי מִזְבֵּחַ שֶׁל נֹחַ וְשִׁנְעֵקֵד עָלָיו יִצְחָק, וְהִיא בְּזִית רַעְנָן אִיךְ שֶׁכַּב עָלֶיהֶם יִעֲקֹב הָאֵל מְעַל בְּהַקְדָּשׁ, וְתִי' שֶׁלֹא שָׁכַב רַק עָשָׂה כְּעֵין מְרֻזָב וְעִי' רַא"ם וִיפ"ת וְלֹא מְקַרֵי תַשְׁמִישׁ לְעַנְנֵן מְעִילָה ע"ש.

א"כ הכ"נ לא מקרי תשמיש לענן תשמיש הדיוט, ואפי' שכתב ממש ג"כ לק"מ לא מבעי' אי ידע שאבנים של הקדש ושכתב עליהם משום פק"נ להגן מן החיות א"כ הקדש במזיד אינו מתחלל, ואפי' אי לא ידע מקדושתו עד הקיצו משנתו והוי שוגג, מ"מ אבני מזבח אינם מתחללות דיש בהם מועל אחר מועל, וכינון שלא נתחללו מקדושתו לא נאסרו בתשמיש הדיוט.

דא"א אוסר דשא"ש עש"ה. ועי' באו"ח סי' קנ"ד, ובמג"א סי' קמ"ז סק"ה, ובשו"ת חות יאיר סי' קס"א, ובפר"ד דרוש י"ב אריכות בזה.

ובטור עה"ת כ' אע"ג דאין עושין מזבח מדבר שנשתמש בו להדיוט בבמה שרי, והוא תמוה דבזבחים קט"ז ב' איתא אפי' בבמה נמי אסור דפריה והא מודה ראב"ש בבמה וכו' וכ"מ במנחות כ"ב א' א"ב חדתי ועתיקי ומקשי והכ' כו' ומשגי' ה"נ בחדתי.

וראיתי במנחת חינוך בקומץ מנחה מצנה מ' שתי קו' הטור דאי' בילקוט דאבנים של יעקב ה' ממזבח עקדה ומאבנים שהקריב עליהם אדה"ר, וא"כ ה' קודש ודבר שבתקדושה לא מצינו שאם נשתמש בו הדיוט שיהא אסור לגבוה.

וא"ש קו' הפנים יפות דאין לה הר וגבעה שלא עבדו ע"ז ואיך עשה יעקב מצבה והלא נעבד במזבח אסור לגבוה. ולהנ"ל א"ש פיון דאדה"ר הקדישו א"א יכול לאסור דשא"ש אפי' לגבוה אף הר"מ בפ"ד מהא"מ פסק דיקול לאסור של הקדש אפי' שא"ש לגבוה עש"ה ולא הביא החת"ס הנ"ל, וע"ע בכל"ח מזה.

ובפר"ד דרוש י"ב ובמה שפתי בפי' וירא (כ"ב ב'): וכעת ראיתי בקובץ דרושים חוברת יו"ד סי' י"ג באמ"כ ע"פ פדר"א והוא ברמב"ן דבבבוקר מצא פולם אבן אחת, והוי שינוי ופנים חדשות ומותר כמ"ש המג"א וע"ש במחש"ק ואע"ג דבמזבח ל"מ שינוי אכל מה שנשתנה ביד"ש הוי כפריאה חדשה, ועי' מנחות ס"ט ב'.

וכן העיר בח"ס עה"ת, ועי' בשו"ת הרד"ד או"ח מהדו"ב סי' ח"ד ובהגהות אמ"כ אות ג': (יט) ואולם לזו שם העיר לראשונה. ובמדרש וירא יעקב מן המות ותמוה.

ובס' מצודת דוד כ' עפמ"ש טעם שלא ישן יעקב י"ד שנה בבית עבר משום שלא רצה לטעון טעם מיתה שהשינה א' מס' במיתה ויעקב לא מת, וא"כ קשה מפני מה ישן פאן, ואמנם לפי"מ שפסיים ואולם לזו וגו' וידוע מאחז"ל אין מיתה בלזו וכשרצה לישן שם לא עלה שום יראה על פניו ממיתה, אבל פשהקין וראה שנה בית אל ולא לזו ירא מן המיתה: ועי' ביור"ד סי' שכ"ד בפ"ד ב"ש"ף סק"ב דשיעור חלה מ"ג בצאים וחנומש פמנן חלה ולרמז חנומש יש ה' בסוף תיבת חלה שהרי אי אפשר לכתוב ה' במנן מ"ג אלא בתיבת חלה שהרי מיד פשתקח בידה מנן ה' נשאר בידה מנן ל"ח והרי חלה עכ"ל.

וצ"ע להבין דבריו. ובניצרות דבש ח"ב דרוש ד' כ' ע"פ הפסוק ויקרא שמו בית אל ואולם שם העיר לזו לראשונה, וקשה דמה בא לומר מה שהי' שמו קודם, וגם למה נקרא לזו, וי"ל פ"פ המדרש דאברהם קראו הר, ויצחק שדה, ויעקב בית, כי הם חשבו כי מקום מקדש לרב קדושתו אינו ראוי לישוב אדם רק לשרידים וגם זה בזמן מזמנים כפאשר הוא באחת קדושת ק"ק ולכך קראו הר ושדה מוכדל מישוב בנ"א, אמנם יעקב שיסן שם השיג ברוה"ק שנה יהי' בית לכל באי שם ושם יקבל ה' תפילתם, וכן שלמה

אמר אפי' נכרי יכול לבוא לשפוף שיחו לפני ה' ולקב קראו בית מקום משפן לבנ"א, ולזו שרשו נבדל וז"פ ויקרא שמו בית אל יעקב שהרגיש בנבואה שזה יהי לבנ"א.

ואולם בראשונה חשבו שמקום נבדל וקראוהו לזו, ולקב ג"כ מקום שאין מלאה המנות שולט נקרא לזו שנבדל משאר ערים, ונחלה שרשו חילול והוא מגזרת חילול שבת היינו שמחליש שבת וכן חלה מחלשת העיסה שממנה נפרשת, ונחלה במגן מ"ג.

וא"כ קשה חלה חורה על הפרשתו מעיסה גדולה, יותר נאות לקרא לזו שהוא פלי נבדל, ולזו ג"כ בגי' מ"ג כמו חלה ועכצ"ל דלקב נקרא חלה פי צריף בו ה' להורות על חומש ביצה וכשנותן בו ה' הי' צריף ע"כ אותיות הנשארות ל"ח להשלים למגן מ"ג ולא סגי באופן אחר פי בשום תיבה לא נמצא שורש יותר מג' אותיות, ולקב נקרא חלה עכ"ל בקיצור, וע"ע בשו"ת שבות יעקב ח"ג סי' צ"ג מזה: (כ) נידר.

ערש"י והקשו המפן הכי יעקב יתלה בתנאי, וכ' בס' שם משמואל להגר"ש סאליר מלבוב ז"ל דאי' במדרש פ"ע ושמרני בדרף הנה דרף ע"ז ג"ע ושפ"ד ולה"ר, שבכולן מצינו לשון דרף. וצ"ע למה דוקא על זה התפלל ונחלה הי' זהיר אף על הקלות, וי"ל דאי' בתענית ד"ה פ"ב ניהי פי זמן שמואל ומי סיב פולי האי הלאבן נ"ב שנה הנה, ותי' לפי שאמר אתה שקלתני כמשה ואהרן מה הם לא בלו מע"י בחייהם אף אני כן, כף אמר ה' היכי לעבד לימת שאול לא שביק שמואל, לימות שמואל קא מרגן עלמא אבתרי', קפצה עליו זקנה, והקשה תינח לאינם מכירים בשנותיו.

אבל היודעים מתי נולד ירגנו, ועו"ק מה שפרש"י שירגנו דעבר עבירה בסתר, יצא בת קול ויעיד, ועוד אבתרי' באל"ף ולא בתרי', ובמדרש קפץ עליו זקנה וכהו עיניו וצ"ע למה זה, וי"ל עפרש"י (בראשית ה' כ"ד) חנוף קל בדעתו הי' וסופו להחמיץ ולקח אותו ה' קודם זמנו, וי"ל פי' קא מרגן אבתרי' אסופו דמת שלא יחטא פחנוף לכן פהו עיניו, ואי' ברש"י פי"ג אלקי אברהם אע"פ שלא נתניחד שמו בחיים מ"מ יצחק פהו עיניו והוא פמת, וא"כ פשפיהו עיניו של שמואל שוב לא ירגנו שמת שלא יחטא דודאי לא יחטא, וי"ל ד"מ"ש רש"י ושבתי בשלום דהא קי"ל הנפטר לא יאמר בשלום רק לשלום, וי"ל דאי' במדרש מי גבר יחיה ולא יראה מנות זה אברהם שניצל מכבשן אש, יצחק מעקדה יעקב ממלאה, ולכאו"ק דכבר נגזרה מיתה מעץ הדעת, וכתבו המפן משום שהשית"ת הצילם מכבשן וכו' מוכח שודאי לא יחטאו עוד דאל"כ ל"ה מצילם פחנוף, וקי"ל דאין מיתה בלא חטא וזה מי גבר יחי' כו' דאין בהם חטא ול"ש מיתה גבי', והשתא א"ש אם יהי' אלקים עמדי ושמרני בדרף הנה, היינו ע"ז ג"ע וש"ד ואם תשמרני אף במקום סכנה שיצוני לעבור על אלה שהדין יהרג ואל יעבור, ואם יבואו להרגני ואעפ"כ תצילני מיידם אז אהי' בטוח שלא אחטא עוד, דאל"כ ל"ה מציל פחנוף ואז ושבתי בשלום ואף דלחי אסור לומר בשלום שמא יחטא אבל אנכי בטוח שלא אחטא ואז והי' ה' לי לאלקים שמיניחד שמו עלי בחיים כמו ביצחק עכ"ל בקיצור.

ועמש"ל בפ' בראשית ה' כ"ד: שם רש"י ומבקש לחם הוא נעזב, עי' באורי מהרא"י מהתה"ד הקשה אם בא רש"י להוכיח שהבטחות מקרא א"כ היכי הבטיחו כגד ללבןש, וי"ל דודאי אין ה' מבטיח לצדיקים רק פנהוג שבועולם, ואי' בב"מ דנ"ב א' עשיק לגבך ושוני' לכריסה, ואי' נמי בפ' פסוי הדם פ"ד דלעולם יאכל אדם וישתה פחות ממה שיש

לו וילפוש ויכסה כמו שיש לו, ואם ל"ה נותן לו בגד ללפוש פלומר פראוי הוי מצמצם בתכלית באכילת לחם כדי למפור המותר ולקנות בגד ללפוש פראוי פנוהג שבעולם, והמבקש לחם פלומר שאין לו כל צרכו לחם נקרא נעזב פנ"ל: שם ובגד ללפוש בס' תולדות אפרים הביא הא דשפת קמ"ה ב' במתא שמאי בלא מתא תותבאי והעיר מגיטין נ"ב ב' דשרי לאפטרופוס ללפוש מיתמי פי היכי דלישתמעין מילי' וכן בב"ק י"א ב' בגדול אחין הרי אף במתא תליא במלבושיו, נא"ל דבשפת בת"ח מיירי ולכן שמו מחשיבו דאמרי אינשי משמע בכל אדם ע"ש, וי"ל דתותבאי היינו בגד חשוב ועי' תרגום משפטים (כ"ב כ"ה) שקמת רעה פי כסותו, ובפכ"ו שמלתו פי בתרגום תותבין, ושמלה הוא בגד חשוב, ועי' בזה במבוא לס' תאמי צביה, ובאפטרופוס כ' הב"ח בחו"מ סי' רפ"ח בגדים נאים לפי מנהג העיר, ועי' ב"ב קל"ט א' שרשא פשיטא מ"ד ניה"ל דלא גינוול ע"ש משמע דבמלבושים רגילים מיירי, דבפחות תנוול, ובמלבושים הללו אף במתא צריף דלישתמעין מילי', וא"ש הפל: שם בבעה"ת יעקב תיקן מעשר מממון ובב"ר שאל פותי היא חצינו שעשיר בניו כו' מה ראה להקדיש לוי הלא ל"ה עשירי, א"ל שעשה יעקב מפל בניו כטלאים הנכנסין לדיר להתעשר והכניסם דרף תולדותם דברניות הן עכ"ל והוא פלא, ובב"ר מובא המאמר בלשון אחר ויש שגרסו תחת המלות דברניות הן "דד' בכורים הן.

ונה ע"פ המד"ר שם, וראיתי בס' חדש מגדול א' מרוסיא הנותן בים דרף דרף כ'. שט"ס וכצ"ל הכניס דרף תולדותם, ואח"כ מתחיל דבור חדש, והנה רחל בתו באה עם הצאן, נשים דברניות הן, וכוונתם ע"פ המדרש פ"ע ויאמר שלום, ואין פוטטין את ביעי כו' הד"א שהדבור מצוי בנשים, ובקובץ קול תורה חוברת י"א סי' כ"ו, הביא הפוננה שעשה יעקב מבניו כטלאים והכניסם דרף תולדותם ראובן שמעון לוי יהודה דן נפתלי גד ואשר יששכר זבולון יוסף בנימין, והעמידן זה אחר זה בפנים ואח"כ הוציאם לחוץ ג"כ זא"ז לעשרם, והנכנס אחרון בנימין יצא ראשון ואח"כ יוסף זבולון יששכר אשר גד נפתלי דן יהודה לוי, והי' לוי עשירי והקדישו לשמים, "דברניות הי' מלשון ברא חוץ, דחצונות הי' הטלאים שהמעשר ניטל מן היוצאות לחוץ ולא מן פנימיות שבדיר, ואלו הי' מעשר מן הפנימיות אז הי' זבולון עשירי ולא לוי ועי' בסידור של"ה ובס' שושני לקט על תהלים קמ"ו, עה"פ אל תבטחו בנדיבים, עפמ"ש במדרש שדוד הי' ראוי להיות נפל ואדה"ר נתן לו ע' שנים, אמנם כשבא לתתק"ל שנה והגיע למות ורצה אדה"ר לחזור ממתנתו והראה לו ה' שעתידא מבני לקיים נדרי' והוא יעקב כמ"ש אם יהי' אלקים כו' גם הוא קיים נדרו, לז"א אל תבטחו בנדיבים בב"א מרומז על אדה"ר תצא רוחו פאשר הרגיש פנ"ל ביום ההוא אבדו עשתונותיו רצה לחזור בו.

אשרי שאל יעקב בעזרו לולי שהש"י הראה נדר של יעקב ל"ה מקיים נדרו: שם באוה"ח וידר הוציא הנדר בשפת' פי נדר שבלב אינו נדר, וצ"ע דמחשבה מהני בקדשים ג"כ. ועי' בשבועות כ"ו ב' ברש"י ותוס', וברש"י קדושין מ"א ב' ד"ה שפן ישנן במחשבה, ופי' דגמר בלבו ואומר שור זה עולה.

ועמ"ש בכל"ח. וברמב"ם פ"ו הל"א מערכין, אע"פ שאין אדם מקדיש דשלב"ל אם אמר הרי עלי להקדישו פשיבא לעולם חייב להקדישו ראיה לדבר זה מ"ש יעקב וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ויאמר אשר נדרת לי נדר.

ועי' בראב"ד שכ' דהרא"י מייעקב ראי' הוא וע"ש בנו"כ. וא"כ א"ש דמשום הקדש ל"ה מהני דא"א מקדיש דשלב"ל ורק מצד נדר מהני דחל גם אדשלב"ל.

וא"כ ז"ד בנדר בפ"י אכל בלב ל"מ דנדר בלב ל"מ. אף ק' לפמ"ש"ל בפ' תולדות (כ"ה ל"א) בשם הריב"ש דקונדם ח"ת הי' מקנה דשלב"ל כמו בעשו שמכר הבכורה, וא"כ מה הרא"י שהביא הרמב"ם מייעקב דבנדר מהני על שלב"ל הא קונדם מ"ת גם קנין גמור מהני אף בדשלב"ל אף א"ש לפמ"ש הרמב"ם בה' מלכים דב"נ אינו מונהר בלא יחל דברו.

וא"כ ע"כ הא דנדר יעקב היינו שרצה להחמיר על עצמו פדין ישראל וכיון דבישראל ל"מ נדר בדשלב"ל א"כ ל"ש בב"נ אשר נדרת לי נדר ושפיר הוכרח הרמב"ם להלכה דבישראל מהני נדר בדשלב"ל (ועי' ירושלמי פ"ט ה"א מנזיר וכל"ח פ' תזריע) ויעקב נמי לימד אותנו לדורות שיהי' נודרין בעת צרה ורצה שיהי' חלות מצד נדר והוציא להוציא בשפתי.

ומצאתי שהאר"י בזה בחת"ס יו"ד סי' רמ"ג עש"ה: כא) ושבת בלום. רש"י שלא ימצא פסול בזרעי, עמ"ש בזה בס' המקנה על קידושין ר"פ עשרה יוחסין עש"ה.

וע"ע בהגדה ריח דודאים לזקני הגאון מלאסק ז"ל ד"ט שכ' מ"ש רש"י והי' הי' לי לאלקים שיחול שמו עלי פוננתו שיהי' הקב"ה קורא שמו עלי אלקי יעקב שהוא ענין התפארות שמשבח עצמו כפיכול בעבדו וזה רק בא"י, וז"פ כל הדר בחו"ל דומה כחי שא"י אלקי שהשתבחות ה' בישראל הוא רק בא"י שיוכל לעבוד בלי הפסק משא"כ בחו"ל יש מקטריגים ומונעים ואין העבודה ברורה כ"כ ע"ש באריכות: כב) עשר אעשרנו לך.

ובכתובות ד"ג המבזבז אל יבזבז יותר מחומש ויליף מכאן, ומקשי' והא לא דמי עישורא בתרא לקמא. אר"א אעשרנו לבתרא פי קמא, וק' למה לא אמר יעקב בפירוש חומש רק בלשון עשר אעשרנו.

עו"ק אפשר דיעקב לא רצה ליתן יותר ומנ"ל דאין רשאי ליתן יותר, וכ' בס' לק"ש דבכל דבר שפקודש נותנים קלבון וא"כ אי נתן יעקב חומש בפעם א' הי' צריף ליתן קלבון והוי יותר מחומש, לכן נתן מקודם אחד מעשרה.

ונשאר תשעה ונתן אחד מעשר מהתשע והוא פחות חלק מאה, וזה הקלבון יהי' חומש במלואה, ובחכמה אמר עשר אעשרנו ושתי פעמים מעשר אינו חומש שלם ואז יתן קלבון להכריע ויהי' בין הפל חומש, ועי' בנח"ק שכ' עפ"ש הרמב"ם וראב"ד פ"ט ה"א ממלכים דאברהם ויצחק קיימו מעשר ונדר שנהגו אבות צריף לקיים מדין תורת המנהגות, והוסף תוספות מרובה עד חומש ובתוספות שרי לקבל פרס מ"מ אני הפל דעתי לשמה וזה עשר אעשרנו לך לשמה דוקא ולא לקבל פרס, וע"ש שהוציא חומש גם מבני' לוי ויששכר.

ועי' בריב"א פאן שהק' דהוי ע"מ לקבל פָּרָס ועי' במְדָרֵשׁ שְׁמוּאֵל פ"א מ"ב דְּאָבוֹת בְּשֵׁם
הַאֲבָרְבָּנְאֵל וּמִנְשֵׁב קִישִׁיתוֹ עש"ה: וּבְנֵי יְקִירֵי הַרְה"ח וּבְקִי ח' דָּוִד יחי' אָמַר עפ"מ
שהק' הַמְהַרְשֵׁ"א בע"ז די"ט דְּאִיזְהוּ עֶבֶד אֵינוֹ מְקַבֵּל פָּרָס מֵרַבּוֹ.

נֶאֱרָא עֶבֶד פְּנִיעֵי מְקַבֵּל מְזוֹנוֹת. וְכ' דְקָאֵי הַמְשַׁנָּה אֵל תְּהִי פְעֻבְדִים כּו' עַל ע"ע נְשֻׁכָר
עֲבוּדְתוֹ שְׁלוֹ, רַק פְּעֻבְד פְּנִיעֵי שְׂיָכוֹל רַבּוֹ לֹמַר לוֹ עֲשֵׂה עִמִּי נְאִינִי זָנָה, וּמִצַּד הַחֹסֵד נוֹתֵן
לוֹ מְזוֹנוֹת.

כָּהּ לֹא יַעֲבֹד לַהֲשִׁי"ת עִמְלֵק"פ כַּע"ע, רַק נְשֵׁהֲפָרָס וְשֻׁכָר הוּא מֵהַשִּׁי"ת פ"ש, וּקְדָמוֹ
בְּרַמְבַּ"ן וְאַתְחַזֵּן (ז' כ"ה) עַל הַפ' וְצָדְקָה תִּהְיֶה לָנוּ, קָרִי גְמוּל הַמְצֹוֹת צָדְקָה כִּי עֶבֶד חַיִּיב
לַעֲבֹד וְאִם יִתֵּן שֻׁכָר עֲבוּדְתוֹ צָדְקָה הָיָה ע"ש, וְא"ש קו' רִיב"א נְשָׁגַם יַעֲקֹב הַתְּפִלָּל שְׂיָתֵן
לוֹ לֶחֶם לְאֹכֹל וּבָגַד לְלַבֹּשׁ פְּעֻבְד פְּנִיעֵי וְלֹא מִצַּד חַיִּיב.

וְעַרְשִׁי וְאַתְחַזֵּן (ג' כ"ג) אַע"פ שְׂיָשׁ לָהֶם לְצַדִּיקִים לְתִלוֹת בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים אֵין
מְבַקְשִׁים אֶלֶּא מִתְּנַת חַנּוּם. וְעַל זֶה לֹא פָנוּן אֲנִטִּיגְנוֹס, וְעַמְש"ל בַּפ' וְיִרָא (י"ח י"ט), וְנִכְוִנִי
דְבָרָיו: וּבִכְתוּבוֹת ס"ז ב' אִי בְמַר עוֹקְבָא דְפִלִּיג לְפִלְגָא דְמִתְנַנָּא וּפְרִיף מֵהַמְבַּזְבְּזוֹ
וּמְשַׁנֵּי הַנ"מ מְחַיִּים אֶבֶל לְאַח"מ לֹא.

וּבְפִשׁוּט אֵין רֵאִי דְלְאַח"מ מְנוֹתָר, רַק עַד פִּלְגָא וְלֹא בְכּוּלָּהּ וּבְרַמְבַּ"א יו"ד סִי רַמ"ט סַעִי
א' כ' דְאָפִי כָל מְמוֹנוֹ (אָף בַּבֵּא הַט הִבִּיא בְשֵׁם שְׁאֲרִית יוֹסֵף ג"כ דְעַד פִּלְגָא). וּבְשִׁאֲלֵתוֹת
תְּשֵׂא סוֹס"י ס"ד הִבִּיא הַגִּירָסָא אֶבֶל לְאַח"מ תִּילְתָא וְכֵן הִלְכְתָא, וּפְלָא שְׁלֹא הוּבָא זֶה
בְּפוֹסְקִים.

וְכ"מ בְּמַשְׁבָּצוֹת או"ח סִי תִרְנ"ו סַק"ב שְׁתַּמָּה ג"כ זֶה. וּבְחֻדוֹשֵׁי רַעַק"א שְׁם בִּיּו"ד ג"כ
מְבִיאֵו.

וּבְשִׁאֲלֵת שְׁלוֹם אוֹת ג' שְׁם רְמַז בַּפ' וְכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי עֲשֵׂר אֲעֲשֶׂרְנוּ לָךְ דְּמִלַּת לִי מִיְנוֹתָר
דְּפִשִׁטָא שְׁלֹא יַעֲשֵׂר מְמוֹן אַחֲרֵימ, רַק רְמַז לְהַדִּין הַנְּ"ל דְלְאַח"מ יְכוּל לְבַזְבֹּז יוֹתֵר
מִחוֹמְשׁ, וּז"ש וְכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי כְלוּמַר בְּעוֹדְנֵי חַי עַל הָאֲדָמָה מְכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי לְצָרְכֵי
עֲשֵׂר אֲעֲשֶׂרְנוּ חוֹמְשׁ אֶבֶל מַה שְׁאֲנִיחְנוּ לִיּוֹרְשִׁים אֵינְנוּ בְכָלֵל הַמְבַּזְבְּזוֹ חוֹמְשׁ וְרַק פִּלְגָא
אוֹ תִילְתָא.

וְע"ע בְּרַפִּי יוֹסֵף סִי רַמ"ט סַקט"ו שְׁהִבִּיא יָפָה מְרָאָה וּשְׁטַמ"ק פְּתוּבוֹת שְׂיָכוֹל לְחַלֵּק כָּל
נְכָסֵי רַק שְׂיָשְׁאִיר קֶצֶת לִיּוֹרְשִׁים. וְגָרְסוּ בְמַר עוֹקְבָא בְּזַבְזוֹ כָּל נְכָסֵי, וְעַשׂו"ת רִיב"ש
סִי קַס"ח, וְכִנֵּה"ג חו"מ סִי רַפ"ב בְּהַגְהוֹת הַטּוֹר אוֹת יו"ד.

וּבַס' יוֹחֲסִין וְסָדֵר הַדּוֹרוֹת גָּרְסוּ בְּזַבְזוֹ שְׁלִישׁ נְכָסֵי עַש"ה. וְע"ע בְּהַפְלָאָה פְּתוּבוֹת בַּת"ד
אֵל יְבַזְבֹּז: וּבְרַמְבַּ"ם פ"ח הִי"ג מְעַרְכִּין כ' לֹא יִקְדִישׁ אָדָם כָּל נְכָסֵי וְהַעוֹשֶׂה כֵּן עוֹבֵר
ע"ד הַפְּתוּב וְאֵין זֶה חֲסִידוֹת אֶלֶּא שְׁטוֹת שְׁהָרִי הוּא מְאַבֵּד כָּל מְמוֹנוֹ וְיִצְטָרֵף לְבְרִיּוֹת
וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה אֲמָרוּ חֲכָמִים חֲסִיד שׁוֹטָה, וְאֵל יִפְזֹר יוֹתֵר מִחוֹמְשׁ וְכו' וּפְלָא שְׁבַפְלִי מְשַׁנִּיּוֹת
רִישׁ פֶּאָה כ' דְּמַמְדַּת חֲסִידוֹת יְכוּל לְבַזְבֹּז יוֹתֵר מִחוֹמְשׁ.

ואולי יש לחלק דרך לגבוה אסור יותר מחנומש אבל לצדקה ממדת חסידות יכול לבזבז, אבל מגמ' פתובות לא משמע פן. וגם בהגהות יד שאול יו"ד שם הרגיש בזה ועי' בפ' תולדות (כ"ז מ"א) בשם בנן יהושע.

ועי' בקרית ספר להמבי"ט סוף ה' ערכין דאפי' בממון שלא בא לידו אל יבזבז יותר מחנומש, ועי' ברבה"ז דנראה במציאה יוכל לנדור יותר מחנומש. ועי' בס' תו יהושע בקונטרס הנהגות אדם ח"א סי' י"ד הביא ג"כ הא דבשעת מותו יוכל ליתן יותר, אמנם ביד מלאכי הביא דאין לבזבז הפל רק ישיר ליתומים.

ודעת הרמב"ם דממדת חסידות יוכל ליתן יותר אבל הרע"ב בפ"א דפאה כ' דאף בדרך חסידות אינו רשאי ליתן יותר מחנומש. וכן דעת האזולאי בפתח עינים על ע"י, אמנם בשאלת יעב"ץ כ' להלכה דז"ד במי שאיני עושה מן פלג אבל חי שעשו רב אזי מצוה ומדת חסידות לבזבז הרבה שישער שעוד ישאר בידו כדי להתפרנס ממנו כל ימי חי' ע"ש עוד מזה להלכה: וע"ע בס' אגרא דפרקא אות קפ"ז הא דהמבזבז כו', רק במי שלא חטא ונותן צדקה לקיים המצוה אז יש שיעור אבל מי שחטא ונותן צדקה להמתיק הדינים אין שיעור לדבר וכל אשר לו יתן בעד נפשו, ולא יהי' רפואת הנפש גרוע מרפואת הגוף דל"ש אל יבזבז יותר מחנומש פי וחי בהם פתיב.

ובס' קדושת יו"ט פ' תרומה כ' דאחז"ל קידושין ד"ל ע"ב בראתי יצה"ר בראתי תבלין תורה וזולת תורה א"א להנצל מעבירה, ועי' תורה יוכל ג"כ לקיים מצות צדקה משא"כ בלי תורה א"א שלא יחטא ואז אין שיעור כמה יתן, וז"פ תהלים קי"ט.

ולא תורתה שעשו עי' אז אבדתי בעניי דצריף ליתן הפל וישאר בעירום וחוטר פל. וזה ג"כ הפי' טוב לי תורת פי' מאלפי זהב וכסף דיוכל לפעול יותר בתורה ואף שישאר לו רכושו ועי' ס' באר שמואל מערכת מ אות ב' ועי' בס' בית האוצר ח"א פלל א' אות ז שהק' הא דילפי' המבזבז כו' מעשר אעשרנו לה וזה אין למדין מקודם מ"ת.

ועי' תוס' חולי ד"ב ע"ב ד"ה אבל דאפי' למ"ד נודר חוטא הוא מ"מ בעת צרה שרי כדאמרי' בב"ר נידר יעקב נדר לאמר לדורות שיהי' נודרין בעת צרה וק' ג"כ הא אין למדין מקודם מ"ת. וכ' דבמה שתקנו האבות בפירוש לדורות הבאים ל"ש הא דאין למדין כו' ואדרבה מתיבות לאמר אתי לימוד לדורות ע"ש אריכות גדול, ועי' לקחן (כ"ט כ"ז) ובפ' ניחוי (נ' י'): ובב"ק ד"ט במצוה עד שליש ופרי' אי איתרמי לי ג' מצות ליתבי פל ממונו אלא בהידור מצוה, ופרש"י שחייב לבזבז במצות לולב וכו' שליש מה שיש לו ונר' מדבריו דרק במ"ע אבל בל"ת מחויב ליתן פל ממונו.

וכ"כ שם ברשב"א ושטמ"ק ובר"ן פ"ג דסנפיה. ונפסק להלכה באו"ח סי' תרנ"ו ובי"ד סי' קנ"ו סעיף א ומלשון הרשב"א ור"ן שכ' החילוק דבח"ע הוי בשוא"ת.

משמע דאי יהי' לאו שאין בו מעשה ג"כ א"ל לבזבז פל ממונו והפמ"ג בס' מתן שקרן של מצות תקירה ד' כ' באמת פן. ועי' פמ"ג או"ח סי' תרנ"ו.

ובאמת בריב"ש סי' שפ"ץ אי' דאף בלאו שאב"מ מחויב לבזבז פל ממונו ועי' בחי' רעק"א יו"ד שם שהביא ג"כ פן. ועי' בחזו"ת יאיר סי' קל"ט בזה, ובחרעק"א בחו"מ סי' של"ט.

וע"ש בגליון מהר"ש"א, ובפתחי תשובה סי' קנ"ז סק"ד בשם משנת חכמים ריש ה' יסוה"ת שכ' דה"ה להקפד במ"ע שעובר בקום ועשה כמו כל לאו הפא מפלל עשה מחויב לבבז פל ממונו, וכ' עוד שם דדוקא בבא האנס לבטל ממ"ע א"צ לבבז פל ממונו, אבל אם פא האנס ליטול ממון רב אף כל הונו תלילה לו לומר שיבטל מ"ע בכדי שלא להזיק לו או דילמא לא שפא ע"ש, וע"ע בהגהות הרצ"ח בשם מור וקציעה ליעב"ץ שהק' דאם קיי"ל לולב ואינו עושה מכין עד שתצא נפשו א"כ לא יהי' ממונו חביב מגופו, וכ' דנעלם ממנו רמב"ן פ' בא דדוקא באומר אינו עושה ומקרי מבעט ומראה שלחכעיס אינו רוצה לקיים מצות התורה, ועי' בס' אמרי העזבי בב"ק שם.

ובשו"ת שואל ומשיב רביעאה ח"ב סי' ל"ט ג"כ העיר מביצה דכ"א: והנה באמת ק' בגמ' ב"ק דהו"א דקאי על שלישי ממונו דצריף לפזר במ"ע למה לא מקשה מתקנות אנושא דהמבבזו א"י יותר מחומש, ומצאתי שהפיר בזה בכל"ח.

וכ' דבתקנת אושא מירי במצנה שאינה חיובת דהלימוד מיעקב שלא אמר אלא על נדרים שאין חייב בהם אבל במצות המחויבת בצדקה פגון דקיימו קמי' פניים י"ל דלא מיפטר בחומש, ולהניח את העניים רעבים.

וא"ש דקו' הגמ' בב"ק דאיירי במצנה המחויבת והו"א דמחויב לפזר שלישי ממונו, וע"ז משני דלא איירי כלל בדין זה אלא בהידור מצנה. ועשו"ת תשובה מאהבה ח"ג.

ובחלקת יואב קמא בדיני אונס ענף ז' חידוש הא דאין אדם מחויב ליתן כל ממונו במ"ע הוא רק שאינו מחויב ליתן יותר מפדי שנוי' אבל מה ששונה הדבר באמת חייב ליתן כל ממונו וז"ש המבבזו היינו ליתן יותר עש"ה, ועי' בס' אהנון דאורייתא כלל י"ז בזה.

ועי' ג"כ שטמ"ק כתו' ד"נ דלת"ת יוכל ליתן יותר מחומש, ועי' נח"ק פ' תשא עה"פ ונתנו איש פפר נפשו "איש פפר" בגימ' תורה: ועי' בשו"ת בית יהודה יו"ד סי' מ"ט מהגאון הספרדי מהר"י עיאי"ש שהערה הרא' מיעקב הא הני דשלב"ל, ועש"ך יו"ד סי' ר"ד סק"ט דמי שפזר לתת מעשר מן הריגוס הפא מממונו דאין הפזר חל.

וכן ק' מ"ש חנה ונתתי לה' כל ימי חיי (ש"א א' י"ד) וק' איף חל נדרה על בנה שיהי' נדר ועוד של"ה בעולם. הא אמרי' איש מדיר בנו בנזיר ולא אשה (נזיר כ"ח ב') ואפ' באיש לא מצאו טעם רק אמרו הלכה הוא בנזיר ע"ש, ואפ"ל דחנה פיון דהי' עקרה ובקשה מה' ליתן לה זרע ע"ת שיהי' נזיר ואח"כ נפקדה הני פאלו נתנו ה' על תנאי הנז' וכן יעקב שאלת המתנה הי' ע"ת.

ועי"ל דאי' ביו"ד סי' רנ"ח ס"ח וחז"מ סי' רי"ב דיש חילוק דמי שמקדיש חוב שיש לו על אחר דהני דשלב"ל בין אומר יהי' הקדש, בין אומר פשיבא לידי אקדשנה דאז מועיל וכן חנה אמרה לכשיהי' לי זרע וכן ביעקב שאמר אעשרנו לך.

ואע"ג דמ"ש חנה כל ימי חיי אין בידה לכשיגדיל, מ"מ הובטחה בבנה לכשיגדיל יקבל הנזירות בשביל עצמו. ובאמת ברמב"ם סוף ה' ערכין שהבאתי מפורש פן ע"ש וכ"כ ברמב"ם בפכ"ב ממכירה, ובטור חו"מ סי' רי"ב הביא בשם הרא"ש שחולק על זה, ועי' בסמ"ע נש"ף סקי"ג וטו"ז שם, ועי' בחת"ס יו"ד סי' רמ"ג שהאריף בזה ובדברי הראב"ע כאן.

ועי' בקובץ אהל מועד קונ' ד' סי' ל"ח אהא דמבזבז רק במ"ע ולא בל"ת נסתפקתי אם הי' לפניו עשה לדחות ל"ת ואפשר לקיים שניהם ע"י בזבז יותר מחנמש, פגון שישיש לו מצה של חדש וישן, אבל על הישן צריה יותר מחנמש אם יכול לאכול מחדש, או פיון דאפשר בישן ע"י הוצאות ממון אסור בחדש, וצריה להוציא כל ממונו שלא לעבור על ל"ת אלא שאם נאמר לו להוציא יותר מחנמש הלא רשאי שלא לאכול כלל, ואם נאמר שלא יאכל כלל הלא עדל"ת, והיכי לנדגיני האי דינא, וכ' דרשאי לאכול החדש ול"ה אפלקיי"ש פיון דפטור יותר מחנמש.

וראני מריש יבמות לאו בלאו דמחמר סד"א יבא עשה דכיבוד אב ונדחה ל"ת ע"ש וק' להפ' דמחמר רק בבהמת עצמו הא אפלקיי"ש שיפקיר בהמתו ולא יעבור בל"ת, ועכצ"ל דאינו מחויב להפקיר ממונו לקיים כבוד אב דקיי"ל משל אב, ואפ' למ"ד כבוד משל בן ג"כ לא יתחייב בכה"ג כמ"ש תוס' סוף אלו מצואות משו"ה לא מקרי אפלקיי"ש.

וה"נ היכי שצריה להוציא יותר מחנמש אין זה אפלקיי"ש דאין המצוה מחייבתו לזה. וע"ע בסי' ע"ו, ובסי' צ"ד כ' ג"כ דשיעור חנמש ושליש שצריה להוציא לקיים מ"ע הוא רק מדרבנן, ומדאז' פשאין המ"ע לפניו פטור ממנה, וא"כ ל"ה אפלקוי"ש פ"י שייקנה של ישן דמצוה רק על החדש שישיש לו ולא על המצה שאין לו עש"ה.

וע"ע מ"ש בפ' נגרא (י"ח י"ט): כט א) וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם. ערש"י וספורנו וכל"י.

ובס' מנחת יהודה כ' דיל"ד דהי' צ"ל וילך יעקב, ותו דהול"ל בהדיא וילך לחרו, וי"ל דלאליפז רדף אחריו להורגו עד שנתפטר עמו ונתן לו ממונו ועני חשוב כמת. וידוע מחז"ל (ע"ז כ"ה ב') דישאל וגוי ההולכים בדרך צריה הישראל לומר שהולך למרחוק מפני הסכנה שלא יהרג אותו.

וא"ש שיעקב פשיצא מביתו ורצה לקחת לדרפו פחד פן יודע לעשו וירדוף אותו פשיודע שאליפז לא הרגו לכן וישא יעקב רגליו לקחת במהרה, ומה עשה וילך ארצה בני קדם כלו' כל מי ששאלו בדרך להיכן אתה הולך ל"ה אומר לו להדיא לחרו כי שמה ירגיש עשו רק סתם ארצה בני קדם למרחוק.

ובס' משפנות יעקב כ' עפמ"ש במד' ריש תזריע וילקוט תהלים רמז תת"צ עה"פ חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותי, בכל יום הייתי מחשב למקום פלוני אני הולך והי' רגלי מביאות אותי לביהכ"נ וביהמ"ד ע"ש חזינו דאיש השלם נעשה ההליכה בדבר מצוה פטבע, וזה שיעקב הי' במקום קודש בית אל אח"פ פשהיה רוצה לקחת הלאה ל"ה יכול בנקל דרגליו הי' מחזירים אותו למקום הקודש לכן וישא רגליו בע"כ שלא בטבעם: ג) והשיבו את האבן ע"פ הבאר.

ראיתי בשם הרה"ק מהרח"ה מאלכסנדר ז"ל שהק' למה בפ"י ביעקב לא כ' שהשיב את האבן, ואמר שהרועים ל"ה להם פח לסלק האבן זה היצה"ר עד שנאספו פולם ומיד פשנתפרדו חזר האבן למקומו, אבל יעקב הי' לו פח גם על להבא שלא יחזור האבן וסיים והאכלתיך את נחלת יעקב שבשבת יש לו ג"כ הפח לסלק את האבן להבא: ה) הידעתם

את לבן בן נחור, עי' רבה"ז בשם רמב"ן דיש ללמוד מפאן דביחוס רשאי לדלג את שאינם חשויים ע"ש ועשו"ת תרומת הדשן סי' כ"א שגשאל במומר היאך קורין לבנו לעלות לתורה, והשיב דיקראו בשם אבי אביו.

וא' מגדולים אמר שיקראו שמו לבדו. ואין נראה דהוי לי' גנאי שיקראוהו בשנינו מאחרים, ורק לקרות באבי אבי' כמ"ש הינדעתם את לבן בן נחור ומפיבןשת בן שאול ירד וכ"מ בס' חסידים עכ"ל, ועי' בתשו' מהר"ם פדוואה סי' פ"ז דאם הורגל באותו העיר לעלות בשם אבי' קורין פן שלא לביישו ברבים, וכן אי אפא מורא מהמומר אבי' והובא להלכה פן ברמ"א או"ח סי' קל"ט סעי' ג': ו) ויאמר להם השלום לו ויאחרו שלום.

עי' בעה"ט ולא אמרו שלום לו כי אין שלום אמר ה' לרשעים, עי' ס' זכרון יעקב שהק' דיעקב מסתמא ידע שהוא רשע ואיך אמר שלום לו. וי"ל עפמ"ש בכתובות ד"נ ע"א וראה בנים לבניו שלום על ישראל דלא אתי לידי חליצה ויבום ע"ש, א"כ בנים של ישראל נקראו שלום והינינו דשאל להם השלים לו, ר"ל אם יש לו בנים והם לא הבינו והי' מסופקין בדברי' ששואל כפשוטו והשיבו שאמרו שלום, אף שפא שאלתו הי' על בנים אם יש לו והשיבו והנה רחל בתו באה עם הצאן, ר"ל להורות דיש לו בנות ולא בנים.

ולכהי לא באו בני' לרעות הצאן ע"ש. ובפשיטות י"ל דתיבת שלים יש לו ב' פירושים שהוא אינו בעל מחלוקת, או שלהכי שלום לו שאנחנו בעלי שלום אבל הוא מוכן תמיד לריב לזה אמרו שלום פי' מצדינו אבל הוא אינו בעל שלום.

וכמ"ש והרשעים פים נגרש השקט לא יוכל: עי"ל עפמ"ש רש"י בפ"י"ב ותגד לאבי' ולא לאמה שמטה, וביבמות דס"ב ב' מי ששרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה ובלא שלום שנ' וידעת כי שלום אהליה.

לפי"ז השיבו לו סתם שלום ולא שלום לו כי לו באמת אין שלום דאין לו אשה. וז"ש לבן אף עצמי ובשרי אתה ולא א"ל אחי אתה כמ"ש לו אח"כ הכי אחי אתה, דאשה מכוונה בשם עצם ובשר כמ"ש זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי, וז"ש לו לבן בערמה שיאהב אותו כאשה עצמי ובשרי אתה ר"ל אתה תהי לי כאשה: שם באה רש"י הטעם מלמעלה בבית.

עי' בזה בשו"ת ריב"ש סי' תל"א: ז) עוד היום גדול לא עת האסף. ערש"י וק' וכי הם לא ידעו זאת וכ' בס' אבני שהם כי ביום אתמול קודם ביאת יעקב קרה ששקעה השמש שלא בעונתה, וזה הי' מחמת שרצה ה' שיעקב ילין שם, ואז העדרים לא שמו לבם לאסוף המקנה כי לפי הטבע הי' עוד היום גדול, ופתאום שקעה השמש והוכרחו לאסוף המקנה בלילה, לכן ביום שלאחר רצו להקדים עצמם פן יארע היום ג"כ פן כי לא ידעו סיבת השקיעה, וא"ל יעקב לא עת האסף המקנה כי היום לא ישקע השמש מקודם: ט) ורחל באה.

עי' ס' אגרת שמואל על רות (ד' י"א) מ"ש יתן ה' את האשה, הבאה אל ביתך פרחל ולאה אשר בנו שתיהם, וכ' האלשיך כי היא באה אלי' כמו שעשו רחל ולאה כי רחל

בָּאָה עִם הַצֵּאָן לַקְרָאתוֹ, וְלֹאָה יִצְאָה עַל אִם הַדָּרָךְ וְאָמְרָה לוֹ אֵלֵי תְּבֹא וְלִכֵּן כִּי
שְׁתִּיהֶם בְּמִ"ם בְּלִשׁוֹן זָכָר הַפְּנוּנָה שְׁעֵשׂוּ כְּמַעֲשֵׂה אֲנָשִׁים כִּי דָרָךְ אִישׁ לַחֲזוֹר אַחֵר אִשָּׁה,
וְאִין דָּרָךְ אִשָּׁה לַחֲזוֹר אַחֵר אִישׁ לִכֵּן כִּי בְּמִ"ם וְלֹא שְׁתִּיהֶן בְּנִי ע"ש עוֹד: י) וַיִּגַּל.

רש"י לַהוֹדִיעָה שְׁפָחוּ גְדוּל. ע"י ב"ב' הָאֲזִינוּ (ל"ב ב') כְּשֶׁעִירִים עָלֵי דָשָׂא.

מָה הַרוּחוֹת מַחֲזִיקִין הָעֵשָׂבִים כִּי ד"ת מְגַדְלִין לוֹמְדִיהֶן, דְּתוֹרָה לֹא בְּלִבְד לְנַפְשׁ כ"א גַּם
לְגוֹף כְּמ"ש בְּאֲבוֹת (ו' ז') גְּדוּלָה תוֹרָה כו' שֵׁנִי רַפְאוֹת וְגו' וְשִׁקוּי לְעַצְמוֹתֶיהָ, וּבְמִדָּה
שֶׁה"ש ה' עֵינֵי פְיוֹנִים ד"ת מְגַבִּירִין לְכָל מִי שְׁעוֹסֵק בָּהֶם.

וְהָא דְאִי בְּסִנְהֶדְרִין כ"ו ב' שְׁמִתְשֵׁת פָּחוּ וְשָׁל אָדָם. וְכ"ה בְּב"מ פ"ד א', וּבְמִדָּה שֶׁה"ש
דְּרִי גְלִילֵי זָהָב, זֶה רַק מִצַּד פְּחִיתַת הַמְּקַבְּלִים.

כְּמ"ש בְּבִיצָה כ"ה ב' מִפ"מ נִתְּנָה תוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן עֵזִין וְכ' רש"י וּמִתְשֵׁת פָּחֵם וּמְכַנְעַת
לְבָם, וְלִכֵּן מִי שְׁבִטְבְּעוּ רְחוּק מְעוֹזוֹת וְא"צ שְׁתִּתִּישׁ פָּחוּ אִז מוֹסִיפֵת גְּבוּרָה, ע"י רַע"ב
אֲבוֹת פ"ה מ"כ וְכָא הַכ' לַהוֹדִיעַ שְׁפָא יַעֲקֹב מִבֵּית שֵׁם וְעֵבֶר בְּרִש"י סו"פ תוֹלְדוֹת אַעֲפ"כ
הִי פָחוּ גְדוּל.

וְכֵן בְּאֵע"ה. עֲרַש"י לָךְ (י"ד ט') וְלִכֵּן נִחְשָׁב כֵּחַ אֶחָד מִמְּפֻלֵת כַּה"ג בְּיוֹמָא י"ח דְּנָה אוֹת
עַל צְדָקָתוֹ.

וְע"י כְּתוּבֹת ס"ב, וְכַס' תוֹלְדוֹת אֲפָרִים דָּף נ"ח: יא) וַיִּבְרַךְ רִש"י שְׁצָפָה בְּרוּה"ק. ע"י אוֹר
דְּוֹד עַל מְגִלַת אֶסְתֵר (א' א') עַל הַגַּמ' מְגִילָה ד"י וַיְהִי אִינוּ אֶלָּא צָרָה וּפְרִיָה מְנִיחֵי כְּפִאֲשֵׁר
רָאָה יַעֲקֹב אֶת רַחֵל וְנָר' דְּרִש"י כ' דְּרָאָה שְׁאִינָה נִכְנָסַת עִמּוֹ לַקְבוּרָה וְהִנֵּה ג' עֲדָרֵי צֵאָן
לְרַמְזוֹ עַל הַגְּלוּת שְׁהָאֲבֹן הוּא הִיצָה"ר (וַע"ל פְּסוּק ג') שְׁנִקְרָא אֲבֹן וּמוֹנֵעַ חֲקָמָה וְהַשְׁפָּלָה
שְׁהוּא בְּאֵר לַהֲשִׁיעַ.

וְרַחֵל שְׁמִבְכַת עַל בְּנֵי מְעוֹרְרַת הַגְּאֹלָה רַק כ"ז שְׁלֹא בָּא זְמַנּוֹ מִבְּכָה, וְלַעֲתִיד יְגוּלֵל הָאֲבֹן
וַיִּבְעֵר הִיצָה"ר וַיְהִי בְּאֵר חַיִּים וַיִּטּוּ כְּפֹלֵם לְעַבְדָּהּ. וְזֶה שְׁפָרִיף בְּגַמ' יַעֲקֹב מְכֻנָּה עַל
הַקַּב"ה וְרַחֵל שֵׁם תוֹאֵר לְשִׁכְנָה וְכְשִׁיתְקַיֵּים כְּפִאֲשֵׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת רַחֵל יְבוֹעֵר הִיצָה"ר
וַיְהִי שְׁמִחָה בְּעוֹלָם וּמָה צָעַר שְׁיִיף לְכָךְ פְּרִיף שְׁפִיר עֲש"ה: יב) כִּי אֲחֵי אֲבִי.

רש"י קָרוֹב וְהוּא בְּמְגִילָה דִי"ג ב'. וְכ' בְּטוֹרֵי אֲבֹן שֵׁם.

ק"ל הָא מְצִינוּ דְּאַבְרָהָם אָמַר לְלוֹט אֲנָשִׁים אַחִים אֲנַחְנוּ אֶלְמָא אַח עִם בְּן אַחֵי אַחִים
מְקָרִי, וְהִנֵּה בְּן אַחֲוֹתוֹ כִּי יַעֲקֹב עִם לְבָן אַחִים מְקָרִי. וּמָה ק"ל וְהִלָּא בְּן אַחֲוֹת אֲבִי הוּא,
וְאַף שְׁרִש"י בְּחֻמְשׁ (י"ג ה') פִּי שֶׁהִי דוֹמִין בְּקַלְסֵתָר פְּנִים.

אֲבָל בְּגַמ' לֹא מִשְׁמַע כֵּן בִּיבְמוֹת דִּי"ז. וְנ"ל לְרַבָּה דִּיבּוּם בְּאַחִים מֵאַב דִּילְפִי אַחֲוֹה אַחֲוֹה
מְבַנֵּי יַעֲקֹב, וּפ' לִילָף מְלוֹט.

וּפְרַש"י וְתַתִּיבָם אֲשֶׁת אֲחֵי אֲבִיו וְכו' אֶלְמָא הָא דְקָרִי לִי אַח מִחֲמַת קוֹרְבָה הוּא דְב"א
כְּפִאֲת. וְהִנֵּה בְּן אַחֲוֹתוֹ וְה"נ כ' וַיִּשְׁמַע אֲבָרָם כִּי נִשְׁבָּה אֲחִיו (י"ד י"ד) וְאַע"ג דִּי"ל הָא
דְּאַח וְכ"א קָרוּי אַח מְשׁוּם דְּבַנֵּי בְּנִים ה"ה כְּבָנִים וְלוֹט הִי כְּכֵן תָּרַח דְּמָה"ט אָמַר אֲבָרָהָם
עַל שְׁרָה אַחֲוֹתִי (רִש"י כ' י"ב), וַי"ל דְּהִקָּא דִּינִיק מִדְּכ' כִּי אֲחֵי אֲבִי וְכִי בְּן רַבָּה הוּא,
וּבְכֵן רַבָּה לְחוּד סְגִי.

אחי אבי' למ"ל ש"מ פאָחיו ממש קאָמר וברמאות: יג) את כל הדברים. עבה"ט ר"ת אל תתמה וכו' ע"י בס' זכרון מנחם ד"ב ע"ב מ"ש בדברי אהא דאמר יעקב לא שלנתי מעשו דע"י שגלגלח ממנו ממונו ל"ה לו שלום כמ"ש בב"מ דנ"ט פד משלם שערי מכדא נקיט תגרי בביתא, וע"י צער ל"ה יכול להרבות בתורה, ואח"כ פשנתעשר בבית לכן אעפ"כ הי' מוכרח ללמוד רק ביחידות עש"ה: יד) עצמי ובשרי.

הגר"א מוויילנא ז"ל אָמר עפ"מ ש בנדה ל' ג' שנותפים אב מוליד גידין ועצמות, אם מולידת בשר נדם, לפי"ז מי שקרוב מצד האב נקרא עצם א', והקרוב מצד אם לבד נקרא בשר לבד, ולכן שהי' קרוב מצד אב ואם דהיינו מצד יצחק ומצד רבקה פי אברהם ונחור הי' אחים, ויעקב הי' נכד אברהם, ולכן נכד נחור ורבקה הי' אחותו של לכן לכן אָמר עצמי ובשרי אָתה: יז) ועיני לאה רפות ת"א יאין ותמוה, ובס' תולדות אפרים כ' פיון שנתנה ע"י בכייתה שלא תפול בחלקו של עשו זה נוי האמתי, וכמו המבנה עצמו לכבוד המקום.

זה כבודו כמ"ש (בש"ב ו') ועם האמהות אשר אָמרת עמם אכבדה, וכמו ברבא מחריף רישא וכו' בקידושין מ"א, ועבדו בעצמם לכבוד שבת. ועי' ג"כ בחת"ס בחי' לפ' לולה"ג דל"ו באתרוג שנתנמר מרוב משמוש ידים למצוה זה הדרו, והביא ראי' מפסחים ס"ה ב' דשבת לפהגים שילכו עד ארפכותיהם בדם ע"ש: יח) אעבדה שבע שנים.

רש"י הם ימים אחדים שא"ל אמו כו' וצ"ב לקרות זו שנים ימים אחדים, וראיתי בשם החוזה מלובלין ז"ל. דאי' במד' אָמרה שבת לכל הימים יש בן זוג ולי לא נחת בן זג אָמר ה' כנ"י יהי זוגה.

נמצא דשבת הוא מימים אחדים בלי בן זוג ונקראו שבת "אחדים" וג"כ מצינו שתיבת ימים שלא יתגרה בו היצה"ר, והוי פעבירה לשמה נקורע ע"מ לתפור. וג"כ אָמרה תורה חלל שבת א' פדי שישמור שבתות הרבה, ועמ"ש בזה עוד לעיל.

ושמעתי עוד בשם צדיק אחד. דבפ' בלק (כ"ב י"ח) כ' אם יתן לי בלק מלא ביתו פרש"י למדנו שנפשו רחבה וכו' נלמד דעל צדיק אפילו אומר דבר מכווער יש ללמד זכות כמו ביעקב פאן.

ורשע אף שאמר דבר טוב ונאָה יש לדרוש לגנאי. וע"ע בס' שיח יצחק על מס' יומא דקי"ח, ועי' בראשית (ב' כ"ד) מרביד הזהב: כב) ויעש משתה.

עי' רבה"ז שפ"ל מה שכ' בתורה בלי צווי נקרא תקנות משה, ומשום זה אי' בירו' פ"ק דכתובות ה"א, וברמב"ם ריש ה' אב"ל, משה תקן ז' ימי המשתה מדכ' ויעש להם משתה. וכ' מלא שבוע זאת, ועי' בחי' מהרח"ה הוריות ח"א סי' קמ"ט וח"ג סי' ב': כה) ויהי בפקר.

ערש"י ועי' בעה"ת ומד' ממה למדת, וק' אם הוא עשה שלא פהוגן היא ג"כ עונשית, ? וכ' בס' משנת דר"א דא"כ דאָתה הבכור פמשל שפופרת וא"כ הגדולה לגדול, וכ"כ בישועות יעקב או"ח סי' ר"מ סק"ו: ועי' ב"ב קכ"ג א', ובמהרש"א הא דלא הי' מפירה בקול כמ"ש בגיטין כ"ג א'.

וְחֹלִין צ"ו א', דאל"כ היאך סומא מותר באשתו אלא בטביעת עין דקלא, אע"כ שמשירת סימנים הם הטעו את יעקב כמו שהטעו סימני שער הידים את יצחק וכמ"ש ב"רש"י ומד' דק' למ"ל ליתן לרחל סימנים הול"ל לסמוך על הקול וי"ל דעשה עצהיו"ט שלא תרמה אותו.

ובס' ראשי בשמים כ' דיש לחקור מה הי' הסימנים, וי"ל דיעקב הבין למזימת לכו הרמאי ודבר עם רחל מקודם, פאשר אשאל אותה בלילה מי את, תאמר לי אנכי לאה וחשב יעקב שאם יעשה לכו רמאות ויכניס לו לאה ודאי תאמר רחל אנכי ועי"כ יתברר לו תיכף כי רמיה היא.

ורחל הגידה הסוד ללאה ואמרה בלילה לאה אני ושפט יעקב שרחל היא ובבקר ראה והנה היא לאה' שהאמת כמו שאמרה ולא דברה שקר. ובאמת י"ל שהקולות משתי אחיות שוות וכמ"ש הרמב"ן תולדות (כ"ז י"ב) דלכן לא פחד יעקב מיצחק.

דאולי הי' האחים דומים זל"ז בקולם, והא דאמר הקול קול יעקב מה שמדבר בלשון רפה ומזכיר שם שמים ע"ש והכא ל"ש זה דשניהם הי' צדיקות ומדברים בלשון רפה. ועי' בשו"ת שם אריה יו"ד סי' מ"ב מ"ש בנה: כו) לא יעשה כן.

וקשה מה בכך דאין המנהג כן, אם הוא התנה בפירוש על רחל הקטנה. ומוכח מזה דבמקום מנהג ל"מ תנאי.

וכמ"ש הש"ך חו"מ סי' ס"א סעיף ד' ודלא כסמ"ע, ועי' בב"ב דק"כ בבנות צלפחד וב"רשב"ם. וע"ע בתשו' מהר"ם מינץ, והנה עוד קשה דהב"ח נש"ך יו"ד סי' רמ"ד סקי"ג פסקו דבב' אחים או אחיות אע"פ שאחד גדול בתכמה מ"מ לא יקדימו לעשות נשואין לקטן בשנים ע"ש, ולמה הלכה פדעת לכו, ולא פיעקב שרצה לישא הצעירה.

ורק י"ל כמ"ש בנח"ק בשם ר' אפרים דרחל ולא הי' תאומים ולא נולדה תחילה ואח"כ רחל. ועי' בפ' תולדות (כ"ה כ"ו) מ"ש הגר"א מוה"ר"א מוה"ר"א דהנולד ראשון הוא האחרון ליצירה כמשל דשפופרת ולדינא הבכור ליצירה ולא ללידה ע"ש ומה שקנה יעקב הבכורה רק לברר לפני העולם, אבל באמת יעקב הי' הבכור.

ושפיר יעקב לשיטתו חשב את רחל ג"כ לבכורה נגד לאה. שלא נולדה מקודם א"כ היא אחרונה ליצירה.

אבל לכו חשב ללאה לבכורה יען שנולדה בראשונה וא"כ לא הי' מחולקים בעיקר הדין של לא יעשה וגו' לכו פסקינן כן. וע"ע באה"ע סי' ל"ז: כז) מלא שבוע זאת.

רש"י שבוע ל' זכר ואין משמע אלא שבע. עי' בטו"ז או"ח סי' תפ"ט סק"ד, ועי' ס' מאורי אור בלקוטים על או"ח שהביא ירו' שבתוס' חו"ק ד"ח הא דאין נושאין נשים במועד דאין מערבין שמחה בשמחה דיליף מלכו מלא שבוע זאת, וה"פ פ"י דקיי"ל בנדרים יו"ד סי' ר"כ הנודר באמצע השבוע ואמר שבוע זו אינו רק עד שבת.

א"כ מנלן דילמא לכו משום טרחת יום ויומים קפיד שבוע זאת. וע"כ דשבוע הוא ל' זכר ומספר שבועה.

וע"כ משום דאין מערבין שמחה בשמחה ע"ש, וערמב"ן שהק' דהא זה הי' מתקנות משה וכו' ואולי נהגו תחלה נכבדי האומות וכו' ועי' ביפ"ת ובפ' ויחי דמחלק בין מצות דאין למדין מקודם מ"ת לענין מוסריי, ופי' בפני משה על ירו' פ"א ה"ד, מסנהד', ובשו"ת חת"ס יו"ד סי' שמ"ו, ובשואל נחשיב רביעאה ח"א סי' מ"ח, ונהביאותי' בפ' ויחי (נ' י') וע"ע בפ' ויצא (כ"ח כ"ב): לא ויאהב גם את רחל מלאה.

עי' בכל"י שאהבה נמשך מלאה בעבור שמסרה סימנים, ועי' בס' מגלה צפונות, ובפורי אביב מ"ש בזה: לא) כי שנואה לאה. בנדרים ד"כ ע"ב ב"י ט' מדות ב"י שנואה כו'.

ועי' להראב"ד בס' בעלי נפש והשנואה מרוחקת בשעת תשמיש שהרי לאה הי' שנואה ואעפ"כ יעקב נזדקק לה אלא בשעת תשמיש מיהת הי' רצונו לפני'. עי"ל שלא הי' אוהב אותה אהבה יתירה פרחל אבל ל"ה שנואה עכ"ל וכ"כ בב"י או"ח סי' ר"מ, ועי' בברכי יוסף הק' אמאי לא חי' ראב"ד כמ"ש בב"ב קכ"ג אילימא שנואה ממש אפשר בגנות בהמה טמאה לא כו' אלא ראה הי' ששנואין מעשי עשו בפני' ויפתח רחמה, עו"ק שכ' ויאהב גם את רחל מלאה אלמא הי' לו אהבה ללאה אלא אהבת רחל גדולה, והמהרש"א כ' ק' איך עבר יעקב אלא תשנא וגם בלידת שמעון כ' כי שנואה אנכי והו"ל ראובן ושמעון ח"ו ב"י שנואה.

וי"ל דקודם שראה יעקב שנופקדה בביאה ראשונה הי' שנואה ובדעתו הי' לגרשה כמ"ש בב"ר וכן שנופקדה אמר אמן של אלו אני מגרש? כו' ומ"ש לאה שנואה אנכי על שהי' שנואה מקודם ע"ש, ועל ב"י תמורה כ' הראב"ד נתפונן לערוה ונזדמנה אשתו, וי"א אף בב' נשי' ול"ק מייעקב י"ל דעדיין לא נתנה התורה.

א"נ שלא נתעברה בלילה הזו. אבל ק' מאחר שהי' שוגג וסבר שהיא היא שמתפונן אליה למה נקרא מורד ופושע אלא מחנונתא פלישנא קמא ע"כ, ובמג"א סי' ר"מ סק"ט כ' אפי' שניהם נשי' וצ"ע מייעקב וי"ל ומשום זה לא נטלו שבט ראובן חלק בא"י בעבר הירדן, ומ"מ צ"ע דהי' ח"ו מן המורדים ובפרט שנתעברה בלילה זו.

וצ"ל דדוקא כשראה רחל שזכבת במטה ונתפונן לגוף זה ואח"כ נזדמנה לו לאה תחתיה, אבל יעקב משעת פניסתו לחופה ראה לאה ונתפונן לגופה לית לן בה, וכיוצא בזה חלקו בסנהד' גבי נתפונן להרוג זה והרג זה עכ"ל.

ובברכ"י שם כ' על הראב"ד שתיגרץ שעדיין לא נתנה התורה ק' חדוד שארז"ל ישי שנתפונן לשפחתו ונזדמן לו אשתו, ועי' בעשרה מאמרות שכ' פוננתו משום ספק מואבי ולא מואבית, ועי' במוצל מאש סי' ס"ח, ונדוד הי' לאחר מ"ת, ולהתי' שעיקר כפי' הראשון א"ש הכל דאפשר דישי שחררה, או כמ"ש הרמ"ע שהי' על תנאי ודעתו לקדשה בביאה כדיון.

אמנם הרא"ש ור"ן ורש"י לחד לישנא פ"א אפי' נשא, ואפשר דישי חילוק דב"י תמורה אף דנתפונן לאשתו א' ובאה לו שניה היינו משום דפשע דהו"ל לבדוק ולידע מי היא, אמנם יעקב מסר סימנים.

וגם ישי כ' הרח"ע במאמר חקור דין ח"ג פ"י שישי מסר סימנים לשפחתו והיא מסרה לגבירתה, ובכה"ג דהי' סימנים ל"ה ב"י תמורה דמה פשעו: וע"ש עוד דצריך להזהיר

לאשתו כו' כי אחז"ל שבת נ"ה ד' מתו בעטיו של נחש עמרם בנזמין ישי וכלאב, ואמר דוד הו בעין חוללתי, ונדחז"ל כי אשת ישי הצלפונית וישי הי' שונא אותה וה"ל לישי פלגש פ"א באה אשתו של ישי במקום פלגש ונתעברה וילדה דוד, ודאי דעת הצלפונית הי' על בעלה ומחשבת ישי ל"ה עלי' כו', וכן ראי' מיצלב ומיהודה שהיא לא ידע והיא יודעת ויצאו מהם צדיקים ע"ש, הנה מ"ש דהצלפונית הי' אשת ישי אמו של דוד, בב"ב צ"א אי' דצלפונית אמו דשמשון ואמא דדוד נצבא בת עדאל, ובישועות יעקב שם כ' ע"פ המד' דהשיבה שגם הוא אמר שהיא עשו וקאמת יעקב שמו.

וכ' דמ"ש אנכי עשו ל"ה שקר דכוננת יצחק שלא לברך הקטן ויעקב דלקח בכורתו עומד במקום עשו, והמפו' כ' דלא רצה יעקב ללאה לפי שנפלה בגורל עשו. וזה שהשיבה לו פיון שאמה אמרת אנכי עשו בכורה א"כ אנכי מוכנת לה.

ואין פאן תמורה בעיקר הדבר וזה שקרא ראונו ובמד' שאמרה אע"פ שלקח יעקב הכורה מראובן מדעתו אפ"ה הי' אוהבו. ועשו שנתן מדעתו הי' שונאו.

ועי' בחדושי גאונים על ע"י ויילנא סי' ק"ח דהיתה בוכה והיתה שנואה לעשו שלא רצה גם הוא ליקח אותה, וה"ק וירא ה' כי שנואה מעשה עשו בעיני' עד שקרמה לעצמה שיתהי' שנואה בעיני עשו מיד ויפתח את רחמה אבל בעיני יעקב ל"ה שנואה, וא"ש דל"ה בני שנואה, וגם לא עבר יעקב אלא תשנא דשנואה דקאמר שנואה לעשו, וח"ש עתה יאהבני אישי היינו אהבה יתירה מכל נשי, ועשו"ת שבות יעקב ח"ג סי' קל"ה הא דאסור לישא לשם נוי.

ז"ד דכוננתו רק לנוי או לממון אבל אם כוננתו גם למצוה אין קפידא, וראי' מיצלב דא"כ אמה מוציא ח"ו לעז על יוסף ובנזמין ע"ש אריכות, וע"ע בקובץ דרושים חוב' יו"ד סי' כ"א בקונ' אמרי שפר: לב) ראונו רש"י מה בין בני ועי' ברכות ד"ו ע"ב, ובפני יהושע שם תמה שהרי בפ' מבואר שקרא ראונו כי ראה ה' בעניי, ונהי דלא סגי לי לר"א בטעמא דקרא לחוד שאין משמעות ראה בפניי נרמז יפה בשם ראונו כמ"ש המהרש"א, ק' להיפך על הקרא פיון שאין זה עיקר שם אלא כר"א, ושמעתי שלאהלא רצתה לגלות שקראו ראונו משום מה בין בני כו' שהוא מעין נבואה שעתידה רחל לילד בן דא"כ הי' נהפך לב בטלה עלי' ולאהב גם רחל לכן העלימה זה ואמרה שקראה ראונו כי ראה ה' בעניי ופח"ח, וכד הוינא טליא הו"א שב' הטעמים אחד הם שמה שאמרה כי ראה ה' בעניי כי עתה יאהבני אישי, עיקר אהבה אינה תלוי במה שילדה דאפשר שתלד רחל אח"כ עוד יותר בנים.

ורק מ"ש עתה יאהבני מצד מה שקראה ראונו מה בין בני כו' ורמזה ליעקב שבאמת הוא גדול מעשו. ולפי"ז מתחלה הי' לאה ראוני ליעקב ורחל לעשו, שבשביל כך הי' עיניה רפות.

וא"כ ע"י קריאת שם יבין וישכיל יעקב שרימזה לו שעניי' רפות בשביל כך ויהפך לבו משנאה לאהבה עכ"ל, והגר"א מוילנא ז"ל אמר דע"פ חוקי הלשון להקדים הסבה ואח"כ המכונן כמ"ש (וירא כ"ב) יען אשר עשית את הדבר הזה כי ברוך אברכה.

וכן בכל השבטים כ' תחלה הטעם שמע ה' פי שנואה אנכי ותקרא שמעון וכו', והי' ק' לחז"ל מדוע בראובן נשתנה וכ' תחלה שמו ראובן ואח"כ הספה, וע"כ פי גם בלעדו הטעם פי ראה ה' בעניי הי' ראוי לקרותו ראובן ורמזו מה בין בני כו'.

ועי' בס' מור וקציעה. ובנח"ק ונדברי שאול בזה: ובהגהות מהר"צ חיות ברכות כ' שמצינו בתורה עצמה ב' טעמים כמו יוסף ה' לי בן אחר וגם אסף אלקים את חרפת, וכן ביששכר רמזה פי שחר שכרתיך וגם נתן לי אלקים שכרי על אשר נתתי שפחתי לאישי, וכן בזבולון והותר ג"כ לחז"ל לדרוש עוד טעם, ומצינו ג"כ בב"ר פס"ז ניגד לרבקה.

ר' חגי אמהות נבואות הי' וכוונת ברוה"ק על העתיד להיות בסוף. ובס' עיון יעקב כ' אע"ג דראובן נולד קודם יהודה והש"ס מהפך ודרש ע"ש שקראו יהודה תחלה, נר' שק' פיון שחשבינו זאת ללאה לזכות על שהודית הי' לה לקרא לבן הראשון יהודה להודות שזכתה לילד בן הראשין שיהי' בכור ויהי' לו כהונה ומלכות, לכן קאמר ר"א אמרה מה בין בני כו' א"כ ידעה ברוה"ק שלא יהי' בכור מתנה, ואע"ג דהפסוק מפרש טעם אחר מ"מ מדייק מדשינה גבי ראובן שמו תחלה לכן אמר שיש עוד טעם שלא רצתה לאה לאמר דהיינו מה בין כו' ולא רצתה לגלותו ליעקב שאם יודע לו שתוליד רחל יוסף, ויטול הבכורה מראובן יאהב רחל ביותר, וז"ש פי אמרה ראה ה' בעניי כלו' טעם זה אמרה ליעקב אבל טעם שני לא אמרה ליעקב עש"ה: ועשו"ת חתם סופר אה"ע ח"א סי' ו' שהשיב מ"ש לתי' מהרש"א יבמות ל"ד דלאה לא נתעברה מביאה ראשונה שיעקב כבש מעינו.

א"ש קו' מג"א של"ה ראובן מבני תמורה שאפשר שביאה ב' הי' בלילה אחרת, ובפרט שיעקב שמר התורה ופירש מחמת דם בתולים. ולא בא אלי' עד אחר טהרתה עכ"ד, הנה מהרש"א לא כ' בן לקושטא דמלתא שהרי תוס' כ' ביבמות ע"ו שמיעכה באצבעו ולא בן כ' רק שהש"ס לא הו"מ להקשות מלאה.

ומ"ש שפי' מחמת דם בתולים ליתא לפמ"ש הראשונים שקטנות הי' האחיות ולכן קבל קידושין וא"כ זמנה עד שתחיה המפה ול"צ לפרוש. גם מה שתי' קי' מג"א ליתא דא"כ תקשי דה"נ בני שנואה אע"כ בלילה א' נתעברה קודם שהפיר בה: והנה ק' דמ"ט נקרא ראובן פי ראה ה' ושמעון פי שמע ה' מה נשתנה מראי' לשמיעה וי"ל דמתחלה שנואה ופירש ממנה שלא לשמש עם השנואה עד שהפיר עובר חזר לאהבה וכמ"ש רמב"ן, אף בנ"א הי' מלעיזים שהיא שנואה שלא האמינו שיעקב דר עמה פד שנתעברה משמעון אז הוברר שאינה שונאה שלולי בן ל"ה דר עמה, וא"ש בתחלה אמרה ראה ה' בעניי זה פרישת ד"א ע"כ נתן לה הריון בלילה א' ומאז לא שנואה עוד ולא ראה ה' דבר, אף שמע בנ"א מדברים מזירות בלבנה ששנואה היא זו, ויען פי שמע ה' פי שנואה אנכי ע"כ נתן לי בן שני לברר לכל פי אהובה היא, ועי' בס' אמת ליעקב לאא"ז הגאון מליסא ו"ל בברכות ד"ז מ"ש בזה דבר יקר.

ומהאריכות לא העתקתי. וע"ע שם בס' סמיכות חכמים בזה: לד) לוי.

ערש"י ועי' חתם סופר חולין דכ"ד מ"ש בדברי', ובמב"ן דלויים לא נתרבו דלא הי' בגזירת פאשר יענו כו'. ועי' לנית חן וס' זפרון יצחק, וע"ע באוה"ח פי גם ביציאתה

מעוה"ז לא תפָּרד מִמֶּנּוּ לְהִיטֵה בַת זוגו וכו', ע"י בס' מעמי המנהגים ח"ג דצ"ב שְׁהִיבא מעבֵּר יב"ק וזה"ק בְּרֵאשִׁית דְּבַעוֹלָם הָאָמַת יֵשׁ לְהָאִישׁ שְׂיִיכוֹת עִם אִשְׁתּוֹ הֶרְאִישׁוֹנָה, וע"ע בְּאַגְדַּת שְׁמוּאֵל עַל שְׁמוּאֵל ב' (א' כ"ו) בְּפִרְשֵׁה כ"ה בְּפִסּוּק נִפְלְאוֹת אֶהְבֵּתָה כו' אַבִּיגַיִל בַּעוֹה"ז וּמִיכָל לַעוֹה"ב, וע"ש בְּרַד"ק.

וְרַלְב"ג וּבִהְגֵּהוֹת הֶרַד"ל שֵׁם: לַה) הַפְּעַם אוֹדָה אֶת ה'. בְּבִרְכוֹת ד"ז ע"ב מִיּוֹם שֶׁבָּרָא ה' הָעוֹלָם ל"ה אָדָם שֶׁהוֹדָה לַה' עַד שֶׁבָּאָה לָאָה, וְתָמוּ וְכִי אָדָם נִחְאֲבְרָהֶם יִצְחָק יִעֲקֹב שְׂתִיקֵנוּ כָּל הַתְּפִילוֹת לֹא הוֹדוּ לַה'.

וְרֵאשִׁיתִי בְּשֵׁם הַגָּאוֹן בַּעַל סִיב גִּיטִין ו"ל דְּהַחֲזִיק בֵּין שִׁבְחָה לְהוֹדָאָה, שִׁבְחָה הוּא עַל שֶׁאָדָם מְשַׁבַּח פְּעוֹלַת טוֹבָתוֹ שֶׁעָשָׂה לַעוֹלָם, אָבָל אִם הָאָדָם הִי סוֹבֵר דְּדַבֵּר זֶה הוּא לְרַעְתּוֹ וְאִם"פ רָאָה שֶׁנִּצְמַח מִזֶּה טוֹבָה אֲזַי שְׂיִיף לְשׁוֹן הוֹדָאָה כְּמוֹ מוֹדָה בְּמִקְצַת שְׁפוֹבֵר שֶׁזֶה שֶׁסֹּבֵר דְּלַרְעָה הוּא וּבְאָמַת הוּא טוֹבָה, וְזֶה וְדָאִי דְּאֲבוֹת נִתְּנוּ שִׁבְחָה לַה' אָבָל לֹא מְצִינוּ שֶׁנִּתְּנוּ הוֹדָאָה עַל דְּבָר שֶׁסֹּבְרוּ שֶׁהוּא רָעָה וְנִהְפָּה לְטוֹבָה, אוֹלָם לָאָה הִי שְׁנוּאָה וְסִבְרָה שְׂזִאת לְרַעְתָּה.

וּכְשֶׁרָאָתָה שְׁעִי"ז שֶׁהִי שְׁנוּאָה זָכַתָּה שְׂיִצְאוּ מִמֶּנָּה רֹב שִׁבְטִים וְהִי לְטוֹבָה אֲמָרָה הַפְּעַם אוֹדָה אֶת ה': לַא) א) הִבָּה לִי בָּנִים וְאִם אֵין מֵתָה אֲנִכִי. בַּס' יָפָה לְקַץ כ' ע"פ גַּמ' קִידוּשִׁין ל' ע"ב אִם פָּגַע בָּךְ מִגְּנוּל מְשִׁכְהוּ לְבִיהֶמ"ד, וְא"ל וּקְרָא ק"ש, כו' וְא"ל יִזְכּוֹר לּוֹ יוֹם הַמִּיתָה.

וְאִחֻז"ל הִנֵּי גָשִׁי בְּמָה קָא זְכִינָן בְּאֲמַטוּי בְּנִינִי לְבִי בְּנִישְׁתָּא, וְכ' בֵּיעַ"ד דְּרוּשׁ א' דר"ל בְּמָה מְנַצְחִין לִיצֵה"ר פִּינּוֹן דְּהֵן פְּטוּרִין מִתּוֹרָה וּק"ש דְּהֵנִי מ"ע שֶׁהוּז"ג, אָף בְּזִכּוֹת שְׁמַגְדִּלִין בְּנִינֵהוּן לְתוֹרָה יֵשׁ לָהֶם פֶּחַ הַתּוֹרָה לְנִצָּחַת הִיצֵה"ר ע"ש, וְז"ש רַחֵל הִבָּה לִי.

בָּנִים, וְאֲזִי אֲגַדְלֵם לְתוֹרָה וְאוֹכֵל לְנִצָּחַת הִיצֵה"ר בְּתוֹרָה. וְאִם לָאוּ אֵין לִי תִּקְנָה לְנִצָּחַת הִיצֵה"ר רַק בְּזֶה שְׁמֵתָה אֲנִכִי לְהַזְכִּיר תְּמִיד יוֹם הַמִּיתָה ע"ש: וְאִחֻזִּי הֶרַה"ג ר' שְׁלֵמָה זָאֵב נ"י אָמַר עַפ"ד רַמְבַּ"ן תּוֹלְדוֹת (כ"ו ה') דְּאֲבוֹת קִיָּמוּ הַתּוֹרָה רַק בְּא"י.

לְכוּ הַיּוֹצֵרָה רַחֵל לְמוֹת בְּדֶרֶךְ מְשׁוּם אִיסוּר ב' אֲחִיוֹת, וּמִהֶרָאוּי שֶׁהִשְׁנִי' שְׁנִשְׂאָ בְּאִיסוּר תְּמוֹת בְּחו"ל, אָבָל פִּינּוֹן שֶׁרַחֵל הִי עֲקָרָה, וְאִי בְּמִשְׁנָה רִישׁ יְבָמוֹת דְּקִידוּשִׁי אֵינְלוֹנִית הֵם קִידוּשִׁי טְעִית נִמְצָא שְׁלָאָה הִי הֶרְאִישׁוֹנָה.

וְז"ש וְתִקְנָא רַחֵל בְּאֲחֻתָּהּ. בְּשִׁבִיל שֶׁהִיא אֲחֻתָּהּ, וְתִאֲמַר הִבָּה לִי בָּנִים וְאִנִּי נִתְקַדְּשִׁיתִי תִתְּלָה, וְרֵאוּנִי לָאָה שְׁתִּמּוֹת בְּחו"ל, וְאִם אֵין.

רַק שְׂאֲשָׂאָר עֲקָרָה וּקִידוּשִׁין שְׁלִי הִי בְּטַעוֹת. וְרֵאוּנֵהּ הִיא לָאָה א"כ מֵתָה אֲנִכִי.

וְהָא שְׁבָאָמַת מֵתָה רַחֵל בְּחו"ל. יֵשׁ מְדַרְשִׁים הֶרְבֵּה כְּדִי שֶׁהַתְּפִלָּה עַל בְּנִי, אוּ מְשׁוּם שְׁמִכְרָה שְׁכִיבְתָה לִילָה אַחַת, אָבָל רַחֵל סִבְרָה פְּנ"ל: וּבִיד"מ עַל מַד"ר פַּע"א כ' עַל מ"ש רַש"י כָּאֵן דְּאֲמָרָה אֵלוּלִי שֶׁצְדָקָה מְמַנִּי לֹא זָכַתָּה לְבָנִים וּק' הָא בְּנֵי חֲזִי וּמְזוֹנָא לָאוּ בְּזִכּוֹתָא תְּלִי' אֵלָא בְּמִזְלָא (בְּמו"ק כ"ח א') וִי"ל לַח"ש בְּמִדְרַשׁ לְקַמְן שְׁד' מִינִים שְׁבִלּוּב נִגְדַּד ד' אֲמָהוֹת מָה הִדַּס עָלָיו חוֹפִין אֶת עֲצוֹ פֶּן לָאָה חֲפוּפָה בְּבָנִים, וּמָה עֲרָבָה יְבִשָּׁה לְפָנֵי ג' מִינִים פֶּן רַחֵל מֵתָה לְפָנֵי אֲחֻתָּהּ, וְא"כ רַחֵל שֶׁסִּבְרָה שֶׁהִיא נִגְדַּד הִדַּס א"כ רֵאוּנִי לְצִאתָא

ממנה רוב הבנים, אמרה הבה לי בנים שהיא פנגד הדם והדס נמשל לצדיק כמ"ש במד"ר
אמור ולכן קנאתה ואמרה אלולי שהי צדקת פי הואיל והיא נגד ההדס, ואמרה ואם אין
פי שאם אין אני נגד ההדס א"כ מוכרחת אנכי למות קודם אחותי: ובקונך דרושים ח"א
פרק ב' סי' ל"א הובא בשם הגה"צ מסאקאלוב שליט"א שהק' מדוע חרה אף יעקב
באמרו התחת אלקים אנכי, הלא אין אדם נתפס על צערו, וגם על רחל הכי לא ידעה כי
בנים מאת ה' הוא, וי"ל דעל נשואי ב' אחיות כ' הרמב"ן תולדות (כ"ו ה') דאבות שמרו
התורה רק בא"י ועוד תי' שאיסור ב' אחיות איתא טעם בתורה לא תקא לצרור שלא
יהי צרות זל"ז, וכיון שרחל מסרה סימנים ללאה ל"ש גביי' סיג של לצרור, ג' תי'
בזה"ק כי עריות הם חדות גבוהות ואיסור אחיות ממדת החסד, וקין נשא אחותו כי עולם
חסד יבנה, ואסור לכל אדם דאסור להשתמש בשרביטו של מלך, ואבות הם סמל המדות,
ואי בע"ז דנ"ד ב' הרי שבא על אשת חברו בדין שלא תלד אלא עולם כמנהגו נוהג.

ואפשר דמשום זה היא אמהות עקרות מפני שצפוי לפניו ית' שיהי עליהן לעז. בשורה
מאבימלך נתעברה, ברבקה חשדו את אליעזר מפני שהי מוכת עץ, רחל ולאה הי' ב'
אחיות, וי"א שקידושי רחל קידושיין ולאה נשאה באיסור, וי"א כי שכר עבודה אינה
קידושיין שאין משתלמת אלא בסוף ונשואי רחל באיסור, ולכך הי' עקרות ונפקדו ע"י
גם, להורות שביאתן היתר הי', דאם הי' באיסור הי' מהדין שלא תלדנה, ואי"ל דעולם
כמנהגו נוהג.

דהרי כמנהג העולם ל"ה ראין להוליד דהי' עקרות, וז"ש נירא ה' כי שנואה לאה שראה
צערה שפוכרת שהיא השנואה בנשואי באיסור לכן ויפתח את רחמה בגס, ונתברר
שרחל האחרונה.

כי היא היתה מותרת גם באחרונה דל"ש אצלה הטעם של לצרור כמ"ש ל, וז"ש ותרא
רחל כי לא ילדה ותקנא כו', ובראותה פי נכנס קנאה בלבה הבינה פי גם היא בכלל
לצרור חששה פי מעתה אסורה ליעקב ע"כ אמרה שיתפלל עלי' שתלד ותסיר קנאתה
ואם אין הרי אסורה עלי' ותמות מצער ע"ש באריכות בדברים נכונים.

ובחוב' יו"ד סי' י"ג כ' שטענה הבה לי בנים לקיים מצות פ"ו ואם יזאין שאין אשה
מצוה על פו"ר, ממה אנכי ובעינא מרא לקבורה: (ב) התחת. רש"י את אומרת שאעשה
קאבא.

ע' שו"ת זכרון יצחק בשם אביו הג' בעל משנת חכמים דק' איך מנע יעקב לבקש רחמים,
ובפרט על רחל שהי' אהובה בעיניו, ותי' דעיקר התפלה לזרע לקיים מצות בוראו, ויעקב
פבר הי' לו בנים.

וידוע דעם פל שבת נולד תאומים, וכ"ש למ"ד דאף בב' זכרים קיים פו"ר לכן אמר אבא
ל"ה לו בנים ותפלתו לקיים מצוה, משא"כ אני פבר קיימתי פ"ו, ועליה אין מקום לתפלה
דאין אשה מצוה על פ"ו: (י) ותלד זלפה.

רש"י שהי' נערה ע' ס' זרע ברוך סוטה די"ב, והובא לקמן בפ' שמות (ב' א'): (יא) בא
גד. רש"י נולד מהול, עמ"ש בזה זקוני הגאון מלאסק ז"ל בשו"ת הרד"ד אה"ע סי' ט"ז:
(יד) וילך ראובן.

רש"י שעת הקציר הי' ולא פשט ידו בגזל להביא חטין ושעורין אלא דבר הפקר. ובסנהדרין צ"ט ב' כ' וז"ל לאחר שקצרו השדה שהפיל רשאיין ליכנס לתוף שדה חבריהן וסותר עצמו מכאן.

וכ"ה במ"ר דהי' מן המנפקר והרגישו המהרש"א ובאר שבע שם עש"ה. ובס' קהלת ישורון הק' דידוע דיעקב עבד רק עבור רחל.

ולאה באה ברמאות אביה. ולאה אמרה להיפך המעט קחתה כו' ועוד מה ענין לקיחת דודאים ללקיחת בעלה מה מדה פנגד מדה, ועוד מה לכן ישכב כו' וכי בלילה א' מסלקת מתלונתה וי"ל דקשה ברש"י שכ' להביא חטים ושעורים.

וכי מה ענין שעורים אצל קציר חטים וי"ל דאיתא במדרש פע"ב חז אמר יברוחין דהיגנו מיני בשמים, וח"א שעורים. ומסקנא דלמ"ד שעורים בימי קציר חטים בשדה הפקר הם לפי שפבר פלה קציר של שעורים ע"ש, לפי"ז כף הוא צחות לשון רש"י לא פשט ידו בגזל להביא חטים ושעורים פלומר משניהם, כי אם שעורים לבד שהוא דבר הפקר.

ואיתא במס' פאה א מ"ו. לעולם הוא נותן משום פאה ופטר ממעשר עד שימרח, ונותן משום הפקר ופטר ממעשרות עד שימרח, פי' רע"ב המפקיר תבואתו ובא אחר וזכה בו אין הזוכה ביה חייב במעשרות דכ' ובא הלוי אשר אין לו חלק ונחלה עמו יצא הפקר שידיד וידו שוין אבל המפקיר תבואתו לאחר המרוח אין ההפקר שהוא פטר ממעשר.

ואיתא במס' מעשרות פ"א מ"ב מאימתי חייבין במעשרות התאנים משיבחילו פי' בתיו"ט כשאוכל קבע אבל ארעי רשאי עדיין לאכול כו' וא"ש המעט קחתה את אישי פלומר וכי המעט שאמתן לה תוכל ליקח לאכול עם אישי שהמעט אינו אלא אכילת ארעי, אפי' את"ל שהי' הפקר לאחר מירווח וחיוב במעשר אעפ"כ אכילת ארעי מותר לאכול בלא מעשר.

אף אינו מספיק לשנים ולקחת גם דנדאי בני. בתחיל' נדאי אין רצונה ליקח הכל כדי לאכול אכילת קבע ולהוציא ממנו המעשרות שאין זו היא מן המדה.

אמרה רחל לכן ישכב כו' ויאכל בעלי אצלה אכילת קבע ממנו ותוציא המעשר מספק שמה הי' הפקר לאחר המירווח ואין ההפקר שהוא פטר ממעשר. ועי' בקובץ דרושים ח"א פרק ב' סי' ל"א מ"ש בזה דרוש יקר: שם דודאים רש"י שיגלי כו' וערמב"ן הביא משבת ד"ג האי פוסקא.

ועמ"ש מהרש"א סנהדרין דצ"ט ע"ב ובטור או"ח סי' רט"ז כתב בשם רש"י סימלק עשב שיש בו ג' שורות וכו'. ועב"י בשם רי"ו דסימלק הוא יסמון בל' ישמעאל, ונראה דלא הי' גורס ברש"י ברכות על סימלק יסמון מדהביא זה בשם רי"ו, וכ"כ שם בהגהות מהרלב"ח וא"כ יסיר בזה טענת הרא"ם וכן פל דברי המהרש"א וא"ש.

והנה גם בדברי חמודות פ' פיצד מברכין אות קי"ב הקשה על הש"ע דלא כ' פן דסימלק ישמין בשם רש"י. וכ"ה בברכ"י שם וכ' דאורחא דמרו דלא מיתי רק בשם מחבר היותר נעלם.

כמ"ש בכנה"ג יו"ד סי' קל"ב הגב"י אות כ"ה. ואח"כ כ' דבבככות הם הג"ה והקניסם
ברש"י כהמהרלב"ח והפר"ח בלקוטים הביא פרש"י בַּחֲנוּמֵשׁ וְלֹא הַזְפִּיר רִשְׁ"י שְׁבַשׁ"ס
נדברי הרא"ם ע"ש.

וע"ע בקובץ דרושים ח"ט סי' כ"ט מ"ש הגאבד"ק מאנקטוב שא ובמח"כ לא ראה פל
הג"ל: וע"ע בס' דברי יוסף בשם החת"ס שנה"ה בחודש סיון מזל תאומים ועפ"ם
משפחותם אז לצורת אדם ודודאים הם צורת אדם.

(וכ"כ במדרש תלפיות) והק' דהי' לו לחוש ללעבד ואסורים בהנאה ע"ש ונ"ל דלקאורה
יש לנו לדון להיתר מטעם חזקה דיש לו חזקת היתר פנין דספק אם נעבד או לא ואמר'
מפח חזקה דלא נעבד, ונבוא בזה למחלוקת ישינה אם השבטים הי' להם דין ב"נ או הי'
להם דין ישראל גמור אף להקל וכמ"ש בכר"ד דרוש א'.

והנה פבר פתב הפמ"ג ביו"ד סי' ס"ב דאחרי רבים להטות רק בישראל נאמרה ולא לב"נ
ול"מ בהם רוב. וכ"ש חזקה דל"מ ע"ש, ועמש"ל בפ' נח:ונ"ל לנישב קו' הג"ל דלא
צריכין פלל לחזקה עפ"מ ש הכרו"פ סי' ס"ג סק"ב בשם המל"מ דאבות שקיימו התורה
הי' אצלם רק כמצות דרבנן שקיימו פל מה שאמר אברהם ע"ש.

וא"כ בספק אזלינן לקולא כמו במצות דרבנן. וא"כ א"ש פנין דלא הוי רק ספק נעבד
אף דאדה"ר נצטוה על ע"ז היינו שלא לעבד כדילפינן בסנהדרין (נ"ו ב') אבל על איסור
הנאה לא נצטוה, וא"כ לא הי' אצלם רק איסור דרבנן ודינו להקל.

ועוד פתבתי בזה במק"א: טו) רש"י לפי שזלזלה כו' והוא מב"ר פע"ב. עי' פרשת דרכים
דרוש כ"ו דלפי אגדה זו נענשה בשביל חליפי דודאים.

עוד איתא במדרש לאה הפסידה דודאים ובכורה. ורחל נשתפרה דניטלה בכורה מראובן
ונתנה ליוסף ואע"פ שהי' בחלוו יצועי אביו, מ"מ צריך טעם למה ניתנה ליוסף ולא
לאחר ועי' ב"ב דקכ"ג, וי"ל דזכתה רחל בשביל שביקשה דודאים לפתות בעלה בהם
וכמ"ש רמב"ן שדודאים הי' לבשם יצועי יעקב פענן נפתי משפכי וזה לאהבתה להעמיד
ממנו זרע.

ומה שלא נקברה עמו מפני שהי' ב' אחיות ולא זכתה פי היא הראשונה. נמצא יש פלוגתא
בחליפי דודאים יש דורשים לשבת וי"ד לגנאי.

וזה הי' ויפוח יעקב עם יוסף. וכשהטריח ליוסף להוליכו לחברון ל"ה בלבו של יוסף
פלום על מה שלא עשה פן לאמו רחל לפי שסבר שאמו נענשה במה שזלזלה במשכב
הצדיק בחליפי דודאים, אבל עכשיו שנתן הבכורה ליוסף וע"כ שזכתה רחל בשביל
חליפי דודאים.

וחזרה הקו' על יעקב למה לא טרח עם רחל להוליכה לחברון, וע"ז השיב יעקב ואני
בבואי כו' פלומר מה שקברתי, עלי הדרה הי' מטעם אחר ע"פ הדבור וכו' עש"ה ובפ'
ויחי (מ"ח ז'): ובענן ב' אחיות עי' בהגהות יעב"ץ בש"ם ווילנא שבת נ"ה אהא ד' מתו
בעטיו ש"נ, צ"ב דבסוף פסחים משמע דאפי' ב' אחיות נחשב לחטא יעקב כ"ש עמרם
שנשא דודתו, ובישי ג"כ איתא במדרש הרהור חטא ועי' קידושין פ"א.

וְלִכְאוּרָה הוּא לְמַחְשָׁב טָפִי לְיוֹתָם בֵּן עֲוֹנֵיהוּ עֵי סוּפָה מ"ה ב'. וּבִזְהָרָה בְּרֵאשִׁית נ"ג א'
עַל יְהוֹשֻׁעַ וצ"ע.

וְעו"ק דכ' אֵין צְדִיק בְּאֶרֶץ וכו' וי"ל הֵינּוּ דְדִינִיק קָרָא וַתִּירָא. לִימָא אֲשֶׁר לֹא יַחְטָא וְלָמָּה
כ' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יַחְטָא אֲלֵא ה"פ וְדַאי אִיפָא טוֹבָא צְדִיקִים דְּלֹא חָטְאוּ, אִדּוּ מ"מ
בְּטוֹב שְׁעִשׂוּ לֹא נִמְלָטוּ מִחָטָא פְּעֻנִין יְשִׁי שְׁלֵא חָטָא כְּלוּם.

וְאִף בַּפ"א דְנִתְכַנְּוֵן לְבוֹא עַל שְׁפָחָתוֹ נִיצַל דְּלֹא חָטָא וְכָא עַל אֲשֶׁתּוֹ וְעֵשֶׂה טוֹב, הָרִי עכ"פ
מִצַּד הַמַּחְשָׁבָה יֵשׁ חָטָא בְּמַעֲשֵׂה הַטוֹב, וְכֵן בְּיַעֲקֹב וְעַמְרָם טוֹבִים הִי בְּוֹדַי כִּי לֹא נִזְהָרוּ
עַד דִּינִין, רַק שְׁלֵא נִמְלָטוּ מִבְּחִינַת חָטָא הָעֵתִיד אוֹ מִצַּד הַפְּוֹנָה פְּעֻנִין יַעֲקֹב שְׁנַתָּן עֵינֵו בְּיוֹפִי:
וְעֵי רַמְב"ן אַחֲרֵי (י"ח י"ח) שְׁהַקְשָׁה לָמָּה בְּשֶׁאֵר עֲרִיּוֹת נֶאֱסָרָה אִפִּי לְאַחַר מִיתָה וְכָאֲשֶׁה
אֵל אַחֲוֹתָה כ' ל"ת לְצָרוֹר עֲלֵי בְּחִי'.

אֲלֵא טַעַם ב' אַחֲוִית שְׁלֵא יְבוֹאוּ לְהַתְקַנְּאוֹת זב"ז וְרַק בְּחִי' שְׁיִיָּהּ קִנְיָה ע"ש. וְא"כ בְּרַחֵל
וְלֵאָה שְׁהִיוּ אוֹהֲבִים מְוֹתָר.

וְעֵי בְּמִדְרַשׁ תַּלְפִּיּוֹת. וּבִיפ"ת כ' דְּלֵאחַר שְׁנִימּוֹל אֲבָרְהָם נִבְדֵּל מִשְׁאָר ב"נ.

וְכִשְׁפָּא יַעֲקֹב הִי מְגִיירָן וְגַר נוֹשֵׂא אִפִּי אַחֲוֹתוֹ. עוֹד כ' דְּאִיתָא בְּמִדְרַשׁ דְּלֵאָה וְרַחֵל נוֹלְדוּ
לְלֶבֶן מִשְׁתֵּי נָשִׁים וְגַר אֵין בְּנָיו מִיִּוֹחָסִים רַק אַחַר הָאֵם וְא"כ אֵינָן אַחֲוִית כָּלָל.

עוֹד כ' שְׁלֵא יִקְטָרַג הַשְּׁטֵן שְׁיִסְבּוֹר שְׁאֵין דְּבָר טוֹב יוֹצֵא מִזֶּה וְכִבָּר פְּתַבְתִּי מִזֶּה לְעֵיל
בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת וְעֵי ג"כ לְעֵיל (ל' א') (וְכוּיִשָּׁב (ל"ח כ"א): טז) אֵלֵי תְּבֵא.

עֵי נְדָרִים כ' ע"ב כ"מ שְׁאֲשֶׁתּוֹ תוֹבַעְתּוֹ הוּא לְבָנִים שְׁאֲפִי בְּדוֹרוֹ שְׁל מִשֶׁה ל"ה וְיִלְיָף
מִפָּאָן ע"ש בְּר"ן. וְבַעֲרִיבִין ד"ק ע"ב וּבְרַא"ם וּבְמַהֲרָש"א וְלְעֵיל (כ"ט ט') בְּשֵׁם
הַאֲלִשִׁיף.

וְעֵי בְּתַרְגוּם יוֹנָתָן וְנִפְיָק חֲמָרָא דְיַעֲקֹב עֵי בְּהַפְּירוּשׁ, וְכ"ה בְּב"ר וְנִחֵי פצ"ט יִשְׁשַׁכֵּר
חֲמוֹר גָּרָם. דְּחַמּוֹרוֹ גָּרָם שְׁנוֹלְד יִשְׁשַׁכֵּר דְּהַלְוֵה לְאַהֲלָהּ, וְכ"ה בְּנִדְהָ דל"א א'.

וּבַעֲרוּף ע' חֲמָרָא, וּבִס' נְטָרִיקָן לְהַפְמ"ג קו ה' וּמַהֲאָרִיכוֹת לֹא הָעֵתִיקָתִי: כֵּא) וְאַחַר יִלְדָה
בַּת. עֲרַשׁ"י, וּבְמַהֲרָש"א בְּרַכּוֹת ד"ס.

בְּתַנְּחוּמָא כ' מְדַכְתֵּב בל' זָכָר וְלֹא כ' וְאַחֲרַת דְּרִישׁוֹ שְׁהֲרַתָּה זָכָר אֲלֵא שַׁע"י שְׁדָנָה כו'
וְנִרְמַז עַל יוֹסֵף, אֲבָל מ"מ ש' הָכָא לְאַחַר שְׁדָנָה לָאָה כו' לֹא מִשְׁמַע דְּנִתְכַנְּוֵן לְתַנְּחוּמָא,
אֲלֵא ה"פ מַה וְאַחַר דְּבָכָל לִידוֹת לֹא כ' וְאַחַר אֲלֵא נִתְהַר וְע"כ לְאַחַר שְׁדָנָה כו' וְלִזְהָ לֹא
הוֹנְכָר טַעַם לְקַרִּיאת שֵׁם כְּמוֹ בְּשֶׁאֵר בְּנִים שְׁאֲחַר שְׁיִלְדָה בַּת הוּא טַעַם לְקַרִּיאת שְׁמָה
דִּינָה.

וְע"ע בְּמִדְרַשׁ תַּלְפִּיּוֹת עֲנָף דִּינָה מְזֵה: וְאַחֲרֵי הָרַב ר' שְׁלֵמָה וְאַב נ"י אָמַר דְּק' אִיָּהּ שְׁיַחֲרַר
יַעֲקֹב לְבַלְהָה וְזוֹלְפָה, הָא עוֹבֵר בְּעֵשֶׂה, וְצ"ל כַּמ"ש תוֹס' גִּיטִין מ"א ב' שְׁמִצּוֹת פו"ר דּוֹחָה
לְהַעֲשֶׂה לְעוֹלָם בְּהֵם תַּעֲבֹדוּ, וְקִי"ל מִצְּוֹת פ"ו בֵּן וּבַת בִּיבְמוֹת ס"א, לְכֵן פִּינּוֹן שְׁעַד דִּינִין
לֹא הִי לוֹ בַּת הִי רִשְׁאֵי לְשַׁחֲרָרָם לְקִיָּים פ"ו, וְז"ש וְאַחַר יִלְדָה בַּת, אֲבָל אִם הִי לָאָה
יִוֹלְדָת דִּינָה מְקוֹדָם הִי אֲסוּר לְשַׁחֲרָרָם וְלִנְשָׂאָם: וּבִתִּיב"ע וְאִיחֲלַפִּי עוֹבְרִי' בְּמַעֲיִיָּהוּ וְנִהָה
יְהִיב יוֹסֵף בְּמַעֲי' דְּרַחֵל וְדִינָה בְּמַעֲי' דְּלֵאָה (וְעֵי וְיִשְׁלַח ל"ג ז'), וּבִס' לְוִיָּת חוֹן כְּתַב דִּיל"ד

למה הנכפל הנם דינה במעיי דלאה ל"ה צריה רק ליתן יוסף בחטי דרחל ודינה הי' לו לתאומים שנולדה תאומים עם כל שבטו וליתן ללאה בת בפ"ע, וי"ל דאיתא בהמפלת (ל"א).

(נהביאו רש"י בפ' ויגש (מ"ו ט"ו) אלה בני לאה ואת דינה בתו תלה זכרים בלאה ונקבות בייעקב לומר אשה מזרעת תחלה יולדת זכר כו' הרי דתליא נקבות באבי לפי שפאה מזרעו, א"כ יוסף בתחלת יצירתו מלאה ומזרע שלה הי' ראוי לתלות בלאה יותר מברחל, דכן תולין הנקבה באבי יותר מבאמה משום שהיא באה מזרע אב, לכן הוצרכו ה' להחליף עוברי שניהם דהשתא מיהת הנקבה של רחל כי יתיב במעיי דלאה קמה ברשות לאה.

דאין לתלותה ברחל דהא איש מזריע תחלה בנקבה, וכיון דקמה דינה ברשות לאה זכתה נמי רחל ביוסף פדיו חליפין, ובפ' ויגרא (כ' י"ב) אמנם אחותי בת אבי היא פרש"י דאחותו מן אב מותרת לב"נ, וא"כ איך נשא שמעון דינה דהיא אחותו מאב ואם, ולתיב"ע דל"ה אחותו רק מאב.

ועפי"ז י"ל הפי' שאמרה רחל אסף ה' לי את חרפתי, היינו בפני העולם שפלים סוכרים שאני ילדתי בן זכר, אבל באמת יוסף לא הי' מהריון שלי רק משל לאה אבל מי יתן ניוסף לי ה' בן אחר לי דייקא, בן שיהי' נוצר מהריון שלי: שם בראב"ע זבולון עם דינה הי' תאומים, עי' יערות דבש ח"א דרוש ב' הביא מד' הי' אשתו מעופרת ואמר יה"ר שתלד אשתי זכר תפלת שוא, ר' ינאי אמר ביושבת על המשבר אבל קודם מועיל תפלה, והק' הא כ' ואחר ילדה בת, ותי' דעיקר ברייתה זכר הי' ומתפלתה של רחל נעשה נקבה, ותמוה מה קו' דהא לפני ישיבת משבר להמר' מועיל תפלה, ואם הקו' קושיא מה משני עיקר ברייתה זכר הא זה עיקר הקו' דהי' זכר ונשתנה לנקבה, עו"ק דמתפלתה של רחל כו' ומגמ' משמע דלאה דנה בעצמה, וי"ל דלאה דנה לאחר שהי' לה ו' בנים וחסבה שתהי' לרחל לכה"פ ב' בנים פשפחות וא"כ ע"כ דהי' לה זבולון, ולראב"ע דזבולון ודינה תאומים וא"כ ע"כ לא התפללה לאה רק בלידת זבולון דהוא בן הששי ואז יושבת על המשבר ואיך הי' אפשר להפך דינה לנקבה, ומשני לא כן הול דמתפלתה של לאה רק מתפלתה של רחל וזה הי' מתפללת תמיד, והי' ידע שזבולון במעי לאי הפך דינה לבת, וע"ש שכ' טעם למה הי' בזבולו תאומים, דעיקר זבולון שיחזיק תורה אבל פשיהי' ת"ח נסמך על מתנות קצין וחייו תלויים לו מנגד ועיקר החזקת תורה להשיא בתו לת"ח ולא יאכל הת"ח נהמא דכסופא וגם הוא יתן בעין יפה כ הלא זרעו הוא ולכה בזבולון נוצר עמו נקבה להורות פי נקבה שזכרו ובזה יזכה לשלימות ע"ב פי דבריו מתוקים מדבש: כב) רש"י הוא שיסד הפייט האדמון פכט כו' וברא"ם, ועי' כנה"ג או"ח מה שנתקשה ברא"ם בל' חלה אי הוא לשון לידה או ל' תפלה, והוא ביוצר ר"ה שחרית יום א' ד"ה אבן חוג, ועשו"ת תשובה מאהבה בקונטרס על הפיוטים אות י"א אריכות בזה: כג) אסף ערש"י ותיב"ע ור' בחיי, ובספר נטרין מהפמ"ג קו י"ב, הא דכ' נתקרא יוסף לאמר יסף ה' לי בן אחר הראשון מלא וי"ו ושני חסר.

ובתיב"ע היכדין יהושע ברי' דיוסף כו' ית חסודא דמצראי למגזר יתהון, והוא פלא, וי"ל
דהי' ק"ל איך קראה ליוסף יוסף ה' בנמיין דדרה שקורין לאדם בשם העצם שלו לא
בשביל בנה האחר.

גם מלת אחר צ"ע הול"ל יוסף ה' לי עוד בן, והנה פחדה שלא תעלה בגורל עשו וחרפה
לתת בנותיו לאיש אשר ערלה לו כמ"ש בני יעקב לשכם, וערמב"ן יוסף בן אחר הינצא
מחלציו של יוסף הוא יהושע בן נון הפלול ביוסף ויגזור וימול בני' להסיר חרפת ערלה
"בן אחר" מאוחר בזמן יציאת מצרים יהושע ע"ש אריכות מזה: שם רש"י מי שיש לו
בן תולה כו', עי' בפמ"ג או"ח סי' תק"ס במ"ז סק"ד בשם א"ר בטעם שבירת קדירה
בתנאים כדי להבהיל שלא יהי' השמחה במלוואה ולזכור בחורבן, וכתב שם לשפור תחת
החופה כוס שלם ואין בזה משום בל תשחית כיון שעושין לרמז מוסר למען יתנו לב
משא"כ בתנאים שעושין להבהיל ולמעט השמחה ראוי ליקח קדירה שבורה חרם לשפור
ע"ש, ולפמ"ש המדרש ורש"י פאן גם בתנאים הוא לרמז מוסר חי שבר כלי בנה כו'
דאין אשה אלא לבנים, ועי' רמ"א יו"ד סי' קע"ח מר"ן פ"ק דע"ז בטעם דשורפין על
מלכים, ובתוס' ע"ז י"א ואין משום בל תשחית, וע"ע בשו"ת אורחין תליתאה סי' נ"ב
לעגן שנוהגין בהילולא דרשב"י בל"ג בעומר לשורף בגדים יקרים, ועי' במשנה מדות
פ"א רשות הי' לו לשורף בגדו, וע"ש בתפארת ישראל דהא איפא בל תשחית, ובס'
אגרא דבי הלולא בסופו מ"ש בזה ובשם הבעש"ט ז"ל איתא בשעת התנאים שוכרים
כ"ח פי א"א לקרוע התנאים ככלי חרס אחר שגשבר אין לו תקנה ובחופה פלי זכוכית
דיכול לפטרה בגט דוגמת כ"ז שאע"פ שגשבר יש לו תקנה, ועי' בס' מרום הרי"מ
מהרה"צ מגאסטאגין ז"ל מ"ש בזה: ועי' צל"ח ברכות כ' הטעם לשבירת כלי זכוכית
רמז שאדם דוחה לכ"ז שיצירתו מעפר וכששבר יש לו תקנה, גם אדם פי גשבר ע"י
חטאיו יש לו תקנה בתשובה, וגם אין לו טהרה במקנה פן האדם אם נטמא בעונותיו אין
לו שום טהרה רק שבירת רוחו כמ"ש לב גשבר ונדכה אלקים לא תבזה.

גם י"ל כמו שכ"ז פלי חשוב ועיקר יצירתו מעפר פן האדם נוצר מעפר. וכמו שכ"ז יש
לו תקנה להיות חוזר ונעשה פלי פן בנ"א בתחית המתים.

וע"פ בשו"ת חתם סופר יו"ד סי' רל"ג מעגן הלולא דרשב"י בל"ג בעומר בצפת
ובשו"ת שם אריה או"ח סי' י"ד עש"ה. ועי' מה שכתבתי בזה בפ' בראשית (ג' כ"א):
(ז) ויברכני ה' בגלגלה.

עי' מהרש"א ברכות ח"ב א'. תיקף לת"ח ברכה שנ' ויברכני כו' רש"י בחומש פי' שע"י
בא לי ברכה כו'.

ערא"ם ומכאן לא משמע פן אלא על צאנו שהי' מעט ונתרבה אמר שנתברך תיקף מיד
בביאתו קדמפורש פי מעט אשר הי' לפני ויפרוץ לרוב וכו' ופי' ראב"ע שנתברכה משעה
שראה רגלי בביתו.

ודומה ויברך ה' את בית המצרי שתיקף הי' ברכה ע"ש. ועי' בלנית חן הא דלא פירש
דהברכה בעשירות רק ברכה בבנים.

י"ל דְּזָה הִיא אֶפְשָׁר לְלָבֵן לְתֵלוֹת בְּמִזְל בְּנָיו כַּמ"ש בַּפַּג"ה בֵּית תִּינוּק וְאִשָּׁה אַע"פ שְׂאִין נַחֲשׁ יֵשׁ סִימָן, לָכֵן פֶּרֶשׁ"י דְּהוּא גּוֹפֵי' שְׂיֵהֵי' לוֹ בָּנִים זֶה עֲצָמוֹ הִיא סִימָן שְׁנֵתְבָרָה בְּגִלְלוֹ: (לב) שֶׁה חוּם בְּכַבְשִׁים.

רש"י אֵיתָן שְׂיֵלְדוֹ מִפְּאֵן וְלֵהָבָא. עֵי כַת"א הָא דְּבִיקֶשׁ רַק עַל הַנּוֹלָדִים וְלֹא בִיקֶשׁ שְׂלִישׁ אוֹ עֲשִׂירִית כְּדָרְהָ מִקְּבֵלֵי צֶאֱן י"ל מִשׁוּם דְּיַעֲקֹב אָמַר עֲשֹׂר אֲעִשְׂרֶנּוּ לָךְ וּבְכֹרוֹת נ"ו לִוְקַח פְּטוֹר מִמַּעֲשֹׂר בְּהֵמָה, א"ר לִקַּח י' עֹבְרִין בְּמַעֲשֵׂי אֲמֵן חֲזִיבִין בְּמַעֲשֹׂר א"ק כֵּן תַּעֲשֶׂה בְּשַׁעַת עֲשִׂינָי מִיַּעוֹט הַכ' פֶּרֶשׁ"י וּבְמַעֲשֵׂי אֲמֵן לְאוֹ שַׁעַת עֲשִׂינָי הוּא שְׂאִין רְאוּנוֹ לְהַתְּפַשֵּׁר.

וְדוֹרוֹת רֵאשׁוֹנִים הִיא מְכַנְּסִים פִּירוֹתֵיהֶם דְּרָה שְׂפָרִים כְּדִי לְחַיֵּיב בְּמַעֲשֹׂר. וּבב"מ מוֹכַח דְּכָל מַה שְׂפָנְעַל לִוְקַח בְּשִׁכְרוֹ הָיָה לְקוֹחַ, וְזֶה כְּפִנּוֹת יַעֲקֹב שֶׁלֹּא בִיקֶשׁ לִיתָן לוֹ שְׂלִישׁ כִּינּוֹן שֶׁהִיא בְּיַד לָבֵן רְשׁוֹת שְׂיֵתָן לוֹ אִיזָה שְׂיִרְצָה וְלֹא נִקְנָה לוֹ בְּמַעֲשֵׂי אֲמֵן הָיָה כְּלִקוּחַ וּפְטוֹר מִמַּעֲשֹׂר.

וְלָכֵן אָמַר שְׂיֵתָן הָעֹבְרִים וְנִקְנָה לוֹ בְּמַעֲשֵׂי אֲמֵן וְהָיָה כְּלִוְקַח עֹבְרִין דְּחַיֵּיב בְּמַעֲשֹׂר. וּבס' מְשֻׁנָּת חֲכָמִים קִוְנָטְרַס מַעֲלַת הַמַּדּוֹת דְּקל"ו כ' דָּאֵם יִתְנָה בְּמַחְצָה שְׂלִישׁ וּרְבִיעֵ א"כ יֵהִי שְׁתֵּתָהּ וּפְטוֹר מִמַּעֲשֹׂר.

עֵי"ל דְּאִיתָא בַּהַג"א וּפְסָקוֹ הַפּוֹס' דְּבִהַקְנָאָת בְּכוֹר ל"מ רַק הַקְנָה בְּהֵמָה לְעֹבְרָה דַּאל"כ הָיָה דְּשִׁלְב"ל. וְעַל דְּבָר שְׂאִינוֹ קָצוּב ל"מ קִנְיָן עֵי חו"מ ס' קל"א.

ר"ז וּרל"ב. לָכֵן אִם יִשְׁעַבְדַּד לוֹ לְפִי מְסַפֵּר הַצֶּאֱן ל"מ דְּהָיָה אִינוֹ קָצוּב וְלֵהֲרַבּוֹת עָלָיו מִן־הַר בֵּין אִם יֵהִי רַב אוֹ מְעַט לֹא רִצָּה לָכֵן הִמְצִיא עֲצָה כָּל שֶׁה כו' וְיֵהֵי' לוֹ זְכוּת בְּכָל הַצֶּאֱן וְיֵהֵי' יָכוֹל לְקַיֵּים מַצּוֹת מַעֲשֹׂר: שֵׁם וְכָל שֶׁה חוּם.

פֶּרֶשׁ"י דְּאָדוּם. וְרַמְבַּ"ן הוֹסִיף דְּמַגְזֵרֵת אוֹר הַחֲמָה שְׂדוּמָה לְשִׁמְשׁ שְׂיֵתָאָדָם קָצָת, עֵי ס' מִינֵי תַרְגוּמָא דְּהִבִּיא רַאִי מַב"ב פ"ד א' הִיא שְׂמִשָּׁא סְוּמְקָתָא הוּא תַדַּע וְכו'.

וְכ' רַשְׁבַּ"ם ש"מ שְׂחַמְתִּית אֲדָנְיָה וְע"ש חֲמָה שְׂהִיא אֲדָנְיָה קָרִי לְחִיטִין אֲדָנְיָה שְׂחַמְתִּית עַכ"ל וְעֵי בְּאוּרֵי מַהֲרָא"י לְהַתְּה"ד דְּבִיָּאָר עֲנִין הַמְּקִלוֹת דְּאִיָּה צְדִיק כְּיַעֲקֹב יַעֲשֶׂה רַמְאֹת וִי"ל דְּכַדִּין עֲשֶׂה שְׂהַתְּנָאִי בְּתַחֲלָה הִיא שְׂכָל צֶאֱן שְׂיֵהֵי' בּוֹ אַחַת מִן הַסִּימָנִים הַלָּלוֹ אוֹ נְקוּד אוֹ טְלוּא אוֹ חוּם וּנְקוּדִים, וּבְרוּדִים בְּכָלֵל אֵלּוֹ הַסִּימָנִים הִיא כְּדַמּוּכְחֵי קֶרְאִי וּרְאִי' דְּחַד סִימָן הִיא הַתְּנָאִי כַּדכ' וְכָל שֶׁה חוּם בְּכַבְשִׁים מְדַהֲאִי לְחוּד אִינְיָה נְמִי לְחוּד, וְנִתְּנִירָא יַעֲקֹב מְטַעֲנַת רַמְאֹת שְׂיֵאֲמַר שְׂכּוֹלָם צְרִיכִים לְהִיּוֹת נְקוּד וְטְלוּא וְחוּם וְלֹא יֵהִי פִירוּשׁוֹ אוֹ זֶה אוֹ זֶה כְּמוֹ חֲלִץ וְעֲשֶׂה מְאָמַר.

וְלִכְהָ פְּצַע הַמְּקִלוֹת וְעֲשֶׂה בְּהֵן רַק ב' סִימָנִים וַא"כ כָּל הַצֶּאֱן שְׂיֵלְדוֹ בַּג' סִימָנִים וְדַאי שְׂלוֹ הִיא מְדִינָא דְּסִימָן א' מַעֲצָמוֹ בָּא, וְלְפִי הִינּוּשָׁר הִיא הַתְּנָאִי רַק סִימָן א'. וְכֵן כְּשִׁנּוֹתָן פְּנֵי הַצֶּאֱן לְנוֹכַח הַצֶּאֱן כְּפֶה סִימָן א' וְקֶרָא מְסִיעֵנִי וְיִתָּן פְּנֵי הַצֶּאֱן אֶל פְּקוּד וְכָל חוּם בְּצֶאֱן לָבֵן וְאֵלּוֹ סִימָן שְׂלִישִׁי לֹא כ' כָּאֵן עַכ"ל, וְעֵי בַבְּעָה"ת עַה"ת: וּבְשׁו"ת מְהַר"ם פְּדוּוּאָה סוּס"י ס"א וְז"ל ע"ד פְּשֵׁט חַה"ר אֶסְרֵלִין בְּמַקְלוֹת כו' פְּשֵׁט הָרַב אִינָם בְּיַדִּי.

וּמַעֲתָה יִקְשָׁה לְמַעֲלָתָהּ מְדוּעַ לֹא שֵׁם הַמְּקִלוֹת בְּעֲטוּפִים מְאַחַר כִּי בְּדִין הִיא שְׂלוֹ. נְלַע"ד שְׂפִי הָרַב הַפְּסוּק וְשֶׁה מְקוּשָׁרִים הֵיּוֹת שְׂתַאֲנוּתָם הֵיּתָה מְרוּבָה נְזַקְקוּ בְּהַתְּאֲסָפָם יַחַד

לשמות וְשֵׁם לַפְּנִיָּהֶם הַמְּקֻלוֹת, וְהַעֲטוּפִים ר"ל שְׁלֹא־נִזְקָקוּ אוֹ שְׁלֹא הִיא לָהֶם תְּאֻנָּה לֹא שֵׁם הַמְּקֻלוֹת לַפְּנִיָּהֶם, וְאִם אוֹלֵי אֶחָד כִּי הִתְעוֹרֵר תְּאֻנָּתָהּ נִזְקָקוּ שְׁלֹא בְּשַׁעַת שְׁתִּיזִיתֶם וַיַּעֲקֹב לֹא הִיא עוֹקֵב אַחֵר הַנוֹאֵף לְרֵאוֹת וְלִהְשָׁגִים תָּמִיד בְּנִזְקָקִין.

אוֹ אוֹלֵי לֹא הוֹעִילָה הַתְּחַבּוּלָה זֶה כִּי אִם בְּשַׁעַת שְׁתִּיזִיתֶם שְׁדָמוֹת מְקֻלוֹת הַקְּלִיפוֹת נִרְאָה לָהֶם בְּמֵיִם. בְּכֵן מִמֵּילָא עַל פְּרָחוֹ הִיא הַעֲטוּפִים לְלֶבֶן שְׁלֹא פְּרָצוֹנוּ, וְהַעֲד לְפִי זֶה אָמְרוּ וְהִיא בְּכָל יָחַם הַצֵּאֵן הַמְּקֻנְשָׁרוֹת וְשֵׁם יַעֲקֹב כֹּו' וּבְהַעֲטִיף הַצֵּאֵן לֹא יֵשִׁים וְגו' וְלֹא אָמַר בְּכָל יָחַם הַצֵּאֵן הַעֲטוּפִים פְּרָאוֹשׁוֹנָה בְּמְקֻנְשָׁרוֹת אֲלֵא שְׁרָצָה לֹמַר שְׁלֹא יִתְיַחֲסוּ כְּלוּ' לֹא נִזְקָקוּ עַל דְּרָף בְּחֻטָּא יִתְמַתְּנִי אֲמִי וְדִי בְּאַלְהָה עכ"ל: וּבְאוֹר וְרוּעַ הַגְּדוֹל בְּשׁו"ת ס' תשס"ט וְנ"ל אוֹמְרִים רַבִּים טוֹב מִי יִרְאֶנּוּ, בְּפ' יַעֲקֹב אֲבִינוּ עַל מַחְשׁוֹף הַלֶּבֶן טַעַם יְבוֹנְנוּ, אוֹלֵי יֵשׁ אֲשֶׁר לְזָכוֹת יְדִידָנוּ.

וְרֵאוֹתֵי כִי כְּלוֹנוּ כְּצֵאֵן טַעֲנוּ, כִּי לֹא כְּאֲשֶׁר דְּמִינוּ. אֲשֶׁר פָּצַל בְּשֵׁל לָבֵן וְהַפְּקִיעַ מְמוֹנוּ מְמוֹנוּ.

אֲלֵא אִישׁ תָּם חֲסִידוֹת מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל לְנִקּוֹתָנוּ. וּמִן הַכִּיְעוֹר וּמִן הַדּוּמָה לְהִרְחִיקָנוּ, שְׁלֹא יִחְשׂוּד אוֹתוֹ לָבֵן וַיַּעֲלִיל עָלָיו לְהוֹצִיא שְׂכָר טְרָחוֹ מִיָּדוֹ.

וְהַתְּנָה עִם לָבֵן שְׁפָל שֶׁהַ נִקְוֵד וְטְלוּא וְנִקְוֵד בְּעֵזִים אֲשֶׁר יִנְלַד בְּעֵדֵר לָבֵן יְהִי שְׂכָרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְגַם אֲשֶׁר כָּבֵר נוֹלַד נִקְוֵד וְטְלוּא בְּכַבְּשִׁים וְטְלוּא וְנִקְוֵד בְּעֵזִים וְהִיא שְׂכָרוֹ וַיִּטְוֹל מִיָּד כִּכ' אֲעֵבֹר בְּכָל צֵאֵנָה הַיּוֹם הַסֵּר מִשֵּׁם כָּל שֶׁהַ נִקְוֵד וְטְלוּא כֹו' וְעֵנְתָה בִּי צְדָקָתִי כֹו', כְּלוֹמַר יוֹדַע אֲנִי שֶׁהַבּוֹרָא יִשְׁלַח בְּרָכָה בְּחֻלְקֵי שְׁמָא תֹאמַר כִּי גִנְבַתִּי מִחֻלְקָהּ, זֶה הַתְּנָאִי יְהִי בִּינֵינוּ כֹו' אֲשֶׁר אֵינְנוּ נִקְוֵד וְטְלוּא גְנוּב הוּא אֲתִי וְשִׁלְּהָ הוּא וְעָלֵי לְשֵׁלֵם לָהּ כִּי שְׁנִיִּם כִּכ' שְׁנִיִּם יִשְׁלֵם וַיֹּאמֶר יְהִי כְּדַבְּרֵיךָ נִדְמָה לוֹ דְּבַר מִיְעוּט וְקַבֵּל עַל עֲצָמוֹ וַיִּסַּר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת הַתְּנִישִׁים הַנִּקְוֵדִים וְהַטְּלוּאִים וְאֵת כָּל הַעֲזִים הַנִּקְוֵדוֹת וְהַטְּלוּאֹת וַיִּתְּנֵם יַעֲקֹב בְּיַד רֵאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן בְּנָיו.

וַיִּשֵׁם דְּרָף שְׁלֵשֶׁת יָמִים בֵּין עֲדָרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הַרוּעִים בְּנָיו, וּבֵין עֲדָרוֹ שֶׁל לָבֵן הַרוּעָה יַעֲקֹב שְׁלֹא יֹאמֶר לָבֵן שְׂבָא מְעָדָרוֹ, וַיִּקַּח לוֹ יַעֲקֹב מִקַּל לְבָנָה לַח וְלוֹז וְעֵרְמוֹן וַיַּפְצֵל וְגו' וַיַּצַּג אֶת הַמְּקֻלוֹת אֲשֶׁר פָּצַל וְגו' בְּרֵהֲטִים בְּשִׁקְלוֹת הַחִים שֶׁל עֵדֵר יַעֲקֹב בְּהַרוּעִים שֶׁל יַעֲקֹב ר' וְשִׁמְעוֹן בְּנָיו וַיַּחֲמוּ הַצֵּאֵן שֶׁל יַעֲקֹב אֶל הַמְּקֻלוֹת וַתִּלְדָּנָה הַצֵּאֵן נִקְוֵדִים טְלוּאִים וְהַכַּבְּשִׁים נִקְוֵדִים וְטְלוּאִים הַנּוֹלָדִים בְּצֵאֵן לָבֵן הַפְּרִיד יַעֲקֹב לְבַד, כִּי זֶהוּ שְׂכָרוֹ כְּאֲשֶׁר הַתְּנָה עִמּוֹ וַיִּשֵׁת לוֹ עֲדָרִים לְבַד וְלֹא שְׁתָּם אֶל הַצֵּאֵן לָבֵן, שְׁלֹא יֹאמֶר לָבֵן בְּעֵבֹר שְׂרוּאִים עֲקוּדִים וְנִקְוֵדִים יוֹלָדִים כְּמוֹתֶם, וּבְהַעֲטִיף הַצֵּאֵן הַיֵּינוּ הַמְּכֻנְסִים שֶׁל לָבֵן שְׁפֹלֵם שְׁחוֹרִים אוֹ כְּוָלֵם לְבָנִים, וְהֵם שֶׁל לָבֵן לֹא יֵשִׁים שְׁלֹא לְהַפְּקִיעַ מְמוֹנוֹ שֶׁל לָבֵן.

וְהִיא הַעֲטוּפִים לְלָבֵן וְהַקְּשׁוֹרִים לְיַעֲקֹב. וְלֹא יְכוֹל לְחַשׂוֹד אֶת יַעֲקֹב כִּי עָמַד בְּאִמּוֹנָתוֹ, וְעֵנְתָה בּוֹ צְדָקָתוֹ, כֹּף נִרְאָה בְּעֵינָי אֲנִי יַצְחָק בְּרַ מִשָּׁה בֶן הָרֵב יַצְחָק בֶּן הַחֲבֵר ר' שְׁלוֹם זצ"ל עכ"ל: שֵׁם בֵּאוּה"ח וְהַרְמָאִי לָבֵן גִּתְחַכֵּם כֹו' וְנִטְלַ עֲקוּד וְכו'.

בְּבַעַה"ת כ' שְׁלָבֵן שִׁינָה תְּנָאוּ שְׁלֹא הַתְּנָה לְהַסִּיר רַק הַנִּקְוֵדִים וְהוּא הַסִּיר אֶף הַפְּקוּדִים וְלָבֵן הַצִּיג הַמְּקֻלוֹת דְּעַם עַקֵּשׁ תִּתְפַּל. וע"ע בְּפִסְקֵי מֵהֵרָא"י מֵהַתְּה"ד ס' ק"ל.

בדשלב"ל לכשתגנוב ותשלם הכפל דנכה בהכפל וכו' ובנ"ד דכבר הי' העזים מעופרת ומלתא דעבידא דאתא נעשה כאומר לו קנה בהמה לנלדוטי' דמהני פּעוּבְדָא דמרי בבכורות, וקרא מוכח הכי גבי יעקב ולבן שקנה הנלדות כמו שהתנה עמו בשכר טיפולו וטרחו עכ"ל.

ועי' ברביד הגהב. ובס' סנהדרין קטנה על סנהדרין בהקדמה כ' דמדת יעקב אמת כמ"ש תתן אמת ליעקב, והיננו דכתיב איש תם בייעקב נטריןן של אמת ר"ת איש תם ומה"ט כ' ויגד יעקב לרחל פי אחי אביה הוא ומדרשו אם לרמאות גם אני אחיו ברמאות ואם אפשר הוא גם אני בן רבקה אחותו הכשרה, פי כן דרכו של אמת לשלם לאיש כמפעלו וכמו שאין דרכו לעשות רע להולכים בתמים אין דרכו להטיב עם עושי רמיה, ולכן כשהלך לב עמו ברמאות גם הוא לקח המקלות ברהטים בשקתות המים, דלכאורה נראה ח"ו בערמה ורמיה רק קנים בו עם עקש תתפתל, כמ"ש בתהלים י"ח וגם כנגד בניו לא נשא פניו בהיות להם חטא ונטל הבכורה מראובן ונתנה ליוסף, וגם על שמעון ולוי אמר בסודם אל תבא נפשי וכו' ולא חס עליהם להעביר על פשעם פי כן הוא מדת האמת עש"ה: ולבאר היטב הענין פי באותו מדה שרצה ה' לזכות ישראל שילכו בתמימות ואסור לגנוב דעת הבריות אפי' על עפ"ם כמ"ש בפ' קדושים עה"פ ואהבת רעיה כמותי, פן מצנה להתנהג בכל מיני ערמה נגד רשפים ערומים, וכמו שמצנה לא תעמוד על דם רעה וחיוב להציל חבירו הטובע פן מצנה הבא להורגו השכם להרגו, ולילא זה הי' צדיק אבד בצדקו ורשע הארי ברשעתו פי יבא רשע בערמימותו והצדיק יגיד לו פל לכבו, ואח"פ ימסרהו ביד שונאיו.

וכמעשה דהורדוס עם בכא בן בנטא במס' ד"ד ע"א וחי בהם פתיב ולא שימות בהם. לכן בזאת התהלל יעקב בפטן עקב את אחיו, וכן נהג עם לבן פי מלבד הרמאות שעשה עם בנוטיו, גם שינה בדיבורו פי התנאי הי' שייסיר פל שיה נקוד וטלוא וכל שיה חום בפשבים וטלוא ונקוד בעזים, פתיב ב' פעמים שיה ר"ל הנקבות והקטנים דוקא אבל התישים ועתודים הזכרים אשר על ידן תלדנה הנקבות דוגמתן ישארו בעדר.

ומיד שינה ויסר את התישים הנקודים. וגם יעקב התנה הסר משם, רק משם ולעשות עדר לבדו כדי שלא תאמר למחר פי הנקודים מעדרך.

לכן תתנם ביד רועיה ולא להרחיקם מכאן. ורק ילכו זה אצל זה ואם יראו הצאן דוגמתן וילדו פמותן יהי למזלי ואם לא ילדו יהי למזלה.

ולבן הרחיק מהלך ג' ימים שלא יראו צאן יעקב את הנקודים והטלואים שלו. לכן השתדל יעקב שלא יצא נקי כדל ועני, ועי' מגילה (י"ג א') ומי שרי לצדיקי לסגווי ברמיותא.

אין דכ' עם עקש תתפתל. וז"ש יצחק לעשו בא אחיה ברמיה ותרגום ורש"י בהקמה. וכן במלחמה פל המרבה להערים ה"ז משובח כמ"ש במשלי כ"ד בתחבולות תעשה לך מלחמה אבל נגד אנשים היושבים לבטח כ' (שם ג') אל תחרוש על רעה רעה והוא יושב לבטח אתך. וא"ש מה שהכביד ה' לב פרעה.

גם מ"ש משה דבר שקר דרר ג' ימים גלכה במדבר ונזבחה ובלבו הי' לברוח. גם מ"ש וישאלו איש מאת רעהו כו' הוא גניבת דעת, והראב"ע כ' בפ' שמות (ג' כ') כי לה' הארץ ומלואה ובידו ליקח מזה וליתן לזה.

וכמ"ש רש"י ר"פ בראשית. אבל זה ניקא אלו צוה ה' בפירושו שיאמרו הננו מבקשים כלי כסף וזהב ואם לא תתנו לא נצא ובאותו שעה שמקרו לשלחם שאמרו כולנו מתים בנדאי הי' נותנים להם הכל בעד נפשם.

אבל לא להטעותם בלשון שאלה. וגם דסמוך למתן תורה ילמד לעמו דרר שקר וגניבה. והתורה עתידה להזהיר מדבר שקר תרחק. ולמ"ש א"ש דמצרים עבדום תחלה בפה רר ואח"פ בפרר, לכן גם הם נצלו את מצרים בפה רר דרר שאלה מדה פנגד מדה.

ועי' מזה בס' נדבות פי ח"ב דרוש י"א. ובכתב והקבלה: והנה כל מפורשי תורה צדיקו את אבינו יעקב שלא יהי' ח"ו נראה שעשה שקר ורמיה.

ואנכי רק הבאתי דברים מפוזרים אשר אינם כתובים בספרים אשר יסודתם על התורה. ובעצם הענין נפלא הדבר למה יעזו פניהם המתחכמים בימים ההם לדבר עתק דברים יורדים סדרי בטן נגד כבוד יעקב אבינו על דבר המקלות.

ובאמנה לא נביט און בייעקב. ומדוע בדבר לכן הארמי הרע הזה.

אשר עשה גבלה אין לסלוח ובמחשף מעשהו, כי רמה את יעקב בהשגל הנצבכת לימינו אשר עמה יבלע כל ימי חיו. ונתן לו אחותה.

ובטח כולם יענו ויעידו כי בדבר הזה גדול עונו מנשוא כי אין זה דיני ממונות. אף בנפשו הוא.

לא יתגו בגרונם. גם אנשי בליעל בחרו במדת ה' ומדקדקים בצדיקים אם של עבירה כחוט השערה, ולא אחת עה שש'.

מהחטאים בנפשותם. אם איש תמים במעשיו וע תח על רוע מפעלותם, יבקשו למו שם אחד מהחסידים.

אשר יאמרו עליו כי עשה פעם דבר שלא כהוגן. וכאריזות יגברו וינהמו: ראו נא מה עשה החסיד הזה ובזה ימצאו למו פתחון פה לעשות כל הרע בעיני ה' ואדם באין מפריע והחכם מכל אדם אמר חכמים הם להרע ולהטיב לא ידעו' והמפינן בזה נראה לומר כאשר חכמים יעשו דבר לא טוב לפעמים.

כל העולם ישאגו בלהקת קולם. חכם וצדיק עשה כזאת אבל כשעושים הרבה טוב, זאת לא יגידו בשער בת רבים.

אשר טוב עשה החכם. וזה"פ "חכמים המה להרע" אם עשו פעמים רע.

הם חכמים לענין זה. ולהטיב לא ידעו מה שעושים רב טוב, בזאת לא יזכרו לו.

הארכת קצת בזה אבל האמת יורה דרכו. כי כן הוא האמת.

והוא רחום יכפר עון: שם עי' ברמב"ן ד"ה וטעם כ' כי רוב הפכשים שחורים וראיתי בקונצ' חידושים מאגודת הרבנים בונארשא חוברת ז סי' כ"א שהקשה משפת דע"ז ב' מ"ט עיזא מסגן ברישא נהדר אמרי א"ל כברייתו של עולם דברי שא חשוכא נהדר נהורא ופרש"י סתם עזים שחורים סתם רחלות לבנות.

ובמנחות ד"ג סע"א אמרי דיקרא אנפמא הוא כ' ג"כ רש"י דסתם שעירים שחורים הן ובסי' מ"ה תירץ ש"ב הגאבד"ק מאנקאטוב שליט"א דאפשר דהרמב"ן כ' בכבשים זכרים והם הרוב שחורים. ורש"י כ' ברחלות וסתם רחלות לבנות ע"ש, ודבריו צ"ע היכן מצינו חילוק בין זכרים לנקבות והדבר צע"ג: לח) ויציג.

עי' נחלת יעקב מ"ש ברמב"ן עירין בפועל, ועמ"ש בפ' לך (י"ב ו') ובשמות (א' כ"ב): שם ברש"י דצה כמו דעצה. עי' בש"ס דוילנא בהגהות הג"מ מתניהו שטראשין עירובין די"ח על הגמ' דיומדין, דיו עמודין, הפ' נבלע עי' ברש"י ויצא ובערוף ערוף סר ב' סער בהבלעת ע', וכן דרוף ל' ארמי להבליע ח' ועי', שותיה דמר שעותיה כו' וע"ע רש"י בראשית (מ"גב') בי אדוני ל' בעיניא ובניקרא (י"ד מ"א) ואת הבית יקציע עי' רש"י ורשפ"ם שם.

ובמיכה (א' י') בכו אל תבכו שפי' בעפו, וכן נ"ל מ"ש שם פי חלה לטוב יושבת מרות פי הי' מקום מערות, ומצינו עוד מערת בנחלת יהודה (יהושע ט"ו נ"ט) אבל יותר נכון לומר שהי' מערת עדולם אשר הי' שם דוד בברחו מפני שאול (נד"ק פיון ע"ז בישע'י (ל"ב י"ד) במ"ש ענפל ובוחרן הי' בעד מערת עד עולם, וחלק לב' תיבות להנעים החליצה), והפ"י הע' למען שישאר מרות נגד טוב וכו' ע"ש באריכות: מג) ויפרוץ.

רש"י מכר צאנו בדרמים יקרים, וקשה דילמא מכר בדרמי שוין עשפ"ח וכ' בס' חסרי יונתן דרש"י כ' דצאנו של יעקב הי' פרות ורבות שלא פדרו הטבע, ובע"ז די"ד מקום שנהגו שלא למכור לנכרי אין מוכרין וכו' דחשידי ארביעה, וקשה איך מכרן יעקב אף דאמרי' ה"ם נכרי חס על בהמתו שלא תתעקר ולכן כ' רש"י דמכר בדרמים יקרים משום שפ"ר שלא בטבע ובכה"ג בדרמים יקרים ל"ח לרבוץ שמתעקר.

ובס' שארית יעקב כתב עפ"מ ש בגיטין דנ"ב א' ההוא אפוטרופוס דהוי מזבין תורי וזבין עבדי סליקי לי' לפי שמזבין מידי דלא פלה קרנא וזבין מידי דכלה קרנא, לפי שמתורי אף שישמות ישאר עכ"פ העור משא"כ בעבד, ולפי"ז שפיר כ' רש"י שק"ל איך מכר דבר שלא פלה קרנא וזבין דבר הפלה קרנא ע"כ מתרץ דמכר בדרמים יקרים ועלה וותרו ממה ששנה הצאן עם הערות ונלדות: לא א) יעקב את כל אשר לאבינו וגו', ע' פלי יקר כל הרמאות אשר לאבינו לקח שאפ"י לכן לא יכול לעמוד לפניו, וכ"כ בישועות יעקב עה"ת ולא ראה שקודמו בכל"י, ועי' מזה בבינה לעתים דרוש י"א, וי"ל עוד דעשו צעק ויעקבני זה פעמים, וכן עשו שבזמנינו, יצעק דישאל ליקח את האנכל מאוה"ע וכל עשירות של ישראל מהם, ויען פי יש גם חסידי אוה"ע שמדברים טוב על ישראל, ומראים פי אין עולתה בו ע"כ מצא עשו הפללי להשיב פי באמת יעקב רמאי הוא, רק ערמה יתירה יש בו שמראה ערמותו, עד שלא די שלא ניקר ערמותו, עוד נראה כאלו רק טוב בו, ונוחל עבור ערמותו עוד כבוד ושם טוב ואומר גם בתוכנו יש גנבים אך יפירו אותם, אבל יעקב יעקבני פעמים את לקח, ועושה עושר לא במשפט, וגם ברכתי

דמְבַרְכִים אוֹתוֹ, וְזוֹה"פ לְקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל אֲשֶׁר לְאַבְיָנוּ כָּל הַרְמָאוֹת, וְזֹאת חֲרָה בְיֹמֵר כִּי אֶת לְבָן הַכֹּל מְפִירִים שֶׁהוּא רִמְאִי, אִף יַעֲקֹב מֵאֲשֶׁר לְאַבְיָנוּ לְקַח אֶת הַכְּבוֹד הַזֶּה" מְעַרְמוֹת שֶׁלְקַח מֵאַבְיָנוּ גַם מִזֶּה יִנְחַל כְּבוֹד: ד) וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה הַשְּׂדֵה אֵל צֵאנוּ.

רש"י רחל עקרת הבית, עי' מד"ר רות פְּרָשָׁה ז' סי' י"ג רחל הי' עיקרו של שְׁנֵי שְׁנֵי וְרַחֵל עֲקָרָה עֲקָרָה, ועי' בפ' יָפָה עֲנָף מ"ש בְּזָה, וּמִכָּאן לְמַדוּ חַז"ל בְּבִרְכוֹת ח': אִם צָרִיךְ לְדַבֵּר סוּד יְדַבֵּר בַּשְּׂדֵה כִּי אֲזַנְיָם לְפִתּוֹל, אִף לְפִי"ז מִיִּנְתֵּר לְצֵאנוּ לֹא הִי' לְמִיְקַטֵּב רַק הַשְּׂדֵה לְבַד, אִף מִזֶּה מוֹכַח צְדָקַת יַעֲקֹב אִיךְ עֲבַד בְּאַמוּנָה וְלֹא נָטַשׁ עֲדָרוֹ אִף רֶגַע כִּי אִף שֶׁהִי' לוֹ דְּבָר נְחוּץ לְהִתְיַעֵץ עִם נָשִׁיו לֹא עָזַב אֶת צֵאנוּ רַק קָרָא אוֹתוֹ שֶׁיְבֹאוּ אֵלָיו, וְז"ש אֵל צֵאנוּ בְּשָׁבִיל צֵאנוּ לְשִׁמּוֹר אוֹתָם, עו"ל"ל דְּלִקְאוּרָה לִיכָּא הוֹכְחָה מִכָּאן שֶׁיִּוְכַל לְהִיּוֹת שֶׁיַּעֲקֹב לֹא רָצָה לִילֵךְ מֵעַל צֵאנוּ ע"כ קָרָא לָהֶן לְהַשְׂדֵה לְדַבֵּר עִמָּם, אֲמָנָם יַעֲקֹב הִי' יְכוּל לְקַרְוֹת אַחַת מֵהֶן הַשְּׂדֵה וְהוּא תַּחֲזִיר לְבֵיתָהּ לְדַבֵּר עִם אַחוּתָהּ הַסּוּד אֵלָּא וַדַּאי מוֹכַח מִכָּאן שֶׁבְּבֵית אֵין יְכוּלִים לְדַבֵּר הַסּוּד ע"כ הִי' מְוַכְרַח לְקַרְוֹת שְׁנֵיהֶם אֵל הַשְּׂדֵה: ט) וַיִּצַּל אֱלֹקִים אֶת מִקְנֵה אַבְיָכֶם וַיִּתֵּן לִי, קִשָּׁה דְהוּל"ל אַבְיָכֶן, דְּלִנְקָבוֹת צ"ל בְּנוֹ"ן, וְכ' בַּס' יְסוּד אֵהֵל מוֹעֵד לְפַמ"ש רש"י (ל' כ"ו) שַׁע"י בִּיאַת יַעֲקֹב לְבֵית לְבָן וְתַבְרָךְ בְּבָנִים זְכָרִים א"כ מְקוֹדֵם הִי' הַבְּנוֹת בְּגֵדֵר בְּנִים לִירֵשׁ אֶת רְכוּשׁוֹ וְקִנְיָנוּ לְיֹלִי יַעֲקֹב, וע"כ אָמַר יַעֲקֹב שֶׁהִי' הִצִּיל הַמִּקְנֵה שֶׁהִי' שֶׁל "אַבְיָהֶם" בְּהִיּוֹתָם כְּבָנִים וְנָתַן לְיַעֲקֹב שֶׁבֵּל יִפְסִיד יִרְוֹשֶׁת נָשִׁיו אֶת אַבְיָהֶן ע"י סִיבַת בְּרַכְתּוֹ שֶׁנִּתְבָּרַךְ בְּכֹן שֶׁיַּעֲקֹב הִי' הַגּוֹרֵם לָזָה, וְז"ש "אַבְיָכֶם" שֶׁהִי' אִזּוּ בְּגֵדֵר זְכָרִים לִירְוֹשָׁה, וְעַתָּה לֹא יִפְסִידוּ כְּלוּם שֶׁיְהִיָּא לְיַעֲקֹב בְּעֵלָן אֶת מָה שֶׁהִי' רִאנוּן לִירֵשׁ וּדְפַח"ח: וּבְאַמַּת כ"כ תוֹס' בַּב"ב קט"ו ב' ד"ה מְלַמֵּד דְעָנָה אִשָּׁה הִי' וְהָא דְכ' הוּא עָנָה בַּל' זָכַר הִיָּנוּ מִטַּעַם כִּינּוּן שֶׁיִרְשָׁה עִם אַחִיָּה צְבָעוֹן כְּזָכַר ע"ש וּבַפ' פְּנַחֵס (כ"ז ז') כ' ג"כ נָתַן תַּתָּן לָהֶם נַחֲלָה, וְלֹא כ' לָהֶן כְּמִשְׁפַּט הַלְּשׁוֹן לְנִקְבוֹת וְרַק לְפִי שֶׁצִּינָה לִיתָן לָהֶן יִרְוֹשָׁה כְּמוֹ לְאַנְשִׁים לְכַף כ' בַּל' זָכַר, ועי' בַּס' דְּבַרֵי יְאִיר בְּשֵׁם הַר"ר הָעֵשִׂיל ז"ל, לְפִי"ז א"ש בַּפ' מִסְעֵי (ל"ו ו') זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צָוָה ה' לְבָנוֹת צְלִפְחָד לְאֹמַר לְטוֹב בְּעֵינֵיהֶם תַּהֲיִינָה לְנָשִׁים אִף לְמִשְׁפָּחוֹת מִטָּה אַבְיָהֶם ג"כ הִי' צ"ל בְּעֵינֵיהֶן אַבְיָהֶן וְלִהְיִינָל א"ש, וְא"ש נָמִי בְּפִרְשֵׁתֵינוּ (כ"ט ט') כִּי רוּעָה הוּא וְק' דְהוּל"ל הִיא בִּיּוֹד עַל רַחֵל, וְלִהְיִינָל א"ש דְּדָרְךָ זְכָרִים לְהִיּוֹת רוּעִים וְלֹא נְקָבוֹת, וְרַחֵל דְעֲשָׂאָה מְעֲשָׂה זְכָרִים שֶׁיִּיךְ ל' זָכַר הוּא בּוֹאוּ, ועי' ג"כ בְּשִׁמוֹת (ב' י"ז) וְיְבֹאוּ הַרוּעִים וַיִּגְרְשׁוּם וַיִּקַּם מִשָּׁה וַיִּוְשָׁעֵן וַיִּשְׁקֵן אֶת צֵאנָם, מִתְחַלָּה אָמַר וַיִּגְרְשׁוּם דְעֲשָׂאוּ מְעֲשֵׂי זְכָרִים כְּמָה שֶׁהִי' רוּעוֹת בְּהִמּוֹת וְעַמֵּד מִשָּׁה וְהוֹשִׁיעֵן לְהוֹרוֹת שֶׁאִף שֶׁהֶם נְקָבוֹת מ"מ יֵשׁ לָהֶם דִּין רוּעָה וְאַח"כ אָמַר צֵאנָם לְפַמ"ש בְּמִדְרַשׁ שֶׁאִף צֵאן הַרוּעִים הַשְּׂקָה מִשָּׁה, וְכָל הַיְכִי כְּנִשְׁיִתְקַבְּצוּ זָכַר וְנִקְבָה בְּמִלָּה אַחַת יְבֵא בְּתֵאֵר זָכַר: ועי' ג"כ בַּפ' בְּשִׁלַח (ט"ו כ') וְתַצְאָן כָּל הַנָּשִׁים וְגו' וְתַעַן לָהֶם מְרִים וְגו' וְקִשָּׁה דְהוּל"ל לָהֶן, ועי' בַּכִּל"י שֶׁם שֶׁעַמֵּד בְּזָה, וי"ל כִּי מְרִים בְּכוּוֹן אֲמָרָה לָהֶם לְאַנְשִׁים שִׁירוּ לָהּ כִּי גָאָה גָאָה וְלֹא אֲמָרָה לָהֶן לְהַנְשִׁים שֶׁתְּשׁוּרְנָה יַעַן כִּי קוֹל בְּאִשָּׁה עָרְוָה, אִף זֶה דוֹחֵק כִּי לְפִי"ז הַנָּשִׁים לֹא שָׁרוּ רַק אֲנָשִׁים וְהִלָּא הָאֲנָשִׁים כְּבָר אָמְרוּ שִׁירָה וְרַק י"ל כְּשֶׁרָאוּ הָאֲנָשִׁים שֶׁמְרִים לְקַחָה הַתּוֹף וְכָל הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ, בְּוַדַּאי שֶׁאֵלוּ לְמְרִים מָה זֹאת וְעָנְתָה לָהֶם לְהָאֲנָשִׁים, כִּי בְּזָה שֶׁאֲמָרָה לְהַנְשִׁים שִׁירוּ לָהּ כִּי כו' וְזֶה הִי' תְּשׁוּבָה לְאַנְשִׁים, וּבְזָה מְדַנֵּיק הַיֵּטֵב הַלְּשׁוֹן וְתַעַן דְּאֵל"כ הוּל"ל וְתֹאמַר לָהֶן מְרִים, אִף הַתְּשׁוּבָה הִי' לְאַנְשִׁים, וע"ע בְּקוֹבֵץ אֵהֵל תוֹרָה סִי' נ"א וּבַפ' שְׁמוֹת (א' כ"א) וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים,

קָשָׁה ג"כ דהול"ל לָהֶן, וי"ל דע"י שְׁהִיָּו הַיְלָדִים בְּמִים וּמְזוֹן נִתְעַלּוּ לְמַדְרִיגַת זְכָרִים שֶׁהֵם בְּחִינַת מִשְׁפִּיעַ וְלָכֵן כ' לְשׁוֹן זָכָר, וּא"ש בַּפ' בְּשִׁלַּח וְתַעֲן לָהֶם מְרִיָּם שְׁאֲמָרָה שִׁירָה כְּאֲנָשִׁים, וְעֵלְתָה לְמַדְרִיגַת זְכָרִים: יד) וְתַעֲן רַחֵל וְלֵאָה.

בתיב"ע וְאֲתַבַּת רַחֵל בְּאֶסְכְּמוּתָהּ דְלֵאָה, וְכַתֵּב הַמְּפָרֵשׁ דַּאֲל"כ לָמָּה הַקָּדִים רַחֵל לְלֵאָה, וּבַמְדָּרָשׁ אֵימָא מְפָנִי שְׁדַבְּרָה בְּפָנֵי אַחֻוּתָהּ הַגְּדוּלָּה מִתָּה תַחֲלָה, וְעֵי שׁו"ת שְׁבוּת יַעֲקֹב ח"א סי' ע"ו דְרַצָּה לְהוֹכִיחַ מְזֵה דְמַחְוֵיב אָדָם בְּכַבּוּד אַחֻוּתוֹ הַגְּדוּלָּה וְאִת"פ דְּחָה דְאֵי מִשׁוּם הָא לֹא אַרִי, פִּי מְלַבֵּד שְׁאִין לְמַדִּין הַלְכָה מֵאַגְדָּה, בְּלֵא"ה לִיפָא לְמִילָף מִהַמְדָּרָשׁ פְּלוּם, שְׁאִין זֶה נִכְנָס בְּסוּג חַיִּיב כְּבוֹד רַק שֶׁהוּא בִּיזוּי לְדַבָּר בְּפָנֵי מִי שְׁגָדוּל מְמַנּוּ וְאַף שְׁאִינוּ קְרוּבוֹ, וְכַדְאֵימָא בְּאַבוֹת פ"ה בְּשִׁבְעָה דְבָרִים שְׁבַגְוִלָם עִש"ה, וְהוּבָא פֶן בְּפַתְחֵי תְּשׁוּבָה יו"ד סי' ר"מ סקו"ט, וְעֵי בַּפ' וַיִּשְׁלַח (ל"ה י') וּבַפ' וַיַּחֲזִי (נ' י') בְּעֵינָן לִימּוּד מֵאַגְדָּה: יז) וַיִּשְׂא אֶת בְּנָיו וְאֶת נָשָׁיו, רַש"י הַקָּדִים זְכָרִים וְעָשׂוּ נְקֻבוֹת, וְעֵרָא"ם וּשְׁפ"ח לְפִי שֶׁהִי שְׁטוּף בְּזִימָה נְשִׁיו עֵינָר, וּמֵאוּד קָשָׁה דְבַפ' שְׁמוֹת (ד' כ') וַיִּקַּח מִשָּׂה אֶת אִשְׁתּוֹ וּבְנָיו הָרִי דָגַם מִשָּׂה הַקָּדִים אִשְׁתּוֹ לְבְנָיו, וְכֵן מְצִינוּ בְּאַבוֹת שְׁקִיִּימוּ כְּפוּד לְנִשְׁוֹתֵיהֶן בַּפ' לָף (י"ב ח') וַיֵּט אֶהְלָה פִּרְש"י מִתַּחֲלָה נָטָה אֶהְלָה אִשְׁתּוֹ וּבַפ' וַיִּשְׁלַח (ל"ה כ"א) וַיֵּט אֶהְלָה, גַּם בְּהַעֲבִירוֹ אֶת מַעֲבֵר יָבֵק אֶת שְׁתֵּי נְשָׁיו וְאֶת שְׁתֵּי שְׁפָחוֹתָיו (ל"ב כ"ג): וּמְצִאתִי בְּשׁו"ת זְכָרוֹן יַצְחָק בְּסוּפּוֹ שֶׁכ' דָּאָם בּוֹרַח הוּא מְקָדִים לִיקַח חֻבִּיב דְשִׁמְא לֹא יִסְפִּיק עַת לִיקַח הַפֶּל, אֲבָל כְּשֶׁנּוֹסֵעַ בְּלֵא חֶפְזוֹן לְפַעֲמִים, אַחֲרוֹן חֻבִּיב, וַיַּעֲקֹב בְּכִרְחוֹ לְקַח תַּחֲלָה בָּנִים דְחֻבִּיבִין יוֹתֵר, וְעָשׂוּ דְהֵלָף מְבוּשָׁה שְׁמֵכֵר בְּכוֹרָתוֹ, עֵרָש"י וַיִּשְׁלַח, וּג"כ נִחְפָּז הַקָּדִים נְשִׁים שְׁחֻבִּיבִין לוֹ בְּיוֹתֵר, מִשֵּׁא"כ מִשָּׂה דְלֹא נִחְפָּז לָכֵן לֹא הַקָּפִיד לְקַסֵּת הַחֻשׁוּב תַּחֲלָה, וּא"ש מֵאָמֵר יַעֲקֹב לְלֶבֶן (ל' כ"ז) תָּנָה אֶת נְשֵׁי וְאֶת יְלָדֵי, דְשָׁם ג"כ דְחֶפֶץ לִילָף בְּרִשׁוֹת לֹא הַקָּדִים בְּנָיו: כ) בְּלִי הַגִּיד לוֹ פִּי בּוֹרַח הוּא.

וְקָשָׁה וְכִי הַבוֹרַח אוֹמֵר מְקוֹדֵם שְׁיִבְרַח. וְכַתֵּב בַּס' מְנַחֵה בְּלוּלָה דְעַל כָּל דְבָר קִטְוֹן וְסִכְסוּף שֶׁהִי בִּינוּ וּבִין לָבֵן הִי מְפָחִידוֹ תְּמִיד וְאָמֵר פִּי בּוֹרַח הוּא וְהוֹרְגַל לָבֵן לְכָף, וְזֹאת הִי מְחַכְמַת יַעֲקֹב כְּדִי שְׁלֵא יִרְגִישׁ לָבֵן כְּשִׁיבְרַח בְּאַמַּת וַיִּגְנוּב אֶת לֵב לָבֵן וּבְמָה גְּנָבוֹ "עַל בְּלִי" ר"ל עַל לֹא דְבָר, עַל כָּל דְבָר קִטְוֹן הַגִּיד לוֹ פִּי בּוֹרַח הוּא ע"ש, וְע"ע בְּאַלְשִׁיף שֶׁכ"כ, עוֹד רֵאִיתִי דְדָרָף הָעוֹלָם כְּשִׁיפֵעַ א' לְעִיר אַחֲרַת מְרִצוֹנוֹ הַטוֹב אִין לוֹ גְּעַגּוּעִים אֶל מְקוֹמוֹ הָרֵאשׁוֹן, וַיִּשְׁכַּח תִּיכָף, אֲבָל כְּשִׁינְצָרָף לְבָרוּחַ מְעִירוֹ אִז תְּמִיד יֵשׁ לוֹ גְּעַגּוּפִים אֶל מְקוֹמוֹ הָרֵאשׁוֹן, וַיַּעֲקֹב בָּא אֶל לָבֵן מְחַמַּת ב' טְעָמִים, א' פִּי אָבִיו צָנָה לוֹ לִילָף פְּדָנָה אַרְם לִיקַח אִשָּׁה, ב' רְבָקָה אִמּוֹ א"ל בְּרַח אֶל לָבֵן אַחִי, וַיַּעֲקֹב לֹא סִיפֵר לְלֶבֶן פִּי נְחוּץ הִי לוֹ לְבָרוּחַ, שְׁאָם יָדַע לָבֵן שְׁאִין לוֹ עֲצָה לְשׁוּב לְבֵיתוֹ: ירְדָּהוּ בְּפָרָף, וְרַק א"ל מֵאָמֵר אָבִיו שְׁהֵלָף לִיקַח אִשָּׁה וְחָשַׁב לָבֵן שְׁיִשְׂאָר שְׁמָה לְעוֹלָם.

אִף יַעֲקֹב חָשַׁב תְּמִיד לְשׁוּב לְאַרְץ אַבוֹתָיו, וּכְשִׁפְרָה הַסְּבָה אֲשֶׁר בְּעֵבוּרָה הִי מְוַכְרַח לְנוֹס, פִּי שֶׁב חֲמַת אַחִיו מְמַנּוּ הַחֵל לְהַכִּין א"ע לְשׁוּב לְאַרְצוֹ, אִז נּוֹדַע לְלָבֵן דְבָר חֲדָשׁ שְׁבַרַח מִבֵּיתוֹ, וְאָמֵר לָבֵן אִם הִיִּיתִי יוֹדַע שְׁבַרַחַת וְסוּף שְׁתְּשׁוּב לְאַרְצָךְ לֹא הִיִּיתִי מְתַחַתֵּן עִמָּךְ, וְז"ש וַיִּגְנוּב כו' מְבִלִי הַגִּיד לוֹ פִּי בּוֹרַח הוּא כְּלו' שְׁלֵא הַגִּיד לוֹ אִז בְּבוֹאוֹ אֵלָיו פִּי בְּרַח מֵאַרְצוֹ וְלֹא בְּרִצוֹנוֹ הַטוֹב בָּא אֶצְלוֹ: וְכַס' דְב"ש כ' דְדָרָף הַבוֹרַח לִיקַח רַק דְבָרִים הַנְּצָרְכִים וְהַמְּוַכְרַחִים, וַיַּעֲקֹב לְקַח הַפְּלוֹנָה הִי מוֹרָה פִּי אִינוּ בּוֹרַח וְז"ש וַיִּגְנוּב כו'.

עי"ל שאין דרך הגנב לברוח למקום שהוא משם שיודע שבודאי ירדפו אחריו ויעקב שפירח לארצו לא ניכר שהוא בורח וז"ש לכן למה נחבאת וכו'. וע"ע בבינה לעתים דרוש ס"ד דדרך המבקשים לברוח וכדי שלא ירגישו בדרך, הם מרבים להתראות ברחובות ולא להתעלם מעין העולם כדי שלא יהי חשש עליו שיברח, ויעקב לא עשה כן רק קרא לנשי' אל השדה ודבר עמם וע"כ לא הרגיש לכן פלום, וז"ש בפכ"ו ותגנוב את לבבי פמתמיה איזה פעולה עשית אשר בו גנבת את לבבי שלא ארגיש בכריחתך עש"ה: כג) דרך שבעת ימים.

ערש"י מה שהלך יעקב בז"י הלך לכן ביום א'. והוא מב"ר פע"ד עי' בפ' תבא (כ"ח מ"ט) ישא ה' עליך גוי מרחוק פאשר ידאה הנפטר, עי' בס' תולדות אפרים שם.

שהביא גמ' סנפה נ"א ב', וז"ד בעוברי רצונו. ולא בעושי רצונו כמו דהלך לכן ביום א'. והי' לרשע קפיצת הדרך ולא עביד הקב"ה ניסא לשיקרא, ורק ללמד לדורות שלא תתיירא צדיק מרשע אף שרואה שמצליח. וגם פחו גדול להרע לו.

שפן אמר לכן יש לאל ידי כו' מדהנצרך ה' להזהירו ע"כ שיש לאל ידו. וא"כ אתה שלא ידעת שהשי"ת יזהרני איה מלאך לכה להקניטני.

בכ"ז יתחזק הצדיק בבטחונו, ועי' ברכות ז' ב דוקא בצדיק גמור: כח) לנשק עי' קונץ דרושים חוברת יו"ד סי' ו' בזה: כט) יש לאל ידי ואלקי אביכם אמר אלי השמר לך וגו'. וק' הלא מחמת שה' הזהיר אותו א"כ אין לאל ידו לעשות רע, וראיתי בשו"ת חשק שלמה בסופו שלפון אמר ליעקב יש לאל ידי היינו שה' לא נטל ממני הבחירה והביא ראי' שה' אמר אלי, ולא אמר ליעקב אל תירא מלבן מזה מוכח שלא נטל ממני הבחירה ע"ש, וגם יש לפרש תיבת לאל כמו לאל, פחו באיוב (כ"ד כ"ה) וישם לאל מלתי, פרש"י מלת לאל כמו לאל בפתח.

גם ביואל (כ' י"ג) וקרעו לבבכם ואל בגדיכם ע"ש, וע"ע בס' המקנה על קידושין דל"א בד"ה אינו יודע ושייך לכאן: לג) עם אשר תמצא את אלהיך לא יחי' ערש"י מאותה קללה מתה רחל, ועראב"ע שיהרגנו עי' ביו"ד סי' ר"מ ס"ד אפי' אבותי' רשעים גמורים אסור להכותם ולקללם, ועי' בהגהות יד שאול שהביא זה"ק ויצא קס"ד ב' ע"פ ולכן הלך לגזוז דרחל נענשה ולא זכתה לגדל בנימין אף שעה אחת משום דציערה לאביה אף שנתפונה לעקור ע"ז מאבי' ע"ש.

ולרש"י דנענשה על שאמר יעקב את אשר תמצא לא יחי' והוא ממ"ר ולכה מתה בדרך א"כ אין ראי' מזה. ועי' מה שפכתתי בפ' וישלח (ל"ה ד'): שם פי דרך נשים לי הגר"א מווילנא ז"ל אמר שרחל פוננה ברמז מה שלקחה התרפים שהי' ע"ז, דאי' בשפת פר"ע פ"ב, דע"ז מטמא פנדה וז"ש פי דרך נשים לי דלקחה התרפים ושכבה עליהם ומטמא פנדה, ופי' ג"כ בחנה"ת ובפרפראות לתורה וגם נמצא בד"ה ב' (כ"ט ה') והוציאו את הנדה מן הקודש.

וקדמם בזה בשל"ה פאן. ועי' זה"ק מגניבת התרפים, ועמ"ש בזה בפ' וישלח (ל"ה ד'), ועי' ברמב"ן מספנתא דנדה, וכל זה רק מספנתא דארסי' דנדה, אבל לדינא א"צ לזהר ואף פהו מותר לכנוס באהל נדה.

ע"י ילקוט סו"פ מצורע, וע"י פרי חדש או"ח סי' קכ"ח סק"ל שהביא ס' המקצעות דכהן שאשתו או אמו או אחותו נדה והוא בביתם אסור להעלות לדוכן, וע"י מה שתמה בזה בכתם סופר שבת דפ"ב: וע"ע ברבינו בחיי פ' תזריע מצינו מימות עולם שהי' האומות מרחיקין אותן ריחוק גדול, ואף העפר שתדרוך הי' טמא בעיניהם גם דיבורם הי' טמא כמ"ש ברחל כי דרך נשים לי ולא השיב לה כלום, וזה יורה שלא הי' מדברים עמה וגם אין רשאים להתקרב לאדם כלל מפני שהריח ודיבור שלהן מזיקין שאל"כ הי' ראוי לה לרחל שתקום מפני אבי' ולהתקרב אלי' ולנשק ידי', וידוע כי אפי' המבט שלה רע ומוליד היזק, וכ' חכמי הטבע מפלאי התולדות שאם תסתפל נדה במראה שיתראו שמה ספין של דם וזה אות שאפי' המבט שלה מזיק עכ"ל, וכ"ה בשל"ה פאן: וע"י יא לחם יהודה יו"ד סי' קצ"ה ונדפס בגליון יו"ד אסור לילך אחר אשתו נדה ולדרוס עפרה שהוא טמא כמת ואסור להנות ממעשי ידי אשתו נדה.

וכ"כ במנורת המאור סי' ק"פ, ובשבילי אמונה נתיב ג' שביל א', וע"י יד שאול שם. וע"י פתובות ס"ג א' בשלמא ממלאכה שפיר ע"ש הרי דנדה בת מלאכה היא ומותר להנות ממע"י, ואף לפי גרסתינו יל"ה ממה דפריף אלא חולה בת מלאכה היא ולמה לא פרי מנדה דלאו בת מלאכה ונדה מוקדמת בברייתא וע"ש בתוס' שהק' מאי אפי' בנדה וי"ל דהוי רבותא דסתם נדות חולות קצת א"נ דאינה בת מלאכה.

ובשטמ"ק כ' שדרך נדות להיות מרוחקות ממלאכת אפי' ובשול ע"ש הרי דלכ"ע מע"י נדה מותר. ומש"כ הרמב"ן תלמיד אסור לשאול בשלומה של נדה, ק' מקידושין ד"ע אין שואלין בשלום אשה כלל, וכ"פ להלכה באה"ע סי' כ"א סעיף ו'.

וע"ע שם בסעי' ג' מותר לאדם להביט באשתו נדה כו' והוא חנדרים ד"כ ע"א, וע"י ריטב"א סוף קידושין והובא שם בפתחי תשובה אה"ע סי' כ"א סק"ג. ובאור זרוע ה' נדה.

וע"י בקובץ פנסת חכמי ישראל סי' קס"ד: ובענין נדה לבעלה אם הוא איסור או טומאה כ' האחרונים דרק משום איסור, ומקור דברייהם מתוס' ב"ק די"א ע"א ד"ה דאין, וע"י בנודע ביהודא מ"ת יו"ד סי' ק"כ, ובהגהות בנו שם מ"ש בזה דרק משום איסור הוא, ופלא שלא הזכירו תוס' ב"ק.

והרגיש בזה הגרי"ש בהגהותי על הנ"ב. ובס' חלקת יואב קמא יו"ד סי' כ"ט העלה דהוא משום טומאה ע"ש שדוחה דברי הנ"ב שכ' אף דכ' טומאתה מ"מ אין זה הטעם ורק משום איסור, וכ' דאיסור נדה רק משום טומאה, וגם פוננת הכוזרי דנדה לאו משום טומאה פוננתו רק דאין האיסור במה שבעלה נטמא, אבל ודאי מודה דאיסור נדה מטעם דאסור לבוא על הטומאה וז"ב פשמש עכ"ל.

וע"ש בחלק"י תגינא בהשמות. וע"ע בשב שמתתא ש"א פי"ב ובש"ג פ"י מ"ש בזה. ובשו"ת זכרון יוסף חיו"ד סי' ט', ובאמרי הצבי ב"ק די"א, ובס' אתנון דאורייתא כלל כ"א. והאריכו בזה האחרונים ובאתי רק להעיר והרוצה יעיין בדברייהם: (לז) ויוכיחו רש"י ויבררו עם מי הדין ע"י שו"ת ריב"ש סי' תל"א מה ששאלת מה איפא בין לשון הוכחה או תוכחה.

הוכחה הוא פְּשִׁיט מְחַלְקֵת בֵּין ב' וּבֵא הַג' וְהַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם כַּמ"ש יַעֲקֹב לִלְבֹן וְיוֹכִיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ. וְאָמַר אִיּוֹב לֹא יֵשׁ בֵּינֵינוּ מוֹכִיחַ יִשְׁתֵּי יָדוֹ, וְתוֹכְחָה הוּא מִי שְׁמוֹכִיחַ לְחַבְרָו עַל מַעֲשָׂיו כְּמוֹ הוֹכַח תוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתָהּ, וּמוֹכִיחַ לְרִשָּׁע מוֹמוֹ.

וְיוֹכַח אָמַשׁ אֵינּוּ מַעֲנִין תוֹכְחָה דְהַרִי הַשִּׁי"ת לֹא הוֹכִיחַ לְלֶבֶן עַל מַעֲשָׂיו אֲלָא שְׁצִנְהוּ הַשְּׁמַר לָהּ מִדְּבַר עִם יַעֲקֹב מְטוֹב עַד רָע. וְיֵשׁ בְּזֶה הוֹכְחָה שְׁהַדִּין עִם יַעֲקֹב וְלֹא עִם לֶבֶן עַכ"ל: (מ) הֵייתִי בְיוֹם אֲכַלְנִי חֲנוּב וְקָרַח בְּלִילָהּ, תִּיבַת "הֵייתִי" י"ל ע"פ הַמְּשָׁל מִהַמְּגִיד מְדוּבָנָא עַל נְשַׁפְחָתִי כְּמַת מֶלֶב הֵייתִי כְּכֹלִי אֲנִיבָד.

בְּשִׁמְחָה מְשֻׁכְּחִין אֶת הָעֵנִי, רַק אִם נֶאֱבָד כְּלִי אִזְּנִי שְׁהָעֵנִי שֶׁהִי בְּבֵית בְּטַח לְקַח וְזֶה"פ נְשַׁפְחָתִי כְּמַת הָעֵנִי אֹמֵר כֵּן, הֵייתִי ר"ל אִזְּנִי הֵייתִי לְאִישׁ כְּכֹלִי אֲנִיבָד אִם נֶאֱבָד הַכְּלִי. כֵּן דִּרְפָם שֶׁל אוֹה"ע בְּיַחוּסָם לְיִשְׂרָאֵל, כַּמ"ש בַּמַּד' בְּלַעַם סוֹמֵא בֵּא' מַעֲנִינוּ הִי'.

בְּעַת הַמְּשָׁתָה אֵינָם רוֹאִים יִשְׂרָאֵל וְרוֹאִים רַק בְּאֶחָד מֵעֵינֵיהֶם. אֲבִימֶלֶךְ אָמַר לְיִצְחָק לָהּ מֵאֲתָנוּ כִּי עֲצַמַת מָאֵד (תּוֹלְדוֹת כ"ו ט"ז) וּבְמִדְרַשׁ כָּל עֲצוּמוֹת רַק מִמֶּנִּי.

אֲבָל מַה שֶּׁהוּא נֶעְצָם מִיִּצְחָק זֹאת לֹא רָאָה. בְּנֵי לֶבֶן אָמְרוּ לְקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל אֲשֶׁר לְאֲבֵינוּ. אֲבָל מַה שֶּׁיַּעֲקֹב נָתַן עוֹשֶׁר וְהַצְלָחָה זֹאת לֹא רָאוּ, גַּם נִישְׁמַע בְּלֶק אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֲמֹרֵי, אֲבָל מַה שְּׂאֲמֹרֵי עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל לֹא רָאָה וְלֹא שָׁמַע. וְכֵן הִי' עִם יַעֲקֹב, וּז"ש "הֵייתִי" כְּלו' אִזְּנִי עָלָה זְכָרוֹנִי לְפָנֶיהָ.

רַק לְעֵבֶד קָשָׁה בְיוֹם אֲכַלְנִי הַחוּרֵב וּגו' אֲבָל בְּעַת שְׁבָאֲתִי עַל שְׁכָרִי אִזְּנִי שְׁכַחַת אִם יֵשׁ אִיזָה יַעֲקֹב: (מב) לוֹלִי אֶלְקִי אֲבָרְהָם וּפְחַד יִצְחָק. רַש"י לֹא אָמַר אֶלְקִי יִצְחָק דָּאִין ה' מְיֻחָד שְׁמוֹ עַל הַצְדִּיקִים בְּחַיֵּיהֶם כּו' עִי' בַּס' בְּכּוֹרֵי נִפְתָּלִי מָאֵד תִּמּו' דְהִטְעַם שְׂאִין ה' מְיֻחָד שְׁמוֹ כּו' מִשׁוּם שֶׁנ' הֵן בְּקִדּוּשֵׁי לֹא יֵאָמֵן וּא"כ עַל יִצְחָק שְׁכָרֵי הַעֵיד עֲלֵי ה' שֶׁיִּשְׂאָר בְּצַדִּיקוֹתוֹ וְיִיחָד שְׁמוֹ עֲלֵי יַעֲקֹב בְּנוֹ יִתְיַרְא עוֹד דִּילְמָא ח"ו יִתְהַפֵּף, וְכִי זֶה הַכִּיבוֹד אֲבִי, וִי"ל דְּבִאֲמַת רָאוּי לְכָל צַדִּיק שֶׁיִּלְךָ בְּכָל יוֹם וְיוֹם לְמִדְרָגָה הַיּוֹמֵר גְּדוּלָהּ, וְזֶה רַק כְּשֶׁעֲדִין יֵשׁ לוֹ בְּחִירָה.

וְיֵשׁ לוֹ פְּעָמִים נִפְיֵלָה קֶצֶת. וְעִי"ז הוּא חוֹזֵר וּמִתְעַלָּה יוֹמֵר.

אֲבָל יִצְחָק כְּכָר פָּהוּ עֵינָיו וְחָשׁוּב כְּמַת וְנִעְשָׂה כְּמִלְאָהּ. וּלְפִי"ז אַע"פ שֶׁה' יִיחָד שְׁמוֹ עֲלָיו מִשׁוּם שֶׁנִּעְשָׂה כְּמִלְאָהּ מ"מ יַעֲקֹב יִירָא לְוֹמֵר אֶלְקִי יִצְחָק.

וְאִין הַפִּי נִתְיַרְא דִּילְמָא לֹא יִשְׂאָר בְּצַדִּיקוֹתוֹ ח"ו לְוֹמֵר כֵּן, אֲלָא נִתְיַרְא לְוֹמֵר כֵּן מִחֲמַת כִּיבוֹד אֲב כִּי זֶה הִי' מִדְרָגָה קְטָנָה לְיַעֲקֹב שֶׁיֵּאֱמַר עַל אֲבִיו שֶׁנִּיטַל מִמֶּנּוּ בְּחִירָתוֹ. רַק אֲדַרְבָּה שְׁעֲדִין יֵשׁ לוֹ בְּחִירָה וְנִקְרָא עוֹד הוֹלָהּ.

וְעַמְש"ל (כ"ח י"ג): (מג) הַבְּנוֹת בְּנוֹתֵי וְכָל אֲשֶׁר אֲתָה רֹאָה לִי הוּא. כֵּן דָּרָךְ הַרְמָאִים כְּשֶׁיִּרְאוּ אִם יִבְרְרוּ הַטְעָנוֹת דָּרָךְ פָּרַט אִזְּנֵינוּ כְּנֹלָם עִם מִי הַצְדִּיק וְאֲמַת, לְכֵן אֹמֵר דָּרָךְ כָּל כִּי אִין לִי טְעָנוֹת וְדְבָרִים עִם כְּנֹגְדֵי רַק כְּנֹלָה שְׁלִי הוּא.

לֹא כֵן יַעֲקֹב הַצִּיעַ כָּל טְעָנוֹתֵי לְפָנֵי הָאֲנָשִׁים בְּפָרַט. זֶה עֲשָׂרִים שָׁנָה וּגו' טְרַפָּה לֹא הִבֵּאתִי כּו' הֵייתִי בְיוֹם כּו', וְהִרְאָה כָּל פָּרַט וּפָרַט בְּרָאיוֹת כִּי עָבַד בְּאֲמוֹנָהּ.

וה' הצליח אותם בשם הַבְּנוֹת בְּנוֹתַי. בִּיבְמוֹת ס"ב ב' רָצוּ לְלַמֹּד מִפָּאן דְּבְנֵי בְּנֵים הֵם כְּבָנִים וּפְרָשִׁי לָן דְּבָן בְּנוֹ קִבְעֵי לָן דְּבָן בְּנוֹ פְּשִׁיטָא לָן ע"ש וְהֵינּוּ מִשּׁוּם דְּבָן בְּנוֹ הוּא מְתִיחַס אַחְרֵי הָאָב וְהוּי ב"ב מִשָּׂא"כ בְּבֵת בְּתוֹ דְּמְתִיחַס אַחְרֵי הָאָב וְאִינוּ נִקְרָא בְּנוֹ שְׁל הַזְּקָן אָבִי הַבֵּת.

וְעֵי בְּאַבְנֵי מְלוּאִים אַה"ע ס"א ז' סק"ד ש"כ דְּלִקְוֹ בְּבֵת בְּתוֹ שְׁל עֶכּו"ם דְּהַבְּן הוּלְוֹ אַחְרֵיהּ שְׁפִיר קָרִי לְהַבְּן בְּנוֹ עַש"ה, וְעֵי בְּדְבָרֵי שְׂאוּל שְׁהַק' עֲלֵי דָא"כ מַה מִּינֵי מְלָכָן דְּהֵי ג"כ יִשְׂרָאֵל הֵבֵא עַל בֵּת עֶכּו"ם דְּהַנִּלְד הוּלְוֹ אַחְרֵי, וִי"ל דְּיַעֲקֹב אַחַר שְׂנַשָּׂא הַבְּנוֹת וְהוּלִיד מֵהֶם שְׁבֻטֵי יֵה הֵי גַם לְהַבְּנוֹת דִּין יִשְׂרָאֵלִית וְהַבְּנִים מְתִיחַסִים אַחְרֵי הָאָב יַעֲקֹב ע"ש.

וּלְפַמ"ש הָרַמְבַּ"ן אָמֹר (כ"ד י') בְּשֵׁם חֲכָמֵי צְרָפְתִים דְּקוֹדֵם ח"ת הֵי הַנִּלְד אַחַר הַזְּקָר דְּבָאָנוּמוֹת הַנִּלְד אַחְרֵי הַזְּקָר א"כ פְּשִׁיטָא דָא"צ אֵלָא דְלָא נִיחָא לִוְמַר פְּן דְּשְׁבֻטֵי יֵה נִדְאֵי נְתִיחַסוּ אַחַר יַעֲקֹב וְאַבְרָהָם, וְע"ש שְׁהַק' מַב"ב, קט"ו ב' אֵיךְ וְעֵנָה וְכ' תוּס' דְּעֵנָה הוּא אִשָּׁה וּמִשָּׁם נִלְמַד דְּבֵת הַבְּן ה"ה כְּבָן לְדַחֲוֹת בֵּת הַזְּקָן ע"ש הָרִי מְבֹנָאָר דְּגַם בֵּת הַבְּן כְּבָן, וְא"כ מַכ"ש פְּן הַבֵּת.

וְע"ע יְרוּשְׁלָמֵי פ' הַבְּע"י ה"ו דְּבְנֵי בְּנוֹת אֵינָם כְּבָנִים. וְעֵי מְהַרְשָׁ"א יְבָמוֹת וּב"ב וְע"פ בַּפְדֵר"א פ'ל"ו ע"ש הֵיטָב: מו) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאַחֵיו.

רַש"י בְּנֵיו עֵי שׁו"ת חֲתָם סוֹפֵר חו"מ ס"א קי"ב וְקל"ט, הֵרָא"ם וִיפ"ת וּנח"י. הַנִּיחֵוּ בְּקוֹ מַנ"ל לְדַחֲוֹק דִּילְמָא אַחֵי קְרוּבֵי שְׁל יַעֲקֹב שְׂבָאוּ עִם לְבָן שְׁהָרִי קְרוּבֵי לְבָן הֵי נְמֵי קְרוּבֵי יַעֲקֹב וְעַרְמְב"ן.

וִי"ל דְּהָרִי ב' מֵינֵי קְרוּבִים הֵי לְיַעֲקֹב אִם מִפְּאֵת אָבִי אָבִי אַבְרָהָם שְׁהֵי אַחֵיו שְׁל נְחוּר אָבִי אָבִיו שְׁל לְבָן. וְאִם מִפְּאֵת אִמּוֹ רְבֵקָה אַחֲוֹת לְבָן, וְס"ל לְחַז"ל פִּינּוֹן דְּאַחִים מִן אִם לֹא נִפְקָא לָן בְּסַפְרֵי פ' רָאָה אֵלָא מִיִּתְוָרָא מְאַחַד אַחִיהּ, ש"מ אַחִיהּ לְחוּד לֹא מִקְרֵי קְרוּבִים מִן הָאִם וְכֵן לְעַנְיָן פְּסוּלֵי עֲדוּת אַתִּי קְרוּבֵי אִם מְדַרְשָׁא.

וְעֵי בְּשָׁ"ף ס"א ל"ג. א"כ לֹא יִתְפָּרֵשׁ סָתָם אַחֵי כ"א עַל קְרוּבֵי אָב.

נְמַצָּא קְרוּבִים מְצַד רְבֵקָה אִמּוֹ לֹא מִקְרֵי קְרוּבִים, וְאַחִים סָתָם קְרוּבֵי אָבִי, וְכָבֵר הֵי דוֹר שְׁלִישִׁי וְאַיְפְּלַג דְּרֵי דְּהָרִי שְׁלִישִׁי כְּשֵׁר לְעֲדוּת אִפְלִי רַאשׁוֹן בְּשְׁלִישִׁי לְהָרִי"ף וְהָרַמְבַּ"ם ע"ש בְּסִי' ל"ג וּבְסַמ"ע סק"ה.

וַיֵּשׁ סַעַד לְרִבּוּתֵי שְׁל רִיטְבָ"א דְּגִדְרָר קְוֹרְבָה עַד פְּסוּלֵי עֲדוּת וּמִשּׁוּ"ה הַנְּצָרָה לִוְמַר אַחֵי הֵם בְּנֵי עַש"ה. וְעֵי פ' וַיִּרְא וְכ' יב): וּבְסַפֵּר חֲסִידִים ס"א ש"מ"ג כ' מַה טוֹב וּמַה נְעִים שְׁבֵת אַחִים גַּם יַחַד, אַחִים גַּם.

בְּגִימ' בְּנִים. ר"ל שְׁנֵי אַחִים אוֹ אָב וּבְנִים כְּשֵׁהֶם בְּקִטְטוֹת וְכֵן בְּתַלְמִידִים אַע"פ שְׁלַמְדוֹ תוֹרָה פִּינּוֹן שְׁמַתְקוּטְטִים יַחַדְדִי מוּטָב שְׁלֹא יֵהִי יַחַדְדִי.

וְאַפְּלִי הַבְּן מְצַטְעֵר ע"י אָבִי מוּטָב שְׁיַפְרְדוּ ע"ש. וּבְפִלִי אַזוּלָאֵי כ' מוּסָר לְאָב שְׁכַפְּנֵי גְדוּלִים שְׁלֹא יַכְפִּיד עוֹלוֹ עֲלֵיהֶם אֵלָא יַחְשִׁיבֵם וּבְזָה יֵהִי נוֹחִים וַיִּשְׁבּוּ הוּא וּבְנֵי בְּשִׁלְוָה וְכ' וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאַחֵי וּפְרָשִׁי בְנֵי שְׁהָיָה לוֹ אַחִים נְגָשִׁים לְצָרָה לְמַדְנּוּ שְׁיַעֲקֹב הֵי מַחְשִׁיב בְּנֵי כְּאַחֵי.

וכן ראוי לָאָב שְׂיִחְשִׁיב בְּנָיו גְּדוֹלִים פְּאֵלוּ הֵם אֲחִיו וּבְזָה יֵהִי שְׂקֻטִים וְרַעֲנָנִים: מִזֵּי וַיִּקְרָא עַיִן בְּמַד"ר לָבֵן בְּרַמְאוֹתָי אָמַר יִגַּר שְׁהִדְוֹתָא וַיַּעֲקֹב בְּתַמְיָתָמוֹתַי אָמַר גְּלַעַד. רֵאִיתִי בְּזָה דְיָדוּעַ מ"ש חֲתוּלָהּ וּבּוֹר יֵהִי עֵדִים.

הַפְּנוּנָה עַל שַׁר שְׁלֵהֶם, וְכֵן גְּלַעַד ג"כ הַפְּנוּנָה עַל שַׁר שֶׁל הַגָּל ע"כ הַתְּחַכֵּם לָבֵן וְדִיבֵר בַּל אַרְמֵי וְלֹא יֵהִי לוֹ עֲדוּת פִּי הַמְּלֶאֶךְ אֵינּוּ מִבֵּין לְשׁוֹן אַרְמֵי אָבֵל יַעֲקֹב בְּתַמְיָמוֹתַי אָמַר גְּלַעַד. וְעַיִן מְגִילָה ד"ט תַּרְגוּם שֶׁכ' עֲבָרִית.

וְעַיִן מִס' יָדִים פ"ד מ"ה, וְע"ש בְּהַגְהוֹת הַגְּרִי"ש בֵּית שְׂאוּל אַרְיִכוֹת בְּזָה: ג) אִם תַּעֲנֶה. עֲרַשׁ"י וְרַאב"ע פ"א אִם לֹא תִשָּׁכַח וְזֹאת לְשׁוֹן נְכָרִי לֹא נִשְׁמַע פְּמוֹהוּ בְּכָל הַמְּקָרָא וְאִם הִיא כְּמִשְׁמַעוֹ מֵה יִזְיֵק.

ר"ל שְׂעִינְוֵי בַכ"מ אֲדַרְבֵּה עַל שְׂכִיבָה שְׁלֵא לְרַצוֹנָה, וּמֵה יִזְיֵק לָן אִם נִפְרַשׁ גַּם פֶּה כְּמִשְׁמַעוֹ שְׁלֵא יַעֲנֵם שְׁלֵא פְרַצוֹנֵם, וּפ"א בְּדַב"ש שֶׁהַק' שְׁהָרִי כֵן אִי בְיוֹמָא דַע"ז א' תַּשְׁה"מ דְּנִקְרָא עֵינְוֵי מִנ"ל דַּכ' אִם תַּעֲנֶה אֶת בְּנוֹתַי וְעַיִן תּוֹס' פְּתוּבוֹת ח"ז ב' ד"ה אִם וְכַפ"ת שֶׁם וּבְדַרְשׁוֹת רַאנ"ח וּמֵהֲרִי"ט קִידוּשֵׁין כ"ב, וּפְשׁוֹת מוֹרָה כֵן דְּכָל פְּנוּיִם בְּגִלּוּי אָבֵל תִּשְׁמִישׁ אֵינּוּ בְּגִלּוּי.

וְעַיִן בְּהַגְהָה רִיחַ דְּוִדָּאִים דַּכ"ה. לְזַקִּינֵי הַגְּאוֹן מְלֶאֶסְק ז"ל.

וַיִּרְא אֶת עֵינָיו זֶה פְרִישַׁת ד"א, בְּמַד' שְׁמוֹת סַפ"א וַיִּרְא אֱלֹקִים זֶה פְרִישַׁת ד"א, וַיִּדַע שְׂקֹרֵב הַזְּמַן שְׁאָמַר לְאַבְרָהָם ע"ש, נַר' שְׁלֶמְדוֹ כֵן פִּי מְצִינּוֹ פְרִישַׁת ד"א נִקְרָא פִּינְוֵי כַמ"ש אִם תַּעֲנֶה אֶת בְּנוֹתַי כַּפְרִישׁ"י וְכִינּוֹן דַּכ' רֵאֵה רֵאִיתִי אֶת עֵינֵי עַמִּי דְרָשׁוּ חַז"ל וַיִּרְא אֱלֹקִים זֶה פְרִישַׁת ד"א, וְהַגְזֵרָה בֵּין הַבְּתָרִים הִיא וְעַבְדוּם וְעֵינּוֹ וְאַח"כּ יֵצְאוּ בְּתַחֲלָה וְעַבְדוּם וְאַח"כּ וְעֵינּוֹ וּבְסוּף יֵצְאוּ.

א"כ כְּשֶׁרֵאָה אֱלֹקִים קִץ הַגְּלוּת שְׁהִגִּיעוּ לְכָלֵל עֵינְוֵי זֶה פְרִישַׁת ד"א א"כ וַיִּדַע אֱלֹקִים שְׂקֹרֵב הַזְּמַן שְׁאָמַר לְאַבְרָהָם וְאַח"כּ יֵצְאוּ בְרַכ"ג פ"ש: נַג) וַיִּשְׁבַּע יַעֲקֹב בְּפַחַד אָבִיו יֵצְחָק. עַיִן בִּינָה לַעֲתִים דְרוּשׁ ס"ז דְּוִדָּאִי יֵצְחָק הִיא מְזַהֵר לְבָנָיו לְהַשְׁמִיט מִשְׁבוּעָה וְאָמַר הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב.

כְּשֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּקוֹלוֹ שְׂיֵהֵי קוֹל יַעֲקֹב בְּדַבְרֵים לַעֲבֹדַת ה' אִז אֵין הַיָּדִים יָדֵי עֲשׂוֹ שׁוֹלְטוֹת. וְאִם אֵין הַקּוֹל מְרוֹסֵן בְּשְׁלֵמוֹת וּמֵה גַם לְהַשְׁבַּע שְׁלֵא בְּמִקּוֹם מְצִנָּה חֶסֶר שְׁלֵמוֹתוֹ, וְאָמַר פִּי כְּשֶׁלְחָצוֹהוּ הַהֶכְרַח לְיִשְׁבַּע נִשְׁבַּע אוֹתָהּ הַשְׁבוּעָה בְּפַחַד מִיֵּצְחָק מִחֶמֶת אֲזַהְרוֹתַי עִם הַיּוֹתוֹ רְחוּק מְאֹבֵי, וּמֵה נַעֲשֶׂה בְּדוֹר הַזֶּה.

וְאוֹי לְדוֹר שְׂקֻטִים נִשְׁמָעִים לְגְדוֹלִים בְּדַבָּר זֶה. פִּי הַבְּנִים שׁוֹמְעִים שְׁבוּעָה מִפִּי אָבִיהֶם וַיִּלְמְדוּ לַעֲשׂוֹת כֵּן וְכו' ע"ש אַרְיִכוֹת: וְהַגְהָה מֵה שְׁנַזְהָרוּ רֹב הָעוֹלָם שְׁלֵא לְיִשְׁבַּע עַל אֲמַת בְּשִׁבִיל מְמוֹן וְרַבִּים מִהַתְרַדִּים מִפְּסִידִים מְמוֹן הַרְבֵּה עַי"ז עַיִן בּוֹיָק"ר פ"ו ר"י אָמַר אִפִּי עַל אֲמַת הַדָּא דְבְרִיָּתָא אָמְרִין בֵּין זַפְּאֵי וּבֵין חֲזִיב לִידֵי מוּמָא לֹא תַעוֹל, וּבַס' חֲסִידִים סִי תִי"ח וְתִי"ט מַעֲשֶׂה שֶׁהִיא אֶחָד מְחֻנְיָב שְׁבוּעָה לְנִכְרֵי א"ל הַחֶכֶם אִפִּי אִם תַּתֵּן כָּל הַמַּעֲוֹת שְׁתוּצִיא בְּדִין לַצְדָּקָה מוּטָב שְׁלֵא תַתֵּן לַצְדָּקָה וְלֹא תִשְׁבַּע אִפִּי בְּאֲמַת לָכֵן יִזְהַר שְׁלֵא יַעֲשֶׂה עִם נִכְרֵי אוֹ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא בְּפָנֵי עֵדִים.

ע"ש מזה, ועי' חובת הלקבות שער אהבה פ"ו שכ' אל יזכר שם הבורא לשוא ולא לשקר, לשוא הוא מה שמוצא אדם מן פיו מן השבועות לבטלה וללא צורך ולא יחייבוהו ב"ד ושבועות שקר הוא השבועה שמחייבין אותו בה מן הדין במשאו ומתנו עם ב"א והוא חייב להזהר מפל מה שיביאהו להשבע כמ"ש תהלים כ"ד נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי וכו', ובפסיקתא רבתא פכ"ב לא תשא אם בשבועות שוא פבר נא אלא זו הוא שבועת אמת שהוא על שוא ע"ש, ועוד שם ובירושלמי נדרים פ"ב ושבועות פ"ג.

כ"ד עיירות חרבו בדרום על שבועות אמת, ובתנחומא ויקרא ובמדבר רבה פכ"ב מעשה בינאי המלך שהי' לו אלפים עיירות וכולן נחרבו על שבועות אמת עש"ה. ובילקוט שמעוני ח"א תשפ"ד.

ובפסיקתא שם פל מי שנושבע על השקר לחבירו סופו לצאת ריקם מפל נכסי' ר' יונה אמר אפי' על האמת, ועי' במדרש עשרת הדברות מעשה נורא בא' שצוה לבנו בשעת מיתה שלא לשבע אפי' באמת, וכשמת באו רמאים ותבעו ממנו ממון בחנם וטען להד"מ ויחייבוהו ב"ד שבועה ופרע להם פל ממונו עד שהעני, ועוד תבשוהו לבית הסנהר ואשתו הי' פוכסת על הנהר להחיות עצמה ובג'.

וליחים חטפה בעל הספינה והוליקה מעבר לים וסבלה ענוים קשים ובשביל שלא נשבע אפי' באמת חזר לגדולתו בעושר רב עם אשתו ובג' ע"ש: וע"ע ב"ר"ן ר"פ פל הנשבעים על הגמ' וליחב לי' בלא שבועה שהרי נושא נפשו על שקרו ושקרו מיעוט ואיפא למיחש בכדי חיי' דהא איפא אינשי דפרשי משבועה אפי' בקושטא לא בעי לאשתבועי ע"ש.

ובראב"ע פ' יתרו (כ' ז') וע"ע בשו"ת חתם סופר חו"מ סי' צ' שנושאל ג"כ בזה והשיב דמפורש בקרא בקהלת ט' מקרה א' לצדיק ורשע וגו' פטוב פחוטא פנשבע פאשר השבועה ירא, ולא תוכל לומר אשר נשבע לשקר שפבר הזכיר חוטא, ותו מה לשון שבועה ירא.

ההיפך מנשבע הוא אינו נשבע, ועוד דעיקר חסר מן הספר דהול"ל אשר נשבע לשקר, אע"כ דמירי מהרגיל לישבע באמת ואיננו בגדר חוטא ואשר שבועה ירא ופורש עצמו מלשבע אפי' באמת וכמ"ש אל תהי' רגיל בנדרים שסופך למעול בשבועות, והאריך בזה וסיים דמנהג ישראל תורה ואין להרהר: ומצאתי עוד בשו"ת שצרי דעה ח"א סי' ק"צ להגאון מבראדי ז"ל שהביא רדב"ז שהוא חסידות של שטות מה שאין רוצים לישבע באמת, והוא דחה ויש לו מקור בש"ם עי' תוס' ב"ב ל"ג א' ד"ה אמר בעובדא דרבה בר שרשום שכ' תוס' לא הי' חושש על המתנות מעות רק על השבועה ע"ש הרי דשבועת אמת הוי תמירא לי' ע"ש אריכות בזה.

ועי' בסמ"ג עשין קכ"ג וז"ל צריכין הדיינין להרחיק מהם השבועה בכל היכולת ועי' בס' המצות עשין מצוה ז' וברמב"ן וקנאת סופרים שם. וחינוך מ' תל"ה.

ובחז"ל מהרא"ך ח"ב הל' שבועות ד"ב ע"ב ובחמדת ישראל בתחילת הספר: נד) וינבח זבח בהר. רש"י למשפחה, והק' רא"ם למה לא פי' לקרבו, עשו"ת זכרון יצחק בח"ת עפמ"ש בפ"ז דמ"ה א', דהר שנועבד אינו נאסר משום ע"ז אלקיהם על ההרים ולא הרים

אלקיהם, ובדרך ס"ו ע"ב מסקי דמ"מ נאסר לגבוה, ובמשנה שם דמ"ה א' כ"מ שאמה מוצא הר גבוה ידוע שיש שם ע"ז ע"ש ובתוס', א"כ אי נימא דהשחיטה הי' לצורך קרבן, איך נאמר ויזבח בהר נהרי ידוע שיש שם ע"ז ונאסר לגבוה אבל למשטה להדיוט מותר: לב ג) מתנים עי' מ"ש בפ' לך (י"ג ג').

ובבינה לעתים דרוש ב' כ'דיש ב' פתות מלאכים א) אלו שנבראו בששת יחי בראשית ב) הנבראים מחצות. כמ"ש בפ' פ"ד מי"א.

העושה מצנה אחת קונה לו פרקליט א' ופ"א רע"ב דע"י המצנה נברא מלאך והוא מליץ יושר בעדו. ויעקב הי' לו מלאכים הרבה כאלה, אף כשהלך לדרך רצה ה' לכבדו ושלח לו פת מלאכי עליו, ויעקב הפירם שאינם שלו.

וז"ש מלאכי אלקים ולכן ניקרא שם המקום מתנים ב' מחנות, אף פשרצה יעקב לשלוח מהם בשליחות לעשו, אין דרך ארץ לשלוח ממלאכי עליון שאינם שלו. לכן נישלח יעקב מלאכים לפניו אלו מלאכים שלו ממצותיו, וכמ"ש צדק לפניו יהלך: פ' רשת וישלח ו) וישלח רש"י מלאכים ממש.

עי' מדרש תלפיות ענף יעקב. איך יכול עשו לדבר עם מלאכים.

וי"ל דשלח מלאכים ממש ונשדים ורוחות רעות דעשו הי' רגיל עמהם בארץ שעיר, וכה"א שעירים בקדו שמה, ולכן אמר תחלה וישלח יעקב מלאכים סתם שכולל שדים ור"ר, דמצניו שנקראו רוחות בשם מלאכים שנ' עושה מלאכיו רוחות, ובחזרה אמר וישבו המלאכים בה"א הידועה כלו' שבו ליעקב אותם המלאכים שהי' מדברים עמו.

אבל הר"ר נשארו עם עשו. ע"ש אריכות.

ונראתי בשם הגר"ש מאוסטרופאלי ז"ל דאי' בזהר מיכאל מלפיאל שנגדיאל הם עזרו ליעקב בעת צרתו מעשו ומספרם עזרת, ואנו צריכים לכונן זאת בתפלת עזרת אבותינו. והנה וישלח יעקב מלאכים בגי' מיכאל מלפיאל שנגדיאל וזה שפרש"י מח"ש מיכאל מלפיאל שנגדיאל, ובס' משנת דר"א הביא בשם הר"ר העשיל ז"ל ע"פ חז"ל דאם נאמר דצדיק עדיף ממלאך מותר לאדם לראות בשכינה, ואם מלאך עדיף אסור.

ועי' בלקט שמואל. ואי' במד' ב' טעמים מדוע פהו עיניו של יצחק א' לפי שהציץ בשכינה. ב' פדי שיבא יעקב ויטול הברכות, א"כ לך שלח יעקב מלאכים ממש להורות בזה דצדיק עדיף ממלאך. דנדאי השולח עדיף משלים א"כ מוכח דמותר לצדיק להציץ בשכינה.

וא"כ ק' מדוע פהו עיניו של יצחק וע"כ פדי שיטול יעקב הברכות וא"כ אין לך לשנא אותי דבהשגחת הבורא נעשה זאת. ועי' בס' דברי יוסף דהא שכ' מלאכים לפניו דדוקא לפני' הי' מלאכים שהוא ידע, אבל לעיני עשו הי' נראין כאנשים דאל"כ לא הי' יצא ללחום עמו.

או שלא הי' מלאכים מן השמים רק מלאכים הנבראים מלמוד תורתו ומצותיו ולכן אמר לפני' ע"ד וצדק לפניו יהלך, וכ"כ בנח"ק, וזה טעם מ"ש ותני' ג מצות שמרתי דכל מצנה קנה מלאך א'.

וא"כ יש לו מלאכים הרבה לשונם ע"ש, ועי' בס' מתן שכרו של מצות להפמ"ג בחקירה א': ועי' בס' שמע יעקב להגאון ר"י אלגזי בעהמח"ס ארעא דרפנן טעם ששלח מלאכים ולא אנשים, א' שרמז לו על מדות השלום כמ"ש בירושלמי פ"ב דר"ה המלאכים חצנין אש וחצנין מים הה"ד עושה שלום במרומו.

ב', דעשו הי' מחזיק עצמו לכבוד כי יצא ראשונה, אבל יעקב אזל בטר מחשבה דטפה הראשונה שלו היתה, וע"כ לקח הכבוד ממנו, ומלאכים נבראו ביום ב' ואדם ביום ו', ואעפ"כ גדולים צדיקים ממלאכים ומשתמשים בהם, וע"כ משום דנשמותיהן של צדיקים קדמו במחשבה, וכן לענין בכורה אזלינו בטר מחשבה, ג' דדרשו רז"ל ויצא יעקב מב"ש מבארה של ברכות, וסמיה ל' החלום והנה ה' נצב עליו, הפונה יעקב הי' מסופק אולי חטא בברכות דקיי"ל עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה ממנו נקרא רשע.

ועשו הי' מחזיר אחרי הברכות, אמנם כ' תוס' קידושין דנ"ט דבמתנה והפקר ליפא משום עני כו'. וז"ש ויצא יעקב מבארה של ברכות כלו' יצא המבוכה שהי' לו על עסקי הברכות, ע"י פי ויפגע והנה סולם כו' ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו, דהם הי' מהפכים עלי' ואפ"ה והנה ה' נצב עלי והניח עליונים למעלה, ובזה נתישבה דעתו דבכל מידי דהפקר ומחנה ליתא לדין עני המהפך, ולהכי שלח מלאכים ממש לרמז דהמלאכים משועבדים לישראל.

ונשמע ג"כ דלא הי' לו עון בענין ברכות של עשו שלקח ממנו דבהפקר ל"ש פני המהפך ע"ש שדבריו מתוקים מדבש. ומהאריכות לא העמקתי: ה) גרתי.

רש"י לא נעשיתי שר וחשוב ד"א תרנ"ג, עי' בס' עפר יעקב להגאון הספרדי ר' יעקב גונים, דק' מה הראי' שלא נתקיימו הברכות ממה שאינו שר וחשוב דשמה יהי' אח"כ שר, ועו"ק למה שלח שקנים התורה הא עשו כפר בקל ול"ה מאמין בהי, וי"ל דפי' לו פוננת הברכות דהנה גביר לאחיה וישתחוו לה בני אמה ונר' כפול רק הפונה הוי גביר לאחי על כל בני משפחותיה פלבן ובני' ובני' ישמעאל, ובני אמה הם עשו ובני' שהם בני רבקה אמי.

ולכן אמר יעקב עכשיו דלא נתקיימו הברכות דאף על לבן ובני' לא נעשה שר רק תמיד פגר. ד"א ני' תרנ"ג.

וממ"נ אם הברכות אין חשובות בעיני' א"כ לחנם אתה שונאני ואם תחשיבן כראוי א"כ תדע דאמר לה פאשר תריד. ובני קיימתי התורה וא"כ לא תוכל לי ועי' בכלי יקר וכת"א שכ"כ וכ' הפשט ואחר עד עתה אין עתה אלא תשובה שנ' ועתה ישראל מה ה' שואל מעמך, ואי' בפ' חלק צ"ז ב' פלו כל הקצין ואין תלוי רק בתשובה, וזה רמז לו יעקב ואחר עד עתה ר"ל עד שיעשו בני תשובה אז יבא הגואל.

וע"ע בנח"ק: ובס' ברית שלום כ' עפמ"ש בירושלמי תענית פ"ק ג' לוי בר סוסי באו גניסות לעירו נטל ס"ת ואחר אם בטלתי דבר א' מש"כ בתורה הדין ייתנו ואם לא יעלון מיד הלכו הגניסות לדרפם וז"ש יעקב עם לבן גרתי ותרנ"ג שמתתי ר"ל שלא בטלתי אף ד"א מהתורה ואין לי להתירא ממה.

ובס' אהל מועד ח"ב די"ב כ' עפמ"ש בתדב"א זוטא פי"ט די'עקב ו'עשו ח'לקו עה"ז ועה"ב ויאמר ע'שו מי אלה לך היינו עוה"ז שי'יך לי ע"ש ונדוע שאלת הראשונים איך מותר לישראל להנות מעוה"ז הא הוא ח'לקו של ע'שו ותי' מהר"ש פרימו דקיי"ל המציל מזוטו של ים ה"ה לעצמו וכיון דתנאי התנה אם לא יקבלו התורה יחזור העולם לתהו א"כ כ'ש'החזיר הקב"ה על כל אוה"ע ולא רצו לקבלו לולי ישראל שקבלוהו הי' חוזר לתהו, וא"כ מה שהצילו ישראל לעצמם הצילו ע"ש, וזה שהקדים יעקב לשלוח לעשו לבל יאמר לסטים אתם שעוה"ז אינו שלך, וזה תרנ"ג מצות שמרתי, וע"ז לא תחזור העולם לתהו ובדין הצלתי לעצמי.

וז"פ מ"ש בתהלים קי"ט לולי תורתך שעשונעי אז אבדתי בעניי. ר"ל דאי ל"ה ישראל מקבלין התורה אז הי' או'בדים בעוני ובחוסר דאין להם בעוה"ז פלום, ורק ע"י התורה הצילו לעצמם.

ועי' ב'ני יששכר סיון מאמר ב' אות י"א: ובס' מיני תרגומא הביא אם תטיל אותיות "ב"י". מן תיבת "גביר" תשא'ר גר, וז"ש רש"י לא נעשיתי אלא גר ולא גביר ואינך פדאי לשנא אותי על מה שפרכני אבי הנה גביר, שהרי לא נתקיימה בי ר"ל דאותיות ב'י שפתיבת גביר לא נתקיימה ונשא'ר אותיות גר ע"ש.

ועוד ראיתי ב'נה דק' על יעקב שהוא כמו זלזול בכבוד אבי'. שפרכו'תי לא נתקיימו, וי"ל דה' ינהג אותנו בהנהגת נסיית וטבעיית, ומי שדבוק בה' יותר ינהג בדרך נס, ואינו צריך לברכת טל השמים כו' ובמדבר לא נצטרכו ישראל לכל זה.

ורק פ'שנוהגים (אותם) בדרך הטבע אז צריך לטל השמים ומשמני הארץ שבמעט עבודה תוצא הארץ הרבה. וא"כ הברכות שנתנו להאבות ל"ה בעבורם פ'ל רק על בניהם דור האחרון.

ואם הי' יודע ע'שו שלא על יעקב בעצמו הפנונה בהברכות רק על זרעו לא'לף דור. ל"ה שונא כ"כ ליעקב דמה איכפת לי לבני'.

אם הוא יאכל וישבע. ולכן פשיע'קב פייסו א"ל ש'עברו כ"ב שנה ועוד אין לו שום דבר מהברכות ואין לו מטל השמים כו' וא"כ הברכות רק על זרעו ואין לו לשנא אותו, רק עוד יש לעשו לחשוב דאיננו עוד בטוח שאולי יקיים התנאי ויעסוק בתורה ויקבל הברכות מיד וא"ל תרנ"ג מצות שמרתי ואעפ"כ לא נתקיימה בי וע"כ הפנונה על זרעי ע"ש, ועי' בגו"א וקדושת לוי, ובתומים סי' ס"ז סק"א ב'זה: ובקובץ דרושים חוב' ד' סי' י"ב כ' דבסנה' ד' ק"ז א' אמר דוד מפ"מ אין אומרים אלקי דוד אמר את לא מינסת לי ע"ש, וק' מנא ידע דוד שאחר מותו לא יהי' אומרים אלקי דוד דהרי אין ה' מיחד שמו על הצדיקים ב'סייהם, וי"ל עפמ"ש רש"י לך נא'עשה לגוי גדול ז"ש אלקי אברהם, והענין דאלקי פ'לוני היינו שה' מסר השם אלקים שבג'ימ' "הטבע" שיעשה בהטבע פ'רצונו ושינוי הטבע דאברהם הי' שהוליד.

וביצחק ג"כ שזרע בארץ קשה ו'שנה קשה ואעפ"כ מצא מאה ש'ערים פ'רש"י תולדות. ושינוי הטבע ביעקב נרמזה בשם ישראל כי שרית עם אלקים נאנשים ותוכל, וז"ש רש"י נא'עשה כו' שהי' בהם שינוי הטבע וזה ששאל דוד מפ"מ לא זכיתי לנס חוץ לדרך הטבע,

ותמיד הנצרכתי לברוח משאול, והשיב ה' אינהו מינסין דמדה פנגד מדה ואם אדם מוציא עצמו מטבע גופו ומסרו לה', ה' ג"כ משנה הטבע עבורו, ואברהם נתנסה.

יצחק בעקדה. יעקב בבית לבן, ולכן פשטמע שעשו הולך לקראתו, וד' מאות איש עמו.

הבין שבדרך הטבע לא יעמוד פנגדו שלח לו עם לבן גרתי שעמדתני בנסיון ואני צדיק שלא כדה"טואל תתמה שלא הי' לי נסיון קשה, אמר ויהי לי שור ותמור, יצה"ר של עבירות שבין אדם לחבירו נקראים שור, מחמת שמסיתו להזיק כמו שור נגח להזיק לחבירו, ויצה"ר בין אדם למקום שינה לקרותו תמור שמסיתו לילך אחר התומריות, "ולהשיר" יש סגולה לעשות גמ"ח ולדאוג לטובת חבירו, ולתמור הסגולה תוה"ק כמ"ש אם פגע בך מנגול משכהו לביהמ"ד עש"ה: ובס' שאגת אריה על מכות דכ"ג כ' על הא דנמנו וגמרו טוב שלא נברא, וכ' המהרש"א דנמנו דיש רמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת והל"ת מרובין ממ"ע והוי קרוב להפסד ורחוק לשכר, וגמרו טוב שלא נברא שפא יעבור על ל"ת ושס"ה דהם במנין יותר, אבל אם לא נברא בודאי לא יעבור ע"ש, וק' דלפי"ז למה באמת נברא האדם, וי"ל עפמ"ש המג"א בסי' כ"א סק"ב על האר"י ו"ל שהוכיח דצריך לישן בציצית.

מהא דמנחות מ"ג א' דאמר דוד בבית המרחץ אי לי שאני ערום ממצו' וכשנסתפל במילה נתקרה דעתו, וק' הא בשעה שישן בלילה ג"כ הי' ערום ממצות, א"ו דמצוה לישן בטלית קטן וא"כ הי' לו ציצית ורק במרחץ הי' מצטער.

ותמה המג"א דבלילה פשישן הי' מצוה בביתו מזוזה על פתחו משא"כ מרחץ דפטורה ממזוזה ע"ש, וי"ל דהגירסא בש"ס אי לי שאני ערום ממצות, ובע"י שם. וכן ברש"י מגילה ט"ז: ובר"ח פ"ז משער הקדושה.

ובילקוט תהלים ה'. ובמדרש ורש"י וישלח, וקשה תרני"ג שמרתי איה משפחת, עי' ברמב"ם בס' המצות שאינם רק ששים מצות הפרחית שנוכל לקיים ואיכא מ"ע דכהנים וקרבתות ומקדש ופרה אדומה ומינוי מלך וכו', ורק התי' כמ"ש בפ' התכלת מ"ג ב' שקולה מצות ציצית פנגד כל המצות, וכ"נ בב"ב ד"ט א' שקולה צדקה ככל המצות, וכן בנדרים ל"ח במילה ועוד, א"כ י"ל תרני"ג שמרתי היינו מצות ששקולים פנגד תרני"ג מצות, וא"ש דדוד אמר אי לי שאני ערום ממצות כיון דל"ה עלי' ציצית ששקולה נגד כל המצות, ועז"א כיון שנסתפל במילה שמח ששקולה ככל המצות, ושפיר הק' האר"י הא בלילה פשישן נמי ערום דנהי דמזוזה בפתחו מ"מ אין לו מצוה ששקולה כתרני"ג, א"ו דישן בציצית, ומעתה כיון דיש הרבה מצות ששקולים ככל המ"ע ול"ת.

א"כ מ"ע הוי יותר ושפיר נברא העולם ודפח"ח, וע"ע בס' מגדנות אליעזר דף ו'. ובס' פתר תורה לבן הקד"ל ו"ל כ' על הבעה"ט גרתי אותיות תגרי והודיע לו שהוא איש ריב עם לבן, דהר"ר אלימלך ו"ל אמר דנראה בחוש צרות עין של רשע שאינו יכול לסבול לראות נחת רוח לשום אדם ואפ"י רשע כמותו עינו צרה בו.

והנויע לו לא תהי' סבור שלבן אוהבי אלא שהוא איש ריבי ואם אתה תעשה לי רעה והנה לבן שהוא שונאי, ומחמת זה יחדל עשו להרע ליעקב שלא יגרם ע"י מעשיו נחת ללבן דרשע א"י לעשות פעולה שע"י ינהא אפי' רשע כמותו: (ו) ויהי לי שור ותמור.

רש"י זה אינו לא משמים ולא מארץ, עי' ס' עפר יעקב ק' דבהמה חשובה גדולי קרקע עי' פ' בפל מערבין כ"ז ורא"ם תי' שאין הנויתן מארץ פי' אבל גיון מקרקע, וק"ל פיון דתלוי בשיקול דעת דפעם מתפרש ניוזנין ופעם שגידולן מארץ.

א"כ מה הועיל יעקב בשליחותו דעשו ימצא עילה דפשוטו משמני הארץ שניזון מקרקע ובהמה בכלל. וי"ל דראיית יעקב.

דאם בהמה בכלל משמני הארץ לא הו"ל למינקט משמני רק מתבואות הארץ או פרי השדה אבל משמני משמע על התנובה דשייך בי' לשון שמן ורזה. עי"ל דלעשו נאמר משמני הארץ יהי מושבך שר"ל במקום היוטר דשן וערש"י אטלי' של ינו.

אבל ליעקב נא' שיתן לו משמני הארץ דהיינו פירותי' דומי' דרוב דגן ותירוש, ולא זכר בהמות פי' אף שארץ תוציא משמני'. לא מפני זה תוציא נפש בהמה ע"ש ובכת"א: וראיתי בס"א דיש ללמוד מהפרשה מוסר איך יתנהגו בגולה, וכמ"ש המגיד מדובנא ו"ל על מאחז"ל (תגיגה ט') יאה עניותא לישראל פנורדא סומקא לסוסיא חנורא, דכמו שפנורדא סומקא לא טוב לסוס פשעומד במקומו ברפת כן לא טוב לישראל העניות בביתם.

כ"א בשוקים וברחובות אל יתהדרו לפני השרים כדי שלא יתקנאו בהם ולכן אמר יעקב הפל בלשון יחיד שור וגו', ולא התפאר לפני עשו ברכוש הרבה. ועי' פלי יקר עה"פ פנו לכם צפונה.

(דברים ב'. ג') ועי' בקובץ דרושים חוב', ד' סי' כ"ט על המד', שור זה יוסף נחמור זה ישפר דאי' בברכות (ז' ב') עה"פ תחריש כבלע רשע צדיק ממנו, צדיק גמור אינו בולע, וצ"ג נקרא מי שהשלים כל תרני"ג מצות, והח"ס אמר דהצדיק שהשלים כל אשר עליו ה' מניחו בחי' למען ילמד בניו, וז"ש עם לכו גרתי ותרני"ג שמרתי וא"כ אני צ"ג ואינני ירא ממך.

ומ"מ נאחר עד עתה והגני חי עוד אף שפבר השלמתי הכל, משום ניהי לי שור זה יוסף נחמור ישפר כדי ללמד בני תורה, ונקט יוסף וישפר דלהם למד רוב תורתו יוסף בן זקונים, כל מה שלמד משם ועבר מסר לו וישפר חמור גרם לסבול עול תורה.

ובס' דב"ש כ' עפמ"ש בסוטה מ"ט א' מפני תפילתו של דוד אין ישראל מוכרים רבב כו' ופרש"י שעכו"ם מכבדים לישראל בראותם פי' גם להם חלק ה' בעושר וכבוד ע"ש, וגם המזון לישראל לעזור להם לפדות עצמם מפל צרה.

ושלח לעשו ברמז שמה שהי' לו שור נחמור אף שאין מגיע לו בעוה"ז רק למצא חן בעיניך ע"ש: ז) באנו אל אחיך וגו' וגם הוא הולך לקראתך. רש"י נוהג עמה פעשו הרשע.

צ"ב מנ"ל לדרוש זאת. וי"ל דלשון גם נאמר בכ"מ רק בשני דברים השייכים להדדי.

דהיינו באני באתי וגם הוא בא, אבל לא שייך לומר באנו וגם הוא הולך, וא"כ מוכח דהוא נוהג עמה בשנאה וגם הולך לקראתך וד' מאות איש עמו דג"כ מורה על שנאה לעשות מלחמה. ועי' בהקדמת שו"ת ברית אברהם.

וס' עֲשֶׂה לְמַעַה דְרוּשׁ ד' בְּזֵה: ח) וַיִּירָא רַשׁ"י שְׁמַא יְהִרְגַּנּוּ לּוֹ שְׁמַא יְהִרְגַּנּוּ אַחֲרֵיהֶם. רֵאִיתִי הַכְּנֻנָּה דְהַצָּר לְיַעֲקֹב שְׁיִהְרֹג אֶת פִּשּׁוֹ שְׁיַצְאָא מִמֶּנּוּ ר' מַאִיר כְּדַאִי בְּגִיטִין דְנ"ז גְּבִי גִירָן קִיסָר דְאַגְיִיר וּנְפִק מִיַּנְיָ ר' מַאִיר.

ואי' בְּהוֹרִיזוֹת דִּי"ג דְאַסוּקוּ לִי שְׁם אַחֲרֵיהֶם כְּדַאִי מֵאֵן אַחֲרֵיהֶם ר"מ. וְכֵן בְּמִשְׁה דְרִשׁוּ וַיִּירָא כִּי אֵין אִישׁ עֲתִיד לְצַאת מִמֶּנּוּ, וּז"ש רַשׁ"י שְׁמַא יְהִרְגַּנּוּ אַחֲרֵיהֶם הֵינּוּ ר"מ שְׁעֲתִיד לְצַאת מִמֶּנּוּ (עִי' לְקַמֵּן ל"ג ו').

(, וְעוֹד הִק' הַמְּפָן אַחַר שְׁרָאָה יַעֲקֹב שְׁב' מַחְנוֹת מְלֹאכִים בְּאִים לְכַבּוּדוֹ וּבְטַח לֹא לְחַנּוּם נִשְׁלַחוּ לּוֹ וְלָמָּה יִירָא דְמִלְאָף א' יָכוֹל לְהִרְגַּנּוּ מַחְנֵה גְדוּלָּה. וְכַמ"ש בְּמִלְכִים (ב' י"ט) דְסַנְחֶרֶב עָלָה עַל יְהוּדָה עִם חֵילוּתֵיהֶם וְכַאֲשֶׁר עָמַד אֲצֵל חוּמוֹת יְרוּשָׁלַיִם מְלֹאָף א' הִפָּה בְּמַחְנֵה אֲשׁוּר קפ"ה אֶלְף.

וי"ל דְמַעֲשֵׂה אָבוֹת סִימָן לְבָנִים וַיַּעֲקֹב יָדַע כִּי א"צ לְפַחֵד מִעֲשׂוֹ אִפִּי אִם יָבֹא עִם הַרְבֵּה אֲנָשִׁים. אֲבָל פְּחָדוֹ הִי' שְׁרָאָה בְרוּה"ק דְגַם בְּדוֹרוֹת הַבָּאִים יָבֹאוּ רַבִּים מִבְּנֵי עֲשׂוֹ עַל יְשָׁרְאֵל וְיֵמָּה יֵהִי אֲתָם ח"ו, כִּי אוֹלֵי יֵהִי הַדּוֹר בְּמַעַט זְכוּיֹת וְלֹא יָבֹאוּ מְלֹאכֵי מְרוֹם לְעִזְרָתָם.

ע"כ לֹא רָצָה שְׁיָבֹא עִזְרָתוֹ ע"י נָם מִמְּלֹאכִים, וּבְחַר שְׁיִהְיֶה הַצְּלָתוֹ בְּדַרְךָ חֶסֶד וְרַחֲמִים מֵאוּצָר מַתְּנוֹת חַנּוּם. וַיִּהְיֶה ג"כ פִּיעֵל דְמִיּוֹן לְבָנָיו שְׁיִהְיֶה בְּטַבְעֵה הֵינּוּ ע"י הַשְׁתַּדְּלוּת וְדוֹרוֹן וְתַפְלָה וַיִּנְצְלוּ מִרְשָׁעוֹת בְּנֵי עֲשׂוֹ לְדוֹרוֹת: שְׁם רַשׁ"י שְׁמַא יְהִרְגַּנּוּ אַחֲרֵיהֶם.

וכ' רַא"ם ק' דִּילְמָא בָּאוּ רַק לְהִרְגַּנּוּ אַחֲרֵיהֶם שְׁהִי עִם יַעֲקֹב וְלֹא לְיַעֲקֹב בְּעַצְמוֹ. דְלֵהֶם לִית בִּי מִשּׁוּם הַבָּא לְהוֹרְגָף הַשְּׂפָם לְהִרְגוֹ.

אֶלָּא מִשּׁוּם רוּדְף. רוּדְף ל"ש רַק בַּא"י לְהַצִּיל מֵא' מַאֲבָרִי ע"ש עִי' כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָּה או"ח דְקמ"ז בְּלִשׁוֹנוֹת רַשׁ"י.

שְׁכ' דְמַדְבָּרִי מִשְׁמַע דְהָא דִּיכּוֹל לְהַצִּיל בַּא' מַאֲבָרִי רַק בְּאִישׁ אַחַר וְלֹא בְּנִרְדָף עַצְמוֹ דְבַהִיל וַא"י לְדַקְדָק אִם יָכוֹל לְהַצִּילוֹ בַּא' מַאֲבָרִי, וְלִי נַר' חֵילוּק דְבִשְׁעַת מַלְחָמָה שְׂרַבִּים לּוֹחֲמִים עָלָיו אֵין חֵילוּק בֵּין יָכוֹל לְהַצִּילוֹ בַּא' מַאֲבָרִי דְיִירָא דְמַתוּף כְּף אַחַר יְהִרְגַּנּוּ אוֹתוֹ, וְעפ"ז יִתְפָּרֵשׁ בְּשִׁמּוּאֵל ב' (ג' ל') וַיּוֹאֵב וַאֲבִישִׁי אַחִיו הִרְגוּ לְאַבְנֵר עַל אֲשֶׁר הִמִּית אֶת עֲשָׂאֵל, וְלִכְאוּ"נ הָא דִּיּוֹאֵב וַאֲבִישִׁי הִרְגוּ לְאַבְנֵר אֵין כָּאֵן מְקוּמוֹ וּבפ' כ"ז וַיִּפְהוּ עַל הַחֲנוּמֵשׁ שְׁם מְקוּמוֹ.

מְלַבֵּד שְׁמִינּוּתָר שְׁכ' לְמַעְלָה וַיִּמַּת בְּדָם עֲשָׂאֵל אַחִיו דָּאֵין סְכָרָא בְּשִׁבִיל שְׁרָצָה לְהוֹדִיעֵנוּ שְׁגָם אַבִּישִׁי הוֹרְגוֹ, ז"א דְלֹא מְצִינוּ שְׁאֲבִישִׁי הִרְגוּ רַק יוֹאֵב. עַד שְׁהִרְד"ק הַנּוֹצְרָף לּוֹמַר שְׁאֲבִישִׁי הִי' שְׁם עִם יוֹאֵב וְהַסְפִּים עִמוֹ, וְעוֹד כָּל כְּף סִימָנִים בְּגַבְעוֹן בְּמַלְחָמָה לַח"ל, רַק לְהַחֲיִלוּק הַנְּ"ל בְּמַלְחָמָה בָּא הַפ' לִימָן טַעַם מָה הַחֲרִי אָף הַגְּדוּל, וְקַלְלוּ יַחֲיִלוּ עַל רֹאשׁ יוֹאֵב כּו' לְכָאוּ' אֵין לְיוֹאֵב עוֹן דְגוּאֵל הַדָּם דְעֲשָׂאֵל הִי', עִי' סְנֵהָד' מ"ט א' וְזֵה הַנְּפִיר וַיּוֹאֵב וַאֲבִישִׁי הִרְגוּ לְאַבְנֵר לּוֹמַר שְׁבָדִין קַלְלוּ דוֹד שְׁיּוֹאֵב הִרְגוּ שְׁלֵא כְּדִין דְהָא הִרְגוּ עַל אֲשֶׁר הִמִּית עֲשָׂאֵל בְּמַלְחָמָה וַא"כ אֵין טַעְנָה הִי' יָכוֹל לְהַצִּילוֹ בַּא' מַאֲבָרִי.

אָבֵל ק' דְּבִסְנֵהָד' שָׁם אֵתִי לְיוֹאָב וּא"ל מ"ט קִטְלִי לְאַבְנֵר הו"ל לְהַצִּילוֹ כו' וְנִסְתֵּר מִשָּׁם
ב' הַחִלּוּקִים עַש"ה. וְכֵה"ק בְּשׁו"ת שְׁבוֹת יַעֲקֹב ח"ב ס"י קפ"ו וְאִין לְתַרְזֵן מְלָכִים שְׁאֵנִי
כַּמ"ש הֶרְמַב"ם בַּה' מְלָכִים לְחַלֵּק בְּכַמֵּה דְבָרִים.

דְּהָא בַּגְמ' קָאָמַר דְּנוֹ לְאַבְנֵר בְּדִין סְנֵהָדְרִין, וְכֵן פִּרְש"י בְּדַע"ד ע"א ד"ה וְיִכּוֹל הַנְּרָדָף אִו
הַרְוֹאָה לְהַצִּיל בַּא' מְאַבְרִי, מְבֹנָאָר דְּשׁוּה נְרָדָף לְהַרְוֹאָה דְּלֵא כִּפְרִש"י בְּחֻנְמֵשׁ לְפִי
הֶרַא"ם, וּבַכְּנֵה"ג דְּחַק וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ רַש"י הַנ"ל, וְכֵן סִגְלִי דְּמַחְתֶּרֶת דַּע"ב, וְרַמְבַּ"ם פ"ט
מְגִינְיָבָה מִשְׁמַע לְכֹא' כִּרַא"ם וַצ"ע, וְנ"ל דְּנִדְאִי יָכוֹל לְהַצִּיל כו' אִף הַנְּרָדָף עֲצָמוֹ וּמ"מ
בְּמַחְתֶּרֶת אִין חִלּוּק פִּינּוֹן דְּעֵשָׂה מַעֲשָׂה מְחֻזָּק לְרוֹצֵחַ מִשׁו"ה א"צ לְהַצִּילוֹ בַּא' מְאַבְרִי,
מִשָּׂא"כ בְּשָׂאָר רוֹדָף עֵבִיד דְּגִזְיָם וְלֹא עֵבִיד וַא"ש דַּעַת רַא"ם לְפִרְש"י דְּעֵשָׂו שְׁהִי מוֹעֵד
לְרַצִּיחוֹת כַּמ"ש וְהוּא עֵינָף אִין לְהַצִּילוֹ בַּא' מְאַבְרִי וּלְק"מ.

וְעִי' בְּרִיב"ש ס"י תַע"ג דְּהַנְּרָדָף עֲצָמוֹ אִינוֹ חֲזִיב לְהַתְרוֹת לְהַרְוֹדָף אָבֵל אַחַר הַבָּא לְהַצִּיל
הַנְּרָדָף מִיַּד הַרוֹדָף הוּא שְׂצָרִיף הַתְרָאָה, וְעִי' בְּהַגְהוֹת מְשֻׁנָּה לְמִלְכָּה פ"ח ה"י מַחֲזִיבֵל,
שְׁהִיבֵא ג"כ רִיב"ש ס"י רל"ח שְׁאִין הַנְּרָדָף הַבָּא לְהַצִּיל בְּנַחֲשׁ רוֹדָף צָרִיף לְהַתְרוֹת בְּרוֹדָף
שְׁהוּא בְּהִיל עַל נַפְשׁוֹ, וְכֵן הָא דְיָכוֹל לְהַצִּילוֹ בַּא' מְאַבְרִי רַק בְּאַחַר אָבֵל הַנְּרָדָף אִין
מְדַקְדָּק בְּזָה ע"ש: וְעִי' בַּמִּשְׁל"מ פ"א הַט"ו מְרוֹצֵחַ שְׁנִסְתַּפֵּק בְּרוֹצֵחַ בְּשׁוֹגֵג שְׁיֵשׁ רְשׁוּת
לְגֹאֵל הַדָּם לְהַרְגוֹ אִם הָרַג הַרוֹצֵחַ לְגֹאֵל הַדָּם אִם נִהַרְג עֲלָיו וְכַמוֹ בְּסִנְהֵד' ס"א אִלוֹ
נִהַפְּהָ זְמָרִי וְהָרַג לְפָנָס אִין נִהַרְג עֲלָיו, וְחִידֵשׁ שָׁם בְּרוֹדָף אַחַר חֲבִירוֹ לְהַרְגוֹ אוֹ רוֹדָף
אַחַר עֲרוּנָה שְׁנִימָן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ.

אִם נִתְאַמַּץ הַרוֹצֵחַ וְהָרַג אֶת הַמַּצִּיל. נִהַרְג הַרוֹדָף עֲלָיו, דְּדוֹקָא גַבִּי זְמָרִי דְלִיפָא מַצְנָה
גַבִּי פָנָס רַק רְשׁוּת דְּבוֹעַל אֲרַמִּית רַק קְנָאִין פּוֹגְעִין בּוֹ שְׁפִיר אִם נִהַפְּהָ זְמָרִי וְהָרַג לְפָנָס
אִינוֹ נִהַרְג אָבֵל רוֹדָף לְהַרְג אוֹ בְּעֲרוּנָה דְאִיפָא מַצְנָה לְהַצִּילוֹ אִם הָרַג רוֹדָף לְהַמַּצִּיל נִהַרְג
עֲלָיו ע"ש, וּבְקָאֵת מְפֹרֶשׁ פֶּן בְּחִידוּשֵׁי הַר"ן עַל סִנְהֵד' דַּס"ב גַבִּי קְנָאִין דְּבִגְוֹאֵל הַדָּם אִי
נִהַפְּהָ וְהוֹרְגוֹ פְטוֹר מִשָּׂא"כ בְּרוֹדָף, וְע"ע בְּשׁו"ת הָרִי"ם חו"מ ס"י ז' דְתַמָּה עַל מִשְׁל"מ
אִיף עֲלָה עַל דַּעַתוֹ לְהַסְתַּפֵּק בְּרוֹדָף אִי בְּהָרַג הַמַּצִּיל שְׁיִהְיִי פְטוֹר הָא בְיָכוֹל לְהַצִּיל בַּא'
מְאַבְרִי וְהָרְגוֹ חֲזִיב, וּבְזָה הַרוֹדָף שְׁיָכוֹל לְהַצִּיל בְּמָה שְׁלֵא יַעֲשֶׂה הָעֵבֵרִיה וְיִנּוּחַ מְלַרְדּוֹף
אַחַר הָעֵבֵרִיה וְיַצִּיל עֲצָמוֹ וְלֹא יִהַרְגֵנוּ, וְע"י שְׁרוּצָה לַעֲשׂוֹת עֵבֵרִיה וְלְהַרְג אֶת זֶה יְהִי
פְטוֹר אֶתְמָהָא: וּבְשׁו"ת שׁוֹאֵל וּמְשִׁיב תְּלִיתָאָה ח"ג ס"י מ"ט תִּי קו' הַכְּנֵה"ג הָא דְּבִסְנֵהָד'
דַּמ"ט הִי לָהּ לְהַצִּיל כו' הָא בְּנְרָדָף עֲצָמוֹ ל"ש פֶּן דִּי"ל דְּכָל הַטַּעַם דְּנְרָדָף א"צ לְדַקְדָּק
לְפִי שְׁבִהִיל עַל נַפְשׁוֹ אִין יָכוֹל לְכַוֵּן, וְכִינּוֹן שְׁשָׁם הִי יָכוֹל לְכַוֵּן בְּדוֹפֵן הַחֲמִישִׁית וְגַם
אָמַר לוֹ וְהַתְרָה בּוֹ לְמָה אֶפְכָּה וְאִיף אֶשָּׂא פְנֵי יוֹאָב אֲחִיף הָרִי שְׁלֵא נִבְהַל עַל נַפְשׁוֹ וְלֹא
פָּחַד מִמֶּנּוּ וּפְשִׁיטָא שְׁלֵא הִי רַשָּׁאִי, עִי"ל דַּע"כ לֹא כ' הֶרַא"ם רַק בְּמִי שְׁרוֹדָף לְחֲבִירוֹ
וְאִזְרַב לוֹ וְהוּא א"י לְהַצִּיל עֲצָמוֹ וְלֹא הַתְחִיל עֲמוֹ בַּכָּה"ג אָמְרִי דְּבִהִיל עַל נַפְשׁוֹ.

אָבֵל הִיכִי דְהַתְחִילוֹ לָרִיב זַע"ז וְאַח"כ רֹצֵחַ חֲבִירוֹ לְהַרְגוֹ ל"ש דַּל"ה יָכוֹל לְדַקְדָּק, דְּהָרִי
אָנוּ דְנִין עַל תְּחִילַת הַמְרִיבָה דְמִי הַכְּנִיסוֹ לְתַגְר זֶה שְׁיִתְחִיל לָרִיב עֲמוֹ וְעִי"ז וְתַגְלָגֵל שְׁלֵא
יִכּוֹל לְהַצִּיל עֲצָמוֹ וַא"כ עַכ"פ מְחֻנְיָב לְרֹאוֹת לְהַצִּיל עֲצָמוֹ בַּא' מְאַבְרִי, וַא"כ שָׁם דְהַתְחִיל
אַבְנֵר יְקִימוֹ הַנְּעָרִים וְיַצְחָקוּ לְפָנָיו וַא"כ עַכ"פ שְׁנִימָה רוֹדְפִים זַא"ז, שְׁפִיר צָרִיף לְהַצִּיל
בַּא' מְאַבְרִי וַא"ש הָא דַּק' מְסִנְהֵד' ע"ד אִם יָכוֹל לְהַצִּילוֹ כו' מָהָא וְכִי יִנְצוּ כו' וְק' דְמַתְחִיב

מיתה לגבי הנרדף בעצמו, ולהנ"ל א"ש דשם כ' וכי ינצו והתחילו לריב ובכה"ג גם הנרדף צריף לדקדק ע"ש.

וגם יש לחלק לפמ"ש הריב"ש דאחר צריף להתרות ולא הנרדף וא"כ ג"כ א"צ לכונן שיציל ג"כ בא' מאב"ר. אבל באב"ר שהתרה בו למה אפכה (אותה) א"כ פשיטא שהי' צריף להציל בא' מאב"ר: עי"ל דבר חדש דניהו דנרדף א"צ להציל עצמו והיינו משום דיכול לומר דל"ה יכול לכונן ולקח אינו נהרג עליו מספק דדילמא באמת ל"ה יכול לכונן, אבל אם הרג אותו אחד על שלא הציל אינו נהרג עליו מספק דדילמא הי' יכול להציל בא' מאב"ר, ולקח ביואב שם שטען שהי' יכול להציל בא' מאב"ר לקח נהרג עליו וז"ב: וע"ע ברא"ש פ"ג דב"ק סי' י"ג ובנמק"י שם דאם שנים שחבלו זה בזה מ"מ אסור לחבול בו יותר ממה שחבל בו, ואם הי' יכול להציל עצמו בחבלה מועטת וחבל בו הרבה חייב, וכן קיי"ל בחו"מ סי' תכ"א א"ס"ג, והרא"ש ונמ"י הוסיפו מידי דהוי איכול להצילו בא' מאב"ר ע"ש, מבואר בפירוש דאף בנרדף עצמי אם יכול להצילו בא' מאב"ר נהרגו חייב ולא פנ"ל, וע"פ בחו"מ סי' שפ"ח סעי' יו"ד במסור דמותר להרגו אם הדין כמו ברודף אם יכול להציל בא' מאב"ר כמו לחתוך לשונו או לסמות עיניו אי מותר להרגו ע"ש, ועי' במנחת חינוך מ' רצ"ו ות"ר דאף שכ' המשל"מ אם הרוצח בשוגג הרג לגואל הדם או אם נהפך זמרי ונהרג לפנחס דפטור, זה דוקא הנרדף עצמו היינו הרוצח בשוגג או זמרי פינו דאין מצוה לגואל הדם רק רשות וכנ"ל, אבל באיש אחר שהרג את הגואל הדם או שהרג לפנחס בנדאי נהרג עליו כי בחנם הרגו פינו שחבירו לא עשה שום עבירה ברודפו אף הנרדף עצמו אינו נהרג עש"ה.

וע"ע בשער המלך פכ"ד משבת הביא ג"כ הרמב"ם דנרדף עצמו א"צ לדקדק בא' מאב"ר. והק' ג"כ מסנהד' ע"ג.

ע"ב דפריף מאלו נערות כו' ומשני דיכול להצילו בא' מאב"ר, ולהרא"ם. אפתי גבי הנרדף ניתן להצילו בנפשו, ומחלק דרא"ם לא אמר רק ברודף נפשות דבהיל להציל עצמו לקח לא מידק דייק, אבל ברודף אחר עריות דאינה בהולה כ"כ שפיר הנרדף צריף לדקדק ע"ש, וק' דשם בדע"ד מבואר להקפך מפי ינצו כו' מפורש דאף הרודף להרוג צריף הנרדף לדקדק דאל"כ איך משפחת דיענש הא תמיד איפא מיתה גבי הנרדף, וכן מצאתי שהק' פן האחרונים.

ולפמ"ש לעיל כפר תי' היטב השו"מ באם התחילו לריב זא"ז גם הנרדף צריף לדקדק. עוד מצאתי בכל"ח פ' בלק שהביא תשו' הרי"מ מה שהתפלא כ"כ על המל"מ, הלא אותו השקנשיא יש להקשות על הגמ' אם נהפך זמרי ונהרג לפנחס ל"ה נהרג עליו.

ואע"ג דיכול להציל בא' מאב"ר ע"י שיפוש א"ע מהביאה (עי' בראש הספר בהספמת הגה"ק מאורן של ישראל האדמו"ר מגור שליט"א מה שהעיר בזה) וע"כ זה לא חשוב יכול להצילו בא' מאב"ר, פינו שרוצה לעשות העבירה הוא אונס.

ומ"מ קנאין פוגעין בו פינו שהביא עצמו לידי כף, משא"כ ברודף אחר ערוה דניתן להצילו בנפשו רק קודם דבעל ואז ל"ש יצר אלבשי' ולא חשוב אונס פינו דיכול להציל

עצמו ע"ז שלא יעשה עבירה עש"ה, וע"ע בנוב"י קמא אה"ע סי' נ"ז דהיכי דאיפא התראה ל"ש יצר אלבשי' והביא גמ' ינפיר לו יום המיתה הרי דיש עצה ע"ש.

וע"ע בפרדס דוד מ"ש בענין רודף: שם ברא"ם ויצר שמא יהרוג את עשו ויקללנו אביו. וכ"כ בתנחומא אבל מהריגתו של אחרים ל"ה מוצר מפני שהבא להורגו השכם והורגו, עי' ס' בית האוצר פלל א' אות ט"ו שהק' שהרי האי קרא רק בישראל נאמר בפ' משפטים במחמת ומנ"ל דגם בב"נ הבא להורגו כו' ושפ"ד מקלל ז' מצות.

ואי נימא דאבות יצאו מקלל ב"נ אף לקולא ניחא. ואי"ל דהוה מילתא דהשכם ודאי נוהג גם בב"נ מסבא חיצונה דחייב קודמין, והא דבעי קרא דבמחמת רק לאשמעי' דבא במחמת חשוב בא להרוג ומצינו פנה שהכתוב משמיענו דעת האדם עי' תוס' פסחים ד"צ ע"א ד"ה החיי' פ"ש.

ומפורש פן בתוס' ע"ז ד"י ע"ב ד"ה חד במעשה חד קטלי' אבבא והק' תוס' הלא שפ"ד א' מז' מצות, וי"ל שהי' ירא פן יודע הדבר אל השורים והבא להרגו השכם להרגו, הרי דמפורש דאף בב"נ אמרי' פן, ועי' במנחת חינוך מ' רצ"ו אריכות בזה: שם רא"ם ושפ"ח הלא פבר הבטיחו כו' אף שמא יגרום החטא וכו' עי' פרמב"ם פ"ט ה"ד מיסודי התורה אם הנביא אימר דברי פרעניות ולא הי' פן אין זה הכחשה לנבואתו דאפשר שעשו תשובה ונסלח להם, אבל אם הבטיח על טובה ולא בא ה"ז נביא שקר שכל דבר טובה אפי' על תנאי אינו חוזר.

והוא משבת דנ"ה. וברא"ם הק' מפאן דלמה נתיירא יעקב.

הא אינו חוזר. וע"ש בלח"מ מ"ש בזה, ובפ"ט קטנתי כ' רש"י ירא אנכי שמא נתלכלכתי בחטא ואתה אמרת היטב איטב עמה, והק' רמב"ן דאם יגרום החטא מה אמר ואתה אמרת כו' מה אהני הבטחה לחטא שאח"כ ועי' בכלי יקר.

ובס' שם משמואל להג' מלבוב ז"ל כ' עפמשה"ק הרא"ם דלמה ירא שמא יגרום החטא הא כל דיבור שיצא מה' אפי' ע"ת אינו חוזר, ותי' דז"ד כשהי' ע"פ הנביא או מלאך דחס שלא יאמרו דנביא שקר הוא אבל אם ה' בעצמו מבטיח חינוך פשחוטא אח"כ, ומפן' תי' דהא דאינו חוזר ז"ד כשהוא לטובתו ולא לרעות אחרים אבל כשהוא לרעות אחרים ובשל אחרים חוזר מרעה לטובה, וא"ש דאמר יעקב ירא אני מחטא, וא"ת כקו' רא"ם דדבר ה' אינו חוזר לקו' אמר ואתה אמרת כו' דהי' ע"פ עצמה ובכה"ג חוזר.

ועוד יש טעם שאני ירא דהבטחתי ושמתי את זרעך פחול היים ופי' בכל"י דהאויבים יפלו פגלי היים פשבאו לשטוף נשברים ונופלים לפני החול, פן האויבים יפלו לפני זרעם, א"כ הבטחה זו הי' לרעות אחרים לקו' ירא.

ועי' מהרש"א ברכות ד"ד ושבת דל"ב ע"א מ"ש ברש"י ורא"ם, ובפרשת דרכים דרוש ג' כ' לכאו"ק למה ירא יעקב שנתמעטו זכיותיו הא יש דברים דאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז וקרן קיימת לעוה"ב, ויעקב מסתמא קיים ובפרט ת"ת שכנגד פולם, אף היפ"ת כ' דרק כשנהנה דרו' טבעיית אז הקרן קיימת אבל פשצריה לעשות לו נס אז מנפין מן הקרן, וז"ש קטנתי כו' ואם הי' עפ"ד הטבע אז לא יראתי אף פי במקלי עברתי את הירדן, ונחז"ל שנקבע הירדן במקלו.

ונס פְּזָה יִנְפֶה זְכוּת ע"ש. ובס' אָמְרֵי הַצְּבִי עַל ב"ק דצ"ב רָאִיתִי דָאָם הַבְּטָחָה עפ"י
מַעֲשֵׂי הַטּוֹבִים שֶׁל הַצְּדִיקִים אֲזִי אִם תְּטֹא אַח"כ חוֹזֵר הַקַּב"ה מֵהַבְּטָחָתוֹ כִּינֵן דְּהַבְּטָחָה
הִיא ע"פ דִּין.

אָבֵל אִם הַבְּטָחָה הִיא ע"פ רַחֲמִים אֲזִי אֵין הַבְּטָחָה חוֹזֶרֶת לְעוֹלָם, וז"ש ה' הָאוֹמֵר עָלַי
שׁוֹב לְאַרְצָךָ כּו' קִטְנִיתִי, וְהִזְפִּיר שָׁם הוּא' וְהַבְּטָחָה זֹאת אֵינָה חוֹזֶרֶת ע"ש אַרְיֹכוֹת. וע"ע ס'
נִפְתָּלִי שְׁבַע רְצוֹן פ' לָךְ שֶׁהִק' שֶׁל הַרְא"ם דְּלִהְיֶיךָ הוּא דְּהַבְּטָחָה ע"י שְׁלִיחַ יִתְכַּן לְהִיּוֹת
חֲזָרָה וְלֹא ע"י ה' בְּעַצְמוֹ.

וע"ש בְּדַבְרֵי בַס' שְׁמַע יַעֲקֹב לְהַגְרֵי אֶלְגָּזִי. וּבִיש"ש ב"ק פ"ה ס' כ"ג.

וְצִמַח דָּוִד עַה"ת: וּבַעַל עֲקֵדָה שֶׁעַר צ"ו. וּבְאַהֲבַת צִיּוֹן מֵהַנוֹב"י דְרוֹש ד'.

וּבַס' הַמְקַנָּה עַל קִדְוִשִׁין דַּכ"ט ע"ב ד"ה וְאַפְשָׁר, וְיַעֲזֵן שֶׁהֵם דְרוֹשִׁים אַרְנוֹפִים לֹא
הַעֲתִיקִי: וְהִנֵּה ג"כ קָשָׁה מִמ"ש בַּאו"ח ס' תרפ"ב בְּשִׁכַח וְלֹא אָמַר עַל הַנְּסִים בְּבַהמ"ז
בְּחֻנְפָה פְּשִׁיגִיעַ לְהַרְחֵק יֵאמֵר הַרְחֵקֵנוּ הוּא יַעֲשֶׂה לָנוּ נְסִים וְנִפְלְאוֹת כְּמוֹ שֶׁעָשִׂיתָ
לְאַבוֹתֵינוּ כּו' וְאִיךָ יִבְקֹשׁ עַל נְסִים הֲלֹא יִנְפוּ לוֹ וְי"ל הֵא דְמִנְפִין לוֹ הֵינְנוּ בְּנֵם נְסִיךְ אָבֵל
בְּנֵס מְפֹרָסִם שֶׁהַכֹּל רוֹאִים שֶׁנַּעֲשֶׂה לוֹ נֵס לְעֹנְמַת זֶה שֶׁמִּנְפִין לוֹ מִזְכוּתֵי, נִתְּוֹסֵף לוֹ זְכוּת
חֲדָשׁ שֶׁע"י נִתְּפָרְסֵם שְׁמוֹ ית', וז"ש בְּשִׁבְתָּ דַנ"ג ב' בְּנֵס שֶׁנִּפְתָּחוּ לְחִסֵּיד א' דְדִין וְאָמַר
אַבְיִי כְּמָה גְרוּעַ זֶה שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ לוֹ סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית.

וּר' יוֹסֵף אָמַר כְּמָה מְעַלְלָה זֶה. וְדַעַת שְׁנִיחָם צָדִיקוֹ יַחֲדָיו.

כִּי נִגְרַע לוֹ מִזְכוּתֵי, וְלְעֹנְמַת זֶה מָה שֶׁע"י נִתְּפָרְסֵם שְׁמוֹ ית' נִחְשָׁב לוֹ זְכוּת חֲדָשׁ וְעִי
בִישׁוּעוֹת יַעֲקֹב פ' לָךְ. אוֹ י"ל דַּמ"ש מִנְפִין מִזְכוּתֵי כְּאֵלּוֹ לְקַח שְׁכָר בַּעוֹה"ז הֵינְנוּ בְּיַחֲד
שֶׁנַּעֲשֶׂה לוֹ נֵס, אָבֵל אִם נַעֲשֶׂה נֵם לְרַבִּים אֵין מִנְפִין לָהֶם, אוֹ י"ל כְּשֶׁעֲמַד בְּמִקוֹם סַכְנָה
וְנַעֲשֶׂה לוֹ נֵס, אָבֵל בַּלֹּא"ה אֵין מִנְפִין, וְעִי בְּכוֹר שׁוֹר.

וְשֶׁעָרִי תְּשׁוּבָה או"ח ס' קפ"ז מְזָה, וּבְשׁו"ת מַחֲנֵה חַיִּים חו"מ ח"ב ס' י"ט: ט) רַש"י
רוּחַ מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן זָכָר וְנִקְבָּה, עַמ"ש בְּזֶה בְּתוֹסְפוֹת יו"ט פ"ה מ"ג מִזְבָּחִים: שָׁם וְהִיא
הַמַּחֲנֵה הַנְּשִׂאָר לְפִלִּיטָה. עַרש"י וצ"ב מנ"ל זֹאת.

עִי בַנח"ק וְחַה"ת דַּאִי בַמַּד' דִּיעֲקֹב הַעֲמִיד הַמַּחֲנוֹת רְחוֹקִים זַמ"ז כְּדָרְךָ יוֹם וְהַטַּעַם כִּי
יָדַע יַעֲקֹב שֶׁיִּמִּיתוּ בְּיוֹם א' שְׁנִיחָם כַּמ"ש רַבְּקָה לְמָה אֲשַׁכֵּל שְׁנִיכֶם בְּיוֹם א' (וְכֵן הִיא
בְּאַמַּת וַכַּמ"ש בִּיע"ד דִּיעֲקֹב לֹא מַת רַק בְּסִתְיַמַּת הַגּוֹלֵל וְאֲזִי נִהְרַג פָּשׁוּ ע"י חוֹשִׁים בֶּן
דָּו).

וְלִכֵּן רִיחַק הַמַּחֲנוֹת דְרָךְ יוֹם נֵאֵם יִנְצָחוּהוּ עָשׂוּ וְיִהְרַגְנוּ יִנְצָלוּ עַכ"פ הַמַּחֲנֵה הָאֲחֵרֶת כִּי
בְּטָרֵם יִקְרַב אֲלֵיהֶם יָמוֹת גַּם הוּא כְּאֲחִיו וְע"כ וְהִיא הַמַּחֲנֵה הַנְּשִׂאָר לְפִלִּטָה: וְעִי רַמְבַּ"ן
וּסְפּוּרָנוּ וְהִיא לְפִלִּטָה שֶׁיִּבְרָחוּ מִחֲנֵה הַשְּׁנִי, וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ דְּבָרֵי דְהַחֲלֻקָה הִיא כִּי הוּא וְאֲנָשִׁי
יְהִי מִחֲנֵה אַחַת, וְהַצָּאן וּבְקָר יְהִי מִחֲנֵה שְׁנִי.

וְה"פ וַיִּחַץ אֶת הָעַם אֲשֶׁר אִתּוֹ וְאֶת הַצָּאן וְהַבְּקָר וְגַמְלִים לְשְׁנֵי מַחֲנוֹת, הוּא וְאֲנָשִׁי יְהִי
מִחֲנֵה א' וּרְכוּשׁוֹ מִחֲנֵה ב' יַעֲזֵן כִּי לֹא יָדַע מִחֲשׁוֹבוֹת פָּשׁוּ אִם כְּפִיּוֹתוֹ עַל עַסְקֵי מְמוֹן לְבַד

בא ואם ישיג ממון אז ילך לדרךכו ולא יפגע בנפשות, או אולי רק על עסקי נפשות כמ"ש יקרבו ימי אבל אבי ואהרנהו.

ועשה בתקמה ושלח הצאן ובקר ראשונה, וז"ש ותעבדך המחנה על פניו היינו לפני יעקב ואנשי, ואז יראה אם יבא על המחנה והפיהו היינו הצאן ובקר יפה עד חרמה ולא ישלול אותם אז בנדאי בא על עסקי נפשות, ואמר לאנשי פאשר תראו זאת יהי לפלטה פלומר תברחו מפניו חיש מהר: י) אלקי אבי אברהם.

המהרי"ק פסק דאין אדם מחויב בכבוד אבי אביו והובא ב"ד סי' ר"מ סעיף כ"ד. ובס' שאגת אריה על מכות די"ב כ' לחלק היכי דאביו חי אז פן הבן חייב בכבוד אבי זקנו כמ"ש בפ"ק דקידושין ל"א א' אביו אומר השקני מים ואמו אמרה השקני את ואמרה חייבין בכבוד אביה, וכה"ג פאן פיון דאביו ג"כ מחייב בכבוד אביו אז גם הוא חייב בכבוד א"ז, אבל היכי דאביו מת דנעשה חפשי מכל מצות אז תו ליכא הסברא שחייב מצד אביו ופטור מכבוד א"ז.

ועי' ס' לנית חן פ' ויגש שתי בנה קו' רמב"ן דבפ' וישלח כ' אלקי אבי אברהם ואלקי אבי יצחק, ובפ' ויגש (מ"ו א') כ' וינבח זבחים לאלקי אביו יצחק לחוד ות' דבפ' וישלח הי' יצחק עדיין חי ונמצא הי' על יצחק חיוב כבוד אב אפי' אחר שמת אברהם כדקי"ל ב"ד א"כ גם יעקב חייב בכבוד א"ז אברהם, אבל בפ' ויגש דכבר מת יצחק וכבר נפטר ממצות כ"א לכן גם יעקב פטור מכבוד אברהם, ולפי"ז שפיר כ' רש"י במכות דבן בנו אינו חייב בכבוד אבי אביו, ועמש"ל בפ' ויגש בזה: יא) קטנתי ערש"י ומש"ל בפ"ח בזה.

ובכתבי דו"ז הגה"צ מ' צבי ז"ל אבד"ק זגיערש ראיתי דאי בגמ' ברכות ד' ס' ע"א האי תלמידא דמרתת א"ל חוטא את דכ' פחדו בציון חטאים ע"ש ועי' ברכות כ"ט ב' וז"פ ויירא יעקב ויצר לו מה שיירא מאיש ואין לו בטחון פראוי, וז"ש קטנתי מהמדרגה הראשונה שהי' לי.

פי במקלי עברתי את הירדן ול"ה לי אז פלי זיין ולא אנשי מלחמה לעזר ולא יראתי מבנ"א, וזה גרם לי מפל הססדים ואמת אשר עשית את עבדך, דהיינו נרם לבבך ושכחת וישמן ישורון ויבעט, ועתה הייתי לשתי מחנות.

לכן יש לי עתה שתי מחנות, ויען שיירא אנכי מבנ"א לכן אבקש בתפלה הצילני נא שלא יזיק לי. ובס' דב"ש כ' דרועה יש לו מקלו ותרמילו, וז"ש לא הי' לירק מקל רועה ועתה הייתי לב' מחנות.

ובב"מ דמ"א שהפישוה במקל ערש"י דמכה חזקה הוא ועתו"ס. וי"ל ההבדל בין מקל למטה שמוטה יכול להטות בו.

ומקל לרדות כמ"ש בזכר' י"א נאקח לי שני מקלות אחד קראתי נועם וא' חובלים נארעה את הצאן, שמוקל להנהיג אינו כ"כ חזק כמו מקל להכאה. וכשאמר הפישוה במקל וע"כ שהי' חבלה.

משא"כ באדם דאין לו רק מקל אחד ואינו ראיה שחבל וז"ש מקל שקד אני רואה היינו מקל חובלים ששוקד על הרעה: והגר"א מוילנא ז"ל כ' על הגמ' בסוטה ד"ה ת"ח צריך שיהי' בו גיאות אחד משמיני שבשמינית, דיעקב אמר קטנתי מכל הסודים וגו' אשר עשית את עבדך ותלה הסוד שקיבל מה' על נפשו ולכאו"ק דע"פ ענוות הי' לו לתלות רק בזכות אברהם ויצחק ולא בזכות עצמו.

ולמדנו מזה דהטובה של עבר מה שקיבל מכבר יוכל לתלות בעצמו. אבל אם יבקש הצלה או טובה עתה או על לעתיד לא יבקש בזכות עצמו שהרי שלמה לא נענה בזכות עצמו עד שאמר זכרה לחסדי דוד אבי וכן חזקיה, וז"פ ת"ח מותר להתגאות שמיני שבשמינית פי הפסוק קטנתי הוא הפסוק השמיני שבפרשה וישלח שהיא פרשה השמינית שבתורה להורות שע"י אופן זה מותר להתגאה ולתלות בעצמו.

ובס' קב הישר פס"ה כ' דבזה"ק בשלח הביא ע"ב שמות מפסוק ויסע ויבא ויט ט' שורות על ח' ושורה הח' באלכסון הוא אותיות ענ"ו ע"י"ש. ובמהרש"א כ' דח' פועמים ח' בגימ' ס"ד.

וגם בגימ' ס"ג ות"ח צריך להוציא את עצמו ממדת גס ולכנוס לבחינת ס"ד: יב) הצילני נא מיד אחי מיד עשו הנה רע לגורל ישראל בעת שעשו הפלגי רודפו. אף עוד רע ומר יותר אם יקרבהו ויבקש אהבתו.

פי אזו תערבו ישראל ביניהם וישפח ישראל תורת ה' והוא מת מיתת נשיקה וגוף קיים. והמלאכים השיבו באנו אל אחיך אל עשו.

פעם נראה פאוהב ופעם בתמונת עשו הרשע. ואינם יכולים לדעת מסתרי לבבו.

ולכן ויירא יעקב מאד ויצר לו ירא מן האחווה של עשו ויצר לו מן השנאה והתפלל על שניהם הצילני כו' מיד אחי ומיד עשו כי ירא אנכי. פי אם יתראה בתמונתו עשו הרשע פן יבא והפני ואם יתגלה בתמונת אח אז ירא אנכי מחדש "אם על בני" פי יותר יש לפחוד מנשים שדעתן קלות, ולצעירי הבנים שימשיכו אחריו וילמדו ממעשיו וימותו מיתת נשיקה וגוף קיים: יד) ויקח מן הבא בידו.

ערש"י מרגליות שאדם נושאם בידו. ובמדרש ולמה גמלים באמצע וכו' וקשה מה שייכות קו' זו להאי דרריש מרגליות מסר לו, וראיתי דבל"ז הו"א דאין נפקותא דאלו הוי כ' מין אחר באמצע ג"כ הוי קשה למה זה באמצע.

והפסוק אין מכון לכתוב גמלים באמצע כ"א חשב ה' דברים, אבל השתא דמרגליות שלח לו וקשה למה לא פרט בהדיא אע"כ דלהכי לא פרט רק ה' דברים כדי שיהי' גמלים באמצע משא"כ אלו הי' נכתב גם מרגליות הי' ו' דברים ול"ה גמלים באמצע ופריך שפיר.

למה גמלים באמצע. ובס' סדורו של שבת ח"ב דרוש ח' כ' על הלשון מן הבא בידו, הול"ל וישלח מנחה.

רק ע"פ מ'שחז"ל במד"ר מסעי בפרו שיעלה לשם הבעל באליהו (מלכים א' י"ח) לא הי' רצה לילה ולא יכלו להזיזו ממקומו עד שא"ל אלי' לה, דכשם ששמו של הקב"ה מתקדש ע"י אחרים יתקדש ג"כ על ידך.

וז"ש משה וגם מקנינו ילך עמנו פלומר שמקנינו בעצמם ילכו עמנו וכן בעת שרצה יעקב לשלוח הבהמות לעשו בנדאי לא רצו לילה והוצרך לקחת אותם בידי למסרם שיילכו.

והבטיחם ה' שיתקדש ש"ש ע"י בעת שמנחה ישובו לעת"ל כמ"ש בב"ר פע"ח דכל הדורות שנתן יעקב לעשו עתידין אוה"ע להחזירן לעת"ל ע"ש. עוי"ל שלא לקח רק מהבא בידו בעצמם פדרך הבאים אל נח שמעצמם באו ונדע כי הם ראוים לשלחם למנחה לעשו.

והנה המדרש הנ"ל הוא רחוק משכל. ואם הי' באמת פן ע"ד נס שהפר לא רצה לילה למה לא פרסמו הכ' כמו אתון של בלעם שדבר.

אך י"ל דכל בעל חי אילן ועשב יש לו שר למעלה כמשחז"ל בב"ר פ"י אין לה עשב מלמטה שאין מלאך ממנה עליו ויאמר לו גדל וכן מצינו אמר שר של ים למשה (ועתו"ס ע"ז די"ז. ד"ה עד חולין ז).

מהרש"א תענית כ"ה. שבת פ"ט.

פסחים קי"ז. ערובין י"ח), וי"ל דהשר של הפר התנפח עם אלי' וא"ל בשלמא בשני שעירים של יו"כ הי' ע"פ גורל אבל ב' פרים הללו.

אף תמן הבחירה איזה ילך לקדושה ואיזה לטומאה. א"ל אלי' דיתקדש ש"ש על ידך ואם יהי' ע"י גורל יאמרו שגורל גרם.

אף עתה שע"י בחירה לא יהי' שום פקפוק. לכן לא הוצרך הכ' לפרש לפי של"ה דרך נס ועי' באלשיך אחרים.

ובבב"י ששכר ח"ב: שם בידו. ובפ' צו (ח' ל"ג) ימלא את ידכם.

ותצוה (כ"ט ט' ול"ה). ורש"י (כ"ח ע"א) כ' כשממנין אדם על פקודת דבר נותנהשליט בידו בית יד של עור ועל ידו מחזיקו בדבר והוא מלוי ידים.

ועי' בס' תולדות אפרים פ' צו. שכ' דענינו, דיד מורה על השלטנות כמו פאן בוישלת.

ובשלת (י"ד ל"א), וחקת (כ"א כ"ו) ודברים (ג' ח'). והפאה פה אל פה הני קנין עי' סמ"ע חו"מ סי' ר"א סק"ה ע"ש.

ובשמות (ג' ה') של נעליך ע"י שליפת מנעלים מסיר ממשתלתם. והני פאומר שאין הרגלים ראוים לדרוס על מקום זה ולהסירם, א"א והני הכנעה.

ואח"כ עשו אוה"ע סימן להכנעה בהסרת הכובע פאומר שראשו ודעתו בטלה נגדו וכחו שיקאריך בזה בחת"ס בהשמטות לחו"מ סי' קצ"א ע"ש. ובפ' מקץ (מ"א מ"ב) ויסר כו' ניתנו על יד יוסף.

ובאסתר (ג' י'). וזה סימן למסירת שלטנות.

וברות (ד' ז') שלף איש נעלו ובתרגום נרתק יד ימיני, דשם נעל בין על של יד בין של רגל. ומשו"ה כ' בנשמות (ב' ה') של נעליה מעל רגליה שלא יטעה על של ידים דגנאי לעמוד בהם במקום קדוש כמ"ש במג"א ס"י צ"א.

וכן בתצא (כ"ה ט') וחקלצה נעלו מעל רגלו שלא יטעה על נעל של יד לומר שסר פחו של יטתו. לכן הוצרכו לפרש רגל.

ולכן ברות דכ' סתמא על של ידו קאי, וזה טעם בב"מ דמ"ו בכליו של מקנה: טז) גמלים מניקות ובניהם שלשים. ערש"י ומדרש בנאיהם זכר פנגד נקבה וכו' וקשה מי הבריקחם להוציא תיבת ובניהם מפשוטו וכ' בס' חלקי אבנים בשם אבי הר"ר העשיל ז"ל ע"פ גמ' ב"ב ע"ח ב'.

פרה חניקה אני מוכר לה לא מכר ולדה, והא דאמר מניקה לחלבה, אבל חמורה מניקה אני מוכר לה מכר גם הנולד דהא חלבה לא חזיא וע"כ מניקה היא ובנה נתפונן ע"ש. וכאן כ' גמלים מניקות ובניהם וקשה למה צריף להזכיר ובניהם הא ממילא נשמע מדאמר גמלים מניקות א"כ בניהם בכלל א"ו על בנאיהם נאמר.

וכ"כ בס' מירא דכ"א וביד"מ: ואין להקשות דהא שלח לעשו והוא מיתר לשותות חלב מבהמה טמאה. וי"ל דבכורות ד"ו מקשה חלב מנ"ל דשרי דיוצא מחי והוי כאבמה"ח ע"ש דיליף מקרא דשרי.

וא"כ לב"נ דליפא לימוד י"ל דאף חלב מבהמה טהורה אסור משום אבר מן החי. ועי' כו"פ סי' פ"א ופמ"ג, ובמנחת חינוך מ' תנ"ב.

ובכסף דהרסנא סי' רפ"ה. ובדברי שאול סי' פ"א.

וג"כ אל תקשה דאבמה"ח רק נוהג בבהמה טהורה ולא בטמאה וכאן בגמלים אפי' חלב אסור לב"נ. אף איתא בחולין דנ"ב וכן פסק הרמב"ם בפ"ט הי"ג ממלכים דדוקא בישראל יש חילוק אבל ב"נ מונהג באבמה"ח אף מטמאים ע"ש.

וחוץ לזה כ' בנח"ק בשם האר"י ז"ל דעשו אין לו יחס פלל בגמלים והם אסורים אצלו פי הן מעלה גרה, אותיות הגר אם ישמעאל. וא"כ מוכרח דגמלים מניקות ר"ל הם ובניהם ואיתר ובניהם לכה פירשו שהם בעליהן ופירש בנאיהם: יט) ואמרת לעבדך ליעקב מנחה היא שלוחה לאדוני עשו.

ק' דהול"ל מעבדך מיעקב, וכ' בישויע"ק דקיי"ל באדם חשוב המקבל מתנה ממנו נחשב מתנה להנותן ובקידושין אם היא נתנה לו מקודשת בקידושין ד"ו. וז"ש לעבדך ליעקב מנחה היא דיהי' מנחה ליעקב אם שלוחה הוא לעשו, ואם עשו יקבל יהי' מנחה ליעקב ואמר לאדוני עשו שהוא אדם חשוב, וע"ע בהקדמה לשוב שמעתתא דכ"כ בפשט בפ' תרומה ויקחו לי תרומה פרש"י לי לשמי דקשה דהול"ל ויתנו לי אלא נתינה לחשוב הוי פליקחה ע"ש וכ"כ בשמע שלמה שם: ובמדרש מנחה הוא שלוחה תפלת מנחה שלח לו, יל"פ דאברהם תקן שחרית להתפלל שישמור אותו בשחרית ימיו ואז טוב לן באחריתו וכמ"ש חנוך לצער ע"פ דרכו גם פי יזקין לא יסיר ממנה, ויצחק תקן מנחה אם הלה

בנעוריו אחר הָבֵל יש לו ג"כ עת לעת עָרַב עד אֲשֶׁר לא תחשף שְׁמֵשׁ חַיִּיו ויתקן המַעֲוֹנוֹת, וְיִרְחֹץ בְּמֵי דְמָעוֹת וְכִשְׁתָּבֵא עִתּוֹ יְהִי טְהוֹר גְּבָרָא, וְיַעֲקֹב תִּקַּן עֲרֻבֵית אַף כְּשֶׁהוּא אַחֵר תִּשְׁעִים וְהוּא כְּמַת וְעֵבֶר מִן הָעוֹלָם אַעֲפ"כ מוֹעִיל תְּפִלָּתוֹ, וְהִנֵּה יַעֲקֹב וַעֲשׂוּ הִי' אִזּוּ בְּשָׁנִים שְׁפָבֵר הִגִּיעוּ לְגִבּוֹרוֹת וְנָטוּ צְלָלֵי עָרַב וְשָׁלַח לוֹ תְּפִלַּת מִנְחָה רָמַז שְׁיִתֵּן אֵל לְבוֹ וְיִחַדֵּל מְלַעֲשׂוֹת רַע וְאֵף עֲכָשְׁיוֹ יֵשׁ לוֹ זְמַן: (כ) וַיְצוּ ( ) גַם אֶת הַשְּׁנֵי גַם אֶת הַשְּׁלִישֵׁי גַם כָּל הַהוֹלְכִים אַחֲרֵי הָעֲדָרִים, עִי' תוּיו"ט סוֹף פָּרָה, שֶׁכ' כִּי עַל מְסַפֵּר שְׁנֵים ל"ש תִּיבַת כָּל ע"ש ועי' בְּהִגָּהוֹת רַש"י עַל מַד"ר פָּאן אוֹת ה' שְׁמַבִּיא כֵּן בְּשֵׁם תוֹס' פְּתוּבוֹת ד"ח א' ד"ה שֶׁהֶפֶל, דל"ג לְכַוְלָהוּ דָּאָז הִי' מִשְׁמַע דג' בְּרַכּוֹת הֵן.

וּבְקוּבִין אֶהֱל מוֹעֵד סִי' ר"ב הַק' מְכָאן שֶׁהִי' חֲמִשָּׁה עֲדָרִים וְאַפ"ה כ' כָּל עַל מְסַפֵּר שְׁנֵים, וְע"ע ב"מ דמ"ז לְקַנִּים כָּל דְּבָר קָאֵי עַל הַגְּאוּלָּה וְעַל הַתְּמוּרָה אַף דְּהוּי רַק שְׁנֵים, וְשֵׁם בֵּאֵה"מ ח"ג סִי' ט' הַשִּׁיב ח"א שִׁי"ל שֶׁהִי' בְּכָל עֲדָר הַרְבֵּה עֲבָדִים וּמְסַתְּבָר כֵּן דְּכִי מְסַפִּיק לְעוֹזִים מְאִתִּים וְכוּ' עֲבָד אֶחָד וְרַק הִפִּי' דְּיַעֲקֹב צָוָה לְעַבְדוֹ הָרֵאשׁוֹן שְׁמֹסֵר לוֹ הַנְּהַגַּת הַמִּנְחָה וְכֵן לְשָׁנֵי וְכֵן לְשָׁלִישֵׁי וְכֵן "לְכָל" הַהוֹלְכִים אַחֲרֵי עֲדָרִים כָּלָם וְקָאֵי כָּל עַל הַרְבֵּה יוֹתֵר מִב' ע"ש אֲרִיכוֹת: וְע"ע ב"ב ר"פ פנ"ט וְה' בְּרַף א"א בְּכָל ר' לֵוִי אָמַר תְּלַת, וּבב"ר פ"צ וְיִהִי רָעַב בְּכָל הָאֲרָצוֹת בְּשָׁלֵשׁ אֲרָצוֹת, וּבְרַש"י יִתְרוֹ (י"ח א') אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בִּירִידַת הַמָּן וּבְאֵר וְעַמְלָק, עַל "כָּל" הַטּוֹבָה, טוֹבַת מִן בְּאֵר וְתוֹרָה, וּכ"כ ב"מ סוֹף פ"ו מִיסוּה"ת וּבְמִלְכֵי"ם וַיִּקְרָא סִי' קצ"ו כִּי מֵלַת "כָּל" מְכוּוֹנָת עכ"פ ג' דְּבָרִים, אוֹלָם בֵּינָה מְלֶאכִי סִי' שֶׁל"ו חוֹלֵק עַל זֶה, וּמַבִּיא מְקָרָא עוֹשֶׁר וְרַשׁ נִפְגְּשׁוּ עוֹשֶׂה כְּוָלָם ה', וְתַרְגוּמוֹ תְּרוּוּיָהֵן וְעִי' בְּיַעֲרִי אֲנֹזֵן לְאֹזוּלָאֵי ז"ל מְעַרְכַּת כ' אוֹת ה' דְּמִשְׁמַעוֹת כָּל ע"פ רַוב הוּא ג' וְלִפְעָמִים רַחוּקוֹת גַּם שְׁנֵים עֶשְׂרֵה, וְעִי' תוֹרַת חַיִּים ב"ק דנ"ט ע"ב, וְאַמְרֵי שְׁפָר פ' חַיִּי שָׂרָה וּבס' הַדּוֹרוֹת סֵדֵר תְּנָאִים וְאַמְרָאִים אוֹת י' יוֹסִי בֵּן יוֹעֲזָר, וּבש"ד ח מְעַרְכַּת כ' אוֹת ל"ב: כג) וְאַחַד עָשָׂר יְלָדָיו רַש"י וְדִינָה הִיכֵן הִיְתָה וְכוּ' וְקָשָׁה מִנ"ל דְּדִינָה נְחֻסְרָה דְּלָמָּא א' מִהַשְּׁבָטִים הָיָה נְחֻסֵר, וּכ' בְּשֵׁם הַגֵּר"א מוֹוִילְנָא ז"ל ע"פ גמ' טעם שְׁנַבְנָה בִּיהֵמ"ק בְּחֻלְקוֹ שֶׁל בְּנִימִין מִשׁוּם שֶׁהוּא לֹא הִשְׁתַּחֲוָה לְעֵשׂוֹ דְּעֵדִיין ל"ה בְּעוֹלָם, וּלְפִי"ז אִם א' מִהַשְּׁבָטִים הִי' נְחֻסֵר וְלֹא הִשְׁתַּחֲוָה ג"כ לְעֵשׂוֹ לָמָּה לֹא נִבְנָה בִּיהֵמ"ק בְּחֻלְקוֹ שֶׁל אוֹתוֹ שְׁבָט שֶׁהִי' נְחֻסֵר אִזּוּ, אֲלֵא וְדָאֵי דְכָל הַשְּׁבָטִים הִי' שָׁם וְכֻלָּם הִשְׁתַּחֲוּוּ רַק דִּינָה ל"ה עַם שְׂאָר בְּנָיו, וּבְנֻחְמָד לְמַרְאֵה עַל מַד"ר כ' דְּבַתוֹס' קוֹדוּשִׁין ד"ב ע"ב ד"ה לְתַנִּי, כ' דְּכָל הַתּוֹרָה בל' זָכָר וְאַמְרָה, וְאֵי הָעֵנִין מְדַבֵּר בְּזָכָרִים וּנְקֻבוֹת נְכַתֵּב בל"ז, וְקָשָׁה הָא וְתַגְּשָׁן הַשְּׁפָחוֹת הִנֵּה וְיִלְדִיהֶן וְתַשְׁתַּחֲוִינָן (ל"ג ו'), וְהִי' זָכָרִים וּנְקֻבוֹת וּכ' בל"ג, וּבְפֶרֶט שְׁזָכָרִים הִי' ד' וּנְקֻבוֹת ב' וִי"ל דְּהַטַּעַם דְּתוֹרָה בל"ז דְּהֵם עֵיקָר וּנְקֻבוֹת טְפִלוֹת כמ"ש כִּי מֵאִישׁ לְקַחָה זֹאת, וְכָאן הָאֲמָהוֹת עֵיקָר וְהַזָּכָרִים טְפִלִּים לָהֶן, אַף יְקָשָׁה מ"ש וְתַגְּשׁ גַּם לָאָה וְיִלְדֵיהֶּ נִישְׁתַּחֲוּוּ הוּל"ל וְתַשְׁתַּחֲוִינָן, וִי"ל דְּיֵשׁ חִלּוּק הִיכִי דְיֵשׁ רַבִּים בְּזָכָרִים וּנְקֻבוֹת אָמַר בל"ז אָבֵל אִם בְּהַעֲיָקָר לִיכָּא רַק אֶחָד וּבְסְפָלִים יוֹתֵר מְאֹד ע"כ צָרִיף לְתַפּוֹס הַמְרֻבָּבִים, וְא"כ כָּאן אֵי לֹא הִי' דִּינָה חֻסְרָה הוּל"ל וְתַשְׁתַּחֲוִינָן שֶׁהִי' לְדִים טְפִלִּים לְלָאָה, וְגַם הִי' כָּאן ב' נְקֻבוֹת וּמְדַקְאָמַר וְיִשְׁתַּחֲוּוּ עַכְצ"ל שֶׁל"ה כָּאן נְקֻבָה רַק לָאָה, וְע"כ דְּדִינָה חֻסְרָה, אַף ק' מוֹאֲחֵר נִגְשׁ יוֹסֵף וְרַחֵל וְיִשְׁתַּחֲוּוּ, שֶׁל"ה רַק זָכָר א' וּנְקֻבָה א' וְרַחֵל עֲקָרַת הַבַּיִת הוּל"ל וְתַשְׁתַּחֲוִינָן, וִי"ל ע"פ מַד' פַּע"ח וְרַש"י דְּכָל אֲמָהוֹת נִגְשׁוּ מְקוּדָם, וְיוֹסֵף הוּא קוּדָם דְּכֻסָּה אוֹתָהּ שֶׁלֹּא יִתְלָה עֵינָיו בָּהּ דְּהוֹקְשָׁה לִי דְהוּל"ל וְתַשְׁתַּחֲוִינָן וְקָאֵמַר שְׁגָבְהָהּ קוּמַת יוֹסֵף

וכסה לרחל, והוא הי' העיקר ולכן כ' וישתחוו: שם ב'רש"י נתנה בתיבה כו' ונענש יעקב שמנעה מאחיו, עי' שו"ת מים חיים בקונטרס אוצרות חיים להגר"כ ראפאפורט שהקשה הא איתא באה"ע סי' נ' סעיף ה' דאם קלקל המשודף מעש'י יכולה לחזור בו וכ"ה ביו"ד סי' רכ"ח ס"ג ע"ש, וק"ו מה אם כ'ר נשתדף יכולה לחזור בו אם נתקלקל מכ"ש שלא יתן לו בתו ולמה נענש יעקב ע"כ נראה דלשון רש"י ק' שכ' שמנעה מאחיו שפא תחזירנו למוטב דהו"ל ליפתב שמנעה מאחיו ושפא היתה חוזרת אותו למוטב, עכצ"ל פוננת רש"י דאם יעקב הי' מונעה משום שעשו הי' רשע ושפא יקלקל בתו לא הי' לו עונש, רק יעקב ל"ה ירא מזה דינדע בבתו שהיא צדיקת ולא יקלקלה, וכמו שלא קלקל אחשוורוש לאסתר, רק שמנעה מאחיו מחמת שהי' שונאו שהי' רשע גמור ול"ה רוצה שתחזירנו למוטב, וזה דקדק רש"י שפא תחזירנו למוטב ר"ל דלא הי' רוצה שתחזירנו למוטב, וכן מצינו בדוד שקילל לדואג האדומי וסתף ויסתף מאהל ושרשף מארץ חיים סלה והשי"ת הקפיד עליו ועי' בפ' ויצא (ל"א י"ז) ושייך ג"כ לכאן: (כה) ניותר.

רש"י שכח פכים קטנים, עי' מהרש"א חולין צ"א א', וצ"ב ב' אריכות, וע"ע במהר"ם שיף סוף ב"ק דרוש ארוך בענין ת"ח מקפידין על ממונם עש"ה, ובספר תפארת צבי כ' עפ"ד זהר גבי נגע ופנית הבית אם הקב"ה חס על פכים קטנים שלא יטמאו ולכן צוה לפנות הבית מקודם ק"ו שיחום הת"ח על עצמו שלא ילך לבדו כ"א בשני געריו עמו ע"ש, וז"ש ניותר יעקב לבדו, וקשה איך נשאר לבדו הא ילפי' ק"ו מפכים קטנים שחס עליהם ה' ואיך לא חס יעקב ע"ע ונשאר לבדו לזה פרש"י שכח פכים קטנים ר"ל שכח האי ק"ו מפכים קטנים, ועי' מה שפתי בזה בפרשת ויחי (מ"ט כ'): שם ויאבק ערש"י ובחולין צ"א ח"א פעפום נדמה לו וח"א כת"ח, ראיתי לפרש עפמ"ש הרמב"ם על דברי ישע"י נ"ד כל פלי יוצר עליך לא יוצלח וכל לשין תקום אתך למשפט תרשיע שנודע דאזה"ע לחמו אתנו בב'מיני נשק א' מלחמת אגרוף פלסטים, וגזרו גם על שבת ומילה, ובראותם פי זה לא להועיל נסו בנשק ב' מלחמות הלשון עם ופוחים דתיים, וז"ש כל פלי יוצר עליך לא יוצלח, ועל הב' וכל לשון תקום אתך למשפט והי' עמכם שלא יפשו בלשונם, וכל מה שאירע לאבות סימן לבנים, וכל משף הגלות ויאבק איש עמו בגזירות וכלי נשק וגם בלשון של העתונים שלחו בוז על עם ישראל, וז"ש ח"א פעפום נדמה לו על מלחמות אגרוף וח"א כת"ח בןפוחים ומלחמת הלשון, וזה ימשף עד עלות השחר הוא אור ההשפלה שאז יפקחו העמים עיניהם פי עול גדול לרדוף את ישראל וירא פי לא יוכל לו בוז האופנים, ויגע בכף ירכו זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו ומצב ישראל ידל מאד, אף גם זאת יעבור ועוד ינרח לנו השמש, וזה וינרח לו השמש והוא צולע על ירכו רמז אף שצולע לא רחוק התשועה פי באותו שעה שעם ישראל גונח מלבדו וצולע על ירך בעת שהוא וינרח שמש ההצלחה, והתת"ם פתב דהי' ליעקב ב' חטאים א' של ב' אחיות שפחו"ל לא קנים התורה, ובאמת כל מקום חושבו השכינה עמו והני כא"י, וב' שלא קנים כ"ב שנה כבוד אב ואם, וגיד הנשה בגי' כ"ב שנה, וזה מ"ד פגוי נדמה היינו שהי' עליו חטא ב' אחיות שהחזיק עצמו בחו"ל לב"נ, ומ"ד כת"ח שהחזיק עצמו כת"ח שגדול ת"ת יותר מכבוד אב במגילה ט"ז ב': ובהגדה שם משמואל דפ"ד, הביא בשם אביו הגה"ק בעל אבני גזר ז"ל שב' מיני יצה"ר יש, א' שמתחפש

בלבוש ת"ח ומראה פנים לעבירה שהוא עוד מצוה, וב' שפא פגוי ומסית לעבירה אף שידוע שאסור, וכן בברכות ס"א א' רב אמר יצה"ר דומה לזבוב ויושב בין שני מפתחי הלב, ושמואל אמר כמין חטה היה היינו שרב דיבר מיצה"ר שזנדמה לו פגוי שמסית דבר איסור אף שמואוס פזבוב, ושמואל אמר כחטה שזנדמה דעת לאדם כמחז"ל אין התינוק יכול לקרות אבא עד שיטעם טעם דגן, והיינו שפא לאדם בטענת שפליית וכת"ח נדמה לו: שם ויאבק עי' בח"ס שהביא מחז"ל שהמלאך האשימו שלא קיים נדרו עשר אעשרנו לה ומיד עישר בניו, והא שפאמת לא קיים וגם אע"פ שעכשיו קיים מ"מ איחר הנדר, וי"ל דקיי"ל כר"מ בקידושין ס"ב דבעי תנאי פפול ובלא פפל תנאו בטל ומעשה קיים, וא"כ נהי דתלה נדרו בתנאי ושבתתי בשלום אל בית אבי ולא הי' צריף לעשר מקודם, מ"מ המלאך טען פיון דלא פפל תנאי בטל ומעשה קיים ומחויב לעשות מיד אף כל זה אם פנונתו הי' על מעשר ממון אכל נדרו הי' על מעשר בניו ובאיסור ל"ב ת"כ כמ"ש בס"פ שבועות העדות, ובס' דברי יוסף כ' דבגדר ושבועה ל"צ פלל לתנאי ב"ג וב"ר, דאיתא בשאלה הרי דע"י דיבור מבטל נדר או שבועה, ולא דיבור לחוד גם אפי' מעשה דכ"ז שלא בא לידי פהו יכול לשאול עי' נדרים נ"ט, ואף שעשה מעשה בפועל בהפרשה, ויצא מזה דין חדש דאם הי' תנאי בהפרשת תרומה אף דל"ה ת"כ אם לא קיים התנאי בטלה התרומה ע"ש: עונ"ל לפי"מ שהקשה תוס' נזיר י"א א' ד"ה ע"מ אמאי מהני תנאי בגזירות הא א' ממשפטי תנאי שבעינן אפשר לקיים ע"י שליח ובגזירות ל"מ ע"י שליח ע"ש וברמב"ן ב"ב דקכ"ז כ' פי ילפינן מב"ג וב"ר דוקא בתנאי שבין אדם לחבירו אכל תנאי שבין עצמו בכל ענין הוי תנאי שהרי מדעתו התנה ורוצה הוא לקיים נדרו ע"ש, ועי' בפני יהושע כחובות דע"ד.

וגיטין דע"ה. והפלאה שם שכו'.

דבאמת הא דצריכין לילף מב"ג וב"ר הלא מסבא הי' פן דהוא לא נתן רק על תנאי זה, אכן ז"א דהו"א לא אתי דיבור ומבטל מעשה ולא הי' מועיל תנאי. ורק דילפי' מב"ג וב"ר ובעינן דמי לה.

אכל בגזירות ושבועות דהוי דיבור בעלמא מן הסבא מועיל תנאי ולא בעי פלל לילף מב"ג וב"ר וממילא ל"ב דיני תנאים ע"ש ובח"ס. וא"כ בין לרמב"ן ובין לפנ"י ל"ק ביעקב דבגדר ל"ב תנאי פפול.

ועי' בספרי פרי יום גיטין דע"ד. ולעיל בפ' בראשית (א' א'): וע"ד דרוש יש לומר דעל עקרי מצות המלאך לא לחם עמו ורק על המצות שאדם דש בעקבו.

היינו אבק ריבית אבק גזל אבק לשה"ר וזה לשון ויאבק עמו. וגם איתא באבות פ"ב אינהו חכם הרואה את הנולד ולא אמר הרואה את העתיד.

וי"ל שפכל דברים יש אבות ותולדות. הזורק פלי בחמתו פאלו עובד ע"ז.

המלבין פני חבירו ברבים פאלו שופך דמים ועוד, וזה"פ אינהו חכם הרואה את הנולד שרואה גם התולדות ומה יסתעף מזה פי מן התולדות יהי אח"כ אבות, וז"ש בתהלים (ע"ג ט"ו) אם וגו' אספרה "כמו" הנה דור בניך בגדתי.

אם יתחילו למנות הפמו. היינו אבק ריבית שהוא פחו ריבית וכו'.

יהי דור בְּנֵיךָ בְּגִדְתִי. מַעַט מְזַעֵיר יִשְׁאַרוּ תְּמִימִים לָהּ.

שְׁרֹפֶם כְּמַעַט נִכְשְׁלוּ בְּזָה. וְכַתְּבִתִּי בְּזָה הַרְבֵּה וְאִכ"מ:כו) וַיֵּרָא כִּי לֹא יִכּוֹל לֹו.

עֲרַמְב"ן דֹּר א' הִיא בִּימֵי חֲכָמֵי הַמְּשֻׁנָּה כֹּו' עִי' בְּזָה בְּשׁו"ת חֲתָם סוֹפֵר בְּלִיקוּטִים סוֹס"י פ"ו. מַעֲנִין גְּזֵרוֹת שִׁישְׁרָאֵל סָבְלוּ ע"ש וְע"ע בְּיַעֲרוֹת דְּבַשׁ ח"ב דְּרוֹשׁ ד'.

וּבַתּוֹרַת חַיִּים חֲוָלִין צ"א בִּיאָר הַעֲנִין דְּנִגְעַת בְּכַף יָרְכוּ דְהִי מִתְאַבֵּק בְּשִׁבִיל הַבְּכוֹרָה וְנִגְעַת בְּכַף יָרְכוּ רָמְזוּ שְׂאִינוֹ מִסְפִּים עַל הַשְּׂבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע עָשׂוּ לַיַּעֲקֹב. דִּסְתָם שְׂבוּעָה בִּירְדֹּה הַמְּשֻׁבָּע כְּמוֹ בְּאַבְרָהָם וַיַּעֲקֹב שֶׁהִשְׁבִּיעוּ בְּנֵיהֶם.

וְהַתְּאַבֵּק כ"כ עַד שֶׁהוֹדָה לוֹ עַל הַבְּרָכוֹת כַּמ"ש רַש"י בַּפּ"ו, וְא"ש הַתְּרַגּוּם אֶסְתֵּר (ה' ט') פֶּשֶׁט יֵת רַגְלֵי יְמִינִי לְאַחֲוָה לִי שֶׁטֵּר זְבִינְתִּי דְּאִינְדְּבוֹ לִי בְּטוֹלְמָא דְלַחֲם וְגו' פֶּל קַבֵּל אֲרַפּוּבְתָא כֹּו', וְקָשָׁה לָמָּה תִּלָּה שֶׁטֵּר מְכִירָה עַל רַגְלוֹ רַק דְּהָמֵן נִתְקַנָּא בְּמַרְדְּכֵי ע"ד הַבְּכוֹרָה כַּמ"ש בְּתְרַגּוּם (ג' ו').

וְעִי' ב"ר תּוֹלְדוֹת וְאֶסְתֵּר. בְּעָשׂוֹ כ' וַיַּצַּעַק צָעֲקָה גְדוֹלָה וְנִפְרַע לוֹ בְּשׁוֹשׁוֹן.

וְקָשָׁה מָה עָנִין זל"ז. לַכ"נ פִּינּוֹן דְּגָרָם יַעֲקֹב לְעָשׂוֹ לְצַעֲנוֹק בְּשִׁבִיל הַבְּכוֹרָה וּבְרַכָּה.

וְאַבְק מְרָמָה הִיא בְּתַחֲוִילָה לְכַף נֶעֱנַשׁ מְרַדְּכֵי שֶׁהִיא מְבַנֵּי בְּנֵיו שֶׁהוֹצִירָהּ ג"כ לְצַעֲנוֹק, וְג"כ אֵיתָא בַּמַּד' וַיְבַזוּ בְּעֵינָיו לְשִׁלּוֹחַ יָד בְּמַרְדְּכֵי בְּזוּי בֶן בְּזוּי בְּעָשׂוֹ כ' וַיְבַז עָשׂוֹ וְכָאֵן כ' וַיְבַזוּ. וְלָכֵן קָשָׁר מְרַדְּכֵי שֶׁטֵּר מְכִירָה בְּרַגְלוֹ דְּכְמוֹ דִּיַּעֲקֹב קָנָה אֶת הַשְּׂרָרוֹת בְּנִזִּיד כֹּן מְרַדְּכֵי לְהָמֵן לְעַבְדֵי בְּטוֹלְמָא דְלַחֲם.

וְקָשָׁר בְּרַגְלוֹ לְהִרְאוֹת שֶׁהוּא וְאַבוֹתָיו מְכֹוֹרִין לַיהוּדִים מִיְמוֹת קֶדֶם פ"ש דְּרוֹשׁ נִחְמָד: כז) שִׁלְחַנִּי כִּי עָלָה הַשְּׁחַר. רַש"י הִגִּיעַ זְמַנִּי לֹוֹמֵר שִׁירָה.

עִי' זָרַע בְּרוּךְ פ"ב דְּבְרָכוֹת מ"ש בְּזָה. וּבְחֲוָלִין צ"א חֲבִיבִים יִשְׂרָאֵל שֶׁמְזַכִּירִים הַשֵּׁם אַחַר ב' תִּיבוֹת וְכו' וְעָשׂוֹת חֵזַת יָאִיר סִי' רכ"ה.

וְהִנֵּה קָשָׁה הֵיא מְזַכִּירִין אַחַר תִּיבָה אַחַת שֶׁאוֹמֵר חֲטָאת לָהּ. וַי"ל דְּזָה דְּנִקָּא בְּבְרָכוֹת וְתַשְׁבְּחוֹת אֲבָל בְּשֶׁאֵר עֲנִינִים אִפִּי' אַחַר תִּיבָה א' מְזַכִּירִים.

וְעִי' בִּישׁוּעוֹת יַעֲקֹב יו"ד סִי' קמ"ח טַעַם עַל הַמַּקְדִּים שְׁלוֹם אוֹמֵר שְׁלוֹם עָלֵיכֶם וְהַמְּשִׁיב אוֹמֵר עָלֵיכֶם שְׁלוֹם. דְּאֵיתָא בְּנִדְרִים ד"י דְּלָא יֵאמֵר לָהּ עוֹלָה דְּשִׁמְאָ יְמוֹת מְקוֹדֵם וּמְפָקָא ש"ש לְבַטְלָהּ (וְעִי' בִּזְוָה"ק יְתָרוֹ פ"ח א') אֲמָנָם הַמַּקְדִּים שְׁלוֹם אֵיתָא בְּבְרָכוֹת דְּמֵאַרְיָה יְמִי' וְרַשְׁאֵי לֹוֹמֵר שְׁלוֹם תְּחִילָה דְּשְׁלוֹם הוּא שְׁמוֹ שָׁל ה'.

אֲבָל הַמְּשִׁיב אֶסוּר לֹוֹמֵר שְׁלוֹם מְקוֹדֵם, וְא"ש בְּנִעֲזוּ אֲמַר לְקוֹצְרִים ה' עִמְכֶם שֶׁהַקְדִּים שְׁלוֹם אֲבָל הַקוֹצְרִים הַשִּׁיבוּ יְבָרַךְ ה' ע"ש, וְא"ש רַש"י אַחֲרֵי (ט"ז ט') וְעָשָׂהוּ חֲטָאת קוֹרָא לוֹ שֵׁם וְאוֹמֵר לָהּ חֲטָאת, וְקָשָׁה הֵיא אֶסוּר לְהַקְדִּים ה' תְּחִילָה, רַק דְּאֵיתָא אִם עָשָׂה עֲבוֹדָה כְּדִין מֵאַרְיָה יְמִים.

וְכָל הַפְּהָגִים הַכְּשָׁרִים אָרְכוּ יְמִים כְּנֹדַע וְא"ש דְּהָא רַשְׁאֵי לֹוֹמֵר ה' תְּחִילָה: וְרַאֲיִתִּי עוֹד בְּחַת"ם עַל גְּדָרִים ד"י לַפּ"ש בְּמַרְדְּשׁ דְּיַדַּע בְּנִעֲזוּ בְּרוּה"ק שֶׁעֲתִיד לְהוֹלִיד בֶּן מְרוֹת וְכִשְׁבָּא עֲלֵי' מֵת וְהִנִּיחָהּ מְעוֹנְבֶרֶת ע"ש, א"כ יַדַּע דְּלָא יְמוֹת וְהִי יְכוֹל לְהַקְדִּים ה', וְהֵרָא"ש

סוף ברכות יליף מינני' דשואלים שלום חבירו בשם, ואמר וכ"ת דבועז מדעתה דנפשי' עבד, פי' ולא ברוה"ק ת"ש אל תבוז פי' זקנה אמה, ר"ל דא"א לומר דבועז לדעת עצמו ס"ל כמ"ד לא תישי' למיתה ולעולם לאו ברוה"ק אמר ת"ש כו' שבוועז הי' זקן מןפ"ל ובזקן כ"ע מודים דתישינו למיתה עי' גיטין כ"ח א"כ איך הקדים ל"ה אע"כ ברוה"ק הציץ שלא ימות א"כ ע"כ ברוה"ק עבד ששאל שלום הקוצרים ויש ללמוד שצריך לשאול שלום חבירו בשם.

ובס' קול יהודה על חולין צ"א על הגמ' מיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר שירה עד עכשיו, וקשה הול"ל בקיצור דצריך לומר שירה, ועוד איתא שם מלה"ש אין אומרים שירה רק פ"א ביום כו' ואמרי לה פ"א בעולם וכ' מהרש"א דיש פתות שפעלתן גדולה כ"כ שיאמרו שירה בכל יום ופחותים מהם עד שיאמרו פ"א בעולם ע"ש.

וא"כ אותו מלאך הי' מפת שאומרים פ"א בעולם, דאם הי' אפי' מפת שאומרים פ"א ביובל, ונהרי פמה יובלות עברו עד זמן הזה ואיך אמר שלא הגיע עוד זמני לומר שירה, ואיתא במדרש פאן דיעקב אמר יקלסו חבירי וא"ל למחר אני בא לומר שירה והם אומרים לי כשם שלא קלסת אתמול כף אין אתה מקלס היום, והקשה ביפ"ת וכי בשביל שלא אמר אתמול לא יניחו לו עוד לומר לעולם, אך להנ"ל דהי' מהפכת שאומרים רק פ"א שירה בעולם שפיר לא יניחו אותו עמהם דהם גדולים במעלתם ממנו.

וא"ש אי הוי אמר בקיצור שצריך לומר שירה, ירא שיאמר לו יעקב תאמר שירה למחר לקד הקצרים מיום שנבראתי כו' ולא יניחו לי לומר שירה למחר: (כט) לא יעקב. ערש"י ובברכות סופ"ק לא שתעקר שם יעקב אלא ישראל עיקר ויעקב טפל.

עמ"ש בספר רצוף אהבה שבת דקל"ז. ובישועות יעקב כ' לישראל יש ב' מעלות א' חשיבות עצמם.

ב' נגד גוים אחרים נחשבים לצדיקים, וכשחפץ ה' לזכות ישראל שאף שלא יהי' להם חשיבות עצמם יערוך אותם נגד שאר אומות, וזה ידו אוהזת בעקב עשו אף פי' שניהם נולדו מבטן אחד מ"מ יעקב טוב מעשו, ושם ישראל מורה על חשיבות עצמו בלא הערפה, וז"ש פי' יעקב בחר לו יה' ישראל לסגולתו אף שפחד בו יה' בחשיבות הצטרפות נגד אחרים וזה מברכת יעקב אבל ישראל לסגולתו מדרגת ישראל הוא סגולה ואוצר בעיני ה', וכשראה מלאך צדקתו אמר לא יעקב יאמר עוד שמה כ"א ישראל, מעתה אין לה צורך להערפה גם בעצמה חשוב, אמנם אולי לא יהי' בניה כמותו ויצטרכו להערפה ע"כ דרשו לא שתעקר שם יעקב אלא ישראל עיקר ויעקב טפל, שאם לא יזכו אז יערוך אותם נגד אחרים: (ל) הגידה נא שמה.

עי' בח"ס בשם הפלאה דשמות מלאכים ע"פ שליחותם ובמנוח שליחות הי' להפליא נדר נזיר את שמשון בנו, לכן אמר למה זה תשאל הלא משתנה בכל פעם והוא פלא כי עתה שמו "פלא" ע"ש פי' הפליא לנדור, ומצינו יו"ד נוספת לתיבה כמו ההפכי הצור אגם מים והוא לתפארת הלשון וכאן הי' עיקר שליחות לברך אותו בשם ישראל וכמ"ש רש"י, שעיקר שליחות הי' אודות השם ישראל, ואמר למה תשאל לשמי היינו שמי עתה "לשם" פירושו בשביל שם וזה שמי עתה לשם ויו"ד נוספת, וכ"כ בס' פרפראות

לחכמה, וע"ע בבינה לעתים דרוש י"א, וע"ע בספר ישועות מלכו דלכאו"ק דייעקב דהי' רגיל במלאכים ישאל על שמו המורה שהי' סבר שהוא אדם, אף שם הדבר הוא עצמית הדבר, ור' מאיר דייק בשמא, וזה המלאך הי' שרו של עשו והי' מלאך גדול אבל הי' בו עירוב רע הפח שעשו יונק ממנו, וזה שהי' פליאה בעיני יעקב ושאל לו מה שמך מה אתה בעצמותך טוב או רע והשיבו למה זה תשאל לשמי זה הוא עצמותו של עשו העירוב טוב ורע, פי ראשו של עשו הי' קבור במערה: וראיתי בקובץ אהל מועד סי' ס"ג וקל"ז, שהקשה על תוס' חולין ד"ס ע"א ד"ה פסוק וז"ל וגם מצינו דנער שם מלאך הוא כדכ' (זכר' ב') רויץ אל הנער הלז ע"ש, ופליאה דשם נאמר על זכר' והנער הוא זכר'ה, ואיך כ' תוס' דנער שם מלאך, אף לפמ"ש דמלאך נקרא ע"ש שליחות א"ש פיון דנשלח לרויץ אל הנער גם המלאך נקרא בשם נער.

עוי"ל שפוננת תוס' ג"כ על זכר'י, והנביאים ג"כ נקראים מלאכים כמו שפירש"י בפ' חקת (כ' ט"ז) וישלח מלאך ויציאנו ממצרים זה משה מפאן שנביאים נקראים מלאכים, ואומר (ד"ה ל"ו) ויהי מלעיבים במלאכי אלקים ע"ש: לב) וינרח לו השמש, ערש"י ועי' ס' נחלת עזריאל חולין צ"א על גמ' ת"ח אל יצא יחידי בלילה מהכא וינרח לו השמש כ' מהרש"א משמע דטעם זריחת השמש פדי שלא יונק וברש"י בחומש פי' פדי לרפאותו והוא מבר"ר, ולענ"ד לק"מ דנדאי משום שלא יונק ל"צ לזריחות שמש דכבר משעלה עמוד השחר כ' ויאבק איש עמו עד עה"ש ובסמוך אותן ב' שעות ששקעה כו' זרחה עבירו היינו נמי עבירו פדי לרפאותו כדאי בב"ר וכ"מ מרש"י בחומש שהביא תרנוני', והא דא"כ מנינרח לו השמש מוכח דאל יצא כו' פבר פי' המהר"ם שיף דלכך ל"א תניא אר"ע דאינו מאחר בפ"ע אלא המשך דברי רב אמר מהכא וינרח כו' אר"ע היינו אותן ב' שעות ששקעה שלא בעונתה פדי שילין שם וכבר מוכח שאל יצא כו' דאל"כ לא הי' שקיעת החמה מועיל לו, ועי' בס' פ"ה חמר שהקשה למה הוצרך רש"י לפרש ואתן שעות כו' ועוד מלת מיהרה א"ל ב"אור ופי' דהשמש ינרח וכוכבים פולם טובלים א"ע בנהר דינור של אש קודם זריחתם עי' ילקוט שמעוני ישע"י ס"ח וכו' השל"ה הטעם לפי ששמש וצבאים נאסרים מחמת שעובדים אליהם, ומקיימים בהם פסולי אלהיהם תשרפון באש, ועי' יו"ד סי' קמ"ב וקנ"ה דאסור להתרפאות מדבר איסור, וזה שקשה לרש"י איך אמר וינרח פדי לרפאות והא השמש נאסרה שעובדים אלי', ואי"ל דמטוהרת במי דינור והא מיד במזרח בשעה שמתחלת לזרוח עובדים אלי' ונאסרה, לכן פרש"י ואתן שעות כו' מיהרה ר"ל שמיהרה לזרוח פל אותן שעות שמיהרה לשקוע והיינו לרפאות אותה קודם שתהי' נאסרת מחמת שהעובדים אותה עודם ישיגים ול"ה דרפם להזדרז פל כף ואז שפיר נתרפא יעקב.

וביערות דבש ח"ב דרוש ט', הקשה על רש"י ואתן ב' שעות ששקעה זרחה בעבורו מה שייכות יש להך דקודם דלרפאותו זרחה, וכ' עפ"מ שחז"ל וטבעיים דקודם חצות היום יש נייחא להחולה ואחר חצות יחליש ויגבר החולי, וכתב הטעם דכל שעה ינהגו מלאכים אחרים החמה וקודם חצות ינהגו מלאכי רחמים ואח"כ מלאכי דין וכל המכשפים יהי' אחר חצות היום וכ' ביהמ"ק נחרב אז, וז"ש אזי לנו פי פנה יום ונטו צללי ערב, וז"ש רש"י לרפאותו כו' ועדיין קשה וכי לו לבד זרחה הלא לכל חולים שמש מרפא, אמנם

כִּינּוּן שְׂאִין נִגְרַע מֵעֲבוֹדַת שׁוּם א דָּבָר וְלֹא נִיטַל מִמֶּנּוּ מַה שְׂרָאוּי לוֹ לַעֲבוֹד וּלְכַף הַשְּׂמֶשׁ
שְׂשֻׁקָעָה ב' שְׁעוֹת שְׁלֵא בְּעוֹנָתָהּ וְהַמְלָאכִים שְׂמִמּוֹנִים אֲז נִגְרַעוּ מֵעֲבוֹדָתָם.

זָרְחָה עֲתָה ב' שְׁעוֹת מִקּוֹנָדָם וּבָאוּ מְלָאכִים אֵלָיו לְשָׂרְת וּלְנִהוּג הַחֲמָה. וַאֲ"כ אֲז שְׂשֻׁקָעוּ ב'
שְׁעוֹת הֵם מְלָאכִי דִין וְלֹא הִי רְפוּאָה לְכָל הָעוֹלָם.

זוֹלַת יַעֲקֹב שֶׁהִי לוֹ רְפוּאָה וְגַם בַּמָּה"ד נִיִּצַּל וְלָכֵן כ' וַיִּזְרַח לוֹ הַשְּׂמֶשׁ לוֹ לְבַדּוֹ עַש"ה וְעִי'
ס' תּוֹלְדוֹת יוֹסֵף. וְדַבְּרֵי יוֹסֵף בְּזָה.

וּבִסְפָר דְּבַרֵי יֶאֱיִר כ' עַפְמ"ש בְּסוּפָה כ"ט א'. בְּשִׁבִיל ד' דְּבָרִים חֲמָה לוֹקָה וַאֲ מָהֶם עַל
ב' אַחִים שְׂנֵשְׁפָה דָּמָם כְּאֶחָד, וְעִי' בַּכ"ב מִמַּס' ד"א.

וְרַבְּקָה אָמְרָה לְמָה אֲשַׁכֵּל שְׂנֵיכֶם בְּיוֹם א'. וְדַחַז"ל דְּבִיּוֹם שְׂיָמוּת יַעֲקֹב יָמוּת עָשׂוּ.

וְשִׁפִּיר אַחַר הַתְּאֵבָקוֹת כ' וַיִּזְרַח לוֹ הַשְּׂמֶשׁ דָּאָם הִי יַעֲקֹב נִהְרַג מִהַמְּלָאָף, אֲז גַּם עָשׂוּ הִי'
מַת אֲז וְהִי נִשְׁפָּף דָּם ב' אַחִים בְּיוֹם אֶחָד. וְהַנְּצָרָף לְהִיּוֹת חֲמָה לוֹקָה.

אַבְל עֲכָשְׁוֹ שְׂנֵיִצַּל יַעֲקֹב מִשׁו"ה וַיִּזְרַח לוֹ הַשְּׂמֶשׁ: לַג) גִּיד. עִי' רַאב"ע דַּגַּה"נ מִסְתַּעֵף
מֵאֲבָר הַזָּרַע עַמ"ש בְּדַבְּרֵיו בְּיַעֲרֹת דְּבִשׁ ח"ב דְּרוּשׁ ד' וְעִי' בְּהַגְהוֹת בֵּית שְׂאוּל עַל
מִשְׁנֵיּוֹת פַּג"ה בְּמִשְׁנֵה בְּסִינֵי נַא' אֶלָּא שְׂנֵכְתָב בְּמִקּוּמוֹ עַרַע"ב כְּשִׁסְיָדָר מִשְׁה הַתּוֹרָה כ'
הַמְּקָרָא הַזֶּה עַל הַמַּעֲשֵׂה וְכ"כ רַש"י.

וּתְמַהֲנֵי שֶׁהַתּוֹרָה הִי כְּתוּבָה בְּמָרוֹם אֲלֵפִים שְׁנָה קוֹנָדָם שְׂנַבְרָא הָעוֹלָם וְחַלִּילָה לְמִשְׁה
שְׂיִסְיָדָר הַתּוֹרָה אַחַס"פ שְׁנִית. וְהַר"ם בַּפַּה"ש הַשְּׁכִיל בְּזָה.

וְכ' שֶׁהַתּוֹרָה אֵף מַה שְׂנִתְנָה לְאַבְרָהָם א"צ לְקִיָּים מִצַּד מִצְוֹת אַבְרָהָם שְׂקוֹנָדָם מ"ת רַק
מִפְּנֵי שְׂלִמְשָׁה נִתְנָה פ"ש. וְעַמַּל"מ פ"י ה"ז מְמַלְכִים בְּשֵׁם מְזַרְחֵי וִיפ"ת וּבְזָה נִרְאָה מ"ש
בְּיוֹמָא כ"ח אֲנֹן מֵאַבְרָהָם נִיקָם וְנִגְמַר.

אַמַּר רַבָּא תַּנָּא מֵאַבְרָהָם גָּמַר. וַאֲיִנּוּ מוּבָן בְּמַה נִּחְלָקוּ וּלְפִי הַר"ם א"ש דַּר"י אָמַר
מֵאַבְרָהָם לֹא נִגְמַר שְׂמִצּוֹת אֲנֹן מִצְוִיָּין מִמִּשְׁה מִהַר סִינֵי.

וְרַבָּא מְחַלֵּק בְּגוּף הַמִּצְוָה לְקִיָּים רַק מִצַּד מִשְׁה. אַבְל פְּרִטֵי הַמִּצְוָה כְּגוֹן זְמַן תְּפִלָּה אוֹ זְמַן
מִילָה זֶה נוֹכַח לְלַמּוֹד מֵאַבְרָהָם.

וּז"ש תּוֹרָה צְוָה לָנוּ מִשְׁה מוֹרְשָׁה, וְהִינּוּ שְׂמִצַּד מִשְׁה אֲנֹן מִצְוִיָּין. וְזֶה לְדַעֲתֵי ח"ש
בְּמִדְרַשׁ שְׂמִשְׁה אָמַר לְפָנֵי ה' שְׂמָא מִשְׁאָמוֹת לֹא יֵהִי נֶאֱמַר הַתּוֹרָה מִשְׁחֵי וְהַשִּׁיב ה' זְכָרוֹ
תּוֹרַת מִשְׁה עַבְדֵי.

וְהִינּוּ שְׂלֵא יִקְיָמוּ רַק מִצַּד מִשְׁה: וְדִינֵי גַה"נ מְבִנְאָרִים בַּר"מ פ"ח מ"מ"א, וְיוֹר"ד ס'י
ס"ה אֵף אֶכְתוּב אֵיזָה הַעֲרוֹת: הַחִינוּף בְּמִצְוָה ג' כ' הַטַּעַם שֶׁהוּא רָמַז אֵף שְׂיִשְׂרָאֵל יֵהִי
בְּגָלוֹת. יֵהִי בְּטוּחִים שְׂלֵא יִאֲבָדוּ וַיִּגָּאֲלוּ כְּמִי הַמְּלָאָף שְׂנַלְחָם עִם יַעֲקֹב הַזֶּה שָׂרוּ שְׂל עָשׂוּ
וְלֹא יִכּוֹל לוֹ.

כֵּן יֵהִי לְעַתִּיד. וְכִמּוֹ שְׂזָרְחָה הַשְּׂמֶשׁ לְרַפְאוֹתוֹ כֵּן יִזְרַח לָנוּ הַשְּׂמֶשׁ שְׂל מְשִׁיחַ וַיִּגְאָלֵינוּ
בַּב"א.

וגה"נ נוהג רק בטהורים ולא בטמאים. ובמשל"מ פ"ח ה"א מ"א כ' בשם הרשב"א ז"ם
בבב"ש אדם נוהג איסור גה"נ וכו' בשעה"מ דאזיל לשיטתו דבב"ש אדם מותר מה"ת.
כמ"ש הה"מ בפ"ב ה"ג מ"א בשמו. אבל להרמב"ם שם בבב"ש אדם אסור מה"ת
בעשה.

הוי בטמאה ואין ג"ה נוהג. ועי' במנחת חינוך בזה.

והפמ"ג סי' ס"ה במ"ז סק"ד כ' פחו דאימא בחולין ק"ג ב' באבר מה"ח חלקו בחוץ
פטור. אף באכל בכדי אכילת פס פטור פניו דחידוש דמצטרף גידין ועצמות אין בו רק
חידוש דוקא באכל בב"א, א"כ בגה"נ ודאי חידוש דאין בגידין בנ"ט א"כ רק בב"א ולא
בכא"פ פ"ש, ומצאתי בדרוש וחידוש להגרע"א בליקוטים על חולין נשאר דבר זה
בצע"ג, ועי' במנ"ח מצנה קס"א שהקשה דמחולין משמע אם חידוש הוא רק בב"א ולא
בכא"פ.

ובזבחים ד"ע ע"א מבואר פניו דחידוש הסבא דאפילו ביותר מכא"פ ג"כ מצטרף
ונשאר בקושיא. ובאמת קדמו בזה בשו"ת חתם סופר או"ח סי' ק"מ.

ותי' שמעמ"ת דחולין ס"ל סתם אכילה בכזית, והל"מ דסגי בצירוף כא"פ, ובחידוש
אין בו רק חידוש ובעי בב"א, ובזבחים ס"ל סתם אכילה בכ"ש. והלח"מ דעכ"פ צריך
שיאכל כזית בכא"פ, ובחידוש סגי לכה"פ בצירוף כל היום ע"ש: ובחת"ס שם העיר
בדבר חדש.

אמאי לא אמרינו רובו ככולו. ואם לא יהי' הכוס אלא רק רוב כוס נמי יהי' יצא ומה לי
אם יש כל הכוס והוא שותה רוב או אם לא נמצא רק רוב כוס, וכו' דל"ש רובו ככולו
רק מתוך כולו, דמסנהדרין ילפינו דבעי רוב מתיף כל אכל אם לא נתנועדו רק רוב
הסנהדרין אינו כלום וכן עשרה הוי עדה.

ואם מיעוט לא שמעו קדיש ובכרו נמשך המיעוט אחר רוב, אבל אם לא נתנועדו עשרה
אינו כלום. וכן לאכול פחות משיעור או לטבול בפחות ממ' סאה ולימא רובו ככולו לא
שמענו ע"ש.

ובאמת ברע"ב פ"ח מ"ג מנגעים משמע פו, אבל מרש"י נזיר נ"א ב'. ד"ה בעי לא משמע
פו.

ועי' בס' לקח טוב מהגר"י ענגפל ז"ל כלל י"ב מ"ש בזה. ובשו"ת שם אריה יו"ד סי'
י"ג: ובכרו"פ סי' ס"ה הביא שמנקהר א' הרעיש העולם שגיד הנשה הוא גיד אחד שאינו
נמצא רק בבמהות זכרים ולא נקבות.

והכו"פ הראה לו בפמ"ג שכ' ג"ה נוהג בזכרים ונקבות ע"ש. ותמהו מהשגגה גדולה
שיצא מאתו, דסמ"ג מירי שנוהג בזכרים ישראלים ונקבות, כדרכו בכל המצות לכתוב
פו, אבל מהגיד לא מירי אי הוא מהנמצא בזכרים ונקבות.

ועשו"ת חתם סופר יו"ד סי' ס"ט מ"ש בזה, ובפתחי תשובה דפוס ווילנא סי' ס"ה סק"ב
מ"ש בשם ס' תולדות אדם להגר"ז מוילנא. ועי' ביו"ד דפוס לבוב בדעת קדושים וגידולי
הקודש שם, ובשו"ת טוב טעם ודעת מהדו"ק סי' ק' מ"ש בזה והביא שמצא בהגהות

להלכות גדולות דלשון הרעישו על הכו"פ, וט"ס נפל בכו"פ ובמקום סמ"ג צ"ל סה"ג
וכוננתו מל ספר הלכות גדולות שמבואר שצריך לנקר הגיד גם בנקבות, ופי' בגילוי
הדעת ומשמרת שלום בזה.

ובירחון הפרדס היצא לאור בשיקאגא חלק ד' חוברת א' הביא הרב שלמה מיכאל
נעקעם. מלאס אנדזפלוס.

שאצלו יש כו"פ אשר הרר"י הדפים בחייו באלטונא תקכ"ג, ונמצא הגהות מן הגר"ר
הונתן בכתב ידו בתיבות ואז הראיתי לו בסמ"ג נחקק תיבת סמ"ג, ובצדו נכתב בסה"ג
והוא הר"ת מספר א' סדר הלכות ניקור"א אשר שם נמצא באמת שגה"ג נמצא בזכרים
(שנרים) ונקבות (פרות) ופלא שעד היום לא הביט שום אדם בסמ"ג גופא שכל המאמר
ג"ה נוהג בזכרים ונקבות לא נמצא שם כלל זה: והנה לעיל בפ' לך (י"ז כ"ג) הבאתי קו'
תוס' קידושין כ"ט א' ד"ה אותו.

דלמ"ל קרא דאשה פטורה למול בנה תפ"ל דהני מ"ע שהז"ג שנימול בח', וכו' בס' לימודי
ה' לימוד ק"ט דאפשר לקודם מ"ת דלא הי' חילוק בין מ"ע שהז"ג ללא הז"ג ותוס' לא
הקשו למ"ל קרא רק דקשה להו על הגמ' דמוקי טעמא במתני' מאותו עכ"ל, ונשמע
דקודם מ"ת נשים חייבות גם במ"ע שהז"ג, אף לאחר שנתנה תורה ונתחדשה הלכה
דנשים פטורות ממ"ע שהז"ג יש לפטרם גם ממ"ע שהז"ג שנאמרה קודם מ"ת, אף
מחולין ק' ע"ב במשנה אר"י וקלא מבני יעקב נאסר ג"ה ועדיין טמאה מותרת כו', וכו'
תוס' בדצ"ט ע"ב ד"ה אלא, דסברת ר"י פינון דלכונ"י נאסר אף בטמאה אין סברא לומר
דאח"כ פשנאסרה בטמאה פקע איסור גה"נ ע"ש, הרי בהדיא דלא נוכל לומר שיהי'
מותר אחר מ"ת דבר שהי' אסור מקודם, ואף רבנו לא פליגי רק דס"ל בסיני נאסר, אבל
בעיקר הסברא מודים לו, וא"כ ה"נ אין סברא לפטור נשים ממ"ע שהי' חייבין קודם
מ"ת, ועי' בזה בס' תבואות השדה פ' ויחי, ובענין עשה דמשביתו דנאמרה קודם מ"ת,
יהי' נשים חייבין גם עתה דלא נפקע מהן חיובן: לג א) ניחץ עי' יערות דבש ח"ב דרוש
י"א מ"ש בזה: ב) ואת לאה וילדיה אחרונים ואת רחל ואת יוסף אחרונים עי' בקובץ
דרושים חוברת י' סי' כ"א, דלכא"ק מלבד שהוא נגד נימוס להראות בגילוי הקבדל בין
נשיו ובניו בענין אהבתו עליהם במקום סכ"ג, גם דין מפורש ביו"ד סי' קנ"ז ס"א, תנו
לנו א' מכם ונהרגנו לא יתנו, והוא מירושלמי פ"ח דתרומות, ובמשנה י"ב שם תנו אחת
ונטמא אותה לא יתנו, ואין דוחין נפש מפני נפש ואפ"י ביחודהו לא משנת חסידים הוא,
ועי"ז עיכב אלי' ז"ל התגלותו לריב"ל בירו' שם ומוכא בר"ש וב"י וטו"ז סק"ז.

ובהעברת נחל יפק כ' שם הרמב"ן אין מוקדם ומאחר בהצלה רק אסר פולם על שפת
הנחל ועבר הנקה לראות אם גבהו המים ושם ולקח פולם ע"ש (ל"ב כ"ג) וכאן לא אמר
הרמב"ן פלום, וי"ל דיעקב חשש שנשא נשותיו באיסור אחריות ובמד"ר דגם בלהה
וזלפה הי' בנות לבן ורק נחשבו כשפחות לענין איסור אחריות, ויעקב חשש רק שנשא ב'
אחריות עי' פסחים קי"ט ב', וע"פ דחז"ל מטה רחל בדרה וחז"ל משום זה דנשואי' הי'
באחרונה, ולכן ירא יעקב במלחמה דכתיב הירא כו' ישוב לביתו וזה הירא מעבירות
במשנה סוטה מ"ד, והי' לו לשלוח משנה המלחמה היראים מעבירה, ויען ל"ה אפשר
זה דשונא נגדם עכ"פ עשה סדר מוקדמין ומאחריו, ורחל ויוסף שעליהם חשש יותר

בחקיסור ב' אַחיות עֲשֶׂה אַחְרוֹנִים לְכוֹלָם: ועי' תוספות יו"ט פ"ז מ"ג דְּמַאי דְּקוֹרִין גַּם לְאַמְצָעִים אַחְרוֹנִים וְהֵינּוּ דְּכַלְפֵי הַקּוֹדְמִים קְרוּיִם אַחְרוֹנִים, וּבְזֶה תְּשׁוּ לְשׂוֹאֵל בַּפ' (חגי ב') גְּדוֹל יְהִי כְּבוֹד בֵּית הָאֲחֵרוֹן שְׁעַל בֵּית שְׁנֵי נְא' שְׁנַמְצָא שְׂאִין עוֹד שְׁלִישִׁי וְלַהֲנַ"ל א"ש, וְכֵן בְּשִׁמּוֹת (ד' ח') וְשָׁמְעוּ לְקוֹל הָאֹת הָאֲחֵרוֹן וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן אוֹת שְׁלִישִׁי, וְכֵן בְּתַעֲנִית י"ד א', וּל"ק מְגִיטִין כ"ט ב' דְּדִיִּיק מְפָלֵל דְּאִיפָּא אֲמַצְעִי, דִּי"ל שְׁיֵשׁ אֲמַצְעִי אִי לְאוּ דְּהִכִּי הִיא דְּאִיפָּא אֲמַצְעִי לֹא הוּ"ל לְשִׁנּוֹת אַחְרוֹן דְּהָא אִיפָּא לְפָרֵשׁ מִשּׁוּם דְּאִיפָּא אֲמַצְעִי הוּא שְׁשׁוּנָה פֶּן מִשׁוּ"ה דְּיִיק שְׁפִיר אֲבָל הִיכִי דְּלִיפָּא לְמִימַר שְׁיֵשׁ אֲמַצְעִי מְוֹכַרְח הוּא שְׁלִשׁוֹן אַחְרוֹן כְּלַפֵּי קַמָּא הוּא וְשִׁינָּה לְאוּר אַחְרוֹן שְׁל הַשְּׁנֵי אַף שְׂאִין לְפָנָיו אֲלֵא אַחַד עַכ"ל, ועי' בְּרַבִּיד הַזֶּהב.

והראב"ע בפ' שמות כ' אמר האחרון ואע"פ שיש שם אות שלישיבעבור שלא הראה לו עתה רק שני אלה האותות כי השלישי עתיד לעשותו עכ"ל פי שב' עשה לו ה' עתה אבל אות הג' א"ל לעשותו שם במצרים.

ולהראב"ע א"ש גם בחגי דג"כ ראו שנים והג' שיהי' לעתיד לא ראו לכן קורא אחרון. וע"ש במשניות דפוס ווילנא בחדושי מהר"ח.

וע"ע ברמ"ז שנקרא אחרון בחגי לבגין בגי אדם פי השלישי יהי' בידי שמים וכ"כ בזהר פנחס רכ"א א', ועשו"ת הרשב"א ח"ד סי' קפ"ז בהויכוח שם: והואיל דאיריגו בעגין ביהמ"ק העתיד ב"ב, אעלה מה שמצאתי בזה סתירות הרבה בדברי חז"ל וגדולי המפורשים, ובעגין ביאת משיח וקבוץ גלויות.

הרמב"ם בפ"א ה"א ממלכים כ' שקבוץ גלויות יהי' אחר ביאת משיח ובגין ביהמ"ק ע"ש, וכפשט הפסוק בונה ירושלים ה' ואח"כ נדחי ישראל יפגס, וביאר במדרש שבגין ביהמ"ק יהי' קודם.

אבל המהרש"א מגילה י"ז ב' כ' שיהי' מקודם קבוץ גלויות, וכן נר' מברכות מ"ט א' אימת בונה ירושלים ה' בזמן שנדחי ישראל יפגס ע"ש. ובירושלמי פ"ה מ"ג ממע"ש כ' שמשים ומלכות בית דוד יהי' אחר בגין ביהמ"ק ובזה"ק תולדות קל"ט א', כ' ביהמ"ק קודם לקבוץ גלויות קודם לתחיית המתים מנ"ל דכ' בונה ירו' ה' נ"י יפגס הרופא לשבורי לב, זה הוא תחה"מ שהוא רפואה לשבורי לב על מתיהם בונה ירו' תחלה ואח"כ נדחי ישראל יפגס כו' מ' שנה קבוץ גלויות קודם לתחה"מ וכו' כמה צרות כמה מלחמות תעוררו על ישראל ואשרי הנמלט מהם ע"ש, ובזה"ק נירא קי"ט א', ובתוספות יו"ט פ"ה ה"ב ממע"ש הביא הירו' וע"ש ברמ"ז, וזה פירוש בנה ביתה כבתחלה וכונן מקדשה על מכונן והראינו בבגין ומדויק בתחלה אנו מבקשים בנה ביתה ע"י אדם אח"כ וכונן מקדשה שיהי' על ידך ית' וע"ש בפני משה, ועי' במד"ר נשא פי"ג עה"פ עורי צפון לכשיתעורר מלך המשיח שהוא נתון בצפון יבא ויבנה ביהמ"ק שהוא נתון בדרום וכו' ובמו"נ פמ"ה דבא המצנ' שלא יבנה ביהב"ח אלא אחר הקמת מלך שיצונה לבנותה ותסתלק המחלוקת כמ"ש בס' שופטים ע"ש: וערש"י ר"ה ד"ל סוף ע"א דבגין העתיד לבוא בידי שמים הוא.

ובגמ' מקשה הרבה פעמים הלכתא למשיחא, ועמ"ש בתוס' ישנים יומא י"ג א' בשם ר"ח הפהן, ובזה"ק פנתס רכ"א דביהמ"ק הראשונים לא נתקיימו לפי שהי' ע"י מפעל בנ"א וע"ז נאמר אם ה' לא יבנה בית שןא עמלו בוניו בו ולזמנא דאתי כ' בונה ירושלים ה' נאפלי קרתא דירושלים כו'.

ועי' תרגום ישע'י פנ"ג פסוק ה' דבגנן ביהמ"ק יהי' ע"י שליח וכ"כ ר' בנני פ' ויחי, ועי' בתדב"א פ"ל ול"א ובזיקוקין שם. ובבאר הגולה להמקד"ל פכ"ה סי' ט', ובתרגום שה"ש (א' ה') עד זמן דאשליח מלכא משיחא ויהי' מדבר יתהון בני' על משכונתהון הוא בית מקדשא דיבנה להון דוד ושלמה רעיא דישראל ועתו"ס עירובין מ"ג ב' ד"ה נאסור.

דלמה לא נחוש שמה יבנה ביהמ"ק וכן בתענית י"ז ב' ועי' סנהד' כ"ה ורש"י סופה מ"א א', ועי' חגיגה מצנה צ"ה דישוב א"י קודם לבנין ביהמ"ק ונוהגת בזמן שרוב ישראל שרונים על אדמתן, ועי' ילקוט ראובני פ' ברכה: ועי' בזה"ק פ' פקודי ר"מ ב', שאבני יסודות ירושלים וביהמ"ק איתגנזי ולא אתי בידן מניני' עד ביאת משיח ע"ש, וצ"ע מןבחים ס"ב א' בשלמא בית מנכרי צורתו ע"ש וברמ"ע מפאנו ח"א פכ"ו כ' דהמקדש עצמו נגנז ונסתלק בגס להתנוסס במקום שאין היד שולטות והבית הזה יהי' עליון כמשמעו ע"ש, ועי' בתורת חיים סנהד' ק"א דלבנות ביהמ"ק צריף שיהי' בני דעת וע"כ נצטוו רק דור המדבר שהי' בני דעה: ובילקוט רות מה שלא זכה דוד לבנות ביהמ"ק על שלא קיבל עליו להחיות נפשות בג' שני הרעב, רק הקדיש הק' פפרים זהב שהשליכו בנות ישראל בשעה שהרג את גלית, ועי' מגילה ט"ז פליגי' של הפושעים יהי' קודם העבודה.

ובס' אלה המצות מצנה קנ"ג כמו שבטל הקרבות קרבנות בהעדר המקדש ע"ש, וע"ע במפורשי ירושלמי רמז "ענבים" ע"ת נבנה ב"ית י"בא מ"שיח, ועי' באברבנאל במעניני השועה מעין י"א תמר ב', ובשוחר טוב ע' דבגנן ביהמ"ק יהי' קודם ביאת משיח וכמו כן ישוב א"י והובא ברש"י תהלים, ועי' ירו' פסחים פ"ט ה"ח ניתן להם לישראל לבנות בית הבחירה ועי' מלבי"ם סוף עזרא, ובתנחומא פ' צו, וילקוט ישע'י כ"ו ובר' בנני פ' שמיני.

ועי' רד"ק תהלים קמ"ו ובמד"ר שה"ש על הפ' מי זאת הנשקפה, דגאולתן של ישראל מצפצפת בתחילה בא קמעה קמעה כו', ובב"ק ד"ס ע"ב אני הציתי אש בציון ואני עתיד לבנותה באש וכו'. ובפלי' לשה"ש מרמב"ן בסופו כ' שיהי' ב' פעמים קבוץ גלויותא יהי' ע"י רשיון מלכי האומות ובעזרתם נאס"פ יהי' הקיבוץ הגדול והענינים המבוארים באגדות יהי' בין קיבוץ לקיבוץ ע"ש: והנה מתיו"ט הנ"ל דגם אחר בגנן ביהמ"ק יהי' עוד שיעבוד מלכות, קשה הרי בגמ' שבת אין בין עוה"ז לימות משיח אלא שיעבוד מלכות, וכ"פ הרמב"ם סוף ה' מלכים א"כ מוכח דביהמ"ק יבנה עוד קודם ביאת משיח, ועי' בס' שאילת דוד להגר"ד מקארלין ז"ל אריכות בזה.

וע"ע בס' גבורות ארי תענית י"ו, ובשפת אמת תרומה תר"מ שבכל עת שיהי' לבני' נדבת הלב יכולים לבנות מקדש ה' פאשר הי' בגנן ביהמ"ק שהתנדבו בשמחה בזמן דוד וכן בבית שני בגנות השרים בעזרא, וכן יש לקוות בגאולה עתידה, כשיהי' תשוקה בלבבות בני' אלי' ית' בגנות הלב בשמחה וז"ש וכן תעשו לדורות עכ"ל: הרמב"ם פי"ב

ממלכים כ' יראה מפשיטו של נביאים שבתחילת ימות משיח תהי' מלחמת גוג ומגוג וקודם לזה יעמודו נביאי ישראל להכין לבם כו' וי"א שקודם ביאת משיח יבא אלי' ע"ש, ובחת"ס ח"ו סי' צ"ח כ' לכאו' סותר א"ע בתחלה החליט שאליהו יבא לפני ב'א יום הגדול ואח"כ מסתפק וכאלו נחלקו בו, וקשה מי יחלוק אקרא הנה אנכי שולח לכם את אלי' לפני ב'א יום הגדול, ונלע"ד דיום הגדול ונורא אינו ביאת ב'ן דוד אלא יום ב'א גוג על אדמת ישראל כמ"ש בהפטרה דסוכות ועמדו רגלי' ביום ההוא על הר זתים ויבא אלי' קודם ומלחמת גוג ומגוג יהי' בתחלת ימות משיח.

וענין ב'ן יוסף הוא שנתחלקו מלכות של בית דוד ומלך על י' שבטים מבני יוסף ונקראים בנביאים בית יוסף ע"כ יעמוד מלך מיוסף וילחם וסופו נהרג במלחמה ויקבל ב'ן דוד מלכות שלימה על כל ישראל ע"ש, ועי' בפ' בראשית (ב' ג') מ"ש בשם רמב"ן וחת"ס, ומלבי"ם סוף דניאל, וע"ע במלבי"ם ישעיה' (י"א א'), (וי"ד ב) ודניאל (ז' כ"ה), (ח' י"ד): ובס' פפתור נפרח פ"ג הביא שר"ח מפרז רצה להקריב קרבנות, ובשו"ת יעב"ץ ח"א סי' צ"ט פתב מענין טומאה וכהו מיוחס ושקלי צבור וקרבו פסח, וע"ש בסי' קל"ה, ועי' חת"ס יו"ד סי' רל"ו שפשוט שאין כה"ג מעכב ומיחסי פהונה מוקמינו אחזקה, ומהרי"ו סי' קנ"ג כ' אין נותנין חלה לכהו קטן דלא ברי לן ימיש ב"ק פ"ח סי' ל"ה החמיר בזה ועי' מג"א סי' תנ"ו, ועי' מהרי"ט ח"א סי' קמ"ח קמ"ט אריכות גדול ובאהבת איתן משניות פ"ה ממע"ש הביא דבורו הי' בזה מלחמה תנופה בין הגאון ר' צבי קאלישער ז"ל ובין הג' בעל ערוך לגר ז"ל, וע"ע בנוב"י קמא או"ח סי' ל"ה.

וחת"ס יו"ד סי' ש"ו, ובכפות תמרים סנפה ל"ד, וחתן סופר ריש ח"ב. ופי' ירושלמי פ"א הי"א ממגילה שאל אנטונינוס לרבי מה לבנות מזבח להקריב א"ל גנוז אבנא ולא להקריב ע"ש וצ"ע, ואולי שלא במקום המזבח רק במה, ועי' בס' עט סופר פלל ע"ד, ובתשו' בגין ציון סי' א' ב'.

ובענין קדשה לעת"ל ערמב"ם פ"ו הי"ד מביהב"ח ובראב"ד שם. ועי' אגדת שמואל על שמואל פי"ט פרמב"ם.

ועי' ח"ס יו"ד סי' רל"ג אריכות בענין קדושת הר הבית בזה"ז, ובשו"ת מקום שמואל סי' ל"ז ומלא הרועים פלל קדשה לשעתה, ובקול סופר על משניות בסופו בקונטרס מאכילין קל קל אות כ"ב ובס' דרכי הוראה בהוספות לפרק ג'.

ובעט סופר שם, וע"פ בחות יאיר סי' קצ"ג, ובס' פתיל תכלת דס"ג מהג' מראדזין ז"ל הביא ראי' על מצנת תכלת בזה"ז. מהפפתור נפרח שרצה להקריב בזה"ז, ונהלא אין בגדי פהונה בזה"ז שאין תכלת וחלזון, ונ' לכאו' שהיה להם חלזון, אף אין ראי' שע"כ לא הי' רוצה להקריב ע"י כ"ג דהבגדי פהונה א"א לעשות, אבני חשן ואפוד דבעי שמיר וליפא וע"כ ע"י פהו הדיוט, ובבגדי פהונה לא בעי פלל תכלת: ועי' בכרו"פ בקונ' בית הספק הא דמשיח לא יבא קודם אליהו דוקא בגאולה דבעתה אבל בגאולה דאחישנה אז יבא קודם ולא יהי' סדר זמנים פלל.

ועי' בשערי תורה שנה י"ב חוב' ד' סי' י"ד, ועתו"ס פסחים קי"ד ב' ד"ה אהד, ובס' דרישת ציון במאמר קידושין דל"ח. ובהקדמה שם מהגאון מקיטנא ז"ל, ובספרו ישועות

ישָׁרָאֵל סִי ל"א סק"ג, וע"ע בשוח"ט תהלים י"ח כ"ז, ובזה"ק וישלח דק"ע, ובירושלמי פ"א ה"ב מפרכות, ומנחומא ריש דברים, ועי' ג"כ בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' רי"ג, כ' ג"כ דאם יהי אחישנה יהי הפל במהירות, ועי' זהר ונרא קי"ד קט"ז: קי"ז: ובראשית כ"ח א', ופקודי רכ"ח, ושמו"ר סופכ"ה, ואדר"נ פכ"א, ומרגום יב"ע ויחי מ"ט י"א, וז"פ ביה"ר אחר תהלים ותמהר ותחיש לגאלינו ותבנה בית מקדשנו, וע"ע בס' פורת הברית דט"ז, ובפתיל תכלת דס"ב ואם הייתי מעתיק כל דבריהם הי' קונטרס שלם, אף הרוצה יעיין בכל הציונים ומצא חדשות הרבה.

פי רבות עמלתי בזה למצא ולציין כל הספרים הנ"ל: ד) וישקוהו ערש"י ובעה"ט, ובילקוט אמר עשו איני הורג את יעקב בקשות ובחצים אלא בפי ובשיני ומוצץ את דמו כו' אל תקרא וישקוהו אלא וישכהו ונעשה צנארו של יעקב פשיש שנ' רשע יראה וכעס שיני' יחרוק ונמס.

הנה מעשה אבות סימן לבנים ומתחלה חשב עשו להרגו בחצים זה רמז על העת שפאו להרוג את ישראל בכל מיני פלי זין וכל חבלי האינקוויזיציע עד ישוב מעבודת ה' ותורתו, וכשראו שבכל הגזירות לא פעלו כאשר זמם פי לא העבירו אותם מה' ותורתו.

נמן עצה שטוב יותר להודות לו לאח לקרבהו ולנשקוהו ללמד אותו לדבר בלשון עשו וממילא יאכל מה שעשו יאכל גבלות וטרופות. ובזה יציץ דם הנפש הישראלי וזה הרמז וישקוהו ה' נשיקה נשיכה הוא, אבל נצח ישראל לא ישקר ונעשה צנארו פשיש ומקנים תורת ה' על אף שונאיו ומנדי', ועז"נ רשע יראה וכעס שיניו יחרוק ונמס.

וע"ע בהמקנה קידושין דכ"ט בד"ה ואפטר מ"ש בזה, ובקובץ דרושים ח"א פרק ב' סי' ל"ב: ה) ונרא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לה ויאמר הילדים אשר חנו אלקים ערמב"ן דשאל גם על הנשים והשיב רק הילדים ע"ש ובס' מיני תרגומא הק' ג"כ כן ולא הביא הרמב"ן.

ותי' דעיקר השאלה מי אלה לה הלא נשאת ב' אחיות ושאל מי אלה ב"לך" דייקא דהודעת ששמרת תר"ג מצות, וע"ז השיב דלאו בעבירה דאי בע"ז דנ"ד ב' בא על אשת חבירו בדין שלא תתעבר רק עולם פמנהגו נוהג, ורחל שהי' עקרה ובדרך גס ילדה בנדאי לא עביד ה' ניסא לשיקרא, וש"מ דלא הי' בעבירה, דבחו"ל לא קיימו אבותינו התורה כמ"ש רמב"ן תולדות (כ"ו ה'), וגם ידוע דברי רמב"ן ושל"ה דבא"י שליט במדת הוי' ובחו"ל במדת אלקים, וזה אשר השיב הילדים אשר חנו אלקים את עבדך.

ובס' מלאכת שמים על סת"ם פלל א' סק"ג כ' עפמ"ש המאירי, במשלי בדברו על מדות של אשת חיל שתהי' עוזבות מדות אבי' ומתנהגת במדת בעלה, ולפי"ז זה ששבח יעקב את נשי' שעזבו כל מדות הרעות שראו בבית אבותם וחקדו לקנות מדות טובות של בעליהן יעקב וכאלו גם הנשים הם יוצאי חלציו וז"ש הילדים אשר חנו א' את עבדך שגם הנשים יוצאי חלציו: גם נ"ל ליישב דעשו כאשר ראה הנשים ואז נכנסה רוח קנאה בלבן וחקתו בערה בו על אשר לקח גם את לאה אשר ראוי' הי' לו, כמו שדחז"ל ועיני לאה רפות שאמרו ב' בנים לרבקה וב' בנות ללבן הגדולה לגדול, אף מחמת בוששה לא שאל על הנשים בלבד כ"א על כולם בכלל, אף בדרך אנב רמז פי לאה הי' ראוי' לו

משו"ה אָמר מִי אֵלֶּה לֶךְ דִּיִּיקִי שְׂיִבִין יַעֲקֹב פְּנוֹנְתוֹ שְׂאֵחַת מֵהֶם הִי רֵאוּלָה לּוֹ, וַיַּעֲקֹב אַף שְׂהִבִין פְּנוֹנְתוֹ הִרְאָה לּוֹ כִּי מַחְזִיק אוֹתוֹ לְאֶדָם יִשָּׂר שְׂאִין דְּרַכּוֹ לְשֹׂאֵל עַל הַנְּשִׁים כַּמ"ש חַז"ל עַל פְּנֵעוֹ שְׂשֹׂאֵל לְמִי הַנְּעֵרָה הַזֹּאת, וּמִדִּיִּיק הַיְלָדִים שְׂשֹׂאֵלָתָהּ בְּנֹדָאֵי עַל הַיְלָדִים הִמָּה אֲשֶׁר חָנָן הִי, וְעִי' בְּאַלְשִׁיף בְּדַרְבָּה זֶה.

וְע"ע בַּפְּנִי"י: ה) חַנְּנִי עִי' מְגֹן אַבְרָהָם סִי' כ"ה סַק"ח וּבְמַחְצִית הַשְּׂקָל שָׁם בְּזֶה: ז) וְחַגְשׁ גַּם לֵאמֹר וּגו'. עַרְשִׁי לְמָה כ' לֵאמֹר קִיְדָם שְׂיִוְסָף קוֹדֵם לְאִמּוֹ, וְכ' בַּס' שָׁם מְשֹׂמֹאֵל לְהַג' מְלֻבֹּב ז"ל דְּאִי' בַּס' דְּבָרֵי שְׂמֹאֵל טַעַם דְּהַקְדִּים אֲמָהוּת לְבָנִים ע"פ מַד' וְהַכְּנִי אִם עַל בָּנִים שְׂאֵמֶר יַעֲקֹב רַב־ש"ע כ' אֲתוֹ וְאֵת בְּנוֹ ל"ת בְּיוֹם אֶחָד, וְאִי' בְּחֻלִּין פ"ב אִין לִי אֵלֶּה אוֹתוֹ וְא"ב בְּנוֹ וְאוֹתוֹ מַנ"ל, וְדַרְיֵשׁ מִמְדַּרְשָׁא דְאִין חִילּוּק.

לְכַף נִגְשׁוּ אֲמָהוּת תַּחֲלָה, דִּיְדַע יַעֲקֹב דְּעָשׂוּ לֹא יַעֲבֹר מ"ש בַּתּוֹרָה בְּפִירוּשׁ אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ, אֲבָל אִם הִי נִגְשִׁים הַבָּנִים תַּחֲלָה חֲשֵׁשׁ שְׂמָא לֹא ס"ל כְּדַרְשָׁא, וְאִי' בְּרַש"י וַיִּגְשׁ (מ"ו ט"ו) אֵלֶּה בְּנֵי לֵאמֹר אֲשֶׁר יִלְדָה לִי יַעֲקֹב וְאֵת דִּינָה בַּתוֹ תֵּלָה הַזְּכָרִים בְּנִקְבוֹת וּנְקֻבוֹת בְּזָכָרִים לְלִמְדָה אִישׁ מְזַרְיַע תַּחֲלָה כו', וְהַק' מְהַרְשֵׁ"א דְּסוֹתֵר עֲצָמוֹ מִפ' וַיִּצְא (ל' כ"א) שְׂלֵאָה דִּנָּה בְּעֲצָמָה וְנִהְפְּכָה לְנִקְבָה מִשְׁמַע דִּינָה הִי מִתַּחֲלָה זָכָר וְאִי' תֵּלָה דִּינָה בְּיַעֲקֹב. וְכ' בְּגִלְגָּלְטִי דִּינָה הִי מִתַּחֲלָה וְעַד סוּף נִקְבָה רַק דְּמִלְאָהּ הִתְחַלִּיף יוֹסֵף לְבָטֵן רַחֵל, כְּמוֹ שְׂיִסְדַּת הַפִּיט עוֹבֵר לְהַמִּיר בְּבָטֵן אֲחֻתוֹ. (וְכ"כ בְּתַרְגוּם יוֹנָתָן שָׁם ל"ב כ"א וְהַבְּאֵתִי לְעֵיל), וְא"ש דְּאֲמָהוּת הַגְּשׁוּ מִקְּוֹדֵם מִשׁוּם אוֹתוֹ וְא"ב אֲבָל בְּיוֹסֵף ל"ש זֶה דִּיִּוְסָף הִי בְּבָטֵן לֵאמֹר וְאֵח"פ נִתְחַלַּף נִמְצָא דְּעַיְקָר אִמּוֹ לֵאמֹר.

וְשִׁפִּיר אַף דִּיִּוְסָף נִגְשׁ מִקְּוֹדֵם רַחֵל אִם יִפְגַּע לְשַׁלּוֹחַ יָד יִפְגַּע תַּחֲלָה בְּלֵאָה. א"כ לֹא יִפְגַּע עוֹד בְּיוֹסֵף מִשׁוּם אוֹתָהּ וְא"ב: ט) יֵשׁ לִי רַב אֲחִי.

עַרְשִׁי וּבַכַּת"א, וְע"כ, וּבַתּוֹלְדוֹת נַח דְּרוּשׁ א' דְּבָרִים יְקָרִים: י) אֵל נָא אִם נָא וּגו'. עִי' בְּנַחַל קְדוּמִים פ' וְאֵתְחַנֵּן ע"פ אֲעֵבְרָה נָא.

וְסִיִּים אֵל תּוֹסִיף לְדַבֵּר אֵלַי עוֹד בְּדַבָּר זֶה, וְהִבִּיא כִּי מִשָּׁה קָבַל מִמְּלֵאכֵי מַעֲלָה כִּי אִם יֵאמֶר בַּתְּפִלָּה ב"פ נָא אֲזִי תִפְלְתוֹ אֵינָה חוֹזְרֵת רִיקָם, וְכִשְׁהַתְּפִלָּל טַל מְרִים אָמַר ב"פ נָא. וְכָאן הַתְּחִיל נָא וְהִי בְּדַעְתּוֹ לֹמַר עוֹד פ"א נָא, וְאָמַר ה' אֵל תּוֹסִיף לְדַבֵּר אֵלַי עוֹד בְּדַבָּר הַזֶּה לֹמַר עוֹד הַפַּעַם נָא.

וְעַפִּי"ז כ' בַּס' דְּבָרֵי יוֹסֵף דִּיַּעֲקֹב אָמַר ב"פ נָא, וְע"כ אָמַר כְּרֵאוֹת פְּנֵי אֱלֹקִים כְּלו' אֲקֻדָּם פְּנִיָה בְּאִוְפֹן שְׂאֵף ה' לֹא יֵשׁוּב רִיקָם וְעַל פֶּן תִּרְצִינִי. וּבְנַח"ק פָּאן הִבִּיא דְּכּוֹנְנַת יַעֲקֹב הִי אֱלֹקִים דְּאָסוּר לְהַסְתַּפֵּל בְּקִשְׁתָּהּ וּלְבָנָהּ, וּבְשִׁעַת נְשִׂיאת כַּפַּיִם לְפָנֵיהֶם וְזֶה מַחְמַת הַקְּדוּשָׁה. וְכֵן אָסוּר לְהַסְתַּפֵּל בְּפְנֵי רִשְׁעָה בְּמַגִּילָה כ"ח א'. מְצַד סַט"א.

וַיֵּשׁ הַפְּרָשׁ בֵּין רֵאִי לְהַסְתַּפְלוֹת, וּמֵה דְּאָסוּר הִינְנוּ לְהַסְתַּפֵּל אֲבָל רֵאִי בְּעֵלְמָא לֹא, וַיַּעֲקֹב בְּנֹדָאֵי לֹא הִסְתַּפֵּל בְּפְנֵי רַק רֵאִי בְּעֵלְמָא, וְחָשׁ שְׂמָא עָשׂוּ יַחְרָה אִפּוֹ וַיַּחֲשֹׁב כִּי זֶה בְּזִיוֹן לְכֹן הַתְּנַצֵּל כִּי ע"כ רֵאִיתִי פְּנֵיָה בְּרֵאִי' קֵלָה בְּעֵלְמָא כְּרֵאוֹת פְּנֵי אֱלֹקִים ג"כ אָסוּר לְהַסְתַּפֵּל רַק בְּרֵאִי' בְּעֵלְמָא.

ועי' יערות דבש ח"א דרוש ז' דלפעמים צדיק מביט ברשע שיש בפני' ניצוצות קדושות ורוצים לצאת וא"י לזוז ממקומם וצדיק מושף אלי' הנצ"ק ונשאר הרשע מת, וז"ש נתן עיני' בו ונעשה גל של עצמות.

כאבן השואם שמושף הברזל אלי', ומ"ש אסור להסתכל ברשע זה לצדיק שאינו גמור ויש סכ"נ כמ"ש בברכות ד"ח צדיק ממנו בולע, צ"ג אינו בולע, ובעשווהו הי' נצ"ק שמזה יצאו שמעני' ואבטליון ור' מאיר, ולכן נקבר עשו במערת המכפלה ולכן ניצר לו שלא יהרוג אחרים היינו ר"מ שנקרא אחרים כמ"ש בהוריות י"ג ב', ור"מ בא מעשו בגיטין נ"ו ב' בנירון שהוא אדם ונתגזיר ונפיק מיני' ר"מ, ולכן יעקב בכיוון רצה להביט בפני עשו ללקט הנצ"ק לשאוב ממנו חיות הקדושה ולהכניעו תחתיו וכן הי' באמת ועמ"ש בזה באוה"ח פ' ויחי (מ"ז כ"ט), ובערבי נחל פ' בא, ועי' לעיל (ל"ב ח'): יב) ואלכה לנגדך.

רש"י בשנה לה. ועי' בפ' וירא (כ"א ט"ז) ותשב מנגד תרגום יונתן ותיבת לה לסטרא חד, ועי' בשו"ת נודע ביהודא מ"ת חו"מ סי' ל"ז מ"ש בזה לענין הלכה: יג) ודפקום וגו' ערש"י ראיתי לפרש דיעקב הי' שומר שבת כמ"ש בב"ר פע"ט סי' ו' דיצא מקלל ב"נ אבל עשו ל"ה שומר להשוות ראיותו לראיית פני דב"נ ששבת חייב מיתה.

א"כ אם הי' הולכין ביחד והי' עשו הולך בשבת ויעקב הי' שובת, א"כ ביום ראשון בשבת הי' צריף יעקב לילה מהלך ב' ימים שיגיע לעשו, וזה ודפקום יום היינו יום הראשון בשבת, ואם יוצרף לרדוף כל כף הצאן ימיתו: יז) ויעקב נסע ספתי.

ויכן לו בית ולמקנהו עשה ספת ע"כ קרא שם המקום סנכות, יל"ד תיבת לו מיותר דהבית לא עשה עבורו בלבד רק לכל בני ביתו, ואת"ל דהוא עיקר הול"ל לקרות שם המקום בית יעקב ועוד ספת ראשון חסר ושני מלא, ועי' בנח"ק דכל קנייני עוה"ז הקבל, וחסידים כל מגמתם לעוה"ב ושם הי' בונים בית ע"י תורתם ומצותם.

ועוה"ד רק פאהל ארעי, ויעקב ויכן לו דייקי לעצמו העושר המזומה לא יתייחס לו רק ויכן לו בית עיקרו עוה"ב, ולמקנהו כלו' כל קניינו עשה ספת חסר עראי, ע"כ קרא שם המקום סנכות להודיע דכל עוה"ז עראי רק מי שהוא בחוץ תיקף לא יוכל לעשותם עראי פמותו, ע"כ קרא סנכות מלא למען ידעו פי עוה"ז עראי, ואח"כ ויבא יעקב שלם פי קנה השלימות: והנה במצות סנכה יש להתבונן שציל ימינו כציל עובר, ובין לילה הי' ובין לילה אבד, ע"כ צריף לצאת מדירת קבע לישוב בצלו של הקב"ה, ולענותו מרמז שמיני עצרת לפתח תקנה להתחזק באמונה כמו שנצא היום מאנהל ארעי לקבע לחזרים נאים כן ככלות יחינו נעלה במסלה העולה ל"ה.

ושם יהי' עונג רוחני, ולכן נקרא חג האסוף, שפמו שכל ימי הקיץ עבדת חרשת ונרעת ואח"כ בזמן האסוף פשאספת הפל תשב בשלנה בביתה ותאכל במנוחה מה שעבדת בקיץ, כן מרמז שמ"ע אחר שיעזב אנהל עראי שב לדירת קבע ג"ע וכמו ששנות אדם נחלקים לג', עד כ' ימי עליה, עב מ' עמידה, ולהלן ירידה, כן ג' רגלים, פסח נגד עלי' שהטבע נתחדש והפל צומח מחדש, ושבעות נגד עמידה, וסנכות נגד ירידה, פי כל הפרחים יתחילו לנבול ולכמוש, ועלים ונשרו, וכמו כן חיבר שלמה ג' ספרים.

שה"ש לפסח שהוא הילדות, משלי נגד עמידה, וקהלת שהוא מוסר ויראה נגד ימי ירידה וקוראים קהלת בסופות, וז"פ באבות פ"ג שינה של שחרית, ויין של צהריים, ושיחת ילדים. ושיבת בתי פנסיות של ע"ה מוציאין את האדם מן העולם, שינה של שחרית פונה לימי עליה שאז אוהב הבטלה, ושינה ויין צהריים ימי עמידה.

שאז רודף אחר התענוגים ואם לא עסק בתורה בימי עלי ועמידה ונעשה ע"ה מבלה ימי זקנותו בדברים בטילים ובשיחות ילדים מעשיות וכדומה, וז"ש בתהלים א' אשרי איש אשר ל"ה בעצת רשעים בזמן שהוא הולך בילדות.

ובדרך חטאים לא עמד בימי עמידה. ובמושב לצים לא ישב.

בימי שיבה אשר אין בכחו לילה ולעמוד רק צריך לישב. גם אז לא ישב במושב לצים, אז אשרי לו, וז"פ בכל עת יהי בגדיה לבנים.

פי' הנוסע לדרך ויש לו עגלה וסוסים שלו. אז א"צ למהר עצמו רק בכל עת יצוה למשרתו לאסור מרכבתו, אף מי שאין לו משלו.

רק מצפה על הזדמנות. מוכרח לעמוד על אם הדרך, עם שקו ותרמילו מוכן ומזומן אולי תעבור עגלה.

כן אדם לא ידע זמן מיתתו. ומוכרח תמיד להיות מוכן לנסיעה.

וזה בכל עת יהי בגדיה לבנים ועמ"ש בנה בפ' נח (ו' ט'): (יח) ויבא יעקב שלם. רש"י שלם בגופו בממונו ובתורתו והוא משבת ל"ג ב' ועי' במהרש"א, וי"ל דג' העמודים שעולם עומד עליהם תורה עבודה וג"ח, אברהם גמ"ח.

יצחק עבודה יעקב תורה. ועמ"ש בפ' לך (י"ב ב'), וז"פ שלם בגופו עבודה מצות שפגופו שלם.

בממונו בדברים הנוגעים לממון גמ"ח, בתורתו כפשוטו והמנובחר שפאבות הי' שלם בכל ג'. עי' בשל"ה פאן, ובס' דברי גאונים כ' דק' למה בא עשו להלחם בדרך דנקא, רק דברפת יצחק לעשו והי' פאשר תריד.

, ואם אין יעקב עוסק בתורה ותגבר ידי עשו, ואי' אל תרגזו בדרך אל תעסקו בדבר הלכה, וז"ש בעמלק אשר קרה בדרך, וכן הי' פוננת עשו אם ימתין עד בא יעקב לביתו א"א להלחם בו, פי' יעסוק בתורה ולא יגביר עלי' ולקח מיהר להלחם בו בדרך, ונמצא דמקודם ל"ה יכול ללמוד מחמת טרדת הדרך, אבל פשבא לשכם הי' שלם בתורתו, ובשם הגר"ש מאוסטרופאלי ז"ל כ' דאי' במו"נ דז' פוכבים שצ"ם חנכ"ל ד' מהם מורים על הטובה, חמה נוגה צדק פוכב.

וג' על הרעה שבתאי מאדים לבנה. שבתאי מכה אדם בגופו, לבנה בתורה פי' לא איברי סיהרי אלא לגירסא, מאדים מכה בממון, וז"ש ויבא יעקב שלם ר"ת שבתאי לבנה מאדים, ודחו"ל שלם בגופו נגד שבתאי, בתורתו נגד לבנה.

בממונו נגד מאדים, עי"ל דאי' בפרקי היכלות שגביא"ל להציא"ל מטטרו"ן הלקו עם יעקב לשכם ואלו מלאכים גימ' גוף ממון תורה תתל"ח, וז"ש שלם ר"ת שגביאל

"להציאל מטטרו"ן. וז"ש שלם בגופו בממונו בתורתו: שם ניחן בשבת ל"ג ב', שתקון להם מטבע שווקים ומרחצאות ע"י במהרש"א, ומאד ק' על יעקב שלא הי' לו לתקן רק אלו דברים: וי"ל שמדתו של יעקב אמת כמ"ש תתן אמת ליעקב.

ותקן כל דבר לפי מדתו, ולא כ' עשה רק תקון, שתקון שיהי' המטבע נקי משמץ גזל כמ"ש הנביא פסוקה הי' לסיגים, ושווקים תקון פי ע"פ רוב השווקים בערמה ותקון שיהי' המסחר באמת ויושר, ומרחצאות כמ"ש רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם ותקון להם שירחצו ממעשיהם הרעים.

ובמד"ר פע"ט, תקון להם תחומין. הד"א ששמר יעקב שבת.

ותמו' למה זה לב"נ והחת"ס אמר דב"נ ששבת חייב מיתה, ועשירים דאינם רגילים לעשות מלאכה ושבתים בשבת. וממילא יתחייבו מיתה, ולזאת תקון להם תחומין שיטיילו בכל יום יותר מתחום שבת ושוב לא שבתו בשבת ולא יתחייבו מיתה למ"ד תחומין דאו', וזה ניחן פני העיר פ"י העשירים שנקראים פני העיר, וע"י בפרדס דוד.

וע"י ביד משה על המ"ר מה רבותא דיעקב שמר שבת הא קיימו האבות כל התורה: ובדב"ש כ' דכ' הקדמונים דיש מקומות שבמקום אחד הוא יום, ובשני הוא לילה באותו זמן ואיך ינהגו לענין שבת, וכ' בשו"ת הרדב"ז ח"א סי' ע"ו.

פי שבת ניתן לכל אחד לפ"מ שהוא שם ישבות ואף שבמקום אחר הוא חול עכשיו, ויש לעיין האבות ששמרו שבת ואם ירצו לקיים כמו שיהי' אחר מתן תורה, אז יצטרכו לשבות ב' ימים שיש חילוק במקומות ורק הם קיימו כפי שהוא בירושלים שנקרא טבור הארץ, וכמ"ש במדרש מעולם לא נזה שכינה אפי' בשבת שהוא חול, ותמוה, ובפר"ד דרוש כ"ג פי' דעיקר שבת בשמים כפי שהוא בירושלים.

ומ"מ בכל מקום שהוא שבת לישראל לא נזה השכינה אף שהוא באמת חול ע"ש, ולפי"ז האבות קיימו שבת כפי ירושלים. וז"ש מה שהק' המפן איך קיימו הא ב"נ ששבת ח"מ והם לא יצאו מב"נ רק להחמיר ולא להקל ולהנ"ל א"ש דקיימו כפי שהוא בירושלים ובמקום שישבו ל"ה שבת אז ועשו מלאכה, וזה פ"ב ב"נ ששבת ח"מ אפי' בשני בשבת והק' למה נקט שני, ולהנ"ל דיש הבדל בין שבת האמת בין האינו אמת כשיעור מעל"ע.

אבל שני בשבת הוא חול באמת, וי"ל דיעקב כשפא לשכם וקבע תחומין מבעוד יום ושמר שבת ולא עבר על יום ולילה לא ישבנתו. פי באמת הוא שבת לפי"מ שהוא בירושלים, ועכ"פ במקום שהי' שם לא שבת מעל"ע.

וע"י בתפארת ישראל על משניות סיפ"א דברכות מ"ש בזה לענין ק"ש ותפלה במקומות שאין שם לילה כלל. מתי יהי' אצלם זמן ק"ש וציצית ושבת.

ובמח"כ לא הביא הרדב"ז הנ"ל, וע"ע בספר הברית ח"א מאמר ד', ובארצות החיים להמלבי"ם בארץ יהודה סק"ג, ובס' אהל מועד ח"ב סי' ק"ד, ובקובץ פנסת חכמי ישראל סי' ב' אריכות בזה. וע"י לקמן בפ' ויגש (מ"ה ט'): (יט) ויקן את חלקת השדה.

ערמב"ן לא רצה להיות אכסנאי ורק בתוך שלו וקנה להחזיק בארץ, ובראב"ע כ' פי מעלה גדולה לא"י מי שיש לו בה חלק חשוב הוא פחלק עוה"ב. וי"ל דמשום זה קנה

המקום בשכם כדי שיהיה לקבר בנו יוסף, כמ"ש ביהושע כ"ד ואת עצמות יוסף קברו בשכם אשר קנה יעקב במאה קשיטה ויהי לבני יוסף לנחלה, ובאלשיך כ' לפי שמכרו ליוסף בכ' כסף שהוא מאה קשיטה, לכן קברו במקום שהי' לשבטים ירושה מייעקב שיהיה להם תקנה על עשרים כסף, וגם שרצה לשלם בעד מקום קבורת בנו כמו אברהם מעפרון, ודוד את גורן ארונה שלא רצו חנם.

ועי' ס' נפלאות מתהשי"ת פי"ד בענין זה. ובמד' פ' חיי' י' פעמים בני חת פנגד י' דברות ללמדך שכל חי שמברר מקחו של צדיק כמקנים י' דברות.

ולפי הנ"ל יש בישוב א"י ב' פשטים ישיבה בא"י וגם לקנות אדמה. ועי' ריושלמי פז"ב תקנות שתקנו משום ישוב א"י עד שספרים שזכתה בהם א"י אסור להוציאם לחו"ל, ועי' בא"ו או"ח סי' ש"ו אהא דקונה בית בא"י כותבין אונז אפי' בשבת, שהביא ירו' שהובא בתמים דעים להראב"ד סי' קע"ה שם מצינו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת, ועי' בשל"ה ושפת אמת להר"ם חאגיז, ואדרת אלי' פ' עקב, ובריב"ש סי' שפ"ז, ונעקרי הד"ט או"ח סי' י"ד אות ק"ה, ובשו"ת חיים שא"ל סי' רמ"ד ע"ש ותמצא הרבה, ועי' במנחות מ"ד א' בתד"ה טלית שאין חיוב מה"ת על שזכר בית בחו"ל במזוזה, ועי' בס' גאולת ישראל שכ' פלא שהתרדים לא יהדרו לקנות בית דירה בא"י כדי להתחייב במזוזה מה"ת כמו בציצית דבעידן ריתחא מענשין אביטול מ"ע גם בשוא"ת: ובגיטין ד"ח ב' לוקח בית בא"י כותבין אונז אפי' בשבת ע"י נכרי דאמירה לעכו"ם שבות ומשום ישוב א"י לא גזרו ובאו"ח סי' ש"ו סי"א פסק המחבר שאפי' הקנין מותר בשבת, ועי' במג"א סקי"ט, ולתוס' שם אין מתירים משום מצנה אחרת אמירה לעכו"ם, ואף להרמ"א דאינו מותר רק בכתיבה שלהם דרק מדרבנן, ונמצא דהוי שבות דשבות במקום מצנה ולכך לא גזרו, ולפי"ז לא תמור מצנות ישיבת א"י משאר מצות דג"כ מותר שבות דשבות, אמנם המג"א סי' ש"מ סק"ז והב"ש באה"ע סי' קכ"ו ס"א הוכיחו דכתב שלהם הוי מלאכה דאו' בשבת ע"ש והנה במילה דשקולה פנגד כל התורה עי' נדרים ל"ג, אינו דוחה שבות לדעת תוס' ב"ק ד"פ ד"ה אומר, ובארץ ישראל דוחה הרי דגדולה, ובנטילת עצים יש משום ישוב א"י, עי' בב"מ דק"א בשדה מ"ט משום ישוב א"י ע"ש וב"ש"י, ולא תאמר דבבתיים ליכא משום ישוב דמפניך בדק"ח ע"ב ארעא לבתי וארעא לזרעי ישוב עדיף ולית בה משום דינא דבר מצרא ע"ש בר"ש"י, ועכצ"ל דבנטיעות איכא ישוב גדול ואין ביכולתו לומר נטיעתי אני נוטל, אבל בבתיים ליכא ישוב כל כך ע"כ לא עשו תקנה, ועי' חו"מ סי' קס"ח.

וקפ"ה סקכ"ו ואו"ח סי' ש"ז סי"ח, ובהג"ה שם, ובנודע ביהודא מ"ת או"ח סי' ל"ג, ובס' שלום ירושלים מהגה"צ מקאצק ז"ל בס"ה אריכות בזה: (כ) ויקרא לו אל ערש"י ועי' שו"ת נודע ביהודא מ"ת או"ח סי' קכ"ו שנסאל מהגר"י פיק על מהרש"א יומא ע"ג ב', באורים ותומים ששבטי ישורון כתב שם, והק' המהרש"א שלא כ' שבטי ישראל, וי"ל דשם ישראל היינו שם יעקב משא"כ ישורון הוא שם המקום כפרש"י בחנומש, ותמה שלא מצינו בר"ש"י בחנומש שישורון שם המקום.

ואולי בטעות כ' המהרש"א שעלה על זכרונו. רש"י ב' ב' ברכה ויהי בישורון מלך פרש"י ויהי הקב"ה והי' המהרש"א סבר שרש"י רצונו לפרש ישורון הקב"ה.

ולא עינין אז בְּרֵשׁ"י בְּפָנִים, אֲבָל קִשָּׁה לְחֹשֶׁב זֹאת עַל הַמְהַרְשֵׁ"א, וי"ל עֲפַמ"ש רֵשׁ"י פ' וישלח שהקב"ה קראו ליעקב אל, ואמרתי מי איפא מידי דלא רמיזי באורייתא בכל תנ"ך, שיהי' יעקב נקרא פן ולא מציינו רק יעקב וישאל וישורון, ואמרתי דבישורון מרומז פי אל על שם החונק הוא וכמ"ש תוס' ר"ה בפירושי י"ג מדות, וישורון הוא מלשון שָׁרָר שהוא לשון חונק כמו הכל שריר וקיים.

ועי' בערוף שר, ולפי"ז ישורון הוא על שם אל שקראו הקב"ה. וישפיר כ' המהרש"א שהוא שם המקום ואם הוא קצת רחוק בכוננתו ומצאתי און לי בספרי הובא בילקוט ברכה רמז תקס"ג, ישאל אומר אין פאל ישורון ורוה"ק אומרת ישורון ישאל, ועי' בזית רענן שרוה"ק משיב ישורון הם פאל, ולפמ"ש גיחא.

וע"ע מהרש"א מגילה י"ח ב' ורי"ף שם בע"י: לד ב) וישפכ אותה ויענה רש"י וישפכ פדרפה ויטנה שלא פדרפה. וביומא ע"ז ב' אי' ויענה שיענה מביאות אחרות, ופרש"י שהיתה מתאוות לו ולא בא עלי', והביא עוד פשט של"כ, ודחה דא"כ אם תענה את בנותי נמי הכי אשבעי לי וכו' א"כ סותר רש"י מפירושו על חנומש, וע"ש בהגהות הגרי"פ ובסנהדרין נ"ח ב' בתד"ה מי שהק' פן וסיים ומצנה לישב, ועי' בראב"ע לפי שהי' בתולה מקרי עינוי, ורמב"ן כ' דכל ביאה באונס הוי עינוי, ועי' ג"כ בס' שמע שלמה להגר"ש אלגזי שהק' פן, ואי"ל דרש"י בחנומש מפרש פשט הפשוט דא"כ גבי לבן כ' אם תענה את בנותי בפ' ויצא (ל"א נ') כ' רש"י מתשמיש, הו"ל לפרש של"כ, גם אי"ל דעינוי אצל לשון שכיבה דהוא מיותר הוי של"כ, אבל עינוי לחוד הוי מתשמיש, ז"א דביומא שם כ' רש"י דא"כ אימא הכי אשבע אם תענה כו' מה קו' דבלבן לא תענה לחוד הוי מניעת דתשמיש וצ"ע, וכן צ"ע הרמב"ן דביאה באונס הוי עינוי א"כ מה פריף התם אב"י תשמיש גופי' עינוי דכ' וישפכ אותה דינה, ומשני שא"ה דבאונס, ויותר תמוהים תוס' סנהד' נ"ח ד"ה מי דפי' של"כ בשלומא בשכם יש לדחוק של"כ כמו ששמע רש"י, אבל בלבן שם הוא מניעת תשמיש.

דמזה ילפי' מניעת תשמיש ביוה"כ, גם בכתובות מ"ו ב' הוכיחו בש"ם מזה דמניעת תשמיש הוי עינוי דכ' אם תענה את בנותי, וע"ע בקידושין כ"ב ב' בביאה של"כ מאן לימא לן דלאו הנאה אית להו לתרוניי', וע"ש בתוס' כתובות ובס' רצוף אהבה להגאון הנ"ל: ועי' בחי' מהרי"ט על קידושין שם שכ' והא אמרי' בפ' ד' מיתות ודב"ק באשמתו ולא של"כ, ופרש"י אין פאן דבק מתוך שאינה נהנית, וגם תוס' כ' שם דאל"כ מצערה פדאי' אם תענה בנותי של"כ ואמר וישפכ פדרפה ויענה של"כ, ותמה אני דאי' ביומא תה"מ מנין דהוי עינוי דכ' א"ת בנותי מתשמיש ורש"י סותר עצמו מחנומש, מ"מ ק' דאי' התם דאית לה הנאה, וי"ל דאע"ג דאיפא הנאה בקרוב בפ"ר מ"מ חשיב עינוי שאשה מתאוות לביאה פדרפה, ולכן אמרי' שם דאינה נדפקת עמו, ויותר נוח לי לפ' הא דיומא שיענה מביאת אחרות שבעל ושנה ושלש בע"כ, וביאה ראשונה אע"פ שבע"כ לא חשיב עינוי דיצר אלבשין, אבל ביאות אחרות צער הוא לה כמ"ש בעירובין ד"ק ע"ב ואין ברגלים חוטא זה הבעל ושנה שלא מדעתה, ולפרש"י עשית לדינה פרוצה ולשכם פרוש, ובס' שיח יצחק ביומא דקי"ח האריף בזה והביא מ"ר וילקוט וישלח דמעשה דינה ברוצה הי' ויקחו את דינה הי' גוררין אותה ויוצאין אר"ה הנבעלת מערל קשה לפרוש

כו', ואם מתחלה שלא ברצונה לא היא צריכה לגררה, וזה סיוע לרש"י ביומא שהיא מתאוות לו ועינה אותה, ועי' ס' תפארת יוסף פ' וישלח.

ומגלת ספר למבי"ט חלק לאונו, וע"ע בס' מחנה ראובן יבמות ל"ד בזה, ובס' אמונת חכמים פרק ט"ז. ובב"ק ל"ב א', הנאה לתרנוני' אית להו, וע"ש במפרשי הים על ים התלמוד.

שצינינו לתוס' סנהד' פ"ד ב' ד"ה והוא ניומא פ"ב ב' ד"ה מה, ולס' מים חיים להפר"ח: ובשעה"מ פ"א דאישות הביא בשם הכנה"ג הא דלא ביארו הרמב"ם נטור במקדש בביאה של"כ אם מקודשת, וכ' שעה"מ הא בעינו שיקדשה במידי דאית לה הנאה ומה"ט המקדש באיסורי הנאה א"מ, ובביאה של"כ אית לה צערא כמ"ש ויענה של"כ, וי"ל דקידושי ביאה לא משום דנהנית אלא הוא כמו קדושי שטר שאע"פ שאין בו שו"פ מקודשת ע"ש, ומצאתי באור חדש קידושין ד"ד ע"ב ד"ה והנה שהביא בשם ראב"ן דלמ"ל פסוק על ביאה שקונה הרי היא נהנית בביאה ומתקדשת בה הוא הנאה ולא גרע משחוק לפני רקוד לפני, ונגמר ביאה מפיסוף ולמ"ל קרא ובעלה ע"ש פלפול ובגוף הקו' י"ל דיש חילוק דבשחוק לפני אין לו הנאה כלל וניכר שהוא רוצה לקדשה בה הוא הנאה דאית לה, אבל בביאה הואיל שגם הוא נהנה, וא"כ אין הנתינה מוכחת שהוא לשם קידושין, וגם אין ניכר להעדים שנותן לה בתורת נתינה וז"פ, ועי' ג"כ בס' אמרי העזבי ב"ק ל"ב מ"ש בזה, ובקונטרס פלפול חברים שם שהערה בענין זה, אף לא הביא שקדמוהו בזה הרבה: שם עי' במס' סופרים סו"פ כ"א, בת שש שנים היא דינה כשהולידה את אסנת משכם, מנין שש שנים של שוכר הצאן שעבד יעקב ללבן וכו' מפאן ואילך יוסף המבין דעת והוליקה לבית פוטיפר, וע"ש בפירושו בנחלת יעקב, וע"ע בפדר"א סי' ל"ח, ובמדרש תלפיות ענף דינר מ"ש בזה:ז) פי נבלה.

עי' מהרש"א ב"ב ט"ז ב' בזה: יב) הרבו עלי מזהר. ערש"י נרמב"ן ובס' מלא העומר שרמזו שיהי' דברים הנקנין באמירה.

ואשר תאמרו אלי אמת וכמ"ש בכתובות ק"ב א' ועשו"ת שואל ומשיב קמא ח"א סי' קכ"ו. חמסן היינו יהיב דמי, אף אי ניימא דבישראל עובר בלאו ורק לאינשי בלא דמי משמע כמ"ש בס"ל ושו"ט.

ועי' ב"ש סי' כ"ח סק"ב, אבל כ"ז בישראל אבל בעפ"ם ודאי כל דיהיב דמי ל"ש גבי לא תחמוד דבל"ת פתיב רעה ועפ"ם אינו בכלל, וגם לטעם של החכ"צ סי' כ"ו אף דהתורה נאמרה לישראל מ"מ אסרה גזילת עפ"ם שלא יקנה ישראל אכזריות, א"כ כל שנותן דמים, הרי גם לישראל לא נפסל לעדות משום דלאינשי בלא דמי משמע שזה לאו, א"כ מכ"ש של"ש אכזריות בזה ולא הזהיר על אכזריות קלה בזה בעפ"ם, ובזה נ"ל שק' למ"ל קרא דנדבק באשתו ולא באשת חבירו בב"נ ת"ל דהוא גזילה, וכמ"ש הרמב"ם בפ"ט הי"ד ממלכים שמפני זה אנשי שכם נתחייבו הריגה שהרי שכם גזל והי להם לדונו במיתה ע"ש, וא"כ ת"ל דמקרי גזילה, ולפמ"ש א"ש דנ"מ אם הי' העפ"ם מוחל לו או נותן לו דמים והי' מותר, ולכך אמרה תורה דאסור משום ונדבק באשתו ולא באשת חבירו ול"מ מחילה: ובזה נ"ל מה שחמור בא ליעקב ואמר הרבו עלי מזהר ומתן, היינו דרצה להתנצל על הגזילה ואמר דרוצה לקנות בנדמים.

וע"ז השיבו בני יעקב בערמה אשר טמא את דינה אחותם, והיינו משני טעמים דנהי דבב"נ פל שנתן דמים אין חטא, אבל הם הי' להם דין ישראל, וז"ש פי נבלה עשה בישראל והיינו דישראל אסור בלי מילה וקידושין ול"מ דמים, וגם דבעת שפא עלי' לא פא בטענת דמים, ובעל אותה נאח"כ רצה ליתן לה מוהר ומתן וכבר נתחייב מעת שפא אלי', וז"ש הכזונה כו'.

ובשו"ת אבני נזר או"ח סי' שכ"ד אות ל' כ' נאני חושב בו סברא די"ל ב"נ מוזהר אף בדיקה דמי דהרמב"ן פ' וישלח כ' ב"נ מצויות על הדינים היינו דיני אונאה גניבה וכו' ולישראל הם הרבה מצות ולב"נ הם מצוה א' פן י"ל בין יחייב דמי בין לא יחייב הפל בב"נ אזהרה א' גזל, ולישראל נתחלק לשנים גזל וחקמה, לכן בב"נ אף בדיקה דמי מוזהר על גזל דהא אזהרה אחת הוא עכ"ל: ובחמתם סופר בליקוטים סי' י"ד כ' שפולגתת רמב"ם ורמב"ן פאן הוא עפ"מ שמסופק בתשו' הרמ"א סי' יו"ד הא דב"נ מצוה על דינים אי הציווי שפול מלך יתקוק לו משפטים לפי רצונו ואז אותו הדין הוא דין תורה לב"נ, או שהם מחוייבים לדין ממש פדין התורה בשומרים וגניבה וכו' וזה לא נכנס בפולגתת הר"ם ורמב"ן.

ורק בקא פליגו דר"מ ס"ל דכל אלו נכללו במשמעות מצנת גזל והפוננה גזל וכל אבינריי' ונשאר מצות דינים והוא להושיב דינים בעיר שידונו איש את רעהו, ולפי"ז ב"נ נהרג על זה שהרי דינים א' מז' מצות ונהרג, ומפני זה נתחייבו אנשי שקם הריגה על שלא דנו אדוניהם שקם שגזל את דינה.

ורמב"ן ס"ל גזל כמשמעו ודינים כולל שאר דינים כולם שומרים וכו', וכולל נמי להושיב דינים אבל אין נהרגין רק על הדינים ממש ולא אלהושיב דינים שהרי אין ב"נ נהרג על שוא"ת, אם לא הושיב דינים וגם לא דנו לשקם, ועוד אלו הי' פן איך כעס יעקב על שמעון ולוי על שהרגו את החייבים מיתה עש"ה, ועי' בלח"מ דמ"מ יש ביטול בקום ועשה היינו שלא יעזוב משפט, אף איך נתחייבו אנשי שקם הריגה על שלא שפטו את שקם ונהרי לא עשו רק שלא הושיבו דינים ונהוי בשוא"ת, וי"ל כמו דגוי ששבת ח"מ ואינו נהרג בב"ד להר"מ דהוי בשוא"ת וה"נ נתחייבו אנשי שקם מיתה על שלא דנוהו, אבל אין מצוה על הב"ד להורגם וכיון דנתחייבו עכ"פ מיתה אין אשם על שמעון ולוי שהרגו מי שנתחייב מיתה.

ומ"מ לפי שלא נתחייבו בב"ד כעס יעקב על שהכניסו עצמם לסכנה על מצוה שאינה מוטלת עליהם. וא"ש קו' רמב"ן: ועי' ג"כ בחדושי הר"ן סנהדרין שהק' פיון דחמור הי' נשיא לא הי' יכולין לדין את שקם מחמת יראה והי' סכ"נ וא"כ אמאי נתחייבו מיתה.

ועי' בחמדת ישראל בקונ' נר מצוה בדיני ב"נ אות ל"ז שהביא מנרחי דבב"נ לא כ' נחי בהם צריף לקיים אף במקום סכנה (פ"ש בפ' שמות ד' כ"ד) וא"ש דהי' להם לספן עצמם לקיים מצות דינים, ועי' בבעה"ת תולדות (כ"ה כ"ה) דעשו לא נימל מחמת שנוולד אדמוני ולא מל אותו יצחק לשמונה שפא לא נבלע בו דמים ונהוי סכנה, ולהמנרחי ק' הא בב"נ מחוייב אף במקום סכנה פ"ש, ובענין גר תושב אי הוי בכלל עפ"ם לענין שאסור בתורה ולענין אי מטמא באנהל ע"ש וערמב"ם פ"א ה"ו מכלי מקדש.

ופי"ב ה"י מא"ב וברמב"ן פנחס. וברמב"ן ה"ג מרוצת וברמב"ן ביהר (כ"ה ל"ו),
ובפנים יפות ואתחנן בקרא דלא תכרות להם ברית בענין איסור חיתון עם ג"ת, וע"ש
ברמב"ן הביא ירו' דב"נ נהרג על הטניית הדין אע"ג דעל מניעת מצות דינים אינו נהרג
וע"ע בחידושי בית מאיר על ש"ס בב"ק דל"ח מ"ש ברמב"ן פאן.

ובבית האוצר ח"א פלל קל"א עש"ה: וערמב"ן בשם ירו' דב"נ שלקח שוחד נהרג מבואר
דמוןהר והוא בכלל הדינים. ובמח"כ נעלם זאת מהאחרונים, ובחז"ת יאיר סי' קל"ו וקפ"ה
נסתפק בזה אי מותר ליתן שוחד לעכו"ם כיון דמוןהר על דינים מוןהר על שוחד ועובר
אלפני עור, ובתומים סי' ט' סק"א כ' כיון דמותר לדון קרובו וכו' ישראל מותר לדון
לעצמו לענין ב"נ וממילא ל"ש הטעם שהוא חד ע"ש.

ובאמת צ"ע בזה שהרי אנו קיי"ל עביד אינש דינא לנפשי' ומכ"ש במקום פסידא לכ"ע
עביד דינא לנפשי' עחו"מ סי' ד' וא"כ לכאור"ק למה אסור ליתן שוחד אפי' לזפות את
הזכאי הא עביד דינא לנפשי'.

וא"כ אפי' אם הוא חד מאי פולי האי. ומדאסור ליתן שוחד א"כ ה"ה ב"נ אף דמותר
לדון לקרובו מ"מ אסור.

ועי' בחת"ס ח"ו סי' יד, וע"ע במלא הרועים ערך ב"נ דאם הולך לדין עם ישראל מותר
ליתן שוחד דאין עכו"ם מצווה לדון את ישראל משא"כ כשהולך לדון עם עכו"ם אסור
כיון דמצווה על דינים לדין ב"נ, ועי' בפתחי תשובה סי' ט' סק"ג, וביו"ד סי' קנ"א סק"א
דאם אינו נותן להשופט בעצמו רק ע"י עבדו וכדומה שרי כיון דאין שליחות לעכו"ם
הוי לפני דלפני ומותר, ע"ש אף דלא דמי דרק בדבר שאינו אסור רק המעשה אז אחר'
כיון דאין שליחות לא הוי פעושה מעשה בשביל ישראל והוי לפני דלפני אבל נתינת
שוחד על הנאה שמהנה לדין ומהנה הדיעה שלו א"כ מה נפק"מ אם השיג מעות ע"י מי
שאינו בר שליחות, וכ"כ בחת"ס שם.

וע"ע מזה בשואל ומשיב מהדו"ק ח"א סי' ר"ל. ובס' חקר הלכה בכלל איסור לפ"ע.
ובמנחת חינוך מ' פ"ג, ובשו"ת מקום שמואל סי' כ"ד, (ועמ"ש לקחון דברים א' ט'): שם
ניענו בני יעקב. ערמב"ן מה שלא ענה יעקב.

ועי' בס' מיני תרגומא שהק' ג"כ מה שלא חשו על כבוד אביהם וענו מקודם, וי"ל דגם
יעקב ענה בתחלה להשיא להם עצה הוגנת ואח"כ יתחתנו והי' דובר אמת בלבבו ככפיו,
אף בני יעקב לא הי' פיהם ולבם שנה ולכך כ' ניענו כו' במרמה, ועשו"ת חז"ת יאיר סי'
רכ"ה בזה, ונהביאותי בפ' חיי שרה (כ"ד נ').

וע"ע במשל"מ פ"י ממלכים דלרמב"ן ב"נ מבני קטורה ולא מל פשיטא שאינו חייב
מיתה שמשום מ"ע אין נהרגין עש"ה. ועשו"ת בית שלמה חו"מ סי' קל"ה הק' דא"כ
יקשה על רמב"ן מהא דרצה המלאך להרוג את משה או התינוק כמ"ש פלוגתא בזה
בגדרים ל"ג, וק' הא אין אבי חייב פרת רק הבן פשיגדיל, וע"כ דלרמב"ן אף דגבי שאר
מ"ע לא אמרי' בב"נ אזהרתן זה מיתתן אבל מילה שנוכרתו י"ג בריתות ומה"ט דחי ל"ת
שיש בו פרת, וגם עשה לא גרע מלאו דאמרי' בב"נ אזהרתן זה מיתתן ע"ש דרוש נעים
ע"ז, ובפנים יפות: ועל מ"ש הרמב"ן שם ונהרג עליהם אם אנס ופיתה בתו של חבירו

כו' מְצָאתִי בְּשׁוֹ"ת מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ יו"ד ס' נ' דהק' דְּבִסְנֵהָד' נ"ז ב' א' דְּאִינוּ נְהָרְגַ עַל הַפְּנוּי', וכ"כ הֶרְמֵב"ם בפי"ב ה"ט מא"ב, בְּשִׁלְמָא עַל הֶרְמֵב"ם בפי"ט מְמַלְכִים ל"ק שכ' שְׁשֻׁכְּמָ גִזְל, י"ל דָּאֵם אָנְס אִשָּׁה לָא גָרַע מְגִזְלָה דְּנֶהָרְגַ עַלִּי'.

מָה אִם גִּזְל פְּחוּת מְשׁו"פ נְהָרְגַ כ"ש בְּגִזְל וְאָנְס אִשָּׁה, אָבֵל בְּפִתְהָ לְמָה יוּמַת בְּפְנוּי' וְאִי דַס"ל לְרַמְב"ן דְּפִתּוּי שְׁלֵא מְדַעַת אַבִּי הָיִי כְּגִזְל אַבִּי דְּבִיָדוֹ לְמִןסְרָה לְכָל מִי שְׁיִרְצָה. צ"ע דְּהִיכֵן מְצִינוּ דַב"נ יְכוּל לְמִסּוּר בְּתוֹ לְבִיאָה עַד שְׁתַּחֲשֵׁב כְּגִזְל, וְאִפ"ל פִּינּוֹן דְּגַם בְּמִפְתָּה אִיפָא בְּנִשְׁתַּת וּפְגָם רַק דְּמַחְלָה, וּבב"נ לָא נִיתָן לְמַחְלָה וְשִׁפִּיר נְהָרְגַ עַל פִּתּוּיָה, א"כ קִשָּׁה בְּכָל בְּעִילַת פְּנוּי' אִפִּי בְּעוּלָה אִיפָא בְּנִשְׁתַּת, וְעוּד פִּינּוֹן דְּמַחְלָה ל"ש לְחִיבּוֹ כָּלָל, וּבְפְחוּת מְשׁו"פ אָמְרִי בְּסֵנֵהָד' נ"ד צַעֲרָא בְּשַׁעֲתָא אִיפָא, וְזֵה ל"ש בְּמִפְתָּה וְכָל זִנְיָה שְׁנִשְׁפָּרַת בְּב' שׁוֹכְרָתוֹ בַּג' וְכו' ע"ש שְׁהַאֲרִיף בְּזֵה וְהַסְפִים פְּרַמְב"ם לָא פְּרַמְב"ן, וְעִי' מָה שְׁפַתְבְּתִי בְּשִׁמּוֹ בַּפ' מַטּוֹת (ל"א י"ז) וְע"ע בַּחַת"ס חו"מ ס' צ"א, וּבְשׁוֹ"ת בְּרִית יַעֲקֹב או"ח ס' כ"א, וּבְחֻלְקַת יוֹאֵב תְּנִינָא ס' יו"ד, וְע"ע בְּהַגְהוֹת אָמְרִי בְּרוּף חו"מ ס' ל"ד שְׁהִבִּיא בְּשֵׁם חִידוּשֵׁי הָר"ן סֵנֵהָד' דַּנ"ח דְּכוּתִי שְׁהַפָּה יִשְׂרָאֵל חִיבּוֹ מִיתָה דְּמָה לִי בְּמִמוּנָא אוֹ חֵבֵל בְּגוּפִי, וְאַף בְּהַפָּאָה שְׁאִין בּוֹ מִיתָה, וְהוּצָא מִזֵּה, דְּהַפָּאָה הָיִי פְּחֻמְס, וְכָאֵן כ' וְיִשְׁכַּב אוֹתָהּ וְיִעֲנָה וְעִינָה אוֹתָהּ שְׁלֵא פְּדַרְפָּה כַּפְרִש"י, וְהָיִי פְּחֻמְס וְגִזְל וְלִכּוֹן נְהָרְגַ שְׁם כֵּן נִלְע"ד: טו) לְהַמּוֹל לְכֵם וְגו'.

עִי' בִּיּו"ד ס' רס"ג דְּאָסוּר לְמוֹל אֶת הָעַפּוּ"ם כָּל שְׁאִינוּמְתְּפִינוֹן לְשֵׁם גִּירוּת, וְעִשׂוֹ"ת מְעִיל צְדָקָה ס' מ"ד, וּבִיָד שְׁאוּל שְׁם, וּבְדַבְרֵי שְׁאוּל דְּבִאָמַת בְּנֵי יַעֲקֹב נִתְפְּנוּן שְׁיִגְיִירוֹ וְרִאשׁוֹן לְגִירוּת הוּא הַמִּילָה שְׁבִזָּה הַתְּחִלָּה לְדַת יְהוּדִית וְאַח"כּ יִמְכְּלוּ עַלִּיהֶם עוֹל יְהוּדִית.

וְעַכ"פּ מְצִנוֹת ב"נ וְקִצַּת מְצִוֹת יִשְׂרָאֵל, וְז"ש אִם תְּהִי כְּמוֹנוֹ לְהַחֲזִיל כּו' וְז"ש וְהִינּוּ לְעַם אֶחָד, אָבֵל הֵם לָא כְּנוֹנוֹ רַק לְמוֹל ע"מ שְׁיִשְׁאָרוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וּבְהַמְתָּם וְכָל קְנִינָם תַּחַת יָדָם. וְלֹא קִינְיָמוֹ תְּנַאֵם וְלִכְדּוֹ הֶרְגוּ אוֹתָם, וְז"ש וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיוֹתָם כְּנֹאֲבִים.

שְׁאֵם הִי מְקִינְיָמִים לְשֵׁם גִּירוּת ל"ה כְּנֹאֲבִים כ"כ דְּהִי שְׁמַחִים בְּהַמְצָנָה, אָבֵל כְּנוֹנְתָם הִי שְׁלֵא לְשֵׁם שְׁמִים וְלִכְדּוֹ הִי כְּנֹאֲבִים שְׁפַעְעוֹנַת הֵבֵל הִי בְּעִינְיָהֶם. וְע"ע בְּתוֹרַת מִשָּׁה לְהַח"ס מ"ש בְּזֵה דְּבַר נְכוּן: כה) וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב וְגו' אִישׁ חֶרֶבּוֹ.

עִרְש"י וּבַס' אָרְץ הַחַיִּים עַל תְּהֵלִים (כ"ה ז) הִבִּיא מַד' שְׁלַעֲתִיד יִקְטְרְגוּ עַל יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר ה' כִּי יַעֲקֹב קָטָן וְדָל הוּא וְכָל מָה שְׁקָטָן עוֹשֶׂה לָא נִחְשָׁב לוֹ וְאַח"כּ פְּשָׁבָא לִיתָן לְיִשְׂרָאֵל שְׁכָר יֹאמֶר הַשְּׁטָן וּמָה שְׁכָר תַּתָּן לְקַטְנִים וְאָמַר ה' בְּנֵי כְּבוֹרֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַז"א בְּפִסְחִים קי"ט ב' וַיִּגְדֵּל הַיָּלֵד וַיִּגְמַל וַיַּעֲשֵׂ מִשְׁתָּה גְדוֹל בַּיּוֹם הַגָּמֵל אֶת יַצְחָק מָה וַיִּגְדֵּל כּו' לְעַתִּיד יַעֲשֶׂה ה' מִשְׁתָּה גְדוֹל בַּיּוֹם שְׁיִגְמוֹל חֶסֶד לְזַרְעוֹ שֶׁל יַצְחָק וְק' בְּתַחֲלָה הִבִּיא כָּל הַפְּסוּק וְאַח"כּ חֲזַר וְשָׁאֵל מָה וַיִּגְדֵּל כּו' וְנ"ל דְּאִי בְּרַש"י בְּן י"ג נִקְרָא אִישׁ דַּכ' וַיִּקְחוּ שְׁמַעוֹן וְלוֹי אִישׁ חֶרֶבּוֹ.

וּבְתוֹרָה כ' שְׁהַסְפּוּדָה הִי בַּיּוֹם שְׁנַמּוֹל יַצְחָק וְרַמְזוּ הַגַּמ"ל ה"ג מֵל בְּגִימ' שְׁמוּנָה, וּבַמִּד' אִי שְׁהִי בַּיּוֹם שְׁנַעֲשֶׂה בַר מְצָנָה לִי"ג שְׁנָה בַּיּוֹם שְׁגַמֵּל אוֹתוֹ מִיצָה"ר. וְהַגָּה לַב' פִּירוּשִׁים אֵלוֹ ק' אִם הִי בַר מְצָנָה לְמָה קְרָאוּ יָלֵד, וְאִם הִי בַּיּוֹם הַמִּילָה מָה וַיִּגְדֵּל, לז"א שְׁקָאֵי עַל יִשְׂרָאֵל שְׁנַקְרָא יָלֵד וְגַם גְּדוֹל וְז"ש חֲטָאת נְעוּרֵי אֵל תִּזְכּוֹר אָבֵל הַטּוֹב שְׁעַשִׂיתִי בְּנְעוּרֵי

זכור לי והטעם למען טובה ה' שפך אתה מתנהג עם ישראל: ועי' ברע"ב פ"ה מכ"א, מאבות אהא דבן י"ג למצנת דכ' איש או אשה פי יעשו מכל חטאת האדם ובשכם כ' ויקחו שני בני יעקב איש חרבו ולוי באותו פרק בן י"ג וקרי לי' איש וע"ש בפרש"י דעשה חשבון על זה, ובתוס' יו"ט מביאו והקשה עלי'.

ובאמת הוא ג"כ ברש"י נזיר כ"ט ב' ד"ה ור"י. ועי' במשניות דפוס ווילנא, בפירושו מחזור ויטרי.

וע"ש בתוספות רעק"א וינען שזהו מצוי לרוב לא העמקתי, וכ"ה במד"ר שם, והק' המפן' שם דהא לוי לא הי' רק י"ב ומחצה וכ' דהו"ל מנפלא הסמוך לאיש, וזה צע"ג דמנפלא לא חצינו רק לנדרים ותרומה כמ"ש בנדה מ"ו ב' אבל לשאר מקלי הו"ל קטן ועי' בזה בס' חדושי מהרא"ך ח"ב בקונ' ערוגות בןשמי נר"ד מאחי הרה"ג ר' שלמה זאב נ"י שחאריף בזה ע"ש ע"פ פלפול ובקיאות ע"ש בערוגה ד'.

וע"ע במדרש שמואל, ובנחמד למראה על המד"ר דפוס ווילנא חאריף ג"כ בזה עש"ה: שם בבעה"ת הק' למה לא הרגו ביום הראשון דהי' יותר מסנפנים, ותי' דכל אנשי שכם לא יכלו לימול ביום אחד.

ולא בשנים ורק בג', ועי' ברמב"ן ואוה"ח למה ירגו מי שלא חטא ובני הרה"ח ובקי מו"ה דוד נ"י אמר, דב"נ נהרג על גזל, וי"ל אם עפ"ם מל את עצמו ג"כ י"ל דחייב מיתה מפני שהוא גזול האות שיש בין ישראל להשי"ת, וזה הטעם ב"נ ששבת חייב מיתה דשבת ג"כ נקרא אות וכשישבות גזול האות וזה רק במל שלא ע"מ להתגיייר וכמוכונ, וי"ל דבני יעקב הי' מסנפקים אם גירותם שלימה ע"כ בחנו אם פנונתם שלימה לא יאונה להם מכשול ע"י המילה דשלוחי מצוה אין נזוקין, וזה שפיר ביום ג' אבל ביום א' דשכיח הניקא ל"ש שומר מצוה לא ידע דבר רע, ומדהי' כואבים.

הבינו שלא הי' לשם שמים, ויש איסור גזל לכן הרגו אותם, ואע"פ שפלו רק בציווי של בני יעקב. רק בני יעקב ציוו אותם למול ולגיייר, והם חלו רק על תקנה להשיג מקניהם וקנינם פדברי חמור ושכם עי' בספורנו ונכוננים דברי', ועי' בכתם סופר שבת קל"ד בשם הר"ן הקו' למה לא הרגו ביום א' דיותר מסנפנים, וי"ל לפמ"ש הרמב"ן דיעקב פצע על שמעון ולוי פי אולי הי' גירותם שלימה, וי"ל המה ג"כ הי' מסנפקים ע"כ בחנו אם גירותם שלימה לא יארע להם רע וביום א' א"א לברר דשכיח הניקא וכנון בני יקירי שיח' לדברי הח"ס בעיקר הדברים וע"ע באוה"ח פ' וירא (י"ח א') מ"ש בזה: כז' ויבחו העיר.

פי' באוה"ח הגם שדנו בהם משפט מות ל"א בב"נ קלבדר"מ, צ"ע שלא הביא שזה פלוגמת רש"י ותוס' בעירובין ס"ב א' אי בב"נ ג"כ אינו משלם וכן הביא תוס' בע"ז דע"א ב' ד"ה ב"נ בשם רש"י, ותוס' חלקו ע"ז וע"ש בריטב"א וע"ע ביבמות מ"ז ב' וסנהדר' נ"ז א' כ' ג"כ רש"י פן דב"נ נהרג בפחות משו"פ דלא ניתן להשבון דקלבד"מ, ורק בישראל פתיב עשה דנהשיב ולא בב"נ, ותוס' הק' דבבעין אף בישראל ל"א קלבדר"מ דנטל לא, וא"כ איכא עשה דנהשיב, ועי' קצה"ח סי' שנ"א סק"ג דאף בנטל דלא אמרי' קלבד"מ מ"מ עשה דנהשיב ליכא וא"ש רש"י, ועי' בכתם סופר חו"מ סי'

צ"א דתלוי במ"ש הרמ"א בתשו' סי' יו"ד אי ב"נ חייב על כל הדינים של ישראל או של עפ"ם (ועמש"ל בזה ובתומים סי' ק"י סק"ג) דקלבד"מ ילפי' מפדי רשעתו ואי חייב פדיני ישראל קאי פדי רשעתו גם על ב"נ ואמרי' קלבד"מ, ואי לא חייב פדיני ישראל ואין לו חלק בתורה לא קאי פדי רשעתו אב"נ ולא אמרי' קלבד"מ.

וע"ע בס' עטרת חכמים בסוגיא דאונגפרי, וע"ע במנחת חינוך מצנה מ"ט אי חייבי מיתות שוגגין פטורין בב"נ, ובחידושי פסונג' דקלבד"מ פתבתי בזה הרבה חדשות בעזה"י ואכ"מ: ל) עכרתם עי' בקובץ אהל מועד שנה ב' סי' קל"ב מ"ש בזה אריכות: לא) הכזנה יעשה את אחותנו.

רש"י הפקר ואונקלס הכנפקת בר"א עי' בס' באר רחובות בזה. ועי' בשו"ת השיב משה אה"ע סי' ס', דרף ראשון נתיב י"ט עיקר ה', דאפי' אי נימא דגם בזינתה סתם חיישינו לקלא יש חילוק בין יצא קול אשה זו זינתה שהוא לשון עבר על מעשה מבואר דהיינו שפבר עשתה זנות, ובין יצא קול על אשה שזונה היא.

או אשה זו מזנה שהוא ל' הנה שהוא אין דבר מבנרר רק ראו בה פריצות וגומרים ואמרים זונה היא, דאי לאו זונה היא לא הנה בה פריצות כל פה. אבל לא לומר שע"י ודאי זינתה דמשמע בפועל פנ"ל ברור מצד הסברא ויש לי ראי' מת"א בפ' וישב (ל"ח כ"ד) זנתה תמר פלתי פ' זניאת תמר פלתי, ועל (פ' ט"ו) ויראה יהודה ויחשבה לזונה פ' ויחשבה יהודה ויחשבה פנפקת ברא ולא פ' ויחשבה לזונה, וכן לא פ' על זנתה תמר נפקת ברא, וכן בפ' וישלח פ' ג"כ הכנפקת ברא, ובנדאי לא דבר ריק הוא, אלא טעם נכון בזה דבאמת נפקת ברא הוא ל' פריצות יצאנית.

הוא ושמם זונה נופל עליה ומסתמא ודאי זונה, אבל ל"ש לומר שפנדאי זינתה בפועל, ובכ"מ שאין מדבר בפועל עבר פ' התרגום נפקת ברא כמו ביהודה ויחשבה לנפקת ברא ונקראת בשם זונה דמסתמא זונה היא וילכו נשא לבו לדבר אלי' כדברים האלה וכן שם פדיבור בני יעקב שאמרו אחתנא תעבד פזונה דהיינו שיפול עלי' שם זונה ופ' נפקת ברא אף דשם ל"ה המעשה בפועל, מ"מ הם לא דברו מזה כי מה שעבר אין רק דברו מחרפה שיש להם לע"ע שאחותם נקראת בשם זונה, וילכו לקחו נקמה.

ועי"ל דהא הם אמרו בכ"ף הדמיון הכזונה דהיינו פזונה דעלמא שנקראת בשם זה יעשה את אחותנו, וא"כ יפה פ' נפקת ברא דהיא נקראת פנ. עי"ל דמצד המעשה בעצמה לא היא חרפה להם, דמה היא לה למיעבד דאנוסה היא.

רק שהחרפה שמ"מ תקרא אחותם בשם זונה שיאמרו הבריות אילמלא דנפקת ברא הנית דהיינו יצאנית לא באתה לידי מדה זו. ועל יצאנית נופל שם זונה, וגם זה נכון אף א"צ לזה דעיקר כמש"ל בכף הדמיון, אבל בפסוק זנתה תמר שהוא פועל עבר לשון זה נדאי אינו נופל רק על מעשה מיוחדת ומבוארת לכן תרגום זניאת: שם אחותינו.

רש"י ית אחתנא, עי' סנהד' דע"א אם לא היא אמו שנה לאבי' בקול וכו' דא"ק אינו שומע בקולנו חד קול משמע מדלא כ' בקולותינו או בקולנו ביו"ד. עי' בחידושי הש"ם להגר"י פיק דק' דהא בקולנו דכ' בכ"מ חסר יוד בפ' חקת (כ' ט') ונצטק אל ה' וישמע קולנו, (תבא כ"ו ז) את קולנו, שמואל ב' (י"ב ח') ולא שמע בקולנו.

ומלת בקולותינו לא נמצא בתנ"ך ואולי י"ל לפמ"ש המפן' על מ"ש רש"י וישלח דהיכי דכ' אחותינו ביו"ד אחר תי"ו היינו רבות וקאי על כל נשי ישראל אחותיהם, משא"כ אחותנו בלא יו"ד כמו ברבקה אחותנו את (חיי כ"ד ס') הוא ל' יחיד כלו' אחות אחת של אחים הרבים המדברים בעבור אחות אחת שלהם, וידוע עוד ההבדל שבין קול איש לקול אשה עי' גדה ל"א ב' מפ"מ קולו של איש אינו ערב ואשה קולה ערב, (ובע"י הגי' היפה), וביבמות פ"ז בס"מני אילונית שקולה עבה (ואינה נזכרת בין אשה לאיש) זה מקום שנברא וזו מקום שנבראת וע"ש ברש"י, אמור מעתה גבי סוג אנשים בכל הפסוקים הנ"ל אף שנשתנו זה מזה בקול כדאי בסנהד' ל"ח ג' דברים נשתנה אדם מחבירו מ"מ בעיקר הקול קולם שנה דעב.

על דרך מקום שנבראו נקראו בל' יחיד אפי' הקול של אנשים רבים. ולפיכך כ' חסר יו"ד אמנם בקול דכ' באביו ואמו דנתחלקו הקולות מעיקרם, זה קולו עב וזו אינה עבה, וברור דאותן תרי קולות לא משתמעו בל' יחיד וא"כ הול"ל בקולותינו או בקולותינו ביו"ד אבעל רבים.

א"ו מדכ' חסר יו"ד ש"מ דבעי שניהן שוין בקול וע"ע בתורת משה להח"ס, ובינה לעתים דרוש נ"ח מ"ש בפסוק זה: לה א) קום עלה בית אל. ערש"י לפי שאסרת בדרך נענשת כו' והוא מתנחומא הנה מה הי' הנדר שאיחר.

הרא"ם כ' מה שנדר והאבן הזאת אשר שמתה מצבה יהי' בית אלקים בפ' ויצא (כ"ח כ"ב), וביפ"ת הק' עלי' דנדר זה לא חל עדיין עד שיבא לבית אבי, וכ' דנדר הי' כל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך וזה אינו תלה בתנאי רק כשיהי' לו עושר יעשר לה' ובפר"ד דרוש ג' האריף בזה, ובס' נוי העמודים פרק ט"ז כ' הא דאיחר הנדר ע"פ גמ' נזיר פ"ג דכשהוא בצער אין מביא קרבן שלמים דבעי שמחה ויעקב הי' תמיד בצער.

ואחר מלחמת עשו שכ' ויבא יעקב שלם לכן קיים נדרו ויצב שם מזבח ע"ש באריכות, והנה הכנה"ג יו"ד סי' ר"ג הביא בשם אגודה דאף הנדר בעת צרה נקרא רשע, והק' מיעקב שנדר. ותי' דלקה נענש בדינה, והברכ"י תמה עלי' דהא נענש בשביל שאיחר נדרו וכן כ' אשלם לך נדרי אשר פצו שפתי בצר לי, וזקני הגאון המובהק מו"ה דוד מיניזלש האבד"ק לאסק ז"ל הובאו דברי' בקובץ דרושים חוברת ח' סי' כ"ט, כ' הא דנידר נקרא רשע שפא יצרא דממון לא יניחו לקיים נדרו כמ"ש הטו"ז סי' ר"ג סק"ה, וז"ש בכל איש.

אבל יעקב שהתנה אם יהי' אלקים עמדי ופרש"י שלא אלמד מעשו ולבן. א"כ אי לא קיים מחמת יצרא דממון.

אשר זה דרכם של עשו ולבן. הרי דלא נתקיים התנאי ופטור לקיים נדרו.

שפיר הי' מותר לו לנדר, אף הוקשה לו פיון דבא שלם בתורתו וצדקתו א"כ כפר נתקיים התנאי א"כ כשאחר נדרו הי' לו לירא שפא ימנעוהו יצרא דממון, לכן כ' דנענש ע"ז בדינה, אבל מתחלה הי' מותר לו לנדר וא"ש הכנה"ג.

וכ' שם ג"כ פשייכל ליתן מיד אסור לנדר גם בעת צרה. רק היכי דא"י לקיים מיד כמו המעשר שנדר יעקב רק על אס"פ מותר לנדר הנדר הני סגולה להנצל מצרה הנה הצלות

נפשות ודוחה שבת ומכ"ש האיסור שאסור לנדור, והא דאי במד' שנודרין בעת צרה היינו שיתן מיד או שא"א לו לקיים מיד אבל באפשר לקיים מיד אסור לנדור אף בעת צרה ע"ש: והנה בב"ר פפ"א אי' ואחר נדרים לבקר איחר נדרו נתבקר פנקסו, וברושלמי פ"ק דנדרים מתחיל אדם לנדור פנקסו נפתחת.

וכ' בט"ז יו"ד סי' ר"ג סק"ב דשתי דרשות הם ופליגו בפלוגתא דר"מ ור"י דמאן דס"ל נודר ומשלם ומותר לנדור א"כ פנקסו נפתחת אח"כ פשלא יקיים נרק יאחר, ולמ"ד דאינו נודר כל עיקר א"כ תיקף פשוט פנקסו נפתחת ע"ש, וצ"ע דא"כ הטור דפסק דטוב מזה ומזה דאינו נודר כל עיקר, למה העתק הא דאיחר נדרו הא מיד פשיטתחיל לנדור פנקסו נפתחת, ואפ"ל דהטור וש"ע פוננתם על הנודר בעת צרה דמותר לנדור כמו שילפי מיעקב, ומ"מ נענש בדינה על שאיחר נדרו.

ומ"מ אם איחר פנקסו נפתחת, עו"ל דפנקסו מתבקשת היינו דמכינים אותה תיקף פשיטתחיל לנדור כדי שאם יאחר נדרו יפתחו לעיניו בדינו: והנה בר"ה ד"ו ע"א בענין כל תאחר אי' והי' ב' חטא ולא באשפת חטא דאין אשתו מטה בשביל איחור נדרו, וע"ש בתד"ה אלא הא דשבת ל"ב ב' בעון נדרים אשתו מטה ול"ק מהכא דלא באשפת חטא, דהכא מייירי במשלם אח"כ אלא שעבר בכל תאחר ע"ז אין אשתו מטה ע"ש, ועי' בשו"ת הרשב"א ח"ג סי' שמ"ח, אולם מצינו מדרשים חלוקים בזה, דבתנחומא אי' דיעקב נענש במיתת רחל שלא קיים נדרו ועל אחירת נדר אשתו מטה וכ"כ במד"ר ברחמי פל"ז כל מי שנודר ומשקה נדרו קובר אשתו וכו' ולמדוהו מיעקב ע"ש, ועי' ג"כ בפר"ד דרוש ג' שכ' ג"כ שיש בזה פלוגתא בדברי רז"ל אי בכל תאחר אשתו מטה עש"ה.

וכן אי' בזה"ק נישלח קע"ד ב' בגין דיעקב איחר נדרו איתקף דינא ובעיא דינא בשעתה דספנה דהוית רחל בה וכו', ואיתענש יעקב דכ' ואם אין לה לשלם למה יקח משכבך מתחתיה.

וע"ש בנצוצי אורות להג' חיד"א שהקשה מגמ' ר"ה: ועי' ג"כ באור החיים פ' תצא (כ"ג כ"ב) שכ' ג"כ דעל כל תאחר אשתו חתה ע"י איחור הנהר יחסר ממנו אשתו שהיא פגופו ע"ש, ותמהו עלי' מגמ' ר"ה הנ"ל, ועי' ג"כ במנחת חינוך בקומץ מנחה מ' תקע"ה שהביא ס' חרדים שכ' ואפ"ל אם איחר מחמת שחכה ענש וענש וכו' ואשתו מטה ותמה מגמ' ר"ה.

ולפי מה שכתבתי לק"מ דבמדרש זוהר חלקו על הגמ' דילן, וע"ש בר"ה ד"ו ע"ב באיבעי' דר"ז אי אשה מחויבת בכל תאחר ועי' ס' המצות מצוה צ"ד וברמב"ן שם בשם ספרי דעוברת בב"ת. ועי' בבבאור מהרד"ם לש"ב הג"ר בעריש מיינלש ז' למווארשא שהקשה אמאי לא פשיט בגמ' מספרי.

ועי' ג"כ בחמד"י בקונ' נר מצוה אות כ"ז דמחלק בנדרים צדקה דלא תליא ברגלים אשה מחויבת בב"ת אבל לא בקרבנות דתליא ברגלים: ועי' ג"כ ביו"ד סי' רל"ב סי"ב במי שנודר ונאנס אח"כ ואין בידו לקיים אינו עובר משום כל יחל לדעת הפו' דאנוס בסוף הזמן הוי אנוס (ועמ"ש בקצה"ח סי' נ"ה סק"א ובשו"ת חת"ס חו"מ סי' מ"ב).

ובכתובות ד"ג. ובספרי פרי יוסף על גיטין דע"ד בדברי האגודה בזה) ונראה דז"ד אם לא עברו ג' רגלים.

אבל בעברו דאינו רשאי עוד לעכב משום האיסור בל תאחר שוב אינו אונם, ואם נאנס אח"כ עובר משום בל יחל, וא"ש ג"כ דברי האוה"ח. היכי דעבר בקל תאחר ונאנס אח"כ ולא הי' יכול לקיים הנדר עובר בכל יחל ומתה אשתו דנה הוי בעון נדרים ולא בעון בל תאחר.

וכן נראה מדברי רשב"ם מטות (ל' ג') לא יחל דברו מוסב על הנדר כלומר לא יאחר את נדרו עד לאחר הרגלים שפך פירוש לא יחל דברו כמו יחל עד בוש עכ"ל, וע"ע בכל"ח קא דאין אשתו מתה בשביל בל תאחר דבעל דוקא אם אינה בסכנה, אבל בשעה שיוקדת והיא בסכנה אז בשביל ב"ת אין לה הצלה.

וא"ש הוזה"ק דבשעת שרחל תקש בלדתה וכו' אז שפיר מתה בעון דב"ת. עוי"ל דלכאור"ק קא דוהי' ב"ה חטא ולא באשתה קא אשתו כגופו ורק פיון דיכול לגרשה או דתוכל להחרד ממנו ע"י מיתת הבעל דמתיר ואינה בגדר "ב"ה" וא"כ ז"ד בישאל לאחר מ"ת.

אבל בב"נ לפי הירושלמי דל"מ גירושין וכן לפ"ד הפני יהושע קידושין די"ד דמיתת הבעל אינו מתיר בב"נ ע"ש, וא"כ לא תוכל להפרד ממנו והוי ממש גוף אחד שפיר נענשת בשביל חטא בעלה בל תאחר, וא"ש דלא מתה לאה רק רחל פיון דרחל נשא אח"כ אע"ג דהי' ב' אחיות, וע"כ דייעקב ס"ל דהי' דינו כב"נ ומותר בב' אחיות, ול"מ גירושין נשוב מתה בחטא בל תאחר דבעל: ד) ויטמון אותם יעקב.

ערמב"ן שהקשה קא ע"ז אינו מנקברין רק צריף פירור וזורה לרוח וכו' פי פכר נתבטלה מקודם ובאמת מותרת ויעקב צוה להסיר לטהרת הקודש ולכן די בקבורה, וכו' שם בספורנו אע"ג דבטלו אותם עובדיהם מ"מ הסירו כדי שתרחק מלבם כל מחשבות ע"ז, ובוזה"ק קע"ג א' אסיר לבר נש לאיתנהי מיני' לעלמין, ור' יצחק אמר דהנשים ששבו בני יעקב משכם הם הי' בינדם האוצרות שלהם והם נתנו ליעקב את כל אלהי הנכר אבל בני יעקב בעצמם לא לקחו אלהי נכר ע"ש, ומשמע דאסור לעפוי"ם להנזות מע"ז, ובע"ז דס"ד א' זילי זביני דקסבר דמי עפוי"ם מותרין ומשמע דהא דב"נ אסור בעפוי"ם רק בעבודת עפוי"ם אבל מותר להנזות מעפוי"ם, וע"ע בע"ז דס"ג ב' אומר אדם לחמרי' כו' ולא משום יי"נ ופרש"י ונמצא נהנה מיי"נ ולמה לא פרש"י דנמצא מאכילן יי"נ וכמו שפירש בשביעית משמע ג"כ דמותר לעפוי"ם להנזות מיי"נ וה"ה בהנאת ע"ז: ובאמת דע"ז שאני מיי"נ ואין ראי' משם, וראיתי שכ"כ הגאון ר' יוסף ראזין מדונינסק הובא דבריו בקובץ קול תורה סי' א'.

אבל מדף ס"ד ראי' שאף בע"ז מותר לעפוי"ם. להנזות, ובתמדת ישראל בדיני ב"נ אות ה' הביא ג"כ ראי' דב"נ אינו מונהר בהנאת ע"ז מהא דכו' הסירו כו' ועי' ברש"י שהי' בינדם משלל של שכם הרי דב"נ אינו מונהר בהנאת עפוי"ם, ואפי' לרמב"ן דכבר ביטלו היינו משום דהי' קשה לי' פיון דיעקב רצה להחמיר בביעור עפוי"ם פדיון ל"ה מספיק קבורה, אבל זה גופא שלקחו בני יעקב בכלל השלל גם עפוי"ם זה ל"ה קשה לו כלל

וע"כ דב"נ אינו מצננה שלא להנות מע"ז: וכן נראה מלשון הר"מ בפ"ט ה"ב ממלכים שלא הותרו אלא בהתקנות מעשיות עפו"ם ועבודתה אבל בהנאת עפו"ם אינו מותרין: ועשו"ת שבות יעקב ח"ג סי' ל"ח דמותר לגזול ע"ז מעפו"ם אפי' למ"ד גזלם אסור מדאורייתא דכ' ואשריהן תשרפון באש ורחל שגנבה התרפים יוכיח דליפא איסור בזה. ובחמד"י שם כ' דאי מותר לב"נ להנות מע"ז הוי כממונו ואמאי יהי' מותר לגזלו ממנו ומ"ש רא"י מרחל באמת איתא בזה"ק דעברה אלא תגנוב אף דכוננתה הי' להציל אביה מעפו"ם ואעפ"כ נענשה.

ועי' ג"כ בפנים יפות דפשיטא לי' דאיפא איסור גניבה נאנ"ל לפמ"ש החכ"צ סי' כ"ו דאסור לגנוב מעפו"ם שלא ירגיל ג"כ אצל ישראל א"כ בע"ז דמישראל מותר לגזול הימנו שוב גם אצל עפו"ם מותר.

ז"א דמ"מ שייך שלא ירגיל לגזול אצל ישראל דברים המותרים וכמו שאסור לגזול מעפו"ם חמץ בפסח. וע"ש בקול תורה סי' כ"ז בזה הענין, וראיתי עוד במנ"ח מצנה תמ"ח שכ' לדבר פשוט דעפו"ם אף שצננה על ע"ז היינו על עבודתה אבל להנות מע"ז אינו מצננה ע"ש.

וע"ע בדעת תורה יו"ד סי' י"ד סק"ג שכתבבפשיטות להיפך דאיסור הנאה מע"ז גם לב"נ נאמר. ובבית יצחק יו"ד ח"ב סקס"ו אות י"א כ' דמותר.

וכ"כ באה"ע סוף ח"ב במפתחות לס"א א"ד ומשו"ה העלימה רחל התרפים להציל אביה מלעבד ע"ז. וכ"כ בשו"ת אבני נזר יו"ד סקכ"א א"ד וע"ש בב"צ דלקה אמר יעקב הסיירו את אלהי הנכר ויטמון דשקהלף לארץ פנען ובא"י הי' נוהגים בכל המצות ועי' בראב"ע פ' וילך (ל"א ט"ז) שכ' פעין זה.

ועי' בקול תורה סי' מ"ו שכ' על החמד"י בשם זהר דרחל עברה אלא תגנוב. עי' בזהר ס"פ ויצא קפ"ד ב' דלא נזכר כלל שעברה אלא תגנוב רק דנענשה משום דצעהרה לאביה: ועי' ג"כ בס' שפתי צדיק להגה"צ מפילץ ז"ל שתמה דהא באין עושה מעשה עמה אין חיוב כבוד.

אבל עי' בש"ך יו"ד סי' ר"מ סק"כ דאע"פ שאין מחויב לכבוד מ"מ אסור לצערו. ועי' בהגהות יד שאול סרמ"א ונהבאתי לעיל בפ' ויצא (ל"א ל"ב) וע"ע בחתם סופר ע"ז דל"ב על רמב"ן פאן.

וע"ע בשו"ת עטרת חכמים או"ח סי' ח' תשובה ארוכה בדברי רמב"ן וצדה לדרך פאן, וע"ע בשו"ת חיים שאל ח"ב סי' מ"ו. ובכלי חמדה פ' עקב, ועי' ביהושע (כ"ד כ"ו) ויקימה תחת האלה אשר במקדש פרש"י האלה שטמן יעקב שלל שקם.

ועשו"ת מהרש"ם מהג' מברעזאן ח"א סי' קכ"ז: ז) נגלו אליו אלקים. רש"י במקומות הרבה יש בל"ר.

ונה לא פתוס' עירובין י"ג א' ד"ה אז. שכ' דהא דאם מייתר אות א' מחריב כל העולם כגון בראשית בראו אלקים דלרש"י אלקים שייך בל"ר.

ועי' באונקלוס פאן מלאכי' דה. ועי' בתורת חיים שם.

ועי' בְּסִנְהֶדְדַּי דַּל"ח כָּל מְקוֹם שֶׁפָּקְרוּ כו' כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו אֱלֹקִים וכו'. וּבְעֵינַי יַעֲקֹב מֵהִשְׁבוּי עַל ע"י כ' קִשְׁיָה בְּהָא כִּי שָׁם נִגְלוּ כו' וְכֵן מִי גוֹי גְדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרוֹבִים אֵלָיו.

ל"ש הָא דְנִמְלַךְ בְּפִמְלִיא שְׁלוֹ. וּבְאַמַּת בְּרַש"י וַיִּשְׁלַח כ' דִּישׁ שָׁם אֲדָנוֹת וְאַלְהוֹת בַּל"ר כְּמוֹ אֲדוֹנֵי יוֹסֵף.

ואולי דהפל עולה לא' והלכך כל לשון אלהות ואדנות בל"ר פִּינּוֹן שְׁדַרְכָּם בְּכָל מַעֲשֵׂיהֶם לִמְלַךְ בְּפִמְלִיא שְׁלֵהֶם. דַּלְכָּךְ נֶאֱמַר בַּל' רַבִּים נִגְדַּ שְׁיִתּוּף דִּין וְרַחֲמִים וְאִין מְקוֹם לְטַעוֹת עַכ"ל, וְע"ע בַּס' אֹר הַחַיִּים לְהַחֲסִיד יַעֲב"ץ וְל' מֶאֱמַר הָאֲחָדוֹת פֶּרַק שְׁמִינֵי מ"ש בְּכָל הַפְּרָשָׁה פָּאן: ח) דְּבוּרָה.

עי' ס' נְפִלְאוֹת מִתּוֹרַת הַשִּׁי"ת פַּט"ו ט"ז, וְע"ח מ"ש בְּזָה בְּאַרְיִכוֹת: י) לֹא יִקְרָא עוֹד שְׁמֵי יַעֲקֹב. וּבְבִרְכוֹת דִּי"ג לֹא שְׁיִהְיֵי שָׁם יַעֲקֹב נֶעְקַר דַּכ' וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים בְּמִרְאֵי הַלְיָלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב וּפְרַש"י וַיֹּאמֶר הַנְּנִי.

וְקִשְׁיָה לְמָה מְבִיא רַש"י סִיפָא דְקָרָא וַיֹּאמֶר הַנְּנִי דְעִיקַר רְאִיָּה מְרִישָׁא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב. וְכ' בַּס' אֲדוֹנֵי פִז דְּעו"ק מְהִיכֵן מוֹכַח שְׁמֹנְתָר לְקִרוֹת יַעֲקֹב דְּלִמָּא הַפְּשֻׁט לֹא יִקְרָא כו' שְׁכָל אָדָם לֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שָׁם יַעֲקֹב.

אָבֵל ה' בְּעַצְמוֹ יִקְרָא לוֹ עוֹד יַעֲקֹב. וַי"ל דְּאִיתָא בְּשִׁמוּאֵל א' (ג' י') בְּשַׁעָה שְׁשֻׁמַּע הַקּוֹל לֹא אָמַר דְּבַר ה' שְׁיִרָא דִּילְמָא שַׁד הוּא אוֹ אַחֵר.

וְקִשְׁיָה עַל יַעֲקֹב אֲמַאי לֹא אָמַר הַנְּנִי ה', וְצ"ל דְּיַעֲקֹב ג"כ יִרָא דִּילְמָא אַחֵר הוּא, אָף פִּינּוֹן דְּנֶאֱסַר לְשׁוּם אָדָם לְקִרוֹתוֹ יַעֲקֹב. אֲזַ וְדַאי לֹא יִקְרָא לוֹ יַעֲקֹב רַק ה' בְּעַצְמוֹ.

וּא"כ קִשְׁיָה אֲמַאי לֹא אָמַר הַנְּנִי ה', וְע"כ מוֹכַח שְׁמֹנְתָר לְקִרוֹתוֹ יַעֲקֹב רַק שְׁיִהְיֵי טַפֵּל, וְשִׁפִּיר מוֹכַח רַש"י דְּמִכָּאן נִלְמַד לֹא שְׁיִעֲקַר יַעֲקֹב: וְעַשׂו"ת שְׁבוֹת יַעֲקֹב ח"ב ס' קמ"ט שְׁהוֹצִיא מִזֶּה לְדִינָא דַּאֲע"ג דַּכ' הַלְשׁוֹן כִּי אִם אַפ"ה לֹא הוֹצִיא הָרֵאשׁוֹן מִכְּלָלוֹ רַק שְׁהִשְׁנִי עִיקַר וְרֵאשׁוֹן טַפֵּל, וּבְמַעֲשֵׂה שָׁם בַּב' יוֹרְשִׁין שְׁאַחַד נָטַל תַּנּוּר וְהַתְּנָה שְׁחִבִּירוֹ יֶאֱפָה בּוֹ בַּע"ש וְעָרַב יו"ט וְעָשָׂה בְּרִית מִלְּהָ ג"כ יְכוֹל לְאַפּוֹת בּוֹ, וְאִינוּ יְכוֹל אַחִיו לְמַחֲוֹת דְּכּוֹנְנָתוֹ הִי דַּבַּע"ש וְעִו"ט יֶאֱפָה בְּקַבַּע מִשָּׂא"כ יָמִים שְׁאִין לָהֶם קַבַּע לֹא הַתְּנָה וְכִמוֹ בְּיַעֲקֹב דְּעִיקַר יִשְׂרָאֵל אָבֵל לֹא הוֹצִיא יַעֲקֹב, וְכ' אַח"כ דָּאִין לְמַדִּין הַלְכָה מֵאַגְדָּה, וְעוֹד שְׁהַקְב"ה קָרָא אוֹתוֹ אַח"כ יַעֲקֹב בַּפ' וַיִּגַּשׁ (מ"ו ב'), וְעִי' ג"כ בַּשְׁבוּי ח"א ס' ע"ו וְח"ג סַקל"ה, וְעִי' בַּפ' וַיִּצָּא (ל"א י"ד) וּבְאַמַּת כ' כֵּן בְּיִרוּשָׁלַיִם פ"ב דְּפָאָה וְסוּפ"ק דְּחִגְיָה דָּאִין לְמַדִּין לֹא מִן הַלְכוֹת וְאֲגָדוֹת וְתוֹסְפֹתוֹת אֲלָא מִן הַגְּמ', וְהוּבָא בְּרַש"י ב"ב ק"ל ע"ב, וְעִי' בְּתוֹסְפוֹת יו"ט פ"ה מ"ד דְּבִרְכוֹת שְׁלֹא רְצָה לְלַמּוֹד מִמְדַּרְשׁ אָף שְׁלֹא מְצִינּוּ בַּגְמ' סְתִירָה לְזָה, וְהַגְרִי"פ הַקִּשְׁיָה עָלָיו מִתּוֹס' ע"ז דַּל"ג ד"ה שְׁפִסְקוּ דְּסִגֵּי בְּהַדְחָה ג"פ מִמְדַּרְשׁ אֲסַתֵּר שְׁהַבִּיא דְּבַרֵּי הַמֶּן לְאַחֲשִׁנְרוּשׁ אִם אֲדוֹנֵי הַמְּלָךְ נוֹגַע בְּכוֹסוֹ שְׁלֵ אַחַד מֵהֶם חוֹבְטוּ בְּקַרְקַע וְאִינוּ שׁוֹתְהוּ וְלֹא עוֹד אֲלָא שְׁמַדִּיחַ הַכוֹס ג"פ ע"ש בְּיַשׁ סְדֵר לְמַשְׁנֵה אֲרִיכוֹת: וְעִי' בְּשׁו"ת נוֹדַע בִּיהוּדָה מ"ת יו"ד סַקס"א שְׁהַשִּׁיב לוֹ אָף דְּהִירוּשָׁלַיִם כִּלְיָנָהוּ יַחַד מ"מ לֹא בְּחִדָּא מַחְתָּא מַחְתִּינָהוּ, בְּשִׁלְמָא מְדַרְשִׁים וְאַגְדָּתוֹת עִיקָרָם עַל מוֹסֵר וְרַמְזִים וּמְשָׁלִים וְהַפֵּל עִיקַר הַדַּת, וְאִין פְּוֹנְתָם עַל פְּסָקֵי הַלְכוֹת, וְאִין לְמַדִּים מֵהֶם לְהַלְכָה, אָבֵל תוֹסְפֹתוֹת

דעיקרם להלכות, וזה הי' עיקר פנונת מחברם ר"ח ור' אושעיא, ולכן במקום שאין סתירה מגמ' סומכים על תוספתא להלכה, ויפה כ' התי"ט, ומ"ש מתוס' ע"ז אני תמה, ולדבריו קשה יותר, וכי זה הוא דבר של בעל המד"ר, וקלא זה דברי המן, ומד' מספר ע"ש המן ואתמהא וכי מהמן נלמד פסקי הלכות, אלא שפיון שנה סיפור דברי המן שאמר לאחשוורוש מנהגן של ישראל, אנו למדים ממנהגן של ישראל שהיא תורה וע"ש שציין לתשובות הרשב"א סל"ה, ובס' באר יעקב אה"ע סי' קי"ט שדיברו מנה, וע"ע בתוספות רע"ק שם הביא מפר"ח דאם אינו הותר לש"ס למדין ממדרשות, וע"ע בפתחי תשובה אה"ע סי' קי"ט סק"ה, ועמ"ש בפ' ויחי (נ' י'): (יא) אני אל שדי פרה ורבה, עי' בעל הטורים הוא שם של פריה ורביה פי נעלם של שי"ן דל"ת יו"ד עולה ת"ק פמנן אברים שבאיש ואשה עכ"ל, ובפ' נח (ו' י"א) מלאה הארץ חמס ברש"י לא נחתם רק על הגזל, שמעתי לפרש שדי המילוי ת"ק וכל העולם רוחב וגובה ג"כ ת"ק, ואיתא במד"ר דהיתה רוצה להתפשט יותר ואמר ה' די, וזה"פ מי שאמר לעולמו די, וחמס המילוי ת"ק ת', ס', מ"ד, ושדי הוא די שאמר די פנ"ל וא"כ ע"י שחמס נרצו לפגום בהמילוי, ממילא בטל המילוי מן שדי ונחרב העולם, וכ' ואל שדי יברך אתכם ופ"ר, וצ"ע למה בפ"ר כ' לשון שדי רק לפי הנ"ל "פרו ורבו" גימ' ת"ק ושדי ג"כ המילוי ת"ק וזה הטעם דהלכה כב"ה זכר ונקבה דבזכר יש רמ"ח אברים ובנקבה רנ"ב ס"ה ת"ק, ומצאתי בס' רזיאל המלאך ד"ו ע"א שכ' זה באריכות עש"ה, וכ' וראו פל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליה ויראו ממנה, זה תפילין ובתוס' מנחות ל"ה ב' ד"ה אלו, כ' זה ש' של שדי, וצ"ע ובתרגום יונתן כ' את שם הנביא חקוק עליה וצ"ע, וי"ל דאותיות הוי"ה בתשר"ק הם מצפ"צ וגימטריא ש' פמו ש' של שדי: (יז) גם זה יהי לה בן, והקשה באוה"ח מה נחמה זו על צערה ובכת"א כ' דאיתא בשפת ל"ב על ג' עבירות נשים מתות בשעת לידתן וא' מהם נדה משום דהיא קלקלה בחדרי בטנה לפיכך תלקה בחדרי בטנה, ואיתא במדרש שאמר ה' אם שמרת נדה אמן בן שאתה מל אותו לשמונה וא"כ שחר של שומרי נדה שניתן בן זכר, ורחל בשעת ספנת לידה, יראה שלא יחשדוה הבטריות שלא שמרה נדה לפיכך יש לה צער, לזה בישרה המילדת שיהי' לה בן ולא יחשדוה: (יח) ויהי בצאת נפשה.

עמ"ש בזה זקני הגאבד"ק לאסק ז"ל בהגדה ריח דודאים בפסקי ר"ג אומר דל"ו ע"ב: (כ) ויצב יעקב מצבה על קבורתה. בירושלמי פ"ב דשקלים ומד"ר פרשה פ"ב אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הם זכרונם, ע"ש ביפ"ת נפש הוא ציון בלה"ק ע"ש שיש ג' טעמים במה שבונים נפש והוא מצבה, א' משום עושי טהרות שלא יטמאו בקבר, ב' שיש נחת רוח למת שיהי' רשומו ניקר על שם זכר צדיק לברכה להזכיר תמיד אותו לברכה, אף צדיקים א"צ לו לפי שדבריהם הם זכרונם ר"ל ע"י מעשיהם הטובים הם נזכרים תמיד, ג' שיבואו החיים להשתטח על קבריהם כדי שיתפללו עליהם כמ"ש בסוטה ל"ד ב', ויבא עד חבורן פלב הליך להשתטח על קברי אבות שינצל מעצת מרגלים ואם לא ידעו מקומם איך ימצא שיתפלל עליהם, ומה"ט נסתר קברו של משה כמ"ש בסוטה י"ג א', ועי' בכת"א שבצדיקים ליכא ב' טעמים שאינו מטמא כמ"ש בסוף פתובות משמת רבי בטלה פהונה, וגם א"צ שיזכירו אותם דבריהם זכרונם, ורק טעם ג' שהחיים ילכו על קבריהם כדי שיתפללו עליהם ע"ש דרוש נעים, וכן פסק הרמב"ם בפ"ד ה"ד מאבל

דאין עושיין נפשות לצדיקים ומה שעשה יעקב מצבה על רחל ג"כ משום טעם ג' כמ"ש במדרש שם פע"ב, וב"רש"י נ"ח (מ"ח ז) על הפ' ואני בבואי מפדן דצפה יעקב שעתידין בני' לעבור שם ויבקשו רחמים הה"ד קול ברמה נשמע, ועי' בגנזר הקודש, ובשו"ת הריב"ש סי' תכ"א, ובשו"ת חיים שאל ח"א סע"א אות ו', ובגנזר קדומים פאן, ובדרשות הראנ"ח פ' שמניני, ובדברי שאול מ"ת פאן: וזה נ"ל פשוט הפסוק הוא מצבת קברת רחל עד היום וכדי שלא תקשה מצבה על קברה למ"ל הרי אין עושיין נפשות לצדיקים, ע"כ מסיים שאין זה לטובת רחל כי היא לא נצרכה לזה, אלא פטעם ג' לטובת בניה שישתטחו על קברה וז"ש "היא מצבת קבורת רחל" לא מצבת רחל רק מצבת קברה, כדי שידעו החיים איה קברה שילכו לבקש רחמים: וגם י"ל דבהוריות י"ג הקורא פתב שע"ג קבר קשה לזפרון, וי"ל אם צריכים לקרא הפתב למען לידע מעשיו הטובים אז המצבה אינה מסוגלת להחזיק זכרו עם החיים, כי פתב המצבה אינה לעולם עומדת ורק מעשים טובים שעשה בחייו הם הזפרון, וכשמזכירין פ"נ פב"פ מזכירין וזה זכרון חזק ולא הפתב שע"ג מצבה וזה"פ קשה לשכחה אם רק קורא השבח שע"ג המצבה, ודודי הגאבד"ק לאסק שליט"א בשו"ת חדנת יעקב תנינא סי' קמ"א הביא בשם אביו הוא זקני הגאון המובהק ר' דוד מינזליש ז"ל דהציון טובה גדולה להמת כמ"ש ר"ח וניטאל ז"ל מה שמשתטחים על קברי צדיקים להתפלל ולא הוי דורש אל המתים רק שהולכים שמה להתפלל על המת, ועבור שעושיין טובה להמת כשמתפלל עליו גם המת עושה טובה וממליץ עליו עבור זה, ובה פ"י זקני ז"ל דברי הילקוט לפי שהתעצל מרע"ה במעשה זמרי לפיכך ולא ידע איש את קבורתו ותמוה.

וגם לשון התעצל אינו מוכן הא נתעלמה ממנו הלכה דבועל ארמית קנאין פוגעין בו. רק ענינו כי על מ"ר נאמר אשרי יליד אשה שזוכה כל אימת שרוצה שאל במרום וכמו עמדו ואשמעה.

וא"כ הי' לו לשאול במרום הלכה זו ומקרי מתעצל בלי לשאול במרום. אך טעמא בעי למה התעצל.

אולם מ"ר ברוב ענותנותו חשב שכל מה שזכה לכה לא בזכותו הוא רק בזכות ישראל. כי הי' עניו מכ"א.

וכאשר חטאו חשב שאינו כדאי זכותם טרם ששבו. ולא ינדק לו ה' ומגודל ענוה שלו התעצל בזה שלא חשב עצמו לכלום, רק כל מדרגותו וזכותו הוא לצורך וזכות ישראל. ולפיכך ולא ידע איש קבורתו להראות כי מ"ר א"צ לשום תפלה של ישראל עליו כי זכותו גדול יותר מכל. וכשא"צ לתפלה שוב אסור להשתטח על קברו משום דורש אל המתים.

והי' זה מדה כנגד מדה עבור שלא חשב עצמו לכלום ושצריך לזכותם. הראה ה' שהוא גדול מכולם וא"צ לשום תפלה מישראל ואסור להשתטח על קברו ולכה ול"י אש את קבורתו ודפח"ח.

וא"כ לפי"ז כל המתים צריכים תפלת החיים עליהם, וכשלא יהי' להם ציון לא ידעו להתפלל עבורם. ודברי זקני הנ"ל הובאו ג"כ בחדושי מהרא"ך ח"ב בדרף נ'.

לאא"ז הגה"צ ר' אלעזר הפהן ו"ל אבד"ק סאכאטשוב: ובגוף דברי הרה"ו הג"ל דהולכים על הקברים ול"ה דורש למתים. כ' בזה"ק אחר ע"א ב' דוקא מתי עפ"ם ורשעים דבחייהם קרוים מתים.

אבל לא מתי ישראל הצדיקים מותר דרוש עש"ה ומ"ש בפ' שמות ט"ו. ב'.

וכשו"ת פתב סופר יו"ד סקפ"ח. ועי' ברכות י"ח א' המתים ידעו מה שפתיים ע"ש בב' רוחות.

ובב"ב נ"ח א' בר' בנאה שאמר אברהם ליעזר דליפא יצרא בהאי עלמא. ובכתובות ק"ג א' רבי אחי כל פי שמשא לביתא.

ובב"מ פ"ה ב' אלי' הי' מעמיד האבות שייתפללו בכל יום. יבמות צ"ז א' שפתותיו דוכבות בקבר.

וכ' הפשט שאל תחשוב שיש תנועה בקבר ורק השמחה שמגיע למת לשבשמעתי זיפה הרבים. ובתגייה ט"ז ב' כל ימיו של יהודה בן טבאי הי' משתטח כו'.

ובדכ"ב ע"ב מיד הלף ר"י ונשתטח ע"ש. ובתענית כ"ג ר' מני אשתטח.

ובתענית פ"א יוצאים לביה"ק כדי שיבקשו המתים רחמים, ובה"ק ויחי רי"ז ב' ר' יצחק ביקש מר"י שילך לקברו ז' ימים ויבקש רחמים עליו. ובזה"ח רות דס"ה במדרש הנעלם פשנפטר ר"ח ר"י בת על קברו ושמע חדנה דכתות פתות ע"ש וע"ע בשפת קנ"ג א' בתד"ה ונשמתו.

אע"פ שאי' שם דלאחר י"ב חודש נשמתו עולה ואינה יורדת. אעפ"כ פשהיא רוצית היא יורדת.

ועי' מהרש"א ברכות י"ח שנקט ב' רוחות ולא נפשות ונשמות. שהנפש הוא החומר והנשמה הצורה, והרוח אמצעי המדבק החומר והצורה כל ימי חייהם.

וגם במותו שהחומר ישוב אל העפר. והנשמה הולכת למעלה, עוד לא יתפרד הרוח מהם.

אלא פעמים שורה במקום הגוף ולפעמים שט למעלה למקום הנשמה ע"ש: והאברבנאל פ' ס"י כ' שהמיתה היא השבת חלקי המורכב למקורם. הגוף ישוב לארץ, והרוח אל אלקים עש"ה.

ובאמת הוא מד"ר קהלת פי"ב עה"פ וישב העפר שא"א שתשוב הנשמה למקום מנוחתה רק כאשר ישוב הגוף אל חמרו. וזה הוא הקבורה להשיב הגוף אל עפרו כדי שהנשמה תשוב אל אלקים אשר נתנה.

ואל תקשה מסנהדרין ס"ה ב' ויו"ד סקע"ט ס"ג, שהלן בביה"ק כו. דשם רק פשעשה להשרות עליו רוח הטומאה אבל לתפלה לא הני כדורש אל המתים ועי' נשמת חיים מאמר ב' פרק כ"א הרבה מזה.

וע"ע בקב הישר פרק ע"א שהאריך בזה. וע"פ בס' מעין גנים פ' שלח (י"ג כ"ב).

ובהרבה הערות הערני אחי הרה"ג ר' שלמה זאב נ"י מלאדז: כא) ניסע עי' נפלאות מתורת השי"ת פכ"א מ"ש אריכות: כב) וישפב. ערש"י ומערש"א שבת נ"ה ב'.

ובכל ענין הפרשה: כז) קרית הארבע. עי' מהרש"א סוטה י"ג א' מ"ש בזה, ובמהר"ם שיף חולין דס"ד ודילמא כו': כט) ויגוע עי' מהרש"א ב"ב ט"ז ב', ובספר נפלאות מתהשי"ת ח"ב ד"ב מאמר בינו שנות דור: לו ב) אהליבמה רש"י שמה יהודית וכ"ה במגילה י"ג אי, ועי' ס' מאורי אור על מגילה שם: שם בת ענה.

רש"י שפא צבעון כו' עי' ס' רצוף אהבה פסחים נ"ד ושו"ת בית שלמה אה"ע סי' ו' שהוציא מרש"י סוטה מ"ב ב' דאבי' לא הי' רק חד דאין אשה יכולה להתעבר משנים כאחד, ותוס' חלקו שם ובהגהות מבהמ"ח שם הקשה דמרש"י משמע דאהליבמה נולדה משניהם.

ועי' בצל"ח פסחים שם דאל"ה לא הי' נקראת בת ענה דכן אשתו לא קרי בנו כמ"ש תוס' פסחים שם וסיים בצ"ע ע"ש אריכות וע"ע שו"ת חתם הופר אה"ע ח"א סע"ו מענין בן אשתו אי כבנו, וע"ע ס' שליחות אלי' פלפול ברש"י פאן: ג) בשמת רשיי' ג' מוחלים עונותיהם גר שנתגייר, העולה לגדולה, והנשוא אשה, עי' קונץ דרושים חוברת ד' סי' ג' בשם זקני הגאון מלאסק ז"ל, כי יש ג' הנהגות א' להנהיג א"ע, ב' להנהיג אנשי ביתו, ג' אנשי דורו, כמשחז"ל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה נתפס על אנשי ביתו ודורו.

בשבת נ"ד, וכאו"א מחויב להטיב עצמו וזולתו, ואחז"ל אחד אברהם ולכאו"ק הא קדמו אדם שבת נח ועוד צדיקים, רק הם צדיקים בפ"ע והוא התחיל להטיב לאחרים, ולכן גר שמקבל עליו עול תורה ומתחיל להישאר א"ע מוחלין עונותיו, ונושא אשה מחויב לפקח גם על הנהגת ביתו מוחלין עונות עצמו.

ועולה לגדולה מקבל עליו השגחה על דורו ראוי שימחלו לו עונותיו כי אישתי גופא אישתי דינא, ועפי"ז י"ל בשבת נ"ו ב' בשעה שנשוא שלמה בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים והעלה שירטון ועליו נבנה פרו גדול של רומי, כי אחז"ל בפסחים מ"ב ב' ומגילה ד"ו ב' (ופרש"י תולדות כ"ה כ"ג) אמלאה החרבה לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים, וכיון שמקודם צריך למחות בב"ב, ואח"כ בדורו, וכיון שלא מוחה בבת פרעה עאכו"כ שלא מוחה באנשי דורו, לכן מיד נצמחה הריסת מלכותו, ונבנה פרו של רומי שחרב ציון וניטלה המלכות ונגדע קרן ישראל בחורבן ביהמ"ק, ובזה י"ל מד' אחרי, לא מתו נדו"א אלא בשביל שלא נשאו נשים, ובסנהדרין נ"ב א' אי בשעה שמשו ואהרן מהלכים ונדו"א אחריהם כו' הי' אומרים מתי ימותו ב' זקנים הללו ונאנחנו ננהיג הדור, וצ"ב שגדולים פמותם יבקשו מיתת רבם ואביהם, ועוד דכ' בהקריבם אש זרה, וי"א שתויי יין או מחוסרי בגדים נכנסו, אף באמת הי' בידם חטא כי אין צדיק כו' רק הי' להם תקנה במה שיעלו לגדולה ואמרו פן פמתאוננים על חטאותיהם שאין לנו עצה לתקנם רק במיתת זקנים הללו אבל מתי ימותו, וא"כ לא יעלה בידם להנהיג הדור, ולא שררה בקשו רק פפרה חפצו, וגם הי' נמחל עונם, והכל עולה בקנה אחד כפתור נפרח: יב) ותמנע הי' פלגש.

ערש"י וְרִשְׁבָּ"ם, ועי' מְהַרְשֵׁ"א סְנֵהָד' צ"ט ב', ובהגהות רש"ש על ערכין דל"ג מ"ש בדבריו, ועמ"ש בפ' ב'א (י"ב מ') וְשִׁינָה ג"כ לְכָאן. וע"ע בס' נפלאות מתורת השי"ת ח"ב דע"ב בְּמֵאמָר טבעת חותמו: כ) אלה בני שְׁעִיר, ערש"י וְהַרְשֵׁ"א שְׁבַת פ"ה מ"ש בזה: כד) הוא עֲנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת הַיָּמִים.

ערש"י וְהַרְשֵׁ"א פְסָחִים נ"ד א' מ"ש בְּשֵׁם הַחֲזָקוֹנִי וַיַּעַן שְׁמֵצוּי לְכָל לֹא הֶעֱתַקְתִּי בְּכָל־ל דְּבָרֵי מְהַרְשֵׁ"א בְּשׁוּם מְקוֹם בְּחִיבוּרֵי וְהַרְוָצָה יַעֲיִן בְּדָבָרָיו: כז) אלה בני אֶצֶר. בנח"ק הביא שהי' מסתפלין בג' פנים שאסורין לראות פני אשה, פני צלם, פני רשע, ובני אֶצֶר נקראו על שם המעשה, ע"ש טעם לְכָל הַנְּשָׁמוֹת הַלְלוּ: לא) רש"י ובימי שאול כ' אין מְלָךְ בְּאֶדוֹם נָצַב מְלָךְ, עי' בְּקוֹנֵץ דְּרוּשִׁים חוֹבֶרֶת יו"ד סי' כ"א מה שְׁהַעֲרָה בְּזֶה ש"ב הָרַב הַגָּאוֹן ר' מֵאִיר ווארשאוויאק שליט"א ראש בית דין מְמַאֲנָקְטוּב דְּלֹא מָצָא פְסוּק זֶה, אִךְ פ"א בְּתַנְיָ"ה ב"מ"א (כ"ב מ"ח) בימי יהושפט דכ' שם ומְלָךְ אֵין בְּאֶדוֹם נָצַב מְלָךְ, ובימי דוד כ' (ש"ב ח' י"ד) וַיֵּשֶׁם בְּאֶדוֹם נְצִיבִים, ובמ"ב (ח' כ') כ' רש"י ובימי דוד לא הָיָה לָהֶם מְלָךְ כ"מ"ש ומְלָךְ אֵין בְּאֶדוֹם וַיֵּשֶׁם בְּנְצִיבִים וצ"ע: פְּרָשַׁת וַיֵּשֶׁב לֹז א) וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו, ערמב"ן מְלִשׁוֹן מְגוּרֵי, ובב"ר פפ"ד סי' ה' מְגוּרֵי בְּגִי רנ"ט מִיּוֹם שֶׁאָמַר ה' לְאַבְרָהָם יְדוּעַ תְּדַע עַד שְׁעָה שְׁנִיתִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו וע"ש במת"כ, ועי' שו"ת הַרְדְּבַ"ז ב' אֶלְפִים רנ"א, שְׁאַלְתָּ ע"ד הַמְדָרֵשׁ וְלֹא יִכְלֹת לְכַוֵּן הַחֲשָׁבוֹן, תְּשׁוּבָה, בַּעַל הַמֵּאמָר סְבַר כ"ד בן מ"ח שְׁנָה הִפִּיר אֶת בּוֹרְאוֹ, וְאָז הִי מְרֵאִית בֵּין הַבְּתָרִים כִּי אִז נִשְׁלַם וְנַעֲשֶׂה אֶהוּב, וְאֵין זֶה חוֹלֵק עַל הַדָּרֵשׁ יַעֲקֹב אֲשֶׁר שָׁמַע אֲבָרָהָם בְּקוֹלֵי כְּמִנְיֵן יַעֲקֹב, כִּי בֶן ג' שָׁנִים הִתְחִיל לְשׁוֹטֵט בְּדַעְתּוֹ בְּלֹא מוֹרָה וְלֹא נִשְׁלַם עַד מ"ח, וע"כ אֵין צ"ל שְׁחֹזַר אֲבָרָהָם לְחֶרֶן אִפִּי לְדַעַת הָאוֹמְרִים כִּי בְּשִׁנַּת ע' הִי מְרֵאִית בֵּין הַבְּתָרִים, דֵּהָא כ' וְאַבְרָהָם בֶּן ע"ה שְׁנָה בְּצִאתוֹ מִחֶרֶן, א"כ ל"מ שְׁכַתְּבֵנוּ בְּפַעַם הִרְאֵשׁוּנָה יָצָא מִחֶרֶן וְהִי מ"ח, שְׁכַבְרֵ נִשְׁלַם לְגַמְרֵי אִז הִי מְרֵאִית בֵּין הַבְּתָרִים וְאִז נֶאֱמַר לוֹ יְדוּעַ תְּדַע, וְנִשְׁאַרוּ מִשְׁנֹת אֲבָרָהָם עַד שְׁנוֹלֵד יַצְחָק נ"ב שְׁנָה וּס' שְׁנָה שֶׁל יַצְחָק עַד שְׁנוֹלֵד יַעֲקֹב קי"ב וְחֵי יַעֲקֹב קמ"ז הָרִי רנ"ט, וַיַּעֲקֹב לֹא נִתְּיָשֶׁב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו עַד שְׁנִקְבַר אֶצֶל אָבוֹתָיו בְּמַעֲרַת הַמַּכְפֵּלָה, שְׁהָרִי מִיָּד שָׁבָא לְאֶרֶץ כְּנַעַן בְּקִשׁ לֵישֵׁב בְּשִׁלְוָה וְקִפֵּץ עָלָיו רִוְגָזוֹ שֶׁל יוֹסֵף וַיְבַרֵד לְמִצְרַיִם, וְא"כ לֹא נִתְּיָשֶׁב עַד שְׁמַת וְנִקְבַר בְּקִבוּרַת אָבוֹתָיו, וּמִשְׁנוֹלֵד יַצְחָק הִתְחִילָה גְזִירַת כִּי גַר יִהְיֶה וְרַעְיָה כ"מ"ש רש"י בפ' ב'א, וְאֵע"ג ש"כ וְשִׁלְשִׁים שְׁנָה הִי מִשְׁנֹגְזָה גְזִירַת בֵּין הַבְּתָרִים עַד שְׁנוֹלֵד יַצְחָק, בַּעַל הַמֵּאמָר חוֹלֵק וְסוֹבֵר כִּי נ"ב שְׁנָה הִי כִּי כְּשֶׁהָיָה נִשְׁלַם בְּהַפְרַת בּוֹרְאוֹ בֶּן מ"ח, אִז נִרְאָה אֵלָיו בְּמֵרֵאִית בֵּין הַבְּתָרִים כִּי קוֹדֵם לָכֵן לֹא הִי רְאוּי לְכָה, וְכִינּוֹן שְׁנִשְׁלַם לֹא הִי רְאוּי לְאַחַר הַדָּבָר, אֶלָּא מִיָּד כֶּרֶת עֲמוֹ הַבְּרִית כִּי הַטּוֹב לֹא יִמְנַע טוֹב, וְלִפִּי שִׁיטָה זוֹ גְזִירַת בֵּין הַבְּתָרִים הִתְחִילָה מִשְׁנוֹלֵד יַצְחָק דכ' כִּי גַר יִהְיֶה וְרַעְיָה, וְכֵן אֵרִזוֹ"ל לִפִּי צַד ס' שְׁנֵי דִּי־יַצְחָק וק"ל דִּי־יַעֲקֹב בְּעַמְדוֹ לִפְנֵי פְרַעֲה וּמִנְיֵן רד"ו אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם הָרִי ד' מֵאוֹת וְהַשְׁלִישִׁים יִתְּרִים שֶׁל הַגְּזִירָה תִּי הַרְמַב"ן כִּי הַפְּשֵׁט הַמְחַנּוֹר דִּהַגְּזִירָה ת' שְׁנָה מִן הַיּוֹם הַהוּא כְּאֲשֶׁר הִזְכַּרְנוּ, וְהַשְׁלִישִׁים שְׁנָה אֵלוֹ הֵם תּוֹסְפוֹת עֲלֵיהֶם בְּעוֹן הַדּוֹר הַהוּא ע"ש.

וְאֵע"ג דְּלֹא הִסְפַּמְנוּ עֲמוֹ לִהְיוֹת הַחֲשָׁבוֹן מִיּוֹם מְרֵאִית בֵּין הַבְּתָרִים אֶלָּא מְלִידַת יַצְחָק כְּמַחֲזוֹ"ל מ"מ הַטַּעַם תּוֹסְפוֹת ל' שְׁנָה הִסְפַּמְנוּ עֲמוֹ שֶׁהוּא טַעַם נְכוֹן לְתַרְצֵן ב' הַכְּתוּבִים. שְׂאֵם נֶאֱמַר שֶׁהִתְחִיל הַחֲשָׁבוֹן מִיּוֹם מְרֵאִית בֵּין הַבְּתָרִים פֶּשׁוֹ לְהוֹ לְסִבְרוֹת בַּעַל הַמֵּאמָר

שְׁהַמְרָאָה הִיא בְּשֵׁנֶת מ"ח לְאַבְרָהָם עכ"ל: וּבִס' קִהְלֵת יִשְׁרוּן כ' יל"ד הִיא לְהִתְחִיל הַפ' אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב כַּמ"ש לְמַעְלָה א"ת עָשׂוּ וְהַפְּסוּק וַיָּשָׁב מִיִּזְרָאֵל.

וְעוֹד הָאֵיךְ מוֹכַח מִיָּשָׁב בִּיקָשׁ לִישָׁב בְּשֵׁלֶנָה. וְעו"ק לְשׁוֹן רְגֵזוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְלֹא צָעַר שֶׁל יוֹסֵף, וִי"ל ע"פ גַּמ' מְגִילָה ט"ז ב'.

לְעוֹלָם אֵל יִשְׁגָּה אָדָם בְּנוֹ בֵּין הַבְּנִים וְכו'. אֲבָל יֵשׁ תִּירוּץ ע"ז מִשׁוּם דְּאָחִיו הִיא שׁוֹנָאִים אוֹתוֹ.

וְאִי בַּמְדָּרֶשׁ כְּתוּנָת פְּסִים הִיא בְּגִדֵי כְּהֹנֵה נִמְצָא הוּא כֹהֵן וְא"י לְהִיּוֹת מְלֶךְ. וּבְחֻמֵּם הַתְּרַעְמוֹ הַשְּׂבָטִים וְכַעֲסוֹ עַל יוֹסֵף.

אִךְ כ"ז לְדַעַת ר"י בְּשֵׁבֶת נ"ה ב' דַּפּח"ז נוֹטְרִיקוֹן פְּסַעְתָּ עַל דָּם חִלְלָתָ. זְנִיתָ.

שְׁחָטָא רְאוּבֵן וְנִתְנָה הַבְּכוֹרָה לְיוֹסֵף. וְעִבּוּדָה בְּבַכּוֹרִים וְהוּי כֹהֵן.

וְאֶפְשָׁר לְהוֹצִיא כַּעֲס מִלֵּב בְּנָיו, מִשָּׂא"כ לְמ"ד כָּל הָאוֹמֵר רְאוּבֵן חָטָא אֵינּוּ אֵלֶּה טוֹעָה רַק עֲלֻבוֹן אִמּוֹ תְּבַע. וְאֶפְי' לר"י ק' הָא כ' וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר פֶּרֶשׁ"י עֲסוּק הִיא בְּשִׁקּוֹ וְתַעֲנִיתוֹ עַל בְּלָבוֹל יְצוּעֵי אָבִיו.

וְאֵין לָהּ דְּבַר הָעוֹמֵד בְּפָנָי תְּשׁוּבָה. מִמ"נ אֵין לְיוֹסֵף מִשְׁפֵּט הַבְּכוֹרָה בֵּין לְהַדְעָה שֶׁלֹּא חָטָא בֵּין לְהַדְעָה שְׁחָטָא וְתַרְעוּנָת הַשְּׂבָטִים בְּמַקּוּמָה עוֹמֵדָתָ.

וְאֶפ"ל עַפְמ"ש הַרְשָׁפִים עָשׂוּ הֵלֶךְ אֶל אֶרֶץ אַחֲרַת מִפְּנֵי יַעֲקֹב. אֲבָל יַעֲקֹב יָשָׁב אֶצֶל אָבִיו כִּי לוֹ מִשְׁפֵּט הַבְּכוֹרָה, וְשִׁפְיָר עָשָׂה יַעֲקֹב בְּגִדֵי כְּהֹנֵה אִף שִׁיחֲזִיק הַבְּכוֹרָה לְרְאוּבֵן יִתֵּן בְּכוֹרוֹת עֲצָמוֹ לְיוֹסֵף וּבְעִבּוּדָה יִתְחַלְקוּ שְׁנֵיהֶם.

וְא"א לְיוֹסֵף לְהִיּוֹת מְלֶךְ. וְרַש"י פִּי חֲזָה רַפָּה נִצְנָצָה בּוֹ רוּה"ק סוֹפּוֹ שֶׁתִּתְגַּרְרָה בּוֹ אִשֶׁת פּוֹטִיפֵר.

וְאִתָּא בַּגַּמ' בְּרִכּוֹת ד"ה לְעוֹלָם יִרְגִּיזוּ אָדָם יצ"ט עַל יֵצֵה"ר אֵי אֲזַל מוֹטָב. וְא"ל יַעֲסוֹק בְּתוֹרָה.

לִפ"ז בל"ז ל"ה יָכוֹל לִישָׁב בְּשֵׁלֶנָה שֶׁהִיא תְּמִיד מִטְרַפּוֹ וּמִקְשָׁקְשׁוֹ רוּחַ בּוֹ אִם תִּחְזִיר הַבְּכוֹרָה לְרְאוּבֵן מִחֲמַת שֶׁלֹּא חָטָא. אוֹ מִחֲמַת תְּשׁוּבָתוֹ יִקְנָאוּ בּוֹ שְׂאָר אָחָיו בְּיוֹסֵף לוֹמֵר הַמְּלוּךְ תִּמְלֹךְ.

אוֹ תַעֲמֹד הַבְּכוֹרָה בְּיַד יוֹסֵף, וְאֵי אֶפְשָׁר לוֹ לְהִיּוֹת מְלֶךְ וְקָנָא בּוֹ רְאוּבֵן וּבְשָׁבִיל חֲשֵׁשׁ זֶה ל"ה לְיַעֲקֹב מְנוּחָה וְשֵׁלֶנָה. וְעַכְשָׁיו וַיָּשָׁב יַעֲקֹב כּוֹ וְלֹא הִתְחִיל הַפְּרָשָׁה א"ת יַעֲקֹב רַק וַיָּשָׁב יַעֲקֹב דִּיִּיקָא כְּלוֹמֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ יָשָׁב אֶצֶל אָבִיו וְעָשׂוּ הֵלֶךְ לְאֶרֶץ אַחֲרַת כִּי לוֹ מִשְׁפֵּט הַבְּכוֹרָה.

לִפִּי"ז אִם תִּחְזִיר הַבְּכוֹרָה לְרְאוּבֵן יִתֵּן יַעֲקֹב בְּכוֹרוֹת עֲצָמוֹ לְיוֹסֵף. וְשְׁנֵיהֶם יִתְעַסְקוּ בְּעִבּוּדָה, לְכֵן בִּיקָשׁ לִישָׁב בְּשֵׁלֶנָה שֶׁהַשְּׂבָטִים לֹא יִקְנָאוּ בְּיוֹסֵף, שֶׂא"א לְהִיּוֹת מְלֶךְ.

וְרְאוּבֵן נָמִי לֹא יִקְנָא בְּיוֹסֵף. וְא"ש דְּקַפְּז רְגֵזוֹ כְּלוֹמֵר שְׁנֵי עוֹרֵר אֵלָיו הַדְּאָגָה שִׁיִּצְטָרֵךְ יוֹסֵף לְהִרְגִּיזוּ יצ"ט עַל יֵצֵה"ר עַבּוֹר פּוֹטִיפֵר לְנִצְנוּחַ מִלְחָמַת יֵצֵה"ר שֶׁהוּא צָעַר גְּדוֹל, וְא"ש הַמְדָּרֶשׁ לֹא דִיִּין לְצַדִּיקִים מֵהַ שְׁמִתְחַנֵּן לָהֶם עוֹה"ב בְּשָׁבִיל שְׁמִנְצָחִים מִלְחָמוֹת יֵצֵה"ר,

אֵלָא שְׁמַבְקָשִׁים לִישַׁב בְּשַׁלְוָה בְּלִי צַעַר וּמִלְחָמָת יִצְה"ר, וּבְאַמַּת שְׂכַר עוֹה"ב אִינוּ אֵלָא ע"י צַעַר כְּבִישֵׁת יִצְה"ר: וּבִס' קַהֲלַת יִצְחָק כ' צ"ע כְּפֹל לְשׁוֹן בְּאַרְצֵי מַגּוּרֵי אָבִיו בְּאַרְצֵי כְּנָעַן, וּי"ל דְּקָשָׁה לָמָּה דְּוָקָא עֵתָּה רַצָּה לִישַׁב בְּשַׁלְוָה, וְרַק מְרַוְּמֵז בְּקָרָא דְכְּפֹל הַלְשׁוֹן, דְּאִיתָא בְּמִדְרָשׁ וַיִּשְׁלַח פַּע"ו דְּנִתְיָיִרָא יַעֲקֹב מַעֲשׂוֹ דְּהוּא יוֹשֵׁב בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, וְעוֹד דְּמַכְבֵּד אֶת הוֹרְיָא, וְזוּה"פ וַיִּשַׁב יַעֲקֹב כְּלוֹמַר שְׁבִיקְשׁ לִישַׁב בְּשַׁלְוָה מִפְּנֵי ב' דְּבָרִים הֲלָלוּ א' שְׁהוּא עֵתָּה בְּאַרְצֵי מַגּוּרֵי אָבִיו אֲצֵל הוֹרְיוֹ וְקִיָּיִם כִּיבּוּד אָב, וּב' שְׁהוּא עֵתָּה בְּאַרְצֵי כְּנָעַן וַיִּשַׁב לֹו זְכוּת א"י, וּבִסְפָר מְגִדִים חֲדָשִׁים כ' הָא דְבִיקְשׁ לִישַׁב בְּשַׁלְוָה מִחֲמַת בְּרֻכּוֹת יִצְחָק, וְהַמְפו' כ' הָא דְשִׁינָה אֶת יוֹסֵף בֵּין הַבְּנִים מִחֲמַת שְׁהֲלֹף אַחַר הַמַּחְשָׁבָה שְׁסַבֵּר שְׁהוּא רַחֵל, וְנִמְצָא יוֹסֵף רֵאשִׁית אוֹנוֹ בְּמַחְשָׁבָה וּבְכָבוֹר מְוֹתֵר לְשָׁנוֹת, שְׁהָרֵי הַתּוֹרָה הִפִּירוּ לְתַת פִּי שְׁנִים וּלְזֹאת כְּשִׁחְפֵץ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּבְרֻכּוֹת יִצְחָק, וְגִלְגָּה דַעֲתוֹ דְּהוֹלֵף אַחַר הַמַּעֲשָׂה וְלֹא אַחַר הַמַּחְשָׁבָה דְּהוּא עָשׂוּ, וּלְזֹאת קִפְץ עָלָיו הַעֲזוֹן מַה שְׁשִׁינָה לְיוֹסֵף אַחֲרֵי דְבַמַּעֲשָׂה הוּא רְאוּבֵן הַבְּכוֹר וְלֹא יוֹסֵף: וּבִסְנֵהֲדָרִין ק"ו א'.

כ"מ שְׁנָא וַיִּשַׁב אִינוּ אֵלָא צַעַר, הִנֵּה יָדוּעַ שְׁעֲשׂוֹ שׁוֹנָא לִיעֲקֹב, וּבִיּוֹתֵר יוֹגְדֵל הַשְׁנָאָה בְּרוּאָה שְׁיִהוּדֵי חוֹשֵׁב אֶת עֲצָמוֹ "כְּתוּשָׁב" הָאֲרָץ בְּפִנְיָא תוֹבַע זְכוּתֵי, אַז יֵאמְרוּ הֵבָּה וְנִתְחַפְּמָה כִּי עִם יִשְׂרָאֵל רַב וְעֲצוּם, וְכָל עֲשָׂרוֹ רַק מִמֶּנִּי וְלִקַּח כָּל אֲשֶׁר לָנוּ, וְלָכֵן הַחֹזֵב עַל יִשְׂרָאֵל לְדַעַת כִּי רַק הוּא עַל אֲדַמַת נָכַר, וְלֹא זֶה הַמְּקוֹם אֲשֶׁר נֶאֱמַר פֹּה אֲשַׁב כִּי אוֹתִיָּהּ, עַד יָשׁוּב ה' שְׁבוֹת עִמּוֹ.

וז"ש בְּכָל מְקוֹם בְּכָל מְקוֹמוֹת גְּלוּתֵינוּ שְׁנֵאמַר יִשְׂרָאֵל "וַיִּשַׁב" פֹּה אֲשַׁב, גַּם אֲנִי תוֹשָׁב וְאֲזַרְחָ אִינוּ אֵלָא "צַעַר" דְּצוּרְרֵי יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְעָם לְשׁוֹן מְדַבְּרַת גְּדוּלָּה, לֹא יִנְיָחוּ וְלֹא יִשְׁקוּטוּ עַד יִשְׁמִיּוּ קֶץ לְשַׁלְוַת יִשְׂרָאֵל: (ב) אֵלָּה תוֹלְדוֹת עַרְשִׁי.

וּבִסְפָר אֲמַרִי שְׁפָר לְהֵרָאנ"ח כ' רַאב"ע פִּי קוֹרוֹת, וְרַמְבַּ"ן הַקָּשָׁה עָלָיו, וְרַשִׁי"י פִּי יִשׁוּבֵיהֶם כו' וְכוֹנְנָתוֹ לִפ' הַכ' אַחַר שְׁפַתְבּ יִשׁוּבֵי עֲשׂוֹ וְתוֹלְדוֹתֵיו פִּי לָהּ יִשׁוּבֵי יַעֲקֹב וַיִּשׁוּבֵי תוֹלְדוֹתֵיו, תַּחֲלָה כְּנָגַד יִשׁוּבֵי יַעֲקֹב וַיִּשַׁב יַעֲקֹב, וְאַח"כּ כְּנָגַד יִשׁוּבֵי תוֹלְדוֹתֵיו, וְרַמְבַּ"ן כ' ע"ז וְאִין לְשׁוֹן לְתוֹלְדוֹת שְׁיִהָל עַל הַיִּשׁוּב, וְתַמּוּהִין דְּבָרֵיו שְׁנֵרָאָה שְׁהִבִּין מַרְשִׁי"י שְׁמַפְרָשׁ תוֹלְדוֹת עַל הַיִּשׁוּב, וְז"א שְׁפִנּוֹנַת רַשִׁי"י בְּרוּר מְלָלוּ שְׁלִשׁוֹן תוֹלְדוֹת הוּא כְּמַשְׁמַעוֹ אֵלָא שְׁאֵמַר הַכ' וְאֵלָה שֶׁל תוֹלְדוֹת יַעֲקֹב, וַיִּרְצָה וְאֵלָה יִשׁוּבֵי תוֹלְדוֹת יַעֲקֹב, וְהַנְרָאָה בְּכוֹנְנַת רַמְבַּ"ן שְׁוֹדָאֵי הִבִּין בְּרַשִׁי"י כַּמ"ש, אֵלָא שְׁמַקְשָׁה ע"ד דָּאִין מְנַהֵג הַכ' לְהַזְפִּיר הַבְּנִים בְּשֵׁם תוֹלְדוֹת, אֵלָא כְּשָׁבָא לֹוֹמַר עֲנִין תוֹלְדוֹתֵם שְׁאֵז יִצְדַק לְקִרְאָתֵם בְּשֵׁם תוֹלְדוֹת, אֲבָל כְּשִׁמְזַפִּיר אוֹתֵם לְעֲנִין אַחַר לֹא יִקְרָאֵם רַק בְּשֵׁם בְּנִים וְהוּל"ל בְּלִשׁוֹן בְּנֵי יַעֲקֹב עַש"ה: שְׁם בִיקְשׁ לִישַׁב בְּשַׁלְוָה.

עִי רַמְתִּים צוֹפִים ח"ב ד"י דְּהִי מְקַבֵּל בְּאַהֲבָה אִם גִּילָה ה' שְׁרַצוֹנוֹ לִיקַח מִמֶּנּוּ אֶת יוֹסֵף, וְאַפְּי לְהַעֲלוֹתוֹ לְקַרְבָּן כִּיִּצְחָק, רַק דִּיעֲקֹב הַצֵּטֵר עַל זֶה שְׁלֹא גִילָה לוֹ וְחָשַׁב שְׁיִשׁ אִיזָה רֹגֵז עָלָיו, וְז"פ רֹגֵזוֹ שֶׁל יוֹסֵף, וְע"ע בִּס' לְנִית חָז, וְשְׁלִיחוֹת אֵלֵי, וּמַגְדָּנוֹת אֵלֵיעֶזֶר ד"ז אֲרִיכוֹת בַּכ"ז, וּבַכַּת"א כ' עַפְמ"ש בְּקִידוּשֵׁין ל"ט ב' שְׂכַר מְצָנָה בַּה"ע לִכְפָּא, דְּהָרֵי א"ל אָבִיו עָלָה לְבִירָה וְנָפַל וּמַת וְכו', וּפְרִיָּה וְדִלְמָא לֹא הָוֵי וּמְשַׁנֵּי ר' יַעֲקֹב מַעֲשָׂה חֲזִי, נִמְצָא קוֹדֵם שְׁרַאִינוּ מַעֲשָׂה י"ל ש"מ בַּה"ע אִיכָּא וְלֹא יִזְדַּמֵּן שְׁיִקְיָיִם מְצָנָה וְנִמּוֹת תְּקִיפָה, וְיוֹסֵף הִי מְקִיָּים כְּבוֹד אָב כַּמ"ש רַשִׁי"י לָהּ וְרָאָה מַגִּיד שְׁבָחוֹ אֶף שְׁיַדַע שְׁאֲחִיו שׁוֹנָאִים אוֹתוֹ

היא הולך בשביל פבוד אב, וכשאמרו חיה רצה אכלתהו קשה היכן אריכות ימיו אע"כ לעוה"ב וש"מ בה"ע ליכא, וז"פ ביקוש לישב בשלנה דסבר ש"מ בה"ע איכא, לכן קפץ רוגזו כו' שקינים פבוד אב ובחזירתו נטרף והיכן אריכות ימים אלא לעולם שפולו ארוף, וז"ש לא דיין כו' דש"מ בה"ע ליכא: ובס' ישועות מלכו מהג' מקנטנא ו"ל ראיתי כי בפרכות דס"ד אי', הנפטר ממת צ"ל לה בשלום.

מן החי לה לשלום. כי החי מוכן לשלימות לכן יש לברכו שילך אליו ואמרים לה לשלום משא"כ מת שקפשי ממצות ואינו הולך להשלימות.

אלא עם השלימות שרכש לו בחייו אמרים לה בשלום עם השלימות. ויעקב סבר אחר שעבר עליו צרות כ"כ.

שהשי"ת לא ינסה לו עוד ורצה לישב "בשלנה" עם השלימות שכבר רכש לו בימי חייו. וקפצו עליו רוגזו של יוסף להורות לו כי יש לפניו נסיון של יוסף שיעמוד בו בצדקו.

ועליו לילך לשלום להתנוע לשלימות יותר גדול עיין שם: ובס' שתי ידות להגאון ר' אברהם חזקוני ו"ל כ' דאימא במדרש וזהר דיוסף נמכר בשביל חטא ב' אחיות. ואימא תירוץ על ב' אחיות שהאבות הקמירו שלא לעבור על התורה בתחלה אבל באשר שהנשואין של יעקב הי' בהיתר שוב אינו מחויב לגרשה מפח שעתידי התורה לאסור פיון שהי' בהיתר.

כי רחל קידש בשכר עבודה. ולאח קידש בביאה.

והי' שוגג כי סבר שהיא רחל, ובקידושין דמ"ח המקדש בשכר שאעשה עמה ח"א מקודשת דשכירות אינו משתלמת אלא בסוף, וח"א א"מ דמשתלמת מתחלה ועד סוף והוי מלנה, וא"כ למ"ד דמשתלמת מתחלה ועד סוף קידושי דרחל ל"ה קידושין.

וקשה איך יעקב עבר לכתחלה על ב' אחיות דלאח קידש תחילה בביאה ומיד נאסר עליו רחל, אלא צ"ל שסבר שכירות א"מ אלא בסוף הוי קידושי דרחל קידושין גמורים. ולאח נשא בשוגג, ואינו מחויב לגרשה, והאלשיך כ' דלמ"ד שכירות משתלמת מתחלה ועד סוף איכא ש"מ בה"ע.

ולמ"ד א"מ אלא בסוף ש"מ בה"ע ליכא. וא"ש לא דיין כו' ומבקשין גם עוה"ז וע"כ דדעת יעקב דש"מ בה"ע איכא דשכירות משתלמת מתחלה עד סוף.

וא"כ המקדש בשכר עבודה א"מ דהוי מלנה. וקידושי רחל בתחילה ל"ה קידושין וחטא ב' אחיות.

לכך קפץ עליו רוגזו של יוסף שנמכר בחטא ב' אחיות: ובדרף פלפול י"ל המדרש ורש"י ביקוש לישב בשלנה וכו' עפ"י מדרש ורש"י דדבה על אחין שמזולזלין בבגדי השפחות. והנה יש פלוגתא בראשונים בנושא שפחתו אי אמרינן דבנדאי שחרר אותה מקודם דלא יעשה בעילתו בעילת זנות, או לא שחרר אותה, עי' רמב"ם פ"י הי"ט מגירושין.

ואה"ע סי' קנ"ו סעיף ב'. ויו"ד סי' רס"ז סעיף ס"ט.

ויוסף הנה סבר דבנדאי אביו שחרר אותם, ואחיו היו סוכרים שעדיין הם בני שפחות ופליגי בפלוגתא הנ"ל. וזה הפשט דבתם רעה אל אביהם שהדבה נוגעת רעה אל אביהם שלא שחרר ועשה בעולתו בע"ז, ועשו"ת הרדב"ז ח"א סי' מ"ח.

ובתוס' שבת דף יו"ד ע"ב ד"ה ה"ג נתגלגל, הקשו על הגמ' שקאמר דירידתן למצרים הנה בשביל חטא מכירת יוסף. וקשה הא הקב"ה אמר לאברהם פי גר יהי ורעה ועבדו ועינו אותם (בפ' לך ט"ו י"ג) הרי דגלות לא מצד מכירת יוסף ע"ש.

והנה יעקב ביקש לישוב בשלונה וק' קו' תוס' ולכאורה י"ל דקנים פי גר יהי ורעה בבני ישמעאל דגם הוא זרע של אברהם. אף אי בן שפחה לא הוי ישראל לא הוי מזרע של אברהם.

וממילא ניחא דבשביל שרעה יעקב לישוב בשלונה וקשה הא צריף לקנים פי גר יהי ורעה. אע"כ דס"ל דיכול לקנים בזרע ישמעאל.

ועכצ"ל דשחררה, ומשו"ה דיבר על אחיו דמזלזלים בבני השפחות ובאמת ל"ה בני שפחות ושפיר קפץ עליו רוגזו של יוסף. וא"ש קו' תוס' הנ"ל דלולי החטא של מכירת יוסף ל"ה צריף פלל יעקב לירד למצרים דהא יוכל לקנים פי גר יהי ורעה בזרעו של ישמעאל.

אבל עכשיו שמכרו ליוסף בשביל שדיבר עליהם שמזלזלים בבני שפחות שסוכרים שיש להם דין שפחות, ולא אמרי' שבנדאי שחררם. וממילא ישמעאל ל"ה זרע של אביהם וע"כ צריכים לירד למצרים: ובס' דרוש שמואל כ' אהא שאכלו אבמה"ת עפמ"ש בס' התמונה דיעקב הי' לו תירוץ על ב' אחיות דלא הי' מאם א'.

ואיתא ביו"ד סרס"ט ס"ג בגיורת ב' אחיות מאב ולא מאם מותרים מדינא ואין איסור רק משום מראית עין, ואיתא בשל"ה דשכטים בראו עגל ע"י ס' יצירה דמותר לאכול חי. ויוסף סבר דאסור מחמת מראית עין.

וז"ש ויבא יוסף דבתם רעה שאכלו אבמה"ח. וקשה הא בהיתר אכלו אע"כ דאסור משום מראית עין.

ואיסור זה רעה אצל אביהם. דאם יש איסור משום מראית עין.

גם אביהם חטא בב' אחיות: עוד כ' המפן' לפמ"ש הרא"ם שאכלו מפרנסת וסברו דדין ישראל להם, ויוסף סבר דלהם דין ב"נ ואסור, ורמב"ן כ' בפ' תולדות (כ"ו ה') דיעקב לקח ב' אחיות הי' בחו"ל. ולא קיימו התורה רק בא"י, ולכן מתה רחל בדרך שלא יבא לא"י עם ב' אחיות, וכל זה אם דין ב"נ להם ורק האבות החמירו עליהם והוא רק בא"י, אבל אי נאמר שדין ישראל להם א"כ מה לי הקא ומה לי התם, וז"פ דבתם רעה אל אביהם שהדבר נוגעת לרעה לאביהם שלפי דעתם שמפרנסת מותר וע"כ דדין ישראל להם, א"כ אין לו תירוץ על ב' אחיות שאסורין מהדין אף בחו"ל: ובמדרש פפ"ד מה דבתם רעה ר"מ ור"י ור"ש, רמ"א חשודין על אבמה"ח, רש"א תולים הם עיניהם בבנות הארץ, רי"א מזלזלין בבני השפחות ויל"ד דכ' ר"מ ור"י ור"ש וכשפירש דבריהם הפנים דברי ר"ש באמצע, ונ"ל ליישב עפ"מ שראיתי בזה, לפמ"ש הרא"ם דאכלו מפרנסת

ויוסף החזיק בדין ב"נ והם ס"ל דדינם פּישראל, וקשה על יוסף הא יחיד ורבים
הלכה פּרבים ומחויב להטות דעתו לדעת הרבים, (ועי' בקונטרס הספיקות לאחי הקצה"ח
פּלל ו' סי' ב') ובפמ"ג יו"ד סי' ס"ב נסתפק אי אזלי בת"ר בב"נ, ומרמב"ם בפ"ט ה"ו
ממלכים ב"נ חייב על אשת אביו אפ"י אחר מיתת אביו, וקשה דלמא לאו אביו הוא,
וכקנ' גמ' חולין די"א ומוכח דגם בב"נ אזלינן בתר רוב, וי"ל משום הא לחוד דאכלו
מפרכסת לא היא תופס אותם פנ"ל אלא מדראה בהם דברים אחרים שיהביאו ר"ש ור"י
תפס עליהם ממ"נ דברמב"ם ריש ה' אישות כ' קודם מ"ת היא פוגע באשה בשוק ותהי
לו לאשה ולאחר מ"ת יקנה אותה בפני עדים ע"ש, ויוסף ראה שלוקחים אשה ביחוד
בעלמא ולא בחופה וקידושין, וז"ש ר"ש תולים עיניהם בבנות הארץ וכלשון הרמב"ם
היא אדם פוגע אשה בשוק, ותפס יוסף לדעתכם שמפרכסת מותר דדין ישראל לכם א"כ
איך תקחו נשים בלא חופה וקידושין, ולכן הביא המדרש דברי ר"ש תיקף, אף מ"מ אין
זה תפיסה עליהם, דהרמב"ם בפ"א ה"ד מאי שות ס"ל דפלגשים בקידושין בלא פתובה,
והראב"ד סובר ביחוד בעלמא בלא קידושין ובלא פתובה, וא"כ י"ל אף דלקחו בלא
פתובה וקידושין דלמא בתורת פלגשם נשאו ומותר אף לישראל פראב"ד, אבל קשה
איך היא מזלזלים לקרותם עבדים הא היא בני פלגשים של יעקב והוי נשים ממש ובניהם
לא היא עבדים, וע"כ מוכח דס"ל פּרמב"ם דפלגשים בקידושין בלא פתובה, וא"כ קשה
איך לקחו ביחוד בעלמא, וע"כ ס"ל דדין ב"נ להם, וא"כ קשה איך אכלו מפרכסת,
ושפיר מפל"ג דברים תפס עליהם יוסף ממ"נ: וע"ע בבניה לעתים דרוש ס"ה דכוננת
יוסף היא לשמים להחזירם למוטב והיא רועה אחיו בצאן מדריף אותם במקום מוצנע
במרעה הצאן, והם לא קבלוהו בסבר פנים יפות ורק ביזו אותו, ועי' בקונץ דרושים ח"ב
פרק א' סי' ו' דרוש ארנף מהגה"צ מסאקאלוב שליט"א, ובספר משפיל לדוד כ' דיוסף
אמר תולין עיניהם בבנות הארץ, דפליגי בפלגת דר"ח ור"א בפ"ק דע"ז י"ז א', ח"א
גזל אפיתחא דע"ז דנפים יצרא, וח"א גזל אפיתחא דזונות דנכפיל ליצרא, וכן השבטים
אזלי אפתחי דזונות, ויוסף ס"ל דאסור, ויוסף חשב אולי נתנחמו על מכירתו וחרו
משיטתם ואז יכול להתודע להם, משא"כ פשנודע לו דנמצאו בבתי זונות בבוואם למצרים
ראה שלא חזרו משיטתם, ולדעתם הוציא יוסף דבתם רעה בחנם, וא"כ פשיטודע להם
יהרגוהו לכן אמר מרגלים אתם ולהרגני באתם, וכשאמרו לו שהלכו לבקש את יוסף,
א"ל א"כ הוא הדבר אשר דברתי פי מרגלים אתם, פי לדעתכם גם יוסף חזר בו וגם הוא
הולך אפיתחא דזונות וכשתדעו שהוא עוד מחזיק בשיטתו תהרגוהו, ועי' בקונץ דרושים
חוברת ד' סי' כ"ט אריכות בזה: שם ברש"י שאוכלים אבמה"ח, והק' המפן איך להאמין
זה על שבטי יה, ואם לא עשו פן הוציא יוסף שקר בפיו, וגם יבא דבתם משמע שאמת
בפיו, דזה החילוק בין מוציא דבה הוא על שקר ומביא הוא שמגלה האמת וכמ"ש בכלי
יקר ע"ש, וכ' בפל"ה פאן דאברהם עשה ס' יצירה ומסרו ליצחק ויצחק לייעקב ויעקב
לבניו דאין מוסרין סתרי תורה רק למינוחסי ישראל, ע"כ מסרו לבני הגבירה ולא לבני
השפחות, ובסנהדרין ס"ה א' דר"ח ור"ה בראו עגלא תלתא בכל ע"ש ע"י ס' יצירה,
ובנדאי א"צ שחיטה ומותר לאכלו חי וכן עשו השבטים ויוסף סבר שהי' נולד מאב והביא
דבה שאכלו אבמה"ח, (ועי' קדושת לוי בהעלותה (י"א י"ג) ומה שכתבתי שם בחיבורי)
עוד איתא שם בגמ' רבא ברא גברא, ויש שמות שמצירופם נולד זכר ויש נקבה ואפשר

דהשכטים בראו נקבה והי' מטיילין עמה ויוסף סבר שיהיא נקבה מאב ואם, וגם פשעסקו השכטים בצירוף סודות ורצו להתחבר להם בני השפחות, אמרו להם בני הגבירות, אתם בני שפחות וכוונתם הי' לשם שמים דלא נמסרו סודות רק למינוחסים, ויוסף לא ידע וסבר שמזולזלים בכבוד אחיהם א"כ השכטים וגם יוסף הי' אמת בפניהם: ועי' ג"כ בפר"ד דרוש א' בשם היפ"ת שאכלו בן פקועה בלא שחיטה דשרי ויוסף לא ידע דהוא ב"פ, והק' עליו דב"פ דכשרה בלא שחיטה דוקא לדין דבשחיטה תליא ואפי' מפרפסת שרי, ב"פ חשוב פשחיטה, אבל לב"נ דבמיתה תליא ומפרפסת אסור א"כ גם ב"פ אסור, והעלה דמחלוקתם הי' דשכטים סברו שייצאו מכלל ב"נ אף להקל, ויוסף סבר דלא יצאו להקל, וסניבים בחומרת ישראל וב"נ עש"ה, ועי' בפ' וירא (י"ח ח') דאברהם האכיל למלאכים בפשר בחלב מן בן הבקר שפרא ע"י ס' יצירה, וא"כ לא הוי בב"ח ושרי, ועי' בס' וימהר אברהם מערכת ס' סי' קכ"ג: והא דכ' במד"ר יתרו דטענו המלאכים שלא יתנו התורה לבנ"א, ואמר להם ה' הלא אכלתם בב"ח אצל אברהם, וי"ל דאליבא דאמתלא הוי בב"ח רק המלאכים לא ידעו מזה וסברו דהוי חלב ממש, והנה חלב מבת פקיעה הוי פחלב שחיטה דמותר ג"כ עי' בשעה"מ פ"ג הי"א מאיסורי מזבח, וחדושי רעק"א יו"ד ספ"ז, ובפתחי תשובה שם סק"ד, ובנוב"י מ"ת יו"ד סי' ל"ו ע"ש, וע"ע בכרו"פ סי' פ"א סק"ז שהק' לילף דחלב מותר מדנתן אברהם למלאכים דנדמו לו פערביים,, והא ב"נ אסור באבמה"ח, וכה"ק ברי"ט אלגאזי והבאתי לעיל בפ' וירא, ולהנ"ל א"ש דהי' ע"י ס' יצירה ול"ש בב"ח, ועי' ש"ל"ה וירא, שאברהם האכיל מנדגמת בשר מן השמים שצלו המלאכים לאדה"ר כמ"ש בסנהד' נ"ט ב' וא"כ בפשר פזה ל"ש איסור בב"ח: וראיתי בזה שנסתפקו בבהמה הנוצרה ע"י ס' יצירה אי כשרה להקרבה, ועי' בפ"ה דאבות ופסחים נ"ד דאילו של אברהם נולד בין השמשות.

וכ"כ רש"י וירא (כ"ב י"ג) ובתרגום יונתן, א"כ שמעינו דאף בלא לידה כשר להקרבה, ועי' זבחים צ"ז ב', ומנחות פ"ב ב' למדו שחיטת עולה צריכה פלי מהפסוק ויקח את המאכלת ע"ש, ובחולין ט"ז מנין לשחיטה בתלוש שנ' ויקח את המאכלת.

ועי' רמב"ם פ"ד ה"ז ממעה"ק, ובמנ"ח בקומץ מנחה מצנה קל"ב, ובס' מקיץ נרדמים דמ"ה. ועי' רש"י ותוס' חולין פ"ד ב', ובכורות י"ד א', אי בן פקועה כשר להקרבה, ועשעה"מ פ"ג מאיסורי מזבח בזה.

וברי"ט אלגאזי בכורות סי' יו"ד, ומנ"ח מצנה כ"ב ורצ"ג, וע"ע בשו"ת חכם צבי סי' צ"ג באדם הנוצר ע"י ס' יצירה אי מצטרפין למנין ע"ש, ולפי התרגום אונקלוס ויונתן בראשית לנפש חיה לרוח ממללא.

וא"כ ע"י ס' יצירה אין לו פח הדיבור, ועי' שו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב סי' פ"ב כ' ג"כ דהוי בכלל חרש דאין מצטרפין, ועי' מהרש"א סנהדרין ס"ד ברבא דברא גברא שלא הי' לו פח הדיבור, ועי' בירושלמי סופ"א דסנהדרין.

וב"ר לה פל"ט סי' י"ד אם מתכנסין כל באי עולם לברא אפי' יתוש אהד א"י לזרוק בו נשמה ע"ש: וע"ע בס' ויקן יוסף אות יו"ד אם יוכל לפדות בכור בהמה בשה שגברא ע"י ס' יצירה, והק' מהא דלא מצאו פרה אדומה כי אם אחת ושקלוה כל משקלה זהב, ואמאי לא בראו ע"י ס' יצירה, וי"ל פיון דבעי שחיטה לשמה וכאן ל"ש שחיטה ועוד דבעי

שְׁתִּים אוּ בַת שְׁלֵשׁ וְאַרְבַּע מ"ש, (ועי' בְּתוֹרַת חַיִּים חֻלְיִין ע"ד שְׁבֹן פְּקוּעָה כְּשֶׁר לְקַרְבֵּן פֶּסַח אַע"ג דל"צ שְׁחִיטָה) וע"ש אוֹת ל' שְׁחָקַר בְּאַלְמָנָה כְּזוֹ.

וְאַשְׁתְּ אֵלֶיהוּ אִי אֲסוּרָה לְכַה"ג וְאִם צָרִיכָה יְבוּם לְהַקִּים שֵׁם אַחִי, וע"ע בְּבִרְכַי יוֹסֵף או"ח סי' נ"ה דְּהֵבִיא רֵאִי מִגִּיטִין ל"ח בַּר"א שְׁשֻׁחַרְר עֲבָדוֹ. וְלֹא בָּרָא ע"י ס' יְצִירָה, וְרֵאִיָּה מִזֶּה דָּלָא מְצֻטְרַף לְמַנְיָן.

וְעִי בְּחֶתֶן סוֹפֵר ח"ב דק"ח, וּבַס' עֵט סוֹפֵר פְּלָל פ' פֶּרַט ב' מ"ש בְּזָה, וְעִי ב"ש אַה"ע סי' ו' סק"ז הַנִּרְבַּעַת לְרוּחַ אוּ לְשֵׁד אַע"פ שְׁפָרִים וְרַבִּים אֵינָה אֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ, וְהוּא מִתְּשׁוּ' מִהַר"ם מְלוּבְלִין סי' קט"ז, וְעֵתְשׁוּ' ר' חַיִּים פֶּהֶן סי' ח' וּבְשׁו"ת חַיִּים שְׁאַל סי' נ"ג, וּבְשׁו"ת מַחֲנֶה חַיִּים אַה"ע ח"ג סי' נ"ה ע"ש מַעֲשֶׂה נוֹרָא.

וְעַמ"ש בַּפ' וַיִּקְהַל (ל"ה כ"ז). וּבַפ' לֶךְ (י"ג כ"ד), וּבְדַבְרֵי הַפֶּר"ד בְּבֹן פְּקוּעָה בַב"נ עִי אַרְיִכוֹת בַּס' אֲמָרֵי הַצְּבִי עַל ב"ק דמ"א אוֹת ל"ו, וּבְגוֹנְטָרְס פְּלָפּוֹל חֲבָרִים שֵׁם מ"ש בְּזָה, וְעִי מַה שְׁפָתַבְתִּי בְּזָה בַּפ' בְּרֵאשִׁית (א' כ"ז) הֶעֱרָה חֲדָשָׁה: וְהִנֵּה עַל קו' רֵא"ם אִיךְ אֲכָלוּ הַשְּׂבָטִים אַבְמָה"ח דְּהוּא מַז' מְצוֹת.

י"ל שְׁאַכְלוּ ע"י תַּעֲרוּבוֹת חַד בְּתָרֵי דְמִדְאוּ' בְּטִיל כַּמ"ש הָרֵא"ש פ"ז דְּחֻלְיִין סי' ל"ה וְרַק מְדַרְבְּנָן ל"ב, וְאַף דְּאָבוֹת קִיַּיְמוּ כָּל הַתּוֹרָה אַפִּי ע"ת כַּמ"ש בְּיוֹמָא דַּכ"ח, זֶה דְּנוֹקָא גּוֹפִי תּוֹרָה, וְעִירוּב שְׁאֲנֵי שְׂפָא לְכַבוֹד שְׁבַת וִיו"ט.

אַף לְשַׁאֲר מְצוֹת דְּרַבְּנָן לֹא חֲשָׁשׁוּ, וּכ"כ הַג' חִיד"א בְּפֶתַח עֵינַיִם חֻלְיִין ד"ה, וְהוּבָא בַּשּׁד"ח כְּלָלִים סי' קפ"ו, וּבַפֶּאֶת הַשְּׂדָה סי' א' דְּלֹא קִיַּיְמוּ תַקְנוֹת חַו"ל כְּמוֹ מְצִיאַת אִשָּׁה לְבַעֲלָהּ, וּכ"כ בְּרַבְּנָן ח"ב סי' תרצ"ו הָא דְנִשְׂא יַעֲקֹב ב' אַחֵיות דְּנִתְגַיְרָו וּמַה"ת מוֹתֵר ב' אַחֵיות מְאֹב וְרַק מְדַרְבְּנָן וְלֹא חֲשָׁשׁוּ, וּבְנֵי הַרַה"ח ר' דָּוִד נ"י אָמַר לַפַּמ"ש הַחַת"ס עַה"ת דְּמִפְרָשׁ עִירוּבֵי תַבְּשׁוּלִין שְׁלֹא עִירֵב בְּשַׁר בְּחֻלְב, וְהַרְשָׁב"א בְּתִשְׁבִּי' סי' צ"ד כ' שְׁנַפְל ט"ס בַּגַּמ' שְׁלִפְנֵינוּ וְצ"ל עִירוּבֵי תַחֲוּמִין וְכֵן גַּרְס בַּס' הָאֲשָׁפוֹל, וְעִי בַּס' דְּבָרֵי דָּוִד מַהטו"ז.

וּלְפִי"ז לַק"מ דְּהָא תַחֲוּמִין ג"כ דְּאוֹרֵייתָא הוּא וְהַנְּכוּן אֲתוּ וַיֵּשׁ בְּזָה בְּאַחֲרוֹנֵים הַרְבֵּה. וְעַמ"ש בְּזָה בַּפ' תּוֹלְדוֹת (כ"ו ה').

וּמִקֵּץ (מ"א נ') וַיַּחֲזִי (מ"ט ל"א), וְעִי בְּמִתְרַשָּׁ"א ב"ב ט"ז א', שֶׁהָא הָא הִנֵּה יְדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יִפֹּת מִרְאָה אֶת וְהֵבִיא אוֹ רִשׁ"י וּמַד' דְּעַד עֵתָה לֹא הִפִּיר בָּהּ, הָא אֲסוּר לְאָדָם לְקַדְּשׁ אִשָּׁה עַד שְׁיִרְאָנָה. כַּמ"ש בְּקִידוּשֵׁין מ"א א' ע"ש, וּלְפַמ"ש א"ש דְּלְדַרְבְּנָן לֹא חֲשָׁשׁ וְהָאֲסוּר רַק מְדַרְבְּנָן: וְעִי ג"כ בְּתִשְׁבִּי' הַרְמ"א סי' י' דְּאַפִּי אִי אַבְרָהָם קִיַּיְמֵ אַפִּי מְצוֹת דְּרַבְּנָן מ"מ הָאָבוֹת אַחֲרֵי לֹא הִי זִהִירִין בְּדַרְבְּנָן ע"ש.

וַיִּשְׂרָאֵל לְזֶה מִמַּד' וַיִּצָּא וַיִּשְׁקַב יַעֲקֹב לְרַחֵל וַיִּבְדֵּךְ לָמָּה בָּכָה שְׁאֲנָשִׁים מְלַחְשִׁים מִפְּנֵי שְׁנִשְׁקָה בַּחוּץ, וְזֶה וְדָאִי אֲסוּר מְדַרְבְּנָן מְשׁוּם פְּרִיצוֹת וּכְמוֹ שְׂרַב מְנַגִּיד לְמִקְדָּשׁ בְּבִיאָה נְעוּד בְּקִידוּשֵׁין דִּי"ב, וּמוֹכַח דְּלֹא חֲשָׁשׁ יַעֲקֹב לְאֲסוּר דְּרַבְּנָן.

וְא"ש דְּהַשְּׂבָטִים אֲכָלוּ אַבְמָה"ח שְׁבִיטָלוּ דְּהָא דָּאִין מְבִטְלִין אֲסוּר לְכַתְחִילָה ג"כ מְדַרְבְּנָן לְרוּב פּוֹסְקִים עִי יו"ד סי' צ"ט וְלָזֶה לֹא חֲשָׁשׁוּ וְאִין לְהַשִּׁיב מְדַבְרֵי הַנוֹב"י מ"ת יו"ד סי'

מ"ה דְּבִיבֵשׁ בְּיָבֵשׁ אֵין מְבֹטְלִין לְכַתְּחִילָה מְדָאוּ וְכ"כ הַחֲתָ"ם או"ח סי' קכ"ט וַיִּוֹ"ד סִי שִׁי"ט.

ועי' בְּפִתְחֵי תְּשׁוּבָה יו"ד סצ"ט סק"ג. וּבְנִחְלַת צְבִי נָשָׁם.

אִךְ דְּבִרְיָהֶם צִע"ג דְּבִרְש"י בְּגִיטִין נ"ד ב'. בְּנִטְיָעָה נָשָׁל עָרְלָה שְׁנִתְעַרְבָה, ה"ז לֹא יִלְקֹט וְכ' רש"י וְכִינּוּן דְּלֹא שְׁכִיחָא לֹא הִחְמִירוּ רַבָּנָן אַבְל נְפִילַת אַבְמָה"ח שְׁכִיחַ ע"ש, וּמוֹכַח דְּגַם בְּיָבֵשׁ אֵינוֹ רַק מְדַרְבָּנָן בְּיִטּוּל לְכַתְּחִילָה.

וְכֵן מְפֻרָשׁ בְּטו"ז או"ח סי' תרכ"ז סק"ב בְּסִכְף פְּסוּל דְּמַעְרַב עִם סִכְף פֶּשֶׁר דְּרַק מְדַרְבָּנָן וְרַק בְּמָקוֹם שְׁנִיחָה וּמִצּוֹת לֹאוֹ לֵה"נ ע"ש, הֵרִי מְפֻרָשׁ דְּגַם. יָבֵשׁ בְּיָבֵשׁ א"מ רַק מְדַרְבָּנָן.

וע"ע בְּזָה בְּשׂוֹאֵל וּמִשִּׁיב תְּנִינָא ח"ב סי' ס"ד אַרְיִכוֹת: וַיִּלְ דְּבָזָה נְחָלְקוּ יוֹסֵף וּשְׁבָטִים אֵי אֲזִלִּי בְּת"ר בְּב"נ כְּמוֹ שְׁחָקַר הַפֶּמ"ג יו"ד סי' ס"ב. ועי' נוֹב"י מ"ת אה"ע סי' מ"א דל"א בְּת"ר, וְהִרְבֵּה אֲחֵרוֹנִים חָלְקוּ עֲלֵי מְהָא דְּסִנְהֶד' נ"ח ב"נ נְהָרְגַ עַל א"א וְזָה רַק מִטְעַם רֹב דְּדִילְמָא לֹאוֹ אַבִּי וְכַמ"ש לְעֵיל בְּזָה.

ועי' בְּרִית יַעֲקֹב או"ח סי' כ"א, וּבַחֲת"ס יו"ד סי' ט' ועי', וּמִנ"ח מְצֻנָה ע"ח אוֹת ה', וּבִתְשׁוּ' מְהַר"י אֶסְאָד יו"ד סי' קל"ה, וּמְהַר"ם שִׁיק יו"ד סי' כ"ו, וּבְשׁוֹ"ת פְּאֵת הַשְּׁדָה סִי ל', וְשׁוֹ"ת בְּרִית אַבְרָהָם יו"ד סי' כ"ד אוֹת א', וַיִּלְ דְּשְׁבָטִים ס"ל דְּגַם בְּב"נ אֲזִלִּי בְּת"ר.

וַיֵּשׁ רֵאִי מְהָא דְּאָמַר יְהוּדָה הוֹצִיאָוּהָ וְתִשְׁרַף (ל"ח כ"ד) וּבְרִש"י בְּתוֹ שָׁל נָשָׁם הִי וְק' דִּילְמָא לֹאוֹ אַבִּיהָ. וּמ"ט דְּנוּחָה בְּשִׁרְיָפָה וְכַמ"ש הָאֲחֵרוֹנִים, וּמוֹכַח דְּשִׁיטַת יְהוּדָה וְהַשְּׁבָטִים דְּגַם בְּב"נ אֲזִלִּי בְּת"ר, ועי' ג"כ בְּרִש"י (ל"ט ט') וְחֲטָאִי לְאֱלֻקִּים ב"נ מְצֻנָה עַל עֲרִיּוֹת ע"ש וּלְפִיכָף אַכְלוּ אַבְמָה"ח, וַיִּוֹסֵף חָלַק דל"ש בְּיִטּוּל בְּרוֹב בְּב"נ וע"כ הִבִּיא דְּבַתָּם רְעָה לְאֲבִי שְׁשִׁיטְתוֹ ג"כ כְּיוֹסֵף, דְּהִנֵּה בְּשִׁבוֹת יַעֲקֹב ח"א ס' ד' בְּמַעֲשֵׂה דְּתַאוּמוֹת וְכְמוֹ שְׁהִבְאִיתִי בְּפ' בְּרֵאשִׁית (א' כ"ז) וְכ' הָאֲחֵרוֹנִים בְּטְרִיפּוֹת לִיכָא אִיסוּר שְׁמִי אֲחִיוֹת דְּכ' אִשָּׁה אֶל אַחֻוֹתָהּ לֹא תִקַּח לְצָרוֹר בְּחִי וְטְרִיפָה אֵינָה חִי, ועי' פִּתְחֵי תְּשׁוּבָה אה"ע סי' ט"ו סק"א, וּבֵית יַצְחָק סִי ב' וּל"ט, וּבְרַכ"י נָשָׁם, וּשְׁד"ח אִישׁוֹת סִי ג', וְעוֹד יֵשׁ רֵאִי מְשַׁעִיר יו"כ דְּכ' הַר"ם בְּפ"ה הִי"ח מְעַבּוֹדַת יו"כ דְּטְרַפָּה פְּסוּל דְּכ' יַעֲמַד חֵי ע"ש, וע"ע בְּקַהֲלַת יַעֲקֹב חָלַק מִד"ח אוֹת קכ"ב שְׁהִקְשָׁה מְרַמְב"ם פִּי"ג הִי"ז מְגִירוֹשִׁין, וּלְפִי"ז ק' הָא דְּאִשָּׁה אֶל אַחֻוֹתָהּ ל"ת לְצָרוֹר בְּחֵי' דִּילְמָא הִיא טְרִיפָה וְלִיכָא אִיסוּר, וְצ"ל דְּאֲזִלִּי בְּת"ר וְרוֹב נָשִׁים לֹאוֹ טְרִיפּוֹת, וְא"כ בְּב"נ דל"א בְּת"ר שׁוּב לִיכָא אִיסוּר ב' אֲחִיוֹת וְכַדִּין נְשָׂא יַעֲקֹב דְּס"ל דל"א בְּת"ר וּמִשׁו"ה הִבִּיא דְּבַתָּם רְעָה: וְאֵין לְהַשִּׁיב דְּאֶפְי' אֵי ל"א בְּת"ר בְּב"נ מ"מ נְשָׂאָר סְפֵק שְׁקוּל וְאִיךְ נְשָׂא ב' אֲחִיוֹת, ז"א דְּסִפְק מְוֹתֵר לְב"נ וְכַמ"ש בְּפִירוֹשׁ הַפֶּמ"ג או"ח בְּפִתְיָחָה שָׁל הַנְּהַגַת הַנְּשָׂאֵל עִם הַשׁוֹאֵל סִדְר שְׁנֵי אוֹת מ"ג וּבַחֲת"ס ח"ו סִי כ"ה, וּמְהַר"ם שִׁיק עַל מְצֻנַת מְצֻנָה ע"ח וְא"כ בְּהִתֵּר נְשָׂא ב' אֲחִיוֹת, וְגַם אֵין לְדַחוֹת מְדַחֵיו וְהוֹלִידוּ בְּנִים מוֹכַח דְּלֹאוֹ טְרִיפָה הֵיּוּ דְּטְרַפָּה אֵינָה חִי וְאֵינָה יוֹלְדַת, אִךְ ז"א דְּכָבֵר כ' הַמְהַרְשֵׁ"ל פִּא"ט סִי פ' בִּיש"ש דְּטְרַפָּה א"ח רַק מִטְעַם רֹב אַבְל מִיעוּטִין חִיִּין וּמוֹלִידִין, ועי' ש"ף יו"ד סִי נ"ז סקמ"ח בְּזָה, וְא"כ אֵי בְּב"נ ל"א בְּת"ר שׁוּב אֵין רֵאִי דְּלֹאוֹ טְרַפָּה הֵן וְסִפְק ג"כ מְוֹתֵר פְּנ"ל, ועפ"י"ז א"ש הַמַּד' הוֹבָא בְּס' יִשְׁמַח מְשָׁה כְּשִׁשְׁמַע יַעֲקֹב שְׁנַמְכַר יוֹסֵף בְּכָה וְאָמַר אוֹי לִי שְׁנַשְׂאִיתִי ב' אֲחִיוֹת, דְּכְשִׁשְׁמַע שְׁנַעֲנַשׁ עַל

שְׁהִיָּא דְּבַה רְעָה עַל אַחֵיו וּמוֹכַח דְּהֵדִין עִם הַשְּׂבָטִים דְּגַם בְּ"נ אֲזִילָא בַת"ר, וּבְדִין אֲכִלוּ אַבְמָה"ח שְׁנַתְּבַטֵּל בְּרוּב, וְנִפְל הַהֵיִתֵּר דְּב' אֲחִיּוֹת פִּינּוּן דְּאֲזִילִינּוּ בַת"ר וְרוּבָא לָאו טְרִיפּוֹת וּבְכָה דְעֵבֵר עַל אִיסוּר ב' אֲחִיּוֹת, וְע"ע בְּפִרְדָּס דְּוֹד פִּלְפוּל גְּדוּל בְּעֵנְוִן זָה: ג) זְקוּנִים.

רַש"י זִיו אִיקוּנִין שְׁלוֹ דוּמָה לֹו עִי לִנְיַת חָן דַּבְּ"ב דְּנ"ח א' דִּיעֲקֹב בְּדַמוֹת אַדָּה"ר וְאַדָּה"ר בְּדִיוֹקְנוֹ שְׁל הַקַּב"ה. וּמִשּׁוּם זֶה אָמְרוּ דְחִזְיָה רְעָה אֲכַלְתָּהּ, דְּאִין חִי' רְעָה שׁוֹלְטָת אַא"כ נְדָמָה אָדָם כַּבְּהֵמָה, וּמִזָּה רֵאִי' דְסָר מִיּוֹסֵף צֶל אֱלֹקִים.

וְעִי' בְּמִדְרַשׁ תַּלְפִּיּוֹת עֲנַף יוֹסֵף. בְּשֵׁם לֵב אַרְיָה דְנִרְשָׁם בְּפָנֵי כָל צַדִּיק חוֹתָם הַמְלִיךְ עוֹלָם. וּבִיוֹסֵף הִי' חֲקוּק חוֹתְמוֹ שְׁל הַקַּב"ה אֲמַת דְּהוּא דִּיוֹקְנוֹ שְׁל יַעֲקֹב כַּמ"ש תַּתְּן אֲמַת לִיעֲקֹב. וְע"ש שְׁמַבִּיא בְּשֵׁם פִּרְקֵי הַיְכָלוֹת דְעֲשָׂרָה הַרוּגֵי מַלְכוּת נִשְׁתַּמְשׁוּ בְּשֵׁם נְהַרְגוּ אֲחֵרִים בְּמִקּוּמָם, וְאַף דְמִשְׁמַע מִגְּמָרָא שְׁהֵם נְהַרְגוּ, י"ל פִּינּוּן שְׁשֻׁלְטוֹ בְּצוּרְתָם וְכַלְנִיֶּרֶת, וְכ"נ מַמְד' מִי גִילָה לֹו שְׁשֻׁמִי שְׁמֵשׁ.

אַ"כ לָמָּה פְּעַס יַעֲקֹב וּפִי' הַחֲלוּם הַבּוֹא נְבוֹא לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהּ אַרְצָה. פִּינּוּן דְּהוּא אָמַר רַב לְהַשְׁתַּחֲוֹת, וְלְהַשְׁתַּחֲוֹת אַרְצָה הָנִי הַכְּנַעֲנָה יוֹתֵר גְּדוּלָּה מִהַשְׁתַּחֲוִי' בְּלֹא פִי"ר אַ"כ לָמָּה גָּעַר בּוֹ הַיּוֹסֵף עַל דְּבָרֵי יוֹסֵף שְׁפָנוֹנְתּוֹ הַכְּנַעֲנָה גְּדוּלָּה, אַע"כ הַשְׁתַּחֲוֹנָא בַלְה"ק הוּא כַּפִּי"ר גָּעַר בּוֹ הֲלֹא נְבוֹא וְכו' אַרְצָה.

דְּכֵן אָמַר יוֹסֵף פִּי בִּיְאוּר הַשְׁתַּחֲוִי' הוּא פֶּן ע"כ מְבִיא הַש"ס מְפָסוּק זָה. וְעַתּוּ"ס שְׁבוּעוֹת שָׁם ד"ה קִיָּדָה, וְצ"ע: יב) לְרַעוֹת עַרְש"י.

וּמִהַרְש"א שְׁבַת קל"ט א', וּמ"ש בַּפ' וַיְחִי (מ"ט כ"ו: יד) לָהּ נָא רָאָה אֶת שְׁלוֹם אֲחִיָּךְ וְאֶת שְׁלוֹם הַצֹּאֵן וְהַשִּׁיבֵנִי דְבָר. בְּמִשְׁנַת דַּר"א כ' דִּיוֹסֵף הוֹצֵא דְבַה שְׁקוּרָאִין לְבָנֵי הַשְּׁפָחוֹת עֲבָדִים.

וְאֲכִלִּים אַבְמָה"ח. וְחִשׁוּדִין עַל עֲרִיּוֹת, וְע"ז שְׁלַח יַעֲקֹב אֶת יוֹסֵף רָאָה נָא אֶת שְׁלוֹם אֲחִיָּךְ אִם שְׁלוֹם בִּינֵיהֶם לְבֵין בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת, וְאֶת שְׁלוֹם הַצֹּאֵן אִם הַצֹּאֵן שְׁלָמִים שְׁלֹא חֲתָכוּ מֵהֶם אֲבָר בְּחֵיָהֶם.

וְהַשִּׁיבֵנִי דְבָר ר"ל אִם אֵינָם חִשׁוּדִים בְּעֲרִיּוֹת הַנִּקְרָא דְבָר דִּילְפִי דְבָר דְבָר מְמֹוֹן. וּבְקוּבָץ הַבָּאָר סִי ע"ד הִבִּיא פֶּן מִהַגֵּר"י גַעְזוֹנְדֵהֵיט מוּוּאֲרִשָּׂא, וְלֹא רָאָה שְׁקוּדְמוֹ בְּזָה וְכ"כ בְּנַחַל קְדוּמִים: שָׁם שְׁכַמָּה.

רַש"י מְקוּם מוּכָן לְפַרְעֻנִיּוֹת עַמ"ש בְּזָה בַּפ' וַיִּרְא (י"ט כ"ז: טו) וְהִנֵּה תוֹעָה בְּשׂוּדָה. עִי' בַּעַה"ט מְסוּרָה הָכָא וּבַפ' מְשֻׁפְטִים חֲמוּרוֹ תוֹעָה, וּבַמְשָׁלִי כ"א אָדָם תוֹעָה מְדַרְךָ הַשְּׁפָל בַּקְהֵל רְפָאִים יְנוּחַ, וְרֵאִיתִי בְּזָה דִישׁ ב' מֵינֵי חוּטָאִים א) חוּטָא מְצַד הַתְּאֻנָּה אִישׁ כְּזָה כְּאִשְׁר שְׁקִטוֹ תְּאֻנָּתִי יִתְחַרֵּט וְלֹא יִחַטָּא עוֹד, ב) מִן וְאֲפִיקִירָס וְאוֹמַר לִית דִּין וְלִית דִּינָן וְהַפֵּל בְּדַרְךָ הַטְּבַע יִתְנַהֵג.

אִישׁ כְּזָה לֹא יָשׁוּב לְעוֹלָם פִּי לְדַעְתּוֹ לֹא חֲטָא כָּלְל, וְכַמ"ש רְשָׁעִים אִפִּי' בְּפִתְחוֹ שְׁל גִּיהֵנָם אַ"ח בְּתִשׁוּבָה. וְכ' כָּל בְּאִיָּה לֹא יָשׁוּבוּן וְז"פ וְהִנֵּה תוֹעָה בְּשׂוּדָה, יֵשׁ שְׁתוֹעָה וְהוֹלָךְ בְּתַהוּ.

אולם לא כל התועים שונים, יש חמורו תועה כלו' מצד התומריות ומאנות נטו רגלי' מדרף הישר לזה יש תקנה, שהשב תשוב לו" פשירגיש שחטא ישוב מדרפו. אולם יש אדם תועה מדרף השכל ששכלו נפסד לזה קשה מאד התשובה.

ולכן בקהל רפאים ינוח דרשעים הללו אפי' בפתחו של גיהנם א"ח בתשובה: ובתנופת הבית מ"ישיבת חכמי לובלין" בכ"ח סיון תר"צ. אמר תלמיד אחד מהישיבה: פשיוסף הלה בשליחות אביו לבקש את אחיו ותועה בדרף.

וירא אליו מלאך אלקים וישאלהו מה תבקש? ויאמר את אחי אנכי מבקש. כן אנו צעירי ישראל עלינו שליחות גדול של אבינו שבשמים ללמוד וללמד לשמור ולעשות, אבל בעוה"ר מעט המה הרוצים לקבל עליהם השליחות הזה.

והקשה מכל זה. שגם המעט הזה מפנירים בהרבה מקומות ואין להם מקום הראוי להיות מרפז התורה, מלבנו יצא קול צנוחה: את אחי, אנכי מבקש, ביחד עם אחי.

הלומדי תורה, אבקש את אנכי ה' אלקיך ט"י התחברות חברים אנו יכולים לבוא אל השלימות זמן ארוך הנה פקול קורא במדבר, עד שהשי"ת שלח אלינו שלוחו רבינו הגאון ר' מאיר שפירא ה' יאריף ימיו.

והוא הבין את מכאובינו. וקולו הנה "נסעו מזה מהמקומות המסופנים.

ומן היסורים אשר סבלו תלמידי הישיבות, ואשר היו ישנים בתנוותם הקרים בימי החורף. החוב לברוא מקום מנוחה, ולבנות מרפז התורה.

והחלום נפטר בפה מלא, ויה"ר שתשרה שכינה במע"י אמן: טז) איפה הם רועים עי' בעה"ט יהודה זכה שמלכו מזרעו שנים פמנין דתן וכו' כי הבית עמד ת"י שנה ועד בנן הבית מלך דוד מ' שנה, ושלמה ד' הרי פמנין דתן, ועי' בס' גפלאות.

מתורת השי"ת פרק ד', יען כי יהודה ערב בעד בנימין זכה שיהי' בנימין ידו עם יהודה כל הימים שנהלקו השבטים ול"ה ידו עם שאר אחיו י' שבטים, ונחלף שאמר והנער יעל עם אחיו וגם ישב נא עבדך תחת הנער.

זכה שהי' בנימין עבד לזרע יהודה ולא ליתר השבטים כל הימים פמנין דתן, ויען כי בחברון נבנס יהודה בערבות כי יעקב הי' בחברון כמ"ש פאן בפסיק י"ד, לכה הןמלאך מזרע יהודה והוא דוד בחברון, וע"ע שם בפ"ב כ' וכ"א אריכות בזה: יז) גלכה דותינה.

רש"י לבקש לה נכלי דתות וק' מנ"ל דילמא פפשטא מקום דיתן וכ' בס' נתיבות עולם דלכאוק איך יכלו לעשות לו רעה הלא אביו שלחו ושלוחי מצנה אינן גיזוקין, רק הם ידעו זאת והלכו אל דותן שמצות יעקב ל"ה רק שילף לשכם ובדיתן ל"ה מצנה שליחות, וז"ש פי שמעתי אנמרים גלכה דותינה, ועי"ז יבקשו נכלי דתות.

וע"ע בתרגום יונתן דגלות מצרים הי' ממכירת יוסף, ועי' פדר"א פמ"ח ומדרש תלפיות ענף גלות ויוסף, דברים רבים ומגודל אריכות לא העתקתי עש"ה: יח) ויתנפלו אותו. רש"י כמו אתו עמו ויתנפלו פלומר אליו.

ע"ר א"ג ו"א ולבוש נדקדקי רש"י, ובשם הגר"א מו"ל ל"א, פיון דמלת נ"תנפלו פירושו נתמלאו נכלים ר"ל שהם עצמם נתמלאו במחשבה רעה א"כ א"ה א"מ א"תו דמשמע דמלאו את יוסף במחשבות זרות, והול"ל נ"תנפלו אלי או עלי וכמו שתרגם אונקלוס ונשיבו עלוהי, ותי' רש"י דבניקרא (ה' כ"נ) כ' והשיב את הגזילה אשר גזל או את הפקדון אשר הפקד אתו, וע"כ אתו זה אין פירושו כמו אתו בכל מקום רק כמו אלי ר"ל להשיב את הפקדון אשר הפקד אלי בידו, (או עד בואו) לדבר אתו בסוף פ' תשא (ל"ד ל"ה) ובמגלת אסתר (ו' ג') כ' ניאמרו נערי המלך משרתיו לא נעשה עמו דבר ור"ל אלי.

וז"ש רש"י אתו כמו אתו הכ' בניקרא, עמו הכ' באסתר דהפ"ל אלי. וע"ע בדברי שאול מ"ת.

ובס' מנחת יהודא על בעה"ת כ' כמו שאתו ר"ל עמו כ' אתו ר"ל אלי, וסרס פרש"י נדרשהו, והר' אליקם פי' לשון ימין כמו אתו כלו' הימיני עצמו עליו להורגו אבל עמו ר"ל לשון שמאל כמו אלי והוא החילוק בין אתו לעמו.

ולפ"ל גרסי' ברש"י אתו כמו אתו עמו אלי ול"ג פלומר אלי עכ"ל, וע"י בשם הגדולים מ"ש על רש"י בזה. וע"ע בשם אפרים: והנני להעתיק מה שמצאתי לא' מגאוני קשישאי ר' אברהם פ"ץ ראפפאפורט ו"ל אבד"ק לבוב בשו"ת איתן המזרחי ח"ב.

נ"תנפלו אתו פרש"י אתו כמו אתו עמו כלו' אלי. וכמו נ"תהלכו אתו, נ"תהלך חנוף את אלקים וגו' ותר' אתו כי טוב הוא בשביל הליכתו הי' בהיקף למידתו חנוף למטטרו"ן שלשה שבועות ויהי כל ימי חנוף חמש וששים שנה ושלה מאות שנה כמנין יום לשנה מטטרו"ן ומטרו"ה, אתו כמו אתו ר"ל מדתו כמו בריתו היתה אתו ואתו כמו עמו, כמו שרמז ותר' אתו את הילד ועמו אתו שהי' מדבר אליו מאהל מועד ותר' אתו את הילד בוכה, הי' לו לכתוב ותר' את הילד אלא ר"ל כמו עמו וא"כ נער בוכה וה"ק ילד: אני נחמן בר שמואל הולך רכיל מגלה סוד על רש"י ע"ה הצדיק הי' צנוע נ"תנפלו אתו כמו אתו עמו כלו' אלי, כוון בזה הצדיק רש"י פ"ה נ"תנפלו אתו רמז למה חנוף נפשה מטטרו"ן אתו חנוף נעשה כמו אתו, מי שיודע זה הפיון יודע מה בכיית הנער אצל מרע"ה, ומי שאמר בכ"י זו היתה בלתי פנונה אז אתה מעכב תחית המתים, ולא תוכל להמציא שם רופאה אם לא תתן עיניך באות חנוף בן ירד, שא"ל ר' ישמעאל ור' נחמני למטטרו"ן למה זכית להיות גדול מכל צבא מרום, אמר לפי ששמו חנוף בן ירד וסימן לדבר חנוף לנער על פי דרכו וזה אות של יו"ד מעולה מכל אותיות שבתורה חוץ משמות הקדושים ותמנה מספר שנותיו ותמנה כל צרכיך: ואמר אני נחמן בר שמואל שהלכתי על קברו של אותו צדיק רש"י ע"ה, הייתי בועט ברגלי' והייתי מרעיש כל קברו ויצא מעט עשן מקברו ונתתעתי לאחורי וראיתי פיסת יד של אש, וז"ל אם התרעת לגלות לך נ"תנפלו אתו כמו אתו עמו כלו' אלי מי התיר לך, ומיד הלכתי בפחי נפש.

ומיד כשהלכתי ד' אמות לאחורי שמעתי קול דממה דקה תשחיר עיניך בתענית ואם לאו אין לך תקנה. פי' כל האותיות פלומר אליו הם צועקים אליך למרום, ומיד כשהלכתי לביתי פגע בי נחש והי' כתב על ראשו כל ערל וטמא לא יאכל בו, מיד בכיתי בכיה גדולה ואמרת בלב. 3

ונהרי שום דבר טמא ופיגול בא לידי, מיד הלכתי ונשטחתי על קברו של אותו צדיק כל הלילה ומפלגות הלילה שמעתי קול קירא אלי לאו אתה דומה לרש"י שהי' מוסר א"ע ונפשו על דברי תורה, והרבה תורה בישראל וכמעט שנגעלו ממך שערי דמעות.

אמרתי ח"ו אין לי תקנה מיד הראו לי מן השמים פעסוק באלדד ומידד אז תתקון עיוותי ואז תזכה לינדע אמאי נקרא מרע"ה קפילא בפסעודה של דהע"ה, ואז תפשה רינח והצלחה לה ולכל ישראל, אמרתי מה ענן שמיטה אצל הר סיני, ר"ל מה ענן יוסף אצל אלדד ומידד ואשתומם אל המראה ואין מבין שמיטי נפשי בכפי ואמרתי בבכי ובמר נפשי אם אני ת"ח בעיניך זכני בכל אלה ולמדני פי הצדיקים במיתתם קרוים חיים, מיד ראיתי ביטויי ר"ל נצוצי של אש יוצאים מקברו של רש"י ע"ה ונפק פרוז ואמרתי תשמע דברי רש"י בעצמו פא"פ וז"ל: אני שלמה בר יצחק התעניתי כמנן תרנ"ג תענית רצופים חוץ משבתות וימים טובים.

עד שהוצאתי הדבר לאור והוצאתי מפת אל הפועל וכשחברתי פירושי הגדול על התורה שבכתב ושבע"פ ופמליא של מעלה מוצאים נחת רוח בדברי. ותרתינן ועשרין שנין הנה מפלפלטטטרו"ן עם הקב"ה ולא הנה נחת רוח למטטרו"ן שר הפנים עד שבא בן עמרם ותיקן הדברים וז"ל של מרע"ה אשריך שלמה בר יצחק שכל מגמת פניך לשם שמים.

ויתנפלו אותו כפר נתי חלקם של אברהם יצחק ויעקב, אתו עמו נתי בחלקי כלומר אליו נתי חלקו של הקב"ה, ומי שיודע זה הוא יודע הפלוגתא של הקב"ה עם מטטרו"ן, אבל האות של ירד קח בידך.

והתי"ו של ויתנפלו אז תעשה שלום בין יוסף ובין אחיו בעוה"ז ועוה"ב יוסף מחציו ותי"ו מלא. וה"א חורה י"ה שהיא ראש, גם תדע למה אמר יהודה דוקא להביא הפתונת לאביו, ואז תדע ג"כ גלגול עצמות של יהודה במדבר מ' שנה, וסימן לכל זה שהקב"ה ית' עוסק בכל יום בב' של בראשית ובלמ"ד של לעיני כל ישראל, וכשהלכתי מקברו בשעת הנחת תפילין מ"כ על התפילין שלי שכל מי שאינו יודע החילוק בין הסרת טבעת של פרעה שנתן ליוסף ובין הסרת טבעת של אשכנזי שנתן להמן אל יהי' עוסק בנסתרות הללו.

אם נתינת טבעת מורה על פי לא נתן עליו זו רק להמן ר"ל להימן. והוא נענש על מחשבתו הרעה אשר חשב, ולכן נפרע ממרום מיד מדה במדה ודינו בתנן.

שכל מי שגם דינו בתנן, מיד עלתה בלבי נטריח עד יום מותי, ובעת מיתתי השתחויתי ג"פ נגד השכינה, ושמעתי בין כל השתתווי אומר אלמלא הוצא שם בן נח לאברהם לחם ויין באותו הסעודה אז לא נהרג משיח בן יוסף במלחמות גוג ומגוג לזה הצער בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה, דו"ק ותתן צרי למכתך ומרגוע לנפשך: וזה העתקה ששלח הפותב ר' זלמן מבריסק אשר העתיק מו' שלמה שמעון ר"מ ואבד"ק אשר הוא העתק מס' ישן נושן בק"ק קרעמניץ, ושלח לר' זלמן אהוב ז"ל ואני העתקתי אות באות נאם אברהם בר יחיאל לורנ' ז"ל, ושוב מצאתי שחיבר ותיקן ר' שלמה זצ"ל אבי האלוף מ' יוסף קלון ע"פ כ"ד שמות שהביא השערי תורה בשער הראשון, וז"ל אני ראיתי שכ' רבינו הפייר הגדול שלמה נראה לאחר מותו לכן הרב ר' מאיר וא"ל באתי ללמדך עיקר

וּכְלָל גְּדוּל בְּשֵׁם הַמִּינוּחַד וּפְיֻרוּשׁוֹ הוּא הִי הִנֵּה וְיִהְיֶה וּבְדַבָּר הַזֶּה תִּבִּין כִּי אֵין לִי רְשׁוּת
עוֹד לַעֲמֹד אֶצְלָךְ עַכ"ל ס' אֵיתָן הַמְזַרְחֵי אוֹת בָּאוֹת: שֵׁם וּבַחַת"ס כ' דִּינְשׁוּבוּ בְּדִין אֱלוֹ
מְזַכִּים וְאֵלוֹ מְחַיִּיבִים.

אֵלוֹ דְחַיִּיבוּהוּ מֵיִתָּה פְרוּדָף דְכַוְנוֹתוֹ בְּדִיבָה שְׂיִקְלָלֵם אֲבִיהֶם, פֶּאֶשֶׁר הִי בְּאַמַּת בְּסוּף
אָרוּר אָפֶם כִּי עָז, וְזֶה וַיִּתְנַפְּלוּ אוֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ שְׂחַשְׁבוּ מְזִמּוֹתַי לְהַמִּיתוֹ וְהוּל"ל לְהַמִּיתוֹ,
אִךְ כ' הַסַּמ"ע לְמָה נִקְרָא מְסוּר וְלֹא מוֹסֵר כִּי הוּא מְסוּר לְכָל וּבְסוּפוֹ לִיטָוֶל אֶת שְׁלוֹ, ע"כ
אָמַר לְהַמִּיתוֹ, וְזֶה וַיִּתְנַפְּלוּ אוֹתוֹ שְׂדָנוּ מְחַשְׁבוֹתַי הַמָּה פְרוּדָף וַיִּתְחַיֵּיב הוּא מֵיִתָּה וּמְסוּר
דִּינוֹ שְׁלֵא בְּפָנָי לְכֹן וּבְטָרָם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וְהַמְזַכִּים אָמְרוּ הִנֵּה בַעַל הַחֲלוּמוֹת בָּא שְׂחָלֵם
לְמַלְוֶךְ עָלֵינוּ וְאֵין כְּנוֹנָתוֹ לְהַמִּיתָנוּ.

וְהִי ב"ד שְׂקוּל וְהַשְׁלִיכּוֹ אוֹתוֹ לְבוּר אִם הַצָּדֵק אֵתוֹ יִהְיֶה רְאוּי לְגַס ע"ש: וְהִנֵּה מ"ש בְּשֵׁם
סַמ"ע הִבִּיא ג"כ הַתּוֹסְפוֹת יו"ט בַּפ"י מ"ג דְּנִדְרִים בְּשֵׁם מְהַר"ל מְפָרָאג דְּמְסוּר לְשַׁעֲתוֹ
הוּא הַפּוֹעֵל וּמוֹסֵר אֲחֵרִים. אֲבָל קְרֵאוּהוּ מְסוּר לְהוֹרוֹת כִּי בָא יְבֵא יוֹמוֹ וְיִהְיֶה הוּא נְמָסֵר,
וְעַפ"י"ז כ' טַעַם לְשֵׁם אָרוּס אַע"פ שְׂבָאָמַת הוּא הַמְאָרֵס וּמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה מ"מ עי"ז מְתַחַיֵּיב
בְּכַמָּה דְבָרִים שְׂאִישׁ נִתְחַיֵּיב לְאַשְׁתּוֹ וַיִּצְדַּק שֵׁם אָרוּס שְׂנִכְנַס בְּחַיּוּבִים וְשָׁב הוּא לְפַעוּל
ע"ש, וּבַס' נִפְלְאוֹת מֵהֵרָא"ל מֵהַסְבָּא קְדִישָׁא מְשַׁפְּאֵלֵי ז"ל אוֹת כ' הִבִּיא כִּי הַמְלִישִׁין נַעֲשֶׂה
תִּיקָף מְסוּר לְגַמְרֵי בִידֵי הַס"א, וּמִן הַרְגַע שְׂעֲשֶׂה הַעֲבִירָה נְמָסֵר בְּרְשׁוֹת הַס"א גּוֹפּוֹ
נְשַׁמְתּוֹ וּרְכָנָשׁוֹ.

וְאִף גַּם הַתּוֹרָה וְתַפְלָה שְׁלוֹ פ"ש: יט) וַיֹּאמְרוּ עֵי בּוּזָה"ק קַפ"ד ב'. מַעֲנִין נַט"י דִּינִים
אֲשֶׁר לֹא נִמְצָא בְּפוֹסְקִים וְע"ע בּוּזָה"ק מְקַץ קַצ"ח ב', בְּעַנְיָן אֵי יִטוּל מִיַּד יִמִּין לְשִׁמְאֵל אוֹ
מְשִׁמְאֵל לְיִמִּין וְסוֹתֵר עֲצָמוֹ מִפ' תְּרוּמָה קַנ"ד ב', וְעֵי בַב"י או"ח ס' ד' מֵה שְׂתִירְץ דְבָרֵי
הַקְדוּשִׁים: כ) לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ.

הַלְשׁוֹן לְכוּ אֵינוֹ מְדוּנָק דְהוּל"ל קוֹמוֹ וְנַהַרְגֵהוּ וְעֵי בַאוּה"ח. וַי"ל דְּוַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אַחִיו
בְּטַח שְׂמַעוֹן וְלוֹי הִי כַמ"ש שְׂמַעוֹן וְלוֹי אַחִים וְהֵם הִי הַגְּדוּלִים כִּי רְאוּבֵן לֹא הִי שֵׁם,
וְאַחֲרֵי שְׂרָאוֹ מְרַחוּק כִּי יוֹסֵף נִגְשׁ אֲלֵיהֶם אָמְרוּ אֶל שְׂאָר אַחֵיהֶם, לְכוּ מִכָּאֵן כִּי לֹא תוּכְלוּ
לְרֵאוֹת בָּמוֹת הַיָּלָד וְלַעֲמֹד עַל דַּם אַחֵיכֶם יוֹתֵר טוֹב לְכוּ לְמָקוֹם אַחֵר.

וּבַתְּהִלִּים ל"ד לְכוּ בָנִים שְׂמַעוּ לִי קֹשָׁה ג"כ הוּל"ל בּוֹאוּ בָנִים דְּהַרְוֵצָה שְׂיִשְׁמַעוּ לוֹ יִקְרָא
שְׂיִבּוֹאוּ אֵלָי. וּבְבִינָה לְעַתִּים דְּרוּשׁ ס"ה כ' כִּי הַמְדַבֵּר דְבָרִים מְגוֹנִים יִשְׁתַּדֵּל שְׂיִשְׁמַעוּ
אוֹתָם רַק הָאִישׁ שְׂרוּצָה לְדַבֵּר אֹתוֹ, וְלֹא זוּלָתוֹ פֶּן יִהְיֶה לְבוֹז, אִךְ הַמְדַבֵּר דְבָרֵי חֲכָמָה
יְדַבֵּר בְּקוּל לְחַבְרֵי דְמָה לוֹ אִם גַּם יִשְׁמַעוּ אַחֲרֵים, וְז"ש לְכוּ בָנִים שְׂמַעוּ לִי אֵינִי קוֹרָא
אַתְכֶם לְשִׁמּוֹעַ לִי בְקָרוֹב, אֲלֵא לְכוּ מְאַצְלִי וְרַחֲקוּ עֲצָמְכֶם וּמִשָּׁם שְׂמַעוּ יַעַן כִּי רַק יִרְאֵת
שְׂמִים אִקְרָא ע"ש, עוּי"ל שְׂהַאֲמֵר מוֹסֵר לְעַם צָרִיף שְׂיִגִיעוּ לְאַזְנָם וְלֹא רַק בַּעַת שְׂמַעֵם
הַדְרָשָׁה.

רַק פֶּאֶשֶׁר יִלְכוּ לְבֵיתָם יִקְיָמוּ מֵה שְׂאָמַר לָהֶם הַמוֹכִיחַ, וְז"ש לְכוּ בָנִים שְׂמַעוּ לִי בַעַת
שְׂתַלְכוּ מִכָּאֵן שֵׁם תִּשְׁמַעוּ לְדַבְרֵי. וְע"ע בַּב"ע דְּרוּשׁ נ"ה וּמֵהָאֲרִיכוֹת לֹא הֶעֱתַקְתִּי: נא)
וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן.

והק' המפן' איה נופל לשון שמיעה פשאנשים מדברים יחד, וראיתי עפמ"ש בתענית כ"א א', באלפא ור' יוחנן דאזלי למסחר שמע ר"י דאמרי מלאכי השרת חד לחברי', נקטלינהו שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה, ר"י שמע ואלפא לא שמע, אר"י ש"מ לדידי קנימא לי שעתא, ורש"י פי' ונראה מה יהי חלומותיו רוח"ק אמרה, וראובן שמע ושאר אחיו לא שמעו לקה אמר ראובן ש"מ לדידי קנימא שעתא להציל אותו: ובמדרש הדודאים נתנו ריח זה ראובן ועל פתחינו כל מגדים זה גר חנופה, ותמוה, וי"ל דראובן חפץ להציל את יוסף.

וגם החשמונאים קנאו לעיר ה' ונתנו נפשם להציל אף יש חילוק גדול דראובן רק חפץ ומחשבתו הי' לטובה אבל במעשה לא הי' הצלה. אדרבה נתנו לבור עם נחשים.

ויש להמשילו לדבר שנותן ריח טוב. אבל אין בו טעם טוב באכילה כי במעשה לא נהנה יוסף ממנו.

והחשמונאים הוציאו מחשבתם אל הפועל וגרשו האויב, ויש להמשיל לדבר שיש בו ריח וטעם טוב דגם מעשיהם הי' טוב. ועל המד' הנה עי' בקונץ דרושים ח"א כרך ב' סי' ל"א ובח"ב סי' ו' דרוש גדול מהגה"צ מסאקאלוב שליט"א, ומהאריכות לא העתקתי: (ב) למען הציל.

רש"י רוח"ק מעידה וכו' עי' בס' לחמי תודה דקס"ט בנה, ובחמם סופר חו"מ סי' א' נסתפק באונס מחמת נפשות להעיד שקר על חבריו להורגו אי יהרג ואל יעבור או לא. דלכא"ו פיון דמעיד לא מקרי רק גורם דקיי"ל עדי שקר לא חייבין לשלם רק למאן דדאין ד' דגרמי ופשוט דאין הגורם פהורג בידים וכמ"ש הרמב"ן בפ' וישב גבי ראובן, ול"ש מה חזית דדמא דידך הא חזית וחסית דאותו יהרגנו בידים והוא לא יהי רק גורם, ואולי יעמוד לזה רוח ונהצלה וא"כ נראה דיעבור ואל יהרג ע"ש שפיים בצ"ע.

ועמ"ש בפ' בראשית (א' א'): כד) והבור ריק רש"י אבל נחשים כו' וערמב"ן ובעה"ת ובשבת כ"ב א', ונחגיגה ג' א', ובמהרש"א על קו' רא"ם וגו"א, דהא נפל לבור שיש נחשים מעידין עלי' ביבמות קכ"א ב' והביא בשם פנחס רזא דהוא אמר להשליכו לבור אחר דכ' השליכו אותו לבור הנה.

והם השליכו אותו הפורה דמשמע בור אחר ע"ש, ובזה"ק קפ"ה א' אי הי' נחשון ועקרבין אמאי כ' בראובן למען הציל אותו מידם. אלא אמר דטב למנפל לגודא דנחשין דאי הוא צדיקא הקב"ה עביד לי' ניסא אבל בידי דשנאי לא ע"ש, לפי שהאדם הוא בעל בחירה ואין רצון ה' לבטל את בחירת האדם ולכן קשה לעשות נס לצדיק ג"כ באופן זה, ועי' ג"כ באוה"ח בנה, וא"ש קו' הרא"ם הנ"ל.

ועי' בהגהות מראה פהו בש"ס דווילנא שבת כ"ב: ובס' ברפת אברהם על מס' עירובין דס"ג כ' עפמ"ש רז"ל שאלו לנחש מפני מה אתה מצוי בין הגדרים. השיב אני פרחתי גדרו של עולם במה שדחפה לחנה לעץ, כן כל מדבר לה"ר בכלל פורץ גדר עד שהורגת ג' ולכן ישכנו נחש לנחש.

ולפי"ז נתפנון ראובן להראות לאחיו במופת שאין ליוסף חטא לשה"ר והראי' שינצל מנחשים שהם מוכנים לנקום במי שדובר לשה"ר עש"ה, ובאמת מבואר כן בזה"ק

דמשו"ה השליכו לבור נחשים משום דנחש מחית על לשה"ר, ועי' בכל"י, וי"ל דבברכות
ל"ג א' במעשה בר' חנינא בר' דוסא עם ערוד שהו' מין נחש וכו' ברש"י מצאתי בה"ג
פשהערוד נושה אם הערוד קודם למים מת האדם ואם האדם קודם מת הערוד ונעשה
גס לרחב"ד ונבקע מעיניו מתחת עקבו עכ"ל, ולפי"ז הודיענו התורה שיוסף לא חטא
בלשה"ר דהשליכו לבור נחשים ולא המיתו אותו.

וא"ת משו"ה לא המיתו אותו שיוסף קדם למים ע"ז אמר מים א"ב אבל נחשים ועקרבים
יש בו ואפ"ה לא שלטו בו. ופפי"ז י"ל בפ' עקב (ח' ט"ו) המוליכה במדבר נחש שרף
ועקרב וצמאון אשר אין מים המוציא לה מים מצור החלמיש וק' מה התירוץ על הספנה
דנחש אשר הוציא מים מצור ולהנ"ל ניתא דאם יש מים ג"כ ניצל מנחש דיכולו לרוץ
ולהקדים למים ועי"ז ימותו הנחשים מקודם כמו ברחב"ד, ועי' בס"י מ"ט: ובמדיר פפ"ד
דהפשיטו ד' בגדים ממנו וכו' ביד"מ.

ע"פ הזהר דהי' ד' בגדים שפכהו הדיוט משמש בם. ובגדי פהונה מכפרים על לה"ר ונדוקא
בעודם עליו.

אבל באינם עליואינם מכפרים כמו בצ"ץ. והם רצו לדונו על לה"ר שדינו שנחש מפישו
ואם הי' הפתונת עלי' הי' מגין עליו ע"כ הפשיטו והשליכו לבור: ובמד"ר אי' ב' בורות
הי' א' מלא צורות וא' מלא נחשים, ובכת"א כ' דעיקר שנאתם הי' בשביל החלומות
ובפ' הרואה נ"ה ב' רמי' כ' בחלום אדבר בו וכו' החלומות שוא ידברו ומשגי פאן ע"י
מלאך פאן ע"י שד, ושם בדס"ב א' אי' הצנוע בבית הכסא ניצל מנחשים וגם חלומותיו
מינשבים עליו ופרש"י שאין מזיקין מבהילים אותו, וכו' בפ' מי שאחזו ס"ח א'.

שמיזיקין מצוין בבורות, ולפי"ז הי' רוצים לבחון אם חלומו ע"י מלאך אי' ע"ד שד, ולכך
השליכו אותו לבור של נחשים וגם מזיקין מצוין שם ויתברר אי' ניצל ראי' שחלומותיו
מינשבים עליו, ולא באו ע"י שדים ורק ע"י מלאך ואי' לא ניצל מסתמא אין חלומותיו
מינשבים עליו ובאו ע"י שד ושוא ידברו.

ובכל"ח כ' עפמ"ש ריב"ב ביבמות שם דנפל לבור של נחשים אין מעידין עליו שפא
חבר הוא נידע ללחום. ויוסף ידע חכמת פשוף ובטח יודע ללחוש.

ובסנהד' נ"ו ב', אי' ב"נ מונהר על פשוף והמזרחי כ' דב"נ אסור להציל עצמו במה
שמונהר אף במקום סכנה וחיוב למסור על זה דלא כ' בב"נ וחי' בהם, והשליכו אותו אם
יציל עצמו א"כ סובר דהשבטים להם דין ישראל ויכול להציל עצמו במקום סכנה א"כ
מותר להם מפרקסת.

וא"כ עי"ז יתחזק שנאתם שהוציא דיבה עליהם שלא פדין ע"ש. ובאמת קדמו בפרט
הדבר בריב"א על בעה"ת ונ"ל דלטובה נתפונן דאי' ביבמות נפל לחפירה של נחשים
אין מעידין שפא חבר הוא ויכול להציל וכו'.

וא"ש המד' הג'לד איננו ואני אנה אני בא במעשה בלהה. דסבר דהנחשים אכלוהו ולא
רצה להציל עצמו וע"כ דינע יוסף דיש להם דין ב"נ להחמיר דאסור להציל עצמו במקום
סכנה.

וב"נ אסור בפלגוש אביו. וא"כ חטא במעשה בלחה: ובהקו' הנ"ל איך כ' על ראובן למען הציל אותו מידם אם השליכו לבור נחשים איה ההצלה, י"ל עפמ"ש בפ"א מ"ד דתמיד הולך במזרחו של כבש כעשר אמות וכו' וע"ש בתוס' יו"ט שהק' הא בעינן ושמנו אצל מזבח והי' לו לקרבו אצל המזבח ועדיין הוא רחוק ממזבח כ' אמה, וכ' מדכ' והשליך אותו אצל המזבח ולא מקרי השלכה פחות מכ' אמה ע"ש, ועי' במעילה י"א ב' ובתוס', ומעתה דכאן כ' וישליכו אותו הבורה ואין השלכה פחות מכ' ויותר מכ' לא שלטה בו עין כמ"ש בריש סוכה ולכן לא ידעו שיש בו נחשים.

וי"ל בזה סמיכת המימות בשפת דכ"ב, נ"ח שהניחו למעלה מכ' פסולה והסמיה מים אין בו אכל נחשים י"ב. ומ"מ ל"ק דכ' למען הציל אותו מידם מדכ' וישליכו ע"כ יותר מכ' אמה ולכך לא ראה ראובן ולא ידע שיש בו נחשים ונפיר העיד עליו הכ' למען הציל, ועי' ג"כ בזה דבר נכון בקובץ דרושים ח"א פ"ד ב' סי' מ"ח ומתאריכות לא העתקתי: כה) רש"י נזדמנו בשמים שלא יזק מריח רע.

עי' בס' תולדות אפרים דס"ג שמוזהר מאד להתרחק ממקום טומאה גם בבית הכסא כשאין צריך עוד לנקביו לא ישקה, וכמו בגד משי רבב כל שהוא מפסיד. והריח עושה רושם בשכלו ככרכות מ"ג ב' ריח נשמה נהנת ממנו.

ובסנהדרין ד"ע ע"א סמרא וריחא פקחין, ובהוריות י"ג ריח מאוס קשה ללמוד, ותיבתו של משה נעשה בחומר מבפנים שלא יריח זפת וכן ביוסף פאן ועי' נדרים מ"ט ב' בר' יהודה. דכ"ד פתי כסאי מביתו עד בי מדרשא ונכנס לכאן"א ולא שקה באחד אלא ברגע שפלה ההכרח יצא ממקום מטונף.

ועי' מג"א סי' ד' סקי"ח: כו) מה בצע. רש"י ממון י"ל דההורג נפש מג' סיבות.

א' לקחת ממנו, את ממונו, ב', ששונא לו שעשה לו רעה הרגו מנקמה, ג', להתפאר בגבורתו ועי"ז יפול פחדו על כל אדם. ואמר יהודה שלא ימצאו כל הסיבות הללו, על הא' אמר מה בצע הלא אין לו כסף, ועל הב' כי נהרוג את אחינו ול"ש נקמה בעצמנו ובשרנו, ועל הג' אם להתפאר בגבורות.

הלא וכסינו את דמו אנו מוכרחים להעלים הדבר לכן טוב שנמפרנו, ועי' בס' מנחה בלולה. ועפר יעקב, וראיתי עוד דאי' בגמ' אין מקבלין תנחומין על הסיני וגם אין שכינה שורה מתוך עצבות, וא"כ לכה לא נתגלה ליעקב מכירת יוסף דאין שכינה שורה פנ"ל, אבל אי הרגו ליוסף ואז הי' קיבל תנחומין והי' השכינה שורה על יעקב והי' מגלה לו שאחיו הרגוהו, וז"פ מה בצע להרוג אחינו הלא אנו צריכים לכסות דמו היינו להעלים ממנו ואם נהרגנו ישרה השכינה על יעקב ויגלה אותו: ובתנחומא ופסיקתא פ' תשא כשישבו לאכול אמר יהודה לאחיו המוציא אתם מברכים ואת יוסף אתם מבקשים להרוג ופליאה ובס' מרגניתא דרב להגר"ב פ"ד ע"קיל כ' דבברכות דל"ח א' פלוגתא אי לברך מוציא לחם מן הארץ או המוציא דמ"ס המוציא לשעבר משמע ומ"ס המוציא להבא, וי"ל דהני תנאי פהני תנאי בערכין ט"ו ב' מה תקנתן של בעלי לשה"ר אם ת"ח יעסוק בתורה שנ' מרפא לשון עץ חיים, וח"א סיפר אין לו תקנה שכבר כרתו דוד, וי"ל טעם על שהע"ה שאמר מרפא לשון עץ חיים.

וְדָרְשׁוּ חֲזו"ל זאת תורת המצורע המוצא רע, התורה רפואה עלשה"ר. א"כ מ"ד סיפר יש לו תקנה שיצטונק בתורה אף שפּכּר הוציא רע יצטונק בתורה.

ס"ל כמ"ד המוציא לשעבר ומ"ד סיפר אין לו תקנה ורק התקנה שלא יבא ללה"ר יצטונק בתורה ס"ל המוציא להבא משמע, וה"פ זאת תורת המוצא רע כשצוננו לספר לה"ר יצטונק בתורה וינצל, ושאאת השבטים בשביל לה"ר ויוסף למד תורה כמשחז"ל פי בן זקונים כל מה שלמד משם ועבר מסר לו, וז"ש אם המוציא אתם מברכים ולא מוציא ש"מ דהמוציא לשעבר משמע, וא"כ סיפר יש לו תקנה, א"כ למה אתם הורגים ליוסף שישיש לו תקנה: כז) לכו ונהרגהו.

ע"י במפן' ור' בחיי' כ' אף דמדיננים מכרוהו ולמה נקרא מכירת יוסף על שם השבטים רק שהי' בסבתם ונקרא על שמם, וע"י באריכות בבינה לעתים דרוש נ"ז. וע"ע בס' חסידים סי' י"א, אין חסיד רק מי שמעביר על מדותיו וכן יוסף מחל להם ולא שלם להם גמולם, וע"ש בפ"י אזולאי דאם מחל להם למה אחז"ל דגלות מצרים הי' עבור חטא מכירת יוסף, וגם גזירת המן אי' במדרש שהי' בחטא זה, וגם עשרה הרוגי מלכות באו י' שבטים בגלגול וקבלו עונשם, וכ' דחטאו בב'.

עם יוסף ונחטאו לה', שהי' חילול השם בעיני פּרעה ומצריים אף שלא ידעו בבירור המעשה, וי"ל גנוב גנבתי שהי' הולך יחידי בשדה ונגנב ומכרוהו. מ"מ לא יבצר שאחז דע או הביז, ואף שמחל להם פש גבי' חטא לשמים ונענשו.

ומדקדקין עם צדיקים פחוט השערה: כט) אנה אני בא. במד' במעשה בלעה.

עמש"ל, וי"ל דאי' ברש"י אנה אברח מפני צער של אבא, וידוע דתשובה באותו מקום. ובאותה אשה, והתאוונ אנה אני בא במעשה בלעה, פיון דמוכרח לברוח שוב לא יכול להיות תשובה באותו מקום ובאותה אשה ובס' חזרי תורה כ' דקודם כ' שנה אינו נענש בידי שמים.

ואי' דראובן בשעה שעשה אותו מעשה הי' בן י"ז שנה וחשב שלא מגיע לו עונש, אכן בער ואונן נענשו אף שהי' קטנים כ' הרא"ם שהי' חריפים ביותר ונגידונו קודם מכ' וראובן שבא לבור וראה שיוסף איננו אף שהי' בן י"ז למד מזה שמענשין אף קודם כ' לפום חרפ'.

ואחזו רעה שיענש ג"כ על מעשה בלעה. וז"ש הילד" איונו כלו' אף שעדיין ילד ונענש, ואני אנה אני בא במעשה בלעה, וע"י בקובץ דרושים ח"א פ"ב ב' סי' מ"ח מ"ש בזה: ל) הילד אינו.

ע"י שו"ת מהר"ם פדוואה סי' צ' שהוציא מפאן דילד נקרא גם יותר מי"ג שנה דהרי יוסף הי' בן י"ז ומשו"ה פסק הרמב"ם בפ"א מגניבה דקטן שגנב פטור לשלם אף כשהגדיל דלא כמו שהוציא הגהות אנשי פ' החובל סי' ט', וסופ"ב דב"ק מרש"י ב"ק צ"ח ב' דכפ' רפרם לר' אנשי לשלם, וכ' רש"י שפּרף שטר חבירו בינדותו הרי שסייב מה שהזיק בעת שהי' קטן.

ולפי הנ"ל י"ל שהי' אז יותר מי"ג שנים, פי פוננת רש"י רק להסיר מן ר"א הנבלה
בהיותו חשוב, ומצינו ג"כ רבי שני' לן בילדותה ומסתמא לא הי' קטן רק ההיפך
מזקנתה. וכ"כ הרמב"ם שם דמ"מ בפשעת מעשה לא הי' בר דעת ע"ש וכ"כ בפ"ד ה"כ
מחובל.

וחו"מ סי' תכ"ד סעיף ח'. ופסקי מהרא"י סי' ס"ב.

ובטו"ז או"ח סי' שמ"ג סק"ב. ובגידולי תרומה שער ל"ו ח"ב סי' ו', והובא ג"כ במשל"מ
פ"ד הי"ד ממלנה ד"ה ותיכי שהקטנים ע"ש, וע"ע בשו"ת הרדב"ז ב' אלפים שי"ד.

ותשו' מהרמ"ע מפאנו סי' פ"ט. ותוספות יו"ט פ"ז מ"ג דתרומות, וחי' רעק"א חו"מ סי'
רל"ה סעי' ט"ו, ושו"ת רע"א סי' קמ"ז.

ובס' חסידים סי' תרצ"ב, ובשו"ת שבות יעקב ח"א סי' קע"ז, ומשנת חכמים סי' ב'
בצפנת פענח אות כ"ד, ושו"ת בית יעקב סי' ג': ובחידושי להלכות עדות פתבתי בזה
דהנה מה שקטן פסול לעדות כ' רש"י בב"ק פ"ח א', מטעם עדות שא"א יכול להזימה
דקטן לאו בר עונשין הוא.

(ועי' בהגהות רע"א שם. ובתשובותיו סי' קע"ו) ובדף ע"ה ב' כ' דעדות שא"א יכול
להזימה מחשש שקר אי אינו בהזמה לא ירא ויעיד שקר ע"ש, ולפמ"ש רש"י הנ"ל
בדצ"ח ששברף שטר בילדותו, והוציאו מזה דקטן חייב לשלם בגדלותו מה שהזיק
בקטנותו, וא"כ קשה אמאי פסול לעדות קטן דהטעם משום עשאא"ל, והא פאן לא
ישקר קירא דיחייבלשלם פשיגדל.

והוא קו' מןשפלת. ואנ"ל דיש לחלק דרש"י כ' רק בדינא דגרמי דשברף שטר דהוי ממונא.
אבל בהזמה דהוי קנס פטור פשהגדיל אף לפמ"ש אא"ז הש"ף בסי' שפ"ו ושאר פוסקים
דארף דד"ג קנסא הדק"ל: ונלפע"ד ונקדים דברי הרמב"ם בפ"כ מהל' עדות דבמלקות
לא אמרי' פאשר זמם ולא פאשר עשה, ואף אם לקה והוזמו מחויבין, וכ' התנאים סי'
ל"ח די"ל סברא על מיתה דכאשר עשה פטורים.

דאם יעידו על א' שהרג ויוזמו והוא יודה שהרג אין דנים בהם דין הזמה דיכולין לומר
דהבע"ד מודה לדברינו, וכעין מ"ש בב"ק דע"ה ע"י בפניכם טבחתי ומכרתי דהוי
עשאא"ל. והטעם דע"ז חידוש ואין לה אלא חידוש היכי דאינו מודה וזה טעם דאם
נהרג אמרינו דילמא אי הי' חי ה' חודה לדבריהם, אבל פשחי אמרי' אם בדעתו להודות
יכול גם עתה להודות משו"ה במלקות דחי אמרי' אף פאשר עשה דל"ש דילמא הוי מודה
דיכול גם עתה להודות ע"ש ופח"ח, וא"כ נולד מזה דבר חדש דאם יעידו על א' שחייב
מיתה ויודה לדבריהם פטור ממיתה דהוי עשאא"ל דאם יוזמו אין נידונין דהבע"ד הודה
לדבריהם, ואין זה חידוש פל כף דהרי דעת רש"י במכות ד"ה ע"א דבכל חייבי מיתות
אם הודה אף דבאו עדים אח"כ פטור משום מודה בקנס, ואף שתמהו בתוס' שם דא"כ
פל חייבי מיתות ב"ד יודו וינפטרו, אכן דברי רש"י נכונים כמ"ש בב"ק דפ"ה ב' ע"ש
בפנ"י שם שמתרץ דבריו, ועי' ג"כ בשו"ת מהר"ם מינץ סי' י"ד בהגה: וגם היטב דיבר
בזה בתשובות הרי"מ בחי' זכחים דע"א בתד"ה לפי.

שכ' כָּלֵל כָּל הַיְכִי שְׁבִדְיָי מְמוֹנוֹת מוֹעִיל עֲדוּתוֹ. בד"נ מוֹעִיל לְהַכְנִיס אוֹתוֹ לְכִיפָה, כְּמוֹ עֲדוּת מְיוֹחֶדֶת וּבְלֹא הַתְרָאָה, וא"כ הוֹדָא דְמַהְגֵּי בְּמִמּוֹן מוֹעִיל בד"נ לְהַכְנִיסוֹ לְכִיפָה, וא"כ ל"ש דְיִוְדוֹ וְנִפְטָרוֹ.

דִּירָאִים דָּאִם יוֹדָה יַכְנִיסוֹ אוֹתוֹ לְכִיפָה וְיָמוּת שָׁם ע"ש, ועי' בְּזָה בס' אֶהְבֵּת דְּוֹד לְזַקְנֵי הַגָּאוֹן מְלֹאֶסְק ז"ל קוֹנְטְרַס א' שְׁמַעְתָּא ד' עש"ה, וְכֵן י"ל אֶף לְתוֹס' דָּאִם הוֹדוּ וְאָח"כ בָּאוּ עֲדִים דְּמַחְנִיבִין מִיְתָה, ח"מ אִם יוֹדוּ תכ"ד שֶׁל עֲדִים וְנִפְטָרוּ דְאִינוּ בְּהַזְמָה וְכַנ"ל ול"ש כָּל חֲזִיבֵי מִיתוֹת יוֹדוּ וְנִפְטָרוּ דְהָא בְּעֵי תוֹכ"ד וְאִם יֵאָרַע שְׁיִוְדָה בְּאַחַת וְנִפְטָר: וּבְהַתְנַמִּים הַנ"ל יֵשׁ לְפָשׁוּט.

אִם הַעֲיִדוּ עַל א' שְׁחִיב חֲתִיָּה וְאָח"כ מֵת הַנִּיֶּדֶן מְעַצְמוּ וְלֹא ע"י ב"ד אִי שְׁיִיף כֹּאש"ז וְלֹא כְּאֲשֶׁר עָשָׂה, ועשו"ת בֵּית שְׁמוּאֵל אַחֲרוֹן חו"מ סי' י"ז שְׁפִשׁוּט בְּעֵינָיו דְּחִיבִים הַעֲדוּת מִיְתָה אֶף שְׁמַת קוֹדֵם שְׁהוֹנְמוּ בְּמִיְתָה חֲטוּפָה ע"ש ולפמ"ש הַתְנַמִּים פְּטוּרִים הַעֲדִים דְּכָל הַטַּעַם דְּלֹא כְּאֲשֶׁר עָשָׂה דִּילְמָא הָיִי מוֹדוֹ לְהוּ, וא"כ אִין חִילוּק בֵּין נְהַרְג ע"י ב"ד אוּ מֵת מְעַצְמוּ סו"ס לֹא יוֹכֵל לְהוֹדוֹת וְכַמוֹכּוֹ: וְהִנֵּה בְּסִי' כ"ט ול"ח אֵימָא עֲדִים שְׁאָמְרוּ עֲדוּת שְׁקָר הַעֲדָנוּ אִין נְאָמְנִין דְּכִינּוֹן שְׁהַגִּיד א"ח וּמַגִּיד רַק מְחֻיָּבִין מִדְר"ג ע"ש, וְזַקְנֵי ז"ל בְּאַהֲבַת דְּוֹד דל"ז הִבִּיא בְּשֵׁם הַר' יְהוֹנָתָן וְרַשְׁב"ש סי' תס"ג שְׁכ' דְאִין הַמְלָנָה גוֹבָה מְלָנָה וְלָנָה חוֹזֵר לְעֲדִים.

רַק הַמְלָנָה גוֹבָה תִּיֶכְף מְעֲדִים וְאִינוּ יְכוֹל לְגַבּוֹת מְלָנָה פ"ש. וּמֵאֹד תְּמוּהָ דְהִנֵּה בֵּינוֹן שְׁהַגִּיד א"ח וּמַגִּיד וְהַגִּידָה רֵאשׁוּנָה קִיָּמָת, וְלָמָּה לֹא יוֹכֵל הַמְלָנָה לְגַבּוֹת מֵהַלָּנָה, וְמָה לוֹ לִילְף לְהַעֲדִים.

וְכַמ"ש הַסַּמ"ע סי' ל"ח סק"ב ע"ש ולפענ"ד דִּישׁ לְהַסְתַּפֵּק בְּאַנְמָרִים עֲדוּת שְׁקָר הַעֲדָנוּ וְאָח"כ הוֹנְמוּ עַל עֲדוּת הָרֵאשׁוֹן אִי מוֹעִיל הַזְמָה, וְנִרְאָה דל"מ וְאִמְיָא טַעְמָא דְמִסְתַּבֵּר דְּלֹא הָיִי בְּזוּמְמִין דְּאִי יוֹנְמוּ אוֹתוֹן הַמְזַנְמִין יְהִי פְטוּרִין, דְּאֶף דְּשָׁקְרוּ וְגַרְמִי לְעֲדִים לְשַׁלֵּם.

אֶף ז"א דְהָא הַעֲדִים מוֹדוּ בְּעַצְמוֹ שְׁשָׁקְרוּ וּבַכַּה"ג אִין דְּנִים בְּהֵם דִּין הַזְמָה וְכַמ"ש הַתְנַמִּים הַנ"ל, וְג"כ ל"ש דְהֵם גְּרָמוּ בְּעֲדוּתָם הַשְׁקָר שְׁעֲדִים רֵאשׁוּנִים שְׁלַחוּ, דְהָא אֶף בְּלֹא הַזְמָה הִי חֲזִיבִים דְהָא כְּפָר אָמְרוּ עֲדוּת שְׁקָר הַעֲדָנוּ, וא"כ ל"ש הַזְמָה בְּזוּמְמִין וּמִמִּילָא גַם הַעֲדוּת הָרֵאשׁוּנִים מֵה שְׁלָנָה מְפִלוּנִי בְּטִיל, דל"ש בְּהַזְמָה דְאִינוּ בְּזוּמְמִין זוּמְמִין.

וּמִשׁוּ"ה כ' הָרֵאשׁוּנִים הַנ"ל דא"י הַמְלָנָה לְגַבּוֹת מְלָנָה דְהָא בְּשַׁעָה שְׁאָמְרוּ ע"ש הַעֲדָנוּ בְּטִיל כָּל הַעֲדוּת. דל"ש בֵּינוֹן שְׁהַגִּיד א"ח וּמַגִּיד, ז"א דְאִינוּ בְּהַזְמָה עֲדוּת הָרֵאשׁוֹן דְאִינָם בְּזוּמְמִין זוּמְמִין.

וּמִשׁוּם זֹו אִין יְכוֹל הַמְלָנָה לִילְף לְהַלָּנָה, וְשׁוּב רְאִיתִי בְּש"ף סי' ל"ח סק"ב שְׁתִּי שִׁי ר"ח דְהוּ"א דל"מ הַזְמָה ע"ש. וּבְתַנְמִים סי' כ"ט סק"ה תְּמָה דא"כ לְעוֹלָם הַעֲדִים יֵאָמְרוּ ע"ש הַעֲדָנוּ, דל"מ חֲזָרָה וְהַזְמָה ל"מ עש"ה.

וְעִי' בְּחִזְקוֹשֵׁי הַרִי"מ סק"ג הַעִיר דְלִיכָא בְּזוּמְמִין זוּמְמִין דִּיכּוֹלִין לוֹמַר דְּבִלֵּא"ה לֹא הַזִּיקוּ דע"ש הַעֲדָנוּ חֲזִיבִין מִדְר"ג ע"ש ויל"ע בְּזָה) רַק לְהַעֲדִים יְכוֹל לוֹמַר אֲנִי אִינִי מְאָמִין מֵה שְׁאָתָם אוֹמְרִים ע"ש הַעֲדָנוּ.

רק לעדות הראשון דכיון שהגיד כו'. ואף לפי דבריכם בעצמם, אתם שקרים בממנ"פ או עדות הראשון שקר.

או מה דע"ש העדנו שקר, ושפיר חייבין מדד"גמדד"ג. ולפי"ז מןושב רש"י הנ"ל דקטן פסול לעדות משום עשאא"ל דאינו גרא מהזמה ול"ש דיחייב פשיגדיל, ז"א דמתי יוזם.

בעת קטנותו ל"מ דאין מו"חין אלא בפניהם וקטן פשלא בפני דמי וכמ"ש בב"ק דקי"ב ע"ש, ורק יוזם פשיגדיל א"כ יכול לומר בעת קטנותו עדות שקר העדתי ונפטר לשלם דאין עונשין לקטן פנ"ל, ואף פשיזום לכשיגדיל הא ל"מ הזמה כמ"ש דהיכי דאמר ע"ש העדתי ל"ח הזמה דאינו בזוממי זוממין דהוא מודה להמזמין, ושפיר קטן פסול לעדות דאינו גרא מהזמה דלא ישלם לעולם מחמת הזמה דיכול לומר בקטנותו ע"ש העדתי ול"מ הזמה אחר זה, ובח"י הארכתי, ואף שהוא רק לחדודי כתבתי אותם מחמת שחביבים עלי דברים שכתבתי בימי חורפי: לא) וישחטו שחטו שער עזים.

רש"י דמו דומה לדם אדם, עי' שו"ת חות גאיר סי' ל' שמעתי מקשים מגיטין נ"ז בנבונראדן דשחט על דם זכריה פרים ואילים וכבשים ולא אידמי, ותי' לחלק דשאני אם שניהם מונחים לפנינו אז אין דומין אבל אם א' לפנינו אז יש לטעות והביא ראיות ע"ש.

ובס' זכרון יעקב הק' עליו פיון דבאמת אינם דומין אלא אם א' לפנינו אז יש לטעות א"כ השבטים איך לא חששו שמא אביהם לא יטעה, או דיהי' לפניו דם אדם אחר ויהי' נזכר בזה רמאות בני, לכן י"ל דנדאי שניהם דומין אפ"י המה לפנינו ומה שלא הי' דומים לדם זכריה משום דזה הדם הי' מונח שנים רבות קודם ביאת נבונראדן, ובנדאי אם הביא דם עזים שהי' נשחט מימים רבים כמו זה הי' דומה.

ואלו לא נשתנה מפני הזמן רב שביניהם. ואנ"ל א"כ למה הביא דם פרים ואילים לראות אם דומים, אימא ג"כ יש חילוק דאלו נשחטו עכשיו ודם זה מונח מכבר, י"ל פיון שהי' דם תוסס כמבואר שם, ובמד' איכה ואין דרף דם לתוסס אם מונח מימים רבים, אם לא ששחטו זמן מועט קודם לכן, לכן הביא בהמות לראות אם שוין.

משא"כ ביעקב בנדאי יטעה ויספור שזה דם בנו שנהרג באותו זמן ששחטו גדי עזים, או אפשר דעיקר תמיהת נבונראדן הי' בתסיסת הדם והשיבו לו שזה דם קרפן ולהכי בדק בבהמות אלו אם גם דם זה תוסס ולא אידמי לי' ר"ל שלא הי' תוסס כמו זה אף דבמראה שוין מ"מ בתסיסה לא דמי, שוב מצאתי בחי' מהר"ם שיף גיטין נ"ז ונ"ל בחזקוני דם עזים דומה לדם אדם מקשה מהכא, ול"ק חדא פשיגדיל יחד זה לעומת זה אז נזכר ההבדל כמו פאן.

גם פאן מרתח פדי לנקום נקם. ובמראה דוקא שוין עכ"ל: לג) חיה רעה אכלתהו טרף טורף יוסף ערש"י שתפו להקב"ה עמהם.

וימאן להתנחם, יש לומר הפשט דהפיר בדבריהם שהם שונאי יוסף מדלא הזכירו שמו יוסף רק בנך כמ"ש בשאול (שמואל א' כ' כ"ז) מדוע לא בא בן ישי אל הלחם, ומשו"ה לא האמין להם. וז"פ טרף טורף יוסף שאתם טרפתם ממני את שמו יוסף הסימן שאתם גורמים בדבר, עוי"ל הפל טרף טורף.

אף דחיה ההוא סופה לטרוף כמ"ש בפ' נח מיד כל חיה אדרשנו (ט' ה') עיי"ש ברמב"ן
עכ"פ בזה לא יתרפא צערו מיוסף: ובשו"ת מהרי"ק שורש ל"ו הביא האגדה שעשו בני
יעקב חרם שלא יגלה א' מהם לאבי ולא הי' עשרה פי ראובן ל"ה שם.

שתפו להקב"ה וכשפא ראובן שתפיהו גם עמהם וכ' ונ"ל מה הי' פחם יפה לשתף
להקב"ה, ודאי שתמין גדולה הוא, אמנם נלע"ד דמה שתפיהו להקב"ה הי' על ספק שאולי
יספים הקב"ה עמהם כאשר הוברר למפרע שהסכים שלא יגלה ליעקב, ואל תשיבני
מרש"י נצצה בו רוח"ק סוף תתגרה בו פוטיפר ולמה לא יגלה לו הקב"ה לפי שהחרימו,
משמע שאלמלא השיתוף הי' הקב"ה מגלה לו וכן משמע מל' האגדה שהביא רמב"ן
בדיני חרמי צבור שלו, ואף הקב"ה אף שכ' מגיד דבריו ליעקב דבר זה לא הגיד מפני
החרם ע"כ.

נלע"ד דנדאי מתחילת הסכים עמהם וכמ"ש רש"י בחומש פנגד כ"ב שנים שלא פיבד
אביו ואמו נגזר עליו במדת הדין שיצטער כ"ב שנה, ומ"מ ראוי הי' יעקב להפך הגזירה
בתפילתו כדאי בסופה די"ד למה נמשלה תפלתן של צדיקים כע"ת כו' דמהפכין ממה"ד
למדה"ר, וכ"ש כאשר נודע ליצחק שאליו כ' ויעתר כו' והוא הי' יודע ובוכה על צערו
של יעקב כמ"ש שם רש"י ולמה לא התפלל כו' א"ו שתפיהו להקב"ה והסכים בחרם,
וכיון שנגזר בחרם הי' נגזר הדין שיש עמו שבועה שאין נקרע, כמ"ש בר"ה די"ח דגז"ד
שיש עמו שבועה אינו נקרע אפי' בצבור, וכן פרש"י בפ' חקת (כ' י"ב) ונ"ל ולכן לא
תבואו בשבועה נשבע בקפיצה כדי שלא ירבה בתפלה על פו, הרי לה שאלמלא השבועה
הי' מרבה בתפלה ונקרעה הגזירה אלא השבועה עכבה וג"כ נאמרהכי בענין זה דיעקב
דהי' פיבד יצחק ויעקב לבטל הגזירה דכ"ב שנה אם לא דהסכים ה' בשבועה, ותדע שכן
הוא דהרי באותו אגדה מסיים ונ"ל ואב"ע החרם הוא בשבועה.

ושבועה הוא החרם, ותימה דמה ענין דר"ע לכאן, א"ו נראה שפא לומר למה לא הרבו
יצחק ויעקב בתפלה, ומתרחץ מפני שהחרם הוא השבועה וגז"ד שיש עמו שבועה א"א
לבטלו. ואם נפשך לומר דמ"מ מנ"ל לרש"י שלולי החרם הי' מבטלים הגזרה, נאמר
שפך הי' הגזירה מלפניו שלא לבטלה כלל אפי' בלא השבועה פנגד כ"ב שנה שלא פיבד
או"א, נלע"ד שא"כ שעדיין הי' הגזירה מלפניו קיימת מכל וכל לפני הקב"ה עד פי לא
הי' רוצה לבטלה גם בלא שבועה א"כ לא הי' רוח"ק נוצצת בו לשום בפיו דברים של
גילוי, כגון הך דחי' רעה אכלתהו סוף שתתגרה בו אשת פוטיפר, וכן משמע מל' רש"י
שכ' ולמה לא יגלה לפי שהחרימו כו' נראה דמתוך מה שהי' נצצה בו רוח"ק הנצרך
לומר שמפני החרם הי' וכדפירש, והשתא א"ש מה שפי' רש"י בסמוך לו ימים רבים
כ"ב שנה על פ"ב שנה שלא קיים כבוד או"א ומה קשה לו כאן לפרש פו, אלא נדאי פא
לתרץ למה הסכים הקב"ה לחרם שלהם, ובמה הי' פחם גדול הצעיר יוסף קולין בר'
שלום: לד) ימים רבים.

ערש"י ובס' עפר יעקב כ' למה נענש כ"ב שנה. והא אמו נתנה לו רשות להתעכב ימים
אחדים ז' שנים כמ"ש בב"ר.

ולא הי' לו ליענש רק ט"ו שנה. י"ל פיון שנתעכב שם יותר ממה שהרשוהו נענש גם
על מה שהורשה.

א"נ אי במד' שקנודם לכחו לארם נטמן י"ד שנה בבית שם ועבר, ובאותן י"ד שנים נכנסו הז' שהורשה וא"ת א"כ הו"ל ליענש כ"ט שנה, כפר תי' המפן' שלא נחשב לו לעון מה שישב ללמוד תורה דת"ת כנגד פולם.

ובספר חסידים סי' תקע"ג כ' מ"ש אב שמחל על כבודו כבודו מחול רק מדיני אדם אבל מדיני שמים חייב. ובפני' אזולאי כ' דבזה ניחא משו"ל דנענש יעקב כ"ב שנה על בטול כבוד או"א, ויש להעיר על יצחק דהוא בעצמו צוה וישלח יעקב.

וילך חרנה למה לא מחל לו כבודו שלא יענש יעקב, ולהנ"ל ניחא דגם שמחל ונהני מדיני אדם. אבל אפתי פשו דיני שמים.

וה' מדקדק עם חסידיו כחוט השערה. וע"ש בפני' אזולאי בסי' י"א עמ"ש בס' חסידים דיוסף מחל להשבטים וק' מ"ש בזהר חדש דגלות מצרים עבור חטא מכירת יוסף, וגם גזירת המן עבור זה, וגם עשרה הרוגי מלכות באו י' שבטים בגלגול, וק' הא יוסף מחל להם, וי"ל דחטאו בב'.

עם יוסף ונטאו ג"כ עם ה' דהי' חילול השם לעיני מצרים ופרעה. אף שיש לצדד שלא ידעו הדבר על בוריה וסברו שגנוב הוא משם.

אף מ"מ לא יבצר שא' ידע או הבין, וא"כ מה שמחל יוסף אהני על מה שחטאו לו ולא מה שחטאו לשמים, וע"ע שם בסי' קנ"ב, ובספרו שיורי ברכה יו"ד סי' ר"מ, ועי' ג"כ בשו"ת הרדב"ז ח"א סי' תקנ"ד דהא דכבודו מחול היינו שנטטר הבן מעונש אם לא כבודו אבל מ"מ אפתי מצוה איכא.

ועי' פתחי תשובה יו"ד סר"מ סקט"ז: שם ערש"י החשבון כ"ב שנה, עי' באבות פ"ה מכ"א בן י"ג למצנת פי' רע"ב מדכ' איש או אשה פי' יעשו מכל חטאת (נשא ה' ו') ובשכם כ' שמעון ולוי איש חרבו (וישלח ל"ד כ"ה) ולוי הי' אז בן יג"ש, ועי' תיו"ט בשם רש"י נזיר כ"ט ב' וכו' עליו ולא דייק רש"י בחומש וישב ויתאבל שפי' ו' חדשים בבית אל שהוא אחר מעשה שכם.

וע"ש בתוספת רעק"א מה שתמה בזה, ובתוס' חדשים ובמחזור ויטרי במשניות דפוס ווילנא, ובאמת דברי רש"י ורע"ב אי' בב"ר פ' רשעה פ' איש חרבו אר"ע בני יג"ש הי', וע"ש ביפ"ת ובנחמד למראה במדרשים דווילנא ותעמוד על בירורן של דברים.

והנה המפן' הק' דהא לוי לא הי' אז רק י"ב וחצי וכו' דהו"ל מןפלא סמוך לאיש, וקשה דמןפלא רק לענין נדרים ותרומות ולא לשאר מילי, דהוי קטן וכמ"ש בגדה מ"ו ב'. והאריך בזה אחי הרה"ג ר' שלמה נאב נ"י בקנטרסו "ערוגת בושמי גרד" בס' חדושי מהרא"ך ח"ב מאא"ז הגה"ק מהר"א הפה"ק ז"ל אבד"ק סאכאטשוב, ע"ש בערוגה ד': (לב) ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו.

רש"י א"א נמנע מלקרא לחתנו בנו ולכלתו בתי, עי' הגהות יד שאול יו"ד סי' רמ"ה ברמ"א אפי' בנו וכן בנו עשו"ת רמ"א דפוס אמשטרדם בסופו מהגאון ר' שאול ז"ל תשובה בענין זה והעלה דחתנו כבנו, ויש ראי' לזה משבת כ"ג ב' לפירוש השני ברש"י שהי' חמיו וקרי לי' נפיק מיני' דחתנו כבנו ע"ש.

ועב"ר פפ"ד ויקומו כו' א"א נמנע מלקרא חתנו בנו, ותמצא בזה בתשו' אחרונים הרבה, וכן ראיתי בגליון שו"ת הרמ"א מא"ז הגה"ק ר' יהודה יעקב מיניזליש ז"ל האבד"ק פיעטרקוב שהביא ראי' זו: שם וימאן להתנחם.

רש"י א"א מקבל תנחומין על החי, והק' המפן' פיון דלא קיבל תנחומין ממילא ידע שחי, ועי' ש"ה פאן בזה, ובס' מקלל יופי עמוד גמ"ח דף ח' כ' דיש ב' סוגים לפעמים יבכו אב ואם על תינוק שמת שיאמרו אם הי' חי הי' צדיק ות"ח ויש להם געגועין על שמת, ולפעמים יבכו על עצמם שיש להם הוכחה שהמה חוטאים שמת התינוק בעונם, ונ"מ אם בוכה על התינוק ברית פרוטה שאחר י"ב חודש לשפוח, משא"כ אי בוכה על עצמו שחטא איהו יכול לשפוח עצמו כ"ז שהוא חי, וכאן הי' יעקב בטוח שאם לא יעדר א' מבניו בחייו יהי' בן עוה"ב, ועכשיו שסבר שמת הי' געגועין על עצמו לכן וימאן להתנחם שאין מקבלין תנחומין על חי"ר"ל על עצמו שהוא חי, ויבואר מה שהק' בגמ' בשבת ק"ה ע"ב מפ"מ מתו בניו ובנותיו פשהם קטנים כדי שיבכה על אדם פשר, ומק' ערבונא שקול מיני' אלא מפני שלא בכה ושערי התירוצים לא ננעלו, וה"פ מ"מ (לא) מתו כו' "כדי שיבכו על אדם כשר" ר"ל שאביו החזיק לעצמו עד כאן לאדם פשר, אף אם רואה שמת תולדתו בחייו ואז יבכה על שהי' מחזיק עצמו עד הנה לאדם פשר, ועפ"ז י"ל גמ' שבת צ"ז א' החושד בכשרים לוקה בגופו, לכאו"ק הא אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה, ה"פ שאין לה פשר בעולם כמו הגי' מספני ינוקי, ואם מת תינוק ואבותיו מרגישים שבשבילם מת ודאי מתחרטים על עונותיהם ויכופר, אבל כשתולים במקרה והמה חושדים בכשרים הגי' ינוקי שנקראו פשרים ואמר שמקרה אחד לכל שמת מחולי, ואז אינם מחזיקים עצמם לחוטאים ולא יעשו תשובה, ואז מגיע עונש על עצמן ולוקין בגופן, עפ"ז י"ל בפ' האזינו וירא ה' וינאץ אע"פ שאין פוגע בנפשות תחלה, אפ"ה ינאץ ה' רחמים מפעס בניו ובנותיו ר"ל שמתו כשהי' קטנים ואפ"ה לא הרגישו ולא עשו תשובה, ויאמר ה' אסתירה פני מהם ר"ל שילקה גופם בעצמם משום פי דור תהפוכות המה אביהם ואמם בנים לא אמון בם, ואומרים שמתו במקרה ואינם עושים תשובה, משא"כ אם נתנו אמונה בם ומרגישים שחטאו ועשו תשובה אזי יכופר להם, עפ"ז יבואר נצבופ הילודים למות, אתמהה הלא לא חטאו, ומתרחץ והמתים להתיות ר"ל אביו ואמו שבתויהם נקראו מתים מחמת חטאם ועתה יעשו תשובה ונקראו חיים, והק' התנא א"כ מהראוי שלא ימות התינוק אצל צדיק, וז"א והחיים לידון ר"ל אותם שנקראו חיים אמאי נענשו ומתרחץ אע"פ שאינם חוטאין נענשו כדי שישגיחו על אחרים וז"א לידע ולהודיע עש"ה: ובס' בינה לעתים דרוש נ"א מ"ש פי ארד אל בני אבלי שאולקה דהול"ל פי ארד אבלי אל בני, אם מלת אבלי אמר על עצמו, אבל הפוננה ג"כ שכל עיקר צערו על אבדת בנו, אף שאיננו חושש לחלוטין שמת ולפיכך אינו מתנחם וטעם זה פי אתם חושבים שמת ולא יתאבל עלי במותי.

ואני לא כן אדמה ויודע אני שבמותי ארד אל שאול על ידי בני בהיותי אבל פי יתאבל עלי. יתעסק בקבורתי ובסבתו אפנס לקבורה כחפצו.

וכינן שְׁעֵדֵינוּ הוּא חַי בְּכָה עָלֵינוּ אָבִינוּ לְהִתְחַנֵּן לְפָנָיו בּוֹרְאוֹ שְׂיִחְזִירָהוּ לְעֵינָיו. וז"ש דָּוִד
נִשְׁפָּחְתִּי כְּמַת מֶלֶךְ הָיִיתִי כְּכֹלִי אֲנֹכֵד הֵם שָׁכְחוּ אוֹתִי כָּאֵלוּ אֲנִי מֵת וְחוֹשְׁבִים כִּי אֵין לִי
עוֹד תְּקוּנָה לְשׁוֹב.

אָבֵל הָיִיתִי כְּכֹלִי אֲנֹכֵד וְאֲנֹכֵד כְּלִי מִסְתַּמָּא יֵשׁ לוֹ סִימָן וְאֵין הַבְּעָלִים מְתִינֵי אֲשִׁים ע"ש:
בְּשֵׁם הַג"ר חַיִּים מִוִּנְלָאֲזִין רְאִיתִי עַל הָא דב"ב ד"ס ע"ב כָּל הַמִּתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם זוֹכֶה
וְרוֹאֶה בְּשִׁמְחָתָהּ עַפְמ"ש בְּכִסְוֵי נ"ד ב', גְּזִירָה עַל הַמֵּת שְׂיִשְׁתַּפַּח.

וּבְרַש"י וַיֵּשֶׁב, וְאֵם מִתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם וְנִחְשָׁב אֲצֵלוֹ יְרוּשָׁלַיִם בְּתוֹר חַי וְקַיִים שֶׁאֵל"כ
הָיְתָה כְּבָר נִשְׁתַּפַּחָה מִלְּבוֹ. וְא"כ מְקוּנָה עַל בְּנֵינָהּ.

וְעִי"ז זוֹכֶה שְׂיִרְאֶה בְּבְנֵינָהּ וּפַח"ח. וְזוה"פ בְּתַהֲלִים (ח"ב ה') אֵלֶּה אֲזַכָּרָה וְאֲשַׁפְּכֶה עָלַי
נִפְשִׁי כִּי אֲעֻבְרָךְ בְּסוֹף אֲדָדָם עַד בַּיִת אֱלֹקִים.

וְק' ל' אֲעֻבְרָךְ בל' עֲתִיד. אִךְ כִּי מְזַה שְׂמִתְעוֹרָר בְּלְבוֹ רִגְשׁוֹת אֲבָל בְּהִזְכִּירוֹ יְרוּשָׁלַיִם הוּא
סִימָן שְׂאֵינָהּ מֵתָה מִלְּבוֹ.

וְז"ש אֵלֶּה כו' אֲנִי רוֹאֶה שְׂכַבְעַת שְׂאֲזַכָּרָה אֵלֶּה הַנִּפְלְאוֹת בְּהִיּוֹת הַמְקַדָּשׁ עַל מְכוֹנּוֹ וְכִשְׂאֵנִי
מְעֵרִיךְ מִצְבָּנוּ עֲתָה מוֹל מִצְבָּנוּ אִזְ אֲשַׁפְּכֶה נִפְשִׁי מִמְרִירוֹת הַלֵּב מְזַה סִימָן כִּי עוֹד אֲעֻבְרָךְ
בְּסוֹף אֲדָדָם עַד בַּיִת אֱלֹקִים בְּקוֹל רִנָּה וְתוֹדָה: וְשִׁמְעָתִי עוֹד מֵאֲדָמוֹ"ר זצ"ל הַשְּׁפַת אֲמַת
דְּאִיתָא דָּאָם אֲחִיד עֲשֵׂה שְׁלִיחַ וּמַת הַשְּׁלִיחַ בְּדַרְךָ חַיִּיב הַמְשַׁלַּח בְּעוֹנָשׁ שְׁמַיִם.

וְעִי"מג"א ס' תר"ג ח"ש בְּזַה. וְגַם אִיתָא בַּגְמ' כָּל שְׂחֻבֵירוֹ נֶעְנָשׁ עַל יְדוֹ אֵין מְכַנְיָסִין
אוֹתוֹ בְּמַחֲצֵתוֹ שֶׁל הַקַּב"ה.

וְכִשְׂשַׁלַּח יַעֲקֹב לְיוֹסֵף. וְאֵם מֵת בְּדַרְךָ יַעֲקֹב עַל יְדוֹ.

וְאֵין מְכַנְיָסִין לְיוֹסֵף בְּמַחֲצֵת הַשִּׁי"ת. וְהִנֵּה הַטַּעַם דְּרַק עַל הַמֵּת מִתְקַבֵּל תַּנְחוּמִין כִּינּוּן
שְׂמַת וְהוּא בְּמַחֲצֵתוֹ שֶׁל הַקַּב"ה.

אָבֵל אֵם רַק אוֹמְרִים שְׂמַת וּבְקָאָת חַי וְהוּא עֵדֵינוּ בַּעוּה"ז אֵינוֹ מִשְׁתַּפַּח מֶלֶךְ. וְא"ש דְּחֻשָּׁב
יַעֲקֹב דְּיוֹסֵף מֵת וְהָא דְּאֵינוֹ שׁוֹכַח אוֹתוֹ מִשׁוּם דְּיַעֲקֹב נֶעְנָשׁ עַבּוּרוֹ וְאֵין מְכַנְיָסִין לְיוֹסֵף
בְּמַחֲצֵתוֹ שֶׁל הַקַּב"ה.

וּבְדַבְרֵי שְׂאוּל מ"ת כ' עַפְמ"ש בב"י חו"מ סוס"י קפ"ח בְּשֵׁם הַגְּהוֹת מְרַדְכֵי בַּפ' הָאֲנֻמְנִין
דְּהָאָב שְׂשַׁלַּח בְּנוֹ בְּדַרְךָ וְנִתְפַּס דְּחַיִּיב לְפָדוּתוֹ דְּגוּפוֹ שְׂאוּל לְאָבִיו. וְהַב"י נִסְתַּפַּק אֵם
מִטַּעַם שְׂהוּא בְּנוֹ מְחַוֵּב אוֹ שְׂהוּא שְׂלִיחוֹ ע"ש עכ"פ בְּבְנוֹ וְדָאֵי חַיִּיב בְּכָל אֲנֻסִין וּמכ"ש
כְּשֶׁנֶּהְרַג.

וְז"ש יַעֲקֹב כִּי אָרַד אֵל בְּנֵי אָבֵל שְׂאֵנָהּ דְּהֵינּוּ בְּשָׁבִיל בְּנֵי שְׂגוּפוֹ שְׂאוּל אֵלֵי עַש"ה. וְכֵן
רְאִיתִי בַּס' בְּרִית אֲבָרָם דְּאִף דִּישׁ פְּלוּגְתָּא אֵי חַיִּיב הַמְשַׁלַּח תְּשׁוּבָה כְּשֶׁנֶּהְרַג הַשְּׁלִיחַ
בְּדַרְךָ רַק מִטַּעַם דְּלֹא הו"ל לְמִיזֵל אָבֵל בְּכֵן דְּמְחַוֵּב בְּכִיבוּד כ"ע מוֹדֵי דְּחַיִּיב אָב בְּתַשׁוּבָה.

וְז"ש כִּי אָרַד אֵל בְּנֵי דְּיִיקָא: וּבַס' עֲשָׂרָה לְמֵאָה דְּרוּשׁ יו"ד כ' עַל רַש"י אֵל בְּנֵי כְּמוֹ עַל
בְּנֵי. דְּבִשְׂמוּאֵל ב' (כ"א א') כ' וַיְהִי רָעַב בְּיַמֵּי דָּוִד וַיִּבְקַשׁ דָּוִד אֶת ה' וַיֹּאמֶר ה' אֵל שְׂאוּל
וְאֵל בַּיִת הַדְּמִים.

ואתו"ל ביבמות ע"ח ב' על שאול שלא נספד כהלכה. וצ"ב מנין להם זה.

וי"ל דיש ב' טעמים על מיתת הצדיק א'. שמכפר על עון הדור.

וב' שלא יראה בהרעה שיבא על הדור. כמ"ש כי תצא אש ומצאה קוצים ואינה מתחלת אלא מצדיקים שכ' ונאכל גדיש.

ופרש"י דטובה לגבין' שלא יראו ברעה. והנ"מ דלטעם כפירה א"צ לצדיק יותר גדול.

וגם די בצדיק אחד כמ"ש אני נוטל צדיק א' ומכפר. משא"כ לטעם ב' אין פל צדיק זוכה לזה רק היומר חשוב דאל"כ פל הצדיקים יאבדו חלילה שלא יראו ברעה ועוד נ"מ דלטעם א' אין להתאונן על הדור רק על הצדיק שנתפס בעון הדור ולטעם ב' אין לבכות על הצדיק אדרבה טובה לו כמ"ש רש"י רק על הדור.

וההפך בין "אל לעל" הוא למשל אם נאמר ויקונו ראובן על שמעון הפשט שמקונו על שמעון בעצמותו. ואם נאמר ויקונו ראובן אל שמעון הפשט שמקונו על הרעה שיבא בשביל שמעון.

ודוד לא הי' חושב לשאול לצדיק המוכר שמיתתו תהי' שלא יראה ברעה. ורק לכפר והראיה שנה' ויקונו המלך על שאול ולא כ' אל שאול.

ולא חשב שהרעב מחמת מיתת שאול וחשב להיפך שמיתתו לכפר. לכן כ' ויאמר ה' אל שאול ר"ל שה' אמר לדוד טעית במה שאמרת על שאול כי הול"ל אל שאול דמיתתו שלא יראה ברעה.

וז"ש חזו"ל שלא נספד כהלכה, וא"ש בפ' שמיני (י' ג') ויאמר משה אל אהרן הוא אשר דבר ה' בקרובי אקדש פרש"י הייתי סבר שיתקדש או בי או בך עכשיו אני רואה שהם גדולים. ר"ל שסכרתי שמיתת צדיק מטעם כפירה אז הי' די באחד או בי או בך, אבל עכשיו דמתו ב' ע"כ שלא יראו ברעה.

וכיון דאנו נשארונו ע"כ הם גדולים ממני וממך: שם אבל שאולה רש"י סימן זה מסר בידו כו' י"ל אחר שראה שנענש יוסף וחשב בשביל שדיבר לה"ר וא"כ גם יעקב נענש עי"ז כמ"ש בערכין ט"ו.

דכך נפרעין ממקבלי לה"ר וג"כ ירד שאולה בשביל חטא לשה"ר. ועי' מהרש"א יבמות צ"ו ב' בש"ס ונילנא במהדורא בתרא.

עפמ"ש רש"י כ"מ שלמד משם נעבר מסר לו א"כ נצטער כמו שנצטער דוד. וביקש שיאמר שמועה מפיו ואמר עכשיו שנטרף יוסף לא יהי' מי שיאמר דבר תורה משמי נארד אל בני לשאול.

כאבל שאסור לו לדבר מדכ' ועל שפתם יעטה. כן לא יהי' שפתיו דוכבות.

וא"ש דגבין בנימין לא אמר אבל שאולה אלא בגיון שאולה. וז"ש יעקב אמותה הפעם אחרי ראותי וגו' ע"פ אם שפתותיו נעות בקבר כאלו חי ואמר עכשיו שעודך חי יהי' מי שיאמר שמועה מפי נאמותה הפעם הזאת.

אָבֵל אַח"כּ בְּקָבֶר אַהִי פָּחִי. וּז"ש בְּמַגִּילָה ט"ז ב' שְׁשַׁלַּח לוֹ יַיִן יֶשֶׁן ע"פ יֵרוֹ הוֹבָא בַּע"י מַס' שְׁקָלִים עַל גַּמ' זוּ מָה הִנָּאָה יֵשׁ לוֹ בְּהַדִּין דְּשַׁתִּי קוֹנְדִיטִין.

ר"א פָּדִין דְּשַׁתִּי חֲמָרָא עֲתִיקָא אַע"ג דְּשַׁתִּיָּא לִי טַעֲמָא בְּפִנְמָא. מִמִּילָא אָמַר שְׁהוּדִיעַ לוֹ שְׁפִירֵשׁ מִמְּנֹו בַּפ' עֲגָלָה עֲרוּפָה לַהוּדִיעַ כִּי עֲדִינָן לְיַמּוּדוֹ בְּיָדוֹ וְלֹא שְׂכַח כְּלוּם מִמִּילָא יְהִי שְׁפִתּוֹתָיו דּוֹבְבוֹת בְּקָבֶר כְּאֵלוֹ חִי וְרַמְזוֹ שְׁיִהְיִי לוֹ אַז הִנָּאָה כְּמוֹ שְׁשׁוֹתִים יַיִן יֶשֶׁן עַכ"ל: וְעִי' בַּס' בְּנִין דְּוֹד עַל אֵיכָה (א' ז') מְזַקְנֵי הַגַּאבְד"ק לְאַסְק"ו ל' שַׁכ' דְּבִיעֶקֶב מְצִינוּ וְיִתְאַבֵּל עַל בְּנוֹ.

וְכ' רַש"י דְּהִי סִימָן אִם לֹא יָמוּת א' מְבַנְיֹו בְּחַיָּו יִירֵשׁ עוֹה"ב וְהִי אַבְלוּתוֹ שְׁיִרָא לְנַפְשׁוֹ. אָבֵל בְּיַצְחָק כ' וַיִּבְךְּ אוֹתוֹ אָבִיו כַּמ"ש רַש"י שְׁהִי מְצַטְעֵר בְּצַעֲרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לְכֹן לֹא הִי בְּגֵדֵר אַבְלוּת רַק בְּגֵדֵר בְּכִיָּו.

וּז"ש רז"ל כָּל הַמִּתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם וְאִין בְּכִיָּתוֹ חֲנָם רַק לְתוֹעֶלֶת דַּע"ז מְעוֹרֵר לְבוֹ לְתַשׁוּבָה לְכֹן רוּאָה בְּשִׁמְחָתָהּ עַש"ה. וְע"ש בְּקוֹנָ' מִילֵי דְהַסְפִּידָא מְבַנְיֹו דְּוִדִי הַגַּאבְד"ק וּוִיעֵרוּשׁוּב וְלִיטוּמִירְסַק ו"ל אוֹתִיו"ד.

עַל מַחְזו"ל בְּמַגִּילָה ט"ו א', צַדִּיק אָבֵד לְדוֹרוֹ מְשַׁל לְמַרְגְּלִית כו'. כְּמוֹ אַבְדָּה אִם מְחַפֵּשׁ יוֹכֵל לְמַצוֹא כֹן הַצַּדִּיק אִם אָנּוּ נָשׁוּב לְהַשִּׁי"ת יִחְזִיר אַבְיָדָה בְּזַרְיַחַת שְׁמַשׁ אַחֵר.

וְאַחְזו"ל בְּרַכּוֹת י"ח א' צַדִּיקִים בְּמִיתָתָם קְרוּיִם חַיִּים. וּי"ל הַפ' וַיֵּשֶׁב וַיִּמָּאֵן לְהַתְנַחֵם שְׁהַגְזִירָה עַל מַת שְׁיִשְׁתַּפַּח וְלֹא עַל חִי, וְקִשָּׁה דַּא"כ הִי לוֹ לִידַע שְׁיִוְסַף חִי.

גַּם מ"ש רַש"י סִימָן אִם יָמוּת כו' תְּמוּיָה מַה פָּחַד הִי לְיַעֲקֹב מַגִּיהָנָם. הֵא בַּעַת שְׁנִסְתַּלַּק הַב"ח לֹא רָצָה לִילָף לַג"ע רַק לְגִיהָנָם לְסַפּוֹל עִם הַרְשָׁעִים אוֹ לְהוֹצִיאָם וְצִינָנוּ לוֹ גִּיהָנָם ל' יוֹם.

וְכֹן הַבַּעֲשָׂ"ט אָמַר אִם רָצוֹן ה' לְדוֹנוֹ בְּגִיהָנָם יַעֲבֹד הַשִּׁי"ת בְּזָנָה. גַּם קִשָּׁה אִם לֹא הַרְגִישׁ בְּעַצְמוֹ חֲטָא לְמָה פָּחַד וּי"ל דְּאִיתָא בְּיוֹמָא ל"ח בְּזַכּוֹת צַדִּיק אַחַד עוֹלָם נִבְרָא ע"ש הַרִי דַּאִם יֵשׁ בְּדוֹר צַדִּיק גְּדוֹל הָעוֹלָם עוֹמֵד בְּזַכּוֹתוֹ, וְע"כ הֵא דְמַת לְכַפְרָה הִינָנוּ אִם בְּחַיָּו לֹא הִי כ"כ זְכוֹתוֹ גְּדוֹל שְׁיִהְיִי הָעוֹלָם עוֹמֵד וַיִּכְפֹּר עַל הַדּוֹר.

וְהִנָּה לְיַעֲקֹב קָרְאוּ ה' אֵל. וְגַם בְּנָיו הִי צַדִּיקִים גְּדוֹלִים וְהִי סִימָן אִם יַחִי בְּנָיו אַז רַאִי דְהֵם גְּדוֹלִים מְאֹד וּבְזַכּוֹתָם יְכוֹל הָעוֹלָם לְעַמּוֹד וַא"צ כְּפָרָה לְהַדּוֹר.

אָבֵל אִם יָמוּת א' מְבַנְיֹו רַאִי דְלֹא הִי כ"כ זְכוֹת לְהֵם לְהַתְקַיֵּים הָעוֹלָם ע"י. וְצַרִיף צַדִּיק לְמוֹת לְכַפֵּר.

וְכֹל זֶה אִם הַבֵּן צַדִּיק אָבֵל אִם חוֹטָא יְכוֹל לְהִיּוֹת שְׁבַעֲוֹנוֹ מַת. וּמְדַלִּית זְכוֹת לְיַעֲקֹב לְהַגֵּן עַל הַדּוֹר בְּחַיָּו שְׁלֹא יִסְתַּלַּק צַדִּיק בְּחַיָּי יַעֲקֹב בְּנֻדַּאי יֵשׁ חֲסָרוֹן בּוֹ וַיֵּשׁ לוֹ לְפָחוּד מַגִּיהָנָם. וְהַסִּימָן עַל זֶה גְזִירָה עַל הַמַּת שְׁיִשְׁתַּפַּח וְצַדִּיק בְּמוֹתוֹ הוּא חִי וְעַל חִי ל"ה גְזִירָה שְׁיִשְׁתַּפַּח, א"כ זֶה הַסִּימָן אִם יְהִי נִשְׁפַּח אִין לוֹ לְפָחוּד מַגִּיהָנָם. אָבֵל אִם לֹא יִשְׁפַּח בְּנֻדַּאי צַדִּיק הִי לְמָה מַת וַיֵּשׁ לוֹ לְפָחוּד מַגִּיהָנָם.

ואין הפוננה על הגיהנם רק ע"י החסרון שבו עש"ה. ועמש"ל בשם מכלל יופי: שם ניבך אותו אביו.

רש"י יצחק עי' בספר שמע שלמה דקשה לי' דתחלה ב'כי ואח"כ אכלות לזה כ' דקאי על יצחק. וצ"ע הא דכ' ולמה לא התאבל יצחק שינדע שחי, ות"ל שפטור להתאבל כמ"ש הרמב"ם דדוקא על הקרובים שפיהן מטמא אדם מתאבל, וי"ל פנין שקודם מ"ת הי' מחמירים האבות והי' מקינים אפי' דברי דרבנן תדע דמה"ת ליפא רק יום א' וז' רק מדרבנן וכ' ויעש לאביו אבל שבעת ימים ה"נ הי' ליצחק לקיים מ"ש חכמים כל המתאבל על קרובו מתאבל על מת שמת לקרובו עש"ה.

ובס' צבי לצדיק הביא בשם החכם צבי ז"ל עפמ"ש במו"ק כ"ז ב' כל המתאבל על המת יותר מדאי על מת אחר בוכה. ובאו בגי' יעקב ואמרו לו הלא אתה בוכה יותר מדאי וא"כ אנו מתים ח"ו.

וימאן להתנחם ואמר לא די שאיני חס עליכם. אלא אפי' על עצמי איני חס פי ארד אל בני אבל שאולה לך ניבך אותו אביו יצחק: לו) הטבחים.

רש"י שוחטי בהמות המלה: ערמב"ן וכן ויגרם הטבח (שמואל א' ט') לרקחות וטבחות שם אבל יותר קרוב דעת האונקלוס רב קטוליא בעבור היות בית הסהר בביתו ומצינו טביחה להריגת אנשים הכינו לבניו מטבח.

(ישע' י"ד כ"א) טבחת ולא חמלת. (איכה ב' כ"א) ורא' לדבר הכ' בדניאל ב' י"ד) לאריוף רב טבחי די מלכא די נפק לקטלא לחפמי בכל עכ"ל.

ועי' בספר מיני תרגומא מ"ש ראי' מדניאל צ"ב דגם בב' פסוקים שבתחלה יש ראי' ואולי דלמה אונקלוס לא כ' פרש"י משום דלא מצינו לאומנות פחותה כמו טבח בהמות ושיה' קרוי שר, וע"כ דלהריגת אנשים שצריף שיה' נאמן שלא להחניף אף לשרים גדולים הפושעים במלה שפיר נקרא שר הטבחים ומביא ראי' מדניאל דאריוף הי' שר טבחים היינו שר להריגה, וכ"א שם בפט"ז ענא מלכא לאריוף שליטא פרש"י רב טבחים, ויל"ד דרמב"ן בתחלה מביא ראי' לרש"י משמואל ולא מקרא דטבח טבח (ברא' מ"ג ט"ז).

וטבחו (שמות כ"א ל"ז) שורף טבות, (דברים כ"ח ל"א) שו"ר במזרחי שכ' לא הורגים מחויבי מיתה פאונקלוס פי ל"מ ל' טביחה על הריגת אנשים, וטבחת ולא חמלת שחרגם כמו טובח בהמות בלי חמלה ואין טענה מאריוף רב טבחי דל' ארמי לחוד ולה"ק לחוד עכ"ל, ותמוה שלא זכר הרמב"ן ועוד מה יאמר ברא' דישע'ה, ועוד מצינו ראי' לדבריו לטבחן ישרי לב, (תהלים ל"ז י"ח) נתנם לטבח (ישע'ה ל"ד ב'), וטבח גדול בארץ אדום (שם פ"ו), לטבח תכרעו (שם ס"ה י"ב) מלאו ידיכם לטבח, (ירמ' כ"ה ל"ד) ירדו לטבח, (שם מ"ח ט"ו, ונ' כ"ז) וביחזקאל (כ"א ט"ו כ' ול"ג) ועוד דמורים על הריגת אדם ודע עוד דבשפת ק"ח א' משל לב' בנ"א א' הרגו איספקלטור רש"י שר טבחים בל' יוני, ובפרוץ איתא ת' יונתן רב ספקלטוריא: רח א) צדוקלמי.

עי' בס' נפלאות מתורת השי"ת פי"ט ול"ז דברים נפלאים מכל ענין הפרשה, ומהאריכות לא העתקתי: ב) פנעני רש"י תגרא ועי' ראב"ע עי' פסחים נ' פ"א ובמהרש"א, ועי' אוה"ח

נאמר לשתוק ולכתוב ודאי, ותמוה ועי' בס' עזרה להבין בקונן' איר הגנוז שם והאמת אתו, ובס' הנותן בים דרף דל"ב בשם ס' תחלת חכמה שער ג' פ"א פלל קט"ו, מרגלא בפומא דבעלי ישיבות לומר "לשתוק ולכתוב" לא אמרינו פי' שאין להקשות על הפתוב בתורה ישתוק מתיבה זו ויכתוב תיבה אחרת וכו'.

ומעתה הלא פוננתו של אוה"ח בולטת וברורה דלענין גלוי מילתא פנה הנה מודים בנדאי לשתוק ולכתוב, וע"ע בכללי הגמ' להמהרי"ק, ויבין שמועה פלל רצ"ח, ובהלכות קטנות ח"ב סי' ע"ז: ד) אונו ובת' יונתן וקרת ית שמיה אונו ברם עלוי עתיד אבוי לאתאבלא, עי' ביו"ד סי' שע"ד פרמ"א סעי' י"ג, י"א דאין מתאבלין על בן הראשון או בן הבכור שמת לאדם, והמנהג פנה מנהג טעות אלא חייבים להתאבל עליהם, ונובע מפל בו וריב"ש סי' צ"ה עי' בב"י ודרו"פ, הנה מקור למנהג זה יש לו שורש בתיב"ע פאן דעל מיתת ער לא הי' חייב להתאבל, ותיב"ע נובע ממדרשים וברייתות, ועי' הגהות יד שאול הביא מתו"מ סי' רע"ז סעיף י"ג ע"ש, והטעם לזה דבכור קדוש ולא שייך לאביו, ועי' ג"כ בספורנו פא (י"ג ב) דפדיון בכור כשאר הקדש למען יהי' מותרים בעבודת חול ע"ש, אבל מגמ' בכורות די"ב ב' אי' דמותר לעבוד בבכור אדם, וכ"כ בירושלמי פ"ב ה"ח מקידושין דמותר בהנאה קודם פדיון, וכ"כ בפסקי מהרא"י מהתה"ד סי' רל"ה: ה) והי' בכזיב, ערש"י ע"ש שפסקה מלדת, עי' ס' תולדות אפרים פ' פנחס, שתי' פנה בפ' פנחס בשם פנזי בת צור, הא דנקט שמה בתורה, הא די בת צור כו' וי"ל דנקראת פנזי ג"כ דדרפם לקרות ע"ש המאורע, והודיע הכתוב אף דהיתה בת זקונים לאביה וחביבה עליו כמ"ש רש"י בוישב (ל"ז ג) אפילו הכי הפקירה: וידעת זקנים מבעה"ת כ' דדרף האיש לקרוא שם לבנו הראשון ואשה לשני וכן על הסדר, ולכן נאמר בער ויקרא ובאונן ותקרא, וע"כ לשלה שהי' שלישי הי' ליהודה לקרא שם ולמה כ' ותקרא שלא הי' שם שהיה לכזיב, ועי' ס' טעמי המנהגים ח"ג דפ"ו בשם עקרי הד"ט סי' כ"ו דיתן שם רק על שם אביו ואם האשה מתבקשת שיתן שם על שם אביה יקראהו בב' שמותיהם והביא בשם ס' פרי הארץ בשם רז"ל דנדב נקרא ע"ש חמי' שאלישבע היתה בת עמינדב ואביהוא ע"ש אבי' ור"ל אבי הוא ונענש על הקדמות שמות עש"ה, וע"ע במדרש תלפיות ענף יהודה, ובגפלאות מתהשי"ת פי"ט, ומהאריכות לא העסקתי: ז) ויהי ער רע, ערש"י ובס' זרע ברוך יבמות ל"ד קשה חזק דשינה לשון בער לא כ' עשה כמו באונן, ועוד הא אין הקב"ה מייחד שמו על הרעה ובער כ' וימיתהו ה', וי"ל דבפ"ק דתגיגה ד"ה א', אמרינו הן בקדושיו לא יאמין פעמים נלקח הצדיק קודם זמנו מוטב ימות זכאי ואל ימות חייב, נמצא מיתה שהיא לטובת הצדיק שייך שפיר ליחיד שמו עליו.

לפי"ז י"ל דבפעם א' דכ' דשימש של"כ לא עשה עדיין איסור עי' תוס' ד"ה ולא דבאקרא בעלמא שרי. רק שגלוי לפני ה' שיהי' רגיל לעשות פן לכן לקח אותו קודם זמנו.

נמצא זה הי' לטובתו, אבל באונן דאשת אחיו מותרת עליו רק משום מצות יבום להקים שם וכינון ששימש של"כ שלא להקים עשה תיכף איסור בביאה ראשונה. וכדאמר אבא שאול יבמות ל"ט ב' הנושא בקמה לנוי קרוב דהנולד יהי' ממזר אף דבא עלי' פדרפה.

ויהי' הקמת שם. ויובן ויהי ער רע בעיני ה' ולא כ' אשר עשה דלא עשה עדיין איסור.

וְזֶה וְנִמְתְּהוּ ה' אֶבֶל בְּאוֹנָן כ' וַיִּרַע בְּעֵינֵי ה' אֲשֶׁר עָשָׂה דַעְשָׁה תִּיכַף אִסּוּר אִשָּׁת אָח, וְלָכֵן לֹא כ' אֶצְלוּ וְנִמְתְּהוּ ה' דְּהִי מִיתָה עֲבוּר חֲטָאוֹ וְאִין מְיַחֵד שְׁמוֹ עַל הַרְעָה ע"ש. ועי' ס' אֹהֶל דָּוִד יְבָמוֹת ל"ד.

וּפּר"ד דְּרוּשׁ א' דְּמִי הִתִּיר לְתַמָּר לְהַכְשִׁיל חֲמִיָּה שְׂיָבֵא עַל כְּלָתוֹ. וְכ' דְּכַשְׁלָא פְּדַרְכָּה ב"נ אִינָה קוֹנָה וְלֹא הָיָה כְּלָתוֹ כְּלָל עַש"ה וּבְאֵי הַיָּם יְבָמוֹת ל"ד אֲרִיכוֹת: ועי' בְּבַעַה"ת דְּנַעֲנָשׁוּ אַף שֶׁהִי קִטְנִים וְעַרְמֵב"ן, וּפִי' מְהַרְשֵׁ"א סוּטָה י"ג ב'.

עַר וְאוֹנָן ל"ה רַק ז' שָׁנִים כְּדֹאִיתָא בְּסֻדָּר עוֹלָם. וּמִשְׁמַע דְּמִתּוּ בְּחֲטָא אֲבִיָּהֶם שְׁלֵא גָמַר הַמְצָנָה ע"ש בְּגַמ' אַע"ג דְּבִקְרָא מְפֻנָּשׁ שְׁמִתּוּ בְּהַשְׁחַתְתַּת זָרַע.

הָא וְהָא גָרְמוּ כְּדֹאִיתָא בְּכָרְכוֹת מ"ז. וְסִנְהֶדְרִין כ"ז א'.

פְּנוּקָד עוֹן אֲבוֹת עַל בְּנִים בְּשִׂאוֹחֲזוֹן מַעֲשֵׂי אֲבוֹתֵיהֶן בְּיָדָם, וְאִי לֹא חֲטָא יְהוּדָה ל"ה נַעֲנָשׁוּן דְּל"ה בַּר עוֹנָשׁוּן ע"ש. וְנוֹדַע מַה שְׁהַעֲרָה הַנוּב"י מ"ק אַה"ע ס' נ"ז אַמְאִי ל"מ בְּיִשְׂרָאֵל קִידוּשֵׁי קֶטָן הָא בְּדַעַת אַחֲרַת מַקְנָה ל"צ כְּפֻנְנָה לְקַנּוֹת וְהָרִי הָאִשָּׁה מְקַנֵּית לוֹ גּוֹפָה.

וְתִי' הָאֲחֵרוֹנִים דְּהָיָה כִּי תִלְקַח. וְהַתּוֹרָה כ' כִּי תִקַּח אִשָּׁה צָרִידֶיךָ שִׁיְהִי' הַקִּיָּחָה מִצְדוֹ.

וּלְפִי"ז בְּב"נ דְּלֹא כ' כִּי יִקַּח רַק וְהִיא בְּעוֹלַת בַּעַל א"כ הִיא מְקַנֵּית עֲצָמָה לוֹ קוֹנָה אוֹתָהּ אִפִּי' בְּלֹא כְּפֻנְנָה וְהִיא אִשְׁתּוֹ. וְעִי' בְּזָה בַּס' חֲמַדַּת יִשְׂרָאֵל בְּקוֹנָן' נַר מְצָנָה דִּינִי ב"נ אוֹת י"ב.

וּבִאֲוֹת נ"ד דְּבַב"נ מְהִינֵי בְּעוֹלַת קֶטָן ג"כ לַעֲשׂוֹתָהּ לְאִשְׁתּוֹ מַה"ת. וְא"ש מַה שֶּׁק' עַל הָא דְּתַמָּר חֲיִיבַת שְׂרִיפָה מִצְד שׁוֹמְרַת יָבָם הָא עַר וְאוֹנָן מִתּוּ כְּשִׁיְהִי' קִטְנִים.

וְעִי' בְּבַעַה"ת טַעַם דְּזָה תִלְיָא בְּדַעַת וְהִי לְהָם דַּעַת. וְא"כ הָרִי לֹא הִיָּתָה אִשְׁתָּם כְּלָל וְאִיךָ הִיָּתָה זְקוּקָה לְיָבוּם.

וְלִהְיָ"ל א"ש דְּבַב"נ דְּלֹא בְּעֵי שִׁיְהִי' הַלְקִיָּחָה מִצְדוֹ דְּנִקָּא שׁוּב גַּם אִשְׁתּוֹ קֶטָן הָיָה אִשְׁתּוֹ מַה"ת מְשׁוּם ד"א מְקַנָּה. אַף לְפַמ"ש הַקְצָה"ח ס' עַר"ה סַק"ד הַטַּעַם דְּבַד"א מְקַנָּה ל"ב כְּפֻנְנָה לְקַנּוֹת מְשׁוּם זְכִיָּה.

וּבְעַפְכוּ"ם ל"מ ע"ש א"כ נִסְתַּר זָה. אַף א"ש לְפ"ד הַמ"ב דְּנִכְרִי לְנִכְרִי יֵשׁ שְׁלִיחוֹת א"ש. וְגַם א"ש לְפַמ"ש הַמְחַנָּה אֲפָרִים בַּה' שְׁלִיחוֹת ס' י"א דְּאָף דַּא"ש לְעַפְכוּ"ם מ"מ בְּפּוֹעֵל יֵשׁ שְׁלִיחוֹת. וְהָא אִי נִימָא דְּמַהֲנֵי הַקְנָאָה שְׁלָה ה"ה אִשְׁתּוֹ וְקַנְיָ לִי וְשׁוּב הָיָה כְּפּוֹעֵל וְאֲמַרִינּוּ דְּבִאִין כְּאִחַת וְכַמ"ש תּוֹס' כְּתוּבּוֹת י"א א' בְּגַר קֶטָן דְּמִטְּבִילִין אוֹתוֹ ע"ד ב"ד ע"ש.

וְעַפְר"ד דְּרוּשׁ א': ח) וְיָבָם. עַרְמֵב"ן.

וּמְהַרְשֵׁ"א יְבָמוֹת ע"ז. וְעִי' יַעֲרֹת דְּבִשׁ ח"א דְּרוּשׁ ט"ו עַל גַּמ' יְבָמוֹת אִי מְפָרְץ קְאָתִי מְלָפָא הָיָה אִי מְזַרְח זֶרְחָא בְּעֻלְמָא.

א"ל דּוֹאָג שְׁאֵלְנֵי אִי מְנוֹתָר לְבָא בְּקַהֲלָא, וּבִיּוֹמָא כ"ב ב'. דְּלִכְּדָּ לֹא נִמְשָׁף מְלָכוֹת שְׁאוּל שִׁיְהִי' בְּלִי דְּנִפִי שְׁמָא יְזוּחַ דַּעַתוֹ עֲלִיו.

אָבֵל דָּוֵד בָּא תְּקוּפָה שֶׁל שְׂרָצִים מוֹאָב הַנֶּכְשֵׁר לְמִלָּה. וּמִשׁוֹ"ה נִבְחַר שֶׁבֶט יְהוּדָה שֶׁבָּא מִתְּמָר.

אָף צ"ע מָה תִּשְׁשׁ פָּגָם בְּלִיַּדַת יְהוּדָה מִתְּמָר הֲלֹא הִיא מְצֻנֶת יְבוּם אֲזִי וּמָה פָּגָם בְּנֵה. וַי"ל לַפְּמ"ש בִּיבְמוֹת ד"כ גְּזִירָה בִּיאָה רֵאשׁוֹנָה אֲטוּ שְׁנֵיָה דְעִיקָר חֲצוֹת יְבוּם רַק בְּבִיאָה רֵאשׁוֹנָה.

וְאַח"כּ אֵין מְצֻנָה דְקַיִים כְּבָר מְצֻנֶת יְבוּם וְע"ש בְּתוֹס' שֶׁהַקְּשָׁה הָא אֵין מִתְּעַבְרַת מִב"ר ע"ש. אָבֵל בְּתֵמָר דְּמִיַּעֲכָה בְּאַצְבָּע וַדַּאי עִיקָר בִּב"ר לְהַקִּים זָרַע וְלֹא יוֹתֵר.

וּכְבָר הִסְפִּימוּ הַטְּבַעִיִּים דַּא"א לְהַתְּעַבֵּר תְּאוּמִים מִבִּיאָה א' וּכְמ"ש רַש"י תוֹלְדוֹת מְשָׁל לְשִׁפּוֹפְרַת נִכְנָס רֵאשׁוֹן יֵצֵא אַחֲרוֹן וְע"כ מְשַׁנֵּי בִיאוֹת נִתְּעַבְרָה וְתֵמָר שֶׁהוֹלִידָה תְּאוּמִים הִיא מִב' בִּיאוֹת. וּבִיאָה רֵאשׁוֹנָה לִית בִּי שְׁמִץ אָבֵל שְׁנֵיָה יֵשׁ לְפַקְפֵּק דְּכְבָר קַיִים יְבוּם בִּב"ר.

וְלָכֵן פֶּרִץ דִּיֵּצֵא רֵאשׁוֹנָה וְע"כ דְּנִכְנָס אַחֲרוֹן וַיֵּשׁ בְּהַרְיוֹנוֹ דְּנִפִי וְרֵאוּי לְמַלוּכָה. אָבֵל זָרַח דִּיֵּצֵא אַחֲרוֹן.

וְנָה שְׁאַלְתָּ שְׂאוּל אֵי מִפֶּרִץ אֵי מִזָּרַח קְאָתִי וְהַשִּׁיב לוֹ דוֹאָג אַתָּה שׂוֹאֵל עַל מְשַׁפְּחָה בְּזוּגִי הֲלֹא פְּסוּל לְבוֹא בְּקַהֲל ע"ש וּבַח"א דְּרוּשׁ ב'. וְעַי' בְּהַגְהוֹת מַהֲר"צ חֵיּוֹת יְבָמוֹת ד"ד הִבִּיא יְלָקוּט סוּף מְשָׁלִי אַבְרָהָם נְצַטְוָה עַל מִילָה, יַעֲקֹב עַל גַּה"נ יְהוּדָה עַל יְבוּם.

וּבִסְפָר תוֹרַת נְבִיאִים הוֹכַחְתִּי מִגַּמ' כָּאֵן דְּגִי' הַב"ר פַּפ"ה וִיק"ר פ"ב נְכוּנָה יוֹתֵר דְּשָׁם נֶאֱמַר דִּיהוּדָה הִתְחִיל בְּמְצֻנֶת יְבוּם הֵיִינוּ דְּהִתְחִיל בְּעַצְמוֹ וְלֹא נְצַטְוָה. וְלֹא הִיא יְבוּם קִיָּדָם מ"ת.

וּכ"כ הָרַמְבַּ"ם בַּפ"ט ה"א מְמַלְכִים דְּמוֹנָה סִפְר הַקְּבָלָה מַאדָּה"ר וְאַיִנוּ מְבִיא הַד דִּיהוּדָה עַל יְבוּם. וְע"כ לְמַד מְש"ס כָּאֵן וז"ב.

וּבְאַמַּת אֵיתָא כֵּן בְּמִדְרַשׁ מְשָׁלִי שָׁם. וְעַי' רִיטְב"א יְבָמוֹת וז"ל אַע"ג דְּחֻזִּינוּ לִיהוּדָה וְאַבּוֹת שְׁנֵהֲגוּ בְּיְבוּם רַק לֹא מִתּוֹרַת חַיּוּב רַק כְּמוֹ שְׁקַיִים אַבְרָהָם עֲרוּבֵי תַבְשִׁילִין אוּלָּם מ"ש רִיטְב"א בְּשָׁם רַש"י כָּאֵן דַּפִּי' בְּהַדְּיָא דִּיְבוּם אֵינוּ לְפָנֵי הַדְּבוּר לִיתָא בְּרַש"י שֶׁלְּפָנֵינוּ וְעַי' בְּכַל"ח מְזָה: וּבַס' תַּפְּאֶרֶת מְנַחֵם יְבָמוֹת ד"מ הַקְּשָׁה עַל הָרַמְבַּ"ן דְּקוֹדֵם מ"ת הִיא יְבוּם בְּקָרוּבִים וְהָא לְדַעַת אַבָּא שְׂאוּל דְּבַכְנָסָה לְשָׁם אִישׁוֹת יֵשׁ אִיסוּר אֲשֶׁת אָח דַּאוּ' וְלֹא קָנָה. וְכִינּוּן דִּיהוּדָה לֹא יָדַע דְּהִיא כְּלָתוֹ בְּעֵיל לְשָׁם אִישׁוֹת עֶבֶר עַל אִיסוּר כְּלָתוֹ וְל"ק כְּלָל וְלָמָּה לֹא בְּעֵיל בִּיאָה שְׁנֵיָה וְצ"ל דְּרַמְבַּ"ן כ' לְדִידֵן דְּקִי"ל כְּרַבְּנָן. וְלֹא"ש לֹא הִיא בְּתוֹרַת יְבוּם ע"ש.

וּמִנְחַת חֲנוּפֵה מ' תַּקְצ"ח כ' לָמָּה דְּקִי"ל מְצ"כ אִם בְּעַל שְׂלֵא לְשָׁם מְצֻנֶת יְבוּם אָף דְּקוֹנָה מְכַל מְקוֹם לֹא קַיִים מְצֻנֶת יְבוּם וְצָרִיף לִיבְעַל שְׁנֵיָה ע"ש. א"כ קָשָׁה הָא יְהוּדָה לֹא כְּנוּן לְמְצֻנָה דְּלֹא יָדַע דְּכְלָתוֹ וְלָמָּה לֹא בְּעֵיל בִּיאָה שְׁנֵיָה לְשָׁם מְצֻנָה.

וְאַף אֵי מְצֻנֶת אַצ"כ ג"כ קָשָׁה לַפְּמ"ש הַה"מ פ"ו ה"ג מְחַמֵּץ דְּרַק כְּשִׁיּוֹדְעִין דְּהַיּוֹם פְּסַח וְזוֹ מְצָה אֵלֹא שְׂאִין מִתְּפֻנוֹן לְצַאֲתָא. אָבֵל הֵיכִי דְּסָבַר דְּהוּא חוֹל וְאַכְל מְצָה אוֹ סָבַר לְאַכְלוֹל בְּשׂוֹר וְאַכְל מְצָה לֹא יֵצֵא ע"ש.

ובב"י וש"ע סי' תע"ה. א"כ יהודה דסבר דהיא אשה אחרת לא יצא וצ"ע.

וגם למה דקיי"ל ברמ"א אה"ע סי' קס"ו ס"ב וב"ש סק"ב דביאת יבמה בעי עדים א"כ לא קני'ם כלל מצנת יבום דל"ה עדים. ולמה לא בעיל עוד הפעם, ומוכח דרמב"ן ס"ל דביאת יבמה ל"צ עדים, ועי' משל"מ פ"ב ה"ד מיבום שנסתפק בזה וע"ש בפתחי תשובה סק"ו בזה ובגוף דברי מנ"ח יש להפיר ממ"ש הטורי אבן ר"ה כ"ח מנזיר כ"ג דאר"ל בב' שאכלו פסחיהן א' לשם פסח וא' לשם אכילה גסה דיצאו וקא ר"ל ס"ל מצ"כ וכ' קא דמצ"כ רק בדבר שפ"ל המין ראוי למצנותו כמו מצה שופר ולולב דאין חתיכת מצה זו ושופר ולולב אלו מיוחדין למצנותו דאפשר למצנה זו לקני'ם ע"י דברים אחרים ודמי לסתמא דגט דלא חשיב לשמה וכ' תוס' זבחים ד"ב דאפי' זינתה לאו להתגרש בגט זה עומדת.

אבל בדבר פרטי המיוחד ועומד למצנותו כמו אכילת קדשים ופסח ל"ל פנונה דדמי לסתמא בקדשים דחשוב לשמה פינון דעומדין לשם זבח ע"ש. וא"כ ביבום דא"א לקני'ם המצנה רק בגופה ל"ב פנונה כמו בפסח.

וצ"ע בכל זה. ובדברי היע"ד עי' מה שכתבתי בפ' תולדות (כ"ה כ"ו): (יא) עד יגדל שילה.

רש"י ל"ה בדעתו להשיאה לו דמחזיקת שיעמותו בעלי'. וכ"כ רמב"ן ולא ידעתי למה תבייש יהודה והיא אסורה לשלה דתרי זימני הוי חזקה כו' והכ"מ בפכ"א הלכה ל"א מאיסורי ביאה, וש"ת מהר"ם אלשיקר סי' ע"ט הביאו בשם רמב"ם דקטלגית ל"ש ביבמה.

וכ"כ בתשו' הרמב"ם פאר הדור סי' קמ"ו, ותשו' ר"א מזרחי ח"א סי' כ"ב. אולם בשו"ת חכם צבי סי' א' הביא רש"י נרמב"ן פאן דאף ביבמה שיניף קטלגית.

ואנ"ל דשאני מצנוה ועושה ותמר לא היתה מצנוה ועושה ז"א דלא תהי גרוע מצנה דאורייתא שרצו אבותינו לקני'ם ממצנה קלה דרבנן דאמרינן בו שלוחי מצנה אין נזוקין ובברכ"י אה"ע סי' ט' האריף בזה והשיג על הח"צ דהרא"ם גופי' בפ' נישב האריף ברש"י דבתרי זימני הוי חזקה, ובתשובה פסק דל"ש קטלגית ביבמה.

אע"כ דשאני תמר דל"ה מצנוה ועושה, ונזקא במצנוה ועושה שומר מצנה ל"י דבר רע, וכ"כ בתשו' מהרלב"ח סי' ל"ו אף להח"צ תניא דמסייע לי' תשו' רד"ך בית שני חדר י"ג. ועי' פתחי תשובה סי' ט' סק"ד: ובנוב"י קמא אה"ע סי' יו"ד כ' קא דשומר מצנה ליד"ר תלוי אי מצנת יבום קודם.

וא"ש מ"ש יהודה שבי אלמנה כו' ותמוה דאטו בוש להורות הדין שאסורה להנשא דהוי קטלגית. וי"ל דבאיסור אוליגן בתר רוב ולא בספנה בחולין ד"י ע"א.

ולר"מ דחייש למיעוטא קטן אסור לניבם שמה שרי' רק דקיי"ל לפרבנן דאוליגן בת"ר ביבמות ס"א ב' וקי"א ב' ובתמר דשלה הי' קטן שם נזדמנו שניהם איסור וספנה נחזא תליא באידך, אי הוי סריס ליכא מצנת יבום, ויש איסור אשת אח וג"כ ספנתא דקטלגית, ואם אינו סריס יש מצנת יבום וליכא ספנתא והורה יהודה פהלכה שאצריכה להמתין עד יגדל שילה לדעת שאינו סריס.

ואף דלאיסור אַזלינן בת"ר מ"מ פן ימות, ובסכנתא ל"א בת"ר וממילא לא דקה אותה בקש, וע"ע בספר לחמי תודה בחי' מפות דכ"ג דבר נכון, ובשו"ת בית שלמה יו"ד ח"ב סי' רי"ח, ובשו"ת שם אריה יו"ד סי' כ"ו ואה"ע סי' י"ז שהאריכו בזה, ועי' לעיל בפ' נירא (י"ח א') ובח"ס אה"ע ח"א סי' כ"ד.

ובשואל ומשיב קמא ח"א סי' י"ד. ובד"ש מ"ת כ' דבקטן ל"ש שומר מצנה ליד"ר דתוס' ביבמות הקשו איך קטנה מתניבמת בחיבוי לאוין דהא אינה ראויה להוליד, ותי' דאם ראויה להוליד לכשתגדיל ג"כ מתניבמת ע"ש, וז"ש לענין עדל"ת דכל שהוא בר הקמה דוחה לל"ת.

אבל לענין ספנה דבעינו שיהי' שומר מצנה וכיון דקטן אינו מוליד ולא יקום זרע ואולי ימות קודם ש'גדל ל"ש דהוי מצנה, וז"ש שבי אלמנה עד יגדל שלה פי אמר פן ימות דל"ש שומר מצנה, וא"ש הא דסוטה ד"י ולא יספוד לנדעתה פיון שידעה שוב לא פסק ממנה, וערש"י ומהרש"א דנדחקו, ולהג"ל א"ש דיהודה קנים יבום ורק אולי היא קטלנית וסגי בביאה ראשונה דעושה מצנה כמ"ש תוס' שם, אבל בשפבר נשאה ל"ש קטלנית כמ"ש באה"ע סי' ט' דכל שנשאה א"צ לגרשה וז"ש פיון שידעה שוב לא פסק ע"ש: וגם י"ל באופן אחר לפי"מ שנסתפק הרמב"ן ביבמות ל"ט.

לאבא שאול אם דוקא במתפונן לשם זנות הוי כפוגע בערוה, אבל אם אינו מתפונן לשם זנות, אבל גם למצות יבום לא נתפונן ל"ה כפוגע בערוה או ל"ש ע"ש, וא"כ פאן דבאמת יש איסור קטלנית רק ששו"מ ליד"ר, אבל עכ"פ צריך לכוין לשם מצנה ובסתם יש חשש ספנה, וקטן דלאו בר מיעבד מצנה פשיטא דאסור, וענ"ב קמא אה"ע סי' נ"ד, ושפיר אמר עד יגדל שלה, עוד ראיתי בשו"מ שם שחידש דל"ש קטלנית רק בשעה' לה ב' אנשים מחולקים אבל פשה' לה אחים ומתורת יבום לא נחשבו רק כאחד, וסמך לדבר ממ"ש בקידושין די"ג דלא מצינו יבם דנקרא אחר וע"ש בתוס' ומהרי"ט, ועוד דהכי דמתו במפת מדינה איתא בש"ע סי' ט' דל"ש קטלנית, וער ואונן בחטאים מתו ולא גרע ממפת מדינה ותלינן בזה ואמר עד יגדל שלה בני ביראת שמים: עי"ל ע"פ פלוגתא ביבמות ס"ד ב', אי מעין גורם או מזל ונ"מ אי אירס ומת, דלמ"ד מעין ליכא, ולמ"ד מזל גורם איכא, ובתמר ל"ש מעין גורם דהיתה עדיין בתולה.

וכרז"ל תמר נתעברה מב"ר והם באו עלי' של"כ אהאולי הדין כמ"ד מזל גורם וימות גם שלה פי היא זקוקה לו מטעם יבום, ויבום הוא כארוס וממנ"פ בין מעין גורם ליכא חשש, ובין מזל גורם ג"כ ליכא חשש דאם הי' חשש פבר הי' מת שלה דזקוקת יבום הוא כאירוסין, פן בודאי הי' תמר פנתה, אף יהודה השיב לה שבי אלמנה עד יגדל שלה פי עתה לא נוכל לדעת אחרי שהוא קטן ולא חולץ ולא מיבם ולא נחשב כמו ארוס ומשו"ה לא מת למ"ד מזל גורם, ורק כשיגדל אז יתברר הדבר גם למ"ד מזל גורם, וכשראתה גם כשיגדיל שלה ולא מת אף שהי' זקוקה לו ונחשב כארוס וליכא שום חשש בין מעין גורם או מזל הפקירה עצמה ליהודה, ומה שבאמת לא קנים יהודה הבטחתו י"ל שהי' מסופק בדברי' ולא האמין לה שלא באו עלי' פדרפה ויוכל להיות שמעין גורם ומשו"ה לא השיאה לשלה, וכשנבעלה ליהודה וראה שעדיין בתולה הודה צדקה ממני היינו שצדקה בדברי' יותר ממני, פי על פן לא נמתיה לשלה בני וחסבתי אותה לקטלנית

עָתָה נֹכַחְתִּי שֶׁהֶצְדֵּק אֶתָּה, וְזוֹ"ש וְלֹא יִסְפֶּה לְדַעְתָּה שְׁלֹא פָסַק שְׁנֵתְבָרַר גַּם אֲצִלוֹ שְׁאִינְנָה קִטְלָנִית וּבִאֲמַת מְוַתֶּרֶת לוֹ אַחֲרֵי שְׁבָנָיו בָּאוּ עֲלַי שֶׁל"כ, וְקוֹדֵם מ"ת לֹא הִי קִידוּשִׁין רַק בְּבִיאוֹהָ פְדֻרְכָּה וְהֶעֱנִין נְחֻמָּד, וְע"ע בְּהַשְׁמָטוֹת לְשׁו"ת חֲדוֹת יַעֲקֹב תַּנְיָנָא ס' נ' מְדוּדֵי הַגַּאבְד"ק לְאַסְק שְׁלִיט"א מ"ש בְּרַש"י זו, וּבְעֵנִין קִטְלָנִית ע"ש בַּחֲדוּ"י ס' נ"א מֵה שְׁהַשִּׁיב לִי דוּדֵי הַנָּ"ל וּבַחֲדוּשֵׁי פְתַבְתִּי בְּזֶה הַרְבֵּה וְאִכְמ"ל: יד) בְּפֶתַח עֵינַיִם.

עֲרַש"י וּבִאֲזֵי הַיָּם סוּטָה ס' כ"ז וְכַתְּנוֹת אוֹר: שָׁם וְהוּא לֹא נִתְּנָה לוֹ לְאַשָּׁה, עֵי בְּהִגָּהוֹת מֵרָאָה פֶּהוּ בַש"ס וְנִילְנָא יְבָמוֹת דַּפ"ז עַל רַש"י בְּמוֹרֵם חֵן הַקְּדוּשִׁים וְלֹא תִימָא בְּיוֹשְׁבַת תַּחַת בַּעֲלָה כו', וּי"ל דַּנְּפַק"ל כִּי מֵהֶמְסוּרָה גְּדוּלָּה בַּפ' וַיִּשָּׁב "וְהוּא" בְּטַעַם זָקָף גְּדוּל, וְגַם הוּא בְּתַרוּמַת קְדוּשִׁים בְּזָקָף גְּדוּל, וְתִמְרָה הִי בְּתוֹ שֶׁל שָׁם שֶׁהִי פֶּהוּ וְלֹא הִי לוֹ בְּנִים מֵעַר וְעוֹנָה, וְגַם לַפ"ד יְהוּדָה לֹא הִיְתָה זְקוּקָה לְיָבוּם כָּלֵל, וְכַמ"ש וְהוּא לֹא נִתְּנָה לְשִׁלְיָה לְאַשָּׁה וְאִפ"ה הוּא בְּתַרוּמַת קְדוּשִׁים לֹא תֵאָכַל אֶף שֶׁהִי אֶלְמָנָה בְּלֹא בְּנִים וְאִינָה זְקוּקָה לְיָבוּם ג"כ, וְהִי לָהּ לְחֻזוֹר עַכ"פ לְתַרוּמָה.

אָבֵל מ"מ לְחֻזָּה וְשׁוֹק שֶׁהוּא תַרוּמַת קְדוּשִׁים ל"ת, לְפִי שְׁאִינָה חוֹזֶרֶת כָּלֵל: טו) כִּי כִּסְתָה פְּנֵיהָ. עֲרַמְב"ן וְעֵי בְּכָלִים פַּכ"ד מְשֻׁנָּה ט"ז וּבַס' סְדָרֵי טְהוֹרוֹת שָׁם רַט"ו מֵהַג' מֵרַאדְזִין מ"ש בְּזֶה, וְעֵי פַר"ד דְּרוּשׁ י"ז שֶׁהִבִּיא הַרְא"ם שֶׁהִק' אִיךָ הַתּוֹמֵר לוֹ לְבֹא עַל הַזּוֹנָה, וְתִי דַעֲרַבּוֹן הִי רַק לְפִיּוֹס בְּעֵלְמָא, אָבֵל מ"מ קְדוּשָׁה אַח"כ בְּכִסְף אוֹ בְּשֶׁטֶר וְאַח"כ בָּא עֲלַי, וְהַקְּשָׁה עָלָיו הִיא הַמְּקַדֵּשׁ בְּלֹא עֵדִים אִפִּי שְׁנֵינֵיהֶם מוֹדִים א"ח לְקִידוּשִׁין, וְזָרְעוּ שֶׁל יַעֲקֹב הִי קְרוּבִים, וְכ' שֶׁקְדוּשָׁה בְּפָנֵי גָרִים, וְאִיתָא בַב"ר פַּפ"ד ס' ג' שְׁגַם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב הִי מְגִיירִים גָרִים, וְצ"ל שֶׁהִי לָהֶם דִּין יִשְׂרָאֵל דָּאֵם ל"ה רַק גָרֵי תוֹשָׁב אֶפְתִּי פְסוּלֵי עֲדוּת הֵם ע"ש, וּבִאֲמַת קְדָמוֹ בְּבַע"ת שֶׁהַקְּשָׁה כֵּן וְכ' שְׁבָא עֲלַי בְּקִידוּשִׁין: וּבְסוּטָה ד"י ע"א כְּשֶׁתְּבַעֲהָ א"ל שְׁמָא נְכָרִית אֶתְּ אֶמְרָה לִיה גִּיּוֹרֶת אָנִי, שְׁמָא א"א א"ל פְּנוּיָה אָנִי שְׁמָא קִיבֵל אֶבִיךָ קִידוּשִׁין א"ל יְתוּמָה אָנִי, וְעֲשׂוֹת מֵהַרִּי"א הַלְוֵי ח"א ס' ק"י שֶׁהִק' לוֹ ח"א כִּינּוּן דְּאֶמְרָה גִּיּוֹרֶת אָנִי, מֵה שְׁאֵל שְׁמָא קִיבֵל קִידוּשִׁין הִיא גַר שְׁנֵתְגִייר כְּקָטָן שְׁנוּלֵד וְאִין לָהּ אָב כָּלֵל דְּפַקַּע הַקְּנוּרָה, וְהַשִּׁיב דִּי"ל דְּקִיבֵל אֶבִיךָ קִידוּשִׁין קוֹדֵם שְׁנֵתְגִיירָה וְכִינּוּן שֶׁהִי קִטְנָה כְּשֵׁנֵתְגִיירָה יְכוּלָה לְמַחֹת אַח"כ וְהִי קִידוּשִׁין לְמַפְרַע ע"ש, וְתַמּוּה דַב"נ אִין לָהֶם קִידוּשִׁין אֶלְא בְּעוֹלַת בַּעַל, וְא"כ קוֹדֵם שְׁנֵתְגִיירָה ל"ש הַחֲשֵׁשׁ כָּלֵל שֶׁקִּיבֵל בָּהּ אֶבִיךָ קִידוּשִׁין וְעַמ"ש בְּזֶה בְּכָלִי חֲמֻדָּה פ' תּוֹלְדוֹת, וּבְרַאבָּן ס' נ"ח כ' דְּדוֹקָא בְּזָכְרִים אֶמְרִי גַר שְׁנֵתְגִייר כְּקָטָן שְׁנוּלֵד אָבֵל בְּנִקְבוֹת לָאו כְּקָטָן שְׁנוּלֵד וְמֵה"ט גִּיּוֹרֶת אֶסוּרָה לְכַהֲנָנָה ע"ש שֶׁהַעֲלָה דְלֹאֲחַר מ"ת אִין חִילּוּק בֵּין זָכְרִים לְנִקְבוֹת: טז) הִבָּה נָא.

רַש"י הַפִּינֵי עֲצָמָה, עֵי טוּרֵי זָהָב יו"ד ס' קצ"ב הִיא דְכִלְיָה צָרִיכָה ז' נְקִיִּים רַק מְדַרְבָּנּוּ בְּשֵׁם הַה"מ ע"ש, וּבְזֶה נִיחָא הִיא דְאִיתָא בְּסוּטָה בְּתַמְרָה שְׁאֶמְרָה טְהוֹרָה אָנִי, וְכֵן בְּרוּת שְׁנִכְנִסָה לְמַטְתּוֹ שֶׁל בְּנֵעַז אַחַר שְׁטַבְלָהּ, וְקָשָׁה הִיא צָרִיכָה ז' נְקִיִּים וְלַהַנָּ"ל נִיחָא דְעַדִּין ל"ה גְּזִירָה זו, וְעֵי"ל דְּבַתְּמָר וְרוּת ל"ה חֲשֵׁשׁ שְׁמָא תַרְאָה מִחֲמַת חִימוּד דְּמִיד שְׁנֵתְפִיִּסוּ יְהוּדָה וּבְנֵעַז אָז הִיא עֲמָהֶם בְּמִטָּה.

וּבְשׁו"ת שַׁעַר אֶפְרַיִם ס' ע"ה כ' לֹא יִדְעִתִּי מִנ"ל הִיא שְׁבַמְטָה הִיא כְּשֵׁנֵתְפִיִּסוּ וּמִפְּשָׁטָא דְקָרָא לֹא מִשְׁמַע כֵּן וְתוֹ הַרִי מִשְׁעָה שְׁתַּבְעָה וְיִדְעָה הַבְּיָרוּר תִּיכְף נִתְעוֹרֵר לָהּ הַחִימוּד וְצָרִיכָה ז' נְקִיִּים בְּעֲצָמוֹ סוּס"י קצ"ב בְּשִׁאֲלָהּ שֶׁל אֶלְמָנָה כו' וּג"כ ל"ה פֶּתַח בְּסוּלוֹ

אדרבא לבה הומה יותר ומחמדה שְהרי לא נגע בה באותה הלילה ולא ידעה בבירור אם יגאלנה או טוב.

נדמ' ממ'ש לשאר פלה. ואם נאמר שְקנשיתו רק על תמר ורות ולא על יהודה ובועז, ז"א סברא פלל ואפקא מסתברא, אכן נלע"ד שיהודה ובועז פסקו פראבני"ה ומביאו הב"ח דאם בדיקה עצמה ביום התביעה ולא ראתה תבעל לאלתר וכן עשה יהודה שא"ל הבה נא ופרש"י הכיני עצמה ודעתה לכה.

והינינו שהזהירה שתבדוק עצמה קודם. ורות נמי פשיטא שבדיקה עצמה קודם.

או שי"ל שישבה נמי ז' נקיים אף שמסדרן של פסוקים אינו מוכרח עכ"ל. ועי' בכרו"פ מ"ש בדבריו, וע"ע בצל"ח ברכות דכ"ב.

ווא"ז ו"ל בכתוב דעת כ' דדוקא בנשואין צריכה ז"נ דרק מחמת חיבת נשואין מחמדת ע"ש וא"ש קו' הט"ז. עוד כ' דאם נותנת מוה מקודם אינה חומדת ע"ש.

ועי' בתורת השלמים ח"ש בזה ובפתחי תשובה סק"ג. ובס' תפארת למשה.

וראיתי בספר שערי טהרה על ה' נדה מהגאון ר' ישראל ז"ל אבד"ק לאטשוב שכ' ג"כ כהחוו"ד. עוד כ' לפמ"ש הט"ז סי' קצ"ג סק"ג דהתם הולכת אנה ואנה ובנדאי ל"ש לבקש בשום מקום אם יצא ממנה דם.

משא"כ פשטווכת במטה ואפשר לראות וכו' א"כ פיון דמיד שנתפייס יהודה ובועז הי' עמהם במטה ומהני בדיקה לראות אם יש דם עש"ה. וע"ע בנחל קדומים על רות מ"ש בזה.

ובספר מלא העומר נשם אריכות בזה: יח) ופתיחה ערש"י ורמב"ן כ' וז"ל מלבד ופרשו השמלה (תצא י"ב י"ז) כו' הידוע בתלמוד. ועי' בס' מיני תרגומא דכוננתו בכתובות ח"ו ב' לראב"י דברים פכתבן אבל רבנו פליגי ומפרשים שבאים עדים ובוררין פשמלה קדשה.

ואונקלוס נראה שפסק כראב"י ורש"י כ' אליבא דרבנו ורמב"ן כ' נשם דהלכה כראב"י וכ"פ הרמב"ם בפ"ג ה"ו מנערה פ"ש: כא) ל"ה בזה קדשה. ערש"י ראיתי מהה"ק הר"מ מפרעמישלאן ז"ל לא דלית משיח הי' ע"י צנורות מטונפות ע"י בנות לוט ואח"כ פ"י יהודה ותמר.

ובעז ורות. ואמר משל אם רוצים להעביר סחורה יקרה על הגבול שלא לשלם מקס.

מלכלכין הסחורה בטיט שידמה שהוא סחורה ישנה ואח"כ רוחצין ונשארה נקייה. וז"פ ל"ה בזה קדשה.

ל"ה ח"ו ענין זנות רק מוכרח הי' להיות פן. ולולא זאת ל"ה הס"א נותנת לבוא נשחת דהע"ה על העולם השפל.

ועמ"ש בפ' ויצא (ל' ט"ו) ושאר מקומות: כד) כמשלש קדשים. רש"י רובו של ראשון וכו' עי' שפ"ח דוקא ביוקדת לט' צריף ג"ח אבל תמר דיוקדת לז' ל"צ רק ב"ח ושליש.

(וערש"י תולדות כ"ח כ"ד, נכאן כ"ז) ועי' בְּנֵה ד"ח ב' מְשַׁמַּע מְסוּמְכוּס דְּאָף לז' צָרִיף ג' חֲדָשִׁים. וע"ש בְּרֵשׁ"י.

ועי' בב"ר שֶׁהֵבִיא פְּלוּגְתָּא בְּזָה, ועי' פְּסוּקֵי דְּרִינ' ס"ו א' וברא"ם הִרְחִיב הַדְּיָבוּר בְּזָה ועי' בְּמֵהֲרָשׁ"א נְדָה. ובש"ו"ת נודע ביהודה ח"ת אה"ע.

סוס"י י"ט, ובש"ו"ת בית שלמה אה"ע סי' ו' אַרְיֵכוֹת בְּרֵשׁ"י ורא"ם וְנוֹגַע לְהִלְכָה עש"ה: ועש"ו"ת הַשִּׁיב מִשָּׁה אה"ע סי' ס' דָּרָף שְׁנֵי נְתִיב י"ב שְׁכ' הָא דבג"ח נִיפֵר הַנִּלְד דְּנִקָּא אִם אֵינָה יְכוּלָה לְהַסְתִּיר הַרְיֹנָה אֲבָל בְּזוֹנָה שְׁמִסְתַּרְת נִיאוּפָה בְּנִדְאֵי אֵינּוּ נִיפֵר כ"כ מֵהַר לְבָרִיּוֹת.

וְשֵׁם בְּנִתִּיב י"ג כ' דא"ש מד' תְּמוּהָ פפ"ה סוּמְכוּס אוֹמֵר מִשׁוּם ר"מ מְנִין שְׁאֵין הַעֵיבוּר נִיפֵר בְּמַעֲי אִשָּׁה אֲלָא מַג"ח מֵהֵכָא נִיְהִי פְּמִשְׁלֵש חֲדָשִׁים ר"ה בְּשֵׁם ר"י לֹא סוּף ג' שְׁלֵמִים אֲלָא רְנוּבוּ שְׁל רֵאשׁוֹן וְרְנוּבוּ שְׁל אַחֲרוֹן וְאִמְצָעֵי שְׁלָם.

וְלֹא סוּף דְּבָר ג"ח שְׁלֵמִים וְגַם הֵנָּה הָרָה לְזִנּוּנִים אֲלָא מְלַמֵּד שֶׁהִי מְטַפַּחַת עַל פְּרִיָסָה וְאוֹמֵר מְלָכִים אֲנִי מְעַנְבֵּרְת. גְּדוּלִים אֲנִי מְעַנְבֵּרְת ע"כ.

וצ"ב הַקוּ' נִהְלָא סוּף דְּבָר ג"ח שְׁלֵמִים וְמָה תִּי מְלַמֵּד כו' וּבַמַּת"כ פִּי מִי הַגִּיד לְבָרִיּוֹת שְׁהָרָה אַעפ"י שְׁנִיפֵר בַּג"ח ה"מ לְאִשָּׁה עֲצָמָה שְׁיִוְדַעַת שְׁהָרָה וְלֹאֲחֲרִים לֹא נִיפֵר אֲלָא מְלַמֵּד כו'. וּבַמַּח"כ אֵין אֵלוֹ אֲלָא דְבָרֵי נְבִיאוֹת דְּהִיאָף מְצִינּוּ זֶה דְּהַפְּרַת ג"ח רַק לָהּ לְבַדָּה.

וְאִדְרַבָּא מוּכַח מִמְשַׁנָּה לְהִיפָף בַּר"פ הַחֹלִץ סָפֵק בְּן ט' או ז' לְאַחֲרוֹן. וְהַקְּשָׁה בַּגַּמ' לִימָא הַלָּף אַחַר רֹבַב נְשִׁים, וּמִשְׁנֵי דְזוֹ לֹא הוֹפֵר עֲנַבְרָה כו'.

וְאִי כַּמַּת"כ מַנ"ל לְמַגְרַע פַּח הָרֹב דְּאֲזַלִּי בְּכָל מְקוּם מִפַּח דְּלֹא הִפִּירָה דִּילְמָא יְדַעָה וְלֹא אֲמָרָה תְּיִכְף שְׁלֹא תֵאָסֵר עֲצָמָה עַל בַּעֲלָהּ, וְחֲשָׁבָה אוֹלִי בֵּינוּ לְבֵינוּ תְּפִיל וְלֹא יוֹרְגֵשׁ וְתִשְׁאַר בְּהַסְתֵּירָה.

אוּ שְׁתַּלַּד בַּס' וְתֵאָמֵר שְׁהוּא בַּר ז'. וְאָף עֲכָשְׁיוֹ דְּכָבֵר אֲסָרִי לָהּ מ"מ אֵינָה רְנוּצִית לוֹמֵר לְהַחֲזִיקָה נְפִשָּׁה בְּרִשְׁיָעָה וְיִדְעָה וְשׁוֹמֵקָת, אֲלָא מְסַתְּמָא דְּנִיפֵר לְעֵין פֶּל.

וְהִיא קוּ' עֲצוּמָה וְעו"ק לָמָּה נִקְטַת הַמְּדַרְשׁ בַּקוּ' הִיא קָרָא וְגַם הֵנָּה הָרָה כו' דְּהָא בִּיָּה מִיִּירִי. וְהַנְּ"ל דְּלַפְמ"ש א"ש דְּזוֹנָה שְׁאֲנִי פִּינּוֹן דְּכ"ע לֹא אֲסָקִי אֲדַעְתֵּינִי שְׁזִינְתָה וּמִילְתָּא דְּלֹא רַמְיָא עֲלֵינִי.

וְהִיא יוֹדַעַת בְּנִיאוּפָה נִדְאֵי דְּחֲשָׁבָה מְחֻשְׁבוֹת לְבַל יוֹדַע. וְרֵאָלִי מִיְבָמוֹת מ"ב א' דְּמִשְׁנֵי אִשָּׁה מְחַפָּה עֲצָמָה פְּדִי שְׁיִרְשׁ בְּנָה כו' וְהִינּוּ קוּ' הַמְּדַרְשׁ וְלֹא סוּף דְּבָר ג' שְׁלֵמִים פִּי דְּבָזָה לֹא נִשְׁלַם עֲדִינּוּ פִּי, הַפְּסוּק וְגַם הֵנָּה הָרָה לְזִנּוּנִים.

דְּלִזְנוּנִים דִּינִיקָא דְּאֵינּוּ נִיפֵר כ"כ מֵהַר כַּמ"ש וְהוֹכַחְתִּי מִש"ס בְּהוֹכַחְתָּה בְּרוּרָה. אֲלָא מְלַמֵּד שֶׁהִי מְטַפַּחַת עַל פְּרִיָסָה וְלֹא בּוּשָׁה כָּלֵל וְלֹא הַסְתִּירָה הַרְיֹנָה וּלְכַף נִיפֵר הַיֵּטֵב, וְהוּא פִּי נְאֻה וְאִמַּת, ועי' בַּס' לְחַמֵּי תוֹדָה דְּק"מ ור"נ בְּזָה: שְׁם זְנִתָּה תְּמַר וְגַם הֵנָּה הָרָה לְזִנּוּנִים.

עַרְשׁ"י וק' אִם זִינְתָה אִפִּי לֹא הָרָה ג"כ דִּינָה לְשִׁרְיָפָה. וְכ' בַּס' פּוֹרְת יוֹסֵף דְּתְמַר הִי פְּנוּיָה וְמָה שְׁדוּנָה בְּשִׁרְיָפָה שֶׁהִי זְקוּקָה לִיבּוּם כַּמ"ש הַרְמָב"ן וְהַרְש"ל, וּבְרִישׁ יְבָמוֹת

וכולן שנמצאו איילונות צרותיהן חולצות או מתניבמות דאינה זקוקה ליבום ובסנהד' ס"ט ב' קטנה שנתקדשה לא חשיבה כא"א דדילמא איילונית הוא, וא"כ תמר דהי' קטנה אינה חייבת מיתה דדילמא איילונית היא, לכן אמרו דהיה ש"מ דלאו איילונית וזקוקה ליבום וחיבות מיתה.

וכ"כ בכת"א ע"ש עוד, ועמש"ל בפ' וישלח (ל"ד ל"א) בשם השיב משה. וראיתי בב"י אה"ע סי' כ"ו שכ' על הטור שאם בא על אשה בלא קידושין היא זונה האמירה בתורה, לאו למימרא לאנסרה לכהן רק שנקראה זונה כמו בתמר אע"ג דפנוי' הי' נהגם שהי' שומרת יבם לא חשיבה כא"א למקרי זונה, דקודם מ"ת ל"ה יבום רק משום דאפי' ביאת פנוי' מקרי זנות לענין השם בלבד ע"ש ובד"מ, וצ"ע שלא הביא המד' ורמב"ן פאן.

ועי' ג"כ בתוס' סנהד' נ"ו א' ד"ה אינה וז"ל והא דתמר לאו משום דדינא הדין דאפי' מיתה לא נתחייבה לא בדינא דידהו ודידן וכשהחמירו עלי' לחייבה מיתה פיבמה שזינתה אוקמין אמיתת ב"כ בשריפה לפי שהי' בתו של שם עכ"ל, ועי' ג"כ בבעה"ת בתורה פאן אף של"ה עדים והתראה דדור פרוץ הי' וחיובה.

לעשות סיג. ועי' בבעה"ט מ"ש בזה: שם רש"י אמר אפרים מקשאה בשם ר"מ בתו של שם הי' לפיכך דנוה בשריפה.

והוא בב"ר פפ"ה סי' יו"ד וערמב"ן ויפ"ת ובס' ארץ חמדה מהמלבי"ם כ' הא דר"מ אמר פן לפמ"ש בסוטה ד"י דאמרה ליהודה יתומה אני. ויש לומר דכ' בתורה את אביה היא מחללת דוקא בחייו דמתבייש ולא לאחר מותו, אף ר"מ אמר הטעם משום שאומרים ארור שזה ילד וגידל וזה שייך אף לאחר מותו ומשו"ה דנוה בשריפה והמפוי' הק' איך דנוה בשריפה הא הי' צריך התראה.

ורק י"ל דקודם מ"ת הי' להם דין ב"נ ול"צ התראה. אבל יקשה דילמא לאו אבי' הוא ולא פהנת היא ול"ש דאזלי' בת"ר לפמ"ש הפמ"ג ביו"ד סי' ס"ב.

ופתיחה לתערובות חקירה ג'. ומלא הרועים ערך ב"נ דבב"נ לא אזלינן בת"ר וממ"נ ק' אי דין ישראל לה לא היה התראה.

ואי ב"נ דילמא לאו פהנת, ורק א"ש עם התירוץ על קו' הג"ר צבי מהאלברשטאט שטאט ז"ל לתוס' חולין י"א ב' דמיתה למיתה לא אזלי' בת"ר, א"כ איך משפחת בת פהן בשריפה דילמא לאו אפנה ואינה פהנת.

וג"כ מחויבת מיתה אחרת ולא אזלי' ב"ר, ועי' באור חדש הנספח לכת"א שהביא תי' דמירי פגון שילדה ומחזרת אינה יולדת (ועבעה"ט פ' תצא כ"ג ג') ומוכח דהיא בת פהנת ע"ש וא"כ א"ש קו' הנ"ל דהוי' לה דין ב"נ ול"צ התראה.

ול"ש דילמא לאו אביה, ז"א דאם ילדה ברור דאינה ממזרת, וזה ג"כ שאמר זנתה תמר וגם הרה א"כ ראי' דהיא בת פהנת ודינה בשריפה וא"ש וע"ע בלוי' חן בזה: עוד תי' המפן' דמשפחת דקידש הב"כ ע"מ שתהי' פהנת, או ע"מ שלא תהי' נודרנית.

והיא נדרה ואביה הפר לה הנדר או משפחת דאבי' קדשה בקטנותה לזה האיש ול"ש דילמא לאו אבי'. דאם לא אבי' לא חלו קידושין כלל, דהא אינה פהנת או היא נודרנית.

ואם קידושה אביה בקטנותה ל"מ דלאו אבי הוא פלל וממילא היא פנויה ול"ה ממיתה למיתה דהוי ממיתה לפטור, ואזלינן בת"ר. אף עדיין ק' מסנהד' נ"א א'.

וב"כ כי תחל לזנות יכול אפי' חילקה שבת ת"ל לזנוח ע"ש וקאן הדק"ל איף הי' ההו"א דעל שבת תהי' בשריפה דשוב יקשה דילמא לאו אבי' ולא פהנת ול"ש תירוצים הנ"ל דרק שייכו בענין קידושין, ועי' במנחת אהרן סנהד' שם.

ונלפענ"ד דמשפחת בב"כ בשריפה שהיתה אמו סוטה והשקוה אותה, והמים לא בדקוה וא"כ ראי' שלא זינתה בשום פעם והיתה פשירה. ואין להשיב ע"ז דילמא אבי' של פהו לא אבי' הוא ואין ראיה מזה שלא בדקוה ולעולם דהי' זונה ולא אבי' הי'.

אף ז"א דלגב'י' שוב אזלינן בת"ר דלא הוי ממיתה למיתה, ורק רוב לחוד ואזלי' בעלמא בת"ר וא"ש היטב וממילא א"ש גם הגמ' סנהדרין דנ"א דמשפחת אף בחילקה שבת דאמה הי' סוטה ומים לא בדקוה וראי' דכשירה היתה: והנה לפי תי' הנ"ל על קו' הגר"צ דמשפחת בקיבל אבי' קידושין בקטנותה והוי מחיתה ללא פלוס.

ק' מכאן בתמר לפי גמ' סוטה ד"י דיהודה שאל שמה קיבל אביה קידושין ואמרה יתומה אני הדק"ל למה בשריפה דהוי מחיתה למיתה, וניחא דהמד' ורש"י כ' פאן בשם ר"מ ולשיטתו' דב"כ בשריפה בכל גונוי אפי' בלא קיבל אבי' קידושין ע"ש בסנהדרין, וכן העיר בזה בשו"ת אור המאיר סי' כ"ב ע"ש באריכות.

ובחידושי הארכתי בזה ע"פ פלפול לתרץ קו' הנ"ל אף אין פאן מקום לאריכות ורק אציין הרבה ספרים שהביאו הקו'. עי' בסוף ס' פוס ישועות ח"א וס' עטרת צבי להגאון בעל הקושיא, וע"ע בתבת גמא פ' משפטים וקדושים.

ושושנת העמקים פלל י"ב ופמ"ג או"ח ששכ"ח באשל סקל"ג, וראש יוסף חולין, ואור חדש קידושין ל"ב, וצל"ח חולין י"א, וחת"ס חולין, ולב ארי', ותולדות אברהם, ושו"ת רמ"ץ אה"ע סי' ח', ושו"ת ברכת יוסף סי' י"ב, ושו"ת ארץ צבי אה"ע סי' ו' ח' ותשו' רע"א מ"ת סקכ"ט, וישועות יעקב או"ח ששכ"ט, ושואל ומשיב מהדו"ק ח"א סי' רל"ז, ומהדו"ג ח"א סי' ר"כ וח"ג סק"מ, ומהד"ד ח"ב סי' ל"ו.

ח"ג סי' קמ"ד. ובית יצחק או"ח סי' נ"ג בהשמיטות, וחי' הרי"מ פ"ק דכתובות, וערוך לגר סנהד' ד"פ, ופרדס דוד פ' נ"ח ד"ה ואמרתיו ושו"ת מהר"ם מינץ החדש סי' י"ב, ונד שאול יו"ד סי' רכ"ח סקל"ד, ושו"ת מהר"י אסאד יו"ד סי' פ', ושו"ת שאילת שלום סי' קע"א ועדות ביהוסף סי' ו' חחנ"ס ד"ה, ומקנה ח"א דכ"ז, וס' חמדה גנוזה סי' א', ושו"ת טוטו"ד מ"ת סי' ל"א, ועוד הרבה ספרים, והרוצה יעיין בכל המקומות וימצא תירוצים שונים: ר' ובעיקר קו' הנ"ל בתמר איף דנוה בשריפה דילמא לא פהנת אי בב"נ לא אזלי' ב"ר, ראיתי בנוב"י מ"ת אה"ע סי' מ"ב שהק' ג"כ איף משפחת בב"נ אחות אבי' ואשת אבי' בסנהד' נ"ח א' דילמא לאו אבי' הוא, ותי' דלחומרא גם בב"נ אזלי' ב"ר ולא עדיף ב"נ מישראל שנהרג ע"פ רוב, ועי' בנחלת יעקב בתשובה ג', ושו"מ חמישאה סי' יו"ד, וברית יעקב או"ח סי' כ"א, אף הק' עליו דאיף יתכן שיהרג אדם מספק דאי לא אזלי' ב"ר נשאר הדבר בספק.

והלא גם בהמה אין הורגין מספק כמ"ש המשל"מ פ"י ממלכים, וגם הת"י מצד חזקת צדיקת של האם כמ"ש באור חזקת קידושין ל"ב ופרדס דוד פ' נח ל"ש בב"נ, ועתש"ו מהרי"א או"ח סי' קי"ב, דגם דין חזקה ל"ש בב"נ, ועי' סי' גילוי דעת יו"ד סי' ס"ב אות ג' וגם מה שהבאתי לעיל בתמר דלא יוכל להיות ממזרת מדהרתה, וממזרת אינה מולדת, גם הא גופא צ"ע מנ"ל דממזרת אינה מתעפרת דאפשר לומר שגם ממזרת מתעפרת ורק שאינה מולדת וכ"מ ביבמות י"ב ב' דקטנה משמשת במוף פדי שלא תתעבר ותמות ע"ש, א"כ גם ממזרת י"ל דמתעפרת וא"כ ליכא ראי' מתמר כלל.

והעיקר בזה כמ"ש בתבת גמא משפטים דאם באנו לחוש שמה לאו אבי' א"כ יש לחוש דילמא בעלה אחי' מאב הי' וליכא קידושין כלל ע"ש. וא"ש הפל דליכא חששא כלל ויש להאריך בזה.

אף כבר האריכו האחרונים בזה טובא ואמרת לקצור: ועי' בחו"מ סי' ב' אם ב"ד רואים שהעם פרוצים דנין בין מיתה בין ממון ואפ"י בלא עדות גמורה ועסמ"ע אפי' יחיד יכולין לקנסו מיתה ובס' פתחי משפט הביא ראי' מפאן בתמר דהק' רמב"ן דהי' פנוי' ועוד יל"ד הלשון הוציאוה ותשרף למה דוקא להוציאה לחוץ, וי"ל דרק הדין הנ"ל שיניף אם הי' אופן שהי' יכול לבוא למיתה משא"כ אי ליכא כלל במציאות לבא למיתה אין דנין כלל כמ"ש שם, ולא לעבור על ד"ת ופרש"י לא לבדות מיתה למי שאינו חייב, ועי' בחדושי אנשי שם פ' האשה רבה ברכב על סוס דדנוהו בסקילה היינו פאלו עשה מלאכה גמורה דחייב סקילה.

וכן בהטיח אשתו הוי פאלו בא בזנות וז"ש הוציאוה היינו בחוץ פיון דהוי למיגדר מילתא, ואמר דבתו של שם הי' נעשאה פאלו היא ארוסה ובזנות גמור וחיבת שריפה משא"כ אי ל"ה ב"כ ל"ה מחויבת אפי' למיגדר רק מיתה אחרת כמו ארוסה אחרת דבסקילה או א"א דבחנק, וג"כ ראי' למ"ש המהפך אפי' אין עדות גמורה.

דקא יהודה שמע שזינתה ול"ה עדות ברורה דילמא הי' באונס וגם שהי' בלא התרא' מ"מ עשה למיגדר מילתא, וג"כ ראי' דלא כנמ"י אף ב"ד שאין סמוכין דהרי מקשין האיף דו יהודה הא מלף לא דו, אמנם להנ"ל דא"צ ב"ד ניקא.

ועי' ג"כ בנ"י דלמגדר עושין רק מיתת אבר אחד אבל לא מיתה גמורה ועב"י, ואפשר דזהו דעת ר' יהודה הקסיד דפי' הוציאוה ותשרף היינו שריפת רישם לסימן ולא מיתה גמורה, ועי' בבעל הטורים דאע"ג דב"נ אינו נהרג אלא בסיף מ"מ פשיש ענין חיוב מיתה למלף פדי שיהי' כבוד למלף יכול להמיתו בכל מיתה שירצה דאל"כ לא הנה ניקר שנהרג מכבוד המלף ע"ש: והנה הסמ"ג בסי' רי"ג כ' דע"א היודע בחבירו דבר שאינו מחייב שבועה שפנגדו לא יגיד ואם העיד עבר על לאו דלא יקום ע"אפאיש כו', ובס' משנת חכמים כ' דחייב מלקות מדאורייתא אף דא"ב מעשה וילפי' ממש"ר ועדים זוממים.

ועי' בברוך טעם בסוגי' דפלגין דיבורא מ"ש בזה. ובס' המצות ל"ת רפ"ח כ' דהלאו רק על הב"ד, והעד אינו בכלל זה וכ"כ בפ"ה מעדות, ועמ"ש המשל"מ.

בְּדָרָה מְצוּתָהּ עַל ס' הַמְצוֹת, וּבִס' חִידוּשֵׁי מֵהֵרָד"ם מִש"ב הַגֵּאבֵד"ק נוֹאֲרָשָׁא ז"ל וּבִס' חֲמֻדַת יִשְׂרָאֵל קוֹנֵי גַר מְצוּהָ אוֹת ע"ב הִבִּיא רַמְבַּ"ם פ"ג מִמְלָכִים דְּמִלְהָ יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַרְגוֹ אִפִּי בַע"א וְע"ש בְּרִדְבָ"ז, וּבִירו' פ' נִגְמָר הַדִּין ה"ג וּבִיפָה מְרָאָה שָׁם.

וְהִנֵּה יֵשׁ הַנְּהִיגָה טְבֻעֵיית וְהוּא הַנְּהִיגָת ב"נ וְנִהְרַג בַּע"א וְדִינָן א', וְהַנְּהִיגָת הַתּוֹרָה וְצָרִיף כ"ג וְעֵדִים וְהַתְּרָאָה וְהַנְּהִיגָת הַתּוֹרָה הוּא לְמַעְלָה מִטְּבֻעַ, וְעֵנִין מִלְהָ הוּא הַנְּהִיגָה טְבֻעֵיית כַּמ"ש וְאִמְרַת אֲשִׁימָה עָלֵי מִלְהָ כָּכָל הַגּוֹיִם, וְעַמ"ש בְּזוֹהַר בְּדִרְשׁוֹת הַר"ן דְּרוּשׁ י"א.

וְלָכֵן מִלְהָ דֵּן בְּדִינֵי ב"נ דְּדִינָן אִפִּי בַע"א, וּמִמִּילָא דְּנֹקָא, בְּזוֹ מְצוֹת, מִשָּׂא"כ בְּמְצוֹת שִׁישְׂרָאֵל מְחֻיָּב ל"ש דִּין מִלְהָ, וְא"ש מ"ש הַר"ם בַּפ"ג ה"ח מִמְלָכִים דְּמִלְהָ א"ל רְשׁוּת לְהַרְגוֹ רַק בְּסִינִיף פִּינּוֹן דְּדִינּוֹ מִצַּד דִּין ב"נ וּב"נ רַק בְּסִינִיף.

וְא"ש בְּשִׂמּוּאֵל ב' י"ג בְּתֻשׁוּבַת ד"ה שְׁאֲמַר פִּי הַגִּבּוֹר בֵּן מְנוֹת הוּא אִם גִּבּוֹר הַכֹּפֵּשׁ הָאֲחֵרוֹן מִהָעֵנִי. וְתַמּוּהָ דְּבַגְנִיבָה אֵינּוּ מְחֻיָּב מִיְתָהּ, וְלִהְיֵן ל"א ש"ש יַעֲזֵן שְׁעֵשָׁה מַעֲשֵׂה מְכֻוֹעֵר כְּזוֹ רְצָה לְהַעֲנִישׁוֹ מִצַּד מִלְהָ וְהוּי בֵּן מְנוֹת בְּדִינֵי ב"נ ע"ש וְעִי' בְּתַרְגּוּם שְׁנֵי אֲסִתָּר בְּקִרָא דְּאִישׁ יְהוּדִי דְּשָׁמְעֵי חִירָף וְגִירָף אֶת דָּוִד הִי חֲזִיב בְּדִינָא דְּמִשְׁפָּה דִּינִינָא דְּקוּשְׁטָא לָא תִּצְעֵר עַכ"ל, וְלִכְאוּ"ק הָא עַל לָאו זֶה לִיכָא מִיְתָהּ, אֲכֵן בְּסִנְהֵד' נ"ו ב' יִלְפִי דִּינִין לִב"נ מִאֲלָקִים א"כ ב"נ נִכְלָל גַּם בְּאַזְהָרָה זֶה דְּאֲלָקִים ל"ת, וּמִמִּילָא מִלְהָ יָכוֹל לִידֵן בְּדִינֵי ב"נ וְנִהְרַג ע"ז, וְהִי ק' לְתַרְגּוּם דְּמִצַּד מוֹרֵד רַק הַמִּלְהָ בְּעֵצְמוֹ יָכוֹל לְהַרְגוֹ וְלֹא בְּנוֹ שְׁלֵמָה, לָכֵן כ' דְּגַם שְׁלֵמָה הִי יָכוֹל לְהַרְגוֹ דְּעֵבֵר עַל אֲלָקִים ל"ת, וְהִנֵּה ק' אִיף הִי חֲזִיב נְבוֹת סְקִילָה מִצַּד בְּרַפְתַּת הַשָּׁם הָא אֵינּוּ חֲזִיב רַק סִינִיף, וְעִי' בְּהַקְדָּמָה לִס' תּוֹס' שְׁפַת אֲכֵן לְבַעַה"ט א"ש פִּינּוֹן דְּהִי מִדִּין מִלְהָ וְיָכוֹל לְהַמִּיתוֹ בְּכָל מִיְתָהּ שִׁירְצָה וְהִנֵּה בְּקוֹ' הַנְּ"ל בְּתֻשׁוּבַת דָּוִד לְנִתְּן הַנְּבִיא בְּגִבּוֹר כְּפֶשׁ דְּחֲזִיב מִיְתָהּ הָא עַל גְּנִיבָה אֵינּוּ ח"מ מְצִאֲתִי בִס' עֲשֵׂרֶת לְמֵאָה דְּרוּשׁ ג' שִׁכ' דְּהַסִּימָן מֵעַם יִשְׂרָאֵל הֵם בְּיִישָׁנִים גּוֹמְלִים וְרַחֲמָנִים.

וּמִי שֶׁהוּא אֲכֻזָּר כְּזוֹהַר לִיקַח הַכֹּפֵּשׁ הָאֲחֵרוֹן מִהָרֵשׁ סִימָן שְׁאֵינּוּ מְזַרְעֵ יִשְׂרָאֵל וְרַק ב"נ וְנִהְרַג עַל גְּנִיבָה וְגִזְלָה ע"ש דְּבָרִים יְקָרִים. וְעַמ"ש בַּפ' מְקִיץ (מ"ב כ"א): וְאַעֲתִיק מ"ש תְּשׁוּבָה לְבִנֵי יְקִירֵי הַרְה"ח וּבְקִי מְנֻפְלָג בְּתוֹרָה וּמִדְּעִים מו"ה דָּוִד נ"י חֲתָן הַגֵּאבֵד"ק זְגִיעֵרֵשׁ שְׁלִיט"א: ע"ד הָעֲרוּתִיף בְּדְבָרֵי רִיב"א עַה"ת בְּשֵׁם תְּנַחֲוּמָא דִּי צַחֲקָ וְיַעֲקֹב וִיהוּדָה יוֹשְׁבֵינֵי בְּדִין וִיהוּדָה דְּבַר תְּחִלָּה לְפִי שְׁבַד"נ מִתְּחִילִין מִן הַצַּד וְעִי' ג"כ בְּבַעַה"ט.

וְהַקְשִׁית ע"פ הִירוּשְׁלֵמִי פז"ב הוּבָא בְּר"ן סוֹפ"ב דְּכְתוּבּוֹת מִנִּין שְׁלֵא יְהִי הַדְּיִינִים קְרוֹבִים זל"ז מְקִישׁ לְעֵדִים ע"ש, וְאִי' בַּמַּד' וְגַמ' שְׁאֲבוֹת קִיִּימוֹ הַתּוֹרָה וְא"כ הִיאֵף הִי יוֹשְׁבִים בְּיַחַד הָא הֵם קְרוֹבִים זל"ז וּפְסוּלִים.

וְאִמְרַת ע"פ הַגּוֹ"א וַיִּגַּשׁ (מ"ו י") דְּהָא דְּאַף דְּאֵינּוּ מְצוּנָה וְעוֹשָׂה יוֹכֵל לְקַיָּים מְצוּנָה וּמְקַבֵּל שְׂכָר רַק בַּמ"ע. אֲבָל בַּל"ת שְׁאִין עָלָיו קְבֻלַּת שְׂכָר אֵינּוּ יָכוֹל מִי שְׁאֵינּוּ מְצוּנָה וְעוֹשָׂה לְקַיָּים ל"ת בְּשׁוּא"ת דְּמִי שְׁלֵא נְאָסֵר בְּדְבָר אֵינּוּ עוֹבֵר רְצוֹן, בּוֹרָאוֹ בְּמָה שְׁעוֹשָׂה הַדְּבָר, וּמִשׁו"ה מְצוּת ל"ת ל"ה מְקַיָּיִמִין הָאֲבוֹת ע"ש, וְא"ש דְּעֲלִיָּהֶם לֹא חָל שְׁלֵא רִשְׁאֵי דִּינִינִים לְהִיּוֹת קְרוֹבִים זל"ז עַכְתָּ"ד, וְהַנְּ"ל בְּזוֹהַר עַפְמ"ש הַרְשָׁב"א בְּתֻשׁוֹ ח"א ס' צ"ד וְז"ל אֵין בְּכָל פְּרָטֵי הַמְצוֹת מְצוּנָה שְׁאֵינָה רוּמְזַת עַל עֲנִינֵי הַחֲכָמָה וְשִׁחְיָיְבָה הַחֲכָמָה לְהִיּוֹת הַשְּׁפֵלִים מְצוּנִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם וּבְרַמִּיזוֹת שִׁירְמִזּוֹ אֶל הַחֲכָמָה.

ונמצאת החכמה מחייבת את המעשה ואת המניעה מה שנומזו בהן מן התורה ונחכמה, ואבות הגיעו ברב חכמתם אל העקרים ההם וכשחז"ל באברהם שתי פליותי' מודיעות לו חכמה כשני מלמדים וכן האבות עד שיהודה המקנבל מאבותי' קיים מצות יבום אע"פ שעדיין לא נצטוו עלי' וצנה בה לבניו באותו לשון בעצמה שצוה התורה וכו' ועשו"ת הדדב"ז ח"ב סי' תרצ"ו בנה נמצא שקיימו כל המצות מצד השכל שהם ידעו והבינו במקור החכמה שממנה הורדו המצות.

ונה שייך בכל המצות, אבל בדבר הקשוי שאין שכל ונחכמה בדבר ורק פה הוא גזה"כ להקיש ענין לענין יוכל להיות שנה לא ידעו מקודם, ושפיר הדין דדיינים קרובים זל"ז דפסולים מצד הקיש לעדים ל"ה ידעו אז מזה וא"ש, והנה הא דכ' בבעה"ת מענין ד"נ מתחילין מן הצד.

ע"י בנה בירושלמי פ"ז דסנהדרין וצ"ע בנה, ובדברי בעה"ט על מ"ש יהודה היציאה ותשרף הלא יהודה מלך הי' ואין דין ולא דנין אותו פנ"ל קשה הא זה רק מגזירת ר"ש בן שטח בסנהדרין די"ט ומקודם לא הי' זו הגזירה וצ"ע"ג: דברי הירו' בדיינים קרובים זל"ז פסול והנה הובא להלכה בחו"מ ש"ל"ג סעיף ט"ז, והמשל"מ בפט"ז מעדות נסתפק אי מקשינו ג"כ דיינים לעדים לענין אי נמצא קרוב או פסול אי בטלה כל הדיינים וע"י בקצה"ח סי' ל"ו סק"ז מ"ש בנה.

וע"ע בתוספות רעק"א על משניות בקמות פי"ב מ"ה אות צ"ז ותומים סי' מ"ו סק"ח, והנה בבעה"ת פ' שופטים (י"ז ו') מצאתי מפורש דגבי דיינים לא אמרי' נמצא קאו"פ בטילה ע"ש, ועוד מצאתי בשו"ת פאר הדור להרמב"ם סי' קפ"ו דאף בדיינים קאו"פ בטילה, וכ' הטעם דמה דאמרי' בעדות נמצא קאו"פ בטילה הוא משום שענין הפתוב לפי שנטפלו עם מי שאינו ראוי להעיד ונה הטעם איתא בין בעדות בין בדיינים.

ומהרמב"ם הנה משמע פהרי"ף בהא דנמצא קאו"פ בענין שיפיר הכשר בהפסול משו"ה ענין הפתוב שלא הי' להן ליטפל להפסול. ומאד נפלאתי שהש"ף בסי' ל"ו סק"א חופש למצוא שהרמב"ם סובר פרי"ף ולא הביא התשובה הנ"ל דע"כ סובר פרי"ף: ובס' ישועות ישראל הביא ירושלמי הוריות פ"א ה"ד דח"א חוץ משבעים הי' הממזר וכו' ומוכח דלא אמרי' בדיינים קאו"פ בטילה ע"ש, ובס' פתחי משפט חו"מ סי' ג' תירץ זה דהטעם דבדיינים קאו"פ בטילה דמקיש לעדים וכמ"ש בירו' בדיינים קרובים פנ"ל.

והנה מה דאמרי' נמצא קאו"פ וכו' נלמד בהקיש ג' לשנים כמ"ש במשנה מפות ד"ה פ"ב, והנה קיי"ל בזבחים ד"ג ומ"ה דדבר הלמד בהקיש אינו חוזר ומלמד בהקיש בקדשים ובתר למד אזלי' (ועשו"ת זכרון יצחק סי' ס"ז) ולפי"ז הכא דאיירי לענין קרבן שפיר אמרי' דתייבין קרבן ול"א נמצא קאו"פ כו' דדבר הלמד בהקיש א"ח ומלמד בהקיש לענין קדשים ולענין קרבן הוי כקדשים וא"ש קו' הגאון מקונטא ז"ל: ומענין לענין באותו ענין שם בחו"מ סי' ל"ג סי"ז עדים שקרובים זל"ז פסולים והוא מסנהד' כ"ח בנים לעלמא מנלן ארמב"ח סברא הוא כדמניא אין העדים נעשין זוממין עד שיזומו שניהם ואי ס"ד בנים לעלמא פשרים נמצא ע"ז נהרג בעדות אחי' א"ל רבא ולטעמיה הא דתנן ג' אחים וא' מצרף עמהם ה"ז ג' עדיות והם עדות א' להנמה נמצא פ"ז משלם בעדות

אחיו אלא הנזמה מעלמא קאתי, ומסקינן מגזה"כ וקרי"ף ורא"ש הביאו ירו' דפסולים מטעם הנזמה.

ותמה קר"ן בסופ"ב דכתובות במשנה ואלו נאמניו להעיד בגודלן. דבגמ' דילן אידחי זה ונלפענ"ד ונקדים הא דתמוה טובא.

דרש"י פ"י נמצא נהרג בעדות אחי: ונ"ל דאי לאו דאסהיד האי קרובו בהדי ל"ה מיקטל נמצא בגים מתים זע"ז, ותמו' דלמ"ל להביא הא דאין עדים זוממין עד שישומו פולן, אף אם יהי דאם יזום א' יהי גידן בהנזמה אעפ"כ הוי ע"פ אחי דאי לאו דמסהיד אחי ל"ה פי אם ע"א, ובשלקמא אם הי' ב' אחין וא' שפיר צריף להא דאין ע"ז עד שישומו פולן דאל"כ הי' נהרג ול"ש דנהרג ע"פ עדות אחי, ז"א דאף אם לא העיד אחי הי' אחר ורק דאי צריף שישומו פולן שפיר ע"י דהיזום אחי נהרג גם הוא.

ומצאתי לדודי זקניי בשו"ת ברית אברהם חו"מ סי' ד' שנסאל ע"ז והביא שנסאל זה הגרע"א ונ"ל ולא השיב. והוא תי' דאין פנונת רש"י דע"פ עדות אחי כו' ז"א דסו"ס נהרג על מה שהוא העיד שקר רק הפי' דאי לאו דמסהיד האי אלא הי' אחר במקום האח השני דילמא לא הי' היזום דאפשר הזוממין חכירין רק אותו, ואת האחר ל"ה מפירין שראו אותו במקום אחר, ושפיר אי הי' אמרי' דאף שלא היזום פולן נהרג, הי' נהרג ול"ש דאי הי' אחר במקום האח השני ל"ה היזום דמ"מ הוא הי' גידון, ורק אי צריף שישומו פולן שפיר מה שהיזום אחי נהרג גם הוא וזה נכון, עוד תי' דבאמת בכל זוממין יכולים הראשונים לומר אנו לא העדנו כלל העדות הזו.

וכמ"ש קר"ן בסופ"ב דכתובות, ורק הנכון דמודו דהעידו וזה פי' בדרש"י דאי לאו דמסהיד האי שהעיד עדות הזאת ל"ה נהרג, וזה רק אי ע"ז שישומו פולן. אבל אי היזום א' נהרג שהב' ל"ה אומר שהעיד הי' הראשון נהרג ע"ש ובמחכ"ת לא הבינתי דהא אף אי יהי אמרי' דאי יזום א' נהרג, ג"כ הוי ע"פ עדות אחי דאם השני ל"ה אימר דהעיד זה העדות א"כ ל"ה רק ע"א בעדות זה.

וכ"ע מודים דאם פ"א יעיד ויזום אינו נהרג ורק אי ב' מעידים וא' היזום נהרג אי אמרי' דל"ב שישומו פולן ודו"ק היטב, ועי' ג"כ בס' מנחת אהרן בזה: ונלע"ד דהנה קשה מה פריף בגמ' מג' אחין וא' מצטרף לענין שני חזקה לפי הטעם דנהרג ע"פ אחי והוי עדות שאאילה"ז, ועי' בר"ן שם שכ' דבמקום דלא בעי יכול להזיקו פשר פשעדים קרובים זל"ז.

ומאוד קשה להפוסקים דבמזון ל"ב יכול להזימה, א"כ מה פריף משני חזקה דשם במזון הוי עדות דל"צ יכול להזימה אבל כאן בד"נ בעי יכול להזימה. וזה אינו בהנזמה.

ורק י"ל דהא דבמזון ל"ב ילה"ז תלי' אי עדים זוממין קנסא או ממונא כמ"ש הנוב"י קמא אה"ע סי' ע"ב. וא"כ י"ל דבגמ' אזלי' למ"ד ע"ז ממונא וממילא במזון בעי יכול להזימה.

ושפיר פריף משני חזקה, אף לפ"מ שפסקינן ע"ז קנסא שפיר הביא הירושלמי הטעם דא"א בהנזמה דנהרג ע"פ אחי וא"ש וכיון דהטעם דהוי עשאאי"ל, ותוס' סנהדרין פ"א א' ד"ה ונגמר כ' דאי יכול להזימה אפי' באופן רחוק מקרי יכול להזימה.

ועי' בס' דברי חיים סוף ה' עדות שגם רש"י ס"ל סברות תוס' ע"ש. וא"כ שפיר צריך להא דאין ע"ז עד שיוזמו פולן, דאי הוים א' גידן בהזמה שפיר מועיל עדות הב' אחין, ול"ש דאינו בהזמה דנהרג ע"פ אחי'.

ז"א דאפשר בהזמה אי יבא עוד א' מן השוק, וכאן אי יוזמו בלא אחי' השני ג"כ נהרגין. ול"ש דהוי ע"פ אחי' דאף דאחי' לא יעיד איפא ב' עדים פנ"ל ודאי יכול להזמה, ורק אי בעי שיוזמו שניהן א"כ אף אם יבא עוד א' לא ינהרגו, רק אי יוזם אחי' השני דהוי נהרג ע"פ אחי' ודו"ק: כה) והיא שלחה.

רש"י נוח לאדם כו' עי' בקובץ אהל מועד ח"ב דף כ'. אי' בפרכות מ"ג ב'.

נוח לאדם שיפיל א"ע לכבשן וכו' וק' מה "את עצמו" הול"ל נוח לאדם שיפול לכבשן כו', ב', קשה מדוע שלחה אלי' כלל לאיש אשר וגו' הי' לה לשתוק ומדאמרה לאיש כו' מוכח דהיתה רוצית להציל עצמה.

וי"ל דרמב"ן הק' הא הי' פנוי' וליכא מיתה ותי' דמגיע לה מיתה רק ע"פ דינא דמלכותא דיהודה מלך והיא גרמה קלון בבית המלך ע"ש, ומשנה מפנרשת בערכין ד"ז א' אשה שיצאה להרוג אין ממתינין לה עד שתלד מגזה"כ מות ימותו גם שניהם לרבות הנולד ע"ש בפהמ"ש לרמב"ם, רק כ"ז אם נהרגת ע"פ ד"ת אז גם הנולד נהרג מגזה"כ.

אבל לתמר הי' רק מדינא דמלכותא ועכ"פ מצילין הנולד דמה חטא הנולד, וזה הוא אם מעוברת מישראל מצילין הנולד, אבל אם מעוברת מעכו"ם אף דהנולד פשר היינו שאינו ממזר (ועי' בהגהות חכמת שלמה אה"ע סי' ד') אבל הוא עכו"ם ואין מפקחין עליו את הגל.

ומשנה שלימה פ"ק דכתובות אם מעוברת ואמרה מאיש פלוני וכהן הוא נאמנת, וא"ש הפל דבאמת אם הי' מגיע רק לעצמה הי' שותקת פדי שלא לבייש אף רצתה להציל הנולד לכן שלחה לחמי' "שלאיש אשר אלה לו אנכי הרה" ובה תציל את הנולד עכ"פ ולהמתין לה פד שתלד פיון שהיא מעוברת מישראל, ונהי שתשרף עכ"פ הנולד ינצל פיון שאינה נהרגת מד"ת רק מדינא דמלכותא, וזה שדייקו בלשונם נוח כו' שיפיל "א"ע" היינו את עצמו נוח.

אבל היא רצתה להציל הנולד ע"ש: ובאמת ראיתי בחלקת יואב בקונ' קבא דקוששיתא קושש' י"ט שהק' פו על הר"ן חולין נ"ח שכ' שלכך אמרי' בערכין דהורגין גם הנולד משום דלא חיישינן להריגת עובר, וק' איך אמר יהודה הוציאוה ותשרף פיון שהי' מעוברת ובב"נ נהרג על העוברין איך נוכל להרוג מעוברת ונשאר בצע"ג.

וי"ל לפמ"ש המהרש"א סנהד' נ"ז ב' הא דבפ' שמות דפרעה צנה למילדות העבריות דוקא. דב"נ מצנה על שפ"ד ומילדות מצריות מצוין גם על עוברין אבל עבריות מותר להן להרוג עוברין במעי אמה ע"ש.

הרי דקודם מ"ת הי' מותר להרוג עוברין. ושפיר אמר יהודה לשרוף לתמר אף עם העיבור.

וע"ע בסוטה כ"ו ובתוס' ובמב"ם פ"ב ה"ז מסוטה ובמשל"מ שם, ובמזרחי משפטים (כ"א כ"ב) דהורג עובר פטור אף דרוב לאו נפלים דבעובר במעי אמו לא אזלינן בתר רוב, ומאד פלא על הנוב"י מ"ת חו"מ סי' נ"ט דחידוש זה מעצמו וכ' דלא מצא זה, ולא הביא שקודמו המזרחי.

וע"ע בשואל ומשיב קמא ח"א סי' קצ"ה, ובתנינא ח"ג סי' קי"א, ונחמישאה סי' יו"ד, ובס' חקר הלכה ה' אבילות אות י"ג, ובס' בכורי שלמה בהשמות ליו"ד סי' יו"ד אות ל"א, ובכלי חמדה משפטים, ובאוה"ח פאן כ' פי מסורת ה' בינדס לגזור גזרות ולהרוג עובר על הגזירה פ"ש, וא"ש קו' החלק"י דלא ה' זה מדינא רק פה ה' הגזירה בינדס: ומענן מלבין פני חבירו ברבים.

ע"י פני יהושע ב"מ דנ"ט דמוכח מזה דאין לו חלק לעוה"ב דהא מאבד עצמו לדעת הוא עון גדול דאין לו חלעה"ב ואפ"ה התירו פדי שלא ילבין ע"ש, ועמ"ש בזה בפ' נח (ט' ב') ונדפס ג"כ בקול תורה היו"ל בפה פאביאניץ שנה ב' סי' ז'.

ובמב"ם פ"ו ה"ג מדעות כ' דהמתפבד בקלון חבירו אין לו חלעה"ב, וכ"כ בפ"ג ה"ג מתשובה וכ' שם הכ"מ לא ידעתי מקום שבו נאמר פן, והגר"י פיק בגליון פי' משניות לר"מ פ' חלק הביא דכ"כ בירושלמי חגיגה פ' אין דורשין.

וע"י מג"א סי' קנ"ו ובגליון. ובב"ר א' על פסוק תאלמנה שפתי שקר הדוכרות על צדיק עתקנו"ל אר"י פן חכינאי המתפבד בקלון חבירו א"ל חלעה"ב המתפבד בקלון חי העולמים עאכו"כ, וכ"כ בהקדמת שאילת שלום.

להשאלתות להגרי"פ, וקדמם בפר"ח בס' מים חיים בפ"ג דתשובה וכן הביא הגר"ז מוויילנא ז"ל בס' תולדות אדם פרק ה', וע"ע בשו"ת חיים שאל ח"ב סי' מ"ג עש"ה: ובגיטין דל"ו ב' הנעלבים ואינן עולבין שומעים חרפתם ואין משיבים עליהם הכ' אומר ואנהביו פצאת השמש בגבורתו.

כפל הדברים ראיתי בס' נחלת עזריאל בקונ' פרפראות לחקמה פ' תרומה דיש הפרש המתבזה מחשוב בנשותו מרובה. ומתבזה מבזוי בנשותו קטנה, ואם שותק יש יותר עונות פששות לבזוי מלשתוק לחשוב.

פי אם ה' השיב לחשוב ה' החשוב מתבנייש. ואם השיב לבזוי לא ה' הבזוי מתבנייש דלא איכפת לי'.

ומשה ענו מכל אדם, אם חרפו אפי' בזוי ה' שותק וזה"פ הנעלבים מחשוב ואינו עולב. וכן שומעין חרפתו מבזוי ואין משיבין שלא השיב לו כלום.

דאפי' אם ה' משיב לו ג"כ הבזוי ל"ה מתבנייש ואעפ"כ לא השיב לו כלום, זה דומה למשה דהשנה לשמש כמ"ש פני משה פחמה פני יהושע פלבנה, ובס' זרע יצחק על משניות פ"א דאבות כ' דהפל קאי על אהד.

דיש לומר מה שלא השיב להמבייש לו משום דאין לו מה להגיד עליו דבר ביוש וז"ש הנעלבים ואינן עולבין. ושמה אין לו להשיב לזה אומר אף שומעים חרפתם היינו ששמעו

חֲרַפְתֶּם שֶׁל אוֹתוֹ אִישׁ הַמְבַיֵּיט לּוֹ, וְאֵפ"כ לֹא בִיַּיְשׁוּ זֶה גְדוֹל מְאֹד וְקָאֵי שׁוֹמְעִים חֲרַפְתֶּן
עַל חֲרַפָּה שֶׁל הָאִישׁ הַמְבַיֵּיט לּוֹ וְהַפֵּל מֵאַמֵּר אֶחָד וּדְפַח"ח: כו) הֵפֵר נָא.

עֲרַש"י וּבְסוּטָה ד"י ע"ב אֵין נָא אֶלְא בְקִשָּׁה וְעַי' מְהַרְשֵׁ"א. וְע"ש בְּעַנְף יוֹסֵף עַל הַע"י.
דק"ל תִּיבַת נָא שְׁאַמֵּר יְהוּדָה לְאַבְיוֹ. וְנָא שְׁאַמְרָה תְּמַר עֲפַמ"ש בִּפְג"ה דְצ"ו דַּת"ח
מְהַדְרִינֵן אַבְיָה בְטַבִּיעַת עֵינָי, מִשׁו"ה א"ל יְהוּדָה לְאַבְיוֹ אֵף דְבַעֲלָמָא ט"ע לָאו מִיְלֻתָא
הֵפֵר נָא תִיבַת נָא יְתִירָא הוֹרָה שְׁאַתָּה ת"ח וְנֶאֱמַן אַתָּה בִטב"ע, וְכֵן תְּמַר אַמְרָה נָא לִיהוּדָה
שְׁהוּא ת"ח.

וַיִּפֹּר וַיֵּאמֶר צְדָקָה מְמַנֵּי תִיבַת מְמַנֵּי הוֹרָה. מֵהָא שְׁאַמְרַתִּי לְאַבָּא שַׁת"ח נֶאֱמַן בִּטב"ע
צְדָקָה אַתָּה, וּז"פ דְשִׁלְחָה לּוֹ לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלָה לּוֹ אֲנֹכִי הָרָה.

שְׁהֵם דְבָרִים מְיֻתְרִים, וְרַק הַכְּנֻנָה לְאִישׁ שְׁהוּא ת"ח וְנֶאֱמַן לֹמַר אֲשֶׁר אֵלָה לּוֹ בִטב"ע,
וְעַל זֶה בְּטַחַתִּי לְזִנוּת עֲמוֹ שְׁאוּלֵי הִי ע"ה לֹא הִיִּיתִי בּוֹטַח בְּסִימָנִי אֵלּוּ שְׁאִינוּ נֶאֱמַן לְהַפְרִיחַ
בִּטב"ע, וְע"ש בְּעֵינָי יַעֲקֹב דְבָרִים נְכוֹנִים מְכַל עֵינָי הַפְרָשָׁה: כו) צְדָקָה מְמַנֵּי.

רַש"י מְחַנֵּי יֵצְאוּ בְדְבָרִים עַי' מִכּוֹת כ"ג ב' וּבְמַהֲרָשֵׁ"א, וּבְשׁו"ת חֲמֻדַּת שְׁלֵמָה אַה"ע ס'י
ל"א. הַקִּשָּׁה עַל הַפּוֹסְקִים דְחִיַּיְשִׁינֵן לְשִׂאֵלָה וְכֵן עַל הַגַּמ' גּוֹפָא מִמ"ש יַעֲקֹב וְגִזַּר אֶמֶר
כְּתוּנַת בְּנֵי חֵיהָ רַעְיָה אֶכְלָתְהוּ וְלֹא חָשׂ לְשִׂאֵלָה וְלִכְאוּ' י"ל דִּיּוֹסֵף הִי סְמוּךְ עַל שְׁלֶחַן אַבְיוֹ
וְלֹא הָוֵי הַכְּתוּנַת שְׁלוֹ.

וְלֹא הִי לּוֹ רְשׁוּת לְהַשְׁאִיל וְאַחְזוּקֵי אֵינְשֵׁי בְּגִזְלֻנוּתָא לֹא מְחֻזְקִינֵן. אֲמַנְם י"ל דְמַעֲוֹלָם לֹא
נִסְתַּפֵּק יַעֲקֹב עַל יוֹסֵף שְׁלֹא קִיָּיִם מִצְנוֹת אַבְיוֹ וְלֹא הִלָּף לְאַחֵיו רַק אֵזֶל לְעֵלְמָא, דְּנִדְאֵי
יוֹסֵף הַצְדִּיק לֹא נִחְשַׁד עַל כֶּף רַק שְׁהִי הַסְפֵּק אֵוּלֵי נִשְׁבָּה בֵּין עַפּו"ם וּל"ה יָכוֹל לְקִיָּיִם
מִצְנוֹת אַבְיוֹ, וְכִינֵן שְׁכֹן יֵשׁ לְחוּשׁ שְׁהַשְׁבָּטִים הַפְּשִׁיטוּ כְּתוּנַתוֹ וְהַשְׁאִילוּ לְאַחַר וְאוֹתוֹ הָאֲחַר
נִטְרַף.

וְעֲשׂו"ת חֲכָם צָבִי ס'י קל"ד, דָּאֵף לִשְׁי' מֵהַרִּי"ט דל"ח לְשִׂאֵלָה כֹּל הַבְּגָדִים מ"מ הִיכִי
דִּישׁ חָשׂ שְׁנִשְׁבָּה חִיַּיְשִׁי וְדִילְמָא הַשְׁבָּטִים הַפְּשִׁיטוּ וְנִתְּנוּ כֹּל בְּגָדֵי לְאַחַר, וְא"כ יִקְשָׁה
עַל יַעֲקֹב לְמָה פְּתַח פִּיּו לֹמַר טָרַף טוֹרַף יוֹסֵף וְאֵי אֶמְרִי כִשִׁי מִבִּי"ט (בַּח"א דְקַל"ח).

וְהִבְיִאוּ ג"כ בַּב"ש בְּקוּנָי עֲגוּנוֹת אוֹת רַכ"א) א"ש פִּינֵן דְאַחֵי יוֹסֵף הִבְיִאוּ הַכְּתוּנַת מְאוּתוֹ
דְרָף שְׁהִי יוֹסֵף הִלָּף לְשִׁכְּם ע"כ לֹא חָשׂ לְאַחַר כַּמ"ש שָׁם בְּמִי שְׁהִלָּף לְמִקּוּם נָה וְלֹא
חִזַּר, וּבְאוֹתוֹ מְקוּם נִמְצָא הֶהָרוּג אִפִּי לֹא הִפְרִיחוּ כֹּל אֶמְרִי מִסְתַּמָּא זֶה, וְשָׂרְי' מְדָאו'
ע"ש (א"ה וְעֲשׂו"ת שָׁב יַעֲקֹב ס'י י"א, וְנוֹב"י מ"ק אַה"ע ס'י מ"ו): וְנֶפֶל בְּרַעְיוֹנֵי לְדַקְדָּק
מ"ש יְהוּדָה צְדָקָה מְמַנֵּי וְאֵי חִיַּיְשִׁי לְשִׂאֵלָה ק' ג"כ דִּילְמָא נְטִלָה הִיא הַחוּתָם וְהַמְטָה.

מְאוּתָה הַקְדֻשָּׁה שְׁהִיָּתָה בְּעֵינָיִם עַל הַדְרָף וְדִלְמָא זִינְתָה עִם אַחַר וְאוֹתָהּ הַקְדִּישָׁה עֲבָרָה
עַל תְּנַאָּה וְהִי רְוַצִּית לְהַחְזִיק הָעֲרַבּוֹן וְאוּלֵי בְמַחֲרִיר כְּסָף נִתְּנָה לְתַמָּר, (וְכַמוֹ שְׁבָאַמַּת
בְּקִישׁ יְהוּדָה אוֹתָהּ וְלֹא מְצָאָה) וְאַפִּי' שְׁאֵלָה דִּיחִיד לֹא הָוֵי שְׁלַחוּשׁ שְׁאוֹתָהּ הַקְדִּישָׁה נִתְּנָה
לְזוּנָה אַחֲרַת שְׁפָבֵר כ' הַחֲכ"צ דִּהִיכִי דְאִיכָא לְמַתְלֵי שְׁאוֹתוֹ דְבָר גּוֹרָם ל"ה שְׁאֵלָה דִּיחִיד,
וְא"כ ה"נ י"ל, הוֹאִיל וְהִיָּתָה צְרִיכָה לְכַף לְקַחָה מְמַנָּה, וְלִכְאוּ' הִי נ"ל לְפַמ"ש רַמְבַּ"ן
דְּבִיאַת יְהוּדָה הִי כְּעֵין יָבוּם וּבִתְחִלָּה שְׁפָבֵר שְׁזִינְתָה עִם אַחַר אֶמֶר שְׁיִשְׁרְפוּ אוֹתָהּ הוֹאִיל

והיא זיקת יבמין עלי, ולפי"ז י"ל דבצירוף חזקות צדקות ל"ח לשאלה, אף לפי"ז יקשה ממ"ש רש"י והוא מסוטה כ"בבג' מקומות הופיע רוה"ק בביהמ"ד וא' ביהודה דאמר ממני מנא ידע דילמא מאחר, ואי משום חזקות צדיקות אמינן עלי ק' הא קי"ל ארוסה שעברה נלד פשר ול"ח שפא זינתה עם אחר, וכינן דפשיטא לי' ליהודה שהוא אול לגבה מה"ת ליחש לאחר פיון שהוא מודה ודאי ל"ח, גם ל"ה דינמי מעלמא.

ואפ"י לשי' הרמב"ם התם ל"ח, ואפשר לפי' הב' ברמב"ן דדנוה לשריפה רק מפבוד המלכות ובזה אפשר דל"מ חזקות צדיקות וע"כ הק' גמ' שפיר דילמא זינתה ג"כ עם אחר והוצרף לומר דמ"ש ממני הי' ע"י ב"ק, וא"כ ק' איך אמר יהודה צדקה מדעת' דנפשי' ולא חש לשאלה או מכירה לשי' החוששים, א"ו מוכח מסתמא דגמ' דהתם ל"ח לשאלה, ולפי תי' הגמ' דחשישי' לשאלה הי' מוכרח לומר כפי' הא' ברמב"ן וי"ל משום צירוף חזקות צדקות ל"ח לשאלה, אף לסוגי' דסוטה וגם רבא דמק' התם דילמא מנה ירחי ולא מקשי משום חזקות צדיקות מוכח דס"ל כפי' הב' של רמב"ן וא"כ יש סיוע גדולה מזה דל"ח לשאלה, וע"ע בס' נטריקון להפמ"ג קו ה' מ"ש בכל הפרשה: וראיתי לפרש בזה עפמ"ש ביבמות דל"ט דח"א יש יבום מקטן.

ויליף מיבמה יבא עלי אפי' קטן וח"א אין יבום בקטן והפסוק בא ללמד אפי' בא עלי שלא מדעתה, והמפוי' כ' דתמר נתפוננה לש"ש שיהודה יבא עלי בתורת יבום, אבל אי ל"מ שלא מדעת ויהודה לא ידע לא הועילה תמר כלום אדרבה הכשילה אותו באיסור, וצ"ל דסברה תמר דלא בעי מדעת וז"ש "צדקה" דהדין עמה דיש יבום גם שלא מדעת "ממני" למדה זאת כי על פן לא נתתי לשלה יען כי קטן הי'.

וגליתי דעתי שאין יבום לקטן, וע"כ הפסוק יבמה יבא עלי אתי שמהני שלא לדעת: שם ולא יסף רש"י לא הוסיף וי"א לא פסק וערמב"ן וסוטה ד"י, פיון שידעה שוב לא פסק ממנה. ופרש"י שידע בה שהיא צדיקה.

ולש"ש נתפוננה. והמהרש"א כ' שהוא בל' והאדם ידע כו' לא ידענא מי הכריחו לרש"י לפ' פיון שידע בה שהיא צדיקה.

ועי' בכור שור להתבו"ש בסוטה. שהק' דלמה דפי' והאדם ידע מה נתינת טעם הוא זה. פיון שידעה שבא עלי פעם א' שוב לא פסק ודומה למי שאכל שום כו' ומ"ש מהרש"א ול"ה גנאי בעיני' לבוא עלי עוד לא תיקן כלום, דמ"ט ל"ה גנאי לעשות במזיד לעולם. מה שעשה פ"א בשוגג.

אמנם מה שפרש"י דחוק דפי' דידעה דהכירה ושוב לא פסק מבואה, וא"כ עיקר ענין הביאה לא נזכר בקרא ולא בגמ' דהאי ולדעתה לפרש"י צ"ל דקאי על ההכרה כמ"ש מהרש"א ונלע"ד שרמזו למ"ש רמב"ן וב"ר שיהודה קיים מצות יבום.

והיינו דקודם מ"ת הי' מצוה גם בקרובים ויבום דוחה איסור פלתו, ואי' ביבמות ל"ט ס"ד מצוה דרמ"י עלי' רחמנא עבדה השתא תיקום עלה באיסור א"א, פי' דלא התירה תורה אשת אח כי אם ביבמה וכינן שקיים המצוה הדרה לאיסורא קמ"ל קרא ולקחתה לה לאשה פיון שלקחה פי' שבא עלי' בהיתר פ"א שוב ה"ה פאשתו לכל דבר וא"כ קאמר הקא בגמ' ממש פלישנא גמ' יבמות פיון שידעה פי' שבא על פלתו בהיתר

ובמצינות יבום נעשית פאשתו, ושוב ל"ה צריף לחשוש מעתה לאיסור פלתו דקנאה
בביאה ראשונה כדקיי"ל דיבמה נקנית בין בשוגג כו' וה"ה פאשתו עכ"ל.

ועי' בס' זרע ברוף פ' תפלת השחר. ובס' אוצר הכבוד לר' טודרוס תלמיד הרשב"א
בריש יבמות ובסוטה ד"י מזה: כט) פרץ ערש"י.

ובס' נפלאות מתהשי"ת פל"ז אריכות גדול מפל הפרשה: לט א) ויקנהו פוטיפר. עי'
סוטה י"ג ב' קנה לעצמו ועי' מהרש"א ובדל"ו ע"א מפל ענין הפרשה: ב) ויהי ה' את
יוסף ויהי איש מצליח.

ויהי בבית אדוניו המצרי. עי' בינה לעתים דרוש ס"ז דיש גסיון העוני ונסיון העושר
כמ"ש שלמה רש ונעושר אל תתן לי, וילמדנו דיוסף עמד בגסיון בין בזמן שהי' מצליח
ובין שהי' בבית אדוניו לעבד, וכ"כ בס' הברית להג"ר צבי קאלישער ז"ל: ג) וירא
אדוני' כי ה' אתו.

וכל אשר עושה ה' מצליח בידו וימצא יוסף חן וגו'. רש"י שם שמים שגור בפיו.
וצ"ב מה בעי רש"י בזה. וכ' בס' שארית יעקב דק' לרש"י מ"ש פי ה' אתו, וה' מצליח
בידו בנדאי אם ה' אתו בנדאי מצליח מהכ"ת שלא יצליח לזה מתרץ דאי' בגמ' שבועות
כ"מ שהזכרת ה' מצויה עניות מצויה'.

א"כ מהנכון הי' שלא יצליח אם ש"ש שגור בפיו. ואעפ"כ ה' מצליח בידו, וזה חידוש
גדול.

ובבינה לעתים דרוש ס"ז כ' פי האדם יחוש לבלתי ימסור ממונו ביד אחרים מג' סיבות
א) שאינו בוטח בו והוא אצלו אינו נאמן, ב) שהוא אינו מוצלח והוא קרוב להפסד ורחוק
מן השכר ג) כי לא מצא חן בעיניו וקץ בו אע"פ שלא יהי' שום שום סיבה.
וביוסף אדרבה הי' סבות הפכיית. אם מנאמנות.

הלא ראה פי ה' אתו, ובלי ספק איש אשר ה' אתו לא יכזב בחבירו. ואם מהצלקה.
ראה שהוא איש מצליח, וגם מצא חן בעיניו פ"כ ויפקדו עש"ה: ה) ויברך ה'. עמ"ש
בפ' ויצא (ל' כ"ז) בשם מהרש"א ברכות מ"ד: ח) וימאן וכו'.

בס' עולת חודש לבעהמח"ס תשובה מאהבה כ' דאי' בב"ב קס"ה א' רופן בגזל ומיעוטן
בעריות כו', וא"כ ק"ו השתא אממונא לא חשיד יוסף שרוב העולם נכשלין, מכ"ש איך
אעשה עבירה אשר רוב העולם אינם נכשלין, וכ"כ בנח"ק ע"ש וע"פ הגמ' פ"ב דחגיגה
הבא על הערנה והוליד ממזר מעות של"י לתקן ע"ש, וע"ע בדבר"ש מ"ת לפמ"ש החו"ה
דיש הבודל בין גניבה אם האדם מוחל ליפא חטא למקום.

אבל החוטא בא"א אף שחבירו מוחל אבל חלק המקום מי ימחול, וז"ש יוסף הן אדוני
לא ידע כו' וזה א"א במחילה ע"ש: ועי' פני הוושע ב"מ דס"א ע"ב שחידש הא דהיכי
דיש ממונא ומלקות דינו במלקות.

ז"ד היכי דליכא הפקעת ממון, אבל בהפקעת ממון ל"ש מלקות. דאטו בשביל המלקות נפקע ממוןו של זה, ולפי הג"ל י"ל דכל המלקות בשביל החטא שבינו לחבירו ואם רוצה חבירו הי' נפקע הלאו זה ול"ש שילקה דהא עיקר החטא בא בשביל חבירו ולכך משלם.

וא"ש מה שהק' בשו"ת מי באר סי' ע"ט מירושלמי פ"ב דכתובות בהמצית גדישו ש"ח ביו"ט לוקה, וק' דהא הוי פגזל והפקעת ממון ול"ש מלקות ע"ש ולהג"ל א"ש דשם המלקות משום שהצית ביו"ט הבצרה שלא לצורך ול"ש שנגרר אחרי הממון ואף אם מחול הממון מגיע לו מלקות לכן המלקות עיקר.

וע"ע בתוס' מכות ט"ז ד"ה התם, ובס' עשרה מאמרות מאמר חקור דין ועי' בזה בשו"ת שואל ומשיב תליתאה ח"א סי' רל"ה: וזקני הגאון מלאסק ז"ל בס' אור דוד על מגלת אסתר (ו' א') הביא דתמוה לשון חטאתי דהוא לשון עבר.

דהול"ל אטא לאלקים. ועוד דמשמע דרק משום דהוא חטא גדול אינו רוצה, אבל אם הנה חטא קטן הי' חוטא ורק דלצדיקים גדולים יצה"ר א"י לפתות לחטא פי אם בדרך ערמה, ויוסף צ"ג הי' וקא היצה"ר בערמה ואמר לו דאחז"ל במקום שבעלי תשובה עומדין אין צ"ג יכולין לעמוד וא"כ מהנכון אתה יוסף שתחטא ותהי' אח"כ בעל תשובה, וע"ז ענה יוסף הנה לעשות תשובה די אם אדם עושה עבירה קטנה ולא צריך רעה גדולה כ"כ, וכיון דאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, הנה כבר חטאתי באיזה עבירה קטנה ואוכל לשוב בעבורה ודפח"ח: (וא) ויהי כהיום הנה ויבא הביתה לעשות מלאכתו.

רש"י יום איד שלקם כו' ח"א מלאכתו ממש וכו' עי' בס' בני יששכר ניסן מאמר ג' קשה (א) דהול"ל ויהי היום מה הל' כהיום הנה. (ב) דמה נפק"מ אם בא לעשות מלאכתו או בא סתם אל הבית (ג) הול"ל נתאמר שפכה עמי מה הל' לאמר, וי"ל היום הנה יש לפתרו על יום השבת כמ"ש בפ' ניקהל זה הדבר וגו' ויש לומר בהיפך דיום השבת הוא בבחי' עוה"ב ונקרא "ההוא" וימי המעשה נקראו בל' יום הנה, עלמא דאתגליא כמ"ש היום הנה ה' אלקיך מצוה לעשות וכמ"ש ביוסף למען עשה כיום הנה.

וז"ש ויהי כהיום הנה דהיינו שהי' אז שבת יום ההוא, אבל השעיה הי' פעין יום הנה פעין מי המעשה דיוסף אזיל לשיטתו דראוי להחמיר בדבר הנאסר לב"נ כמו מפרנסת, ולכך אף ששמר שבת עכ"ז נהג פעין יום הנה שעשה איזה מלאכה שלא יעבור על יום נליקה לא ישפוטו, ע"כ ויבא לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי הבית כו' דאלו הי' שם מי נוכל לומר דאפשר דצנה לו לעשות מלאכה והגם ששמר שבת אינו מחויב למסור נפשו על זה אבל שלא הי' שם מאנשי הבית וקא בעצמו לעשות מלאכתו, הבינה אשת פוטיפר דרוצה להחמיר כב"נ ותתפשהו בבגדו שהי' לבש בגדי שבת, וראתה ב' הפכיים.

שומר שבת ועושה מלאכתו דייקא ולא מלאכת אדוני' והוא בלי הכרח הבינה דסובר דאין רוצה לצאת מפלל ב"נ להקל ע"כ עושה איזה מלאכה, מחילא מחויב ג"כ לעשות מבוקשה ולא למסור עצמו על זה דב"נ אינו מצווה על קדוש השם ועובר על ואף את דמכם כו', וז"ש ויבא לעשות מלאכתו ותתפשהו בבגדו "לאמר" ר"ל מפת ב' הפכיים יהי' לה הוכחה, "לאמר" לו שכבי עמי פי אינו רשאי למסור נפשו: ועשו"ת מהרלב"ח סי' קכ"ו האריך בהא דלצרכו נכנס.

דמנ"ל לדרוש לגנאי על צדיק דמצינו להיפך אף שפנרש לגנאי דורשים לשבח פמו
בדוד עם בת שבע, וכ' דהיה להם משמעות לדרוש פו, דאל"כ לכה נ"מ לספר דבא
לעשות מלאכתו, עוד י"ל דכל הגדול מחבירו יצרוגדול ממנו, ומחשבה רע אינו מצרפו
למעשה, ובא הכ' להודיענו שהי' להם יצה"ר גדול מאד, ואעפ"כ פכשו יצרו, אכל בדוד
שנזכר שם מעשה.

שפיר הפכו בזכותו ע"ש אריכות גדול ומענן דוד עם אביגיל. ובעיון יעקב על ע"י סוטה
ל"ו כ' דאי' בריש ברכות לענין מר במילין, א"ל ומי חשידנא בעיניכו א"ל ומי חשיד
הקב"ה דעביד דינא בלא דינא הפלל מגמ' אף דאסור לדון לחוב מ"מ שלא יאמר דה'
עושה בלא דין מותר לחשוד, א"כ גם ביוסף שהי' י"ב שנה בבית אסורים.

והאף יעבדו ה' בלא דינא לכה קאמר דלצרכי נכנס. ומ"ד מלאכתו ממש ס"ל דנענש
בשביל דסלסל בשערו וה' מדקדק כו' פחות השערה.

וע"ש בענף יוסף. ובהגהות מהר"צ חיות: ובס' עמק יהושע ח"ב דרוש ז' כ' עפמ"ש
ביומא ל"ה ב' שאשת פוטיפר משדלתו בדברים חובשין בב"א.

א"ל ה' מתיר אסורים. מסמא עיניו א"ל ה' פוקח עורים וכו', וכיון שרצתה לכפותו
ביסורין ומלקות שא"ב קצבה דחמיר ממיתה כמ"ש בכתובות ל"ג אלמלא נגדו' לחמ"ו
פלחו כו' חשב שאין לו למסור נפשו אף על ג"ע פיון שהי' קודם מ"ת ולא הוזהרו על
קד"ה, ובא דיוקנו כו' ור"ל דלאחר מ"ת חייב למסור על ק"ה, ואף במלקות שא"ב קצבה
כמ"ש תוס' שם, מיד ותשב באיתן קשתו.

וא"ש המד' וימאן יוסף לדבר מצוה ממאנין לעבירה מכ"ש, לפמ"ש שהי' תמו' בעיניו
שיוסף לא יתפייס דעדיין אין מצוין על ק"ה, והנה צריף להבין מפ"מ נתנה תורה רשות
שאם לא ירצה לייבם יחלוץ הא גדולה מצות יבום שדוחה אשת אה.

רק כמ"ש אבא שאול ביבמות ל"ט ב' הכונס יבמתו לגוי פוגע בערוה ובניו ממזרים פ"ש,
בראשונה שהתפוננו למצנה יבום קודם, ולזה מי שאינו מרגיש שמתפונן למצנה טוב
יותר לחלוץ, ולכאו"ק דא"ש אמר רק היום שניתנה חליצה לכן פונס לגוי פוגע בערוה,
אכל למה ניתנה תיכף חליצה.

ואם ל"ה מתפונן בשליחות למצנה הי' אנוס באנוס של מצנה, ורק דבשבת קמ"ו א' אי'
ממ"ת פסקה זנהמתו, והעבירות הם פמאכלים מקולקלים לחולה ולכן פיון דג"פ
מעבירות שיהרג ואל יעבור ולכן אע"פ שיהי' אנוס.

אפ"ה אם פוננתו לגוי פוגע בערוה וקרוב להיות הולד ממזר ומזיק לנפש שיפעול
פעולה רע בהנפש. וזה השיב יוסף אם לדבר מצנה ממאנין היינו בחליצה מאן יבמי,
אע"פ שיהי' אנוס אם א"א ליבם רק לשם מצנה, לד"ע לכ"ש, ולא יועיל מה שאנוס
שתענש אותו ביסורין מ"מ העבירה בעצמותה מזיק לנפש.

ומוליד רק רע עכ"ד בקיצור: ובס' מתנה טובה שבת מ"ט. תי' מד"ר נאתחנן אמר משה
עצמותיו של יוסף נכנסו לא"י ואני איני נכנס, וק' מה תלוי זב"ז וי"ל פיון דנכנסו בנדאי
לא חטא, ומלאכתו ממש ובבעה"ט משפטים (כ"א ח') כ' ב' במסורה בבגדו בה.

ותתפשהו בבגדו, והיגנו פינן שפירש טליתו עלי' שוב אינו רשאי למכרה. ור"ע דסבר פינן שפגד בה א"ר למכרה, מפרש ל' בגידה איהו נמי יליף בגד דהתם מהקא שגם שם הוי בגידה שסובר דלצרכי נכנס ע"ש, ואיתא דמ"ר סירב בשליחות דס"ל כר"א פינן שפירש טליתו א"ר למכרה, ורצה שה' בעצמו יגאלם ואז לא יהי יכול למכרם לגלות פינן שפירש טליתו א"ר למכרה כמו שיהי בגאולה העתידה ב"ב, ואי במד' דמשו"ה לא נכנס מ"ר לארץ שסירב בשליחות, וזה טענת מ"ר עצמות יוסף נכנסו.

וע"כ מלאכתו ממש ובגדו ממש. וא"כ גם גבי אמה בגדו ממש פינן שפירש טליתו א"ר למכרה, ויש לי תירוץ על סירב בשליחות ולמה אין אני נכנס.

והשיבו ה' דמטעם אחר הוא, שיוסף הודה בארצו והוא לא הודה כדאי' שם ועי' בקונן דרושים ח"ב פרק א' סי' כ"א אריכות בזה מהג"ר אלי' קלאצקין האבד"ק לובלין וכעת בא"י ובש"י עה"ת כ' הא דלעשות צרכי' נכנס, דנגמת מ"ש ביקוש דוד לעבוד ע"ז בסנהד' ק"ז ב' פן חשב יוסף פן יחולל שם שמים ויאמרו למה ה' עושה ככה ליוסף שאח' רצו להרגו מוטב אעשה עבירה ולא יתחלל ש"ש ויאמרו סופו מוכיח על תחילתו שהי' ג"כ רשע.

ובמדרש תלפיות ענף יוסף כ' דא"ש בזה מחז"ל הלב שלא חשב בעבירה כו' וק' דהא נכנס לעשות עבירה ורק שאע"פ שגמר בלבו לעשות עבירה לא לתאנתו רק לש"ש שלא יתחלל: ובס' ארץ חמדה להמלבי"ם פ' וירא הביא המד' ודוד בא עד הראש שפקש לעבוד ע"ז.

א"ל מלך שפמותה יעבוד ע"ז, א"ל מלך שפמותי יהרגנו בנו, א"ל מ"ט לא דרשת סמוכין יפ"ת לבן סורר ומורה ע"ש ובסנהד' ק"ז א', וצ"ע שדוד ביקש לעבוד ע"ז, וי"ל למשל שהי' מלך אכזר אשר בחטא קטן שעשה א' מעבדי' הי' דן במיתה, ואירע אשר המשקים שפף מעט מכוס המלך על השלחן בשוגג, וכשראה שפני המלך נשתנה, וחתמו בוערה בו.

לקח הכוס ושפכו פולו על השלחן, ותמהו על זה שהוסיף פשעו במזיד, ואמר. ידעתי כי לא תסלח לי ומה יאמרו השומעים כי בעבור חטא קטן הרגת ולא חמת. ומגודל אהבתי למלך שלא יהי' לבז ולקלון בכונה הגדלתי פשעי למען יצדיקו את דינה והמלך וכסאו יהי' נקיים.

כשמנע המלך דברי' הוטבו בעיני'. ועוד נשאו על כל השרים.

כן דוד כשראה. שנגזר עליו מיתה ע"י בנו.

ידע כי יתחלל ש"ש שצדיק כמותו (ובדבר אורי' עשה תשובה פראוי) יענש בעונש כבוד כזה, וכדי שלא יתחלל ש"ש רצה לעבוד ע"ז. וזה שהשיבו לו מלך שפמותה יעבוד ע"ז, והשיב מלך שפמוני יהרגנו בנו ואעבוד ע"ז שלא יתחלל ש"ש.

א"ל כי בלאו זה לא יתרעמו כי ידונו סמוכים ע"ש, והמעשה הנ"ל הובא ג"כ בס' בן המלך והנזיר שער כ"ד. וברש"י שלח (י"ד ט') סר צלם מעליהם פשרים שפיהם מתו איוב שהי' מגין עליהם.

והוא מסוטה ל"ה איוב צדיק גדול הי, ובב"ב ט"ז א' ביקש איוב להפוך קערה על פיה כו' וי"ל ע"פ הג"ל דאיוב הי' צ"ג דחשש לחילול ש"ש שיאמרו שה' עושה שלא כדין על צ"ג יסורין פאלה, התחיל לדבר שלא כדעת ויחזקוהו העולם לחוטא ונצדיקו להשי"ת, וז"ש במליצה ביקש להפוך קערה על פיה כמעשה הג"ל.

ועי' בקול אלי, ובס' מגן התלמוד אות ס"ו: שם רש"י דיוקנו כו'. עי' ס' וכר צדיק נשאל אותו א' ממשפילים דיכולים להיות צדיק אף אם ילך בלי זקן ופיאות ובנימוס מלבושי אירופע, והשיב לו דמחלוקת יעקב ויוסף הי' דיעקב אמר שצריכים דוקא לילך בבגדים ארונים וזקן ופיאות ולא לקשט עצמו.

ויוסף אמר שיכול להיות צדיק אף אם יסלסל בשערו וכדומה. ובסוף פשראה שהי' קרוב ליפשל ח"ו ובאה לו זאת ע"י הסלסול כמ"ש במד' שא"ל ה' אתה מסלסל בשערה אני מגרה כה הדוב.

אז נראה לו דמות דיוקנו של אבי' היינו שמצא חן בעיניו סמל תבנית של אבי' דוקא ע"ש וכמ"ש נראין דברי אדמון שפירושו שיותר ימצא חן וכ"כ בלקט"ח בשם הה"צ ר' יצחק מוונאק"י ז"ל. ועי' מה שכתבתי בזה בפ' נ"חי (מ"ט כ"ו) ועי' חתם סופר שבת מ"ט דהק' מ"ט לא נראה יעקב ליהודה כשפא על תמר, או לאחים כשמכרו ליוסף וי"ל דפלוגתא בסוטה מה שכ' על האפוד ח"א שמות האבות.

וח"א שמות האבנים ובכל שמות השבטים לא נמצא ס' רק אצל יוסף ואם לא הי' כתב על אבני האפוד יוסף צריף לכתוב שמות אבנים. דצ"ל עלי' כל הא"ב, וס' לא מצינו באבות וצריף למיכתב שם האבנים שם ספיר שיש בו ס' ולא שמות האבות, להכי ביוסף פא יעקב משום פסידא שלו, אבל ביהודה לית לן בה אי הוי כתב או לא דכל אותיות שיש ביהודה נכללין בשאר שבטים או בשמות האבות, ע"ש וכ"כ בס' אדני פז.

וא"ש נמי דלא פא דיוקנו לראובן שכ' וישכב פלגש אביו. ובס' לקט שמואל ענף יוסף הביא בשם הר"ר העשיל ז"ל, הא דסוטה ל"ו ב' פא דיוקנו של אבי' וא"ל עתידים אחיה שיכתבו על אבני האפוד רצונה שימחה שמה מביניהם ותקרא רועה זונות דכ' רועה זונות יעבור הון, וק' דאיה נשמע דהון קאי על אבני אפוד, וי"ל דאי' שם בגמ' יוסף שקידש ש"ש בסתר גתוסף לו ה' יהוסף, וביומא ע"ג על אפוד נכתב גם אברהם יצחק ויעקב וגם שבטי ישורון, וכ' החזקוני פ' תצנה דבכל אבן הי' נכתב ו' אותיות למשל באבן ראשון הי' נכתב ראובן א' (מן אברהם) ובשני שמעון ב', ובשלישי לוי רהם וכו' ובאבן יוסף הי' נכתב ו"ן מן ישורון ע"ש ולפי"ז א"ש נכף א"ל אם מעשה העבירה אז תאבד הו"ן היינו שה"א הניתוסף לה.

גם ו"ן של ישורון הרי הו"ן, ודפח"ח ועי' ג"כ בחנה"ת: וביערות דבש ח"א דרוש ב' הביא פלוגתת רמב"ם וראב"ע והעלה דתריפים הי' בנויים על חקמת הפוככים ובהם התחכמו לדעת עמידות וקורות הזמן, אבל ל"ה דבר ברור כמ"ש התריפים דברו אנו, ולא כן אורים ותומים אפוד שהי' בו השפעת רוח"ק בלי ספק.

ויוסף שנכנס לצרכו ל"ה למלאות תאותו רק שטעה שראה באצטגנונו שידיבק באשת פוטיפר, ולא כן הי' רק בזרעה היא אסנת נשאת לו וחשב שאין זה דבר כוזב ונראוי

להתדבק בה, אָמַנְם יַעֲקֹב הוֹכִיחַ לוֹ שֶׁקָּאֵי עַל זְרַעָה וְלֹא שֶׁיִּחַטָּא עִמָּה כִּי לְדַעְתָּהּ אֵינּוּ צוֹרֵךְ בְּאִפּוֹד כִּי הַתְּרָפִים ג"כ מוֹרִים כְּנֶה.

וְלָמָּה לָּהּ או"ת וְאִפּוֹד וּמִזֶּה הַשִּׁיג יוֹסֵף כִּי אֵין אָנֹכִי בְּכוֹכְבִים וּתְרָפִים וּפְיָרֵשׁ מֵאַתָּה וְאַח"כּ נִתְקַיְּמִים גְּזֵרַת הַכּוֹכְבִים בְּאִסְנַת וְכֹן אֲבָרְהָם שֶׁרָאָה בְּאֶצְטִגְנוֹנִית שֶׁכֵּן מִשְׁק בֵּיתוֹ יִרְשָׁנִי.

וְהָ א"ל צָא מֵאֶצְטִגְנוֹנִית שֶׁלָּהּ ע"ש אַרְיִכוֹת בְּעִנְיַן מְזֵל, וְעַי"ג"כ בַּפֶּר"ד מ"ש עַל הַמַּד"ר פֶּפ"ז וְיִצְאָה הַחוּצָה, קִפְצֵן אֲבָרְהָם כִּמ"ש וְיִוָּצֵא אוֹתוֹ הַחוּצָה דְאֲבָרְהָם הוֹרָה דְאֵין מְזֵל לְיִשְׂרָאֵל וְצָא מֵאֶצְטִגְנוֹנִית, וְכִינּוֹן שֶׁהוּצִיאוּ מִכְּלָב"ג, וְיִשְׂרָאֵל מְחֻיָּב לְסַפֵּן עֲצָמוֹ בַּג"ע וְלֹא שֶׁמֶע לְאַשְׁת פּוֹטִיפֶר עַש"ה: יב) וְיָנֵס וְיִצְאָה הַחוּצָה.

עַי"ה הַפְּלָאָה שֶׁבְּעֶרְכִין עַל הָעֶרְוָה דִּיּוֹקִין. דְּמַלְת וְיִצְאָה מִיִּתְרָה.

וַי"ל דַּר"ת וְיִבְרָא צ"וֹרֵת אָבִיו מְרֻמָּז שֶׁנֶּרְאָה לוֹ דִּיּוֹקְנוֹ שֶׁל אָבִי. עוֹד מְצִאתִי דְבַכּוֹנָנָה שֶׁנֶּרְאָה לוֹ דִּיּוֹקְנוֹ דִּיעֲקֹב גִּימ' קפ"ב וַר"ת ק'נָאִין פּוֹגְעִין ב"ו עַי"ה סְנֵהָד' דְּפ"א.

וְכ"כ בַּס' מִיִּנֵי תַרְגוּמָא לְהַגְאוֹן הַנ"ל וּבַס' עֵץ הַדַּעַת טוֹב בְּרֻמְזֵי תוֹרָה כ' כִּי יֵצֵה"ר מִסִּית לְאָדָם שֶׁחַטָּא. בְּנֻדָּאֵי לֹא יֵהִי לָהּ תְּקוּמָה עוֹד ע"כ עֲשֵׂה מַה שֶׁלְּבָבָהּ חִפְצָן וּמְלֵא עֲצָמָהּ מִהֲנָאֵת עוֹה"ז מֵאַחַר שֶׁכָּבַר אֵתָה אָבוֹד מַעוּה"ב וְזֶה נִתְתַּפְּשֵׁהוּ בְּבַגְדוֹ.

ר"ל בְּבַגְד בַּעֲבִירָה שֶׁהוּא בְּגִידָה לְאֹמֵר שֶׁכָּבָה עִמִּי שְׁבִין כָּף וּב"כ אֵתָה אָבוֹד מַעוּה"ב. אָבֵל וְיַעֲזוּב בְּגָדוֹ בְּגִידָה ר"ל מַה שֶׁכָּבַר בְּגָד א"א לְהַחֲזִירוֹ אָבֵל מֵהַיּוֹם וְיָנֵס וְיִצְאָה הַחוּצָה שֶׁלֹּא לְעֵבֹר עוֹד.

וְעַי"ה בְּקוֹל יַעֲקֹב קִהְלַת (י"א ט): טז) אֲדוֹנָיו רַש"י שֶׁל יוֹסֵף עֲשׂוֹת חֲתָם סוֹפֵר יו"ד סִי רַע"ג שֶׁכ' דְאֵין אֲדוֹן בְּלֹא עֶבֶד, וְאֵין אֱלֹקִים דִּינָן וְשׁוֹפֵט בְּלֹא נִשְׁפָּטִים, ע"כ יֹאמֵר עַל אֲדוֹן וְדִינָן אֲחַד בְּלִשׁוֹן רַבִּים אֱלֹקִים, וְאֵין זֶה מוֹסִיף רִיבּוּי עַל אַחֲדוֹתוֹ ית' כִּי יֹאמֵר עַל שֶׁהוּא דִינָן א' עַל גִּידוֹנִים רַבִּים וְכִמ"ש אֲדוֹנֵי יוֹסֵף.

אָבֵל אֵל יֹאמֵר עַל פֶּחַ וּגְבוּרָה וּל"ש לְוֹמֵר אֵלִים דְּמִשְׁמַע שְׁיֵשׁ בּוֹ פְחוֹת הַרְבֵּה ע"ש לְהִלְכָה אוֹדוֹת ס"ת: יט) וְיֵהִי כְּשִׁמּוֹעַ עֲרַש"י וְעֲרַמְב"ן שֶׁתָּמָה עַל סְרִיס פְּרַעָה אִיף הַזְדַּקְק לְפּוֹטִיפֶרַע. וְעֲשׂוֹת חֲתָם סוֹפֵר אַה"ע ח"א סִי י"ד וַי"ז, דְּאַחַר סְרִיּוֹס הַמְּלָכִים עֲדִינָן לֹא הוֹסְרָה תְּאֵנָתוֹ מִפְּל וְכָל.

וְכֹן מִשְׁמַע מֵתוֹס' מְגִילָה י"ב ב' ד"ה מְמוּכָן. וְגַם דְּנִיָּאֵל הִי מְסָרִיסִים וְנִשְׂאָ ע"ש בְּאַרְיִכוֹת הַלְכָה: כב) וַיִּתֵּן שָׂר בֵּית הַסֵּהֶר כו'.

וְאֵת כָּל אֲשֶׁר עוֹשִׂים שָׁם הוּא הִי עוֹשֶׂה. וְרֵאִיתִי, דְּדַרְךָ הָאִישׁ הָעוֹלָה לְגְדוּלָה לְשִׁפְנוֹר אֲנָשִׁים, וְהוּא אֵינּוֹ עוֹשֶׂה רַק מְצָנָה לְאַחֲרִים.

וְעַי"ז שֶׁנֶּאֱמָרוֹ שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּטֵל וְאֹתָנּוֹ יְצָנָה לְעֵבֶד וְנִסָּה גַם הוּא לְעֵבֶד אָכֹן, יוֹסֵף אָף שֶׁנִּתְּנָה לְיָדוֹ כָּל הָאֲסוּרִים. מ"מ לֹא נִהְגָּ שְׁרָרָה.

וְכָל דְּבָר שֶׁהֵם הִי עוֹשִׂים גַם הוּא הִי עוֹשֶׂה: כג) אֵין שָׂר וְגו'. עֲרַש"י וּבַס' זְכָרוֹן אֲפָרִים כ' ע"פ זֶה"ק עה"פ מַה יֵשׁ לִיכִי בְּבֵית דְאֵין בְּרָכָה שׁוֹלֵט אֱלֵא בְּאֵם יֵשׁ עַכ"פ דְּבָר מַה,

ועי' בט"ז ה' תנופה סי' תר"ע סק"א וז"ש אין שר רואה את כ' מאומה בידו שיוכל לחול
הברכה ואעפ"כ ואת כל אשר עושה ה' מצליח: מ ד) ימים במשקמ.

עי' קונץ המאסף שנה י"א סי' פ"א. ולעיל פ' חיי שנה (כ"ד נ"ה): יד) כ"א זכרתי
ערש"י ועי' בינה לעתים דרוש ז' שיעלה בדעתו להזכירו לפני פרעה ולא ישפח ביקשו
שתיקף יחקהו בזכרונו וציירו וליקחם עניו יוסף לאיזה דבר מורגל אצלו המזדמן לנגד
עיניו.

ובראותו אותו יזכור את יוסף ועי"ז יזכירו לפני פרעה בבא שעת הכושר. וספר הכ'
שלא נעשתה מחשבתו יען לא זכר שר המשקים את יוסף לא עשה לו שום זכירה
מקומיית.

וממנו נמשך כי שפחהו להזכירו לפני פרעה: טו) פי גנב. עי' תולדות נח דרוש י"ד הפשט
רואה אנכי שאין מעשי רצוים כ"כ בעיני ה' שיקרי גנב גנבתי.

ואם הייתי נרצה ה' מתקיים בי ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו. ול"ה אדם
יכול לנגוע בי לרעה.

וגם רואה אני מזלי הרע שיקרי גם פה לא עשיתי מאומה אם לא שמן השמים נלקחו
אתי. אבל ה' רוצה להראות כי הוא יקר בעיני' כאחד מבני עליה שלא יצטרכו
להשתדלות האדם כלל, ועשה ששה"מ ישפחהו ואעפ"כ יצא מבית אסורים עש"ה: טז)
שלשת חרי.

ערש"י ובס' נטריקון קו י"ג אריכות גדול בזה: כג) ערש"י וראב"ע שפחה בלב וזכירה
בפה, ועי' מגילה י"ח כשהוא אומר לא תשפח הרי שפחת הלב אמור ומה אני מקיים זכר
בפה. וז"ש ולא זכר את יוסף לא די שלא זכר אותו בפה אלא וישפחהו גם מלבו.

ועי' ס' מיני תרגומא. דקוראין פ' זכור רק פ"א בשנה זכ' לא תשפח וישפחהו לאחר י"ב
חודש.

וכמ"ש בבבבכות נ"ח במת שנשפח מלב לאחר יב"ח, ויהפ' ולא זכר שה"מ היינו מיד.
ולאחר יב"ח וישפחהו ורק ניהי מקץ ע"י חלום פרעה זכר אותו.

ועי' בינה לעתים דרוש י"ח דיוסף מעולם ל"ה בוטח בשה"מ. והפשט וישפחהו לא קאי
על שה"מ רק על יוסף ששכח את שה"מ ע"ש אריכות.

ועי' ג"כ בפרחון הבאר סי' ע"ד. ועי' חתם סופר שבת קמ"ז.

קם למקרי בספרא בשם הגר"ש מאסטראפאלי ז"ל דשר של שפחה רי"ב שמו, ושל
זכרון דז"ך שמו גימ' א"ל, ואותיות שניות של החד"ש הז"ה לכ"מ דז"ך ונתהפך לו
באותיות רי"ב החר"ש הי"ה לב"ם ע"ש, ונר' דטומאת רישלים שהוא קפא פדאמרי'
במרור שצריף למתקו בחרונס משום קפא כמ"ש בפע"פ קט"ו ב', ואם תוסיף מספר
קפ"א על דז"ך עולה רי"ב שהוא שפחה פנ"ל, וכשנגאלו מטומאת מצרים וחסר מהם
השפחה כמ"ש למען תזכור את יום צאתך אז נאמר להם החד"ש הז"ה לכ"ם שהוא שם
הזכרון, והנה ה' במצרים רד"ו שנה, ושר המשקים שכח את יוסף ב' שנים כפרש"י
וישב ולולי פן ה' יורדים למצרים ב' שנים קודם והי' רי"ב שנים.

השליט בהם השקחה לעולם ח"ו. וה' סבב ששכח שר המשקים.

נמצא ע"י שפחתו נזפרו ישראל וזכרו הם זכר ימות עולם וזה מרומז ולא זכ"ר שה"מ את יוסף וישפחהו דייקי אבל ישראל נזפרו לטובה: ושמעתי בשם הג"ר יצחק פייגענבוים ז"ל מווארשא.

על המד"ר אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף. ולא פנה אל רהבים ע"י שאמר וזכרתני נתוסף לו ב' שנים, וק' בתחלה דרש לשבח יוסף.

ובסוף מסיים בגנאי עו"ק דהא אין סומכין על נס וכו' וברכתיה בכל אשר תעשה, וצריך לעשות פעולה ע"י דרך הטבע, וי"ל דאי דרק זה בזמן שאינו רואה שום התחלת ישועה צריף לעשות בעצמו, אבל ברואה שה' הצמיח לו ישועה בלתי עשיתו אז צריף לעמוד מנגד ולצפות לישועות ה'.

ולא לעשות שום פעולה, וא"ש שהי' מ"ה הסיבה שיחלום לשני שרי פרעה והוא יפתור אותם. וזה"פ אשרי הגבר למי ששם ה' התחלה שלא עפ"י הטבע ואז יעורר את האדם לתת עלי' מבטחו ודרשו זה יוסף ומעתה ל"צ לפנות אל רהבים ובשר נדם, וה' בעצמו יגמור הדבר.

והוא אמר והזכרתני כו' לפיכך נתוספו ב' שנים ולולי זאת תיכף יצא מבית אסורים. ובס' נפש יהונתן פ' מקץ כ' הא דהי' ליוסף עונש שהבטיח באדם, וק' הלא הוא דבר הכרחי שישלח ה' הצלחה ע"י אדם פפי הטבע, ורק התי' אם הי' בוטח באיש פשר אשר ע"י יוכל לבא תשועה הי' טוב: אבל עונשו הי' שהבטיח א"ע ע"י אדם רשע ע"ש דבר נכון בזה: פרשת מקץ מא א) מקץ רש"י מסוף עי' ראב"ע רמב"ן ורא"ם ומ"ש בדבריהם בס' רמ"ז הרומז.

ובטעם מן מבעל זרע ברוף. ובית שמואל עה"ת, ובמד"ר פרעה חולם וכל הבירות אינם חולמין אלא חלומו של מלך של כל העולם הוא.

וראיתי הפשט דק' על שר המשקים מדוע לא הלך אצל יוסף ולהגיד לו חלום פרטה בשביל עצמו, וכאשר יפתר אותו ילך ויפתור לפרעה בשם עצמו, דהא שר המשקים בינה את יוסף ומדוע הזכיר שמו.

וזה שהק' המד' וכי כל העולם אינם חולמין והי' לו לספר החלום ליוסף בשם עצמו ע"ז תי' דחלום של מלך שאני, ואם הי' אומר ליוסף בשם עצמו. הי' פותר לו כמו להדיוט, וע"כ מוכרח הי' לומר בשביל פרעה, ואז ל"ה יוסף אמר לו הפתרון רק הלך בעצמו לפרעה.

וע"כ הוצרך להזכיר את יוסף בפני פרעה: עוד אי' במד' כ"מ שהגיע ליצקב הגיע ליוסף זה נולד מהיל וכן זה, זה נקרא בני בכורי ישראל, וזה הי' בכור. זה גלה לחרו וזה למצרים.

זה נתרומם בחלום דכ' ויחלום והנה סולם. וזה ופרעה חולם, וי"ל דיש ב' תאוות גדולות המשגל וממון, וצדיק נקרא שומר הבטח.

וכן עניוּת מעבירות ע"ד קונו, והתאנה לממון גדולה מאוד. וז"פ על שתי לחם יבצעו תמימים.

פרנסה נקרא לחם וכן משגל. ועל שתי לחם אלו אפי' תמימים נתפשים ונשפרים בהם, ונעלב הי' פרוש מאוד כמ"ש ראובן ראשית אוני, וכן יוסף שומר הברית.

ועל שניהם נאמר שנולדו מהול כלו' של"ה יכול תאנה לשלנט בהם. וכמ"ש במו"נ הטעם על מילה ועמ"ש בפ' לך (י"ז כ"ה) ונקראו בכור קדוש לעבד עבודת הבורא.

ואף שגלו והי' עניים בכ"ז הי' בצדקתם ועם לכן גרתי היינו גר ואעפ"כ ותרג"ג מצות שמרתי. וכן יוסף במצרים ולכן נתרוממו ג"כ ע"י חלום.

וראיתי בשם הר"ם מפרעמישלאן, ז"ל.

דפ"א נתעלה נשמתו וראה שהביאו לעולם העליון איש צעיר וקראו אותו זקן, ולזקן קראו צעיר. ושאל על זה.

וא"ל שהצעיר עשה טוב בימים המועטים יותר מהזקן, וסיים הר"ם הפי' "ניהי" אץ ניהי אלא צרה "מקץ" פשיגיע סוף ימי' אם אינם רק שנתיים ימים. רק ימים מועטים, ועמ"ש"ל בזה בפ' חיי שרה (כ"ד א':ה) עולות בקנה א'.

וכ' ברמב"ן בפ"ג דהשבע הי' רצופות לכן כ' בקנה אחד. וכ"כ בבבאיורי מהרא"י מהתה"ד.

ועי' בס' שמע שלמה דק' למה בשני רעב לא רמז שיהי' רצופות ואי מדכ' צומחות אחריון דאף מפונרות אחריון מקרי, וי"ל דרמז בקנה אחד דהתבואה לא נתקיים באוצר רק השמירה ע"י אדם א' הוא פרעה ולא ביז אחר כמשחז"ל דנרקבה.

וז"פ בקנה א' מל' קנין ע"י קונה ואדון א'. גם בחלום הפרות רמז שאינו מתקיים אלא ע"י פרעה ועולות מן היאור רמז לפרעה שאמר לי יאורי ע"ש.

ובמח"כ לא ראה מ"ש בכלי יקר דז' שני הרעב ל"ה רצופים פי אחר ב' שנים כשפא יעקב פסק הרעב וחזר במותו כמ"ש רש"י בפ' ויגש (מ"ז י"ט). ולכן לא נאמר בקנה א'.

וכ"כ בתוספתא פ"י דסוטה פיון שמת יעקב חזר הרעב ליושנו וכו': ובבעה"ט כ' בקנה א' במסורה הקא ובמנורה שהשנבע הי' אור לעולם ולכה ראה בטובות בקנה א' ובשדופות לא ראה בקנה א' ע"ש.

וי"ל הפשט דאיתא במגילה כ"ח ב'. שמעתתא צריכה צלותא פיומא דאסתנא, ואם אדם טרוד בפרנסתו אין יכול לעסוק בתורה ואיתא בירושלמי מעשה בר"י דאבד לי' פיס' ולא ידע להשיב בד"ת וא"ל וכי משום דאבדת מעותיה אבדת דעתיה.

והשיב דעתא בלבא תליא וליבא בכיסא תליא ואם אין קמח אין תורה. ובפרט להעמיק ולחדש חידושים.

וכמ"ש בשם הפתב סופר ז"ל נושא אשה נאח"פ לומד תורה ורחינים בצונארו ויעסוק בתורה. הפנונה פשישא אשה ירבו הצטרכותו והאשה צונחת הב הב.

ואז אינו יכול לסלסל ולפלפל בתורה וְשָׁנָה נִקְרָא עֶסֶק הַתּוֹרָה כַּמ"ש הטו"ז או"ח סי' מ"ז סק"א. וע"כ אָמַר נושֵׂא אִשָּׁה שׁוֹלוֹמֵד" תּוֹרָה בְּלֹא עֵיוֹן, וְשׂוֹאֵל רַחֲמִים בְּצַנְאוֹרוֹ "וַיַּעֲסֹק" בתורה.

וְזֶה אֵי אֶפְשָׁר. וְזֶה הַמְּסוּרָה אִם בְּקִנְיָה אֵי מְלֹאוֹת וְטוֹבוֹת אִם יֵשׁ לוֹ כָּל טוֹב אֶזְ בְּקִנְיָה הַמְּנוּרָה הוּא מְאִיר כְּפִתּוֹר וְנִפְרַח וְיוּכַל לַעֲשׂוֹת צִיצִים וּפְרָחִים: וּמַעֲנִין חֲלוּמוֹת עַיִן בְּאַבְרָבְנָאֵל פֶּאֶן.

וּבַעַל עֲקֵדָה שְׁהָאֲרִיכוּ, וְהוּבָא ג"כ בְּעֵין יַעֲקֹב וְוִילְנָא בַּפ' הַרְוֹאָה. וְהַעֲלוּ דִישׁ חֲלוּמוֹת הַמֵּתֵהוּיִם פ"י סִיבַת גְּוִפְנֵי.

כְּגוֹן ע"י עֵיפוֹל הַמְּזוֹן הַמְּעַלָּה אַדָּיִם אוֹ פ"י חֲוִלְשַׁת הַמְּזוּג מְבַרִיאֹת הַגּוֹרֶף, וְאֵלּוּ חֲלוּמוֹת שְׁוֹא אֵין בָּהֶם מִמֶּשׁ. אָמְנָם יֵשׁ חֲלוּמוֹת אֲשֶׁר הֵם הוֹרְאָה וְהוֹדְעָה מִן הַשָּׁמַיִם.

עַד שֶׁאֲרוֹז"ל בְּבִרְכוֹת נ"ז א' שְׁחֵלוֹם א' מַס' מְנַבּוּאָה ע"ש. וּבְמִהְרֵשׁ"א בְּרְכוֹת נ"ד ב'.

כְּבַר הַדְּיָא שְׁפִתֵר כְּרִצּוֹנוֹ. וְהַק' בַּעַל עֲקֵדָה דְּאִיף תַּתְּחַלֵּף הַחֲלוּם כְּפִי רִצּוֹן הַפּוֹתֵר.

וְכ' הַמִּהְרֵשׁ"א דְּאִין זֶה דְּבַר זָר לְקַבֵּל דִּישׁ פֶּחַ בְּנִפְשׁ הָאָדָם לַפְּעוּל בְּעֵינָיו לְטוֹב כַּמ"ש טוֹב עֵין הוּא יְבוֹרֵף. וְכֹן בְּהַפְּדָה בְּרַע עֵין כְּבַלְעָם.

וְכַמ"ש בְּבִרְכוֹת ד"ז א' אֵל תְּהִי בְּרַפְתֵּי הַדְּיוּט קְלָה. וְא"ת קִלְלַת הַדְּיוּט קְלָה בְּעֵינֵיךָ בְּמַגִּילָה ט"ו א'.

כ"ח א'.

וּב"ק צ"ג א' ע"ש. וּבְאַמַּת קָדָם בְּזֶה.

בְּשׁו"ת הַרְשֵׁב"א ח"א סי' ת"ח וְנ"ל לְפִי הַנְּרָאָה מִן הַכְּתוּב וְהַסְּכַמַּת חֲכָמֵי הַתּוֹרָה דִּישׁ דְּבָרִים נְעֻלָּמִים לֹא נִתְבָּרְרָה לָנוּ סִיבּוֹתָם. וְז"ש בְּרִית כְּרוּתָה לְשִׁפְתֵינֵינוּ.

וְאָמְרוּ כְּשֶׁנִּגְגָה יִצְאָה מִלְּפָנֵי הַשְּׁלִיט וְנָח נִפְשֵׁי דִיהוּדָה וְכֹאֵלָה רַבִּים. וְאִם נִמְשָׁף בְּזֶה אַחַר הַטְּבַע מֵהַ תּוֹיִק הַקְּלָלָה וּמֵהַ תּוֹעִיל הַבְּרָכָה.

וְגַם חֲכָמֵי הַפִּילוֹסוֹפִיָּא א"י לִיתָן טַעַם לְסִגְוִלוֹת הַנְּגִלוֹת לְעֵין כָּל בְּעֵשְׂבִים וְאַבְנִים כְּמֵאֲגֻנְעֻט שׁוֹאֲבַת הַבְּרִזָּל וְהַבְּרִזָּל יִשׁוּטֵט עַל פְּנֵי הַמַּיִם וְלֹא יִנוּחַ עַד שֶׁיִּהְיֶה פָּנָיו אֵל פְּנֵי הָאָבֶן הַיֵּשׁ מַגִּיד טַעַם בְּזֶה בְּכָל חֲכָמָתָם.

וּפְתָרוֹן הַחֲלוּמוֹת כְּאַחַד מֵהֶם עַכ"ל, וְכ"כ בְּשׁו"ת הַרְמַב"ן סי' רפ"ו: וְהִנֵּה יֵשׁ מְקוֹמוֹת בְּש"ם דְּמִשְׁמַע דִּישׁ מִמֶּשׁ בְּחֲלוּם כַּמ"ש בְּנִדְרִים ח' א' נִדְוָהוּ בְּחֲלוּם צָרִיף עֲשָׂרָה לְהַתִּיר לוֹ, וּבְסִנְהֵדְרִין ל' ע"א דְּבָא בַּעַל הַחֲלוּם וְא"ל כָּף הִי בְּמִקּוֹם פְּלוּנֵי וּמַעֲשֶׂר הֵן דְּבָרֵי חֲלוּמוֹת לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין, הָרִי דִישׁ סְתִירָה לְזֶה בְּש"ם גּוֹפָא, וְהַפּוֹסְקִים פְּסָקוּ לְתַרְנוּנֵי עַרְמְב"ם פ"ז ה"ו מִמַּעֲשֶׂר שְׁנֵי פְּסָק לְהָא דְּסִנְהֵד' וְכ"פ בַּחוּ"מ סס"י רנ"ו, וּבְרַמ"א יו"ד סו"ס רנ"ט, וְאַפ"ה פְּסָק הַרְמַב"ם בַּפ"ז הִי"ג מַת"ת.

וּבִי"ד סי' של"ד סְעִיף ל"ה דְּנִדְוָהוּ בְּחֲלוּם צָרִיף הַתְּרָה, וְע"ע בְּתוֹסְפֹתָא פ"ה דַּמַּע"ש וִירוּשְׁלָמֵי פ"ד ה"ו שָׁם: וּבְשׁו"ת תַּשְׁב"ץ ח"ב סי' קכ"ח הַתְּעוֹרֵר בְּזֶה, וּבְתַחֲלָה רָצָה

לומר דאם התלום הוא מעצמו יש בו ממש רק אם הוא מאחר א"ב ממש ז"ש ובא בעל התלום פלומר האיש החולם תלום.

אף לפי הפלל ד"ח לא מעלין ולא מורדין כולל כל התלומות ובברכות נ"ה ב' איתא רבא רמי כ' התלומות שוא ידברו, וכ' בתלום אדבר בו ל"ק פאן ע"י מלאך וכאן ע"י שד, והאריה בזה והעלה דספק יש בתלומות אי יש בהם ממש ולכן במעות מעשר ספקו לקולא הואיל והמעות הוא בתזקת שאינו מעושר משא"כ בנדוהו בתלום ספק איסורא לחומרא ע"ש.

ובשו"ת שיבת ציון סי' נ"ב כ' דרוב תלומות שוא רק מיעוטא דמיעוטא הן הודעה משמים. ולכן בסנהדרין דרוב מעות הסחולין, כמ"ש בפסחים ז א', וב"מ כ"ו א', מוקמינן אחזקת חולין, אבל בנדרים חוששין למיעוטא דאינו נוגע לשום איסור ורק לסכנה, כמ"ש תוס' שם דיש לחוש שמשגלים לו שפןרעניות עתיד לבא עלי' ע"ש, ובספנה לא אגלי' בת"ר כמ"ש בתולין ד"י א' בספק מים מגולין ע"ש ברש"י, וע"ש שדחה זה דמעשר הוא דשיל"מ ולא בטיל ברוב, ועי' בחי' הר"ן סנהדרין שם, וע"ש שהאריה מענין סיבת הרגשת התלום בהמות והעלה דבנדרים הוא הודעה לעתיד ויש לו שייכות לנבואה וצריף לחוש לזה, משא"כ בסנהדרין דהודעה במעשר על עבר וזה אין לו יחס לסתם נבואה ולכן אין חוששין ע"ש היטב, וע"ע ברמב"ם בפ"ז מיסוה"ת, ובמו"נ ח"ב מפרק י"א עד סוף החלק, ובאברבנאל פ' בהעלותה: וראיתי בנמוקי יוסף בסנהדרין שם שכו' על פא בעל התלומות שר הממונה על התלומות, ועי' בסנהדרין י"ט ב' יבא בעל התלומות ובא גבריאל ע"ש, וע"ש בס' מאורי אור בשם קדמונים דגבריאל ממנה על תלומות, ועי' הוריות י"ג ב' בעובדא דאסוקי לי' לר"מ אחרים ולר"נ י"א, ור"מ לא אגזיל דדברי תלומות ל"מ ולא מורדין, הרי דאף מילתא דאיסורא לחוד אפ"ה לא אנשגח בי', ולהשיבת ציון א"ש דרנבא ליפא בהו ממשא, וע"ע ביד מלאכי בכללי הדינים סי' קס"ו, ובע"י דפוס ווילנא הרבה מזה, ובספר נשמת חיים מאמר ג' פרק ה' ובברכות נ"ז א' הרואה הונא בתלום כו' פרש"י נס נעשה לו נו"ן כנגד נו"ן, וכגון שראה השם כתוב חנן כו', וכ' במהרש"א וק"ק דאי משום הנו"ן דאית בי' אמאי לא נקט אהרן ונח, ומיהו בחנינא וחנוני וחנוני י"ל משום דהשם גופא מורה על חנות וטובה ונהנו"ן מראה שיהי' בגס עכ"ל, ובגליון המהרש"א ציינתי י"ל כמו הרואה הספד בתלום מן השמים חסו עליו ודריש ח' במקום ה', כמ"ש המהרש"א בעצמו בב"ק נ"ה א' ע"ש, ועי' בע"ז י"ט א' הון מהבל ימעיט אם עשה תורתו חבילות חבילות, וע"ש בהגהות רע"א, ובירושלמי פ"ז ה"ה מפאה, ופ"ב ה"ב ממע"ש, ופ"ז ה"ב משבת, לא מתמנעין רבנן דרשו בין ח' לה', וצ"ע דברי הרשב"א ר"פ פיצד מברכין ע"ש וצ"ע בזה, וע"ע בשם הגדולים אזולאי מערכת גדולים (א' אות קצ"ט) מה שהביא הרבה בזה: ח) ואין פותר אותם לפרעה.

רש"י פותרים הי' אבל לא לפרעה, עי' ס' סמיכות חכמים ברכות דנ"ה, קשה למה באמת לא נכנסו דבריהם באזנו, וגם נתפעם רוחו ללא צורך. גם מ"ש יוסף את אשר עשה אלקים הראה לפרעה מיותר, דהול"ל רק הסתרון, ונראה דהנה לאדם טוב אין מראין תלום טוב ולרע אין מראין תלום רע, אבל פשוטה לאחרים אין שום נפק"מ ויכול לראות רעות וטובות אף אם הוא צדיק או רשע, וגם פשוטת התלום ג"כ יכול לראות

טוב או רע, וזה"פ לפי שפרעה ראה טוב ורע והם שפותרו לו טוב ורע ז' בנות יוליד ונמותו, והי' קשה לו ממ"נ אי צדיק הוא למה הראו לו חלום טוב, ואי רשע למה חלום רע, ולזה נתפצם רוחו וכמ"ש רש"י ומדרש בנבוכדנצר כ' ונתפצם ששכח גם החלום, ואם הוא הי' ג"כ שכח החלום שפיר יכול להיות צדיק או רשע, ויוכל לראות טוב ורע, משא"כ נתפצם רק פעימה אחת והחלום לא שכח, ולזה לא שמע לפתרון שלהם, דא"א באדם אחד, ויוסף הבין תמיהתו ואמר את אשר אלקים עושה הראה לפרעה, ופירושו חלום של מלך הוא של כל העולם, וראית חלום על אחרים ותוכל לראות טוב ורע, לזה הוטב בעיני פרעה, ועוד ראיתי דחכמי פרעה סברי דאין מראין לאדם רק מה שנוגע לעצמו, אבל רעב או שובע שיהי' בעולם אין מראין רק לנביא כמו ביזאל הנביא דיהי' רעב ע"י שיבא ארבה, אבל לאיש פשוט אין מראין, משו"ה אמרו לו רק ז' בנות כו', וכן הק' בזה"ק וכי רשע כפרעה יראה לו ה' כל זה, ולא ידעו התירוץ שכ' בזה"ק דשאני מלך דחשוב הוא ויש לו שר בשמים, ויוסף ידע מזה ואמר את אשר אלקים עושה הראה לפרעה, וא"ש למה בפרעה זכר החלום דחלומו הי' מדברים גשמיים שובע ורזון זה מגליו אפי' לרשע, דמ"מ חשוב הוא שהוא מלך אבל חלום נבוכדנצר סדר ארבע מלכיות עד ביאת המשיח שיכלה ד' מלכיות ונשגב ה' לבדו אין מגליו לרשע רק לדניאל שהי' ראוי לכך: יד) ויגלח ויחלף שמלותיו.

רש"י לכבוד המלכות, ובבעה"ת בר"ה יצא מבית אסורים ויחלף שמלותיו בגי' בחד בתשרי, וראיתי בזה דאבות קיימו התורה, וקשה איך הניח יוסף שיגלחו אותו בר"ה, אף באמת יש פוסקים דאפי' מלאכה גמורה מותר לעכ"פ"ם לעשות במקום מצוה, ער"ן סו"פ ר"א דמילה ובנקודת הפסוק יו"ד סי' קצ"ח ולא כט"ז שם, וזה שפי' ויגלח לכבוד המלכות דשרי כמו דשרי לצורך מצוה, ועי' בחת"ס עה"ת: טו) ואני שמעתי עליך לאמר.

תיבת לאמר מיותר עי' באוה"ת. וראיתי בזה העפמ"ש בסנהדרין נ"ו ב'.

כפ' ויצו ה' על האדם לאמר זה ג"ע ע"ש. ויוסף הי' נחשד בעון עריות זה פוטיפרע.

וז"ש פרעה ואני שמעתי עליך "לאמר" ר"ל שחושדים אותך בעון שנקרא לאמר. ועוד שמעתי שתשמע חלום לפתור אותו וע"ז השיב יוסף לאמר בלעדי ר"ל אותו ענין עריות שנקרא לאמר הוא בלעדי ר"ל חוץ ממני כי לא עשיתי זאת.

ומה שנוגע לפתרון חלום אלקים יענה וגו': יז) על שפת היאור. עי' ר' בחיי שהקשה דבחלום הי' באמת עומד על היאור.

ובח"ס כ' דמעולם לא ראה אדם בחלום פילא בקופא דמחטא כמ"ש בבבבכות. ולעמוד על היאור אי אפשר.

וחשב פרעה אם יאמר ליוסף כן יחשוב חלומו להביל פי אי אפשר. ותיקן לשונו על שפת ולא ידע כי הפתרון שנוצח מזה שברך יעקב לפרעה שיעלה גילוס לרגלו כפרש"י פ' ויגש (מ"ז י') והיינו והוא עומד על היאור ממש שבא על היאור ועלתה לרגלו. וע"ע בעין הדעת טוב עה"ת.

ובמדרש הביא דכ' עדות ביהוסף שמו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע. דקשה מהיכן ידע פרעה שדברי יוסף אמת.

ותיכף המליך אותו על מצרים. ורק י"ל שפרעה שינה החלום וא"ל על שפת היאור כדי לנסותו אם ידע מזה.

ויוסף ידע בנבואה החלום שעמד על היאור. ואמר זאת לפרעה ששינה לו החלום באמרו על שפת ותיכף ידע פרעה שרוח אלקים דובר בו.

וז"פ במדרש דשאל עדות ביהוסף שמו על ארץ מצרים כלומר מה עדות היא לפרעה שיהמליך תיכף ליוסף על מצרים. וע"ז אמר שפת לא ידעתי אשמע.

כלומר בשביל שאמר יוסף שתיבת שפת אשר שומע מפרעה זאת אינו יודע לפתור כי באמת לא חלם לו שעומד על שפת היאור. וע"כ בשמוע פרעה פו ידע שאמת אתו והמליכהו תיכף: כה) נאשר אלקים עושה הגיד לפרעה.

ובפכ"ח בפרות הרעות כ' הראה לפרעה. ועי' באוה"ח ובס' נפתלי שבע רצון הביא ג"כ הגמ' שמביא האוה"ח ברכות נ"ה א'.

ג' דברים ה' מכריז בעצמו פרנס רעב ושונע. ופרעה ראה רעב ושונע.

ואיתא במדרש לא איש אל וכזב. דהקב"ה לטובה אינו חוזר אבל לרעה חוזר.

וכאן ז' שני השונע היא טובה וא"ח. ורעב היא רעה ואפשר לחזור.

וע"כ גבי שבע שני השונע א"ל יוסף את אשר אלקים עושה הגיד לפרעה. ר"ל מה שעשה בעצמו ומכריז עליהן אותו הגיד שיהי' בנדאי דמטובה אינו חוזר.

אבל בשני הרעב אמר הראה ר"ל שהראה לה שיש בידו להרע ולהטיב אם תטיב מעשיך. וא"ל פרעה אחרי הודיע אלקים אותה כל זאת שאמה יודע אלו השנים שה' מכריז.

בנדאי גם השלישי לא נעלם ממך דהיינו פרנס. מעתה אין נבון וחקם פמוך ובנדאי הכריזו עליך שאמה תהי' הפרנס ול"צ לבקש אחר: לב) ועל השנות החלום.

עי' ראב"ע ורמב"ן ובס' מים חוקאל כ' ע"פ זה"ק דיש חלום ע"י מיכאל וע"י גבריאל. ויש בא' מעלה שכל דבריו מתקנים רק שלפעמים יגיד על זמן רחוק.

והב' להיפך שיש בו דברים בטלים אבל דבר המתקנים יבא במהרה. נמצא אם ה' רוצה להראות שיתקנים פלו ו גם שיהי' בקרוב או שולח לו החלום פעמים ע"י מיכאל וגבריאל ומשום זה חלום פרעה נתקנים פלו ומיד.

וז"ש ועל השנות החלום פעמים א' פי נכון הדבר ר"ל פלו אמת מל' אמת נכון הדבר. וגם ממהר אלקים לעשותו.

ובשם הגאון אזולאי כ' עפג"מ ריש איזהו נשף לעבור בב' לאונן. והק' תוס' למה שינה בלשון פסוק לא תתן בנשף ובמרבית ל"ת אכלה.

ותי' פיון שהוצרך ב' לאונן אורחא לכתוב בל' משונה שגאה יותר ע"ש. ויוסף שאמר שהכל חלום אחד פרות ושבלים.

וְקָשָׁה שִׁיחְלוֹם פְּרוֹת פְּעָמִים אוֹ שִׁבְלִים פְּעָמִים וְלָזָה אָמַר וְעַל הַשְּׁנוֹת הַחֲלוֹם פְּלוֹמֵר עַל שִׁינוֹי הַחֲלוֹם פְּרוֹת וְשִׁבְלִים לֵאמֹר פְּעָמִים. פְּלוֹמֵר מֵאַחַר דְּרוֹאָה ב' חֲלוֹמוֹת צָרִיף לְשׁוֹן מְשׁוֹנָה שְׁנָאָה יוֹתֵר.

וְטַעַם שֶׁהִצָּרֵף פְּעָמִים פִּי נִכּוֹן הַדְּבָר וּמְמַהֵר כּו': לֵג) וְעַתָּה נֵרָא פְּרַעָה. עִי' אוֹה"ח וְכִי נַעֲשֶׂה יוֹעֵץ לְמִלָּה.

וְעִי' אֶלְשִׁיף וְרֵאִיתִי בְּזָה עִפְמ"ש בַּר"ה י"א א'. דְּבַר"ה יֵצֵא יוֹסֵף מִבֵּית הָאֲסוּרִים.

וְחֲלוֹם פְּרַעָה הִי' ג"כ בַּר"ה עִי' בְּעִיּוֹן יַעֲקֹב שָׁם. וּבַר"ה ט"ז א'.

בְּפֶסֶח גִּידוֹן עַל הַתְּבוּאָה וּבַר"ה כָּל הָעוֹלָם. וּבְבִרְכוֹת נ"ה א'.

ג' מְכַרִּיז ה' בְּעֶצְמוֹ רָעַב שֶׁנִּבְעַע וּפְרָגַס. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ מִשׁוּם דְּפַרְנָסַת עוֹלָם תְּלוּי בְּפִי פְּרָגַס כַּמ"ש בְּבִרְכוֹת י"ז ב'.

כָּל הָעוֹלָם גִּידוֹן בְּשִׁבִיל חֲנִינָא בְּנִי. וְז"ש יוֹסֵף וְעַתָּה נֵרָא כּו' פִּינּוֹן דְּהוּא בַּר"ה וְלֹא בְּפֶסֶח אֶל תְּדַמֶּה שְׁלֹא פְתַרְתִּי הָאֲמַת אֶלָּא שְׁמַפְנִי כֵן חֲלַמְתָּ בַּר"ה כְּדִי שְׂיֵרָא אִישׁ נְבוֹן וְחֻכָּם כּו' וְהַפְּרָגַסָה תְּלוּי' בְּזִכּוֹת הַפְּרָגַס, וְהַפְּרָגַס הוּא אָדָם וְגִידוֹן בַּר"ה.

וְעִי' בִישׁוּעוֹת יַעֲקֹב, וְשֵׁם מִשְׁמַעוֹן, וְקַהֲלַת מִשֶּׁה, וְתַפְאֲרַת יְהוֹנָתָן פ' אֲמֹר וְאֶהְבֵּת יְהוֹנָתָן יַעֲקֹב, וְיַעֲד' ח"א דְרוֹשׁ ה', וְעִי'ס' יְדִי אֲמוּנָה, וְאֲשַׁפּוֹל עֲנַבִּים, וּבִינָה לְעֵתִים דְרוֹשׁ י"ח אֲרִיכוֹת גְּדוּל: לֵד) וְחֲמֵשׁ רַש"י וְיַנְרֹז, וְעִי' בְּתִיב"ע עַמ"ש ב'פ' תּוֹלְדוֹת (כ"ו י"ב) בְּשֵׁם בַּכ"ש וְעִי' בְּנִי יִשְׁשַׁכָּר כְּסֵלוֹ מֵאֲמָר י"ב, רַמְזוֹ "חֲמֵשׁ" חוֹדֵשׁ שַׁבַּת מִיְלָה שְׁרָצוֹ הַיּוֹנִים לְבַטֵּל עַש"ה, וּמ"ש בְּשֵׁם ס' רֵאשׁ דְּוֹד, וְעַמ"ש ב'פ' וְיַגֵּשׁ (מ"ז כ"ד): לֵט) אֵין נְבוֹן, עַרש"י וּבַס' קַהֲלוֹת יִשְׁנֹרוֹן כ' ע"פ גַּמ' שַׁבַּת קל"ח ב', עֲתִידָה תּוֹרָה שִׁישְׁתַּפַּח מִיִּשְׂרָאֵל שֵׁנָא' וְשִׁלַּחְתִּי רָעַב בְּאֶרֶץ לֹא רָעַב לְלַחֵם כ"א לְשִׁמּוֹעַ דְּבַר ה', נִמְצָא דִישׁ ב' מִינֵי רָעַב לְלַחֵם וְלַחֲכָמָה וְאִיתָא בְּרַש"י פ"ח וְאֵין פּוֹתֵר אוֹתָם לְפְרַעָה, פּוֹתֵרִים הִי' וְלֹא לְפְרַעָה וְעִי' בְּאַלְשִׁיף, שְׁלֹא הִי' מוֹדִיעַ לְיוֹסֵף שְׁאֲמַר חֲלוֹמוֹ לְחַכְמֵי מִצְרַיִם תַּחֲלָה.

אִף סוּד ה' לִירָאִיו, זֶה הִי' חֲכָמָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף פֶּן יִחְשׁוּב פְּרַעָה שְׁזָה יֵהִי בְּמִצְרַיִם שְׁיֵאֲבֹד חֲכָמַת חֲכָמִים, וְרֵאִיָּה שְׁפּוֹתֵרִים דְּבַרֵי הַבְּאִי, וְלֵהֲשַׁמֵּר מְזָה בָּא בְּצַחוֹת לְשׁוֹנוֹ יֵרָא פְּרַעָה וְלֹא יִבְחַר אֶלָּא יֵרָא, יֵרָאָה בְּחוֹשׁ וְעֵין אֵינָה רָעַב יֵהִי רָעַב לְלַחֵם אוֹ לְחַכְמָה, וְז"ש פְּרַעָה לְיוֹסֵף אִם ב' מִינֵי רָעַב יֵשׁ, אִף הַפְּתָרוֹן הוּא לְלַחֵם וְלֹא לְחַכְמָה, בְּזָה נֵרָאָה אֵין נְבוֹן וְחֻכָּם פְּמוֹדָה שְׁיַדַּע עַל אֵינָה רָעַב הַפְּתָרוֹן, וְא"ש נְמִי הַלְשׁוֹן אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֻקִים, אַחֲרֵי דִיִּיקִי פְּלוֹמֵר אַחֲרֵי הַפְּתָרוֹן שְׁלֹא שְׁאֲלַתִּיף יוֹתֵר וְאֲמַרְתָּ יֵרָא פְּרַעָה שֶׁהוּא לְכַאוּרָה אֵינָה מִמַּדּוֹת הַחֲכָמָה אִף בְּחַכְמָתָהּ בְּאֵת שְׁלֹא אֲטַעָה לֹאמֵר שְׁתֵּאֲבֹד חֲכָמַת חֲכָמִים זֶה יֵהִי הָרָעַב וּפְתָרוֹנָהּ הוּא רָעַב לְלַחֵם מֵעַתָּה אֵין נְבוֹן וְחֻכָּם פְּמוֹדָה, וּבַס' חוּט הַמְשׁוֹלֵשׁ דַּק"ד כ' בְּשֵׁם הַחֲת"ם דַּק' הַל' אֵת כָּל זֹאת, רַק דְּבַר אֶחָד אָמַר בְּפְתָרוֹנוֹ, וְגַם הַפְּתָרוֹן פְּשׁוּט, וְאֵיזוֹ פְּלֵא רָאָה בְּפְתָרוֹנוֹ, וְאָמַר דְּאוֹתָם הַלּוֹמְדִים הַמְּפַלְפְּלִים בְּהַזְדַּמְנָם עִם לּוֹמְדֵי בְּפִשְׁטוֹת אוֹמְרִים עֲלֵיהֶם שְׁיֵשׁ לָהֶם מוֹחַ פְּשׁוּט וְאֵינָם יְכוֹלִים לִילָף בְּגְדוּלוֹת, אֲבָל הָאֲמַת הוּא לְכוֹנוֹן הַלְכָהּ בְּדַרְךָ הָאֲמַת, וְחֲרַטוּמִים פְּתָרוֹ בְּדַרְךָ שִׁינוֹן וְחִידוֹד ז' בְּנִים כּו' ז' עֲיִירוֹת כּו', וְחֻשָּׁב יוֹסֵף אִם הוּא פְּתוֹר מִיֵּד פְּתָרוֹן הָאֲמַת יֵאֲמְרוּ עֲלָיו שְׁאֵינּוֹ יוֹדַע בְּשׁוּם חִידוֹד וְרַק בְּדַרְךָ פְּשׁוּט וְלֹא יִמְבְּלוּ דְבַרֵיו, ע"כ שָׁם עֲצוֹת בְּלָבוֹ לֹאמֵר תַּחֲלָה כָּל הַפְּתָרוֹנִים שְׁאֲמְרוּ הַחֲרַטוּמִים

ואח"כ אמר כל זה הוא בְּדִרְךָ "יש לומר" אבל האמת הוא זו פְּרוֹת כו' וְרָאָה פְּרֵעָה שְׁמָה שִׁידְעוּ הֵם יָדַע גַּם יוֹסֵף אֲבָל הָאֱמֶת כְּדַבְּרוּ, וז"ש אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹקִים אוֹתָךְ .

את כל זאת דְּהִינּוּ מֵה שֶׁהֵם אָמְרוּ גַם אַתָּה יָדַעְתָּ, מִזֶּה מוֹכַח פִּי אֵין נְבוֹן וְחָכֵם כְּמוֹךְ, וְרֵאִיתִי שֶׁכ"כ בְּנִחְמָד לְפָרְאָה עַל הַמַּד"ר דְּפוּס וְיִלְנָא, וְכ' שְׁנָה עֲנִין בְּמַלְכָּה שְׂבָא שְׂבָאָה לְנִסּוֹת לְשַׁלְמָה בְּחִידוֹת, וְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ וְתַרְגוּם שְׁנֵי שְׁהַחִידוֹת הָיוּ דְבָרִים קָלִים וְלַפְתָּוֶר אוֹתָם ל"צ חָכֵם גְּדוֹל כָּל כָּף, וְלִהַנ"ל בְּמִכּוֹנֵן לֹא שְׂאֵלָה מִמֶּנּוּ דְבָרִים עֲמוּקִים דְּבִטָּח יִשְׁיב לָהּ, וְרַק שְׂאֵלָה חִידוֹת שְׁשׂוֹאֲלִים לְנַעֲרִים לְהַטְעוֹתוֹ, שִׁיחֲשׁוּב אִיךְ אֶפְשָׁר שְׂתַבָּא מְאָרֶץ רַחוקָה לִידַע פְּתוּרֵן חִידוֹת קָלוֹת וּבִטָּח פְּוֹנְתָהּ דְבָרִים נְפִלְאִים, אֲבָל שְׁלֵמָה הִבִּין זֶה וְהַדְבָרִים כְּפִשְׁטוֹן, וְלָכֵן הִפְלִיגָה חֲכָמָתוֹ כַּמ"ש הוֹסֵפֶת עַל הַשְּׂמוּעָה: (מג) אַבְרָהָ רַש"י אָב בְּחֻקָּהּ וְרַף בְּשִׁנָּים א"ל ב"ד עַד מְתֵי אַתָּה מְעַנּוֹת הַפְּתוּבִים כו' וְהוּא מְסַפְּרֵי דְבָרִים, וְעִי' ג"כ בְּיַלְקוּט דְבָרִים רַמְזַתְשַׁצ"ב, וְק' מֵה הַחֲרִי אַף שְׁמַעְנֵנוֹת הַפְּתוּבִים הֲלֹא יֵשׁ ע' פְּנִים לְתוֹרָה, וְאִם הוּא רוֹצֵה לְדַרְוֵשׁ שְׁלֹא כַר"י יְדַרְוֵשׁ וְכ' בַּס' מְשַׁפְּנוֹת יַעֲקֹב דְּבַלְשׁוֹן חֲזוֹ"ל יִנִּיק וְחֲפִים וְהַפְּשֵׁט אַף שֶׁהוּא יִנִּיק מ"מ הוּא חָכֵם גְּדוֹל וְהוּא לְשִׁבְחָה, אֲבָל חֲפִים וְיִנִּיק הָיוּ לְגִנְאֵי כְּמוֹ שְׂאֵמֶר הֵן אֱמֶת שֶׁהוּא חָכֵם אֲבָל יֵשׁ רִיעוּתָא שֶׁהוּא יִנִּיק, וְלְדַרְשׁוֹת ר"י הו"ל לְקוּרוֹתוֹ רַף אָב כְּמוֹ יִנִּיק וְחֲפִים, וְלֹא אַבְרָהָ שֶׁהוּא חֲפִים וְיִנִּיק, וְז"ש ב"ד דַּלְפ"ד הֵם מְעוּתָם וְכַתוּבִים לְמַפְרָע: (מד) אֲנִי פְּרֵעָה.

עַרְש"י רַאב"ע וְרַמְבַּ"ן וְכַס' בְּרַפְתַּ הַשִּׁיר דַּכ"ב כ' דְּבֹאִישׁ אֲשֶׁר הִמְלִיךְ חֲפִץ בִּיקָרוֹ, כְּוֹלָם יְכַבְּדוּהוּ וּבְהִיפּוֹף אִם יוֹדְעִים שֶׁהִמְלִיךְ שׁוֹנְאוֹ יְהִי לְבָזוֹ לְעֵין כָּל, וְכַמ"ש וְרֵאוּ כָּל הַעַמִּים פִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיִרְאוּ מִפְּנֵי, וּבְהִיפּוֹף כ' וְהַסְתַּרְתִּי פְּנֵי מִהֵם וְהִי לְאֲכֹל, כְּאֲשֶׁר רוֹאִים אֲשֶׁר ה' הַסְתִּיר פְּנֵיו מֵאֲתָנוּ, וּמֵצִדְנוֹהוּ צְרוּת רַבּוֹת, וְכֵן בְּאַחֲשׁוּרוֹשׁ כְּאֲשֶׁר בִּיקָשׁ לְכַבֵּד לְמִדְרָכֵי אֵמֶר מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר הִמְלִיךְ חֲפִץ בִּיקָרוֹ וְהִנֵּה שְׁכָרוֹ גְּדוֹל כַּמ"ש שֵׁם, וּבְזֶה מוֹכֵן "אֲנִי פְּרֵעָה" שְׁעוֹשָׂה לָהּ כָּל הַכְּבוֹד הַזֶּה וּמִמֶּנִּי יִרְאוּ כְּוֹלָם וְיַעֲשׂוּ אֲשֶׁר בַּלְעָדָךְ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ ע"ש: (מה) וְיִקְרָא שֵׁם יוֹסֵף צְפֻנַת פְּעֻנָח, וְיֵצֵא יוֹסֵף עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם, עַרְאב"ע וּסְפוּרָנוֹ, וִי"ל ע"פ מ"ש חֲזוֹ"ל יִשְׂרָאֵל נִגְאָלוּ בְּזִכּוֹת שְׁלֹא שִׁינּוּ שְׁמָם, בִּי שְׂמָא גְרָם, וְרוֹאִים כְּשִׁיתְחִילוּ לְשִׁנּוֹת שְׁמָם בְּשִׁמּוֹת הַגּוֹיִם אֲזִי הַכָּל חוֹתֵר לָהֶם, וּפְרֵעָה הִבִּין זֹאת וְהַחֲלִיף שֵׁם יוֹסֵף בְּשֵׁם מִצְרַיִם, וְחָשַׁב שֶׁעִי"כ יִשְׁנֶה מִנְהַגָּיו וְתוֹרוֹתָיו, אֲבָל יוֹסֵף ג"כ הִבִּין זֹאת וְהִתְנַדַּע לְכָל בְּשִׁמוֹ הָעִבְרִי וּבְזֶה סֶכֶל עֲצַתְפְּרֵעָה, וְז"ש וְיֵצֵא יוֹסֵף בְּשִׁמוֹ הָעִבְרִי, וְעִי' בְּזֶה בְּקוֹבֶץ מִגֵּד יְרַחִים שְׁנַת תַּרְפ"ו בַּפ' שְׁמוֹת דְבָרִים נְכוֹנִים: (מח) אֲכַל עַרְש"י וּמ"ש בַּפ' בְּרֵאשִׁית (ב' ז'): (נ) וְלִיוֹסֵף יוֹלַד שְׁנֵי בָנִים בְּטָרֵם תְּבֵא שְׁנַת הָרַעֲב.

רַש"י מְפָאן שְׂאֵסוֹר לַש"מ בְּשִׁנֵּי רַעֲבוֹן, וְהוּא מִתְעַנֵּית י"א א', וְהַק' בַּתוֹס' מִיּוֹכְבֵּד דְּנוֹלְדָה בְּעַת רַעֲבוֹן כַּמ"ש בְּסוּטָה י"ב א' וְתִי דַל"ה אִסּוֹר רַק לְמִי שְׁרוּצָה לְנַהֲגֵן בְּחִסִּידוֹת וְרַק יוֹסֵף נִהַג, וּבְבַעַת"ת עַל הַתּוֹרָה תִּי דְרַק יוֹסֵף שִׁידַע בְּבִירוֹר שִׁיְהִי רַעֲב, אֲבָל לְוִי לֹא יָדַע בְּבִירוֹר מְוֹתָר, עוֹד תִּי דְבִיבְמוֹת ס"ב פְּלִיגֵי ב"ש וּב"ה אִי יוֹצֵא פו"ר בַּב' בָּנִים אוֹ בְּעֵי כֵן וּבַת וְלְוִי סָבַר דְּבְעֵי ג"כ בַּת וּל"ה לוֹ בַּת אֲזִי, וְיוֹסֵף כַּמ"ד דִּינֵצָא בַּב' בָּנִים ע"ש, וּבְאֱמֶת תִּי כֵן הָרֵא"ם דְּלְלוֹי ל"ה בַּת וְחֲשִׁיכֵי בָּנִים מְקַרִּי וְהַתַּמֵּר לְשִׁמְשׁ, וּבַב"י או"ח ס' תַּקְע"ד הַק' עָלָיו דַּא"כ גַּם לִיוֹסֵף ל"ה בַּת ע"ש, וּבִימֵיהֶם ל"ה עוֹד בַּעַת"ת עַל הַתּוֹרָה שֶׁכ' דְּפְלִיגֵי בְּפִלּוּגְתָא ב"ש וּב"ה, וְיוֹסֵף ס"ל דַּבְּב' בָּנִים יוֹצֵא כַּנ"ל, וְהַר"ן בְּתַעֲנִית תִּי דַאִסּוֹר אֵינּוּ

אָלאַ משום שְׁיִשְׂרָאֵל שְׁרֹנֵן בְּצַעַר, וְהַשְׁבָּטִים יוֹדְעִים שֶׁהֵם שְׁבָעִים וְיֹוסֵף נָמִי יוֹדְעִים הִי בּוֹ שֶׁהוּא בְּרִינּוֹחַ, אָבָל יוֹסֵף סָבַר שֶׁהֵם שְׁרֹנֵן בְּצַעַר וְלָכֵן לֹא שְׁיַמֵּשׁ, וּבב"י הִקְשָׁה עָלָיו מֵהֵיכָן יָדְעוּ בְּיוֹסֵף שְׁשֵׁרוּי בְּרִינּוֹחַ שְׁמִפְשָׁטִי הַפְּתוּבִים נִרְאָה דָּלָא יָדְעוּ כָּלֵל אִם חֵי אוֹ מַת עַד שֶׁנִּתְּנָדַע לָהֶם וְתִפְּרַף יָרְדוּ לְמַצְרַיִם וְאַזּ נִוֹלְדָה יוֹכְבָד וְנִמְצָא שְׁשֵׁימֵשׁ לְוִי קוֹנֵדִם לָכֵן וְהב"י תִּי' שְׁקוֹנֵדִם מ"ת ל"ה אָסוּר לְשִׁמֵּשׁ וְהָא דְמִיִּתִּי מִיוֹסֵף אֶסְמַכְתָּא בְּעֵלְמָא הוּא, וּמִיִּתּוּרָא דְבְּטָרָם תְּבֵא שְׁנַת הָרַעֲב דִּיִּיק לִי דְאַחַר שְׁנַת הָרַעֲב אָסוּר לְשִׁמֵּשׁ אַחַר שְׁנַתְנָה הַתּוּרָה וְתַדַּע דְּהָא יוֹסֵף קוֹנֵדִם שְׁנוּלְדוּ לֹו בְּנִים חֲשׂוּכֵי בְּנִים הִי וּמִתָּר לְשִׁמֵּשׁ אִפִּי אִם הִי שְׁנֵי רַעֲבוֹן, וְא"כּ הֵיכִי מִיִּתִּי רֵאִי מִיִּנְי' אַע"כּ דְּאַסְמַכְתָּא בְּעֵלְמָא הוּא עכ"ל, וְהַמְהַרְשָׁ"א הִק' עַל הַב"י כִּינּוֹן שְׁאָסוּר לְאַחַר מ"ת וְאַפִּי' מְדַרְבְּנָן וְדָאִי דְהִי לְוִי מְקַיִיִם אִיסוּרוֹ כַּמ"ש בְּיוֹמָא כ"ח דְּאַבּוֹת קִיִּימוּ אִפִּי' ע"ת, וְכ' דִּי"ל לְהִירוּשְׁלָמִי דְבְּלִיל טְבִילָה מִתָּר לְשִׁמֵּשׁ י"ל דְּאַשְׁתּ לְוִי נִתְעַבְּרָה בְּלִיל טְבִילָה, וְיוֹסֵף מְמַדַּת חֲסִידוֹת הִי פּוֹרֵשׁ גַּם בְּלִיל טְבִילָה ע"ש, וּבְאַמַּת קְדָמוּ בְּזָה בְּדְרִישָׁה שָׁם: וְהֵרָא"ם הִק' מִתּוֹלְדוֹת (כ"ו ח') וְהֵנָּה יִצְחָק מִצְחָק פֶּרֶשׁ"י מִש"מ, וּמְהַרְשָׁ"א תִּי' שֶׁהִי זֶה אַחַר שְׁנַפְסָק הָרַעֲב.

וּמִבְּנֵי אֱלִימֶלֶךְ ל"ק (בְּרוֹת א') דְּרָאִינוּ שְׁלֹא חָשׂוּ לְאַיִסוּר שְׁהָרִי פֶּרֶשׁוּ עֲצָמָם מִצְבוּר וְהִלְכוּ מֵא"י לַחֲזוּ"ל וְנַחֲזִי מָה עֲלֵתָה בָּהֶם כַּמ"ש בַּב"ב צ"א א' ע"ש, וְצ"ע דְּבָרֵי מְהַרְשָׁ"א דְּאַח"כּ בְּפִי"ב פֶּרֶשׁ"י עַל וְיִזְרַע יִצְחָק שֶׁהִי שְׁנַת רַעֲבוֹן וְצ"ע, וְעֵי' ס' דְּבָרֵי דָּוִד מֵהַט"ז, וְט"ז ס' תַּקַּע"ד, וְהַבִּיאוֹתִיו בַּפ' נח (ז ג'), וְע"ע בְּאַיִי הַיָּם תַּעֲנִית, וּבַס' אֲגָרַת שְׁמוּאֵל עַל רוֹת, וּמ"ש בַּפ' שְׁמוֹת (ב' א'), וְעֵשׂוֹת שְׁבִית יַעֲקֹב ח"ג ס' ל', מ"ש עַל הַב"י שֶׁהִק' עַל רֵא"ם דְּהָרִי גַּם לְיוֹסֵף ל"ה בַּת, וְהִק' מִב"ר פַּצ"א וְרִשָׁ"י וְיַגֵּשׁ (מ"ד י"ט) בְּתַחֲלָה בְּעֵלְיָה בְּאַתְ עֲנִינּוּ וְכִי בְּתָהּ הִינּוּ מְבַקְשִׁים, הָרִי דְהִי לֹו בַּת, וְהָא דָּלָא חֲשִׁיב עִם בְּנֵי יוֹסֵף בִּירִידָתָן לְמַצְרַיִם י"ל שְׁמַתָּה מְקוֹנֵדִם ע"ש, וְעֵי' בִּישׁוּעוֹת יַעֲקֹב או"ח ס' ר"מ סַק"ה שְׁתִּי קו' ב"י עַל רֵא"ם דְּלֹוִי שְׁיַמֵּשׁ דָּלָא קִיִּיִם פ"ו, דְּהָרִי גַּם יוֹסֵף ל"ה לֹו בַּת, וְכ' עַפְמ"ש רַמְבַּ"ן תּוֹלְדוֹת (כ"ו ה') דְּאַבּוֹת רַק בֵּא"י קִיִּימוּ הַתּוּרָה, וְזֶה שְׁאָסוּר לְשִׁמֵּשׁ בְּשְׁנֵי רַעֲבוֹן הוּא מְצַד קְנִיּוֹת מְדוֹת טוֹבוֹת וְע"כּ נַח בְּעַת גְּכֻנְסוֹ לְתִיבָה נְאַסֵר עָלָיו תַּשְׁמִישׁ, לָכֵן אָף לְיוֹסֵף נְאַסֵר אָף שְׁאִינוּ מִז' מְצוֹת אָף לְקִיִּיִם מְצוֹת פ"ו הִי רֵאִוִי לְהַתִּיר אֱלֹא שַׁב"ג לֹא גְצָטוּ עַל פ"ו, וְאַמְנָם הָרִי קִיִּימוּ כָּל הַמְצוֹת וְרַק שְׁיוֹסֵף הִי בְּמַצְרַיִם וְל"ש לְקִיִּיִם הַמְצוֹת וְלָכֵן לֹא שְׁיַמֵּשׁ בְּרַעֲבוֹן, אָבָל לְוִי שֶׁהִי בֵּא"י וְשָׁם קִיִּימוּ הַתּוּרָה בְּכֻלָּהּ וּמְצוֹת פ"ו מְצוֹה רֵאשׁוּנָה לָכֵן אָף בְּרַעֲבוֹן הִי מִתָּר לְשִׁמֵּשׁ ע"ש, וּבַס' תַּקַּע"ד הָאֲרִיף בְּדְבָרֵי אֲגָדָה, וְע"ע בְּהַגְהוֹת חֲשֵׁק שְׁלֵמָה תַּעֲנִית, וּבְשׁו"ת שָׁם אֲרִיָּה יו"ד ס' ס"ג אֲרִיכוֹת, וּבַס' גְּבוּרוֹת אָרִי מֵהַשֵּׂא"ג כ' דָּאִם יֵשׁ לֹו אִפִּי' בֵּן אָחָד אָסוּר לְשִׁמֵּשׁ, מִשׁו"ה קָאָמַר שְׁנוּלְדוּ שְׁנִיָּהֶם קוֹנֵדִם הָרַעֲבוֹן, אָבָל קֶשֶׁה דְקִי"ל כַּב"ה דְּאִינוּ מְקִיִּיִם פ"ו רַק בְּזָכָר וְנִקְבָּה, וְיוֹסֵף ל"ה לֹו בַּת, וְכ"ת שְׁאִנִּי ב"ג דְּאִין מְצוּוֹיִן עַל פ"ו כַּמ"ש בְּסִנְהֶדְרִין ג"ט, ז"א דְּהָא דְּאָמַר הֵתָם לַב"ג נְאַמַר וְלֹא גְשִׁנִּית בְּסִינֵי דְלִישְׂרָאֵל נְאַמְרוּ וְלֹא לַב"ג הִינּוּ מְסִינֵי וְאִילָף אָבָל עַד סִינֵי גְצָטוּ אִפִּי' ב"ג וְא"כּ בְּנֵי יַעֲקֹב קוֹנֵדִם מ"ת הִי מְצוּוֹיִן עַל פ"ו, וְנִרְאָה דְּוִדָּאִי יוֹסֵף הִי מִתָּר לְשִׁמֵּשׁ דָּלָא קִיִּיִם פ"ו, וְהִקְרָא בְּטָרָם וְגו' לֹא לְלַמּוֹד עַל עֲצָמוֹ קָאָתִי אֱלֹא קָרָא יְתִירָא לְלַמּוֹד עַל אַחֲרִיִם שְׁכָבָר קִיִּימוּ פ"ו אָסוּר לְשִׁמֵּשׁ, וְאַל תַּתְמָה עַל זֶה דְקָרָא מְשַׁתְּמַע בְּיוֹסֵף וּבְדִידָן' ל"ש הָא וְכַתְּבָה לְלַמּוֹד עַל אַחֲרִיִם, דְּכַה"ג חֲצִינוּ בִּיבְמוֹת ס"ד א' דְּיִלְיָף בְּשָׁהּ ו' שְׁנִים וְלֹא יִלְדָה תַּצָּא מֵאַבְרָהָם דְּכ' מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים, וּפְרִיף לִילָף מִיִּצְחָק שְׁשָׁהּ

כ' שְׁנָה עִם רַבָּקָה קוֹדֵם שְׁיִלְדָה וּמִשְׁנֵי יִצְחָק עָקֵר הִיא, וּפְרִיָּה אַבְרָהָם נָמִי עָקֵר הִיא וּמִשְׁנֵי הֵהוּא דִּיִּצְחָק מִבַּע"ל לְיִיחָס שְׁנוּתִיו שֶׁל יַעֲקֹב אָבֶל קָרָא דְאַבְרָהָם אִי לְאוּ לְלִמּוּד עַל מִי שְׁאִינוּ עָקֵר שְׁאִינוּ רִשְׁאֵי לְשִׁהוּת יוֹתֵר מִי שְׁנִים לִמ"ל דַּכ' רַחֲמָנָא מְקַץ ע"ש, אֲלֵמָא דְקָרָא דְאַבְרָהָם ל"ש גְּבִי' מ"מ לְלִמּוּד עַל אַחֲרִים קְאָתִי, וְא"ש מ"ש תּוֹס' בְּיוֹכְבָד דְהָנִי רַק חֲסִידוּת, וְתַמּוּהָ הָא ר"ל אָמַר אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ אֲלֵמָא אִיסוּרָא אִיפָא וְלֹא חֲסִידוּת, וְעוּד פִּינוּ דְנִפְקָא מְקָרָא לִיפָא לְמִימַר חֲסִידוּת, אָבֶל לַח"ש א"ש דְּנִדְאֵי בִּין יוֹסֵף בִּין לִוִי שְׁל"ה לְהֵם בֵּת וְלֹא קִיָּמוּ פ"ו מְוַתְרִין הִיא לְשַׁמֵּשׁ.

וּקְרָא יְתִירָה בְּטָרָם כּו' לְלִמּוּד עַל אַחֲרִים קְאָתִי עכ"ל בְּקִיּוּצוֹר. וּבְכָל דְּבָרֵי קְדָמוּ הָרֵאשׁוֹנִים וְכַנ"ל, וְגַם מ"ש דְּמִיּוֹסֵף הֵבִיא רֵאִי עַל אַחֲרִים שְׁפָבֵר קְוִימוּ פ"ו, הָרִי כ' פֶּל זָה בַב"י דְּאֶסְמִכְתָּא בְּעֵלְמָא הוּא מִיּוֹסֵף דְּהָא ל"ה לֹא בֵּת וְלֹא קִיָּים פ"ו וְצ"ע שְׁלֹא הֵבִיא דְבָרֵי, וְרַק הָרֵאִי מִיְבָמוֹת נְכוּנָה מְאֹד, וּבְגוּף הַחֲדִידוּשׁ קְדָמוּ בְּאוּר הַחֲסִיִּים פֶּאן בְּמִקּוּמוֹ שֶׁכ' דְּדַרְשֵׁת חֲכָמִים הוּא בָּאֵם אִין עֵנִין וְקו' תּוֹס' תַּעֲנִית מְלוֹי ל"ק לְצַד שֶׁהִיא חֲסֵר נִקְבָּה לֹא נִמְנַע מִלְשַׁמֵּשׁ פְּהֵלְכָה ע"ש: וְע"ש עוּד בְּאוּרָח דְּלֹא אָמְרוּ אִיסוּר אֲלֵא לְצַד צַעַר יִשְׂרָאֵל וְלֹא צַעַר הָאֲנָמוֹת וּלְלוֹי אִין חַיִּיב לְמִנְעָע עֲצָמוֹ לְצַד צָרוֹת הָאֲנָמוֹת פִּי לְיַעֲקֹב הִיא תְּבוּאָה כַּמְחַז"ל וְל"ה שׁוֹלֵחַ בְּנִי רַק לְמִרְאִית הָעֵינִין דַּכ' לְמָה תְּתַרְאוּ, וְהַגַּם שְׁאָמְרוּ שְׁשִׁלְמוֹ שְׁעָרֵי מִפְּדָא זָה הִיא אַחַר שְׁנָה רֵאשׁוֹנָה, אָבֶל שְׁנָה רֵאשׁוֹנָה הִיא לְהֵם תְּבוּאָה וְכו' וְעַמ"ש בַּפ' תּוֹלְדוֹת (כ"ו ח') וַיֵּשֶׁב (ל"ז ב') וַיִּחִי (מ"ט ל"א) וְצ"ב דְּבָרֵי הַקְּדוּשִׁים דְּהִנֵּה לִידַת יוֹכְבָד הִיא בְּסוּף הַשְּׁנָה הַשְּׁנִי וּבְכַן תַּחֲלַת עֲבוּרָה אַחַר שְׁנָה רֵאשׁוֹנָה וְצ"ע"ג.

אָמְנָם בְּעֵינֵי קו' דַּל"ה לְהֵם בֵּת וְלֹא קִיָּמוּ פ"ו לַב"ה, אִיְתָא בִירוּשְׁלַמִי פ"י דִּיבָמוֹת דְּמָה דְּפִלְגִי וְאָמְרוּ דְּזו"נ בְּעֵינֵי הֵינְנוּ אַף זו"נ אָבֶל בְּשְׁנֵי זְכָרִים גַּם ב"ה מוֹדוֹ דִּיִּצְאָ ע"ש, וְרֵאִיתִי לַח"א שְׁהֵבִיא זָה בְּשֵׁם הַגָּאוֹן מ' יַעֲקֹב שׁוֹר וְ"ל הַאֲבַד"ק קוֹטֵב.

וְהֵבִיא רֵאִי מַב"ב קַמ"א א' דַּהֲק' לְמִימְרָא דְּבֵת עֲדִיפָא מִבְּן וְנִדְחָקוּ ע"ש, וְק' דְּלֹא מִשְׁנֵי דְהַמְשָׁנָה מִיָּרִי שְׁיֵשׁ לֹא בְּנִים וְאִין לֹא בֵּת עֲדִינִין דְּבִזָּה בֵּת עֲדִיפָא לִי לְקִיָּים מְצוֹת פ"ו. א"ו דַּבְּב' זְכָרִים לַכ"ע יִצְאָ וּבַש"ס יְבָמוֹת דַּס"א דַּלְב"ה דְּוִקָא זו"נ.

וְעִי' בְּתוֹס' וְרִשְׁבָּ"א שָׁם. הֵינְנוּ דְּוִקָא לְעֵנִין שְׁיֵהֵי' רִשְׁאֵי לְבַטֵּל דְּבִזָּה בְּעֵינֵי לַב"ה שְׁיֵהֵי' לֹא ג"כ בֵּת.

אָבֶל לְקִיָּים מְצוֹת פ"ו גַּם בַּב' זְכָרִים קִיָּים. וְעַפִּי"ז א"ש הָא דִּיּוֹסֵף וְשִׁפִּיר יְלִיף מִיָּנִי דְאַסוּר לְשַׁמֵּשׁ.

וְיוֹסֵף קִיָּים כְּבָר פ"ו בַּב' בְּנִים. וְזָה דְּבָר חֲדָשׁ.

וְעִי' רַמְבַּ"ם פֶּט"ו ה"ה מְאִישׁוֹת, וְאֵה"ע ס' א'. וּבְשׁו"ת הַרְדָּב"ז ח"א בְּלִשׁוֹנוֹת הַרְמַב"ם ס' ל"ו.

וּבְשׁו"ת לְחָם רַב ס' י"ז: וְהִנֵּה מָה שְׁהַקְשָׁה הַשַּׁאג"א דַּל"ש לְשׁוֹן אָסוּר אִם אִינוּ אֲלֵא חֲסִידוּת. עִי' ס' קִהֵּלַת יַעֲקֹב בְּחֵלֶק לְשׁוֹן חֲכָמִים אוֹת נ"א הֵבִיא מְר"ן סוֹפ"ק ע"ז הָא דַּאֲר"ל אָסוּר לְעֲשׂוֹת שְׁוֹתָפוֹת עִם עַכּו"ם רַק מִדַּת חֲסִידוּת וְאִפִּי' אִיסוּר דְּרַבְּנָן לִיפָא מְדַאֲמְרִי בְּמַגִּילָה כ"ח א' תִּיתִי לִי דְלֹא עֲבָדִי שְׁוֹתָפוֹת עִם עַכּו"ם הָרִי דְשִׁינָה לְשׁוֹן אָסוּר אִפִּי' רַק מִמִּדַּת חֲסִידוּת.

וּמְצָאתִי עוֹד בְּסֵ' בֵּית הָאוֹצֵר חֶלֶק א' פֶּלֶל קפ"ט הִבִּיא ראי' מִבְּרִכּוֹת ל"א א'. אֲסוּר לְאָדָם
שְׂיִמְלֵא שְׂחֹק בַּעוֹה"ז, וּע"כ דְּרַק מִדַּת חֲסִידוֹת דָּאָם הוּא אֲסוּר מִמֶּשׁ מָה רְבוּתָא דר"ל
דְּלֵא עֲשֵׂה אֲסוּר עִי פְּנֵה בְּחֻלִּין ל"ז ב'.

וּע"ע בְּרִיטְב"א מְגִילָה כ"ת וְנ"ל וּכ"ת מָה רְבוּתָא דְהָא אֲסוּרָא דְאוֹרְיִיתָא הוּא וּבְכָלֵל
לֹא יִשְׁמַע עַל פִּיָּה פְּדֵאִיתָא בְּסִנְהֶדְרִין, אֲסוּר לְאָדָם שְׂיַעֲשֶׂה שְׁוֹתְפוֹת עִם עֲכוּ"ם שְׂמָא
יִתְחַיֵּיב לוֹ שְׁבוּעָה, וְתוֹרָה אֲמָרָה לֹא יִשְׁמַע עַל פִּיָּה.

וְהִנְכוּן דְהוּא לָאו אֲסוּרָא מִמֶּשׁ דָּאו' אוֹ דְרַבְּנָן אֲלֵא מִדַּת חֲסִידוֹת בְּעֵלְמָא וּכְעִין שְׂאֲמָרוּ
אֲסוּר לְאָדָם שְׂיִלְוֶה בְּלֵא עֲדִים. וְאֲסוּר לְהֵלוֹת עֲכוּ"ם בְּרַבִּית.

וּכְעִין אֲסוּר דְמִשְׁחָרַר עֲבָדוֹ עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה וּכְפֶרש"י בְּסִדְר גְּזִיקִין עכ"ל. הֲרֵי שְׂהֲרִיטְב"א
חָשַׁב עוֹד אֲסוּרִים וְאָמַר דָּהֵם רַק חֲסִידוֹת.

וְהִנֵּה מ"ש דְּאֲסוּר מִשְׁחָרַר עֲבָדוֹ ג"כ מִדַּת חֲסִידוֹת הוּא חִידוּשׁ גָּדוֹל וּמְפָל הַפּוֹסְקִים לֹא
מִשְׁמַע כֵּן וְצַע"ג: וּע"ע רַמְבַּ"ן גִּיטִין ל"ו וְנ"ל וְכִי אֲתִי לְקַמְי' דְרַב וּא"ל מִיָּדִי פְּרוּזְבוּל
הִי לָהּ לָמָּה לְהוּ פְּרוּזְבוּל וְאִם תֹּאמַר וְשֵׁלֵא יִשְׁמֹנֵט בְּמִדַּת חֲסִידוֹת א"כ פְּשִׁטָּא דְמִהִימְנָא
דָּאִי בְּעִי לֹא מִיִּשְׁמֹטָא וְהִיכִי אֲמַרְתָּ לֹא שְׂבִיק הִימְתִּירָא וְאֲכַל אֲסוּרָא הָא לֹא אֲסוּרָא הוּא
פֶּלֶל עכ"ל וּמוֹכַח דְלֵא שְׂיִיָּה לְמִקְרָיָה לְמִדַּת חֲסִידוֹת בל' אֲסוּר וְצ"ע בְּכָל זֶה.

וּע"ע בְּרַדְבָּ"ז ח"ב ס' תרצ"ו. וּשְׁד"ח פְּלָלִים ס' קפ"ו.

וּבס' חֲקַר הַלְכָה פְּלָל ב"נ. וּבְעִיּוֹן יַעֲקֹב עַל הַע"י.

וּמ"ש בְּדְבָרָיו בְּכָלִי חֲמֵדָה ע"ש: נה) רש"י א"ל שְׂיִמּוּלוּ. וְעִי בְּגו"א.

וּבְאֲלִישֵׁיָה פ' וַיִּגַּשׁ כ' דְּנִגְזֹר רָעַב מִחֲמַת מִזְלָם וְז' פְּרוֹת נִגְדַּד ז' כּוֹכְבֵי לְכַת וְהִנְיִמּוּל הוּא
לְמַעַלָּה מִמִּזְל וְלָכֵן אִין מִזְל לְיִשְׂרָאֵל בְּשַׁבַּת קַנּו"ו א'. וְצִוָּה שְׂיִמּוּלוּ לְבַטֵּל מֵהֶם קָלְלוֹת
רָעָבוֹן מִצַּד הַמִּזְל.

וּבַתְּפֹאֲרֵת יְהוֹנָתָן כ' דָּאִיתָא בְּסוּטָה ד"דב' הֶבְא עַל זוֹנָה לְסוּף בָּא לְכַפֵּר לְחַם שְׁנֵא' כִּי
בְּעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כְּפַר לְחַם, וּמְצָרִים הִי שְׂטוּפֵי זָמָה וְגִזֹר עֲלֵיהֶם מִיָּלָה לְהַחֲלִישׁ פַּחַח
הַתְּאֵנָה וּבִיַּעֲרוֹת דְּבִשׁ ח"א דְרוּשׁ ב'.

דְּיָרָא יוֹסֵף דְּיִשְׂרָאֵל יְבוֹאוּ בְּגָלוֹת וְאוּלֵי יִלְמְדוּ מֵהֶם לְבַטֵּל מִצְנוֹת מִיָּלָה לָכֵן גִּזֹר עַל
הַמְצָרִים מִיָּלָה וְאִז גַּם יִשְׂרָאֵל יְמוּלוּ וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם חֲרָפָה בְּגוֹיִם: וּבְנֵי הַיִּקָּר הַרְה"ח וְכָלִיל
הַמְדַעִים מ' דָּוָד נ"י אָמַר לְפַמ"ש ב"ב ד"י אִם ה' אוֹהֵב עֲנִיִּים לָמָּה אִין מְפָרְנָסָן וְכִמּוֹ
בְּמִלְךָ שְׂפַעֵס עַל עֲבָדוֹ וְגִרְשׁוֹ וּבָא א' וְהֵאֲכִילָהוּ בְּנִדְאֵי הַמֶּלֶךְ כּוֹעֵס עַל זֶה וְהַשִּׁיב ר"ע
יִשְׂרָאֵל נִקְרָאוּ בְּנִים וּמִלְךָ שְׂפַעֵס עַל בְּנוֹ וּפְרִנְס אוֹתוֹ א' יֵשׁ לוֹ נַחַת רוּחַ מִזָּה.

נִמְצָא דְצִדְקָה רַק לְיִשְׂרָאֵל וּכְמ"ש צִדְקָה תְרוּמָם גוֹי זֶה יִשְׂרָאֵל. וְחֲסֵד לְאֲנָמִים חֲטָאֵת.

וְכִמּוֹ בְּמִלְךָ עִם עֲבָד. וְעִי מִזָּה בְּכַר"ד דְרוּשׁ י"ז.

וְגַם יוֹסֵף עֲשֵׂה עִמָּהֶם חֲסֵד לָכֵן צִוָּה לְמוּלָם וְיִהְיֶה כִּיִּשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה חֲסֵד לְאֲנָמִים חֲטָאֵת.
וְנִכְוֹנִים דְּבָרָיו: נו) פְּנִי.

רש"י אלו עשירים, ע"י בע"י ונילנא בעץ יוסף סי' קס"ה: מב א) למה תתראו ערש"י ורא"ם, ומקרא"ש תענית ד"י ע"ב, וע"י בספר בנן דוד על איכה לזקני הגאון ז"ל מלאסק בפתחה אות ג', ובכלי יקר דברים (ב' ב') עה"פ פנו לכם צפונה, ע"ש דברים יורדים חדרי בטן, ועמ"ש בפ' בראשית (ג' י"א): ג) עשרה רש"י אבל לשפור בר פולם לב אהד, ע"י תולדות נח דרוש ב', דמה למדנו דה"ל להם לב אהד למלא רעבון ביתם וי"ל דה"ל ק"ל למה הנצרה לומר דירדו לשפור בר ונהלא לזה שלחם אביהם.

לכן מפרש שבא לרמוז שדרך של צדיקים פשעושים דבר שיחשבו שטוב עשו, ואח"כ כשיראו שבא להם צער מאותו ענין ישימו על לבם שלא קרה להם זה רק למען שיראו שלא טוב עשו תחלה, וכאן תמהו שלא הי' ברכה בתבואה שלהם ולא הי' צריכים לנווד למצרים אם לא פי יד ה' בזה, ובטח על שמכרו אחיהם למצרים לכן הוכרחו עתה לבקש עזר משם, וז"ש וירדו עשרה שבא להם מרדות וחשבוה לירידה, ולכן קרא אותם אחי יוסף שגזקרו אחות יוסף להם והמה התנכרו אליו, וכן בבואם לפני יוסף הגדיל יותר הפאב שלהם וחרדו, וז"ש יוסף להם מדוע לא יחרדו שאר האנשים שיבואו לכאן ואתם חרדים בטח מרגלים אתם: ד) רש"י שהשטן מקטרג בשה"ס ע"י ברש"י ב"ב כ"א א' ד"ה לא.

ובהגהות מהג"מ מתת"ל שטראשין מציינן שהוא בירושלמי שבת פ"ב, (והוא שם בהלכה ו'): ז) מאין באתם ויאמרו מארץ כנען לשבר אנכל, המלבי"ם כ' דלא הי' להם להשיב רק מארץ כנען ומה שהוסיפו לשבר אנכל הם דברים מיותרים שאמרו דבר שעל זה לא שאלם כלל, ומזה מצא תואנה לחשדם למרגלים שהרגישו בעצמם איזה פשע ואומרים שבאו עבור אנכל, ובס' דברי יוסף כ' דה"ל קשה להם מ"ש מאין באתם דהול"ל מאין אתם כמ"ש ביעקב ששאל לאנשי חרן אחי מאין אתם (ויצא כ"ט ד') כיון שהי' אנשים שלא הי' מכירים מעולם.

ול' מאין באתם ל"ש רק אם מדבר לאנשים שמכירים שלא רצה לידע רק סבת בואו, כמ"ש המלאך להגר מאין באת, וחשבו שיוסף אמר בקיצור ושאל על שניהם ביחד על מקום מולדתם וגם סבת ביאתם, ולכן השיבו על שניהם: ח) ויכר יוסף.

ערש"י, וי"ל בפירושו דהפיר בהם שאינם מכירים אותו, לפיכך אמר להם שהם מרגלים שיהי' להם צער ויכפר עונם, אבל אם לא הפיר בהם שהם אין מכירים אותו הי' חושב פשם שהוא הפיר אותם כן הם מכירים אותו ולא יהי' להם צער מה שדיבר קשות שהבינו שרק לפנייהם מדבר כן, אבל לא ירע להם שלא יהי' תפארת לפני המלך והמדינה לספר המעשה שאחיו מקרוהו, ובתורת חיים ב"מ דל"ח כ' דק' דהא פל השבטים חוץ מבנימין נולדו באותו ז' שנים של עבודת יעקב, נמצא דיששכר וזבולון לא הי' גדולים מיוסף יותר משנה או ב' ומסתמא ל"ה חתומי זקן כמוהו, ונראה דהש"ס לא יתיב טעמא אלא מה שהאחים לא הכירו את יוסף אבל מה שיוסף הכיר אחיו לא איצטריך טעמא, דבמד"ר איתא דיוסף גזר שכל מי שיפנס יכתוב שמו ושם אביו לערב הביאו הפתקים זה קורא ראובן כו', ועוד כיון שפנס יכתוב שמו ושם אביו לערב הביאו הפתקים זה קורא להם חתומי זקן ע"ש ובח"י גאונים בע"י דפוס ונילנא: ט) ויזפור יוסף.

ע'י פלי יקר בפ"ד, שלכך העליל עליהם מרגלים שהי' נרא פן יחקרו אחר המושל כו', ובכתבי דו"ז הגה"צ מהר"צ הפה"ן ז"ל האבד"ק זג"ע"ק ראיתי דזהההמש"ך וינפון את החלומות שיהי' מושל כמ"ש אם משל כו' אף שהם אמרו בלשון תמי' מ"מ פיון שאמרו פן הוי כמו שפתרו לו דכל החלומות הולכין אחר הפה, ומשו"ה פשחלם לו שנית ויספר, לא אמרו לו פלום, וכאשר ידעו שפתרו שיהי' מושל יחקורו ע"ז ויודע להם, ומשו"ה אמר פי מרגלים הם וייראו לשאול ע"ז ומשו"ה לא נתן להם רשות לסבב בעיר כמו שמוכח מקרא ואת הארץ תסתרו ופרש"י (תסנבבו: י) לא אדוני.

רש"י שיהי' עבדה באו לשפון אנוכל. וק' ל' שיהי' שמשמע דמזה שבאו לשפון אנוכל מוכח שאינם מרגלים ועשפ"ח, ובס' לקוטי מהר"ם כ' ע"פ משחז"ל אלעזר לא הלה למדין למלחמה לפי שנתגדל שם ובירא דשתית מיני' מיא לא תשדי קלא.

ע'י רש"י ובעה"ת ומד"ר מטות (ל"א ו') וז"ש לא אדוני שיהי' כו' ובנדאי לא באנו בתור מרגלים משום דבירא כו': יא) פולנו. עבה"ט מסורה וראיתי בס' אנהל מועד ח"ב די"ב ע"פ רישלמי פ"א דפאה מפ"מ גולגירין של ב"ד יורדין למלחמה ונולפין וגולגירין של אחאב נוצחין.

אלו משום שיש להם דלטורין נולפין. וכמ"ש חבור עצבים אפרים הנח לו.

דאף שעע"ז אם הם באחדות הנח לו. וז"פ המסורה נחנו פשענו ומרינו עכ"ז אם פולנו בני איש אחד נחנו באחדות אז נחנו נעבור חלוצים ונוצחין.

ובקובץ דרושים חוברת ד' סי' כ"ט הביא עפ"מ"ש בסוף קידושין ראיתי חי' ועוף כו' ומתפרנסין שלא בצער אלא הריעותי את מעשי וקפחתי פרנסתי. וז"ש פולנו בני איש אחד נחנו.

ומדוע נחנו נעבור חלוצים לעבוד ביגיעה פל היום לקחם תקנו. ולא כחי' ועוף המתפרנסין שלא בצער.

והתירוץ על זה נחנו פשענו ומרינו הריעותי את מעשי כו' ובאלשיך סו"פ מטות כ' פולנו בני א"א אנחנו וא"כ אף אם לא נעסק בתו"מ ייטיב לנו ה' בזכות אבינו הצדיק. רק אנחנו נעבור חלוצים לעבור חלוצי צבא זכות עצמינו.

אף דאמת שהי' אפ"ל גם אם נהי' נעדרי זכות עצמינו יגן עלינו זכות אבות. אף זה הוא אם גם עונות לא יהי' לנו אבל אם אנחנו פשענו ומרינו אז לא סלקת פי עון עצמינו לא נמחק פ"ש: ולענ"ד נראה להוסיף לפמ"ש בב"מ פ"ה א' פל שהוא ובנו וכן בנו ת"ח שוב אין תורה פוסקת מורעו, והק' אא"ז המהרש"א דסותר למאמר דאין התורה בירוששה, וכ' דאם הוא ג"כ עוסק בתורה מועיל גם זכות אבות אבל לא פשהוא סומך רק על זכות אבות ע"ש.

ולפי"ז א"ש המסורה וכפי דרך האלשיך הנ"ל. וע'י בהקדמה לישו"ת נודע ביהודא מהדו"ק מבנו הג"מ יעקבא ז"ל.

עו"ל פאשר הי' מלחמת התבל בשנת תרע"ד וכמה מאחב"י עברו חלוצים בראש הגדוד. ועכ"ז גברה השגאה בעולם לנו.

ורק למען שאנו יהודים וכמו שהלשין המן הרשע ודתייהם שונות מכל עם וכמרוז"ל למה נקרא סיני שמשם ירדה שנתא לעולם, וז"ש המסורה נחננו נעבור חלוצים ונטלנו חלק בהמלחמה. פכ"ז נחננו פשענו ומרינו האשם תלוי בנו באין סבה רק יען כולנו בני איש אחד נחננו בנים לה' והבדל הדת גורמת השנאה.

וה' ירחם טו) חי פרעה. פרש"י ועי' חתם סופר שבת די"ז אר"ט אקפת כ' תוס' שהוא לשון שבועה כמו חי פרעה.

מ"מ נ"ל שהוא לישנא דמשתמע לתרי אפי. דגם יש לפרש להיפך שנשבע בחי פרעה שיצאו מזה.

וכן יתפרש חי אני נאם ה' וימלא כבודי את כל הארץ כמ"ש רמב"ן בפ' שלח (י"ד כ"א). והענין מתפרש לפי המקום.

והעומדים לפני יוסף חשבו שנשבע בחי פרעה שלא יצאו, ובאמת הי' פוננתו להיפך שאם יצאו חי פרעה נאם לא ימות. והרי הוציאם לאחר ג' ימים ואפי' לשמעון לא אסר רק לעיניהם נאם"פ הוציאוהו כפרש"י, כי קשה בעיני לומר שיוסף נשבע בחיי המלך ומעל בשבועתו.

ומ"ש חי פרעה כי מרגלים אתם נמי אמת הוא כי השביעם על תנאי שאם לא יביאו אחיהם הקטן אז הם מרגלים בחיי פרעה, וכבר ידע שסופם להביא בנימין עמהם כמו שהתבונן מחלומות אשר חלם וכמ"ש רמב"ן א"כ נשבע באמת ולא שיקר כלל.

ומ"ש רש"י כשנשבע לשקר בחיי פרעה חלילה להבין כפשוטו הרי ביארתי שאין כאן שקר כלל. ועוד רש"י דקדק בלשונו כשרצה לישבע על שקר ולא כ' כשנשבע לשקר אלא על שקר.

ר"ל כשהי' מגזם דבר שהי' נראה בעיני הבריות כשקר וכיזב כמו הכא שהתעולל עלילות על בפלי צורה ואנשים חשובים לומר מרגלים. והי' נראה בעיני השרים כמגזם ומשקר. וכדי לאמת דבריו שיאמינו בו בל"ס נשבע בחי פרעה כי אז ידעו שאמת, דנאמן הוא לאדוניו. ולא ישבע בשקר בחי פרעה.

וז"ש על שקר פי' על דבר שהי' נראה כשקר התיזק דבריו בשבועה חמורה בחי פרעה ומצוה להוציא מלב המלעיגים עכ"ל. ובס' חוט של חסד מבצל שבט מוסר כ' דלא הי' נשבע לשקר ונטריקון של מרגלים מזרע ר"חל גנבתם ל"אורחת י'שמעאלים מ"כרתם ורמז במלת מרגלים את כל אשר עשו.

ובתפארת יהונתן, כ' דעיקר החיות הוא חיות הנצחיים. ורשעים בחייהם קרוים מתים. ואמר כמו שיש לפרעה חיות כי זה שקר שאין לו חיים נצחיים כן מרגלים אתם. ובשם הג"ר יצחק מוולאזין כ' כי חי בפתח כינוי לכל בעלי חיים.

וחי בצירי כינוי רק לד' לבדו כמ"ש מלך אל חי העולמים. וידוע כי פרעה עשה עצמו אלוה ומפני זה כשנשבע לשקר הי' נשבע בחי פרעה פי' כמו שפרטה הוא אלוה כן הדבר הזה.

ועי' בס' גרש פרמל. וע"ע בפ' במדבר (י"ד כ"א) ואולם חי אני וברש"י שם.
ופי' ג"כ פרמב"ם פ"ב ה"י מיסודי התורה. באדם כ' חי בצירי שהוא לשון סמיכות אבל
בה' כ' חי בפתח להורות שהוא וחי' אחת ע"ש.

והנה פרעה עשה עצמו לאלוה וחי' צ"ל חי בפתח אבל יוסף אמר בצירי לפי שאדם הוא
ועי' בזה בבעל עקדה פאן. ומ"ש בדבריו בתוספות יו"ט פ"ז מ"ד דתמיד פ"ש היטב.

וע"ע ביפ"ת ובדברי שאול ח"ת. ובתנא דב"א רבא פרק כ"ו איתא לא תשא קיימו יוסף,
שנא' חי פרעה והדברים ק"ו ומה פשה' נשבע במלך ב"ו קנים את שבועתו אם נשבע
בממ"ה עאכו"כ ע"ש: יט) יאסר בבית משמרכם.

וק' הלא לא בית משמר שלהם הי' וערש"י ובקונן אהל מועד שנה ב' סי' קצ"א הביא
עפמ"ש הרר"י מווארקי ז"ל לפרש דברי ר"ז במגילה כ"ח ולא ששתי בתקלת חבירי,
היתכן שיהי' שמח ומה רבותא ורק הפנונה שכל שמחה שלו בביתו נתבטל בפעשה שאירע
תקלה לחבירו.

כ"כ הרגיש והשתתף בצערו של חבירו עד של"ה יכול לשוב מעניני עצמו ופח"ח. וי"ל
שיוסף אמר שאע"פ שתעלו לשלום כו'.

בכ"ז דמיונכם יצייר לכם פאלו גם אתם יושבים בבית אסורים בהשתתפות עם אחיכם.
וזה"פ בבית משמרכם.

נעוד ראיתי דלכאו' למה רצה יוסף לתפוס אחד מאחיו במצרים. ואי משום דרצה
להכריחם שיבואו פעם שנית עם בנימין הלא בע"כ צריכים לבא פשיכלה התבואה
מביתם.

ורק דיוסף חשש שמה יביאו אחד מן השוק ויאמרו שנה בנימין. והוא לא יוכל להכחישם
שאינו בנימין, ולכן בכונה הניח לשמעון להשאיר אצלו וכשיביאו א' משוק תיכף
יוליכנו למשמר ולשאול משמעון אם הוא מכירו או לא ושמעון בנדאי יאמר האמת
שאינו מכירו שהרי לא ידע שאחיו הביאו תחת בנימין.

ובשביל זה לא יהי' יכולים אחיו להטעותו. ועמ"ש בפ' ניש (מ"ה י"ב): כא) אשר ראינו
בצרת נפשו בהתחננו וגו' ערמב"ן דלא התנדדו על גוף המכירה רק שלא שמעו בצרת
נפשו.

עשו"ת כתב סופר או"ח סי' קל"ז. דגדול המחטיא יותר מהרגו, ומה"ט א"ל שבוי כולו
איתני' בי' שמשוקע בין האומות.

ותחלה רצו להרגו, ואח"כ השליכוהו לבור. ולבסוף מקרוהו.

ואחרון קשה מכולם. והתחננו יוסף כי ירא לנפשו שמה יחטא.

והם לא האמינו בחושכם פי צר לו על גופו. ויערים שצר לו על נפשו.

וז"ש אשמים אנחנו בהתחננו. ע"כ בא עלינו ג"כ שאחד מאחים ישאר אצל מצריים.

ועז"א ראובן אל תחטאו בילד. ערמב"ן שהקשה דאין זכר שאמר ראובן אל תחטאו בילד, רק דראובן לא הסכים על עצתם למפורק רק אמר להשליך אותו הבורה מוטב שימות ולא יחטא וז"ש אל תחטאו בילד.

ובס' עשרה למאה דרוש ט' כ' עפמ"ש (בש"ב י"ב) בדרך פשוט לומר נתיב המעשה בעשירי נרש שלקח הכפשה מרש. ויאמר דוד חי ה' כי בן מנת הוא וקשה הוא גנב אינו במיתה. ורק דלישראל יש ג' מדות בישינים רחמנים גמלנים. ואכזר פנה ודאי אינו מזרע ישראל.

וב"נ נהרג על הגזל. ועמ"ש לעיל בפ' וישב (ל"ח כ"ד).

והנה השבטים חשבו שמה שעשו ליוסף הי' ע"פ דין ולא התחרטו על גוף המכירה. והתרתה הי' רק על מדות אכזריות שלקחם שלא הביטו בעת שהתחנן לפניהם.

אמנם ראובן אמר שגם גוף המכירה חטא. ורא' שטרם בא אליהם ויתנפלו אותו להמיתו ויאמר ראובן אל תשפכו דם ואז עדיין לא התחנן לפניהם.

וז"ש אבל אשמים אנתנו ר"ל לא על גוף המעשה רק יען אשר ראינו צרת נפשו ול"ה לנו רחמנות. ויאמר ראובן לא כן דעתי כי הלא אחרתי לכם אל תחטאו בילד ולא שמעתם" ר"ל עדיין לא שמעתם אותו שיסתנן לפניהם.

"וגם דמו הנה נדרש ולא רק מדת רחמנות רק על דמו הנה נדרש שלא הי' פדין מיתתו: (כד) ויאסר אותו. ערש"י ובמדרש יוסף שלח לפרעה ושלח לו ע' גבורים.

ורצו ליתן חבלים על שמעון וצנח שמקולו נפלו על פניהם. וקם מנשה והפיהו על כתפו. והכניסו לבית האסורים אחר שמעון מפה זו אינו רק משלנו. הנה ישראל שה אחד בין ע' אומות.

ונחפצים ליתן חבלים לכלות את ישראל ח"ו. אף שמפון הפללי עם ישראל צנח לאלקים בתפלה ואוביונפלו לרגליו.

כי בזמן שקול קול יעקב מצפצפת אין ידים ידי עשו שולטות, אולם אם יצאו מקרב ישראל, להציק את ישראל, כמ"ש מהרסיף ומחרביף ממף יצאו, אז רע ומר גורל ישראל, ולכן אם תראה את ישראל בצער אין זה מן שונא שבחוץ רק מבפנים.

אבל אי יהי שלום בפנים אין פחד כי מקולו של שמעון פלו פולם. וי"ל ג"כ הרעיון בפשט הפסוק (דברים כ"ג ח') אל תתעב אדומי כי אחיף הוא, כל מה שאדומי יפה אותף.

הוא מאשמת אחיף, וה' ירחם על שארית ישראל: (כה) ויעש להם פן. ראיתי בשם הה"ק הר"מ מטשערנאביל ז"ל עה"פ (תהלים ל"ג) הנה עין ה' אל יראיו וגו' כי מלת חות אם תשום בו אות ע' אחר המ' יהי מעות, והצדיק יש לו פח להפוך את מות ולגרום שפע ופרנסה, וזה"פ הנה עין ה' אל יראיו, שה' נתן ליראים אות ע' במתנה.

ועי"ז גורמים להציל ממנות נפשם ולחיותם ברעב' ופח"ח. ויוסף נתן ג"כ לחם לאכול שלא ימותו ברעב.

וגם השיב להם מעותיהם. ונעשה ממנות מעות.

וחלת פן בגימ' ע' וז"ש ויעש להם פן. ועי' בס' נר למאה דרוש ח': כח) ויאמר בתרגום וינתן מה דא עביד ה' ונלא בחובין דלנא ותמוה.

וכ' בס' אמרי בינה דכ' בפ"ט ויזכור יוסף את אשר חלם להם ויאמר מרגלים אתם. ולכאון"ק מה אשר חלם להם.

וערש"י, ועו"ק לפי שהזכיר החלום אמר מרגלים, וי"ל דאי' במד' דפ"י החלום מאלמים אלנמים היינו שעתידים לעשות עגלים אלנמים לע"ז ע"י ירבועם, והי' רוצים לדונו ע"ש סופו שעתידי ירבועם לצאת ממנו, ואי' בר"ה ט"ז ב' בדיני שמים אין דנים ע"ש סופו, וז"פ ויזכור יוסף את אשר חלם להם היינו שרצו לדונו ע"ש סופו, ויאמר מרגלים אתם שהי' רוצה לדונם ג"כ ע"ש סופן שעתידין מרגלים לצאת מהם, ואי' ברש"י בפכ"ז ויפתח האחד את שקו הוא לוי וידוע דשבתו של לוי לא חטא בחטא מרגלים.

וז"ש ונלא בחובין דלנא דהוא שבת לוי: שם ויחרדו איש אל אחיו, וקשה אמאי לא חרדו כ"א לעצמו ועי' במפן' וי"ל דכל א' לעצמו לא הי' לו צער דחייב אדם לברו על הרעה כמו על הטיבה, בברכות נ"ד א' וערמב"ן שכ' דאין רעה שלא יצמח מזה טובה דלאחריתו הוא טוב.

אמנם כ"ז על צערו. אבל על צער אחרים מחויב לצער א"ע, ועי' במשפט צדק על תהלים שיהביא על פסוק שוש אשיש בה' תגיל נפשי באלקי, אם ה' נותן לאדם גדולה הוא שמח וגם אחרים משמח ונותן להם לאכול ולשתות, וזה שוש לעצמו, ואשיש גם אחרים בה' שהוא מדת רחמים.

אבל תגל נפשי באלקי שהוא מדת הדין אלקים. אף שמחויב לשמח הוא רק לעצמו אבל לאחרים אינו משמח, וז"ש ויחרדו איש אל אחיו שכל אחד הי' לו צער על אחי' אבל על עצמו לא חרד דמברו על הרעה כמו על הטובה, ועי' יצרות דבש ח"א דרוש ד': לד) ואת הארץ תסחרו.

רש"י תסובבו, וערמב"ן שנו לו מפני השלום וכו' דהי' ק"ל דלא מצינו שאמר להם פן ועי' בלקוטי בשמים ע"פ המד' ורש"י דא"ל יוסף על שנכנסו בעשרה שערי העיר והשיבו לבקש אחיהם נתפזרו.

וא"כ פשאמר להם יוסף שיביאו אחיהם הקטן, מוכן שאז נתן להם רשות לסבב העיר ולבקש אחיהם הנאבד, אבל ליעקב ל"ה יכולים להגיד זה יען שאמר טרף טורף יוסף, לכן הגידו לו שא"ל ואת הארץ תסחרו ומשמע לתרי אפי ומשמע ג"כ שנתן להם רשות לעסוק בפרקמטיא בארצו: לו) עלי היו פולגה עי' ראב"ע וספורנו.

והובא בשם הגר"א מוילנא ז"ל דבפ' תולדות (כ"ז י"ג) כ' עלי קלתה בני, וק' דהו"ל לומר לא יקללה. ורק רבקה הודיעה ליעקב שלא יבא עליו צרות רק ג' הרמוזים במלת "עלי" פשו לכן יוסף, וז"ש יעקב אם תקחו בנימין הלא "עלי הי' פולגה" ר"ל אחי אמרה לי שרק ג' צרות יבא עלי ולא יותר, ורק אח"כ שהשיבו שמעון ובנימין ולא הצטער רק זמן מועט, אז הוכיח שאמת הי' בפי אמו: לז) את שני בני תמות.

ערש"י רמב"ן ראב"ע ואוה"ח. והק' ה'כי יעקב הורג נפשות ובשו"ת חתם סופר או"ח סוס"י ר"ח כ' למ"ש בפ"נ יב"נ וכלב חי' מהאנשים שנטלו חלק בארץ, וזה יכונה חיה.

נמצא מי שמפסיד חלק בא"י נקרא מיתה, וראובן דימה בנפשו שהוא הבכור ושני בנ"י יטלו ב' חלקים כמו שהי' אח"כ אפרים ומנשה, ואומר את שני בני תמות תטול מהם חלקם בא"י. ויש להוסיף דיעקב השיב בכור שוטה זה בנ"י הם ולא בני.

שמכונן בל' תימה וכי לא בני הם, נאני אומר בניחותא דיעקב החליט ליתן הבכורה ליוסף וא"כ בלא"ה אין בני ראובן כבני יעקב, כמ"ש אפרים ומנשה פראובן ושמעון. כבר פסק יעקב שלא יהי' אלו בני אלא בני אביהם וראובן אינו בכור לנחלת א"י ומשו"ה קרא בכור שוטה כמו הדס שאינו בכור גמור, וא"כ בני' הם ולא בני בניחותא ואין פאן ערבות: ובשו"ת ציון סי' קע"ד כ' דפירושו דחוק, דג"כ יקשה וכי יש לו רשות להפקיר נחלת בני' בא"י דמחזיקת מאברהם יצחק.

ועוד דהרי ד' בני' הי' לו וערד"ק ורמב"ן, וכ' דהפשט דשנים מבני תמות ואם יטול חלקם בא"י ימותו ד' בני', ועי' ראב"ע ורמב"ן, והעיר בג' וכי יעקב הורג נפשות, ולמה אמר מספר שנים מבני.

וגם שלא שמע יעקב לראובן וליהודה שמע, והי' ק' דאפי' פנון ראובן לעונש שמים ע"י יעקב למה תלה בבני' ולא בו כמו יהודה וחסאיתי לאבי, וגם הול"ל שנים מבני ולא שני בני פאלו מדבר משני בני' מסוימים.

נהגם שארז"ל דיעקב אמר על ראובן בכור שוטה כו' אמנם זה בעצמו צ"ע היכן נרמז שיעקב אמר פן אדרבה השיב לראובן דברי טעם פי אחי' מת וקרהו אסון. גם הק' מ"ש תנה אותו על ידי מיותר שפבר אמר אם לא אשיכנו כו'.

ובלע"ד שניפוח הי' ע"פ ד"ת דבגדרים ד"ח אשכם ואשנה ה"ז נדר גדול, וביו"ד סי' רי"ג, הרי שדיבור לעשות מצוה מקרי נדר וגם צריף שיוציא בשפת' עס"י ר"י. ובקידושין ל"ב אב שמחל ע"כ מחול עיו"ד סר"מ ובדכ"ז נדרי אונסין וכו' ובזה ישי חילוק בין קבלה בל' נדר או בל' נידוי, דבנידוי אי' במכות די"א שאפי' ע"ת צריף הפרה מיהודה, וכ' תוס' דל"ה בידו לקיים שפא יעכבו יוסף.

הרי דאפי' הי' נאנס ח"מ חל הנידוי משא"כ בל' נדר, ובשפת' ל"ב ב', בעון נדרים בני' הקטנים מתים. ועפר"ד דרוש ג' דזה נהג גם באבות קודם מ"ת, ונהנה מד' בני ראובן תכן שחננה ופלוא פבר הי' גדולים, וחסרון וכרמי עדיין קטנים, וז"ש ע"י שאני נודר לה ממשפך בידה שני בני הקטנים ואין דבר מצוה גדול חנה שנודר לקיים מצות אבי', ואם לא מקיים משפטו חרוץ שבני' הקטנים מתים.

מבלי איצטריף יעקב לעשות מאומה. ומפני שידע ראובן שאולי יאמר יעקב לא אחפני בני' לכן תלה הדבר ברצונו שני בני תמות שלא בה תלוי אם לא תחפני למחול על פבודה, ואם תמחול ממילא בטל הנדר ולא ימותו ואמר סתם בני שממילא ידע יעקב דכוננתו הקטנים שתלה חיייהם בגדרים, וממ"ש אם לא אביאנו אף שממילא נשמע פוננתו מ"מ בזה לא פרט נדרו בשפתיו לכן אמר תנה אותו על ידי ואשיכנו אליה שיהי' נדר ממש שפרט בשפת', ולא נעלם מראובן שפל דברי' לא מועילים אם יקראנו אסון שבזה

הוי נדרי אונסין שממילא בטל, אבל הבין מייעקב שחשדו שמא במזיד לא ישיבנו כמ"ש אותי שפלתם מלמד שחשדו יעקב.

וא"כ ממילא ואת בנימין תקחו ג"כ פי' שיקחהו במזיד ולזה מועיל הנדר, אמנם יעקב אף שחשב בלבבו פו שנתן רמז, מ"מ שמר מלהוציא בשפתי' חשד על פשרים מספק ולכן אמר בלבבו בכור שוטה מה מועיל נדרו, ואיך אחפון במוותם אפי' יעבור במזיד, אבל לו אמר דברי טעם שירא שאחי' מת וריע מזלי' פו יקרהו אסון, ומה מועיל נדרו, הלא נדר אונס ממילא בטל.

והבין פוננת יעקב שלא האמין לנדר ראובן של"מ באונס, ע"כ ביקש מייעקב שיתנו בידו ע"י שמקבל עליו בנדידי שאז חל אפי' באונס, ובטל יראת יעקב פו יקראנו אסון שע"כ צריף ליתן נפשו עלי' לשמרו מכל אונס לכל יהי' בנדידי, ולכן שמע יעקב ליהודה מה שלא שמע לראובן עכ"ד, ועמ"ש לקמן (מ"ג ט'): מג ב) שבו.

בס' אהל מועד ח"א ד"ו הביא שבו שברו לנו מעט אנכל רמז לנרות חנוכה, פי' "לנו" בגימ' פ"ו ואם שוכרים "לנו" המחצה הוא מ"ג, וז"ש שברו לנו ויהי' מ"ג. ומעט היינו אות הקטן מתיבת אנכל הוא א' וביחד הם מ"ד, והוא כמספר ל"ו נרות עם ח' שמשים: ט) וקטאתי לה כל הימים.

רש"י לעוה"ב, וערש"י ברכה (ל"ג ז) שהביא גמ' ב"ק צ"ב ומפות י"א מ' שנה שהי' ישראל במדבר עצמותי' של יהודה מגולגלין בארון כו', ובמפות אי' נדידי על תנאי צריף הפרה אף שנתקיים התנאי ויליף מיהודה ובתשובות הרשב"א ח"ג סי' שכ"ז על מי שנהג עצמו בב' עולמים אם לא יעשה פו ולא עשה מועיל התרה וענן יהודה דעצמותי' מגולגלין מפני שהי' סבר בנדידי ע"ת אם נתקיים התנאי א"צ הפרה וע"כ לא שאל על נדידי, אבל אם שאל הי' מועיל התרה אף על עוה"ב פ"ש.

והמרדכי פ' האומנין סי' שנ"ד כ' דנדידי על עה"ב אין לו התרה דאפתי לא חל הנדר ולא נ"ל שמיד שחל הנדידי חל מעתה ולעולמי עולמים. ורק טעמא דנדידי בפריות תלוי היתירו בפריות נדידי ע"ד מקום תלוי היתירובמקום, וכן ביהודה מציינו דעצמותי' מגולגלים וכ"כ ר' ירוחם נתיב י"ד, והביא כ"ז בב"י סס"י רכ"ח ובש"ע סעיף מ"ה.

ובסי' של"ד סעי' ל"ב, ועתש"ו מהר"י הלוי סי' כ"ב כ"ג, ובשו"ת התשב"ץ ח"ב סי' ט"ב וח"ג סי' קפ"ב, כ' הטעם דל"מ התרה על עה"ב משום דעדיין לא חל וכ"כ בתשו' זכין ובועז סי' נ"ח, והק' לשי' דנדידי עה"ב ל"מ התרה מנ"ל למילף דנדידי ע"ת צריף התרה מיהודה דילמא ל"צ, והא דעצמותי' מגולגלים משום דנדידה עצמו בעוה"ב ול"מ התרה, ועי' בעצי לבונה, ובכת"א ויגש תי' בפשוט להטעם דעל עה"ב ל"ח התרה דתלוי בדעת המקום ושפיר אי נדידי ע"ת ל"צ התרה אמאי עצמותי' מגולגלין דהא א"צ כולל התרה, אע"כ דנדידי ע"ת צריף התרה ומשים דהי' לעה"ב ל"מ התרה, וע"ש בתשב"ץ שתמה לרש"י שיהודה קבל נדידי בב' עולמות, איך הי' בד' אמות של יוסף ואחי' כדמוכח קראי, והספיק דהעיקר שלא נתנה רק בעוה"ב כמ"ש בב"ר, וכרש"י אי' ג"כ בפיקוות, ועוד צ"ב, איך יהודה קבל נדידי עוה"ב שאין לו התרה.

ואיך יעקב קיבל ממנו ולא מוחה, והכת"א כ' עפמ"ש תוס' פתובות ס"ט ומכות י"א וריטב"א שאם בידו לקיים התנאי וקנימו לא חל הנידוי וכשיקיים ל"צ התרה, והכא יהודה הי' פשיטא לי' דיכול לקיים פי גבורתו אין לשער, וטעם מ"ש רז"ל פי לא הי"ל התרה פי יהודה א"י לקיים דשלה חרבו ולא יצא ועינו ראה גבורות מנשה ויוסף, וכל נידוי למפרע עכת"ד: ובשו"ת חיים שאל ח"א סי' ע"א הק' עלי' דא"כ בשיטת הנידוי הי' ברור ליהודה דיוכל לקיים ואח"כ נולד דלא נשלה חרבו א"כ הי' נידוי בטעות ול"צ התרה, וכ' דיעקב ודאי לא ידע מגבורות מנשה ויוסף ולהכי סבר וקיבל על ניד' יהודה שידע שיכול לקיים, אבל והודה שגה וקרוב לפשיעה דארז"ל כשצעה לאסור שמעון הפהו מנשה ויכול לו.

וכיון דיהודה ראה זה הי' לו לחשוב שפא לא יוכל ואין בידו מקרי ומשו"ה חל הנידוי עש"ה. ועי' בס' האשכול סוף ה' אבילות וז"ל אי הו' מקיים תנאו ל"ה צריף יהודה להפירה אבל לא קיים תנאו דלא אהדר' לבנימין ולא אוקמא קמי' דכ' ויפג לבו פי לא האמין להם ולמה לא שאל לבנימין מפלל דלא סליק בהדי', ולא חזי לן פירוש זה דא"כ מה נידוי ע"ת הא לא קיים דיבורא פלל, ועוד דנדאי החזיר בנימין שהרי נמנה עם יורדי מצרים, א"ו שקיים תנאו אבל במקבלת הנידוי לא ידע אם אפשר לקיים להכי קרו נידוי ע"ת וצריף התרה עכ"ל.

ובס' והזהיר להקדמון מר חפץ חלוף ז"ל סוף פ' נשא כ' כל מ' שנה עצמותי מגולגלין בשביל ערבות ולא החזירו לאבי וכו' הרי דעתו ג"כ שפאמת לא קיים תנאו, וצ"ע מש"ס מכות נידוי ע"ת צריף התרה מיהודה הא לא קיים תנאו, ועוד דנדאי החזיר דנמנה עם יורדי מצרים, ובריטב"א מכות כ' שלא אמרו אלא פגון הא דיהודה שלא קיים תנאו להביאו ממש לאבי ואע"פ שריצה ליעקב ל"ה עולה זה בדעתם בשעת הנידוי וכו' הרי ג"כ דלא קיים תנאו וע"פ בס' ענפי יהודה הנספח לס' והזהיר שהק' לפמ"ש תוס' מו"ק ד"כ בשם ירושלמי דאין למדין הלכה מקודם מ"ת ואיך למדו הפירה ע"ת מיהודה.

אף לק"מ דהי' מגולגלים כל מ' שנה לאחר מ"ת עד שפא משה (*): ומצאתי בס' עסק והושע ח"ב דרוש א' שכ' על קו' התשב"ץ דלמה לא התיר יעקב ליהודה בחי' ועוד האיה הי' עמו ביחד, וי"ל דלכן לא התירו פיון דנתקיים התנאי והביא בנימין מעתה אין מגודה בדין אדם.

רק יש עליו עונש ביד"ש, אבל אעפ"כ אינו אסיר בדיני מגידה פיון דנתקיים התנאי אין פח להיתר לחול, והוי כמו אכלה פולה שאין נשאל עלי' אלא דוקא בהתרו בו אז מחויב מלקות בדיני אדם, ובלא"ה אין פח בהיתר לחול פיון שפכר אכלה פולה אע"ג דעבר על נדרו.

מכש"כ אם נתקיים התנאי אין פח להיתר לחול, והא דאמ' נידוי ע"ת צריף התרה דוקא קודם דנתקיים התנאי וצריף התרה משום דאע"פ שיתקיים התנאי מיהו עונש עלי' ביד"ש (וכ"ת דא"כ איך תחול ההתרה פיון שלא חל עדיין התנאי, י"ל דהתם מייירי בתנאי דאם לא הבאתי אליך ובשווא"ת חל מיד וכמ"ש במהרי"ט ח"ב סי' א') אבל לאחר שנתקיים התנאי פיון שפכר אינו אסור בדיני מגודה שוב אין לו פח להיתר, וזה בדיני אדם אבל לאחר שפמת שאז התחיל העונש ביד"ש ע"כ התפלל משה וזאת ליהודה, ולפי"ז

מוכח דעיקר כהפ"ו דהא דאכלה כולה נשאלין דאי במזיד מחוסר מלקות היינו מלקות ממש ובהתראה, אבל לא שלא בהתראה אע"פ שישעלי עונש ביד"ש אעפ"כ אין לו פח להתיר ולא פרא"ש פ"ג דשבועות ע"ש אריכות: וע"ע פ"א באוה"ח שהק' דילמא עונש יהודה הי' שלא כפ"ל התנאי וכו', והגרי"ש מלבוב ז"ל הק' דמה זה ענין לת"כ דדוקא בחיוב מעשה ורק שתלה בתנאי, ואמרי' כל שלא כפ"ל אין התנאי קפינא ונתקיים המעשה בכל אופן, אבל יהודה התחייב ליעקב שיהי' חוטא אלי' כל הימים, ל"ה המבוקש על החיוב להיות חוטא והמבוקש הי' על חיוב הבאה וכדי לנרז מעשה הבאה התחייב בעונש חטא אם לא יביאנו, ואנן סהדי שאם יתקיים המעשה הבאה אז לא התחייב בעונש חטא לאבי'.

ועתו"ס קידושין מ"ט ב' באנן סהדי ל"צ ת"כ, וע"ע ברמב"ן פ"ב דביצה במלקחיות, ובתוס' שבועות ל"ו ב' דבאיסורא ל"ב דיני תנאים, ועי' פתובות י"ט, ובשמתא יהי' מאן דלא אמר לי', ולא פ"ל ת"כ, ופ"ל מה שפתי בזה בפ' בראשית (א' א') ומצאתי דבר חדש בברכי יוסף יו"ד סל"ד סכ"ב, דאף למ"ד נידוי עוה"ב אין לו התרה דוקא במנדה עצמו דומי' דיהודה, אבל לא במנדה אחרים, ומענין נידוי עוה"ב עתש"ו בית יהודה להג"ר יהודה עניאש יו"ד סי' י"א, ובשו"ת מ"ם עמוקים להראנ"ח סי' ע"ה.

ובלחמי תודה בחי' מכות דף ר"נ אריכות גדול: יד) וא"ל שדי. רש"י ח"ש לעולמו די וכו' ותמו' ובס' עדות ביהוסף ב' ע"פ דאבות חיו ת"ק שנים נגד מהלך העולם, לפי"ז יעקב ידע כמה יהי' שנותי' כמה שהניחו לו אבותי' מותרות, ואם לא הי' הקב"ה אמר לעולמו די, ונמתחה העולם יותר אז הי' יעקב חי ג"כ יותר, ומדרך העולם אומרים על איש רך בשנים עוד יש לו עת לחיות חיים טובים לא עברו עלי' עדיין רוב שנותי', אולם יעקב שפעט נשאר בשנים לכן אמר מ"ש לעולמו די.

ר"ל שמנה מהלך העולם רק ת"ק שנה א"כ לא נשאר רק מעט שנים, א"כ יאמר לצרותי די. שאח"י עכ"פ הפעט אשר לפני בטוב ובשלום ועמ"ש בפ' ויחי (מ"ז כ"ט) בשם לקוטי מהר"ם: טו) ומשנה כסף לקחו.

עי' שערי תשובה או"ח סי' רע"ד סק"ב בשם מנחת יעקב בשו"ת שפסוק סי' י"ב, אם לחם שלם וחצי מקרי לחם משנה על שפת, והביא ראי' מברכות ד"ג אשמורה ופלגא נמי אשמורות קרי' לי', ועשו"ת תת"ס או"ח סי' מ"ו שפנים בצ"ע.

ויש להעיר קצת מכתובות ק"ט ב' בתרי פלגא דדיקלא, וש"ב הרב הגאון ר' מאיר הפהן שליט"א האב"ד במאנקאטוב בקונ"ץ חידושים חוב' ט' סי' כ"ט הביא מכאן ומשנה כסף דהפשט כפול פי שנים.

ומצינו גם לשון משנה פשאין השני שנה לראשון, כי משנה שבר שכייר עבדה, ואח"ל שעובד ביום ובלילה ואין העבודות שוות. ואמנם גם לחם משנה אין הכרח שיהי' שווין כמו בשני שעירי יוה"כ.

רק שיהי' שלמים ולא פרוסות, ואם גם מחצה בכלל לא יקנים משמעות משנה כלל. ועשו"ת אור המאיר לענין מה יעשו עם הדף האחרון בסיום מסכת שאינו דף שלם אי חשוב זה לדף ע"ש.

וע"ע בשו"ת עמודי אש סי' ה' ובמאסף אהל מועד שנה ג' סי' ל"ה, ובס' משיב הלקה סי' ק"נ בזה: טז) וטבוח טבח. פרש"י ויונתן.

ובחולין צ"א פ"רע ל"ה בית השחיטה וכהן טול ג"ה בפניהם כמ"ד ג"ה נאסר לב"ג, והק' תוס' דילמא לא נאסר, ונאפ"ה הי' מקיימין כמו שחיטה ונ"ל דק' דלעגנן שחיטה אמר פ"רע ל"ה, ולעגנן גה"נ אמר בפניהם דייקא ולא רק שיראה להם שמנוקר.

ועי' בזה בכרו"פ, ובס' דברי יוסף הביא עפ"מ"ש הפמ"ג דבב"נ ל"מ רוב, ונאמרי' רוב מצוין אצל שחיטה מןמחין וכן אצל ניקור, והפר"ד כ' דיוסף ושבתים הי' מחולקים אי יש להם דין ישראל אף להקל, ואי להם דין ישראל אף להקל מהני רוב.

וא"ש דבשחיטה אמר יוסף לאשר על ביתו פ"רע ל"ה. וא"צ לשחוט בפניהם פי ממ"נ אי יש להם דין ב"נ ל"צ שחיטה רק נחירה, ואי דין ישראל אף לקולא א"כ סומכין על הרוב מצוין אצל שחיטה מןמחין, וא"ש קו' תוס' דמוכח דג"ה נאסר לב"נ דאל"כ למה אמר בג"ה דוקא טול בפניהם בלי לסמוך על הרוב עש"ה: ולפענ"ד נראה דלעגנן שחיטה הי' אמר "להם" שהוא ל"צ דרמב"ן כ' ב'פ' תולדות (כ"ו ה') דהאבות קיימו תצות רק בא"י ולא בחו"ל.

א"כ הם הי' מא"י הי' מקיימין מצות שחיטה שהי' דעתם לחזור. אבל יוסף לא הי' דעתו לחזור לא הי' מקיימין מצות שחיטה אבל גה"נ אמר בפניהם שהוא ג"כ צריף, ונאמר בפניהם שלא יחשדוהו.

ודייק שפיר בגמ' דאתי כמ"ד גה"נ נוהג בב"נ וע"ע בס' נחלת עזריאל על חולין, ובדברי שאול, ובס' פתח הדעת בהקדמה מס' הפתח סי' ס"ט סק"ב. הביא על ה' דאמרי' פ"רע להם בה"ש וטול ג"ה.

ולא צנה לחלוח בפניהם. י"ל דלאו דוקא.

או דמאכלו צליהי' דכן דרף שלחן מלכים עי' חולין קל"ב ב' ולצלי ל"ב מליחה. ועי' בהקדמה לשו"ת בית אפרים יו"ד.

דיוסף בכיוון צנה פן להראותם אף דיש להם דין ב"נ בעי' שחיטה ונטילת גה"נ. בלא"ה א"ש ע"ש אריכות גדול.

ובקו' תוס' ה"ל דמנ"ל דנאסר גה"נ דילמא רק החמירו ע"ע כמו שחיטה. שמעתי בשם הרב הגאון ר' ירחמיאל ישעיה מינצבערג ז"ל אבד"ק זדונסקאואלי דלכאו"ק הלא קיי"ל אין בגידין בנו"ט ולמה הוצרך ליטלו מקודם הבישול הא לא יאסר התבשיל ודוחק לומר משום שומן הגיד, וג"כ רק מדרבנן, ועכצ"ל דמבואר במדרש אין וכהן אלא שבת והי' הסעודה בשבת ואסור לברור בשבת מטעם בורר וע"כ הוצרך ליטלו קודם הבישול, אבל הדין דבורר פסולת לא הוי רק אם בעצם אינו מאכל אדם או שאסור לאכול מן הדין אבל אם אחד מונע א"ע מזה מצד חומרא לא מקרי פסולת, פי' או"ח סי' שי"ט וא"כ מוכח מזה דגה"נ נאסר לבני יעקב מדינא ולא מצד חומרא.

מדניטל גה"נ קודם הבישול שלא יהי' בורר בשבת וא"כ הגמ' ומדרש אחרים המה. ודפח"ח: כ) בי אדוני.

ערש"י ורמב"ן. ובמיני תרגומא, וביפה מראה על אגדת ירושלמי חגיגה פ"ב סי' י"ז
מ"ש בדברי, ועי' לקמן בויחי (מ"ט כ"ו): כא) פספנו במשקלו עי' ספורנו.

וצ"ב, ועוד נכסף אחר הורדנו בידנו מה ענין זה לטענותיהם, ומ"ש בסוף לא ידענו מי
שם פספנו באמתחונתינו" הי' לו לכתוב מקודם ואח"כ לסיים נכסף אחר הורדנו, וראיתי
בזה. דכל מדינה יש לה צורת מטבע משונה כמו ליטרא שטערלינג באנגלי' אפריקא,
ודאלאר באמריקא וקאנאדע ומשקל הזהב שבמטבע זו שוות בכלם ורק הצורות
שונות, וכן אברהם הטביע מטבע בצורת זקן וזקנה מצ"א וכו' בב"ק דצ"ח, ויעקב תיקן
לאנשי שכם מטבע בשבת דל"ג, ובנדאי היתה לה צורה אחרת, אבל משקלה שונה
למטבעת מדינה, והנה פשהשיבו סכום הפסף להם בעד התבואה.

אי אפשר לדקדק להשיב לכל אחד אותן המטבעות בעצמן עם אותן הצורות שהביאו כי
מי יוכל לדקדק ברבבות הקונים איזה צורה נתן כל אחד, רק המשקל החזירו בדיוק
שיהי' שונה הסכום שנתנו בעד התבואה שקנו.

ואחי יוסף התבוננו אל הצורות וראו שאין אלה הפסף אשר נתנו. וידעו בכירור כי
החליפו להם המטבעות, יז"ש והנה כסף איש בפי אמתחונתנו.

(אבל רק) פספנו במשקלו המשקל הי' שונה ולא הצורות ונאנחנו יודעים ברור כי נכסף
אחר הורדנו בידנו כלומר בפעם הראשון כשבאנו לשבור אוקל הורדנו "כסף אחר"
מצורות אחרות, וע"כ נחלפו ונאנחנו לא ידענו מי שם פספנו באמתחונתנו וא"ש כל
הדקדוקים: כט) את בנימין אחיו.

עי' ב"ב כ"ג תאומה נולדה עם בנימין וע"ש בתוס' דעם כל השבטים הי' תאומה. ועי'
במהרש"א, וב"ר וישב, ופרקי דר"א פל"ז, ובצרף אהבה מר"ש אלגזי בזה: לד) וישפרו
שברו עמו.

רש"י מיום שמכרוהו לא שתו. ומקשים יוסף שהפירם א"ש דשתה.

אבל הם שלא ידעו עדיין שהוא יוסף למה הותר להם היום נדרם יותר מכל הימים. ועי'
מהרש"א שבת קל"ט, וי"ל דעיקר איסור יין ושכרות רק לחי שאינו נקי מקנאה כמ"ש
ביומא ע"ה שכל העולם דומה עליו כמישור ופרש"י ממון אחרים דומה עליו כהיתר,
וכיון דמכירת יוסף הי' מחמת קנאה.

לכן פירשו מיין. וכאן כ' ותרב משאת בנימין כו' ולא הרגישו בעצמם שום קנאה, אז
ראו כי תשובתם שלימה ובטלה אצלם מדת הקנאה והותר להם לשמות, ועי' בזה בס'
קב חז"ת, וקובץ דרושים כרך ב' ח"א סי' מ"ח: מד ד) הם יצאו את העיר לא הרחיקו
וגו'.

עי' בבעה"ת, והגה"ק רשכבה"ג אדמו"ר מגור שליט"א אמר שראה בכתבי הר"ח ויטאל
ז"ל דהנה תפלת הדרה מועיל שלא יזקק, ועי' מזה בש"ע או"ח סי' ק"י. ומחויב רק
כשהרחיק פרסה ע"ש, ויוסף ידע שהם יתפללו תפלת הדרה ולכן צוה לרדוף אחריהם
בעוד לא הרחיקו ועוד לא התפללו תפה"ד.

ומָרַן שְׁלִיט"א הוֹסִיף ע"ד דמשו"ה צָנָה יוֹסֵף לְמַלְא אֶת אֲמַתְחוֹת הָאֲנָשִׁים כְּאִשְׁרֵי יוֹכְלוֹן שְׂאֵת פְּדֵי שְׂלָא יִסְעוּ מֵהָר, וְעִי"כ יֵהִי לָהֶם בְּנִקְל לְרִדּוֹן אֲחֲרֵיהֶם. וּפְח"ח: ח) הוּ כְּסָף. רש"י א' מי' ק"ו. וְהַמָּפוּ' הַק' דַּק"ו פְּרִיכָא הוּא דְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יִגְנְבוּ אֲבָל הַגְּבִיעַ הוּא כְּלֵי יָקָר שְׂבוּ נוֹכַל לְנַחֵשׁ.

י"ל שְׁחַמְדוּ לְזָה, עו"ק מ"ש חֲלִילָה לְעַבְדָּהּ לְעֲשׂוֹת כְּדָבָר הַזֶּה. וְלֹא אָמְרוּ חֲלִילָה לְגַנּוֹב. וַיֵּשׁ לְפָרֵשׁ עַפְמ"ש בְּבִינָה לְעֵתִים דְּרוּשׁ ע"ד דְּאָמְרוּ לוֹ דְּאָסוּר לָנוּ לְנַחֵשׁ פִּי לֹא נַחֵשׁ בְּיַעֲקֹב. וּז"ש חֲלִילָה לְעַבְדָּהּ לְעֲשׂוֹת כְּדָבָר הַזֶּה, הַיְיָנוּ לְנַחֵשׁ וְלֹא תוֹכַל לְחַשׁוֹד וְרַק עַל גְּנִיבַת מָמוֹן.

וְשִׁפִּיר ק"ו כִּי כְּסָף הֶחֱזַרְנוּלָהּ וְלֹא חֲמַדְנוּ כְּסָף אֲחֵרִים, וּג"כ עֲכָשְׁיוּ לֹא תוֹכַל לְחַשׁוֹד אוֹתָנוּ. וּבַס' מְגַדֵּל דָּוִד כ' שְׂרַש"י בָּא לְתַרְץ הַמְּשָׁף הַפְּסוּקִים בְּדַבְרֵי אַחֵי יוֹסֵף שְׁדַבְּרִים סוֹתָרִים זא"ו.

כִּי בַתְחִלָּה פָּסְקוּ עַל עֲצָמָם מִיָּתָה, וְלֹאֲחֵר שְׁנַמְצָא הַגְּבִיעַ חֲזוֹר יְהוּדָה מִדִּין מִיָּתָה לְדִין עֶבֶד שְׂאָמֵר הַגְּבוּ עֲבָדִים לְאֲדוֹנֵי גַם אֲשֶׁר נִמְצָא הַגְּבִיעַ בְּיָדוֹ וי"ל דְּהַדִּין אִם גְּנָבוּ הַגְּבִיעַ מִחֲמַת חֲמַדַּת מָמוֹן נִמְכָּר לְעַבְדַּד עַד שְׂיִשְׁלַם, וְאִם גָּנַב לְעֲשׂוֹת לַחֵשׁ וְכִי־שׁוּף הַדִּין בְּמִיָּתָה.

וְעַל יוֹסֵף ל"ק שְׁעֲשֵׂה לַחֵשׁ בְּהַגְּבִיעַ כִּי נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ אִישׁ כְּמוֹנֵי. יוֹסֵף מְלָךְ הוּא וּמִוֹתֵר, וּא"ש הַק"ו דְּבַתְחִלָּה לֹא עָלְתָה עַל דַּעְתָּם שְׁבִנְיָמִין גְּנָבוּ פָּסְקוּ עֲלֵיהֶם דִּין מִיָּתָה בְּאֲמָרָם אִם א' מֵאֲתָנוּ גְּנָב בְּוֹדָאֵי כְּוֹנָתוֹ לְעֲשׂוֹת כּוּ כִי־שׁוּף, וְאִין לֹאֲמַר שֶׁהִי מִחֲמַת חֲזִימוֹד מָמוֹן וְכִסְפָּק נְפִשׁוֹת לְקוֹלָא, ז"א שְׁהֵן כְּסָף וְכו' וּפְרַש"י שְׁזָה ק"ו וּבְוֹדָאֵי לֹא גָּנַב מִחֲזִימוֹד מָמוֹן, וּא"כ דִּין הוּא אֲשֶׁר יִמְצָא מְעַבְדֵיהָ וּמַת.

דְּכּוֹנָתוֹ הִי לְכִי־שׁוּף, אֲבָל לֹאֲחֵר שְׁנַמְצָא בְּיַד בְּנִימִין חֲזוֹרוּ מִדִּין מִיָּתָה לְדִין עֶבֶד כִּי סָפַק נְפִשׁוֹת לְהַקְל. דְּוֹדָאֵי גְּנָב מִחֲזִימוֹד מָמוֹן, וְהַק"ו אִינוּ קָאֵי עַל בְּנִימִין כְּלָל כִּי לֹא הִי בְּפַעַם הִרְאִישׁוֹן בְּשַׁעַה שְׁהַחֲזִירוּ הָאֲחִים הַכְּסָף שְׁמַצָּאוּ, וּמִן־פָּרָה הַק"ו וְחֲזוֹרוּ מִדִּין מִיָּתָה לְדִין הַגְּבוּ עֲבָדִים כו'.

וּבְשֵׁם הַג"ר אַבְרָהָם בְּרוּיָדָא ז"ל רְאִיתִי ע"פ גַּמ' דַּב"ק דַּקִּי"ג לְכָל אַבְיָדַת אַחִיָּה פָּרַט לְעַפּו"ם וּפְלִיגוּ ח"א פָּרַט לְעַפּו"ם שְׂאִין מְחֻיָּב לְחַזֵּר לוֹ, אֲבָל הִרְשׁוֹת בְּיָדוֹ לְחַזֵּר, וְח"א פָּרַט לְעַפּו"ם שְׂאָסוּר לְהַחֲזִיר.

וְתִלְיָא אִי גְזַל עַפּו"ם מִוֹתֵר א"כ פְּשִׁיטָא דְאַבְיָדַת עַפּו"ם מִוֹתֵר, וּל"ל קָרָא דְכָל אַבְיָדַת אַחִיָּה אַע"כ דְּאֲתִי לְאַסוֹר לְהַחֲזִיר אַבְיָדָה לְעַפּו"ם, אֲבָל אִי גְזַל עַפּו"ם אָסוּר. י"ל דְּהַקְרָא אֲתִי דְאַבְיָדָה א"צ לְהַחֲזִיר לוֹ אֲבָל אִי רוּצָה לְהַחֲזִיר מִוֹתֵר (וְעַחו"מ ר"ס רס"ו) וּז"פ הֵן כְּסָף אֲשֶׁר מְצָאוּ הַשְּׂכָנֵי לָהּ.

וְע"כ לְכָל אַבְיָדַת אַחִיָּה לֹאֲמַר דְאַבְיָדַת עַפּו"ם מִוֹתֵר אֲבָל אִם רוּצָה לְהַחֲזִיר רִשְׁאֵי וְע"כ דְּגְזַל עַפּו"ם אָסוּר וְאִיָּה גְנָבוּ כְּסָף אוֹ זָהָב. וְכ"כ בְּלִקוּטִים מַס' קוֹל יְהוּדָה ב"ק קי"ג, וּפִי' הֵיטֵב בְּמַהֲרָש"א סְנֵהֲדֵרִין י"ז א' בְּאַרְיָכוֹת: י) כְּדַבְּרֵיכֶם כֵּן הוּא.

עַרְש"י, וְעִי' בְּקוֹבֶץ דְּרוּשִׁים חוֹבְרַת ד' ס' ל"ג דַּק' דְּמִשְׁמַע דְּהַסְפִּים לְדַבְּרֵיהֶם וּבְאַמַּת לֹא הַסְפִּים שְׁהֶם אָמְרוּ שְׁהַגְּנָב יוֹמַת וְהַנְּשָׂאָרִים עֲבָדִים, וְהוּא אָמַר שְׁהַגְּנָב יֵהִי עֶבֶד

והנשארים נקיים. וי"ל דחוק פל מדינה החוב בעד אורחים הדרים שמה, אבל איש זר שאינו מיושבי המדינה.

מה לו לחקי המדינה, וזה רק בהיותו חוץ למדינה. אבל בבואו להמדינה פנימה.

אף כי גר בחו"ל ואין לו זכות להנות מהזכותים אשר להמדינה, אבל בהנזוגע לאיסורים אשר אסרה המלכות הוא ג"כ בכלל, ואם יעבור יענש פאחד מאורחי המדינה והג' בעל בית יצחק ז"ל ביאר מ"ש יוסף פי גנוב גנבתי כו' פי טען שאינו משועבד לנמוסי ארץ מצרים פי גר הוא ואין להם רשות לתת אותו לבית הסהר, הגם אם איש זר בבואו אל המדינה פנימה ועובר חוקי המדינה יענש, זה מפאת שבבואו פנימה התחייב עצמו מרצונו הטוב ושיעבד נפשו לחקי המדינה, וזה יתכן במי שבא מרצונו אבל אנכי "הלא גנב גנבתי" ובעל פרחי ונגד רצוני הובאתי שמה ומה לי לחקי המדינה, אולם הוסיף אפי' אם נניח.

שהנני משועבד לחקי המדינה. מ"מ גם פה לא עשיתי מאומה ופח"ח, ובשם עבדי המלך נקראו לא לבד משרתי רק כל יושבי המדינה.

ונה השיבו הן פסוף כו' אשר בנדאי הי' יכולים להעלים השיבו ואיך יעשו לגנוב מבית אדוני' פסוף או זהב אשר ימצא מעבדי ומת" פלומר אשר יקרה דבר כזה לאחד מעבדיה ומת כי כן חק המדינה שגנוב יומת.

וגם אנחנו, הגם שגרים אנחנו נהי' לאדוני עבדים נחשב בעיניו בפרט הזה ג"כ "לעבדי" כלו' ליושבי המדינה לדוננו כפי חקי המדינה, ולפי"ז מאמר אשר ימצא אתו מעבדה ומת לא קאי שחרצו על עצמם מיתה.

רק הפשט אשר ימצא פלומר גניבה פזאת אם ימצא מעבדיה ומת דינו למיתה, והשיב פדבריהם פן הוא. כלו' שגם אתם בבחי' "עבדי המלך" ויושבי המדינה יענש בחקי המדינה.

אכן במשפט עצמו הפריזו על המדה שבחקי המדינה גנוב אינו נענש במיתה. ורק יהי' עבד, ולכן איש אשר נמצא הגביע בידו יהי' עבד והנשארים יהי' נקיים: ובס' משנת חכמים הל' עכו"ם סי' ט"ז בצפנת פענח סקט"ז.

כ' דבב"ר פל"ד סי' י"ט אי' אף את דמכם לנפשתיכם וכו' בב"נ יש שליח לדבר עבירה, וגם הוא מילתא בסברא דהא דאשד"ע דניתנה תורה ונתחדשה הלכה דמעילה וטביחה ב' פתובים, אבל בב"נ אף דאין שליחות לעכו"ם מ"מ אינהו לדידהו יש שליחות וכשיטת המשאת בנימין ה"ה אף לדבר עבירה יש שליחות.

(ועמ"ש בפ' נח ט' ד'). וא"כ למ"ש תוס' ב"מ ח' ע"א ד"ה ושו"תפין, דשו"תפין שגנובו היינו שהגביהו שניהם, אבל בלא"ה אין א' מתחייב בהגבהת חברו משום דאשד"ע אבל בב"נ דישלד"ע אף בכה"ג חייב וידוע דשבטים חלקו עם יוסף דהם סברו דיצאו מכלל ב"נ אף לקולא ואכלו מפרקסת, משא"כ ליוסף לא יצאו מב"נ וא"כ אי נימא דיש להם דין ב"נ אם נמצא הגביע תח"י א' מהם, והי' בדעת פולם, פולם חייבים, ולישראל נאמר ונמכר בגנותו.

אָבֵל בִּבְנֵי אֶזְרָחָתָן זֶה מִיִּתְתָּן. וְשִׁפְרֵי הַיָּדִין דְּאַשֶׁר נִמְצָא אֹתוֹ וּמֵת וְשֶׁאֵר הַשְּׁוֹתְפִין יְהִי לְעֹבְדִים, דַּעֲכִ"פּ נִשְׁתַּנָּה בְּזֶה דִין הַשְּׁוֹתְפִין מִמָּנֹה לְעִנְיָן מִיִּתְתָּה, א"כ הַדִּין דְּפִסְקוֹ הַשְּׁבִטִים לְנִפְשָׁם הִי אִם עֲדִינָן לֹא יֵצְאוּ מִבְּנֵי, וּבְאַמַּת הַדִּין כֹּן לְדַעַת יוֹסֵף וְלֹא לְדַעַתָּם, א"כ שִׁפְרֵי פִתַח בְּחֻמְהָ פִּיּו לֹא מֵרָגֵם עִתָּה כְּדַבְּרֵיכֶם כֹּן הוּא, כְּלוּ גַם עִתָּה חֲלִילָה לְהַכְּבִיד כֹּחַ הַדִּין מֵאַשֶׁר הִי דְבַרְיֵכֶם בִּימֵי הַקָּדָם דְּכָבֵר יֵצְאֵתֶם מִבְּנֵי לְכֹן הַדִּין דְּאַשֶׁר יִמְצָא הַגְּבִיעַ בְּיָדוֹ יְהִי עֶבֶד כִּמ"ש וְנִמְכָּר בְּגִבְתוֹ וְאַתֶּם נְקִיִּים כְּדִין הַשְּׁוֹתְפִין דְּפִטוּרֵי אֶהְגְּבֵת חֲבִירוֹ דַּאֲשֶׁלְד"ע דְּלָכֶם דִּין יִשְׂרָאֵל ע"ש: וְעִי' שׁו"ת שְׁבוּת יַעֲקֹב ח"א ס' קע"ח.

וּבְהַשְׁמָטוֹת מִבְּנֵי הַבֵּיא ב"ר וְיָשֵׁב (ל"ח א') עַל פ' וַיִּרְדּוּ יְהוּדָה פפ"ה. עֲשֶׂרָה שְׁנֵימֵצְאוּ בְּגִבְתָּהּ אִין א' נִתְפָּס ע"י פְּנֵלָם, ע"ש דְּרַצְיָה לְחַדָּשׁ דְּאַף דב' דְּהַזְקִין וְאִין א' יָכוֹל לְשַׁלֵּם א"צ הַשְּׁנֵי לְשַׁלֵּם עֲבוּרוֹ כִּמ"ש בְּחוּ"מ ס' ת"י סל"ז וְחֻזוֹת יָאִיר ס' רי"ב, וְחִידָשׁ בְּאֵם גִּבְנוֹ וְיֵשׁ לֹא הִנְאָה חֲיִיב לְשַׁלֵּם עֲבוּר חֲבִירוֹ ע"ש.

וְעִשׂוֹת בֵּית שְׁלֹמֹה חו"מ ס' קל"א שֶׁהָק' עָלָיו דְּהוּא לְהִיפֹף מִיִּש"ש וְהַעֲתִיקוֹ הַשְּׁ"ף בְּסִי' רכ"ז דְּאִין חֲלִיּוֹק בֵּין אִם יֵשׁ לֹא הִנְאָה, וְהִרְאָ' מִב"ר אִין עִנְיָן לנ"ד דְּהֵתָם כְּבָר נִשְׁתַּלֵּם הַגְּבִיעָה, וְגַם הָא אִיפָא לְאַשְׁתַּלּוּמֵי מְפֻלָּן, וְלַעֲנָן עוֹנָשִׁין מִיָּרִי, וְעִי' בְּרַמְבַּ"ן עה"ת עש"ה: יג) וְיַעֲמֹס.

רש"י בְּעֲלֵי זְרוּעַ הִי וְל"צ לְסִייעַ זא"ז, וְכ' בִּפ"ת דְּדִינִיק דכ' לְשׁוֹן יְחִיד. וְעִי' לֹנִית חֹן דְּהָא כְּשִׁפְרָקוֹ כ' וַיִּוְרִידוּ אִישׁ אֲמַתְחָתוֹ בל' רַבִּים וּפְרִיקָה עוֹד קָלָה מְטַעֲנָה.

וי"ל דְּבב"ר וְטְבוּחַ טְבַח וְהָכֹן אִין הָכֹן אֶלָּא שְׁבֵת, וְכ' יפ"ת הָא דְּהִלְכוּ מֵהָר בְּשִׁבְתָּ אֶל הַדְּרָף מִשׁוּם פק"נ רַעֲב בְּבֵיתָם, וְהִנֵּה זֶה שְׁרַדְרָף וְהַשִּׁיג אֹתָם הִי עַל אִם הַדְּרָף, וְעִי' מִג"א ס' שמ"ה סק"ה דְּדָרְף שְׁעוֹבְרִים מְעִיר לְעִיר ר"ה, וּבִירוּשְׁלַמִי חֲגִיגָה וְהוּבָא בַע"י בְּשַׁעַת הַשְּׁמֵד הִי מְטַעֲנִין יִשְׂרָאֵל בְּשִׁבְתָּ וְהִי טוֹעֲנִין ב' חַד מִשָּׂא שְׁיָהֵ' שְׁנַיִם שְׁעֲשָׂאוּ וּפְטוּרִין, וְא"כ פק"נ שְׁלֹא יִטְוֹלְטֵל ד' אֲמוֹת בְּר"ה עֲזָרוּ אִישׁ לְאַחֵי וְהוּרִידוּ שְׁנַיִם, אָבֵל אַח"כ כְּשִׁבָּאוּ לְסַפְּנָה וְלִקְחוּ עֲצָמָם לְמַלְחָמָה כִּמ"ש רש"י בפי"ג מְטַרְפוּלָן הִי וְלֹא חָשׁוּב בְּעִינֵיהֶם רַק כְּעִיר קְטַנָּה.

וְכַדִּי לְהִרְאוֹת גְּבוּרָתָם טַעֲנֵן כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ: טז) מֵה נֶאֱמַר, עֲרַשׂוּ וּב"ר פצ"ב. מֵה נֶאֱמַר בְּכֶסֶף רֵאשׁוֹן מֵה נְדָבָר בְּכֶסֶף שְׁנֵי וּמֵה נְצַטְדֵק בְּגִבְעֵי, וְק' דְּבְכֶסֶף רֵאשׁוֹן לֹא עָשׂוּ חֲטָא אֲדַרְבָּה הָרָאוּ יוֹשֶׁר לְבָבָם שְׁהַחֲזִירוּ.

וְרֵאִיתִי בְּקִנְיָן דְּרוּשִׁים חוֹב' ד' ס' ל"ג דְּאָנוּ רוּאִים לְפַעְמֵים בְּרַמְאֵי שְׁנַפְשׁוּ חֲשִׁקָה בְּחַפְזָא יָקָר שְׁרָאָה אֶצְלָא אֶחָד וְהַחֲלִיט בְּדַעַתוֹ לְגִבְנוֹ מֵה עוֹשֶׂה. יִרְאָה עַצְמוֹ כְּאִישׁ אֲמוּנִים לְרַמּוֹת אֶת אֲנָשֵׁי הַבַּיִת שְׁלֹא יִשְׁגִּיחוּ בּוֹ, וְלַעֲתָ מְצָא.

כְּשֶׁהוּא שֵׁם לְחֻדְלֵי יִגְנִיב בְּכוּוּנָה דְּבָר קִטְוֹן וּבְתַמִּימוֹת צְבוּעַ בָּא וְאוּמַר שְׁמַצָּא דְּבָר, וְאוּמַר הַכֹּר נָא אִם שְׁלֵף הוּא וְקַח אֹתוֹ לָהּ וּבַעַה"ב מִפִּיר תוֹדָה לוֹ, וְעִתָּה בְּטוּחַ הוּא בְּיִשְׁרוּתוֹ וְיִשְׁאִיר אֹתוֹ לְבָדוֹ בְּבֵית.

וְאִזּוּ יִגְנוּב כָּל אֲשֶׁר בְּבֵית וְיִבְרַח. וְהִנֵּה יֵשׁ בְּמַעֲשֵׂי אַחֵי יוֹסֵף שֶׁג"כ יֵשׁ לְחַשְׁדּוֹ שְׁמָה שְׁהַחֲזִירוּ הַכֶּסֶף לֹא הָיָה מִפְּאֵת יִשְׁרָם רַק בְּעֶרְמָה לְגִנּוּב לַעֲתָ מְצָא אֶת הַגְּבִיעַ אֲשֶׁר עָרְכוּ רַב מְאֹד, וְז"ש גַם עִתָּה כְּדַבְּרֵיכֶם כֹּן הוּא אִין הַכּוּוּנָה לְקַיִים אֶת הַמְּשֻׁפֵּט אֲשֶׁר חָרְצוּ, רַק

כּוֹנְנָתוֹ לְסִתּוֹר בַּק"ו שֶׁהֵבִיאוּ לְאַמַּת דְּבַרֵיהֶם מִמָּה שֶׁהִתְחַזְּרוּ הַכֶּסֶף, וְאָמַר גַּם עֵתָה כֵּן הוּא שֶׁגִּבְּתֶם הַגְּבִיעַ כִּי מָה שֶׁהִתְחַזְּרֶתֶם הַכֶּסֶף אֵין רֵאִי'.

וּא"ש דַּעֲתָה אַחַר מַעֲשֵׂה הַגְּבִיעַ נִתְעוֹרַר הַתְּשׁוּדָה גַּם עַל הַתְּזַרְתֵּי הַכֶּסֶף שֶׁבְּעֶרְמָה הִזְיָה וְשִׁפְרֵי הַתְּאֻנָּה יְהוּדָה וְאָמַר מָה נֶאֱמַר בְּכֶסֶף רֵאשׁוֹן' כִּי פָּעַת אֵין בְּפִיָּהֶם מְלָה גַּם עַל הַתְּזַרְתֵּי כֶּסֶף רֵאשׁוֹן וּבְשִׁבְתֵּי ק"ה א' דְּרֵשׁוּ ר"ת נְכוּנִים אֲנַחְנוּ.

צְדִיקִים אֲנַחְנוּ טְהוֹרִים אֲנַחְנוּ. דְּכִים אֲנַחְנוּ קְדוּשִׁים אֲנַחְנוּ.

וְעִי' בְּמַהֲרָשׁ"א דְּלִפְשֵׁט רֵשׁ"י דָּאֵין לְנוּ לְהַצְטַדֵּק, סוֹתֵר הָעֲנִיָּן שֶׁאֵח"כ וַיִּגְשׁ יְהוּדָה שֶׁפִּרְשׁ"י שֶׁבְּעֵלְיָלָה הוּא בָּא. וְע"כ דְּרֵשׁוּ שֶׁגַּם כָּאֵן רְמִזוּ לוֹ שֶׁתּוֹאֲנָה מְבַקֵּשׁ כִּי נְכוּנִים אֲנַחְנוּ כּו' וְאוּלַי זֶה נִגְדַּד עוֹנוֹת שֶׁהִזְכִּיר לָהֶם יוֹסֵף עֲש"ה.

וּבַחֲתָם סוֹפֵר עַל שִׁבְתֵּי כ' י"ל טַל שֶׁשָּׁעֵן עֲלֵיהֶם ה' דְּבָרִים א' גְּנִיבַת גְּבִיעַ. ב' מְכִירַת אַחֵיהֶם.

ג' מַעֲשֵׂה תְּמָר. ד' מַעֲשֵׂה רְאוּבֵן, ה' מַעֲשֵׂה שָׁכֵם כַּמ"ש בְּמִדְרָשׁ ע"כ נִגְדַּד גְּבִיעַ קָבְלוּ עֲלֵיהֶם הַדִּין וְאָמְרוּ הִנְנוּ נְכוּנִים לְהִיּוֹת עֲבָדִים.

כִּמוֹ הָיוּ נְכוּנִים לְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְכַדוּמָה, וְנִגְדַּד מְכִירָה אָמְרוּ צְדִיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא מְכַרְנוּ שְׁלֵא כְּדִין, וְעַד מַעֲשֵׂה שָׁכֵם אָמְרוּ טְהוֹרִים אֲנַחְנוּ וְלֹא יִתְכַן לְטַמֵּא אַחֲתָנוּ מִעֲרַל וְטַמֵּא וְעַד מַעֲשֵׂה רְאוּבֵן אָמְרוּ דְּכִים אֲנַחְנוּ שֶׁכָּבֵר שֶׁבְּבִתּוֹשׁוּבָה כַּמ"ש תֵּשֵׁב אֲנוֹשׁ עַד דָּפָא וְנִגְדַּד תְּמָר אָמְרוּ קְדוּשִׁים אֲנַחְנוּ.

וְלֹא קִדָּשׁ וְקִדְשָׁה כ"א קְדוּשִׁים אֲנַחְנוּ בְּגִדְרָה עֲרוּהָ, אִף יְהוּדָה קִיָּים מִצְּנוֹת בְּיוֹם כַּמ"ש הַרְמַב"ן (ל"ה ח'): שָׁם בַּס' בְּנֵי יִשְׁשַׁכָּר חִדָּשׁ כְּסֵלוֹ מֵאָמַר י"ב הֵבִיא הָא דְּבִסְדֵּר מְקִיץ בְּסוֹף גְּמֻנָה גַּם הַתִּיבּוֹת "וְהֵם אֶלְפִים כ"ה" וּבְשִׁאֵר הַסְּדְרוֹת גְּמֻנָה רַק הַפְּסוּקִים, וְכ' דְּהִנֵּה קְבִיעוֹת תְּחַנּוּכָה תְּמִיד בְּפִרְשָׁה זו.

וּמִתְחִילִין בְּיוֹם כ"ה לְחִדָּשׁ וּמִדְּלִיקִין שְׁמוֹנֶה יָמִים, וְהִנֵּה ב' אֶלְפִים הֵם ח' פְּעָמִים נ"ר. לְזֶה רְמִזָּה הַמְּסוּרָה לְמִצְוֹת גַּם הַתִּיבּוֹת אֲשֶׁר חֲזִינַן מִסְפָּרָם רוֹמְזִין לְתַחֲנוּכָה וּדְפַח"ח.

וְע"ש שֶׁהֶעֱרָה שֵׁישׁ עוֹד פְּרִשִׁיּוֹת שֶׁנִּמְנָה ג"כ הַתִּיבּוֹת: (הַשְּׁמֵטָה) (מֵא ט) אֵת חֲטָאֵי אֲנִי מִזְכִּיר הַיּוֹם, וְאַחֵי הָרַב הַגָּאוֹן ר' שְׁלֹמֹה זָאב נ"י כְּתַב לִי דְּבַמַּד"ר פַּפ"ט אֵי שֶׁהִי פְּרִעָה חוֹלָה וְנִטָּה לְמוֹת עַל שְׁלֵא מְצָא פְּתוּרֹן אֲמַתִּי, וּבִזְה"ק אֵי שְׁלֵא יִזְכֹּר אֵת חֲטָאוֹ בַּר"ה, וְעִי' בְּפִרְכּוֹת ל"ד: חֲצִיף מֵאֵן דְּמִפְּרֵשׁ חֲטָאוֹ, וּבַר"ה ד": אֵי דְּבַר"ה יִצָּא יוֹסֵף מִבֵּית הָאֲסוּרִים.

וּז"ש אֵת חֲטָאֵי אֲנִי מִזְכִּיר הַיּוֹם. בַּר"ה שֶׁהוּא יוֹם הַדִּין כְּדִי לְגַלוֹת שְׁיוֹסֵף הוּא נְבִיא אֲמַתִּי.

וְשִׁיֵּאֲמֵן פְּרִעָה בּוֹ וַיִּחְזוֹר לְחַיִּים: פְּרִשְׁתָּ וַיִּגְשׁ יֵת) וַיִּגְשׁ. עַרשׁ"י יִכְנָסוּ דְּבָרֵי בְּאֲזַנְיָהּ, וְהִקְשׁוּ הַמְּפָן הָא הַמְּלִיץ הִי בִּינֵיהֶם וּא"כ יְהוּדָה לֹא הִי מְדַבֵּר בְּאֲזַנֵּי יוֹסֵף מִמֶּשׁ, וּבַס' אָמְרֵי שֶׁפֵּר לְהֵרָאנ"ח כ' שְׁיֻבֵּן ע"פ הַמַּד' שְׁיוֹסֵף הִי רְאוּי לְחַיּוֹת ק"כ שְׁנַיִם וְחִסְרוּ פְּשָׁרָה מְפָנֵי י' פְּעָמִים שֶׁהִזְכִּירוּ אֵת אֲבִי בְּפָנָי בְּשֵׁם עֲבָד.

ובפ' ויגש כ' ד' פְּעָמִים. וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל עֲבֹדָה אָבִי, וַיֹּאמֶר עֲבָדָה אָבִי, וְעַתָּה בָּבוֹאִי אֶל עֲבֹדָה אָבִי, אֵת שִׁיבַת עֲבֹדָה אָבִי, ובפ' מִקֵּץ שְׁלוֹם לְעֲבָדָה לְאַבְיָנוּ.

וְלִהְיוֹת כִּי דִיבּוֹרָם הִי פ"י מְלִיץ נִמְצָא שָׁם עֲבֹדוֹת י' פְּעָמִים, וּבְאַמַּת הוּא בַמַּד' פ' וַיְחִי, וּבַתְּרֵגוּם יוֹנָתָן (מ"ו כ"ט). וּבְפָרְקֵי דר"א פל"ט וע"ש בְּמִפְרָשׁ, וּבִיפ"ת, וַיְדִי יוֹסֵף, וע"ע בְּמִדְרָשׁ תַּלְפִּיּוֹת עֲנָף יוֹסֵף שֶׁהָק' פִּינּוֹן שֶׁהַמְּלִיץ הִי מְנַשֶּׁה וְהוּא יָדַע דְּהֵם אָחִי אָבִי, וּבִטְחָה כְּשֶׁהָיָה מְשִׁיב דְּבָרֵיהֶם לְאַבְיָי יוֹסֵף לֹא הִי מְזַכֵּיר שֵׁם עֶבֶד עַל זְקִינּוֹ, וְכִי שָׁנְעָנֵשׁ יוֹסֵף דַּעֲשֶׂרָה אַחִי אֲמָרוּ בְּפָה אֶחָד כְּשֶׁהִבִּיאוּ לְבִנְיָמִין שְׁלוֹם לְעֲבָדָה אָבִינוּ.

שָׂאז פִּינּוֹן שֶׁכִּנּוּנָתוֹ לְגִלוֹת עֲצָמוֹ מֵה לֹו לְשֹׂאוֹל עַל אָבִיו שֶׁהִי יוֹדַע שִׁיזְכִּירוּ בְּשֵׁם עֶבֶד עַש"ה, אֲבָל בְּאַמַּת קִשָּׁה דְּמִדִּין לֹא הִי צָרִיף לְמַחֲוֹת שְׁלֵא לְהַזְכִּיר עֲבָדָה כַּמ"ש בְּרִש"י פ' וַיְחִי (מ"ח ב'), ועי' בִּי"ד ס' ר"מ סע"א ז' אִם הֵבֵן רַבּוֹ שֶׁל אָבִיו אֵין צָרִיף לְכַבְּדוֹ.

רַק אִם רוֹצֶה לְכַבְּדוֹ מִנְתֵּר, דָּאָב שֶׁמְחַל עַל כְּבוֹדוֹ מְחֻל, וְא"כ הֵכָא א"י לְמַחֲוֹל דִּהִי מְלָף, אִף א"ש עַפְמ"ש הָאוּה"ח וַיְחִי (מ"ז כ"ט) דְּדוֹקָא מְלָף יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּמְשַׁח א"י לְמַחֲוֹל אֲבָל מְלָף כְּזֶה בְּמִצִּיאוֹת לְזַמֵּן יְכוֹל לְמַחֲוֹל עַל כְּבוֹדוֹ וְא"ש דִּהִי צָרִיף לְמַחֲוֹת בְּתִיבַת עֲבָדָה.

לְזֶה הָעֲרָנִי בְּנֵי הִרְה"ח וּבְקִי וְכו' מו"ה דְּוֹד שִׁיחֲנִי. עוֹי"ל דָּאֲצָל אָב לֹא אָמַר רַחֲמָנָא שִׁתְּהִי אֵימָתוֹ עָלָיו מִצַּד מְלָף.

דְּהָא הִנְקִישׁ כְּפִיבּוֹד אָב לְכַבְּדוֹ שֶׁל מְקוֹם וּבְעֵי קָרָא לְמַעוּטֵי דְלָא לִידְחִי כְּפִיבּוֹד או"א אֵת שְׁבַת, אִף דְּכִפּוֹד או"א לִיכָא רַק עֲשֶׂה וְשְׁבַת הוּא עוֹל"ת נְחֻמִּיר. מ"מ כְּבוֹד או"א יוֹתֵר חֲמוּר דְּהִנְקִישׁ לְמְקוֹם.

וְכ"ש עַל רַבּוֹ לֹא אָמַר רַחֲמָנָא שִׁתְּהִי אֵימָתוֹ עָלָיָה לְפִי"ז שֶׁפִּיר נֶעְנֵשׁ יוֹסֵף פִּינּוֹן שֶׁהִי אָבִיו וְרַבּוֹ. וְכַס' מַחַת יָה כ' הָא דְּהָעֲלִיל עָלֵיהֶם בְּגִבְעֵי דְּנֹקָא.

דְּבַכְלֵי אַחַר הִי בִּידָם לְשִׁלְמֵם כְּפָל אֲבָל גְּבִיעַ אֵין עָרָף לֹו בְּשׁוּנֵי דִּהִי מְנַחֵשׁ בּוֹ. וְז"ש וַיִּגְשׁ כו' כִּי כְּמוֹהוּ כְּפָרְעָה כְּמוֹ שֶׁפָּרְעָה א"י לְנַחֵשׁ, כֵּן אַתָּה, וְרִאֲיָה לְזֶה כִּי אֲדוּנֵי שְׂאֵל וְכו' וְלָמָּה הִנְצַרְכָּת לְשֹׂאוֹל הִלָּא יָדַעְתָּ הַכֹּל מְגִבְעֵי אַע"כ שֶׁבְּגִבְעֵי אֵין מִמֶּשׁ וְהוּא גְּבִיעַ פְּשׁוּט וְנוֹכַח לְשִׁלְמֵם כְּפָל, ועי' בְּמִשְׁנֵת דִּר"א: וְכַס' מְגִדֵּל דְּוֹד הָק' לְפַמ"ש בַּעַה"ט וַיִּגְשׁ אֵלָיו יְהוּדָה סוֹפֵי תִיבּוֹת שׁו"ה ר"ל שֶׁאָמַר יְהוּדָה אֲנִי שְׁנָה לָךְ, א"כ מֵה זֶה קִשּׁוֹת שֶׁדָּבַר אֵלָיו כַּמ"ש רִש"י הִלָּא יְהוּדָה הִי ג"כ מְלָף בְּאַרְצוֹ, וְכִי עַפְמִשָּׁה"ק הִזְדִּי יוֹסֵף.

בְּפָרְעָה שֶׁעָשָׂה לְיוֹסֵף מְלָף וְעָבַר עַל נְמוּסֵי מְצָרִים שְׂאֵין עֶבֶד מְלָף, וְתִי שֶׁפָּרְעָה נָתַן טַעַם הַנְּמִצָּא כְּזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹקִים בּוֹ, וְא"כ הֵנִי מְקִלְתָּא דְלָא שְׂכִיחַ וְלֹא גָזְרוּ בְּנִימוּסִיָּהוּ, וְלִפִּי"ז אִם יְהִי עוֹד בְּעוֹלָם אִישׁ נְבוֹן וְחָכָם כְּמוֹהוּ בְּנֻדָּאֵי הֵנִי מְקִלְתָּא דְשְׂכִיחַ וּבִטְחָה גָזְרוּ בְּנִימוּסִיָּהוּ וְהִדְק"ל.

וְאִי בַמַּד' מֵה פָּרְעָה גּוֹזֵר וְאֵינוֹ מְקַיֵּים גּוֹזֵר שְׂאֵין עֶבֶד מְלָף וְכו', וְצָדְקוֹ יַחֲדָיו דְּבָרֵי רִש"י וּבַעַה"ט וַיִּגְשׁ כו' שֶׁדִּיבֵּר קִשּׁוֹת בְּאֲמָרוֹ מֵה פָּרְעָה גּוֹזֵר וְאֵינוֹ מְקַיֵּים כו'. וְא"ת שֶׁאַתָּה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹקִים בּוֹ וְהֵנִי מְקִלְתָּא דִּל"ש.

וּבָא הַבַּעַה"ט לְהַצְדִּיק דְּבָרֵי יְהוּדָה וְהַשִּׁיבּוֹ תִּירוּץ מְסַפִּיק שֶׁאֲנִי שְׁנָה בְּשְׁנָה לָךְ וְהֵנִי מְקִלְתָּא דְשְׂכִיחַ וְשׁוֹב גָּזְרוּ בְּנִימוּסִיָּהוּ. וְזֶה שֶׁדִּיבֵּר קִשּׁוֹת.

ובס' קהלות ישורון כ' ע"פ מדרש מה פרעה מלה ואתה שני לו אף אבא מלה בארץ פנעו
נאני שני לו. ואיתא במגילה ט"ז א' ויאמר אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה מה ויאמר
ויאמר.

אלא תחלה דבר עמה ע"י מתורגמן פינו דאמרה מבית שאול קאתינא מיז ויאמר לאסתר.
והנה הם לא ידעו כי שנמע יוסף כי המליץ ביניהם.

וא"ש ויגש כו' יפנסו דברי באזניה דייקא ולא ע"י מתורגמן והטעם כי פמוה פפרעה כו'
אף אני שני. וא"כ קשה עליה מתחלה לא היא לה לדבר אתי ע"י מתורגמן.

ונה שפרש"י דבר אתו קשות כלומר מה שהי' קשה לו על מעשה יוסף. ואמר אל יחר
אפה שאין לבעוס על המבקש טעם על מה שקשה לו.

ועי' בקובץ דרושים חוברת ה' סי' כ"ג מ"ש בזה: ובס' עין המים דף כ"ו. הביא עה"פ
איוב ל"ג אם יש עליו מלאך חליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו וגו' מלת לאדם
מותר.

ועוד וכי אל האדם יגיד המליץ הלא למעלה ימליץ לא למטה. וכ' ע"פ הרלב"ג
יברא.

שמדת ה' בעת המשפט להשגיח בקרובי הנידון ואוהביו. ואם הם אינם סיבין לסבול
צער ינצל הנידון כמו בלוט פדי שלא יצטער אברהם ניצל לוט.

ולא כמשפט ב"ו פשימות הנידון יצערו ע"ז קרוביו. ומשפט ה' לא כן הוא דישקוף דאם
חי שיצטער במיתתו הוא זכאי וצדיק יזכה ע"ז גם הנידון.

ונה אם יש מלאך מליץ א' מני אלף היינו פשהמשפחה יצערו ע"ז. ימליץ הלא קרובו
של זה צדיק ולמה יצטער גם הוא פי"ז יופטר הנידון, וזה"פ להגיד לאדם ישרו היינו של
אדם אחר אחד מקרוביו ע"ש.

וז"ש בשבת ק"ו א' אחד מחבורה שמת ידאגו כל החבורה. דאם הי' צדיקים הי' ניצל
הנידון פדי שלא יצטערו הם וזה"פ ביומא ע"ה.

על הפ' דאגה בלב איש ישחנה. יסיחנו לאחרים.

שיצטערו גם הם ואולי על ידם פוי שלא יצטערו ינצל גם הוא. ועל דרך זה פ"י גם בס'
שמן המור פאן הלא יהודה בעצמו גמר הדין הננו עבדים לאדוני ואח"כ פשאמר יוסף
האיש אשר נמצא הגביע בידו יהי עבד ואתם עלו לשלום יצא בטענות ומדוע לא טען
תחלה, אמנם תחלה תשב שהשליט שאמר דתי מצרים שהדין עשרה שנמצא גניבה תח"י
כולם נתפשים אמר מה נאמר כו' הננו עבדים.

ורק אחר ששמע מהשליט דרק מי שגנב הגביע יהי גלפד ואתם עלו לשלום אז טען אם
תקח את בנימין לעבד תהרוג גם אביו. והי' כראותו כי אין הנער נמת, וכששמע יוסף
זאת גלחץ ונדחק מאד עד שלא הי' יכול להתאפק ע"ש.

ועפי"ז י"ל בשבת קי"ט ב' לא תרבה רישולים אלא בשביל שפיזו ת"ח. דמיון לעשיר
שלקח בחור עני לחתן.

ואח"כ וישמן ישורון ויבעט. והעיו נגד חותנו.

אבל החתן הי' לו בעיר קרוב ות"ח ותמיד הגין בעדו. אבל פעם א' העיו גם נגד קרובו. וכששמע חותנו אמר עתה עת לעשות בו משפט ויכהו מפה רפה. ושאל לו חתנו מה היום מיומים, שעשיתי עולות גדולות מהיום ולא הכיתני, אמר עתה אני מפה אותך על עבירות שמקודם שלא רציתי לצער קרובה.

וכן ה' מאריך אפו בשביל שלא יצטערו הת"ח בראותם שהדור יענשו. אבל באם ביזו גם הת"ח, אז החוב הראשון חוזר וניער ויענשו על עונות הקודחים, וכן י"ל בזה בחגיגה די"ד א' י"ח קללות קלל ישעי' ולא נתקרה דעתו עד שאמר ירהבו הנער בזקן.

והוא פלא וכי כל כך הי' שונא להם. ורק י"ל דכל י"ח קללות נצטער על פי חרה ה' כל כך עליהם.

ואח"כ פשהתנודע כי מרדו בהזקנים ויבזו הת"ח והבין כי צדיק ה' בכל דרכיו, שאין הזקנים ות"ח הי' מגינים עליהם: וכן שמעתי בדרך זה מפרן הרב הגאון הצדיק מוהר"ם אלטר שליט"א האב"ד דפה פאביאניץ בדרךשה שבת תשובה תרפ"ט, על מד"ר איכה ויתר על ע"ז ג"ע ושפ"ד ולא על ביטול תורה וכן איתא בב"מ פ"ח על מה אבדה הארץ על עונכם את תורתך.

שעיקר עונש הי' על ביטול ת"ת. ותמוה וכי תמורה מג' עבירות שנהרג עליהן.

ורק למשל למלך שהי' לו תשוקה גדולה לשמיעת כלי זמר. ונהביאו לו איש אחד ומאד הפך רצון ממנו.

ורק הי' פוחז וריק ועשה שלא פשוטה. אף המלך הי' מחפה עלי' תמיד, פ"א הרג לשר, והלך המלך ולחש באזני השופטים שיראו שיצא לתפשי בדינו, בעבור שלא יוכל להיות בלעדו, פ"א אירע שהכ"ז נפל ונשבר לו ידו.

מיד צוה המלך לתלותו, והי' פלא בעיני כולם כי מה חטא בעבור שנשברה ידו, עוד תלווהו ונהשיב המלך באחת כל עונותיו שמורים אצלי, ורק עד עתה לא הי' באפשרי לפרוש ממנו, וחספתי עלי', ועתה צויתי לתלותו מחמת עונות שמקודם, כן ה' משתעשע עם מי שלומד תורה, והוא המחיצה ורק פשביטל מתורה מיד מענישין אותו על שאר עונות, וז"פ ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי (תהלים נ' ט"ז) ולכאו"ק הכי יטמא התורה, ורק אם עשה כל ימיו רע, ועתה הולך ללמוד המקטריגים לא יתנו לו ללמוד כדי שיענש על עבירות.

וז"פ סוף ברכות במשנה שהביאו הפסוק עת לעשות לה' הפרו תורתך ע"ש אם הפרו תורתך אז "עת" וזמן לענש על עבירות שמקודם וכן משמע מלשון הרמב"ם בפ' המשניות שם, ותיו"ט ע"ש.

ועי' ג"כ באלשיף שדיבר מזה: ובמד"ר איתא בגימוסין שלנו כ' ואם אין לו ונמפר בגנבתו וזה יש לו לשלם, וצ"ב מה לו מלך מצרים בגימוסין של ישראל, וראיתי בזה, דכ' ונמפר בגנבתו, ולכאורה מי יקנה לעבד גנב ויכניסו לביתו? ורק שיוכל להיות שגנב מחמת דחקו, כמ"ש שהע"ה אל יבזו לגנב כי יגנב למלא נפשו כי ירעב, וכשיבא למקום

שִׁישִׁיג לְאֶכּוֹל דִּי שְׁבַעוּ לְמָה יִגְנוּב, וז"ש בְּנִימוּסִין כּו' וְאִם אֵין לּוֹ וְזֶה יֵשׁ לּוֹ וְהוּא עֲשִׂיר וּעכ"ז גְּנוּב, וא"כ לְמָה לָּהּ לְהַכְנִיס גְּנוּב פְּזָה בְּבִיתָהּ, וע"כ שְׁבַעֲלִילָה בְּאֵת עֲלִינוּ וְאִתָּהּ יוֹדַע שְׁלֵא גְנוּב, וּבְפֶרֶס דָּוִד כ' עֲפֹמ"ש בְּסוּטָה ל"ו דְּגַבְרִיאֵל לְמַד לְיוֹסֵף ע' לְשׁוֹן וְכו' א"ל אֵיתִשְׁל אֲשַׁבּוּעַתָּה א"ל וְאִתְשְׁלִי נְמִי לְדִידָהּ כּו' וְכִשְׂרָאָה יְהוּדָה שְׁהַמְלִיץ הִי בִּינִיָּהּ וְיוֹסֵף אֵינוּ מִבֵּין לַה"ק א"כ אֵינוּ רְאוּי לְהִיּוֹת מְלָךְ, וְאָמַר יְדָבָר נָא עֲבָדָהּ בְּאֲזִנֵּי אֲדוֹנֵי שְׂאִינָהּ יוֹדַע לַה"ק, וְכִי פְמוֹדָה פְּפֶרְעָה מַה פְּרַעָה מְלָךְ אַף אִתָּהּ וְכו' בְּנִמוּסֵי מְצָרִים שְׂאִין רִשְׁאֵי לְהִיּוֹת מְלָךְ אִם לֹא שְׂיֹדַע ע' לְשׁוֹנוֹת, וְאִם אֵין אִתָּהּ רוּצָה לְקַיֵּים נִימוּסֵי מְצָרִים א"כ בְּנִימוּסֵינוּ כ' וְאִם אֵין לּוֹ כּו' וְאִתָּהּ מְוַכָּח לְקַיֵּים אוֹ נִימוּסוֹ שְׁל תוֹבַע אוֹ שְׁל נִתְבַּע, וּבִלְק"ש הַק' הֲלֹא עֵיקַר טַעֲנַת יְהוּדָה הִי שְׁזָה יֵשׁ לּוֹ לְשִׁלְמֵ הוּל"ל רִישָׁא דְקָרָא דְכ' שְׁלֵם יְשִׁלְמֵ, ועו"ק הֲלֹא גְנוּב הִגְבִּיעַ וְאֵין לּוֹ תְשִׁלוּמִין בְּעוֹלָם, וי"ל עֲפֹמ"ש בְּקִדּוּשֵׁין דִּי"ח הִי גְנוּבָתוֹ ת"ק זִוּוּ וְהוּא שְׁנָה אֶלְף אֵינוּ נִמְכָּר, רַא"א אִם הִגְנִיבָהּ שְׁנָה יוֹתֵר מִמֶּנּוּ ג"כ אֵינוּ נִמְכָּר וְנִמְכָּר בְּגִנְיָתוֹ כ' וְלֹא בְּחֻצֵי גְנִיבָתוֹ ע"ש, וְא"ש שְׁמַרְיִשָׁא שְׁלֵם יְשִׁלְמֵ ל"ה טַעֲנָה לִיהוּדָה דִּיֹּסֵף הִי טוֹעֵן פְּנִגְדוֹ דְּגִבִּיעַ אֵין לּוֹ תְשִׁלוּמִין בְּעוֹלָם, וְלִכֵּן אָמַר כ' וְאִם אֵין לּוֹ וְנִמְכָּר בְּגִנְיָתוֹ דְּצָרִיף לְהִיּוֹת הִגְנִיבָהּ פְּנִגְד מִמְכָּרוֹ, וּממ"נ אִם אִתָּהּ טוֹעֵן שְׁגִבִּיעַ אֵין לּוֹ תְשִׁלוּמִין א"כ הִגְנִיבָהּ שְׁנָה יוֹתֵר וּפְטוּר וְאִם אִתָּהּ טוֹעֵן דְּגִבִּיעַ יֵשׁ לּוֹ תְשִׁלוּמִין כְּמוֹ שְׁשִׁנָּה בְּנִימִין זֶה יֵשׁ לּוֹ לְשִׁלְמֵ, וע"ע בְּסִפְרָא מְדַרְשׁ פְּלִיאָה הַחֲדָשׁ אוֹת כ"ה מ"ש בְּזָה וּבְלִנִּית חֵן: וּבְאַמַּת קָשָׁה מְאֹד לְפִמ"ש בְּקִדּוּשֵׁין י"ח דְּנִמְכָּר בְּגִנְיָתוֹ וְלֹא בְּכִפְלוֹ, וא"כ הֲלֹא הִגְבִּיעַ הוֹשֵׁב לְבַעֲלִים וְאֵין לּוֹ עֲלִיו רַק הַפְּכָל א"כ אֵין לּוֹ דִּין עֶבֶד, וּמְצָאֵתִי בְּס' דְּבָרֵי יוֹסֵף שְׁהַעִיר בְּזָה, וְרַק א"ש עֲפֹמ"ש בְּס' תְּפָאֶרֶת יְהוֹנָתָן דְּבְאַמַּת בְּסוּף נָפַל סִפְק בְּלָבָם וְהִרְגִּישׁוּ שְׁהוּא יוֹסֵף אַחַר שְׂרָאוֹ שְׁשִׁמְעוֹן גָּאָסֵר לְעֵינֵיהֶם וּמִידָּ פִשְׁהֲלִכוּ הוֹצִיאֻוּ וְהִאֲכִילוּהוּ, וְשִׁמְעוֹן בְּנֹדָאֵי סִיפֵר זֹאת פִּשְׁחָזְרוּ וְחִשְׁדוּ שְׂרָצוֹן יוֹסֵף שְׁבִנְיָמִין יִשְׂאָר שָׁם אֲבָל עֲלֵיהֶם יֵשׁ לּוֹ טִינָא בְּלָבוֹ ע"כ רוּצָה לְשִׁלְחָם מֵעַל פְּנִיּוֹ, לְזֹאת שִׁכְּלָל יְהוּדָה בְּדַעְתּוֹ יַעֲזֵן שְׁמִקּוֹר הַשְּׁנָאָה שְׁאֲכָלוּ מִפְּרֶסֶת הָאָסוּר לְב"נ וְהֵם סָבְרוּ שְׁדִין יִשְׂרָאֵל לָהֶם אַף לְהַקְל, וְחֻשְׁב אִם הִי מְדַבְּרִים עִמוֹ ע"י הוֹיְכוּחַ יִתְבָּרַר וְיִתְלַבֵּן הַדְּבָר, וְזֶה"פ וְלֹא יָכֹלוּ דְּבָרוֹ לְשִׁלְוֵם, פְּלוֹמֵר שְׁזָה הִי בְּעַכְרָם מְנִיעַת הַשְּׁלוּם עַל שְׁלֵא דְּבָרוֹ עִמוֹ, וע"כ בְּיָקֻשׁ יְהוּדָה תְּחַבּוּלָה לְהַכְנִיס עִמוֹ בְּפִלְפוּל וְיִתְבַּטֵּל בְּקִנְאָה וּשְׁנָאָה וּפְתַח בְּדִין זֶה, אִם יֵשׁ לָהֶם דִּין יִשְׂרָאֵל אוֹ ב"נ וְאָמַר בְּנִימוּסֵינוּ כ' וְאִם אֵין לּוֹ וְזֶה יֵשׁ לּוֹ וּבְנֹדָאֵי עַל זֶה יִטְעוֹן יוֹסֵף שְׁלָהֶם דִּין ב"נ וְכֵן הִי כִי רַק עִי"ז הִי יָכוֹל לֹמַר יְהִי לּוֹ עֶבֶד, וּמַה שְׁבִינְיָם יְהוּדָה יִכְנָסוּ דְּבָרֵי בְּאֲזִנֵּיהּ, דְּמְלָךְ שְׁמַחֵל אֵין כְּבוֹדוֹ מְחוּל וְהַטַּעַם שְׁהַכְּבוֹד אֵינוּ שְׁלוֹ אֶלָּא שְׁל הַמְּדִינָה, כִּי הַמְּלָךְ שְׁיִיף רַק לְהַעֵם וְהַכְּבוֹד שְׁלָהֶם הוּא, וְזֶה רַק אִם יֵשׁ שׁוּמְעִים אַחֲרֵים וּמְקַפִּידִין עַל דִּיבּוּרוֹ אֲזִי אֵין הַמְּלָךְ יָכוֹל לְמַחְוֹל, מִשָּׂא"כ אִם דִּיבּוּרוֹ עִם הַמְּלָךְ בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ אֲזִי הַמְּלָךְ יָכוֹל לְמַחְוֹל אִם יִרְצָה דְּלֹא יוֹדַע הַדְּבָר לְהַמְּדִינָה, וְלִכֵּן יְהוּדָה דְּהִרְגִישׁ בְּעֲצָמוֹ שְׁהוּא בְּכַעַס הָיָה יִרָא שְׁלֹא יוֹצֵא מִפִּיו דְּבָר שְׁיִהְיֶה נֶגֶד כְּבוֹד יוֹסֵף, ע"כ בְּיָקֻשׁ שְׁלֹא יַחַר אַפּוֹ כִּי אֵין אָדָם נִתְפָּס עַל צַעֲרוֹ, וּפֶן יְדַבֵּר דְּבָר שְׁלֹא נֶגֶד כְּבוֹדוֹ ע"כ בְּיָקֻשׁ יְדָבָר נָא עֲבָדָהּ דְּבָר בְּאֲזִנֵּי אֲדוֹנֵי כִּי פְמוֹדָה פְּפֶרְעָה וּמְלָךְ א"י לְמַחְוֹל, אֲבָל כְּשִׁיבֵר בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ, אַחַר לֹא יְהִי שׁוּמְעַ אֲזִי יְהִי יוֹכֵל לְמַחְוֹל: (כ) וְיוֹתֵר.

ובפ' מקץ (מ"ב ל"ח) כ' והוא לבדו נשאר, עי' בס' כפלים לתושיה, שאר שיניו על חלק יפה, נותר על חלק רע ויעקב שפניוון להחשיבו בעיניהם שלא ישלחנו עמיהם אמר מלת

נשאר שהוא היקר מבניו, ויהודה שפנון להשפילו כדי שיוסף יקח אותו במקום בנימין כפרש"י לכל דבר אני מעולה ממנו אמר ויותר וז"ש בפ' בשלח (י"ד כ"ח) לא נשאר בהם עד אחד היינו מהחשובים עד פרעה שנקרא אחד, המיוחד שבעם נשאר, וע"ע בהפתח והקבלה שהביא ונשאר אף נח, ונשארו שני אנשים במחנה לחשיבתם נקראו שאר, ויעקב רועה צאן לכן הנותרות אחז"ל הגרועות, ויותר יעקב לבדו ואי' בחולין צ"א שנסתתיר על פנים קטנים כי הוקשה להם דהול"ל ונשאר פי הוא הנה העיקר.

לז"א לפי שלא החשיב א"ע והשליך נפשו מנגד להציל ממונו והמלבי"ם ז"ל כ' דנשאר היינו בכנונה ונותר הוא במקרה. ונשאר אף נח שלא הי' בכלל השטף.

ויותר יעקב לבדו דהנה בכלל העוברים ונותר במקרה. לא נשאר בהם עד אחד.

עד ולא עד בכלל שנשאר פרעה בכנונה שנספר לדורות גבורות ה': לא) והנה פראותו כי אין הנער נמת ופרש"י אביו מצרתו. עי' באהל מועד שנה ב' סי' פ"ח בשם הגה"ק מקאצק ז"ל שבה לפניו אחד שהיה מחוסר פרנסה ל"ע והוא לעת זקנותו.

ויש לו הרבה בנים בעלי פרנסה ואינם מרחמים עליו. והוא הי' תמיד מוסר נפשו בעדם. והשיב דמצינו זאת בתורה והי' כו'. ולכאורה מדוע לא אמר פי יש לבנימין עשרה בנים ואולי ימותו מגודל צער, ומוכח מזה כי אין הבנים מצטערים כ"כ בצרת אביהם ורק האב דואג ומיצר על בניו, ולכן הזכיר רק מצרת אביו.

ובסי' ק"ח הביא בשם הגה"ק מאסטראוואי ז"ל הטעם לזה שכל הדורות מאדם הראשון הם פשלת ארופה וטבע האבות ומדותיהם ירשו הבנים דור אחר דור. ואדה"ר שלא הי' לו אב דנברא מן האדמה.

ולא הי' בלבו מדה זו למסור נפשו בעד אביו. ולא נשרשה המדה הזאת לדורות הבאים. אבל בנים הי' לאדה"ר, והי' לו אהבה להם פרחם אב על בנים. ונשרשה המדה הזאת לדורות הבאים אח"כ ודפח"ח: לג) ישב.

ערש"י ושמעתי מאדמו"ר הגה"ק מגור שליט"א בפ' ניגש שנת תרע"ג בתוך שאר הדברים מ"ש יהודה ישב כו' זה הוא תשובת המשקל כנגד מה שאמר יהודה למפור אותו לעבד אמר עתה ישב נא עבדך.

ואח"כ כשאמר יוסף כי למחנה שלחני וא"כ טעה את עצמו, וטעה בדבר מצוה ועשה מצוה ה"ה כעשה מצוה. וא"כ א"צ פלל לתשובה כי הי' לטובה, וזה הפשט ופסה אל תעצבו פי אינכם צריכים לתשובה, ועמ"ש בפ' ויחי (נ' כ') על האוה"ח שם: מה א) ולא יכול ע' רש"י ובמדרש לא עשה יוסף פשוטה שאולי בעט בו אחד מיד הי' מת, ותמוה ובס' ישועות מלכו כ' כי אולי יענשו אותו ע"י שגילה דבר מכירתו לבנימין שבעמדות הגיד אשר מכתם אותי הנה ועבר על החרם שהחרימו בל לגלות, ואולי החרימו בעונש חיתה, וערמב"ן סוף בחקותי מ"ש בחרמי מלה וצבור, ומאדמו"ר מגור שליט"א שמעתי שעד עתה לא רצה יוסף להתודע להם פיון דלא רצו להכניע את עצמם ולקבל חרות של יוסף כמ"ש המלוך תמלוך עלינו אבל עתה שאמר יהודה ידבר נא עבדך.

וכיון שקיבל מרות ואמר עבדך יותר לא רצה יוסף ותיכף לא יכול יוסף להתאפק ואמר אני יוסף אחיכם, ופח"ח: ומזה יש ללמוד מוסר השכל לאנשים שמביאים דיני ישראל לעפ"ם. ולא דוקא ד"ת אלא אם נצים זע"ז אז תיכף יבואו לערפאות וגורם חלול השם, וחרב ביד שונאי ישראל ומראים על פירוד לבבות השורר בנו ואל איר האחזה ושלום, ואף אם יקרה שניצים ב' אנשים, יכולים לעשות שלום ביניהם בלי להשמיע בין העפ"ם והם צריכים לשמוע תמיד שיש שלום בישראל, וידע יוסף שבעת שיתנדע אל אחיו יתגלו כל המעשים וכל אחד ירצה להצדיק עצמו ולתלות המעשה בחבירו, ולזה אמר הוציאו כל איש מעלי פדי שלא ישמעו, ורק פרעה שמע פי באו אחי יוסף אחים הי' ואוהבים זא"ו: ג) העוד אבי חי, עי' פנסת ישראל מאבי התפא"י על משניות שכ' דאף דכבר ידע שחי ורק הפשט מדאבי חי לא הי' בינכם להרגני פ"ש"י וישב (ל"ז ל"ה) ועי' בכתב סופר, ובקרבן שבת פ"ח סי' א' דרוש יקר פ"ז ומתאריכות לא העתקתי: ד) גשו.

רש"י הראה שמהול, עי' ס' לשון הזהב דצ"ב בשלמא לקמן בפ' והנה עיניכם הרואות פרש"י שמהול א"ש שהוא לראיה שהוא אחיהם, אבל פאן קי, וי"ל עפ"ד הרא"ם דיוסף ס"ל דלהם דין ב"נ ושבתים ס"ל דדין ישראל להם, ובמדרש בנימוס שלנו כ' ונמכר בגניבתו וזה יש לו לשלם, והק' היפ"ת הא ב"נ נהרג על פחות משו"פ ולא ניתן להשבון, ותי' דשבתים ס"ל דלהם דין ישראל, וי"ל משו"ה נבהלו מפניו שראו שיוסף ביקש לדין את בנימין פדיוב"נ וסברו שעודנו עומד בדעתו בדיקה על אבמה"ח.

לפיכך הראה המילה, להורות שמעת שנבדלו במילה יש להם דין ישראל ובה פייסם: ה) ועתה אל תעצבו. עי' באוה"ח ומ"ש בדבריו בקובץ דרושים חוברת ד' סי' ל"ד באריכות.

ועי' בס' תולדות אפרים בקונ' דרף אפרת, מ"ש בגנות מדת עצבות ומזקת אפי' להצלחה גשמיות, ובישע"י (נ' י"א) תרגמי תקלה, ועי' הוריות י"ב חלשא דעת' ומיתרע מזל', וצריכין לשמור מזה כפרכות נ"ה ונחגיגה ה', ויו"ד קע"ט ס"ב.

ורש"י שבת ל"ב ד"ה נפל תורא, וגם מניעה גדולה לעבודת ה' כמ"ש בזה"ק פקודי רס"ד ב'. ולא לחנם הזהיר יוסף לאחיו אל תעצבו ורק ללמד הנהגה לדורות, ושימשה תורה לקללה בבראשית (ג' י"ג) בעצבון תאכלנה, ובמצ"ד ורד"ק (מ"ב ג' ט"ו) שעצבות גורם כעס והפליגו חז"ל בגנותה ועי' פסחים ס"ו ב' ונדרים כ"ב, ועי' בהה"מ פ"ח הט"ו מלולב, ואע"ג שצריך להיות בצער על חורבן ביהמ"ק, עי' בש"ע או"ח סי' א' ס"ג ותק"ס, אבל כפר כ' בבאה"ט שם אבל תפלה ותורה יהי בשמחה, ועי' סו"פ ח"ה נטפל להם ר"י ובה"ק ריש אחר, ורמב"ם פ"ט ה"א מתשובה ובאוה"ח ריש ויחי, והוא עצת היצה"ר למנוע עי"ז מתורה דשמעתא בעי צלותא מגילה כ"ח ב', ועירובין ס"ה א' ופסחים קי"ז ובפ' קנין תורה קחשיב שמחה א' ממ"ח דברים שתורה נקנית בהם, וערש"י שבת ל' ע"ב ד"ה בדחי רבנו, ובתהלים י"ט, פקודי ה' (כשהם) ישרים (הם) משמחי לב, וכשאינם משמחים סי' הוא שאינם ישרים, ועי' בתפארת ישראל פ"ג, ובס' בעל הנפש להראב"ד שער הקדושה כ' ואל תענה כו', ואם ילמוד לא תהי תורתו מיושבת ולא יספיק להלכה שאין תורה נקנית רק בשמחה עכ"ל, וע"ע זה"ק ויקרא ד"ח פתח ר"י עבדו את ה' בשמחה, ובתדב"א רבא רפ"ג, ולכן בתענית כ"ב א'.

הנהו דמבדחי עציבי נטלו שְׁכַר גְּדוּל, ועי' רמב"ם פ"א ה"ד מדעות ולא יהי מהולל ושוחק ולא עצב ואונן אלא שמח וכו': ו) זה שְׁנַתִּים הָרַעַב. רש"י עברו משני הָרַעַב, עי' שו"ת איתן האַזְרָחִי בקו"א דמשמע מכאן שיעקב בא אחר שְׁנַתִּים מְשַׁנֵּי רָעַב, ואח"כ פרש"י על פ' וְלָחֵם אֵין (מ"ז י"ג) חוֹזֵר לְעַנְּנוּ רַאשׁוֹן, גַּם בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית לְשַׁנֵּי הָרַעַב (פי"ח) וע"פ תנן זרע לזרוע האַדְמָה (פי"ט) מְפִינֵן שְׂבָא יַעֲקֹב לְמַצְרַיִם כו', א"כ משמע שְׂבָא בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית מִיד וְלֹא אַח"כ וצ"ע, וּבְרַש"י דְּפוּס וְוִינִיצִיָּאָה כ' בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית ג' לְשַׁנֵּי הָרַעַב, וְהִינְנוּ שְׂבָא יַעֲקֹב בְּשָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית, וע"ש בְּפָסוּק בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית אֵינוֹ ר"ל הַתְּחִלַּת שְׁנֵי הָרַעַב אֲלֵא ר"ל בְּמ"ש הַשְּׁנִית הֵינְנוּ לְאַחַר שֶׁתַּתֵּם הַשְּׁנָה הַהוּא שְׂקָאֵי אֲשָׁנָה שְׁנִי, דאל"כ הוּא כְּפוּל בְּפָסוּק שְׂפָכָר אָמַר הַשְּׁנָה הַהוּא, אֲלֵא ר"ל וְתַתֵּם הַשְּׁנָה הַהוּא כְּלוּמַר הַשְּׁנָה הַשְּׁנִית וַיְבוֹאוּ אֲלָיו אַח"כ בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית שְׁהוּא ג' לְשָׁנוֹת הָרַעַב, וְזוּלַת זֶה קָשָׁה לְהוֹלְמוֹ דְּבָרֵי רַש"י שְׁלֹא יִסְתְּרוּ אֶהְדָּדִי הַגַּם כִּי הוּא דוֹחֵק גַּם אֶת הַלַּחֲץ זֶה הַדָּחֵק לְפָרֵשׁ דְּמ"ש רַש"י זֶה שְׁנַתִּים עָבְרוּ מְשַׁנֵּי רָעַב ר"ל דְּלֹא דוֹקָא כְּלוֹ אֲלֵא ר"ל מְקַצְתוֹ זֶה בְּנֻדָּאֵי דוֹחֵק גְּמוּר וצ"ע: ט) וְעָלוּ אֶל אָבִי.

רש"י אַרְץ יִשְׂרָאֵל גְּבוּהַ מְכַל הָאֲרָצוֹת עֲשׂוּ"ת אֵיתָן הַמְזַרְחֵי בַק"א מְקַשֵּׁין הָעוֹלָם לְמָה לֹא פִרְש"י כֵּן לְעֵיל בַּפ' מְקַץ (מ"ד י"ז) שְׁאָמַר וְאַתֶּם עָלוּ לְשִׁלּוֹם אֶל אַבְיָכֶם, וי"ל דְּשָׁם אָמַר הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא אִתּוֹ הַגְּבִיעַ יְהִי עֶבֶד וְאַתֶּם עָלוּ לְשִׁלּוֹם.

י"ל דא"ל דְּבָר וְהַפּוּכּוֹ הוּא יְהִי עֶבֶד וְאַתֶּם עֲצוּ מְלִשׁוֹן עֲלִינִי שְׁיִהְיִ לְכֶם עֲלִינִי, וְלֹא כְּדַבְרֵיכֶם שְׁכַלְכֶם תְּהִי עֶבְדִּים, מִשָּׂא"כ כָּאֵן שְׁאָמַר מִהָרוּ וְעָלוּ שְׁתִּיבַת וְעָלוּ מִיְנִתֵּר, וּמָה גַּם שְׁאָחַר אַח"כ רָדָה כו' שְׁהוֹרָה בְּזֶה שָׂא"י גְּבוּהַ מְכַל הָאֲרָצוֹת, וַיִּתְּנֵן ג"כ שְׁלֹא פִי רַש"י ג"כ בְּסֻדָּר זֶה שְׁאָמַר וְעַתָּה יָשֵׁב כו' וְהַנֶּעַר יַעֲלֵ עִם אָחִיו וְגַם שָׁם אַפ"ל שְׁהוּא דְּבָר וְהַפּוּכּוֹ שְׁהוּא יָשֵׁב עֶבֶד לְאַדוֹנָיו וְהַנֶּעַר יִפֹּל שְׁיִהְיִ לוֹ עֲלִינִי בְּמָה שְׁיִלָּךְ עִם אָחִיו מִשָּׂא"כ כָּאֵן, וְעִי' ג"כ בְּבִינֵן אֲרִיאֵל מ"ש דְּבָר נְכוּן: וְעִי' ג"כ בַּפ' שׁוֹפְטִים (י"ז ח') שְׁהִבִּיא רַש"י כֵּן וְהוּא מְקִידוּשֵׁין ס"ט א', וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם מְלַמֵּד שְׁבִיהֵמ"ק גְּבוּהַ מְכַל א"י.

וא"י גְּבוּהַ מְכַל הָאֲרָצוֹת. וְכ"ה בְּנֻבְחִים נ"ד א' וְכ' הַפְּהַרְש"א שְׁהַעוֹלָם הוּא כְּתוּפּוּס וּמְקוֹם בִּיהֵמ"ק הוּא מְרַכְז הָעוֹלָם וְכֵן א"י וְלִכְּדָ אָמְרוּ בֵּא"י כִּינֵן דְּהוּא מְקוֹם הַמְּמוֹצֵעַ אֲוִירוֹ מְזוּג וּמְחַפִּים.

וְיִוְתֵר מְקוֹם הַמְּקַדָּשׁ וְהִי שָׁם בְּלִשְׁכַּת הַגְּזִית חֲכָמֵי הַסְּנֵהְדָרִין, וְכַס' זָרַע יִצְחָק עַל מְשַׁנֵּיֹת קִידוּשֵׁין שָׁם כ' הָא דִּילִיף א"י גְּבוּהַ מוֹעֲלִית וּבְסוּף מְסִיק בִּש"ס מְקַרָּא דִּירְמִל' חִי ה' אֲשֶׁר הַעֲלָה מְכַל אֲרָצוֹת, ק"ק דְּרַש"י בַּפ' וַיִּגַּשׁ כ' א"י גְּבוּהַ, וְלָמָּה לֹא יִלִּיף כָּאֵן מִהֵאֵי קָרָא דְּהוּא מִתּוֹרָה, וי"ל דְּמִהָרוּ וְעָלוּ לֹא מוֹכַח רַק דָּאֵי גְּבוּהַ מְאָרְץ מְצָרִים אֲבָל לֹא מְכַל הָאֲרָצוֹת, אֲבָל מִפ' אֲשֶׁר הַעֲלָה מְכַל הָאֲרָצוֹת מוֹכַח דְּגְבוּהַ מְכַל הָאֲרָצוֹת, וּמ"ש רַש"י בְּחֻמָּשׁ לֹא כִּינֵן דִּילִיף מְמַהָרוּ וְעָלוּ רַק דְּכ' הִכִּי מְשׁוּם דְּהַאָמַת כֵּן הוּא דִּילְפִי מְקַרָּא דְּחִי ה', וְלֹא דִּילְפוּתָא כ' רַש"י רַק לְפִירוּשׁ עַל הַקָּרָא.

וְעֲשׂוּ"ת הַרְדָּב"ז סִי תִרְל"ט שְׁאַלְתָּ מִמֶּנִּי דְּמְקַרָּאֵי מְשַׁמַּע דְּהַר הַבֵּית וְהַמְּקַדָּשׁ גְּבוּהַ מִירוּשָׁלַיִם, וְהִכִּי אָמְרִי נְמִי כָל קָטָן שְׁיִכּוֹל לְאַחֲזוֹ בְּיָדוֹ שֶׁל אָבִיו וְלַעֲלוֹת מִירוּשָׁלַיִם לְהַר הַבֵּית אָבִיו חֲתִיב לְהַעֲלוֹתוֹ, וְהִכִּי אָמְרִי בְּנֻבְחִים דְּסִבֵּר לְמַבְנִי' בְּעֵין עֵיטָם שְׁהוּא הַמְּקוֹם הַגְּבוּהַ מְכַל א"י אֲלֵא מְשׁוּם דְּכ' וּבֵין כְּתַפְּיוֹ שֶׁכֵּן נְחוּתֵי פְּוֶרְתָּא, מְכַל הֵנִי מְשַׁמַּע שְׁהַר

הבית גבוה מכל ירושלים, ועתה אני רואה שהיא גבוה מהר הבית מכל סביבות הבית חוץ מצד הדרום אשר שם עמק יהושפט, ושם לא הי' בננו, תשובה דע כי ב' דברים גרמו והוא פי בקיות עכו"ם פכשו את הארץ והבית כמה פעמים ומשנאתם אותו ערו עד היסוד בה, ועוד פדי שלא יהי' גבוה ממקום שלהם, ולפי שהמקום מדרון הגשמים הי' שוטפין מדי שנה בשנה את העפר שהי' תיחות ומוליכין אותו עד שישפיל קרקעות הר הבית, וגם מלכי עכו"ם הי' חופרין פדי לגלות יסודות הבית פדי לבנות עליהן חומות הבית, תדע דתנו ביומא משניטל הארון אכן הי' שם מימות הנביאים ושת' שמה גבוה מקרקע ג' אצבעות ועלי' הי' נותן פי המחמה של הקטרת, ועתה שאלתי את פי העכו"ם ואמרו לי שגבוה ב' קומות ויותר וזה ראי' גמורה שגאכל קרקעית הבית, גם ירושלים נחרבה כמה פעמים ומפולת הבית נעשה תל וברוב הימים נכפש המקום ההוא ונעשה קרקע וכו' פתים וכן הרבה פעמים עד שנעשה גבוה וכן תמצא עד היום בנינים תחת הבתים ואפ' אם יחפרו בעומק לא יגיעו לקרקע בתולה, ועד היום מהבתים הסמוכים לפתחי המקדש פולים במדרגת למקדש, וכן הי' כל בתי ירושלים נמוכים מן המקדש, ואפ' בב"ה אמרו אסור לבנות בננו גבוה ממנה כ"ש ביהמ"ק דכ' לרומם בנים אלהינו.

עוד משמע דציון הי' בהר דכ' הר ציון ועתה אנו רואים בתים גבוהים מציון, אלא מה אית לך למימר שגבוה מקום הבנין הבתים, ואמרו לי שנמצא בתים בפסג הבנין קרוב לציון בנויים בסלע צ"ל שהם מכלל הר ציון, וכן אמרו העכו"ם ששכונת היהודים הוא מכלל ציון עכ"ל: ומצאתי עוד בס' מאורי אור סנהדרין דפ"ז להגאון ר' אהרן ונירמיש ממיץ שג"כ נתקשה בזה, ורמז בפסוק ישע' (כ"ו ה') השח יושבי מרום קריה נשגבה ישפילנה עד עפר עי' ש"ה, וע"ע בשו"ת חוט השני סי' ל"ה על תוס' בכורות מ"ד ב ד"ה לא.

בענין א"י גבוה מכל ארצות ונהר פרת ובבל העמוקה ע"ש היטב וזה י"ל פשט בפסוק בראותי כל עיר על תלה בנויה ועיר ה' משפלת עד שאול תחתיה, היינו שאו"ה בנו עלי' מגדלים ועיר ה' הנשפלה כמ"ש הרדב"ז הנ"ל, ועי' בפמ"ג באשל או"ח סי' תקס"א סק"ו בשם החסיד ר' גרשון קוטבר ז"ל שפא לירושלים וראה עמים יושבים בה בשלונה, ובכה ואמר שזה שאומרים בראותי כל עיר וירושלים של מטה) על תלה בנויה ועיר ה' משפלת ירושלים של מטה כו' שם נזכר החורבן ודומים כו', ועשו"ת חתם סופר יו"ד סי' רל"ד ששיבת ירושלים יש בה מצוה יותר משיבת שארי ערי א"י, והביא בשם התשב"ץ ח"ג סוס"י ר"א דבזמנו נראה נס בבית הפנסת שבירושלים בבואם שם בחג שבועות כל הסביבות ולא צר להם ע"ש, וה' יודע כי עיני ראו בחו"ל דבר זה ולא אוכל לפרש מפני פריצי עמנו ע"ש, והביא בשם חסד לאברהם נהר י"ג דמעלת צפת נגד כל ערי א"י היינו חוץ מירושלים וחלילה להעלות על הדעת שקדושת שום עיר יותר מירושלים ע"ש אריכות מענינים הללו, ובסי': רל"ה רל"ו: וע"ע בס' נחמד ונעים שער ג' סימן צ' להג' התוכן בעל צמח צדק שהאריך בזה ויען שהס' יקר במציאות אעתיק לשונו, גם יש לתמוה על מאמרם בפ' וקמת ועלית מפאן שב"ה גבוה מכל א"י וא"י גבוה מכל ארצות אשר בתחלת ההשקפה מוכח זה מפמה פנים, א', שלא יתכן לומר גבוה בכדור פי לכל אדם בכל מקום אשר הוא יושב שם, שם הוא גבהו כמבואר בסמוך, שנית שאף אם נלך

בְּדַרְךָ הַמְחַקְרִים שֶׁפֶל הַנוֹטִים מִקְוֵה הַשְּׁוֹה לְקוֹטֵב הַצְּפוּנִי לָהֶם לְהַגִּיבָה לְעַרְךָ הַמְרַחֲקִים מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי שֶׁכִּפִּי הַמְרַחֵק הָאֵדָם מִקְוֵה הַשְּׁוֹה לְצַד צְפוֹן פְּכָה יִגְבֶּה לֹו צִיר הַצְּפוּנִי מִמַּעַל לְאֹפְקוֹ כִּנ"ל בְּסִי' מ"ח, וְכַמ"ש הַרְאָב"ע בְּפָסוּק וַיֵּרֵד יְהוּדָה (וַיֵּשֶׁב ל"ח ב') וַיִּלְל הַבָּא מִצְפוֹן הָעוֹלָם לְדְרוֹמוֹ הוּא יוֹרֵד.

וְסַחֲמֵי הַמְחַקְרִים יְבִינּוּ שְׁזֵה אֲמַת וְתֹאמַר לִפ"ו מֵאַחַר שִׁירוּשָׁלַיִם רַחֲוִקָה הַשְּׁוֹה לְצַד צִיר הַצְּפוּנִי נִקְרָאת גְּבוּהָ גַם זֶה לֹא יִתְכַן שֶׁהָרִי מֵאַקְלִים הֶרְבִּיעֵי לְהִלָּאָה נִמְצְאוּ עוֹד שְׁלֹשָׁה אֲקְלִימִים שֶׁהֵם יוֹתֵר קְרוֹבִים אֶל צִיר הַצְּפוּנִי וְנִרְאָה שֶׁאֵין פְּנוּנַת רִז"ל שְׁלֹא יֵהִי נִמְצָאִים הָרִים אוֹ מְדִינוֹת שֶׁהֵם יוֹתֵר גְּבוּהִים בְּמַעְלָה מִכָּל אֲרָצוֹת, וְיִפָּה דָבָר בְּעַל מְאוּר עֵינִים שֶׁדָּרָךְ הַכְּתוּב לְקַרָּא מִהֲלָךְ אָדָם שֶׁפֶל אֶל הַחֲשׁוֹב עֲלֵי' כְּדָבָר דָּתָן וְאַבְרָם לֹא נִעְלָה, וְכֵן וַיַּעֲלוּ אֶת אֲרוֹן ה', כִּי מִצִּינּוֹ יִרִידָה שֶׁהוּא עֲלֵי' כְּמוֹ וַיִּרְדְּתִי עַל הַהָרִים שׁוֹפְטִים וְכֵן מִצִּינּוֹ עֲלֵי' שֶׁהוּא יִרִידָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּצִדְקָתָהּ וַיַּעֲלוּ אוֹתוֹ אֶל מְלָךְ בָּבֶל, וְכִבְרָ יִדְעֻנּוּ שֶׁבָבֶל הוּא אֲרֶץ מְצוּלָה וְנִמְוָכָה שְׁנֵא' בִּפ' נַח וַיִּמְצְאוּ בְּקַעָה, מ"מ אָמַר הַכ' וַיַּעֲלוּ לְגִדְוֹלַת הַמְּלָךְ בָּבֶל אֲשֶׁר הוּא שָׁם, וְכֵן בִּיהוֹשֻׁעַ סִי' ז' אָמַר הַכ' וַיַּעֲלוּ אוֹתוֹ עִמָּק עֶכוֹר לְגִדְוֹלוֹת וְכַבּוּד יִהְיוּשַׁע וַיִּשְׂרָאֵל שֶׁהִי שָׁם בְּעַמָּק, כֵּן אָמְרוּ רִז"ל א"י גְּבוּהָ ר"ל בְּמַעְלָה וְכַבּוּד יוֹתֵר מִכָּל אֲרָצוֹת עַכ"ל, וְע"ע בַּחַת"ס או"ח סִי' ר"ח, וַיִּז"ד סִי' רל"ג רל"ד בְּשֵׁם הַג"ר נִתָּן אֲדָלָר וַיִּלְל וְהִבִּיאוּתִיו בִּפ' וַיִּרָא (כ"ב ב'), וְבַס' הַמְקַנָּה ר"פ עֲשָׂרָה יוֹחֲסִין דֵּה כְּדִקְתָּנִי מ"ש בְּמִהְרָשׁ"א הַנְּ"ל, וְאַח"כּ הִבִּיא מְזַבְּחִים קִי"ג דְּלֹא יֵרֵד הַמַּבּוּל לֹא"י וּמִשְׁמַע אֶף שֶׁגָּבְרוּ הַמַּיִם בְּשָׂאָר אֲרָצוֹת, אִפ"ה לֹא יֵרָדוּ לֹא"י, וּמִשְׁמַע שֶׁהִי גְבוּהִים בְּטַבַּע יוֹתֵר מִהָרִי אֲרָרְט, אֶף רַחֲוִק הַדָּבָר שֶׁהִי גְבוּהִים מִהָרִי אֲרָרְט שֶׁכִּסָּה הַמַּיִם ט"ו אֲמוֹת, וְצ"ל כִּינּוֹן שֶׁכ' אֲשֶׁר לֹא גִוְשְׁמָה בְּיוֹם זַעַם ע"כ הִי בְּדַרְךָ נִם שְׁלֹא יֵרֵד הַמַּיִם מִשָּׂאָר אֲרָצוֹת לֹא"י דֹּאֵל"כ מֵהִי הַתּוֹעֵלַת בְּזֵה שְׁלֹא יֵרֵד בָּהּ הַגְּשָׁם ע"ש דְּבָרִים הַמְתּוֹקִים מְדַבֵּשׁ.

וְעַמ"ש בִּפ' נַח (ז כ"ג): יב) וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם הִרְאוּתוֹ. עַרְשׁ"י (מְגִילָה ט"ז ב') וּמִהְרָשׁ"א.

וְבַס' מִינֵי תַרְגוּמָא בְּלִקוּטִים דִּל"ז, לְהַצִּיל רַש"י מַג' קו' מִהְרָשׁ"א א' לָמָּה לֹא כָּלֵל בְּנִימִין עִמָּהֶם. ב' הַרְבֵּה גוֹיִם יֵשׁ שְׁנִימּוּלִים, ג' לֵה"ק נְמִי הַרְבֵּה מֵאוּה"ע מְבִינִים, ד' רַק רַש"י בְּחֻנְמָשׁ כ' שְׁאֵנִי מֵהוּל, וְעִי' פִּעֻנָּח רְזָא סו"פ לָךְ פִּע"ג דְּלֹא נִיתְנָה פְּרִיטָה לְאַבְרָהָם מ"מ קִיִּים בְּעַצְמוֹ, כִּיּוֹמָא כ"ח, וּמִסְתַּמָּא שְׁבִטֵי יֵה פְּרַעַו עֲצָמָם ג"כ, מִשָּׂא"כ אוּה"ע וז"פ שְׁאֵנִי מֵהוּל כְּכֶם, וַא"ש קו' ב', וַי"ל דְּאַחִים חֲשָׁדוּ לְיוֹסֵף מִתְחַלָּה, דְּאַחַד מִתְּבוּרַת מְדִינָיִם סִיפֵר לוֹ אַכְזָרְיוּתָם, וּמִשׁו"ה קִצְרָף רְוָגְזוֹ עֲלֵיהֶם כ"כ, וְלִמְעַן שְׁלֹא יִכְחָשׁוּ לוֹ יַעֲשֶׂה בְּחֻכְמָה וְאָמַר כִּי אַחֲיָהֶם הוּא, וְאַם יַעֲנוּ אַחֲיָנוּ אֲתָהּ וַיִּזְדוּ לוֹ עַל הַפֶּל, אֲזִי יִחְרוֹץ עֲלֵיהֶם מִיָּתֵהּ מִחֲמַת הוֹדְאָתָם, וְלִפִּיקָךְ סָרְבוּ וְלֹא רָצוּ לְהֶאֱמִין כִּי אַחֲיָהֶם הוּא, וְכ"ז רָאָה יוֹסֵף בְּחֻכְמָתוֹ וְלִהְיוֹצִיא מִלִּבָּם הַפַּחַד הַשְּׁפִיל לְדָבָר בִּלְה"ק וּבְסִיפּוֹר (מ"ב כ"א) אֲבָל אֲשָׁמִים כו' וְלֹא יִדְעוּ כִּי שְׁנִימַע יוֹסֵף וְכו' וְאָמַר יוֹסֵף, הֲלֹא אֲנִי אֵינִי צָרִיךְ לְהוֹדְאָתְכֶם, כִּי כִבְרָ שְׁמַעְתִּי הוֹדְאָתְכֶם אֲזִי בְּעַת הַמְּלִיץ הִי בִּינִינוּ, א"ו כְּפִי כו לְבִי וַא"ש קו' ג'.

וְהִנֵּה ק' הָאָה הָאֲחִים הִי יְכוּלִים לְהִבִּיא אַחַר בְּמִקּוֹם בְּנִימִין וְלוֹמַר שֶׁהוּא בְּנִימִין, א"ו דִּירָאוּ שֶׁמָּא הַמוֹשֵׁל יַעֲרַב אוֹתוֹ עִם עוֹד אֲנָשִׁים אַחֲרֵים וַיִּקְרָא לְשִׁמְעוֹן מִן הַמַּאֲסָר וַיֹּאמֶר לוֹ אֲמֹר מִי מִהֶם בְּנִימִין, וַא"כ יִתְחַיִּיבוּ כָּל הָאֲחִים רֹאשָׁם דְּשִׁקְרוּ לְמִלָּךְ וְכַמִּש"ל בִּפ' מִקָּץ (מ"ב י"ט) וז"ש עֲתָה יוֹסֵף, מֵאַחַר שְׁאֵנִי לֹא עֲשִׂיתִי הַתְּחַבּוּלָה ע"י שְׁמַעוֹן רַק

האמנתי שהיא בנמיין מזה ראיה שאני אחיכם ותיכף הפרתי אותו, וז"פ ועיני אחי בנמיין וא"ש קו' א' עכ"ד.

וע"ע באוצר בלום בעין יעקב דפוס וילנא באריכות, ובבינה לעתים דרוש ע"ב כ' הפשט על פי פי המדבר אליכם פי יקשה מאד לזמן לצאת מהארץ אם לא שיאלצהו החשק לראות הפלגת גדולתו ועוצם כבודו פשתספרו לו, והיא צריף לזה שאודיע לכם בפרטית כל מעלות רק לא אעשה כזאת אלא די שענייכם רואות מהגדולה שלי ואשר תראו פן תספרו אבל לא יאות לי בעצמי פנין שפי הוא המדבר אליכם ויהללה זר ולא פיה, וא"כ מה שאבקש שתגידו לאבי אינו אלא בעבור שיבא אצלי: ובהקדמה לס' אהבת אברהם הביא מה שנודע מסה"ק מגיד משרים, אשר לגדל קדושתו של הב"י ז"ל והשקדו בלימוד משניות זכה שמגיד קדוש הי' מדבר עמו בתוך פיו הקדוש של ב"י.

ועי' של"ה מס' שבועות שהחברי קדישא הי' שומעים קול המדבר בפי הב"י בחיתוהו אותיות והי' שומעים ולא מבינים ונפלו על פניהם וכו' וזה"פ ברכות י"ז א' מרגלא בפומא דר"מ כו' לא ר"מ הוא המדבר אלא שהי' מדבר פן מתוהו פ' הקדוש של ר"מ, וכן יוסף בהתנדע אל אחי' הקדושים וחרו כל הי"ב שבטי זה להיות בצוונתא קדא שלא הי' כ"ב שנה בנדאי שנעשה ביניהם תיקונים גדולים, וכמו שפרש"י ויפול על צנארי בנמיין על שתי מקדשות, וע"כ לאמת דברי' שהוא יוסף הצדיק הראה להם גם זה איף שהוא ל"ה מדבר כלל ורק שפיו הי' מדבר מאליו בבחי' קדושה מדברת מתוהו פיו, וז"ש עוד ועיני אחי בנמיין וק' דהוא בכלל אחי', ורק לזה"ק דיוסף הי' צדיק שבשבטיים ולאחר מכירתו בנמיין ממלא מקומו וכמ"ש בב"ב דבנמיין הי' מאלו שמתו בעטי' של נחש, וע"כ בנמיין פרט לעצמו כי הוא הבין ביותר איף שפי יוסף מדבר מאלי', וז"ש חז"ל פי המדבר בלה"ק שהדיבורים ממקום קדוש יהלכון עש"ה.

ועי' בתו"מ להח"ס דסגולת לה"ק שלא יתקיים באדם שאינו משמר עצמו בקדושה, שפלא בגלות בכל ע' שנה נשתפח לה"ק והעם מדברים פשדית יען שלאשפרו עצמם בקדושה ולזה נתן יוסף אות במה שלה"ק שגור בפיו ראי' ששמר עצמו בקדושה ע"ש, ועי' רמב"ן תשא (ל' י"ג) דמה שקוראים לה"ק דקדושה יש בה הואיל שכל דברי הקב"ה אל נביאי', לא הי' רק בלה"ק ועי' מה שפכתתי שם בזה ובפ' בראשית (ב' כ"ג): והנה רש"י כ' ועיני אחי בנמיין כשם שאין לי שגאה על בנמיין כו'.

וק' שמהו אין ראיה שאין לו שגאה עליהם שמכרוהו, ורק י"ל דמשפט בין אוהבים אם אחד אוהב לחבירו אוהב ג"כ לאוהבו, ואנכי ובנמיין אוהבים, ואם ג"כ אוהבים אותו שסרתם נפשכם עליו מזה ראי' שאנכי ג"כ אוהבכם וד"ל.

ועפי"ז אמר בני היקר הרה"ח ובקי מו"ה דוד נ"י שהק' המפן' אמאי לא השנה אותם לראובן שהרי גם הוא לא הי' במכירתו כמ"ש ברש"י וישב, ועוד אמר אל תשפכו דם, ולהנ"ל א"ש דעל ראובן ליכא ראי' דמנין ידע שהם אוהבים לראובן, דבשלמא על בנמיין מסרו עצמם.

ולכא ראי' דיוסף ע"כ אוהב אותם מדאוהבים הם לראובן וכמוכין: ואי' בסה"ק דכל אחד קודם שיתפלל צריף לקבל עלי' מ"ע ואהבת לרעהו כמותו, וכ"א בשפת ל"א דזה כלל כל

התורה, וק"ג זה ניתקא מ"ע שביין אדם לחבירו אבל איך נכלל בזה מ"ע שביין אדם למקום, ולהנ"ל, דאם א' אוהב רעהו אוהב ג"כ אוהבי' ושונא את שונאיו, (ובזה נתגלה שיקר של ה' שאת שונאיו חשב שה' אוהבו באמת.

ומרדכי הוא שונא לה' שלא קם ולא זע ממנו, ממילא הוא שונא ג"כ למלך, אך אח"כ שנמצא בס' הזכרונות, שהציל נפש המלך ממות, ואיש לא ידע מזה נתגלה לו שהוא אוהבו באמת ובסתר, ומי שהוא שונא לאוהב המלך ג"כ שונא למלך וה' הי' שונא למרדכי הבין המלך שה' שונאו באמת, לכן הוציא עליו משפט מות).

וכש"כ אם אחד יאהב את האב אוהב ג"כ בני', שנפשו של אב קשורה בבנו, ואם שונא להבן ג"כ אינו אוהב לאב, וישאל הם בנים לה' שנ' בנים אתם לה', ואם איש אוהב ה' באמת צריך לאהוב גם את רעהו ישראל, ומשו"ה פשטא לייחד שמו בק"ש צ"ל מ"ע ואהבת לרעהו דנה פלל גדול בתורה, ושייך שפיר בה ג"כ מ"ע בינו לקונו, ונה נחמד נאמת: יג) והגדתם לאבי את כל פבודי במצרים, בס' מאיר עיני הגולה אות קס"ג מנפלאות החי' הר"מ ז"ל, הביא שכ' מכתב לרבו הר"ב מפשיסחא ז"ל מהתקנה הידועה באוסטילא.

וכתב על עצמו שעשו לו פבוד גדול, והר"ב הראה המכתב להחברי' קדישא שלו ונתפעל מאד ואמר כמה רחוק הנהו מגיאית, וראו מה שכתב האברך הזה, פבר הנהו בבחינת שיקול לקבל גם פבוד, ונה ענין יוסף שאמר והגדתם כו', ועי' בס' שפתי צדיק ניגש אות ט"ז.

ובס' התנהגות הדרך: יד) ויפל ערש"י ושפ"ח ומהרש"א מגילה ט"ז ובס' איי הי' אריכות ע"פ דקדוק: כב) לכלם נתן לאיש חליפות שמלות ולבנימין שלש מאות פסף וחמש חליפות שמלות, ובמגילה י"ז א' אפטר דבר שנצטער בו יעקב יפשל זרעו, דבשביל ב' סלעים מילת שהוסיף יעקב ירדו למצרים, ורק רמז שעתיד בן לצאת ממנו שיצא בה' לבושי מלכות ובלקוטים סו"ס שנות אליהו על זרעים הק' דהזק"ל דאעפ"כ הטיל קנאה בין האחים, ותי' דיש להקשות מה פריך דבר שנצטער כו' דילמא חמש חליפות של בנימין הי' גרועים משל האחים והי' שוונים בדמים לשלהם, ורק דז"א, דאם הי' גרועים, לענין מה עשה יוסף זה.

וע"כ שהי' בגדים חשובים כמו בגדי אחי', ופריך שפיר דבר שנצטער כו' ומשני רמז כו' ולפי"ז יכול לומר דה' בגדי בנימין גרועות מאחי' ושונים הי' בדמים, ומה שעשה יוסף בן רק משום דרמז כו'.

ובני יקירי האברך החו"ב מו"ה דד נ"י אמר עפמ"ש הרמב"ם שהבעל תשובה צריך להטות עצמו לקצה האחרון באותו המדה שחטא, ויוסף רצה לנסות אותם בזה אם עשו תשובה שלמה על חטא המכירה שבא ע"י קנאה, ועשה במקונו להטיל קנאה על בנימין ויראה אם לא יקנאו עוד ראי' שעשו תשובה והטו עצמם לקצה האחרון באותו עון עצמו.

ואין להקשות דילמא לא יעמדו בנסיון וא"כ עבר בלפני עור וי"ל דבב"נ ל"ש לפ"ע ערש"י חולין ד"ג ע"ב ותוס' ע"ז ט"ו ב' ד"ה לעכו"ם. ויוסף לשיטתו דהי' להם דין ב"ב

וְלָכֵן הִי סֵבֶר דְּאִסּוּר לָהֶם מִפְּרַכְסֵת וּכְמִ"ש הֵרָא"ם וַיֵּשֶׁב וּפְר"ד דְּרוּשׁ מ', וְעַמְש"ל בַּפ' וַיֵּשֶׁב, וּבַפ' נֹחַ (ט' ה') בְּדֶרֶךְ פְּלִפּוּל.

אֲדָה לְתוֹס' שְׁבֵת ד"ג פ"א ד"ה בְּבָא, דְּאִפִּי אִי בְּעַפּו"ם ל"ש לַפ"ע אִיִּסּוּר דְּרַבָּנָן אִיכָא, (וְע' בְּלִימוּדֵי ה' סִי' נ"ב) וְאָבוֹת קִיִּימוּ אִפִּי ע"ת. אֲדָה ע"ז ג"כ כ' הַמְּפָן' דְּרַק קִיִּימוּ גוֹפִי מְצוֹת הַתּוֹרָה וְלֹא הַתְּקַנּוֹת, וּנְכוּנִים דְּבָרֵינוּ בְּזָה בַּפ' תּוֹלְדוֹת (כ"ו ח') וַיֵּשֶׁב (ל"ז ב') וַיְחִי (מ"ט ל"א): וְהַמְּהַרְשָׁ"א בְּמַגִּילָה הַק' ג"כ פְּנ"ל דְּלָמָּה הִי ג' מֵאוֹת פָּסָף וְהַגְּמ' לָא מְשַׁנֵּי מְחוּמָּה וְעוֹד דְּלֹא דְּמִי בְּשִׁלְמָא יַעֲקֹבָה הִי אַבְלָכְנוּלְם שְׁנָה וְלִכְדָּה אִינוּ לְשַׁנּוֹת, אַבְל בְּנִימִין הִי לְיוֹסֵף קְרוֹב יוֹתֵר דֵּהִי אֲחִיו גַּם מֵאִמוּ, וּבַחַת"ס כ' עַפְמ"ש בְּגִיטִין מ"ד א' הַמּוֹכֵר עֲבָדוֹ לְעַפּו"ם קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַד מֵאָה בְּדָמִים, וּג"כ אָמְרוּ דְּגַנְבַּ מְזוֹלָל בְּשִׁלִּישׁ הַדָּמִים, וּמְחִיר עֲבָד ל' פָּסָף וּמְכָרוּ לְיוֹסֵף בַּכ' פָּסָף וּלְפִי"ז הִי מַגִּיעַ לְכַאוּ"א ג' פָּסָף וְא"כ רְאוּי לְקַנְסוֹן פֶּד ק' בְּדָמִים הֵיִינוּ ג' מֵאוֹת וְלִכְדָּה נָתַן לְבִנְיָמִין ג' מֵאוֹת וְלָהֶם לֹא נָתַן, וְא"כ ל"ק מֵה שְׁנָתַן רַק לְבִנְיָמִין ג' מֵאוֹת, רַק הַקו' מֵה' חֲלִיפּוֹת וּמְשַׁנֵּי דְּרַמְזוּ רְמִזוּ לְמֶרְדֵּכִי, וְעִי' בַּנַּח"ק מ"ש בְּזָה וְהוּבָא בְּשֵׁם הַג"ר הִירֵשׁ מְבַרְלִין ז"ל ח"ש לְכָלֶם נָתַן חֲלִיפּוֹת בְּנִי"ו וְלְבִנְיָמִין חֲלִפּוֹת חֶסֶר, עַפְמ"ש חֲזו"ל שְׁנֵי לוחות הַעֲדוֹת חֶסֶר כ' מְלַמֵּד שֶׁהִי שְׁתֵּיֵהֶם שְׁוֹת, וּכְמ"ש רַש"י עֲקֵב (ט' י"א) נִשְׁמַע דְּחֶסֶר וַי"ו מְרָאָה עַל הַשְּׁוִיוֹ וְלָכֵן בְּאַחֵי יוֹסֵף דְּלֹא הִי כְּנוּלְם שְׁוֹנִים בְּקוּמָה א"כ הַשְּׁחֲלוֹת שְׁנָתַן לָהֶם ל"ה שְׁוֹנִים בְּאַנְרָךְ וְרוֹחֵב כ' חֲלִיפּוֹת, אַבְל שְׁמֵלוֹת שְׁנָתַן לְבִנְיָמִין שֶׁהִי שְׁוֹנִים כ' חֲלִיפּוֹת.

זו"ש בְּשׁוֹפְטִים (י"ד י"ב) וְשִׁלְשִׁים חֲלִיפּוֹת בְּגָדִים וּבַפ' י"ג חֲלִיפּוֹת, וּבַפִּי"ט וַיִּתֵּן חֲלִיפּוֹת לְמַגִּידֵי הַחִידָה, כִּי אִם הִי מְצִאוּ הַפְּתָרוֹן אֲזַי הִי נָתַן מִבְּגָדֵי וְהֵם שְׁוֹנִים כ' חֲלִיפּוֹת, וְאִם לֹא יִגִּידוּ הַפְּתָרוֹן יִתְּנוּ לוֹ מִבְּגָדֵיהֶם חֲלִיפּוֹת דֵּהִי אֲנָשִׁים שׁוֹנִים, וְכַאֲשֶׁר הִגִּידוּ וְשִׁמְשׁוֹן אָמַר לוֹלֵא הִתְרַשְׁתֶּם בְּעַגְלֵתִי הַפָּה ל' אִישׁ וַיִּקַּח חֲלִיפּוֹת וַיִּתֵּן לְמַגִּידֵי חִידוֹת, וְהִי אֲנָשִׁים שׁוֹנִים כ' חֲלִיפּוֹת מְלֵא: כג) כְּזֹאת.

רַש"י פְּחָשְׁבוֹן הַזֶּה, וְכ' בַּס' עֲדוֹת בְּיוֹסֵף מְשׁוּם דְּלְבִנְיָמִין נָתַן ג' מֵאוֹת שְׁלַח לְאַבְי' ג"כ כֵּן דְּכָסֵף הוּא דִּינָר וְד' דִּינָרִין בְּסִלְעַ (וְעַרְש"י בְּמִדְבָּר (ג' מ"ו), וּבַמִּדְבָּר פ"ד, וְקִידוּשִׁין י"ז, וּבְכּוֹרוֹת ד"נ) נִמְצָא דְּשִׁלַּח לוֹ פ"ה סִלְעִים, וּמְשָׂא שְׁלַח חֲמוֹר לְתָדָה וְלְתָדָה ט"ו סָאִין כְּמ"ש בַּב"מ ד"פ ע"א דְּשׁוֹכֵר חֲמוֹר וְהוֹסִיף עַל שְׁעִיעוֹר זֶה חֲזִיב, וְא"כ מְשָׂא שְׁלַח י' חֲמָרִין ק"נ סָאִין, וּבְזָה הוֹדִיעַ לְאַבְי' הַחֲשָׁבוֹן שְׁמֹתָר לוֹ לִילָף מֵא"י לְחוּ"ל כִּי סָאֲתִים בְּסִלְעַ וּכְמ"ש בַּב"ב צ"א א' שְׁאִין לְצִאֲת מֵא"י לְחוּ"ל אַא"כ עֲמָדוֹ סָאֲתִים בְּסִלְעַ, וְעַרְמְב"ם פ"ה ה"ט מְמַלְכִים.

וְעִי' קוֹבֵץ דְּרוּשִׁים חוֹבְרֵת שְׁשִׁית סִי' כ"ד שֵׁכ' ג"כ בְּדֶרֶךְ זֶה דֵּהִי רְאוּיָם לְצִאֲת מִיוֹסֵף י"ב שְׁכָבִים וְרַק מְסִיבֵת אֲשֶׁת פּוֹטִיפַר לֹא יֵצֵא מִמֶּנּוּ רַק ב' כְּמ"ש בְּסוּטָה ל"ו ב', וְלִפְשָׁרָה אַחִי הַשִּׁיב כְּפִיֵּיהֶם פְּעָמִים וּמְשָׂא חֲמוֹר לְתָדָה שֶׁהוּא ט"ו סָאָה, וּבְעִיר וּבֵין פ"ב ב' ד' סָאִין בְּסִלְעַ וּבַב"ב צ"א א' בְּזִמְן רַעֲב ב' סָאִין בְּסִלְעַ, וְכ' מְלֵא אֲמִתְחוֹת הָאֲנָשִׁים כְּאֲשֶׁר יוֹכְלוֹן לְשִׂאֲת הֵיִינוּ חֲמוֹר ט"ו סָאִין וַיּוֹתֵר אִסּוּר מְשׁוּם צַעַר בַּע"ח, וְא"כ הִי תְּבוּאָתָם ק"נ סָאָה י' פְּעָמִים ט"ו וּבַב' פְּעָמִים ש' סָאָה, וַיּוֹסֵף לֹא הוֹקִיר הַשְּׁעַר דְּזָה הִי עֵיקַר עֲצָתוֹ לְפָרְעָה, וְנִמְצָא דְּכַחוּ שְׁנָתַן לִי אַחִי בַב' פְּעָמִים כֵּן נָתַן לְבִנְיָמִין שְׁעֵתִידִין לְצִאֲת מִמֶּנּוּ י' בְּנִים, אוֹ שְׁכָבֵר הִי לוֹ כְּמ"ש בְּמִדְבָּר, אֲשֶׁר הִי רְאוּיָם לְצִאֲת מִיוֹסֵף וְלִיכָא קְנָאָה בְּזָה שְׁהִבִּינוּ

שְׁבִינִימִין לֹחֶם כְּנֶגֶד כְּנֶגֶד בְּעַד י' בְּנִי, וְלֹאֲבִי ג"כ שְׁלַח כְּזֹאת כְּחֻשְׁבֹּן שְׁנָתוֹ לְאַחֵי בְב"פ ע"ש אֲרִיכוֹת: שֵׁם בְּרִש"י שְׁלַח לוֹ יֵינוּ יֵשֶׁן שְׁדַעַת זְקֵנִים נוֹחָה הֵימָנוּ, וּמ"א גְּרִיסִין שְׁל פִּיל עֵי בִּס' מְטַפַּחַת סְפָרִים לְדו"ז הַג"ר יַעֲקֹב עֶמְדִין ו"ל בַּח"ב דָּף כ"ו, וְז"ל י"ל דְּבָר נֶאֱמָר כִּי רָמַז לוֹ יוֹסֵף כְּזֹה שְׁלֹא יִירָא מְרֻדָּת מִצְרַיִמָּה.

וְלֹא יִתְעַכֵּב בְּאַרְץ כְּנָעַן כִּי אֱלֹקִים חָשְׁבָה לְטוֹבָה שְׁעִי"כ יִגְנֹפָה הַחֲצִי מִת"ל שְׁנַיִם שְׁנֵיגְזוֹר עֲלֵיהֶם גְּלוֹת זֶה שְׁשֻׁלַח לוֹ יֵינוּ יֵשֶׁן גִּי' ת"ל שְׁדַעַת זְקֵנִים נוֹחָה הֵימָנוּ אֲבָרְהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים, שְׁפָדָה אֲחֻז"ל אֲבָרְהָם בְּיָרֵר לוֹ מַלְכוּת כְּדִי לְהַצִּיל לְזֶרְעוֹ מְדִינָה שְׁל גֵּיהֶנָם.

וְגָרִיס יָדִיעַ שֶׁהוּא חֲצִי הַפִּיל וְנִקְרָא פִּיל הַמְצָרִי הוּא גְזֵיבֵרַת נְפִילָה וִירִידָה לְמִצְרַיִם, שְׁנִחְלַק לְחֻצָאִין כְּמ"ש בְּכַר"א שְׁלֹא יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם רַק רִט"ו שְׁנָה, לְכֵן הַחֹזֵב עַל יִשְׂרָאֵל לְתַת מַחֲצִית הַשְּׁקָל כְּמ"ש בִּס"ד בְּבִרְכוֹת הוֹרִי פֶלַג ח', וְרָאָה פַּחַח מְדִוְיָקִים הַשְּׁמוֹת שְׁקָרָאוּ לוֹ בְּחֻמָּה גְדוֹלָה עָקַת נָפֶשׁ שֶׁהוּא עָקָא וְדָאִי לְנָפֶשׁ, אִף יֵשׁ בּוֹ נְחֻמָּה ג"כ ע"כ קָרָאוּהוּ גַם חֲלֻקַת נָפֶשׁ, נָפֶשׁ גִּימ' ת"ל שְׁנִחְלַק ע"י זֶה עַכ"ל.

וְע' בְּקוֹנֵץ הַבָּאָר ח"ג ס' נ"א ע"פ גמ' סוּטָה ל"ד וְרִש"י שְׁלַח (י"ג כ"ב) וְחֻבְרוֹן שְׁבַע שְׁנַיִם נִבְנְתָה לְפָנֵי צִוְעוֹן מִצְרַיִם אֲפֹשֶׁר שְׁבָנָה חָם אֶת חֻבְרוֹן לְכַנְעַן בְּנוֹ הַקָּטָן קוֹנֵדָם שְׁיִבְנָה אֶת צִוְעוֹן לְמִצְרַיִם בְּנוֹ הַגְּדוֹל, אֲלָא שְׁהִיָּתָה מְבֻנָּה מְכַל טוֹב עַל א' מִז' בְּצִוְעוֹן ע"ש, וְא"כ אִיפּוֹא דְבָר טוֹב הַנִּמְצָא בְּמִצְרַיִם מֵהַ שְׁהִי חֶסֶר בְּא"י, וְע"כ לֹא מְצָא לְנַחוּץ לְשִׁלּוֹחַ לוֹ חֹן יֵינוּ יֵשֶׁן דְּצִוְעוֹן מִצְרַיִם נִבְנְתָה מְקוֹדָם כִּי הַגְּדוֹל הִי מִצְרַיִם, וְהֵינּוּ יֵשֶׁן מִיּוֹשֶׁן בְּיוֹתֵר מִבְּחֻבְרוֹן וְהַחֲשִׁיבוֹת מִצָּד זְקֵנָה לֹא מְצִינוּ בְּשׁוּם דְּבָר חוּץ מִיֵּינוּ: וְבִס' מְצִוֵּדָת דָּוִד הִבִּיא דָאִי בְּמִפְנֵי, דְּפַעַם א' לַע' שְׁנָה יוֹרְדִין גְּשָׁמִים וּמְכַלֵּן כָּל הַיַּיְנוֹת שְׁבַעוֹלָם וְיַעֲקֹב הִי אִז ק"ל שְׁנָה וְא"כ ל"ה לְיַעֲקֹב יֵינוּ יֵשֶׁן מְמַנּוּ, וּבְאֲחֻשׁוֹרוֹשׁ כ' וְהַשְּׁתִי' כְּדַת שְׁנָתוֹ לְכָל אֶחָד יֵינוּ שְׁיֵשֶׁן מְמַנּוּ, אֲבָל בְּמִצְרַיִם אִין יוֹרְדִין גְּשָׁמִים לְעוֹלָם, וְיוֹכֵל לְהִיּוֹת יֵינוּ שְׁיֵהֵי' יֵשֶׁן מְמַנּוּ וְזֶה לֹא יוֹכֵל לְהִיּוֹת בְּכַנְעַן רַק בְּמִצְרַיִם, וְז"ש מְטוֹב מִצְרַיִם.

וְעֵי בְּעִיּוֹן יַעֲקֹב מְגִילָה ט"ז, דְּמִצְרַיִם נִמְשְׁלוּ לְדָגִים שְׁבִיאָוֹר כְּדָאִי בִּיחֻזְקָאֵל ר"ם כ"ט, וְדָגִים כ"ז שְׁמִזְקֵינִים כְּחֹן מִתּוֹסְפוֹת עֲלֵיהֶן כְּדָאִי בְּשִׁבְתָּ דַע"ז, וְבַע"ז פ' אִין מְעַמִּידִין, וְהֵם הַמְצָרִים אִינָם טוֹבִים אֲבָל הֵינּוּ יֵשֶׁן הוּא מְטִיב מִצְרַיִם וְרָמַז לוֹ ג"כ יֵינוּ יֵשֶׁן גִּי' ת"ל שְׁיֵהֵי' הַשְּׁיַעֲבוּד ת"ל שְׁנָה ע"ש: כד) אֵל תִּרְגְּזוּ.

רִש"י אֵל תִּתְעַסְקוּ בַּהֲלָכָה וְעֵי בְּלָבוֹשׁ, וּבְבָאָר שְׁבַע בְּסוּף הַסֶּפֶר שְׁכ' דְאִישְׁתְּמִיט לִי גַמ' סוּטָה ד"י ע"ש, וְע"ש בְּמִהְרָשׁ"א. וְהַק' הַמְפָן' אֲמָאִי לֹא צִיוּם כֵּן יַעֲקֹב בְּשִׁלְחוֹ מֵאֲתוֹ הַבְּנָיִם לְמִצְרַיִם, וְכ' דְבִקְדוּשִׁין אִי לְעוֹלָם יִשְׁלִישׁ אָדָם שְׁנוֹתֵי' שְׁלִישׁ בְּמִקְרָא שְׁלִישׁ בְּמִשְׁנָה וּבַתְלֻמוֹד, וּפְרִיָּדָה מִי יִדַע כְּמָה חֲזִי וּמִשְׁנֵי לְיוֹמָא, וְכ' תּוֹס' דְבְּכָל יוֹם יִשְׁלִישׁ, וְא"כ בְּעַת שְׁשֻׁלְחָם יַעֲקֹב הִי סְבַר שְׁמַת יוֹסֵף וְהַהֲבַטְחָה שְׁלֹא יָמוּתוּ בְּנֵי' בְּחִי' סְבַר דְּנִתְבַּטְּלָה א"כ לֹא יוֹכֵל לְצוּוֹת לְבָנֵי' שְׁלֹא יִתְעַסְקוּ בַּהֲלָכָה דְמוֹכְרֻחִים הֵם בְּכָל יוֹם לְהַתְעַסֵּק בַּהֲלָכָה.

דְּלֹא יָדַעוּ כְּמָה חֲזִי, אֲכֹן בְּהַתְנוּדַע יוֹסֵף לְאַחֵיו דְּהַנְּבָרָר דְּעִדְיִין הַבְּטַחַת ה' אֲמַת שְׁלֹא יָמוּתוּ בְּנֵיו בְּחִי' לְזֶה צִיוּם שְׁלֹא יִתְעַסְקוּ בַּהֲלָכָה, דִּיכּוֹלִין אֲח"כ לְהַתְעַסֵּק בְּשַׁעָה שְׁיַגִּיעוּ לְיִשׁוּב וְעַמ"ש בְּזֶה בַּחֲנָה"ת, וְקַד"ל, וְקַהֲלַת מִשְׁהָ, וְיַע"ד, וְאַמְרֵי בִינָה עַה"ת.

ובתענית ד"י ע"ב פריה וקא אר"א שני ת"ח המהלכים בדרך ואין ביניהם ד"ת ראויים לשרוף ומשני הא למיגרס הא לעיונא נראה מזה דלימוד פשוט חיוב הוא, ורק עיון אסור ואל תתעסקו כפי טו"ז או"ח סי' מ"ז על ברכות לעסוק בד"ת, וז"ש בתגינה ד"ה, על ג' השי"ת בוכה על מי שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק, ומי שא"א לעסוק ועוסק ועל הפרנס המתנאה, והק' מהר"ש"א, למה בוכה על מי שא"א לעסוק ועוסק, ולהנ"ל א"ש על מי שא"א לעסוק שאין שכלו לזה לדמות מילתא למילתא ובעקמומית שכלו יעקש הדברים ע"ז בוכה.

ועל הקו' למה יעקב לא הנהירם שלא יתעסקו בהלכה בדרך, הביא הפתב סופר בשם ס' החיים. דאחז"ל אם אין קמח אין תורה דשמעתא בעי צלותא, לכן פשהלכו למצרים בשביל חסרון תבואה ידע יעקב שלא יעסקו בתורה בדרך אף פשהלכו בחזרה ממצרים טם רב תבואה לכן הוצרך יוסף להנהירם ע"ז: שם בבעה"ט אל תלכו על שדה זרועה, עי' קובץ דרושים חוב' יו"ד סי' כ"א בזה ומהאריכות לא העתקתי: כו) עוד יוסף חי ויפג לבו.

רש"י לא האמין עי' ס' תולדות נח דרוש י' שהק' מ"ש כי לא האמין הרי זה בעצמו שכ' ויפג הוא שפג לבו מלהאמין ול"ש לומר שפג לבו מלהאמין מפני שלא האמין, גם הראי' מל' מפיגין טעמן אינו דומה ששם פלט הטעם שהי' תחלה אבל פאן לא פא לעולם אל לבו עד שיצטרף לפליטה, וי"ל דכל הימים אשר נעלם יוסף לא פא ליעקב שום התעוררת שמחה, אף בהתנדע יוסף אל אחי' שהגדיל שמחת יוסף ואחי' נשפע ג"כ רוח שמחה גם בלב יעקב ולא ידע שמחה מה זה עושה וחשב אולי מצאו בני' מציאה גדולה, ובשובם ויגידו לו עוד יוסף חי וכי הוא מושל אז פג ויצאה השמחה שהי' בו בלבד שלא האמין וחשב שהמה טועים, ומצאו איש אחד שמתחפש עצמו ביוסף עד שהראו לו העגלות אז ותחי רוחו, ע"ש, שפן הוא לענן צער הלב מרגיש גם טרם היותו וזה שאחז"ל בהלל ששמע קול צוחה ואמר מןבטח אני שאין זה בביתי שלא הי' מעורר בלבד שום גון ועצב.

ובאמת כ"כ בשל"ה דהחל לבצבץ החיות של יעקב בעת שמחת יוסף ואחיו ע"ש. וגם י"ל דתיבת "חי" נאמר רק על איש שומר אמונה ותורה, ורשעים אף בחייהם קרוים מתים.

וז"ש עוד יוסף "חי" וכי הוא מושל לא כמו שאנו רואים כאשר יתעלה אחד לאיזה משרה אז יבוש באחי' ולא יזכור עוד מה שהיה מקודם. וכששמע יעקב שהוא מושל ועוד חי ושומר אמונתו אז לא האמין שזה יוכל להיות, אף פשראה העגלות שלא שכח עוד מה שלמד אצלו אחר כ"ב שנה אז ותחי רוחו ובמאסף הבאר ח"ג סי' ס"ה כ' מה שבתחלה לא האמין ואח"כ האמין דמדתו של יעקב הי' להיות שם שמים שגור בפיו, כמ"ש (תולדות כ"ז ב') כי הקרה ה' לפני וכשאמר יצחק גשה פרש"י שאין דרך עשו בכה ולמד זה משם (לך י"ד י"ח) ומלכי צדק וגי' עליון אשר מגן צריה, וזה מסר שם לאברהם ואח"כ ליעקב כפרש"י (תולדות כ"ה כ"ז) ויעקב איש תם יושב אהלים אהליו של שם, וזה ג"כ מסר יעקב ליוסף כמ"ש רש"י (וישב ל"ז ג') וכ' כי ה' אתו (וישב ל"ט ג'), הלא לאלקים פתרונים (שם מ' ח'), אלקים יענה את שלום פרעה (מקץ מ"א ט"ז), כי נשני

אַלְקִים (שֵׁם מ"א נ"א), שְׁלַחְנֵי אֱלֹקִים (וַיִּגַּשׁ מ"ה ח') וְעַתָּה חֲשַׁשׁ יוֹסֵף שְׂאָבִיו לֹא יֵאָמֵן
מָסַר לָהֶם סִימָן מְבֻבָּהק שְׂיֵאמְרוּ, כֹּה אָמַר בְּנֵי יוֹסֵף שְׂמֵנֵי אֱלֹקִים, שְׁלַכְאוּ כֹה אָמַר יוֹסֵף
מִיָּנֹתָר, רַק פְּנוּנְתוֹ שְׂיֵאמְרוּ לִיעֲקֹב בְּלִשׁוֹן הַזֶּה שְׂמֵנֵי אֱלֹקִים לְהוֹדִיעַ שְׂשֵׁם שְׂמִים שְׂגוֹר
בְּפִיו.

אַבְל הֵם אָמְרוּ עוֹד יוֹסֵף חֵי וְכִי הוּא מוֹשֵׁל וְלֹא אָמְרוּ הַסִּימָן, ע"כ לֹא הָאָמִין לָהֶם, אַבְל
אח"כ כ' בפכ"ז וַיִּנְדְּבְרוּ אֵלָיו אֵת כָּל דְּבָרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶם. ר"ל מֵה שְׂאָמַר שְׂמֵנֵי
אֱלֹקִים אֲזַי רָאָה שְׂשׁוֹמֵר הַכָּלָל שְׂמָסַר לוֹ שְׂשֵׁם שְׂמִים שְׂגוֹר בְּפִיו, אֲזַי וַתְּחִי רוּחוֹ שְׂחֵי
וְעוֹמֵד בְּצַדְקָתוֹ, וּבַכֶּת"א כ' ע"פ זֶה"ק בְּרֵאשִׁית נ"ו א' דְּכַד אִיסְתַּלַּק שְׂכִינְתָּא מִיעֲקֹב
חֲשׁוֹב דְּבַבְנוּהִי הָיִי פְּסוּל, וְהַטְעַם י"ל דִּיעֲקֹב סָבַר דְּחֵי אַכְלָתוֹ וְאִי בַגְמ' אֵינן חֵי שׁוֹלְטַת
בְּאֶדָם עַד שְׂנִדְמָה לוֹ כְּבַהֲמָה, וְזֶה בְּשִׁבִיל חֲטָא שְׂהֵלַף הַצֶּלֶם וְהַדְמוּת מְמַנּוּ, וְעֵי' בַזְהַר נַח
דַּע"א בַּפ' וּמוֹרָאָם וְחַתְקָם, וּבְמִדְרַשׁ הַנֶּעְלָם וַיֵּרָא ק"ל ב' וּבְאָמְרוֹ לוֹ עוֹד יוֹסֵף חֵי שְׂהוּא
צַדִּיק וְהוּא מוֹשֵׁל, שַׁע"י שְׂלֹא חֲטָא בְּאֶשֶׁת אֲדוֹנוֹ זָכָה לְהִיּוֹת מוֹשֵׁל, וַיִּסְפְּרוּ לוֹ שְׂהֵרָאָה
שְׂהוּא מְהוּל וְלֹא נִחְשָׁף עֲרָלְתוֹ כְּמוֹ מִי שְׂפָא עַל יְשַׁמְעָאֵלִית וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב, וּכ"כ בַּזְה"ק
לֵךְ צ"ג ב' שְׂיִוֹסֵף זָכָה לְמַלּוּכָה בְּשִׁבִיל שְׂלֹא חֲטָא וּכְמוֹ כֵּן בְּנֵעֵז זָכָה שְׂיִמְלֹךְ יְהוּדָה: כַּז)
הַעֲגָלוֹת רַש"י סִימָן מָסַר לָהֶם, עַמ"ש בַּפ' וַיְחִי (נ' כ') בְּשֵׁם בֵּית יַעֲקֹב, וְעַרְמְב"ן שְׂלֹא
נוֹדַע לִיעֲקֹב מִמְכִּירַת יוֹסֵף, וּמִשׁוֹ"ת רִיב"ש ס' קַע"ח שְׂהֵבִיא רֵאשׁוֹנִים דְּבַחְרָמֵי צַבּוּר
אִיף נִיְתָרִים פִּינּוֹן דָּאִין אֶדָם מַתִּיר נִדָר עֲצוּמוֹ, וְנ"ל וְעַתָּה שְׂעַבְרָה הַסְפָּנָה אֲשֶׁר בַּעֲבוּרָהּ
נַעֲשִׂית הַהִסְפָּמָה, וְדוּמָה לְחֶרֶם הַשְּׂבָטִים עַל מְכִירַת יוֹסֵף שְׂהֵתִירוּהוּ הֵם עֲצָמָם כְּשִׁמְצָאוּ
חֵי כו', וְע' מְשֻׁנָּה לְמֶלֶךְ פ"ז ה"ג מְשֻׁבְעוֹת וְנ"ל וְלֹא יַדְעָתִי מִנ"ל לְהֶרֶב דְּהַשְּׂבָטִים הַתִּירוּ
הַשְּׂבֻעָה, דְּמָה שְׂאָמְרוּ לְאַבְיָהֶם שְׂיִוֹסֵף חֵי לֹא הִי בְּכָלֵל הַשְּׂבֻעָה שְׂהֵם לֹא נִשְׂפָעוּ אֶלָּא
שְׂלֹא יִגִּידוּ עֵיקַר הַמְכִּירָה, וְזֶה אֶפְשָׁר שְׂלֹא נִתְגַּלָּה לִיעֲקֹב, וּכ"כ רַמְבַּ"ן עַה"ת, וְעוֹק"ל
אִיף דִּימָה גִידוֹן דִּידִי לְחֶרֶם הַשְּׂבָטִים, דְּבַנ"ד סָרָה הַסְפָּנָה אֲשֶׁר בַּעֲבוּרָהּ נִשְׂפָעוּ אַבְל
בְּחֶרֶם הַשְּׂבָטִים אִף שְׂנִמְצָא יוֹסֵף חֵי עַדִּינן לֹא סָרָה הַסְפָּנָה אֲשֶׁר בַּעֲבוּרָהּ הַחֲרִימוּ שְׂהָרִי
עַדִּינן יֵשׁ תְּלוּנַת יַעֲקֹב עַלֵיהֶם עַל שְׂמְכְרוּהוּ עַל לֹא חֲמָס בְּכַפְּיוֹ וְצ"ע.

וְע"ע בְּמִינֵי תַרְגוּמָא וְכַת"א, וּבַס' שְׂעַר שְׂמַעוֹן עַל מְסַכְתוֹת בְּחֶלֶק הַדְּרוּשִׁים דְּרוּשׁ ט"ז
וַי"ח, וּמֵהָאֲרִיכוֹת לֹא הֶעֱתַקְתִּי: וְעֵי' בַמַּת"כ בַּב"ר פַּצ"ה בְּשֵׁם מַד' מָסַר לוֹ סִימָן כְּשִׁפְרִישׁ
מְמַנּוּ לְמַד אֶתוֹ עֲגָלוֹת שְׂיָבִיאוּ הַנְּשִׂאִים לְמִשְׁכָּן, וְהוּא פְּלִיאָה, וְע"ס אֶרֶץ חֲמָדָה בְּזָה,
וּבַמִּדְבָּר קַדְמוֹת הֵבִיא בְּשֵׁם הַר"ר הָעֵשִׂיל ז"ל דְּבַשְׂבַּת ח"ט, ל"ט מְלֹאכּוֹת כְּנֻגָד מְלֹאכָה
וּמְלֹאכְתוֹ שְׂבַתוֹרָה וּמְסַפְקָא אִי וְהַמְלֹאכָה הִי דִּים הוּא מִן הַמְנִינן, וַיָּבֵא הַבִּיטָה לַעֲשׂוֹת
מְלֹאכְתוֹ אִינוּ מִן הַמְנִינן וְרַק לַעֲשׂוֹת צָרְכֵי' נִכְנָס אוֹ דְּהוּא מְמַנֵּן וּמְלֹאכְתוֹ חֲמַשׁ, וּמְלֹאכָה
הִי דִּים אִינוּ מִן הַמְנִינן וְהַפִּי' דְּשְׁלִים עֲבִידְתָּא, וְאִי' בַּמַּד' דְּנְשִׂאִים רָאוּ דְּשְׁלִים עֲבִידְתָּא
הַתְּנַדְּבוּ עֲגָלוֹת ע"ש, וְא"ש כְּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב שְׂנְשִׂאִים יְבִיאוּ עֲגָלוֹת וְא"כ וְהַמְלֹאכָה הִי
דִּים פִּי' שְׁלִים עֲבִידְתִּי' וְאִינוּ מְמַנֵּן, וְע"כ וַיָּבֵא יוֹסֵף לַעֲשׂוֹת מְלֹאכְתוֹ מְמַנֵּן וּמְלֹאכָה
מְמַשׁ וְא"כ הוּא צַדִּיק וְאָמַר עוֹד יוֹסֵף חֵי וְעוֹמֵד בְּצַדְקָתוֹ וְע"ע בַּקַּד"ל, וְעַל מ"ש דְּסִימָן
מָסַר לוֹ עֲגָלָה עֲרוּפָה.

רֵאִיתִי בְּזֶה דִּיעֲקֹב הִי צָרִיף לְבוֹא לְמַצְרַיִם לְשִׁמּוֹן יַחַד אוֹ שְׂיָשׁוּב יוֹסֵף לְאֶרֶץ כְּנַעַן אֶל
אָבִיו לְשִׁמּוֹן, וַיִּוֹסֵף בְּחַר דְּרַף הָרֵאשׁוֹן, וַיֵּרָא יוֹסֵף שְׂיִשְׂאֵל אָבִיו עַל זֶה הֲלֹא טוֹב שְׂתַבּוֹא

אתה אצלי דבכל מקום הראש עיקר ושאר אברים נגררים אחרי ויעקב הראש לשבטי
יה, אף (בסוטה מ"ה ב') מצינו במשנה אם נמצא ראשו במקום א' וגופו במקום אחר
מוליכין הראש אל הגוף, ואף שר"ע חולק דגוף אל הראש, אף מידי ספיקא לא נפיק לכו
שלא לו הסימן שלמד פ' ע"ע, להזכירו שאנו רואים פעם שמוליכין הראש אל הגוף, לכו
יבוא יעקב אצלו, שעליו עול המדינה לפרנס ולא יוכל לעזוב ארצו: שם ותחי.

ע"ת"א ובפרקי דר"א הביא הת"א, וע"י בדברי שאול פ' ותצא מ"ת דהק' דהא אונקלס
מפי ר"א ור"י תרגם וא"י הוא בפדר"א, מיהו ר"ע תלמידו מובא ג"כ וגם ריב"ז ואולי
נתחבר ע"י תלמודי שהרי מזכיר בראשונה במעשה דר"א א"י נתגדל אצל ריב"ז וע"כ
שפתלמידי פתבוהו: מו א) לאלקי אביו יצחק.

רש"י חייב בכבוד אביו יותר מזקנו, ממד"ר והק' רמב"ן דה"ל לו לומר אברהם ויצחק
כמו בפ' וישלח וסו"פ ויצא, וכ' בס' לנית חן דאז עדיין יצחק חי ואינו בדין שיתחייב
בכבוד אביו יותר מזקינו דאת ואב"י חייבין בכבודו, כמ"ש בקידושין ל"ב אב"י אמר
השקניני כו' אבל פאן יצחק מת לא ה"ל מוטל פבוד אברהם רק על יעקב לבדו וכיון דכבוד
אביו גדול תלה רק ביצחק ע"ש.

ועתש"ו רע"א סי' ס"ח שנשא אל בצונאת אם שהוא פנגד צונאת אב והוציא מלוי"ח
דלאחר מיתת אם שוב דמ"א לאב ואיזה שירצה יעשה, וכחו אב"י אמר פ' ואמו הגרושה
אמרה להיפך של"ש שהיא מחויבת לכבודו, אמנם זה נסתר מב"י יו"ד סי' שע"ו באם
מתה אמו ואביו מקפיד שלא יאמר קדיש צריף לשמוע לאביו, ונר' רא"י לב"י מקידושין
מבין ריסי עיניו ניקר שבו אלמנה אתה, פרש"י דאין אתה צריף למעשה רק ללמוד.

ואולי צריף למעשה דאמו צותה מה שיעשה אחר מיתתה ואביו מקפיד אע"כ דבכה"ג
צריף לשמוע לאביו, ומ"מ צ"ע דמ"ש מיתתה מגירושין ובשו"ת נוב"י מ"ת אה"ע סי'
מ"ה כ' דבמת אביו וצוה לעשות פן ורצון אמו להיפך דישמע לאם, דכבוד בחיים עדיף
מכבוד לאחר מיתה ע"ש וא"כמכ"ש אם אביו בחיים עדיף מכבוד אם דלאח"מ, אולם
גם זה נסתר מהב"י ה"ל שכ' דדוקא פכבוד אב עדיף משל אם ולא כ' דכבוד בחיים
עדיף מכבוד לאחר מיתה, ויהי' נ"מ לדניא דאפי' בהיפך אם אביו מת וצוה לו לומר
קדיש ואמו מקפדת דישמע לאמו, ומצינו עוד בקידושין ל"א מכבוד בחיי' ומכבוד במותו,
ומצינו בהיפך בכתובות דק"ג דאינו מחויב בכבוד אחי' הגדול אחר מיתת אבי', וע"י יו"ד
סי' ר"מ סכ"א אף דכבוד אשת אביו ואחיו הגדול הוא מדין פכבוד אב כמ"ש הרמב"ן
שם לפי שגנאי להם שיבזו לתולדותם והם מצטערים בזה.

וברק י"ל חילוק לענין פכבוד כמו לומר אבי מארי זה שייך גם לאח"מ, אבל פכבוד פגון
להאכיל לאשת אבי' ואח"י שהוא ענין נחת רוח לאב"י י"ל דל"ש לאח"מ האב. ועשו"ת
גבעת פנחס סי' ג' מהפלאה ז"ל: וע"י ד"מ יו"ד סר"מ סק"ז בשם מהרי"ק שורש' ל' דאינו
חייב בכבוד אבי אביו והד"מ הביא ממד' ורש"י ה"ל דחייב בכבודו רק לאביו מחויב
יותר לכבודו, והובא פן ברמ"א סעי' כ"ד ובט"ז סק"כ הק' על מהרי"ק שפעלם ממנו
פרש"י בחומש, ובנקה"כ כ' דלא ידע מה חידוש הט"ז הא נזכר זה בד"מ.

ואפֿשר משמע דרש"י בחומש רגיל יותר ממדרש משום שכ' קצת פוסקים דרש"י במקום תרגום שתייב אדם לקרות ב' מקרא וא' תרגום ע"ש. וע"ש בְּחִידוּשֵׁי רַעֲקָא בְּכָל זֶה אִם יֵשׁ לוֹ לְכַבֵּד לְאָבִיו וְאָבִי אָבִיו, אָבֵל בְּלֹא ה' חֵיִב בְּכַבּוּד אָבִי אָבִיו בְּכָל מְיָלִי כְּמוֹ שְׁחֵיִב לְאָבִיו וְלֹא כַּהֲמַרִּי"ק דְּאִינוּ חֵיִב כְּלָל בְּכַבּוּד אָבִי אָבִיו, וְעַתְשׁוֹ שְׁבוּת יַעֲקֹב ח"ב סי' ק"ד.

ובאמת מרש"י בעצמו במכות י"ב א' ד"ה ה"ג אלא, וסוטה מ"ט א' ד"ה בר, משמע דאינו מחוייב בכיבוד אבי אביו ע"ש, ובאמרי ברוך ובהגהות מהר"צ חיות. וע"ש פ"ד אברהם דמסוטה אין ראיה דדילמא דנקא בן הבת א"ח בכיבוד זקינו וכמ"ש במ"ר וישב דבן בתו ל"ח פבנו אבל בן בנו חייב, וע' ברביד הזקב, ובמהרש"א סוטה.

ומה שפתי בפי' וישלח (ל"ב י') וכ"כ באמת הגר"א מוילנא ע"ש, ובלא"ה נ"ל לחלק דחייבים בכבוד זקנו יותר מאלו הנתרכים מ"את" בכתובות דק"ג דהמתרבים מאת הטפל לאב ואם פגון אשת אבי ואחיו הגדול, אבל אב ואם הזקנים המה בכלל אביה ואמה ממש שפן קורין אל אבא אבא ולא אבא אבא: ועשו"ת שם אריה או"ח סי' א' דמחוייב לשמוע לאבי אביו משום דאשה והוא מחוייב בכבודו, וכמ"ש הלוי"ח ולא הביאו, ועש"ך סר"מ סק"מ ובאה"ט בשם תשו' שארית יוסף סי' י"ט דכבוד רבו של רבו גדול משל רבו דאפי' רבו חייב בכבודו, אפי' הוא לא למד אצלו ולא פרמ"א שם, וע"ש בנחלת צבי.

וע"ש בשם אריה דאפֿשר דנה הטעם דאם אביו מצוה לעשות עבירה דאינו מחוייב לשמוע לו דאביו גופי' א"י לעבור מלשמוע בקול אב שלו מטעם זה דכלכם חייבים בכבוד המקום, והעלה בן דא"ח לשמוע לאביו, אם הוא נגד אבי אביו.

ועוד דעובר בלפני עור שמכשיל אביו לעבור כבודו עש"ה, ובאמרי שפר תולדות, ובשו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' קע"ח. ובכל"ח רצה לומר דאף דאי' שם ב"ד דאף באביו רשע חייב לכבודו, אבל בזקנו רשע א"ח, דבאביו אפי' אם ניהוש למיעוטא דלאו אביו מ"מ הוא בעל אמו וג"כ חייב לכבודו, ולכן חיישינן דילמא עשה תשובה אבל אבי אביו אם ניהוש דעשה תשובה יש לחוש דילמא לאו אבי אביו הוא וא"ח בכיבוד כָּל ע"ש והביא ג"כ די"ל דאם מת אביו א"ח בכיבוד אבי אביו וג"כ לא הביא הלנית חז.

אף צ"ע דמה דמיון לאשת אב או בעל אמו דכל הקורבה ע"י אישות וכשמת אביו ואמו פקעה הקורבה ושפיר לאח"מ א"ח בכיבוד, משא"כ קורבה של זקינו לא נפקע דהוא קורבה עצמיית, וכיון דחייב בכבוד זקינו משום אביו מה בכף דמת אביו, ופי' בר"מ פ"ו מממרים דחייב בכבוד אחיו אף לאח"מ אביו, ועי' בלב שמת על ס' המצות שורש ב' שכ"כ וברמב"ן שם לא כ"כ.

והסברא לחלק בגמ' סוטה הנ"ל בין בן בת לבן בן מב' טעמים, א' פיון דבת בעצמה בעודה נשואה לבעלה פטורה מפיובד ה"ה בנה דאתי מחמתה. ב', כמו דחייב ללמוד עם בן בנו והוא בכלל ולמדתם את בניכם ומקרא והודעת לבניה ובני בניה יום אשר עמדת בחורב וכיון דהוא מחוייב בגידולו לתורה ה"ה דמחוייב בן בנו לכבודו, וכמ"ש בס' רמ"ה סעי' ג', וע' בבית הלל בזה.

אף בפ"ד שם סק"א הביא דאף לכו בתו מחניב ללמד וע"ש בפתי תשובה סק"א ובסר"מ סק"ח. ובח"י מהרש"ק על יו"ד בענין זה, ובשאלת ארנה על מכות די"ב אריכות.

ועי' מה שפתי ב' ויחי (נ' י'): שם יצחק. ערש"י ורמב"ן למה יצחק ולא אברהם, ועי' בילקוט רמז קנ"ב, ובס' סדורו של שבת ח"ב דרוש ח' על גמ' ברכות נ"ד.

א', חייב לברך על הרעה פשם על הטובה, ויש ב' הודאות א' פשיש לו צרה ר"ל וינצל ממנה יודה לה' על מה שניצל, אבל יותר הי' נוח לו אם לא קרה לו כלל הסבה פי עד ההצלה הי' לו צער, ב', אוהבי ה' באמת לא יחישו לצורך עצמם, ויודו לה' שע"י הצלה נתגדל שמו של ה' כמו הצלת אברהם מאור פשדים ודניאל מגוב אריות ולא יוכל להתגדל שם ה' אם לא מקודם הרעה, וז"ש ויזבח לאלקי אביו יצחק אחר הנסים וראה את יוסף ונתקדש ש"ש בפתרון החלומות והי' חביב בעיניו הצרות ויזבח לאלקי אביו יצחק, ומדתו של יצחק דין וזבח תודה על הדין וצרה שהי' לו עד עתה, ע"ש וז"פ חייב לבסומא עד דלא ידע כו': שם ברמב"ן בענין שכינה.

ועשו"ת נודע ביהודה מ"ת או"ח סי' ק"ז מה ששאל על מה רמזו באמרם שכינה ומה גלות השכינה. בס' המורה ח"א פכ"ה כ' ידוע פי זאת החלה הוא התמדת העומד במקום אחד והוא שוכן באלוני ממרא כו' וענין השכינה במקום הוא התמדת העומד במקום א', ולפי זאת השאלה הנשאל לבורא ית' כלו' להתמדת שכינתו או השגחתו באיזה מקום שהתמידה בו השכינה, או לכל דבר שהתמידה בו השגחה ונ' וישפן כבוד ה' כו', וכל מה שפא מזאת הפעולה מנוחס לבורא ית' בענין התמדת שכינתו כלו' אורו הנברא במקום, או התמדת השגחתו בדבר א' כל מקום כפי ענינו עכ"ל, ומכאן ואילך דברי תלמיד ואני לוקח מדבריו שנתן פירושים לשכינה אור נברא או השגחה, ואני אומר ששניהם הם דבר א' והשגחת בורא ית' אינו דבר שאין בו ממש, אבל השגחה עצמה נאצל ממנה אור הגדול וההשגחה הוא שקראו רז"ל שכינה, והנה לפי רצון הבורא וכאשר הוא בזמן שישאל עושין רצונו, או עיקר השגחתו בישראל ולהם משפיע כל שפע טוב אלא שמתמת ריבוי הטובה מגיע ג"כ למקומות אחרים, והדבר מפני ב' בחוקתי ופניתי אליכם ופרש"י אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם, וכן ב' עקב ארץ אשר ה"א דורש אותה פרש"י ונהלא כל ארצות דורש אלא כפיכול אינו דורש אלא אותה וע"י אותה דרישה דורש כל ארצות ששם הוא מקום התמדת ההשגחה, וזה הפי' ששכינה שירה בישראל שהשגחה שקרוי' שכינה הוא רק בישראל וכ"ז פשישאל עושים רצונו, אבל בהתגברות חטאנו גלינו מארצנו ששם הוא התמדת השגחה, וגלים לארצות העמים, ואז נהפך הוא שכל השפע טוב יורד לאוה"ע ומן התמצית אנו מקבלים מאותה האנפה כדי חיותינו בצמצום עכ"ל.

ובאמת פלא לי על הנ"ב שלא הביא הרמב"ן פאן בבאור ענין שכינה, וע"ע בס' האמונות ודעות לר' סעדי' גאון בזה, וע"ע בסנהדרין דפ"ד פחה שכינתות איכא וכו' ובמהרש"א שם, ועי' בס' דברי שאול פ' ויצא מהדורא תנינא: וע"ע ברמב"ן בסופו מ"ש גלו למצרים כו' שנ' אנכי ארד עמך, וכ' בס' מיני תרגומא שלא מצא נוסחא זו רק במגילה כ"ט א' בענין אחר ע"ש.

וערמב"ן פאן עשו"ת חתם סופר ח"ו סי' פ"ט ובמלת כפככול עי' תשבי דיש חולקים לב' תיבות כ"ב יכול התורה בכ"ב אותיות יכולה לומר פו, ועוד פי' כמו דיכיל לקבל זה, וערש"י יומא ג' ע"ב מש"כ בזה, ובערך כ"ט"ו א', ומנחות כ"ח א', ובמדרש תלפיות ענף כפככול שקהאריה בזה, וע"ע בפמ"ג או"ח באגרת שני' אות כ' ובבבין שמועה פלל ל"ג, עש"ה ואני לקצר הנני פא: ד) אנכי ארד, ערש"י ובס' מאורי אור על מגילה דכ"ח, הביא בשם הרמ"א ז"ל על שינוי הלשון פדמיון היורד לתוך בור עמק, ומהפחד יורד הרגיל תחלה, וז"פ ארד תחלה ואתה תלך אחר.

נהני עמך. ובצלוחו מרוב שמחה מניחו לעלות תחלה, זה אעלה אח"כ גם עלה אני אחריה: שם ויוסף ישית ידו על עיניו, פ' ראב"ע במוטה פן מנהג החיים עם המתים, ועי' בזה"ק ויחי רכ"ו א' בפסוק השבעה לי שיש בזה סוד שהבן מחויב לסתום עיניו אביו בשעת מיתתו ע"ש ועי' באל"י רבא או"ח סי' שי"א בשם תוס' יו"ט שלכך אף במת בשבת דאסור להזיז בו אבר מ"מ מותר לסתום ע"פ זהר הנ"ל, ועי' בישועות יעקב בזה, ובדברי שאול מ' תנינא: ז) בנני ובני בנני ערש"י, ועשו"ת מבי"ט חו"מ סי' כ' כמו בני בנים כבנים ה"ה בני בנים ה"ה כבני בנים, דהיו בכלל הע' נפש חצרון וחמול בני פרץ, ועי' ברה"ז: ח) באוה"ח מה שלא אחרו בבני, לאה וכו' לי שארי הרה"ג ר' ליבל אייזענבערג נ"י דומ"צ מלאסק, שהרי בפסוק ט"ו כ' אלה בני לאה אשר ילדה וצ"ע: י) ושאול בן הכנענית רש"י היא דינה, וברא"ם הק' דלמה לאיסור כנענית חששו ולאיסור אחותו שהוא איסור ממ"ת ואילך לא חששו, ובגו"א כ' דאף דהיו מקיימים התורה קודם ח"ת אף צריכים הי' לקבל עליהם גגרים.

ול"ש אהנה דגר פקטן שנולד דמי, ואין להקשות דא"כ יהי יוצאי מצרים מותרים בקרוביהם, וחיידש דהא דגר פקטן שנולד רק בנתגיייר מעצמו אבל במ"ת שפפה עליהם הר פגיגית נהני בע"כ ל"ה פקטן שנולד נעיי בהקדמה לשוב שמעתתא מ"ש בזה, ובכל"ח כ' דישראל שונרשם וסיותם בתורה ל"ש פקטן שנולד נרק בגר שפא מאומה אחרת ומפריד עצמו מהם ה"ה פנולד ע"ש: עוד כ' בגו"א מה שהותר להם לישא אחותם הי' ברוח הקודש, וכן מה ששפא יעקב ב' אחיות ומי שהי' מודיע להם האיסור הודיע ההיתר ע"ש, והא דאסור לעבור אפי' עפ"י בת קיל או רוח"ק דתורה לאו בשמים, ז"ד לאחר קבלת התורה, משא"כ קודם מ"ת, אבל בז' מצות שנצטוו ב"נ שוב ל"מ רוח"ק, ועמ"ש בפ' וירא (כ' ז) בשם ס' יד אלי' שכ"כ.

אף קשה מעקדה דשפ"ד א' מז' מצות ואפ"ה שמע אברהם מפי הדיבור, ונהגם שהי' לצונרף קרבו אין סברא לחלק, אף בכל"ח כ' דנביא מוחזק לצונרף שעה נאמן כמו אלי' בחר הפרמל אבל לישא אחיות בתמידיות וכן יעקב בב' אחיות זה אינו בגדר צונרף שעה וא"א להתיר בשמים, וע"כ צ"ל דע"ז לא נצטוו והי' הקיום ברוה"ק ויבא ההיתר ג"כ ברוה"ק ועי' רמב"ן ראה (י"ג ד') דלהוראת שעה וכל להתיר אף בעניני עריות ע"ש, וכ"כ בחת"ס או"ח סי' ר"ח ד"ה ויש פאן מקום תימה, ויש ראיה מפסחים פ"ז א' שצונה ה' להושע לקחת אשת זנונים, וע' במו"נ ח"ב פמ"ו ובתוס' סוטה ל"ה ב', שהק' על ה' הושע דנסוב לרחב הכנענית ותי' דע"פ הדיבור הי', וע"ע בס' קול יהודה בליקוטים על

ב"ב דקכ"ג אַרְיכוֹת בְּמַהְרָשׁ"א שָׁם, ועמ"ש בפ' וַיִּרְא (כ' י"ב) בְּנֶשֶׁם בֵּית שְׁלֹמֹה ע"ש:
(יב) וַיָּמַת עַר וְאוֹנָן.

ע"י אוה"ח דְּלָמָּה הַזְּכִיר מִיָּתֶתָם, וּמִצָּאֵתִי לַהֲתַתּוֹ בְּפִסְקֵי מַהֲרַא"י ס"י קי"ד שְׁנַשְׁאֵל ע"ז
כְּמוֹ כֵּן בַּפ' בַּמְדָּבָר (ג' ג') וַיָּמַת נָדָב וְאַבְיָהוּא מֵהַ נְפֻקוֹתָא יֵשׁ בֵּיהּ, וְכ' דְּשִׂאֲלָה זֹו אֵינְהָ
צָרִיכָה אִפִּי' בְּבֵית הַחִיצוֹן דְּאֵם בָּאֲנוּ לִישֵׁב כָּל הַפְּסוּקִים שָׁהֵם כַּה"ג לֹא תִסְתַּפֵּק מִגְּלַת
עֵפֶה, אֲמַנָּם הִי יֵשׁ לִישֵׁב דְּמִשׁוּם חִיבַת זְרַע יְהוּדָה לְפָנֵי הַמְּקוֹם שְׁמִשָּׁם יֵצֵא פֶתֶר מַלְכוּת,
וְכֵן מִשׁוּם חִיבַת זְרַע אֲהֲרֹן שְׁמִשָּׁם יֵצֵא פֶתֶר פְּהוּנָה, כ' בַּתוֹרָה לִיְדוּתוֹ וּמִיָּתֶתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ
זְרַע שְׁאֲפִי' שְׁלֹא לְצוֹרֶךָ, וְכַה"ג פִּי רָשׁ"י בַּפ' חֲזִי (כ"ד מ"ב) דִּיפָּה שִׁיחַת עֲבָדֵי אַבּוֹתֵינוּ
לְפָנֵי הַמְּקוֹם מִתּוֹרַתוֹ שֶׁל בְּנִים עכ"ל: טו) אֵלֶּה בְּנֵי לֵאָה.

רש"י אֵשֶׁה מְזַרְעַת תְּחִלָּה כו' ע"י מַהְרָשׁ"א נֹדָה ל"א א' בְּנֶשֶׁם פְּעֻנַח רְזִי. ועמ"ש בפ' וַיֵּצֵא
(ל' כ"א): שָׁם רִשׁ"י זֹו יוֹכְבֵד עַמ"ש בְּזֶה פְּלֹוּל נִחְמָד בְּפֶרֶדֶס דְּוֹד ח"ו עַל ב"ב דקכ"ג.

וע"ע בְּלוֹנֵת חַן, וְס' שְׁלִיחוֹת אֵלֵי. וּבְדָבָרֵי רַמְבַּ"ן פֶּאן שֵׁשׁ נְשִׁים אוֹרַח תְּלַדְנָה וְכו',
עַמ"ש בְּשׁוֹ"ת חֲתָם סוֹפֵר בְּלִקוּטִים סו"ס נ"ט: יט) אֵשֶׁת יַעֲקֹב.

רש"י לְפִי שֶׁהִי עֵינֶקְרוּ שֶׁל בֵּית. ע"י תּוֹרַת חֲזִיָּה סְנֵהֲדָרִין כ"א, שְׁתִּי בְּזֶה הָא דֹאִי שָׁם
בְּנִשֵׁי דְוֹד, וְהַשְׁשִׁי יִתְרַעַם לְעַגְלָה אֵשֶׁת דְּוֹד, בְּכֻלְהוּ לֹא כ' אֵשֶׁת דְּוֹד, וע"כ מִשׁוּם דְּהִיָּתָה
חֲשׂוּבָה מִכּוֹלָן, דְּעַגְלָה זֹו מִיכָל בַּת שְׁאוּל לְכַף קָרִי לֵה אֵשֶׁת דְּוֹד, וְנִר' דַּה"ט דְּמַתְּנִי' דְּקַתְּנִי
לֹא יִרְבֶּה לוֹ נְשִׁים מִ"ח וּדְחִיק דְּעַגְלָה זֹו מִיכָל, וְעַד אוֹתָהּ מַעֲשֶׂה הִי לֵה בְּנִים, וּמִכָּאן
נֵאִיִּלָּף לֹא הִי לֵה וְלֹא קִסְבֵר דְּעַגְלָה לֹא מִיכָל, וְיִכּוֹל לְהַרְבוֹת עַד כ"א נְשִׁים, וע"כ מִשׁוּם
דְּקָרִי לֵה אֵשֶׁת דְּוֹד הִיא מִיכָל, וְבַס' מִיָּרֵא דְּכִיָּא הִבִּיא בְּשֵׁם הַג"ר נְפִתְלִי פ"ץ ז"ל דְּלָמָּה
מִקְוֹדִם שְׁהַזְכִּיר פְּמָה פְּעֻמִּים רַחֵל בַּתוֹרָה לֹא כ' אֵשֶׁת יַעֲקֹב וִי"ל דַּהֲרַאב"ע בַּפְּכ"ג כ'
דִּיעֲקֹב עֲצָמוֹ הַשְּׁלִים ע' וְלֹא יוֹכְבֵד וְהוּא נִגְדַ גַּמ' וּמַד', לְכֵן כ' רִשׁ"י פֶּאן לְרַמְזוֹ דַּא"א
לוֹמַר כֵּן דְּלַעֲיֵל בְּבִנֵי לֵאָה ל"ג כ' רִשׁ"י זֹו יוֹכְבֵד, ק' דִּילְמָא יַעֲקֹב הַשְּׁלִים, לְכֵן פִּרְשׁ"י
דְּהִיָּתָה עֵינֶקְרוּ שֶׁל בֵּית וְאִי יַעֲקֹב הַשְּׁלִים לְמָה כָּלל עֲצָמוֹ בְּבִנֵי לֵאָה, הִי לוֹ לְכָלֹל עֲצָמוֹ
בְּבִנֵי רַחֵל וְלִמְנוֹת בְּלֵאָה ל"ב וּבְנֵי רַחֵל ט"ו וְהִי יַעֲקֹב מְשֻׁלִּים הַחֲסָרוֹן בְּבִנֵי רַחֵל דְּהִיא
עֵינֶקְרוּ, אַע"כ יוֹכְבֵד וַיַּעֲקֹב לֹא נִמְנוּ כָּלל, וְכֹא הֲרַמְזוֹ אֵשֶׁת יַעֲקֹב לְהוֹרוֹת שְׁלֹא תִטְעֶה
שְׁיַעֲקֹב הַשְּׁלִים: כֹּא) וְחֻפּוּסִים ע' תִּיב"ע בְּזִמְן דַּאִיְתַּפְּרֵשׁ יוֹסֵף הִנֵּה בַר י"ח וְחֻזִי לְכִילַת
הִילוּלָא, וְק' הָא הִי כֵּן י"ז כַּמ"ש בַּפ' וַיִּשֵׁב.

וְרֵאִיתִי בְּזֶה לְפַמ"ש הַרְמַב"ם בַּפְט"ו ה"ב מֵאִישׁוֹת דְּחֲזִיב בַּפּו"ר מִי"ז, וְכ' הַה"מ דְּהַפְּנִי'
מִשְׁעַבְרָה י"ז שְׁלִמּוֹת וְהוּא בַּתְּחִילַת י"ח, וְעַב"י אַה"ע שִׁי' א' וּבְדו"פ וּבְקו"א מַהֲב"ח
וַא"ש. וע"ע בְּכַתּוּבוֹת ד'נ ע"א בַּר שִׁית לְמַקְרָא וְהַק' בַּשְּׁטַמ"ק הָא אִי בְּאֲבוֹת כֵּן חֲמַשׁ
לְמַקְרָא וְתִי בְּסוֹף חֲמַשׁ, וע"ע בְּרַמְבַּ"ם פ"ב ה"ב מַת"ת בְּפָחוֹת מִשְׁשׁ אֵין מְכַנִּיסִין אוֹתוֹ
וְכ' בַּכ"מ וְהָא דְּבֵן חֲמַשׁ לְמַקְרָא י"ל כֵּן ה' שְׁלִמִים, וַא"כ הַר"מ סוֹתֵר עֲצָמוֹ דְּבֵן י"ח
לְחוּפָה מְפָרֵשׁ בַּתְּחִלַּת י"ח וְחֲמַשׁ לְמַקְרָא בְּסוֹף חֲמַשׁ וצ"ע: כג) וּבְנֵי דָן חֲשִׁים.

ע' רַאב"ע, וּבַב"ב קַמ"ג ב' יִלְיָף דְּלָבָן אַחַד נְמִי קָרִי לִי בְּלִשׁוֹן רַבִּים דַּכ' וּבְנֵי פְלוּא
אַלְיָאב, וּמִכָּאן אֵין רֵאִיָּה דִּי"ל שֶׁהִי מְרוֹבֵים כְּחוֹשִׁים שֶׁל קָנָה, וע' בְּמַהְרָשׁ"א, וְבַס' אַבְנֵי

שָׁהם הֵבִיא מ"ש בַּמַּד' בְּתוֹרָתוֹ שֶׁל ר"מ כ' וְכֵן דָּן חוֹשִׁים, וְצ"ע לְמַה דְּנוֹקָא ר"מ הִי' לוֹ גִּיל' אַחֲרָת.

וְכ' עֲפַמ"ש בְּחֻלִּין ע"ד א' ר"מ ס"ל עֲנֹבֵר לְאוּ יִרְדֵּי אֲמוֹ. וּבב"ב קכ"ג בְּכָלֶלֶן אֶתְהָ מוֹצֵא ע' וּבַפְּרָטֵן ס"ט זֹו יוֹכְבֵד, וְהַמְהַרְשָׁא בב"ב קמ"ג הֵבִיא הַטַּעַם דְּכ' וּבְגִי דָן חוֹשִׁים שְׁחוֹשִׁים נְחֻשָׁב לְשָׁנִים כַּמ"ש בַּמַּד' וְכ"ז צָרִיכִין לֹאמַר רַק אִי עֲנֹבֵר יִרְדֵּי אֲמוֹ א"כ יוֹכְבֵד וְאַמָּה נְחֻשָׁבִים לְחַד עַכְצ"ל שְׁחוֹשִׁים נְחֻשָׁב כַּב' לְכֵן כ' וּבְגִי בל"ר, אָבֵל אִי לְאוּ יִרְדֵּי אֲמוֹ וְיוֹכְבֵד וְאַמָּה נְחֻשָׁבִים לַב', ע"כ דְּנוֹקָא בְּתוֹרָתוֹ שֶׁל ר"מ דס"ל עוֹבֵר לִי"א וְנְחֻשָׁב יוֹכְבֵד וְאַמָּה לַב', כ' וְכֵן דָּן חוֹשִׁים, דל"צ לְחֻשׁוֹב חוֹשִׁים לַב'.

וּבס' זָכַר צְדִיק כ' דְּמִבְּנֵי אֲרַב בַּפַּע"ח שְׁבַת גִּימ' כ"ז פְּעָמִים הוּי"ה, מְמִילָא ב' שְׁבַתוֹת בְּגִי' נ"ד, וְאַחֲזו"ל אֶלְמֵלָא שְׁמָרוּ ב' שְׁבַתוֹת מִיָּד נְגָאֵלוּ, וְזֵה בְּגִי דָן הוּא ב' שְׁבַתוֹת נ"ד פְּעָמִים הוּי' חוֹשִׁים אֲזִי יָבֵא מְשִׁיחַ צְדִיקֵנוּ: (כו) כָּל הַנְּפֹשׁ עֵרַשׁ"י עִי' יַעֲרוֹת דְּבִשׁ ח"א דְּרוֹשׁ ב' הָא דְיוֹמָא כ"ב וְהִי' מְסַפֵּר בנ"י וְכ' אֲשֶׁר לֹא יָמַד וְלֹא יִסְנַפֵּר וּמְשַׁנֵּי פָּאן בְּעוֹשִׁין רְצוֹנוֹ כו', וְצ"ב לְמָה תְּלִי' בְּזֵה וְכ' עֲפַמ"ש חזו"ל אֵל יוֹצֵא עֲצָמוֹ מֵהַפְּלֵל, כִּי נִידֵן הָעוֹלָם בְּתַר רֹוב וְרוֹב הָעוֹלָם פְּשָׁרִים אָבֵל אִי יָבֵא לְדִין בַּפ"ע מִי הָאִישׁ שְׁלֵא יִמְצָא בּוֹ מוֹמִים.

וְלִכֵּן אֲסוּר לְסַפֵּיר לְיִשְׂרָאֵל דְּכֻשְׁהוֹן בְּכָלֶל א' גְּדוֹנִין בְּדִרְדֵּי פְּלֵל אָבֵל פְּשַׁמְפְּרִידִין יָבֵא הַמְשַׁחִית וְשִׁטְן לְקַטְרֵג. אִי זֵה אִם רֹוב יִשְׂרָאֵל צְדִיקִים, אָבֵל אִי ח"ו נְהַפֵּי אֲדַרְבָּה יִשׁ לְמִנּוֹת בַּפ"ע, וְז"פ פְּשַׁעוֹשִׁין רְצוֹנוֹ לֹא יִסְפֵּר, וּבְאִין עוֹשִׁין רְצוֹנוֹ הַמְסַפֵּר צְנוּרָה גְּדוֹל לְהַצְדִיקִים בַּפ"ע, וְזֵה"פ בְּפְרָטֵן ס"ט וּבְכָלֶלֶן ע' כִּי שְׁכִינָה שְׁהַשְׁלִימָה ע' כַּמ"ש בַּמַּד' וְזֵהר וְלִכֵּן בְּכָלֶלֶן פְּשַׁכּוֹלֶלֶן יַחַד אֲזִי הַשְׁכִּינָה שְׁרִי' וְאַתְהָ מוֹצֵא ע' אָבֵל בְּפְרָטֵן עֲלָמָא דְּפְרוּדָא אֲזִי אִין הַשְׁכִּינָה שְׁרִי' וְאִין אֶתְהָ מוֹצֵא רַק ס"ט עַש"ה: וּבב"ב קכ"ג בְּכָלֶלֶן ע' וּבַפְּרָטֵן ס"ט אֶלָּא תִּיּוֹמַת עִם דִּינָה דְּכ' וְאַת דִּינָה בְּתוֹ.

וּבס' עִיּוֹן יַעֲקֹב שָׁם כ' וּפְרַשְׁב"ם וּמְבַנֵּי לְאָה חֲסָרִים דְּכ' ל"ג, נַר' דְּהַרְגִישׁ דְּלֵא תִּימָה דְּקָרָא קָרִי ע', אַע"פ שְׁחָסַר א' כִּיּוֹן שְׁהוּא מְסַפֵּר שְׁלֵם כְּמוֹ אַרְבַּעִים יָפְנוּ וְכֵן תְּסַפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם לְכֵן פִּי' דְּכ' ל"ג וְאִינוּ רַק ל"ב.

עִי"ל דְּק' דְּלְמָה מְתַרְץ וְאַת דִּינָה בְּתוֹ וּמִק' מְבַנֵּימִין דְּכ' מְקוֹדֵם הוּ"ל לְתַרְץ מְקָרָא הַקּוֹדֵם אֶת בְּנֵימִין וְהַמְקַשָּׁה לְיִקְשָׁה אֶלָּא מַעֲתָה מֵאַת דִּינָה, לְכֵן כ' רְשַׁב"ם מְבַנֵּי לְאָה חֲסָרִים לְכַף הַוָּצֵרֵךְ לְתַרְץ מֵאַת דִּינָה שְׁהִיא מְבַנֵּי לְאָה מִשָּׂא"כ בְּנֵימִין שְׁהוּא מְבַנֵּי רַחֵל, וְהַמְקַשָּׁה שְׁלֵא הִק' עַל פְּלֵל דְּבְּגִי לְאָה דְּהִי' מְתַרְץ תִּיכְרַף מֵאַת דִּינָה אָבֵל עַכְשָׁיו תִּיִקְשִׁי מֵאַת בְּנֵימִין עַכ"ל וְע"ע בְּעֵץ יוֹסֵף בְּשֵׁם תו"ת: וְע"ש בְּתוֹס' הָא דְּתִיּוֹמַת עִם בְּנֵימִין וּבְעֲלָמָא אִי תִיּוֹמַת הִי' עִם פֶּל הַשְּׁבָטִים בַּב"ר וְיִשָּׁב, וּפְרַדְר"א פִּל"ז וְע"ש בְּמַהְרָשָׁא, וּבס' מְצוֹדַת דְּוֹד הֵבִיא רְשַׁי' וְיִשָּׁב (ל"ז ל"ה) דְּתִיּוֹמַת נוֹלְדָה עִם פֶּל שְׁבָט וּנְשָׂאוֹם, וּמִשׁוּ"ה נוֹלְדוּ תִיּוֹמַת פְּדִי שְׁלֵא יִקְחוּ בְּגִי יַעֲקֹב כְּנַעֲנִיּוֹת, וְק' לְמָה נְצָרְכָה תִיּוֹמָה בְּדִינָה, וִי"ל דְּאִי בַּפ' הַרְוָאָה דִּינָה שְׁדָנָה כו' מִיָּד נְתַהֲפֵף הַזָּכֵר שְׁבַמְעִי לְאָה לְנִקְבָה, וְא"כ הִי' לְאָה מְעוֹנְפֵרַת עִם זָכַר וְתִיּוֹמָה וְאַח"כ שְׁנַתְהַפְּכָה דִּינָה לְנִקְבָה וְהִי' ב' נְקֻבוֹת, וְא"כ נוֹלְד יוֹסֵף לְבַדּוֹ שְׁבַת זוּגוּ נוֹלְדָה מְלָאָה, וְלַעֲנ"ד מְשׁוּם זֵה אֲפָפֵל קָרָא וְכ' בְּדִינָה דְּנוֹקָא וְאַת לִיתְנוֹרָא לְמִדְרַשׁ

שגם היא נולדה עם תיומה, ובכל השבטים לא איצטריו נאת לרבות תיומה דמוכח מקרא וכל בנותיו כפרש"י, וא"ש התוס' דק"ל על המקשן א"מ נאת בנימין, וא"כ נולד תיומה עם בנימין דילמא הכ"נ אלא שמתה ולפיכך לא חשב לה ומתרץ תוס' בעלמא אמרי תיומה עם כל שבט וק' למה וע"כ פדי להשיאן לאחיהם וא"כ פשוט נולדה תיומה עם דינה הי' ראוי' לבנימין, וע"כ מוכח דלא נשאום האחים את התיומת א"כ הדק"ל, והוכרח לתרץ תי' אחר: כט) ויבך רש"י אבל יעקב לא נפל שקרא ק"ש ובפדר"א פל"ט אי' ללמדך שאביו של אדם פמלפו ובס' לחמי תודה כ' דהק' המפן' דאם הי' זמן ק"ש א"כ גם יוסף הי' קורא ק"ש ואיך הי' מפסיק לנשק אביו ורק אי' בפ"ב דברכות שבאמצע ק"ש מותר לשאול מפני היראה, ואי אביו של אדם לענין זה פמלך א"כ מותר לשאול באמצע ק"ש בשלום אביו וז"ש ללמדך שאביו פמלכו.

ובשם הגה"ק מקאצק ז"ל אי' הענין דיעקב נטל האהבה שנתעורר עתה לבנו יקירו שחשב שמת והתיישב ליקח אהבה הזאת ונתנה ביחוד ק"ש ובקבלת עול מלכות שחקים. ובשם ה'יהודי ז"ל אי' מחמת שהי' אהבה גשמיות שלא ראה את יוסף זמן רב ע"כ הניח אותה אהבה בק"ש.

אבל יוסף שהי' מקיים פבוד אב בזה אהבה, לא הי' צריך לקרות ק"ש. ושמעתי בשם זקני הגאון מלאסק ז"ל עפמ"ש בברכות ה' ב', לעולם ירגיז יצ"ט על יצה"ר אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה, ואם לאו יקרא ק"ש ואם לאו יזכיר לו יום המיתה.

ובפסוק כ"ח להורות לפניו גושנה פרש"י לתקן לו בית תלמוד הוא תורה. וכאן קרא ק"ש, ואמותה הפעם הוא יום המיתה, ה'ראה לו הג' דברים לנצח היצה"ר ודפח"ח: ועי' ברפי יוסף יו"ד סי' רמ"ד דבשעת תפלה אין לקום מפני ת"ח דאין חולקין פבוד לתלמיד במקום הרב, ומקרבנות עד עלינו צורך גבוה הם על דרך האמת וראי' מיעקב דמי יאמר דהי' בפסוק ראשון דוקא, ואם הלכה רופפת שוא"ת עדיף, ואין ראי' מאברהם שאמר אל נא תעבור דלא הי' מקבל מלכות שמים אז, ואח"כ דחה זה דביעקב פסוק שמע ישראל הי' אומר והי' מניח יחוד מרוב גדלו, ואי' בברכות כ"א ב' דהעוסק במעשה מרפבה אינו פוסק אפי' ליהא שמי' רבא ומ"ש ואם הלכה רופפת שיא"ת ליתא דהכי איתמר ואם הלכה רופפת פוק חזי מה עמא דבר ונהרי עומדין בשעת ק"ש לפני ת"ח, ומ"ש דא"ח פבוד במקום רב ז"א דלעמוד לפני חכמים מ"ע.

ואי' ביומא ס"ט א' דמשום פבוד כה"ג חולקין פבוד לתלמיד ופרש"י מראין שיש שררות הרבה למטה ממנו, אלמא דכי איכא פבוד לרב במה שמחלקין פבוד לתלמיד לית לן בה, וכאן נמי איכא פבוד שמים לקיים מצותי', ותו דאי' בב"ב קי"ט, ובסי' רמ"ב סכ"א דכי פליג רבי' יקרא חולקין ולא במקום א' מצינו שחלק ה' פבוד לזקנים, ובירו' פ"ג דבכורים אני קיימתי מצות זקן תחלה, ופי' דל"ת א"ח פבוד לתלמיד במקום רבו, לז"א אני קיימתי והיכי דפליג רבי' ליקרא חולקין.

ומ"ש מאברהם אינו מניח חזי במורא גדול זו גילויי שכינה ועם כ"ז לקיים מצוותי' אמר אל נא תעבור ואנו יד עניי בבהכ"נ ואומרים פסוקי דזמרה כ"ש שצריכין לכבד ת"ח, ועוסק במצוה דפטור מצוה ל"ש דיכול לקיים שניהם ולקום ברגע לפני הת"ח, וכ"מ בשבלי הלקט סי' י"ד דבשעה שקראו את רבו לתורה א"צ לעמוד כל אותו

זמן משום אימת צבור וכ"פ בסי' רמ"ב סי"ח ומוכח דעכ"פ פ' פשהולף לקרות בתורה עומד בפניו, ועוד ראי' מהוריות י"ג ב' פ' פשהנשיא נכנס לביהמ"ד כו' ונהרי קדושת ביהמ"ד גדולה מבהכ"נ ואפ' לומר אסותא א"ל לביהמ"ד, ואי' שעמוד אש יורד משמים ביומי דכלה דאלול ואדר ועכ"ז עומדים בפני הנשיא אב"ד וחקם כ"ש בבהכ"נ וכ"כ הראב"ן.

ואני תמה על הנ"ל דיעקב קורא שמע אחר פ' רשעה ראשון ואפ"ה לא הפסיק הלא דינא דמשיב שלום לאיש נכבד אף באמצע פסוק כמ"ש באו"ח סי' ס"ו וכ"כ ברדב"ז עכ"ד בקיצור. ועתש"ו הרשב"א ח"א סי' רמ"ג: ועט"ז סי' ס"ו סק"א הקו' על רש"י דהא באמצע פ' רשעה שואל מפני יראה א"כ למה לא הפסיק משום כבוד מלכות כמו שפרש"י בפ' ניהי (מ"ז ל"א) והוכיח דבפסוק הראשון א"י להפסיק, ובס' לונת חן תי' דאי' ביו"ד סי' רמ"ד ס"ח דאם שניהם שונים שאינם זקנים א"צ א' לקום מחבירו ובמ"ד ע"פ כי פ' מוה פ' רעה כ' דהי' יעקב מ'לך בארץ פ'נעו, וא"כ ל"ה צריף יעקב להפסיק בק"ש מפ' מלכות דשניהם הי' מלכים, והא דחלק לו כבוד בח'ליו, י"ל דבשעת ח'לי' ל"ה יעקב נכתר בכ'תר מלכות דאין שלטון ביום המ'נת (ערש"י קה'לת ה' ח'), א"נ י"ל דהא דמפסיקין ז"ד אם הוא שעה עוברת שאדם הנכבד עובר מלפניו אבל אם יהי' מצוי לו אח"כ ודאי אין לו להפסיק, ולכן לא הפסיק יעקב דיוסף הי' מצוי לו אח"כ, ויל"ע מפ'רכות די"ד דהביא ראי' מרבה דאין מפסיקין בהלל.

וע"ע בס' שארית יעקב בח"ב בהקדמה אריכות בזה. ובשו"ת פתב סופר או"ח סי' ל"ז כ' דק' למה קרא ק"ש לפני' או לאחר'י רק דיעקב פ'כד ליוסף בכבוד מ'לך, וכל מה שמכבדים למ'לך מפני שהוא נבחר מה' וחלק לו מכבודו ומי שפורק עול מלכות שמים ומקיל בכבודו ומכבד למ'לך ב"ו מגרע ג"כ כבודו של מ'לך ב"ו פמוכן, ומשו"ה קרא ק"ש אז פ'יון דכ'כדו בכבוד מלכים, ולהראותו פי מכבדו בכבוד מלכים שחלק ה' מכבודו, ולא משום שנבחר מפ'רעה, לכן קרא ק"ש וקיבל עלי' עול מלכות שמים, ומשו"ה מכבד אותו פי חלק ה' מכבודו לו, ועי"ז נתעלה כבוד מלכות של יוסף ע"ש: ועי' בקונ' דרושים חוב' ה' סי' ג', דרוש אר"ן, והקיצור, דאח"כ י"ש שגופו חביב ממ'ונו בכל נפ'ש.

ובכל מאנדו אם ממ'ונו חביב מגופו, וכן י"ל בכל לבב' אפי' נוטל לבב', ונחוי' לדעת מה הלבב' החביב מפ'שו וממ'ונו, וי"ל דבמלחמה פ' צד מקבץ פ'ל המ'חנות נגד השונא וכש'יראה שמצבו ברע יתאמץ על המעמדות (פאזיציעס) שלא יפול לשונא, ובפ'רט מקומות של מזון ועוד יותר במקום שיש פ'לי ז'ין, ואף אם נחוי' לנוס יקחו מקודם הפ'לי ז'ין, ויש עוד תקנה שיתגבר על השונא, אבל אם ישאר הכ"ז אפס פ'ל תקנה, ואם רואה ש'הוא מנוצח אז יעמוד גם ודגל לכן לאות פי יפיר למנוצח.

כן האדם לוחם עם השונא הוא הזמן אשר לו כל"ז, חרב יגון ורעב, ואדם החלש חוגר מתני' ברמ"ח אבר'י ושס"ה גידיו, ועליהם שר צבא זה הראש ושכל, ובע'רת פ'חו וממ'ונו מנהל מלחמה להנצל מפ'עזי הזמן וכמה נופלים חלל בדמי ימיהם, וגם אלו אשר יעשו חיל, נשברים תחת משא הזמן עד בא הזקנה ומראה לנס דגל לכן זה שערותיו הלבנים לאות פי הוא מנוצח מהזמן ומבקש אל תשליכנו לעת זקנה.

ועל ג' דברים אדם לוחם, על "חיים, מזונות, ושביעת רצון מהחיים" דיש אדם פריא ולו
ממון רב ועכ"ז אין לו נחת רוח בחיים, ואלו הג' קראו חז"ל במו"ק כ"ח חיי בני ומזונא,
ונה שמתפללים לברכה ולא לקללה, לחיים ולא למות, לשנבע ולא לרזון, ונחת רוח של
אדם פא ע"י הבנים, (ועי' תפא"י קידושין פ"א מ"ט) וע"י ג' כל"ז תשובה תפלה וצדקה
יוכל לנצח השונא, וגם יש תורה עבודה וגמ"ח כמ"ש בתהלים מ"ד בך צרינו נגנח ב"ך
כ"ב אותיות שבתורה, ובב"ק די"ו כל העוסק בתורה וגמ"ח אויביו נופלים לפניו, ותורה
נקרא קרב (שבת ס"ג) וכן תפלה (ויחי ח"ח כ"ב בקרבי ובקשתי תרגום בצלותא
ובעומו), ויש הרבה שהבנים חביבים עליהם מגופם כמ"ש הנשר מוטב שיכנס החץ בי
ולא בבני (רש"י דברים ל"ב י"א) וכן אמר דוד מי יתן מותי תחתיה אבשלום בני (ש"ב
י"ט) ועי' אהבת יהונתן הפטרת עקב דאי נסה ה' לאברהם ליתן נפשו לשחיטה ל"ה
הנסיון גדול כ"כ ע"ש ועי' מה שפתי בפי' וירא (כ"ב א') וא"ש דמיחסין העקדה
לאברהם ולא ליצחק, ולפי"ז י"ל דבנים הם לב האדם ויושבים בלבם, וז"ש ואהבת את
ה"א אפי' נוטל לבבך זה הבנים, וכדאי להפקיר ג' פאזיציעם בני חיי ומזוני פדי להציל
הפאזיציעם של אהבת ה', וזה י"ל הספרי רמ"א בקל לבבך פאברהם, נפשה יצחק,
מאנדך יעקב, דאברהם הקריב בנו הוא בקל לבבך, ויצחק עקד עצמו הוא בקל נפשה,
ומאדך אחז"ל יעקב חזר על פפין קטנים שצדיקים ממונם חביב מגופם, ויעקב לחם על
ג' דברים בחז"מ בתחלת ה' לו אימת מנת מעשו, ואח"כ עבד אצל לבן כ' שנה ואח"כ
רוגזו של יוסף, והורה יעקב פי יש עיקר חשוב מאלו הג' וזו אהבת ה', וכשנודע לו שפנו
חי אז זכר פרשת ק"ש פי אהבת ה' עולה על כל אהבה, וע"ע באוה"ח בפ' ק"ש בדרך
זה: שם בתרגום יונתן, נתקצרו ימיו של יוסף במה שהשתחנה לו יעקב, עי' מדרש
תלפיות ענף יוסף שלכאו"ק הא אביו פתאום השתחנה לו, ועוד דעדיין מחויב דהוא מלך,
ותי' דנענש שיצא לקראת אביו בתכסיסי מלוכה וכיון שאביו עדיין לא הי' מכירו הדעת
נוטה שישבור יעקב שהוא מלך מצרים דהיינו פרעה, ויוסף הי' לו להקדים שליח לפניו
להודיעהו שהוא יוסף, וע"ז נענש שגרם שהשתחנה לו, ע"ש שנענש ע"י י' פעמים
ששמע עבד ועי' לעיל (מ"ד י"ח): ל) אמותה הפעם.

רש"י סביר הייתי כו' עי' בפתיחה לס' ים התלמוד על ב"ק אות כ"ה דקשה איך לא הבין
יעקב דיוסף חי שלא יכול להתנחם ומת נשפח מלב, ונראה דאיתא בתשו' צמח צדק סי'
ו' מי ששכר שליח לילך בורה ונהרג צריף המשלח תשובה, דאיתא בסנהד' דצ"ה א'
אמר ה' לדוד עד מתי יהי פון זה טמון בידך ע"י נהרג נוב עיר הפהנים דבסבתו נהרגו
הפהנים, וגם פאן הי' יעקב סובר דצריף תשובה ונענש ע"ז, ואיתא כל שחבירו נענש
ע"י אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה וסבר יעקב שלכן לא נשפח מלבו שלא נכנס
יוסף במחיצת ה' ועיקר השכחה דהנשמה נסתלקת למעלה אבל פיון דאין מכניסין
למחיצת הקב"ה לא נשפח, וז"ש סבור הייתי למות ב' מיתות דע"י לא יהי' מכניסין
ליוסף למחיצת ה', אבל עתה שחי ומכרוהו ע"י שהוציא דבה רעה, ואי' בשו"ת מהר"ם
לובלין סי' מ"ד דאם הי' ע"י סיבת השליח אין המשלח חייב עונש א"כ אהותה הפעם
רק בעולם הזה ולא בעוה"ב ע"ש: ובעיקר הדבר מקורו בתשו' מהרי"ו סי' קכ"ה ובצ"צ
סי' צ"ג השיג עליו דזה דוקא בהלך בחנם אבל ההולך בשכר אדעתה' דנפשי' עביד, וע"ע
בשו"ת רמ"ץ או"ח סי' מ"ו שהשיג מפמה מקומות דאף במתנות חנם אמרו אי לאו

דַּעְבִּיד נִיּוּחָא נִפְשֵׁי כּוּ וְהוּי פְּשָׁרָה, וּבְנוּדָע בִּיהוּדָה מ"ק או"ח סי' ל"ד, כ' דְּרַק בְּהִתְחִיל
הַמְשַׁלַּח בְּשִׁלְיחוֹת פְּגוֹן דְּוֹד שֶׁהִתְחִיל בְּבִקְשַׁת הַלְחָם, אָבֵל לֹא בְּהִתְחִיל הַשְּׁלִיחַ וּבִקְשׁ
מִמֶּנּוּ תְּחִלָּה ע"ש, וְהַגְרִי"ש בְּהַגְהוֹתָיו לנ"ב הַשִּׁיג עָלָיו מִסְנֵה־דְרִין ק"ד דְּגַם יוֹנְתָן נֶעְנַשׁ
בְּשִׁבִיל זֶה וְהָא דְּוֹד הִתְחִיל עִם יוֹנְתָן וְלָמָּה נֶעְנַשׁ, וּבְעֵינֵיךָ הַדְּבָר דְּהִבִּיא מֵהַרִּי"ו רֵא"י
מִדּוֹד וְלֹא פְּשַׁע, כ' בַּצ"צ סי' ו' דַּמ"מ דְּוֹד הִכְשִׁיל לְאַחִימֶלֶךְ בְּמָה שֶׁלֹּא גִילָה לוֹ שְׁבוּרָתָה
מִפְּנֵי שְׂאוּל, וּבִתְשׁוּ אָבֵן הַשֶּׁהֵם סִי מ' הַק' מִפ' שְׂמוּאֵל א וּכ"ב כ"ב) יִדְעָתִי בַּיּוֹם הַהוּא
כִּי שָׁם דּוֹאֵג הָאֲדוֹמִי כִּי הִגֵּד יִגִּיד לְשְׂאוּל אֲנֹכִי סַפְתִּי בְּכָל נֶפֶשׁ בֵּית אָבִיךָ ע"ש, וּא"כ
פְּשַׁע דְּוֹד דִּינְדַע מִכָּל הַמְּאֻרָע מְקוֹנָם וְכֹה"ק שָׁם בַּרמ"ץ וְתִי דַמ"מ הִי דְּוֹד שׁוֹגֵג שְׂדוֹן
אֵת שְׂאוּל לְכַף זְכוֹת שֶׁלֹּא יַעֲנֹשׁ אֵת הַפְּהָגִים רַק אַח"כ שְׁנַעֲנֹשׁוּ אָמַר שֶׁהוּא הִיָּה הַסִּיָּבָה
עש"ה.

וּבִתְשׁוּ מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ יו"ד סי' נ"ג. וע"ע שו"ת מְהַרְשָׁ"ל סי' צ"ו וְשׁו"ת אַבְנֵי נֶזֶר יו"ד
ח"ב סי' תע"ח עש"ה אָרִיכוֹת בַּכ"ז: לַד) בִּי תוֹעֵבַת מִצְרַיִם כָּל רוֹעֵה צֹאן.

עִי רֵאב"ע שְׁל"ה אוֹכְלִים בְּשָׂר וְכֹן יַעֲשׂוּאֲנָשִׁי הוֹדוּ הַיּוֹם וְכוּ' פִי' ס' הַבְּרִית ח"א מְאָמַר
כ' פ"ה דְּהִי מְאָמִינִים בְּעֵנָן הַגְּלִגּוּל בְּדַעַת מְגוֹנָה מְאֹד וְאָמְרוּ שְׂאִין שׁוֹם בַּע"ח שְׂאִין
מְגוֹלְגָל בּוֹ נֶפֶשׁ אָדָם שְׂמַת.

וְהַשׁוֹחֵט שׁוֹר הוּא פְּהוֹרֵג אִישׁ, וַיֵּשׁ מִהֶם שְׂאִין מְדַלִּיקִין גַּר בְּלִילָה כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׂרְפוּ בָהֶם
הַזְּבוּבִים ע"ש: מַז ב) וּמִקְצָה אַחֲרֵי לְקַח חֲמִשָּׁה. רש"י הַפְּחוּתִים.

עַמ"ש בְּמַהְרָשָׁ"א ב"ק צ"ב א', וְהַחֲשׁוֹבֹן חֲמִשָּׁה הִי אֶהוּב בְּעֵינֵי הָעַם וְנִמְצָא הַרְבֵּה
פְּעָמִים. וְחַמֵּשׁ אֵת אֶרֶץ מִצְרַיִם (מ"א ל"ד).

חֲמֵשׁ יְדוֹת (מ"ג ל"ד). וְחַמֵּשׁ חֲלִיפוֹת שְׁמֵלוֹת (מ"ה כ"ב).

וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לַפְּרֵעָה (מ"ז כ"ד). עֲשֹׂר תִּעֲשֹׂר שְׁנֵי פְּעָמִים לְדַבְרֵי י"ד כ"ב).

הַמְבַזְּזוֹ אֵל יִבְזְזוּ יוֹתֵר מִחוֹמָשׁ (פְּתוּבוֹת ד"נ): ו) וְשִׁמְתֶם שְׂרֵי מִקְנֵה, בַּעַה"ט ב' בְּמִסוּרָה
וְשִׁמְתֶם בְּאֶרֶץ. עִי שׁו"ת פְּנֵף רִנְנָה יו"ד ח"ב סי' ק' הַכּוֹנֵנָה דְּקִשָּׁה דְּעַל שְׂרֵי מִקְנֵה א"צ
אֲנָשִׁי חֵיל דְּהַרִי יוֹסֵף לֹא הֶעֱמִיד לְפָנָיו גְּבוּרִים שֶׁלֹּא יִקְחוּם לְאֲנָשִׁי מִלְחָמָה רַק הַחֲלָשִׁים
שְׂיֵאֲמָרוּ רוּעֵי צֹאן הִי'.

וּמִתְרַץ דְּאֲנָשִׁי חֵיל בַּתוֹרָה וּמִצּוֹת שְׂיִוְעִיל זְכוּתָם לְנִצָּחַת בְּמִלְחָמָה גַּם כְּשִׁיִּשְׁבוּ בְּבֵיתָם וְזֶה
וְשִׁמְתֶם שְׂרֵי מִקְנֵה וּמ"מ יִנְצָחוּ כְּמוֹ הַלּוּחוֹת דַּכ' בָּהוּ וְשִׁמְתֶם בְּאֶרֶץ: א) כְּמָה שְׁנֵי חֲרִיף.

ק"ל מְעַט וְרַעִים. עַרמב"ן יִדְעָתִי מֵה מוֹסֵר שְׂיִתְאוּגוֹן אֵל הַמֶּלֶךְ.

וְעוֹד אוֹלֵי עוֹד יַשִּׁיג כּוּ פִי שׁו"ת מִים רַבִּים בְּקוֹנְטֵרַס אוֹצְרוֹת חַיִּים. דְּרַש"י פִי וְלֹא
הַשִּׁיגוּ בְּטוֹבָה וּא"ש קו' ב', וְקו' א' י"ל עַפְמ"ש בְּיוֹמָא ע"א א' בַּפ' כִּי אֲנִיךְ יָמִים וְשָׁנוֹת
חַיִּים וְכִי יֵשׁ שְׁנַיִם שְׂאִינָם שֶׁל חַיִּים.

אֵלָּא שְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם הַמְתֵּהפְכוֹת מְרַעָה לְטוֹבָה. וּלְפִי"ז א"ש שְׂשָׂאֵל כְּמָה יָמֵי שְׁנֵי חֲרִיף.

והי' ק' ליעקב קו' גמ' וכי יש שנים שאינם של חיים. ומסופק אם פוננת פרעה לשאול על שנים של טובה או שלא דקדק בלשונו וכוונתו שנים פשיטות לכה השיב יעקב אם פוננתו על שנים פשוטות ק"ל שנה ימי.

ואם פוננתו על של טובה מעט ורעים הי'. ר"ל שמשנים הטובים שהי' לי.

מעט הי' וגם רעים ולא יחשבו לטוב רק נגד שנים הרעים שהי' לי שהי' עוד רעים ביותר. ולז"א עוד ולא השיגו ימי חיי אבותי ר"ל לאבות הי' ג"כ שנים טובות ורעות רק שהטובים הי' באמת טובים.

אבל טובים שלי הי' רק טובים בערך הרעים וא"ש קו' א' דמה מוסר כו' דהי' מוכרח להשיב כה. דהי' מסופק אולי פוננתו טובות כתי' הגמ'.

ועי' בס' ארצות השלום דרוש ו' שהודיע יעקב כי החיים הגופניים לא יפסו בגדר שנות חיים ולא יקראו רק בשם שני מגורי שבהם גר בחיים בהמייים, מעט ורעים כו' הימים שנקראו בשם שני חיי שבהם עסקתי בחיי מדע ושכל אף מעט הי' אבל חיי אבותי הי' חיי יראת ה'.

וע"ע בספר תולדות נח דרוש ד': י) ויברך ערש"י עי' בכור שור עירובין נ"ג ק' וכי ברכה א' הוא בעולם אפטר לברך בחיים ואריכות ימים וכו' וי"ל ע"פ המד' דפרעה עשה עצמו אלוה'. והי' ק' לרש"י אם יבא א' ניאמר לו תנקה לחיים הלא יתקצף ויאמר הלא הברכות מסורות בידי לזה תי' רש"י שייעלה כו' דאחז"ל שהוכחתו של פרעה הי' שנילוס יוצא לקראתו כמ"ש לי יאורי ואני עשיתי.

א"כ א"א לעשות לאלהי כ"א מאותו זמן. ודבר זה ל"ה כי אם ע"פ ברכתו של יעקב ודייק רש"י ומברכתו של יעקב כו' ובשעת הברכה עדיין לא עשה עצמו לאלוהי.

ואפטר הי' לברכו. ועי' ס' גרש פרמל שהביא זאת ול"ה שקדמו בבכ"ש: יז) ויתן להם יוסף להם בפסחים ובמקנה הצאן ובחמורים.

ולא הזכיר חזרים. ונודע דחזירי מצרים הי' טובים ושמנים.

והי' מכאן ראי' דאסור לסחור מה"ת בחזירים. ועי' יו"ד סי' קי"ז ובטו"ז נשם: כא) העביר ערש"י ומהרש"א חולין ד"ס ע"ב.

ועי' בהגדה ריח דונדאים לזקני הגאון מלאסק ז"ל דכ' על פי גר יהי' ורעה בארץ לא להם דיוסף העביר איתם לערים וגם החצרים הי' גרים כמ"ש רש"י ויגש שלא יהי' בושה כ"כ לישראל פיון שגם התושבים הם גרים ע"ש.

וכ"כ בלקוטי תורה להאר"י ז"ל פ' לן ועמ"ש בפ' בחוקתי (כ"ז ט"ו) ובפ' לך (ט"ו י"ג) (כב) רק אדמת הפתנים לא קנה וג'. ראיתי בזה דיש אנשים שמרויחים הרבה ובכ"ז יש להם נושים ומצבם דל כי הוצאותיהם גדולה מאד.

כי יתנו בכוס עיניהם וכדומה. וזה הי' פהני מצרים.

וידוע שפּבּל עִם וְלִשׁוֹן מְנַהֵיגֵי הָעֵדָה הֵם פְּהַגֵי הַדָּת. וְהֵם יְכוּלִים לַעֲשׂוֹת ר' לְיִשְׂרָאֵל אִם יְסִיתוּ אֶת הַהֶמּוֹן עַל יִשְׂרָאֵל לְשַׁלֵּל וְרַק לְהַצְלִיחַת יִשְׂרָאֵל פְּהַגֵי מְצָרִים הֵי' אֲנָשִׁים נְשָׁחֲתִים וְדַבְּרֵיהֶם לֹא הֵי' נְשָׁמְעִין לְאַזְנֵי הַהֶמּוֹן.

הֵם בְּעֵצָמָם עֹמְדוּ בְּרֹאשׁ אֲנָשֵׁי בְּלִיעֵל. וְהֵ יוֹסֵף שָׂאִין טוֹב לְהַזִּיז הַפְּהַגִּים מִמְּקוֹמָם. דְּכַמְפִּירִים אוֹתָם הַכֹּל. אוּלָם אִם יָבֹאוּ לְמְקוֹם אַחֵר יוּכְלוּ לְטַעוֹת בָּהֶם וּלְחַשְׁבָם לְיִשְׂרָיִם וַיּוּכְלוּ לְהִשְׁחִית לְיִשְׂרָאֵל שְׁנוֹאֵי נִפְשָׁם לְכֵן לֹא קָנָה אֲדַמְתָּם: (כג) הֵן קִנִּיתִי אֶתְכֶם וְאֵת אֲדַמְתְּכֶם כּו.

וַי"ל עִפְמ"ש ב"ב ק"ג דִּי"ב קָנָה עֲבָדִים וְקָרַקַע הֶחֱזִיק בְּקָרַקַע קָנָה עֲבָדִים. וַא"כ הַכֹּל שֵׁינִיךְ לְפָרְעָה וַיּוֹסֵף.

כִּי מָה שֶׁקָּנָה עֲבָד קָנָה רַבּוֹ. וְאַף לְשִׁטַּת יוֹסֵף שֶׁהֵי' לָהֶם דִּין ב"נ וּלְהַכִּי אָמַר דְּמַפְרָקְסַת אָסוּר וְכַמ"ש ב"ב וַיִּשָּׁב: וְעַ' בְּמִהְרָשׁ"א בְּגִיטִין נ"ז א' בְּמַעֲשֵׂה דְאָרוּס וְאָרוּסָה שֶׁנִּשְׁבּוּ כ' כִּינּוּן דְשִׁבּוּי' הָיָה וְכֹל מָה שֶׁקָּנָה עֲבָד קָנָה רַבּוֹ ע"ש וְזֶה וְכֵן חֲדָשׁ דְּגַם בְּעַפְו"ם אֲמָרִי מ"ש עֲבָד קָנָה רַבּוֹ וְעַי' ב"ס בֵּית הָאוֹצָר ח"א כָּלֵל צ"ז וְהִבִּיאוּתִיו ב"ב בְּרֹאשִׁית (א' א): (כד) וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפָרְעָה.

וּב"פ מְקַץ (מ"א ל"ד) וְחַמֵּשׁ וְכ' רַש"י שֶׁנִּטַּל יוֹסֵף א' מִחֻמְשׁ. וְרִאִיתִי בְּשֵׁם הַגֵּר"ד אֲפַעְנֵהֵיִם ו"ל דְּלָמָּה דִּוְקָא חֻמְשׁ לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.

וַי"ל דְּכִינּוּן שִׁיחָי' כָּל כֹּף בְּשִׁנַּת הָרַעֲב כִּמּוֹ שֶׁהִיָּה בְּשִׁנַּת הַשְּׁבַע עִפְמ"ש בְּבִרְכוֹת וּבְרַש"י נִשְׂא (ה' י') אִישׁ אֶת קַדְשֵׁי לֹא יֵהִי. וְדַרְשִׁי בְּמִי שֶׁלֹּא נָתַן מַעֲשְׂרוֹתָיו כְּרֹאֵי אִזְ הַשְּׂדֵה עוֹשֶׂה רַק הַמַּעֲשֹׂר וְכֵן בְּשִׁנַּת הָרַעֲב הֵי' עוֹשֶׂה רַק חֶלֶק הָעֲשִׂירִי מִשְׁנַת הַשְּׁנֹבַע.

וּשְׁנַת הָרַעֲב לֹא הִיָּה רַק ב' שָׁנִים דְּלֹאֲחֵר שֶׁבָּא יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם פָּסַק הָרַעֲב. וְדַרְשׁ מְשָׁל בְּשִׁנַּת הַשְּׁנֹבַע הַשְּׂדֵה עֲשֶׂה עֲשֶׂרָה כּוֹרִים.

וְז' שָׁנֵי הַשְּׁנֹבַע הֵי', וְלִקַּח יוֹסֵף הַחֻמְשׁ מִן שְׁבַעִים כּוֹרִים וְהֵי' י"ד כּוֹרִים. וּבְשִׁנַּת הָרַעֲב הֵי' ג"כ עוֹשֶׂה פִּירוֹת אֶחָד לְשָׁנָה.

וּב"ב שָׁנֵי הָרַעֲב הֵי' ב' כּוֹרִים. עִם י"ד הַקּוֹדְמִים הֵם ט"ז.

ח' כּוֹרִים לְשָׁנָה. וּבְשִׁנַּת הַשְּׁנֹבַע ג"כ הָיָה ח' כּוֹרִים דְּהָרִי לְקַח מַעֲשֶׂרָה ב' נִשְׂאָר ח'.

וְהֵי' מְכוּוֹן שְׁנַת הָרַעֲב כֹּף כּוֹרִים כִּמּוֹ בְּשִׁנַּת הַשְּׁנֹבַע: פְּרִשְׁתַּת וַיְחִי כח) וַיְחִי. רַש"י לָמָּה פְּרִשָׁה זֶה סְתוּמָה כִּינּוּן שֶׁנִּפְטָר יַעֲקֹב נִסְתָּמוּ עֵינֵיהֶם וְלָבָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִצְרַת הַשְּׁעֵבּוּד.

וְק' מנ"ל לְרַש"י דְּאִיכָּא כָּאֵן פְּרִשָׁה כָּלֵל. וְעַי' רַא"ם וְגו"א.

וּבְבִכּוֹר שׁוֹר פְּסָחִים ד"ו. כ' דְּבַסו"פ וַיִּגַּשׁ כ' וַיִּפְרוּ וַיִּרְבוּ מְאֹד וְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ שֶׁהָרִיבּוּי הַתַּחֲחִיל כְּשֶׁהִתְחִילוּ מִצְרַיִם לְשַׁעֲבָדָם כַּמ"ש וְכֹאֲשֶׁר יַעֲנּוּ אוֹתָם כֵּן יִרְבוּ.

וְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ דְּהַשְּׁעֵבּוּד לֹא הִתְחִיל כ"א אַחֵר מִיַּת יַעֲקֹב. וְקָשָׁה לָמָּה נִזְכָּר וַיִּפְרוּ קוֹדֵם מִיַּת יַעֲקֹב.

וְצ"ל דְּאִין מוֹקְדָם וּמְאֻחָר. וְקָשָׁה הָא בְּחֵד עֵינָא דְּהֵינּוּ פְּרִשָׁה א' יֵשׁ מוֹקְדָם וּמְאֻחָר.

וצ"ל דויתחי יעקב הוא פְּרִשָׁה אַחֲרַת וַיָּפֶה הַקַּיִל לְמַה פְּרִשָׁה זוֹ סְתוּמָה, שְׂאִין בּוֹ הַפֶּסֶק פְּרִשָׁה. וְלַעֲלֵל בַּפ' נח (ח' כ"ד) הַבְּאִתִּי בְּשֵׁם דְּבָרֵי שְׂאוּל טַעַם שְׂעֻכּוֹ"ם שְׂשֻׁבַת חֲזִיב מִיָּתֶה.

דבפ"ב דְּאָבוֹת אֵי יָפֶה ת"ת עַם ד"א שְׂיִגְיַעַת שְׂנִיָּהֶם מְשַׁפְּחַת עֶזְרָא. ועי' ברע"ב.

וְלָכֵן יִשְׂרָאֵל יָכוֹל לְשַׁבֵּן מְמַלְאָכָה שַׁע"י יִגְיַעַת הַתּוֹרָה מְשַׁפְּחַת עֶזְרָא אָבֵל עַכּוֹ"ם שְׂאִסּוֹר בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה. אֵין רִשָׁאֵי לְשַׁבֵּן כִּי הַבְּטָלָה גּוֹרֵם עֶזְרָא ע"ש וְזֶה פְּנוּנַת רז"ל כֹּל הַמְּקַבֵּל עָלָיו עֶזְרָא מְעַבְרִין מִמֶּנּוּ עֶזְרָא ד"א.

וְכָל הַפּוֹרֵק עֶזְרָא תּוֹרָה נּוֹתֵנִין עָלָיו עֶזְרָא דר"א דָּאֵם מְקַבֵּל עֶזְרָא תּוֹרָה שׁוֹב לֹא יִחְטָא וּל"צ יִגְיַעַת ד"א. וְרִאִיתִי בְּזֶה לְפָרֵשׁ מרז"ל בִּירוּשָׁלַיִם פ"א דְּבָרְכוֹת עֵינָא וְלִבָּא הֵם תְּרֵי סְרָרֵי דְעַבְרִיָּה.

דא' בַּסְּפָרִים שְׂאֲבָרְהֶם עֲמוּד גַּמ"ח. יִצְחָק עֲמוּד עֲבוּדָה.

וְיַעֲקֹב עֲמוּד הַתּוֹרָה. ועמ"ש בְּזֶה בַּפ' לָךְ (י"ב ב').

וְזֶה כְּשֶׁנִּפְטַר יַעֲקֹב הֵינּוּ עֲמוּד הַתּוֹרָה נִסְתָּם עֵינֵיהֶם וְלָבָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִצָּרַת הַשְּׁעֵבּוּד הֵינּוּ שֶׁהִי מִן הַהִכָּרַח שְׂסִתְמוּ הַשְּׂנֵי סְרָרֵי דְעַבְרִיָּה ע"י צָרַת שְׁעֵבּוּד דְּלִיפָא תּוֹרָה שְׂיִגְיָן וְכַב"ל.

ועי' בַּמְּאֵסָף הַבְּאָר כָּרָךְ ב' ס' ס"ז. ובס' פְּנֵי הָאֲרִיָּה הַחַי בְּחֵלֶק הַדְּרוּשִׁים ס' ב' אֲרִיכוֹת מְפָרְשָׁה זֶה: שֵׁם בְּרִש"י בְּקֶשׁ לְגִלוֹת הַקֶּץ.

וְהוּא מְפָסְחִים נ"ו א'. וְאִיתָא שֵׁם אָמְרוּ שְׂמַע יִשְׂרָאֵל כו' אָמַר יַעֲקֹב בַּשְּׂכַמְל"ו.

אָמְרוּ רַבֵּנּוּ הֵיכִי נִיעַבַד נְאֻמְרוּ לֹא אָמְרוּ חֲשָׁה. הַתְּקִינוּ שְׂיִאֲמְרוּ בְּחֻשָׁאֵי, וְאִי"ז הַגְּאֻז וְז"ל מְלִיסָא בְּאֵמַת לְיַעֲקֹב הַק' מ"ט אָמַר יַעֲקֹב וְלֹא מִשָּׁה.

ב' אִם יֵשׁ גְּנָאֵי בְּאֵמִירְתָּהּ הֲלֹא לְפָנָיו הַפֶּל גְּלוּי. ג' אִיזָה גְּנָאֵי יֵשׁ בַּשְּׂכַמְל"ו.

ד' לְמַה בִּיּוּה"כ אֲמָרִים בְּקוֹל רָם. וְכ' דָּאֵם יִשְׂרָאֵל עוֹשִׁין טוֹב נּוֹתֵנִין עוֹז לְאֱלֹקִים וְנִתְגַּדֵּל שְׁמוֹ כַּמ"ש תְּנוּ עוֹז לְאֱלֹקִים.

וְלַהֲיָפֶךְ מִתִּישִׁין פַּח שֶׁל מַעֲלָה כַּמ"ש צוּר יִלְדָּךְ תִּשִׁי. וּבִימֵי הָאָבוֹת שְׂלֹא הִי עוֹד הַתּוֹרָה. וְכָל חֲשִׁיבוֹת אֲבָרְהֶם רַק בְּשִׁבִיל שֶׁהִי מְכִיר אֱלֹקוֹתוֹ שֶׁל ה' בְּפִי כָּל הָעוֹלָם. וְלָכֵךְ כְּשֶׁאֲמָרוּהוּ בְּנֵי לְיַעֲקֹב שְׂמַע כו' שְׂאֵנוּ מְכִירִין אַחֲדוֹתוֹ שֶׁל ה' אָמַר בַּשְּׂכַמְל"ו הֵינּוּ שְׂבִיבָה לְבַד דִּי שְׂיִתְבָּרַךְ שֵׁם ה'.

אָבֵל אַחַר נְתִינַת הַתּוֹרָה אֵינוּ דִּי בְּאֲחֲדוֹתוֹ לְבַד וְצָרִיךְ גַּם קִיּוּם תר"ג מְצוֹת. וְאֲדַרְבֵּה אָמְרוּ לַהֲיָפֶךְ הַלְנָאֵי אוֹתִי עֲזָבוּ וְתוֹרַתִי שְׂמָרוּ, וְלִזְהָ לֹא אָמַר מִשָּׁה בַּשְּׂכַמְל"ו דָּאֵין זֶה דִּי.

וז"ש הֵיכִי נִיעַבַד נְאֻמְרִי לֹא אָמְרוּ מִשָּׁה דְּלֹאֲחַר מ"ת לֹא דִּי בְּזֶה לֹא נְאֻמְרוּ הֲרֵי אָמְרוּ יַעֲקֹב הֲרֵי דְבָר גְּדוֹל הוּא דַּע"ז נִתְגַּדֵּל שְׁמוֹ שֶׁל ה' אִז. וְלָכֵן תְּקַנּוּ שְׂיִאֲמְרוּ בְּחֻשָׁאֵי שְׂיִהֵי' נִיכָר לוֹ שְׂיֵשׁ לוֹ לְבַקֵּשׁ עַל בְּקִשָּׁה זֶה כְּמוֹ שְׂמַחְוֵיב לְקַיֵּם תּוֹרָה וּמְצוֹת.

כּן אַחַדוֹת ה'. וְלִכֵּן בִּיּוֹה"כ נִשְׁאַנּוּ בְּטוּחִים שְׂיִמְחוּל לָנוּ עֲזוֹנוֹתֵינוּ אוֹמְרִים בְּקוֹל רֶם עַכ"ד בְּקִיצוֹר.

וּבִיַּעֲרוֹת דְּבִשׁ ח"א דְּרוֹשׁ ט"ו כ' דְּחִבִּיבִין יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִמְּלֵה"ש דִּישְׂרָאֵל מִזְכִּירִין ה' אַחֵר ב' תִּיבוֹת שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה'. וּמְלֵה"ש אַחֵר ג' קְדוֹשׁ ק"ק ה'.

וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים בְּכָל יוֹם וְכו' וְיִשְׂרָאֵל דְּבָקִים בֵּה' יוֹתֵר וּבְמֵלֵה"ש יֵשׁ מְדַרְגוֹת. וְהַדִּין דְּמִזְכִּיר ש"ש לְבַטְלָה צ"ל בְּשַׁכְּמַל"ו.

וְלִכֵּן יַעֲקֹב דְּרָאָה שְׁנִסְתַּלְקָה הַשְּׂכִינָה, וְהַשְּׂכִיטִים לֹא רָאוּ וְחָשְׁבוּ דִישׁ הַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה כְּתִמִּיד נֶאֱמָרוּ שְׁמַע כו'. וְיַעֲקֹב חָשַׁשׁ אוֹלֵי לֹא הִזְכִּירוּ ה' כְּדִינוֹ נֶאֱמָר בְּשַׁכְּמַל"ו כְּמִזְכִּיר ש"ש לְבַטְלָה.

אַבְל בִּימֵי חָשָׂה שֶׁהִי הַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה לֹא חָשַׁשׁ לוֹמֵר בְּשַׁכְּמַל"ו וְאַנּוּן בְּגוֹלָה מְסוּפָּקִים אֵי שׁוֹכֵן אֶתְנוּ, וּז"ש נֶאֱמָרוּ יֵשׁ גְּנָאֵי שְׁמוּרָה הַסְּתַלְקוֹת שְׂכִינָה לֹא נֶאֱמָרוּ אוֹלֵי בְּאַמְתַּת גְּסַתְלָקָה הַשְּׂכִינָה.

וְתַקְנּוּ לוֹמֵר בְּחֻשָּׁאֵי עַש"ה: וִי"ל עוֹד דְּבִימֵי יַעֲקֹב הַשֵּׁם מְלָךְ הִיָּה סְמָל צְדָק וַיִּוָּשֵׁר. כִּי אַז מְלָךְ מְצַרִּים הִי מְלָךְ חֶסֶד.

וּבְנֵי יַעֲקֹב מְצָאוּ מְנוּחָה בְּאַרְצוֹ לִכֵּן יַעֲקֹב כְּשֶׁרָצָה לְהוֹדִיעַ גְּדוּלוֹ שָׁל ה' כְּדִי לְשַׁבֵּר אֲנָוֹן הַשְּׁתַּמְשׁ בְּשֵׁם מַלְכוּת, נֶאֱמָר בְּשַׁכְּמַל"ו. אַבְל בִּימֵי חָשָׂה הַשֵּׁם מְלָךְ הִיָּה סְמָל אַכְזָרִיוֹת, לִכֵּן ל"א בְּשַׁכְּמַל"ו, וּא"כ אֲמִירָה (זוֹ אַחֵר אֲמִירָה) בְּשַׁכְּמַל"ו תֵּהִי תְלוּנָה בְּמָקוֹם אוֹ בְּזִמְן לְפִי רוּחַ הַמּוֹשֵׁל.

וְיִצְמַח חֲזָה בְּלְבוּל הַדַּעַת וּמְבוּכָה, לִכֵּן הִתְקִין שְׂיֵאמֵר בְּחֻשָּׁאֵי: (כֵּט) וַיִּקְרְבוּ רַש"י כ"מ קְרִיבָה לֹא הִגִּיעַ לִימֵי אַבּוֹתָיו יַצְחָק ק"פ יַעֲקֹב קמ"ז דָּוִד ע', וְהַק' דְּהוּל"ל לְשָׁנוֹת אַבּוֹתָיו וּבַס' קְהֵלוֹת יִשְׁרוּן כ' ע"פ הַגַּמ' בְּרִכּוֹת ד"ה לְעוֹלָם יִרְגִּיזוּ אָדָם יצ"ט עַל יֵצֵה"ר אֵי אֲזַנִּיל מוּטָב נָאֵם לֹא יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה וְכו' יִקְרָא ק"ש וְכו' יִזְכִּיר יוֹם הַמִּיתָה, לְכַאוּרָה זְכִירַת יוֹם הַמִּיתָה בְּחִינָה הַיּוֹתֵר מְנוּבָהֵק יֵאמֵר תִּיְכַף יִזְכִּיר יוֹם הַמִּיתָה, וִי"ל שְׁתּוֹרָה וּק"ש נְמִי מְנוּבָהֵקִים, רַק הֵכִי פ' אֵי אֲזַל כְּלוֹמֵר אֵם יוֹדַע לְהַרְגִּיזוּ יצ"ט עַל יֵצֵה"ר מוּטָב שְׁנִדְאֵי יִגְרָשְׁנוּ מַעֲלִיו נָאֵם לֹא שְׂאִינוּ יוֹדַע לְהַרְגִּיזוּ יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה שְׁנִדְאֵי יִגְרָשְׁנוּ כַּמ"ש בְּקִידוּשֵׁין ד"ל ע"ב אֵם פָּגַע בָּהּ מְגַנּוּל מְשַׁכְּהוּ לְבִיהֵמ"ד.

נָאֵם לֹא שְׂאִינוּ בְּן תּוֹרָה יִקְרָא ק"ש, נָאֵם א"י אָף לְקָרוֹת ק"ש עַל דְּרָךְ אֵיזָהוּ ע"ה פֶּל שְׂאִינוּ קוֹרָא ק"ש שְׁחָרִית וְעַרְבִית יִזְכִּיר יוֹם הַמִּיתָה, וּבְאַמְתַּת כָּל הַבְּחִינּוֹת מְנוּבָהֵקִים: אָף יל"ד מֵה יוֹם הַמִּיתָה וְלֹא אֶמֶר יִזְכִּיר לֹא שְׂיָמוּת, וּנ"ל ע"פ הַאֲלֻשִׁיף בְּשֵׁם זֶה"ק כָּל יָמִים שְׂצַדִּיק חַי וְעוֹשֶׂה מְצוֹת, גַּם כִּי לְמַהוּתָם אֵין מִמֶּשׁ קוֹנִים הַנּוֹנִי וְקִיּוּם רוּחְנֵי קְדוּשׁ וּמְתַקְרָבִים בְּעַת הַמִּיתָה לְהַעֲדֵי עַל כָּל זְכוֹת הַנַּעֲשָׂה בָהֶם, וּא"כ כָּל צַדִּיק שְׂמַאֲרִיף יָמִים יוֹתֵר יֵשׁ לוֹ יָמִים הַמְתַקְרָבִים בְּעַת מִיתָה לְהַעֲדֵי עַל מַעֲשִׂים הַטּוֹבִים, וּז"ש יוֹם הַמִּיתָה כְּלוֹמֵר יִזְכִּיר שְׂיָוִם יִתְקַרֵּב לְיָמִים אַחֵרִים לְהַעֲדֵי בְּשַׁעַת מִיתָה עַל מַעֲשָׂה טוֹב, וּז"פ לֹא הִגִּיעַ לִימֵי אַבּוֹתָיו, שְׂאִין לוֹ כ"כ יָמִים לְהַעֲדֵי עַל צְדָקָתוֹ כְּאַבּוֹתָיו שְׂחִיו שְׁנִים רַבּוֹת, עוֹד אֵיתָא בְּסִפְרֵים דְּצַדִּיקִים בְּמִיתָתָם קְרוּיִם חַיִּים בְּבְרִכּוֹת דִּי"ח נֶאֱיִן מְיִיחַס מִיתָה רַק לְהַיָּמִים כִּי בְּמִתָּה חֶפְשִׁי וְכְשֶׁנֶּחַלֵּשׁ בְּזַקְנוֹתוֹ נֶאֱיִן בְּכַחוֹ לְעַסוֹק בַּת"מ נְחָשְׁבוּ חַיִּי אַז

למיתה, ולכן רשעים בתייהם קרנים מתים, ובמד"ר אומר ה' ליעקב היום קם לנגדך ותמוה: ובס' לקוטי מהר"ם כ' דידוע דמהלך הארץ וכן משמים עד הארץ חד שיעורא ת"ק שנה, והיום כ"ד שעות מקיף מקצה אל הקצה.

ואם יהי יותר מת"ק שנה אז מההכרח יהי היום יותר מכ"ד שעות, ואיתא בילקוט יעקב פימי השמים על הארץ דהוא מהלך ת"ק שנה פן ימי האבות אברהם קע"ה יצחק ק"פ יעקב קמ"ז ס"ה תק"ב, צא מהם ב' שנים שלא הפיר אברהם בוראו עד ג' שנים, א"כ זה לעומת זה עשה ה' שיהי מהלך משתנים לארץ וכן מקצה לקצה פימי האבות, ויעקב האחרון ואם יחי יותר מקח"ז אז צריכין להוסיף על שמים וארץ מת"ק ואז צריף שיהי היום יותר מכ"ד שעות, וז"ש היום קם לנגדך, ועמ"ש בפ' מקץ (מ"ג י"ד), ודברי רש"י ג"כ צ"ע דלמה לא הביא למ"ר שהי לפני דוד שנא' בו ג"כ קריבה הן קרבו ימיך למות ואביו חי קל"ז והוא ק"כ, ובמדרש הביא ג"כ למשה, ורש"י אם הי שביק לדוד אפשר הי' לומר דלא חש להאריף אבל מה שדילג למשה באמצע והביא דוד צ"ע, ועי' במאסף היו"ל בירושלים ש' תרס"ח סי' נ"ט: ובאווה"ח ד"ה הן כ' פשיזקין תתמעט הבנתוהא שארז"ל תלמיד חכם שמזקינין דעתם מתנישבת רק לשלול דעתם של זקני ע"ה שמתרפת וכו'.

ובאמת בסוף מס' קנים כ' מתנישבת, אבל בשבת קנ"ב א' איתא ת"ח שמזקינין חכמה נתוספת בהם שנא' ביישישים חכמה וצ"ע. וראיתי בזה שב' ענינים יש דבזקן ממוצע אף בהחלש פחותיו מתוספת חכמה, אבל בזקן גדול יחלש גם כח השכלי, ובמס' קנים איתא פל זמן שמזקינים בלשון כפול להורות על זקן מופלג שהזקין שרק דעתו מתנישבת, ועי' נח"פ' פ' חיי שרה ונהביאתיו שם (כ"ד א'): וברמב"ן כ' שיעקב הרגיש פליון פחותיו וראה שקרוב זמנו צוהו על ענין קבורתו, עי' ס' הברית ח"ב מאמר י"ג פט"ז דרמז שנכון לאדם לכתוב צנאה ולא יבטח על יומו האחרון פי מי יודע אם יהי דעתו צלולה אז, ואח"כ יהי מריבות, ועיקר לעשות חשבון צדק כמה הוא חייב דבשביל פרוטה שגזל בא לגלגול, ועונש גלגול קשה מגיהנם ע"ש באריכות.

והנה ביום שמת אדם נידן באותו יום בכל שנה על קיצורו בעבודת ה', וגם נידן אם לעלות למדרגה עליונה ע"י תורה ומצוות של בנים שהניח אחריו לכן מתענין לפדותם מן הדין דחייב על ברא להיות מזוה אבא והוא ממצות כבוד אב לכבד אף לאחר מותו כמ"ש ביו"ד סר"מ סעי' ט'.

וברמ"א סוס"י שע"ו, וכמו אילן המתחיל ליניבש סובלים ענפיו, וצריף לרפאות השורש ואז ממילא ירפאו הענפים. ויצליחו הנטיעות מהענפים, כמו כן אב ובנו, ועי' ס' חסידים סי' רל"א רל"ב, וברפת אברהם סוף מס' מו"ק, וחתם סופר יו"ד סי' רל"ג, ושו"ת שם ארנה או"ח סי' י"ד עש"ה, וזה ענין הזכרת נשמות ונודרים בעד נשמותיהם, ועי' בס' מיני תרגומא פ' נאחצון, וקב הישר פ"ו, ועמ"ש בזה בזה"ק סו"פ בחקותי, ובב"ב דקט"ז מפני מה נאמר נשכיבה בדוד ולא מיתה מפני שהניח בן צדיק, וז"ש יעקב ליוסף ושכבתי עם אבותי לרמו שאינו נקרא.

מת רק שוכב כמ"ש אם תשכב לא תפחד, ושכבת וערבה שנתה: שם שים נא ידך וגי' אנכי אעשה כדבריה, ויאמר השבעה לי, עי' באווה"ח דכבר השביע לו דאמר אנכי אעשה

כְּדַבְרֵיהָ, וְשִׁימַת יָד לִירֵךְ הוּא שְׁבוּעָה כַּמ"ש רַש"י, וי"ל דְּהִלְכָה כְּיָבוּד מְשַׁל אָב, וְהִיכֵי דְלִית לִי לְאָב וְיֵשׁ לְבִן חַיִּיב הַבֵּן לְזוֹן אָבִיו עַתּוּ"ס קַדְוִשִׁין דַּל"ב ד"ה אֹרֵי לִי, וְיֵשׁ פְּלוּגְמָא בְּזֵה אִי הָא דְחַיִּיב מְצַד כְּיָבוּד אִו מְטַעַם צְדָקָה דְעַנְיָיָה קוּדְמִין, וְעִי' בִּיּו"ד סִי ר"מ סְעִיף ה' וְגַם פָּאן יֵשׁ לְבִן, שְׁיֵשׁ בְּיַד יוֹסֵף לְעֲשׂוֹת וְלִשְׂאֵת אוֹתוֹ לְקַבְּרֵי אָבוֹתָיו וְלְאָב אִין לֹו פַח הַזֶּה, וּפְלִיגֵי דִינְעַקֵּב סוֹבֵר דְּהוּא מְשׁוּם צְדָקָה וְלָכֵן בְּיָקֻשׁ שְׁיִשְׁבַּע לֹו דָּאִין בְּזֵה מְשׁוּם חַיִּיב כְּיָבוּד, וְיוֹסֵף סוֹבֵר דְּהוּא מְטַעַם כְּיָבוּד וְהוּא מְוַשְׁבַּע וְעוֹמֵד, וְגַם אִין הַשְּׁבוּעָה חָל דָּאִין שְׁבוּעָה חָל עַל דְּבַר מְצָנָה, וּזו"ש אֲעֲשֶׂה כְּדַבְרֵיהָ דְאֲנִי מְוַשְׁבַּע לְעֲשׂוֹת כְּדַבְרֵיהָ, אָבָל יַעֲקֹב אַחַר הַשְּׁבָעָה לִי כִי הוּא רַק מְצַד צְדָקָה: שֵׁם רַש"י חֲסֵד שְׁעוֹשִׁין עִם מֵתִים חֲסֵד שֶׁל אֲמַת, וְקִשָּׁה דְלִקְמָן (מ"ח כ"ב) וְאֲנִי נִתְמִי שְׁכָם כ' רַש"י לְפִי שְׂאֵתָה טוֹרַח לְהַתְעַסֵּק בִּי נוֹתֵן לָהּ שְׂכָר א"כ הִי לֹו גְמוּל עֲרֵא"ם וּשְׁפ"ח, וּבַס' שְׁמַע שְׁלֵמָה כ' דַּה"פ אִינוּ מְצַפֵּה הַחַי שְׁיִקוּם הַמֵּת לְשֵׁלֵם לֹו גְמוּל, וְכֵן יַעֲקֹב אָמַר לְיוֹסֵף אֵתָה צָרִיף ב' דְּבָרִים אַחַר מוֹתָה א' מְקוּם לְקַבְּרֵי בְּאֶרֶץ גַּם מִי שְׁיִעֲלֶה לְשָׁם, וּבְשֶׁכָר שְׂאֵתָה מוֹלִיכֵנִי לְאֶרֶץ אִינִי נוֹתֵן לָהּ שׁוּם גְמוּל, וְרַק הוּא חֲסֵד שֶׁל אֲמַת שְׁלֵא אָקוּם מִהַקְבֵּר לְשֵׂאֵת אוֹתָהּ מִמְצָרִים, אָבָל עֵבוּר מַה שְׁטוֹרַח אֵתָה לְדַבֵּר לְפָרְעָה שְׂאֵקְבֵר בְּאֶרֶץ, ע"ז שְׁלֵמִתִּי לָהּ גְמוּל בְּחַיִּי לְתַת לָהּ שְׁכָם ע"ש, וְעַשׂו"ת כְּתַב סוֹפֵר יו"ד סִי ק"פ, שְׁהַקְשָׁה הֲלֵא קְבוּרָה מְשׁוּם בְּזִיוְנֵי דְחַיִּים, וְאִפ"ת מְשׁוּם כְּפָרָה עִי סְנֵהֲדָרִין מ"ו ב', ח"ח הָא לֹא יִכְחִישׁ אָדָם שְׁהוּא בְּזִיוֹן דְחַיִּים ג"כ, וְא"כ לֹא הוּי חֲסֵד שֶׁל אֲמַת הַקְבוּרָה, וְכ' דְחֲסֵד ש"א הוּא שְׁבוּחַר לֹו קְבֵר לְפִי כְבוֹדוֹ, שְׁאִין בּוּ תוֹעֲלַת לְחַיִּים רַק לְהַטְמִינוּ בְּאֶרֶץ שְׁלֵא יִרְאֶה קְלוֹנוֹ וְיָבוּא בְּזִיוֹן לְהַחַיִּים, וְיַעֲקֹב בְּיָקֻשׁ אֵל נָא תְקַבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם רַק אֲצַל אָבוֹתָיו זֶה חֲסֵד ש"א, וְזֶה כְּוִנַּת הַמְדַרְשׁ רֹודֵף צְדָקָה וְחֲסֵד זֶה אֲבָרְהָם שְׁגַמֵּל חֲסֵד שְׁקַבֵּר שְׂרָה, וְקִשָּׁה וְכִי קוֹדֵם לָכֵן לֹא הִי קוּבְרִים מִתִּיבָם, רַק מַה שְׁטַרַח וְהַמְצִיא קְבֵר הָרְאוּיָה לָהּ בְּמַעֲרַת הַמְכַפְלָה זֶה חֲסֵד ע"ש וּבַס' לְחַמֵּי תוֹדָה דְקַנ"ט בְּזֵה: וּבַתְּשׁוּבוֹת הַרְשָׁב"א סִי ש"ט בְּמִי שְׂצָנָה שְׁיֹולִיכוּ אוֹתוֹ לְקַבְּרוֹ בְּמְקוּם אָבוֹתָיו, וְא"א מְפָנֵי הַסְרַחוֹן מְוֹתֵר לְתַת עֲלָיו סִיד לְעַפֵּל הַבְּשָׂר מֵהָר, דְּבִזְיוֹן לִיכָא דְצָנָה מְפָנֵי כְבוֹדוֹ, וְצַעַר ג"כ לִיכָא וְרָא' מְחַנִּיטָה שְׁחַנְט יוֹסֵף לְאָבִיו ש"מ שְׁאִינוּ מְרַגִּישׁ, וְהוּבָא לְהִלְכָה בִּיּו"ד סִי ש"ג וְעִי' ג"כ בְּתוֹסְפוֹת יו"ט פ"ב מ"ח דְאָבוֹת דָּאִין הַמֵּת מְרַגִּישׁ כְּלוּם, וְכְוִנַּת רַז"ל שְׁקִשָּׁה רִימָה לְחַת שְׁהַנְפֵּשׁ קִשָּׁה לֹו כְּשֵׁרוּאָה רִימָה שׁוֹלֵט בְּגוֹפוֹ וְרַק נְפִשׁוֹ עֲלָיו תְּאָבֵל ע"ש וּפִי' בַס' נְשִׁמַת חַיִּים לְר' מְנַשֶּׁה בֶּן יִשְׂרָאֵל מְאָמַר שְׁנֵי פַכ"ד הָאֲרִיף מְאֹד בְּזֵה, וְעִי' בַס' חֲסִידִים סִי תַתְש"ט, וּבַסְפֵּר הַבְּרִית ח"ב מְאָמַר ח' פ"ד מ"ש בְּזֵה, וּבְשׁו"ת שְׁבוֹת יַעֲקֹב ח"ב סִי כ"ז, וְע"ע בְּשׁו"ת כְּתַב סוֹפֵר יו"ד סִי קַפ"ד, שְׁהָק' עַל הַרְשָׁב"א הָא כ' בְּשֵׁרוֹ עֲלָיו יִכָּאֵב וְנְפִשׁוֹ עֲלָיו תְּאָבֵל, וְלָמָּה תְּאָבֵל הַנְּשָׁמָה עַל הַגּוֹף הַחֹנֵף.

וְעִי' בְּעִיּוֹן יַעֲקֹב בְּרַכּוֹת י"ח. וְכ' עַפְמ"ש בַּפ"ק דְחֻלִּין א"א נוֹקָף אֲצַבְעוֹ מְלֻמְטָה אַא"כ מְכַרִּיזִין מְלֻמְעֵלָה, וְכ' רַש"י גּוֹזְרִין עֲלָיו וּבּוֹדָאֵי נוֹקָף אֲצַבְעוֹ אִין צַעַר וּרְפוּאָתוֹ יְדוּעַ לְכָל, וְרַק הַצַּעַר כְּאֲשֶׁר יִשִּׁית אֵל לְבוֹ דָּאִין יְסוּרִים בְּלֹא חֲטָא וְע"ז יִצְטַעַר וְכ"ה בְּרִימָה לְמַת שְׁאִין שׁוֹלְטָת בְּצַדִּיקִים, וְעִי' מְדַרְשׁ שְׁמוּאֵל פ"ג מ"א דְאָבוֹת, דְקַתְנִי לְמְקוּם עֶפֶר רִמָּה, וְתוֹלְעָה, דְצ"ג גְּנִיצוֹל מְפָל זֶה ע"ש, וְזו"ש קִשָּׁה רִמָּה לְמַת כְּמַחַט בְּבִשְׂרַח הַחַי שְׁקִשָּׁה עֲלָיו מְצַד חֲלָק הַנְּפִשׁוֹת שְׁעִי"ז נוֹדַע לֹו כִי חֲטָא, כֵּן רִמָּה בְּמַת נְפִשׁוֹ תְּאָבֵל דְעִי"כ נְתַבְרַר כִּי חֲטָא וְעִי"כ שְׁלֵט בּוּ רִמָּה וְתוֹלַעַת.

ול"ק על הרשפ"א דבאמת אין מרגיש רק נפשו תאבל וכמ"ש התי"ט ול"ק מחניטת יעקב דבמכונן נעשה וע"י מעשה בנ"א, רק ק' שהיא נגד ש"ס שפת י"ג ב' דמקשה על רשפ"ג דאין בשר מת מרגיש באיזמל מר"י וקשה רמה למת והא דכ' אף בשרו עליו יכאב, ותי' אין החי מרגיש בבשר מת שבו, אלקא דמדמי כמו שקשה רמה למת פן קשה פשחותין בבשר המת באיזמל ולא ס"ל דרק נפשו תאבל כתיו"ט: ומצאתי בשו"ת הרדב"ז ח"א סי' תפ"ד השיב ע"ז דחילוק בין רמה לאיזמל ובכמה מרגיש, והא דלא תי' בגמ' פן דעדיפא משני כמו בשר מת שפתי דדומה יותר משל של ר"ג לנמשל כמו בשר מת שפתי אינו מרגיש, פן אין מרגישים הצרות פתי דכבשר המת שפתי חשוב, וחסור והק' אנפשי' פיון שמת אינו מרגיש מה לי רמה או איזמל, ותי' דרמה מיני' ובי' פא להעניש אותו על מעשיו ירגיש, משא"כ איזמל מעלמא, וזה מפליאת השי"ת ע"ש.

והנה מ"ש בשוב הסוגיא נכון אבל מה שחילק בין רמה לאיזמל קשה, ולפמ"ש א"ש דברמה נפשו תאבל דנתברר דחטא, וע"ע בהגהות יד שאול סי' שס"ג דראיות רשפ"א מחניטה ולע"ד לפמ"ש העקדה פ' ברכה הדין שפין מיתת משה לאליהו דבמשא ש'ב פל חלק לעצמו כמ"ש וישוב העפר אל הארץ ורוח אל אלקים, והי' הפירוש שלמה, ושוב שפיר אין הגוף מרגיש ע"ש, ומענין להתלמד במת עי' נוב"י מ"ת יו"ד סי' ר"י, וחת"ס יו"ד סי' של"ו וע"ש מחניטת יעקב: ואגב אבוא, בערכין ד"ו ע"א איפא דאשה שישבה על המשבר ומתה בשבת מוציאין הולד דלמא חי, אבל נפסק ביו"ד סי' ש"ל ס"ה דאין אנו בקיאים שמתה ובנתיים ימות הולד, ואף בחול א"צ לקרוע בטנה, ובשב"י סי' י"ג הביא פשו' גאונים סי' רמ"ח דלא קרעו רק מחתינו אבנא אפרוסה עד דימות הולד, והק' מגמ' הג"ל דקורעין בטנה, וזקניי הגאון מלאסק ז"ל בשו"ת הרד"ד או"ח קמא סי' יו"ד תי' דבגמ' מיירי בנעקר הולד לצאת היא חייבת ברישא והגאונים מיירי בלא נעקר הולד, הולד מיית ברישא, והא דמחתינו אבנא אפרוסה שיימות הולד, י"ל פדי שלא תתנוול עש"ה, וכיז שאול יו"ד שס"ג כ' יולדת שמתה דנוהגין להכות על הבטן שיצא הולד עי' ירמיה (כ' י"ז) אשר לא מותתני מרחם ותהי לי אמי קברי משמע לכאורה דאין מוציאין הולד, אבל המענין ברש"י ורד"ק ואלשיך: מצא דאין ראי', ומערכין בישבה על המשבר אין ראי' דשם מסופקים אולי יהי' הולד חי אבל כל שמתה האם גם הולד מת כמ"ש הר"ן ביומא, ועשו"ת תשב"ץ ח"א סי' ק"י, ורדב"ז ח"ב סי' תרצ"ה כ' דיש למנוע להכות בבטן וצ"ע ע"ש, והרא"י מירמ"א מצאתי ג"כ בשו"ת שמן רוקח ח"ב סי' י"ג והובא בקצרה בפתחי תשובה סי' שס"ד סק"ה, ובשו"ת השיב משה או"ח סי' י"ג הביא מנהג שאף שמת הולד, מוציאים הולד לקברו בפ"ע, והוא דחה זה המנהג ע"ש, והחנטה ביעקב הי' רק ריקוחין מבחוץ עי' תרגום יונתן וזהו, וכן מצאתי בשו"ת רמ"ץ יו"ד סי' פ"ה, וע"ע בשו"ת מהר"י הפה"א או"ח סי' ס"ב, וזקניי ז"ל הביא בשם השיב משה דיושיבו ב"ד ויגזרו עלי' שתמן ולדה ויבטיחו לה שאם יהי' זכר ימולו אותו ואם נקבה תנו לה שם פי עי"ז יקום הולד לתחיל ויחרימו עלי' אם לא תמן ע"ש, וזקניי ז"ל העלה דאין להטיל חרם דקללת חכם אפי' על תנאי באה רק יגזרו עלי' ואם תמן הולד טוב ואם לאו יקברוה עם הולד עש"ה: שם אל נא תקברני במצרים, ערש"י ג' טעמים, ועי' בכתובות קי"א ב' ומת"ש"א והפלאה בזה, ובדב"ש כ' דבי"ד סי' שס"ג אין מולכין מת מעיר לעיר רק לקברי אבות ולא"י, ולפי"ז עיקר בקשה של יעקב הי' שלא יקברוהו

במצרים וזה הוא חסד, אבל מה שיוליכיהו לקברי אבותיו זה מן הדיו, וזה שביקש רק אל נא תקברני במצרים, אבל שיקברוהו עם אבותיו לא ביקש שהדיו פן ע"ש, והקדימו בכתנות אור.

ועי' בשל"ה בנני העמודים פכ"ג מ"ש בזה: וראיתי להקשות על חז"ל משום גלגול מחילות הא איתא שם בכתנות קי"א ב' עתידים כל מתים שיבצצו ועולים מירושלים, א"כ למה צוה יעקב שיקברוהו בחברון.

הי' לו לצוות שיקברוהו בירושלים, כי מתי חברון יהי' להם צער גלגול מחילות עד ירושלים, ורק י"ל דאיתא בב"ב ע"ה ב' ביקש ה' לעשות ירושלים במדה כו' והביא המהרש"א מדרש דירושלים של עתיד תהי' פכל א"י דהשתא, וביהמ"ק שבירושלים יהי' גדול כמו כל ירושלים דהשתא ע"ש, נמצא דמ"ש דמתים יבצצו ויעלו מירושלים הפוננה על ירושלים של עתיד ויהי' כל א"י וגם חברון בתוכה ובכל א"י דהשתא יבצצו המתים וישפיר צוה לקברו בחברון וא"ש, ועי' בתשובות הרח"א סי' כ"ה ובס' תולדות אדם להגר"ז מוה"ל נ"ל דמרום בראש תחה"מ, ושבבתי פינן וסופו להקיץ אם לא ע"ד קללה כו' ואשר שכב לא יוסיף לקום, ועי' בדברי שאול ח"ת בזה: לא וישתחו רש"י תעלא כו' עי' מהרש"א מגילה ט"ז ב': שם ברמב"ן שיחפץ פרעה שיקברו בארצו לכבוד להם ולנפשות.

ובמלכים א' (י"ג ל"א) אצל עצמותיו הניחו את עצמותי ופרש"י וימלטון עצמותיו את עצמותי, ועמ"ש בזה בשו"ת חת"ס ח"ו סי' ל"ז: שם ברש"י שכנה שורה וכו' עי' שו"ת שבות יעקב ח"א סי' כ"ו הא דאבל וחולה א"צ לקום מפני ח"ו ונשיא.

אכן אם רוצים לעמוד אין בו איסור, ועתו"ס מו"ק כ"ז ב' וראי' מדכ' וישתחו רש"י פדי לחלוק פבוד למלכות הרי דאף בחולה מותר לחלק פבוד למי שגדול ממנו, וה"ה באבל דבחדא מחתא מחתינו, ואף שכ' תוס' מו"ק ד"כ ע"ב בשם ירושלמי דאין מביאין ראיה מקודם מ"ת מ"מ מצינו כזה פעמים בש"ס ופוסקים דלמדין מקודם מ"ת.

ועיקר מצנת פ"ו למדין מברייתו של עולם, אף דיש לחלק דמצנת פ"ו אף לב"נ נאמרה, ועי' בתולדות החכמה לר"י חאגיז ח"א מדרשותיו פלל א' דמילתא דמסתבר למדין וה"ה בנ"ד עכ"ל (ועמ"ש לקמן נ' פ"ו מזה הרבה): וע"ע בשבות יעקב ח"א סי' קס"ח שחידש דהא דאמרי' מצנה לקיים דברי המת, ונקא בנכסיו וירושתו אבל בשאר מילי לא וקרא מסייעני, ויצו אל יוסף אביה צנה וגו' מדהוצרכו לומר דיעקב ביקש, וגם יוסף הוצרך להבטיחם משמע דבצואה לחוד אינו מחויב לקיים צואתו, וכן יעקב הוצרך להשביע ליוסף ונשאתני ממצרים וירמיה (ל"ה ח') צנח על בית הרכבים ונשמע בקול יהונדב בן רכב אבינו לכל אשר צננו לבלתי שתות יין וגו' כי שמעו את מצנת אביהם משמע שהוא רק מצד חסד לפני משורת הדיו, ואף דיש לחלק דהתם הי' קצת עינוי נפש, מאשר חטא על הנפש זה שציער עצמו מן היין לכף ל"ה חייבים לקיים מצד החיוב מ"מ משמעות קרא שם דקאי על כל הדברים אשר צנה להם אביהם, והביא הרמ"א יו"ד סי' רל"ב סי"ז דמי שצנח לחולה הני נדר אונס שלא תטרון דעתו ע"ש, וכ' לחלק דז"ד במי שאינו חייב לשמוע במצותיו פלל רק מחמת השבועה אז יכול לומר דנשבע שלא תטרון דעתו, משא"כ בצואת אב ואם שמחויב לקיים עכ"פ לפני משוה"ד, א"כ אם עשה ת"כ

או שבוועה אין היזתר על זזה, וירא' מייעקב שהשביע ליוסף אוי לי יאמר יוסף שעשה פדי שלא תטרון דעתו, ואין מקום לחלוק דהכי כ' אח"כ ויהי אחר הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חולה משמע דמקנדם בשעה שהשביע ליוסף עדיון לא הי' חולה, ז"א דרש"י פי' על וישתחו מפיאן ששכינה שורה מראשותיו של חולה מכלל דקנדם הוי ג"כ חולה רק אח"כ תקפה עליו מחלתו ע"ש באריכות, ועי' ג"כ בתשב"ץ ח"ב סי' י"ג דרק לענין ממון יכול לצוות, וחקר הטעם דמלקדה"מ, ועשו"ת שואל ומשיב תנינא ח"א סי' א' בשם ס' אבן שועב פ' ויחי דמייעקב נלמד דמצנה לקנים דברי המת מדכ' ויעשו לו בניו כן פאשר צום, ותמה דמזה אין ראיה דמשום פבוד אב נגעו בה ואין ראי' לאחרים, ורק שהוא ענין חסד של אמת שבמת אין לו לעשות עוד, ומה שהצריח להשביע פדי שיהי' לו פתחון פה כנגד פרעה ע"ש: מח א) הנה אביך חולה.

עי' ב"מ פ"ז א' עד יעקב ל"ה חולשא ויליף מפאן ועי' מהרש"א לפי שלא הזכיר שקרא אותו לפי שהאמירה שאביו חולה הוא עצמה הקריאה שנתחדש באביו החולה דבר שלא הי' בעולם, והוא פדי לבקר בניו ע"ש, ועי' רשב"ם תולדות (כ"ה כ"ד) בכל דבר חידוש פתב הנה ע"ש וא"ש דבריו, ועתו"ס ב"ב ט"ז ב' ד"ה שפל, דעד יעקב ל"ה חולשא היינו חולי של מיתה.

אבל חולשא בלאמיתה הי' גם קנדם, והא דידע יוסף שימות אביו כמ"ש רמב"ן (מ"ז כ"ט) שהרגיש אפיסת פחותי, אבל לא מחמת חולי שהי' גם מקנדם חולי בלא מיתה וערא"ם. לזה הערני בני הרה"ח מו"ה דוד נ"י: ב) ויתחזק: רש"י מפאן שחולקים פבוד למלכות עי' בס' קול יהודה ברכות ד"י.

מהג"ר נפתלי פ"ץ מ"ש שם ויבא ישע' לחזק', ובמדרש איתא מה עשה ה' הביא יסורים על חזק' והלך ישע' לבקר חולה לחזקיה, וק' למה משנה גירסת גמ' דה' אמר לי ישע' לך ובקר את החולה, וי"ל דק' דהי' להביא יסורין על ישע' וחזק' יבקר את ישע', אע"כ דאיתא באלשיף ויתחזק ישראל דיוסף הי' בר מזל' דיעקב ונטל א' מס' מחליו לכף הי' לו קצת חזוק וישב על המטה מפאן רמז לבק"ח מה"ת, ורש"י כ' מפאן שחולקין פבוד למלכות, וא"ש אי הביא יסורים על ישע' לא הלך חזק' לבקר משום דלא רמיז' בק"ח בתורה, ואי משום דכ' ויתחזק י"ל דהי' למד כפרש"י דחולקים פבוד למלכות, לכף הביא יסורין על חזק' וממ"נ הי' לי ישע' לילך אי משום פי' רש"י אי משום פי' אלשיף, אבל אי פגירסת הגמ' דה' אמר לך ובקר החולה, הדק"ל דהי' להביא יסורין על ישע', והגר"א מוויילנא ז"ל, אמר דהמבקר נוטל א' חס' מחליו, ובבן גילו כמ"ש בפנדרים ל"ט ב' ויוסף הי' בן גילו של יעקב כמ"ש רש"י וישב (ל"ז ג') "הנה" בגי' ס' "המטה" נ"ט, וז"ש הנה בנה יוסף בא אליך לבקר ויטול א' מסי, פי' בכל בני יעקב לא הי' בן גילו לכן ויתחזק מעצמו ע"י שיחסר לו א' מס', וישב על המטה גימ' נ"ט ששנארו לו עוד נ"ט.

והובא ג"כ דאם הי' כל הס' חלקים בחולה לא הי' יכול לחיות, ורק הפלל כמו בכל איסורין דבטלו בס', פן אם נשאר רק נ"ט חלקים יכול לחיות: ה) פראובן ושמעון, ואני פבואי, ערש"י ובס' זפרון יעקב כ' דהא פראובן ושמעון היינו שירשו חלק בכורה, וק' קו' הש"ס הא אין נוטל פראוי פבמחזק ועכצ"ל דא"י מוחזקת כמ"ש בב"ב קי"ט ואיתא ברמב"ן תולדות (כ"ו ה') דאבות שפרו מצות רק בא"י, ולכן לא חטא יעקב בב' אחיות,

וי"ל הא דמתה רחל שלא יבא לא"י עם ב' אחיות, וזה ניחא אי א"י מוחרזת, משא"כ אי אינה מוחרזת א"כ מה שנה א"י משאר ארצות, וז"ש יעקב אפרים ומנשה פראובן ושמעון שיהי' להם חלק בכורה דא"י מוחרזת, אף מנלן זה והביא ראי' מתה עלי רחל מטעם הנ"ל וע"כ דמוחרזת: עונ"ל עפמ"ש הפר"ד בדרוש ג' משם רמב"ן שלא הוליד יעקב לרחל למערת המכפלה שלא יקבר שמה עם ב' אחיות, והטעם דמתה רחל מקודם דקדמה בנשואין, והק' הא רחל קודש בתחלה, ותי' דבב"נ תלי' בבועילה ורא' מזה דדין ב"נ להם ע"ש, ועפ"ז לא חטא ראובן בבליה כמ"ש שם בפר"ד דיש לו תירוץ בליה הוי פלגש וקמו שמונתר אנוסת אביו, ורק כ' שם אי אית להו דין ב"נ ובבועילה תליא ולא בקידושין הוי פאשת אביו וחסא ראובן א"כ כדין נטל הבכורה מראובן, וז"ש פראובן ושמעון ונטל הבכורה מראובן, ונתן יעקב טעם להוכיח דדין ב"נ להם דמתה עלי רחל וע"כ מדלא מתה לאה ש"מ דדין ב"נ להם וא"כ חטא ראובן ודו"ק.

ובספר יבין שמועה הק' לפמ"ש בב"ב דקכ"ג מה ראה יעקב שנטל הבכורה מראובן כו' ואיתא ב' טעמים, ואין שים סברא לחלק בין אפרים ומנשה לשאר בני יוסף, וי"ל דקיי"ל אא"מ דבר שאינו ברשותו, ואומר מה שאירש מאבא מכור לה' ל"מ אבל האומר שדה זו מהני, עי' חו"מ סי' רי"א ס"א פרמ"א, וגם קיי"ל אא"מ לדבר שלב"ל והמוכר לעובר ל"ק, ובבב"ב קיי"ל דקנה, אבל בן בנו פאחר דמי ע"ש בסי' ר"י, וז"ש ונתתי את הארץ הזאת דהיינו שדה זו, ודינו כדבר שישנו בעולם, ועתה שני בניו הנולדים לה כו' דהמה ג"כ בעולם והוי לדבר שפא לעולם ויכול אני להקנות להם לי הם אפרים ומנשה פראובן ושמעון יהיו לי פי להם אני יכול להקנות, ומולדתה כו' פלומר שתלד אחריהם וכמ"ש רש"י לה יהי דאפי' אם אשתה מעוברת הרי המזכה לעובר ל"ק, וכן בנו פאחר דמי.

וע"ע בזה בס' מר שמואל מגהר"ש אבד"ק אמדור ב"ב דקכ"ג אריכות ופלפול עצום ברש"י פאן, ומכל ענין הפרשה עי' בפר"ד דרוש ג' וכו': (ו) ומולדתה. ערש"י ורמב"ן ובספר פוס ישועות ח"א דף נ"ו הקשה לרש"י ורא"ם שאין כל חלקי השבטים שוין ורק הכל לפי קרקפתי דגברי בשבט, וצ"ע הא אי' שם (בדקכ"ב ופרשב"ם אם גורל למה או"ת ואם או"ת למה גורל) פיצד אלעזר הי' מכונן באו"ת מי יעלה בגורל פדי שידעו ישראל שמן ה' הגורל ולא יוציאו לעז על הגורל, הא לרש"י דהי' חולקים הארץ לי"ב חלקים שאינם שוונים הכל לפי מספר הנפשות, ופי' רא"ם דבנס נפל הגורל על כל א' חלק הראוי לו לפי מספר הנפשות שבאותו שבט, א"כ למה הי' צריכין לאו"ת הא בלא"ה מוכח שמה הי' הגורל ע"ש ועמ"ש בפרשת בראשית (ד' כ"ה): (ז) ואני בבואי.

רש"י ול"כ עשיתי לאמה, וק' דהול"ל זה בפרשה הקודם פשצנה אותו ונשאתני ממצרים וכו' בפר"ד דרוש כ"ו דאי' במדרש ויצא פע"ב לכן ישכב עמה לפי שזלזלה במשכב הצדיק לא נכנסה עמו בקבורה, וע"ש ברש"י ונענשה בחלופי דודאים, אולם איתא במ"ר לאה שהפסידה דודאים ובכורה, ורחל נשמתרה, וכו' ביפ"ת דה"פ דניטלה בכורה מראובן וניתנה ליוסף בשביל שהי' מבקשת רחל לבשם יצועי יעקב פענין נפתי משכבי לאהבת משכבו של הצדיק להעמיד ממנו זרע, ולפי"ז הא דלא נקברה רחל עם יעקב עפ"י הדיבור, וידוע מ"ש יעקב פראובן וכו' הי' שנתן הבכורה ליוסף וע"כ תחילת פשפיקוש יעקב מיוסף להוליכו לא"י ל"ה בלבן עליו על של"ע פן לרחל שהי' יוסף סבר דאמו

נְעוּשָׁה בְּשִׁבִיל הַדּוֹדָאִים שְׂזוּלְזָה בְּמִשְׁכָּב, אָבֵל עֲכָשְׁיוּ שְׁנַתֵּן הַבְּכוֹרָה לְיוֹסֵף וְלֹא לְשָׂאֵר
שְׁבֵטִים הַגְּדוֹלִים מִמֶּנּוּ, ע"כ שְׂזוּכְתָה רַחֵל בְּשִׁבִיל הַדּוֹדָאִים וּא"כ חֲזָרָה הַקּו' עַל יַעֲקֹב
לָמָּה ל"ע כֵּן עַל אִמּוֹ וְהַנְּצִרָה יַעֲקֹב לְהַתְנַצֵּל שֶׁהִיא עִפְפָּה"ד, וּע"ע בְּדִרוּשׁ ג'.

ובס' קול יהודה, ונפלאות מתורת השי"ת פל"א אריכות: ח) רש"י ראה שיצאו ממנו
בנים שאינם מהגונים, עי' מהרש"א פתובות ע"ב ב', והפלאה בהשמטות שם ד"ה
וסימניו מ"ש בזה, ובס' תורת מנחם על יומא דכ"ח אריכות גדול, ועמ"ש בפ' וירא (כ"א
ז'): ט) בני הם.

רש"י הָרָאָה לוֹ שְׁטָר אִירוּסִין י"ל דְרַשׁ"י כ' דְסָבַר דְאִין רְאוּיָם לְבָרְכָה שְׁעֵתִיד יִרְבְּעֵם
וְיִהְיֶה לְצֵאת מֵהֶם, וְהַמְפו' הַק' עַל מ"ש בְּיִשְׁמַעְאֵל בְּאֶשֶׁר הוּא שֵׁם (וְיִרְא כ"א י"ז) וְאִמְאִי
בְּבֵן סוּרָר וּמוֹרָה נִידֵן ע"ש סוֹפּוֹ, וְהַט"ז בְּדַבְרֵי דוֹד הִבִּיא בְּשֵׁם עֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת מְאֻמְרָה
ח"ד פכ"ג דסו"מ נידן ע"ש סופו של מעשה עצמו, אָבֵל יִשְׁמַעְאֵל בְּנִיו יַעֲשׂוּ רַע, ב', פו"מ
כָּבֵד הַתְּחִיל לְהַרְגִּיל עֲצָמוֹ בְּדַבְרֵים מוֹשְׁכֵי עוֹן לֹא כֵן יִשְׁמַעְאֵל דְכָשֶׁר הִיא אֲז, ג' דִּין שֶׁל
מִטָּה חֲמוּר מְשָׁל מַעֲלָה, כְּמוֹ דְלַמְעָלָה דְנִין מַכ' וְלַמְטָה מִי"ג כֵּן לְמַעֲלָה דְנִין בְּאֶשֶׁר הוּא
שֵׁם וְלַמְטָה פ"ש סוֹפֶם, וְהַטְעַם כ' בְּעִיּוֹן, יַעֲקֹב ר"ה דט"ז דְקָמִי שְׁמִי גְלִיָּא וַיְכּוּלִין
לְהַמִּיתוּ בְּאוֹתוֹ זְמַן שְׁיִחְטָא, לֹא כֵן בְּב"ד שֶׁל מִטָּה אוֹלֵי יִלְסְטֵם בְּלֹא עֵדִים וְהַתְרָאָה, (וְעִי'
עֲרֵבֵי נַחֵל פ' רָאָה וְש"ף פ' תְּצַא), ד'.

כ' בְּסִפְרֵי מְרַגְּמָתָא דר"ב סו"פ בְּרֵאשִׁית דְעֵבִירוֹת בֵּין אָדָם לְחֻבְרֵי חֲמוּר מִבֵּין אָדָם
לְמָקוֹם. וְסו"מ מוֹכֵן לְלִסְטֵם, אָבֵל בְּיִשְׁמַעְאֵל מַה שֶׁהַמִּית יִשְׂרָאֵל בְּצִמָּא כְּבֵר נִגְזַר גְּזִירָה
וְרַק הָעֲפוּ"ם הִיא לְהֵם לְמַשְׁנֵי יָדָם מִזֶּה בְּבַחֲרֵתֶם אָבֵל עכ"פ הַגְּזִירָה הִיא מִתְקִיָּם אָף
בְּלֹא הֵם לְכֵן ל"ה רַק כְּעֵבִירוֹת בֵּינוֹ לְמָקוֹם, הִיא כ' הַמְפָּן הִיכִי דְבָא מְטִיפָה כְּשִׁירָה כְּמוֹ
יִשְׁמַעְאֵל מְאֻבְרָהָם דְנִין כְּפִי מַעֲשִׂיו, אָבֵל סו"מ שְׂבָא מְטִיפָה פְּסוּלָה מִיפ"ת כְּפִרְש"י
בְּסִמִּיכוֹת נִידֵן ע"ש סוֹפּוֹ, וְלִכְּוֹן לֹא רָצָה יַעֲקֹב לְבָרְכֶם דְסָבַר דְבָאוּ מְטִיפָה פְּסוּלָה,
וְכִשְׁהָרָאָה לוֹ שְׁטָר אִירוּסִין וְכַתּוּבָה שְׂבָאוּ מְטִיפָה כְּשִׁירָה, לְכֵן דִּן לְפִי מַעֲשִׂיהֶם שֶׁל עֲכָשְׁיוּ
וּבְרַכְּתֶם: וּבִס' נְפִלְאוֹת הַיְהוּדִי בְּקוֹנֵי בֵּית צְדִיקִים הִבִּיא דְבַגִּיטִין ד"צ ע"א בִּש"א לֹא יִגְרַשׁ
אִי"כ מְצָא עֲרוֹת דְבָר וּבִה"א אִפִּי הַקְּדִיחָה תְּבַשְׁלִי, דְלִכְאוּ"ק עַל ב"ה דְהִיא עֲנִיו מַעֲשִׂיהָ
דְשִׁבְתָּ דל"א, וְאָמְרוּ עַל הַלֵּל שֶׁהִיא עֲנִיו שְׁפָל וְסִבְלוֹ, וּבַגִּיטִין דנ"ו עֲנוֹתָנוֹתוֹ פִּרְש"י
סִבְלוֹתוֹ, וְאִיף בְּשִׁבִיל קְדִיחַת תְּבַשְׁלִי יִגְרַשׁ, אָף הַפְּנוּנָה כִּמ"ש בְּבִרְכוֹת י"ז אִין פְּרִיץ
וְאִין צְנוּחָה בְּרַחוּבוֹתֵינוּ שְׁלֹא יִהְיֶה בֶן הַמְּקַדִּיחַ תְּבַשְׁלִי בְּרַבִּים, וְגַם בְּגִיטִין הַפְּנוּנָה עַל
אִשָּׁה שְׁמַגְדֵּלֶת בְּנִי בְּדִרְךָ רַע מְחֻיָּב לְגַרְשָׁה, וְהוּא ע"ד חז"ל לֹא תְבַשֵּׁל בְּקִדְרָה כו',
וּלְפִי"ז י"ל דְיַעֲקֹב יָדַע דְיוֹסֵף צְדִיק עכ"ז בְּרֵאוֹתוֹ שְׂאִינָם רְאוּיָם לְבָרְכָה חֲשַׁב שְׂאִינָם
מְגַדֵּלֶת אוֹתָם בְּדִרְךָ רַע וְהָא דְלֹא גִירְשָׁה יוֹסֵף דְסוּבֵר כִּב"ש דְבַעֵי שְׂיִמְצָא ע"ד לְכֵן הָרָאָה
כְּתוּבָה וּמִזֶּה רֵאִי דְלֹא דוֹקָא בַּע"ד מְגַרְשִׁין, דֵּאל"כ לִמ"ל כְּתוּבָה כָּלֵל, א"ו דְסוּבֵר אִפִּי
בְּשִׁבִיל שְׁהַקְּדִיחָה תְּבַשְׁלִי מְגַרְשִׁין, וְאִם לֹא גִירְשָׁה וְדֵאִי בְּנִים צְדִיקִים: וּבַחֲדוּשֵׁי הַרִי"מ
אֵה"ע סִי קִי"ט אוֹת ז הִבִּיא קוֹנֵי מִבְּנוֹ הַרְה"ג ר' אֲבָרְהָם מְרַדְכֵי ז"ל לִב"ש דְלֹא יִגְרַשׁ
רַק בְּעֲרוֹת דְבָר א"כ לָמָּה תִקְנוּ כְּתוּבָה שְׁלֹא יִהְיֶה קֶלָה בְּעִינָיו לְגַרְשָׁה, הָא בִּלְא"ה אִין
מְגַרְשִׁין רַק בְּעֲרוֹת דְבָר ע"ש, וְעִי' בְּקוֹבֵץ כְּנֶסֶת חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל סִי רכ"ז בְּזֶה: וּבְהַמְאֵסָף
הַיּוֹ"ל בִּירוּשָׁלַיִם שְׁנַת תַּרְע"ג סִי פ"ו הַק' לָמָּה דוֹקָא שְׁטָר אִירוּסִין הָא בְּג' דְרַכִּים אִשָּׁה

נקנית, וי"ל דק' דאבות הי' מקיימין התורה, איך קיימו קידושין בלא עדים, דמקדש בלא עדים א"ח לקידושין אפי' שניהם מודים בקידושין דס"ה ועדי פשרים ל"ה להם, אפי' הגרים לא פשרי דהא צריף ב"ד, ורק"ל שיהיו יכולים לקדש בשטר אירוסין, דהדין פתב בכת"י ואין עליו עדים דכשר הגט ואתקיש הוי' ליציאה ושפיר הראה רק שטר אירוסין ע"ש, ובשו"ת שס אריה יו"ד סי' מ"ג: י) ועיני ישראל פבדו מזקן ל"י לראות עי' בספורנו, ובבניה לעתים דרוש ז' כ' הפנונה הפל שגברה כ"כ החולשא בכח ראיתו שלא בלבד מצד עצמם חסר ראי' הטבעיית אלא גם באופן אחר בבתי עינים לא הועיל לו וכמו בפ"ד מעירובין בר"ג שפכר הייתי מסתפל בשפופרת של קנה חלול והיינו בתוך התחום ע"ש: יא) ראות פניו לא פללתי והראה אלקים גם ורעה, וכ' בשם הר"ר העשיל ז"ל עפמ"ש בשפת דק"י הפא על א"א פני' מוריקות, ותקנה לזה לשותות פוס עיקרון, וז"ש ראות פניו ר"ל פנים היפות שלף לא פללתי דחששתי שפא ח"ו נכשלת בא"א, אף דילמא שתי' פוס של עיקרון, לכן אמר ונהה הראה אלקים גם ורעה וראני' דלא חטאת: יד) שפל את ידיו, ערש"י ותרגום בהשפל עשה פי ידע פי מנשה הבכור עי' ס' נפלאות מתורת השי"ת פע"ח דיש נפק"מ בין מי שמונח על ראשו יד ימין למי שמונח עליו יד שמאל, וגם ידו העליונה תעשה יותר חיל מידו התחתונה, וכשיעקב רצה ליתן גם נייחא למנשה נתן ימינו על ראש אפרים ואח"כ נתן שמאלו על מנשה נמצא דידו השמאלית הי' על מנשה למעלה וידו הימנית הי' על אפרים למטה, ועשה פן יען פי מנשה הבכור וחלק גם לו דבר של גדולה, ובימי יפתח אז הי' ידי מנשה על עליונה וגברו על אפרים והפו מ"ב אלה כמ"ש בשופטים י"ב וזאת הראה יעקב עתידות, ועי' מה שהבאתי בפ' מסעי (ח"ח י"ד) בשם הגהות מהר"צ חיות, וע' בינה לעתים דרוש ס"ב דרוש ארוף: טז) וידגו לרוב ערש"י והוא מסוטה ל"ו מה דגים שבים אין ע"ה שולט כו' ופרש"י פן ברף יעקב למנשה ואפרים, ועי' ענף יוסף על ע"י דק' למה לרש"י להראות מקום זיל קרי בי' רב הוא, וי"ל עפמ"ש במד"ר נשא שרמז יעקב לבנות צלפחד שהי' ה' פמו דגים שנבראו בחמשה ויטלו חלק בארץ לכף א' וידגו לרוב בקרב הארץ, ועוד רמז מי ששמו נז"ן שהוא דג פנס לא"י יהושע בן נון ע"ש, וא"כ היאך בא ללמוד שאין ע"ה שולט מהאי קרא, לכף בא רש"י לסתור ב' הלמודים דאם תפרש על בנות צלפחד לא ברף רק למנשה דצלפחד מנשה, ואם על יהושע הי' מאפרים, לכן פרש"י שברף לאפרים ומנשה וא"א לפרש רק מה שהברכה שייך לשניהם יחדיו, וע"כ דלא שלטא בהו עינא בישא עש"ה.

והגב"א מונוילנא ז"ל בס' אדרת אלי' פ' ראה הביא, שקשה הלא בכל הפקודים לא תמצאו יותר משאר שבטים פשנפקדו במדבר ובערבות מואב, וי"ל דברפת יעקב ל"ה רק על זמן פניסתם לארץ כמ"ש בקרב הארץ, ובאמת בהכנסתם לארץ בשבע שנים שפכשו אז חלה ברפת יעקב לכן כ' ביהושע (י"ז י"ד) וידברו בני יוסף אל יהושע מדוע נתת לי גורל אחד ואני עם רב עד אשר עד פה ברכני ה', פלומר עד שנכבשה הארץ, והשיבם יהושע לה הערה כו', וכמ"ש בב"ב דקמ"ח משום טפלא או ע"ה פי בזמן מעט נתברו מאד ע"ש ופח"ח.

ובדרף זה י"ל דבתרגום אי' פסגון בגו' "בני אנשא" על ארעא, וצ"ב דשם בגמ' אי' א"ל והושע לכו והתחבאו עצמכם ביערים שלא תשלוט ע"ה אמרו לי' אגן מזרעא דיוסף דלא

שְׁלֹטָא ע"ה כו' ולפי"ז בני יוסף ל"ל להתחבאות ויוכלו להיות בקרב הארץ במקום אנשים וז"ש התרגום בגו אנשא בריש גלי בתוה יושבי הארץ: (כב) שְׁכֵם א'.

פרש"י חלק בכורה מיד אמורי זה עשו, וצ"ב איך שייך פאן חלק בכורה למה שנתן ליוסף ב' חלקים בא"י, ובס' מאמר מרדכי כ' ע"פ גמ' ב"ב קכ"ג מה ראה יעקב שנטל כו' מה ראה ובחללי יצועי כ'. אף עדיין ק' הא קיי"ל לא יוכל לבפר ואי' לא תהוי עבורי אחסנתא אפי' מברא בישא לטבא, וי"ל דברש"י תולדות (כ"ה כ"ו) בדין אחוז שיעקב נוצר מטפה ראשונה משל לשפופרת כו', ואי' במד' ותוס' ב"ב שם דתאומה נולדה עם פל שבט, ויעקב קרא לראובן ראשית אוני כלו' שנולד מטפה ראשונה שלו, וי"לפי' מזה דלא ראה קרי, וא"כ אותה תאומה פטרה רחם אמה ואח"כ ראובן פי הנכנס ראשון יצא אחרון, וז"ש נאני נתתי שְׁכֵם א' זה בכורה, וא"ת וכי בידי ליקח מראובן, ואמר פי בפטר רחם תלה רחמנא ולא ביצירה, א"כ להא מילתא ראובן לאו בכור ורא' אשר לקחתי מיד האמורי הבכורה זה עשו ואי' אזלי' בתר בכור ליצירה גם אני הייתי בכור מהדין ולא הייתי צריך ליקח אותו מעשו, וע"כ שאין זה בכור, וע"כ גם אנכי נותן לה חלק בכורה.

וע"ש במהרש"א ובסוטה י"ג ב', ומ"ש לקמן (נ' י"ט) בשם פתחי שערים. ובס' ברית שלום ראיתי עפמ"ש במד' מ"ט קברו ליוסף בשְׁכֵם, משְׁכֵם גנבוהו לשְׁכֵם החזירוהו ובב"ק ע"ט א', גנב שור ושה מבית בעלי' אינו חייב בכפל, ורז"ל דרשו פי יגנב איש שור זה יוסף, וז"ש נאני נתתי להשְׁכֵם, כדי שיהי' לשבטים דין דגנבו מבית בעלים ופטור מכפל ר"ל שלא יתחייבו עונש בכפליים והיינו באחד על אחיך רמז בזה שיהי' עונש על אחיך רק פעם א' ולא כפל.

והח"ס בתו"מ כ', דק' דאז הי' א"י ראוי ואין בכור יורש בראוי, רק הרשפ"ם בפי"נ כ' בשם ר"ח דבכור בן בכור נוטל בראוי כבמחזק ויעקב שקנה בכורה מעשו והי' ראובן בכור בן בכור הנה נוטל גם בראוי, מיהו י"ל דבכה"ג ליפא לאו דל"י לבפר דדונקא במה שיקנו לו משמים אינו רשאי לבפר, ולא מה שקנה ויעקב קנה מעשו.

אין איסור להעביר. וא"כ יעקב שרק לענין חלק בארץ נתן ליוסף חלק בכורה ויכול ליתן, וז"ש נאני נתתי שְׁכֵם א' חלק בכורה והטעם אשר לקחתי מיד אמורי ע"ש.

והנה אף דאי' בע"ז נ"ג ב' דא"י מוחזקת היינו נגד שאר אוה"ע, אבל עדיין מחוסר גובינא דומי' דמלנה בודאי נגד כל העולם נקרא המלנה מוחזק ואפ"ה לענין בכור מקרי ראוי, ואע"ג שבב"ב קי"ט א"י דגם לחלק בכורה א"י מוחזקת היינו דור שפא לא"י.

וע"ע בס' גפלאות מתהשי"ת פי"ד. ומרש"י פאן ע"ע בשו"ת חת"ס יו"ד סי' רכ"ו: שם בחרבי ובקשתי.

פרש"י חקמתי ותפלת, ובתרגום בצלותי ובעותי, וכ"ה בב"ב קכ"ג וע' במהרש"א. ובניצרות דבש ח"א דרוש י"ב כ' עפמ"ש בפ' המדיר ע"ז ב', פשמת ריב"ל שאל לו רשב"י נראה קשת ממי' א"ל הו, א"ל לאו את בר לנאי, וקאמר הגמ' לא היא רק לא לאחזוקי טיבותא לנפש' אמר בן וק' בעלמא דקשוט הכי לא יאמר אמת, וי"ל דהק' על זכירת ברית בקשת הלא הוא דבר של טבע פשחזרה שמש מול עבים עכורים, והנפסון

מורה בשומרה נגד קני השמש צלוחית מלא מים תראה כמו קשת, אבל בזהר יש דיש קשת טבעי, אבל מה שמראה תכלת לגמרי הוא קשת של ברית פי תכלת מל' כליון, ורשב"י פוננתו על קשת ממין השני, ורשב"ל השיבו סתם וכוננתו לקשת הטבעי ולא כזב, וע"ש עוד בהספדו על שאול ויהונתן (ש"ב א' י"ח) ללמד בני קשת ה"ה כתובה על ס' הישר להבחין בין קשת לקשת דבחייהם לא נראה קשת ממין הב' אבל במותם צריף ללמוד להבחין, וכתובה על ס' הישר שפירושה ספר בראשית נא את קשתי נתתי בענן וע"כ אין הפונה על קשת הטבעי רק ללמדו להבחין למען דעת לשוב בתשובה.

ועי' בס' תורת העולה להרמ"א ז"ל ח"ב פ"ד מזה. ובספר הברית מאמר י' פרק י"ב אריכות גדול.

קחהו משם: עוד כ' שם דיש ב' פלי זיין ישמעאל ירש מאברהם קשת רובה קשת, ויצחק ביקש להוריש לעשו ג"כ מלקחת קשת וא"ל שא נא תליף וקשתה, ויעקב הקדימו ויצחק אמר רק על חרבה תחי בעשו, ולכן נשא עשו מחלת בת ישמעאל כדי שיהי' לו שניהם ואין זרעו של עשו נופל רק ביז זרעו של רחל כי זכות בני עשו מתמנע שהי' בת מליף ורצתה להיות פלגש לעשו ולהיות בבית אברהם ויצחק ואין ה' מקפח שכר בריה ויצא ממנה ראשית גוים עמלק, ורחל עשתה יותר שהי' עקרת הבית ומחלה כבודה ונעשית פלגש והניחה ללאה להיות גבירה לכה זרעה כובשים לעשו, אמנם נצחון שאר עפ"ם ביז יהודה פי ירש מיעקב והוא ראש הלוחמים, וז"ש דוד עד עתה שהי' שאול מזרע רחל להם החרב פי הם בכחם ירשו לעשו והיו לוחמים בחרב.

אבל עכשיו שמת שאול ואין לבני יהודה ממשלה בחרב שזה טכסיסו של עשו, ורק קשת פי ליהודה נתן קשת ואמר ללמד בני קשת עש"ה, ובספרו נפש יהונתן פלפול גדול בכאן: וע"ד מהרש"א ב"ב כ"ג שהק' על רש"י שכ' על בחרבי בתקמתי דהוא דלא כב"ר וגמ' כ' בס' מדרש פנחס מהרה"ק ר"פ מקאריץ ז"ל באות ו' שדברי רש"י מיוסדים על זה בסוף חקת אר"ש כו' אלא סדורא בעלמא כו' עד פי ידע שמי ע"ש נמצא עיקר התפלה כשהוא בתקמה ע"ש.

וזקני ז"ל בחידושי הר"ד על פסחים ג'פס הספד על מחו' הגה"ק מראדזמין ז"ל דמי ידע להתפונן בתפלה רק הצדיק פותח שטר וימשוך עמו כל התפלות, וכמו ששרה שפסקה עמה כל העקריות, וזה"פ ללמד בני קשת כי אחר מות צדיקים האלה אמר שצריף כאו"א ללמוד ענין תפלה וכונותי, דעכשיו אם אינם רצוים בכונה לא יעלו למרום, אן להם תפלת הצדיקים שיטלו עמם, וקשת שנקרא תפלה הרי הוא כתובה על ספר הישר ס' בראשית שקשת לשון תפלה כמ"ש בגמ' ומרגום ע"ש אריכות: שם בתרגום רישלמי יתבת לך חולק חד יתיר על אחי לבושיה דאדם קדמא וכו', וכתב לי אחי הרה"ג ר' שלמה וואלף נ"י דא"ש בזה, דאייף אחי יוסף הצדיקים התקנאו בו בדבר קטן ככתונת הפסים, ולהתרגום הנה באמת דבר יקר מאד.

אולם בש"ס דילן במגילה דט"ז פריף אפשר דבר שנצטער בו אותו צדיק יכשל בו זרעו, ולתרגום ל"ק דהתם שאני דקנאתם הנה מה שנתן לו פתונת אדה"ר דבר יקר: מט א) האספו רש"י ביקש לגלות הקץ ונסתלקה שכינה התחיל דברים אחרים, וצ"ב וכי משום שנסתלקה השכינה התחיל להוכיח לבניו.

ובס' תולדות יעקב כ' ע"פ גמ' יומא ד"ט ע"ב ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קצם
אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קצם, ויעקב ביקש לגלות הקץ וראה שנסתלקה
שכינה שלא לגלות, ואמר אין זה רק משום שלא גילו עונם לכה פתח ואמר ראובן כו'.

וגילה עונם ועי"כ יוכל לגלות קצם. ובשם הגר"ש מאסטרופאלי ז"ל ראיתי לפרש המד'
אמר יעקב בני שמא יש פסול בכם פתחו ואמרו שמע ישראל, דהק' המפן' למה הי' רק
רד"ו שנה במצרים, ותי' דאחי יוסף פגמו בשם ה' כשמכרו ליוסף שהצטרפו השכינה,
ושמו אהי"ה ומספרו כ"א וי' פעמים.

כ"א ר"י, וא"ש הפ' (שמות ג') וירא ה' פי סר לראות, דמ"ר סבר דפגמו בשם הוי'
שמספרו כ"ו וי' פעמים כ"ו טולה כמנן ס"ר, וא"כ לא הגיע עדיין זמן גאולה, וא"ל ה',
אהיה אשר אהיה שמי וכבר הגיע זמן גאולה, אף יעקב ידע שלא פגמו רק בשם אהיה
אף זאת לא ידע שהצטרפו השכינה עמהם, ולא הי' רק ט' ומצורף שיגלו רק קפ"ט
שנים פי ט' פעמים כ"א מנין קפ"ט, ובשנת ק"צ יהי' הגאולה, וז"פ המד' בקש לגלות
הק"ץ ר"ל שבזמן ק"ץ יהי' הגאולה, ונתן המד' טעם שנסתלקה ממנו השכינה ר"ל
שנעלם מיעקב פי בני צרפו השכינה עמהם, וכשראה שלא יהי' אז הגאולה, חרד יעקב
ואמר שמא יש פסול בכם ר"ל שמא עשיתם עוד עון אחר חוץ ממכירת יוסף, לזה ענו
שמע כו' ר"ל ה' אלקים ה' אחד, מפני שהצטרפו אותו במכירת יוסף, וא"כ מספרו הוא
עשרה, ע"כ לא נשלם זמן הגלות בשנת ק"צ פי אם רד"ו.

וע"ע בס' צל"ח על פסחים דנ"ו, ובישועות יעקב או"ח סי' תק"ס סק"ב, ובקובץ דרושים
חוברת ה' סי' כ"ג אריכות בזה: שם האספו ואגידה. אעלה מה ששמעתי וראיתי בהרבה
ספרים בעניני אגודה ואחדות עם הרבה הוספות ורעיונות ממני המלקט והמחבר: האספו
ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים.

ראה שבאחרית הימים יהי' מצב ישראל רע ומר ואמר ואגידה לכם אעשה לכם אגודה
ואחדות, ועי"כ ועל פי דרך התורה יהי' לכם קיום, דישאלו למרגליות כמ"ש
בגמ' מרגליות טובה אחת יש בכם כו' ומרגליות תאחדו רק ע"י חוט הפנימי, כן ישראל
אינם מתקיימים רק ע"י פנימיותם הוא התורה, הוא הקשר, וקב"ה וישראל וארץ יתא
חד הוא.

וע' בשפת אמת ויחי תרס"ה בזה דברים אמתים. וכ' במג"א (ג' ח') ישנו עם אחד מפוזר
ומפוזר הזמן אמר, פי "שינו" את העם אחד והמה מפוזרים זה מזה, ואמרה אסתר לך
פגוס את כל היהודים, שיהי' לאגודה אחת ולא ישלטו בהם כל אומה ולשון ועי' יע"ד
ח"א דרוש ג' מ"ש בזה ודברי מתוקים.

ובפ' לך (י"ג ח') אל תהיה מריבה ביני ובינך תהי' לשון נקבה, פי פרה ורבה ע"י
מתלוקת וביבמות ס"ה גדול השלום אפי' ישראל עובדי ע"ז אין שולט בהם מאומה וכמו
חבילה של תבן שכל קש רפה מאד רק כשיקשר אותם ביחד תזקים, כן כשיקשרו יחד
עם ישראל, ועי' מדרש תנחומא שכ"כ בפ' נצבים סוף אות א': וכ' אל תפרוש עצמך מן
הצבור צבור ר"ת צדיקים ב'ינונים ו"רשעים, פגוס וחבור יוכל להיות אף אם
רשעים בתוכם, דחלבנה ג"כ הי' מספני קטרת, וכמ"ש חז"ל חבור עצבים אפרים הנח

לו, אף דהיו עובדי ע"ז, מ"מ פשיש חיבור ביניהם הנח לו לא יוכל לשלוח בָּהֶם רע, אָבֵל כֵּל זֶה אִם הַצְדִּיקִים עוֹמְדִים בְּרֹאשׁ, וְאַחֲרֵיהֶם יִלְכוּ הַבְּיֻנוּנִים וּבַעֲקֻבוֹתֵיהֶם יֵצְאוּ גַם הַרְשָׁעִים, מִצְבוֹר כְּזֶה אֵין אַתָּה רֹשֵׁי לַפְּרוֹשׁ אָבֵל אִם עֵינֵי מְסֻגֵי בְּרִישָׁא וְאַחֲרֵיהֶם בְּחֻבְלֵי שְׂוֹא יִמְשְׁכוּ הַבְּיֻנוּנִים, וְאַחֲרֵיהֶם מְתֵי מְסַפְּר צְדִיקִים, אֲגֻנְדָה כְּזֶה אֵינוֹ חִיבוֹר, וְרַק נוֹתְנַת יָד לַפּוֹשְׁעִים.

וּבִיבְמוֹת י"ד כ' בָּנִים אַתֶּם לֹא תִתְגַּדְּדוּ לֹא תַעֲשׂוּ אֲגֻדוֹת אֲגֻדוֹת וּכ"כ בְּעָמוֹס ס' וְאַגְוֹדָתוֹ עַל אֲרִץ יִסְדָּה, דְּמַצִּינּוּ יִשְׂרָאֵל נִקְרָאוּ בָּנִים וְעֲבָדִים, וּבְזִמְנֵן שָׁהִם בְּאַגְוֹדָה א' וְאַהֲבָה וְאַחֲדוֹת בֵּינֵיהֶם נִקְרָאוּ בָּנִים, אָבֵל כְּפִשִׁישׁ פִּירוֹד נִקְרָאוּ עֲבָדִים, שְׁעָבַד זָר מִחֻבְרֵוֹ, וּז"ש בָּנִים אַתֶּם.

רַק אִם לֹא תִתְגַּדְּדוּ, אִם לֹא תַעֲשׂוּ אֲגֻדוֹת אֲגֻדוֹת, וְכֵן כ' ב' בְּרַכָּה (ל"ג ה') וַיְהִי בִישׁוּרֵי מֶלֶךְ בְּהַתְּאַסְפָּה רֹאשֵׁי עַם יַחַד שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל, הִגַּם שְׁיִהְיֶה דוֹר דְּעָה אַעֲפ"כ נִקְרָא מֶלֶךְ רַק כְּפִשִׁישׁוֹ יַחַד יִשְׂרָאֵל וְלֹא כְּפִשִׁישׁוֹ בְּפִירוֹד, וְע"ש בְּרִישׁ"י: וּבְשִׁבְתָּ דל"א בְּנִכְרֵי שְׂבָא לְפָנֵי שְׂמַאי שְׁיִגְיִירוֹ פ"מ שְׁיִלְמְדוּ כָּל הַתּוֹרָה כְּשֶׁעוֹמֵד עַל רֶגֶל אֶחָד, וּדְחָפוּ בְּאַמַּת הַבְּנִיָּן, וְהִלֵּל קִבְלוּ וּא"ל מַה דְּעֵלְךָ סְנֵי לְחֻבְרָךָ לֹא תַעֲבֹד זֶה כָּל הַתּוֹרָה, וְאַיְדָךָ פִּירוֹשָׁא זֵיל גְמוֹר וְקָשָׁה זֶה נִיחָא חֲלָק מְצוֹת שְׁבִין אָדָם לְחֻבְרֵוֹ.

אָבֵל מְצוֹת שְׁבִינוּ לְמָקוֹם לֹא נִכְנְסוּ בְּסוּג מַה דְּעֵלְךָ הֵנִי כו' וְעו"ק ח"ש וְאַיְדָךָ פִּירוֹשָׁא זֵיל גְמוֹר הָא אִם צְרִיף לְגְמוֹר שׁוֹב צְרִיף זְמַן רַב וְלֹא יְהִי עַל רֶגֶל א', וּי"ל דְּהַשְׁל"ה כ' דְּרַמ"ח מ"פ כְּנֻגְד רַמ"ח אַבְרָיִם, וְשִׁס"ה ל"ת נֻגְד שִׁס"ה גִּידִים וְלֹא נִקְרָא אָדָם שְׁלֵם עַד שְׁמֻקְיִים הַפֵּל, וְאִם חֲסַר א' מֵהֶם נִקְרָא מְחֻסָּר אַבְרָ.

וַיִּנְצְרָךָ לְבוֹא בְּגִלְגוֹל עַד שְׁיִתְקַן כָּל הַמ"ע וּל"ת, וְעַמ"ש ב' בְּרֹאשִׁית (א' כ') וְקָשָׁה הִלָּא יֵשׁ הַרְבֵּה מְצוֹת שֵׁא"א לְכָל אָדָם לְקִיָּים כָּלֵל אִף אִם יִרְצָה, כְּמוֹ מְצוֹת מִיֵּלָה וּפַה"ב לְחֵי שְׂאִין לוֹ בּוֹן, וַיֵּשׁ מְצוֹת הַשְׁיִיכִים רַק לְפִהֲנִים, וַיֵּשׁ מְצוֹת הַתְּלוּיִם בְּאַרְצְךָ, וַיֵּשׁ נוֹהֲגִים רַק בְּבֵיהֶם"ק וְהַתִּירוֹץ דָּאִם לֹא מִדְּדִינֵיהֶם נִחְשָׁב הַלְיָמוֹד כְּמַעֲשֵׂה כַמ"ש בְּמִנְחוֹת ק"י כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת הָעוֹלָה כְּאֵלוֹ הַקְּרִיב עוֹלָה.

וְעוֹד תִּירְצוּ שַׁע"י שְׁיִקְיָים מְצוֹת וְאַהֲבַת לְרַעְךָ כְּמוֹךָ וַיִּקְשָׁר עֲצָמוֹ לְכָלֵל יִשְׂרָאֵל, עִי"ז נִחְשָׁבוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְאִישׁ וְגוֹף אֶחָד, וְאִם נִמְצָא אִישׁ אִף בְּסוּף הָעוֹלָם שְׁמֻקְיָים אוֹתָהּ הַמְצָנָה הוּא כְּמוֹ שְׁקִים כָּל אֶחָד.

וְעִי' בְּאוֹה"ח פְּקוּדֵי (ל"ט ל"ב) בְּזֶה, וְזֶה י"ל כְּפֻנְנַת הַגֵּר שְׂרָצָה לְלַמּוֹד כָּל הַתּוֹרָה שְׁלֹא יִנְצְרָךָ לְבוֹא בְּגִלְגוֹל וְרַק עַל רֶגֶל א' בְּעוֹלָם אֶחָד וְע"ז הַשִּׁיב הִלֵּל ב' עֲצוֹת, א', מַה דְּעֵלְךָ סְנֵי כו' שְׁיִתְקַשֵּׁר עִם הַכָּלֵל, וְכָל הַמְצוֹת שְׁיִקְיָמוּ יִשְׂרָאֵל יִחְשָׁבוּ כְּאֵלוֹ קִיָּים הוּא, ב', וְאַיְדָךָ פִּירוֹשָׁא כו' פִּי' עֲצָה שְׁנִי' שְׁיִלְמְדוּ וַיִּחְשָׁב כְּמַעֲשֵׂה שְׁקִיָּים כָּל הַתּוֹרָה: וְהִנֵּה בְּכָל א' מְהַעֲצוֹת יֵשׁ חֲסָרוֹן וְרַק בְּהַצְרָפָם יַחַד יִתְקַן הַפֵּל, דָּאִם יִלְמְדוּ וְאִם יִטְעוּ בְּלִימְוֵדוֹ לֹא יוֹכֵל לְהַחֲשִׁב לְמַעֲשֵׂה וְקִיָּים הַמְצָנָה, כִּי הַלְיָמוֹד לֹא עֲדִיף מֵאִם הִי' עוֹשֶׂה בְּפִנְעַל הַמְצָנָה בְּטָעוֹת שְׁלֹא יֵצְא, אָבֵל אִי יִקְשָׁר עֲצָמוֹ עִם כָּלֵל יִשְׂרָאֵל, אִף אִם הוּא יִטְעָה לֹא אֵלְמֵן יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצָאוּ הַרְבֵּה שְׁיִקְיָמוּ הַמְצָנָה כְּהַגֵּן.

וגם אי לא ילמוד רק ירצה לסמוך עצמו על פלל ישראל ג"כ עדיין לא הועיל. דנמצאו הרבה מצות התלוים בבגין ביהמ"ק, ועכשיו אין גם אחד שיוכל לקיים, וע"כ ההכרח בזה ללמוד דיניהם ונהנה פאלו עשה בפועל.

ולכן מי שיירצה להיות אדם שלם צריך לקיים שניהם ללמוד כל פירוש מצות, ושיהיה לו אהבת ישראל, וכדי לבוא לב' דברים האלו העצה לעשות אגודה ולהתחבר יחד ת"ח ובעה"ב, וללמוד בחבורה אחת.

ועי"ז יקיימו לימוד תוה"ק וע"י התחברם יתקשרו להיות נחשבים לאיש אחד, וכמ"ש בברכות ס"ג ב', שאין התורה נקנית רק בחבורה. וכמו בבית מסחר ע"י חברות חמויות מהרבה שותפים "אקציענגעזעלשאפט" כל אחד אף שיש לו רק מעט יוכל לומר בית מסחר שלי, כן חברה שלומדים יחד כאו"א בית המסחר של התורה הוא שלו.

ובתענית ד"ז א' כ', הלא כה דברי פאש נאם ה', מה אש אינו דולק יחידי פן ד"ת וכו'. וז"ש הלל מה דעלה סגי כו' לקשור עם פלל ישראל, ואף דיש בזה גם חסרון פנ"ל דיש מצות שגם כל ישראל אינם יכולים לקיים כמו בגין ביהמ"ק, ע"ז אמר ואידך פירושא זיל גמור, אלה המצות אינם רק מעט ותוכל ללמוד על רגל א' היינו בזמן מועט, וא"ש הפל: ובה יש לפרש ביומא כ"ב ב' כ' והי' מספר בני' וכ' אשר לא ימד ולא יספר.

כאן בזמן שעושים רצונו של מקום וכאן באין עושים רש"מ, והק' ההרש"א הלא ברגע א' יכולים לעשות תשובה, והיא יוכלו ברגע להתהפך מיש מספר לאין מספר. ב', לשון עושים "רצונו ש"מ" הול"ל שמקיים המצות, וגם אחז"ל בזמן שעושים רש"מ נקראים בגים, ובאין עושים רש"מ נקראו עבדים, ותמוה דגם עבד צריך לעשות רצון אדוניו, וי"ל כי רצון אמתו של ה' שילמדו ויהי' בחבורה וכמ"ל ובמפות ד"י ע"א חרב אל הבדים ונאלו כו' ואעפ"כ אם לומדים כל אחד ואחד לבדו ג"כ מקיים מצות המקום, אבל אין זה רצון ה' אמתי ועבד אף שמוכרח לקיים מצות אדונו, אבל רק מה שמוכרח לזה אבל מה שאינו מצונו אף שיודע שרצון בעלים הוא אינו משתדל לעשות רצון אדונו.

אבל הבן ישתדל בכל כחו למלאות רצון אביו וא"ש בזמן באין עושים רש"מ, היינו שאין עושים רצון האמתי, אז יש מספר היינו להזכיות. וכאו"א נוטל שקר שלו אבל כשעושים רש"מ האמתי אז אין מספר להזכיות וכאו"א נוטל שקר פולם ולזה אין מספר שהוא נוטל שקר אף על מצות שלא עשה הוא רק חב"י, והוא להיפך מן אקציענגעזעלשאפט, שם כל מה שימרב שותפים יפול על כאו"א פחות ריח, אבל כאן כל מה שיתנספו שותפים להחברה יתרבה חלק כאו"א: וג"כ נוהגין לעשות סעודה לסיום מסכת וכמ"ש אב"י בשבת קי"ט א' דכי שלים מסכתא עביד יומא טבא לרבנן, וע' רמ"א יו"ד סי' רמ"ו סכ"ו, ויש"ש סו"פ מרובה ושו"ת חזת יאיר סי' ע' ובש"ף שם סכ"ז.

והשייכות הסעודה לסיום י"ל עפ"מ שמספרים שהגאון ר' עזריאל הרב מלובלין הנקרא ראש הברזל, שאל להרה"ק החוזה מלובלין ז"ל למה אצל חסידים התחברות בשתיית י"ש ומשקה, ואצל מתנגדים בדברי תורה ופלפול, והשיב לו דיש ראי' מגמ' דע"י אכילה

ושתי' יש יותר התקרבות מע"י תורה, דבחיגה ט"ו ב', אי' ור"מ א"ף למד תורה מאחר, ומשני תוכו אכל וקלפתו זרק, ולא נתחבר לו פ"י ליחוד.

נחז"ל אסרו פתם ושמנם משום יינם ויינם משום בנותיהם, הרי דע"י אכילה יש יותר התקרבות. ולכן עושים סעודה אז נעשה קשר אחד בין לשיטת המתנגדים ובין להתסידים, שלמדו יחד ואכלו ושתו יחד, ועי"ז נשלם כל התר"ג מצית: והנה הרבה פעמים אמרתי ודרשתי בפומבי אודות הרעיון להתחבר ב"אגודת ישראל" ורבים ישאלו: אם הדבר נחוץ כ"כ מדוע לא עשו פן בדורות הראשונים, והרי יסוד מהמסורה שלא להחזיק עצמינו לחכמים מהם ואם הראשונים פמלאכים כו', וגם יטענו כי כל חדש אסור מה"ת, אנו לילה בדרך אבותינו שלא ידעו כלל מאגודה, והי' יר"ש וחינכו בניהם בדרך התורה.

אולם יש תירוץ מספיק על זה: כי מקודם הי' העם שומעים להרבנים הגדולים גאוני וצדיקי הזמן, אבל עכשיו חיים אנו בזמן שחדל פח האישיות הפרטית וסר פח המשמעת ליחידי הדור.

ואף לא מפל, אף זה רק יוצא מן הפלל. ורק מקומה ירשו ההסתדרות ואורגניזציות, ואין אני אומר שאין אצלנו אישים גדולים שיכולת להם להשפיע על כולם, יש ויש ב"ה הרבה פאלה, אבל הדבר תלוי באשמת העם, ובפרט מעת מלחמת העולם.

התחילה ליטול חלק בראש, האורגניזציות השונות. לכן גם החרדים צריכים להתארגן אף שלא עשו פן קדמונינו, לפי שלא הי' צריכים לזה.

ומצינו דבר זה בראשית ימי תולדותינו בתי הדת, שמשנה רבינו שאמרו עלי' במקום "שבעים יחד קאי" פשה' העם מתאוננים נאמר לו: אספה לי שבעים איש מזקניי, ונשאו אתה במשא העם, ומשה מסר ליהושע, ויהושע לזקנים ולנביאים, והם לאנשי פנסת הגדולה ומה שהי' מקודם בכח יחיד נמסר אח"כ לרבים, לכנה"ג קבוץ חכמים מאורגנים, כי ראו שהעת נצרה לזה: ואסיים בדברי ישע' (מ"ד, ה') זה יאמר לה' אני, וזה יכתב ידו לה' וזה נקרא בשם יעקב.

כי ישנם המוסרים עצמם בלב ונפש לטובת האגודה, ועליהם נאמר "זה יאמר לה' אני", וישנם המסתפקים במה שייבואו בכתובים עם הנעד של אגודת ישראל ויש לו מו"מ עמהם על אלה נאמר זה יכתב ידו לה' ", וישנם אשר רק מסתפקים בהשם חבר לבד שהוא שייך לחברת אגודת ישראל על אלה נאמר ובשם יעקב יקרא.

וראיתי בשם גדול אחד מרוסיא ששאלו אותו עמ"ש ואלה שמות בני הפאים מצרימה, מדוע לא נאמר ואלה בני מה הלשון ואלה שמות הכי שמותם לבד באו? והשיב עפ"מ כי בכל ערי המחוז יש בית הסוהר בעד בעה"ב שחטאו ועברו באי נקיון בביתם, ולא יושבו אותם ביחד עם גנבים ושודדים, והפקח פשענש לישב בביה"ס נותן מתנה לשר בית הסוהר, וכותב שמו בהפר הרשימות אנשים שיש שם, שבעה"ב ככ"פ נכנס לביה"ס ביום זה וביום זה יצא וכל העת יושב בבית השר, ומתענג על רוב שלום וטובה, ונמצא שרק שמו נכתב שם ולא הוא.

וגם בגלות הראשון שנכנסו ישראל גלתה לנו תוה"ק סוד גדול, שיוכל להיות שרק שמו יהי נכתב בגלות והוא יוכל לישב בביתו ולעסוק בתורה כמ"ש חרות על הלוחות אל תקרא חרות אלא חירות שאין לה בן חורין רק מי שעוסק בתורה וז"ש ואלה שמות בני"י פי רק שמותם בא בגלותם וכן אני אומר בהקפה אפשר להיות חי ושמו יהי נכתב באגודת ישראל והוא עומד בחוץ ורק בשם יעקב יקרא אף רצוני לקוות שכאו"א יהי מן אלה שכ' זה יאמר לה' אני בלב ונפש יקשר ברעיון האגודה, ובחידושי אגדה שלי הרביתי חזון בזה בעזה"י אף אין כאן מקומו: ג) וראשית אני.

רש"י טפה ראשונה וכו' ועי' אוה"ח איה עבר על לא יוכל לבכר כו' ואי על שחלל יצועי כו' ק' למה נתנה ליוסף ולא לשאר אחיו הגדולים וכו'. ופלא שלא הביא גמ' ב"ב קכ"ג א' מה ראה יעקב שנטל בכורה מראובן ונתנה ליוסף, מה ראה ובחללי יצועי אבי' כ'.

אלא מה ראה שנתנה ליוסף משל כו', ובאמת הוא פלוגתא במשנה דקל"ג וקיי"ל כחכמים דאפי' הבן אינו נוהג פשוטה אסור להעביר נחלתו, ורק י"ל דבתורת מתנה נתן ליוסף דיוכל לבכר כמ"ש המהרי"ק בשו"ת ח' ועי' בב"ר חיי שרה סו"פ ס"א דאברהם העביר הבכורה מישמעאל ליצחק דנתן בתורת מתנה.

ולפמ"ש הרמב"ן תצא (כ"א ט"ז) דלאחר מיתה ליפא לאו ע"ש א"כ פל הבכורה שהיתה רק עבור חלוקת הארץ ליפא לאו דלא יוכל לבכר, ועי' קצה"ח סי' רפ"א סק"ד מ"ש בזה, ובשו"ת שיערי דיעה ח"א סי' קס"א, ובית האוצר אות א' פלל ז', וקהלת יעקב חלק לשון חכמים פלל קל"ח.

ובס' שיח שרפי הקודש ח"ד דל"ט הובא בשם הגה"ק מסאכאטשוב ז"ל בעל אבני גזר דבכור אינו נוטל בראוי, ובראובן הבכורה הי' בראוי ואמר דהטעם דאינו נוטל בראוי כבמחזק משום דבאמת פל בכור אינו בכור בראוי רק במחזק, דא"א שיהי' טפה ראשונה, רק אנו לא ידעינו רק הוא במחזק בכור, ואף אם באמת יודע שהוא טפה ראשונה עכ"ז דילמא בחלום ראה, ובאמת אינו בכור רק במחזק לו, ומשו"ה אינו נוטל בראוי, משא"כ ביעקב שהתורה אמרה שלא ראה קרי מימיו והי' טפה ראשונה שפיר הוי בכור אף בראוי, א"כ נוטל אף בראוי עכ"ל, ועי' פלי חמדה תצא אות ד' ומ"ש בפ' תולדות (כ"ה כ"ו) בענין תאומים מטפה א', ולעיל (מ"ח כ"ב) בשם מאמר מרדכי וחת"ס: ובשו"ת הרד"ד קמא או"ח סי' נ"ו מזקני הגאון ובשו"ת מלאסק ז"ל, כ' בב"י או"ח סי' ל"ט, הא דנקט דוקא עד נ' שנה, דל"צ לבדוק התפילין דלא הי' יכול לומר יותר דמה שאמר הלל אלו משל אבי אמי עכ"ל שהי' זוכר שלא בדקו התפילין דאל"כ מה ראי' הביא, ובכתובות ד"כ ע"ב האי סהדותא עד שתין שנין מדכרי טפי לא, ומשו"ה בכוון אמר עד נ' והא דלא אמר פד נ"ט משום דרצה לתפוס העשיריות, ודוגמא לזה מציינו בתנחומא ויחי ביעקב שהי' בן פ' שנה ולא ראה קרי אף שהי' אז פ"ד שנה נקט פ' דרצה לתפוס העשיריות: שם יתר שאת.

רש"י במלכות עמ"ש בזה דבר נכון בהפלאה כתובות דק"ג ב' ד"ה מאי: ד) אז חללת. פרש"י שגורם סילוק השכינה, והק' המפן' איה תלי' בנתינת הבכורה ליוסף, ותו אמאי לא הוכיחו ששכב בפלגשו.

וכ' בס' זכרון והודעה עפמ"ש בב"ב כ"ג מה ראה שנטל בכורה, ומק' הא כ' ובחלו כו' אלא מה ראה שנתנה ליוסף ע"ש. וצ"ב פיון דשאלתו הי' על נתינתו ליוסף למה נקט מה ראה שנטל מראובן, וי"ל עפמ"ש בפר"ד דרוש ד' דנשים בכתיבה ופלגשים בל"כ וקידושין ולפי דקיי"ל נושא אדם אנוסת אביו פיון דהי' בלא קידושין, ה"ה פלגש אביו מותר פיון דהוא בלא קידושין, וז"ד לדין דאית לן קידושין, אכל לב"נ דליכא קידושין ומלני' בבועילה, פיון שלקחה חשיבה אשתו וחטא ראובן ע"ש.

והא דפריה מה ראה שנתנה ליוסף ק' פיון דעכ"פ צריה ליתן לא' מפני' מסתבר ליתן ליוסף שהוא בכור לכהן אף שאינו בכור לנחלה, וצ"ל דהקנ' מפני מה לא נתן לזן או לגד דגם המה בכורים לפהן אף זה יש לדחות דיוסף שהוא בן הגבירה משא"כ אלו המה מפלגש.

אף ע"פ ה"ל דל"ש בב"ב פלגש ולא קראה הכ' פן כ"א לדורות הבאים אכל לב"נ נחשבת כא"א נדאי ק' מאי אולמא דיוסף מגד ודן. ועפ"ז י"ל דזה פנונת הפעל איבעני' דממ"נ שאל לו למה נטל בכורה מראובן דלא חטא פיון דהי' פלגש, וע"כ דדינם כב"ב ול"ש פלגש א"כ ק' למה נתנה ליוסף, ולא לזן וגד, וא"ת דהוי בני פלגש וע"כ דין ישאל להם א"כ לא חטא ראובן ולמה נטל בכורה ממנו, וזה אי חטאו הי' בשכיבת בלהה שיני' ממ"נ, אכל לפמ"ש בשבת דנ"ה א' פל האומר ראובן חטא טועה, ולא חטא רק בבבלבול יצועי אבי' וסילוק השכינה ע"ש ובמהרש"א ואנדא הממ"נ וחטא ראובן בסילוק שכינה ולהכי נטל מראובן ונתן ליוסף דהוא בכור בן הגבירה דדין ישאל להם והוי פלגשים.

ונה המשפ' הפסוקים דמתחלה הי' ליעקב תירוץ דנטל בכורה מראובן דשכב בבלהה ולהם דין ב"ב ול"ש פלגש, אכל פיון שנתן ליוסף כמ"ש נאני נתתי שקם א' וכפרש"י, וע"כ משום דהיה בן הגבירה, ודן וגד מפלגשים דדין ישאל להם, ולהכי קרא לבני' באמרן ראובן בכורי אתה יתר שאת ר"ל דראוי לה דלא חטאת בבלהה, אכל פחז פמים וחללת יצועי ר"ל שאתה נענש בגטילת הבכורה משום סילוק שכינה.

ה) שמעון: רש"י א"ת בני השפחות, ע"ש. איתן המזרחי בקו"א, מק' העולם למה לא תי' רש"י מיד א"ת בני השפחות ל"ה מדברים בפני אחיהם, ועשפ"ח, ותי' דידוע דאין אבות לגוי, ואברהם אמר אמנם בת אבי אכל לא בת אמי, ובת אב מותר לגוי והרן מאם אחרת הי', ואי פלוגתא אי בני יעקב הי' מותרים לדבר בפני אחיהם הגדולים, ומה תאמר הלא צריה לנהוג כבוד בפני אחיהם, הא לא הי' אחים כ"א מאב והי' מאם אחרת, אף יששכר וזבולון הי' מלאה מאם א' ואב א' ואז אינם רשאים לדבר בפני אחיהם הגדולים, וע"ע בלוינת חזן.

וביערות דבש ת"ב דרוש ה' הביא דהדרש ואת אמר לרבות אחיה הגדול כ' התורה אצל ואת אמר להורות פי מחניב לנהוג כבוד באחיו מאם, פי אלו גרם הניק לאמו בבטן ויצאיה הי' נמנע לידתו, וא"כ יש לנהוג כבוד כמו אביו ואמו שאף הוא סיבת לידתו, אמנם אחיו מאב א"צ לנהוג כבוד לכה נאמר הריבוי באם.

וא"ש רש"י דק' ה' הוכחה מיששכר וזבולן קאי ג"כ על בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת, וְלִהְיוֹת לְנִיחָא שְׁהֵם הָיוּ מְאֻשָּׁה אַחֲרַת וְאִין חַיִּיב לְנִהוּג כְּבוֹד אֲבָל יִשְׁשַׁכְר וְזַבְלוּן שְׁהֵם מְבַנִּי לְאָה וְחַיִּיב עֲלֵיהֶם לְנִהוּג כְּבוֹד בְּאַחִיהֶם הַגְּדוֹלִים, וְיִצְחָק יֵצֵא לְהַסְפִּים עַל יַעֲקֹב הַבְּכוֹרָה וּלְכַף אָמַר בְּנֵי אִמָּה, וּמִזֶּה מוֹרָה כִּי אִתָּה הַבְּכוֹר דַּאֲל"כ אִיךָ יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ מֵה"ת הָא אִתָּה חַיִּיב בְּכַבּוּדֵם לְהִיוֹתֵם בְּן אִם אַחַת עַכ"ל.

והוא כמ"ש באיתן המזרחי: אָבֵל בֵּינֵי ד סר"מ סְעִיף כ"ב אי' דְּחַיִּיב בְּכִיבוּד אָחִיו אִפִּי מֵאָב וְהוּא מִתְּשׁוּבוֹת הָרַא"ש פְּלָל ט"ו. וּבְשׁוֹ"ת שְׁבוֹת יַעֲקֹב ח"א סי' ע"ו כ' בְּשֵׁם הַלֵּק"ט(ח"א סי' קכ"ג) דְּרַק אָחִיו הַגְּדוֹל הָרַאשׁוֹן וְלֹא הַשְּׁנִי, וְעַי' בְּרַפִּי יוֹסֵף סק"ז אַרְיִכוֹת בְּזָה דְּהַטְעַם דְּרַק הָרַאשׁוֹן יוֹרֵשׁ גְּדוּלַת אָבִיו, וְרַק הִבִּיא מְשַׁעַר הַמְצוֹת לְהָאָר"י ז"ל שְׁפָכַל אַחִים הַגְּדוֹלִים חַיִּיב בְּכִיבוּד, וְלֹא כַּבֵּל"י שְׁהִבִּיא בְּשֵׁם הָאָר"י לְהִיפָּהּ, וּבְשׁוֹרֵי בְּרַכָּה סק"ג הִבִּיא ס' שְׁבִיתַת יו"ט דְּרַק אָחִיו הָרַאשׁוֹן.

ומצאתי להברכ"י בשירי שירינים על יו"ד שְׁהִבִּיא בְּשֵׁם הַלֵּימוּדֵי ה' וְז"ל ק' בְּרַש"י שְׁלֹא דְּבָרוּ כו' יִסְפִּיק גַּם לְבְנֵי שְׁפָחוֹת, וִי"ל כְּטַעַם הָאָר"י דְּכָל הַבְּנִים לֹקְחִים מְטָפָה קְדָמָא וְלִכְּן חַיִּיב לְכַבֵּד לְגְדוּלִים מִמֶּנּוּ שְׁאֵלוּ לְקַחוּ פְּנֻלָה לֹא נוֹצֵר הוּא, וּלְפִי"ז דְּנֹקָא מֵאִם א' אָבֵל מִב' נְשִׁים א"ח לְכַבֵּד לְגְדוּל וְלִכְּן לְבְנֵי הַשְּׁפָחוֹת דְּהִי מֵאִם אַחֲרַת ל"ש כְּיָבוּד, וְזֶה הִיפָּהּ מְרַא"ש וּש"ע עכ"ל, וְאִנִּי אוֹמֵר שְׁטַעַם הָאָר"י שְׁהַגְּדוּל לְקַח חֵלֶק רַב מֵהֵהוּא רוּחָא וְרוּחָא דִּיהִיב בְּאַיְתָתָא קָמָא הוּא יוֹתֵר גְּדוּל מְרוּחָא דִּיהִיב בְּתַנְיָנָא וְלִכְּן הַבּוֹלְדִים בְּרַאשׁוֹנָה אִף שְׁהֵם מֵאִם אַחֲרַת יֵשׁ לָהֶם מַעְלָה עַל אֲשֶׁר נוֹלְדוּ מֵהַשְּׁנִי דְּרוּחָא קָמָא חָשׁוּב וְיִתְרוֹן עַל הַשְּׁנִי עַכ"ל.

ומצאתי עוד בשכות יַעֲקֹב ח"ג סי' ל"ד הִבִּיא רַאִי מְרַש"י וְרַד"ק שְׁמוּאֵל א' (כ' כ"ט) כִּי זָבַח מִשְׁפָּחָה לְנֹו וְהוּא צָנָה לִי אָחִי שְׁפִירוּשׁוֹ גְּדוּל הַבֵּית וְהוּא אָחִי אֱלִיאָב, הָרִי מְפֹרָשׁ דְּרַק אָחִיו הַגְּדוֹל הָרַאשׁוֹן מְחַנְיָב לְכַבְּדוֹ וְלִכְּן לֹא בָּא דְּוֹד אֶל הַלְחָם עַש"ה.

ועי' ס' הַמְצוֹת בְּשׁוֹרֵשׁ ב' וּבְרַמְבַּ"ן שְׁיֵשׁ פְּלוּגְתָא אִי גַם לְאַחַר מֵיתַת אָבִיו וְאִמּוֹ מְחַנְיָב בְּכִיבוּד אָחִיו, וְעַי' בְּד"מ סק"ז, וּבְשׁוֹ"ת כְּנֶסֶת יִחְזַקְאֵל ס' כ"ה, וּבַפְּתָחֵי תְּשׁוּבָה סק"ח, וּבְחַתֵּם סוֹפֵר בְּלִיקוּטִים ס' כ"ט מ"ש בְּזָה.

ועי' מֵה שְׁפָתַבְתִּי לְקַמֵּן וִיחִי (נ' ט"ו): וְע"ע בַּפְת"ת סק"ט בְּשֵׁם שְׁבו"י דְּלֶאֱחֹתוֹ הַגְּדוּלָה אִינוֹ חַיִּיב בְּכִיבוּד וְרַק מְדַרְךָ אֲרָץ ע"ש, וּמְדִין כְּיָבוּד חַמִּי עַי' מְדַרְשׁ תַּלְפִּיּוֹת דְּרַנ"ט, וְשׁוּאֵל וּמְשִׁיב מ"ת ח"א סי' מ"ח וּמ"ש בְּזָה בַּפ' יִתְרוֹ (י"ח ז') אַרְיִכוֹת מִש"ע סוֹס"י ר"מ וּמְהַרְבֵּה פּוֹסְקִים: וּמַעֲנִין כְּיָבוּד עֲשִׂירִים עֲשׂוֹ"ת מִבֵּי"ט ס' רצ"ב כְּמָה הַחֲזִיק בְּמַעוֹז בְּכַבּוּד הָעֲשִׂיר הַמְחַזִּיק בְּיַד לּוֹמְדֵי תוֹרָה.

ועי' ס' יד נֶאֱמַן מְהַרְבֵּה הַסְּפָרְדֵי ר' חַיִּים מִיִּרְאָנְדָה ז"ל עַל שׁוֹ"ת וּבְדָף ס"ד הִבִּיא עַל הַפ' וַיְבָרַךְ אֶת יוֹסֵף מִכָּאֵן אָנּוּ לְמַדִּין שְׁכָל אָדָם הַצָּרִיף לְחַבְּרֹו וַיֵּשׁ לוֹ הַנְּאָה מִמֶּנּוּ חַיִּיב לְנִהוּג בּוֹ כְּבוֹד כַּמ"ש בְּקִידוּשֵׁין דַּל"ג מְשׁוּם כְּבוֹד נְשִׂאָה ע"ש, לְפִי שְׁבַנּוֹ שֶׁל רִיב"ל הִי חֲתַן הַנְּשִׂאָה, וְאִרְז"ל רָאָה אֶת שְׁלוֹם אַחִיהָ וְאֶת שְׁלוֹם הַצָּאֵן מִכָּאֵן שְׁחַיִּיב לְשֹׂאוֹל בְּשְׁלוֹם מִי שְׁיֵשׁ לוֹ הַנְּאָה מִמֶּנּוּ וּמֵה בְּשְׁלוֹם הַבְּהֵמוֹת בְּשְׁלוֹם אָדָם לַכ"ש, וְעַי' בְּגִיטִין ל"א רְבָא וְר"נ הָנִי יִתְבוּ כו' רְבָא צָרִיף לִי וְכו' אֵלְמָא דְּכָל הַצָּרִיף מְחַבְּרֹו צָרִיף לְנִהוּג בּוֹ כְּבוֹד וְלְדַרְוֵשׁ

בְּשִׁלּוּמוֹ, וְעַיִן עִירוּבִין פִּי"ה בּוֹנְיוֹס כּו' פּרש"י עֲשִׂיר הִי כּו' פּנּוּ מְקוּם לְכוּן מְאֵתִים מְנָה, וְכֹן בְּיִשְׁשָׁכָר וְזִבּוּלוֹן דְּאֶקְדָּמְנִי לְזִבּוּלוֹן שֶׁהִי מְחֻזֵּק בְּיִשְׁשָׁכָר ע"ש אַרְיִכוֹת.

וְעַיִן לְקַמֵּן (מ"ט י"ג: ו) בְּסוּדָם. רש"י זֶה מַעֲשֵׂה זְמָרִי, וְהֵק' הֵרָא"ם פ' קָרַח דְּהוּא לְהִינְפֹדִי מִגַּמ' סִנְהֶדְרִי) דִּק"ט דְּזֶה מַעֲשֵׂה מְרַגְלִים דְּלֹא נִזְכָּר שֵׁם יַעֲקֹב, וּבִס' שְׁמַע שְׁלֹמֹה תִי דְרַש"י אֲזִיל בְּכ"מ לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל קָרָא אֶף דְּהוּא הֵפֶדֶ גַּמ' כַּמ"ש הֵרָא"ם בְּכ"ד וְהֵכָא כ' עַל שְׁמַעוֹן וְלוֹי וְלֹא עַל כָּל שְׂבָטִים, וְלָכֵן פִּי' עַל מַעֲשֵׂה זְמָרִי, וּכ"ה בְּתַנְחוּמָא, וְעַיִן מְהַרְשֵׁ"א מְגִילָה ד"ט.

וּבִס' דְּבָרֵי שְׁלֹמֹה כ' כַּמ"ש בְּבִרְכוֹת כ"ז ב' בַּר"ג שֶׁהֶעֱבִירוּהוּ אֶמְרֵי נֹקְמֵי לַר"ע לִית לִי זְכוּת אַבּוֹת. אֲלֵא לַרַאב"ע מוֹכַח מְזֵה לְמַחְלֻקַּת צָרִיף זְכוּת אַבּוֹת שְׁלֹא יֵהִי בִּיכּוֹלַת לְהַעֲנִישׁוֹ, וְיַעֲקֹב הִתְפַּלֵּל שְׁלֹא יִקְחוּ זְכוּתוֹ לְמַחְלֻקַּת וְיַחוּסוֹ לְדָבָר עֲבִירָה ע"ש.

וְעַיִן יַעֲרוֹת דְּבַשׁ ח"ג דְּרוּשׁ ה' שֶׁכ' עַל רש"י מַעֲשֵׂה זְמָרִי שֶׁהִבִּיאוּ הַמְּדִינִית לְפָנֵי מֹשֶׁה כּו' דְּזְמָרִי וְסִינְעֵתוֹ בְּנֹדָאֵי לֹא הִבִּיאוּ מְדִינִית סֵתָם אֲלֵא מְדִינִית שְׁנַתְּגִינְרָה פִי עֲלָה עַל דַּעְתָּם שְׁמוֹתָרַת שְׁכָבָר נִתְּגִינְרָה וְקִבְּלָה דַּת יִשְׂרָאֵל, וְרַק שְׁמֹשֶׁה וּב"ד שְׁעַמּוֹ אֶמְרוּ שְׁאִין זֹה גִיּוֹרַת שְׁנַתְּגִינְרָה לְשֵׁם אִישׁוֹת וְלֹא לַש"ש, וְשְׁאֵלוּ בַּת יִתְרוֹ כּו' וְהֵם סִתְרוּ בְּעַצְמָם אֶת מַעֲשֵׂיהֶם שְׁעֲשׂוּ בְּפִנְעַל הֵפֶדֶ זֶה, שֶׁהֲרֵגוּ הָעִיר שְׁכָם אֶף שְׁקִבְלוּ אֲמוּנַת יַעֲקֹב וּמְלוּ עַצְמָם, רַק שֶׁהִי שְׁלֹא לְשֵׁם שְׂמִים רַק בְּשִׁבִיל שְׁנַתְּנוּ עֵינֵיהֶם בְּבִנּוֹת יִשְׂרָאֵל, וּא"כ בְּזֶה שֶׁהֲרֵגוּ שְׁכָם גְּלוּ דַּעְתָּם שְׁגִירוֹת לְשֵׁם אִישׁוֹת אִינוּ גִירוֹת, וּא"כ גַּם הַמְּדִינִית אֲסוּרָה, וּז"ש בְּסוּדָם כּו' מַעֲשֵׂה זְמָרִי שְׁמֹשֶׁה אֶמַת שְׁגִירוֹת לְשֵׁם אִישׁוֹת אִינוּ גִירוֹת, וְרַאָ' פִי בְּאֶפֶס הֲרֵגוּ אִישׁ זֶה שְׁכָם, וּבִקְהֵלָם כּו' זֶה קָרַח דְּהִטְעַם דְּרַצּוֹ לְהַרְגֵּ אֶת יוֹסֵף אִי' שְׂרָאוּ בְּנִבּוּאָה שְׁמִיּוֹסֵף יַעֲמוּד יְהוֹשֻׁעַ וְיִטּוֹל גְּדוּלַת מֹשֶׁה וְזֶה הִרְעֵ לְהֵם בְּחֻשְׁבָּם שְׁאֵם יִרְשׁוּ בְּנֵי מֹשֶׁה גְּדוּלַתוֹ אֲזִי גַן זְכוּת מֹשֶׁה וְלֹא יִחַרְבּ בִּיהֵמ"ק וְלֹא יִלְכוּ לְגוּלָה וְרַצּוֹ לְהַרְגֵּ יוֹסֵף דְּזֶה לְכַבּוֹד מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל, אוּלָם אִם כֵּן הוּא בְּרַצּוֹנָם עֲקָרוּ שׁוֹר זֶה יוֹסֵף וְרַק לְטוֹבַת מֹשֶׁה, וּא"כ אִיף נִקְהֵלוּ בַּעֲדַת קָרַח לְחַלּוֹק עַל מֹשֶׁה וְהוּא תַרְתִּי דְּסִתְרִי: ז) אֲחֻלְקָם עַרש"י רֵאִיתִי בְּזֶה עַפְמ"ש בְּמִשְׁלֵי י"א, תַחֲנוּנִים יַדְבַר רֵשׁ פִי הַנְּצָרָף לְבִרְיוֹת נַעֲשֵׂה סְבָלָן וְנִכְנַע, דָּאֵם יִנְהוּג בְּכַעַס שׁוּם אָדָם לֹא יִשְׁגִיחַ עָלָיו, וּכְשֶׁרָאָה יַעֲקֹב שְׁשִׁמְעוֹן וְלוֹי כַּעֲסָנִים, אָמַר שְׁיֵהֲנִי נִצְרָכִים לְבִרְיוֹת, וְשָׁבַט לׁוי יֵהִי פִהֲנִים וְלׁוֹיִם וְיַחֲזְרוּ עַל הַגְּרָנוֹת וְיַחֲזִי רַק מִיָּדֵי אָדָם, וְאִם יֵהִי כַּעֲסָן לֹא יִנְיָחוּ עַל פֶּתַח בֵּיתָם, וְלִשְׁמַעוֹן אָמַר שְׁיֵהֲנִי מְלַמְּדִים וְעַנִּיִּים מְחַזְרִים עַל הַפֶּתַחִים, וְאִם יֵהִי כַּעֲסָן שׁוּם אָדָם לֹא יִנְיָחוּ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ, וְכֵן לֹא הִקְפָּדוּ מְלַמְּדֵי, וְעַל יָדֵי זֶה יִנְיָחוּ לְהַשְׁלִיף הַכַּעַס וְיֵהֲנִי סְבָלָנִים: וְעַיִן בִּס' פֶּתַחִי שְׁעָרִים בְּשׁוּ"ת סִי י"ז שְׁנַשְׂאֵל מֵה שְׁתַּקְנוּ בְּכַמָּה מְקוּמוֹת שְׁמוֹסְרִין כְּתַב מַע"ש לְמִי שְׁקוֹרִין אוֹתוֹ לְעֲלוֹת לִס"ת וְהַשִּׁיב דְּלֹא שְׁפִיר עֲבָדוּ, דַּא"כ הִי לְרַאשׁוֹנִים לְתַקְנוּ זֶה פְּדִי שְׁאֵם יִקְרָא ק"ש או שִׁמ"ע לֹא יֵהִי שׁוּם מִיחַשׁ לְפַגְמָא, וְכַמְבֹּאֵר בַּא"ע דְּבַגֵּט כּוֹתְבִין שֵׁם שְׁעוּלָה לִס"ת דְּמִנְהַג לְקָרוֹת בְּשֵׁם וְהִטְעַם בְּזֶה ע"פ רש"י וְגַמ' סִנְהֶדְרִין דִּק"ט שְׁבִיבְשׁ יַעֲקֹב שְׁלֹא לְהַזְפִּיר שְׁמוֹ אֲבָל עַל הַדּוּכָן הַזֶּה, מְבֹאֵר שְׁיֵשׁ אִיזָה זְכָרוֹן טוֹב לְאָדָם שְׁמִיחַס שְׁמוֹ עַל דְּבַר מְצָנָה, וְכֵן עַל הַתּוֹרָה טוֹב שְׁיֵהֲנִי זְכָרוֹן לְאָדָם לְקָרוֹת אוֹתוֹ בְּשְׁמוֹ וְשֵׁם אָבִיו, וְכֵן בְּדַגְלִים וְאֲבָנֵי חֹשֶׁן וְאֶפֶד מְשַׁמַּע שְׁיֵשׁ לְחוּשׁ לְאָדָם לְהַזְפִּיר שְׁמוֹ אַע"ג דְּקַמְנִי שְׁמִיָּא גְּלִיָּא: ח) רש"י הַתְּחִיל יְהוּדָה נְסוּג לְאַחֲרָיו, אַחֲזִי הֵרָה"ג ר' שְׁלֹמֹה זָאב מְלֹאֲדוֹ נ"י, כְּתַב לִי, אֶהָא דַּפ' וְיִשָּׁב (ל"ח

א') שהורידוהו ליהודה מגדולתו אֶתְּהָ אֶמְרַת לְמַכְרוֹ ע"ש, לְכֹאז' אִמְאֵי תִלְאוּ פֶל הַחֹב בִּיהוּדָה, וי"ל דהי' אֶז עֶשְׂרֵה אַחִים, ד' בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת הָיוּ אוֹהֲבִים שֶׁל יוֹסֵף שָׁחַם עַל פְּבוֹדָם שְׁלֵא לְקָרוֹתָם בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת, גַּם לֹא אִיכַפֵּת לָהֶם מִי יִמְלֹךְ, דְּלָהֶם בְּנֹדָאֵי לֹא תִגִיעַ הַמְלוּכָה, וּבְנֹדָאֵי אֶמְרוּ לְזַפּוֹת, גַּם רְאוּבֵן אָמַר אֵל תִּשְׁפְּכוּ דָם, וְנִשְׁאָרוּ רַק ה' שְׁאֶמְרוּ חַיִּיב, וּבד"נ מְחַצֵּה עַל מְחַצֵּה זָפֵאֵי וְלָכֵן לֹא הִרְגוּ אוֹתוֹ, רַק נִשְׁאָר פְּהַכְרַעַת רְאוּבֵן לְהַשְׁלִיכּוֹ לַבּוֹר, וְאַח"כּ פְּשַׁהֲלֵךְ רְאוּבֵן לְשַׁקּוֹ וּלְתַעֲנִיתוֹ אוֹ לְשַׁמֵּשׁ אֶת אָבִיו אֶף שְׁנִשְׁאָר עוֹד ה' לְחֹב אַעפ"כּ בד"נ ע"פ א' אֵין מְכַרְיַעִין לְחֹב וְצָרִיךְ ב', לָכֵן בָּא יְהוּדָה שֶׁהוּא הִנֵּה הַשׁוֹנֵא הַגְּדוֹל מִפְּנֵלָם שְׁקִינָא עַל הַמְלוּכָה וְאָמַר מַה בְּצַע כִּינּוּן דָּאִין אָנוּ יְכוּלִים לְדוּנּוּ בד"נ, נַעֲשֶׂה מְמַנּוּ ד"מ וְנִמְכְּרֵנוּ וְלִקְחַת בְּצַע מְמוֹן, וּבד"מ יַחֲזִיד מְכַרְיַע לְחֹב לָכֵן הוּא הִנֵּה הַגּוֹרֵם בְּמַכְרָה, וְלָכֵן פְּשַׁהֲוִיכִים יַעֲקֹב לְשַׁמְעוֹן וְלוֹי נִסּוּג וְהוּדָה אַחֲזֵר, אֲבָל יַעֲקֹב מְפַיִסּוֹ כִּי אֶתְהָ יוֹדוּף אַחֲזִיךְ כִּינּוּן שְׁפָל אַחֲזִי הָיוּ רוֹצִים שֶׁהוּא יִמְלֹךְ, א"כ הוּא הַבַּעַל דְּבָר.

וּמִתָּר לְאַדָּם לַעֲשׂוֹת נֶגֶד שׁוֹנֵאוֹ כְּפִי יְכוּלָתוֹ, וְעֵבִיד אֵינֶשׁ דִּינָא לְנַפְשִׁי: ט) עֲלִית. עַרְש"י וְרִשְׁבָּ"ם, וְתוֹס' סְנֵהֲדָרִין ד'ו ע"ב ד"ה אֶלָּא, וּבַחֲזָקוֹנֵי, וּמְהַרְשָׁ"א וּמְהַרְ"ם שִׁיף בְּזֵה: י) לֹא יִסּוּר שְׁבֵט מִיְהוּדָה, עֵי סְנֵהֲדָרִין ד"ה א' וּבְמַהֲרָשָׁ"א, וְע"ע בְּיוֹמָא כ"ו א' וּבַתְּד"ה יְהוּדָה, שֶׁהָק' אִמְאֵי לֹא הִבִּיא מִפְּאֵן לֹא יִסּוּר וְכו' וּבְמַהֲרָשָׁ"א הָק' מְדוּד בְּסְנֵהֲדָרִין דצ"ג, וְעִירוּבִין נ"ג, וְה' עֵמוֹ שֶׁהֲלָכָה כְּמוֹתוֹ בְּכ"מ, וְתִי דְמַלְךְ שְׁאֵנִי, וְעֵי בְּהַגְהוֹת מַהֲרַצ"ח, וְצ"ע שֶׁהֲקָרָא וְה' עֵמוֹ נֶאֱמַר קוֹנָדָם שְׁנַמְשַׁח לְמַלְךְ, וְעֵי יפ"ת ב"ר פצ"ח לֹא יִסּוּר שְׁבֵט מִיְהוּדָה אֵלוֹ סְנֵהֲדָרִין דְּדוֹנָקָא בְּלוּמָד וּמוֹרָה בְּיַחֲזִיד שְׁנוֹאֲלִין וּמְטַפְּשִׁין בְּבִרְכוֹת ס"ג לֹא מְסִיק לְהַלְכָתָא רַק מְלוֹי וְיִשְׁשַׁכְר, אֲבָל בְּקִיבוּץ חֲבָרִים גַּם מִשְׁאָר שְׁבֵטִים חוֹרָה פְּהַלְכָה, וי"ל דוּד בְּקִיבוּץ חֲבָרִים הוֹרָה.

עֵי"ל ע"פ ב"ק די"ז דְּעוֹסַק בְּתוֹרָה וּגְמ' ח זוֹכָה לְבִינָה כִּיִּשְׁשַׁכְר, וְדוּד נְמִי כְּמוֹ בְּסְנֵהֲדָרִין ד'ו ע"ב וְיִהִי דוּד עוֹנֶשֶׁה מְשַׁפֵּט וְצַדִּיקָה (ש"ב ח'). עֵי"ל דְּדֵיִיק צוֹרְבָא מְרַבְּנֵן שֶׁהוּא בְּחוֹר וְחָרִיף כְּמ"ש רש"י תַעֲנִית ד"ד.

וְעִירוּבִין מ"ג. לֹא זָכוּ לְהַלְכָתָא רַק מְלוֹי וְיִשְׁשַׁכְר אֲבָל לְאַחַר אַרְבַּעִים אֶף מִשְׁאָר שְׁבֵטִים. עֵי"ל לְפַמ"ש בְּמַכְיִלְתָּא בְּשַׁלַּח לֹא נִיְתְּנָה תוֹרָה רַק לְאוֹכְלֵי מֶן אוֹ תְרוּמָה, שֶׁר"ל שְׁמִנּוֹנוֹתָם מְצוּי' בְּלִי דְאָגָה, כְּלוּי שְׁיֵשׁ לוֹ תְרוּ"מ וְיִשְׁשַׁכְר שְׁפָרְנָסְתוֹ מְזוּבֹלוֹן כְּמ"ש בְּב"ר פֵּע"ג, וְאֵלוֹ לֵב פְּנוּי וְרַחֵב לָהֶם לְהוֹרוֹת לְהַלְכָה, וְלָזָה כְּוֹן רַבָּא שְׁפָל מִי שְׁפָרְנָסְתוֹ מְזוּמָנָת לוֹ יִהִי כְּלוּי וְיִשְׁשַׁכְר וְנִקְרָא עַל שְׁמָם: וְעֵי בְּסְנֵהֲדָרִין צ"ח מַה שְׁמוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ שִׁילָה שְׁמוֹ שְׁנֵא' עַד כִּי יָבֵא שִׁילָה.

וּבַע"י וְוִילְנָא בְּעֵנָף יוֹסֵף כ' וַא"ת וְהָא נִפְסַק מְלָכוֹת בֵּית דְּוּד זָה כְּפָה שְׁנַיִם. וְאִיךְ אַחַר לֹא יִסּוּר כו'.

וְי"ל שְׁפָכְר פֵּרְש"י בְּגַמ' לֹא יִסּוּר כו' אֵלוֹ רְאִשֵׁי גְלִיּוֹת שְׁפָכְבָל שְׁרוּדִים הָעָם בְּשֵׁבֵט, וּמְחוּקָק מִבֵּין רְגְלֵיו אֵלוֹ נְשִׂאֵי א"י, וְה"ק ל"י שְׁבֵט מְמַשְׁלֵת יְהוּדָה מִיִּשְׂרָאֵל, עַד יָבֵא שִׁילָה הוּא מְשִׁיחַ וּמֵאֵז יִתְפַּשֵּׁט מְלָכוֹתוֹ כְּמ"ש וְלוֹ יִקְהַת עַמִּים וְכ"ש בְּיִשְׂרָאֵל, אֲבָל בַּעוּה"ז אֵין שְׁבֵט מְמַשְׁלֵתוֹ אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵל.

ובס' ישועות משיחו אי' שה"ק עד כי יבא שילה בזמן שיבא שילה (ויקה' עד כמו עידן ר"ל זמן) שזאת הבטחה לא תתחיל רק אחר ביאת הגואל, ומשם ואילך לא תפסוק המלכות מזרעו. ובס' פענח רזא תי' לא יסור כו' עד פלומר לעולם עד לא יסור שבט מלכות ומחוקק משבט יהודה כשיבא שילה הוא משיח וכאלו כ' כי יבא שילה ל"י שבט כו', פי יש עד שאינו פוסק לעולם כמו מן העולם עד העולם: וע"ע בשו"ת הרשב"א ח"ד סי' קפ"ו שאחד רצה לימר שמשית כפר בא, והוציא מל"י שבט עד כי יבא שילה, ועכשיו הסר השבט וממשלה ראיה דכבר בא שילה.

והשיב דהפשטל"י שבט כו' עד ר"ל שלא יסור השבט לעולם פי יבא שילה דמשיח יבא ע"ש אריכות גדול, ועי' בס' יפה ענף מהיפ"ת על איכה דף ל' שכ"כ דמאמר עד אינו ממצט משם ואילך דלרבנותא קאמר עד פי יבא שילה ומכ"ש משם ואילך ע"ד פי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי, דאין לומר דשוב יעזבנו ע"ש, וכ"ה בר' פחיי שפי' לא יסור עד עולם עד פי יבא שילה משיח אז לא יסור עד עולם, עוד כ' שילה גימ' משה פי יהודה גבר באחיו עד בא משרע"ה, ועי' בחת"ס שהק' מה שבט הי' ליהודה במצרים עד בא משה והוא כ' ע"ד הרמב"ן פי לעולם כשיהי' מלך או מחוקק יהי' מיהודה, אלא שיהודה הי' מנודה לשמים ועצמותיו מגולגלים בארון עד שבא משה כמ"ש בסוטה ד"נ ע"ב, וז"ש ל"י שבט כו' שהרי יבא שילה משו"ה ולו יקחת עמים יתפלל עליו ערש"י ברכה (ל"ג ז'), עוי"ל דמרמז על אחי השילוני ויקרע המלוכה ויתן חלק א' לירבעם וחלק א' לרחבעם, (מלכים א' י"א) ויקחת עמים היינו שבירת עמים כמ"ש רמב"ן, ועי' בגרע אברהם על מד"ר איכה שבשכם נתחלקה המלוכה, ובפ' הגה חג ה' בשילה פרש"י בשילה התפסו כל השרים בשדה שילה הוא שקם, וז"פ ל"י שבט מיהודה עד שיבאו למקום שילה ושם יתחלק המלוכה, וע"ע בגפלאות מתהשי"ת פ"כ אריכות: ועי' ברמב"ן דלקו נענשו בני חשמונאי שספו תמו ע"י הורדוס כי עברו על צנואת יעקב ל"י שבט מיהודה, והם לקחו הממשלה.

ועי' בארבעאאל דאף בגולה צריך תמיד להיות נשיא מושל מיהודה, ובזעירות דבש ח"ג דרוש י' הליץ בעדם ועוד איה העבירוהו לר"ג ואוקמי לראב"ע, דר"ג הי' מבני הלל, ועי' ברכות כ"ז ב', ואחז"ל בסנהדרין (ה' א') ל"י שבט מיהודה אלו בני הלל נשיאי א"י ומחוקק כו' אלו ר"ג, וכ' תוס' בשם ירושלמי דנשיאי א"י לא הי' רק מנוקבא דזרעא דדוד ע"ש, ולפי"ז דאם הוא רק מצד אם מיהודה קרי' בי' שבט יהודה, וכן הי' בני בניו של הלל, וידוע דכל הכהנים הי' שלשלת אהרן, ואשתו של אהרן הי' אחות נחשון משבט יהודה, ולכן חשמונאי מצד אדם מיהודה כמו בני הלל, וכן ראב"ע היותו כהן עשירי לעזרא הוא מצד אם מיהודה, וא"ש דאמרו נדב ואביהוא מתי ימותו זקנים כו' ואנו נגהיג הדור פי הם אינם משבט יהודה אבל אנו מצד אם מיהודה ולנו נאות הממשלה, וע"ע בדרוש ח' בזה, ובמהר"ם שיף גיטין ד"ז, ובספר נוטריקון מהפמ"ג קו ה' בזה: ומרמב"ן נראה דאע"פ שישאל קבלו מלך משאר השבטים לצורך שעה, אין מושחין אותם ולא הוי שם מלכות, רק כמו שופטים ושופטים נטעם איסור המשיחה.

דמשיחה מקדשת לדורות, ולכן מלך בן מלך ל"צ משיחה, ובזה אמרה תורה לא יהי' לכהנים ולוים חלק, אבל מלכות שאינה לדורות אינה בכלל אזהרה, ועשו"ת חת"ס י"ד

ס' ה', ובס' חמד"י בקונ' נר מצוה מל"ת שס"ב כ' דעפי"ז יפרש הפ' ל"י שבט כו' שלא יהי הסרה לעד פי לקח הימים יבא שילה ויחזיר עטרה לבית דוד ומזה יצמח ממילא איסור למשוח מלכים שלא מבית דוד בשמן המשחה, פי שה"מ הוא המקדש לדורות, וע' מד"ר על שמואל פכ"ג שכ' ולא שכיבה הוא מיתה, אלא דוד ע"י שנמשח כ' בו שכיבה ויואב שלא נמשח כ' בו מיתה, וי"ל עוד דשה"מ מועיל אף על לעת"ל שבמיתתו לא בטלה קדושת פהונה ממנו וה"ה במלכות (וערמב"ן פנחס כ"ה י"ז, וצוהו שיודיע לישאל שהוא כה"ג לעולם עכ"ל) לא בטלה ממנו, ולעת"ל כשיבא משיח כל מלכי בית דוד יהי מלכים מפח שה"מ, ועי' בספר המצות לרמב"ן שורש ג' אות ז מבאר להיפך, ובה יתפרשו דבריו בפ' פנחס, פינן דפנחס זה אלי דחי לעולם ולא בטלה כה"ג ממנו, ובדברי הרמב"ן עי' ביפה מראה על ירושלמי שקלים פ"ו אות ה' הרבה קדושות ומהאריכות לא העתקתי: יג) זבולון פרש"י וכו' בס' החיים ח"א פ"ד דמזונות הת"ח מוטל על ישראל מצד הדין ואינו בכלל הצדקה רק הוא מתנת שחרם חלף עבודתם בתוה"ק על כל ישראל, ובמכות כ"ב ב' טפשא אינשי דקיימי מקמי ס"ת ולא מקמי גברא רבא, ואם לא ירחמו על ת"ח פאלו משליכים ס"ת לארץ ע"ש, ועי' זה"ק וישלח דשר של עשו לא הי' יכול ליעקב עד שמצא מקום לקטרג על שישאל אינם מחזיקים לת"ח וז"ש ויגע בכף ירכו, ועי' בתקוני זהר תיקון ו'.

ובאלשיך פ' ראה (ט"ו ט') עה"פ ורעה עינה באחיה האביון, ועחש"ל (מ"ט ה') בשם יד נאמן, וראיתי בה דבמעשר בהמה עשירי יכול להיות קודש רק אם יש תשעה, אבל יחידי לא נעשה קודש, פן הת"ח אם מחזיקים אותו ויכול ללמוד יכול להיות קודש, אבל אם ירפו ידיהם ויסגרו הבתי מדרשים אז לא יהי' ת"ח ויש עוד תנאי שהמחזיק ת"ח שיהי' נחשב כת"ח בעצמו, פי המתנות שנותנים לפהו זרוע לחיים וקבה, צ"ל משה פשרה ולא טרפה, פן המחזיק צ"ל איש פשר הזרוע פשרה שמניח תפילין, וכן לחיים שלא יהי' גילוח, וכן קבה שלא יאכל טרפות, ואז פשהמתנות פהונה פשרות אז הוא כת"ח בעצמו ויהי' נסקרין בסקירה אחת: ואי' בנדרים פ"א וב"מ פ"ה על מה אבדה הארץ על עזבם את תורתם שלא ברכו בתורה תחלה וק' הלא נתפרסם עונם ע"ז ג"ע ושפ"ד ושנ"ח עי' ביומא די"א נאמאי לא ידעו חכמים, עו"ק מה חנומרת ברפת תורה יותר מעבירות החמורות, עו"ק מנין לרב של"ב בתורה תחלה, וי"ל דכ' פי לקח טוב נתתי לכם תורתם אל תעזבו, למה לא כ' תורה אל תעזבו, דאי' בסוטה כ"א א' עה"פ שה"ש (ח' ז) בוז יבוזו לו לא פשמעון אחי עזרי' וכו' אלא פהלל ושבנא דהלל עסק בתורה ושבנא בעסקא לסוף א"ל נפליג יצתה ב"ק אם יתן איש כל הוננו באהבה בוז יבוזו לו, וכו' הראשונים והובא להלכה ביו"ד סי' רמ"ו סעיף א' החילוק דשמעון אחי עזרי' עשה שותפות קודם ליחוד אבל הלל לאסר הלימוד, וקודם לימוד נקרא תורת ה' נאח"פ תורתו, וז"ש פי לקח טוב נתתי לכם התורה שיוכל לעשות מקח וממכר בתורה, ומפרש באיזה זמן יוכל לקח "תורת"י היינו פשהתורה עדיין שלי קודם הלימוד וז"ש אל תעזבו להת"ח כמ"ש פל מי שאין לו לחם נקרא עזוב, ואל תעזבו לת"ח ולא לאסר הלימוד: ואמרת בה טעם, דבנדרים ד"ח אשכם ואשנה ה"ז נדר גדול ומקשה הא מושבע ועומד ומשני יכול לאפטורי בק"ש שחרית וערבית, ופי' מנחות צ"ט ב', ובי"ד ר"ס רמ"ו, והדין בבכורות כ"ט א' נוטל שקר להעיד עדותו בטלה, והדין בפוסקים דיוכל

לִיטוֹל שְׂכָר לְרֵאוֹת וְלִהְעִיד בְּרַמָּ"א חו"מ סי' ל"ד סְעִיף י"ח וְהַטְעַם דָּאם כְּבָר רָאָה מְחֻנֵּיב לִהְעִיד דָּאם לֹא יִגִּיד וְנִשְׂא עֹנֹו, אֲבָל לִיפָא חַיִּיב לְרֵאוֹת הַדְּבָר וְאַח"כּ לִהְעִיד, וְלִכְּוֹן לְאַחַר הַלְיָמוּד אֵינֹו יְכוּל לְמַפְּנֹר דְּאֵין בְּכַחוֹ עַל זֶה, וְגַם הוּא אֹנָאָה יִתֵּר מִשְׁתּוֹת דְּבִטְל מְקַח, וְכ' בַּתּוֹרָה יִקְרָה הִיא מְפֻנֵּינִים וְכָל חִפְצֵי לֹא יִשְׁוּוּ בָּהּ, אֲבָל קוֹנְדֵם הַלְיָמוּד יְכוּל לְמַפְּנֹר דְּאֵין עָלָיו הַחַיִּיב לְלַמֹּד דְּיְכוּל לְפִטְנֹר עֲצָמוֹ בְּק"ש, וְזֶה נְכוֹן בְּסִבְרָא, וּבְבִרְכוֹת י"א ב' תִּיִקְרָף בְּפוֹקֵר קוֹנְדֵם שְׁיִתְחִיל לְלַמֹּד צָרִיף לְבָרָף בְּרִפְת הַתּוֹרָה לְעִסְוֹק בְּד"ת, וְלֹא אָמַר לְלַמֹּד תּוֹרָה, כִּי עִסְק מו"מ בְּמִסְחָר כְּמוֹ גִּיזֵל וְנִיַּעַבֵד עֵיִסְקָא, וְעִסְק בְּד"ת הֵינֵנוּ שְׁהַחְזִיק יְדֵי לְוִמְדֵי תּוֹרָה וְנוֹטֵל חִצֵי שְׂכָר, וְז"ש בְּרִישׁ ע"ז דְּלַעַת"ל יְבִיא ה' ס"ת וּמִנִּיחוֹ בְּחִיקוֹ וְאוֹמַר כָּל מִי שְׁפִסְק בַּתּוֹרָה יָבֵא וְיִטוֹל שְׂכָרוֹ, וְיָבֵאוּ אוֹה"ע וְיֵאמְרוּ הַרְבֵּה שְׁנוֹקִים כו'.

וְק' מָה הִתִּי שְׁעָשׂוּ שְׁנוֹקִים בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל שְׁיִלְמְדוּ מ"מ הֵם בְּעֲצָמָם לֹא לְמַדוּ. וְגַם ה' הַשִּׁיב שְׁעָשׂוּ רַק לְצוֹרָף עֲצָמָם.

אֲבָל אֵילֹו הִי בְּאַמַּת פְּדֻבְרִיָּהֶם הִי נוֹטְלִים שְׂכָר. וְע"כ מוֹכַח כַּמ"ש.

דל"א כָּל מִי שְׁלַמֵּד רַק עִסְק וְהַכְּוֹנָה אוֹ לְמַד בְּעֲצָמוֹ וְכַמ"ש הַטו"ז או"ח ר"ס מ"ז דְּעִסְק בְּגוֹף בְּעִיוֹן, אוֹ שְׁעָשָׂה מו"מ שְׁהַחְזִיק ת"ח. וְלִזֶּה בְּפוֹקֵר קוֹנְדֵם שְׁיִתְחִיל לְלַמֹּד שְׁעַדִּינוּ נִקְרָא תּוֹרַת ה' מְבָרְכִין לְעִסְוֹק בְּד"ת שְׁיִוְכַל לְעֲשׂוֹת מו"מ.

וּבְאַמַּת ק' נִהִי דַעֲב' ע"ז וְכו' אַחֲאֵי לֹא אֲבָדָה הָאֲרִץ בִּימֵי אַחֲאָב שְׁעָשָׂה רַע וְע"ז הַק' לְהֵם מִפ"מ אֲבָדָה הָאֲרִץ עִתָּה ז' וְרַק אֵי בִפ' חֲלָק אַחֲאָב שְׁקוֹל הִי דֵהִי מְהִנָּה ת"ח מְנַכְסִיו מְחֻלוֹ לֹו מְחֻצָּה, וְז"ש שְׁלֹא בְּרָכוֹ בַּתּוֹרָה תְּחַלָּה בְּפוֹקֵר קוֹנְדֵם הַלְיָמוּד לְעִסְוֹק בְּד"ת.

וּמִמִּילָא לֹא הִי יוֹדְעִים מְזָה שְׁיִכוּלִים לְעֲשׂוֹת עִסְק וּמו"מ בַּתּוֹרָה וְלֹא הִי מְחֻזְקִים ת"ח כְּמוֹ אַחֲאָב: וְרֵאִיתִי בְּזֶה הָא דְשִׁבְת קי"ט ב' לֹא חֲרָבָה יְרוּשָׁלַיִם אֲלֵא בְּשִׁבְלֵי שְׁבִיזוֹ ת"ח. וְעוֹד דְּלֹא הוֹכִיחוֹ זא"ז וי"ל דְּהַפֵּל חַד הוֹאִיל שְׁבִיזוֹ ת"ח וּמִמִּילָא א"א לְהוֹכִיחָם.

וְרַק דְּקָשָׁה דַּת"ח שְׁמַחַל כְּבוֹדוֹ מְחוּל וְהִי לְהֵם לְמַחְוֹל רַק דְּאִיתָא בְּקִידוּשֵׁין ל"ב ב' כ' כִּי אִם בַּתּוֹרַת ה' חִפְצוֹ דְּמִשְׁמַע דְּהִנֵּי תּוֹרַת ה'. וְכ' וּבַתּוֹרַתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלִילָה עֵי בְּרִישׁ"י וי"ל כְּדֵאִיתָא בְּבִרְכוֹת ל"ו כ' לֵה' הָאֲרִץ וּמְלוֹאָה וְכ' וְהָאֲרִץ נָתַן לְבַנֵּי וּמִשְׁנֵי כָּאֵן קוֹנְדֵם בְּרָכָה כו' וְכֹן כָּאֵן דְּקוֹנְדֵם בְּרָכָה הִנֵּי תּוֹרַת ה'.

וְאִיתָא בְּקִידוּשֵׁין נ"ז א' וּש"מ. ר"ש הַעֲמִסוּנֵי כו' אֵת לְרַבּוֹת ת"ח.

וּא"ש ע"מ אֲבָדָה הָאֲרִץ עַל עֲזָבָם אֵת תּוֹרַתִי שְׁלֹא דְרָשׁוּ. אֵת.

לְרַבּוֹת ת"ח וְרַק בִּיזוֹ. רַק דַּק' דַּת"ח יְכוּל לְמַחְוֹל.

וּלְכָף אָמַר שְׁלֹא בְּרָכוֹ בַּתּוֹרָה תְּחַלָּה וְנִקְרָאת תּוֹרַת ה' וּא"י לְמַחְוֹל: וְע"ע בְּשׁו"ת מַהר"מ אֲלִישֶׁקֶר סי' ק"א דְּחֲלָק עַל דִּין הַנִּזְ"ל דְּאֵינֹו יְכוּל לְעֲשׂוֹת שְׁנוֹתָפוֹת בַּתּוֹרָה ע"ש. וּבְבִרְכֵי יוֹסֵף הִבִּיא תְּשׁוּ מַעֲשָׂה חֵיָא סִי ט"ז וּמַהֲרִי"ט.

עַל אַחַד שְׁמַכְר חֲלָקוֹ בְּלוּיָתָן. וְעֵי ס' אִשׁ דַּת לְהַגְר"ח אֲלִפְנֵדְרֵי פ' וְיִלָּף.

וּבַס' אָמְרֵי בִינָה בַּתְּשׁוּבָה סִי י"ג הָאֲרִיף בְּזֶה לְהַשׁוֹת דְּבִרְיָהֶם. וְשִׁישׁ ב' מִינֵי עֲוֹנָשֵׁי עֲבִירָה בִּיד"ש.

וב' מיני שיקלום שְׁכָר בְּעַד הַמְצוֹת. וּבִיאָרְשָׁם כַּמָּה מֵאֲחִז"ל ע"ש.

וּבְהִגְהוֹת יָד שְׂאוֹל כ' שֶׁהַחֲכָם צָבִי אָמַר שְׂפָנֵי הָרֶב ר' יו"ט יְעוֹשׁ ו"ל לְקַחוּ אֶת הַמַּהְרִי"ט לְהִיּוֹת לוֹ חֵלֶק בְּמִסְחָרָם וְהוּא לָמַד וְכַמ"ש בְּבִיצָה כ"ח א' שֶׁב בְּנִיטָא דְהוּי בִּי רַבִּי וְכו' ע"ש. ועמ"ש ב'פ' תולדות (כ"ה כ"ב) אַרְיֵכוֹת: טז) דָּן יָדִין.

עֲרַש"י.

וּבְכַל"י י"א לֹא מִחְנִיף שְׂבִטוֹ יוֹתֵר מִשְׂאָר שְׂבִטִים. וְרֵאִיתִי בְּכַתְבֵי דו"ז הִרָה"ג ר' צָבִי הַפֶּהָן ו"ל אֲבֹד"ק זְגִיעֵרוֹשׁ.

דְּקָשָׁה הָא ב'פ' שׁוֹפְטִים כ' לְשִׁבְטֵי פֶרֶש"י שְׂמוֹשִׁיבִין דִּינִים לְכָל שְׂבִט. וי"ל דְּהַקְשָׁה הֶרְמֵב"ן פְּשׁוֹשִׁיבִין ב"ד בְּכָל עִיר וְעִיר לְמָה הַנְּצָרָה לְכָל שְׂבִט.

וְתִי אִם הִי' ב' שְׂבִטִים בְּעִיר א' צ"ל ב' בְּתֵי דִינִים ע"ש. וּלְפִי"ז אִם הִי' הַתּוֹבֵעַ מִשְׂבִּט א' וְהִי' הַב"ד מִשְׂבִּטוֹ.

וְהַנְּתַבֵּעַ הִי' מִשְׂבִּט אַחֵר וְהִי' ג"כ ב"ד מִשְׂבִּטוֹ, צָרִיף הַתּוֹבֵעַ לִילָף לִב"ד שֶׁל שְׂבִט הַנְּתַבֵּעַ וְאִם הַנְּתַבֵּעַ הִי' מִשְׂבִּט דָּן ל"ה מִחְנִיף שְׂבִטוֹ יוֹתֵר מִשְׂאָר שְׂבִטִים: יז) נְחָשׁ. עֲרַש"י וּבְתַעֲנִית ד"ח א' דְּכָל הַחַיּוֹת בְּאִים לְנַחֵשׁ מָה הַנְּאָה יֵשׁ לָהּ א"ל וְמָה יִתְרוֹן לְבַעַל הַלְּשׁוֹן.

וְעִי' בְּסִפֵּר אֲמַת לִיעֶקֶב שָׁם דְּכָל הַמְזִיקִין רַק מִחֲטָאִים שֶׁבִנ"א וְלַעֲתִיד שִׁיְהִי' דוֹר דְּעָה יִהִי' דָּר זָאֵב עִם כְּפָשׁ. וְרַב חֲטָאִים מִתְאַוָּה וְז"ש בְּשִׁלְמָא כָּל הַחַיּוֹת מְזִיקִין בְּשִׁבִיל תְּאַוָּת הַחֲוֹטָאִים.

אֲבָל אַתָּה חֲזִיק בְּלֹא תְּאַוָּה אֵינָה חֲטָא בְּעוֹלָם הַנְּעֻשָׁה בְּלִי תְּאַוָּה. וְהַשִּׁיב לֵה"ר ע"ש.

וְז"ש בְּיוֹמָא כ"ג א' כָּל ת"ח שְׂאִינוּ נו"נ כְּנַחֵשׁ אֵינוּ ת"ח, וּפְרִיף הָא כ' לֹא תִקּוּם וּמְשַׁנֵּי הֵהוּא בְּמִמּוֹן. וְנִרְאָה הַפְּשִׁט.

בְּעִנְיֵי מְמוֹן וְעוּה"ז אֲסוּר לְנַקּוּם. וְצָרִיף לְהַעֲבִיר עַל מְדוּתָיו וְלִמְחֹל אֲבָל בְּמִילֵי דְשְׂמִיָּא לְנַקּוּם מְזָה שְׂבִטָלוֹ מְעַבּוּדַת ה' מִחְנִיב לְנַקּוּם.

וּבִיע"ד כ' דְּלַפְעָמִים מְוֹתֵר לְנַקּוּם כַּמ"ש בְּמִדְרָשׁ פ' פְּנִיחָה כָּל הַשּׁוֹפֵף דָּם רְשָׁעִים כְּאֵלוֹ הַקְרִיב קָרְבָן, אִף צָרִיף הַת"ח שְׂלֹא יַעֲשֶׂה נִקְמָה בְּשִׁבִיל עֲצָמוֹ רַק לֵש"ש וְדוּחָה לְנַחֵשׁ שְׂאִינוּ נוֹשֵׁף לְטוֹבַת עֲצָמוֹ.

וְעִי' בְּנָה מַעֲשֶׂה נוֹרָא בְּסִדֵּר הַדּוֹרוֹת אוֹת יו"ד בְּשֵׁם יְהוּדָה עַל ר"י הַעֲנַתְוֹתִי שְׂרָאָה ר"מ ב' נְחָשִׁים שְׂשָׂאֵל א' לְחַבְרֵי לְאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ א"ל שְׂלַחְנִי ה' לְהַרְגֵךְ אֶת יְהוּדָה מִפְּנֵי שְׂמִימִי לֹא עָשָׂה צְדָקָה ע"ש וּבְזוּה"ק סוֹף ח"ג בְּתוֹסְפוֹת דָּף ד"ש: כ' מֵאֲשֶׁר שְׂמָנָה לְחָמוֹ.

עֲרַש"י וְכַל"י. וְקָשָׁה דֵּהוּל"ל לְאֲשֶׁר ב'ל', וְרַק הִפִּי דְחֵלֶק שֶׁל אֲשֶׁר יוֹתֵר שְׂמוֹן מִכּוֹלָם.

וְלֹא תֵאֵמַר דְּטַבַּע חֵלְקוֹ יוֹתֵר שְׂמוֹן, וְרַק מֵאֲשֶׁר בְּזָכוֹתוֹ לְפִי שֶׁהוּא יִתֵּן מִעֲדָנֵי מְלָךְ לְעַנְיִים, וּבְעֲצָמוֹ קִיָּים פֶּת בְּמִלַּח תֹּאכַל וְעִי' בְּאֲלִשִׁיף וּב'פ' וַיִּשְׁלַח (ל"ב כ"ה) וַיִּזְתֵּר פֶּרֶש"י שְׂכַח פְּפִים קִטְנִים, וּבְחֻלִּין צ"א א' מְכָאן שְׂצַדִּיקִים חֲבִיב עֲלֵיהֶם מְמוֹנָם יוֹתֵר מְגוּפָם, הַפְּוֹנָה בְּשִׁבִיל שְׂבִיגִיעָה רַבָּה וּבְצִדְקָה הַגִּיעַ כְּסָפָם חֲבִיב עֲלֵיהֶם, וְאִף שְׂמִסְתַּפְקִים בְּמִיעוּט, אֲבָל בְּעִנְיֵי מְצוֹת מְפָזְרִים מְמוֹנָם כְּמוֹ שְׂנַתָּן יַעֲקֹב חוֹמָשׁ, וְאִם אָדָם בְּטַבְּעוֹ קִמְצָן וּמִסְתַּפֵּק

בְּמִיעוּט, וּבְעִנְיֵי מִצְוֹת מְפֹזֵר שְׁכָרוּ רַב יוֹתֵר מֵאֲדָם שְׁבִטְבְּעוּ פְּזָרוּ, כַּמ"ש בְּתַהֲלִים קי"ב
טוֹב אִישׁ חוֹנֵן וּמְלִנָּה יִכְלֹל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט.

וּעֲרַשׂ"י וּמִצ"ד דְּחוֹנֵן דָּלִים וּמְלִנָּה וְאִינוּ אוֹמֵר אִינִי יָכוֹל, וְאֵת דְּבָרָיו הַנְּצַרְכִּים לוֹ בְּמֵאֲכָל
יִכְלֹל בְּמִשְׁפָּט. וְכֵן בְּצַדִּיקִים.

וּעֲרַשׂ"י וַיְחִי (נ' ה') נָטַל יַעֲקֹב כָּל כֶּסֶף וְנִזְבָּב שֶׁהֵבִיא מִבֵּית לָבָן וַעֲשָׂה אוֹתָם כָּרִי וְאָמַר
לַעֲשׂוֹ טוֹל זֶה בְּשִׁבִיל חֶלְקָה בְּמַעֲרָה: עוֹד פִּי דַע"פ רֹב מְדִינוֹת שְׁגָדִילִים פְּירוֹת יִקְרִים
וּבְשָׂמִים. לֹא יִגְדְּלוּ שֵׁם תְּבוּאוֹת, וּבְמְדִינוֹת שְׁגָדִילִים תְּבוּאוֹת אֵין גְּדִלִים מִינֵי בְּשָׂמִים,
וּבְחֶלֶק אֲשֶׁר הִי שְׂמִנָּה לְחָמוּ הוּא תְּבוּאוֹת וְגַם יִתֵּן מִעֲדֵנֵי מְלָה כָּל מִינֵי בְּשָׂמִים טוֹבִים
הַפּוֹלִים עַל שְׁלַחַן מְלָכִים: כַּא) נִפְתְּלִי.

עֲרַשׂ"י וְכַל"י, הַדִּיבּוֹר הַיּוֹתֵר חָשׁוּב אֲשֶׁר חָנָן ה' לְאֲדָם וְכַמ"ש לְשׁוֹן חֲכָמִים מֵרַפָּא.
וְנִפְתְּלִי הַצְּטִינֵן בְּיוֹפֵי הַדִּיבּוֹר וּמְלִיצָה, וְע"י דִּיבּוֹר יָכוֹל אֲדָם לַעֲלוֹת מַעְלָה וְכֵן לִירֹד
חֲטָה, וְע"י מִד"ר ר"פ בְּהַר, בְּעֶבֶד שְׂרָבּוּ שְׁלַח אוֹתוֹ לְקַנּוֹת דְּבַר הַיּוֹתֵר חָשׁוּב וְהֵבִיא לְשׁוֹן,
וּבְיוֹם הַשְּׁנִי שְׁלַחוּ לְקַנּוֹת דְּבַר הַיּוֹתֵר מְזוֹלָל הֵבִיא ג"כ לְשׁוֹן, וְזֶה"פ אֲרוּר מִכָּה רַעְהוּ
בְּסִתֵּר וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן, הַכָּאָה בְּלִשְׁוֹן יָכוֹל לְהַזִּיק אוֹתוֹ בְּיוֹתֵר מִשְׁאָר אַבְרָם, שְׁיִכּוֹל
לְהַפּוֹת גַּם בְּסִתֵּר, ר"ל גַּם שְׁלֹא בְּפָנָיו שֶׁל הַמּוֹפֵק, וְהוּא בְּאֲרוּר יַעֲן שְׂאָם מוֹצֵא דְבַתּוֹ
רַעְהוּ שְׁלֹא בְּפָנָיו וְאִינוּ יָכוֹל לַעֲמֹד וּלְהַכְחִישׁוּ הֵלֵא כָּל הָעָם יַעֲנוּ אָמֵן שְׂאָמֵת הוּא, וְעוֹד
חָמוּר שְׁפָל עֲבִירוֹת יָכוֹל לַעֲבֹר בִּיחִידוֹת וְלֵה"ר א"י לַעֲבֹר רַק בְּצִיבּוֹר, וְעַל שְׁאָר
עֲבִירוֹת יֵשׁ תִּירוּץ שְׁיִצְרוּ תִקְפוּ, אֲבָל לִשְׁה"ר אֵין לְגוּף הַנְּאָה דְמָה יִתְרוֹן לְבַעַל הַלְשׁוֹן,
וְהַמְסַפֵּר לֵה"ר רָאוּי לְהַשְׁלִיכוֹ לְכַלְבִּים.

וְגַרְע מַע"ז ג"ע וּשְׁפ"ד, ע"י יְרוּשְׁלַמִּי פ"א דְּפָאָה, נִגְדַד ד' דְּבָרִים נִפְרָעִים בַּעוּה"ז וְהַקְרָן
לַעוּה"ב ע"ז ג"ע וּשְׁפ"ד, וְלִשְׁה"ר כְּנִגְדַד כְּנִלְמָ: כַּב) פּוֹרֵת יוֹסֵף. עֲרַמְב"ן בְּלְשׁוֹן פּוֹרֵת,
וְעֲשׂוֹת נוֹדַע בִּיהוּדָא מֵהַדו"ק חו"מ ס"י ט"מ"ש בְּפ"י שֵׁם פְּוֹרְנָא וּבְהַגְהוֹת הַגְרִי"ש שֵׁם,
וְע"ע בְּהַגְהוֹת רַעַק"א סוֹף ב"מ דְּקִי"ט ב'.

וּבַס' חֲסֵד לְמַשִּׁיחוֹ עַל רוּת (א' ב') הֵבִיא גַם בְּרִכּוֹת נ"ה ב' הַאִי מֵאֵן דְּעֵינִיל לְמִתָּא וְנִדְחִיל
מֵעֵינָא בִישָׂא לִינְקֻט זְקַפָּא דִידָא דִימִינָא בִידָא דְשָׂמָאָלָא, וִידָא דְשָׂמָאָלָא בִידָא דִימִינָא
וְלִימָא מְזוֹרְעָא דִיוֹסֵף קְאֲתִינָא דִלָּא שְׁלֵטָא בִי עֵינָא.

וּפְלָא שְׂיֵאמַר אֵל הָרוּחַ שֶׁהוּא מִיוֹסֵף, וְגַם מֵהַ יַעֲשֶׂה מִי שְׂאִינוּ מִשְׁבֵּט יוֹסֵף הֵלֵא דוֹבַר
שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן, וְכִי עֲבִיד הַקַּב"ה נִיֶּסָא לְשִׁקְרָא, וְגַם הַחֲלִיפִין שֶׁל יָדָא כְּחִידָה סְתוּמָה,
וְנִרְאָה דָּאם אִישׁ יִתְרוּמָם עַל בְּנֵי גִילוֹ בְּעוֹנֶשֶׁר אוֹ חֲכָמָה יִרְבּוּ מִקְנָאָיו, וְע"י בַּב"ר פ"ט,
וּמַכ"ש אֵם דֵּל יִתְרוּמָם, וְכֵן כְּשֶׁעֲנִי בָּא לְעִיר אַחֲרֵת לְגוּר וַיִּצְלִיחַ כְּנִלְמָ הֵם שׁוֹנְאָיו,
דְּלַדְעָתָם כָּל כֶּסֶף שִׁינְיָה לְהֵם שֶׁהֵם תּוֹשְׁבֵי הָעִיר, וְכַמ"ש אֲבִימֶלֶךְ אֵל יִצְחָק לֵךְ מֵעַמְנוֹ כִּי
עֲצַמְתָּ מִמֶּנּוּ, (כָּלוּ מִשְׁלָנוּ) מֵאֲדָ, וְהַעֲצָה לָזֶה דְבַתְּחִלַּת בּוֹאוֹ לְעִיר נִכְרִיָּה אֵל יִהִי נִבְהַל
לְהוֹן, וַיִּמְעַט בְּעַסְקָה, וַיִּרְכָּה לַעֲשׂוֹת טוֹב, לְמַעַן קַנּוֹת לֵב הָעִיר לוֹ.

וּלְאֵט לְאֵט יִחַשְׁבַּ לְתוֹשְׁבֵי הָעִיר, וְז"ש בֶּן פּוֹרֵת יוֹסֵף כְּפִרְשׂ"י מִלְשׁוֹן אִפְרַיִם וְלִשְׁאָר
מִפּוֹ מל' פּוֹרִיָּה שֶׁהוּא בֶּן שְׁיַעֲשֶׂה פְּירוֹת וְרַבִּים יִלְמְדוּ מִמֶּנּוּ "עַל עֵין." לְמַעְלָה עֵין
שְׁנַמְכָר לְעֶבֶד וְזָכָה לְגְדוּלָה גְדוּלָה אֵל תִּדְמִי כִּי בְּנִקְלַעְתָּהּ בְּיָדוֹ זֹאת "וַיִּמְרַרְוּהוּ וַרְוּבוּ

וישטמוהו בעלי חצים בעלי עין הרע, אף בכל זאת ותשב באיתן קשתו" ונצח המלחמה מפני כי נפוזו זרועי ידיו" שידיו הי' נקיות וטהורות, והיינו שלא השתדל להרבות עושר בנכסים להעלות קנאה רק השתדל להטיב עם בני עמו וכלכלם בלחם וזאת עמדה לו נגד לשון בעלי חצים, ולחד זאת מיעקב בבואו ללכן לא רצה להתעשר תיכף רק לאט לאט, ואף שלכן החליף משכרתו עשרת חונים לא יצא לריב עמו, וכן נגד עשו הלה במנחה וכמ"ש במשלי (כ"ה כ"א) אם רעב שונאך האכילהו לחם, וכן בבא יעקב לשכם התחיל ליתן דורונות ומוכר בזול כמ"ש בב"ר פע"ט ואח"כ ויקן את חלקת השדה, ונד השמאלית חלושה מימנית, ופעולה עיקרת נקראת ימין, ושמאל טפל, וב' מטרות יש לאדם, א' לכלכל ביתו, ב' להטיב גם לזולתו וראשונה עיקרת, ושניה טפליית וכמ"ש חז"ל אפס כי לא יהי' בך אביון שלף קודם (ב"מ ל"ז א').

וע"ש בדס"ב א') וז"ש האי מאן דעגיל למתא ודחיל מעינא בישא מהתושבים, לינקט ידא דימינא כח ידו הימינית מטרה ראשונה דהיינו עסק של עצמו בידא דשמאלא יחשוב למטרה הטפלות, וידא דשמאלא מטרה הב' יקח ביד ימין שתהי' עיקרת ואז ישב בטח, ואף כי דבר קשה הוא בכל זאת אל יסור מזה ולימא הכי פי' שיאמר ללבו המסיתו אנא מזרעא דיוסף כי כל המלמד בן חבירו פאלו ילדו, (סנהדרין י"ט ב') שיוסף ג"כ עשה פן ועמדה לו שלא ישלחט בו עין עכת"ד בקיצור, וע"ע בס' שיח שרפי קודש ח"ד: כו) נזיר אהיו.

ערש"י ומהרש"א שבת קל"ט א' לאו נזיר ממש דכ' ויגלח אלא נזיר יין, ולפי שקלוקול המכירה בא מאכילה ושתי' ערש"י וישוב (ל"ז י"ב), וקשה תינח יוסף שהפירם אבל הם לא הפירו אותו אמאי שתו, וי"ל משום אימת המלכות, ולפי"ז י"ל דיוסף נזיר ממש הי' רק משום פבוד מלכות גילח עצמו ע"ש, ובספר איי הגם סי' ק"א במה נבדל מאחיו שנקרא נזיר דהם שהרגישו שמכרו בכסף צדיק וסתגפו ותארום בעלי תשובה לא נזירים ויוסף שלא חטא ואפ"ה לא טפם יין תארוהו נזיר כלו' פרוש מתענוגי הזמן כמ"ש תרגום פרישא דאחיה, אולם רש"י שפי' פרישא דאחיה שנבדל מאחיו דבריו סתומים דבחינת הבדלו מהם מה הוא, ואם במה שמכרוהו והרחיקוהו מהם עד שנשאר לבדו מה מעלתו בזה עד שינפיר זה יעקב וצ"ע: ובשפת אמת וישוב תרל"א, הביא בשם החידושי הרי"מ ז"ל דבחן' יוסף הגיה להיות קרוש ונבדל בלתי לה' לבדו כמ"ש נזיר אחיו ובחן' יהודה הי' להביא הקדושה גם בעניני עוה"ז כמ"ש ואל עמו תביאנו כו' ובזה הי' מחולקין גם רבותינו נ"פ כי מהם רצו שיהי' מעט חסידים ויהי' קדושי עליון ומהם רצו להיות מתפשט החסידות בין רוב עם אף שיהי' פחותים במדרגה ע"ש, ועי' בפ' וישוב (ל"ט י"א) שהבאתי הפשט בנראה לו דמות דיוקנו של אביו, דיוסף מתחילה סבר דיכול להיות צדיק אף אם יסלסל בשערו ואח"כ ראה שדרף זה לא טוב ע"ש, וי"ל דכאן הי' לאחר המעשה דפוטפר ואחז במדה להיות בחי' קדוש ונבדל רק לה' וכמ"ש החי' הרי"מ ז"ל: (ז) זאב.

עי' רש"י ובס' נוטריקון מהפמ"ג קו ט"ז: כח) ויברך ערש"י והלא יש שקנטרן כו' עי' בס' אוצרות חיים עפמ"ש במו"ק ד"ט ב' יהא רעוא דתזרע ולא תחצד, וע"ש במהרש"א דנדאי הי' להם בזה פנונה אחרת. וא"כ מצינו דפעמים צריף להמשיך ברכה באופן קללה,

וכן היא בפשטותם דארתם שקנטרן ג"כ ברה אותם רק הוצרה לברכם בלשון קלה, ועמ"ש בפ' בלקוע"ע בס' אהל שלמה מהגה"ק בעל תפארת שלמה ז"ל שמי שקילל אותו ידע בבירור שיהי' לו תשועה ע"ש: ל) ממרא עי' סוטה י"ג א' הוא חברון וע"ש במהרש"א: לא) שם קברו את אברהם.

עי' בס' דברי יוסף שהק' דהלכה ביו"ד סר"מ ס"ב דלא יקרא אביו בשמו לא בחייו ולא במותו אלא יאמר אבא מורי ואיך קרא אבותיו בשמם ע"ש, ובאחת כ' המפן' דאבות לא קיימו רק גופי תורה ולא חששו דרבנן.

ועי' מה שכתבתי בזה לעיל בפ' בראשית (א' ט"ז) במכתבי לאדמו"ר מגור שליט"א. ובפ' נישב (ל"ז ב') ומקץ (מ"א נ') ותולדות (כ"ו ח') ושייך לכאן: לג) ויגוע, רש"י יעקב לא מת, והוא מתענית ד"ה ב' שא"ל לימא מר ממילי מעליותא א"ל אין משיחין בסעודה, ואח"כ אמר יעקב לא מת, וצ"ב למה דוקא לאח"כ א"ל זה, וביע"ד ח"ג דרוש ח' כ' כי אמרו התורה כתרס בפני פנרעניות, ונחלקו במדרש ח"א בעוה"ז וח"א בעוה"ב כי אין לה יותר עוסק בתורה מיעקב ואעפ"כ כ' נירא יעקב, אבל כבר איתא ברש"י שירא שמא יהרוג לעשו ויצחק יהי' לו עג"נ מזה, אף זה לא יתכן דאם בטח שתורתו יגין עליו גם עשו ינצל כי רבקה התנבאה שימותו ביום אחד, ומזה דייעקב לא מת מוכח, דאיך התנבאה כן, דהא יעקב מת במצרים, וזמן רב אח"כ פשהגיע למערת המכפלה נהרג עשו ואיך הי' ביום אחד וצ"ל שבאמת לא מת רק מיתה יקרא הסתלקות כשנעלם ומכוסה מבריות וזה הוא בעת קבורה ואז נהרג עשו והי' ביום א'.

וז"ש אין משיחין כו' וקשה ה' התורה כתרס בפני פנרעניות וצ"ל לא בעוה"ז וראי' מיעקב, וליכא למימר דהי' מתירא מעשו דהא שניהם נשפלים ביום א', וק' הא לא נתקיימה נבואתה וצ"ל דייעקב לא מת ונחשב מיום קבורה והכל הי' ביום אחד, וערמב"ן הרי יעקב הזכיר בעצמו מיתה הנה אנכי מת, ובג' הרה"ח מו"ה דוד נ"י אמר עכמ"ש במד"ר וירא פמ"ט עה"פ למען הביא ה' על אברהם כל מי שיש לו בן יגע בתורה כאלו לא מת, ולפי"ז א"ש שלעולם מת ומ"ש לא מת משום שהניח אחריו שבטי זה כפרש"י (מ"ו ל"א) שהי' מטתו שלמה, ומצאתי בדבריו בתורת משה להח"ס, וכ' שם דייעקב לא חשב שימלאו בניו מקומו לכן כ' ויקרבו ימי ישראל למות, והם ג"כ לא ידעו מזה, אבל באמת לא מת יעקב כי יש לו ממלא מקומו ע"ש, וע"ע במהרש"א וביע"ד ח"ב ד"ז ונהביאותיו לקמן (נ' ג') ובמדרש איתא לא מת יעקב עד שראה ו' של גחון, ותמוה, וראיתי בזה דידוע שיש ס' רבוא אותיות ור"ת ישראל יש ששים רבוא אותיות לתורה, נמצא דעד ו' של גחון דהוא אמצע התורה יש ל' רבוא אותיות, ובמדרש וב ה"ט ר"פ ויחי כ' דייעקב לא מת עד שראה ל' רבוא מבניו, דבפ' שמות כ' וירבו ויעצמו במאד מאד, ודרז"ל שהי' ס' רבוא, וכאן כ' וירבו מאד ויחי יעקב, ולא כ' מאד מאד רק פעם א' לומר שהי' הקצי ע"ש וא"ש המדרש לא מת יעקב עד שראה ו' של גחון דהיינו ל' רבוא שהוא מכונן לחצי אותיות התורה: נ ב) ויחנטו.

עי' ראב"ע ואוה"ח. ועי' תוס' יו"ט פ"ד מ"ט מפסחים מ"ש בענין חנטה דהוא הוצאת אברים פנימים וממלא בבשמים ומשיחות מבית וחוצץ יתכו העור והבשר מעט מעט עד שישארו העצמות לבד כמ"ש האברבנאל ע"ש.

ועי' במשניות דפוס ונילנא בלקוטים שם מה שהאריכו בזה. ועי' יערות דבש ח"ב דרוש ז' שהק' על גמ' תענית ה' דייעקב לא מת ומק' וכי בכדי חנטו חנטי' ע"ש ולמה לא הק' מקבורה ורק על חניטה, וגם מה מתרץ מקרא אני דורש הא הקו' במקומה עומדת, ויובן דינעי מצרים דכל זמן שהגוף קיים הנפש דבק וכשנתעפל הבשר ונרקב הנפש תשוב למקום מוכן שלה.

ומצרים דרשו אל המתים להגיד להם עתידות וחשבו. פשיירקב הגוף יתפרד הנפש ולא יהי' להם בנקל לדרוש אל המתים וחנטו.

ושבעים יום ימשחו בשמן ומניחים אותו בארץ וחול, ואח"כ יבשוהו בחמה ונתקשה כעצם ועוד היום קיימים ונקרא מומי"א. וע"י שהגוף קיים אף נפש דבוק בגוף, ונהי'א מעשה שהובא בספינה אלפים חנוטים ובבואם לאמצע היס הרוחות הדבקים בגופים התחילו לעשות רעש והפכו הספינה לים ואחד ניצל עפ"י גס ובא לספרד ויספר זה.

ויוסף ושבתים הניחו לחנוט לייעקב כי גם הם בקשו שיהי' נפש יעקב דבק בגופו ובכל צרתם לו צר, ועי' בב"ח דפ"ו דבני עכברי' לא שבקו למקבר לר"א, וזה"פ יעקב לא מת כי הנפש תמיד אצלינו.

ופרי' וכי בכדי חנטו כו' ונלא יעקב ל"צ לזה שבלא"ה נפשו קשור אצלינו הואיל ולא מת, וע"ז השיב דח"ש לא מת ולא נפסק החיבור לאו בכל זמנים שונים אם ישראל טובים אף יעקב משתתף עמהם אבל אם הם רעים אז נפרד יעקב עש"ה.

וע"ע בשו"ת חת"ס יו"ד סי' שלודבייעקב חנטו גם הבני מעיים, שדר' פי הטבור הכניסו שמן אפרסמון ע"ש. ובמשנה למלך בפ"ד מהל' אבל בנידן המומי"א, וילענן איסור סחורה בפ"ר ממ"א, וע"ע בהגהות חשק שלמה על משניות ונילנא בפ"ב מ"א דאבילות באריכות.

ועי' לעיל (מ"ט ל"ג): וע"ע באור החיים על הקו' הא יעקב לא מת דאפשר כי יוסף לא ידע מסוד זה וצוה לחנוט. והרה"צ ר' נחומטשע טווערסקי שליט"א מזלאטיפאליע הדר כעת בנוארשא אמר לי, שגדולי רוסיא תמהו על האוה"ח הק' שכ' זה על יוסף שלא ידע מסוד זה, ואמר בשם גדול א' דאין השכינה שורה רק מתוך שמחה כמ"ש בשבת ד"ל ע"ב ויוסף היה באבילות לכן לא ידע מסוד זה, אבל אח"כ ידע: ג) ויבכו עי' תרגום יונתן דגזירת רעב הי' מ"ב שנה ובזכות יעקב הי' רק ב'.

ועי' ס' פנסת ישראל, דה"ט מדכפל בר"פ מקץ תיבת שבע שש פעמים באמירת פרעה ליוסף: ה) אבי השביעני לאמר הנה אנכי מת. וק' דמה שייך זה להשבועה, וראיתי לפי מ"ש לעיל (מ"ט ל"ג ונ' ב') הא דנתנבאה רבקה שימותו שניהם ביום א' ויעקב מת מקודם אף נשמתו לא נסתלקה במצרים רק בשעת קבורה ואז נהרג עשו ע"י חושים, ובכתובות קי"א ובמד"ר פשראה עולא דמוליכין ארונות לא"י אמר ותבואו ותטמאו את אדמת, ואינו דומה קולטתו מחיים או לאח"מ, וחשש יעקב שמא יחששו בניו על זה.

אמר הנה אנכי מת בקברי בארץ כנען. ר"ל הסתלקות רוחי ונשמתי יהי' שם ועד שאבוא לשם איננו נחשב למת.

ועי' בְּנוֹי הַעֲמוּדִים פָּרַק כ"ג וביע"ד. ועי' לְקַמֵּן (נ' כ"ד): שֵׁם פְּרִיְתֵי עֵי רִשְׁ"י וּמָה שִׁפְתַּבְתִּי לְעִיל (מ"ט כ'): ו) כְּאֲשֶׁר הִשְׁפִּיעָה.

ערש"י, וּבְסוּטָה ל"ו ב', ובתד"ה אֵיתְשִׁיל, וּבְעִיּוֹן יַעֲקֹב, וְעַנְיָ יוֹסֵף עַל ע"י בְּזָה, וּבְשׁו"ת מהרי"ט ח"ב סי' קי"ח: י גִּנְרֹן הָאֶטֶד. ערש"י ועי' יָפָה מְרָאָה עַל אַגְדוֹת יְרוּשָׁלַיִם מֵהִיפ"ת בַּפ"א סי' י"ז מְסוּטָה: שֵׁם וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֲבָל שְׁבַעַת יָמִים, עי' בַּחו"ק ד"כ ע"א דִּילִיף אֲבִילוֹת שְׁבַעַת מַעֲמוֹם, ועי' בתד"ה מָה דַּמְפ' וַיְחִי אֵין רֵאִי דְהֶתֶם קוֹדֶם קְבוּרָה, וּבִירוּשָׁלַיִם מְשַׁנֵּי דְאֵין לְמַדִּין מְקוֹדֶם מ"ת, וּבְשִׁאלוֹת דְר' אַחַאי סִי' ל"ה יְלִיף מְפָאוֹ, וְדַחֵי וְדִילְמָא שְׁאֵנִי יַעֲקֹב מִשׁוּם דְהָנִי חָשׁוּב עֲבָדֵי לִי מִילְתָא יְתִירָה אֲלָא מִפ' דְעַמּוּם, וע"ש בְּשִׁאֵילַת שְׁלוֹם, דְעַל תִּי הִירוּשָׁלַיִם ק' דְכַמָּה דִינִים יְלַפִּינוּ מְקוֹדֶם מ"ת, נוֹתְנִין לְבַתוּלָה י"ב חֲדָשׁ מְרַבָּה בְּכַתְּנוּבוֹת נ"ז ב', וְאֵין מְעַרְבִין שְׁמִחָה בְּשְׁמִחָה מְלַבֵּן מְלֵא שְׁבוּעַ זֹאת, עַתּוּם ס' מו"ק ח' ב' ד"ה לְפִי מִשָּׁם יְרו' (וּפִי רְצוּף אֶהְבָּה שָׁם), הָרִי דִירו' עֲצָמוּ יְלִיף מְקוֹדֶם מ"ת, וּבְנֻבְחִים ק"ח ב' דְאֵינוּ חֲיִיב מִשׁוּם הַעֲלָאת חוּץ עַד שִׁיעֲלָה לְרֵאשׁ הַמְּזַבֵּחַ מְקָרָא וַיְכֹן נֹחַ מְזַבֵּחַ, וְשָׁהָה י' שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה בִּיבְמוֹת ס"ד א' מְאֲבָרְהֶם מְקִץ עֶשְׂרֵי שָׁנִים, וּמִתָּר לְשָׁנוֹת מְפָנֵי שְׁלוֹם מְבַנֵּי יַעֲקֹב אֲבִיָּה צָוָה כו' פְּדֵאִיתָא בִּיבְמוֹת ס"ה ב'.

וי"ל בְּדוּחַק דְדוּחָא הֵיכִי דְאִיכָא לְמִילָף מְאַחַר מ"ת, אֲבָל הֵיכִי דְלִיכָא לְמִילָף מִמִּק"א יְלַפִּי מְקוֹדֶם מ"ת וְלָכֵן ל"ה הַשְׁאֵילוֹת תִּירוּצוֹ, וְגַם בְּתִי הַתּוֹס' לֹא בְּחַר עַפְמ"ש בְּנִזְרִי ס"ה א', ה"ד תְּפוּסָה א"ק וּנְשִׁאֵתְנֵי מְמַצְרִים וע"ש בְּבְרִטְנוּרָא וּמְפִן', וְנִתְבָּאָר מִשָּׁם דִּיעֲקֹב נִקְבַר בְּמַצְרִים קוֹדֶם שְׁנִשְׁאוּהוּ לֹא"י, וּמ"ש הַתִּי"ט בְּשֵׁם הַרְמַב"ם דְאֶסְמַכְתָּא הוּא דְלֹא נִמְצָא בְּפִסּוּק שְׁנִקְבַר תַּחֲלָה בְּמַצְרִים, אֲבָל הַשְׁאֵילוֹת תִּי הֵיטֵב דְשִׁאֵנִי יַעֲקֹב דְהִי חָשׁוּב, וּבַס' לִנְיַת חֲזַן תִּי דְהָא דֹא"ל מְקוֹדֶם מ"ת רַק בְּאֲבִילוֹת לְפַמ"ש הַטו"ז יו"ד סִי' שְׁצ"ז דְבִסְפֵק אֲבִילוֹת אֵין לְהַחְמִיר דְאֶתָּא לִידֵי קוֹלָא שְׁנוּהֵג בְּשַׁבַּת וּמְבַטֵּל בַּת"ת כָּל ז"י.

א"כ דוּחָא אֲבִילוֹת אֵין לְמַדִּין שְׁלֵא הִי אֲזַ עֲדִינִין שַׁבַּת וְתוֹרָה וְאֵינוּ מְבַטֵּל כְּלוּם, אֲבָל שְׁאָר דְבָרִים לְמַדִּין מְקוֹדֶם מ"ת עַש"ה: ועַשׂו"ת חֲתִים יו"ד סִי' שְׁמ"ו אוֹת ח'. וּבֵאֵה"ע ח"ב סִי' קכ"ה, וּבַתו"מ שְׁהַקְשׁוּ לוֹ ג"כ סְתִירַת תּוֹס' מִד"ח לִד"כ, וְתִי לְפַמ"ש רְמַב"ן בְּנִים אֲתֵם לָכֵן לֹא תִתְגַּדְדוּ.

כִּי בֶן הַהוֹלָה אֲצֵל אָבִיו אֵין לְצַעַר עָלָיו וּבְהַקְדָּמָתוֹ לְתוֹרַת אָדָם כ' מ"מ אֵין רֵאוּי שְׁלֵא לְצַעַר כָּל אֲלָא ג' לְבָכִי ז' לְאָבִל כו', וְא"ש דז' יָמֵי מְשֻׁתָּה יְלַפִּי מִק"ו דב"נ אֵינוּ מְצַנּוּהָ עַל פ"ו וְאֶפ"ה שְׁמַח וְלֹא עֵיֶרֶב שְׁמִחָה בְּשְׁמִחָה ק"ו לְאַחַר מ"ת שְׁנַצְטוּוּ עַל פ"ו, אֶדְ בְּאֲבִילוֹת י"ל קוֹדֶם מ"ת לֹא נִקְרָאוּ בְּנִים יֵשׁ לְהַתְּאָבֵל, אֲבָל לְאַחַר ח"ת סִד"א שְׁלֵא לְהַתְּאָבֵל כָּל ע"ש, וְא"ש בְּזָה מ"ש וַיִּרְאוּ כִּי מֵת אֲבִיהֶם וַיֵּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטְמֵנוּ כו', דְבִרְאוּתָם שִׁיעֲשֵׂה אֲבָל ז"י חָשְׁבוּ אֵלוֹ אֲנוּ חָשׁוּבִים כְּבָנֵי אֱלֹקִים וְעַבְדֵי, ל"ה מְתֵאָבֵל כ"כ, אַע"כ דְקוֹדֶם מ"ת אֵין לוֹ דִין בְּנֵי אֱלֹקִים וְעַבְדֵי, ע"כ וַיִּרְאוּ כִּי מֵת אֲבִיהֶם פִּי שְׁהַתְּאָבֵל עָלָיו אֲמָרוּ לוֹ יִשְׁטְמֵנוּ, וַיִּשְׁלַחוּ לוֹ אֲבִיָּה צָוָה עֲבָדֵי אֱלֹקֵי אָבִיָּה דִיעֲקֹב ס"ל שְׁגַם עֲכָשְׁיוֹ אֲנַחְנוּ בְּנִים לְמָקוֹם: וע"ע בְּשׁו"ת שׁוֹאֵל וּמְשִׁיב תְּנִינָא ח"א סִי' א' בְּזָה, וּבְמַהְדוּרָא רְבִיעָאָה ח"א סִי' מ"ח הַקְשָׁה עוֹד דְמֵלֵא יַעֲשֵׂה כֵּן בְּמִקוּמְנוּ יְלַפִּי דְאֵין לְקַדָּשׁ בַּתוֹ הַקְטָנָה קוֹדֶם הַגְּדוּלָה, עֵי אַה"ע סִי' ל"ז וְאוּלַי מָה שְׁהִי מְנַהֵג נְכוֹן קוֹדֶם מ"ת פְּשִׁטָּא דִּילִיף דְגַם לְאַחַר מ"ת רֵאוּי לְעֲשׂוֹת כֵּן רַק דְבַר חֻקָּה אֵין לְמַדִּין מְקוֹדֶם מ"ת, וְא"ש גַּם

קו' הח"ס, ונהביא עוד מְדַרְשׁ וְנִרְא פנ"ז דְּאִיּוֹב מְעוּלֵי גוֹלָה הִי וְיִשְׂרָאֵלִי הִי וּמְדַרְשׁוֹ בְּטַבְרִיָּה לְפִיכָה לְמַד מִמֶּנּוּ דִּינֵי קְרִיעָה וּבִרְכַּת אַבְלִים, נִרְאָה דְטַעַם א"ל מִקְוֵדָם ח"ת לְפִי שְׁהִי לְהֵם דִּינֵי ב"נ וְנִתְּנָה תוֹרָה וְנִתְּחַדְשָׁה הַלְכָה, וּא"כ הִיכִי דְמִסְתַּבֵּר לִוְמֵדִין מִקְוֵדָם מ"ת, וְעַרְמִב"ן וְנִצָּא (כ"ט כ"ז), וּבִיפ"ת וּבִפ' וְיַחֲזִי סִי ז'.

וּבמ"ר וְיַחֲזִי הוּבָא ג"כ פְּהִירוּשְׁלָמִי, וּבִיפ"ת כ' דְדוֹקָא מַה שְׁכ' בְּדַרְךָ צְוּי הוּא דְיַלְיָף מִקְוֵדָם מ"ת אָבֵל לֹא מ"ש בְּדַרְךָ סְפוּר, וּבִשׁו"מ שְׁם הָאָרִיף הַרְבֵּה בְּזָה, וְע"ע בְּהַגְהוֹת מַהֲר"צ חֵיוֹת נְזִיר ט"ו, דמ"ש רש"י אֵלָא רַבְּנָן תִּקְנוּ שְׁבַעָה דְסַמְכֵי אַקְרָא צַע"ג דְלֹא נִמְצָא כֵּן בְּשׁוּם מְקוּם, וּבִירוּשְׁלָמִי וּמְדַרְשׁ וְיַחֲזִי רְצוּ לְלַמּוּד מְשִׁם וְדַחֲזֵי דֹא"ל מִקְוֵדָם מ"ת, וּכ"ה בְּרַמְבַּ"ם בַּפ"א ה"א מְאָבֵל דְנִתְּנָה תוֹרָה וְנִתְּחַדְשָׁה הַלְכָה, וְעִיָּקֵר עֲנִינוּ אַבְיָלוֹת תִּקְנוֹת מ"ר כמ"ש בִּירוּשְׁלָמִי פְתוּבוֹת פ"ק וּבְרַמְבַּ"ם שְׁם, רַק הַכ"מ לֹא הִתְעוֹרֵר דְהוֹצִיא זָה מִירוּשְׁלָמִי, וְע"ע בְּשׁו"ת מִים רַבִּים או"ח ס' מ"ד, וְשׁו"ת פְּתַב סוֹפֵר יו"ד ס' קפ"ח, וְלַעֲיִל בַּפ' וְנִצָּא (כ"ט כ"ז) וּבַפ' וְיִשְׁלַח (ל"ה י') מְעַנֵּן אֵין לְמֵדִין מְדַבְרֵי אַגְדָּה, וּבַכַּל"ח הִבִּיא פֶּשֶׁט עַל פּוֹס' דְאַבֵּל הִי קוֹנָם קְבוּרָה לַפּמ"ש בְּתַעֲנִית דִּיעֲקֹב לֹא מַת דְמִיתָה הוּא עַל אַפְיִסַּת הַפֶּחַ אָמְנָם אֵי מַכְחוֹת נְשָׂאוֹ לְדוֹרוֹת אֵינוֹ נִקְרָא חֵיָתָה וְכַח יַעֲקֹב נְשָׂאֵר לְבָנָיו וּמִשׁו"ה אַחַר הַקְּבוּרָה ל"ש אַבְיָלוֹת, וְעָשׂוֹ אַבְיָלוֹת פִּינוֹן דְלַעֲיָנֵי הָעַם מַת, וְהָא דְלֹא מַת פִּינוֹן דְתַתָּן אָמַת לַיעֲקֹב וְאָמַת א"א לְהַתְּבַטֵּל וְלִפְסֹד דְמַה שְׁנִפְסֹד וּמַת אֵינוֹ אָמַת כמ"ש הַמְּפָן דְלִכְּוֹן חוֹתְמוֹ שָׁל ה' אָמַת.

וּל"ש בְּיַעֲקֹב מִיתָה, וּמִשׁו"ה צוּרְתוֹ שָׁל יַעֲקֹב חֲקוּקָה בְּכֹסֵא הַכְּבוֹד שְׁצוּרָה שָׁלוֹ אָמַת, וְעַמ"ש בְּזָה בַּפ' וְנִצָּא (כ"ט כ"א) בְּשֵׁם הַגָּאוֹן הַקְּדוֹשׁ מְסַאֲכָאֲטָשׁוּב ז"ל: יג) וְיִשְׂאוֹ אוֹתוֹ כ' בְּאֵבֶן שׁוֹעִיב בְּשֵׁם רַמְבַּ"ן שְׁלֹא לִישָׂא הַנְּפִטָר אֵלָא בְּכַתְף כמ"ש וְיִשְׂאוֹ אוֹתוֹ כִּי הַנְּצָרָה לְשֵׂאת אוֹתוֹ בְּסוֹסִים הוּא עוֹנֵשׁ כמ"ש (מְלָכִים ב' י"ד) וְיִשְׂאוֹ אוֹתוֹ עַל הַסּוֹסִים, וְעִי צִיּוּנֵי מַהֲר"נ שְׁזָה דַעַת הַרַמְבַּ"ם פ"ד ה"ב מְאָבֵל, וְעִשׂו"ת פְּתַב סוֹפֵר יו"ד ס' קע"ה שְׁלֹא רָאָה דְבָרֵי הָא"ש הַנְּז"ל, וְעִשׂו"ת מְהַרְ"ם שִׁיק או"ח ס' צ"ב: טו) וְיִרְאוּ.

רש"י שְׁפִסְקוֹ לְאַכְוֹל עַל שְׁלַחְנוּ, עִי בַס' הַמְּצוֹת שְׁנִרְשׁ ב' וּבְרַמְבַּ"ן שְׁם אֵי יֵשׁ חֵיוֹב לְכַבֵּד אַחֲזִי הַגְּדוֹל אַף לְאַחַר מִיתַת אָבִיו, וְעִי פְתַחֵי תְשׁוּבָה יו"ד ס' ר"מ סְקִי"ח וּמ"ש לַעֲיִל (וְיַגֵּשׁ מ"ו א' וְיַחֲזִי מ"ט).

ה') וְלַרַמְבַּ"ן דְרַק בְּחֵי אָב שְׁפִיר הוֹשִׁיבָם עַל שְׁלַחְנוּ מְשׁוּם כְּבוֹד אָב, וּמִשְׁמַת אָב בְּטַל חֵיוֹב כְּבוֹדָם אֵין רְאוּי לְהוֹשִׁיבָם עַל שְׁלַחְנוּ מְלָכִים, דַּעֲי"ז הַמְּלָךְ יִתְבַּזֶּה, וְצָרִיף שְׁיִהְי' אִימָתוֹ עֲלֵיהֶם.

וְגַם לְרַמְבַּ"ם י"ל מְשַׁנֵּימֵן בְּכוּרָה לְיוֹסֵף הָרִי הוּא הָאֵחַ הַגְּדוֹל וְלֹא הֵם, וְהַעִיר בְּזָה בַח"ס עַה"ת, וְעַמ"ש בַּפ' בְּשִׁלַּח (י"ג י"ט) בְּשֵׁם בֵּית יַצְחָק, וְעִי בְּסַפֵּר עוֹלַת חִיָּדָשׁ מַחו"ז הַג"ר סִינֵי סְפִיר מְבַרְעֵזִין ז"ל סִינוֹן דְרוּשׁ י"ח, אַרְיִכוֹת מְכַל הַפְּרָשָׁה: טו) לוֹ יִשְׁטַמְנוּ.

עַרְשׂוֹי רַאב"ע וְאוֹה"ח וּמ"ש בַּפ' חֵי שְׁרָה (כ"ד ל"ט) וּבַס' אַרְצוֹת הַשְּׁלוֹם דְרוּשׁ ז' כ' בְּאֲשֶׁר זָכְרוּ אֵת גְּוֹדֵל הַרְפָּה אֲשֶׁר עָשׂוֹ לוֹ וְחָשְׁבוּ כִּי עוֹד הַשְּׁנֵאָה כְּבוֹשָׁה בְּלָבוֹ אָמְנָם כְּלַפְלָם מְסַבֵּת הַנְּקָמָה, פְּעַצַּת הַחֶכֶם אִם רַעֲב שְׁנֵאָה הַאֲכִילָהוּ לְחֵם, וְזָה הִי בְּלָבָם חֵצִי חוֹת וּבְחָרוֹ יוֹתֵר שְׁיִנְקוּם מְהֵם בְּפוֹעַל מְמַשׁ בְּשָׁבִי אוֹ יִסּוּרִים כְּמוֹ שְׁעָשׂוֹ לוֹ, וְע"ז אָמְרוּ

לו והלואי שישטמנו יוסף בפרהסיא והשב ישב לנו כמו שגמלנו לו בפועל לא רע המלנבש תחת מכסה הרחמים והטוב עשה, ועמ"ש בפ' חיי שרה (כ"ד ל"ט) ובס' לקוטי בשמים כ' דקשה עוד מ"ש יוסף בפכ"א אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם, הלא האחים לא הזכירו כלל טפם.

ורק בראותם שמתנהג עמהם ברחמים חשבו שלקחם לא ירצה להשיב גמולם שהם גדולים ממני, אבל אחרי מותם ישפוך חמתו על בניהם, וזה לו ישטמנו רק אותנו, וא"ל יוסף אל תיראו כו' גם לטפכם לא יעשה להם רעה: וידוע דכשאיש שונא לחבירו בלבד השנאה גוברת, אף פאשר הוציא לחוץ וכבר התקוטט עם חבירו אז חמתו שפכה, כהפשט ה' לי בעונתי ואני אראה בשונאי, משונאי אני יכול לשמור עצמי אבל לא מאוהבי ובלבו הוא שונאי אתה ה' תהי לי בעונתי והבאתי לעיל בפ' בראשית (ד' ח') וכו' לא תשנא את אחיך בלבבך רק הוכח תוכיח אולי יתברר האמת עם מי, וז"ש לו ישטמנו בגלוי וכו"ל: ועי' במד"ר ובעה"ת ובעה"ט כשחזרו מלקברן אביהם עבר יוסף על הבור ובירך ברוך שעשה לי נס אמרו עדיין זוכר, וק' אמאי לא הזכיר אם בירך בהליכתו, ואין לומר פיון דלא נקבר אביו פטור ממצות, ז"א פ"י ב"ד ברמ"א סי' שמ"א סי' ג' דנושאים מהלך ב' ימים מחנויבים במצות נכאן הי' מהלך רב, וי"ל בהליכתו לא הלכו בדרך שהי' הבור, ועי' במעבר יפק שאין לילך בתורה באותו דרך, אמנם ק' מה שאמרו עדיין הוא זוכר הא הוא מחנויב לברך, וי"ל שכ' שם דפעמים מקצת דרך מותר לילך באותו דרך, וי"ל דבירך בהליכתו ולא אמרו עדיין זוכר דהא מחנויב לברך, אבל בתזירתו י"ל דלא הי' עוד ל' יום מהליכתו ול"ה מחנויב לברך, ולא ברך בשם פמבואר בבעה"ט, וכיון דלא הי' מחנויב לברך, ואפ"ה בירך אמרו עדיין זוכר.

ועי' בהקדמת שו"ת מהר"מ פדוואה דבר נחמד להלכה ע"ש: טז) אביה צנה. ערש"י ומהרש"א יבמות ס"ה ב' בשם ירושלמי ועמ"ש בפ' תשא (ל"ב כ"ז) בשם שו"ת עטרת חכמים אה"ע סי' כ"ט באריכות בענין מותר לשנות מפני השלום: יז) פה כו' בס' נח"ק הביא דמי ששמו יוסף עלול שיתקנאו בו, יוסף בגי' קנאה וז"ש ויצונו אל יוסף לאמר פ"י שמו לאמר פי שמה גרם, והוא השיב התחת אלקים אני, פי יוסף גימ' "דבקים" וזה התחת אלקים אני, ואני דבק בו כשמי שגופי ונפשי יחדיו ידבקו לעבוד בוראי, ואתי' "דבקים" ומפקא "מקנאה": יט) התחת אלקים אני.

והוא ל' תמינה וברית דודאים על הגדה מזקיני הגאון מלאסק ז"ל בפסקא דן אנכי, כ' דאיש המכונן לעשות לחבירו רעה ונמשך מזה טובה כשירצה לשלם לו גמול לא ישלם לו רעה גדולה מזה באופן שימשך לו טובה, רק שזה א"א ביד אדם לעשות ולכן אמר יוסף התחת אלקים אני לעשות רעה ויוצמח מזה טובה, ומצינו שעל רעה כזו שיצא ממנה טובה לשלם גמול טוב וכמ"ש בחובת הלבבות פ"ז משער הפניעה בחסיד א' ששלח מזמרת הארץ לאיש א' שביישו ואמר פי אתה נתת לי מזכותי ע"ש, הרי ששלם גמול לאיש שחשב לעשות לו רעה והי' לו מזה טובה ע"ש דרוש נעים, וכן מצאתי בס' משפט צדק על תהלים אות ק"צ שכ"ג"כ זה שלא יוכל לקיים זה לעשות רעה שיוצמח טובה, וכ"מ בס' עשרה למאה דרוש ו', וא"ש בהלל שפא לעיר ושמע קול צנחה אמר מןבטח אני שאין זה בביתי, ופלא על עניו פמותו שיתפאר עצמו בזה, אבל הענין שהי' רגיל

על פל צרה שיאמר גם זה לטובה, ולא הי' צועק שהאמין שיהי' לו טובה, והרגיל גם בני ביתו לזה, ולכן הי' מוכטח שאין זה בביתו דשם לא צונחין, ומעשה בצדיק א' עני גדול והי' תמיד שמת, ופ"א בא אליו חסיד א' בבכי שברך היום ברכה לבטלה שעשה לי פל צרפי וכבר עבר היום ואני וב"ב עדיין בתענית.

וא"ל אל תבכה לא ברפת לבטלה שבנדאי הי' יודע את צרפה שלא יהי' לה היום לאכול, וישמח העני וקיבל עליו שלא לבכות עוד ע"ש דברים מתוקים, ובאמת הדברים מבוארים בבעה"ט בקיצור ע"ש ותמצא: ובס' פרח לבנון כ' עפ"ד המדרש ויתנפלו אותו להמיתו מלמד ששיסו בו הכלבים וקיי"ל שישם הכלב פטור מדיני אדם וחיוב בד"ש בב"ק דנ"ו, וז"ש אל תיראו מצדי יש לכם מחילה וכפרה אבל התחת אלקים אני דאתם חייבים בד"ש, ואין הדבר בכחי למחול, ועמ"ש בזה בפרדס דוד.

ובס' פתחי שערים על שפת קנ"ב. דכל מי שיש לו קנאה עצמותיו מרקיבין ועי' מהרש"א דעיקר מה שהוא חלקו מאב תלוי אם י"ב קנאה, ובזה י"ל התחת כו' והעליתם את עצמותי מה שייכות יש זה לזה, וי"ל דאמר יעקב ואני נתתי שכם א' ופרש"י לקבורה כדכ' ואת עצמות יוסף אשר העלו בני קברו בשכם.

אמנם זה תלוי אם יש קנאה בלבו על אחיו אז עצמותיו מרקיבין שוב לא הי' צריך לקבורה שנית וא"א להעלות לארץ, א"כ ע"י שבשרוהו יעקב עלית עצמותיו לא"י הני פאומר לו שישא את פשע אחיו, ול"ה לו קנאה בלבו עליהם.

ושפיר שייך סמיכות הפסוקים אל תראו ול"ה לי קנאה עליהם ונדע אשר לא ירקבו העצמות לכן צנה קודם מותו אנא שא נא ובמדרש היכן אלא שגדול השלום פ"ש, ולהנ"ל יובן דשפיר צנה פשאומר ואני נתתי כו' לקבורה ע"כ מוכרח שלא לקנאות והוכרח למחול החטא: כ) ואתם חשבתם עלי רפה ואלקים חשבה לטובה.

עי' באוה"ח, ה"ז דומה למתפונן להשקות חבירו כוס מנת והשקהו כוס יין ופטור אף בד"ש, ועי' בערבי נחל דמצינו פעמים נענש על מחשבה רעה דהשי"ת יודע מחשבות ונחשב לעבירה כמו בע"ז, משא"כ בין אדם לחבירו אפי' יחשוב לרעה פל שע"ז בא טובה אינו מזיק מחשבתו אחר שע"ז אין מגיע היזק לחבירו.

ובס' אהל יעקב כ' אתם חשבתם עלי רעה פלומר רק עלי, ואלקים חשבה לטובה להחיות עם רב, ולעומת גודל הטובה שעשיתם החיוב שלא ישאר עוד שביב מכתם הרעה אשר חשבתם ע"ש ע"פ משל: ונודע תמיהת העולם על אוה"ח דהרי בנתפונן לאכול חזיר ועלה בידו טלה דצריך פפרה וילפי' מאשה הפרם והי' יסלח לה בנזיר כ"ג א', ואיך כ' האוה"ח דפטור אף מד"ש, ועי' בירושלמי נזיר פ"ד ה"ג, ובשו"ת בית יצחק יו"ד סי' ח' חידוש דדוקא בנתפונן לעבירה ופשה רשות חייב בד"ש וגם מכות מרדות, אבל אם עשה מצנה פטור לגמרי וא"צ פפרה, וה"ה פשנתפונן להרע לחבירו ועשה לו טובה פטור אף מד"ש.

ובזה נכונים דברי הלבוש יו"ד סי' קנ"ז במי שהעלה בלבו טינא תוכל אשתו לבוא אליו להטעותו באופן שיהי' סבור שבא על ערוה וש"י, ותמוה דהרי צריך פפרה שנתפונן לאיסור והיא עוברת לפ"ע ומכשילתו, ולהנ"ל ניחא פינן דהוא עושה מצנה פ"ו א"צ

כפָּרָה ע"ש מה שתי' עוד, והק' דְּהָא עֲבָרוּ עַל לָאו דְּגוֹנֵב נֶפֶשׁ מֵאֲחִיו, ובס' בְּרַפְתָּ שְׁמוּאֵל כ' דְּמֵדִין הִי פְּטוּרִין וְהִבִּיא רַמְבַּ"ם ש"כ דמ"ש בגמ' גוֹנֵב בְּנוֹ פְּטוּר וְיִלְפִינֵן מִוּנְמָצָא בְּיָדוֹ בְּסִנְהֶדְרִין פ"ה ה"ה בְּגוֹנֵב אֲחִיו פְּטוּר (ועי' במנ"ח מְצָנָה ל"ו).

וא"ש וַיֵּרָא אֶת הָעֵגְלוֹת (מ"ה כ"ז) זֶה דִּין עֵגְלָה עֲרוּפָה שְׁפִירֵשׁ לוֹ בְּכַוְנָה דְּגוֹנֵב בְּנוֹ פְּטוּר מִוּנְמָצָא בְּיָדוֹ, וּבְעֵגְלָה עֲרוּפָה דְּרָשׁוּ פָּמוֹ כֵּן עִיר שְׂרוּפָה נִכְרִים פְּטוּר מִדַּכ' כִּי וּמָצָא, עֲתוּ"ס סִנְהֶדְרִין פ"ו א' ד"ה וְנִמְצָא פְּשֵׁהזְכִיר לוֹ דִּין ע"ע רְמַז לוֹ דִּין גוֹנֵב נֶפֶשׁ אֲחִיו פְּטוּר וְתַחֲי רִיחַ יַעֲקֹב.

איבְּרָא דְּכַרְמֵב"ם אֵיתָא אֲחִיו הֶקְטָן, י"ל פְּוֹנְתוֹ דְּוִקָא שְׁלֵא בָּא לְכַלֵּל גְּדֻלוֹת וְיוֹסֵף כְּבָר הִי גְדוֹל שְׁהִי בֵּן י"ז שָׁנִים, וי"ל דְּאִין פְּוֹנְתָא הִר"ם דְּלֵא בָּא לְכַלֵּל גְּדֻלוֹת אֱלֵא שְׁהִי קֶטָן וְצַעִיר לְיָמִים מֵאֲחִיו שְׁעַל כֵּן מְצוּי בְּיָדוֹ כַּחוֹ דְּכ' אֶת אֲחִיכֶם הֶקְטָן וּבְנִימִין כְּבָר גְּדוֹל הִי, אִף הַפְּוֹנָה צַעִיר מֵאֲחִיו: אֲמַנְם תְּמוּהָ מְפִיטָן לְמוֹסַף יוה"כ גַּבִּי עֲשֶׂרָה הֶרוּגֵי מַלְכוּת שְׁהָרַג אוֹתָם הִמְלִיךְ הֶרְשַׁע מְדוּעַ לֹא אָמְרוּ לוֹ בְּתִשׁוּבַת שְׁאַלְתָּ דְּגַנְבָּה אֲחִיו הֶקְטָן פְּטוּר מִוּנְמָצָא בְּיָדוֹ, וְנִרְאָה דְּבִש"ס דִּין מְמַעַט גוֹנֵב בְּנוֹ מִוּנְמָצָא בְּיָדוֹ, וי"ל כְּרַמְבַּ"ם דֵּה"ה אֲחִיו דְּמְצוּי בְּיָדוֹ קְרִינֵן בִּי, אוּלָּם בִּירוּשְׁלָמִי יִלְפִינֵן מִוּנְמָצָא בְּיָדוֹ, וי"ל כְּרַמְבַּ"ם דֵּה"ה פָּרַט לְבָנוֹ א"כ לִירוּשְׁלָמִי וְדָאִי גוֹנֵב אֲחִיו חֲזִיב, א"כ י"ל דֵּהֶפְיִטָן ע"פ יְרוּשְׁלָמִי כַּמ"ש תוֹס' חֲגִיגָה י"ג א' ד"ה וְרַגְלִי, וי"ל שְׂרַמְבַּ"ם ש"כ גוֹנֵב אֲחִיו פְּטוּר וְאִין דִּרְכּוֹ לְהִבִּיא דִּין מְעַצְמוֹ, יִלְיָף מְדֻלָּא מְמַעַט בִּש"ס דִּין דְּבָנוֹ פְּטוּר מִמְקָרָא דְּאֲחִיו, ע"כ מוֹכַח דְּלִש"ס דִּין גַּם גוֹנֵב אֲחִיו פְּטוּר מִוּנְמָצָא בְּיָדוֹ ע"ש ועי' בְּתִשׁוּבוֹת מֵהִרִי"ט צִהְלִין סִי קוֹס"ה שְׁנִסְתַּפֵּק בְּכַוְנָתָא הֶרַמְבַּ"ם בְּגוֹנֵב אֲחִיו הֶקְטָן פְּטוּר אִי נִקַּט דְּוִקָא קֶטָן ע"ש: וּבְאֶמְתָּ אִין כָּאן תִּימָה פְּלִל עַל הָאוּה"ח דְּבַגְמ' בְּנִתְפֹנֵן לְאַכּוֹל חֲזִיר וְאֶכַל טְלָה עַכ"פ הִי מְחַשְׁבָּתוֹ לְעִשׂוֹת אִיסוּר אֲבָל הַשְּׁבֻטִים לֹא הִי בְּמַחְשַׁבְתָּם פְּלִל לְעִשׂוֹת אִיסוּר אֲדַרְבָּה בְּמַחְשַׁבְתָּם הִי שְׁעוֹשִׂים מְצָנָה כַּמ"ש בְּמִדְרָשׁ שְׁדָנוֹ אֶת יוֹסֵף ע"פ דִּין תוֹרָה שְׁחִיב מִיתָה, וְגַם כְּשִׁמְכְרוּהוּ דָנוֹ שְׁחִיב לְהִיּוֹת נִמְכָּר לְעַבְדֵּי, וּמִד"ר וַיֵּשֶׁב לְכוֹ וְנִמְכְּרוּ לִישְׁמַעֲאֵלִים אָמְרוּ גִלְיָה וְנִתְפּוֹס דִּרְכּוֹ שָׁל עוֹלָם, כְּנֻעַן שְׁחֻטָא לֹא לְעַבְדֵּי נִתְקַלֵּל אִף זֶה לְכוֹ וְנִמְכְּרוּ לִישְׁמַעֲאֵלִים, וְעִי אוּה"ח וַיֵּשֶׁב (ל"ז י"ח) שְׁהָאֲחִים דָּנוּ בּוֹ דִּין עַד זוּמָם בְּשָׁבִיל שְׁהַעִיד עֲלֵיהֶם שְׁקָר, וּב"ב נִהָרַג ע"פ ע"א וּבְלֵא עֲדִים וּבְלֵא הִתְרָאָה וְעַל עֲדוֹת קְרוּבִים, וְכ' שָׁם בְּפִירוּשׁ שְׁחֻטָּבוֹ שְׁיִנְפֻטְרוּ מִעוֹנָשׁ אִף בְּדִינֵי שְׁמִים ע"ש, וְעִי בְּסִפּוּרָנוֹ שְׁדָנוֹ שְׁחִיב מִיתָה כְּדִין הַבָּא לְהִרְגָּה הַשְּׁכָם וְהִרְגוּ ע"ש, הַגַּע בְּעֶצְמָה אִם ב"ד הוֹצִיאוּ פְּסַק דִּין עַל א' ש"ח"מ וְטַעוּ בְּדִין וְכִשְׁרָצוֹ לְהַשְׁקוֹתוֹ כּוֹס מוֹת לְהִמִּיתוֹ נִתְנוּ לוֹ כּוֹס יֵין הָאִם נִימָא בְּזָה ש"ב"ד חֲזִיבִים עַל מַחְשַׁבְתָּם שְׁאִין כָּאן מַחְשַׁבָה רְעָה וְלֹא מְעַשָּׂה רְעָה, וְזֶה פְּוֹנְתָא הָאוּה"ח ה"ז דּוּמָה לְמַתְפֹּנֵן לְהַשְׁקוֹת כּוֹס מְנַת פִּירוּשׁ שְׁבֻדְעַת הַמְּשַׁקָּה הִי שְׁזָה חֲזִיב מִיתָה ע"פ תוֹרָה וּפְטוּר שְׁפִיר אִף בְּד"ש, וְאִין לְהַשְׁקוֹת שְׁנִמְצָא בְּמִדְרָשׁ וְזֶהר שְׁנַעְנַשׁוּ הַשְּׁבֻטִים עַל מְכִירַת יוֹסֵף, הָא לֹא הִי פְּלִל לְהֵם חֻטָּא, אִף י"ל דֵּה' מְדַקְדַּק עִם צְדִיקִים כְּחוּט הַשְּׁעֵרָה, וְלַעֲיִנֵי הָעוֹלָם הִי נִחְשָׁב לְחֻטָּא דְּסִבְרוּ דְּמַחְשַׁבְתָּם הִי לְרַעָה אֲבָל בְּאֶמְתָּ ל"ה חֻטָּא פְּלִל: וְהִנֵּה בְּמִשְׁנֵה נְזִיר כ"ג בְּעֵבְרָה בְּנִזְרֵי וְלֹא יְדַעָה שְׁכָבֵר הַפֵּר לָהּ בְּעַל חֲזִיבַת מְכּוֹת מְרָדוֹת, וְעִי בְּתוֹסְפֹתָא פ"ג דְּנִזְרֵי דְּסוּבֵר ר' יְהוּדָה בְּנִזְרֵי שְׁשֻׁתָה יֵין וְאִח"פ הִלְךְ לְחֻכְם וְהִתִּיר לוֹ חֲזִיב מְכּוֹת מְרָדוֹת, וּבְרַמְבַּ"ם פ"ב ה"ח מְנַדְרִים פְּסַק כַּר"י בְּמִשְׁנֵה נְזִיר דְּחֲזִיבַת מְכּוֹת מְרָדוֹת.

ובפ"ד הי"ח משובעות כ' דאם עבר ואח"כ נשאל הר"ז פטור מחלקות ולא כ' דחייבמרדות כמ"ש בתוספתא, ולכאורה י"ל דבהפ"ה רק מיגז גיניז, ועברה עכ"פ איסור קצת אבל חכם עוקר גדר למפרע ול"ה פלל גדר ומשו"ה פטור אף ממרדות, אף ז"א דהרי אפי' אחר הקמת הבעל יכול החכם להתיר לה הנדר כמ"ש ביו"ד סי' רל"ד סעיף כ"ג.

וא"כ גם באשה שנדרה בגזיר הי' בידה לשאול על גזירתה (*) ואעפ"כ ס"ל לר"מ דלוקית מ"מ אע"ג דבאמת פבר הפר לה הבעל ול"ה פלל איסור במעשה, א"כ מכ"ש בגזיר בגזיר ועבר ואח"כ נשאל בנדאי צריף להיות לוקה מרדות פיון שהי' מעשה איסור ג"כ אלא דאח"כ נעקר למפרע, והעיר בזה בכל"ח: ובחידושי הר"מ חו"מ סי' ל"ד סק"ז הביא התוספתא והתפלא על הפוסקים שלא הביאו דבריו, ותי' בזה קו' מהרש"א א גיטין דל"ג דגזיר ישאל בנדאי כדי לפטור ממלקות ולהתוספתא אינו נדאי דסו"ס ילקה מרדות.

ובספרי פרי יוסף הנספח לס' חשרת מים על גיטין בסוגיא דנודרת פלפלתי בזה התוספתא ע"ש דבר נכון, ועי' ג"כ בישועות ישראל סי' ל"ד סוסק"ז שנסתפק בזה, וכ"ז נעלם מהבית יצחק ולא הביא התוספתא: ובגוף הדבר אי אולינו בתר מחשבתו או מעשה מבואר במנחות דס"ד א', בטבע תינוק בים ופרש מצודה להעלות דגים והעלה תינוק ונדגים אי אולינו בתר מחשבתו יש פלוגתא שם, ובכל"ח האריף בפלפול, וכ' דאע"ג דפליגי אי אולי' בתר מחשבתו ז"ד בעבירה בין אדם למקום פיון דלהשי"ת אין נפק"מ אי מחשבה או מעשה שהפל גלוי לפניו, ואע"פ שאין הקב"ה מצרף מחשבה גרידא מ"מ כשעושה אותה בפועל הני עבירה גמורה, ושפיר י"ל דאולי' בתר מחשבתו ואפי' למ"ד דאולי' בתר מעשה היינו שיהי' חיוב גמור אבל עכ"פ צריף פפ"ה, אבל בעבירה בין אדם לחבירו שעיקר האיסור שהרע לחבירו כ"ע מודים דאם המעשה טוב ועוד נצמח מזה טובה לחבירו אולי' בתר מעשה, ואע"ג וגם מחשבה איסור וכ' לא תשנא את אחיך בלבבך, מ"מ כשעשה איזה מעשה רע לחבירו ונתגלה שזה מעשה טובה וגם חבירו מודה שאם הי' יודע תחלת מעשה זו הי' מקבל בלב שלם אין עליו עונש אף בד"ש דאדרבה חבירו מחזיק לו טובה שנצמח מזה ישועה אין לו עונש על המחשבה, וע"ש עוד שחידש דפלוגתא דמנחות ל"ש רק במיתה, אבל במלקות קיי"ל דצריף שיהי' דומה ללא דחסימה, ולכן לאו הנל"ע וכיו"ב פטור דגזה"כ אם אינה דומה לחסימה פטור, לכן היכא דנתגלה אח"כ דמעשה הי' בהיתר נהי דמחשבתו הי' באיסור ל"ד לחסימה דשם גם הפעולה הי' באיסור ולכן ל"ש בו מלקות ור"י לשיטתו דאין לוקין על להנל"ע דלא דמי ללאוי דחסימה במפות י"ג ב', ואע"ג דר"י ס"ל לאו שאב"מ לוקה מ"מ דאית בי' מעשה ואי אולי' בתר מעשה הני היתר עדיף טפי, וע"ע בירחון אהל מועד שנה א' סי' ל"ד ושנה ב' סי' קל"ו בזה, אבל כל דבריו שם פבר דשו בו רבים: כג) על ברפי יוסף.

עי' תרגום יונתן גזיריבון יוסף ועי' במפרש די"ל שיוסף הי' הסנדק וז"פ על ברפי יוסף הי' גימולין. ועי' ברמ"א יו"ד סי' רס"ה סי"א שלא ליתן ב' ילדים לסנדק אהד, וע"ש בהגהות יד שאול דמתרגום פאן משמע דאין קפינא, וע"כ דבאבי' או זקנו לא איכפת ויכול להיות בהרבה בנים, ולפענ"ד דהנוב"י מ"ק יו"ד סי' פ"ו כ' הטעם דהוי כמו דנותן מתנותיו לאהד, והק' ממפירי כהונה, וי"ל דעכ"פ במי שאינו מפירו י"ל דאסור ליתן.

ולפי"ז לפמ"ש החכם צבי סי' ע' דקרוב חשוב יותר ממפירי פהונה א"כ ודאי לא איכפת לן בחשוב כמו מפירי פהונה דשרי, ומתרגום אין ראי' דיש שם ב' פירושים: כד) פקוד יפקוד.

ע"י בעה"ט יפקוד ל' חסרון ופקוד שהוא ק"ץ שנה יחסר מן ד' מאות ולא ישאר רק ר"י, ולכאו"ק מה שייכות להא דנהעליתם את עצמותי מזה, וי"ל דלכאו"ק איך צנה יוסף לישא ארונו לא"י הא אסור להביא מת מחו"ל לא"י וכמ"ש בכתובות קי"א דעולא קרי עליהם ותבואו ותטמאו את אדמת, ועמש"ל בנה (נ' ה'), וראיתי לפרש פיון דאז עדיין לא נתקדשה א"י, אבל אי אמרי' דא"י מוחזקת מאבותינו א"כ הוי פבר א"י מקודשת מימי אברהם הדק"ל, והנה הגזירה ה' ת' שנה והי' רק ר"י ורק הגלות התחילה מלידת יצחק, וזה שייך רק אי א"י אינה מוחזקת מאבותינו, ויצחק ה' בארץ לא לו ונחשב לגרות אבל אי א"י מוחזקת ויצחק ה' בארצו לא נוכל לחשוב גלות מיצחק, וזה ההמשך דיוסף ירא שלא ישאו ארונו לא"י משום הנ"ל ותבואו ותטמאו את אדמתי, ואפשר דנחשבו דא"י מוחזקת ויש בה קדושה לכן הקדים "פקוד" יפקוד כבעה"ט ולאיהי' רק ר"י במצרים וע"כ דגלות נחשבה מיצחק, וראיה דאין א"י מוחזקת ואין בה קדושה ול"ש החשש ותבואו כו', וע"ע בכת"א ויע"ד, ח"ב דרוש ז: כה) וישבע ע"י ביו"ד סי' רל"ו סעיף ו' בשנים שנשבעו זל"ז לעשות דבר אחד לחבירו ועבר א' על השבועה השני פטור מלעשות, וע"י בטו"ז סקי"ג בנה ובנה"כ, ועשו"ת בית יעקב סי' קי"א והובא שם בגליון מהרש"א דהביא ראי' מסוטה י"ג א' על חשה דהתעסק בקבורת יוסף חכם לב יקח מצות, משמע דעבירה לא ה' למשה אלו לא ה' מתעסק בקבורת עצמות יוסף, וע"י בתורת משה להח"ס בענין הלכה: כו) וימת יוסף.

הרבה פעמים נזכר כאן יוסף בא להודיענו שנפטר בשם יוסף, ואף שהי' מלך פ' שנה לא נשתקע ממנו שם העברי, דפרעה שינה שמו לצפנת פענח דידע דעתידים ישראל ליגאל משום זכות שלא שינו שם לכן שינה שמו פדי שיראו ישראל וילמדו ממנו לשנות שם לשם נכרי אבל יוסף הבין פנונתו ולא שינה, ועמש"ל ב'פ' מקץ (מ"א מ"ה) ובשו"ת אורי וישעי ח"א סי' קי"א: ובסנהדרין ק"ו א'.

איתא ג' מטמוניות הטמין יוסף, א' נתגלה בימי קרח, ב' בימי אנטונינוס, ג' נתגלה לעתיד, והפנונה בנה דג' למודים מוסריים אנו למדים מחיי יוסף, א', שמי שנבחר להיות מורם מעם לשוא יעמלו שונאיו ומתנגדיו בתחבולות שונות, כי אם ה' צנה יקום עצתו, כמו שהנה הגזירה שיוסף מלך ואחיו שפתחו לו, אף שנשלח לבור ונמכר, המליך בהם, והמטמון הזה נאמרה ונשנית בימי קרח שחלק על משה ואהרן וספץ להוריד אותם מגדולתם, והפל הנה לאפס כי אם ה' ויהי, הוא צנה ויעמוד, ב', למדים מחיי יוסף שהקבדל בעניני אמונה ודת אינו מפריד בין הדבקים, וגם אנשים מאמונות שונות או שני עממים יכולים להיות באהבה וריעות ושוא יזכרו שונאי ישראל כי הקבדל בין הדתות גורם לשנאה לישראל, דרואים דיוסף לא עזב צדקתו ובכל זאת עמד בבטחון אהבה עם פרעה ושריו וחקמיו, והמטמון הזה חזר ונשנית בימי אנטונינוס שרבי הנה אוהב לו אהבה רבה ונאמנה אף שהיו משתי אמונות, ולימוד השלישי, ששנאת אחים לא לעולם תעמוד, ובא יבא זמן שיהי' סוף לשנאתם, יען שאחים הם ודם אחד

בְּעוֹרְקֵיהֶם, וְהוֹכְחָה עַל זֶה יוֹסֵף וְאָחָיו שְׂהֵם רָצוּ לְהַרְגוֹ וְהַשְׁנֵאָה הָיָה גְדוֹל כָּל כָּף, וְהַסּוֹף
הָיָה שְׁעָשׂוּ שְׁלוֹם וְאַחֲדוּת אוֹת הוּא גַם לָנוּ אֵף כִּי יֵשׁ שְׁנֵאָה בֵּין אָחִים וּמְפִלְגוֹת שׁוֹנוֹת
נִתְרַבּוּ וּבִפְרֹט בִּימֵי מְלַחְמוֹת הַתַּבָּל, אֵף לֹא לְעוֹלָם תַּעֲמוּד וְזוֹאת יִתְגַּלֶּה לְעֵתִיד לְבֹא דִּסְיֵר
קִנְיַת אִישׁ מֵאָחָיו, וְיָבֹא אֶהְבֶּה לְכֹל הַנִּבְרָא בְּצֶלֶם אֱלֹקִים, אֲכִי"ר: